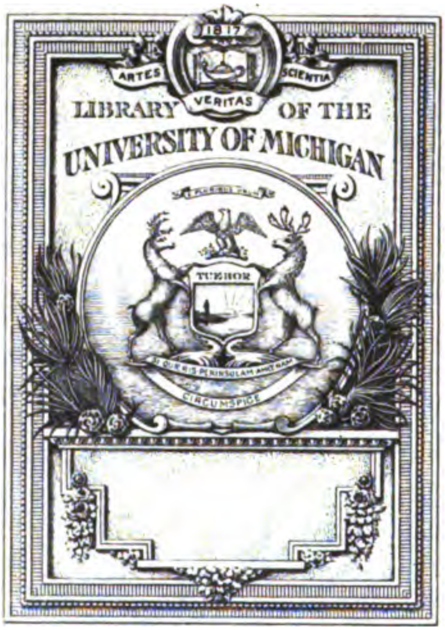

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

BIBLIOTHECA REFORMATA.

VOLUMEN SECUNDUM.

Voet, Gijsbert, 1588-1676.

GISBERTI VOETII

TRACTATUS SELECTI

DE

POLITICA ECCLESIASTICA.

SERIES PRIMA.

EDIDIT

F. L. RUTGERS

THEOL. DOCT. ET PROF.

AMSTELODAMI, MDCCCLXXXV.

Sumptibus Societatis pro edenda Bibliotheca Reformata.

Apud J. H. KRUYT.

PRAEFATIO.

Habes, benevole Lector, secundum Bibliothecae nostrae Reformatae volumen. Serius profecto quam in votis erat, cum ante hos quattuor annos Vir Doct. et Clar. A. Kuyper Francisci Junii Opuscula selecta edenda curavit. Tunc enim Ordini Theologorum in Universitate Libera Amstelodamensi propositum erat, ex inaestimabili Ecclesiarum Reformatarum thesauro theologico, quo ut nunc est nonnisi paucis frui contingit, ea quae imprimis desiderantur et quae tam proprio quam metaphorico sensu pretiosissima habentur, continua serie theologis theologiaeque studiosis offerre, hac ratione ut, si modo fieri posset, quotannis novum volumen typis mandaretur. Sed eventus quodammodo editorum spem fefellit. Experientia enim docuit, in Belgio quidem multos theologos aliosque viros doctos huic conatui magnos impertire plausus, sed frustra expectatum esse, fore ut et exteri theologi aliquam saltem ferrent opem. Quo factum est ut in primi illius voluminis editionem multo maiores impensi sint sumptus, quam qui reditibus resarciri possent. Eâdem igitur viâ procedere non licebat; neque multum abfuit, quin decretum esset incepto prorsus desistere. Tandem vero, multis ex nostratibus cohortantibus et cooperantibus, difficultates feliciter superatae sunt. Constituta est Societas pro edenda Bibliotheca Reformata, cui primi huius rei auctores libenter locum cesserunt. Huic Societati ex annuis membrorum donis copia erit librorum editorum et edendorum impensam solvere. Et dehinc, uti confidenter expectari potest, nihil obstabit quominus revera quotannis novum volumen in lucem prodeat. Tantummodo, uti facile intelligitur, quod attinet ad chartam, tegumentum etc. simplicior erit ratio edendi et minus sumptuosa, quam quae in ornando primo volumine digna et optabilis videbatur. Eadem vero erit forma, scil. in 4to; et unumquodque volumen circiter 25 plagulas minimum continebit.

Quid iam in secundo volumine denuo vulgaretur, quasi digito demonstratum erat. Ad praesentem Ecclesiarum Reformatarum statum, non tantum in exteris quibusvis ...ubus sed nominatim etiam in Belgio, earum pastores, rectores, fautores anim...tere non possunt, quin validissimis rationibus moneantur, incitentur, imo ur...ntur et cogantur, disciplinam quae in exponendo iure Ecclesiastico versatur stu... inquirere, ut penitus cognoscant quid in rebus Ecclesiasticis agendis, ordinan...igendis, Dei Verbo ideoque harum Ecclesiarum confessioni consentaneum sit. ...rat autem eadem horum studiorum necessitas saeculo XVI et ineunte XVII, cum ... quasi pro aris et focis certandum erat cum Papatu, cum Anabaptismo, cum Armi-

Arminianismo, etc.; neque sane defuerunt illis temporibus, qui solidissima scientia muniti ius Ecclesiasticum eiusque partes singulas ad normam Sacrae Scripturae ideoque ex sententia Ecclesiarum Reformatarum eruditissime illustrarunt. Et tandem omnium horum laborum capita et summas collegit, emendavit, auxit et ordine disposuit celeberrimus doctor Gisbertus Voetius, cum sub finem vitae omnes quas de politica Ecclesiastica habuerat lectiones, per triginta annos et amplius retractatas et recultas, in uno opere, quod quattuor voluminibus per annos 1663—1676 *typis divulgatum est, composuit et in rationis ordinem redegit. Ex ipso igitur tempore, quo huius disciplinae studium in Ecclesiis Reformatis iam diu floruerat, habemus opus revera primarium, quod summo iure per multos annos ubicunque innotuerat magnam habuit auctoritatem, et quod summo iure etiamnunc in magno habetur honore. Si modo tanta esset exemplarium copia, quanta studiosorum desiderio aliquatenus sufficeret. Certe, rarissimum vel rarum opus Voetianum hucusque appellari nequit. Attamen exemplaria nonnisi magno vel nimio pretio veneunt, et praeterea studiosis perraro prostant; quo fit ut paucis tantum prodesse possint. Huic igitur incommodo potissimum mederi, quantum fieri posset, omnes fere rationes suadebant; ideoque continet secundum hocce volumen* Gisberti Voetii Tractatus selectos de Politica Ecclesiastica.

Quodsi per editores stetisset, sine dubio maluissent totum opus continua serie denuo typis mandare. Sed de tali consilio ne cogitari quidem poterat, quandoquidem totius libri repetitio in nostra Bibliotheca circiter novem volumina occupasset. Et praeterea fatendum est, omnes hosce tractatus nostro tempori non eiusdem esse momenti. Illae igitur partes seligendae erant, quae etiamnunc utilissimae censendae sunt, quippe maxime idoneae ad demonstranda Reformatae politicae Ecclesiasticae elementa ac principia et ad exponendam eius medullam. Praemittitur autem totius operis Voetiani conspectus, ut generale eius argumentum cognoscatur, et simul ratio qua tractatus selecti cum illo cohaereant unicuique perspecta sit.

Ceterum, ut fas est, in hac nova editione curanda religiose observatum est, ipsum Voetii textum quam accuratissime esse repetendum. Quod tamen, ut facile intellegitur, non impedivit quominus hic illic perspicuitatis causa interpunctio paululum mutaretur; neque effecit ut et errores typographici, quibus prior editio minime caruit, iterum admitterentur. Emendationes vero ita factae sunt, ut, ubicunque de vera lectione vel quodammodo dubitari possit, ipsi textui additae sint, uncinis quadratis inclusae; ideoque lectori iudicium relinquatur.

Sed iam praemonitis praemonendis auctori locum dat editor. Cui omnia ex voto succedent, si prima haec tractatuum series lectoribus placebit, ideoque illis et Ecclesiis proderit. Quod ut fiat, ipse Ecclesiae Dominus huius libri cursum suo prosequatur favore.

Datum Amstelodami, pridie Nonas Decembres a. MDCCCLXXXV.

Nomine Rectorum Societatis pro edenda Bibliotheca Reformata,

F. L. RUTGERS,

Theologiae Doctor et Professor ordinarius.

CONSPECTUS
TOTIUS OPERIS VOETIANI
DE
POLITICA ECCLESIASTICA.

PROLEGOMENA.

De Scientiae seu Disciplinae, quae Politica Ecclesiastica dicitur, 1. Naturâ. 2. Causis. 3. Affectionibus. 4. Divisione. 5. Studio, et de Apparatu ad hoc studium [*Vol. I*, pag. 1—11].

PARS I.

De Rebus et Agendis Ecclesiasticis.

Cap. VI.

Cap. III.

Cap. IV.

PARS II.

PARS II.

De Personis Ecclesiasticis.

Cap. III.

Tra-

Décla

Typus

Cap. VII.

PARS III.

De Actionibus Regiminis et Disciplinae Ecclesiasticae.

Cap. II.

Tra-

SECT. III

Cap. IX.

Ex hisce quattuor Voluminibus repetita sunt in secundo Bibliothecae Reformatae Volumine, quae inveniuntur Vol. I, pag. 1—295 et Vol. IV, pag. 114—272. Continet igitur Gisberti Voetii Tractatuum selectorum de Politica Ecclesiastica prima Series, praeter Praefation[e]m et Prolegomena, Part. I, Lib. I, Tract. I et Tract II, Cap. I—XI, et Pa[rt.] III, Lib. I, Tract. III.

BENEVOLO LECTORI S.

Triginta anni sunt, cum ex ministerio ecclesiastico, quo 23. annis functus eram, ad professionem Theologiae, & Linguae Hebraicae, capessendam huc evocor. Eam dum triennio fere solus sustineo, & octonis lectionibus, praeter quotidiana privata collegia, & publicas disputationes, quâque hebdomade habendas, distringor: ita rationes meas instituere cogebar, ut omnium Auditorum tam tyronum & mediocrumorum, quam doctiorum ex aliis Academiis, ubi cursum absolverant, huc adventantium commodis inservirem. Quo factum, ut lectionibus pomeridianis, Danielis, Psalmorum, aliorumque selectorum V. T. textuum ex Linguâ originali, interpretationi destinatis; binas matutinas Epistolae ad Romanos, binas Synopsios Locorum communium ac [l. ad] Confessionem Belgicam, Catechesios Partem 3., & Liturgiam, collatis Statutis ecclesiasticis explicationi tribuerem, & ad easdem formulas ordine diebus Saturni disputationes instituerem. Quia autem occasione Quaest. Catechet. 103. cum 82-86. & Confessionis artic. 30-36. nec non Liturgiae praetermitti non poterant, quae regimen Ecclesiarum concernunt nata est sub manu aliqua Politicae Ecclesiasticae hypotyposis; quae postmodum, succedentibus in magnam laboris partem (interpretationem scil. V. & N. T.) ἰσοψύχοις collegis, & multiplicatis lectionibus Locorum communium, per plurium quaestionum, & casuum accessum haut parum aucta, à doctioribus Auditoribus, qui eam ex ore disserentis, in usum suum pro viribus exceperant, ac ferruminârant, aliis communicata, atque à nonnullis descripta fuit. Exinde jam annis aliquot varii à me efflagitârunt, ut ipse manum operi admoverem, & aliquod hujus disciplinae systema ex qualicunque experientiâ, observatione, & lectione meâ congestum fabricarem. Ad illud dum me compono, & subcesivis horis aliquo usque progredior; praeter intentionem accidit, ut multi φιλομαθεῖς, cum Typographo rationibus suis consulente, editionem totius operis per partes postulârint, & primam hanc, quam vides, à reliquis avulsam extruserint. Quid praestiterim, & an Studiosis ac Ministris νεοφύτοις nostra alicui usui esse queant, ex hoc specimine judicabunt ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ. Quia tamen à nonnullis Scripta ejusmodi subinde inspici solent, non ut discant, aut ut occasionem quaerant meliora impartiendi, sed tantum ut carpant & quaesitis cavillis exagitent: non abs re futurum me arbitror si de Titulo Libri, disciplinae hujus traditione, & citationibus Autorum Lectorem meum praemonuero.

lum nihil insolens nihil novum sonare, facile persuadebo iis, qui *Zepperi Po-* l ..., & *Alstedii Praecognit. theologic. lib.* 1. *cap.* II. inspexerunt; aut aliquam sal- t inguae Graecae & phrasios Scripturariae cognitionem comparârunt. Occurrunt i ipturâ N. T. voces πολίτης, πολίτευμα, πολιτεία, πολιτεύεσθαι, unde haut absurdè h tuimus τεχνολογεῖν. Quod si quis cum *Fr. Junio* malit vocare *ecclesiasticum*, aut e *icam*, aut cum *Perkinso* & *Alstedio loc. cit. propheticam* (cujus partem dicit e *icam)* per me licet.

Quod

Quod ad modum tradendi, eum aliorum Theologorum exemplo secutus sum, ut primum de ipso jure, de rei veritate & bonitate ex tabulis Juris divini candidè apud Studiosos, aut Ministros, si qui me consulerent, responderem; antequam de modo juris exercendi, & ἡττήματα aliqua, necessitate legem non ferente, hic & nunc tolerandi, consilium prudentiae suggererem. In essentialibus regiminis Catechesi, Confessione, Liturgiâ, & Ordine ecclesiastico, determinatis, non debui eos tanquam rasas tabulas, aut tanquam Scepticos, Neutrales, ambidextros, temporum Theologos, & polypos à me demittere; quorum suffragiis Ecclesiae nostrae in Synedriis, Classibus, Synodis reguntur, aut mox regendae erunt. Quae enim praxis, quae Ecclesiae Politia, quae dextra & prudens juris applicatio ab illis exspectari poterit; qui in ipsius juris, & veritatis cognitione hospites sunt? Si quis in Scholis Studiosos Juris, aut Medicinae dexterrimè informare se jactaret, non tam jus ipsum aut dogmaticam medicinam lectionibus, examinibus, disputationibus tradendo; quam rigidè de modo juris exercendi disputando: nae ille bellulos in messem juridicam aut medicam extruderet phoeniculos, empiricos ῥιψοκινδύνους; qui in praxi suâ ostenderent veritatem vulgati illius, ἡ ἀμαθία θρασύς, & Psalmi 82. v. 5. *nesciverunt, non intellexerunt, in tenebris ambulaverunt, nutaverunt omnia fundamenta terrae*. Adde, quod Ministri debent idonei esse ad elenchum adversariorum, *Tit.* 1. *v.* 9. 10. 11. Esse autem adversarios, qui certatim has illasve Politiae nostrae ecclesiasticae partes Scripturis & ex iis Catechesi, Confessione, Liturgiâ, Ordine ecclesiastico determinatas, certatim oppugnaverint, & etiamnum oppugnent, nemo ignorare potest, qui de controversiis Libertinicis, Socinianis, Pontificiis, Remonstranticis, Erastianis, Independenticis, Adiaphoristicis, Anabaptisticis, aliquid inaudiverit. Nec puto Theologos, qui ad *enchiridion candidatorum ministerii* alicubi utilissimâ operâ editum, Commentationes & difficultatum enodationes in collegiis privatis promittebant; de modo juris exercendi, tantum aut praecipuè dissertare voluisse: praesertim circa ἰσοτιμίαν Ecclesiarum & Ministrorum, eique oppositam hierarchiam; legitimam electionem & vocationem Ministrorum; ordinem Seniorum & Diaconorum; Disciplinam & Excommunicationem; Potestatem ecclesiasticam à civili seu saeculari distinctam, didacticam scil. nomotheticam, disciplinarem; Synodorum necessitatem, convocationem, autoritatem; Professorum & Doctorum scholasticorum officium & autoritatem; Ecclesiarum reformationes, secessiones, syncretismos; bonorum ecclesiasticorum administrationem; ministrorum stipendia; ritus & ceremonias, in administratione baptismi & coenae, alibi controversas. Quid in collegiis praestiterint nescio; hoc saltem scio, subinde in synopsi & in exegesi Confessionis belgicae de talibus rigidè contra dissentientes disputari, aut saltem determinari; in nonnullis vero adiaphoris usurpandis, & in malis tolerandis viam, ipsorum judicio, meliorem indicari. A quibus tamen aequi arbitri non dicent, Catones hâc ratione formari non ad prudentiam, quae negotia occurrentia consideret, sed quasi Pictores veteres ad objecta pingenda, qualia esse deberent tanquam in ideâ Reipublicae Platonicae, &c. Nos per Dei gratiam, didicimus, & Discipulos docemus distinguere inter ipsam veritatem assertionis in Scripturis revelatam; & inter veritatis illius pondus, momentum, necessitatem, sive in ordine ad fide salvificae essentiam, & salutem aeternam, sive in ordine ad Ecclesiae particularis communionem, sive in ordine ad collationem ministerii. Semper etiam distinximus, & nostros distinguere docuimus, inter dogmata fidei per caritatem agentis; & inter

& inter instructiones de ordine & regimine Ecclesiastico. In istis rursum distinguimus inter veritatem ex verbo Dei tenendam; & inter ejusdem veritatis praxin, exercitium, executionem, applicationem; aut antitheticae & falsae opinionis publicè privatimve traditae & tradendae, ac in praxin diducendae particularem & πρόσκαιρον tolerantiam, tanquam alicujus defectus, qui hic & nunc tolli nequit. Interest fidei, & pietatis quorumcunque Fidelium nullam veritatem de regimine & ritibus ecclesiasticis abnegare, aut in injustitiâ detinere, aut contra conscientiam nullas antitheses falsas, & ἀταξίας ecclesiasticas viva voce & scripto profiteri, promovere, exequi. Multo magis interest Candidatorum ministerii & Ministrorum, ne praetextu moderationis, tolerantiae, libertatis prophetandi potestatem sibi tribuant quodcunque regimen pro re natâ & infirmitatibus hominum quasi extra Rempublicam Platonicam fabricandi, mutandi, aut ab aliis Dominis temporalibus & spiritualibus fabricatum, mutatum, invitisque Ecclesiis obtrusum recipiendi, promovendi, exercendi, & tandem ut adiaphorum, forte etiam ut βέλτιον defendendi. Iterum actus circa regimen ecclesiasticum distinguuntur, in eos, qui ex se mali & illiciti sunt; & in eos, qui agendi, aut à quibus tantum ob scandalum & conscientiam alterius alicubi abstinendum est. Denique in regiminis ecclesiastici regulis & determinationibus, distinguenda sunt essentialia, generalia, permanentia; à peristaticis, particularibus, ambulatoriis. In illis saltem nolim Candidatos nostros aut ignorantiam affectare, aut susque deque habere quid de iis ex verbo Dei statuendum sit, aut in Scepticorum, nedum in Papistarum, Hierarchicorum, Anabaptistarum, Erastianorum, &c. partes aliquas abire: non obstante subscriptione Confessionis, Catechesios cum Liturgiâ, insuper Ordinis eccleciastici, antehâc praestitâ aut ad ingressum ministerii praestandâ. Quomodo enim hâc dubitatione, aut hâc purae negationis & pravae dispositionis ignorantiâ armati, ad Catechesin, Confessionem, Liturgiam, Ordinem ecclesiasticum ritè defendenda accederent? Quid confusione & permutatione quaestionum de assertionis alicujus veritate ex Scripturis, & quaestionum de ejusdem pondere ac necessitate, cum annexis λόγοις ἀεροβατοῦσι de caritate, pace, tolerantiâ, moderatione, libertate prophetandi, novatores heterodoxi hactenus sibi voluerint, & quantum doctrinae puritatem, vitae pietatem, ecclesiasticam εὐταξίαν & pacem in Belgio nostro promoverint, res ipsa clamavit, & nisi Deus clementer avertat, in posterum denuo clamabit.

Objicient aliqui, Problemata & Quaestiones nimis multiplicari: & multitudine Studiosos obrui. Quibus responsum velim, quasvis Quaestiones promiscuè Studiosis non proponi, sed maximè necessarias, aut difficiles, aut controversas: reliquas particularibus occasionibus & privatis consiliis reservari ac promi; omnes tamen ex controversiis jam scripto mandatis, Nostratium Synodorum Decretis, & dubiis privatim propositis, consiliisque ac responsis vivâ voce aut scripto datis originem ducere. Quisque pro arbitrio, delectum habeat, & occasione ita ferente eas perlustret quas ... suo fore putat: &, per me licet, particulares casus ac consilia, de eo quod me... & tutius in peristaticis & ambiguis sequendum videtur, praetereat. Talia enim, ...nvis inter caetera subinde compareant ad consilia prudentiae, in arenâ ca...s, ablegari patior. Neque enim Ministris & Studiosis legem fero, aut ab aliquo ...lam puto, Libros ejusmodi à capite ad calcem perlegendi, & imprimendi, Au...que ibi citatos comparandi, conferendi, examinandi. Nec arbitror quenquam tale ...de aliquâ Synopsi theologicâ cum Exegesi Confessionis Belgicae, tot quaestionibus

nibus propositis aut inde formandis scaturiente, Auditoribus aliisque omnibus Lectoribus praescripturum. *Concordantiae biblicae, & Marlorati, Pauli Tossani, Ravanelli* thesauri, insuper indices materiarum, quin maximum usum habeant, nemo inficiari potest: quos tamen à Studiosis & Ministris legi, relegi, edisci debere, nemo dixerit. De Quaestionibus, Casibus, Praxi adiaphororum stat mihi sententia Synodi nostrae nationalis art. 85. *In adiaphoris Ecclesiae exterae ne rejiciantur, quae alium à nostro usum habent.* Sed de his in ipso *Opere Lib.* 1. *tract.* 2. *&* *Lib.* 2. *tr.* 1. *& part.* 3. *tit. de Moderatione, Tolerantiâ, Libertate prophetandi* pluribus agendum; & antehac actum 2. *Part. select. Dispp. tit. de Articulis & Erroribus fundamentalibus.*

De citatione Autorum, & crebrâ ad eos remissione, consilii mei rationem exposui in *Præfat. ad* 1. *Part. selectar. Dispp.* ut actum hic agere haut opus esset: nisi Scriptori alicui repetitis post annum 1645. brevis *Systematis* sui editionibus in *Dedicatione* & *Praefationibus* in Disputationes selectas & in Bibliothecam meam visum fuisset sarcasmis suis incurrere. Operae pretium ergo me facturum arbitror, si Lectori, quem forte haec tangent, ad dictam *Praefationem meam* remisso, insuper suggeram, me *Selectis Dispp. meis* Synopsim Theologiae aut breve Systema minimè intendisse, aut promisisse; nec etiam solis Tyronibus, ex Mellificio catechetico, aut Wollebii theologiâ, aliove aliquo elementario ac Synoptico scripto instituendis diatribas illas tunc legendas scripsisse; adeoque perperam ad methodum & modulum synopticae ac primae alicujus institutionis, selectas nostras Disputationes exigi; quae pleraeque sunt elencticae, & certâ aliquâ occasione, & ad postulatum doctiorum Studiosorum aliorumque extra hanc Academiam Amicorum conscriptae. Quod si vir doctissimus vel nunc tandem secum habitare vellet, facile recordaretur à se ab anno 1643. & deinceps disputationes Exegesin Confessionis Belgicae continentes Discipulis suis propositas fuisse, quae citationibus omnis generis Autorum *tessellatae* tunc comparebant; quorum numerus secundis curis ascendit ultra 500 praeter 39 Concilia & Codices canonum; quibus permixtos videas non tantum Rabbinos, sed & recentiores Philosophos, Agrippam, Ficinum, Gaffarellum, Timplerum, Sennertum, Cartesium, Zwaresium, Fonsecam, Conimbricenses, Bodinum, Deusingium, Gemmam Frisium, Copernicum, Caesalpinum, Scaligeros, Screiblerum, &c. cum Scholasticis antiquis, & hodiernis, Lombardo, Thoma, Scoto, Durando, Ariminensi, Soto; Victoria, Vasquez, Valentiâ, Puteano, Paludano, &c. & recentibus Commentatoribus Pontificiis Lorino, Serrario, Toleto, Salmerone, Ribera, A Lapide, &c. Quis propterea absque turpi ignorantiâ aut insigni cavillandi libidine huic Theologo exprobrare posset, quod citatione Patrum, Rabbinorum, Haereticorum, recentium & veterum Theologorum, Historicorum, Grammaticorum, Poëtarum, Philosophorum, Jureconsultorum, Canonistarum, Casuistarum, pansophiam ostentaret, aut auditores triennii spatio eandem, evolutis quingentis & amplius omnis generis Scriptorib consecuturos sibi sponderet? Quis sine studio contradicendi ex citationibus & ii ciis Autorum quorundam, etiam commendationibus aut Discipulorum Lectorum ad eos remissionibus, jus *suitatis* aut *possessionem* Autori illi formulis & pronom bus possessivis *tui, sui scholastici, Jesuitae, Castaneus, Cartesius, Conimbricenses*, a scriberet? Dicat forte quis, longè diversam esse rationem alterius Academiae hujus nostrae: ibi utiliter, opportunè, decore disputationes exegeticas Confessi

r

nis Belgicae juventuti Academicae propositas omnis generis Autoribus potuisse tessellari; absque acquisitâ suitate aut possessione, absque captatâ eruditionis & multijugae lectionis laude, absque Theologiae & juventutis confusione & corruptione: meas vero selectas Dispp. aliave scripta non potuisse. Cui distinctioni nihil in praesenti reponendum puto. Merces suas & suorum laudet, quem sua voluptas huc trahat; nostras lectiones, exercitationes, scriptiones, nobis & nostris relinquat. Juventuti nobis commissae, & Ministris νεοφύτοις utilis esse volui, eosque ad solidam eruditionem ac praxim incitare. Quod si non obtinui, ausis meis me excidisse fateor; aliorum tamen opportunè importunè captatas insectationes non promeritum. Ultrajecti Kal. Jun. cIↃ. IↃC. LXIII.

PROLEGOMENA
AD
POLITICAM ECCLESIASTICAM.

De Scientiae seu Disciplinae, quae Politica Ecclesiastica dicitur, 1. *Natura*. 2. *Causis*. 3. *Affectionibus*. 4. *Divisione*. 5. *Studio & de Apparatu ad hoc studium*.

Natura ejus sequenti definitione explicatur: *Scientia sacra regendi Ecclesiam visibilem.* Cum autem vox haec sit ambigua, & notare possit aut habitum in mente; aut artem, methodum, systema Praeceptorum sive in libro, sive in ore docentis: praemonemus priori notione hic sumi. I. Definitum est *Politica Ecclesiastica:* quae etiam simpliciter *Ecclesiastica* dici potest, quomodo scientia regendi πόλιν aut πόλεις ab objecto suo absolutè *Politica* dicitur, II. Genus statuimus Scientiam. Posset etiam dici *Prudentia*, aut *Ars*, aut *Sapientia*: siquidem voces ἐπιστήμης, σοφίας, τέχνης, φρονήσιος, νοῦς, ἐπιγνώσιος, in omnibus linguis, sive inter populares, sive inter Philosophos, eâ cum distinctione non usurpantur, quâ olim in linguâ Graecâ & in Scholâ Aristotelis. Quocunque modo voces accipiantur, saltem in Scripturâ voces Intelligentiae, Scientiae, Sapientiae dicuntur de habitibus circa τὰ πρακτὰ aut τὰ ποιητὰ versantibus, *Ephes*. 5. *v*. 15. *Philipp*. 1. *v*. 9. cum *Coloss*. 1. *v*. 9. *Exod*. 31. *v*. 3. 1. *Reg*. .3 *v*. 11. 12. Cum autem Scientiae ex objecto, opere, & fine distingui soleant in Theoreticas & Practicas; nos Ecclesiasticam ad practicas referimus. Addimus esse *sacram*, ut ab aliis communibus seu saecularibus scientiis practicis & artibus eam distinguamus. Est enim objectum ejus non commune, homines scil. quocunque alio in statu & societate considerati: sed peculiare; uti mox dicemus. II. [l. III] Differentia sumitur ab objecto; quod immediatum & proximum est sacrum & spirituale regimen Ecclesiae, seu Politia sacra: de quâ *Part*. 1 *Lib*. 1 *Tract*. 2. Objectum mediatum est Ecclesia seu communitas Ecclesiastica. Sed quia Ecclesia secundum duplicem respectum & statum suum [pag. 2] distinguitur in invisibilem& visibilem; explicatè & distinctè dicimus, *regendi Ecclesiam visibilem*. Circa hanc definitionem moveri possunt hae quaestiones. — I. *Quaest*. An detur talis scientia? *Resp*. *Aff*. *Quia* ubi objectum γνωστὸν seu scibile, ab aliis diversum, ibi scientia ab aliis distincta: juxta illud vulgatum, τέμνονται αἱ ἐπιστῆμαι ὡς τὰ πράγματα. Jam verò dari Politiam Sacram, seu regimen Ecclesiae visibilis & institutae à Civili, Oeconomico, Militari, Scholastico distinctum, in confesso est, apud omnes qui aliquam Ecclesiam institutam agnoscunt; & docet lux factorum & experientiae; adhaec ex Scripturâ talem Politiam tum in genere, tum per partes praescribente evincitur: uti ostenditur *lib*. 1. *tract*. 2. — II. *Quaest*. An & quomodo differat à Politiâ Ecclesiasticâ? *Resp*. Ut qualitas seu actus à suo objecto circa quod versatur: ex. gr. ut Scientia Politica, à regimine Reipublicae. — III. *Quaest*. An distinguatur à Theologiâ? *Resp*. Siquidem latè sumas vocem Theologiae, ab eâ non differt nisi ut pars à suo toto: ex. gr. ut Scientia de coelo, aut de mineralibus, aut de animâ, à Physicâ. Sin verò strictè accipias, potest ab eâ distingui, eâ fere ratione, quâ Politica ab Ethicâ. Quid enim vetat ut Philosophiae, sic & Theologiae plures distinctas disciplinas constitui:

stitui: saltem duas, quarum una sit Communis, quam Catecheticam appellare possumus, cujus scientia omnibus fidelibus ad salutem affectanda; altera Propria seu Specialis, quae propius & plenius discenda ac tractanda illis, qui ad regimen Ecclesiae adhibentur, aut adhibendi sunt. Quod si cui non placeat distinctionem ullam hic admittere (de quo disceptare nolim), saltem per ipsum liceat, juxta methodum cujusque arbitrariam melioris ac facilioris doctrinae causâ, artem & regulas illas, quae propriè externum Ecclesiarum regimen concernunt, per Theologiae corpus sparsas ad signa revocare, & proprio formali suo subjecto ac proximo fine circumscriptas à Theologiae latifundiis divellere ac discriminare. Quod si quis cavilletur nos plures facere Theologias: is sciat se eodem categoremate ferire praestantissimos Theologos, qui Theologias Didacticas, Problematicas, Elencticas, Catecheticas, Propheticas, Historicas, Practicas, Casuisticas, Naturales ediderunt. Nolo hic adducere tractatus Jesuitae Sandei de Theologiâ variâ, de Symbolicâ, de Mysticâ, de Juridicâ, de Medicâ: nec aliorum distinctionem in Positivam & Scholasticam. Quos tamen non arbitror eo ipso dissentire velle à Thomae & communis scholae sententia de unitate scientiae Theologicae sub uno subjecto formali. Sed non est operae pretium his immorari. Quisque fruatur judicio suo. Wilhelmi Zepperi, aliorumque peculiares tractatus de toto regimine, aut parte ejus, instituti & methodi nostrae apologiam affatim praestabunt. Confer *Problemata nostra de Theologiâ;* & 3. *Part. select. Dispp. tit. de Theologiâ practica.* — IV. *Quaest.* An differat à Politica Philosophica seu saeculari, & à Jurisprudentia: an verò [pag. 3] alterutrius pars sit. *Resp. Aff. pr. & Neg. poster.* Quod si cui in Politicâ & Jurisprudentiâ Ecclesiasticam aut partem ejus tractare liberet, id fieret per digressionem, aut commentarium, aut per modum objecti praecognoscendi: quia potestas Politica etiam versatur circa res, personas, actiones Ecclesiasticas; sed longè aliâ ratione, ac sub alio formali, quam potestas Ecclesiastica: uti suo loco hoc explicabitur. Non sunt ergo regulae & praecepta regiminis Ecclesiastici in Jurisprudentiâ, aut in disciplinâ Politicâ οἰκεῖα.

2. Ad pleniorem Politicae Ecclesiasticae intelligentiam, causae ejus efficientes notandae. *Efficiens principalis* est vel prima vel secunda. *Prima* est gratia Spiritus Sancti, sive communior, sive specialis, quae electorum & regenitorum propria est, atque infallibilem cum salute connexionem habet. *Secunda* est Sacra Scriptura, quae ut omnis scientiae sacrae, ita & Ecclesiasticae principium & norma. *Minus principalis* seu adjuvans & instrumentalis est triplex. 1. *Remota*, ingenium practicum. 2. *Propinqua*, instructiones Politico-Ecclesiasticae, à Praeceptoribus tum sonantibus tum mutis hauriendae. 3. *Proxima*, Usus & exercitatio: quae partim in intuitu & observatione regiminis in Ecclesiis optimè constitutis, partim in propriâ praxi seu pragmaticâ Ecclesiasticâ consistit. Sed quaestionibus aliquot propositis αἰτιολογίαν hanc uberius illustremus. — 1. *Quaest.* An lumen naturae sit principium secunda-
ı Politicae Ecclesiasticae: sicuti est, theosophiae & aretologiae naturalis. *Resp.*
. Quia Politica haec cum objecto suo, Ecclesiâ scil. institutâ ejusdemque regimine
litiâ refertur ad cultum Dei institutum. Atqui ille ut secundum liberum Dei de-
..m à Deo praescriptus est, non nisi supernaturali Dei revelatione innotescit:
sequenter lumine naturali investigari ac cognosci nequit, sed ex solâ Scripturâ.
tamen mens nostra & recta ratio subjectum atque instrumentum receptionis &
·icationis propositionum & consequentiarum, quae in Politiâ Ecclesiasticâ

dispo-

disponuntur. — 2. *Quaest.* An etiam possit esse in reprobis, seu in aliquo non vere converso & fideli? *Resp. Affir.* Quia habitus Theologiae potest esse in reprobis (quod alibi probavimus): & scientia seu prudentia Politica, seu spiritus regius fuit in Saule, 1. *Sam.* 10, *v.* 9. & charismata extraordinaria in hypocritis, *Math.* 7. *v.* 22. (de quo *Part.* 2. *Select. Dispp. tit. de Charismatis*): quidni ergo prudentia & solertia in externo regimine Ecclesiastico? — 3. *Quaest.* Sitne habitus infusus, an acquisitus? *Resp. Distinguenda* hic subjecta in quibus. In quibusdam (e. gr. in Apostolis) est habitus infusus, non minus ac totius Theologiae, omniumque scientiarum, quae ad istius Theologiae necessariam explicationem ac defensionem requiruntur. In aliis propriè & specificè est habitus acquisitus; non minus ac habitus totius scientiae Theologicae. Quamvis aliquo alio respectu infusus dici possit, quatenus Deus quibusdam viris in bonum suae Ecclesiae lumen perspicacitatis, judicii, & [pag. 4] pragmaticae prudentiae in rebus Ecclesiasticis percipiendis, judicandis, gerendis, & dirigendis peculiariter & uberius impartit. — 4. *Quaest.* An habitus hic possit amitti? *Resp. Aff.* Non minus, ac habitus aliarum artium aut scientiarum, nec non prudentiae Politicae, & fortitudinis heroïcae. Ita spiritus Domini recedebat à Saule, 1. *Sam.* 16. *v.* 14. Et si fides generalis est πρόσκαιρος ac planè amitti potest, *Matth.* 13. *v.* 21 cum 1. *Timoth.* 1. *v.* 19, quidni scientia Politicae Ecclesiasticae? Ratio est, quia donum scientiae & prudentiae Ecclesiasticae, ut & alia charismata non sunt dona ἀμεταμέλητα. Confer *Matth.* 7. *v.* 22. cum *Rom.* 11. *v.* 29. — 5. *Quaest.* An non tantum plerique privati fideles, sed & eruditi aliqui Theologi in dogmatis & praxi pietatis versatissimi, à Theologis in solidâ Theologiâ satis pauperibus, & pietatis sterilibus (hoc est formalistis & hypocritis sive crassis sive subtilibus) in exercitatione, promtitudine, ἀγχινοίᾳ pragmaticae Ecclesiasticae, superari possint, & non raró superentur? *Resp. Aff.* Attestante id quotidianâ experientiâ. Et hinc est, quod subinde viri in se boni, & erga Deum ac cultum ejus publicé privatimque zelantes in pragmaticâ Ecclesiastica, aut etiam Politica, quae Ecclesiam & religionem tangit, miserè impingant, & maximum dent damnum, à vulpibus pragmaticis hâc aut illâ falsâ specie circumventi. — 6. *Quaest.* An ullus Ecclesiae Minister, aut Professor Theologus sine hac scientia, munere suo ritè fungi possit? *Resp.* De Ministris qui secundum Scripturas & Constitutiones nostras Ecclestiasticas sunt & dicuntur Rectores, Pastores, Episcopi Ecclesiarum, absolutè *negatur.* Ita ut hâc prudentiâ planè destituti munus Ecclesiasticum tenere non debeant; quantacunque polleant ingenii & eruditionis excellentia, & dicendi facultate. In Professoribus quamvis tam necessariò prudentia seu scientia practica requiri non videatur, modò probè teneant Historicam & Theoreticam ejusdem cognitionem, ut discipulos ad scientiam illam manuducere possint: tutissimum tamen est, & maximè è re Ecclesiae, ut probè hâc scientia imbuti & in praxi Ecclesiastica exercitati ad scholasticas professiones adhibeantur. Hinc est, quod in Academiis reformatis aut ministerio Ecclesiastico aliquamdiu functi aut etiamnum eodem unà cum professione sua fungentes, ut plurimum ad professiones promoveantur: ne se minor dexteritas & circumspectio sit facultatis Theologicae in manuductione disci pulorum ad curam animarum & regimen corporis mystici Christi; quam faculta Medicae in manuductione discipulorum suorum ad regimen sanitatis & curam co poris humani; quae non nisi per practicos aut praxin etiamnum exercentes id fie posse autumat. Nolumus tamen negare, quin tales casus incidere, & ta idon

idonei ad prudentiam Ecclesiasticam & consilia se offerre possint, quamvis in publico ministerio nunquam versati, ut utilitas Ecclesiae suadeat eruditos & pietatis zelotas Theologos, quamvis non-expertos, aliis quamvis expertis, minus tamen eruditis, aut in pietate [pag. 5] minus accuratis, in hac electione praeferre. Et huic causae analogicè applicari posset disputatio *Philosophi Metaph.* 1. *cap.* 1. Ubi contendit artem experientiae, & artificem experto non-artifici, ratione non quidem actionis, sed cognitionis praeferendum esse. Rationes ejus sunt, *quia* artifices cognoscunt causas rerum; puri experimentales non cognoscunt: *quia* illi docere possunt, h. e., ratione & methodicè demonstrare; isti non possunt: *quia*, nullae notitiae sensitivae, in quibus numeratur experientia possunt dici sapientia, nec ab iis quis sapiens denominari; intellectivae notitiae possunt. Ratio haec est, quia nullus sensus ex se causam sui objecti, saltem sub ratione causae, cognoscere potest; intellectus potest. Nec abs re est, quod Interpretes distinguunt inter experientiam (propriam scil.) principiorum & conclusionum: quarum illam ajunt simpliciter requiri ad habitum scientiae aut artis acquirendum, istam non item, nisi ad primam scientiae inventionem. Discere enim quis potest conclusiones alicujus scientiae, & singularum demonstrationum vim percipere ac dijudicare, quamvis ipse personaliter singularia omnia sensibus non hauserit, & ex sensationibus ad observationes, ex his ad experientias progressus non sit, atque inde inductiones formârit.— *Consect.* 1. Non rectè in Papatu studia & professiones Politicae Ecclesiasticae & Theologiae à se invicem, divelli ac separari; atque hâc ratione Canonistas (quos vocant) sine Theologiâ, & Theologos sine Canonisticâ ex professo ac pariter discendâ ac docendâ constitui. — *Consect.* 2. Malè à *Concilio Tridentino sess.* 22. *cap.* 2 statutum, ut promovendus ad curam Episcopalem gradum habeat in Theologiâ, aut Jure Canonico. Cur non addiderunt, aut in Jure, aut in Medicinâ, aut in Poësi, aut in Musicâ: ut scil. sit Poëta laureatus, aut Musicae baccalaureus. — *Consectar.* 3. Longè pejus ejusmodi Canonistas in promotione ad Episcopatus, hoc est, ad autoritativam curam, & recturam Ecclesiasticam, Theologis saepe praeferri. — *Consectar.* 4. Pessimè omnium tales Canonistas (qui inter Episcopos literati & studio alicui initiati sunt) in Conciliis controversias Theologicas determinare, exclusis Ecclesiarum & Scholarum Theologis; quos tamen tanquam consultores, immo Theologicorum conceptuum fabros ac formatores ad Concilia secum adducere coguntur: uti patet ex *Historiâ Concilii Tridentini* & falsè à *Stellâ* alicubi in *Commentar. in Lucam* (in *cap.* 2 si bene memini) hoc perstringitur. — *Consectar.* 5. Diligenter cavendum, ne iis potissimum aut ut plurimum, aut ferè perpetuò magnarum Ecclesiarum curae difficiliores, aut negotia ac mandata Synodica, aliaque majoris momenti committantur, qui expeditâ aliquâ memoriâ circa res & actiones singulares, adhaec arte & eloquii facultate in pragmaticis, & in versandis negotiis Ecclesiasticis aliquantulum valere, forté & ambitu nonnunquam praevalere videntur: ubi vero de interpretatione urae, de ipsis fidei [pag. 6] dogmatis, de casibus conscientiae, de universalibus stantialibus regiminis Ecclesiastici controversiae incidunt, aut nulli sunt; aut Ministris praeteritis longè inferiores. Cacoëthes hoc in tenebris Papatus videliqui ex ipsorum Casuistis: qui contra contenderunt, ad pastorales curas opatus potius Theologos quam Canonistas promovendos.

ectiones hujus scientiae sunt, Subalternatio, Necessitas, Certitudo, Difficulmitas. — I. *Subalternatio*, tam strictè hic non accipitur ac Aristoteli, sed

sed laxius; quali scil. reliquae scientiae subalternantur Metaphysicae, ubi objectum & principia tractantur, quae ipsae sumunt, non probant. Si ergo & quatenus scientia haec à Theologiâ strictè dictâ distinguitur, dicimus eam subordinari Theologiae, ubi de objecto & principiis ipsius ex professo, & in actu signato (ita loquar) tractatur. Sin malit quis eam partem facere Theologiae dicendum est hanc partem alteri alicui ejusdem parti subordinari & ab eâ dependere. — II. *Necessitas* ex necessitate objecti proprii, regiminis scil. Ecclesiae institutae desumi potest: quae tanta est, ut recta Politia seu disciplina Ecclesiae, inter notas ejusdem numeretur. — III. *Certitudo*, quatenus conclusiones ejus ex principio Scripturae demonstrantur, tanta est, quanta omnium aliarum conclusionum Theologicarum. Sed quod ad conclusiones, quae applicationes agendorum & actionum ad adjuncta & mutabiles circumstantias rerum, personarum, locorum, temporum, continent: certitudo demonstrationum in iis quaerenda secundum subjectam materiam; haut aliter ac in Medicinâ, & Politicâ. Vide *Philosophum lib.* 1 *Ethic. Nicomach. c.* 3. — IV. *Difficultas* in comparandâ hâc scientiâ oritur partim ex latitudine ejus, partim ex subjectâ materiâ; quae tota practica est, & regimen hominum (quod est *ars artium & scientia scientiarum*, teste *Nazianzeno in Apologiâ pro fugâ*) ingeniis & studiis non minus, ac vultibus & sono tonoque sermonis, sigillatim discrepantium, & quidem in spiritualibus (hoc est in maximè arduis & sublimibus) concernit. Latifundia hujus scientiae ingenium ad minimum mediocre, & studium non vulgare requirit: ne quis arbitretur uno atque altero intuitu, aut volatico studio quasi ἐν παρόδῳ aut per compendium, spacia haec pertransiri posse. Subjecta materia luculentum apparatum (de quo mox infra), & prudentiam, cum cognatis sive virtutibus sive auxiliaribus ministris, requirit. Facta enim paene infinita, & circumstantiae admodum variantes, magna discretione indigent in dextrâ unione aut distinctione similium, & dissimilium, parium & imparium. — V. *Dignitas* ex ejus necessitate, & certitudine potissimùm resultat: ita ut posthabita crisi Philosophi circa harum vocum usum, meritò bonum & τίμιον & ἐπαίνητον dici debeat. Unde facilé comparatio cum aliis scientiis institui poterit. — *Quaest.* An sicuti politica Aristoteli aliarum scientiarum & artium ἀρχιτεκτονικὴ dicitur; haec nostra respectu [pag. 7] scientiarum Theologicarum simili titulo insigniri posset? *Resp.* Si Theologiam seu sacram scientiam tanquam collectivum quid ex pluribus scientiis aggregatum considerare libeat, haut aliter ac Philosophiam; aut ut unam scientiam in varias partes distinctam ac separatam; aut saltem ut unam, sed variis methodis, modis, ac formis tractatam: concedimus hanc nostram certo quodam respectu architectonicam dici posse; quatenus scil. omni scientiae sacrae ritè discendae, docendae, in praxin deducendae, conservandae, propagandae rationem, ordinem, ac modum praescribit.

4. Divisio hujus scientiae institui potest, vel in species circumstantiales, vel in partes integrantes. I. In species dividitur, in Politicam Vet. & N. Testamenti. Ut enim regimen Ecclesiae diversum est in rebus seu agendis sacris, in personis, i actionibus; sic & diversa Politica. Illam varii descripsere, *Bonaventura*, *Corneli* *Bertramus*, quem *notis* suis locupletavit *Constantinus l'Empereur ab Oppyck*, *Ca* *Sigonius*, Jesuita *Menochius*. Cum quibus conferenda *Ariae Montani Antiquitates* *Cunaei Respublica Hebraeorum*; imprimis *varia scripta Joh. Seldeni*, ut *de Jure naturali & gentium*, *&c. de Successionibus*, *de Synedriis*, *de Uxore Hebraeâ*, *de Anno Hebraeorum*; adhaec *Commentaria in Pentateuchum*, praecipué *in Leviticum*, alibi

alibi indicata: denique *farragines Thalmudicae. Altera* divisio in species est, in generalem & specialem. *Generalis* est, quae abstractè ab omni singulari Ecclesia, immo ab omni ejus specie specialissima regimen & Politiam Ecclesiasticam considerat. *Specialis* est, quae Politiam specialem alicujus nationis, aut regionis, aut urbis considerat. — II. Divisionem in partes variè pro judicio cujusque institui, easque ordine disponi permittimus. Nobis hactenus in *publicis Praelectionibus* & *privatis Collegiis* visus fuit ordo satis conveniens, si ad imitationem *institutionum Juris Civilis Justiniani*, & *Juris Canonici Lanceloti* eam divideremus in *tres partes:* quarum *prima* res & agenda sacra; *secunda* personas; *tertia* actiones complecteretur. *In prima Parte quatuor Libris agimus* 1. *De* praecognito & praesupposito objecto, Ecclesia scil. visibili & instituta ejusque potestate & politia. 2. *De* agendis sacris, ordinariis extraordinariis, primariis secundariis, publicis, privato-publicis. 3. *De* indirectis seu quasi agendis: & de pseudo-agendis. 4. De requisitis mediis, generalibus, specialibus; remotis, proximis; primariis, secundariis. *In secunda Parte* agimus de personis, hoc est, tum plebe Ecclesiastica seu privatis fidelibus, tum ministris, eorumque gradibus, muneribus seu officiis, requisitis, vocatione, praeparatione. *In tertia Parte*, de actionibus tum regiminis, earumque partibus, mediis, adminiculis; tum jurisdictionis.

5. Hactenus de natura & proprietatibus Politicae Ecclesiasticae: nunc de cura & studio. Hic considerandum, à quibus, quando, quomodo sit studendum huic scientiae. *Primò*, omnes verbi Ministri, & Candidati ministerii; [pag. 8] etiam omnes Theologiae studiosi ex professo & diligenter tenentur in eam incumbere, etiam in cursu Academico. Quem in finem lectiones publicae & privata collegia à Professoribus aut verbi Ministris aperta, diligenter frequentanda: ubi ingenia quaestionibus, examinibus, disputationibus progymnasmatis casuum & consiliorum scribendis excitentur, exerceantur. Quod ad studium privatum, in cursu Academico, à lectione epitomae aut sciographiae alicujus *primo* inchoandum: praemisso aut concomitante studio Politico, & Historiae Ecclesiasticae; per epitomen scil. *Deinde* ad lectionem plenioris systematis Didactico-elenctici progrediendum. Candidati ministerii, & Studiosi, quos res angusta domi aut alia necessitas non impedit, justo tempore in Academiis subsistere, operae pretium fecerint, si politicam specialem Ecclesiarum Belgicarum ex lectione constitutionum, etiam ex collatione sub praesidio alicujus Professoris aut Concionatoris super iisdem institutâ (siquidem occasio suppetat) propius cognoscant. Ut autem ad hoc studium excitentur, omnino consultum, immo & necessarium videtur, ut Candidati in examine praeparatorio in praecipuis capitibus carptim examinentur: qualia sunt de Potestate & Politiâ Ecclesiarum; de Ministrorum gradibus, officiis, vocatione; de Senioribus; de Synodis; de Clâvibus regni Coelorum. In peremtorio verò examine promiscuè etiam per omnes alias materias examinentur: quales sunt, de Canonibus & [illegible]etis Ecclesiasticis; de Festis, & Temporibus, quae ita vocant, sacris; de Tem[illegible]eorumque utensilibus, Coemeteriis, Encaeniis; de Psalmodiâ, & de Musicâ [illegible]anica; de Bonis Ecclesiasticis & de Stipendiis Ministrorum; de Matrimonio, & [illegible]ausis matrimonialibus; de Sepultura mortuorum; de Episcopatu & Presbyterio; [illegible]eformatione Ecclesiarum; de earundem Syncretismo, Mutuâ Tolerantia, Mo[illegible]tione, Libertate prophetandi; de Missionibus Ecclesiasticis, &c. Quantum ad [illegible]logos in ministerio constitutos, ab iis nunquam hoc studium deponi posse,

posse non est quod altius ingeram. In gratiam νεοφύτων, digitum hic intendo ad apparatum Autorum, quos ad ampliorem eruditionem comparandam legere, aut subinde cum copulatis suis conferre, aut casu aliquo incidente, aut controversia oborta, ad consensum demonstrandum, consulere queant. Sunt ergo I. Qui ex professo peculiares *Tractatus de Politiâ Ecclesiastica* scripserunt: quales, *Zepperus*. — II. *Constitutiones Ecclesiasticae & Liturgiae* tum antiquitatis, tum ecclesiarum nostrarum jam inde à tempore pertendentis reformationis. Quales aliquas infra *capp. de Canonibus, & Liturgiis* indicamus. Inter eas primam cujusque considerationem merentur Constitutiones οἰκεῖαι, illarum scil. Ecclesiarum, in quarum communione quis vivit. — III. *Acta Synodorum* tum veterum tum recentiorum: praesertim earum, quarum districtu [pag. 9] & correspondentia Ecclesia nostra continetur. Et hic compendii faciendi causa plerumque suffecerit repertorium aliquod. Confer, quae de Conciliis, eorumque Actis & Scriptoribus indicamus in *Bibliothecâ*. — IV. *Locorum communium Scriptores:* inter eos *Calvinus, Martyr, Aretius, Hyperius, Musculus, Zegedinus:* imprimis conferendus *Danaeus Isagog. parte* 4. ubi de Ecclesia, & *part* 3. ubi de Homine. Ex Pontificiis *Lombardus* & *Thomas cum suis Commentator.* Inter recentiores imprimis utiliter conferri poterit *Crespetius* in *Summâ fidei* &c. Ubi Patrum & Conciliorum testimonia adducit. — V. *Casuistae:* inter quos *Amesius, Balduinus, And. Keslerus;* qui postremus Germanicè scripsit. — VI. *Consilia theologica Melanthonis.* Video à theologis Augustanae confessionis, subinde citari *Dedekeni Collectanea Consiliorum,* & *Consilia Bredenbachii.* Sed neutrorum hactenus exemplar nancisci potui. — VII. *Epistolae nostrorum Theologorum Martyris, Calvini, Bezae, Melanthonis, Zanchii, Erasmi, Zwinglii & Oecolampadii, Joh. Jacobi Grynaei, Conr. Schlusselburgii, Schwebelii, Cythraei, Centuriae duae Epistolarum ad Belgas & Belgarum.* Inter Patres, *Augustini, Hieronymi, Isidori Pelusiotae, Nazianzeni, Basilii, Gregorii Magni.* Inter Doctores sequiorum saeculorum, *Bernardi, Ivonis Carnutensis, Abbatis Cellensis.* Pontificiorum Epistolas si quis datâ occasione conferre velit, indico *Epistolas Leonis X. à Bembo* scriptas, *Pii V., Card. Sadoleti, Cardinalis Bentivoglii, Card. Perroni, Card. D. Ossat.* — VIII. *Scripta Apologetica,* tum publica Ecclesiarum, Synodorum, Synedriorum, Academiarum; tum privata Doctorum, aut Ministrorum. Qualia *Juelli Apologia Ecclesiae Anglicanae, Gentileti Apologia Reformatorum in Galliâ, Apologiae & scripta synodi Hollandicae super causâ Caspari Coolhaes, & Hermanni Herberts* belgico idiomate edita. Variae item *Apologeticae Declarationes* tempore contentionis Remonstranticae pleraeque belgicè (ut *Cornelii Hillenii, Defensio Decreti Ordinum Geldriae &c.*) quaedam etiam latinè editae, ut *Responsio ad Decretum Ordinum, Responsio ad secundam Remonstrantiam, Scripta Lubberti, Bogermanni, Sopingii, Grotii dictae Pietati Ordd. Holl. opposita.* Sed talium Scriptorum numerus hic iniri non debet, ad sequentis classis Scriptores, Elencticos scil. rejiciendus. — IX *Elenctici Scriptores* contra omnes dissentientes, Pontificios scil., Anabaptistas &c. Quos vide in *Bibliothecâ.* Inter eos imprimis huc faciunt *Scriptores Angli & Scoti,* quales *Autor Altaris Damasceni,* aliique de controversiis Hierarchicis, Brownisticis &c. in *Bibliothecâ* indicati. — X. *Commentatores:* imprimis in Acta & in Epistolas ad Timotheum & Titum; inter quos, prae aliis mihi notis, commendo *Danaeum in* 1. *Epist. ad Timoth.* — XI. *Historici Ecclesiastici; ut Joh. Laetus, Hottingerus &c.* Vide totum Histor. Ecclesiasticae apparatum

in

in Nostrâ *Bibliothecâ.* —XII. *Scriptores de Politiâ Judaeorum*, *Sigonius*, *Arias Montanus in Antiquitatibus*, *Bertramus cum notis l'Empereur*, Jesuita *Menochius*, *Zepperus in Explicâtione Legum forensium* [pag. 10] *Mosis*. Quibus adde *Commentatores in Exodum, Leviticum*, *Deuteronomium.* — XIII. *Jus Canonicum*, ejusque apparatus: quem vide in *Bibliothecâ.* — XIV. *Corpus juris civilis:* in quo nonnulla occurrunt, regimen ecclesiasticum concernentia. Compendium facient Ministri, & Candidati, si occasione & necessitate ita postulante, ex Pontificiis *Tholosanum in Syntagm.*, ex reformatis *Althusium in dicaiologiâ*, & recentiorem quem jurisprudentiae Belgicae scriptorem consulant: qui δακτυλοδείκτας praestabunt ad leges, statuta, autores, si quae ultra requirantur. Addat etiam, si quis volet, *Zouchaei jurisprudentiam Anglicanam.* — XV. *Politica Civilis;* cujus appar. vide in *Bibliothecâ*. Ad statum & Politiam Ecclesiarum reformatarum optimè inter Germanos scripsisse videtur *Althusius;* qui etiam sua sacrae scripturae & juris civilis testimoniis confirmat. Scriptores Ecclesiastico-hierarchici, aut Politico-hierarchici, pro re natâ si consuli debeant; indico *Weberum de consistoriis & Episcopis* Arnstadiae 1647. in 8. Et *Mich. Havemanni Helicen Hierotacticam;* & in *Nucleo discursum Politicorum tract...... de Episcopis;* & *Zoucheum* modo cit. — XVI. *Autores*, qui speciales materias, aut quaestiones ad hanc scientiam pertinentes tractarunt; suis quique locis indicandi. — *Quaest.* I. An in Academiis Scientia haec necessariò sit tradenda? *Resp. Aff.* Cum enim plerique Candidati ex Scholastico pulvere ad recturam Ecclesiarum evocentur, ubi nullos habent Collegas: si ab hâc scientiâ vacui accesserint, metuendum sanè, ne frequenter eveniat illud, quod est in Arabum proverbio: *In capite pupilli discit Chirurgus. Wilhelmus Zepperus in praefat.* de hoc reformatarum Academiarum defectu meritò & graviter conqueritur. Huc facit *Consilium Theolog. Zelandorum*, *Synodo Nationali. Dordracenae* An. 1618. probatum & actis insertum *sess.* 19. Nos lectionibus publicis & collegiis atque excercitiis privatis defectum hunc in nostrâ hâc Academiâ supplere conati sumus. — *Quaest.* II. An Candidati ministerii ad conventus Synedriorum, Classium, Synodorum, tanquam auditores subinde utiliter admitti possint? *Resp.* Non videtur negandum illis, quorum fides, probitas & modestia satis perspecta est; & ubi ac quotiescunque ratio agendorum in illis conventibus id permiserit: de quo quilibet coetus pro prudentiâ suâ judicabit. — *Quaest.* III. An & quâ ratione aliquo hujus scientiae gustu alii praeter Candidatos ministerii imbuendi sint? *Resp.* Quandoquidem in Ecclesiis nostris regimini praeficiuntur Seniores, etiam in minoribus Ecclesiis Diaconi, in Academiis literati quarumcunque facultatum (imprimis Jurisprudentiae & Politicae Studiosi) lectionibus & collegiis aut seorsim aut unà cum studiosis theologiae uti possunt. Extra Academias illiteratis & literatis privata aliqua & peculiaris instructio ad quaestiones aliquot Catecheticas (ut 83. 84. 85. 103.), & ad Liturgiam ac Constitutiones Ecclesiasticas vocatis ad illa ..a, aliisque in Scripturâ & Cathecheticâ Theologiâ probè exercitatis, [pag. 11] seorsim sive conjunctim non videtur neganda. Si quorum ministrorum rationes non ferant, saltem aliis hunc laborem suscipientibus (quales aliquos antehac ,, nec verbo, nec opere impedimentum ponent, qui perpenderint illud 1 *Cor.* 13. 6. & 14. v. 5.

Politi-

POLITICAE ECCLESIASTICAE
PARS PRIMA
Lib. 1. De Objecto Politicae Ecclesiasticae.

TRACTATUS I.
DE ECCLESIA INSTITUTA.
CAPUT I.

Natura Ecclesiae Institutae explicatur; per ejusdem Genus, Materiam, Formam, Causas efficientes & finales, Affectiones, Opposita, Divisiones.

1. Sacra Ecclesiae Politia, quae proximum & οἰκεῖον Politicae Ecclesiasticae objectum, intelligi nequit, sine subjecto suo, hoc est, Ecclesiâ. Status Ecclesiae consideratur vel mysticè, vel externè. Illius respectu Ecclesia dicitur invisibilis, hujus visibilis. Ecclesia visibilis spectari potest vel abstracté ab inferioribus ut genus, & ut species quae de omnibus inferioribus tum speciebus tum individuis praedicatur, (sicuti Politia civilis tanquam genus praedicatur de variis Politiarum speciebus, & de omnibus ac singulis individuis Politiis): *vel* concretè, ut totum seu integrum homogeneum (sicuti mare seu collectio aquarum), cujus partes similares sunt omnes particulares Ecclesiae. Nos in Politiâ Ecclesiasticâ non consideramus Ecclesiam secundum statum mysticum, sed secundum statum externum, & secundum formam collectionis visibilis: idque tum in toto seu totalitate ac universalitate suâ; tum in partibus singulis, quae relatè ad se invicem seu collateraliter, & ad membra sua, sunt tota seu integra [pag. 12] materiali & formali suo essentialiter constituta, & sic à se invicem numericè distinguuntur. Sed de his alibi accuratius disquiritur in *priori* scil. *Parte Theologiae, tract. de Ecclesiâ.* Ecclesia visibilis seu instituta nobis describitur, *societas fidelium liberè inita ad exercendam communionem sanctorum, seu ad communicationem mutuam eorum quae ad salutem pertinent.* Ad cujus definitionis explicationem consideranda sunt: 1. Ejus Genus. 2. Materiale. 3. Formale. 4. Causae Efficientes. 5. Fines. 6. Affectiones. 7. Opposita. 8. Divisiones.

2. *Genus* remotum est collectivum substantiale. Proximum est collectio, seu Societas fidelium. Debet ergo esse numerus quis numeratus, seu multitudo & aggregatio plurium fidelium, seu fidem profitentium. Contradictorium ergo est commentum illud distinctionis de Ecclesia virtuali, quam *Bellarminus* vult esse unum hominem, scil. Pontificem; & *Viguerius (in Institut. cap.* 12. 5. 2. *v.* 8.) quemvis Episcopum ratione suae dioecesios. Pari absurdo involvunt se, qui contendunt totam Ecclesiam tempore passionis Christi substitisse in B. Mariâ.

Mate-

Materiale est numerus numeratus seu multitudo fidelium, indefinitè spectata. Nam quantus definitè debeat esse numerus, non praescripsit Deus. Minimus ut non facilius posset determinari, ut siquidem fieri posset, tam exiguus non sit, qui vix varietatem donorum & prudentem collationem sententiarum habeat, & consequenter vix aliquâ cum autoritate ecclesiasticè decreta executioni mandare valeat. Sed de hoc *infra in Problematis*. Partes Ecclesiae institutae quod ad materiam seu materiale, sunt dirigentes, scil. Ministri seu Antecessores; & directae, scil. Populus seu Plebs Ecclesiastica, quos in Papatu vocant Laïcos, oppositè ad Clerum seu Clericos; sed perperam: de quo *infra Part.* 2. *Illi* considerantur vel seorsim, & sigillatum secundum titulos & gradus suos (de quibus *Lib.* 2. *Politicae Eccles.* agendum) vel collectim & in coetu seu collegio suo, Presbyterio scil. aut Synodo, nec non conventu Diaconorum (de quibus *Lib.* 3.). *Populus* itidem considerari potest, vel distributim & sigillatim, vel collectim. *Illo modo* consideratus dividitur in partes proprias, quales sunt omnes communicantes vulgo ita dicti, aut membra Ecclesiae, quos Ecclesia antiqua appellabat *fideles*, eosque ab catechumenis & poenitentibus distinguebat: & in *partes analogicas*, quales sunt Infantes fidelium, Audientes, Catechumeni, Competentes, Lapsi, Relapsi, Poenitentes, & Abstenti, omnesque alii sub censurâ constituti. *Audientes* nobis hic laxè accepti sunt omnes illi qui non tantum ordinariò aut frequenter, sed & quocumque modo coetibus Ecclesiae & concionibus interesse volunt & audent. Et tales absque ullo discrimine in omnibus Ecclesiis admittuntur; exceptis clandestinis. In Ecclesiâ antiquâ *audientes* sive *auditores* (gr. ἀκροώμενοι) dicebantur illi, qui volebant fieri Christiani, sed nondum petierant [pag. 13] Baptismum. *Catechumeni* nobis sunt, qui non tantum concionibus, sed familiaribus Catechizationibus in fide instituuntur. Iique sunt vel extranei, vel in Ecclesiâ nati & educati. Utrique rursum vel incipientes seu rudiores, vel proficientes seu provectiores. Sed de Catechumenis & Catechizatione suo loco dicendum. *Competentes* qui in fide rectè instituti ad Baptismum aut coenam, aut utrumque, & consequenter ad communionem Ecclesiasticam admitti petunt: quales hodie apud nos Ministro alicui, aut Seniori, aut toti Synedrio nomen suum professi dicuntur. *Lapsi* sunt quicunque in fide aut moribus deflexerunt: sive poenitentiam agant sive non. *Relapsi* qui post poenitentiam & reconciliationem à lapsu, denuo impingunt, & censuram incurrunt. *Poenitentes*, qui hoc agunt, ut debitè reconcilientur, & restituantur. *Abstenti* sive Suspensi (quamvis nonnunquam haec vocabula distinguantur) sunt fideles, quibus χρῆσις & exercitium communionis, non κτῆσις aut jus aufertur, donec Ecclesiae satisfecerint. Sed de Lapsis, Relapsis, Abstentis, Poenitentibus *Part.* 3. *Polit. Eccles.* agendum. Populus *collectim* consideratur vel adaequatè seu universaliter; vel inadaequatè seu particulariter. *Illo* modo consideratur in panegyri: isto modo *primariò* in conventibus parochialibus, seu divisionibus coetuum per plura oratoria ad conciones audiendas; ndariò in conventibus 1. Catechumenorum. 2. Repetentium conciones. 3. Protantium, hoc est exercentium se interpretatione Scripturae, ejusque applicatione examen controversiarum, aut ad usus practicos, aliaque pietatis exercitia. Huc runt nonnulli scholas quascunque. Sed non sunt illae partes ὁμοειδεῖς, nisi sint olae & Collegia theologica. Distinguitur etiam populus Ecclesiasticus divisione accidens per ea quae per accidens illi insunt seu adhaerent, hoc est, per respec- & determinationes merè extrinsecas. In Dominos seu Magistratus; in Plebejos

bejos seu Privatos; & in Medios, quos honoratos vocare possumus. *Illi* sunt publicâ potestate muniti, & consequenter Nutritii, Patroni, Protectores Ecclesiae. *Isti* sunt subditi & privati cives in Republicâ, quos alii plebejos appellant. *Hi* sunt qui aut praerogativâ honoris ac dignitatis gaudent in Republicâ, (Nobiles scil. & Patricii); aut munere aliquo in Politiâ, Militiâ, Foro, Scholâ, funguntur. Sunt qui putant tales designari in Conciliis Africanis per *Seniores*, hoc est, Dominos, siquidem apud Ecclesiasticos scriptores Senior Dominum significat. De quo quid statuendum, disquiretur *Part.* 2. Atque haec quidem plena & adaequata divisio materiae, ex quâ constat Ecclesia, & speciatim divisio populi Ecclesiastici. Antiqua Ecclesia populum omnem distribuebat in Catechumenos, Credentes, & Poenitentes. *Catechumenorum* duo erant genera, audientes, & competentes. Eorum mentio fit *can.* 11. & 14. *Concil. Niceni*, & *can.* 4. *Concil. Ancyr.* & *can.* 5. *Concil. Neocaesar.* & *can.* 5. *Concil. Laodic.* & apud *Tertullianum, libr. de* [pag. 14] *Poenitentia*, *Cyprianum lib.* 3. *epist.* 17. *Istorum* vero *Can.* 13. *Concil. Agathensis*, & apud *Hieronymum Epist. ad Pammach. Augustinum c.* 12. *libr. de Curâ pro mortuis*, & *Homil.* 49. *De Fidelibus vide Tertullianum Praescript. c.* 41. & *Augustin. Serm.* 237. *de Tempore*; & *Can.* 19. *Concil. Laodic.* De lapsis *Poenitentibus* qui erant vel Catechumeni vel fideles, eorumque gradibus, & modo admittendi, ac reconciliatione, ita ut essent primò προσκλαίοντες, deinde ἀκροώμενοι, tum ὑποπίπτοντες, postremo συνεστῶτες, denique τελείου μετέχοντες *Can.* 11. 14. 19. *Conc. Niceni*, & *can.* 4. 5. 6. 7. 8. 9. 16. 23. 29. 23. *Conc. Ancyrani*, & *Can. ultimo Concil. Constantinopol. Oecum.* 11., & *Can.* 19. *Concil. Laodic. Gregor. Thaumaturgus Epistol. canonicâ* 11. & *Basilius Epistol. can.* 3. *ad Amphilochium canone* 58. Quorum consideratio referenda ad *Part.* 3.: ubi de *Censuris Ecclesiasticis*. Analogicis Ecclesiae membris annumerari deberent ex sententiâ antiquae aut Romanae Ecclesiae, energumeni, leprosi, puerperae, menstruatae, aliique externo quodam corporis affectu & statu ab aliis fidelibus in antiquâ, & in subsequente Ecclesiâ Romanâ distincti. De quibus nonnulla occurrunt in *Photii Nomocanone, cum Scholiis Balsamonis.* Aequivocè populi ecclesiastici partem faciunt Ascetae, Monachi, ut & fratriae, ac similia collegia, suis peculiaribus regulis, regimine, juramentis, votis, ab aliis distincta. De quibus *Part.* 2.

3. *Formale* seu forma Ecclesiae particularis visibilis dupliciter spectatur vel quod ad essentiam ejus, vel quod ad integritatem organicam. *Priori modo* si spectetur, forma ejus est sacra unio in exercitio communionis sanctorum per certos actus externos à Deo institutos. *Posteriori modo* si spectetur forma ejus, est unio in & cum uno ministerio seu presbyterio. Quae si plura sint & rursum explicitam unionem ac correspondentiam ineant unâ in Synodo majori aut minori, jam forma eorum erit conjunctio seu correspondentia synodalis. De quâ *Part.* 3. — *Consectar.* I. Non est ergo Ecclesia instituta visibilis, numerus aliquis fidelium & fidem profitentium, qui absque tali unione & communione, & quidem explicitâ, alicubi commoratur: quamvis adsit fides, & convenientia in eâdem fide, & communio implicita. Hoc enim constituit eos solummodo in statu Ecclesiae mysticé & invisibiliter consideratae. Cum quâ distinctione accipiendum illud vulgatum Augustini: *Multi lupi intus, & multae oves foris.* Sicuti in urbe aliquâ multarum nationum homines ad nundinas aut spectacula confluunt, qui tamen non constituunt ibi politiam, nec cives dicuntur ejusdem Reipublicae. In domo aliqua Mercatoris illi qui officinam frequen-

frequentant, & merces lustrant aut emunt, non constituunt familiam. Duo aut tres virtute praediti, etiam morum & studiorum similitudine, ilico non sunt dicendi amici: quia nullum foedus amicitiae inter ipsos intercedit. Duae aut tres Respublicae, ejusdem nationis, ejusdem fere [pag. 15] regiminis, non dicuntur coaluisse in unam politiam, aut confoederationem, absque unione & mediis atque actibus istius unionis. — *Consectar.* II. Non consistit forma Ecclesiae particularis in unione locali cohabitationis & παροικίας civilis; aut [l. nec.] in unione politica sub eodem regimine in eâdem Republica: nec unum cum altero convertitur. Quia unum est de hoc mundo, & de communi regno seu regimine mundi; alterum de Coelo & de Regno ac sacro regimine Christi. — *Consect.* III. Nec consistit in unione in uno conventu seu coetu in uno loco, ad sacra uno eodemque tempore simul excercenda. — *Consect.* IV. Nec in subjectione seu relatione ad unum aut Parochum, aut Episcopum dioecesianum.

4. *Causae efficientes* considerantur 1. *vel* ratione primae institutionis, collectionis, & originis Ecclesiarum particularium; 2. *vel* ratione restitutionis, Reformationis, & iteratae collectionis; 3. *vel* ratione conservationis, successionis, & propagationis. — *Ratione primae Institutionis*, causae sunt —1. *Communiter* omnes & singuli fidem profitentes, qui primo coëunt in Ecclesiam, eamque instituunt & constituunt: quorum consensus est *fundamentum proximum* Ecclesiae institutae, seu unionis Ecclesiasticae; haut aliter ac consensus facit conjugium, & electio Ecclesiastica, seu consensus Ecclesiae in Ministrum, facit ministrum. *Fundamentum* ergo *remotum* & *commune* est institutio divina, quae voluit tales formas ecclesiarum esse ordinaria adminicula salutis. *Fundamentum propinquum* est applicatio hujus divinae τάξεως & institutionis; ad haec individua. *Fundamentum proprium* & *proximum* est consensus mutuus, & arbitrium exsertè declaratum, eorum qui coëunt in Ecclesiam: sine hujus enim interventu non posset τάξις divina his hominibus aut huic multitudini magis, quam alteri cuicunque ritè applicari. Possunt autem consentientes illi esse duum generum: ut quidam antehac membra non fuerint, quidam fuerint membra aliarum Ecclesiarum, immo manipulus aliquis, aut ἀποσπασμάτιον aliarum Ecclesiarum, quod honestâ migratione & ducta quasi colonia in novè instituenda Ecclesia est proxima ac ritè parata materia. Saepe tamen fit, ut omnes sint, qui fidem primum profiteantur & unionem ac communionem Ecclesiasticam affectent. — 2. *Peculiari ratione* causae sunt — I. *Ministri* verbi, aut Presbyteria, aut Synodi aliarum ecclesiarum aut delegati ab illis missi, siquidem haberi possint: sin minus, defectum hunc supplent, qui quocunque zelo, donis, autoritate, & gratiâ prae aliis pollent; quibus suo modo ac pro modulo opus hoc dirigere, alios privatim compellare, in coetum cogere & convocare, agenda proponere, suffragia rogare, concludere atque una in precibus, hortationibus, & stipulationibus requisitis praeire licet: accedente scil. aliorum consensu expresso sive tacito. — II. *Magistratus* etiam peculiari ratione hic efficientes praesuando scil. Ecclesia colligitur publicè, aut [pag. 16] privato publice, non quidem modo antecedenter, aut directè, colligendo & instituendo Ecclesiam; sed concomitanter consequenter approbando collectionem, autoritate suâ muniendo, & media quae externa ad opus illud necessaria aut utilia suppeditando. — III. *Causae remotae* praeparatio tum ante tempora per electionem divinam, tum in tempore per vocationem cujus effectum est vera fides aut saltem verae fidei in Ecclesiae communione professio.

fessio. Ita ut vocatio sit praeparatio aut productio immediata fidelium distributé & seorsim consideratorum: et mediata Ecclesiae, seu fidelium collectim in unione Ecclesiasticâ constitutorum. — IV. *Media & instrumenta*, seu causae adjuvantes sunt *magis internae*, verbi praedicatio, adhortationes, visitationes & compellationes κατ'οἶκον, convocationes, conventus, in quibus de unione Ecclesiasticâ deliberetur & concludatur: *magis externae*, sunt reditus ad expensas necessarii quocunque honesto & licito modo acquisiti (de quibus suo loco dicendum) item domus, seu oratoria, aliaque utensilia. — *Causae efficientes instaurationis & recollectionis* Ecclesiae dispersae explicandae *lib.* 3. *Politicae Ecclesiastic.* & ex parte hoc praestitum à nobis in *Desper. causâ Papatus.* — *Causae efficientes continuationis ac successionis* Ecclesiae, etiam amplificationis ac propagationis sunt: Partim regentes, Ministri scil. & Synedrium, qui de novo membra Ecclesiae formant & admittunt: partim auxiliantes, privati quique fideles qui notos, necessarios, amicos, & quoscunque alios datâ aut quaesitâ quacunque occasione ad communionem Ecclesiae invitant & adducunt. Quando autem & quibus cum requisitis ac conditionibus in membra Ecclesiae recipiendi, mòx §. 6. dicemus, ubi ad propria Ecclesiae perventum fuerit. Quae autem media sint conservandae particularis Ecelesiae, ut membra ejus quamdiu aliò aut ex hac vitâ non migrant, permaneant, & decedentibus alia continuò succedant: quae itidem media eam augendi & amplificandi, docebitur *Lib.* 3. Conferri potest *Wilh. Zepperus lib.* 3. *Polit. Ecclesiastic. c.* 5. ubi agit de conservatione πολιτείας Ecclesiasticae: quae analogicè huc applicanda. — *Consectar.* Ex explicatione causarum hactenus traditâ, apparet non satis accuratè dici 1. Vocationem esse formam aut formale Ecclesiae, cum sit inter causas efficientes numeranda. 2. Fidem esse formam Ecclesiae; cum sit forma fidelis, qui materia quidem est unde Ecclesia constituitur, sed non est formaliter Ecclesia, nec qua fidelis aut fidem profitens habet in se formam Ecclesiae, nisi aliud quid insuper accedat, coalitio scil. & confoederatio in unum corpus Ecclesiasticum per liberum ac mutuum consensum. 3. Vocationem Dei, quâ hominem vocat ad fidem, aut saltem ad fidei professionem, esse causam proximam Ecclesiae, quâ positâ ponitur: cum sit causa proxima & immediata fidelis, quâ positâ talis ponitur: causa autem proxima Ecclesiae, sit consensus mutuus in sacram illam unionem: ubi fidei professio est prae [pag. 17] requisitum. Est ergo vocatio fidelis cujusque ad fidem ejusque professionem mediata causa Ecclesiae; non immediata.

. 5. *Finis* Ecclesiae institutae internus scil., proximus & proprius (remotos enim & communes nunc praeterimus) est exercitium communionis sanctorum, & excitatio mutua ad continuationem & incrementum in gratiâ Dei. Quo pertinet dictum *Hebr.* 10. 24. 25. *coll. cum* 3. *v.* 13. Actus autem particulares istius exercitii & exercitationis sunt omnia agenda, & exercitia Ecclesiastica *Part.* 1. & 3. *Polit. Ecclesiast.* explicata. Potest autem finis aliâ notione dici *objectum*, quia Ecclesia quà talis circa eum occupatur: & *effectum* quia in Ecclesia, & per Ecclesiam sacri & spirituales illi actus producuntur. Hâc tamen distinctione, quod distributim & à singulis membris omnes & singuli illi actus non exercentur, ex. gr. sacramentorum administratio aut verbi praedicatio; quodque etiam ab omnibus sigillatim non recipiantur ex. gr. censura, reconciliatio: quia non exercentur nisi circa lapsos. Idem dicitur de Baptismo, quia non confertur adultis, nisi qui ex extraneis per fidei professionem inter

Eccle-

Ecclesiae membra adscribuntur. — *Consectar.* I. Sacra in profana, Ecclesiam in mundum transformant, qui aut totos se, aut saltem majorem ac potiorem partem curae & praefecturae suae Ecclesiasticae occupant circa τὰ βιωτικὰ, & res hujus mundi: e. gr. Praelati tum regulares tum saeculares in Papatu. — II. Hinc propriè & jure ab illis actibus, muneribus, & dignitatibus suis non magis possunt dici Ecclesiastici (ne dicam *Clerus, Hierarchia*), quam quaestores redituum Ecclesiasticorum, aut coloni mansorum & praediorum Ecclesiasticorum, aut Magistratus tales, qui tanquam Ecclesiae nutritii & utriusque tabulae custodes necessaria Ecclesiis suppeditant, eisque defensionem praestant. Scriptura agenda sacra & Ecclesiastica ab omnibus hujus mundi negotiis (etiam iis quae circa hominum de Ecclesiâ mundanas necessitates curanda sunt), & dispensatores Ecclesiasticos, qui τὰ πνευματικὰ dispensant, ab iis qui curant Ecclesiasticis τὰ βιωτικὰ exsertè distinguit 1. *Cor.* 4. 1. & 1. *Cor.* 6. 2. 3. *Gal.* 6. Quin oeconomi, defensores, mansionarii à clero haut obscurè distinguuntur *Can.* 2. & 22. *Concil. Chalcedon.*; & quamvis *Can.* 26. Oeconomum Ecclesiae (quem in Papatu Thesaurarium & Sacristam appellant) ex clero assumi velint, vetant ibidem Episcopo τὰ ἐκκλησιαστικὰ absque Oeconomo per se tractare. Sed haec Episcopis & clericis tunc erant πάρεργα, post facta sunt ἔργα; ut ingenuè fatetur Isidorus Clarius in notis ad 1. *Tim.* 3. *v.* 1. *Quum vero Episcopatum cogitas, ne referas animum ad haec tempora, quibus Episcopi nihil minus nôrunt, quam eas partes, quae illis à Paulo assignantur; neque quicquam aliud nunc intelligitur appellatione Episcopi, quam fructus, & vectigalia, & immanes honores.*

6. *Affectiones*, seu propria & adjuncta Ecclesiae institutae sunt vel positiva, [pag. 18] vel privativa & negativa. Illa sunt vel magis absoluta, vel magis respectiva & comparata. Absoluta sunt partim praerequisita, partim concomitantia & consequentia. - - *Praerequisita* in adoptatione membrorum in Ecclesiae jam institutae communionem, aut in primâ erectione Ecclesiasticae communitatis inter infideles aut novos loci alicujus incolas (quamvis in nonnullis circum stantialibus hic varient) sunt ista: — I. Ut praecedat institutio per verbum Dei. Quod tamen non requiritur in illis membris admittendis, quae alibi in communione orthodoxae Ecclesiae vixerunt; nec etiam in illis qui sunt quasi colonia deducta, quique pro suâ parte primi, juxta cum aliis, novam Ecclesiam alicubi constituunt. — II. Ut in primâ novae Ecclesiae plantatione, omnes sive fideles sive competentes, (siquidem alii nulli sint) in unum coetum conveniant, & votum, & consensum, ac propositum suum declarent. — III. Ut cooptandi in communionem, profiteantur fidem suam publicè coram Ecclesiâ; aut coram Synedrio in Conclavi Ecclesiastico & quidem apertis foribus, ut Fidelibus et Catechumenis quibusvis interesse liceat; aut coram Delegatis Synedrii: quod propter urgentes rationes, & in casibus quibusdam nonnunquam fieri solet. Ubi autem Ecclesia jam constituta est, examen à Ministro instituetur per omnia capita Catechetica, respondentibus ad erotemata competentibus seu Ecclesiasticae communionis candidatis, [u]bicumque possunt, scripturae dictis assertiones principales confirmantibus. In [eu]n finem etiam per hebdomadas aliquot, ante illam fidei professionem, aliquoties [priv]atim exerceantur & instituantur, si qui non satis exercitati sunt, omnibusque [cand]idatis institutio illa per Ministros in visitatione, & publicè ad promulgationem [cele]brandae Eucharistiae offeratur. Quod si in privatis exercitiis & praeparationi[bus a]lis deprehendatur haut satis idoneus ad edendam fidei professionem, ei suadeatur,

atur, ut aliquantulum adhuc differat. Atque hic laudabilis mos obtinet in Ecclesiis nostris. Ubi autem presbyterium primò instituendum est, & Ecclesia Ministro destituitur, nec suppetit copia Ministri vicini, cujus ope uti posset, nihil vetat in genere imò & in specie profiteri illos, quos certum est hactenus nullibi professos, praeeunte in erotematis formandis, & responsionibus recipiendis, aliisque istis agendis, quocunque fideli (si quis sit), aut Catechumeno ad haec prae aliis idoneo, & à reliquis ad id specialiter designato, aut postulato. Tale enim opus provisionale, & extraordinarium in ejusmodi necessitatis casu, nihil praejudicat sacri ministerii ordini ac potestati. Reliqui si qui istic sunt fideles, fidem ante hac alicubi professi, analogum professioni praestabunt testimonio aut testibus, aut quibuscunque aliis indiciis, docendo se professos. In admissione fidelium ad Ecclesiam institutam, quotiescunque aliquem migrare contigerit, suffecerit testimonium absque novo examine aut professione: nisi in casu praesumtae [pag. 19] heterodoxiae. Et hic mos obtinet in nostris Ecclesiis. — IV. Ut aut testimoniis Ecclesiasticis (siquidem ex aliâ Ecclesiâ huc commigrent), aut idoneis testibus, ad examen & professionem fidei secum adducendis (quorum nomina albo Ecclesiastico juxta nomina novitiorum inscribantur) pietatem & vitae, morumque integritatem probent: re etiam ante accuratè exploratâ per Seniores & Ministrum istius districtus. Atque hunc laudatissimum morem in majoribus seu frequentioribus Belgii Ecclesiis, passim servari arbitror: & peculiares sunt rationes, cur hoc magis in illis, quam in parvulis Ecclesiis sive oppidanis sive vicanis requiratur. Saltem in hâc nostrâ accuratè hoc agitur, antequam ad conclave competentium admittuntur, & postquam jam admissi illic in orbem recurrente Catechetico examine, aliquamdiu scientia & orthodoxia eorum exploratur. — V. Confoederatio seu stipulatio requiritur, quâ promittant Deo & Ecclesiae, continuationem & progressum in illâ communione Sanctorum. Vide in *Liturgiâ nostrâ Formulam Baptizandi Adultos;* vide & *Formulam* Administrationis Coenae. Sed magis explicité ad Coenam & Ecclesiae communionem admittendi sanctam illam Confoederationem ineunt, cum respondent non tantum ad particularia erotemata de poenitentiâ, de fide, de gratitudine, & quidem applicaté ad seipsos, sed ad generalia illa, quae agmen claudunt, 1. An scil. agnoscant doctrinam Ecclesiarum nostrarum esse orthodoxam fidem, & viam salutis? 2. An promittant se per Dei gratiam in illius doctrinae professione usque ad mortem perseveraturos? 3. An promittant se sanctè & dignè hâc doctrinâ victuros? 4. An subjiciant se disciplinae Ecclesiasticae? Atque haec ratio stipulationis & confoederationis in nostris Ecclesiis. Quod ad modum illum confoederationis per juramentum, aut formulae seu instrumenti subscriptionem: non videtur is esse necessarius. Sufficit haec fieri coram multis testibus: non tamen arbitramur esse illicitum; uti mox dicemus in *Problematis.* De relatione modi, quo quis conversus est, deque speciali peccatorum confessione (quam forte nonnulli requirerent) infra dicemus in *Problematis.* — VI. Est *libertas* tam in ortu, quam in actu. Ut libere scil. in primâ Ecclesiae collectione, aut in collectae continuatione per receptionem novorum membrorum, consensum suum quisque declaret, & confoederationem ineat: non vero coactè. Quod extendo non tantum ad recipiendos, sed etiam ad recipientes. Neque eum Ecclesia cogi potest, ut in communionem admittat, quem justis de causis non admittendum judicat. Adhaec ut liberè continuet illam communionem; sic ut honestis aut necessariis de causis aliò com-

commigrans eam deserere, & ad Ecclesiam aliam particularem (sed ejusdem professionis) transire possit. — *Propria Concomitantia:* — I. Politia; de quâ *Tract.* proximè *sequenti.* — II. Potestas ejus; quam vulgo faciunt trimembrem δογματικὴν, νομοθετικὴν, δικαστικὴν: alii bimembrem regiminis & jurisdictionis.[pag.20]Quae distincté ab omni aliâ potestate dicitur spiritualis (2 *Cor.* 10. 4.) inferior & ministerialis, non suprema seu dominans (neque enim habet Ecclesia jurisdictionem cum imperio *Luc.* 22; 2 *Cor.* 1; 1 *Petr.* 5.), obtestans & ligans in conscientiâ, non externè cogens 2. *Cor.* 4. — III. Libertas, quae *tum* ratione membrorum singulorum consideratur (de quo alibi agendum), *tum* ratione communitatis Ecclesiasticae: ita ut liberè sua agat Ecclesia, ministros eligat, disciplinam exerceat &c. Non tamen debet extendi ad independentiam (uti loquuntur) quae sit de essentiâ cujusque Ecclesiae particularis: de quâ quid sentiendum, dicemus *Part.* 3. *tract. de Classibus & Synodis:* nec ad independentiam Ministrorum à Civili Magistratu, quod ad hominem externum & negotia hujus vitae animalis & civilis, uti volunt Pontificii: nec ad illam libertatem seu usurpationem, qua non tantum se & sua tribunalibus Magistratus subducunt, sed & homines saeculares, magnamque causarum saecularium partem suis spiritualibus curiis (ita dictis) subjiciunt: uti discent studiosi nostri ex ipsorum Canonistis, ex *Libro Joh. Choquier de libertate Ecclesiastica, & autoribus qui de autoritate & praxi Episcopali scripserunt*, aliisque infra in *tract. de Temporalibus Ecclesiae* cit. Rejicimus hic etiam libertatem illam Ecclesiasticam Anabaptistarum, quae omnis regiminis Politici à Christianismo remotionem infert. — IV. Necessitas, praecepti scil. non medii: neque enim potest major esse necessitas Ecclesiae institutae, & explicitae communionis in ac cum ea, quam sacramentorum. Non privatio hic damnat, sed contemtus. Cum hac distinctione intelligendum est illud vulgatum: *Non Deus huic pater est cui non Ecclesia mater.* — *Consectar.* 1. Rejicimus ergo Libertinos & Enthusiastas ab una parte, qui necessitatem omnem Ecclesiae institutae & visibilis tollunt. 2. Pontificios ab altera parte, qui eam nimis attollunt. Opponimus posterioribus distinctionem *Bellarmini*, quam habet in *Catechesi majori*, Ital. & Anglicè edita, (an aliis linguis exstet ignoro), inter communionem explicitam & implicitam. Confer quae disputamus *Lib.* 2. *Desper. causae Papatus sect.* 3. Atque haec propria absoluta. — *Inter relata & comparata* duo nunc indico: I. ἰσοτιμίαν & aequalitatem: quae & ratione Ecclesiarum sororum seu collateralium, & ratione Presbyteriorum, & ratione ministrorum inter se, & ratione membrorum in una aut in diversis Ecclesiis intelligenda est. Ita ut aureus sit ille *Canon Ecclesiarum Belgicarum* sancitus *in Synodo Nationali Embdanâ*, & tunc primo loco positus; quem ex parte repetunt *Constitutiones Ecclesiar. Nassovicar.* apud *Zepperum in fine Libri de Pol. Ecclesiastica.* Rejicimus ergo hic 1. omnem typhum saeculi, quo Ecclesia effertur supra Ecclesiam & Minister ...a Ministrum: de quo infra *c. de Ecclesiis Cathedralibus* & *Part.* 2. Ubi *de Gradi... Ministrorum.* Huc refer πρεσβεῖα τῆς τιμῆς privilegia honoris, *Can.* 2. & 3. *Conc. ...tantinopol.* 1. & *Can.* 28. *Concil. Chalc.* & *Can.* 6. 7. *Concil. Niceni.* — 2. Ad haec ... 21] carnales illas προσωποληψίας, & fallacias accidentis de primariis & potioribus ...esiae membris; cum quis qualitatibus mundanis multis aliis antistat, spiritua... verò longè inferior est, saltem vix par. Confer *Tract. proximè seq. de Potestate ...siarum.* — 3. Insuper ab alterâ parte ἀναρχίαν & confusionem, quae ordinem tollit ...inctionem inter ἡγουμένους antecessores, & inter sequentes: uti jam dicemus. —

II. Ante-

II. Antecessionem & regiminis sedulam ἐγχειρίαν, & fidelem ἐπιχορηγίαν, omniumque ac singulorum membrorum ἐπισκοπὴν à parte scil. Ministrorum seu Presbyterii 1. *Pet.* 5. 2. *Actor.* 20. 28. & reverentiam obedientiam ac subjectionem, à parte membrorum, juxta *Hebr.* 13. 17; 1. *Thessal.* 5. — *Adjuncta privativa* aut negativa sunt ista: — I. *Imperfectio:* quae intelligenda est & collectim ratione formae suae Ecclesiasticae, & administratae Politiae; & distributim, ratione singulorum membrorum in se. Rejicimus ergo 1. antiquos Catharos & Novatianos, qui lapsos excludebant. Vide *Augustinum de Haeresibus.* — 2. Donatistos, qui propter diminutam disciplinae executionem contra traditores, eorumque in communione Ecclesiastica tolerantiam, Ecclesiae essentiam & nomen Ecclesiis Christi in Africâ negabant. De quibus *Scripta Augustini & Optati Milevitani contra Donatistas;* & *Historia collationis Carthaginiensis à Francisco Balduino* edita; nec non *Acta collationis*, edente *Papyrio Massono;* denique *Augustini breviculum ejusdem collationis*, quod *tom.* 7. *Operum* ipsius habetur. — 3. Anabaptistas, qui vestigiis Catharorum & Donatistarum insistere solent; scindentes coetus suos & mutuò se excommunicantes propter minimam hallucinationem & dissensionem, etiam in quaestionibus facti. — 4. Commentum seu somnium illud quod apud nonnullos recentiores regni millenarii zelotas occurrit, de Ecclesiâ visibili in terris absque ullo hypocritâ, ita ut omnia membra ejus sint futuri verè sancti: uti probare se putant ex *Apocal.* 21. 27. & 22. 14. 15. *Jesa.* 35. 8. & 60. 21. *Zachar.* 14. 20. 21. De quo *Part.* 2. *Select. Dispp. tit.* de *Regno Millenario.* — II. *Dissolubilitas*, quod scil. legitimè dissolvi possit, & quisque aliò se transferre, ibique Ecclesiis institutis se adjungere; aut una cum aliis novam Ecclesiam (siquidem illic nulla sit) instituere possit: idque in casu persecutionis, etiam corruptionis pertendentis & dominantis, nec emendabilis. Posteriori in casu etiam eodem in loco ubi prior in totum aut quod ad partem saniorem dissolvitur, novum Corpus Ecclesiasticum colligi ac constitui potest, sive palam sive clam, pro re natâ. De quo *Part.* 3. *tit. de Instauratione & Reformatione Ecclesiarum.* — III. Huc refer, *desertionem* & *separationem*, quâ quodlibet membrum, unioni & communioni Ecclesiasticae sive exsertè & cum protestatione, sive tacitè justis de causis renuntiat. De quo egimus *Lib.* 3. *Desp. Causae Papatus Sect.* 3. — Atque haec quidem propria & adjuncta, quae hâc vice indicanda occurrebant. Sunt & alia ab aliis addita; ut, independentia, paucitas [pag. 22] membrorum, Parochialis circumscriptio, perfectio & puritas omnimoda, ἀναρχικὴ aequalitas omnium & singulorum qui sunt in Ecclesia, praeparatio per verbi praedicationem ubique & respectu omnium praerequisita, nova confessio & examen omnium recipiendorum, qui alibi professi sunt &c. Sed ista non esse genuina adjuncta seu propria Ecclesiae Institutae, constat partim ex jam dictis, partim ex paulo post in determinatione problematum dicendis.

7. *Repugnant* Ecclesiae Institutae: I. *In defectu*, solivagi Libertini & Enthusiastae; qui ejus necessitatem, uti & externi Ministerii verbi, & Sacramentorum in totum rejiciunt. — II. *In Excessu*: 1. Pontificiorum putatitia praecisa necessitas, quam supra verbulo tetigimus. 2. Eorundem *Ecclesiae Baptismales*, distinctae à capellis. 3. *Ecclesiae Collegiatae* distinctae à vulgaribus parochialibus; & *Cathedrales* distinctae ab utrisque, & Metropolitanae, cum Patriarchalibus: de quibus infra *Cap.* 5. peculiariter agemus. 4. *Ecclesiae repraesentativae*, ambiguè & impropriè ita dictae, quae alio Papistarum termino *virtuales* appellari possunt. Sic Papa *Bellarmino* Ecclesia Catholica

tholica seu oecumenica, & Episcopus *Viguerio* Ecclesia dioecesiana dicitur, *virtualiter* scil.

8. *Dividitur* Ecclesia visibilis & instituta: — I. In primam & in ortam seu mediatam: *Illa* in integritate suâ considerata, est unius particularis communitatis collectio sub uno Presbyterio. *Ista* est plurium Ecclesiarum combinatio, unio, & concorporatio sub unâ Synodo sive minori (quam Classem nostrates vocant) sive majori quam absolutè Synodum Provincialem aut Nationalem dicimus. De hâc distinctione dicendum *Part.* 3. *tract. de Classibus & Synodis.* — II. Dividitur ratione variae dispensationis gratiae, in Veteris & Novi Testamenti. Illius forma & regimen ab istius distinguitur, quod nationalis quaedam Ecclesiastica perfectio affixa urbi Hierosolymae & Hieratiae Aaronicae, singulis synagogis ac coetibus θύρχθεν exspectanda & adsciscenda esset, non cumulativè (uti nunc à Nationalibus aut Provincialibus Synodis nostrae Ecclesiae particulares urbicae, oppidanae, vicanae) sed integraliter. De quo vide *Amesii Medullam lib.* 1. *c.* 38. 39. & infra, *Lib.* 2. *tract. de Benedictionibus*, *Precibus* & *Hymnis Ecclesiasticis*, *tit. de organis;* adhaec *Commentatores in Ps.* 122. & *Deut.* 17. cum *Scriptoribus de Politia Judaicâ* supra indicatis. — III. *Ratione perfectionis & imperfectionis:* ita ut alia sit propriè dicta, alia analogicè. Analogica Ecclesia est vel magis vel minus talis, prout magis aut minus participat rationem Ecclesiae, & magis aut minus deficiunt ea quae ad integritatem organicam, & bene esse Ecclesiae requiruntur: suntque clandestina seu sub cruce; turbata; temporaria (navalis scil., & castrensis): Successiva & quasi perpetuo ambulatoria (stationaria scil. Mercatorum, & Militum); inchoata seu in fieri & in primâ plantatione aut reformatione; Domestica; Parochialis. — 1. *Clandestina:* in quâ modus ministerii, electionum Ecclesiasticarum, [pag. 23] conventuum, concionum, aliorumque agendorum non parum deficit & variat, pro ratione loci, aliarumque circumstantiarum. Ut quimus, ajunt, quando ut volumus non licet. Et talis olim Romana subterranea, quae in cryptis conventus & sacra celebrabat. Vide cryptarum istarum topographiam in *Anthonii Bosii Româ subterraneâ cum additionibus*, & ex editione *Joh. Severani* an. 1650. Ital. Ubi tamen multa partim sequioris aevi admixta, partim Ecclesiae Romanae trium primorum saeculorum falsò adscripta videntur. Tales omnes tempore Justini Martyris in Imperio Romano, quae antelucanos seu nocturnos conventus agebant. De quo vide *Justini Apolog. ad Antoninum*, & *Plinii Epistolarum*, *lib.* 10 *sub finem.* — 2. *Turbata* est, quae in ordine, integritate, & requisitis atque actibus aliquibus deficit, propter objecta impedimenta, sive ab haeresibus, scismatis, & factionibus (ex. gr. Corinthiaca, 1. *Cor.* 1. & 3. & 5. & 15. Galatica *Galat.* 1. & 3. & 5.); sive à persecutione, & dispersione: qualis Hierosolymitana *Actor.* 8. & quales olim quamplurimae sub persecutionibus Gentilium, Arrianorum, Papatus, ut Waldenses, Bohemicae & in multis locis Europ[illegible] jam inde à praedicatione Lutheri usque in hunc diem. — 3. *Temporaria* est, quae e[illegible] membris & auditoribus aliarum Ecclesiarum saltem ad tempus unum in locum c[illegible]luentibus aut uno in loco consistentibus aggregatur, ad communionem sanctor[illegible] exercendam. Estque vel *Navalis*, vel *Castrensis.* Utriusque particularem & a[illegible]mmodatum ductum ac regimen disces ex Ministris navalibus & castrensibus, u[illegible]: nonnullis *Synodorum Belgicarum Decretis.* Cum quibus conferendi *Libri Ascet*[illegible] speciales, qui nautarum, peregrinantium, & militum pietatem formant; alibi à n[illegible] indicati. — 4. *Successiva* & quasi *Ambulatoria*, est illa quae constat ex membris & au-

& auditoribus non ita permanentibus; quia certas sedes non fixerunt: Ita ut vix sit Ecclesia stata; cum membra ejus sint in perpetuo quasi fluxu alia aliis decedentibus succedentia. Et talem possem dicere *stationariam:* eamque duplicem, unam *mercatoriam* (qualis Mercatorum Belgarum in Moscovia, Anglorum Roterodami, Hamburgi &c.): alteram *militarem* seu *praesidiariam*, quales in Belgio sunt in limitaneis munimentis, & stationibus excubitorum; ubi aut recurrentibus brevissimi temporis intervallis, aut quâcunque occasione crebro praesidiarii mutantur. — 5. *Inchoata* seu in fieri sive primae plantationis, sive primae instaurationis & reformationis. Hic longè aliter multa in regimine agenda & applicanda esse, nec omnes formalitates examussim exigendas, ut in Ecclesiis confirmatis & integris, ubi ordo jam constitutus est, ostendimus passim *Lib.* 2. *Desp. Causae Papatus.* — 6. *Domestica*, quae terminis unius familiae sive frequentioris sive infrequentioris circumscribitur. Quae rursum magis aut minus integra est, quod ad ministerium, & dispensationem sacrorum. In Ecclesiis domesticis, juxta antiquum, uti ferunt, privilegium, alicubi nobiles in agris sibi adsciscere solent domesticos [pag. 24] concionatores. *Rom.* 16. aliquando adduci solet. Sed aliter accipi posse, infra *Cap.* 5. ostendemus. Hodie Analogicae illae Ecclesiae etiamnum inveniuntur in aulis Regum, Principum, immo & Nobilium quorumvis (quibus ita visum fuerit) in Angliâ. Quem antiquum morem postremis annis servasse audio pios aliquot ex Nobilitate Anglicanâ, ut puritati religionis & incolumitati ac conscientiae multorum piorum Concionatorum tanto melius contra vexationes hierarchicas consulerent. — 7. *Parochialis* est illa quae districtus urbici, aut vicani limitibus, & proprii Rectoris seu Parochi curâ per verbi praedicationem, & sacramentorum administrationem continetur, atque ab aliis ejusdem civitatis parochiis tanquam pars integralis, in totâ Ecclesiâ sub ejusdem Presbyterii regimine, distinguitur. Tales parochiales Ecclesias puto esse Bremae, atque alibi in Germaniâ. Nam quae Londini & in aliis Angliae civitatibus antehac fuerunt, haut parum ab istis differunt: nullum enim habebant commune Presbyterium, sed juxta cum reliquis Ecclesiis in illâ dioecesi Episcopo & curiae Episcopali subjectae esse cogebantur. Quas propterea ad ἡττήματα Ecclesiastica, unà cum parochiis Papalibus rectius referas. Vide de parochiarum origine, juribus, qualitatibus &c. *Opusculum* peculiare *Joh. Filesaci* Theologi Parisiensis, & *Nicol. le Maistre Lib.* 2. *de Bonis & Possessionibus Ecclesiarum cap.* 9. & 13. De juribus parochorum, & de beneficiis parochialibus consulendi *Canonistae*, & *Autores*, quos indicat *Augustinus Barbosa in Collectaneis ad Concil. Trident.* imprimis *Bullae Pontificum;* & *Decisiones Cardinalium*, quas indicat idem *Barbosa in Collectaneis ad Bullarium* & *decisiones Cardinalium*. — *Consectar.* Ex his distinctionibus Ecclesiae visibilis, evidenter desumitur distinctio Ecclesiae in magis aut minus & vix conspicuam ac visibilem; atque adeo determinatio controversiae Pontificiae de visibilitate Ecclesiae. Uno paralogismo & sophismate perpetuo oberrant: Quod secundum Ecclesiae analogat[um] nullo modo participet nomen et conceptum Ecclesiae quià non sit primum analog[a]tum. Quasi quis dicat accidentia, relationes, & similia debilioris entitatis, nullo mo[do] esse entia, quia definitio & requisita substantiae ipsis minimè conveniant. — IV. *Ra[ti]one correspondentiae seu combinationis, & mutuae dependentiae*, alia est extra combin[a]tionem classicam aut synodalem; alia in eâ: idque in primo ortu seu in fieri tantu[m] aut etiam in actu & in facto esse. Et hic multa in applicatione atque executione re-

gimini

giminis variant. Posse autem Ecclesiam essentialiter esse Ecclesiam, etiamsi non sit in explicitâ communione & correspondentiâ synodicâ, verbo indicavimus in *disp. de Classibus &c.* & hic praesupponimus. —V. *Ratione quantitatis*, alia est magna seu frequens. alia parva seu infrequens. Utraque rursum talis est, vel ratione frequentiae incolarum in eodem districtu & loco, ut [pag. 25] urbica, *oppidana*, *vicana:* vel ratione frequentiae aut infrequentiae infidelium & hostium. Sic in magnis urbibus apud nos aliquando pro ratione multitudinis incolarum parvae sunt Ecclesiae; quia plerique cives partim sectarii sunt, partim Libertini & homines mundani. — VI. *Ratione continentiae*, seu adjuncti continentis, alia est in Politiâ civili, quae cum Ecclesia convertitur, eique quod ad materiam seu corpus adaequata est. Alia est in Politiâ non reciprocâ: ubi religio & Ecclesia orthodoxa sola quidem est publica, & religio atque Ecclesia status, alii tamen extra eam segreges coetus permittuntur. Alia in Politiâ heterodoxâ, sed veram Ecclesiam tolerante & permittente. Alia in Politiâ adversante, non permittente. *Primae* exemplum dedit Ecclesia Israëlitica, & hodiernae nonnullae, e. gr. Genevensis, Helveticae, Anglicanae sub Reginâ Elizabethâ: ubi idem corpus constituebat Ecclesiam & Politiam. *Secundae*, exhibent Ecclesiae nostrae Belgicae. *Tertiae*, Ecclesiae in Regno Galliae. *Quartae*, Ecclesiae quae hodie plurimis in locis, hic non nominandis, majori aut minori cum periculo & vexatione etiamnum conservantur, quales paulo ante clandestinas diximus. De harum collectione, propagatione, conservatione, regimine, ministerio &c. varii casus & consultationes agitari possunt; quibus, ut & de oppositâ missione & negotiatione clandestina Papatus, & quomodo illa Ecclesiasticis ac Politicis mediis impediri possit, *Part.* 3. aliquid dicendum erit. — VII. *Ratione connexionis*, seu adjuncti connexi, alia est quae versatur inter infideles, aut idololatras aut haereticos; alia quae sola est, ita ut quamvis forte istic loci habitent quidam ab Ecclesia extranei, nullos tamen coetus, nulla exercitia habent: nedum ut numero, potentia, & potestate praedominentur. Atque hic modum concionandi, disciplinam exequendi, aliaque agenda Ecclesiastica aliquatenus variare necesse est. — VIII. *Ratione temporis*, alia est antiquae, tum apostolicae, tum subsequentis, alia intermediae aetatis, alia ante reformationem, alia post eam. — IX. *Ratione loci & situs* in antiquo imperio Romano, occurrit in *Historiis Ecclesiasticis, & in Actis Conciliorum*, distinctio Ecclesiae in Orientalem, Occidentalem, Africanam. Quarum respectu Ecclesiae & Episcopi extra Imperium Romanum, cum Ecclesiis & Episcopis intra Imperium, correspondentiam colentes, vocantur ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς, in *Barbarico*, *Concil. Chalced. Can.* 23. & *In Canonibus Ecclesiae Africanae, Can.* 52. τῷ βαρβαρικῷ παράκειτα, Barbarico contermina est. [pag. 26]

CAPUT II.

Problematum seu Quaestionum Classis Prima: circa Genus, Materiam, Formam, Objectum & Fines Ecclesiae Institutae.

His ita praemissis, accedimus ad Problemata, quae ordine, quantum fieri potest, breviter determinabimus. Distribuimus ea in quatuor Classes, ut 1. sit circa definitionem, hoc est, Genus, materiam, formam, objectum & fines Ecclesiae institutae. 2. Circa Causas efficientes. 3. Circa propria & adjuncta, & opposita. 4. Circa-

Circa Divisiones. — *Primae Classis.* — I. *Quaest.* An Ecclesia instituta in uno conservari possit, & an Adamus solus cum esset in mundo, fuerit Ecclesia Dei? *Resp. Neg.* Implicat enim unum esse multitudinem: atqui Ecclesia est multitudo, & plurium aggregatio. Quia vocatur in scriptura Dei familia, regnum, populus, grex: comparatur corpori, aedificio, civitati. Sic Christianus qui inter Barbaros & infideles, aut in deserto, aut in insulâ aliqua extra omnium hominum consortium & conspectum (quod evenit nautae Hollandico, ultra triginta annos, ni fallor, & post eos tandem ad suos reduci) solus Deum colit in spiritu & veritate, non est Ecclesia. Si quaeras an sit de Ecclesia, seu membrum Ecclesiae: de invisibili & mystica concedimus: de instituta Negamus actu ac propriè eum esse membrum, si nunquam Ecclesiae alicujus explicitam communionem coluit: virtualiter & potentiâ eum dicere si velis membrum, siquidem toto corde desideret & ad illud dispositus sit; per nos licet. Sed hoc est impropriè & admodum analogicum. Qui antea communionem explicitè coluit, & nunc solus (absque sua culpa) ac separatus ab omni Ecclesia visibili eandem quantum potest continuat, illum membrum implicitum dicas, ejusque communionem implicitam. Atque hinc patet quid judicandum de Pontificiorum Ecclesia catholica virtuali, quae in uno Papa, & virtuali dioecesiana, quae in uno Episcopo consistat. — II. *Quaest.* An Ecclesia debeat constare ex paucissimis, aut pauculis: ne scil. multitudo pariat confusionem. *Resp. Neg.* 1. *Quia* Ecclesiae particulares tempore Apostolorum ab illis collectae & institutae non constabant paucis, ut Antiochena, Ephesina, Romana, Corinthiaca, Philippensis, Thyatirensis, Hierosolymitana. Vide *Actor.* 2. & 4. & 13. 2. *Quia* numeri modificatio haec aut illa, non est essentia aut essentiale requisitum Ecclesiae. 3. *Quia* vix idonea est Ecclesia tam paucis constans (e. gr. 7. aut 9. membris) ad potestatem regiminis & jurisdictionis exercendam, oborto scandalo & offensione fratris in fratrem: quibus demtis cum testibus suis, & Ministris atque inspectoribus sepositis, quanta restabit Ecclesia? — III. *Quaest.* An ergo alicubi inter infideles, aut in insulâ [pag. 27] habitatoribus destitutâ, coetus ex paucis Ecclesiasticè & legitimè institutus sit vera Ecclesia? *Resp.* Conceditur esse, non minus quam infans unius diei est homo; & oppidulum aut communitas ex pauculis conflata, est politia: ubi hoc agitur ut quotidie incrementum sumant. — IV. *Quaest.* An non debeat major esse frequentia, quam quae commodè uno loco ad verbum audiendum, omniaque Ecclesiastica peragenda convenire possit? *Resp.* Ita quidem censet eximius Theologus *Amesius lib.* 1. *Medullae Cap.* 38. §. 18. 19. Et hodie Theologi nonnulli, qui Ecclesiarum independentem & accuratissimam Politiam moliuntur. Etiam antehac tale quid ursit *Robinsonus in Apologia pag.* 12. omnesque alii vulgo dicti *Brouwnistae* & *Separatistae in suâ Apologiâ, petitione ad Regem thes.* 8. Quin & *Dudlejus Fennerus lib.* 7. *Theologiae sacrae cap.* 1. Tale quid videtur innuere, cum Ecclesiam particularem definit *coetum fidem profitentium, qui ad omnia saltem ordinaria divinae Politias munera obeunda idoneè constitui & secerni possunt* &c. Et mox subjicit: *Unde & conveniendi locus synagoga primo Ps.* 74. 8. *postea Ecclesia dicitur* 1. *Cor.* 14. Respexerunt procul dubio theologi illi, parochiales suas Anglicanas, quibus assueverant. Sed nos non videmus hoc necessarium esse, aut etiam semper & ubique utile. Rationes sunt: 1. *Quia* Ecclesiae Apostolicae Hierosolymitana, Corinthiaca, Ephesina, Antiochena, Romana &c. unâ in Synagoga

goga aut domo privatâ, aut ejus ὑπερῴῳ (vasta templa aut oratoria tunc temporis nondum fuisse Christianis, notamus infra *in tract. de Templis*) non convenerunt. Neque enim hoc permittebat earum frequentia. 2. *Quia* in Ecclesiis proximè succedentibus hoc minimè observatum: uti constat ex *Historiâ Ecclesiasticâ*. Videantur *Scriptores de Ecclesiis Parochialibus* supra cit. & *Onuphrius Tract. de Septem Urbis Ecclesiis*. Nemo dicet in cryptis suis uno in oratorio convenisse tôtam Ecclesiam Romanam intra muros. 3. *Quia* Ecclesiae crucis & clandestinae (quae sunt Ecclesiae lucis) jam inde à tempore Apostolorum usque in hunc diem quamvis per plurimos coetus minutim sectos verbi praedicationem & coenae administrationem habere cogantur, nunquam tamen morem illum non habuerunt: nedum ut tanquam necessarium praescripserint. 4. *Quia* externi loci capacitas, & sonora vox concionatoris, & persecutionis aliqua remissio ubi in urbe aliquâ mutaretur, ilico frequentia membrorum contrahenda esset, & integritas Ecclesiae dissolvenda, saltem quod ad aliquam sui partem; & segmentum majus aut minus pro ratione imminutae vocis concionantis inde demum in novam Ecclesiam constituendum. Et quidni rursum, si illi Concionatori succedat quis Stentoreâ voce praeditus, idem segmentum denuo priori Ecclesiae apponendum, abolitâ novae Ecclesiae forma. Quae omnia sunt absurda. 5. *Quia* sequeretur fidelium numero, qui uno in oratorio convenire possit, quamdiu illi vivunt, non esse alios in ejusdem Ecclesiae communione addendos: sed ex liberis, [pag. 28] famulis, ancillis eorum, si qui forte hoc anno supernumerarii sint, ilico novam Ecclesiam constituendam, donec mortuis aut inde migrantibus membris aliquot, Ecclesiae parentum & herorum suorum incorporari possint, suâ peculiari & novellâ Ecclesiolâ abolitâ ac dissoluta: aut supernumerariis illis extra communionem Ecclesiasticam tantisper exspectandum, donec locus vacet. 6. *Quia* sequeretur ex hâc opinione essentiam & unitatem Ecclesiae, aut essentialia ejus requisita quaerenda esse in accidentalibus, & merè extrinsecis, ac peristaticis, inque iis fundari. Quod absurdum, cum unitas Ecclesiae cujusque particularis, integrae, atque organicae, pendeat ab unitate unius Presbyterii, per quod gubernetur: uti infra dicemus. — V. *Quaest.* An solum synedrium dicenda sit Ecclesia. *Resp.* Ita censet *Beza ex Matth.* 18. 17. & cum eo *Formula Confirmationis Seniorum in Liturgia Belgica*; & *Franc. Junius Ecclesiastici Lib.* 2. *cap.* 3. nec non *Confirmatio regiminis Ecclesiarum Gallicarum* gallicè scripta (ab *Antonio Zadeele*) & communi nomine edita *contra Fr. Morelles* [l. *Jean Morelli*] *Part.* 4. *art.* 2. *puncto* 2. *p.* 174. 195. Denique post omnes alios fusè confirmat loci illius interpretationem *Gerson Bucerus dissert. de gubern. Ecclesiae p.* 3. 9. 83. Nos hanc vocis Ecclesiae acceptionem dicimus esse impropriam, scil. metonymicam & synecdochicam. Sed quid si daremus (ut tanto facilius removeamus omnes glossas hierarchicas & oligarchicas) immediatè, directè, & definitè illic designari totum corpus Ecclesiae, non synèdrium, tanquam Ecclesiae epitomen (ut loquitur *Fr. Junius loc. cit.*) aut oculum, aurem, linguam: quid inde periculi aut absurdi? Neque enim hinc ıitur regimen absolutè & in omnibus democraticum: uti bene observat hujus rpretationis fautor *Parkerus lib.* 3. *de Polit. Ecclesiast. cap.* 1. 2. 3. &c. Qui vidus. Antecessores ab Ecclesia constituti sunt, ut nomine Ecclesiae Ecclesiastica nt, ita ut in illis & per illos Ecclesia sua curare dicenda sit, sicut homo videt ı. Hinc tamen non sequitur quodlibet membrum corporis posse dicere, Ego sum

sum oculus. Vide 1 *Cor.* 12. coll. cum *Ephes.* 4. Hanc similemve distinctionem forte innuere voluit nostra Catechesis quaest. 83. *Ecclesiae indicantur, aut iis qui ad eam rem ab Ecclesiâ sunt constituti.* Dicit quis dicasterio, aut Senatui, qui per Praesidem aut Consulem hoc agit, quamvis coram & immediatè omnibus & singulis istius collegii hoc non dicat: ita dicit quis Ecclesiae, qui causam defert ad Synedrium, cui ex delegatione Ecclesiae causarum cognitio commissa est, & quidem soli, donec post causae cognitionem ventum fuerit ad sententiae promulgationem & executionem. — VI. *Quaest.* An solus populus cum Presbyterio, absque Ministro aut Ministris, possit dici Ecclesia, & consequenter potestas Ecclesiastica, regiminis, electionum &c. sit penes illam Ecclesiam. *Resp. Aff.* cum distinctione, essentialiter scil., quamvis non integrè, quod ad statum ejus organicum: & [pag 29] consequenter non recessisse ab ea potestatem Ecclesiasticam. Vide hanc veritatem à nobis defensam *Lib.* 3. *sect.* 2. *Desper. Causae Papatus.* — VII. *Quaest.* An ubi Minister & pauculi qui constituebant Synedrium peste, aut tempestate bellica, aut alio quopiam infortunio pereunt aut inde profligantur, populus Ecclesiasticus desinat esse Ecclesia, & excidat omni potestate, imprimis in eligendo Ministro? *Resp. Neg.* Quamvis enim mutila sit Ecclesia, & desierit nunc integritas ipsius organica; non tamen periit essentia ipsius; nec consequenter potestas eligendi ministrum, quae fieri potest absque ministro aut ministris. Sed aliter se res habet in ordinariâ praedicatione verbi & administratione sacramentorum: ad haec enim requiruntur organa (Ministri scil.) & integritas organica; quâ nunc caret Ecclesia. Idem etiam dicendum arbitror de membris Ecclesiae, ubi nondum constitutum est Synedrium: Eorum electionem à Synodo Zuyd-Holland, Brielanâ 1623. memini defensam contra Classem, quae electionem, invitâ Ecclesia, in solidum & privativè sibi vindicabat.

2. — VIII. *Quaest.* An infantes foederatorum sint membra Ecclesiae visibilis eamque constituant. *Resp.* Membra Ecclesiae appellantur à *Liturgiâ Belgicâ in Formula administrationis Baptismi, quaestione primâ parentibus proponendâ.* Et probatur ex 1. *Cor.* 7. 14. *Actor.* 2. 39. aliisque quae pro paedobaptismo contra Anabaptistas produci solent. Quod cum limitatione accipiendum; uti optimè expressit Amesius Lib. 1. Medullae cap. 32. §. 13. *Infantes tamen non adeo perfecta sunt Ecclesiae membra, ut possint actus communionis exercere, aut admitti ad omnia ejus privilegia participanda, nisi prius incrementum fidei appareat: ab iis vero, quae pertinent ad initium fidei & ingressum in Ecclesiam, non sunt excludendi.* Sunt ergo membra Ecclesiae incompleta & analoga: quia ut spiritum & gratiam regenerationis habent, analogum quid fidei, vocationis, & conversionis actualis, (per quam quis est membrum Ecclesiae invisibilis); ipsam vero fidem & conversionem actualem non habent; sic analogum quid habent actualis & explicitae professionis fidei, & promissionis ac confoederationis (per quam homines adulti incorporantur populo Dei & Ecclesiae visibili), professionem scil. & confoederationem actualem atque explicitam parentum. Tota hujus rei accurata determinatio dependet ex observatâ distinctione inter regenerationem & actualem conversionem; quam inculcatam in 2. *Part. selectar. Dispp. tit. de Regeneratione,* & *de Statu electorum ante Conversionem,* hic praesupponimus. — IX. *Quaest.* An omnis cura & Politica Ecclesiastica circa adultos, olim baptizatos in infantiâ, exercenda, & ipsi ad omnium

nium sacrorum communionem juxta cum aliis membris admittendi, aut compellendi, absque interventu liberi, actualis & expressi ipsorum consensus ac professionis, ubi ad annos discretionis pervenerint: ita ut implicita illa & virtualis confoederatio & professio in infantili aetate per baptismum praestita sufficeret? *Resp.* [pag. 30] Ita quidem velint Pontificii: qui hoc praesupposito, omnes in infantiâ Baptizatos ac potestati Ecclesiae, ac consequenter in causâ haereseos aut cujuscunque alterius delicti, quamvis nunquam fidem & communionem Romanam amplexos, poenis Ecclesiasticis & Politicis subjiciunt: à quibus Gentiles, Judaei, Mahumedistae, Graeci, aliique Scismatici Orientales immunes sunt. De quo ex *Directoriis Inquisitorum aliisque Canonistis* quaedam notabimus *Part.* 3. *tit. de Excommunicatione.* Fuit nonnemo ex Reformatis in Belgio, qui ante annos aliquot conscriptâ *Diatribe de Disciplinâ Ecclesiasticâ* (quae etiam in nostrum idioma translata, *Jac. Arminio*, sed immerito, aliquamdiu adscripta fuit) contenderet, disciplinam Ecclesiasticam etiam ad omnes adultos quamvis à religionis professione & Ecclesiae communione alienos extendendam, tanquam ad membra Ecclesiae; quod scil. in infantiâ Baptizati essent. Theologus ille Belga autor dictae Diatribes symmistis suis & Ecclesiis Belgicis haec aliaque sua meletemata persuadere non potuit, ut contrariae praxi suae non insisterent, eamque defenderent: fuit ergo Diatribe illa suppressa & privatim à paucis visa & lecta. Nos statuimus, cum ratione eum modum in asciscendis membris (quem supra *Cap. Primâ* retuli), & in extendenda atque exercenda disciplina (quam habet *Liturgia Belgica* & *Constitutiones Ecclesiasticae*) ab Ecclesiis nostris hactenus servari, nec admitti implicitam professionem ac confoederationem in Baptismo tanquam sufficientem, ad hoc ut quis Coenae Domini & completae communionis Ecclesiasticae particeps sit. Rationes sunt istae. 1. *Quia*, ita tolleretur distinctio inter membra Ecclesiae incompleta & completa, & inter regenerationem & actualem conversionem. Quod absurdum. Fieri enim posset ut quis in infantia regenitus & Baptizatus, educaretur in Mahumedismo, aut Manichaismo, aut palam carni & mundo militaret, usque horam salutaris conversionis (sive tertiam, sive sextam, sive undecimam) semine illo regenerationis interim sub glebis tam diu delitescente. At quis talem dicet membrum Ecclesiae, aut tanquam membrum, ad communionem ejus & Sacram Coenam admitteret, aut compelleret, sine intercedente liberâ expressâque professione & promissione? 2. *Quia*, in accedentibus ad Coenam Domini, explorationem Apostolus praerequirit 1. *Cor.* 11. 28. & consequenter ejus apertam coram Ecclesiâ professionem. Quâ deficiente, à communione & Coenâ arcendi sunt, uti rectè observat nostra *Catechesis Quaest.* 74. 80. Adeo ut non sufficiat implicita, virtualis, atque analogica receptio & professio foederis; qualis quidem infantibus ad susceptionem Baptismi sufficit. Et hoc solo discrimine ex 1. *Cor.* 11. 28. desumto, infantibus Coenam negandam statuimus, contra erro- Augustini, Innocentii, aliorumque ex vetustate complurium. De quo infra. *uia* repugnat statui & conditioni populi Dei, ut absque spontaneâ & exsertâ lis conversionis & fidei suae [pag. 31] professione, aliquos in numerum & ordisuum adscribat. Vide *Ps.* 110. *v.* 3. *Jesa.* 49. 18. & 55. 5. & 60. 4. Quomodo psorum cognitione spirituali, de fluminibus aquae vivae, de veritatis amore, de eris gratuiti receptione (quae tam magnifice promittuntur *Jesa.* 11. & 44. & 60. *oel.* 2.) gaudebunt alii fideles, siquidem tacita & implicita professio ac confoedera-

deratio (in infantiâ tantum praestita, postea nec verbis nec operibus testata) hic suffecerit? 4. *Quia*, compulsio illa & coactio ad communionem Ecclesiasticam, (quam forte nonnulli in omnibus olim in infantia Baptizatis locum habere velint), repugnat statui spiritualis regni Christi, & libertati conscientiae; & Ecclesiam replet profanis hypocritis; eamque conformem reddit regno mundano, à quo tamen hac parte quam maxime distinguitur. Confer. *Part.* 3. ubi de *Libertate Conscientiae.* 5. *Quia* sequeretur infantes multò majori ratione propter implicitam confoederationem & professionem in Baptismo praestitam ad Coenam, & completam Ecclesiae communionem admittendos, quamvis explicitè fidem profiteri, & confoederationem pro sua parte praestare nequeant. In hoc enim viderentur prae implicitis illis foederatis adultis magis capaces esse, quod privativâ aut etiam contrariâ ignorantiâ, adhaec negligentiâ, profanitate, in sacrum foedus & Ecclesiasticam communionem non incurrant. —X. *Quaest.* An ergo circa infantes per Baptismum Ecclesiae visibili insitos, nullos curae & communionis spiritualis actus exseret Ecclesia, nisi ipsi, ubi adoleverint, eam petant? *Resp.* Minime. Nam in eum finem nomina Baptizatorum libro peculiari inscribi curat, ut prae aliis loci illius incolis infidelibus & à religione alienis, eosdem tanquam Dei & Ecclesiae liberos, crescentibus annis successivè ad Catechizationes, ad Concionum frequentationem, & positis ponendis ad fidei professionem & coenae communionem adhortari ac promovere posset. Quod à diligentibus Pastoribus, & bene constitutis Synedriis apud nos fieri videmus: & exstant super hâc re (si bene memini) *Decreta Synodorum.*

3. - -*Quaest.* XI. An promiscuè quilibet auditores constituant Ecclesiam? *Resp.* Auditores sunt septem generum, 1. vel *hostes* qui oderunt. 2. vel *neutrales* qui nullo studio veritatis ducti, odioque ejus & amore procul habitis, tantum datâ occasione aut forte fortunâ, aut ex consuetudine audiunt, nescientes cur audiant; qui idcirco ut veniunt, sic discedunt tabulae rasae. 3. vel *crassi hypocritae*, qui propter mundanas considerationes audiunt, ne Athei, aut Libertini aut sectarii vulgo audiant. 4. vel *catechumeni* honesto animo & fine *discentes* (sic eos nunc libet distinguere à competentibus); qui hoc agunt ut proficiant in cognitione Christi, & se parant ad petendam aliquando communionem. 5. vel *catechumeni competentes*, qui cursu institutionis peracto inter candidatos Ecclesiae nomen suum profitentur. 6. vel *abstenti*, per censuram suspensionis. 7. Vel *excommunicati*; qui tamen subinde audire non desinunt, [pag. 32] nec sectae alicujus communionem amplexi sunt. Primi generis nullo modo sunt de Ecclesiâ. Secundi, tertii, & septimi generis, non nisi aequivocè. Quarti, quinti & sexti generis, analogicè; hi tamen propius ad τὸ univocum accedunt, quam illi. — XII. *Quaest.* An Catechumeni? *Resp. Dist.* Ex proximè praecedenti determinatione. Et hinc lumen infertur controversiae inter Nos & Pontificios, An Catechumeni sint in Ecclesiâ. De Ecclesiâ invisibili, siquidem sint vere fideles, nullum est dubium. De visibili respondetur cum distinctione: uti jam dictum. Et sane non censuit eos absolutè excludendos antiquitas, cum Ambrosii Catechumeni electionem ad episcopatum non improbavit, (vide *Vitam Ambrosii;*) & de Catechumenorum nondum Baptizatorum salute tam bene judicavit: ut videre est in *Oratione Ambrosii de obitu Valentiniani.* — XIII. *Quaest.* An Abstenti & Suspensi? *Resp. Aff.* Neque enim moti sunt τῇ κτήσει sacrorum seu communionis sacrae, sed tantum χρήσει ad tempus. Jure ergo ipsis manente, usus

istius

istius juris tantum in aliquo sequestratur & impeditur. Et sic distinguuntur ab Excommunicatis. — XIV. *Quaest.* An Excommunicati? *Resp. Neg.* juxta *Matth.* 18. 18. Coll. cum 1 *Cor.* 5. Sunt ergo extranei plane; nec dici possunt foederati aut cives, nisi aequivocè κατὰ μνήμην sicut cadaver dicitur homo & proscripti aut exilio mulctati dicuntur cives ejus urbis, ex quâ ejecti sunt. — XV. *Quaest.* An eorum Liberi? *Resp. Neg.* de natis post excommunicationem: non minus ac de liberis Ethnicorum aut Judaeorum. De liberis natis, cum adhuc essent membra Ecclesiae, idem nolim pronuntiare. Quod autem in illis & istis nonnulli relictis parentibus excommunicatis ad majores confugiunt, & sic Baptismum jure infantibus illis deberi volunt: idem dicere deberent, uti etiam dicere eos arbitror, de liberis parentum Gentilium aut Muhamedanorum. Probationem utriusque requiro ex scripturâ. Sed de hâc quaestione rursum infra *Tract. de Administratione Baptismi* agendum erit. Ubi vide. — XVI. *Quaest.* An & quomodo Foeminae constituant Ecclesiam visibilem & institutam. *Resp.* Diminutè & cum quâdam limitatione. Ut enim invisibilem per veram fidem, sic & visibilem quod ad communem confoederationem, promissionem, & exercitia publica aeque constituunt ac Viri, & consequenter ad omnia communia officia pietatis publica & privata non minus tenentur & ad participationem eorum non minus admittendae, quam viri *Actor.* 1. *v.* 14. & 5. 14. & 8. 12. & 17. 4. & 21. 5. imprimis notandum quod *Actor.* 16. 13. solae Mulieres Coetum Ecclesiasticum constituebant, coram quo concionatus est Paulus & quod 1 *Cor.* 11. *v.* 11. illis τὸ προφητεύειν in publico coetu tribuitur, & publica professio fidei *Matth.* 3. *v.* 5. 6. coll. cum *Actor.* 16. *v.* 14. 15. 32, insuper pars quaedam diaconiae subordinatae & adjutricis in Ecclesiâ illis committi possit 1 *Tim* 5. 9. 10. de quo alibi dicendum. Interim vide *Commentar. Danaei ad locum.* Huc refer Foeminas illas auxiliatrices quasi, aut [pag. 33] aedituas sanctuario ministrantes, de quibus videndi *Commentatores in* 1 *Samuel.* 2. 22. Est etiam confessio, ac martyrium pro causâ Evangelii *Actor.* 8. 3. & 9. 2. (confer *Martyrologia)*, & quod exsertè negetur in Christo quod ad gratiam ejusque media distingui Marem & Foeminam *Gal.* 3. 28. coll. cum 1 *Tim.* 2. 15. Sed quod ad statum & integritatem Ecclesiae organicam, non ita constituunt eam Foeminae, ut penes illas sit potestas regiminis & jurisdictionis, quod ad *executionem, sive communem* per suffragia & publicas sententiarum collationes *Actor.* 14. *v.* 23. 2 *Cor.* 8. *v.* 19. & 1 *Cor.* 5. 4, sive per scrutinium, sive per χειροτονίαν, sive per vocalem & externam acclamationem: *sive specialem*, quae solis Ministris & Presbyterio competit, non populo Ecclesiastico: quia Foeminae in Pastores, Doctores, Seniores eligi nequeunt. Probatur hoc tum ex praxi Apostolicâ, tum ex praeceptis exsertis 1 *Cor.* 14. *v.* 34. 35. 1 *Tim.* 2. *v.* 11. 12. Potest haec determinatio declarari hoc simili: sicut Vir & Foemina ad imaginem Dei conditi sunt, & dominium in creaturas acceperunt, cum hâc distinctione tamen q d gradum primum & peculiarem in isto dominio Vir acceperit, qui Foeminae non c ıpetit; praeest enim in illo dominio ejusque exercitio Maritus Uxori, non con- t . Sed duo casus hic incidunt determinandi. Quorum 1. est, An ab executione r iminis & jurisdictionis, quae fit publicè in ac coram toto coetu & communiter c ı populo Ecclesiastico (de quâ *Tract.* proxime sequenti *de Potestate & Politiâ* l *'esiarum)* Foeminae plane sint excludendae, aut tantisper de coetu illis exeun- (. uti olim in antiquâ Ecclesiâ Catechumeni dimittebantur ante celebrationem

coenae

coenae. *Resp. Neg.* Quod si enim publicè populi consensus per silentium exploratur; & Foeminae juxta cum Viris audiant & taceant, non repugnat praecepto Apostolico; nec etiam si Viri suffragia rogati publicè loquendo conferant, tacentibus Foeminis. Atque hoc respondeo de Ecclesiis jam constitutis, integris & organicè ordinatis. 2. *Casus*, Quid faciendum cum Christiani quidam novè conversi, aut fideles existentes in insulam tempestate delati, aut violenter deportati sint, inter quos nulli Viri, aut si qui fuerint, omnes peste mortui, aut pauculi illi, qui forte supersint, non nôrint legere aut quocunque modo plane inepti sint ad praelectionem Scripturae, &Homiliarum, ad parvulorum & rudium Catechizationem, item ad preces? *Resp.* In conventibus ejusmodi, siquidem praeter domesticos, Ecclesiastici aut quasi Ecclesiastici habeantur (quod an fieri debeat, hic non disceptatur), nihil vetat aliquam ex Foeminis ad hoc maximè idoneam praelegere quid ex Scripturâ, ex Libris Concionum &c. Quomodo in piis familiis à Matribus familias hoc fieri solet, ubi Pater familias non adest, aut à religione, & pietate alienus est. Sed tales actus tunc non tam erunt formaliter Ecclesiastici, quam praeparatorii ad collectionem & constitutionem Ecclesiae, aut interimistici ac provisionales, donec Deus [pag. 34] meliorem occasionem dederit. Vide quae notavimus *Lib.* 2. *Desp. Causae Papatus sect.* 2. *c.* 7. Et adde, quod Priscilla instituerit Apollo *Act.* 18. 26. & quod in V. ac N. T. fuerint quaedam prophetissae. Ad hominem posset addi *Legenda Papistarum de B. Mariâ Matre Christi*, quam fingunt fuisse Matrem familias, Doctricem, & Consolatricem omnium Ecclesiarum, etiam Apostolorum. Ita *Zwarez ad* 3. *p. qu.* 37. *disp.* 20. & *Corn. à Lapide in Actor.* 1. 14. & 2. 4. *p.* 27. Ubi etiam meminit Apostolatus Mariae Magdalenae, quae praedicavit Massiliensibus. Problemate de Foeminis jam determinato, educimus haec sequentia: 1. *Consectar.* Rejicimus nugas Judaicas, quae Mulieres à precibus, & exercitiis sacris atque Ecclesiasticis (secundum ipsos) immunes praestant. *Buxdorf. Synag. Jud. c.* 4. —2. *Consect.* Rejicimus κακοζηλίαν veterum Haereticorum, qui Mulierum operâ & Ministerio abusi Ecclesiastica seu potius haeretica sua curârunt ac promoverunt. De quibus *Tertullianus de Praescript.* Ipsae haereticae *Mulieres quam procaces, quae audeant docere &c. forsan & tingere.* Ita Simon Magus suam habuit Helenam, Appelles Philumenam, Montanus Priscam & Maximillam, alii alias, quas refert *Hieronymus ad Ctesiphontem:* quibus adde potentissimas meretrices, quae Romae aliquamdiu Paparum electionem procurabant teste *Baronio*, Theodoram scil. *ad annum* 908. §. 6. 7. & Marroziam. Nec praetereunda Gregorii VII. Machtildis, de quibus consule *Mysterium iniquitatis Plessei cum defensione Riveti.* Confer *Consectar.* 4.— 3. *Consectar.* Fabulae sunt & merae calumniae, quibus *Laingaeus* & *Cor. Janssenius* suos ignorantes pascunt, de Mulierum praedicationibus & ministeriis apud reformatos. Ipsam Papatum hoc morbo laborare constat ex modo dictis & mox dicendis. Perstrinximus eum in *Desp. Causâ Papatus Lib.* 2. *sect.* 2. *cap.* 7. — 4. *Consectar.* Rejicimus Pontificiorum ἀταξίαν multiplicem cum Collyridianis aliisque (apud *Epiphanium haeresi* 42. & 79.) c lusionem, cum Foeminis potestatem Baptizandi, & Ecclesiasticam in regimine, jurisdictione usurpandam concedunt; uti exsertè hoc probavimus in *Desp. Cau &c. Loc. cit. p.* 158. Nec hic repetimus: tantum addimus Foeminas illas religios & quasi diaconissas circumcursitantes (quas *Cloppas* in Belgio appellant) non exi guam curae & pragmatiae rerum Ecclesiasticarum partem in se suscipere, catech zand

zando rudiores, canendo & voce & instrumentis in officio divino, haereticos convertendo, pauperes, aegrotos & afflictos visitando, nova quaelibet curatis ac sacerdotibus nuntiando, missiones & negotiationes Romano-Ecclesiasticas, imprimis in gratiam Jesuitarum & aliorum regularium *pro nosse & posse* conciliando, promovendo. Ut quidem postremum hoc usurpationis membrum ipsis imputat, & in eas invehitur ***Philippus Rovenius*** titularis & usurpans Archiepiscopus Ultrajectinus *in literis suis Româ scriptis ad Canonicum capituli Mariani Wachtelarium* vicarium suum in sacris, quas interceptas inclytus urbis Senatis in curiâ hic [pag. 35] servat: ex quibus aliisque ejusdem auctoris, profugus *Wachtelarius* perduellionis ac proditionis convictus & publicatâ judicum sententiâ condemnatus fuit. Hujus usurpationis & πολυπραγμοσύνης impatiens *Urbanus VIII.* (forte ex odio Jesuitarum) ante annos aliquot ejusmodi circumcursitantes & omnivagas auxiliatrices sub titulo *Jesuitissarum peculiari Bullâ* abrogavit. Nihilominus in Belgio nostro antiquum obtinent, sed absque titulo *Jesuitissarum:* quo nomine Coloniae & alibi appellari non desinunt. Quamvis autem ipsae titulum non ostentent, Pontificii tamen tum clerici tum laici, non verentur easdem tanquam peculiariter à Jesuitis dependentes, contradistinctè ad aliorum monachorum Cloppas **Paters=Cloppen** appellare. Confer quae de *Cloppis* indicamus *Part.* 2. *tit. de Monachis.*

5. XVII. *Quaest.* An Servi constituant Ecclesiam? *Resp. Aff.* ex *Colos.* 3. 11. & 1 *Cor.* 7. *v.* 21. Et hoc inter alia discriminat Ecclesiam à Politiâ civili: quod illic servi inter cives, socios, & fratres ἰσοτίμους numerentur, hic minime. Hujus autem ἰσοτιμίας respectu Christiani servos ad fidem conversos etiam Politicâ libertate donârunt. De quo vide *Molanum tract. de Canonicis lib.* 3. *à cap.* 24. *usque* 44. ubi non pauca congerit ex Antiquitate Ecclesiasticâ. *Canonistae ad tit. de Serv. non ordin. & eorum manumiss.* jus servitutis strictè tuentur. Vide *Viviani Rationale Juris Canonici.* — XVIII. *Quaest.* An Leprosi; an vero distincta Ecclesia ex illis constituenda? *Resp. Pr. Aff. Post. Neg.* Omnia enim exercitia pariter cum aliis peragere possunt: solà Coenâ forte excepta. Alioquin non tam contagiosus est hodiernus ille morbus; ut eidem mensae assidentes, & ex peculiari poculo bibentes alios infecturi sint. Quod si tamen Coenam cum aliis eâdem in mensa sumere non permittantur, sive ob contagii periculum, sive ob nonnullorum fastidium, aut metum; utique suffecerit, si juxta consilium *Synodi Nationalis Dordracenae* 1578. *in Resp. ad* 80. *Quaest.* particularem, in angulo aut aliâ parte templi seorsim communicent. Quod in Papatu peculiares illis Parochias, & quasi Ecclesias, inque iis separatum cultum, regimen, ac jurisdictionem assignârint, cum suis juribus & privilegiis (vide *Zypaeum in Novi juris Canonici Analyticâ Enarratione Lib.* 4. *p.* 428. imprimis *Bochelli Decr. Eccl. Gallic. Lib.* 3. *tit.* 16.) id sapit superstitionem & Judaicas ceremonias circa leprosos *Levitic.* 13. & 14. *Num.* 12. 10. 2 *Paralip.* 26. [illegible] nunc abolitas. Neque enim ceremonialiter magis immundi nunc sunt, ac prop[illegible]a ab Ecclesiae corporali praesentiâ & communione separandi magis, quam alii [illegible]les alio aliquo morbo laborantes. Quod ad periculum naturalis contagii, illud [illegible] tantum est, ac ex contactu leprae Judaeorum: longè enim ab illâ distat [hod]ierna, uti docet experientia, & *Francisc. Valesius c.* 19. & 20. *Philosophiae Sacrae,* [F]*orestus in Observationibus Medecinalibus;* idemque fatetur ac probat *Zypaeus* [c]*it.* & *A Lapide in Levitic.* 13. qui videndus. — XIX. *Quaest.* An [pag. 36] Energumeni?

gumeni? *Resp. Aff.* De modo communicationis sancivit quid antiqua Ecclesia, ut notat *Photius in Nomocan tit.* 3. c 13. Cum à daemone arripiuntur, idonei non sunt ad Eucharistiae perceptionem. Caetera pares aliis fidelibus. — XX. *Quaest.* An Menstruatae, & Puerperae? *Resp. Aff.* Sapiunt ergo Judaismum decreta illa antiquae Ecclesiae apud *Photium Nomocan. tit.* 3. *c.* 18. & *tit.* 4. *c.* 16. quod non conveniat Mulierem tempore purgationis Baptizari, aut Coenam percipere. Multo magis consueta praxis in Papatu: ubi Puerperae tanquam immundae & extra Ecclesiae communionem constitutae habentur tempore puerperii; quo exacto, in eam solenniter recipiuntur, & si in puerperio obeant, sepulturâ Ecclesiasticâ saltem completâ & propriè dictâ non potiuntur, sed cadavere tantum terrae mandato, & candido linteo imposito, absque tumulo (quod in Brabantiâ vernaculè appellant **het lijck sincken**), post ordinarii temporis puerperis praefixi decursum justa demum persolvunt, sacra solennia & suffragia peragunt, pompam funebrem deducendo, tumulum exstruendo, sacra & solita pro defunctis suffragia absolvendo, & epulum ferale seu silicernium absumendo. Ratio superstitionum istarum petitur ex *Luc.* 2. *v.* 22. ubi exemplum purificationis Mariae quae 40. diebus à templo abstinuerat. Quam temporis mensuram κακοζηλία & perversa devotio mulierculas nonnullas antehac Belgio nostro imitari & servare fecit: ut puerperium non relinquerent, nec templum reviserent ante 39. aut 40. à partu diem: ut confirmatiores essent & diebus forte & hebdomadis aliquot ante, praesertim coelo clementiori prodire potuissent. Doctores fatentur tamen Christianos lege illâ purificationis nunc abolitâ, quippe figurativâ, non obligari: uti *Innocentius III. in Antiquâ collectione Decretal.* 3. *lib.* 3. *tit.* 36. & in *Jure Canonico Quia*, de purificatione post partum. Et sic *Lyra*, *Lorinus*, *à Lapide in Levitic.* 12. Addit *Vivianus in Rationali Juris Canonici Lib.* 3. *tit.* 46. si ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere, *earum devotionem non esse improbandam, & ex devotione hoc posse Mulieres, quia bonarum est mentium ibi timere culpam, ubi culpa minimè reperitur*, cap. Consilium sup. tit. prox. Sed 1. cum videant consuetudinem à lege Canonicâ in populo suo Papali divortium facere, & omissâ lege apprehendi hanc Innocentii συγκατάβασιν & conniventiam, eamque perpetuâ consuetudine quasi popularis legis (an erroris) autoritatem sibi acquisivisse. 2. *Atque* ita pseudo-devotâ illâ abstinentia non abstineri à specie mali. 3. *Adhaec* Christianos doceri Judaizare (uti *Galat.* 2. *v.* 14.) 4. *Praeterea* incurri peccatum illud superstitiosae abstinentiae, quod taxatur *Colos.* 2. 21. 5. *Etiam* longè recedi à praxi & doctrinâ antiquae Ecclesiae, quae externè & materialiter nihil agi, aut à nullo abstineri voluit, quo Christiani viderentur convenire cum Judaismo: uti videre est *in Concil. Laodic. Can.* 37. 38. Et in iis, quae de celebratione Paschae, contra Quartodecimanos, quanquam ex falsâ hypothesi, [pag. 37] statuta. 6. *Insuper* periculum sit, ne homines per universalem illam & ab Ecclesiae rectoribus approbatam praxin adducantur in aliquam opinionem necessitatis, & mysticae significationis, si non ejusdem specie quae fuit in V. T. saltem ejusdem genere & analogia: quasi successerit purificatio haec secundum novam legem purificationi secundum legem veterem; quomodo ferè totam legem ceremonialem refodiunt Pontificii, uti videre est apud *Thomam* 1. 2. *qu.* 103. *art.* 3. *ad* 4. 7. *Denique* devotioni putatitiae nihil ab ignorantibus mulierculis & sacerdotibus praetendi possit quam κακοζηλία exempli B. Mariae, quae erat subjecta legi ceremoniali, & cujus

puri-

purificationem non magis imitari debebant, quàm oblationem turturum aut columbarum *Luc.* 2. 24. An non potius debebant reprehendere pravas ejusmodi consuetudines παρατηρηθείσας, ut homines suos quàm longissimè recedere docerent à peccato illo, de quo doctè Cajetanus ad Thomam loc. cit. *Propter quod nunc nec ut viva propter mendacium, nec ut mortua propter sepulturam jam servari possunt ceremonialia illa absque peccato mortali.* Praestat ergo abstineri à solenni illâ introductione puerperarum in Ecclesiam, de quâ *Rituale seu pastorale Romanum p.* 223. ubi vocat benedictionem. Sed *in Decretis Eccles. Gallicanae* edit. *Bochelli lib.* 3. *tit.* 1 *cap.* 46. vocatur *purificatio*. Quin etiam dicuntur indigere purificatione post partum *Lib.* 6. *tit.* 4. *c.* 79. Quasi ab Ecclesiâ separatae fuissent magis, quam alii, qui ad tempus quovis morbo aut languore detenti publicè Deo in & cum Ecclesiâ gratias agunt. Hunc morem Pontificium, ut & Aethiopicum (quem refert *à Lapide in Levit.* 12.) ex nostris *Willetus in Commentar. ad. loc. cit.* justè reprehendit; sed ibidem morem Anglicanum tuetur, qui exstat in *ipsorum Liturgiâ*. De quo quid judicandum, & quomodo Pontificiis Doctoribus morem suorum nunc verecundius defendentibus solide respondere possimus, infra dicemus, ubi *de Putatitiis agendis Ecclesiasticis*. — XXII. *Quaest.* An Pontificii rectè & propriè dividant materiam seu membra Ecclesiae in diversos status, qui in Ecclesiâ à Deo dicuntur instituti, in Ecclesiasticos & Laicos, & hos in imperantes, & subditos; & subditos rursum in judices, milites, mercatores, artifices, agricolas. Sic *Laelius Zecchus de Republ. Ecclesiastica, cap.* 1. Ita illi Papam aut Concilium faciunt caput & monarcham totius orbis, seu Reipublicae Christianae, uti aliquando loquuntur & Rempublicam locant in Ecclesia; contra celebre dictum Optati Milevitani lib. 3. contra Donatistas p. 33. *Ecclesia est in Republicâ, non Respublica, in Ecclesiâ.* — *Resp.* Impropria admodum divisio per ea quae toti per se non insunt: quasi quis dividat Regnum aut Rempublicam per gradus & status Ecclesiasticos. Non enim Politia qua talis est de Ecclesia, nec vice versa. Ecclesia quidem semper est in Politia: sed Politia omnis quà talis, non semper continet Ecclesiam. Confer *tract.* proximè sequ. *de potestate Ecclesiasticâ.* — XXIII. *Quaest.* An ergo rectè distinguantur membra Ecclesiae in honorata [pag. 38] & principalia seu primaria, & in secundaria. *Resp.* quamvis omnes fideles ἰσότιμον πίστιν acceperint (2 *Pet.* 1. 1.) & omnes fratres sint, eundemque habeant patrem *Matth.* 23. *Malach.* 1. nullusque inter illos Ecclesiasticè aut Spiritualiter sit magister, aut princeps, aut dominus, nec debeat esse juxta *Luc.* 22. tamen secundum diversitatem & gradus donorum (1 *Cor.* 12) potest graduum & honoris atque existimationis aliqua differentia constitui. Sic vocatione publicâ & munere instructi ab aliis non instructis distinguuntur, iisque honor deferendus 1 *Thessal.* 5. 12. 13. *Hebr.* 13. 17. Hinc Ministri comparantur stellis *Apocal.* 1. ducibus, architectis &c. Iidemque peculiariter vocantur viri Dei 2 *Timoth.* 3. Et i[illegible]r Antecessores rursum, immo inter ipsos Apostolos aliqui eminent, eâdem t[illegible]en manente, essentiali & specificâ omnium potestate. Ita *Galat.* 2. 9. Jacobus, [illegible]s, Johannes erant quasi columnae Ecclesiae. In populo etiam alii prae aliis [illegible]nt, pro ratione donorum, zeli, operum. Vide 2 *Tim.* 1. 16. 17. 18. *Rom.* 1[illegible] 12.

XXIV. *Quaest.* An ergo rectè dicatur membra Ecclesiae, quae in saeculo [illegible]ate Politicâ, aut munere quocunque ac dignitate, aut divitiis & clientelis aut

aut sapientiâ, ac prudentiâ saeculari, aut meritis in Rempublicam antecellunt, esse eo ipso in Ecclesiâ membra praecipua seu principalia? quamvis donis & privilegiis spiritualibus non emineant, nec functionibus Sacris & Ecclesiasticis instructi sint? *Resp. Neg.* Quicunque enim hoc dicunt aut merae ἀνθρωπαρεσκείᾳ, aut superbiae suae & typho saeculi indulgent, eumque in Ecclesiam invehunt: aut turpi paralogismo accidentis, & à divisis ad composita & se & alios decipiunt. Quasi quis ita colligat, Hic bonus est; & est Poëta: ergo est bonus Poëta. Aut Musicus aedificat domum, quà Musicus: quia scil. accidit fabro esse Musicum. Hoc infra notamus in *Quaest. Penes quos sit Potestas Ecclesiastica.* Sed indicemus nunc rationes. 1. *Quia* exserte repugnat *B. Jacobo cap.* 2. *v.* 1. 2. ubi perversum hunc morem arguit προσωποληψίαις circa fidem Christi. 2. *Quia* repugnat Servatori dicenti, *Joh.* 18. *v.* 36. *Regnum meum non est de hoc mundo*, & *Luc.* 22. *v.* 29. *Reges gentium dominantur* &c. *Vos autem non sic.* &c. 3. *Quia* repugnat Davidi, qui sanctos propter sanctitatem scil. in terrâ honorabat inque iis complacentiam suam profitebatur *Ps.* 16. *v.* 3. Ubi ergo major sanctitas, ibi major existimatio. 4. *Quia* repugnat & doctrinae Pauli *Coloss.* 3. 11. *Galat.* 3. 28. ubi discriminationes tales per ejusmodi externa & accidentalia à Christi regno removet. 5. *Quia* repugnat exemplo Christi, & Apostolorum: nunquam enim legimus eos maximè aestimasse, respexisse, extulisse tales, & affectum atque officia maximè detulisse sive Catechumenis sive Fidelibus in hoc saeculo maxime potentibus aut honoratis. Sed plane contrarium ex gestis & dictis eorum apparet. Christus maxime aestimavit & dilexit Discipulos, & inter eos Johannem: qui tamen in saeculo non [pag. 39] excellebant; Paulus Timotheum, Aquilam &c. (vide salutationes *in finibus Epistolarum); Petrus* Simonem Coriarium *Act.* 10. Quod si Christus Centurionem, Lazarum cum Sororibus, ditiores quasdam Foeminas; Paulus Philemonem, Zenam Jurisperitum, Lucam Medicum; Petrus Cornelium Centurionem, multis aliis praetulit, id factum propter excellentiorem cognitionem, & zelum in fide & Euangelio Christi, inque aliis pietatis operibus. 6. *Quia* haec extrinseca & plane accidentalia si spectentur in Regno Christi spirituali, & cives ejus per ea (quamvis invitâ logica & scriptura) distinguantur; sequentur multa absurda. *Primo* enim cum Pontificiis statuetur mundus seu saeculum in Regno Christi, & Respublica in Ecclesia. Quod modo *Quaest.* 22. arguimus. *Secundò*, confunditur hâc ratione Ecclesia cum Republica; & Potestas, Politeia, ac privilegia utriusque inter se: ita ut aut Ecclesia saeculari aut mundus Ecclesiastica forma induatur, una in alteram transformetur, & Ecclesia ad modulum atque exemplar mundi & Politeias saecularis efformetur. Quod olim in antiqua Ecclesia admissum, successu temporis Antichristianismum & Ecclesiae, religionis, ac pietatis ruinam secum traxit. O utinam sint, qui contra hunc saeculi typhum, hanc fatalem σύγχυσιν perpetuò insonent! *Equo ne credite Teucri. Tertiò*, pari ratione membra Ecclesiae distinguenda essent in principalia & minus principalia, ex extrinsecis illis & accidentalibus titulis ac gradibus in Oeconomia, in Schola, in Militia; Et quis tandem finis? Requireret Ecclesia Ministros ceremoniarum, & Nomenclatores catalogi gloriae mundi (qualem *Chassaneus* edidit, quem videat, cui vacat), & Heraldos seu Architectos, Indices ac Judices insignium, & occupari debebunt Concionatores, Presbyteria, Synodi, aliique coetus sanctorum circa controversias de praecedentiâ: quod tamen in Papatu quam maximè improbamus.

Vide

Vide passim *Barbosae Collectanea ad Bullarium, & Decisiones SS. congregg. Cardinal. & Caramuel Lobkowits tract. de Praecedentia Cisterciensium &c.* ubi & alii scriptores de praecedentiis clericalibus indicantur. *Quartò*, praeferenda erunt terrena spiritualibus, profana sacris, bona ac privilegia externa, gratiae Christi & pretiosissimae fidei: siquidem pauperes & plebei ditiores in fide (*Jac.* 2.) & bonis operibus, inter minus principalia; potentes vero aut divites, sed fide ac operibus inferiores, inter praecipua Ecclesiae membra numerentur, prae aliis honorentur, adorentur: quia scil. plura habent & dare possunt; contra negligatur Lazarus, qui nihil, & vidua quae tantum duos aereolos conferre potest, immò sanctissimi illi Johannes & Petrus, quibus nec aurum nec argentum est *Actor.* 3. Quae turpissima est προσωποληψία, teste *Jacobo loc. cit.* quia spectatur quid in Ecclesiâ & in Membris Ecclesiae, quod est extra causam Sacram & Ecclesiasticam.

7. XXV. *Quaest.* An repugnet unitati, essentiae, ac perfectioni Ecclesiae, particularis institutae, si Ecclesiae constituantur in Ecclesiis, uti Ecclesiae [pag. 40] Regulares Monachorum in Ecclesiis Urbicariis (etiam Collegiatis, aut Cathedralibus, secundum ipsos); & collegia in collegiis, uti monasteria & asceteria utriusque sexus, imprimis ea quae vocant exemta, & innumerae fere fraternitates, societates, votis, juramentis, legibus peculiaribus à corpore Ecclesiastico & inter se distinctae? *Resp. Aff.* 1. *Quia* tales Ecclesias in Ecclesiis, collegia in collegiis, & independentes quasi subordinationes ac discordes concordias ignorat praxis apostolica. Examinetur status Ecclesiae Hierosolymitanae, Antiochenae, Corinthiacae, Ephesinae & sex aliarum in Asiâ: nihil tale invenies. — 2. *Quia* κακοζηλία illa sapit ἰδιοσυγκρασίαν & superbiam spiritualem; cum quis commune nomen, votum, professionem, & unionem ac communionem Christianismi fastidiens, aut eo non contentus sublimiorem ac peculiarem Politeiam affectat. Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων. Vide *Jesa.* 65. 5. & 8. *Johan. v.* 9. — 3. *Quia* peculiares illae associationes totidem sunt separationes, secessiones, factiones, divisiones, scismata, contentiones; aut in eas desinunt, Vide 1 *Cor.* 1. 12. 13. & *Judae v.* 19. — 4. *Quia* pariunt confusiones & difficultates innumeras circa exercitium Potestatis & Politiae Ecclesiasticae. Hoc videre est in Papatu, ubi infinitae contentiones de exemptionibus & privilegiis Regularium, contra Episcopos, aliosque Saeculares Ecclesiarum Rectores, quibus fervent curia & culina Romana. Vide *Scripta adversa, à Sorbonistis*, ab unâ parte, per *Nicolaum le Maistre* & à *Patronis Regularium* ab alterâ parte ante annos aliquot sub nomine *Loemelii* edita; nec non grandia illa volumina *Roderici de Regularibus, Tamburini de Abbatibus, Renati Choppini de Sacrâ Politiâ forensi*, aliorumque compluria *Part.* 2. (ubi *de Monachis*) & alibi à nobis indicata. Denique adde omnes alias rationes contra Monachatum ibidem, & contra Fraternitates in *disp. de Idololatriâ indirectâ*, & in *Tract. de Fraternit. Marianis* à nobis antehac allatas, & infra *Part.* 2. repeten-d — XXVI. *Quaest.* An Collegia seu Conventus Catechizantium, & in sacris a heologicis sese Exercentium, constituant apud nos peculiares Ecclesias in Eccle-s iisque hoc pari ratione impingi possit, ac Ascetis, Monachis, & Fratriis Papa-t *Resp. Neg.* Nam ut Domesticae Ecclesiae (quae ita dicuntur), aut Parochiales (ventus in quibusdam reformatis Ecclesiis, non faciunt peculiarem Ecclesiam; n confoederationem, coordinationem, potestatem & Politiam Ecclesiasticam pecu-l ...: sed unam eandemque in, cum, & sub uno eodemque Presbyterio constituunt;

tuunt; consequenter independentiam & exemtionem Ecclesiasticam ab Ecclesiâ, cujus communione continentur, absolutè excludunt; sic etiam Conventus Catechizantium & Exercentium. De Parochiis, & Ecclesiis Domesticis infra quid dicemus. De Collegiis & Scholis Theologicis *tract.* sequ., ubi *de Potestate & Politiâ Ecclesiarum*, & *Part.* 2. *tit. de Scholis.* — XXVII. *Quaest.* An actus, qui communiter circa personas & res Ecclesiasticas, aeque ac [pag. 41] circa personas & res Civiles, Oeconomicas, Militares exerceri debent aut possunt, directè, propriè, & formaliter sint Sacri & Ecclesiastici. *Resp. Neg.* Nam sic totus mundus, omniaque negotia hujus mundi formaliter essent Ecclesiastica: & nihil non Ecclesiastizari posset seu formâ Ecclesiasticâ indui, uti fit in curiâ Romanâ: sicuti contra nonnulli hodie quidvis secularizari posse putant, atque ita Ecclesiastico judicio & regimini subduci; quando malam causam Ecclesiis probare nequeunt. Objectivè ergo, & per extrinsecam denominationem, atque adeo indirectè aut per reflexionem & attingentiam quandam ad Ecclesiam, ejusque Potestatem & Politiam multa pertinent, quae formaliter & proprie non sunt Ecclesiastica: cum hac differentiâ tamen quod *quosdam actus* ipsa Ecclesia per se, aut, siquidem decoro & aedificationi Ecclesiae magis conveniat, per quosdam delegatos & à se constitutos exerceat, aut exercere possit, e. gr. redituum Ecclesiasticorum custodiam, quaesturam & rationes, eorundemque necessarium augmentum per mercaturam, aut alium quem honestum acquirendi modum, nec non dispensationem, templorum aedificationem, & curam, Scholarum item Ecclesiae annexarum, petitionem defensionis & favoris Principum, praeventionem persecutionum, aliorumque incommodorum: Alios non exercet nec exercere debet ipsa Ecclesia per se aut suos delegatos, sed Principes & Politici Magistratus e. gr. defensionem Ecclesiae. Confer infra *Lib.* 4. *Tract. de Temporalibus Ecclesiae.* — *Consectar.* Ex negligentiâ harum distinctionum, orta est miseranda confusio Ecclesiasticae & Politicae potestatis; Episcoporum scil. & Papae coactiva Potestas & uterque gladius, nec non Sacri Milites seu Equites Ecclesiae, bella Papalia & Episcopalia, Clerici bellatores, Regum & Regnorum Cancellarii, Consiliarii, Thesaurarii; & vicissim Regum, Principum, patronorum praetensae regaliae, investiturae, praesentationes; adhaec episcopalis cura circa temporalia, cum negligentiâ spiritualium. De quibus infra *Tit. de Temporalibus Ecclesiae* & *Part.* 2. *titt. de Jure Patronatus*, & *de Monachatu; & in Desperatâ Causâ Papatus Lib.* 3. *sect.* 2. *c.* 30. aliquid monuimus. Quod autem dicunt haec omnia fieri ab Ecclesiasticis in ordine ad spiritualia, & quia sacris sunt συνδεδυασμένα, aut saltem talia sine quibus sacra rite administrari nequeant: id non magis ea facit Ecclesiastica, aut tanquam Ecclesiae propria vindicat, quam omnes actus & functiones animales ac civiles, ut edendi, bibendi, dormiendi, ambulandi, aedificandi, agros colendi, vestes sarciendi, calceos suendi, fullonum, coquorum, cloacinorum, chirurgorum, causidicorum, praetorum, apparitorum, lictorum operas exercendi. Nam haec & similia partim remotè, partim propinquè, partim objectivè, partim praesuppositè & praerequisitè tanquam sine quo non, partim consequenter habere posse ordinem ad Spiritualia & Ecclesiastica, ne mo dubitare potest. [pag. 42

CAPUT

CAPUT III.

Quaestionum Classis Secunda, circa Ecclesiae Causas Efficientes.

1. Sequitur secunda Classis quaestionum circa causas efficientes Ecclesiae. — I. *Quaest.* An necessariò requirantur ordinarii & legitimè vocati Ministri, ad Ecclesiae primam collectionem & institutionem. *Resp. Neg.* Ad bene esse requiritur quidem idoneus & exercitatus Minister, qui homines antea fidem nunquam professos per verbi praedicationem, & piam convictionem praeparet, quique fideles, si qui illic sint, una excitet, manuducat, dirigat, omnibusque deliberationibus, collationibus, & stipulationi ac confoederationi praesit. Sed in casu necessitatis, siquidem Minister haberi nequeat, faciet Fidelis, aut ex Catechumenis quis (si alii nulli sint) maximè ad hoc idoneus, quod potest. Omnibus praeparatis, & foederatione constitutâ, si ne tunc quidem adhuc aliunde Minister evocari nequit, constituent ex suis, qui provisionaliter antecessorem agat in verbo, postea in ordinarium Ministrum confirmandus, si res ita tulerit. Vide nostram *Desper. Caus. Papat. lib.* 2. *sect.* 2. *cap.* 21. — II. *Quaest.* An ordinarii Ministri necessario requirantur, ad primam Ecclesiae institutionem; aut ad ejus successionem, continuationem, & propagationem? *Resp. Aff.* Ordinario, & ad integritatem organicam requiri. Potest tamen in casu necessitatis praeparari & institui Ecclesia, potest etiam manere Ecclesia jam constituta: nec ideo dissolvi, quia deest Minister. Ecclesiae quaedam clandestinae etiamdum hodie subinde & quidem satis longo tempore, sine Ministris subsistunt, utentes interea alloquiis & hortationibus Senioris, aut aegrotorum Consolatoris, aut Catechistae. Confer quae disserimus *Desper. Causae Papatus Lib.* 2. *sect.* 2. *c.* 7. & 12. & 19. & 21. imprimis *Lib.* 3. *sect.* 1. *c.* 9. — III. *Quaest.* An Synodi sive Nationalis sive Provincialis, aut saltem Classici Conventus, aut vicinarum Ecclesiarum antecedens autoritas, & directio necessariò requiratur, ad primam Ecclesiae alicujus collectionem & constitutionem; adeo ut, si quidem ea non adfuerit & praefuerit, Ecclesia illa constituta etiam per directionem Ministri aut Ministrorum ad illud evocatorum, nullo modo sit futura Ecclesia, & electio alicujus ordinarii Ministri nullo modo ad ipsam pertineat; & consequenter an institutio Eccleciae, & confoederatio Ecclesiastica jam inita, sit declaranda nulla, & de novo per Classem aut Synodum inchoanda? *Resp. Neg.* I. *Quia* definitio Ecclesiae institutae particularis illi competit: neque enim formalitates illae ac cautelae cumulativae, aut institutae correspondentiae ac mutuae dependentiae Ecclesiarum ad bene esse,. ilico dicenda sunt absolutè [pag. 43] necessaria essentialia requisita; quibus scil deficientibus in statu rerum turbato, aut in extremo necessitatis casu, Ecclesia non esset Ecclesia. Provoco ad definitiones Ecclesiae, & ad descriptiones primarum constituum ac collectionum, quae apud *Theologos reformatos*, & *in publicis Liturgiis & stitutionibus Ecclesiasticis* occurrunt. Nec etiam perpetua & communis praxis e inviolata consuetudo hoc ita necessario servandum docet, ut nulli exceptioni s relinquatur. Hic consulendae sunt *Historiae* quae primas Origines & Plantaes Ecclesiarum, *tum* saeculo Apostolico (*Actor.* 8. 13.) *tum* post, describunt. 2. a alia est ratio Ecclesiae, quae ordine constituto jam talis actu est, atque insucorrespondentiae Classicae aut Synodicae insita atque incorporata est; & alia Eccle-

Ecclesiae in fieri, quae primum in Ecclesiam colligenda ac formanda est, & consequenter nunquam membrum fuit aut partem fecit correspondentiae & combinationis classicae aut synodicae. Quod si illa sine Classis aliquâ cognitione aut approbativo consensu negotia Ecclesiastica absolveret, quae ex vi voluntariae conventionis in correspondentiam classicam, absolvi non possent, utique ἀταξία committeretur. Sed hujus non eadem est ratio. 3. *Quia* electiones Ecclesiasticae, & reformationes redintegratae & iteratae institutiones Ecclesiarum, re ita postulante & urgente necessitate, fieri possunt & debent à quibuslibet Ecclesiis particularibus, non expectato correspondentium & unitarum Ecclesiarum consensu, immo non obstante earum contrariâ protestatione: Ergo multo magis aliquo in casu prima constitutio & collectio Ecclesiae per Ministrum aut Ministros ad id evocatos à fidelibus & auditoribus, aut à vicinâ Ecclesiâ aut Ecclesiis missos peragi poterit. Antecedens probatur & defenditur iisdem rationibus & exceptionibus, quibus avertimus ab Ecclesiis reformatis culpam scismatis & illegitimae usurpationis. Vide infra *Part.* 2. *tit. de Vocationibus Ministrorum*, & *Lib.* 2. *Desp. Causae Papatus sect.* I. *c.* 5. & 9. & 10. & *Lib.* 2. *cap.* 12. 19. 21. 4. *Quia*, dato integritati & complemento istius constitutionis aliquid deesse, non tamen sequitur nullam esse constitutionem, nullam Ecclesiam. Uti pro reformatione, & vocatione Ministrorum reformatorum contra Pontificios Formalistas abunde probavimus in *Desp. Causa Papatus*. Conferendus etiam *Part.* 3. *tit. de Classibus & Synodis*, — III. *Quaest.* An ergo Ecclesia non erit Ecclesia, nec poterit talis constitui, nisi prius constitutus & vocatus sit ordinarius Minister istius embryonis, seu Ecclesiae in fieri, insuper Synedrium; aut vice versa, primò omnium constituatur Synedrium, deinde per illud Synedrium vocetur Minister, & sic demum constituantur membra Ecclesiae & ex illis membris constituatur communitas seu societas Ecclesiastica? *Resp.* Hanc methodum & has formalitates tam esse necessarias, ut sint de essentiâ Ecclesiae & consequenter ejus definitionem ingrediantur, indeque nota & κριτήριον verae Ecclesiae desumenda sint; hactenus ex *Scripturâ*, aut [pag. 44] etiam *Harmoniâ Confessionum*, & *Ritualibus ac Constitutionibus Ecclesiasticis*, aut etiam ullo Theologo reformato constare non potuit. Nolo repugnare si primo Minister mittatur à vicinis Ecclesiis, aut à vicinâ Ecclesiâ in messem aliquam, ubi nulla est Ecclesia, sed omnes à religione alieni: modo ne in Persarum & Medorum legem, aut perpetuam necessitatem hoc abeat, praecise scil. urgendam; etiam ubi jam sunt Fideles, immo & Ecclesia Fidelium constituta; & modo ne tota ratio Ecclesiae constituatur in Ministro, aut in tribus quatuorve Senioribus & Diaconis; atque adeo ne ad Ecclesiae institutae rationem, membrorum formatio ac confoederatio, nullo modo pertinere putetur. Distinguenda est Ecclesiae particularis essentia, ab integritate & perfectione ejus organicâ. Illa potest esse sine Synedrio: haec minimè. Non pigebit, responsum IX. Kal. Maj. 1641. à me nomine nostrae facultatis conscriptum hic inserere. In eandem sententiam consulentes sibi tunc responsum dicebant à facultate Theologicâ Leydensi. Responsum nostrum tale est: *Angli quidam civitatem N. inhabitantes, ex quibus quidam erant membra Ecclesiae Belgicae, alii non, postquam Magistratum ejusdem Civitatis, ut stipendium alendo Ministro impetrarent, exorassent, in Angliam scripserunt, ad D. Parkum, probatum ibi Pastorem, ipsum solicitantes, ut familiam huc traduceret, & in Ministerio verbi apud illos sese exerceret, quoad membra formandae*

mandae Ecclesiae idonea inter ipsos deprehenderet, agnoscentes ipsorum plurimos ad hoc adhuc inidoneos esse: ut ex ipsorum literis apud D. Parkum adhuc cernere licet. Primae concioni D. Parkii interfuit unus ex Consulibus, una cum Ministro verbi, ut doctrinam ejus & modum docendi explorarent. Posteà in curiâ à DD. Consulibus, approbantibus Pastoribus Belgicis, potestatem generalem sine ullâ restrictione, ut scilicet Anglis in Ministerio inserviret, accepit. Ad triennium Dei verbum summo studio apud illos praedicavit. Horum Anglorum quibusdam interea morientibus, quibusdam alio migrantibus, alii in ipsorum locum successerunt, qui tum post longam expectationem postularent formari aliquam Ecclesiam, in membra per confessionem fidei, & stipulationem obedientiae, constituti sunt; hac cum intentione, ut omnes alii Angli, si qui in Civitate N. jam habitarent, aut aliunde advenirent, illi coetui successivè adjungerentur, quotquot scilicet deprehenderentur ad illum idonei esse. Qui jam constituti et in societatem combinati erant, D. Parke in Pastorem elegerunt; cujus Electionis in coetu publicatio facta est. Ministri Belgici hosce Anglos combinatos pro Ecclesia non agnoscunt, sed Ecclesiam de novo formandam urgent, idque ita, ut integram Ecclesiae formationem, vel in vocatione Ministri, vel in formatione Synedrii, vel in utroque, constituere videantur, nullâ membrorum formationis mentione factâ, qui prius in communitatem sacram aggregarentur. Primò ergo volunt eligi Pastorem, secundò constitui synedrium; vel econtra, primò constitui synedrium, secundò Pastorem institui. Haec prima est controversia. Secunda est, quâ autoritate formanda esset Ecclesia? [pag. 45] *D.D. Fratres Pastores in civitate N.D. Parkio proponunt, utrum in Pastorem vocari velit, vel per classem solam, vel per synedrium solum, vel denique à synedrio Belgico pari passu & autoritate cum Anglis? D. Parke contendit jus ipsum eligendi iis non debere eripi, qui per foederatam conjunctionem eo modo, uti dictum est, in corpus coaluerunt.*

Duo hic quaeruntur.

1. *An tales fideles combinati, licet in initio non fuerint ex eorum numero, qui Ministrum Anglicanum instituendum exorârunt, & à Magistratu obtinuerunt; neque etiam autoritate alicujus coetus Ecclesiastici, sive classicalis, sive Presbyterialis, sed tantum D. Parke actionem istam moderante, in corpus colliguntur, essentialiter saltem Ecclesia Christi dici possint?*

2. *An potestas Eligendi Pastorem iis competere possit?*

Responsum.

Resp. ad I. Quaest. *Ad quaestiones propositas (salvo aliorum judicio) hic Respondemus, ad priorem,* Aff. *esse & dici posse essentialiter veram Ecclesiam Christi, ...nam scilicet, visibilem, institutam, parochialem, particularem; nam de tali quae... ; Rationes sunt istae. — 1. Quia definitio Ecclesiae illi competit; nec unquam ...abitur formalitates hic memoratas, quamvis concederentur esse utilissimae atque ... optimo consilio hic aut alibi observari solitae, ingredi definitionem Ecclesiae, aut simpliciter & absolute necessarias, ita ut iis sublatis tolleretur illico Essentia ...siae; Quod autem dicimus de definitione Ecclesiae, patebit ex inductione omnium ...tionum, quaecunque apud Reformatos Theologos occurrunt.*

2. *Quia*

2. *Quia nec Confessio Belgica, nec Liturgiae, nec Constitutiones Ecclesiasticae, omnes istas formalitates modo memoratas, circa primam collectionem & institutionem Ecclesiae, praesertim extraneae seu non-Belgicae, quae cum correspondentia Classica Classis Belgicae nondum coaluit, praecise observandas praescribunt. Et dato omnes aut aliquas praescribi, hinc tamen non sequeretur, earum omissione aut violatione omnem Ecclesiae essentiam tolli; neque enim omnes constitutiones Ecclesiasticae aeque sunt necessariae, aut de rebus aeque necessariis.*

3. *Quia ne consuetudo quidem aut communis praxis in prima institutione & formatione Ecclesiarum Anglicanarum Belgii (ne quid dicamus de prima formatione Belgicarum, jam inde à prima Reformatione usque in hunc diem) talem ordinem facit necessarium, & perpetuo observandum. Provocamus ad origines Ecclesiarum Anglicanarum, Leidae, Ultrajecti, Middelburgi, Arnemi, Vlissingae, Veriae, Hagae-Comitis, Delphis, Silvae-Ducis &c. Et quamvis contraria praxis aliqua ostenderetur, inde tamen lex universalis fieri non posset, nedum ut essentia Ecclesiae ab illa suspendatur.* [pag. 46]

4. *Quia contrariâ sententiâ admissâ, non videmus quid futurum sit arduis illis disputationibus nostrorum contra Papatum, de perpetua successione Ecclesiarum, saeculis aliquot ante Lutherum, de Ecclesiarum legitimâ Reformatione, & à Romanâ secessione, de primâ reformatarum Ecclesiarum collectione, & constitutione, de legitima ministrorum vocatione, ante reformationem cum & in Reformatione, & post eam. Velimus experiri aliquem & vestigiis Illyrici, Plessaei, Usserii, aliorumque complurium insistere.*

Ad Quaest. *Posteriorem* Resp. Aff. *Et ad disputationes nostrorum pro Electionibus Ecclesiasticis in prima collectione, ac reformatione Ecclesiarum nostrarum provocamus; Qualiscunque enim consuetae formalitatis, aut integritatis defectus, hic praetendi queat, non tamen efficietur essentiam electionis Ecclesiasticae plane abesse.* 2. *Adhaec rei aut ordinis alicujus essentiam, & legalitatem, aliter in ortu, & aliter in actu considerandam esse, docent resolutiones multorum casuum circa vocationes ministrorum, constitutiones Principatuum, & Magistratuum, contractus sponsalium, & connubiorum, &, quae analogicè huc applicanda.* 3. *Denique quicquid esset de suprema directione, ac praefecturâ classis, aut Synodi circa primam collectionem, & formationem Ecclesiae Anglicanae, ut & circa vocationem Ministri, aut saltem circa approbationem Ministri ab Ecclesia electi istic aut etiam ubique per totum Belgium, lege & consuetudine stabilitum: non videmus tamen quomodo Synedrio Ecclesiae particularis Belgicae jus illud applicetur; aut quis stabilitus ordo jubeat Synedrium illud, cum Anglis Ecclesiae Belgicae & Anglicae membris, sive aequali sive inaequali tum potestate tum suffragio, ad electionem concurrere. Quodsi electio tali modo peragatur, nolimus dicere essentiam vocationis ibi abesse: absit, sed commonstrari velimus, aut demonstrationem Theologicam, aut constitutionem Ecclesiasticam, aut saltem communem Ecclesiarum nostrarum & probatam praxim quae talem Electionis formam praescribat, & potestatem illam particulari synedrio vindicet; jure scilicet viciniae proximae, aut propagationis, & coloniae (ita loqui liceat) Ecclesiasticae, aut quocunque alio: siquidem Auditores illi Belgae essent, & Classicae correspondentiae incorporati & concorporati, utique absque dubio secundum constitutiones Ecclesiasticas jus vocationis classi competeret, eo tamen adhibito temperamento & moderamine,*

ut

ut nullus alius constitueretur, quam quem auditores aut membra istius coetus potioribus suffragiis priores designassent, ac postulassent, aut à classe prius designatum ac propositum prae aliis sibi selegissent; uti perpetua praxis, & acta Ecclesiastica hoc temperamentum adhibendum docent. Videantur inter alia, acta Synodi Briellanae 1623. *Artic.* 7. *Ubi de vocatione Cralingensi.*

Atque haec breviter ad casum propositum respondimus: obtestati ut Fratres, inter quos haec controversia orta est, utrinque conferant quae determinationem hujus negotii accelerent, imprimis hâc rerum tempestate, quâ Hierarchiae Episcopali in Anglia fulciendae & retinendae nulla potior spes affulget, quam à [pag. 47] *contemptu & traductione regiminis classici in Belgio; cujus occasionem quin ex his & similibus controversiis avidè arrepturi sint* ἐπισκοπομανοῦντες, *nemo dubitare poterit; qui rerum Anglicarum aliquo modo peritus.*

Ultrajecti 9. Cal. Majas 1641.

GISBERTUS VOETIUS Theol. in Acad. Ultraject. Professor
MEINARDUS SCHOTANUS Professor Theologiae ibidem
CAROLUS de MAETS Profess. Theol. in Acad. Ultraject.

IV. *Quaest.* An Magistratus consensus non tantum, sed & formalis atque explicita sive antecedens directio, sive subsequens ratihabitio ac confirmatio, ad essentiam Ecclesiae institutae requiratur? *Resp.* De consensu seu permissione aut saltem tacitâ conniventiâ concedimus in Ecclesia apertâ, quae sine eâ convenire, & sacra sua exercere non potest: siquidem Magistratus ea impedire vellet. In occultâ & clandestinâ vero negamus: tunc enim consensus nec expectari, nec postulari debet. Quod ad primam Apostolicam Ecclesiam, ea clam non tantum convenit, sed & palam posteà erupit, *Actor.* 1. coll. cum *Act.* 2. & 4. & 5. & 6. absque ulla permissione, immo contra expressam prohibitionem Magistratus *cap.* 5. Sed illi Magistratus Judaici non erant soli, aut supremi, aut absoluti; relinquebatur enim provocatio ad superiorem, Caesarem scil. immo & à Praefectis ac Praesidibus provinciarum libertas ac permissio (quamvis invito & ringente Magistratu particulari) expectari poterat. Vide *Actor.* 23. & 24. & 25. & 26. Exemplum hoc primae Ecclesiae reformatae in Belgio, & in Galliâ passim imitatae sunt: querentes permissionem modo à supremo, modo ab inferiori magistratu. Deinde distinguenda est directio antecedens & consequens. De antecedente & autoritativa directione *Neg.* De subsequente & quasi cumulativà rati-habitione ac confirmatione Politicâ in Ecclesiâ publica *Aff.* Haec enim propria potestas Magistratus circa Ecclesiastica: quam distinctè explicamus *tract. sequ.* in determinatione quaest. *Penes quos sit Potestas &c.* — V. *Quaest.* An necessariò requiratur liber & expressus consensus declaratus per sin-[...]m fidei professionem, ac solemnem promissionem, tum omnium confoederan-[...]ı in primâ institutione, tum singulorum de novo accedentium in successione [...]'esiae; an vero sufficiat tacita seu implicita? *Resp. Aff. Pr. Neg. post.* Atque una [...]etur ac defenditur perpetua praxis Ecclesiarum Belgicarum, supra *cap.* 1. [...]. à nobis explicata. 1. *Quia* ut implicita fides in corde non sufficit, (uti nostri [...]ent contra Pontificios), sic nec implicita fides in ore, hoc est, professio fidei abs-[...] apertâ professione. Vide *Rom.* 10. 9. 10. & 1. *Petr.* 3. 15. *Actor.* 19. 1. 2. 3. & 8.

8. 37. 1, *Joh.* 4. 2. 3. 15. — 2. *Quia* cum nemine confoederatio & unio Ecclesiastica instituenda est, nemo ad eam admittendus, aut in eâ retinendus, nisi quem judicio caritatis judicamus esse [pag. 48] sanctum & domesticum Dei, ovem Christi, & regni filium; uti patet ex definitione, & notis Ecclesiae. Atqui hoc scire non possumus 1 *Cor.* 2. 11. nisi ipse se declaret & verbis, & factis. Neutra autem declaratio tacitè & implicitè peragi potest; nisi admodum aequivocè; ut sit confessio non confessio. De declaratione per opera pietatis & exercitia religionis, nemo negabit. Haec enim nisi adsit, unde colligam quem esse sanctum & religiosum? Non enim sufficit hic illud quod de bono aut utili cive usurpare solent JCC. *Tamdiu quis praesumitur bonus, donec non probetur malus.* Ne dum, ut sufficiat in professione fidei paralogismus iste ex εἰκότων: Est nostrae religionis & orthodoxus; quia nondum convictus est, quod vomuerit blasphemias, aut apertè & constanter professus sit atheismum, apostasiam, haeresim. — 3. *Quia* Ecclesia est castrorum acies ordinata, domus Dei, in quâ omnia εὐσχημόνως & εὐτάκτως fieri debent, Politia & collegium accuratissimè institutum: uti ex Scripturis notum. Jam verò non careret magnâ confusione, si absque delectu, inscriptione, stipulatione, promissione conformitatis per omnia statuta, accederet, discederet promiscuè quilibet: quod in coetibus, collegiis, societatibus, fratriis, confoederationibus, conventionibus hujus mundi haut licitum. — 4. *Quia* omnes fideles debent esse lux in domino: atqui quomodo de se mutuò hoc cognoscent, nisi professione externâ lucem euangelii praetendant *Philip.* 2. *v.* 15. 16. atqui hoc implicitâ seu virtuali professione & foederis susceptione ac declaratione non magis fieri potest, quam lucernâ subtus modium repositâ. — 5. *Quia*, varia incommoda & absurda hinc sequerentur. *Primum* est, quia si ignoti & aliundè advenientes absque explicitâ professione et promissione se adjungerent Ecclesiae, posset brevi tempore Ecclesia instar sagenae impleri malis piscibus, hoc est, hominibus heterodoxis, & profanis. *Secundum*, quia siquidem omnes promiscue accederent, uti homines sunt membra Politiae & noti atque antiqui incolae urbis, idem incommodum exspectandum: praeterquam quod ἀντιστροφῇ & adaequatione istâ Politiae cum Ecclesiâ, facilis prolapsus esset in mixtionem heterogeneam & monstrosam metamorphosin, quam *praeced. cap.* indicavimus. *Tertium* est, quia in eo regnum Christi (quod non est de hoc mundo) conformatur regnis & Politiis mundanis: ubi sufficit tacitus & implicitus hominum in corpore populi succedentium consensus ad successionem imperii in certâ aliquâ familiâ fundandam: quin immo velint nolint hi aut illi privati homines, successionis jura admittere tenentur. Sed longè aliter se res habet in Ecclesiâ Christi, quae est populus spontaneus *Psal.* 110. *Quartum*, videtur talis sententia & praxis justificare semi-Libertino-politicas seu secularizatas & προσκαίρους Ecclesias: qualium specimen & exemplum benè ordinatis Ecclesiis in Belgio directè oppositum, dedit Patrum nostrorum memoriâ coetus in templo (dicto Jacobi) in hâc Urbe nostrâ colligi solitus; ubi promiscuè absque fidei [pag. 49] confessione, promissione, & confoederatione; absque certo fidei & cultus typo & formulâ, absque examine doctrinae & vitae, absque certo ordine, regimine, disciplinâ οἱ τυχόντες coenam percipiebant, qui modo accedebant. Quam informem Ecclesiae formam omnes Ecclesiae Belgicae condemnabant, & tantum apud Pastores ejus ac inclytum hujus urbis Senatum efficiebant, ut ad unitatem ac conformitatem cum hâc nostra tunc γνησίως reformatâ & presbyteriali Ecclesiâ redigeretur. Juniores aliquando legant haec apud celeberrimum & dilli-

diligentiss. Belgarum Historicum *Petrum Borre tom.* 4. Ex hujus problematis determinatione colligimus hoc *Consect.* 1. Non esse omnes urbis incolas vicatim & κατὰ παροικίας distributos in suis quosque templis convenientes ad communionem recipiendos, nedum compellendos; eo ipso quia cives sunt & paroeci politici. 2. *Consectar.* Posse tamen & debere omnes illos & singulos, aut statis temporibus, aut quâcunque occasione, spirituali Ministrorum & Seniorum alloquio & hortatione compelli ut intrent: hoc est ut audiant, aut si audiant ut debito ordine & modo inter competentes nomen suum profiteantur, & praemissis institutionibus atque explorationibus praeparatoriis, & solenni fidei professione editâ, Ecclesiae nomen dent. Quod laudabili more fieri in Ecclesiis nostris supra *cap.* 1. indicavimus.

VI. *Quaest.* An sufficeret tacita & implicita seu virtualis professio & promissio in receptione illorum, qui in *Ecclesiâ* nati & baptizati sunt, quin etiam inter auditores hactenus numerati? *Resp. Neg.* quia gratia baptismalis (ut nonnulli eam appellant) & implicita illa confoederatio, immo & internum semen verae regenerationis potest alicubi esse, ubi tamen non est actualis conversio & fides, saltem nulla fidei actualis professio. Sicuti ergo tales seipsos explorare tenentur, sic eosdem Ecclesia, quantum fieri potest. Vide *Quaest. Catech.* 81. 82. — VII. *Quaest.* An professio fidei & promissio solennis, continere debeat exsertam seu explicitam renuntiationem apostasiae, aut haereseos, aut errorum, in quibus quis vixit. *Resp.* Quidni? Sic hodie Judaeus nullus ad communionem Ecclesiae recipitur sine rejectione Judaismi. Idem obtinet in receptione Muhammedanorum. Vide *Nicetae Choniatae Thesaurum*, ubi formula renuntiationis. Apud nos idem servatur in receptione Anabaptistarum, Remonstrantium, Socinianorum, Pontificiorum, & si qui ex aliis sectis ad nos transeunt. Consulent aliquando rerum Ecclesiasticarum studiosi, *Decreto Synodorum Zuyd-Hollandicar, anni* 1619. & 1623. & 1628. & 1629. (quibus mihi interesse contigit), super receptione & reconciliatione reductorum Remonstantium, multâ ac maturâ cum deliberatione condita. Quae omnia δὶς διὰ πασῶν dissident ab implicitâ professione. Quin ipsi Pontificii exsertam ejurationem errorum & professionem fidei imponunt infidelibus, Graecis scismaticis, & haereticis (ipsorum judicio); ut videre est apud *Possevinum* [pag. 50] *Biblioth. select. Lib.* 6. *p.* 281. & *Thomam à Jesu de Procreandâ Salute omnium Gentium, infidelium, sectarum &c. Lib.* 12. *cap.* 1. *p.* 866. nec non articulis abjurationis Monachorum Burdegalensium, quos operibus suis insertos refutavit *Antonius Zadeel.* Hanc praxin (siquidem debité applicatur) docet exemplum Ecclesiae Apostolicae *Actor.* 19. *v.* 18. 19. — VIII. *Quaest.* An etiam peccatis renuntiandum, immo & propria praeterita peccata confitende, & poenitentia eorum publicè declaranda? *Resp.* Determinamus istis conclusionibus. — 1. *Concl.* In genere ut omnibus peccatis, atque adeo diabolo, carni, & mundo renuntietur, est omnino necessarium: habetque hoc formula & praxis munis recipiendi membra Ecclesiae. Vide in *Antiquis Liturgiis Belgicis*, **hert tsetk** &c. *ad finem.* Nec fieri possunt conciones confessionales fidei (quae iae administrationi apud nos praemittuntur), nec examina competentium, nisi a pars Catecheseos nostrae percurratur; ubi de gratitudinis & novae obedienstipulatione. — 2. *Concl.* In specie etiam & in particulari illis peccatis exsertè & nniter renuntiari potest, quae illic communiter grassantur, & quae aut scandala bent adversariis & infirmioribus, aut occasionem in alia graviora prolabendi.

Ita

Ita olim in antiquâ Ecclesiâ non admittebantur, nisi cum abrenuntiatione pomparum & spectaculorum: de quo vide quae ex antiquitate notarunt *Ambrosius Vicecomes Lib.* 2. *de Ritibus Baptismi cap.* 16. & 20. *Johannes Stephanus Durantis de Ritib. Eccles. Lib.* 1. *c.* 19. §. 31. Et *Rittershusius ad Salvianum de Gubernatione Dei Lib.* 6. *p.* 207. Quibus praeluxit exemplum Ecclesiae Apostolicae *Actor.* 19. *v.* 19. Hinc etiamnum hodie in quibusdam Ecclesiis Reformatis ille mos servatur, ut sigillatim omnes ad Ecclesiae communionem admittendi renuncient e. g. choreis, in hac nostra aliisque Ecclesiis; ubi scil. metuendum est, ne à loci consuetudine, aut Pontificiorum consortio cacoëthes illud nostris affricetur. — 3. *Concl.* Peccata praeterita in genere & indefinitè confitenda sunt, tum originale tum actualia, etiam imperfectiones, quae etiamnum adhaerent, & cum quibus quotidie luctandum est. Aliter enim examen & professio fidei peragi non potest, juxta doctrinam Catecheticam *Quaest.* 5. 8. 12. 56. 60. 89. 114. 126. 127. & formulam administrationis Eucharistiae *in Liturgia Belgica.* Huc faciunt Homologeses seu peccatorum *Confessiones* in *Liturgiis Gallica*, *Belgica*, *Anglica &c.*; & mos ille, qui olim in Palatinatu obtinuit (vide *Liturgiam* subjectam *Cateches. gr.-Lat: Sylburgii*) & etiamnum hodie obtinet in nonnullis Ecclesiis Belgicis, ut in concione confessionali, quae praemittitur celebrationi Coenae, inter alia interrogata, Ecclesia de agnitione & sensu peccatorum, clarâ voce respondeat: *Ita.* Estque haec praxis receptionis membrorum conformis praxi Joh. Baptistae, & Apostolorum *Matth.* 3. 6. *Actor.* 2. 37. 38. & 19. 18. 19. — 4. *Concl.* Peccata praeterita ut singuli in membra Ecclesiae recipiendi in specie & definitè coram Ecclesiâ, aut [pag. 51] Presbyterio, aut Ministro profiteantur, nec semper necesse est, nec etiam utile ut plurimum. Huc accersendae & applicandae rationes, quibus Papistarum confessio auricularis oppugnari solet. Aliquando tamen aliquo in casu, & alicubi hoc utilissimum esse, constat ex *Actor.* 19. *v.* 18. 19. quando scil. horrenda sunt flagitia & publicè nota, in quibus quis vixit; aut quando vitae genus seu occupatio, quam antehac sectatus est, tota fuit illicita; aut quando peccato alicui aut peccatis aliquibus strenuè militavit secundum legem & conscientiam apostasiae, aut sectae, quam hactenus professus est; aut quando talia sunt scelera, quae hominem coram mundo & apud civiliter honestos plane infamem reddunt, e. gr. si Papatu deserto ad communionem Ecclesiae nostrae accederet consiliarius sanguinarius, persecutor Ecclesiae, Inquisitor haereticae pravitatis, an non ad exemplum Pauli 1 *Tim.* 1. *v.* 13. 1 *Corinth.* 15. *v.* 9. *Actor.* 22. *v.* 20. & 26. *v.* 9. 10. 22. publicè confiteri & detestari deberet illud speciale suum peccatum? Et cur non idem judicandum de publico Lenone, Mago, Blasphematore, Epicureismi Buccinatore &c.? In antiqua Ecclesia Actores scenici, Sacerdotes Ethnici, non recipiebantur, nisi exsertè haec vitia confiterentur & abjicerent: De quibus alibi quid notamus. Confer *Antiquitates de renunciatione* modo cit. — IX. *Quaest.* An particularem modum conversionis suae publicè referre debeant admittendi ad Ecclesiam, cum scil. fidei su[ae] confessionem edunt *Resp.* — 1. *Concl.* Ut ordinarium & necessarium hoc sit *Ne*[g.] 1. *Quia* non videmus hoc in Scripturâ praescribi. 2. *Quia* Occasiones & proxin[a] antecedentia conversionis aliaeque circumstantiae aliquando tales esse possunt, [u]t publicè eas referri non expediat: nisi aut fratres aliquos in periculum conjicere aut etiam nobis ipsis, aut Ecclesiae, & religioni irrisiones hostium conciliare velimus. 3. *Quia* non rarò secum traheret confessionem occultorum coram hominibus

qu

qui exprobrare possunt: cum confessio coram Deo sufficiat, & tutior sit? 4. *Quia* necessitatis rationem nullam videmus; nisi ut admittendus hâc ratione ex istis gnorismatis, Ecclesiae aut Presbyterio probet sinceritatem suae conversionis. Sed quidquid hic referant & declarent, manet tamen illud Apostoli 1 Cor. 2. *Nemo novit &c. nisi spiritus hominis* &c. & *Philosophi lib.* 1 *de Interpret. c.* 1. alii aliorum mentes introspicere non possumus. Sufficit itaque generalis declaratio resipiscentiae, fidei, & conversionis. 5. *Quia* videtur haec sententia hoc lemma praesupponere, Posse scil. semper sciri, & enarrari peculiarem modum conversionis. Quod non satis convenit cum *Joh.* 3. *v.* 7. 8. Deinde sunt, qui ab infantiâ regeniti absque magnâ concussione & mutatione ab ineunte aetate paulatim conversi sunt, ita ut primum initium & modum originis referre non possint. Conf. 2. *Part. Select. disp. titt. de Regeneratione & de Simplicitate & Hypocrisi:* ubi hoc quorundam κριτήριον tanquam fallax notamus. — 2. *Concl.* Potest tamen aliquando exemplo Pauli *Actor.* 22, & 26. [pag. 52] talis enarratio fieri, & quidem publicè, imprimis cum modus & circumstantiae conversionis fuerunt rarae & extraordinariae, idque ad gloriam misericordiae & potentiae divinae, ad commendationem veritatis, ad aliorum aedificationem aut convictionem. Vide exemplum Pauli *Actor.* 22. *v.* 6.—21. & 26. *v.* 12.—21. *In Vitis Sanctorum* coram toto mundo nonnunquam modus conversionis eorum ab erroribus aut vitâ peccati refertur. Nec puduit *Augustinum in Libris Confessionum* conversionem suam à Manicheismo, aliaque de vitâ & moribus suis publicare. — X. *Quaest.* An fidei professio, & promissio, hoc est, sacra haec confoederatio solenni juramento & subscriptione confirmanda sit? *Resp.* — 1 *Concl.* Non est hoc simpliciter, aut ubique aut semper necessarium: nec hoc docet praxis Apostolica. 1. *Quia* ordinario sufficere posset, solennis illa promissio coram totâ Ecclesiâ, aut coram Synedrio & multis testibus praestita. Imprimis cum fiat de & in negotiis Dei, coram oculis & in domo ipsius, Ecclesiâ scil. Juramentum autem est πέρας πάσης ἀντιλογίας, introductum propter hominum pravitatem. 2. *Quia* longissimè recedendum est à malo illo more clericorum Papalium, qui nimis temere diris execrationibus & animae oppignoratione causam suam confirmare solent. 3. *Quia* fidelium hoc proprium est, quod sint εἰλικρινεῖς, sinceri, & simplices, instar ovium & columbarum. Cavendum ergo, ne abundanti ista cautelâ & περιεργίᾳ aliquo modo in dubium trahi videatur ipsorum proprium quarto modo. — 2. *Concl.* Simpliciter tamen non est illicitum ut ad abundantiorem cautelam, aut propter adversarios, aut propter extraordinarias hominum nequitias, fraudes, & deceptiones, aut propter aliam aliquam justam causam, id fiat. 1. *Quia*, in renovatione & instauratione foederis sacri tale quid factum 2 *Paral.* 15 *v.* 12. 13. 14. 15. *Neh.* 9. 38. & 10. *v.* 1. — 31. quidni ergo aliquo in casu in primâ institutione foederis hoc fieri posset. 2. *Quia* juramentum assertorium, & promissorium, in negotio confessionis, professionis fidei, amplexus [...]lesiae ejusque causae fieri potest: uti docet exemplum Pauli 2 *Cor.* 1. 23. *Rom.* 1. Quod conjunctum cum exemplo populi Dei 2 *Paralip.* 15. & *Neh.* 9. & 10. [...]ati sunt Rex & Proceres in regno Scotiae anno 1581. & Ecclesiae Gallicae in [...]odo Nationali Âlezianâ anno 1619. in quâ recipiunt & confirmant doctrinam [...]odi Nationalis Dordraceno-Belgicae contra hodiernos Pelagianos. Et rursum [...]eres Ministri ac Populus in regno Scotiae an. 1638. ac nuper anno 1643. Pro[...] Ministri, & Populus in regnis Scotiae & Angliae confoederatione solenni unitis.

unitis. Huc confer quae alibi nobis dicta sunt de oppignoratione animae pro doctrinâ & causâ suâ, deque juramento in formulam publicam aut Ecclesiarum confessionem. *Part.* 3. *select. Dispp. tit. de Juramento religionis.* 3. *Quia* non tantum orales coram totâ Ecclesiâ declarationes, sed & subscriptiones ordinariae Ministrorum, Seniorum, Diaconorum apud nos non sine ratione [pag. 53] expetuntur: non esset ergo absurdam aut illicitum, si aliquo in casu & propter rationes modo memoratas à membris Ecclesiae subscriptio postularetur. 4. *Quia* juramenta & subscriptiones in quibusvis confoederationibus & conventibus magni momenti locum habent: & quidni in Sacris & Ecclesiasticis: siquidem necessitas ita postulet. *Consectar.* Rejicimus hic juramenta in obedientiam Papae, in Concilium Tridentinum; adhaec abjurationes doctrinae & Ecclesiae reformatae; insuper juramenta inquisitoria, & ex officio. Breviter omnia juramenta, omnes subscriptiones sacras, quae non fiunt in justitiâ, veritate, & judicio. — XI. *Quaest.* An praestet professionem fidei à candidatis seu competentibus edi continuâ oratione; an vero per examina, & interrogationes ac responsiones; uti fit in nostris Ecclesiis? *Resp.* Posterior modus communiter & ordinario praeferendus: si quis tamen se offerat, qui ipse continuâ oratione hoc praestare possit, & objectionibus ac scrutiniis aliorum satisfacere, nolumus invidere aut repugnare. 1. *Quia* inter vicenos aut forte quadragenos candidatos vix unus est, qui idoneè hoc facere possit. A candidatis ministerii si hoc exigatur: utique laudandum est. Rarum est quod idiotae catechumeni aut auditores conceptus & hypotyposes saniorum sermonum tam accuratè, perspicue & methodicè formare possint; quid dicam decenter pronuntiare. 2. *Quia* hâc ratione absterreri necesse est & detineri à professione fidei plerosque etiam piissimos, & quidem per multos annos, immo forte ad finem vitae. Hoc non est agendum ut Ecclesiae institutae sint vacuae, aut fere nullae: non minus, quam ne ab altera parte sint pandochia, & harae porcorum, aut sentina ignorantiae, teporis, hypocriseos &c. — XII. *Quaest.* An nulli sint admittendi, nisi qui in examine & professione fidei, ad interrogata suis verbis rectè & accuratè respondere queant. *Resp. Neg.* Ut enim in regno gratiae gradus sunt fidelium, sic & candidatorum: quod ad cognitionem, fidem, prudentiam, fortitudinem, aliasque virtutes. Poterit ergò illis, quibus pauca cognitionis aut δυνάμεως ἑρμηνευτικῆς talenta collata sunt, & tamen dociles se praebent, sufficere pro illo tempore sincera declaratio ad plurimas aut ad plerasque interrogationes propositas, per simplicem affirmationem, aut negationem. — XIII. *Quaest.* An solennis professio fidei, promissio, & confoederatio sit peragenda in panegyri seu coetu ordinario Ecclesiae; an in & coram synedrio; an vero privatim per ministrum ab Ecclesiâ aut ad certum casum seu ad τὰ δεινὰ recipiendum, aut pro aliquo tempore ad omnes recipiendos, aut perpetuo ad haec negotia delegatum? *Resp.* — 1 *Concl.* Ut fiat publicè & coram totâ Ecclesiâ sive post concionem confessionalem, sive post praeparatoriam, sive alio in conventu ad id specialiter convocato. 1 videtur proximè cum praxi Christi, Johannis Baptistae, & Apostolicâ convenire. *Matth.* 3. *Marci.* 1. *Joh.* 1. *Actor.* 2. & 4. & 13. & 16. & 17. — 2. *Quia* magis convenit hoc libertati & [pag. 54] potestati, quae universae Ecclesiae, tanquam subjecto adaequato, à Christo concessa est: ut scil. haec & similia agenda non fiant sine ipsius conscientiâ, & approbatione. Confer *Tract. sequ. de potestate & Politia Ecclesiarum.* 3. *Quia* adulti ad Baptismum & communionem Ecclesiae admittendi, in plerisque Ecclesiis (imprimis ibi locorum, ubi admodum viget secta Anabaptistica) publi-

publicè coram totâ Ecclesiâ examinantur & fidem profitentur. — 4. *Quia*, initio in plerisque Ecclesiis Belgicis ita fieri solet; & memini ego ante annos aliquot antiquum & primigenium illum morem adhuc alicubi obtinuisse. In Germanicis, Gallicis, aliisque quid hodie fiat, nunc non ita novi, nec vacat inquirere. Saltem in antiquâ Ecclesiâ hoc jam inde ab Apostolis per aliquot saecula fuisse observatum, constat ex iis, quae de ritu & modo Baptizandi in antiquitate occurrunt. Ut istorum gustum habeant studiosi & compendio studeant, conferant aliquando *Josephum Vicecomiten de Ritibus Baptismi lib.* 2. *cap.* 24. — 5. *Quia*, ad omnes pertinet agnitio fratrum & membrorum; & consequenter cognitio professionis & receptionis eorum. — 2. *Concl.* Ubi propter rationes à circumstantiis locorum, temporum, personarum desumtas, Ecclesia aliqua consuevit in conclavi Ecclesiastico coram Synedrio hunc solennem actum absolvere; hoc saltem observandum ut apertis foribus hoc fiat & tam catechumenis quam fidelibus accessus pateat. 1. *Quia* tanto propius analogum erit professioni coram coetu Ecclesiastico publicè ad hoc congregato. 2. *Quia* unâ operâ multi aedificari poterunt, & multorum precibus atque eucharistiis Deus glorificari, & negotium Ecclesiae promoveri. 3. *Quia* auditores catechumeni & competentes tanto melius & tutius se praeparant ad confessionem fidei suae aliquando aut propediem edendam. Qui fructus apud nos longè uberrimus est. Hodie in Ecclesiis Belgicis morem hunc obtinere arbitror; saltem de multis, inter quas haec Nostra, certò scio. — 3. *Concl.* Ubi propter urgentes rationes Ecclesia subinde hâc συγκαταβάσει utitur, ut in domo Ministri, aut privatim absque Synedrio & confluxu auditorum in conclavi Ecclesiastico per delegatum Ministrum aut Ministros, cum Seniore uno atque altero examen & solennem confoederationem exequatur (quod tamen ordinariò & communiter, fieri non expedit, ne praestantior ordo modo descriptus planè in desuetudinem abeat, aut προσωποληψία *Jacobi* 2. thronum suum stabiliat); hoc imprimis agendum est, ut adsit unus atque alter Senior, 1. *Quia* Seniores partem faciunt Synedrii delegantis, non minus quam Ministri. 2. *Quia* Seniorum est attendere ad inviolatam puritatem doctrinae tum Ministri examinantis, tum membri seu catechumeni fidem profitentis. De quo vide *Liturgiam Belgicam tit. de Confirmatione Seniorum.* 3. *Quia* Seniorum est attendere ad regimen & rectam constitutionem Ecclesiae. Bona autem pars regiminis consistit in delectu & receptione membrorum. 4. *Quia* hâc ratione omnibus conceptibus [pag. 55] oligarchicis, si qui circa regimen Ecclesiae suboriri possent aut Ministris aut membris, ipso facto & exercitio occurritur. 5. *Quia* membra Ecclesiae jam constituta & recepta etiam Seniorum curae & inspectioni, variisque actibus visitationum, reprehensionum, admonitionum specialiter committuntur; aequum est ergo ut ipsi in primâ admissione accuratè despiciant, quinam suae inspectioni committantur, aut committendi sint. Turpius enim ejicitur, quam non admittitur hospes. 6. *Quia* vix videri potest, qu[illegible] modo salvari possit in uno Ministro illa pluralitas, quam nostri in regimine E[illegible]esiae, ejusque partibus urgent, contra hierarchicos, ex 2 *Cor.* 2. & *Matth.* 18. C[illegible] fer *Part.* 2. ubi *de Senioribus*, autoresque ibidem indicatos. Quomodo non excip[illegible] & objicere possint hierarchici regiminis zelotae, aeque apud Presbyterianae di[illegible]iplinae zelotas constitui in uno Ministro Ecclesiam, per delegationem scil. seu tr[illegible]slationem, idque circa capitalem quendam actum regiminis, quam apud Hiera[illegible]cos in uno Episcopo. Quamvis autem haec admodum disparia esse fateamur;

 viden-

videndum tamen ne illa qualiscunque similitudo sensim in propiorem hierarchiae imitationem degeneret. 7. *Quia* hâc ratione admodum longè, si non longissimè, receditur à praxi apostolicâ, ubi coram multis testibus 1 *Tim.* 6 *v.* 12. aut coram totâ Ecclesiâ (uti supra dictum) haec fiebant. 8. *Quia* non videtur satis tutum & Ministro & membro illi, rem tanti momenti absque testibus suscipere. Ponatur casus in quo, aut Minister membri illius confessionem calumniosè interpretetur, aut membrum postea neget se has aut illas partes orthodoxae religionis professum; utique utrique non exigua difficultas objicietur. In ore enim duorum aut trium testium consistet omnis veritas. 9. *Quia* etiam tacita videtur exceptio adversus ordinem Seniorum; quasi inutile esset ministerium eorum, quo Ecclesiae nostrae carere possint. Cum tamen contrarium verum esse ostenderimus *Part.* 2. *tit. de Senioribus.* 10. *Quia* denique, successu temporis mos ille si obtineret, videretur aliquando daturus Ministrum confessarium: sicut in antiquâ Ecclesia confessio Ecclesiastica poenitentium devoluta est ad confessarium poenitentium: unde tandem enata confessio auricularis. Vide inter Antagonistas Pontificios de confessione auriculari, *Chemnit. Part.* 2. *exam. de Confessione.*

CAPUT IV.

Quaestiones circa Ecclesiae Institutae Affectiones.

Quaestiones tertiae Classis sunt. I. *Quaest.* An omnes qui Ecclesiam constituunt, aut ad ejus communionem recipiuntur, eximiâ cognitione praediti esse debeant? *Resp.* 1. *Concl.* Ex necessitate praecepti divini hoc agendum est, ut omnes cognitione abundent [pag. 56] *Phil.* 1 *v.* 9. 10. 1. *Cor.* 2. 15. *Hebr.* 6. 1. — 2. *Concl.* Non tamen admittenda hic est necessitas medii: ut scil. excludendi sint omnes; qui tali cognitione destituuntur. 1. *Quia* Ecclesia est domus Dei, & schola Christi, columna & firmamentum veritatis, ubi rudes instituuntur, infantes lacte aluntur 1 *Cor.* 3. *v.* 1. 1 *Petr.* 2. 1. 2. *Hebr.* 5. 12. — 2. *Quia* exsertè ibi distinguuntur perfecti, ab aliis non perfectis *Phil.* 3. 15. *Hebr.* 5. 13. 14. — 3. *Quia* mandatur tolerantia ignorantium immo & errantium *Phil.* 3. 15. *Hebr.* 5. *v.* 11. 12. — 3. *Concl.* Sufficit ergo minimum quod sic; quod est, uti in fide granum sinapi (*Matth.* 17. de quo vide *tract. Perkinsi*) ita in cognitione hypotyposios saniorum sermonum & elementorum & lactis (2 *Tim.* 1. 13. *Hebr.* 6. 2. 3. 1 *Cor.* 3. 2.) distincta explicatio per verba propria; aut saltem approbatio, cum ab aliis sive competentibus sive Ministris explicatur, & proponitur. — 4. *Concl.* Nolim autem cognitionem necessariam sine quâ non, extendi ad omnes partes Politiae Ecclesiasticae & ad discretionem formae regiminis & statutorum Ecclesiasticorum sive in thesi sive in hypothesi, sive theoreticè sive practicè: Quod perperam videntur facere illi, qui fi[illegible]brias confoederationis Ecclesiasticae tam latè extendunt. De quo infra. Neq[illegible]e enim omnes habent spiritum regiminis, nec ad omnes pariter pertinet discretio & cura agendorum in Ecclesiâ & circa negotia & causas religionis. Uti ab omnibus in numerum civium recipiendis non requiritur distincta & exserta cognitio statutorum & privilegiorum istius civitatis; nec ab omnibus unâ navi vehendis, requiritur ars & industria illa, quae à naucleris & sociis navalibus. Inter requisita ministe-

[illegible]ii

rii si quis hoc ponat, utique non dissentimus. — II. *Quaest.* An omnes debeant esse verè sancti? *Resp.* 1. *Concl.* Coram Deo in conscientiâ quosque suâ omnes ad hoc teneri nemo ambigit. *Heb.* 12. *v.* 14. — 2. *Concl.* Nec debet Ecclesia recipere, aut tolerare eos, qui professione oris aut operum apertè ostendunt se esse profanos, & crassos hypocritas. *Matth.* 7. 6. 1 *Cor.* 5. 7. 11. *Apocal.* 2. 2. — 3. *Concl.* Uti multò minus recipere debet eos, qui perfectam sanctitatem sibi in hâc vitâ attribuunt. Meretrices enim & publicani prae talibus intrabunt regnum Dei. Sed hoc pertinet ad controversiam de perfectione operum. 4. *Concl.* De occultis non judicat Ecclesia: uti nec in dubiis & praesumtis praejudicat, juxta regulas caritatis 1 *Cor.* 13. *v.* 4. 5. coll. cum 1 *Petr.* 4. 8. — 5. *Concl.* Naevos etiam & infirmitates multas piâ & prudente conniventiâ tolerat, quae commode tollere nequit, *Gal.* 6. *v.* 1. 2. 3. immo nonnunquam sinit crescere Zizania, donec dies revelet, 1 *Cor.* 3. & Deus hypocritis larvam detrahat, & dolosa labia exscindat, *Psalm.* 12. Rationes sunt istae 1. *Quia* Ecclesia in hoc imitatur Deum qui tam multa in suis tolerat; Et servatorem Christum, qui in discipulis suis tam multas fidei & caritatis imperfectiones toleravit; & Apostolos, vide *Epistolas ad Corinthios & Galatas.* 2. *Quia* Deus hoc mandat *Philip.* 3. 15. *Hebr.* 5. 2. — 3. *Quia* [pag. 57] Scriptura discrimen facit adultorum seu virorum & infantium, perfectorum seu spiritualium & carnalium, incipientium & proficientium, veteranorum seu confirmatorum seu fortium & τελείων 1. Cor. 2. 6. *Galat.* 6. 12. *Philipp.* 3. 15. 16. *Hebr.* 5. 11. 12. 13. & 1 *Cor.* 3. 1. 2. 1 *Petr.* 2. 1. 1 *Joh.* 2. 20. 27. coll. cum 1 *Tim.* 3. *v.* 6. — 4. *Quia* hoc absurdum sequeretur, quod omnia membra corporis Christi in omnibus sint aequalia, & dona fidelium quorumcunque sint aequalia contra 1 *Cor.* 12. *v.* 20—31. *Rom.* 12. *v.* 4. 5. 6. — 5. *Quia* haec sententia & praxis si obtineret, utique non video quomodo causa non tradatur, antiquis Novatianis, & Donatistis, & hodiernis Anabaptistis; atque una rejiciantur aut enerventur eximia argumenta Orthodoxorum contra illas sectas; quae videnda. 6. *Quia* videntur hâc ratione non tam Ecclesiae Christianae ad exemplum apostolicarum institui, quam perfectionis ordinis & sublimioris gradus collegia quaedam, qualia olim videbantur intendi, ascetarum & deinde Monachorum. De quâ δοκησισοφία & ἐθελοθρησκεία infra *Part.* 2. *Tit. de Monachatu.* — III. *Quaest.* An debeant de rebus theologicis & Ecclesiasticis per omnia eadem sentire? *Resp.* 1. *Concl.* Hoc agendum omnibus fidelibus, pro suâ parte, omnibus item Ecclesiis & Ecclesiarum Ministris, ut omnes fideles & auditores eorum idem sentiant & loquantur; 1 *Cor.* 1. 10. Est enim necessitas praecepti. 2. *Concl.* sed negamus hic esse necessitatem medii: ita ut excludendus sit à communione, qui in quaestione facti, aut in controversiâ rituali seu Politico-Ecclesiasticâ, aut etiam in dogmatico aliquo problemate, aut in explicatione textus sacri, cum aliis non sentiat. 1. *Quia*, si quis huic ἀκριβεία tam praecisè insistat, jam incurrit in Christum & A[illegible]stolos, eorumque doctrinam & praxin haut obscurè condemnat. Vide 1 *Cor.* 3. 1 [illegible] *Philipp.* 3. *v.* 15. 16. *Hebr.* 5. *v.* 2. 12. 13. — 2. *Quia* tollitur distinctio incipient[illegible]ι, proficientium, perfectorum. 3. *Quia* tollitur omnis tolerantia, libertas prop[illegible]tandi: syncretismus Ecclesiarum: de quibus suo loco *Part.* 3. ex professo agen[illegible]. — IV. *Quaest.* An omnes recipiendi debeant esse unius ingenii, studii, a[illegible]tus, imprimis ingenii facilis, & suavis in mutuâ fraternâ communione & convers[illegible]? *Resp.* 1. *Concl.* Optandum quidem, ut tales sint: & omnes pro suâ parte ad hoc

ad hoc in conscientia tenentur. 2. *Concl.* Non tamen sperandum; nedum ut absoluta necessitas sub exclusione à communione Ecclesiasticâ, hic statuenda sit. 1. *Quia* collegium Apostolorum Christi absque illâ praerequisitâ perfectione fuit institutum. Ipse Servator noster ἐτροποφόρησε illos, quamvis minimè ἰσοψύχους; inter illos magis dilexit Johannem, tanquam magis amabilem. 2. *Quia* Apostoli hanc conditionem non praerequirebant, nec etiam in eam inquirere poterant, cum Ecclesias colligerent: praesertim si tria millia uno die admitterent. *Actor.* 2. — 3. *Quia* Apostolus neminem habebat inter Ministros ἰσόψυχον, sicuti Timotheum, *Philip.* 2. *v.* 20. Reliquos tamen à communione ministerii, nedum [pag. 58] Ecclesiae, non excludebat. Certe dissimilitudinem ingenii, studiorum, & morum fuisse inter ipsum & alios Apostolos, Euangelistas, & Ministros haut obscurè colligi videtur ex *Gal.* 1. & 2. & 2 *Cor.* 11: *Actor.* 15. — 4. *Quia* idem Apostolus noverat ἀτόπους esse homines in Ecclesiis, quos tolerabat, & ut ab illis liberaretur, Deum orabat 2 *Thess.* 3. 2. coll. cum *Philipp.* 3. 18. 19. — 5. *Quia* hoc est requisitum arctioris confoederationis, & amicitiae Christianae (uti docent *Ethici & Theologi in loco de Amicitia)*; non autem fraternitatis seu societatis Ecclesiasticae. Jam vero amicitia, & fraternitas Christiana nec ἀντίστροφα, nec ταὐτὰ sunt: ut constat ex exemplo Christi diligentis Johannem inter Apostolos, qui omnes erant fratres *Matth.* 23. *v.* 8. & ex exemplo Pauli *Philipp.* 2. *v.* 20. — 6. *Quia* videtur hoc absurdum sequi, quod omnia ingenia melancholica, tetrica, solitaria, ab Ecclesiae communione essent arcenda, sola Jovialia & homiletica asciscenda. Adhaec perfectionem virtutum homileticarum requiri in omnibus ad communionem sacrorum admittendis. Quae quam absurdissima esse constat. Qui enim à comitate, affabilitate, morumque facilitate, elegantiâ, civilitate & gratiâ haut parum remoti sunt; saepè aliis donis & exercitiis pollent, quibus ad gloriam Dei & bonum Ecclesiae uti novit mirabilis ac πολυποίκιλος Dei sapientia. — V. *Quaest.* An debeant se mutuo nosse, & exploratos ac perspectos habere alii aliorum mores, atque in hunc finem ad exercitia pietatis per aliquod tempus convenire & familiaritate mutua uti, antequàm in Ecclesiasticam societatem coëant, aut quemquam de novo admittant. *Resp.* 1. *Concl.* Utile immo & necessarium est, ut diligenter attendat Ecclesia quos ad communionem suam admittat; atque in hunc finem, ubi dubitandi causa subest, in vitam & doctrinam competentium accuratè inquirat apud vicinos, aliosque, qui eos norunt. Quod si aliunde adveniant, non nisi exhibitis signatis instrumentis & testimoniis publicis Ecclesiarum, eos recipiat; aut saltem, ubi propter persecutiones aliasque difficultates scripta testimonia exhiberi nequeunt, audiendi primum testes ex fidelibus. Atque hoc communiter in nostris Ecclesiis servatur. Sin vero nihil istorum propter locorum distantiam, aut alias causas praestari possit, exploratâ satis pietate ac morum integritate de novo cum competentibus examen subire poterunt, & professionem fidei edere. 2. *Concl.* Admodum utile est, ut membra Ecclesiae se mutuò nôrint, quantum quidem fieri potest; ut ita se mutuò intueri possint ad παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων *Hebr.* 10. Atque hoc semper aut plerumque fit in minoribus Ecclesiis. 3. *Concl.* Sed ut in majoribus ac frequentioribus Ecclesiis omnes & singuli fideles prius accuratè & familiariter perspectos habeant novos competentes antequam admittantur, id vix possibile est, nec etiam necessarium. Probatur ex praxi apostolicâ: tunc enim in receptione membrorum, & quidem tanto numero in

Eccle-

Ecclesiam Hierosolymitanam, [pag. 59] Corinthiacam, Antiochenam, Romanam &c. id observatum non fuit, nec observari potuit. 4. *Concl.* Non est necesse testimonia & documenta quibus singuli competentes probârunt Synedrio doctrinae & vitae integritatem publicè in toto coetu Ecclesiae exhiberi & examinari. Sufficit, si nomina candidatorum in Ecclesiâ promulgentur, post concionem confessionalem aut praeparatoriam (ut alicubi fieri consuevit); aut saltem aditus pateat omnibus & singulis Ecclesiae membris ad audiendam professionem, quam in conclavi Ecclesiastico coram Praesbyterio edunt, & audiantur rogati & adducti testes publicè ibi nomen suum profitentes, ut una cum nominibus candidatorum albo ecclesiastico inferantur. Quod in frequentioribus Ecclesiis nostris obtinet. Tunc enim, siquidem per testes aut per competentes Synedrium circumventum fuerit, aut ipsum Synedrium indignos in numerum membrorum adscripserit, satis tempestivè interponere se poterunt fideles, & hoc agere ut re propius cognita ad coenam non admittantur indigni. — VI. *Quaest.* An sit necessarium, ut fideles aliunde advenientes modum, gradus, & onera probationum de novo subeant, quae alii competentes, antequam de novo admittantur. *Resp. Neg.* 1. *Quia* scripta testimonia ex more Ecclesiarum Belgicarum, & Gallicarum, hic sufficiunt. Tantundem enim esset, ac si Ministri, qui triginta aut quadraginta annis alicubi in verbo laborassent, idque debitis testimoniis ostenderent, de novo instar studiosorum theologiae ex pulvere scholastico prodeuntium, examinarentur; & quidem, ubi nulla dubitandi ratio subesset. 2. *Quia* austerum nimis, si non absurdum esset, ejusmodi fideles novo examini, & quaestionibus ac dubiis motis non tantum à Ministris, sed & à quibusvis ex plebe Ecclesiasticâ subjicere. Hâc enim ratione magna, si non longè major pars fidelium, aliunde advenientium petitionem communionis saepe differrent, immo & nonnulli illâ protelatione in desuetudinem ejus venirent. Ut alia incommoda nunc praeteream.

2. — VII. *Quaest.* An sit de essentiâ Ecclesiae aut saltem necessarium requisitum, ut omnia membra ejus proximè unita sint ratione loci. *Resp.* 1. *Concl.* Ut maximè commodum est, sic communiter hoc observandum, ut constituatur ex membris uno in loco proximo, vico scil. aut civitate habitantibus. 1. *Quia* tale quid suadet praxis Ecclesiae Apostolicae. Neque enim incolas Cenchreensis in Corinthiorum Ecclesiam adscriptos legimus, aut vice versâ. 2. *Quia* sic commodius mutuo se intueri possunt, ad παροξυσμὸν caritatis & bonorum operum *Hebr.* 10. & exempla dare atque accipere. 3. *Quia* hâc ratione optimè se invicem hortari, consolari, aedificare possunt. 1 *Thess.* 5. *v.* 11. 14. & quidem καθ' ἡμέραν *Hebr.* 3. 13. — 2. *Concl.* Non probandum ergo, si sine justâ necessitate cives e. gr. hujus nostrae urbis praeteritâ Ecclesiâ patriâ in vicinae alicujus civitatis aut vici proximi Ecclesiam adscribantur & vice versa. 1. *Quia* hoc [pag. 60] incommodum est, & deficit in pluribus ad Ecclesiasticam communionem spectantibus; propter quorum fruitionem Deus imprimis c[...]ctiones & societates Ecclesiasticas instituit: Vide dicta *Probl. praeced.* — 2. *Quia* p[...]t confusiones, contentiones, & commissiones membrorum & Ecclesiarum inter s[...] tollit εὐταξίαν, concordiam & disciplinae Ecclesiasticae vigorem. Hinc est, quod a[...]qui canones tam privatorum fidelium quam clericorum transitus & appellation[...] ad alias Ecclesias vetuerint. Vide *Canones Ecclesiae Africanae* 23. 28. 54. 105. 1[...]. imprimis *Canones & Acta Concilii Carthaginensis, an.* 419. ubi Epistola synod[...] ad Bonifacium Romanae Ecclesiae Episcopum, quâ ostenditur non esse ex Afri-

Africâ trans mare, ad sedem scil. Romanam provocandum. *Constitutiones*, *Decreta*, & *Praxis Ecclesiarum Belgicarum*, transitum omnem de Ecclesiâ in Ecclesiam sive ejusdem sive alterius linguae, sine bonâ veniâ & dimissione, aut scripto testimonio Ecclesiae cujus membrum est, absolutè prohibent. Quod imprimis locum habet in illis transitoribus, circa quos correptionis aut etiam censurae officium exercetur. 3. *Quia* sapit scismaticum & factiosum quid: aut carnalem curiositatem, ἰδιοσυγκρασίαν, fastum, ac fastidium: similiter fere ut in Ecclesiâ Corinthiacâ 1 *Cor.* 1. 12. & 3. *v.* 3. — 3. *Concl.* Quod si aliquo in casu propter urgentes rationes alicui aut aliquibus concedendum sit, ut in Ecclesiam aliquam extra locum habitationis adscribantur, aut ante hac adscripti in eâdem permaneant, quamvis in vicinam civitatem aut vicum migraverint: id cum utriusque Ecclesiae consilio & consensu fieri necesse est. 4. *Concl.* Alia longè est ratio, cum Ecclesiae non sunt unius confessionis, aut saltem ita dissident, ut commoda praesentiae & cohabitationis localis, conscientiae tranquillitati, & tutiori ac longè majori aedificationi postponenda sint. De quo alibi ex professo agendum: & forte infra attingemus. 5. *Concl.* Ubi commodis proximae cohabitationis fideles frui nequeunt, non debet terminis ejus Ecclesiae circumscribi, & ab eâ excludi, quotquot extra parochiam, aut civitatem, aut vicum habitant: non magis quam in eam compingendi sunt quotquot illic habitant. 1. *Quia*, circumstantia loci, & cohabitatio civilis est Ecclesiae extrinseca & accidentalis: ergo non est de ejus ratione aut essentiâ. 2. *Quia* non est requisitum necessarium. Possunt enim communionis Ecclesiasticae actus inter membra illa exerceri, quamvis non tam promptè, abundè, facilè & excellenter. Magis enim & minus non variant speciem. 3. *Quia* status Ecclesiae clandestinae, & turbatae per persecutiones, haereses, scismata, plerumque tale quid requirit. 4. *Quia* defectus aliorum fidelium, aut Ecclesiarum, & Ministrorum in plurimis locis, nihil aliud fidelibus relinquit, quam ut ad hunc δεύτερον πλοῦν confugiant, quandoquidem primâ navigatione uti non possunt. — VIII. *Quaest.* An Ecclesia aliqua possit cogi, autoritate Politicâ aut legibus publicis, ut recipiat aliquod membrum, quod per conscientiam recipere se [pag. 61] posse negat; aut ut recipiat promiscuè omnes illos, qui in numerum civium istius urbis legitimè admissi sunt. *Resp.* Nec Magistratus Christianus hoc Ecclesiae imponere debet; nec Ecclesia, si quidem imponatur, illud admittere: sed obtendere auream regulam *Actor.* 4 & 5. De Deo magis obediendo, quam hominibus.

3. — IX. *Quaest.* An foedus Ecclesiasticum, cujus supra meminimus, sit necessarium? *Resp.* hodie de eo inter nonnullos controvertitur. Videntur autem dissidentes sententiae facile conciliari posse, si adhibeantur tres distinctiones, quarum *Prima* distinctio est inter τὸ magis explicitum, & minus explicitum. Sicuti distinguimus inter Ecclesiam Christi in his terris magis & minus conspicuam aut visibilem. Nam ut admitti non potest, Ecclesiam catholicam in his terris absolutè, omnino, ubique & apud omnes, secundum omnes suas partes, omnemque suam formam ac constitutionem esse invisibilem, aut veram fidem in corde & ore fidelium omnino & absolutè esse implicitam; sic nec foedus Ecclesiasticum ratione adultorum in Ecclesiâ particulari ac institutâ simpliciter & omnino implicitum. *Secunda* distinctio est inter generalia ac essentialia; & inter accidentalia, peristatica ac particularia confoederationis: quorum illa ad esse, ista ad bene esse, forte nonnulla aliquando ad τὸ

super-

superesse & superflua pertinent. Confoederatio & quidem explicita magis aut minus, essentialiter & ut sic considerata, ab Ecclesiis rectè constitutis aut reformatis abesse non debet. Si alicubi ἥττημα sit aut hactenus fuerit, illud supplendum, ad exemplar ad minimum Ecclesiarum Gallicarum & Belgicarum. Quomodo Galli, Belgae, aliique reformati Ecclesias sine disciplinâ & censurâ Ecclesiasticâ alicubi subsistentes (nôrunt qui *Bezae & Erasti adversa scripta de Excommunicatione legerunt*, quas Ecclesias designem) ex albo reformatarum Ecclesiarum non expungunt, ἥττημα tamen earum hâc in parte nec probant, nec pro eo contra meliora monentes multis logis contendunt. Si quaeras quaenam sint accidentalia & peristatica, aut quae ad bene esse pertinent hic breviter designo. 1. *Ut* ipsi admittendi coram toto coetu Ecclesiastico fidei professionem edant, & confoederationem illam ineant. De quo supra *cap.* 3. diximus. 2. *Ut* fidei suae & illius confoederationis professionem edant propriâ & continuâ oratione, insuper scripto & manus subsignatione, ut & juramento eam confirment. De quibus supra. 3. *Ut* competentes privatim prius examinentur, antequam ad fidei professionem coram Ecclesiâ admittantur. Quod quidem fieri praestat & tutius est, ne accedentes aliquando repulsam ferant propter ignorantiam. Et hoc in optimè constitutis Ecclesiis apud nos sic obtinet. Tamen non est essentiale aut necessarium; omitti enim potest, cum alicujus cognitio alicui ex Ministris aut Senioribus satis superque explorata est. 4. *Ut* admittendi ad communionem Ecclesiae, prius per privatam & familiarem conversationem aliis [pag. 62] Ecclesiae membris proprius innotescant: qui testari possent, eos non esse absurdos, φορτικοὺς, αὐθαδεῖς (l. αὐθαδεῖς), factiosos, simulatores & dissimulatores omnium; à quibus contentiones, turbae, scismata, scandala videntur metuenda. Quae abundans cautela ubique ut adhibeatur facilius optari quam sperari potest. Interim nolimus eam admittere ut conditionem perpetuam & absolutè necessariam, sine quâ exclusi sint ab Ecclesiae communione, quotquot caetera doctrinae & vitae probatae eam expetunt. 5. *Ut* ipse admitendus desideret atque expetat communionem & confoederationem Ecclesiasticam, atque hoc suum desiderium alicui ex Senioribus exponat. Quod si intelligant priorem & sponte ac motu proprio debere se offerre catechumenum seu competentem; utique hanc requisitam conditionem ad superflua & τὸ nimium rejicio. Quid? an non tardantes, nihil tale appetentes excitandi, alliciendi, compellendi & spiritualiter circumveniendi ac tanquam pisces nassâ attrahendi ἀκαίρως εὐκαίρως? Docet hoc *Apostolus in Epistolis ad Timotheum & Titum*, & *Scriptores de Ministro Euangelii*, atque eximius ille inter Belgas practicus *Wilhel. Teelingius in Necessariâ Demonstratione*, & praxis omnium rectè constitutarum Ecclesiarum. Sunt & aliae conditiones seu praerequisita foederis non tam accidentalia, quam superflua, si non opposita. 1. *Ut* modum conversionis suae referat. Quod supra perstrinximus. 2. *Ut* omnia membra Ecclesiae, contra hanc relationem, & fidei professionem ia & exceptiones suas proponant: quibus si ex voto aut judicio eorum non satisat, receptio ejus in foedus & communionem Ecclesiae differatur. Quod tantum t, ut perpetuum & universale esse debeat, ut etiam non parum periculosum, si absurdum videatur. Si alicubi Doctor theologiae, aut Minister examinandus t, facile talem, imò adhuc rigidiorem examinis modum concederem. Confer supra diximus. 3. *Ut* foedus illud non dissolvatur, absque consensu istius Ecae. Distingue hic dissolutionem directam, ab indirectâ, seu quae consequenter aliud

aliud quid concomitatur. Ista est, quando quis proprio arbitrio aliò migrare instituit; ad quam migrationem sequitur cessatio actualis & explicitae communionis in & cum istâ particulari Ecclesiâ. Hic homo liber nullius Ecclesiae arbitrio aut judicio subjacet: neque ad Ecclesiam directè spectant τὰ βιωτικὰ & oeconomica *Luc.* 12. *v.* 13. 14. Nisi quis unitatem & potestatem Ecclesiasticam cum Pontificiis ad omnia saecularia extendat, in ordine scil. (uti loquuntur) ad spiritualia. Rursum distingue dissolutionem foederis & communionis in universum ratione omnium Ecclesiarum ejusdem confessionis: aut tantum ratione istius Ecclesiae & applicate ad fideles istius loci, unde quis migrat. De illâ concedo quod petitur; de istâ minime. Adhaec discessio alia est renuntiationis & separationis seu divisionis, alia commutationis: sicuti in eâdem domo migrat quis de cubiculo in cubiculum, aut in eâdem urbe de domo in domum. Prior [pag. 63] illa directè subordinatur judicio & potestati Ecclesiae; posterior minime. Neque enim à Christo & Ecclesiasticâ communione recedit, qui migrat de Ecclesiâ in Ecclesiam. Recedit autem, qui per migrationem deserit omnem externam Ecclesiae communionem, aut etiam transit ad sectas. Sunt & alia, quae in controversiis de hoc foedere Ecclesiastico ambigua mihi videntur, & distinctionibus concilianda. Sed peculiariter problemata de iis fiant, & sic determinentur.

4. — X. *Quaest.* An tam necessarium sit hoc foedus Ecclesiasticum, ut sine eo nulla sit Ecclesia visibilis & instituta. *Resp.* Intelligitur hic procul dubio necessitas medii, & non tantum praecepti, ad esse & non tantum ad bene esse. Durum certè esset ubicunque talis explicita confoederatio semper non adest in statu Ecclesiae turbato omnem Ecclesiam, aut saltem aliquas ejus reliquias absolutè negare. Sed omittenda haec controversia in thesi, & forte magis speculativa. Ad hypothesin (prudentibus satis notam) ut accedamus, dicimus, distinguenda esse in foederatione explicita, universalia & substantialia ab accidentalibus particularibus & peristaticis. Ista necessario non requiri; illa vero in instauratione Ecclesiae antehac ἀτάκτου & deficientis aut perturbatae ad minimum requiri videntur, de quo infra. — XI. *Quaest.* An foedus hoc Ecclesiasticum, sit distinctum à foedere, quod homo init aut renovat cum Deo suo? & si dicatur distinctum, an etiam possit dici juris divini. *Resp.* Videtur contentio hic tolli posse, per distinctiones. 1. Ecclesia visibilis, uti non differt realiter ab invisibili, nec vera fides in corde à fide eâdem in ore seu professione, nec verbum Dei externè revelatum & per manus traditum, ab eodem verbo postea scripto per Prophetas & Apostolos: quamvis minori quâdam distinctione formali scil. aut modali distinguantur: sic etiam foedus cum Deo in interiori conscientiâ, & in communione Ecclesiae invisibilis ac mysticae initum, ab eodem foedere externè ac solenniter adhibitis certis requisitis & solennitatibus declarato ad ingressum in societatem ac communionem Ecclesiae visibilis & particularis. 2. Quocumque modo eadem sint aut distinguantur, (neque enim de terminis illis tantopere litigandum videtur), dici potest foedus illud ecclesiasticum qua tale, esse juris divini mediatè, & non esse directè aut immediatè; & sic ligare aut non ligare conscientiam. Rursum quod ad substantiam, seu absolutè, in se, ut sic, & objectivè consideratum esse immediati juris divini; sed quod ad circumstantias, quod ad applicationem ad istum singularem coetum & istos fratres, respectivè seu relatè ad istos homines hic & nunc, cum & sub tali ac tali externâ solennitate, formalitate, & professionis seu declarationis modo,

non

non esse immediati juris divini, sed intercedere arbitrium hominum, & constitutionem Ecclesiae. Haut aliter ac de conjugio Titii cum Cajâ, de vocatione Ecclesiasticâ N. ad hanc aut illam Ecclesiam, de potestate [pag. 64] & autoritate ministeriali N. in hâc Ecclesiâ, de specialibus διαταγαῖς e. gr. Ecclesiae Ultrajectinae ritè & prudenter applicatis, de justis legibus Politicis in quâcunque Republicâ, & similibus aliis, si quaeratur an sint juris divini, & an quis iis in conscientiâ obligetur, respondendum esset. — XIII. *Quaest.* An foedus Ecclesiasticum in aliquâ civitate & provincia semel à praedecessoribus constitutum ac susceptum, obliget, & consequenter foederi & ordini illi externo in foro exteriori Ecclesiae (ita loquar) subjiciat omnes posteros & successores, absque intercedente libero singulorum arbitrio & consensu? *Resp.* 1. *Concl.* Non arbitror quenquam velle ut singulae aetates hominum Ecclesiam illius loci à parentibus & praedecessoribus institutam, dissolvant, & de novo corpus Ecclesiasticum in materiâ & formâ constituant; aut sine necessitate interpolent: sufficit enim si foedus cum legitimis suis formalitatibus continuetur per accessum & successivum ingressum novorum foederatorum, qui ipso facto implicitè immo & explicitè satis ostendunt Ecclesiam illam institutam ejusque receptam confoederationem à se probari. 2. *Concl.* Jure nativitatis in illâ aliquâ provinciâ, civitate, vico, aut privilegio aut statuto civili nemo formaliter constituitur nec constituti debet in Ecclesiae illius topicae unione & confoederatione. Neque enim est regnum Christi de hoc mundo; & liberum consensum fideique professionem hic intercedere, supra *cap.* 2. *qu.* 2. 10. & *cap.* 3. *qu.* 4. 5. probatum est. Quamvis nativitas, educatio, & habitatio in illo loco ut plurimum sit praesuppositum istius confoederationis & conditio sine quâ non. 3. *Concl.* Nec etiam jure nativitatis ex parentibus foederatis, & Baptismi in Ecclesiâ illâ suscepti. Uti cum distinctione supra determinavimus *locis* modo *cit.* 4. *Concl.* Certum tamen est omnes illos, imprimis qui in Ecclesiâ nati & Baptizati sunt, teneri in foro interiori conscientiae coram Deo, per externam confoederationem, positis ponendis, Ecclesiam illam ingredi, & medium hoc operandae ac promovendae salutis suae promptè accipere. 5. *Concl.* In casu corruptionis Ecclesiae, quae tanta sit, ut ab eâ secedendum, aut tantisper ab ejus confoederatione abstinendum, neminem quamvis Baptizatum & educatum in illâ Ecclesiâ, ad successionem per sui ingressum pro suâ parte continuandam tenêri certum est, ex iis, quae disputamus *Lib.* 3. *Desper. Causae Papatus sect.* 3.

5. — XIV. *Quaest.* Quomodo confoederatio Ecclesiastica sit necessaria? *Resp.* 1. *Concl.* Non est necessaria necessitate medii ad aeternam salutem; cum explicita communio cum Ecclesiâ particulari & visibili sic necessaria non sit. 2. *Concl.* Necessaria est necessitate medii ad externam cum Ecclesiâ visibili communionem, aliqua confoederatio partim implicita & tacita, partim explicita & vocalis. 3. *Concl.* Necessaria est ad bene esse, hoc est, expedit ad legitimam communionem Ecclesiasticam, & ad [illegible]uam aedificationem, ut ad [pag. 65] minimum talis explicita servetur professio [illegible]nfoederatio, qualem in optimè aut saltem mediocriter ordinatis Ecclesiis servari, [illegible]a retulimus. 4. *Concl.* Nec tamen nostram hanc formam, nedum magis exactam [illegible] & operosam, quae hodie à nonnullis urgetur (in cujus requisita paulo ante in[illegible]ivimus) tam absolutè necessariam facere velimus, ut Ecclesiae, quae eâ hactenus [illegible]ituuntur, nullo modo nobis essent Ecclesiae; nec membra essent membra; & ut [illegible]equenter Ecclesiae illae omnes essent destruendae tum quod materiam seu corpus,

pus, tum quod ad speciem ac formam suam: aut hoc si non fiat, ut extra eas (si non contra eas) à membris quibusdam inde desciscentibus, aliisque ex aliis locis illorum numero se adjungentibus, novae & separatae Ecclesiae in eadem civitate aut vico erigendae. Rationes sunt. 1. *Quia* externa illa forma professionis fidei, promissionis, & admissionis in Ecclesiae communionem fundamentaliter quidem est divina: sed in ultima sua formalitate ac perfectione est Ecclesiastica: est enim applicatio ad particulares circumstantias personarum, locorum, temporum, idque per intercedentes liberas deliberationes & constitutiones Ecclesiasticas, quae positis ponendis mutari, aut de quibus in casu necessitatis remitti, & in quibus dispensari possit. 2. *Quia* canonicis ejusmodi formalitatibus, quamvis licitis, immo & optimè se habentibus, non debet tam strictè allegari essentia Ecclesiae, & in ea ac per eam essentia communionis sanctorum. 3. *Quia* formalitatibus Canonicis Papatus abjectis, immo & ipsius antiquae Ecclesiae (uti *Codice Canonum Ecclesiae universae* praescribuntur) statutis magnam partem susque deque habitis, & libertate stabilitâ, apostolicâque simplicitate quam proximè restitutâ; non debemus per ambages ad eadem aut similia praecipitia contendere, & jugum novae Ecclesiasticae autoritatis, & Ecclesiasticarum constitutionum tam rigidè imponere, ut nihil aliarum Ecclesiarum judicio & libertati, ne quidem in peristaticis, relinquere videamur. 4. *Quia* videtur hoc absurdum & incommodum hinc sequi, quod scil. ilico ab Ecclesiis illis discedendum sit, quibus externa istius confoederationis forma, & integerrima integritas non adest. Non video quomodo hoc non sit Donatismum refodere, & more Anabaptistico (qui tamen hodie inter illos multum desuescit & emendatur) in minutissimas partes, immo & in pulverem Ecclesias secare. 5. *Concl.* Tenetur tamen quisquis in conscientiâ, necessitate praecepti divini ad perfectissima & exactissima quaeque in hoc negotio sectanda, ac promovenda juxta *Philipp.* 3. 15. *Hebr.* 6. 1. 2 *Cor.* 11. *v.* 2. 3.

6.—XV. *Quaest.* An ergo liceat migrare & transire de Ecclesiâ ad Ecclesiam magis perfectam: an vero perpetuò in Ecclesia, cujus communionem quis ingressus est, manendum sit. *Resp.* 1. *Concl.* Migrare licet ex Ecclesiâ laborante erroribus (quamvis totum fundamentum non tollentibus) in doctrinâ; imprimis si accesserit scisma, & errores magis stabiliantur, nec spes sit [pag. 66] emendationis. Sic migratio ex Ecclesiâ Lutheranâ, aut Remonstranticâ primigenia & quinquarticulana (nam de Remonstranto-Sociniana aliter judicandum) ad Reformatam, nunquam improbata fuit à Nostris. 2. *Concl.* Etiam ex Ecclesia, quae in dogmatis quidem sana est, sed scismatica est, & tandem desitura in errores, nisi maturè resiliat & eò redeat unde resecta est. Qualem arbitror fuisse coetum Brownistarum, qui ante annos aliquot Lugduni-Batavorum sub ductu Robinsoni viri caetera pii, eruditi, & ὀρθοδοξίας studiosi haberi solet. 3. *Concl.* Non est improbandum, ut quis studio melioris profectus, & conscientiae tranquillitatis transeat ad Ecclesiam puriorem ac perfectiorem in simplicitate rituum, regiminis ac disciplinae, adde etiam in efficaci ministerio & praedicatione, in exercitiis pietatis publicis ac domesticis, inque efficacibus & frequentioribus pietatis exemplis: si modo fiat per migrationem de loco in locum. Mutatio enim habitationis, avertit speciem scismatis, & scandala, contentiones, aliaque incommoda quae inde oriri possent. 4. *Concl.* Sed ut eodem in loco de Ecclesiâ ad Ecclesiam ejusdem confessionis, aut etiam alterius idiomatis ipsi non ignoti proprio arbitrio quis transeat, absque conscientiâ & consensu utriusque Ecclesiae, utique repugnat

pugnat ordini à Christo constituto, parit contentiones, factiones, scismata, scandala. 5. *Concl.* Non negandum tamen, quin ab Ecclesiâ prudenter hic aliquid permittendum, aut etiam agendum sit variis in casibus. Quales sunt e. gr. ubi alicui cum Ministro, aut Ministris, aut Presbyterio, aut nonnullis fratribus in aliquâ Ecclesiâ, particulares contentiones intercedunt, praestat post conciliationem initam, vel in totum vel ad tempus dimitti eum hoc postulantem, ut & ipsius & Ecclesiae tranquillitati consulatur, omnesque occasiones recrudescentium exacerbationum tanto melius praescindantur, aut ut imminentia scismata praeveniantur. Rursum cum quis alterius idiomatis junxit se Ecclesiae e. gr. Belgicae, quod sui idiomatis Ecclesia istic loci non sit: sed postmodum ad institutam aut instituendam ibidem Ecclesiam Gallicam, aut Anglicam aut Scoticam transit permittente immo & suadente hoc Ecclesiâ Belgicâ, ut tanto melius novella Ecclesia institui possit. Est & alius casus, cum Ecclesia alterius idiomatis, ex Ecclesiâ Belgicâ assumit aut quaerit sibi viros maximè ad munera Seniorum & Diaconorum idoneos, quos hoc tempore in suo coetu ita non invenit. Tunc enim Ecclesiae Belgicae illos fratres suos ad paucos annos concedunt Ecclesiis Gallicis, aut Anglicis, tanquam auxiliares. Atque hanc transitionem docet quotidiana praxis Ecclesiarum nostrarum. Quia tamen mala sunt vicina bonis, hoc sedulò sibi cavendum putant, ne saeculares & terrenae considerationes hic intercurrant, aut ambitio, aut indecorae praeventiones aut circumventiones; neve propriae nationis & linguae viris aetate, prudentia, fidelitate, pietate, zelo aliisque donis longè praestantioribus praeferantur ex alterius [pag. 67] idiomatis Ecclesiis, non quidem maximè spirituales & perfecti, sed qui censu tantum aut aliis fortunae bonis potiores sunt (contra *Jac.* 2.*v.*1.2.3.) aut qui forte particularibus quibusdam consiliis & machinationibus contra avitam simplicitatem fidelium crucis, contra ordinis & disciplinae ἀκρίβειαν magis idonei videantur. Imprimis hoc cavendum, ne Ecclesiae alterius idiomatis asylà aut latibula sint iis, qui propter dubium & suspectum religionis sensum, aut propter minus castigatos mores in lumine Ecclesiarum suarum ambulare non auderent, nec per ostium probationis doctrinae ac morum in eas ingredi, nec ob metum disciplinae in iis manere. Attendant nostri, ne tales migrationes (an appellationes?) quasi transmarinae, ubi & ipsi & causa eorum non ita nota, utramque Ecclesiam turbent. Imprimis hic attendendum, ne insciâ aut non consentiente Ecclesiâ possidente, ad communionem recipiantur illi, qui jàm sub censurâ constituti sunt; aut circa quos adhortationes, correptiones fraternae, aut provisionales abstentiones inceptae exerceri. — XVI. *Quaest.* An ad ordinem in hâc transitione seu translatione de Ecclesiâ in Ecclesiam servandum, requirantur literae dimissoriae & testimoniales? *Resp. Aff.* Ita habet ordo Ecclesiasticus, & laudabili more obtinet in Ecclesiis Belgicis: rationes sunt istae. 1. *Quia* hoc vicarium est examini & probationi in admissione novorum membrorum observandae; de quâ supra. 2. *Quia* alioquin imponi posset Ecclesiis per ingressum [illegible]ommunicatorum, aut sub censurâ Ecclesiae constitutorum absque debitâ satisfac[illegible]e: & sic daretur sanctum canibus, Ecclesia ἀτάκτοις repleretur, immo & Eccle[illegible]um Ecclesia committeretur.

— XVII. *Quaest.* An propter majorem puritatem & integritatem ab Ecclesia [illegible]cclesiam transeundum, etiam absque consensu ejus Ecclesiae, quae relinqui[illegible]? *Resp.* 1. *Concl.* Si Ecclesiae ad quarum communionem transitur, ante ingres[illegible]corruptionem, aut etiam post corruptionem sive ingressam sive stabilitam, fuerint

rint in majori doctrinae & rituum puritate & integritâte seorsim collectae aut constitutae, eodem in loco, urbe scil. aut agro, aut districtu: nullam video rationem, cur non ad meliora & perfectiora appetenda, deseri possit explicita & externa communio ejus Ecclesiae, in qua hactenus quis vixit. Ita in Belgio à Lutheranis Ecclesiis ad nostras subinde transeuntes bona cum veniâ admittuntur; quamvis non ignorent nostri haut ita bona cum venia Lutheranorum, eos inde discedere. 2. *Concl.* Dispar ratio est, si Ecclesiis Lutheranis & nostris, seorsim nondum constitutis, discessionem ab illis quis fecisset ante Librum Concordiae & novas ac separatas Ecclesias molitus fuisset: noluissem tunc cuiquam autor fuisse, ut contra communem reformatorum Theologorum consensum & protestationem (de quo vide *Historiam Sacramentar. Hospiniani*) nostri divisionem fecissent. 1. *Quia* tunc dissidium doctrinae, uno fere articulo de praesentiâ corporis in coenâ circumscriptum [pag. 68] erat, juxta declarationem utriusque partis in Colloquio Marpurgensi 1629. — 2. *Quia* ubiquitas cum appendicibus, & conditionata praedestinatio, cum verè fidelium finali apostasiâ tunc nondum communiter obtinebant; nedum ut in dogmata Ecclesiastica & fundamentalia fuissent evecta. 3. *Quia* ipsi Lutherani priores formale scisma tunc nondum absolverant, nostrosque quasi ostracismo ex Ecclesiis suis ejecerant. 3. *Concl.* Ubi in doctrinâ convenit, sed justè quis dissentit in ritibus & regimine; potest nihilominus communionem in Ecclesiâ illa exercere absque approbatione istorum defectuum sive directè sive indirectè: nolim illi autor esse ut ab Ecclesià suâ, extra casum migrationis ad loca, ubi Ecclesia ejusdem confessionis & doctrinae absque illis defectibus, & absque labore seu molestia tolerantiae eorundem haberi potest, secederet, scismate scil. sive negativo, ut extra omnem communionem Ecclesiasticam viveret: sive positivo, ut ibidem loci aliam & separatam Ecclesiam, invitâ Ecclesiâ, cui subest, quaeque libertatem illi permittit, constitueret. Et hanc puto fuisse causam, quae inter Theologos Anglos, & Separatistas seu Brownistas (quos ita vocant) antehac agitata fuit. Nos hypotheticis relictis, theticas & principales eorum assertiones contra Ecclesiam Anglicanam improbamus, cum Pageto, Amesio, aliisque à ceremoniis & Episcopali regimine Anglicano alienis. 4. *Concl.* Absit tamen ut scismatis accusem Orthodoxos & pios fratres, qui postremis his annis, grassante passim per Ecclesias Anglicanas & pulpita semi-papismo, novisque ceremoniis obtrusis, ad conscientiae suae aedificationem clandestinos & à publicis separatos coetus subinde habuerunt: sic tamen ut Ecclesiis Anglicanis repudium pacis non mitterent, sed meliora reformationis tempora & veritatis vindicias ac victoriam interea à domino exspectarent. Pari jure licuit ipsis hoc facere, ac Ecclesiis nonnullis Belgicis, tempore contentionis Arminianae: cujus facti apologiam vide *Actis Synodi Dordracenae sess.* 26. & 29. — XVII. *Quaest.* An possit quis ad tempus differre particularis alicujus Ecclesiae communionem, & sic ab omni explicitâ communione Ecclesiastica abstinere, utendo interea solis exercitiis domesticis: an vero quam primum communio Ecclesiae in regimine & ritibus deficientis suscipienda sit; aut peculiaris & separata Ecclesia ibidem, instituenda? *Resp.* 1. *Concl.* Inclino in *Aff. pr:* siquidem status Ecclesiae illius sit inter spem & metum: hoc est si justus metus sit prolapsus & progessus ad pejora, aut bona spes emendationis & restitutionis. Rationes sunt. 1. *Quia* communio explicita cum aliquâ particulari Ecclesiâ instituta, non est absolutè ad salutem necessaria necessitate medii: nec etiam necessitate praecepti, siqui-

siquidem conscientiae tranquillitati, & praxi pietatis, & libertati Christianae melius consuli possit extra Ecclesiam, quam intra eam. Qui ergo nunquam fuit in illâ Ecclesia, cur se subjiceret, & non potius liberum ac integrum se servaret? Si enim nomen illi dat, in horas forte [pag. 69] exspectandum, ut eam deserat, aut ab illa Ecclesia ejiciatur, aut implicetur defectibus, contentionibus, scismatis inchoatis & consummatis. 2. *Quia* communio etiam externa interea & provisionaliter (ita loquar) coli poterit cum Ecclesiis omnibus ejusdem confessionis, defectui & periculo illi minime obnoxiis. 3. *Quia* communionem, explicitam & proximam inire potest cum Ecclesiâ aliquâ integrâ extra illum locum. —2. *Concl.* Quod si tale quid fieri nequeat: nolim autor esse ut ibidem novam & separatam Ecclesiam contra Ecclesiam privatâ autoritate moliatur; sed potius, siquidem sine communione Ecclesiastica semper vivendum non est, aliò migret, ibique Ecclesiae se inserat.

8. — XIX. *Quaest.* Quid faciendum, ubi dissidium est; & pars altera Ecclesiae; defectu aliquo in ritibus & regimine laborantis dissolvi, ac de novo alias Ecclesias quod ad materiam & formam colligi & constitui vult; altera vero retinendas illas Ecclesias contendit, quippe veras. *Resp.* 1. *Concl.* Extra dubium est Ecclesias & Ecclesiasticas confoederationes aliquando dissolvendas, sive ad tempus seorsim in familiis Deum colant, sive ibidem loci aut alibi Ecclesiis orthodoxis ritè institutis se inserant. Varii casus hic incidere possunt, ut persecutionis, metus praesentis seductionis & corruptionis per vim carnalem, & irresistibilem. Posterioris casus exemplum dedit correspondentia & unio synodica Ecclesiarum Anglic. & Scotic. in Belgio, adjuvantibus Synodorum Belgicarum Deputatis, coepta institui & ab Illustr. Ordd. Politicè confirmata an. 1628; iisdem scil. conditionibus, quibus Ecclesiae Wallonicae seu Gallo-Belgicae Synodali suâ correspondentiâ fruuntur, ilico intermissa & dissoluta, propter periculum: quod forte praevidentes Ministri & Seniores Ecclesiar. Belgo-Anglicar. Amstelodami & Leydae, in conventu omnium Ministrorum Anglorum tum castrensium seu militarium tum civicorum, ubi unio & correspondentia illa decernebatur, non comparuerunt; quin & postea per delegatos ejusdem conventus seriò invitati correspondentiam illam synodicam constanter detrectârunt; contenti correspondentiâ classicâ Belgicarum in illo districtu Ecclesiarum. Ad quod asylum plaeraeque aliae Ecclesiae Anglo-Belgicae (civicae scilicet) postea confugerunt. Cur autem illa synodica correspondentia intermissa, immo in ipsâ herbâ dissoluta fuerit, ab illis, qui eam instituerant, approbantibus etiam & suadentibus Synodorum Belgicar. Deputatis, haec unica erat causa: quod Ampliss. & Magnificus D. Residens Sereniss. magnae Britanniae Regis accitis quibusdam novae Synodi Anglo-Belgicae Deputatis exponeret, hanc esse Regis voluntatem, ut ex synodalibus illis Ministris unus à se eligeretur in deputatum seu delegatum Ecclesiasticum. Quod cum ad Synodum referretur, & periculum obtrudendi cum tempore hierarchici & [c]eremonialis regiminis hinc metueretur, praeter quam quod haec in [pag. 70] a[lie]nâ Republicâ tentarentur, non sine praesagio turbellarum & committendarum i[nte]r se supremarum potestatum: consultius duxerunt, ob temporum injuriam, i[nch]oatam unionem abrumpere. Idem colligo faciendum constitutâ unione Ecclesiae p[art]icularis. Fit enim haec unio ad aedificationem, non ad destructionem. 2. *Concl.* [No]n tamen occasione cujusvis defectus aut dissidii circa ceremonias aut regimen, i[mm]o ne quidem circa dogmatica quaedam, e vestigio unionem dissolvendam, docent exem-

exempla Ecclesiae Corinthiacae, Galaticae: nec saniori parti hoc consilium suggessit Apostolus. Adde Exemplum Ecclesiae Antiochenae, *Act.* 15. — 3. *Concl.* Ubi ordo in primâ constitutione Ecclesiarum, & in continuatione earundem, ac receptione membrorum non satis explicitè & accuratè servatus fuit, non est tamen dicendum, ibi nullas esse Ecclesias, nullam confoederationem. Unio & foedus ibi est, ubi confoederatio, initiatio & receptio in illud foedus fuit tacita, implicita, virtualis magis, quam vocalis, explicita, formalis. Esse autem confoederationem illam, veram & essentialiter talem, licet diminutam, nec chimericam tantum aut de solo titulo, inde constat; quod quamvis formalibus & conceptis verbis eam non petierint, & professi sint, ipsis tamen factis suis eam declarârint audiendo scil. conciones, percipiendo coenam, liberos suos ad baptismum offerendo, utendo fraternitate & societate spirituali parochialium istorum, insuper ministerio ordinarii Ministri in consolationibus, consiliis theologicis, admonitionibus &c. 4. *Concl.* Non esse itaque necessarium, ut Ecclesiarum corpora & societates illic dissolvantur; sed solummodo interpolentur, retentis scil. retinendis sub generali doctrinae, vitae & subjectionis Ecclesiasticae promissione ac stipulatione, per Ministros publicè omnibus auditoribus propositâ, & post concionem capitatim coram Ministris & Senioribus, aut aliis ad id delegatis approbatâ; quorum nomina in tabulas Ecclesiasticas referenda: resectis solummodo aut sequestratis ad tempus prioribus illis, qui aut ipsi dubium movent, aut plane ignorantes sunt, aud quod ad doctrinam aut mores palam suspecti sunt. At ubi melius instituti fuerint, & se Ecclesiae rectoribus probaverint, ordine recipiantur: sin minus exclusi maneant. Haec fere ratio instaurandi & interpolandi Ecclesias observata fuit in Belgio, post turbas Remonstranticas. 5. *Concl.* Corpore Ecclesiae ita interpolato, in posterum praecisè & accuratè observari potest ordo, qui tutissimus & rebus ac circumstantiis particularibus convenientissimus esse videbitur; qualis e. gr. Ecclesiarum Belgicarum, aut Gallicarum, &c. aut si illis omnibus populo alicui convenientior, aut forte in peristaticis quibusdam accuratior haberi possit. [pag. 71]

CAPUT V.

Continens Quartam Classem Quaestionum circa Divisiones Ecclesiae Institutae: Ubi de Ecclesiâ Parochiali, Vicanâ seu Rurali, Domestica, Aulicâ, Castrensi, Navali, Scholasticâ, Provinciali.

I. *Quaest.* An Parochialis Ecclesia, qualis à Pontificiis, *Filesaco* scil. & *vulgaribus Canonistis* describitur, sit Ecclesia Instituta propriè dicta. *Resp. Neg.* 1. *Quia* non habet unitatem Organicam, in adoptione antecessorum, & populi Ecclesiastici: Illi enim non sunt, nec debita autoritas eorum: Ut nec istorum subjectio, & libertas: denique nec utrorumque conjunctim, potestas Ecclesiastica. Quamvis enim definiatur Parochialis, quae unum Rectorem habet; ipsum tamen regimen reipsâ tollitur per distinctionem regiminis interioris & exterioris, (quorum hoc Pastori negatur), & per communem praxin episcopalem. Quae prolixiùs hic deducenda non sunt. Consulantur modo *Autores de Potestate juridicâ Sacerdotum, de Parochis, de Episcopis eorumque Potestate* alibi à nobis indicati. His Parochialibus Ecclesiis & Parochis varia jura & privilegia, varias affectiones tribuunt, variasque quaestiones & con-

& controversias de illis movent, quorum nos meri spectatores sumus: neque enim nobis hic quidquam seritur aut metitur. Vide eas apud *Filesacum Tract. cit.*, & apud *Barbosam in Collectan. ad Concil. Trident. &c alteris ad Bullarium.* Non nulla tamen ex illis quisquiliis curiosus lector seliget, quae libertati & potestati Ecclesiasticae contra usurpationem hierarchicam praetendi possent, saltem ad hominem: Sed haec non sunt hujus loci. Suffecerit apparatum indicasse: cui adde *Photii Nomocanonem tit.* 8. *c.* 1. & *Codicem Canonum Ecclesiae universae can.* 9. *Concil. Antioch.* & *can.* 17. *Concil. Chalcedon.* — II. *Quaest.* An Coetus Parochiales, qui alicubi in urbibus reformatis obtinent, & certo templo ac templi illius concionatori aliquâ ratione astricti sunt, sint distinctae Ecclesiae propriè ita dictae? *Resp. Neg.* Quia singulis illis coetibus non adest distincta potestas Ecclesiastica Regiminis & Jurisdictionis, adaequatè in illo coetu residens, & per proprium ejus coetus Synedrium ex pluribus collectum exercenda. Consequenter: non est ibi perfecta forma, unionis & communionis Ecclesiae Institutae. Unus enim illius templi ac coetus Concionator, sive Curio, sive Rector, non facit collegium, Presbyterium, multitudinem, per quam communi consilio Ecclesia illa ad exemplum apostolicarum e. gr. Corinthiacae, 1 *Cor.* 5 *v.* 4. & 2. *cap.* 2. *v.* 6. Ephesinae, *Act.* 20. *v.* 17. Philippensis *cap.* 1. *v.* 1. &c. regi deberet. — III. *Quaest.* An Coetus separati auditorum per diversa templa in Belgii civitatibus reformatis sint dicendi totidem distinctae Ecclesiae Parochiales? *Resp. Neg.* quia nulla inter auditores illos [pag. 72] particularis ac peculiaris est unio, communio, confoederatio. Singuli enim localiter solummodo, uno illo in loco, illo in tempore uniuntur in unum corpus auditorum, ad unicum & transeuntem illum per unicam horam aut sesquihorium, auditionis actum, cum appendicibus. Nullam ergo faciunt peculiarem Ecclesiam institutam, ab aliis auditoriis in omnibus aliis ejusdem civitatis templis distinctam: non magis quam cives Romani aut Athenienses, partitim in diversis urbis regionibus spectantes & ambulantes distinctam quique urbem & Rempublicam, aut studiosi in diversis auditoriis partitim, eodem aut diverso tempore audientes, distinctam quique Academiam constituunt, quia concione aut lectione illâ finitâ omnis localis unio cessat; quibusque ad sua redeuntibus, & alia quaevis auditoria aut templa pro arbitrio frequentantibus. Unde patet invidum & ineptum illud commentum quorundam operosis verborum quisquiliis amplificatum, de non assectandis aut nunquam audiendis his aut illis Concionatoribus prae aliis, deque nullo concionum delectu habendo, & scripturis & ratione destitui. Quia nulla hic schismatis, nulla factionis vel minima species; qualis 1 Cor. 1. v. 12. *Ego sum Pauli, ego Apollôs* &c. Rationes nostrae sunt. 1. *Quia* optima dona in quovis agnoscere, iisque ad meliorem nostri aedificationem in domino frui, non tantum licitum, sed & necessarium est. Optima dona Concionatoris, constituunt pii Auditores 1. In voce sonorâ, quae ab omnibus audiri possit. 2 [illegible]n distinctâ, accuratâ, patheticâ, & flexanimâ pronuntiatione. 3. In gravi, mat[illegible]ali, verecundo styli ornatu, accommodatè ad sacram illam materiam: non in v[illegible] & profano fuco. 4. In methodica, perspicuâ, scripturariâ & solidâ textus & r[illegible]n explicatione: ut ab Auditoribus optimè percipi, imprimi, retineri & privat[illegible] ruminari ac cum aliis repeti possit. 5, In propiori, & efficaci, sensibili, prud[illegible]e, sincerâ, ad conscientias applicatione. 2. *Quia*, nusquam scriptura fideles h[illegible]r, ut promiscuè absque judicio, absque delectu, nullâ ingenii, profectus, affec-

affectus, & interioris sui status habitâ ratione, quidvis ex quovis semper audiant. Sed contra suadet delectum, judicium, discretionem, prudentiam *Luc.* 8. *v.* 18. 1 *Thessal.* 5. *v.* 21. in diaetâ corporali, ciborum, aëris, aquarum, locorum, domuum, &c. In usu Medicinae & Medicorum, in usu & lectione librorum theologicorum docti & indocti delectum adhibere docentur: & quidni in audiendis concionibus & lectionibus sacris, in advocandis Ministris aliisve Consolatoribus, Monitoribus ad lapsos, aut tentatione & spirituali conflictu laborantes, decumbentes, moribundos. 3. *Quia* Christus ipse Johannem dilexit prae aliis discipulis, & tres discipulos prae aliis assumsit (*Matth.* 17. *v.* 1.) & Paulus inter omnes discipulos suos & Orthodoxos Doctores neminem habuit ἰσόψυχον &c. *Phil.* 2. 20; quidni absque scismate, Ministrorum odio, ministerii contemtu, liceat mihi Ministri alicujus conciones publicas, [pag. 73] & colloquia privata, aliorum concionibus & colloquiis praeferre; si sentiam me iis melius aedificari? 4. *Quia* qui contra hunc delectum subinde disserunt, ipsi delectum aliorum, qui suas coenae distributiones, & suas conciones assectantur, & reliquorum Ministrorum in eadem civitate, non tantum praetereunt, sed & studiosè fugiunt (quâ pietate, quâ justâ ratione, Deus novit, & ipsi forte non ignorant) aequo animo ferunt; quia & eo delectari videntur. Nullo enim invidiae & philautiae oestro hic stimulante privatae & publicae eorum dehortationes, atque invectivae restant, tripodes Socraticarum & otiosarum dissertationum conticescunt: quamvis illos praetereant, istos praeferant non tantum illis diebus, cum plures eâdem horâ diversis in templis habentur conciones, sed insuper Collegas ipsos contentiosè & perpetuò ita fugiant; ut etiam extra Ecclesiam suam in agris alicubi conciones audiant, & coenam Domini percipiant, quotiescunque in civitate suâ vices concionandi aut coenam distribuendi ad illum Ministrum aut aliquem ex illis Ministris, quos sibi selegerunt (quo spiritu & quâ pietate, ego non dicam) non devenerint. Tota aliter sententium mustea an mucida dissertatio (qualem memini me aliquando non sine nauseâ audivisse) hâc falsâ nititur hypothesi: Singulis Fidelibus & Auditoribus in majoribus civitatibus Belgii, jure divino, aut naturali, aut Ecclesiastico assignatum esse certum aliquod templum, quod diebus dominicis teneantur frequentare, non aliud. Hâc hypothesi negatâ, uti falsissimâ, cadit tota illa ἀεροβατοῦσα disputatio. Ubi enim, quando, à quibus, quâ autoritate, quâ generali aut particulari constitutione, imaginaria illa auditorum distributio per sua quorumque templa, tacta est? Hoc ni evidenter doceatur, infelicium ejusmodi Casuistarum determinationes ad classem disputationum de non entibus (qualis censetur Papistarum disp. de merito apud *Amesium in Bellarmino enervato*) meritò relegare licebit. Juris canonici & Papalis consuetudinis districtus parochiales apud nos abrogati sunt, & Ecclesiae totidem Collegiatae seu Presbyteriales secundum numerum civitatum, etiam majorum, illis substitutae. Quin dato, non concesso, alicubi reliquias formae parochialis adhuc haerere, inde tamen non sequeretur, parochianos ad conciones suo in parochiali templo audiendas perpetuò adstringi: quia in ipso Papatu libertas constricta quidem circa sepulturam, sacramenta &c. Circa conciones tamen in Templis Parochialibus, Regularibus, Collegiatis seu Capitularibus promiscuè audiendas conceditur. Quodsi quis hinc depulsus somniet, Templi propinquitatem fundare jus illud audiendi istic semper aut plerumque & ordinario conciones: illi regero, nunquam tale fundamentum ulla in civitate Belgii à Senatu Ecclesiastico, aut à Synodo positum: adhaec, nondum conscien-

scientiae fidelium, quibus duo aut tria Templa fere aeque vicina sunt, hoc heuremate propinquitatis satisfactum; nec etiam peregrinis & advenis, qui diebus dominicis in illâ civitate commorantur. [pag. 74] Dicat quis incolis civitatum, debere ipsos necessaria sua petere ex officinis proximis, Mercatorum, Pistorum, Sartorum, Zythepsarum, Oenopolarum &c. Idque ob solum jus propinquitatis. Idem dicat, de liberis, ad scholas Belgicas, Gallicas, Latinas mittendis. Sed audiamus ex abundanti rationes hujus evanidae speculationis. 1. *Rat.* Quia omnes Concionatores praedicant verbum Dei, ad id legitimè vocati. Ergo. *Resp.* tantundem est, ac si quis dicat: omnes Sartores, Sutores, Fabri, Pharmacopoei, Chirurgi, Notarii, Advocati &c. sua quique agunt pro nosse & posse, & legitimè ad illud admissi sunt: *Ergo* non licet tibi delectum adhibere, cujus operâ usurus sis. Professores quaterni aut seni in quibusdam Academiis eâdem horâ artem eandem (e. gr. Logicam, aut Physicam &c.) profitentur: *Ergo* non licet hunc prae aliis audire; quia omnes eandem artem eâdem methodo & ad eundem autorem (puta Aristotelem) pro viribus profitentur. Quid hinc tandem sequitur, si unus prae aliis audiri non debet, nullum etiam alium ex quinque reliquis audiendum, ne in idem absurdum recidatur; quandoquidem sex simul eâdem horâ audiri nequeunt. Sed aliud exemplum proprio δοκησισοφίας vinculo opponentes illaqueet. Scriptores sacri omnes sunt infallibiles & θεόπνευστοι: *Ergo* non licet fidelibus textus scripturae legere ac meditari, nec Concionatoribus, pro concione explicare, cum delectu aliquo & applicatè ad suum cujusque, aut populi captum & statum. De cibo quovis dicitur: Quod omnis creatura Dei sit bona 1 *Tim.* 4. Et quis hinc inferat, delectum omnem esse illicitum? De delectu in legendis libris Theologicis supra diximus. 2. *Rat.* Quia reliquorum Concionatorum conciones contemnuntur. *Resp.* Si intelligas meliores in se, aut saltem quibusdam auditoribus gratiores conciones esse illius sive contemtus sive minoris aestimationis occasionem passivam: conceditur. Sed hoc totum est per accidens: ideoque meliores conciones, & auditiones earum non sunt prohibendae: non magis quam major eruditio, prudentia, fortitudo, aliaeque excellentioris gradus virtutes. 3. *Rat.* Quia tunc indignè contemnunt & fugiunt, reliquorum in eâdem civitate Ministrorum ministerium, eoque uti nolunt: cum tamen omnes communiter sint Pastores ipsorum, quibus divinitus animarum cura imposita. *Resp. Negatur* consequentia: si quis hâc intentione, & hoc animo unius Ministri conciones prae aliorum eâdem horâ aliis in templis docentium concionibus audire malit: is rationem Deo redditurus est. Sed factum aut abusus alicujus, non debet rem ipsam, hoc est spiritualem meliorum donorum delectum condemnare. Hoc illis inculcandum, qui reliquos Ministros aliquâ horâ sive matutinâ sive vespertinâ diebus dominicis, aut hebdomadalibus, solos concionantes audire nolunt: non vero iis, qui omnes conciones cujuscunque sui Concionatoris, si solus concionetur, libenter frequentant; tantummodo seligunt illum ex pluribus eâdem horâ simul [pag. 75] cc cionantibus, à quo melius se putant aedificandos. 4. *Rat.* Concionatores, quorum cc iones non audiuntur, animum suum excruciant, & gemitus suos ad Deum deferu t; cum vident aliorum conciones suis praeferri. *Resp.* 1. Quid si vicibus mutatis, au itores ad ipsum frequentiores accurrant, & aliquis aut aliqui ex Collegis tunc in miscant; quâ ratione ipsos consolaturus esset? 2. Dici posset talibus Concionatc us, illud *Jonae* 4. *v.* 4. 9. 10. 11. Dolere quidem licet & humiliari coram Deo, q dona tua aequalia aut superiora donis aliorum Concionatorum, ab auditoribus,

absque tuâ culpâ, parvi aestimentur: interim Collegis tuis indignari aut invidere non licet, nec adversus Deum murmurare. Si dona tua inferiora sunt, agnoscenda est Dei providentia, qui istam donorum minoritatem faciet tibi cooperari in bonum, dispensans unicuique mensuram gratiae pro beneplacito. Lauda Dei bonitatem in Collegis tuis: gratias eidem age pro mensurâ tibi collatâ; minus enim aut nihil potuisset conferre; pete ab illo incrementum: aliis quibusdam Ecclesiasticis officiis fideliter & fervidè curandis, hoc compensa, quod donis concionandi praestare nequis. Sin dona concionandi, defectu diligentiae, aut zeli, aut pietatis tuae, aliorum donis sint inferiora, animus ad ferventes preces, seriam resipiscentiam, assiduam diligentiam convertendus, & ab omni mundano sive otio sive negotio avertendus. Breviter absit modo ignavia, securitas, superbia, invidia, & aberunt contentiosae aemulationes, quae non raro in majoribus civitatibus, Collegas in eodem ministerio coquunt atque exercent. Sed plus satis adversus scabrosam & nugatoriam hanc quorundam disceptationem. — IV. *Quaest.* An Ecclesiae rurales, aut oppidanae ab urbicis ita distinguantur, ut istae solae sint Ecclesiae, aut propriè dictae: Et an propter frequentiam, vel propter Politicam praefecturam & subjectionem, vel propter fidei ab & ex urbicâ in rurales propagationem, vel propter ruralium voluntariam concessionem, hinc natum jus praescriptionis? *Resp. Neg.* Nulla enim istarum causarum hoc jus fundare potest. Non *Prima*, quia numerus major aut minor non variat essentiam entis collectivi, e. gr. urbis, regni, exercitus, scholae. *Deinde*, accidit aliquando, ut in vicis urbi subjectis frequentior sit Ecclesia quam in ipsâ urbe. Non *secunda*, quia regnum Christi non est de hoc mundo; & sicuti in Christo non est discrimen inter dominum & servum, sic nec inter Ecclesiam urbicam, & ruralem. *Deinde*, totum hoc discrimen inter vicos seu oppida, & urbes, inter urbes & metropoles typhus saeculi una cum Episcopis & Metropolitanis in Ecclesiam invexit. Non *Tertia*, uti *Cap. seq.* ostendimus *de Ecclesiis Cathedral. & Metropolit.* Non *Quarta*, quia nulla Ecclesia jus ac potestatem ordinariam à Christo concessam in aliam transferre potest, nec alia eam recipere, si offerretur. *Deinde*, nos justius dicimus de rebus & privilegiis spiritualibus, quod Canonistae de rebus temporalibus, Ecclesiae, non admittere eas praescriptionem aut usucapionem. Regnum [pag. 76] enim Christi non est de hoc mundo, nec ad jura civilia hujus mundi exigitur. — V. *Quaest.* An Castrensis Ecclesia sit Ecclesia? *Resp.* Est, sed cum termino diminuente, temporaria scil. conflata ex membris variarum Ecclesiarum, quae post paucos menses partim ad suam quamque Ecclesiam concedunt, partim ad alias commigrant. Non posse autem privari nomine Ecclesiarum inde constat, quod ratio & copia ibi sit, lectionis verbi, concionum, administrationis sacramentorum, regiminis insuper & jurisdictionis per Ministros & Inspectores, confoederationis Ecclesiasticae, & admissionis singulorum ad eam per sufficientia testimonia, atque insuper editam fidei professionem, siquidem de novo accedant. — VI. *Quaest.* Quid de Ecclesiâ Navali? *Resp.* Idem fere, quod de castren[si]: siquidem idem ordo praeter propter servetur. — VII. *Quaest.* Quid de Domesticis [in] aulis Magnatum, aut in Domibus Procerum et Nobilium. *Resp.* Praemissis distinc[t]ionibus, quod possint frui communione & concorporatione Ecclesiae loci, aut n[o]n possint frui; & quod posteriores rursum possint considerari ut Ecclesiae loci insi[tae] aut non insitae, sed ab eâ separatae: determinamus istis conclusionibus. 1. *Con[c]l.* In V. T. ante constitutum populum Israëliticum in familiis Patriarcharum, & p[o]st

co[n]-

constitutum illum populum in familiis fidelium inter gentes sparsis fuerunt Ecclesiae Domesticae: sic tamen, ut angustis unius oeconomiae terminis Ecclesia particularis necessariò circumscripta non fuerit, sed ex vicinis, immo & longè dissitis, se illi adjunxerint, qui Deum timebant. 2. *Concl.* In N. T. mentio fit Ecclesiae κατ' οἶκον *Roman.* 16. 5. De quâ tamen quaeri potest, an completa fuerit & proprie dicta; & non potius pars aut particula Ecclesiae Romanae, quae illic ad ordinaria sacra conveniebat. Neque enim credibile est fuisse Ecclesiam à Romanâ planè distinctam, & propriâ ac plenariâ potestate ac regimine, adhaec peculiari Ministerio seu Presbyterio instructam. Sed de hoc *seq. Quaest.* — 3. *Concl.* Quae privilegio & usu quondam sub Papatu antehac in domibus Nobilium dicebantur Ecclesiae; illae completae & propriè dictae non fuerunt, ex rei veritate, aut ex jure & sensu Pontificio: sed tantum conventus ad sacra, in Magnatum & Nobilium peculiaribus oratoriis partim propter commoditatem, partim propter ambitionem, expetiti & concessi. De quo vide *Filesacum Tract. cit.* & *infra, ubi de Jure Patronatus, & de Templis.* — 4. *Concl.* Clandestinae Ecclesiae, quae alicubi in domibus Nobilium ex agro vicino conveniunt, quod publica aut privato publica oratoria non habeant, nec alibi tutò convenire possint, quin sint Ecclesiae completae minimè dubitandum. 5. *Concl.* Conciones cum permittuntur habendae in aulis, aut privatis familiis Nobilium, quia subinde commodè ad publica Templa accedere nequeunt: non tamen inde sequitur Auditores earum facere separatas & distinctas Ecclesias, extra communionem & politiam Ecclesiae (orthodoxae scil.) istius loci. Hoc enim esset absque necessitate Ecclesias [pag. 77] erigere, in Ecclesiis, immo contra eas. 6. *Concl.* Ne quidem hoc concedendum videtur, quamvis omnes familias clientum & muncipum suorum sibi adjungant. Neque enim servitutes, subjectiones, & dependentiae saeculares fundant sacram Ecclesiae unionem & societatem; imprimis in N. T., ubi populo, nationi, regioni, urbi, familiae, Ecclesia minimè allegata est. — VIII. *Quaest.* An rationem aliquam Ecclesiae habeant, & verè dici possint Ecclesiae Institutae? *Resp. Dist.* Si non propriè, saltem analogicè; si non completè, saltem incomplete; si non ordinariò, saltem extraordinariò, & in casu necessitatis. Sicuti familia aliqua in insulam delata, ab omnibus hominum societatibus separata, faceret ibi populum, ac penes unicam illam publica & politica esset potestas, tantisper, dum progressu temporis in plures familias excresceret: sic & una familia simili in casu necessitatis, posset esse Ecclesia, penes quam aliqua potestatis Ecclesiasticae κτῆσις & χρῆσις. Tales videntur fuisse Ecclesiae in familiis omnium Patriarcharum usque ad Jacobum inclusè; nec non filiorum Abrahami ex Keturâ, posterorum quorundam Esaui, praesertim Jobi (qui probabiliter dici potest fuisse ex posteris Keturae aut Esaui) insuper Melchizedeki, Jethro, aliorumque verè fidelium, qui ante separatam Politiam & Ecclesiam populi Israëlitici, & ante verum Dei cultum publicè ac nationaliter ibi constitutum atque obtinentem, in Gentium terris vixerunt. Quin immo florente politiâ & Ecclesiâ Israëliticâ, non defuerunt familiae fidelium inter Gentiles sparsae; quae, siquidem Ecclesiis Synagogisque Israëlitarum in omni natione (*Actor.* 2. *v.* 5.) incorporatae non essent, uti omnibus iis ita incorporari, saltem in iisdem convenire non poterunt; per se Synagogam, seu Ecclesiam aliquam synagogicam, procul dubio constituebant, & exercitia pietatis seu cultum synagogicum (quae necessariò distinguenda ab exercitiis & cultibus soli tabernaculo aut templo affixis), domi suae aut in familiis quique suis obser-

observabant. Et talem fuisse Ecclesiam aut Synagogam domesticam in familiâ Eunuchi (de quo *Actor.* 8. *v.* 27.) non improbabiliter conjicitur; quae tamen quod ad cultum templarem, aeque ac alii omnes Israëlitae inter Gentiles in Synagogas collecti (vide *Actor.* 13. & 17. *v.* 1. 10. 17.) respexit Locum, quem Dominus elegerat; sicuti Ennuchus eò profectus erat *Actor.* 8. *v.* 27. & Graeci *Johann.* 12. *v.* 20. ad festum celebrandum. Et similes Ecclesias fuisse cogitandum est, in familiis Adami, Sethi, etiam Noachi post diluvium, antequam plures familiae inde propagatae essent. *Danaeus Lib.* 1. *de Primâ Mundi Aetate cap.* 4. Adamo & Evae ante lapsum, & liberis, si quos illo in statu procreaturi fuissent, Ecclesiae rationem ac nomen, Ecclesiasticumque statum attribuit. De harum constitutione, potestate, regimine, disciplinâ difficultates non ita moveri possunt ob assistentiam extraordinarii Ministerii & infallibilis spiritus prophetici Patriarcharum: ac quidem de Ecclesiis Domesticis familiarum inter Gentiles [pag. 78] latentium, quibus infallibilitas illa deerat. Ideo in principio diximus, tales fuisse & dici posse Ecclesias analogicas, incompletas, aut Ecclesias necessitatis, seu provisionales. Quod idem Ecclesiis hodiernis, si quae sunt & dicuntur, in aulis, in familiis nobilium, in navibus, in castris &c. applicandum censemus. — IX. *Quaest.* An ex *Roman.*. 16. *v.* 5. solidè probari possit nomen & rationem Ecclesiae convenire coetui seu hominibus in unam familiam eâdem in domo unitis, & ad communia seu socia pietatis exercitia ordinariò convenientibus? *Resp.* Tantum probabiliter. Quia analogia fidei & contextus illius non cogit nos ad interpretationem de Ecclesiâ ex solis domesticis Aquilae & Priscillae collectâ: aeque enim accipi potest de coetu illo, qui in domo illâ convenire solet; cui tanquam parti Ecclesiae Romanae nomen Ecclesiae tribuitur. Haec est interpretatio *Bezae in Notis.* Interpretes Belgici utramque interpretationem proponunt. — X. *Quaest.* An si in Ecclesiâ topicâ, aut Parochiali verus cultus haeresi, aut idololatriâ corrumpatur, una aliqua familia inhaerens orthodoxiae, cultu & exercitiis suis domesticis potius contenta esse debeat, quam in dictae Ecclesiae communione cultum exercere. *Resp. Aff.* His conditionibus. 1. Si exercitiis illis in communione illius uti non possit, sine commissione aut participatione idololatriae, aut haeresios. 2. Si nulla alia purior Ecclesia illic, aut in vicinia, illo tempore, habeatur; cum quâ explicitè in exercitiis sive palam, sive clam, communicare queat. 3. Si intendat, & paratus sit, quam primum fieri poterit, inde aliò ubi Ecclesia habetur, commigrare. Separationem ab Ecclesiâ corruptâ, etiamsi quis solus, aut sola aliqua familia, privatis suis exercitiis ad tempus contenta esse cogeretur; suadet responsum *Josuae cap.* 24. *v.* 15. Conferat cui ita videbitur, disputata à nobis *Lib.* 3. *Desper Causae Papatus sect.* 3. — XI. *Quaest.* An Pater familias necessariò antecessorem in exercitiis domesticis, seu Catechistam, & in casu necessitatis quasi Concionatorem agere debeat? *Resp.* Quamvis id illi maximè conveniat, & sine ejus autoritate, ac concessione socia exercitia in domo illâ palam nulla, clam vix ulla observari queant: non tamen hoc qualecunque munus & opus sive catechisticum sive quasi concionatorium illius potestati & muneri oeconomico ἀχωρίστως adjunctum putamus. Incidere enim potest casus ineptitudinis & ἀδυναμίας, ex parte externorum sensuum, aut ingenii & memoriae, aut gravis alicujus morbi & symptomatis; aut casus ἀπαιδείας & in spiritualibus ἀπειρίας. Ne dicam, per obitum Patris, familiam haut raro à Viduâ Matre familias per multos annos posse gubernari. Isti similesque casus evincunt maximè idoneo in familiâ saepe ἡγεμονίαν &

& προστασίαν in exercitiis domesticis committendam. Danaeus loc. cit. scribit: *Hujus verbi à Deo revelati* Minister *erat Adamus uxori: ac proinde caeteri mares foeminis, & mariti suis uxoribus, & parentes liberis Ministri & Concionatores* [pag. 79] *ejusdem Dei verbi erant futuri eodem modo &c.* Et paulo post: *Denique* locus *Ecclesiae fuit, & futurae quidem ipsius Dei cum Adamo & posteris ejus collocutionis hortus* &c. *Futurae autem parentum cum liberis, & maritorum cum uxoribus, de eodem Dei verbo communicationis, locus fuit mutua conversatio, domesticumque consortium.* Haec statui integritatis convenire non negamus; quia impedimenta modo memorata tunc abfuissent. Sed post ingressum peccatum, longè aliter haec se habuerunt: eoque factum ut Ecclesiarum institutarum particularium, & ministèriorum ac vocationum alia fuerit ratio, non minus ac cultus instituti; & consequenter in exercitiis sociis per familias observandis, non semper Patres aut Mariti, sed nonnunquam idonei magis in illâ familiâ ἡγούμενοι hâc in parte constituantur. Ex hâc determinatione patet, quid respondendum ad sequentem quaestionem. — XII. *Quaest.* An per Patres aut Matres familias, aut per Praefectos & Ephoros orphanorum in orphanotropheio, eligi & postulari possint ex verbi Ministris, aut aegrotorum Consolatoribus, aut ministerii Candidatis, aut Ludimagistris, aut quibuscunque aliis piis ad hoc idoneis, qui domi suae aut in orphanotropheio, suos in elementis religionis & pietatis instituant: absque ullo Ecclesiasticae potestatis praejudicio, ullâ εὐταξίας perturbatione? *Resp.* Quidni? Cum enim triplex catechizatio, domestica sc., scholastica, Ecclesiastica ex *Actis Synodi Nationalis Dordracenae* an. 1619. *sess.* 17. apud nos praesupponatur, utique absque omni specie praejudicandi regiminis Ecclesiastici cuique Patri aut Matri familias, licitum est, asciscere aliquem sive privatum sive in publico munere constitutum, qui vices ipsorum subeat in rudibus privatim catechizandis, in formandis & concipiendis precibus. Dilutum nimis est, quod ab imperitis & contentiosis, qui ipsi nihil praeclari agere volunt aut possunt, & alios agere non sinunt, objectum memini, praejudicare haec exercitia domestica & socia unitati, unioni, directivae potestati Ecclesiae aut Synedrii Ecclesiastici: Quasi domesticum seu oeconomicum regimen familiarum, per se praejudicaret potestati & regimini Magistratus urbici, Regum, Principum. Eâdem consequentiâ prohiberi posset omnis collatio de scripturâ & rebus sacris, inter duos tresve domi, aut in hospitio, aut eâdem in navi sedentes, aut ad exemplum discipulorum (*Luc.* 24.) deambulantes. Et quidni, omnis privata ac solitaria scripturae lectio, & medidatio? ob incommoda scismatum, & haeresiōn, quae inde, sed per accidens, sequi possent, & non rarò secuta sunt. Hoc velint Papistae laicis scripturae lectionem prohibentes. Sed instet quis, saltem antecedentem consensum, potestatem, ordinem ad catechizationes, scripturae lectiones, concionum repetitiones, deberet quisque à Synedrio suo exspectare & postulare. Cui reponimus, commentum hoc geminum esse illi Papistico, de libris, à laico privatim non legendis, nisi ad id licentiam in scriptis habeat à suo Episcopo. Vide *Regulas Concilii Tridentini de Libris prohibitis*, *Reg.* 4. [pag. 80] ejusque interpretationem in *Urbani VIII. Indice Librorum prohibitorum.* Cum *Synodus Dordracena sess.* 17. triplicem faceret catechizationem, noluit licentiam domesticae aut scholasticae catechizationis denuo peti à Synedrio aut Classe. Hoc enim tantundem esset, ac si Minister vocatus ad praedicationem verbi, denuò licentiam praedicandi peteret à Synedrio suo: cum munus praedicandi ipsi per legitimam vocati-

cationem sit impositum. Ecclesiasticae & publicae catechizationis alia est ratio; quam privatae sive domesticae, sive scholasticae. *Illius* tempus, locus, modus, ordo, Synedrii consensu constituitur aut mutatur: *Istius*, à Praefectis singularum scholarum, aut Familiarum. — XIII. *Quaest.* An sint propriè dictae Ecclesiae, quae Academicae & Provinciales appellari coeperunt. *Resp.* Quid haec appellatio sibi velit, explicandum erit ab illis, qui eâ utuntur. Quod si stylo Canonistarum in Papatu, per Ecclesiam catachresticè intelligatur templum seu aedificium aliquod Academicis lectionibus, promotionibus, aliisve actibus magis solennibus destinatum, in quo etiam conciones aliquae coram Academicis, aut coram quibusvis auditoribus habentur, utique parum in hâc appellatione periculi: ut nec in appellatione templi aut sacelli Regii, Ducalis, territorialis, provincialis, aulici &c. In quo sive ordinariò sive extraordinariò conciones coram Rege, Duce, Ordinibus Provincialibus, Senatu, aut Curiâ, Aulicis &c. habentur. Quod si quis intelligeret Ecclesiam Institutam propriè dictam, quae specificè dicta Academica & Provincialis ab Ecclesiâ e. gr. Leidensi, aut Ultrajectinâ, aut Harderovicenâ distingueretur, non minus ac Ultrajectina ab Harderovicenâ, aut Leidensis Belgica à Leidensi Wallonicâ seu Gallo-Belgicâ, quaeque peculiari & distincto suo regimine uteretur; ita ut Ministri & membra ejus cum agendis, vocationibus, & censuris suis, non subessent ordini & directioni Synedrii, Classis, Synodi, sed tantum Academiarum aut Principum aut Ordinum: videretur Ecclesia in Ecclesiâ, aut juxta, aut contra Ecclesiam erigi, aut nova forma quasi independentium seu congregationalium Ecclesiarum ex adverso presbyterialium fabricari.

CAPUT. VI.

De Ecclesiis Collegiatis, Cathedralibus seu Dioecesianis, Archiepiscopalibus seu Metropolitanis, Patriarchalibus, Oecumenicis.

Hactenus nonnulla quaesivimus de Ecclesiis in defectu: restat agendum de Ecclesiis in excessu. Habet Papale Jus canonicum varias distinctiones Ecclesiae, quales sunt Oecumenica, Virtualis, Consistorialis, Patriarchalis, Metropolitana, Cathedralis seu Dioecesiana, Collegiata, Insignis, Exempta, Numerata, Commendata, Parochialis seu [pag. 81] Curata, Regularis, Mater seu Matrix, Unita, Baptismalis. Sed quia stylo Romano per Ecclesias plerumque aut virtuales seu repraesentativas ita dictas Ecclesias, aut templa intelligunt, & nobis infra de Templis, ut & de Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis agendum erit, ne bis idem agamus, praecipuè hic de Collegiatis, Cathedralibus, Metropolitanis disquiremus. Praemittimus hic theticam Collegiatae Ecclesiae descriptionem, secundum Jus Canonicum & x sensu Papatus. *Ecclesia Collegiata est, in quâ ex clericorum coadunatione & congr- gatione corpus conficitur, quod collegium appellatur.* Contra-distinguitur non col- giatae, hoc est, Vulgari *Parochiali* seu *Curatae.* — I. Dicitur & *Collegialis Conventu lis*, & κατ᾽ἐξοχὴν, *Ecclesia.* — II. Materia unde construitur Collegiata, sunt *partim* E- clesia Parochialis qualiscunque; *partim* Clerici aliquo numero, qui cum & sub a i- quo Praeside collegialiter huic Ecclesiae praesunt, eamque curant & regunt. Stat. s hujus Ecclesiae bene constitutus & integer requirit Capitulum, hoc est Canonicos

cr n

cum appendentibus & dependentibus dignitatibus & Ministeriis: de quibus *part.* 2. agendum. Alioquin, cum necessitas ita fert, ad collegium hoc constituendum tres sufficiunt, si scil. celebrent conventus collegiales, sigillum & arcam communem habeant, & fraternitatem inter se colant. Sic *Lambertin. de Jure Patron. Part.* 1. *Lib.* 2. *qu.* 5. Vide & *alios cit.* apud *Barbosam de Canon.* 2.— III. Dicuntur autem Canonici Ministri in divinis inservientes. Officium eorum consistit in istis duobus, *stallo* in choro cum participatione divinorum; & *loco* in Capitulo. *Stallus* in choro includit servitium Ecclesiae, chori, & altaris: ut scil. Missae & horis Canonicis intersint, ipsi per se seu personaliter & non per substitutum; *tum* hymnos & laudes Dei, *tum* missas conventuales cantent, recitent officia defunctorum & B. Mariae, & Psalmos poenitentiales ac graduales, denique Episcopo sacra celebraturo aut divina officia audituro adsistant, (quod peculiariter spectat ad Canonicos cathedrales). Ecclesiastica potestas eorum exprimitur τῷ stallo aut *loco* in Capitulo. *Locus* in capitulo complectitur administrationem & gubernationem rerum Ecclesiae & capituli, spiritualium, temporalium. De his videatur inter recentiores celebris Canonista *Augustinus Barbosa tract. de Canonicis capp.* 31. 32. 33. 34. 40. — IV. Formam facit unio illa & ordo inter Ecclesiam, & Capitulum seu Collegium Clericorum: Fundamentum istius collegiatae unionis *propinquum* est dotatio istius Ecclesiae, unde illi suppetat ad quotidianas distributiones, item praebendas & beneficia suorum clericorum; Hic etiam requiritur consensus patroni si sit patronata. *Proximum*, est autoritas & voluntas Episcopi Parochialem in Collegiatam erigentis. Sic quidem statuunt antiquiores Canonistae *Panormit. Johan. Andr. Imola* &c. Per textum in *cap. quoniam, de Vitâ & honest. cleric.* Sed recentiores, & cum iis *S. Congr. Concil.* 27. *Junii* 1627. nunc soli Papae hanc autoritatem vindicant. Vide *Barbos. de* [pag. 82] *Canon. c.* 2. — V. Propria ejus sunt. 1. *Quod* sit superior & dignior Non collegiatâ seu simplici Parochiali, eamque debeat praecedere; quamvis haec illâ esset antiquior eamque praecederet, antequam esset Collegiata. Sic determinavit *S. Congr. Rit.* 13. *Martii anno* 1619. & 25. *Februar.* 1606. 2. *Quod* Collegae istius Collegii communiter celebrent divina officia. 3. *Quod* propterea lucrifaciunt & recipiunt distributiones communes ex omnibus fructibus, reditibus, & emolumentis; juxta *Bullam Pii* IV. *anno* 1561. 4. *Quod* jus collegii in uno solo remaneat, & conservari possit, aliis mortuis, privatis, suspensis. Ita *Gloss. in c. gratum de postul. praelatur.* & *in* c. 1. *de Election.* Et determinavit *S. Congr. Concil.* 26. *Aprilis* 1621. collegiatam adhuc dici & gaudere privilegiis, tantum uno Canonico remanente. 5. *Quod* Canonicus Ecclesiae Collegiatae quamvis peritissimus Doctor, non potest constitui, delegatus Papae seu judex synodalis. *Barbosa. c.* 19. §. 10. — 6. *Quod* circa ritus & ceremonias debet servare laudabiles & antiquas consuetudines aliarum similium Ecclesiarum suae Provinciae. *S. Congr. Rit.* 25. *Febr.* 1606. — 7. *Quod.* Collegiatae Ecclesiae Canonici pos-

s[illegible] deferre crucem propriam in processionibus, dummodo digniorem & ultimum l[illegible]m relinquant Clero Ecclesiae Cathedralis *S, Congr. Rit.* 24. *Augusti* 1609. [illegible]*uod* non debeat eodem modo & solenniter ac eâdem die celebrare festum dedicati[illegible], prout celebratur in Ecclesiâ Metropolitanâ. *S. Congr. Rit.* 26. *Jun.* 1610. [illegible]*uod* non debeat accedere ad Ecclesiam Parochialem ad faciendam benedictionem, [illegible]istributionem candelarum & palmarum. *S. Congr. Rit.*, 28. *Aprilis* 1607. 1[illegible]*uod* collegialitas, ubi non constat de fundationis initio, ex conjecturis & indiciis pro-

probetur. Conjecturae autem seu indicia haec sunt potissima: principalis Dignitas quae sit caput Collegii, ut Canonici sint membra; ad cujus libitum congregentur; & quidèm ad sonum campanae; sigillum commune; arca communis, ita ut fructus communiter dividantur; collationes canonicatuum, & assignationes stalli in choro, & loci in Capitulo, factae per Canonicos capitulariter congregatos, provisos de canonicatibus. *Barbos. c.* 1. §. 9. 10. 11. 14. Ubi addit non requiri omnium indiciorum concursum, sed sufficere, si aliqua sint. 11. *Quod*, quamvis in jure determinatum non sit, quaenam dici debeat collegiata *insignis*; tamen judex tutò pronuntiare possit super hâc qualitate, quod sita sit in loco nobili, insigni & praecipuo, & quod sic ex communi hominum opinione habeatur, aut quod sit *matrix*, *antiqua*, supra alias praecedentiam obtineat, insignem structuram habeat, referta sit magno numero Ministrorum deservientium. Vide de his nugis *Barbos. c. cit.* §. 18. — 12. *Quod* novi canonicatus in eâ jam erectâ possint institui & addi ab Episcopo, scil. cum congruâ portione: nam creare canonicatus supernumerarios ad futuram praebendam nec est Episcopi, nec Capituli; sed solius Papae. Sic censuit *S. Congr. Concil.* apud *Barbos. ibid.* § 24. — VI. Dividitur 1. In [pag. 83] insignem, & in simplicem seu non insignem. Illa hanc praecedit, etiamsi haec prius fuisset erecta, & illius posterior erectio sine hujus praejudicio facta esset. *S. Congr. Rit.* 23. *Martii &* 20. *April.* 1602. 2. In eam quae *in Dioecesi*, & eam, quae *extra Dioecesin*. 3. In *Regularem*, & *Saecularem*. Regularis est, quae regitur à Collegio Monachorum seu Canonicorum regularium Benedictinorum, Cisterciensium, Cluniacensium, Nortbertinorum, Augustinianorum, Crucigerorum. Et nota quod hodie major pars abrogatâ regularitate transierit in statum saecularem. (*Barbosa de Canon. c.* 1. 49.) 4. Sic Capitula dividuntur in *exempta*, & *non exempta*. Rursum in ea quae *quasi episcopalem* jurisdictionem habent, & ea quae non habent, (*Barbosa c.* 42. § 21.). Ecclesiam Collegiatam exemptam visitandi facultatem potest Episcopus subdelegare. sed opus est subdelegatione speciali. Sic *S. Congr. Concil.* 1. *Febr.* 1631. *Denique* divisio Capitulorum in species specialissimas, seu mavis individua, infinita paene esset. Irregularium numerum per totum orbem inire conatus est *Aubertus Miraeus tract. peculiari.* Regularium numerum, nondum vidi in scriptore aliquo exhibitum: quamvis non dubitem quin scriptor aliquis monastici ordinis Benedictini, Cisterciensis, Praemonstratensis, Augustiniani, Crucigerorum, quisque suae religionis monasteria per totum orbem numeraverit.

2. Praemissâ hâc descriptione Collegiatarum, sequitur ἐπίκρισις seu examen earundem, quod quatuor [l. tribus] conclusionibus absolvimus. I. *Conclusio.* Ecclesia omnis particularis visibilis propriè sic dicta, hoc est topica, sive urbana, sive oppidana, sive vicana, potest & debet esse ac dici Collegiata; non tamen diacriticè & contra distinctè à plerisque aliis Parochialibus: ut scilicet paucioribus quibusdam praeeminentiâ hâc peculiari vindicatâ, aliis sua libertas & potestas pereat, sitque generatio unius corruptio alterius. Ratio haec est: quia Ecclesiae omnes particulares institutae sunt homogeneae, & aequales ut partes similares unius totius integralis, quod est Ecclesia per totum mundum disparsa; aut ut species unius totius universalis. Quidquid ergo convenit ac tribuitur uni, illud pariter tribuendum alteri. II. *Concl.* Hinc omnes Ecclesiae topicae (quas appellatione vulgari Parochiales vocant), non mutilae sc. sed integrae & bene constitutae, debent esse Collegiatae; & sunt tales nos-

nostrae reformatae in Galliâ, Belgio, Scotiâ &c. III. *Concl:*falsò ergo aut aequivocè dicuntur Collegiatae in Papatu tales Ecclesiae, quae Clericorum Collegium aut Capitulum habent. Rationes sunt istae. 1. *Quia* διακριτικῶς dicuntur tales in praejudicium & depressionem aliarum Ecclesiarum, quibus non conceditur esse collegiatas: nisi in eas erigantur. Videantur de erectione Parochialis in Collegiatam, & hujus in Cathedralem, *Canonistae, ad Extrav. Salvator, de Praebendis inter commit.* Ita introducitur typhus saeculi in sanctuarium, & stabilitur ac promovetur hierarchica oligarchia; quae tandem desinit in monarchiam & tyrannidem: cum tamen Ecclesia non [pag. 84] sit supra Ecclesiam, & omnium par sit potestas, etiam in constitutione & usu istorum Collegiorum: consequenter in toto & pleno cultu divino publico; etiam in regimine & exteriori regimine Ecclesiastico, Vide *Matth.* 18. 17. 1 *Cor.* 5. Coll. cum 2 *Cor.* 2. 6. 1 *Timoth.* 4. 14. Confer infra *Part.* 2. ubi *de Senioribus.* 2. *Quia* fundamentum hujus potestatis & praerogativae Ecclesiasticae est malum: ergo & ipsa est mala. *Fundamentum propinquum* est ditatio & dotatio Ecclesiae supra alias: quasi Christus sacram atque Ecclesiasticam unionem ac potestatem suspendisset à mammonâ iniquitatis. Ut de consensu & libitu patroni jam nihil dicam. Vide *Part.* 2. *de Jure Patronatus. Fundamentum proximum* est potestas Papae; quae jure divino, & antiquo Ecclesiastico nulla est in alienis Ecclesiis. Sententia eorum, qui Episcopo hierarchico seu monarchico hoc tribuunt, vix teruncio melior est. 3. *Quia* munera seu actus dicti Collegii illegitime instituta sunt: *partim* propter abusus gravissimos lege istic receptos, ut superstitiones, idololatrias, haereses in cultu divino: *partim* propter usurpationem & monopolium: nam dicti illi Clerici sibi sumunt potestatem spiritualis & Ecclesiastici regiminis, eamque Parochis, Concionatoribus, aut quocunque alio titulo inservientibus illi Ecclesiae in verbo & sacramentis eripiunt: quibus tamen jure divino competit, *Eph.* 4. 11. 12. 1. *Thess.* 5. 12. 1. *Pet.* 5. 1. 2. 1. *Tim.* 4. 14. & 5. 17. Non potest enim in ordinario Pastore animarum separari praedicatio verbi & administratio sacramentorum cum jurisdictione interiori (uti vocant) conscientiae à potestate regiminis & jurisdictionis (quam vocant) exterioris. Praeterea plebi Ecclesiasticae, seu toti corpori eripiunt, solis sibi vindicant officium publicè invocandi & laudandi Deum: contra 1 *Cor.* 14. 16. 26. *Col.* 3. 16. Confer *Justini Martyris Apolog.* 2. Adde quod aliis Ecclesiis eripiunt & sibi per monopolium quasi vindicant plenum illum cultum publicum, quo Deus collegialiter & choraliter colitur & celebratur. Confer infra *Part.* 2. ubi *de Canonicis.* 4. *Quia* collegium malè & illegitimè conflatur, ex solis quibusdam Clericis, in quibus haec notamus. *Primò* quod electio vix umbram habeat electionis Ecclesiasticae, sed multis modis contaminata. Notae apud Canonistas sunt intrusiones à Papis fieri solitae, item menses Papales, turni, &c. adhaec resignationes, aliaeque nundinationes. *Secundò* quod eligendorum qualitates & requisita nulli rei minus conveniunt, [illegible]m curae animarum, & ministerio Ecclesiastico: plerique enim sunt aut otiosi [illegible]res, aut pueri, aut homines mundani, ut non obscurè fatentur illi, qui *tract.* [illegible]bunt *de Canonicis, Molanus, Barbosa, &c.* Vide *part.* 2. ubi *di Canonicis. Tertio,* [illegible]d utut optimè in suo genere se haberent, munus tamen eorum esset creatura merè [illegible]ana, mera usurpatio, quâ supra fratres se efferunt; & cum animas pascere & curare [illegible]imum possint aut velint, Pastores tamen Ecclesiarum & verbi Ministros cum Ecc[illegible] ipsorum gubernant. Hoc argumentum [pag. 85] fortius stringit, si collegium con-

constet ex Clericis Regularibus, hoc est Monachis: de quibus, infra suo loco. 5. *Quia* jura & consuetudines in primâ erectiòne collegiatarum, sub Papatu, inque perpetuo earum regimine observari solitae (quas vide supra *thesi* 1.) nec cum Scriptura, nec cum antiquo jure & praxi Ecclesiasticâ conveniunt. Tentent modo earum probationem, & videbunt esse meras novitates ac quisquilias Papales, sequioribus saeculis exortas.

3. Cathedrae vox quid in Politicis significet notum est: haec translata ad Ecclesiastica metonymicè notat munus Doctoris aut Rectoris Ecclesiastici. Decrescente primaevâ simplicitate, crescente ambitione cathedrae Episcopis in Ecclesiâ attributae, metonymiâ synechdochicâ coepit appropriari Episcopis ita dictis, ita ut munus, regimen ac praefectura eorum nomine sedis, cathedrae, sessionis indigitarentur. Occurrit in *Jure Canonico c. luminoso* 18. *qu.* 2. phrasis: *cathedram collocare;* quod *Glossa* explicat, judicia exercere; aut jurisdictionem exercere atque explicare, uti *Alberibus de Rosate in suo Dictionario.* Sic Ecclesia dicta est Cathedralis ob honorem Cathedrae Episcopalis, & quia penes ipsam est cathedra, in quâ Magistrorum magna dignitas designatur. Barbosa loc. cit. *Est ergo Cathedralis Ecclesia, in quâ praeter collegium cathedra superioris, sive praelati sedes existit. c. statutum, de Rescript. in* 6. c. *ne pro defectu, de Elect.* — *Dicitur* etiam 1. *Ecclesia major* ,uti notant *JCC. ad L.* 8 *.C. de Episc. & Cler.* — 2. Antonomasticè, *Ecclesia*, absque ulteriori expressione alicujus Sancti, vel adjectione voculae *Cathedralis*: & sic vocari apud Canonistas juxta antiquum stylum curiae Romanae, testis *Barbosa c.* 2. *de Canonicis.* — 3. Belgicè & Germanicè dicitur de **Domkercke**: quod vulgo à latino *Dominicum* derivant. *Molanus tract. de Canonicis Lib.* 3. *c.* 3. mavult deducere à voce **Bisdom**, per syllabae abjectionem brevitatis causâ, quasi plenè dicas **Bis-domkercke.** Fundamentum hujus eminentiae Cathedralis, seu cathedralitatis *propinquum* consistit in istis. 1. Ut sit Ecclesia Collegiata. 2. Ut locus, ubi erigenda est, habeat populum nobilem & numerosum, ita ut absque hujusmodi erectione populus pateretur in divinis, sic ut ad majorem commoditatem administrandi divina, fiat. 3. Ut populus habeat nobilitatem in moribus & honestate. 4. Ut ibi sit copia Sacerdotum, ne sedes episcopalis vilescat. 5. Ne remaneat sine Dioecesi, ita ut si desit sufficiens numerus Ecclesiarum, quae illi subjiciantur, Ecclesiae aliquae sive in Dioecesi sive extra Dioecesin constitutae ei uniantur, & hanc unionem vocant *dotationem*, quae ad erectionem Cathedralis sit accessoria, tanquam pars ejus integralis; cum Ecclesia sine dote esse nequeat. Sic Autores apud *Barbosam loc. cit. Fundamentum proximum*, est autoritas solius Papae Ecclesiam aliquam in Cathedralem erigentis, uti constat ex praxi (cujus exempla aliquot infra notabimus); & communi jure Ecclesiastico, ac Theologiâ in Papatu. *Autores* & *loca cit.* vide apud *Barbosam.* — *Adjuncta* Cathedralis, unde [pag. 86] etiam signa ac probationes cathedralitatis conquirendae (juxta *Barbos. loc. cit.*) sunt ista. — I. Quod sit Parochia totius Civitatis & Dioecesios, *Glossa c.* 2. *de poenit.* 6.— II. Quod habeat sedem Praelati, sive regularis, sive saecularis. — III. Quod erecta & constituta sit in Cathedralem, à Papâ Romano: ad quem solum hoc spectare docent ex Canonistis *Rebuffus de Praxi Beneficior. tit. de Erect. in Eccl. s. cathedr.* ex Theologis *Azorius Instit. Moral. p.* 2. *Lib.* 5. *c.* 29. *qu.* 25. *& Lib.* 6. *c.* 30. *qu.* 2. *&* 4. Addit *Barbosa c.* 2. §. 21. ad Papam solum spectare canonicatus in Ecclesiis Collegiatis & Cathedralibus instituere, in actu erectionis. — IV. Quod intituletur (vel

cerè

certè intitulanda sit) sub nomine Dioecesis, non autem Sancti. *Aloys. Ricc. in Collectan. Decis. p. 6. collect.* 2350. *Gambara, Camillus Borrel. Steph. Gratianus, aliique* apud *Barbos.* — V. Quod celebret festum dedicationis; qui sane antiquissimus ritus nec tolerari nec servari poterat, nisi admissâ Ecclesiae cathedralitate; juxta *Decisionem Rotae* apud *Barbos.* — VI. Quod habeat facultatem exigendi decimas in territorio civitatis soli cathedrali competentes *c. quoniam* & *c. cum contingat, de Decimis.* Ubi videndi *Doctores*, & *Glossa.* — VII. Quod habeat jus extrahendi cadavera ex alienis Parochiis, eaque sepeliendi: hoc enim solis Cathedralibus indulgetur, aliis omnibus de jure prohibitum est *c. ex parte, c. cum liberum, c. cum super, c. in nostrâ de Sepulturâ.* — VIII. Quod habeat (saltem de consuetudine) indistinctam omnium sacramentorum administrationem *c.* 3. *& ult. de Paroch. & cap. Presbyteri, de consecrat. dist.* 4. — IX. Quod delatio corporis Christi & tota processio in festo corporis Christi à Cathedrali debeat inchoari, & ibidem finiri. Ita determinavit *S. Congr. Rit.* 19. *Augusti* 1619. — X. Quod dignitate praecedat omnes Ecclesias non Cathedrales; & quod Canonici earum precedere debeant Canonicos Collegiatarum ex *c. sedes* 15. *de Rescription.*, & *c.* 3. *de Sepulturâ;* Quam infinitam autem distantiam usus vulgaris, & hominum superbia fecerit inter illos Canonicos, indicat *Responsum Canonici Leodiensis ad Canonicum de Boxtehoede* (qui in literis suis nomine *confratris* ipsum salutaverat), *confrater*, inquit, *ut muscae sunt avès.* Ut memini me legere apud *Molanum de Canonicis. lib.* 1. *c.* 3. — XI. Quod Clerus Cathedralis in funere etiam defunctorum propriae Collegiatae Parochiae, per totam viam tam per suam, quam per alienam jurisdictionem praecedere debeat Clerum aliarum Ecclesiarum, etiam exemptarum, & habentium distinctam jurisdictionem à jurisdictione Cathedralis Ecclesiae. *S. congr. Rit.* 18. *Novembr.* 1606. & 25. *Junii* 1611. & 19. *Augusti* 1619. quod extenditur etiam ad omnes actus & functiones in propriâ Collegiatâ exercendas. De quo vide *Autores* dissentientes apud *Barbosam cap.* 18. Una tamen exceptio est ab hâc regulâ; quod Canonici Collegiatae in urbe Româ tanquam digniores praecedunt Canonicos Cathedrales in aliis Civitatibus. De his quisquiliis & excrementis praecedentialibus, videant, quibus vacat, [pag. 87] *Zerolam in Praxi Episcopali p.* 2. *in verbo Canonici*, & *Mich. Ferrum in tract. de Praecedentiâ Ecclesiasticâ*, & indicem quasi omnium *Barbosam c.* 18. — XII. Quod Archipresbyter ejus omnibus de Dioecesi sacramenta administret; quippe qui praesit illi Ecclesiae, quae Parochia totius Civitatis & Dioecesis dicitur *Gloss. in verbo, subdito, c.* 2. *de poenitentiâ Lib.* 6. & *Doctores cit.* à *Barbosa c.* 6. §. 19. — XIII. Quod Canonici, Presbyteri, & Clerici ejus simul faciant unum corpus, & omnes sub Ecclesiae Cathedralis cruce in publicis processionibus incedere debeant. *S. Congr. Rit.* 28. *Novembr.* 1609. — XIV. Quod in omnibus praecedant Regulares, etiam in ipsorum regularium Ecclesiis. It[illegible] determinat *S. Congr. Rit.* 12. *Martii* 1616. & 31. *Martii* 1618. & *duae Constituti*[illegible]*s Clementis VIII. confirmatae postea à Gregorio XV*, quae vide apud *Barbos. lo*[illegible]*it.* — XV. Quod in omnibus & per omnia sint praeferendi Magistratui s[illegible]lari (qui scil. non est de perpetuis & majoribus), & quod consequenter C[illegible]onator debeat ipsos prius salutare, & quod sint ante Magistratum thurific[illegible]. tam in Cathedrali Ecclesiâ quam in aliis. *S. congr. Rit.* 3. *Octobr.* 1615 & 16 A[illegible] 1605. — XVI. Quod in Processionibus debeant incedere parati; non sic alii C[illegible]ici *S. congr. Rit.* 19. *Maji* 1607. *in dub.* 20. — XVII. Quod Capitulum ejus ad

ad Concilia Provincialia etiam vivente Episcopo, vocandum & admittendum sit. De quo vide *Quarantam in Summâ Bullarii, in voce Concilium Provinciale;* & *Barbosa c.* 42. §. 21. — XVIII. Quod libris ejus regulariter plenissima fides adhiberi soleat. De exceptionibus & limitationibus hujus regulae vide disceptantes *Canonistas* apud *Barbosam c.* 2. §. 20. & 34. §. 21. — XIX. Quod Reges & Principes sint Patroni quantum ad provectionem, non quantum ad electionem vel praesentationem; nisi adsit privilegium Apostolicum, quod omnibus fere in Europâ adesse testis est *Barbos. c.* 22. Sunt & alia quaedam adjuncta negativa, quae non tam ad augendum cumulum dignitatis, quam ad exsuperantiam ejus limitandam ac coërcendam facere videntur. — I. Quod per erectionem ejus non censetur unquam derogatum juri alterius; nisi in quantum summus Pontifex exprimit, *Extrav. ult. de Concess. praebend. Johan.* 22. — II. Quod Parocho ejus non liceat sacramenta administrare, vel curam exercere in alienâ Parochiâ. *S. Congr. Rit.* 28. *Novembr.* 1609. — III. Quod Episcopus possit proprium ejus archivum visitare, & jura atque scripturas concernentes statum ipsius Ecclesiae recognoscere, adhibitis tamen aliquibus ejusdem Ecclesiae Canonicis. Sic determinavit *S. Congr. Rit.* 27. *Martii* 1632.

Adjiciatur superioribus & haec farrago partim onerum, partim privilegiorum. I. Inter adjuncta & emolumenta Ecclesiae Cathedralis est *cathedraticum*, quod tamen soli ipsius marito cedit, nempe Episcopo: de quo *Doctores ad c. placuit.* 10. *qu.* 3. *& ad c. conquerente, de offi. ordinand. in antiq.* Est autem munus illud, quod singulis annis exigere solet ordinarius à singulis [pag. 88] Ecclesiis aut Clericis Cathedrae suae subjectis. Vocatur & *synodaticum*, quod ad sublevationem expensarum synodicarum olim tributum fuerit. Nunc Canonistae persolvi dicunt Episcopo Cathedralis honoris ergo. Non potest Episcopus nomine cathedratici imponere novam taxam: nec possunt fratres S. Johannis Hierosolymitani compelli ad solutionem Cathedratici Synodatici. *Barbosa in Collectan. Bullarii, in Cathedraticum.* — II. Episcopus non potest visitationem Ecclesiae Cathedralis protrahere, sed debet eam continenter persequi, neque ad extraneos actus divertere. *Barbos. in Collectan.* Doctorum ad varia loca *Concil. Trident., ad sess.* 6. *c.* 4. — III. Non potest Cathedralis locum in alium locum Dioecesis transferre sine autoritate apostolicâ. *Ibid. sess.* 21. *c.* 7. — IV. Non potest in Cathedralem transferre capellanos habentes servitium chori in capellâ prope Cathedralem. *Ibid.* — V. Cathedralis Ecclesiae reparatio spectat ad Episcopum: Quod si fructus ejus sint tenues; tenetur Capitulum ipsius Ecclesiae supplere de fructibus qui detractis necessariis supersunt: si tamen reditus Episcopi & Canonicorum non sufficiant, poterit Episcopus accedentibus Canonicis reditus beneficiorum vacantium applicare fabricae Ecclesiae. *Ibid.* — VI. Episcopus non tenetur sequi consensum capituli in condendis statutis in Synodo: & solus habet votum decisivum in Synodo dioecesianâ, non vero Capitulum; nisi in casibus à jure expressis, aut ex privilegio & consuetudine: Et potest in eâdem Synodo constitutiones facere, absque approbatione cleri. *Ibid sess.* 24. *c.* 3. — VII. Administrator (qui etiam *procurator*, *visitator*) Cathedralis Ecclesiae in spiritualibus & temporalibus, jurisdictionalia exercere potest; non tamen sacramentalia. Est autem administrator, qui solum à sede Apostolicâ in Cathedralibus vacantibus ad tempus deputatur. Rationem hujus potestatis adferunt Canonistae, à simili, Episcopo electo & confirmato; hic enim potest exercere jurisdictionalia, ergo

ergo & ille. Apud *Vivianum in Rationali Juris Canonici Lib.* 1. *tit.* 6. *c.* 42. — VIII. Emolumentum ex jurisdictione, sigillo curiae, vel alias pertinens ad Praelatum Cathedralis Ecclesiae, vel Collegiatae eâ vacante, reservandum est successori. *Ibid. Clementin. c.* 7. *p.* 131. — IX. Episcopo à Paganis vel à Scismaticis capto non administrat Archiepiscopus, sed Capitulum. *Ibid. tit.* 10. *c.* 3. — X. Nullus sine speciali licentiâ Papae providere potest Ecclesiae Cathedrali, quae clero careat & populo Christiano. *Ibid. tit.* 6. *Clementin. c.* 5. *p.* 130. — XI. Si Ecclesia sita in aliquo Archidiaconatu, erigitur in Cathedralem, à jurisdictione Archidiaconatus eximitur. *Ibid. tit.* 33. *c.* 16. — XII. In rescriptis onerosis, aut quando Papa alicui mandat de beneficio in aliquâ Ecclesiarum civitatis aut Dioecesis provideri, non comprehenditur illo generali nomine Ecclesia Cathedralis. *Idem Lib.* 3. *tit.* 5. *in Sexto. c.* 5. *p.* 38. Sed nugarum plus satis.

4. Notandae nunc Ecclesiae, proximè similes Cathedralibus, & deinde [pag. 89] earum species. Prioris generis sunt. 1. Collegiatae insignes; de quibus *supra.* 2. Collegiatae exemptae, quae propriam jurisdictionem habent, à jurisdictione Cathedralis distinctam. 3. Collegiatae nullius Dioecesios, seu extra Dioecesin: quales Abbatiales, seu Abbatiae non paucae. Dividitur Cathedralis in istas species. I. In Numeratam, & non Numeratam. Illa definitur Ecclesia, in quâ est certus numerus Canonicorum, eâ lege, ut nequeat alterari ex determinatione & praescripto statuti. *Barbos. de Canonicis c.* 3. § 1. — II. In Regularem & Saecularem. Regularis est in quâ Collegium cathedrale est Clericorum regularium. Sunt autem Canonici regulares duorum generum: quorum alii sub claustro & obedientiâ, sicut alii veri religiosi vivunt, absque ullo administrandi jure. Alii obtinent suas portiones loco canonicatuum, & jus administrandi. Tales olim in Angliâ, & hodie in Siciliâ etiamnum teste *Barbosâ ibid. c.* 1. Secularis est, in quâ Collegium Clericorum est saecularium, quos vocant Canonicos irregulares &c. & tales hodie ferè omnes. Olim quidem in primâ origine multae si non pleraeque celebriores Cathedrales & Metropolitanae, erant Regulares, uti exemplis Alexandrinae, Aquilegiensis, immo & primae Hierosolymitanae & Antiochenae probare conatur *Joh. Baptista Signius Lib.* 1. *de Ordine & Statu Canonico, c.* 10. Sed posterioribus saeculis, pleraeque earum sunt saeculares factae: talis autem saecularizationis architectus est solus Papa: ut videre est in *Bullario*, & apud *Barbosam de Canonicis. c.* 1. § 49. 50. Catalogum Ecclesiarum tam Cathedralium quam aliarum Collegiatarum à statu regulari ad saecularem conversarum vide apud *Chopinum de Sacrâ Politiâ Lib.* 1. *tit.* 3. Et *Aubertum Miraeum de Collegiis Canonic. c.* 123. Problemata hic moveri possent. 1. An Ecclesiae quarum Canonici sunt saeculares, sed Rectores seu Praefecti earum sunt Abbates aut Priores saeculares, (quales complures recenset *Miraeus Libro cit. c.* 122.), sint dicendae Collegiatae aut Cathedrales purè saeculares, an vero mixtae? 2. An Ab-
b aut Prior saecularis non sit contradictio in adjecto; quasi dicas Monachum non
l achum? 3. An saecularizatio secundum hypotheses Theologiae Papisticae,
n possit dici transitus ab equis ad asinos? Porro de differentiâ inter Collegium
r larium & irregularium, inter Praefectum seu Praelatum regularem & saecula-
r , inter Canonicum regularem & saecularem & vario temperamento ac modo re-
g inis. Vide *Barbosam. loc. cit.* Taedet enim exscriptionis nugarum. — III. Divi-
s Ecclesiarum Cathedralium in species specialissimas, seu in individua, petenda est

est ex *Notitiâ Episcopatuum:* quae antehac edita fuit cum *Barcinonensis Practicâ Cancellariae apostolicae:* sed accuratior nunc & huic nostrae aetati accommodata est novissima illa, quam habet *Barbosa in suâ Praxi exigendi Pensiones* editâ anno 1636. cum quibusdam *Votis Decisivis Canonicis.* Inter quas nota Lauretanam, Ripanam, S. Severini, Montis alti, Tolentinam superiori saeculo per posteriores Papas in Cathedrales [pag. 90] erectas: de quibus consule *Bullarium*, & *Barbosam in Collectaneis Bullarii in voce Ecclesia*, & *eundem in Praxi exigendi Pensiones.* Ante Barbosam edita est ab *Auberto Miraeo Notitia Episcopatuum totius orbis. in* 8.

5. Sequitur nunc examen &.ἔλεγχος dictarum Cathedralium: Nos dicimus esse eas humanaé inventionis, & consequenter salutari reformatione ad simplicitatem primaevam atque apostolicam hâc in parte redeundum. Rationes supra productae contra Collegiatas huc omnes analogicè aut à minori ad majus applicandae. Nobis nunc sint istae: I. *Quia* nulla est materia talis Ecclesiae; ergo nulla talis Ecclesia. Materia ejus statuitur Ecclesia Dioecesiana, seu Dioecesis, cujus communis seu universalis Parochia dicitur Cathedralis. Atqui systema Dioecesianum repugnare Scripturae, quae omnes Ecclesias Parochiales, seu Particulares institutas vocat Ecclesias, constat ex locis Scripturae citatis à *Parkero* ubi etiam vide vindicias hujus argumenti contra Pontificios; *Polit. Eccles. Lib.* 3. *c.* 18. & 19. — II. *Quia* nulla est forma talis Ecclesiae; sed quaecunque fingitur & quaeritur partim in Praelato seu Episcopo, partim in Collegio seu Capitulo Canonicorum, repugnat verbo Dei: quod Ministeria nulla agnoscit praeter memorata *Ephes.* 4. 1 *Timot.* 5. 20. 1 *Cor.* 12. *Actor.* 6. & 20. *Tit.* 1. Ad haec Pastores facit aequales. Sed Episcopos, & Canonicos jure divino alibi ἀταξίας & usurpationis convincimus. — III. *Quia* fundamentum Cathedralitatis est putridum & malum. Est autem *fundamentum* remotum Politia civilis, ad cujus modulum & exemplum efformata dignitas & Praelatio Ecclesiarum in Civitatibus & Metropolibus, aliarumque omnium in oppidis & agro vicino per Satrapias quasi distributio ut tanquam matri & dominae suae illi subjicerentur: quod est contra *Luc.* 22. & contra *Galat.* 1. 2. *Corinth.* 8. *Philipp.* 4. &c. Ubi dicuntur Ecclesiae Macedoniae, Asiae, Achaiae, Judeae, Galatiae &c. pari jure & privilegio, absque respectu aut distinctione ὑπεροχῆς. Praeterquam, quod nusquam Corinthiaca, Ephesina, &c. hoc nomine aut in *Epistolis* aut in *Historiâ Sacrâ* salutantur. 2. *Fundamentum* propinquum (nonnullis hierarchicis solum atque unicum) est conversio, seu opera & Ministerium, quod Ecclesia aliqua impendit, in plantandis, colligendis, & aedificandis aliis: unde putant jus acquiri subordinationis. Sed absque Scripturis, immo contra eas, & contra omnem rationem. Ita debuisset Hierosolymitana aut Judaica in perpetuum omnes alias sibi subjecisse tanquam prima & communis mater (*Jesai.* 2. *Joh.* 4. *Actor.* 1. & 2 *Rom.* 11.) pariter & Graecae seu Orientales, Romanam, aliasque omnes Occidentales. Repugnat etiam rationi, si dicatur, Ecclesiam particularem, visibilem, & institutam ideo non esse essentialiter Ecclesiam nec habere propriam formam, propriam & intrinsecam sua[m] potestatem Ecclesiasticam, quia ab alia orta ac progenita sit: quasi vero homo n[on] sit essentialiter & aequaliter homo cum genitore suo. Sed de hoc puncto plurib[us] [pag. 91] disserimus *Desper. Caus. Pap. Lib.* 3. *sect.* 3. *c.* 4. *Fundamentum* prox[i]mum hujus aedificii quod ad inchoationem est arbitrium & consuetudo human[a]; quod ad consummationem & dominationis exsuperantiam, autoritas Papae. Quan-

tur[...]

tum autem in rebus divinis & Ecclesiasticis utrique tribuendum, hic non est dicendi locus. — IV. *Quia* necessarium requisitum, seu primum essentiale adjunctum cathedralitatis nullum est, potestas scilicet Ecclesiastica in Ecclesias totius districtus aut dioecesios, immo in Ecclesias oppidanas, aut civitatenses, & quidem in alienâ provinciâ aut agro procul sitas: ergo nulla est Cathedralis. Antecedens patet, quia potestas Ecclesiastica est penes omnes & singulas Ecclesias in vocationibus Ministrorum, in verbi & sacramentorum dispensatione, in censuris, ex *Matth.* 18. 1 *Cor.* 5. & 14. 2 *Corinth.* 8. *Ephes.* 4. *Actor.* 4. 1 *Thess.* 5. 1 *Timoth.* 3. & 4. & 5. 1 *Petr.* 5. &c. Conferatur *Tract. seq. de Potestate Ecclesiasticâ*, & *Part.* 2. *de Vocationibus Ministrorum, de Senioribus, de Classibus & Synodis.* — V. *Quia* requisita, jura, consuetudines in erectione, amplificatione, & regimine Cathedralium observari solita, (*Thesi praecedenti* recensita) repugnant juri divino, simplicitati primaevae, & aedificationi Ecclesiarum; ut verbo dicam sunt merae usurpationes, spolia Clericorum aliis Ecclesiis erepta: & faciunt Ecclesias, ubi dispensatur verbum cum sacramentis, non Ecclesias. Quae omnia absurdissima sunt; indicasse illa est probasse. — VI. *Quia* inducit aut stabilit dominationem Ecclesiasticam, oligarchiam, primatum, monarchiam & tyrannidem Papalem, ἀλλοτριοεπισκοπήν, breviter fumosum saeculi typhum; omnia sacra in profana, Ecclesiam in mundum, paulatim transformat, & (ut termino ipsorum utar) saecularizat. Nôrunt hoc qui nôrunt Cathedrales, cum ornamentis, reditibus, pompâ; adhaec capitula cathedralia cum suis reditibus, honoribus, & dignitatibus Archipresbyteri, Archidiaconi, Praepositi, Decani, item Episcopos & Curias Episcopales cum Vicariis, Officialibus &c., aut qui modo Coloniam, Leodium, Moguntiam, Compostellam, Lutetiam, Tarraconam, Saltzburgum, Bambergam Caesaraugustam &c. viderunt. Sed evidentius nullum est argumentum, quam carnales disceptationes, determinationes, & regulae de Praecedentiis; quas suppeditant nobis post *Jus Canonicum, Bullae & Constitutiones Pontificum, & Acta Congregationis Cardinalium ad determinationem rituum, & alterius ad Explicationem Concil. Tridentini deputatae*, ut & *Autores supra cit.* Ut jam nihil dicam de concertationibus inter Capitulum ejusque dignitates & Episcopum, rursum inter Cathedralem, & inter Collegiatam exemptam, aut inter Collegiatam insignem & divitem partim super punctis honoris, partim super limitibus jurisdictionis. Vide *Bochelli Decreta Ecclesiae Gallicanae lib.* 5. *tit.* 8. *c.* 72. Et *Barbosae Collectanea Bullarii*, & *Doctorum ad Concil. Tridentin., ubi de Episcopis, & Capitulis.* — VII. *Quia* regimen Cathedralium nihil fere curat quam mundum ejusque perituras divitias, [pag. 92] vectigalia, fundos, toparchias, decimas, &c. Est saltem hoc praecipuum Capituli & Episcopi objectum occupans. Ita ut si alibi, certè in Cathedralibus quam maximè obtineat vetus illud diverbium: *Religio peperit divitias, & filia devoravit matrem.* — VIII. Denique injuriae sunt Cathedrales (utut melius, aut optimè in suo genere se haberent) non tantum in Ecclesias, quas sibi subjiciunt, sed imprimis in verbi Ministros, & Dispensatores mysteriorum Dei: qui labores curae animarum subeunt; Cathedrales vero per sua Collegia & Episcopos, dignitate, potestate, autoritate, fructibus gaudent, & regimen spirituale seu Ecclesiasticum in eos pariter & oves eorum carnali & saeculari modo usurpant. Viderint, quam bene conveniat hoc cum *Malach.* 2. 7. 1 *Cor.* 4. 1 *Thess.* 5. 1 *Tim.* 5. 1 *Petr.* 5. aliisque textibus supra. & alibi citatis, item cum *Chrysostomo de Sacerdotio, Nazianzeni Apologiâ pro fugâ*,

fugâ, Gregorii M. pastorali, in quo emicat haec aurea sententia: *Pasce verbo, pasce exemplo, pasce subsidio. Pasce verbo praedicationis doctè, pasce exemplo conversationis sanctè, pasce subsidio caritatis piè*. Quomodo Episcopi, cum Capitulo hoc faciant, nimis notum est: & tamen supra Parochos, aliosque Clericos laborantes in verbo, & curâ animarum se efferunt, atque iis eorumque operâ utuntur, haut aliter ac herus servi, aut coloni, aut mercenarii in rebus sibi propriis.

6. Rationes quae pro Cathedralibus adferri solent, admodum fluctuant: 1. Modo ex jure divino, aut tempore atque exemplo apostolico petuntur. 2. Modo illis diffisi, tutius putant eas petere ex praxi & consuetudine antiquae Ecclesiae. 3. Subinde ad jus sive aequum naturale, provocant: quia enim Ecclesia omnis civitatensis, aut aliquae saltem plantârunt alias Ecclesias suburbicarias & istae ab illis in ortu dependebant; putant hoc deberi, ut actu & in perpetuum tanquam propagines ab illa matrice dependeant, immo in Matris suae gratiam nunquam fiant Ecclesiae in forma atque integritate suâ. Similiter fere ac jure belli & subjugationis, aut jure vindiciarum & liberationis, aut jure primae occupationis, Civitates, Insulae, Provinciae, Nationes, aliis Civitatibus, Provinciis, Regnis, Nationibus politicè subjiciuntur. 4. Rursum alii praesidium ponunt in jure civili, & secundum illud in distributione locorum per Provincias, Satrapias, & unius subordinatione sub altero: tale enim jus & talem morem pariter traductum atque applicatum velint ad Ecclesias. — I. Quod ad praetensum jus divinum & institutionem apostolicam, fons solutionis hic unicus tenendus: primas omnes Ecclesias N. T. initio institutas, non fuisse tales ut alias complures sub se complecterentur, nec plurimas illas topicas seu Parochiales fuisse tantum partes magnae Ecclesiae Dioecesianae (sic dictae in Papatu), nec destitutas fuisse proprio sui regimine, aut tanquam partiales Ecclesias pependisse à Cathedrali, ut sic magna illa Dioecesiana in unica Cathedrali repraesentaretur; & quidem totum ejus regimen esset penes solum [pag. 93] Episcopum, aut ipso mortuo penes Capitulum, absque consensu Presbyterorum seu Pastorum. Hic fons solutionis si teneatur, videbis nulla argumenta, nullas exceptiones attingere statum controversiae; sed esse aut principii petitiones, aut ignorationes elenchi, aut meras contradictiones, quibus se involvunt, & propria sua aut sociorum destruunt: quod tam doctè & solidè ostensum est à *Parkero loc. cit.*, ut nemo (quod sciam) toto illo tempore (editus autem est liber 1616.) quidquam illi reposuerit. Ne ergo actum agamus, eò ablegamus lectores. — II. Fontes solutionum ad objectam antiquitatem sunt isti: In prima antiquitate post apostolicam non fuisse sic; sed ut ab initio per Christum & postea per Apostolos ac Viros apostolicos euangelium praedicatum est in oppidis, vicis, pariter ac in civitatibus & urbibus; *Luc.* 10. 8. cum *Matth.* 10. 11. & 9. 35. *Marc.* 1. 38. *Actor.* 8. 25. Sic ubique Ecclesias collectas, constitutas & quidem propriè sic dictas (*Roman.* 16. 1 *Actor.* 14. 21. *Tit.* 1. 3. *Actor.* 15. 36. iisque singulis suos Rectores seu Pastores, seu Episcopos fuisse praefectos; 1 *Timoth.* 3. 15. *Tit.* 1. *v.* 5. *Actor.* 14. 5. *v.* 23. *Ephes.* 4. *v.* 11. nonnunquam singulis plures (*Actor.* 20. *v.* 17. *Philipp.* 1. 1. 28. 1 *Thessal.* 5. 12.) regimen Ecclesiasticum fuisse simile polyarchico seu polycratico; hocque in statu conservatas fuisse, donec ambitio paulatim Chorepiscoporum constitutionem inhibuit, & regimen, quod penes multos erat, ad pauciores primum, deinde ad unum Episcopum redegit. Notandum tamen vestigia primigeniae humilitatis & simplicitatis non defuisse, cum per-

perpetua unius inter Presbyteros praesidentia fimbrias suas admodum dilatasset. In Concilio Carthaginensi (de quo apud *Cyprianum*) multos Episcopos, qui ibi subscripserant, fuisse vicorum & oppidorum, inde colligitur, quod pleraque nomina locorum, ubi Episcopalis eorum sedes, Geographis innominata sint. Quin immo stabilitâ jam passim episcopali eminentiâ, adhuc superstites inveniuntur Episcopales sedes, Dolichiae, Nazianzi, quae oppida fuerunt, teste *Theodoreto lib.* 3. *c.* 4. & *Socrate Lib.* 4. *c.* 26. — III. Fontem solutionis ad objectam rationem & convenientiam, ut convertens Ecclesia in conversam jurisdictionem habeat, infra indicabimus. — IV. Objecto exemplo juris civilis, reponimus illud Christi *Joh.* 18. *v.* 36. *Regnum meum non est de hoc mundo*, & Luc. 22. *Reges Gentium* &c. *vos autem non sic* &c. Rationes oeconomicas seu culinarias pro Cathedralibus infra verbulo perstringemus.

7. De Metropolitanis agunt Doctores ad c. clericis. 9. qu. 3. *Est autem Metropolitana, quae est in urbe primaria Provinciae seu Metropoli, quaeque habet sedem seu cathedram episcopi metropolitani. Isidorus* & cum eo *Jus Canonicum c. cleros* 21. *dist.* videtur circumscripsisse Metropolitanam praefecturâ decem civitatum ad minimum. Metropolitam alii plane eundem faciunt cum Archiepiscopo, ut ex Jure Civili & Canonico probari putat *Tholosanus Syntagm. Juris lib.* 15. *c.* 11. & sic *recentiores Canonistae*, & *Praxis Curiae Romanae*. Alii tamen distinguunt ut [pag. 94] *Cujacius ad C. de Sacros. Eccles.* ubi dicit Metropolitanos esse inferiores Patriarchis sive Archiepiscopis, & superiores Episcopis. Dicuntur & Metropolitani, προεστῶτες, πρῶτοι, πρωτεύοντες, *Patriarchae* (non absolutè, sed cum adjectione) *minores*. Metropolitanae dicuntur etiam *Patriarchales*, matres seu *matrices:* quod nomen alio respectu tribuitur etiam Cathedralibus, immo & Parochialibus Baptismalibus; *Glossa in Clem.* 1. *de sent. Excom.* & *c. dilectus. de capell. monach.* — II. Origo seu prima occasio Metropolitarum videtur fuisse humana consuetudo, & constitutio, quâ facti sunt quasi Praesides Episcoporum & Ecclesiarum in unâ Provinciâ, quibus incumbebat convocare Episcopos Provinciae, & in Conciliis praesidere: quibus etiam additum hoc onus, sive haec potestas, ut ipsis praesentibus atque actoribus vocarentur Episcopi. Vide *Canonem* 5. *&* 6. *Concilii Niceni. &* 20. *Antiocheni, &* 28. *Chalced. Can.* 28. Confer infra *part.* 2. *ubi de Metropolitis.* Sed progressu temporis autoritas crevit, & colophonem ei addidit potestas Papae Romani: quae nunc proximum fundamentum est talis Ecclesiae. Vide erectiones earum *in Bullario:* de quo mox. — III. Ex adjunctis & requisitis partim privilegiis partim oneribus nunc ista delibamus. 1. *Quod* Episcopi omnes Provinciae sint & dicuntur *Suffraganei*, relatè ad Metropolitam suum. 2. *Quod* in erectione diversae Ecclesiae ei subjiciendae sunt: juxta *Constitutionem Gregorii XIII.* 3. *Quod* Archiepiscopi earum coronent Reges, ex delegatione Domini Papae: sic Taraconensis Regem Aragoniae, juxta *Bullam Innocentii III. anno* 1206. Innovatensis Regem Bu[lg]ariae, juxta *Bullam ejusdem Papae anno* 1204. Moguntinus olim Carolum M[ag]num &c. 4. *Quod* Suffraganei de Metropolitâ suo nihil possint judicare, nisi qu[i] antiquior inter eos absentiam ejus ultra sex menses teneatur Papae indicare. *C[onc]il. Trident. sess.* 6. *c.* 1. — 5. *Quod* Metropolitae earum superiores sunt Episcopi[s,] inferiores Primate, uti Primates inferiores Patriarchis Majoribus. *Can.* 1. 99. di[st.] *Tholosanus* tamen *loc. cit.* ex Sidonio Apollinari probatum vult, olim Metropolit[an]os in Gallia sedi Romanae immediatè subjectos. 6. *Quod* consequenter à Suf-

fraga-

fraganeo ad Metropolitanum quemlibet provocari possit, *cap. si inter episcopos.* 6. *quaest.* 44. — 7. *Quod* Metropolitae sint Suffraganei Patriarcharum, *capit. pastoralis, de offic. ordinand.* — 8. *Quod* Metropolita non possit Episcopum ordinare, nisi consulto Patriarchâ, *cap. quoniam.* 65. *distinct.* — 9. *Quod* in Ecclesiâ Metropolitanâ Vicarium constituere potest Episcopus antiquior ex Suffraganeis, siquidem Capitulum constituere negligat: Cathedrali verò exemptâ negligente, Episcopus propinquior deputare poterit: in Cathedrali vulgari poterit Archiepiscopus deputare Vicarium seu Officialem; si scil. Capitulum intra octiduum de Vicario non providerit, *Quaranta in Constitut. Pontificum, voce Capitulum*, & *Archiepiscopus.* — 10. *Quod* Metropolita, sive Archiepiscopus non possit judicare causas vertentes inter [pag. 95] Episcopos Suffraganeos. *S. Congr. Episcop. & regular.* 31 *Maji* 1588. — 11. *Quod* non debeat se ingerere in primâ instantiâ causarum, quae agitantur coram ejus Suffraganeo; nec causas in curiis ordinariorum pendentes avocare. *S. Congr. Concil.* apud *Zeroll. in Praxi Episcop. in voce, Appellatio.* Vide integrum decretum, apud *Quarantam loc. cit.* & *Barbosam in Collectan. Doctorum ad Concil. Trident. sess.* 13. *c.* 1. — 12. *Quod* Archiepiscopus translatus ad sedem episcopalem, possit tantum retinere nomen sive titulum Archiepiscopi, non autem usum pallii & crucis. *S. Congr. Rit.* 16. *Octobr.* 1604. — 13. *Quod* non sedeat in loco superiori, nec cruce, nec morettâ utatur, praesente Legato Pontificis in Civitate. Has aliasque sordes praecedentiales videat, qui volet, apud *Barbosam in Collectan. Bullarii, in voce, Archiepiscopus.* 14. *Quod* Metropolitana regularis saecularizari possit à solo Pontifice. Quid autem sit saecularizatio, & quod praeter qualitatem regularitatis nihil immutet, disces ex *Bulla Clementis VIII.* quâ saecularizavit Ecclesiam Caesar-augustanam *Idib. Julii* 1604. Bulla haec non exstat in Bullario, sed ejus meminit *Barbosa tract. de Canonicis cap.* 1. § 49. — 15. *Quod* erectio Ecclesiae in Metropolim non possit fieri aut peti, nisi prius adeant congregationem ad hoc institutam à Sixto V. ut negotio per illos examinato, valeant hoc impetrare à Papâ. — Adde novellis istis, statuta quaedam antiquiora. I. Ut Suffraganei Metropolitanis suis adjutores sint, eaque quae erga ministerium illorum emendanda cognoscunt, libenti animo emendent, atque corrigant: *In Capitulari Caroli M. an* 780. *c.* 1. — II. Ut Metropolitanus non audiat causas sine praesentiâ omnium comprovincialium Episcoporum. *Capitulare Ludov. pii & Lotharii anno* 826. *c.* 10. apud *Goldastum in Constitution. Imperator. tom.* 3. *p.* 258. — III. Ut si quis queratur se à Metropolitano gravari, apud Primatem Dioecesios, aut apud Sedem Patriarchalem agat judicium. *Ibid. cap.* 13. — IV. Ut nequaquam inter duos Metropolitanos Provincia dividatur. *Constitut. Caroli M.* desumpta ex *Capitulari Lotharii*, apud *Goldastum p.* 152. — V. Ut in haeresin lapsus à Provinciae Episcopis, finitimis Metropolitis judicetur. *Concil. Ephesin. can.* 1.

8. Dividuntur Metropolitanae I. in Regulares & Saeculares: confer, quae *supra in Divisione Cathedralium notavi.* — II. In Simplices seu Vulgares Metropolitan[...]; & in Primatiales, ac Patriarchales; quales e. gr. inter minores seu particula[re]s Patriarchales Magdeburgensis in Germaniâ, Cantuariensis in Angliâ, Armach[an]a in Hyberniâ &c.; inter majores seu universales & oecumenicas; quales Roma[na], Constantinopolitana &c. — III. In Species specialissimas, seu in individua, hoc e[s]t, in Metropolitanas hodiernas totius orbis: quarum catalogum accuratissimum exh[i]bet *Barbosa libro cit.* cum de Cathedralibus ageremus. Inter eas digito monstra[n]d[a]e,

dae, quae superiori & proximè praecedenti saeculo in Metropolitanas erectae, ut Senensis per Pium II., Bononiensis per [pag. 96] Gregor. XIII., Firmana per Sixtum V., Ravennatensis per Gregor. XIII. cujus Ecclesias Suffraganeas designavit Clemens VIII. De quibus consulendum *Bullarium*. Conveniunt proximè cum Metropolitanis, Cathedrales exemptae. *Romana Lateranensis* omnes cujuscunque generis exemtas, Metropoliticas superare videtur. Est enim non tantum Cathedralis, sed & Metropolitana, immo & Patriarchalis, & amplius: Nam 1. *Supremum* locum tenet super omnes Ecclesias orbis & urbis. 2. *Est* Romanorum Pontificum Patriarchium. 3. *Ea* venit appellatione Ecclesiae Romanae. 4. *Eadem* gaudet privilegio centenariae praescriptionis. 5. *Eidem* ob plura ibi celebrata Concilia supremus locus debetur. 6. *Est* caput & mater omnium Ecclesiarum. 7. *Eâ* non est sanctior locus toto in orbe. 8. *Eandem* cadentem suis humeris sustinere visus est S. Dominicus. 9. Ejusdem indulgentiae innumerabiles. 10. *Ejus* capitulum facultatem habet concedendi indulgentias. 11. *Eadem* dat licentiam in suis locis erigendi loca pia, cum consensu ordinariorum. 12. *Ejusdem* Canonici praecedunt Canonicis & Clero Ecclesiae S. Petri de urbe. 13. *Ejusdem* lites agnoscit Cardinalis Archipresbyter, & judex ab eo deputatus. Vide haec privilegia & has ejus laudes, passim *in Bullario* & *in Panuino in Opusculo de praecipuis Urbis Basilicis*, & *Pompeio Ugonio in Tract. de praecipuis urbis Stationibus:* ubi etiam historiae & antiquitates de ejus aedificatione, reliquiis, & sacris monumentis. Praecedentiam soli illius capitulo ante Cistercienses aliosque Canonicos Regulares concedit *Caramuel Lobkowitz in Tract.* quo rigidè & operosè contendit pro praecedentiâ Cisterciensium. Rationes illius ἐξοχῆς videat, apud ipsum, cui vacat.

9. Restat nunc pars elenctica. Rationes contra infelicem fabricam istiusmodi Ecclesiarum peti possunt ex elencho Cathedralium, & analogicè huc applicari. Nunc seorsim indicamus istas. I. Quia jure divino nulla Ecclesia Provincialis, nec Archiepiscopus, nec Capitulum: hoc est nec materia, nec forma; ergo nec compositum. 1. Non esse talem Ecclesiam, à minori ad majus colligitur ex iis quae contra Cathedrales attulimus. Vide *Parkerum p.* 245. & 283. primae editionis in 4. — 2. Nec esse talem Pastorem provincialem, quippe qui non sufficeret muneri suo, quod praecipuè consistit in praedicatione verbi & hortatione publicâ ac privatâ (uti antehac vel ex ipsis Pontificiis ostendit nostra *Desper. Causa Papatus*); immo nec sufficit ad regimen aut jurisdictionem in tot & tam latè diffusis Ecclesiis. Sed de Episcopis & Archiepiscopis, eorumque institutione ex professo agimus *Part.* 2. Interim videant lectores *Calvini Institut. lib.* 4. *cap.* 10. *Wittakerum c. Bellarmin. Controv.* 4. *qu.* 2. *Raynoldi colloquium cum Harto. Parkerum lib.* 3. *c.* 19. imprimis & *Altare Damascenum cap.* 2. & 3. — II. Sequeretur hoc absurdum; potestatem Ecclesiasticam à Christo alligatam esse certis locis, eorum quemundanae ὑπεροχῇ, quae [pag. 97] principum, annorum curriculo mutari potest, uti forma provincia- mutata est, teste *B. Rhenano*, & ex eo ac cum eo *Tholosano lib.* 15. *c.* 11. Con- *Wittakerum Controv.* 4. *qu.* 1. — III. Sequeretur & alterum absurdum; eâdem sequentia agnoscendas esse Ecclesias Patriarchales cum Patriarchis, & Oecume- m seu universalem cum suo Pontifice oecumenico. Vide argumenti hujus vin- is apud *Parkerum c. cit. p.* 287. — *Objectiones & exceptiones* pro Metropolitanis -untur I. ex Scripturâ. *Resp.* Sed 1. Aut tantum occultam intentionem Apostolorum

tolorum nobis obtrudunt; cujus autem avis indicio hoc habent? 2. Aut Scripturae phrasin atque historiam, ex factis, phrasi, consuetudine, & usu sequentium saeculorum non minus periculosè quam indoctè explicant. Vide *Parkerum.* — II. Ex aequitate & jure naturali, immo & divino: quo scilicet Ecclesia convertens in conversam jurisdictionem obtineret. *Resp.* Infra in subjectis Problematis, aliquid de hoc dicendum. — III. Ex jure Ecclesiastico antiquo *Resp.* Videndum est an satis prudenter ad exemplum Politiae ac Dominationis civilis, immo & Ethnicismi *(c. illis.* 8. *dist.)* Ecclesiae ab humanâ consuetudine & ratione sint constitutae. 2. Longe alia forma & ratio fuit istorum, & Papalium Metropolitarum; uti egregiè evincunt *Parkerus*, & *Autor Altaris Damasceni (David Calderwood) loc. cit.* Quibus nihil nunc habeo, quod addam, nisi hoc unicum: ex Capitulari Ludovici Pii: cap. 10. *Nullus Metropolitanus Episcopus absque caeterorum omnium comprovincialium Episcoporum instantiâ aliquorum, audiat causas eorum: quia irritae erunt, immò & causam in Synodo pro facto dabunt. Nec reliquorum aliquis Episcoporum, suorum Sacerdotum causas audiat absque praesentia Clericorum suorum, quia irrita erit sententia Episcopi, nisi praesentiâ Episcoporum confirmetur.* Longè alia nunc facies potestatis hierarchicae.

10. *Patriarchales* Ecclesiae sunt vel particulares, vel universales seu oecumenicae. *Illae* sunt Ecclesiae & Sedes Primatum in quâque gente, aut Imperio, aut Regno. Hodie etiamnum in Moscoviâ, & Imperio Abassino tales sunt Sedes Patriarchales, & Patriarchae: quorum posterior ipsorum linguâ vocatur *abouna*, i. e. Pater noster. In Occidente vocantur *Primates*, e. gr. Galliae, Germaniae, &c.: sic e. g. Hermolaus Barbarus fuit Patriarcha Aquilegiensis. *Istae* in orbe Romano olim erant Romana, Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, earumque sive appendix sive auctarium, Hierosolymitana. Alexandrina hoc saltem titulo videtur inter omnes Patriarchales antiquissima: ubi primo Patriarcha ipsorum vocabatur *Abba*, postea à tempore Heraclae, constitutis per praedecessorem Demetrium tribus, & per ipsam viginti Episcopis (qui antea in Aegypto nulli erant) vocati sunt *Papa* (quod Arabes scribunt *Baba*), id est, avus, hoc est, pater patrum: quod Episcopi dicerentur Patres; & consequenter Patriarchae, qui Episcopis sui districtus praeerant, dicendi viderentur, *patres patrum.* Sic *Eutychius* Patriarcha [pag. 98] Alexandrinus *in Annal. Arab.* & Lat. nunc editis *tom.* 1. *p.* 334. Sed de his pluribus infra *Part.* 2. ubi *de Patriarchis. Oecumenica Ecclesia* instituta scil. per explicitam & ordinatam correspondentiam ac communicationem una atque unita, an post tempora apostolica, unquam in mundo exstiterit, aut aliquamdiu continuata fuerit, ita ut notitia ejus historica à nobis nunc haberi possit; non tantum vehementer dubito, sed & in negantem partem totus inclino. Ita ut frustra talis unitas oecumenica jactetur. Implicitam omnium orthodoxarum Ecclesiarum omniumque fidelium communionem, semper fuisse & etiamnum esse sine dubio statuendum est: & de eâ accipiendum esse illud vulgatum: *Non Deus huic pater est, cui non Ecclesia mater.* Studere enim quis potest unitati Ecclesiae universalis, & in unitate ejus manere, qui persistit in unitate fidei, & cum quacunque ejus parte, in quam incidit, aut cum quâ jungi potest, explicitam communionem colit: quamvis vix sciat, an quae, & quales in totius orbis partibus sint Ecclesiae, quae oecumenicam constituunt. De repraesentamine Ecclesiae oecumenicae uno aliquo tempore, aut hoc illove saeculo in orbe existentis, hoc

hoc est, de Synodo Oecumenicâ itidem ostendi nequit, eam unquam post apostolicam *Actor*. 15. exstitisse. Perlustrentur modo Historiae Ecclesiasticae, & Acta Conciliorum: & nihil invenies nisi delegatos Ecclesiarum in Imperio Romano; quibus subinde pauci ex barbarico se forte adjunxerunt. Similiter quatuor Patriarchae in occidentali & orientali partibus imperii dicebantur oecumenici, prout orientales etiam hodie eodem titulo se insigniunt, quod universi scil. imperii seu orbis Romani Ecclesiis in quatuor quasi Satrapias aut Tetrarchias distributis melioris ordinis causâ (uti putabatur) praeessent: nihil aliud tamen, quam orbis Romanus intelligi debet: & consequenter nullus est Pontifex oecumenicus, nec sedes & Ecclesia oecumenica, à quâ omnes Ecclesiae necessario sic dependeant, ut nisi explicitâ unione ac communione eidem incorporentur, extra catholicam & oecumenicam plane vagari viderentur.

11. *Problema* I. An Ecclesiae Metropolitanae & Cathedrales, in reformatione Ecclesiarum ab abusibus Papatus, retinendae; aut ubi jam sublatae, restituendae sint. *Resp. Neg.* propter rationes supra allatas: & vel haec una sufficiat; tum pari ratione instituendas aut restituendas Primatiales, Patriarchales, Oecumenicam seu Universalem, & totam illam mundanam dominationem. Sed contra objicitur, ab illis, qui rebus in Angliâ post annum 1640. mutari coeptis, pro Hierarchiâ Cathedrali cum suis Capitulis stabant: 1. *Object.* ordinem episcopalem èsse antiquum & apostolicum. *Resp.* Nihil minus: uti à Reformatis Theologis contra Pontificios solidè probatum est. Sed de hoc *Part.* 2. — 2. *Object.* Ecclesiae tales cultui & honori Dei dedicatae sunt statim cum propagatione fidei inter Gentes. *Resp.* 1. Nihil tale comparet in Historiâ N. T., nec in primis & antiquissimis Scriptoribus Ecclesiasticis: [pag. 99] sed hoc, fuisse oppidatim, & vicatim constitutas Ecclesias, & quidem integras cum suâ propriâ potestate, regimine, & ministerio Ecclesiastico. 2. Postea cum potestas Episcoporum, & usurpans dominatio fratrum in fratres, Ecclesiarum in Ecclesias, paulatim irreperet, & Ecclesiae se ad distinctas potestates ac praeeminentias civiles, immo ad hierarchiam Ethnicam conformarent: nondum tamen fuerunt Cathedrales, cum Episcopis, Capitulis, Canonicis, ac dignitatibus suis; quales illae, quas nos improbamus. 3. Quidquid sit; naevi illi & κακοζηλίαι antiquorum, non faciunt nobis regulam; non magis quam humanae traditiones eorum de Coelibatu Ministrorum, de Chrismatis, aliisque centenis stipulis circa ceremonias & regimen Ecclesiarum. 3. *Object.* Alicubi in reformatione judicatum est, eas esse utiles ad cultum & honorem Dei. *Resp.* 1. quo judicio, publico an privato, politico an Ecclesiastico, an utroque, hoc judicatum sit, & quae rationes fuerint judicii aut facti istius, accuratè pernoscendum esset: & tum responderi posset. Germania procul dubio respicitur, ubi initio in deliberationibus Principum, de obtinendâ reformatione universali in Imperio, deque pace religionis, conciliatione dissidentium &c. de multis tolerandis disquirebatur, quae Ecclesiae Germanicae & Anglicae nunc minimè tolerarent, saltem probarent, aut sponte sibi accerserent. Sed non est, quod à thesi ad hypothesin cendamus. *Resp.* 2. Quidquid sit, videndum an possit illi reformationi applicari 1 *Apoc.* 3. *v.* 2. 17. — 4. *Object.* Sunt praecipua externa motiva omnium studiosorum, nominatim Theologiae, quibus ad studia animantur. *Resp.* Si talibus & non oribus motivis ducuntur Theologi, utique theologia fit saecularis, & mutatur gio in Mammonam. Itaque haec unica ratio sufficeret tollendis Cathedralibus: anto melius avaritiae & ambitionis mancipia (*Phil.* 3. 18. 19.) à sacro ordine arce-

arceantur. 5. *Object.* Sunt commodissima seu aptissima praemia eximiorum & doctissimorum studiosorum. *Resp.* Praemia praestantibus & laboriosis ingeniis tribuenda, aliunde, alio titulo, ac modo procurari quid vetat? Nec nos repugnamus: modo ne religio à divitiis devoretur, aut sacra misceantur profanis, aut dominatio Ecclesiastica eorum, qui non laborant in verbo, immo & otiosorum hominum, in Curatos & Pastores pariter ac greges ipsorum introducatur, contra ordinem à Christo statutum. 6. *Object.* Produxerunt eae complures doctos ac pios viros, qui veritatem adversus Papatum validissimè defenderunt. *Resp.* 1. quam multi aut pauci illi fuerint nescio: hoc saltem scio Doctores in Academiis, & Pastores in Ecclesiis quotidiano curae Ecclesiasticae aut Academicae labore obrutos, longè plures fuisse qui & vivâ voce & eruditissimis scriptis veritatem contra Pontificios non tantum, sed & omnes alios adversarios defenderunt. Fiat modo catalogus Scriptorum, & videbis verum esse, quod dico. 2. *Resp.* Quid si quis dicat: Monasteria produxerunt innumerabiles viros qui [pag. 100] Theologiam imprimis, deinde & alias artes scriptis suis illustrarunt; ergone Monachi, & Monasteria, restituenda aut retinenda. Haberent procul dubio assertores Cathedralium suas distinctiones per se & per accidens, &c. Eas huc applicent. 7. *Object.* Per eas multi Professores & viri docti in Academiis sustentantur. *Resp.* 1. Stipendia & honoraria illa maneant, et vel ex illis, vel ex aliis reditibus exsolvantur: sed exili huic lapidi tantum Cathedralium colossum superstruere, aut vice versa, quid opus? *Resp.* 2. Suspicari quis posset, Professores Academicos esse πρόφασιν, & otiosos ventres esse χίτίχν. Quantulum enim illud, quod inde erogatur Professoribus, si cum reliquis reditibus comparetur. *Resp.* 3. Quocunque modo reditus illi distribuantur; nulla ratio est, ut hinc aut propter eos fabricentur novae formae Ecclesiarum, dignitatum, & dominationum, quas simplicitas apostolica & humilitas primaeva ignoravit. 8. *Object.* Sunt divina monumenta pietatis majorum nostrorum, &c. *Resp.* Idem Pontificii dicunt de Monasteriis, de Reditibus Papae, Cardinalium &c. Vide nunc quomodo illis respondeas, & tibi responderis. 9. *Object.* Multas objectiones pro Capitulis, praesertim Cathedralibus in Angliâ libello quodam edito decertantium hic contrahemus; sunt enim unius classis. *Cathedrales*, inquiunt, *conferunt honestâ quàdam ratione competentem portionem Nobilium Filiis natu minoribus, qui devovent se Ministerio Evangelii; ut & constantes & amplos reditus pro Regibus & Principibus: unicum praeterea medium sunt, quo subsistant & vivant tot officiales cum suis familiis, qui ab iis dependent: adhaec primarium sunt sustentaculum aliquot millenarum familiarum, quae reditibus aut beneficiis earum gaudent; denique sustentacula scholarum, hospitalium &c.; postremò speciales causae lucri & emolumenti iis Civitatibus, ubi sitae sunt; partim sublevando pauperes eorum, partim eò trahendo peregrinantes &c.* *Resp.* 1. Rationes omnes culinariae & oeconomicae, nullae Theologico-Ecclesiasticae: itaque fundare non possunt praetensas Cathedrales, nec reformationem, quae nunc intenditur, impedi[re]. *Resp.* 2. Reditus eorum, ut ad pios ac necessarios usus convertantur, omnino pr[o]bamus. *Resp.* 3. Ut etiam parte eorum gaudeant supra nominati: quod justitiae est [&] gratitudinis, ex intentione donatorum, accedente consensu supremae potestatis, a[u]t eorum, ad quos ex lege aut contractu hoc spectat; omnino faciendum est, nec mu[]tandum: quod aequitatis est, & liberalitatis, id committendum conscientiae, & hu[]manitati eorum, quorum interest. *Resp.* 4. Ut Studiosis, Theologis, Ecclesiaru[m]

Mini-

Ministris, Scholarum Moderatoribus honestè prospiciatur, incumbit Ecclesiis, & Christianis Magistratibus: quomodo autem & unde sit ipsis prospiciendum, videndum est illis, quibus hoc incumbit: Interim sacrilegiis, & abusibus bonorum Ecclesiasticorum minimè patrocinamur: tantum Cathedralium necessitatem aut utilitatem impugnamus. *Resp.* 5. Bene ordinatae Academiae, & [pag. 101] Collegia Academica, cum suis stipendiis, honorariis, beneficiis, privilegiis, omnia illa utilius & tutius in bonum Reipublicae & Ecclesiae praestare possent: ut necesse non esset, Capitula tanquam Collegia Ecclesiastica, & Ecclesias repraesentativas in Ecclesiis erigere aut continuare. Quod si Academias, Seminaria, Collegia Scholastica docentium & discentium Capitulis sublatis alicubi posse substitui, iisque reditus capitulares assignari quis judicaret cum primis in Germaniâ reformatoribus (infra *Part* 2. *ubi de Canonicis, cit.*): non repugnamus.

12. *Problema* II. An Ecclesiae Collegiatae sic dictae à Collegio Clericorum & Canonicorum sive Regularium sive Saecularium possint ita reformari in accidentalibus, ut essentialia regiminis istius & Ecclesiae maneant? *Resp. Neg.* propter rationes supra iis oppositas. Hic nunc istas applicamus. 1. *Quia* nulla est forma Ecclesiae, nec ministerii Ecclesiastici, nec Presbyterii, (quale *Actor.* 20. 20. 28. 1. *Timot.* 4. 14. & 5. 20. *Matth.* 18. 1. *Petr.* 5. 1. *Thess.* 5.): Canonici enim quà Canonici non pascunt Ecclesiam illam verbo, sacramentis, adhortatione, consolatione; si qui ex illis tale quid subinde praestant, hoc totum est per accidens ordinis & status Canonici; faciunt enim illud ratione & vi alterius muneris ac status, quod praeter Canonicos sint Archipresbyteri, Parochi seu Curati, Concionatores, Lectores Theologi &c. Uti videre est apud *Barbosam, aliosque Scriptores de Canonicis.* 2. *Quia* per Capitula ejusmodi ostium non residentiis & vicariatibus ac substitutionibus aperitur. —*Instant.* 1. Atqui abolito Episcopatu, ministerium verbi, sacramentorum, disciplinae curari posset ab illo Collegio per alios. *Resp.* 1. *Tum* ipsi supervacanei essent: nullam enim curam, nullum regimen Ecclesiae ipsi peragerent; itaque non essent Ecclesiastici; consequenter nulla ipsis Ecclesiastica potestas relinqui aut tribui deberet 2. *Ecclesiasticum* munus seu ministerium esse cum potestate substituendi, in scripturâ inauditum: de quo infra *Part.* 2. *ubi de Non-residentibus & de Vicariis.* 3. *Monstrosum* etiam & iniquum, ut qui nullam ipsi vocationem & functionem Ecclesiasticam exercerent, in Antecessores, Praefectos, & Pastores Ecclesiasticos (sic enim vocantur Ministri *Eph* 4. 1. *Thess.* 5. 1. *Tim.* 5. 1. *Petr.* 5.) potestatem haberent. 4. *Absurdum* & ἄγραφον est Parochum, Curatum, Concionatorem, seu ordinarium in verbo Antecessorem constituere, cui non competat potestas regiminis & jurisdictionis; sed cujus potestas in alium, mutum scil. clericum transferatur: posito enim aut sublato priori quod est principale, ponitur aut tollitur posterius. 5. *Quod* restat curae & regiminis externi circa fabricam, reditus Ecclesiasticos, stipendia, & similia temp[illegible]lia; illud sive per Collegium, sive per Quaestorem, sive per Aedilem, sive per [illegible]istratum, sive per Patronum, sive per quemcunque alium à Magistratu aut Ec[illegible] constitutum administretur, nullam infert curam spiritualem aut functionem, [illegible]trinsecam potestatem Ecclesiasticam; ita ut inde nullae resultent aut per illud [illegible]. 102] constituantur Ecclesiae, nedum ut supra alias possent dici Ecclesiae Col[illegible]tae, aut Cathedrales & matres. — *Instantia* 2. Quid si Collegae istius Collegii ipsi [illegible] aut per filios, cognatos &c. ad munera Ecclesiastica idoneos & paratos Ecclesiam

siam curent? *Resp.* 1. Si omnes, aut aliqui ex ipsis sacrâ & Ecclesiasticâ vocationt ad hoc vocentur, eamque vocationem illi sequantur, juxta doctrinam & disciplinam nostram [l. nostrarum] Ecclesiarum; nemo est qui repugnat: sed cum ipso facto aboletur τὸ collegiatum, quà tale; haut aliter ac Episcopus Tricassensis in Galliâ Principis Melphitani filius, liberè à coetu reformatorum in illâ civitate in Pastorem electus, mansit in publico munere praedicandi verbum, administrandi sacramenta &c. 2. Quod si filii aut cognati eorum vocentur, jam ipsi praetenso ordine & regimine Ecclesiastico soluti sunt. Absit hic omnis intrusio, successio, resignatio, societas officiorum, pensio, commenda, vicariatus, administratio, pluralitas beneficiorum, non residentia, exspectativa, coadjutorialitas, & similes Romani emporii (uti appellat celebris JC. *Carolus Molineus*) nundinationes: tales enim ementes & vendentes ex Templo ejicit cum Christo Christiana Ecclesia. — *Instantia* 3. Quid si Collegia illa mutentur in Politica & Civilia; aut saltem retineatur potestas politica, quam sub Papatu cum Ecclesiasticâ conjunctam habebant. *Resp.* 1. Tum tituli Ecclesiastici, & putatitius aut apparens ordo, regimen, ac autoritas Ecclesiastica, deberent in totum deponi: Deus enim est Deus ordinis non confusionis. Sicuti Concionator nullo fungens munere politico non debet sibi titulum & potestatem politicam Praetoris, Consulis, Judicis, Syndici tribuere; sic vicissim civis aut politicus nullo fungens munere Ecclesiastico, non debet sibi titulum & potestatem Concionatoris, Senioris, Diaconi, Lectoris seu Doctoris Theologi arrogare. 2. An, quae, quomodo, à quibus, in quem finem & usum collegia in purè politica, aut militaria, transformari aut de novo sic erigi possint, ut nec Ecclesiasticae functioni & potestati praejudicent, nec reliquias fermenti hierarchici Papalis reformationi nostrae vel minimâ specie admiscere videantur; accuratè & piè despiciendum est illis, penes quos est potestas. 3. De peculio sacro (uti appellant), hoc est de reditibus Ecclesiasticis, reliquisque huc spectantibus nunc non est dicendi locus: sed infra, *tit. de Temporalibus Ecclesiae.* Nostra disputatio est adversus Canonistarum Ecclesias Cathedrales & Collegiatas, quà tales. Quae tamen redituum origo, quis modus, quis usus, quae reductio & mutatio, penes quos &c. *infra part.* 2. disquirendum *tit. de Canonicis.*

13. *Problema* III. An ubique ad integritatem, & perfectionem organicam Ecclesiarum particularium, Collegia seu Synedria Ecclesiastica sint erigenda. *Resp. Aff.* 1. *Quia* non potest melius destrui aut averti omnis species papalis dominationis, nec ἀταξίαις tutius occurri: vide infra *part.* 2. *ubi de Senioribus.* 2. *Quia* ordo, perfectio, integritas praeferenda est defectui & mutilo: esse [pag. 103] autem hunc ordinem, nominatim Ecclesiarum nostrarum in Belgio, probatur *loc. cit.* 3. *Quia* qui ad formata ejusmodi Collegia fastidiunt, aut eorum erectionem impediunt, plerumque aut res novas moliuntur (uti Remonstrantes in constitutionibus Ecclesiasticis hujus nostrae Provinciae anno 1612. quod indicavimus *loco cit.*); aut spiritu dominandi hierarchico & diotrephico agitantur; aut vita ac mores eorum non ita castigati sunt, ut quotidianam Synedrii inspectionem & autoritatem sustinere queant; aut libertati in electionibus Ministrorum insidiantur, ut tanto facilius promoveant quibus favent, aut quos genio ac rebus suis magis convenire arbitrantur. — *Problema* IV. An Ecclesiae in majoribus Civitatibus, praesertim in Metropolibus; aut Ecclesiae, quas vocant synodales, apud nos aliquam habeant cathedralitatem? *Resp. Neg.* Nec jure, nec etiam facto, immo ne postulato quidem aut praetensione, quod sciam.

sciam. Consulantur *Constitutiones nostrae*, & quotidiana praxis Ecclesiastica. — *Problema* V. An Ecclesia, aut Ecclesiae in Classem & Synodum combinatae fiunt Cathedrales, cum immittunt ministros ad Ecclesias clandestinas, easque dirigunt? *Resp. Neg.* si enim primò mittunt ad colligendam Ecclesiam, ubi nulla est, jam autoritativè hoc faciunt, ex *Actor.* 13. *v.* 2. 3. 4. & tamen Ecclesia non effert se supra Ecclesiam, quia non est ibi Ecclesia instituta, nec propria & intrinseca potestas Ecclesiastica. Sed si mittunt ad Ecclesias jam constitutas; quidquid hic faciunt, faciunt aut ex potestate delegatâ & sibi collatâ ab illis fratribus sub cruce (quia ipsis integrum non est aut in suo coetu aut hic apud nos, Ministros audire, eorumque delectus habere); in reliquis faciunt omnia caritativè non autoritativè, consulendo non decernendo. Et sic Ecclesiae Belgicae procul à nobis dissitae, sive publicae sive clandestinae, possunt uni alicui Ministro, aut Seniori, aut cuicunque fratri, cujus fides ipsis perspecta sit, negotium electionis committere, salvâ ipsis manente suâ potestate, & seclusâ omni subjectione ac dependentiâ cathedrali. Addo tamen in casu malae administrationis, aut provocationis &c. (de quibus *part.* 2. *ubi de Synodis & Classibus*) posse Ecclesias illas, cum quibus classicalem aut synodalem combinationem & correspondentiam habent Ecclesiae clandestinae aut procul dissitae, autoritativè decernere, & eas dirigere.

14. *Problema* VI. An Ecclesiae quaedam in Belgio, quae primae miserunt in Indiam Orientalem & Occidentalem, habuerint cathedralitatem & potestatem, jure primae occupationis. *Resp. Neg.* nec memini aliquam vel speciem cathedralitatis, aut metropoliticae potestatis ipsis tributam, aut illas sibi hoc vindicasse. Quidquid enim hic egerunt, ad postulatum eorum ad quos res Indicae spectabant, illud egerunt quidem autoritativè; quomodo Ecclesia Antiochena *Actor.* 13. de quo in *Desp. Causâ Papatus lib.* 2. *sect.* 1. *c. ult.* Interim non sibi solis hanc potestatem arrogârunt, sed etiam aliis Ecclesiis, qui per occasionem simile quid poterant, jus suum inviolatum reliquerunt. Si enim Praefecti [pag. 104] societatis Indicae. aut Nautae expeditionem in Indias suscepturi, auxilium cujuscunque alterius Ecclesiae aut ministerii in Belgio postulassent, utique non potuissent ipsis hoc denegare. Commune ergo jus, quod pariter & promiscuè omnes pro re natâ exercere possunt, non fundat cathedralitatem: Nam nondum tunc erant ibi Ecclesiae, sed tantum colligendae seu in fieri, & in spe. — *Problema* VII. An illae Ecclesiae, aut omnes Belgicae simul habeant perpetuam potestatem eligendi Ministros & mittendi ad Ecclesias illic nunc constitutas atque integras per Synedria & correspondentias classicas, easque autoritativè regendi, tanquam propriâ potestate hâc in parte destitutas, & â Belgicis Ecclesiis dependentes. *Resp. Neg.* 1. Quia nulla alia dependentia hic statui potest, quam secundum jus aequationis; quatenus synodalem correspondentiam colunt cum Ecclesiis in Belgio: quomodo E[illegible]lesiae hujus aut istius Classis aut Synodi, in Provinciis Belgicis à se mutuò dep[illegible]dent: de quo vide *Part.* 2. ubi *de Classibus.* 2. Extra hunc respectum propriâ p[illegible]state praeditae sunt, aeque ac Ecclesiae quaelibet particulares, aut Classis in B[illegible]io: hoc enim habet irrefragabilis & celebris ille canon ordinis nostri Ecclesiast[illegible] διαῤῥήδην omni hierarchiae oppositus: *Nulla Ecclesia supra aliam Ecclesiam, n[illegible]us Minister supra alium Ministrum.* 3. Quod autem propter loci distantiam obs[illegible]ns & imperfectius potestatem suam exercent in nonnullis actibus Ecclesiasticis, nomina-

nominatim in exploratione & delectu Ministrorum, cum nomine eorum aut pro illis promoveant hoc negotium partim Ampliss. DD. Praefecti rerum Indicarum, partim Ministri, aut Presbyteria, aut Classes (ubi cameras suas habent dicti Ampliss. DD. Praefecti): hoc, inquam, ipsi intrinsecae potestati Ecclesiarum non praejudicat, nec illam iis aufert, nedum ut quasi ex spoliis his cathedralitatem aut matricitatem alterius exstruat. 4. Distinguendae sunt Ecclesiae illic colligendae, aut quae colliguntur, ab Ecclesiis illic jam collectis, integrè formatis & constitutis, partim ex Belgis partim ex Indis; & posteriores tanquam Ecclesiae statae, perpetuae & permanentes, ab Ecclesiis navalibus, seu mavis coetibus Christianorum partim nautarum, partim militum ambulatoriis & temporariis, qui aliquot mensium spatio in navibus ad communia sacra & pietatis exercitia conveniunt sub praesidio & Ministerio Concionatoris. Hic Concionatorum, qui in Indiam mittuntur, triplicem videmus respectum; & consequenter diversimode missionem eorum esse considerandam, ac de eâ judicandum. Quocumque autem modo consideretur, nullam hinc conficies superioritatem aut cathedralitatem: uti patet ex modo dictis & evidentius patescet, ex solutione sequentium dubiorum & objectionum.

15. Sit ergo *Dubium* 1. Ecclesiae Belgicae Indicas plantârunt, & converterunt; ergo videtur jure plantationis & conversionis regimen ipsis competere in Ecclesias conversas, & hae eodem jure destitutae esse. *Resp. Neg.* [pag. 105] *Consequentiam.* 1. *Quia* juris istius nulla mentio in scripturâ, ne quidem illis in locis ubi agitur de convertentibus, quae suo labore & suis sumtibus alias converterant; *Rom.* 15. 27. 1. *Cor.* 9. 11. 12. Ubi tantum postulat gratitudinem & remunerationem debitam in temporalibus, non vero dependentiam & subjectionem in spiritualibus. Colossensis converterat Laodicenam; sed nullam potestatem ei propterea tribuit Apostolus *Col.* 2: 1. aut 4. 13. 16. ubi ejusdem meminit 2. *Quia* sequeretur, tum nullam potestatem propriam Ecclesiasticam fuisse in Ecclesiis Gentilium, quippe quae à Judaeis conversae erant *Rom.* 15. 27. coll. cum *Actor.* 1. 8. *Johan.* 4. 22. *Jesai.* 2. 3. *Rom.* 11. *vers.* 17. 18.; immo ne quidem in Ecclesiis Judeae, quae omnes primam sui plantationem & collectionem debebant uni Ecclesiae Hierosolymitanae, quippe quae suis sumtibus primùm misit Apostolos & Euangelistas, omniaque ad collectionem earum necessaria curavit *Actor.* 4. *v.* 34. — 3. *Quia* conversae aeque ac convertentes dicuntur Ecclesiae Christi, & consequenter eâdem essentiâ & pari potestate Ecclesiasticâ praeditae. 4. *Quia* totum hoc commentum de Ecclesiâ Matrice, de jure convertentis in conversam, est fermentum Papale hierarchicae & Antichristianae dominationis in fratres, ab Ecclesiis reformatis praesertim in Belgio & alibi sollicitè expurgatum, cum omnibus Cathedralibus, Episcopis, Archiepiscopis, &c. Qui ergo ex tali praetenso & protrito jure apud nos argumentaretur, ut canis ad vomitum redire videretur. 5. *Quia* stabiliretur hic alia quaedam machina papalis in perniciem Ecclesiarum inventa, Jus scilicet Patronatus clericale; immo fortè eo quid deterius: [illegible] n Deputatis aut quarundam aut omnium Classium & Synodorum, superioritas & p[illegible] tas in Ecclesias illas tribueretur; ita ut illae propriâ atque intrinsecâ suâ potest[illegible]e (nominatim in vocationibus Ministrorum) juxta cum aliis Ecclesiis reformatis n Galliâ, Scotiâ, Belgio &c., & juxta Statuta nostra Ecclesiastica ex jure divino in su[illegible] stantialibus immediatè desumpta, uti non possent. 6. *Quia* illud iniquius & pej[illegible]s esset ipso Jure Canonico & praxi Papatus: qui inter Indos quamvis sibi & politicè & Eccle[illegible]-

Ecclesiasticè subjuges & ab Episcopis Hispaniae seu Delegatis Clericis conversos, constituunt tamen peculiarem, intrinsecam & propriam potestatem Ecclesiasticam, residentem scilicet (more Papali) in Episcopis Indorum: qui nulli alteri Episcopo in Hispaniâ aut alibi subjecti sunt, sed tantum proprio Archiepiscopo aut Metropolitae suo. Tholosanus in syntagm. Juris lib. 15. c. 11. *Coloniae quas ex Metropoli translatas esse constat, non sunt Archiepiscopatus* (illius scilicet qui Metropoli illi affixus est), *quia Coloniae etiam in longinqua Regna & Nationes transferebantur.* Applica hoc ad Ecclesias ex Hispaniâ aut Belgio translatas seu deductas in Indiam. 7. *Quia* sequeretur hoc absurdum, in Ecclesiasticis (in quibus strictè observandum illud *Luc.* 22. 25. 26. & 1 *Petr.* 5. *v.* 1. 2. 3.) praetenso jure plantationis aut deductae Coloniae, plus subjectionis [pag. 106] imponi Ecclesiis & minus concedi libertatis, quam in politicis: ubi, nec *verum nec aequum arbitrantur, ut Metropoles Coloniis imperent quasi naturae lege*, Dionys Halicarnass. lib. 3. sed potius censent, *novum populum & sui juris nasci*, Thucyd. lib. 1. Uti contra Papistas ostendimus in *Desper. Caus. Papatus lib.* 3. *sect.* 3. *c.* 3. & 4. — 8. *Quia*, ut ad hominem argumentemur, jus tale acquisitum esset soli Ecclesiae Amstelredamensi, forte & post illam Middelburgensi: ab illis enim aut ipsarum Synedriis, primi Ministri illuc missi, illarum directione prima plantatio & collectio illic peracta. Atqui absurdum hoc ἀκόλουθον nemo facile concedet. 9. *Quia*, ut rursum ad hominem argumentemur, hoc praetensum jus deberet etiam extendi ad Ecclesias in Indiis aut primum, aut postea constitutas, utpote ad eam quae in Civitate *Bataviâ* Indiae Orientalis, aut in Civitate *Fernambuco* Indiae Occidentalis; quarum autoritate & directione aliae Ecclesiae illic colligi coeptae & forte etiamnum colliguntur. Hic nulla patet exceptio, nisi dicant primò primis, non vero δευτεροπρώτοις convertentibus hoc jus vindicandum. Atqui tum uni ac soli competit Amstelredamensi, quod ad Indiam scilicet Orientalem; haut aliter ac olim debuisset competere uni Hierosolymitanae, respectu omnium Ecclesiarum totius orbis. Quae omnia sunt absurdissima. Confer quae disputamus contra Pontificios, *Desp. Caus. Papat. lib.* 3. *sect.* 1. *c.* 11. & *sect.* 3. *c.* 3. — 10. *Quia* sequeretur omnes Ecclesias Belgicas subesse Vesaliensi, aut Embdanae, & si quae essent idiomatis Wallonici, Genevensi; consequenter ab iis necessariò gubernandas, nominatim vocationes Ministrorum ab iis procurandas: quia scilicet olim missiones in Belgium & primae plantationes multarum Ecclesiarum ab iis sive consilio & auxilio fraterno ad postulatum Belgarum, sive Potestate Ecclesiasticâ, sive quocumque alio titulo procuratae sunt. Quidni idem dicam de primis Ecclesiis post oppugnatam tyrannidem Ducis Albani in Belgio publicè constitutis, ex. gr. Antwerpianâ, Ultrajectinâ, Dordracenâ, Gandavensi, Verianâ, Vlissinganâ, Cuylenburgicâ, Vianensi, Buranâ, Leerdamensi &c. unde pleraeque aliae in Hollandiâ, Zelandiâ, Geldriâ &c. sunt propagatae, aut plantatae. 11. *Quia* talis opinio aut talis praxis stabiliret non parum hypothesin il[...]n Hierarchiae papisticae, quam Dominationi non tantum Metropoliticae aut Pat[...]chali, sed & Romano-Papali substernunt: Quia Romana est matrix & radix a[...]um Ecclesiarum, & Petrus Episcopus ipsius primus inter Gentes praedicavit euang[...]um, ideo illi competere potestatem in alias Ecclesias. Quod commentum quomodo T[...]ologi nostri refutent, vide apud *Chamier. de Oecumenico Pontifice lib.* 3. & *Wit-t[...]rum, aliosque Bellarmini Antagonistas*, quin & *Matth. Sutclivium*, quamvis Hier[...]iae addictiorem *lib.* 2 *de Pontifice cap.* 2. *cap.* 3. & 6. — 12. *Quia*, si talis praxis seu

seu usurpatio locum in hoc negotio inveniret, tacitè & paulatim Ecclesiae nostrae relabi possent à semel & prudenter [pag. 107] expurgato fermento eminentiae hierarchicae, & dominii episcopalis. Vide quomodo mysterium praetensi juris convertentium in conversas hierarchico regimini implexum, & hoc vicissim illi involutum sit, apud *Georgium Downamum in Concione de Episcopatu;* quod solidè refutârunt ex Theologis nostratibus, *Gerson Bucerus* in eruditissimo *scripto de Presbyterio & Episcopatu pag.* 211. 238. Et ex Anglis *Parkerus Lib.* 3. *c.* 18. *Num.* 27. — 13. *Quia* hoc portam aperiret mundanae superbiae, & simoniae: honoribus enim & potestate venderentur dona & benedictio Dei in conversione hominum; & sic convertentes sive Ecclesiae, sive Euangelistae fierent mercenarii. 14. *Quia* pareret aut aleret hoc meram confusionem regiminis Ecclesiastici, & πολυπραγμοσύνην atque ἀλλοτριεπισκοπὴν, pluralitatem denique (ut malum ex malo facile sequitur) beneficiorum, non residentiam, episcopatum titularem &c. Sufficit enim Pastoribus cura immediata Ecclesiae suae, & mediata combinationis suae classicalis ac synodalis: ulterius ad plures & alienas Ecclesias, Classes, Synodos, praesertim longè dissitas, si se diffundat, eveniret facile illud: *Pluribus intentus minus est ad singula sensus;* & tantum saepe detraheret propriae suae curae, quantum alienae tribueret. Ut foeminas illas in alienis familiis omnia curiosè lustrantes & περιεργούσας, atque in aliena negotia se importunè ingerentes, contingit plerumque in propriâ negligentiores esse: sic & Ministros &c. Haec ideo dico, non ut quidquam detraham zelo & necessariae operae, quae Ecclesiis clandestinis aut alicubi longè dissitis primum colligendis & ordinandis, postea ordinatis jam juvandis, immo & ex lege & more synodalis correspondentiae ac combinationis dirigendis impenditur; sed ut procul avertam omnem vel minimam Hierarchiae episcopalis aut cathedralitatis speciem, & nostras Ecclesias, quarum interest, praemoneam. 15. *Denique quia*, quidquid hic fertur praetensi juris, novum est & posterius ingressum, non apostolicum; & praetendi nihil potest nisi primùm consuetudo, & deinde placitum Episcoporum istius temporis; de quo vide *Gersonem Bucerum, Parkerum loc. cit.* Nobis nunc suffecerit antiqui & primaevi juris vestigia ostendisse in *Jure Canonico, cap. praecipimus.* 16. *quaest.* 1. Ubi statuit factâ divisione Episcopatus, aut Parochiae, aut baptismalis Ecclesiae (quae ipsis Matrix dicitur) in duas, *illam populi partem, quae novis Ecclesiis supponebatur, à jure prioris Ecclesiae absolutam fuisse.* Hoc enim nisi fieri posset, multitudinem Ecclesiarum ad paucitatem redigendam fore.

16. *Dubium* II. An competat praetensum jus soli Ecclesiae illi, aut solis Ecclesiis illis in Belgio, quae suâ directione Indicas formârunt, & ordinem Synedriorum ac Classium in iis constituerunt. *Resp. Neg.* 1. Nititur falsâ hypothesi, quasi Ecclesia aut Ecclesiae aliquae Belgicae in Indiis constituissent Synedria, & Classes: cum ipsae Ecclesiae Indicae propriâ & intrinsecâ suâ potestate constituerint Synedria & Classes suas. Quod si forte Belgicae, aut Belgicarum [pag. 108] nonnullarum consilio aut auxilio usae sunt, hoc non tollit ipsarum potestatem, aut [l. nec] eam Belgicis attribuit; non magis, quam cum Ecclesia aliqua Belgica alterius aut aliarum consilio utitur. 2. Dato non concesso Ecclesias, Synedria & Classes primùm istic ordinatas fuisse ab Ecclesiis Belgicis; hoc tamen non magis aufert potestatem Ecclesiasticam Indicis, & tribuit Belgicis; quam cum Classis in Ecclesiâ novè collectâ primo dirigit electionem & constitutionem Synèdrii. Illud enim jus postea habet & ordinario ex sese

exercet

exercet sola illa Ecclesia, Classe suâ aut Synodo non consultâ. Aliud enim est considerare Ecclesiam in primâ origine, in fieri, ut informem & nondum constitutam; & aliud considerare eam ut jam formatam, integrè constitutam & absolutam. Illi tribui posset dependentia aliqua ab Matre seu Matrice; quae isti tribui non debet: quia Ecclesia non est supra Ecclesiam. — III. *Dubium.* An ratione potestatis, subordinationis, & dependentiae politicae, debeant Ecclesiae Indicae privari propriâ & intrinsecâ suâ potestate, & consequenter autoritativè gubernari ac dirigi ab Ecclesiâ aliquâ, aut Ecclesiis Belgicis. *Resp. Neg.* 1. *Quia* tum coelum misceretur terrae, & spiritualium rerum gubernatio plane accommodari deberet rebus saecularibus, & regnum Christi esset de hoc mundo: quod absurdum. 2. *Quia* sequeretur vicissim, si incolae Indiae Orientalis aut Occidentalis sive Belgae sive Indi aliquando autoritate politicâ tantum praestarent nostris Provinciis, quantum nostrae Provinciae nunc praestant utrique Indiae, debere Ecclesias Indicas Ecclesiasticam potestatem in Ecclesias Belgicas exercere, & Belgicas eâ plane destitui: quod quam absurdum sit, nemo non videt. 3. *Quia* praesupponitur omnes Populos & Provincias utriusque Indiae, quibuscum Belgis jus, aut foedus, aut licentia commerciorum, esse politicè Belgio foederato, & Societati Indicae subjectas: quod nondum probatum est. 4. *Quia* Coloniae Anglorum in Indiâ Occidentali seu Novâ Angliâ docuerunt, posse Colonias & Ecclesias politicè subjici populo aut regno Europeo, quae tamen Ecclesiasticè ab Ecclesiis istius Regni nullo modo dependent, immo ne quidem explicitam & formalem unionem ac correspondentiam synodalem cum iis colunt. — IV. *Dubium.* An istarum Ecclesiarum dependentia & subjectio Ecclesiastica ad Amstelredamensem, aut Middelburgensem, aut alias quascunque, aut omnes Belgicas, debeat esse perpetua; ex eo quod Mercatores & Cives Belgae suis sumtibus procurârint ipsis praedicationem Euangelii? *Resp. Neg.* 1. *Quia* sequeretur non Ecclesiasticos aut Ecclesias quà tales, sed tantum divites quosvis cives quà tales promiscuè in societatem hanc negotiatoriam coëuntes subordinare sibi Ecclesiasticè illas Ecclesias, easque acquisito illo jure in perpetuum regere; ne exclusis quidem Pontificiis, aut Haereticis Socinianis & Anabaptistis, aut Judaeis, Libertinis, Atheis, si qui illi societati Mercatorum nomen dedissent; quod absurdissimum. 2. *Quia* stabilirentur hâc ratione plus quam regalia, Jura Patronatus, [pag. 109] de quibus decantatum illud: *Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus:* qui enim Ecclesiam dotassent, aut sumtus in initio plantationis suppeditassent, aut in libertatem vindicassent, aut patrocinium & hospitium ei praebuissent, perpetuum imperium in eas sibi eâdem consequentiâ tribuerent. Quo nihil absurdius. Vide infra *Part.* 2. *de Jure Patronatus:* ubi jugum hoc à majoribus nostris tempore reformationis, immo nec ante sub Papatu, ut nec hodie portari posse, ostendimus. Dictis nihil nunc addam, nisi Canonem Concilii Papistici Gallicani Burdigalensis, quem habet Bochellus in Decretis Eccles. Gallic. l 5. tit. 8. c. 7. p. 772. *Ut in posterum felicius quam antea, praesertim ex quo atae fuerunt electiones, Ecclesiis Cathedralibus & Monasteriis provideatur, Regem istianissimum per viscera misericordiae Dei ac per Christi sanguinem obsecramus, e obtestamur, ut pro suâ in Deum singulari pietate, ad ipsius Dei gloriam, & lesiae utilitatem, nec non ad exolvendam maximâ religione, summisque angoribus andam conscientiam suam, facultatem eligendi idoneos & utiles Pastores Eccle- restituat.* 3. *Quia* sequeretur solam Ecclesiam Hierosolymitanam habuisse olim

olim potestatem Ecclesiasticam, reliquas omnes destitutas, quibus liberalitate civium & membrorum istius Ecclesiae (*Actor.* 4.) praedicatum erat Euangelium. — V. ***Dubium.*** An mera confusio hinc exspectanda, siquidem quaelibet Ecclesiae & Synedria in Belgio certatim mittant in utramque Indiam, & Ecclesiis ibi regiminis sui executionem praescribant, aut etiam negotia earum judicent, ac dirigant. ***Resp. Neg.*** Ubi quaeque Ecclesiae, & quique Ministri sua curaverint, & intra limites suos se continuerint: alienis rebus se non immiscentes, donec Ecclesiae Indicae pro suâ libertate hujus aut illius sive consilium, sive operam sollicitaverint. Quod si casus provocationis, aut malae administrationis, aut talis quis inciderit, facit tum non Ecclesia una, nedum Praefecti aliquot aut Deputati Ecclesiastici; sed Ecclesiae totius Provinciae aut Provinciarum, quod synodaliter in Belgio fieri solet in quibuscunque Ecclesiis, ex vi combinationis, confoederationis, & correspondentiae synodâlis. Uti ostendimus contra praetensam independentiam singularum Ecclesiarum, ***Part.*** 2. ***ubi de Classibus & Synodis.*** — VI. ***Dubium.*** An possint unquam Ecclesiae Indicae sive Orientales sive Occidentales, eaeque aut omnes aut aliquae in essentiâ suâ permanere ac subsistere, sine combinatione aut correspondentiâ explicitâ cum Ecclesiis Belgicis, quae quasi Matrix earum. ***Respond. Affir.*** 1. ***Necessarium*** esset correspondentiam illam omittere aut intermittere, in casu deformationis, aut impeditae reformationis, atqui adeo licitae separationis: de quo vide ***Desper. Causam Papatus lib.*** 2 ***sect.*** 1. ***&*** 2. ***& libr.*** 3. ***sect.*** 3. — 2. ***Utile*** esset, in casu, quando correspondentia & confoederatio illa propter loci distantiam & navigationum infrequentiam non ita exerceri posset; atque adeo tum ob illas tum ob alias causas aedificationem & majorem perfectionem Ecclesiarum [pag. 110] impediret potius, quam promoveret. 3. ***Licitum*** esset, quando mutatio politica dominiorum, aut regiminis, aut bella & scismata politica, aut placitum Magistratus, & similia, Ecclesiis hoc imponerent. Exemplum praebent Ecclesiae Belgicae in Angliâ, quae synodalem correspondentiam cum Ecclesiis in Belgio ab initio reformationis observari solitam, nunc intermittunt; non quidem sponte suâ, propter rationes Ecclesiasticas, sed solummodo propter politicas: quia illi, penes quos potestas politica, hoc non concedunt. De Belgicis, Francofurti, Franchothaliae, Hanoviae, & alibi in Germaniâ idem observamus. Ratio una haec est, quia combinatio & correspondentia illa instituta est ad melius esse Ecclesiarum, non verò ad earundem ἥττημα, aut eversionem. Confer infra ***Part.*** 2. ***ubi de Classibus & Synodis.*** Hoc tamen hic monemus, omnem mutationem aut innovationem absque gravibus causis admittere, nedum affectare, esse periculosum & temerarium.

17. Atque hactenus ad dubia responsum, Pergimus nunc in expediendis, quae restant, problematis. — VIII. *Problema.* An Ecclesiae in Belgio obtineant jus aliquod maternum, aut cathedrale, aut metropoliticum, in Ecclesias Navales. & Castrenses. ***Resp.*** 1. Ecclesiae illae non sunt statae aut perpetuae, & consequenter non nisi analogicè & imperfectè dicuntur Ecclesiae; neque enim habent integritatem suam, quod ad Synedria & Collegia Ecclesiastica: & quamvis necessaria quaedam ad regimen, censuras, & disciplinam spectantia, à Concionatoribus illic solummodo administrentur; tamen, quia coetus illi sunt ambulatorii & solummodo ad certum aliquod tempus, praeterea ex membris diversarum Ecclesiarum componuntur, non posset hinc extrui Cathedralitas, siquidem integrum & peremtorium regimen

men istorum coetuum penderet ab aliis Ecclesiis. 2. Non una est ratio Navalium, & Castrensium. Illarum directio posset esse, & forte alicubi aliqua est apud Ecclesiam istius Civitatis, unde naves illae solvunt, & ubi plerique nautae religionem suam tanquam membra exercent. De Castrensibus tale quid vix dici potest: ut notum est illis, quibus nota sunt Castra. — IX. *Problema.* An Delegati, seu Deputati (quos in Belgio nunc vocant) Synodorum, seu Synodales, praestent & referant Collegium aliquod & jus cathedrale seu metropoliticum; & an potestas atque inspectio eorum sit reipsa episcopalis, aut saltem ei proximè affinis; & an conventus eorum, quos subinde habent, sint quasi Cathedralia & suprema Capitula aut Consistoria Ecclesiastica *Resp.* Infra *Part.* 2. *ubi de Senioribus*, amovimus calumniam *Grotii in Pietate Illustriss. DD. Ordd. Hollandiae p.* 112. quâ affirmat eos esse interreges, & gerere se pro Synodo, dum Synodus non habetur. Ibi dicta hic non repetimus. Tantum addimus, majori specie Grotium si candori studuisset, potuisse interregnum suum imponere Deputatis Synodi Ultrajectinae Remonstranticae secundum Constitutiones Ecclesiasticas anni [pag. 111] 1612. ubi posthabitis (si non honesto praetextu abrogatis) Synedriis in Ecclesiis vicanis, magna potestas illis concessa, inter alia ad conscriptionem atque editionem novae liturgiae hymnodicae. Vide *praefationem* illi *Liturgiae* praefixam. Sed nunc, cum videmus de novo sinistras suspiciones & alienas consequentias de regimine Ecclesiarum Belgicarum concipi, contra ipsius rei veritatem & contra intentionem, ac communes Constitutiones Ecclesiarum, idque ut praejudicio universalis quasi consensus premantur orthodoxi & pii viri, qui omnem cathedralem atque episcopalem dominationem in Anglia nunc plane sublatam velint: non possumus non lectori propius aperire, quid sit de illis Deputatis. Dicimus ergo 1. Ecclesias & Synodos Zelandicas, non constituere ejusmodi Deputatos; ut nec Wallonicas, seu Gallo-Belgicas. 2. Deputatorum illorum Collegium, non esse distinctum & perpetuum Collegium Ecclesiasticum ordinariâ potestate Ecclesiasticâ, sive regiminis sive jurisdictionis, instructum: non enim agnoscunt Constitutiones nostrae ulla Collegia, praeter ista quatuor, Synedrium seu Consistorium, Classem, Synodum Particularem seu Provincialem, & Synodum Nationalem. 3. Nullam ergo habent aut exercent potestatem supra & in Classes, Ecclesias Parochiales seu topicos, earumve Synedria; immo ne in unum quidem Concionatorem, aut Seniorem, aut Ecclesiae membrum: nisi per specialem, extraordinariam, & expressam Synodi delegationem mandatum habeant synodalem sententiam alicubi insinuandi, persuadendi, exequendi; aut etiam (quod rarissime fit) synodali potestate in particulari casu aut difficultate (cujus circumstantiae quaedam post habitam Synodum, in loco ibi cognoscendae sunt) determinandi. Et tum plerumque alii aliquot ex Synodo, aut ex vicinis Classibus adjunguntur: Immo & nonnunquam planè alii ad hoc negotium delegantur. Sed talis potestas synodalis rarissimè, ut dixi, & a[illegible] conceditur, & non nisi in extremo casu necessitatis, ubi res stante Synodo al[illegible]lvi non potest, nec tamen moram patitur. 4. Tale mandatum ipsis imposi[illegible]n, nullam potestatem, immo ne umbram potestatis concedit ipsis in alias Eccl[illegible]as, aut personas, aut negotia Ecclesiastica; nec ad eos provocatur in iisdem n[illegible]tiis: in quibus pro re natâ, aut si requirantur, fraterna consilia suggerere poss[illegible], provisionaliter tanquam arbitri in medium quid consulere: praeterea nihil. 5 [illegible] & scripta Theologica in lucem edenda non visitant ex propriâ & perpetuâ potestate,

potestate, ne quidem ex delegatâ potestate Synodi, ad illum annum aut illud biennium, quo delegationem suam sustinent: sed totum hoc Classibus aut Academiis imponitur in *Constitut. Ecclesiast.*: libertas tamen haec manet Synodo, extraordinariò visitationem hujus aut illius libri ipsis aut aliis quibuscunque demandandi. 6. Ministros in ministerio non confirmant; nedum ut in electionibus eorum partem aliquam habeant. 7. In Synodis aut Classibus nec [pag. 112] Praesidum, nec Assessorum, nec Actuariorum munere funguntur. 8. Immo quà Deputati, nullam earum partem faciunt: nec in iis comparent. Quod si in Hollandiâ Classibus nomine Synodi quid proponant, exeunt & ante fores exspectant, dum deliberatio instituitur & suffragia colliguntur: quo facto, intromissis illis & revocatis significatur quid statutum sit. Solummodo in Synodo comparent, ut mandatorum & negotiorum ipsis impositorum rationem illic reddant, aut saltem referant quo loco nunc illa sint, aut quid de iis factum aut non factum sit..Quâ occasione, dum istic adsunt, super negotiis propositis consilium, seu suffragium eorum deliberativum à Praeside, praesertim postremis his annis plerumque postulari consuevit, antequam Synodi suffragia decisiva & autoritativè determinantia quaerantur: quod tamen non arguit ullum peculiarem ac superiorem gradum ministerii Ecclesiastici, aut potestatem, ne quidem simplicem praesidentiam, aut primatum ordinis supra Ecclesias aut Pastores Ecclesiarum; quia consilia DD. Delegatorum politicorum, qui nomine Illustr. Ordinum Provinciae, ubi Synodus habetur, illic comparent, nec non Ministrorum ab aliis quibusdam Synodis Provincialibus fraternae & collateralis correspondentiae causa illuc missorum, ut & Professorum Theologiae (quando scil. Synodus habetur in loco, ubi Academia) pari ratione postulari & audiri solent, & quidem prius quam Deputati consulantur. 9. Cum conveniunt aliquando, non determinant causas Ecclesiasticas, nec praeparant aut praestituunt aut praescribunt ea quae in Synodo proximâ agenda: hoc enim faciunt singulae Classes per sua gravamina, quae non ad Deputatos, sed ad Classem synodalem mittuntur & ab eâ collecta ac ordine disposita Classibus remittuntur, alicubi à Classibus ad omnia sui districtus Synedria seu Consistoria, ut super iis certi quid determinent & Delegatos suos ad Synodum literis fidei & mandati instruant: & haec omnia sine scientiâ & consilio aut consensu Deputatorum, quibus nihil hic negotii est. Quid ergo agunt? inquies: ***Respondeo;*** tantum post habitam Synodum acta ejus relegunt, atque ex iis notant mandata si quae ipsis imposita, ut ea fideliter exequantur, quippe rationem reddituri in proximè futurâ Synodo. Mandata autem illa plerumque nihil aliud continent quam querelas aut postulata quaedam nomine Synodi, per libellum supplicem Ill. Ordd., aut quaedam huic atque illi Ecclesiae super aliquo particulari negotio nomine itidem Synodi proponenda. Praeter haec mandata quae aliquando paucissima, aliquando nulla, aut fere nulla sunt, incumbit ipsis interesse nomine Synodi, examinibus vocatorum ad ministerium; ut ita Synodo de unitate in orthodoxiâ omnibus in Classibus servandâ, tanto melius constet. Posterius hoc nullam arguit ipsorum supra Ecclesias aut Classes potestatem: quia si quaestio aut controversia de orthodoxiâ examinandi incideret, penes ipsos non esset hoc determinare, sed penes Classem: Illi [pag. 113] nihil possunt, quam monere & ad Synodum referre. 10. Breviter alicubi in Belgio nulli, alicubi duo aut tres, alicubi quatuor in Synodo Provinciali nominantur delegati, qui ad annum, aut ad summum ad biennium, parti-

particularia & ipsis expresso ac speciali Synodi mandato designata, ac circumscripta negotia curent & exequantur; praeter praesentiam in examinibus Ministrorum. Unde invito sensu praxi Ecclesiarum Belgicarum, novus aliquis & peculiaris ministerii Ecclesiastici gradus (quem nullum agnoscunt nostrae Ecclesiae, praeter Concionatoris, Senioris, Doctoris, Diaconi) aut potestas regiminis ac jurisdictionis, aut dignitas, aut praesidêntia & ὑπεροχὴ Ecclesiastica quae sit Episcopatus, saltem quasi Episcopatus, nullâ specie ab aequis rerum aestimatoribus colligi debet. Possent eâdem consequentiâ nobis imponi gradus censorum, abstentorum, actuariorum, visitatorum, confirmatorum qui confirmant aliquem in ministerio, Consolatorum, Quaestorum Classicorum, Petitorum & Sollicitatorum (quos Politia alibi vocat Magistros libellorum supplicum), Examinatorum, Delegatorum classicalium ad Synodum, Inspectorum qui alumnos aut studiosos theologiae dirigunt, Scriptorum, qui librum aliquem scribunt nomine Classis aut Synodi, Collectorum & Distributorum seu Dispensatorum qui collectam aliquam pro exulibus aut Ecclesiis exteris curant & distribuunt, Disputatorum & Collatorum, qui cum heterodoxo aliquo coram disputant & conferunt, Gratulatorum & εὐχαριστούντων, qui nomine Ecclesiarum Principibus & Magistratibus gratulantur, aut gratias agunt &c. Ad haec enim & similia opera ac negotia Minister aliquis aut Ministri aliqui, à Synedrio, aut Classe, aut Synodo pro re natâ subinde specialiter deputari solent. His ita expositis facile est colligere, quid sit de Grotii calumniâ modo memoratâ; & quid de consequentiâ *Francisci Masoni*, relationi Reverendi mihique amicissimi D. Johannis Durei de Ecclesiis transmarinis superstructâ, in libello Oxoniae anno 1641. Anglicè edito, *tit. Certa in briefe treatises written by diverse &c.* Ubi probare conatur Ecclesias omnes reformatas, nominatim Politiae Ecclesiasticae Genevensis & Gallicae zelatrices habere reipsa Episcopos, & substantiam potestatis atque officii episcopalis, atque adeo quidquid initio reformationis sine Episcopatu aut contra eum ab illis actum est, illud in extremo necessitatis casu, qui legem non fert, actum esse. Verba autem praedictae relationis D. Durei hic exhibeo ex anglico in latinum translata: *Licet Classici Conventus, nec non Synodi in Hollandiâ quàm saepissimè habeantur; illi nimirum singulis mensibus, hae semel in anno, tamen non ita multi effluxère anni, cum, necessitate coacti, alios quosdam constituerint officiales, quibus magis universalis potestas & inspectio commissa est, quam reliquis (suis Collegis). Vocantur autem Delegati seu Synodi Deputati, quorum provincia pauculos durat annos. Hi Deputati habent suos conventus certis & urgentibus occasionibus, praecipuè verò constituto tempore Synodi Provincialis, ubi consultant* [pag. 114] *& praemeditantur quomodo negotia & causae quaeque disponendae & Synodo proponendae sint. In Synodo praetereà peculiari suo loco sedent, quibus Praeses Synodi hunc defert honorem ut primo loco ab illis requirat, rem quamque propositam Synodo aperiant, & judicium suum d[illegible] 'à prius exponant, quam suffragia synodalium postulentur & colligantur.* Conferat[illegible] -elatio cum iis, quae à nobis jam dicta sunt; & judicetur, an apologia Masoni p[illegible] ocationibus Ecclesiarum reformatarum extra Angliam nobis amplectenda sit. N[illegible] aliam moliti sumus in *Desper. Causâ Papatus Lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 9. *& sect.* 2. c[illegible] 12. tum ex rei veritate tum ex mente Ecclesiarum, quae aliter defendi nolunt. I[illegible] rim haec aliaque Politiae nostrae Ecclesiasticae interpretamenta, monere nos d[illegible] nt in executione ejus cauti simus, & à minima specie ὑπεροχῆς ac dominationis,

nis, monarchico-episcopalis, aut oligarchicae abstineamus. Cautiores uti spero, nos reddet exemplum Scotiae, quae à vulgaribus Deputatis nomine Synodi Nationalis gravamina Ecclesiarum Parlamento proponentibus, ad turbulentum suum Episcopatum intra paucos annos provecta fuit. De quo vide ***Didoclavium in Altari Damasceno*** ; & ***Historiam Rerum nuper in Scotiâ gestarum***, editam an. 1641.

LIBER PRIMUS

TRACTATUS II.

DE

Potestate, Politiâ & Canonibus Ecclesiarum.

Caput I.

Distinguitur vox Potestatis Ecclesiasticae. Ipsa Potestas propriè dicta definitur. Partes Potestatem illam ingredientes ac constituentes explicantur. Ut & ejusdem Affectiones, cum Oppositis.

1. Melioris doctrinae causâ distinctè ac seorsim Potestatem (ad quam referimus Libertatem), Politiam Ecclesiasticam seu Regimen, & Leges seu Canones regiminis considerabimus. Illa ad modum principii, & fundamenti: istam ad modum principiati ordinis scil. per Potestatem illam constituti, seu mavis assumti ab Ecclesiis, iisque rite impositi atque aptati: has, tanquam [pag. 115] regulam & formulam Ecclesias ejusdem correspondentiae ac propioris confoederationis communiter dirigentem & manuducentem.

Potestas Ecclesiae distinguitur in extrinsecam, & intrinsecam seu propriè dictam. *Illa* suo genere & formaliter est saecularis, quaeque Ecclesiis communis esse potest cum aliis Societatibus & Collegiis. *Haec* in se est sacra & formaliter Ecclesiastica, eique propria. *Illa* directè dependet à Potestate & Politiâ saeculari, tanquam propriâ & proximâ causâ efficiente; *ista* minime. Ad illam pertinet 1. Dominium proprietatis seu utile bonorum & redituum suorum; quod non minus Ecclesiae alicui in Diaconis & Dispensatoribus suis competit quam aliis quibusvis Collegiis, Scholasticis scil., Mechanicis, Mercurialibus &c. aut etiam privatis quibusque hominibus; de quo alibi. 2. Privilegia, & libertates Personis Ecclesiasticis concessae, qualis e. g. ne fideles Judaeis aut Paganis servirent, *L. decernimus C. de Episc. audient. L. si quis C. ex pactis; & ne Episcopi testamento possent dari tutores.* 3. Libertates & immunitates Templorum: de quibus infra *Lib.* 4. *ubi de Templis.* 4. Immunitates Bonorum Ecclesiasticorum: de quibus infra *Lib.* 4. *tit. de Temporalibus Ecclesiae.* Opponitur huic externae potestati & libertati nimia partim extensio, partim abusus. Quales sunt 1. *Anabaptistarum*, qui ducibus Thoma Muntzero, & Johanne Le[illegible]ensi, aliisque istius farinae fanaticis hominibus, libertatem Ecclesiae & fidelium sub novo testamento, ab omni potestate politicâ proclamârunt, & gladio tutati su[illegible]. De quo consulant juniores *Sleidani Historiam*, & peculiares *Historiolas Heresba[illegible]ii, Lamberti Hortensii &c. de Tumultibus Anabaptisticis*, ut & *Conr. Schlusselbu[illegible]ii Catalogum Haereticorum.* Hodierni Anabaptistae, quamvis usum gladii in pr[illegible]decessoribus & fratribus illis suis, atque ereptam Magistratibus Potestatem & us[illegible]tionem improbent; etiamnum tamen sentiunt, immunitatem seu libertatem

ab

ab omni regimine civili Christianis in foro conscientiae coram Deo competere; cum nullâ conscientiâ Christiani erga fratres suos eâ uti possint. Sed de hoc agendum *ad quintum Decalogi Praeceptum, tit. de Magistratu.* 2. *Pontificiorum*, qui multis modis hic excedunt. *Primò* enim Clericis immunitatem vindicant & exemptionem ab omni jurisdictione & judiciis Magistratus tam civilibus quam criminalibus. *Secundò* Potestatem sive directam (uti Canonistae) sive indirectam (uti nunc vulgò Theologi plerique) in saeculares omnes res & personas, etiam Imperatores, Reges &c. Ecclesiae suae, Conciliis, Papis attribuunt. *Tertiò* speciatim in Reges haereticos. De quo videnda *Decreta*, *Bullae*, *Scripta* quam plurima alibi *citata:* inter quae excellunt illa, quae pro Potestate temporali Papae edita, nec non *Apologetica* tempore ligae Gallicae contra Henricum IV. ut *Gul. Rossaei de justâ Reipubl. Christianae in reges impios & haereticos autoritate;* & *Apologetica contra Juramentum fidelitatis in Angliâ*, & *Scripta contra Venetos sub Paulo V.* Plura à nobis indicata 3. *Part. Select. Dispp. tit. de Papae Potestate* [pag. 116] *temporali, de sede Romanâ incompatibili &c. Quartò*, Episcopis in genere coactivam potestatem concedunt, cum carceribus, & verberibus. De quo *Scriptores de Potestate & praxi episcopali, deque modo Procedendi in Curiâ Romanâ, & Curiis Episcopalibus. Quintò*, iisdem specialiter potestatem & jus Belli asserunt: de quo videnda est peculiaris *Apologia* Episcopi Pictaviensis, *Henr. Ludovici Castanaei*, gallicé in 8. *Sextò*, iisdem & inquisitoribus potestatem concedunt inquirendi in conscientias, easque cogendi sub titulo & praetextu quaestionum de fide. Quinimo potestatem coactivam ad Judaeos & Saracenos, indirectè extendunt. Uti videre est in *Jure Canonico*, & *Director. Inquisitorum, ubi de Judaeis. Septimò*. Curiis Episcopalibus causas matrimoniales & de adulterio, de Magiâ subjiciunt: & curiis secularibus subducunt. *Octavò*, Dominia bonorum regalium non tantum utilia, sed & directa ac suprema cum totâ pragmaticâ jurisdictionis civilis cum imperio studiosè affectant, & mordicus retinent. De quo consulendae *Historiae Capitulorum, Monasteriorum, Episcopatuum* (imprimis Germaniae): & *Tractatus Joh. de Choquier* Vicarii episcopatus Leodiensis, de *Libertate Ecclesiasticâ, & Tract.* Jesuitae *Gretseri de Regum & Principum in Ecclesiam Romanam libertate.* Ad cumulum confusionis accedit, quod talem potestatem faciunt formaliter sacram & Ecclesiasticam, immo & palmariam. Sequestramus ergo ab hâc tractatione. 1. Potestatem Ecclesiae extrinsecam (quae Ecclesiae inest, sed non quâ Ecclesiae), cum suis oppositis & abusibus. 2. Potestatem Ecclesiasticam Magistratus objectivè & per externam denominationem sic dictam, non formaliter; quae Ecclesiae adest, seu quae circa eam versatur, sed directè eandem sibi non subordinat. 3. Potestatem spiritualem & Ecclesiasticam intrinsecam, sed superiorem & regiam, seu monarchicam tam interiorem quam exteriorem; quae est solius Christi capitis & regis, dependenter & oeconomicè. *Ephes.* 1. *v.* 22. *Apocal.* 3. *v.* 7. — 4. Potestatem Ecclesiasticam Dei unius & trini, redemptoris nostri in Christo mediatore: quae est absolutè & independenter suprema ac monarchica. 5. Potestatem Ecclesiasticam, quae per denominationem externam forte dici posset esse in Angelis, tanquam ministris, & instrumentis Christi mediatoris in juvandâ & defendendâ Ecclesiâ. 6. Potestatem Ecclesiasticam, si quae fuit & porro fuisset ante lapsum, siquidem homo perstitisset. 7. Potestatem extraordinariam Prophetarum & Apostolorum, quâ talem, & formaliter ac specificè sumtam; imprimis potestatem Mosis, de quâ *Deuter.* 34.

34. v. 10. 11. *Hebr.* 3. *v.* 5. 6. & secundum aliquos Interpretes *Galat.* 3. *v.* 19. — 8. Potestatem ac libertatem spiritualem singulorum fidelium seorsim & in unione suâ cum Christo consideratorum: de quà alibi & aliter agendum. 9. Potestatem eandem spiritualem in unione & mutuâ invisibili ac mysticâ membrorum communione consideratam. Nos tantum inferiorem, ministerialem, ordinariam, ac formaliter [pag. 117] sacram atque Ecclesiasticam Potestatem Ecclesiae Institutae quà talis, in unione & communione suâ, visibiliter & quod ad statum suum externum consideratae, hic nobis proponimus. Haec ambigua, quia accuratè distincta & evoluta non fuerunt ab omnibus, non exiguas huic doctrinae tenebras offuderunt.

2. Accedamus ergo ad definitionem, omnis dextrae disputationis principium: quae est talis. *Ecclesiastica Potestas est jus sacrum ministeriale à Christo capite Ecclesiae concessum, & ordinario modo applicatum, externè se & sua gubernandi ad mutuam aedificationem & salutem. Genus* remotum in hac definitione est *jus:* propinquum est jus sacrum: proximum est jus sacrum ministeriale; quod ἐξουσία, διακονία & metonymicè clavis regni coelorum dicitur *Matth.* 16. *Subjectum* adaequatum est Ecclesia externa, visibilis, & instituta, quà talis, in collectione suâ considerata. *Objectum* (quod idem & terminus) est cura ac gubernatio personarum & rerum suarum, seu res, personae, actiones Ecclesiasticae & sacrae. *Efficiens* institutionis est Christus mediator, quà talis, ut rex spiritualis & caput Ecclesiae: *applicationis* ad hanc aut illam fidelium seu fidem profitentium collectionem, & corpus singulare quodque Ecclesiasticum, est particularis consensus & confoederatio ipsorum fidelium. Ut enim hic proximè fundat Ecclesiam visibilem particularem, ejusque producit formam, ita & potestatem juxta vulgatum illud philosophorum: *Qui dat formam dat consequentia formam.* Vide quae *praeced. Tract.* dicta sunt de fundamento & efficiente Ecclesiae Institutae. *Finis* est mutua aedificatio & salus *Actor.* 2. 47. *Hebr.* 10. *v.* 24. 25. coll. cum 2. *Cor.* 10. *v.* 4. 5. 8.

3. Partes hujus Potestatis (quae ut totum & aggregatum quid hactenus considerata nobis fuit) distribduntur vel ratione objecti occupantis, seu termini; vel ratione subjecti cui inest. *Priori modo* dividitur in Dogmaticam, Nomotheticam, Diatacticam seu Gubernatoriam, & Diacriticam seu Judicialem. Alii ad bimembrem revocant, Potestatem scil. regiminis, & jurisdictionis: seu clavem ordinis & jurisdictionis. Alii distinguunt clavem scientiae, & sententiae, seu Potestatis sententiandi. Sic fere Pontificii. Vide *Gabrielem, aliosque Scholasticos ad* 4. *dist.* 18. Imprimis & *Gerson Part.* 1. *de Potestate Ecclesiasticâ.* Ubi Potestatem hanc Ministris Ecclesiae (secundum ipsos) concessam faciunt sextuplicem: Potestatem scil. consecrandi sacramenta, eadem administrandi, praedicandi, judiciariae correctionis, dispositionis Ministrorum Ecclesiae, accipiendi vitae necessaria ab his, quibus spiritualia administrant. De quibus etiam *Gabriel in Exposit. Canonis Missae Lect.* 1. Specialiter etiam P[illegible]estatem Confessarii duplicem faciunt, ordinis & jurisdictionis: de quo *Casuistae,* in[illegible]s *Toletus Lib.* 1. *c.* 3. *& Lib.* 3. *c.* 13. Rursum Potestatem jurisdictionis distin- g[illegible]n interiorem in foro interiori conscientiae, & in exteriorem in foro exteriori Eccl[illegible]tico. *Istam* vindicant Episcopis & Ecclesiasticis, quos vocant, [pag. 118] gubern[illegible]us: *illam* omnibus Sacerdotibus & Confessariis relinquunt; exceptis casibus Res[illegible], Episcopalibus. scil & Papalibus. De quibus passim *Casuistae & Canonistae &* p[illegible] *Tract. Joh. Chapeaville, & Francisci Coriolani;* qui posterior operosè hoc egit

egit. Quousque autem se extendat Potestas juridica Confessarii docet *Claudius. Soleri Tract. peculiari.* Sed operosis his nugis omissis, & inutilibus resectis, revocamus omnem Potestatem Ecclesiasticam cum *Catechesi nostra* ad dogmaticam, & judicialem seu disciplinarem. Ad priorem reducuntur verbi praedicatio, sacramentorum administratio cum reliquis agendis Ecclesiasticis; & quae illis tanquam media subserviunt; Ecclesiarum collectio & constitutio, Ministrorum electio, temporum & locorum constitutio, conventuum celebratio & convocatio, &c. deque omnibus illis διαταγῶν & constitutionum conscriptio & autorizatio. Commodissimè etiam dividitur in 1. Dogmaticam. 2. In Gubernantem seu Ordinantem. 3. In Judicantem seu Disciplinarem. *Prima* subdividitur in communem seu ordinariam & incidentem seu occasionatam. *Illa* est Potestas dogmata ex Scripturis tradendi & conscientiis omnium ac singulorum applicandi: cujus appendix est Potestas dispensandi sacramenta. *Ista* est Potestas in casu dubitationum aut controversiarum ex verbo Dei determinandi. Quae peculiariter clavis scientiae nonnullis dicitur. De quâ agunt *Antagonistae Pontificiorum tit. de Judice Controversiarum*, & *de Conciliis*. *Secunda* subdividitur in legislatoriam, & in gubernatoriam secundum illas leges. *Illa* est Potestas ferendi leges ac constitutiones Ecclesiasticas, secundum quas Ecclesia gubernetur. *Ista* est Potestas disponendi & exequendi omnia quae ad agendorum Ecclesiasticorum τάξιν & εὐσχημοσύνην requiruntur. Ad utramque ordinatur, eique praesupponitur Potestas Ecclesiam colligendi & constituendi, quae nondum est. *Tertia* subdividitur in Potestatem censurâ notandi, & excommunicandi, & in Potestatem excommunicatos reconciliandi. Huc reducitur Potestas renunciandi unitatem Ecclesiis aut Doctoribus, aut membris Ecclesiae, extra confoederationem & propinquam atque explicitam communionem nostram constitutis. Atque haec quidem partitio Potestatis Ecclesiasticae secundum objectum. Partitio secundum subjectum sic instituitur, ut alia sit Potestas *communis*, totius Ecclesiae secundum omnia & singula membra distributè consideratae: alia *propria*, secundum hanc aut illam partem distinctè & oppositè consideratae. *Illa* continet immunitates, privilegia, & jura Ecclesiae in rebus sacris & Ecclesiasticis: quam nonnulli vocant clavem libertatis & potestatis, simpliciter ita dictae; e. gr. in scientia & doctrinâ, in quâ omnes & singuli abundare possunt ac debent, ac se mutuo hortari, reprehendere &c. *Rom.* 15. 1. *Thessal.* 5. *Hebr.* 3. Item in electione Ministrorum, &c. aut Antecessorum tantum, quae vocatur Potestas seu clavis autoritatis & directionis, idque in doctrinâ, ubi antecedenter & [pag. 119] directivè judicant. *Haec* in electionibus Ministrorum, in receptione & excommunicatione Membrorum, ubi itidem antecedenter, directivè, & autoritativè agunt, judicant, determinant. *Aut* Membrorum simul & Antecessorum, quatenus & illi sunt membra. Et haec est illa, quam modo indicamus. Sunt qui autoritativam clavem & Potestatem tribuunt toti corpori constanti ex Antecessoribus, & Membris, quod ad inexistentiam seu inhaesionem; sed tantum Antecessoribus quod ad principalem executionem. Quod aliter sic efferri potest: esse ministerialem clavem autoritatis & directionis in toto corpore Ecclesiae quà talis virtualiter; in solis vero Antecessoribus formaliter. Aut sic, esse in corpore Ecclesiae ut principio *quod*, in Antecessoribus ut principio *quo*. Quomodo in corpore hominis functionum animalium sedes proxima est venter supremus, & sedes communis totum corpus, & principium instrumentale *quo*, est cerebrum, & principium *quod* totum compositum unde quo

quo postea in Problematis dicendum. Sufficit hic partitionem Potestatis subjectivè seu secundum subjectum, indicatam fuisse: Porro Potestatem communem totius Ecclesiae, & populi Ecclesiastici distinctè considerati I. *Dogmaticam* in istis statuimus; quod omnes tanquam Prophetae & Sacerdotes spirituales orent, prophetent, doceant, hortentur &c. pro modulo & mensurâ spiritus 1 *Cor.* 11. *v.* 4. 5. *Rom.* 15. 14. 1 *Thessal.* 5. *v.* 11. 14. Quodque datâ occasione judicent & determinent controversa, judicio discretionis, non directionis: libertatis, non autoritatis: consequente consensus & approbationis, non antecedente & ἡγεμονικῷ praescriptionis. — II. *Potestatem ordinis & regiminis* in istis, *in ortu Ecclesiae*, seu cum Ecclesia in fieri, quod libero consensu, suffragio, & consilio suo in corpus Ecclesiasticum coëunt & spiritualem confoederationem ineunt: *in actu* Ecclesiae, seu cum jam constituta est. 1. *Quod* electionem Pastorum, Seniorum, Diaconorum in & cum Synedrio peragit, suffragando vel expressè & vocaliter, vel per scrutinium, vel per silentium. Innititur sensus & praxis Ecclesiarum nostrarum textibus *Actor.* 1. *v,* 15. cum 26. *Actor.* 14. 23. & 6. 3. 5. 6. & consensui ac praxi antiquissimae Ecclesiae. Quod affatim probamus infra *Part.* 2. *ubi de Vocatione Ministrorum & Jure Patronatus.* 2. *Quod* à Membrorum receptione, eorundemque dimissione & dandis testimoniis populus non excluditur. Uti *Disp. praeced.* notavimus. Tale quid elici videtur ex *Actor.* 10. 47. & 9. 26. 27. — 3. *Quod* populo communicentur sive vivâ voce sive per epistolam, quae in aliis Ecclesiis gesta aut gerenda *Actor.* 14. 27. & 15. 3. *Coloss.* 4. 27. — 4. *Quod* dubia sua ad Synodum deferant aut deferri curent *Actor.* 15. 2. — 5. *Quod* controversiae in Synodis coram ipso tractari, & determinari possint, immo nomine ac de consensu eorum, consequente scil., sive explicito sive implicito, decreta synodica emanare *Actor.* 15. 22. 23. — 6. *Quod* etiam ab ipso seu ipsius cum conscientiâ & consensu eligantur & [pag. 120] mittantur delegati sive presbyteri sive alii ad alias Ecclesias, sive ad auxilium praestandum, sive ad consilium petendum, aut ad collectas faciendas, aut ad controversias determinandas, aut ad Ecclesias plantandas & infideles convertendos *Philipp.* 2. 25. 2. *Cor.* 8. *v.* 18. 19. *Actor.* 15. 2. & 13. *v.* 1. 2. 3. — 7. *Quod* juxta cum Presbyterio, & nonnunquam ac in nonnullis seorsim Potestatem habeat communicandi cum aliis Ecclesiis idque variis modis, per participationem scil., commendationem, consultationem, contributionem, admonitionem &c. de quibus alibi dicendum. — III. *Potestatem jurisdictionis* (ita loqui liceat) in istis. 1. *Quod* expostulare possint non tantum seorsim in casu privatae offensae & scandali, *Matth.* 18. 15. 16. sed & collectim una cum suo Presbyterio in casu scandali publici, immo & judicare *Matth.* 18. 17. Coll. cum 1 *Cor.* 5. *v.* 4. 5. 22. & *c.* 6. 3. 4. 5. & 2 *Thess.* 3. 14. — 2. *Quod* ab ἀτάκτοις se subducere possint, *Ibid. v.* 6. — 3. *Quod* haec potestas se extendat etiam ad Ministros, *Act.* 11. *v.* 2. — 18. Quo etiam refertur *Col.* 4. 17. — 4. *Quod* Potestatem habeat lapsos & poenitentes ad reconciliationem admittendi 2 *Cor.* 2 7. 8. — 5. *Quod*, cum autoritas directae jurisdictionis deest ubi scil. aliena est E[...]esia, aut ductus & directio, ubi scil. Presbyterium corruptum officio non fungit[...] vicariam Potestatem seu libertatem exercere potest, recedendo scil. privativè a[...]llâ Ecclesiâ, Presbyterio, dictis fidelibus; aut insuper positivè repudium pacis n[...]endo, eorumque communioni & fraternitati renuntiando, 2 *Thessal.* 3. 6. *Rom.* 1[...]7. 18. — 6. *Quod* denique in casu necessitatis, cum Synedrium plane corruptum e[...]ec correspondentiae synodicae aut classicae succurrere volunt, aut possunt, alios

alios quosdam constituere possunt, iisque autoritatem applicare, quâ laboranti Ecclesiae una cum populo, aut saltem meliori ejus parte succurrant. Tale quid ante annos aliquot factum in nonnullis Ecclesiis Belgii per Remonstrantes turbatis. Populus qui eligit Seniores & Diaconos, non ita iis commisit Potestatem, ut non possit in casu necessitatis eam ipse, non dico resumere & usurpare, (uti *Zuarez* & *Bellarminus* alibi citati de Potestate regiâ à populo N. N. commissâ concedunt) sed solummodo applicare, alias scil. personas designando, qui eâ melius utantur. Salus Ecclesiae suprema lex est. Atque hae quidem partes Potestatis populi à Presbyterio distincti, & sic totius corporis Ecclesiastici. Partes Potestatis seu autoritatis Ministerii & Presbyterii à populo distincti statuimus istas I. *In Potestate dogmaticâ.* 1. *Quod* Ministri ordinariò & cum speciali autoritate tanquam Dispensatores & Ministri Christi (1 *Cor.* 4.) praeeant in verbo *Tit.* 2. 15. & sic ligent ac solvant *Matth.* 16. cum *Joh.* 20. pascant gregem 1 *Pet.* 5. eumque cibent & potent 1 *Cor.* 3. — 2. *Quod* soli sacramenta administrent *Matth.* 28. 19. — 3. *Quod* controversa dijudicent ac determinent judicio antecedente, directivo, & praescribente *Act.* 15. 23. 28. *Hebr.* 13. 17. — II. In *Potestate regiminis.* 1. *Quod* propriè vocentur ἡγούμενοι Rectores seu [pag. 121] Gubernatores, Doctores, Episcopi, προϊστάμενοι, προεστῶτες, πρεσβύτεροι. *Hebr.* 13. 7. 17. 1 *Tim.* 5. 17. *Actor.* 20. 1 *Pet.* 5. 1 *Thess.* 5. qui gregi attendunt *Act.* 20. pra animabus vigilant *Hebr.* 13. Ecclesiam curant. 1 *Tim.* 3. 5. — 2. *Quod* possint occasione ita exigente Ecclesiam convocare & coetus indicere *Actor.* 6. 2. & sic in V. T. sacerdotes *Joël* 1. *v.* 13. 14.; eandemque cum benedictione dimittere: ubi majoritas apparet, *Num.* 6. 23. cum *Heb.* 7. 7. — 3. *Quod* inquirant in Ministros & Membra admittenda, eosque probent *Apoc.* 2. *v.* 2. — 4. *Quod* instituant & solenniter introducant Presbyteros legitimè electos 1 *Tim.* 4. 14. cum *Actor.* 6. 6. — 5. *Quod* sermonem inchoent, & silentium imponant, & in omnibus Praesides agant in coetu Ecclesiastico. Hic ordo à Synagogâ *Act.* 13. 15. ad Ecclesiam derivatus fuit. De quo *Tertullianus in Apologet.* praesident probati quique Seniores &c. 6. *Quod* synodalia gravamina, & materias examinare, omniaque pro suâ parte praeparare, ad Synodos ordinariò mitti, & in Synodis suffragia decisiva ferre soleant. *Actor.* 15. eaque Ecclesiae aut Ecclesiis autoritative praescribere. Prout *Actor.* 19. *v.* 4. decisio autoritativa & directiva praescriptio peculiariter tribuitur Apostolis & Senioribus: quamvis coram Ecclesiâ seu fratribus, immo cum iis consentientibus decisio & conclusio facta esset, eorum etiam nomine epistola synodica scripta, ipsique suffragia disquisitoria & deliberativa contulerint, materiam controversam vocaliter examinando, *Actor.* 15. *v.* 7. cum 12. 13. & 22. 23. 28. — III. *In Potestate jurisdictionis.* 1. *Quod* possint quosvis privatim publicèque (si res ita tulerit) cum autoritate reprehendere. 2 *Tim.* 4. 2. 5. — 2. *Quod* in materiâ scandali materiam praeparent, omniaque agant ad illud praeveniendum, aut tollendum: ut ita coram multitudine ordine & expeditè omnia peragantur *Actor.* 21. *v.* 18. docetque necessitas & ratio naturalis hunc modum procedendi, juxta *Matth.* 18 *v.* 16. 17. — 3. *Quod* in casu contumaciae, jus dicant, sententiam Ecclesiae praeferment, & coram eâ ac cum eâ eandem ferant ac pronuncient. 1 *Cor.* 5. Quo referri potest praedictio illa *Ezech.* 44. 23. 24. — 4. *Quod*, in casu corruptionis & ἀταξίας immedicabilis, aut quando scandalizantes ipsorum disciplinae subjecti non sunt, discipulos abducere possint, iisque in alterius Ecclesiae, aut coetus separati formatione

tione praeire, & malignantibus repudium pacis & fraternitatis mittere. *Actor.* 19. 9. & 13. 46. cum *Rom.* 16. 17. 18. Atque hactenus divisiones Potestatis Ecclesiasticae secundum partes. *Divisiones secundum species* totidem fieri possunt, quot Ecclesiae Institutae *Tract. praeced.* expositae; quas juniores ipsi suppleant, ut chartae parcam. Una sive divisio in species analogicas, sive distinctio ambigui supra indicata, hic denuo inculcanda; quod alia sit extraordinaria, alia ordinaria. Illa erat in Prophetis, & Apostolis immediatè aut saltem viâ & modo extraordinario à Deo collata, ipsorumque personis applicata & mediatè per Apostolos Euangelistis e. gr. Timotheo, Tito &c. [pag. 122] Quae in eo differebat ab ordinariâ quòd Prophetae & Apostoli universalem directionem & autoritatem Ecclesiasticam in solidum quique possiderent, eamque in rebus, causis, locis, personis quibusvis, occasione & necessitate ita postulante per se ipsos, aut alios à se delegatos (qui in N. T. erant Euangelistae) exequerentur. *Deinde*, quod in communis Politeias & Regiminis praescriptione, atque apostolicâ directione essent infallibiles. Quae discrimina necessario observanda, ne haec materia tenebris magis involvatur, quam illustretur. Quod videmus evenisse Pontificiis, aliisque Hierarchicis imprimis & supremi Pontificatus Politici aedificatoribus Mosen, Salomonem &c. perpetuò obtendentibus. Quod ad Apostolos, illi quà tales, & specificè considerati, ut Ministri extraordinarii, nullos in potestatem suam successores admittunt. Quaecunque argumenta ab eorum Potestate & praxi ad hodiernas Ecclesias & Ministros ducuntur, ea nisi quod ad genus & analogicè tantum concludere possunt, & totidem sunt paralogismi.

4. Affectiones Potestatis Ecclesiasticae sunt istae. I. Quod sit sacra, non saecularis, aut de hoc mundo. Nam regnum Christi non est de hoc mundo *Joh.* 18. — II. Quod consequenter non sit homogenea cum Potestate Politicâ aut Oeconomica. — III. Quod sit inferior, non superior aut suprema Sola enim suprema Potestas Christo reservata est. — IV. Ideoque non sit Monarchica; nec etiam propriè Aristocratica aut Democratica; sed utrique posteriori similis, hoc est, quasi Democratico-Aristocratica. De quo infra. — V. Quod sit ministerialis, non dominans; idque non tantum relatè ad Christum, sed relatè ad ipsam Ecclesiam ejusque membra 1 *Cor.* 1. v. 12. 13. & 2 *Cor.* 1. v. 24. & 5. 18. 19. 20. 1 *Petr.* 5. v. 2. 3. *Lucae.* 22. v. 25. 29. — VI. Quod nihilominus sit efficax circa conscientias; apud quas se manifestat convincendo, obtestando, ligando, & judicio ministeriali ac denuntiatione excludendo ex Regno Coelorum: non vero coactiva externè; quippe quae non habet jurisdictionem cum imperio, sed purè putè ministerialis est *Matth.* 16. 18. *Joh.* 20. 20. coll. cum 2 *Cor.* 10. *v.* 4. 5. — VII. Quod non sit ἀνυπεύθυνος; sed teneatur rationem reddere, in dogmatis, in legibus ferendis, in regimine, in jurisdictione, omniumque conscientias, quotiescunque res ita fert, debitè de actis & agendis suis i[...]mare. — VIII. Quod formas speciales regendi instituere & mutare non possit; s[...] Potestas Politica per permissivam Dei Potestatem potest 1 *Petr.* 2. 13. 14. s[...]nicam illam formam tanquam speciem specialissimam à Christo praescriptam c[...]dire teneatur. — IX. Quod immediatè & directè non obliget conscientias, nec a[...]lutè ei quis obedire cogatur: sed tantum hypotheticè, quatenus scil. & quousq[...] actus ejus exercitus convenit aut formaliter & explicitè, aut reductivè & implic[...]n praescripto verbi divini. De quo infra *in Problematis.* — X. Atque hinc patet

patet differentia inter Potestatem quamvis de [pag. 123] hoc saeculo seu saecularem, & inter Potestatem Ecclesiasticam. Illa est vel Politica seu Publica, vel Scholastica (quae scil. & quatenus Politicae directè subordinata est); vel Oeconomica, eaque triplex, Maritalis, Patria, Herilis. Nos distinctionem nunc indicamus à Politicâ, quae ad quatuor illa revocari potest. 1. *Subjectum* ibi est Ecclesia, seu communitas fidelium: hic verò Magistratus & communitas Civium seu Populi. Quomodo autem penes utramque sit aut non sit, virtualiter an formaliter, non est praesentis disquisitionis: nec tam in genere seu in thesi determinari debet aut potest, quàm in hypothesi, & cum applicatione ad cujusque populi Politiam, Pacta, Leges, Privilegia. De quo consulendi *Scriptores Jurecconsulti* & *Politici*. 2. *Objectum* formale illic sunt res, personae, actiones sacrae, quà tales, & sub illo formali, hoc est, quà ordinabiles & ordinatae ad statum beatitudinis coelestis & ad unionem cum Deo; & quatenus legi divinae conformari, & conscientiae ex lege divinâ de iis informari debent: hic vero sunt res, actiones, & personae quod ad externa & τὰ βιωτικὰ seu de hoc mundo, 1 *Cor.* 6. cum *Joh.* 18. Breviter quae & quatenus ad vitam naturalem seu animalem, & symbiosin Politicam pertinent. 3. *Finis* internus, & proprius illic est salus aeterna & consolatio in vitâ & morte: hic vero tranquillitas, & felicitas symbiosios civilis, & summum bonum politicum. 4. *Efficiens* superius illic est Christus mediator, quà talis, unicus Rex & Caput Ecclesiae: hic vero Christus quà Deus & supremus Dominus cum Patre & Spiritu sancto, Conditor humani generis, ejusdemque & totius universi Conservator & Gubernator. *Inferius seu subordinatum efficiens* quod ad collationem & applicationem Potestatis illic est Ecclesia, & ab Ecclesiâ ad hoc delegati: hic vero communitas Politica, & qui ab eâ delegati. 5. *Propria* & affectiones, modo indicavimus: quarum alterum contradictionis membrum politicae, alterum Ecclesiasticae Potestati ubi quis applicuerit (ut nos operae & chartae nunc parcamus) manifestum nimis discrimen inter utramque deprehendet. *Pugnantia Potestatis* Ecclesiasticae. — I. Ab una parte est jus Majestatis sacrum perperam explicatum, & Magistratui politico applicatum: quod, nisi Deus avertat; novum Pontificatum, Suprematum, Primatum, Monarchiam Ecclesiasticam, & consequenter Antichristianismum post se traheret Antichristianismo pseudo-Ecclesiastico longè pejorem. Quod si enim pro absoluta sua & supremâ autoritate, sine ullâ actus sui ratione datâ, tyrannicè Ecclesiam agitaret, rueret, subrueret, & plaustra animarum secum in infernum aveheret, quae potestas Magistratus manum illi injiciet, ubi praeter actorem nullus est! quis cursum sistet? quis miseram Ecclesiam proteget? quis dicet tali Pontifici, Domine quare facis sic? — II. Ab alterâ parte repugnat Monarchia Ecclesiastica Papae. — III. Etiam absoluta, suprema & infallibilis Potestas Oecumenici, quod ita vocant, Concilii. — IV. Omnis Potestas & praetensa libertas Ecclesiastica: [pag. 124] cujus genera supra notamus. — V. Anarchia & Ochlocratia: quam infra *in Problematis* perstringimus. — VI. Omnis Oligarchia, ejusque occasiones, imagines, umbrae, in institutione & exercitio potestatis episcopalis, aliorumque eidem plus minusve affinium πρωτευόντων & προστάτων. Quo refer nimiam & minus tutam extensionem Potestatis synodalis aut classicalium visitatorum, aliorumque ad negotia aliqua, aut ad certam causam deputatorum. Confer supra *Lib.* 1. *Tract.* 1. *cap. ult.* & infra *Part.* 3. ubi de *Episcopatu* & *Collegiis seu Conventibus Ecclesiasticis*.

CAP. I

CAPUT II.

Disceptatur de Potestate & jure Magistratus circa Sacra.

Occasionem huic disceptationi in Germaniâ primum dederunt Pontificum & Imperatorum contentiones pro juribus suis: de quibus consulendi *Historici, & Volumina* seu *Collectanea Imperialia* (ut ita appellem) à *Goldasto* edita, ut & *ejusdem Replicatio pro Imperio contra Gretserum, cum adjunctis Apologiis pro Henrico IV.;* imprimis & *Marsilii de Menandrino Patavini Defensor pacis* seu *Apologia pro Ludovico Bavaro.* Post reformationem ibid. ad praedicationem Lutheri inchoatam, inter Pontificios & Protestantes perpetuò disceptatum de autoritate Magistratus circa Ecclesiarum reformationem. De quo consulendae *Sleidani*, & *Concilii Tridentini Historiae, Melanthonis Consilia. Principum Protestantium Scriptum contra Concilium Tridentinum &c.* Ibidem constitutâ jam reformatione à Thomâ Erasto Medico Heidelbergensi lis mota fuit disciplinae ac Potestati Ecclesiasticae, eaque in Magistratum Christianum translata: uti constat ex *Thesibus ipsius* & *Scripto posthumo contra Bezam.* In Angliâ sub Henrico VIII. & deinceps controversia haec agitata fuit occasione tituli Regii, qui talis est: *supremum Caput & Gubernator Ecclesiae Anglicanae sub Christo, in omnibus causis temporalibus & Ecclesiasticis.* Quomodo autem titulus hic ab Anglis Theologis non uno modo explicatus & contra Pontificiorum impugnationes defensus sit, infra indicabimus. Contentiones super ceremoniis quibusdam & regimine hierarchico ibidem hanc quaestionem de Potestate Magistratus circa Sacra post se traxerunt. Vide *Didoclavii Altare Damascenum cap.* 1. & 5. Et *Anonymi Librum* vernaculum in 4. anno 1637. editum, cui tit. *Disputatio adversus Anglo-Papisticas ceremonias Eccles. Scoticae obtrusas part.* 3. *cap.* 8. Ante annos aliquot gliscentibus vigentibus super regimine episcopali & presbyteriali in Angliâ, contentionibus, per nonnullos viros eruditos (inter quos celeberrimi *Gulielmus Prynne & Johannes Seldenus)* opinio Erasti refossa fuit, [pag. 125] eademque nuper operose defensa à *Ludovico Molinaeo* Medico, & Politicae in Acad. Oxoniensi Professore, *Libro* in 4. tit. *Paraenesis ad aedificatores imperii in imperio*: qui idem mox anno 1657. subjecit libellum in 8. tit. *Corollarii ad Paraenesin.* In Belgio nostro occasio huic controversiae data fuit partim à Magistratuum quorundam Potestatem Ecclesiasticam sibi tribuentium imprudente & sectariâ usurpatione (imprimis Lugduni Batavorum, Goudae, & Ultrajecti): quorum aliqui à reformatâ religione planè alieni erant; alii semi-Pontificii, alii veri Neutrales; alii Libertinici nihil ultra civilem honestatem sapientes & affectantes; alii scabie crassi illius Pelagiani & turbulenti Diederici Coornherti nimis infecti (si non aliqui intercurrerint David-Joristae, Zwenckfeldistae, Arriani), omnes Potestatis ac disciplinae Ecclesiasticae, non minus ac inquisi-
…nis Hispanicae, hostes professi. De turbis Leidensibus praeter *Historias Belgicas,* …sulenda *Senatus Leidensis Remonstrantia* anno 1582. Orddum. Hollandiae tradita; …sdemque *Justificatio:* Et *Synodi Hollandicae Harlemensis* anno 1582. *Examen …ae Remonstrantiae, & Anonymi Apologia contra dictam Justificationem.* De iis, …e Goudae evenerunt, & quomodo in defensione Ministri heterodoxi, Magistratus …: Potestatem illegitimè arripuerit, docebit *Relatio &c. nomine Synodi Zuytholl…dicae* anno 1592. Hagae-comitis edita. Gesta hic Ultrajecti, & profanam ac temera-

temerariam Potestatis Ecclesiasticae usurpationem, & consequentem inde Ecclesiae dissipationem, discimus tum ex traditione parentum, tum imprimis ex *Historiâ Petri Bor* domo Ultrajectini, & ex *Actis Curiae, ac Consistorii*. Qui Belgica non attingunt, legant *Dedicatoriam* praemissam *Fr. Junii Analyticae explicationi Exodi* anno 1597. Ubi fideliter monendo, tacitè peccatum ipsorum innuit. Cum quâ conferenda *Dedicatoria ad Regem Scotiae Analysi in Numeros* praefixa. Atque hic quidem primus morbi contentionum, sed particularium paroxismus. Secundus, sed major & universalior coepit cum factione Remonstrantium. Illi enim cum bonitate causae praevalere, aut frustra tentatum plebis Ecclesiasticae per sparsos libellos applausum, aut plurium in Synedriis, Classibus, Synodis suffragiorum consensum obtinere nequirent, ad praesumtam hanc Potestatem Magistratus, tanquam ad sacram anchoram confugerunt. Ut autem causam suam ab Ecclesiastico ad politicum tribunal evocarent, usi sunt potissimum artibus & autoritate unius atque alterius primarii in Politiâ Ministri in hâc nostrâ & vicinae Hollandiae Provinciâ Joh. scil. ab Oldenbarnevelt, & Aegidii Ledenberch, quorum solertiâ & suadâ primum minora seu inferiora Collegia DD. Delegatorum Ordinum, deinde per ea ac post ea etiam ipsa comitia Illustr. ac praepot. Ordinum aut duci aut dividi posse putabant. Ut autem novus hic agendi modus colorem aliquem haberet, & tanto facilius multorum Politicorum favor aut saltem tolerantia Remonstranticis novitatibus conciliaretur, editus est [pag. 126] anno 1610. ab *Johanne Wtenbogardo* Ecclesiaste tunc Hagae-Comitano (quem Cl. Praeceptor noster *Gomarus*, in primo *Scripto suo* adversus causam Remonstranticam edito tit. Waerschouwinge &c. *aulicum Eusebium* appellabat) *Tractatus de Jure supremi Magistratus in Ecclesiasticis*. Quamvis autem tractatus ille ab eruditiss. D. *Walaeo* ita tunc fuerit refutatus, ut Autor ejus nunquam replicare potuerit, nec tamen veritati manus dederit (quorum alterutrum se facturum in alio publico quodam libello anno sequenti, eum promisisse memini): non destiterunt tamen socii ab eo tempore eandem cantilenam canere, exclusè scil. usque ad indictam Synodum Dordracen. annum 1618. quo rerum vices per Dei clementiam in turbatis Belgii Ecclesiis coeptae mutari. Edita itaque fuerunt ante illam Synodum, praeter *Wtenbogardi tract.* modo cit. *Grotii Pietas Ordinum ; Episcopii Disputatio de Jure Magistratus circa Sacra ; Barlaei declamatio seu Philippica quaedam in Ministros*, qui orthodoxam & receptam religionem tuebantur ; *Ejusdem Bogermannus* Ἐλεγχόμενος, *Joh. Corvini scriptum in Bogermannum:* & Scripta vernacula quorum tit. *Campana Incendiaria, Comoedia vetus, Decretum DD. Ordd. Hollandiae pro pace Ecclesiarum* (quod etiàm latinè exstat), *Eorundem Justificatio* 1617.; *Constitutiones Ecclesiasticae DD. Ordinum Provinciae Trajectinae* anno 1612., *Utraque Remonstrantium Hollandicorum Remonstrantia*, prior scil. anno 1610. (unde primum dicti *Remonstrantes)* posterior anno 1617.; *Responsum ad Epistolam Ministrorum Walachrorum* anno 1617.; *Statera Orationis Carletoni Magnae Britanniae Legati*. Praeter quae vulgares & vernaculi libelli, quorum numerus innumerus, & conciones Remonstrantium perpetuò autoritatem & Potestatem Magistratuum perstrepebant: & nescio quâ invidiâ orthodoxos Pastores, eorumque legitimos conventus & actiones Ecclesiasticas gravabant. Et haec quidem imprimis in dictis duabus Provinciis Hollandicâ & Ultrajectinâ; nam in Geldriâ aliter canebant, aut mussitabant: quod Curia suprema conatibus ipsorum minimè faveret. Idem fere

fere accidebat in Frisiâ, Amstelredami atque alibi, ubi tunc Magistratus aut Remonstrantes non permittebat contra Presbyteria & Pastores aut ex nutu & in favorem Remonstrantium omnia non statuebat. Memini unum inter Remonstrantes ex Geldriâ a. 1619. citatum coram Synodo Dordracenâ diversam à Remonstrantibus sententiam professum esse; quod scil. judicium de causis Ecclesiasticis Ecclesiae, non Magistratui conveniat. *Haec prima* Remonstrantismi aetas: quâ scripta vernacula ipsis opposuerunt *Ruardus Acronius tract. in* 4. qui idem edidit *concionem Joh. Wttenbogardi* ante annos aliquot Hagae-comitis de hâc quaestione habita; *Anonymus* (Festus Hommius) qui ex libro & concione Wttenbogardi *centionem dialogisticum* fecit tit. *Ita & non Joh. Wttenbogardi; Antonius Walaeus contra Wttenbogardum; Franc. Gomarus; Elhardus Menius;* Scriptores *Anonymi contra decretum ordinum Hollandiae;* [pag. 127] anno 1616. *Anonymi* tit. *Secundae Contra-Remonstrantiae* anno 1617. quae duo postrema in latinum sermonem conversa habentur. Latina scripta Grotio opposita sunt *Bogermanni, Lubberti, Sopingii*, lectione dignissima. Cum ejusmodi scriptis ad consensum conferri possunt *Scriptores de Synodis, de Vocationibus Ministrorum, de disciplinâ Ecclesiasticâ, de Magistratu, &c.* alibi indicandi. *Secunda* Remonstrantium aetas ab anno 1619. usque 1628. haut parum mutata judicia & scripta nobis peperit. Quia enim rerum vices, & Magistratuum sententias admodum mutatas videbant, Potestatem ipso horreo admensam, parcius in sinum eorum effuderunt: uti videre est in *ipsorum Apologiâ cap.* 25. & magis in *Actis Synodi Dordrac. sess.* 26—34. adhaec in libris vernaculis Synodo oppositis, quorum tit. *Nullitates Synodi* &c., *Achabi jejunium, Liberum religionis exercitium, Liberum examen decretorum, Horologium excitatorium ad Batavos, Coelestis Synodus*, &c. ubi non tantum non tribuunt Magistratibus non-Remonstrantibus praetensam Potestatem Ecclesiasticam, sed res politicas vix ipsis relinquunt: uti haut obscurè colligitur ex *Achabi Jejunio cap.* 3. & 4. & *p.* 48. 50. 61. 62. 65. 72. 77. 97. 98. 112. Et *pag.* 5. 8. 12. 13. 15. &c. quae si ab ipso Wttenbogardo scripta non sunt (quod ex multis indiciis constare putatur), saltem ab ipso in *Descriptione vitae suae cap.* 13. *pag.* 249. summoperè laudantur. Cum quibus conferri possunt verba *Coelestis Synodi pag.* 12. Si cui libelli isti non leguntur, quippe vernaculi, is specimen unum atque alterum excerptorum quaerat in *Vedelio part.* 2. *Arcanor.. Arminianismi lib.* 2. *cap.* 10. *Tertia* Remonstrantium aetas currit ab anno 1627. & deinceps: cum post obitum Principis Mauritii videbantur sibi videre in quibusdam partim novè adoptatis partim postliminio restitutis Hollandiae Magistratibus (imprimis in urbe potentissimâ) majorem in Remonstrantes favorem. Et hinc libelli eorum inde usque ad hoc tempus sparsi, sermonem de Magistratuum Potestate haut parum videbantur mutare. Sed omnia sua ante ἀκμήν, in ipsâ ἀκμῇ Arminianismi, cum iis quae in παρακμῇ, immo & funere ejus-[illegible]ı, & in novissimâ qualicunque ἀναξιοπιστία de Potestate Magistratus effusa sunt, [illegible]mè conciliasse se putant adhibitâ distinctione inter Ecclesias publicas seu tem[illegible]es, & inter privatas seu privato-publicas, quae peculiaribus & propriis suis aedi[illegible] segreges à templaribus conventus celebrat: ita ut in illis omnis praetensa Po[illegible] Magistratui jure divino competat; in istis vero nulla. Hujus distinctionis [illegible]um mussitasse videtur *Episcopius in Disp. de Jure Magistratus circa sacra* [illegible] 1618. 3. *Martij*, cum res Remonstrantium haut parum inclinare viderentur. Apertè

Apertè & in formâ eandem professi sunt post sententiam contra ipsos Dordraci anno 1619. latam, & per Magistratum executioni mandatam; uti videre est in *Confessione anno* 1621. *cap.* 25. & in *Apologiâ cap.* 24. & 25. In *Remonstrantiâ Ministrorum exulantium* ad *Celsiss. Principem* [pag. 128] *Mauritium Ill. Ordd*[a]. *pag.* 20. Sed cascam hanc distinctionem, non posse applicari prioribus suis dictatis (quidquid *loco cit.* affirment, sine illâ nunquam à se potestatem Magistratui tributam) vel inde constat, quod rebellionem interpretarentur adversus Magistratum Remonstranticum, si qui ex nostris separatos à publicis Ministros propriis expensis sibi curabant, segreges coetus in domibus privatis cogebant, aut conciones extra territorium publicas auditum irent. Videantur modo decreta *Ultrajectinum* & *Schiclandicum* (de quibus in *Historia Ecclesiast. Triglandii)* & privata *Episcopii disp.* 17. § 9. 12. 16. 18. *coll. cum disp. publicâ de jure Magistratus circa sacra* § 17. 18. *Jacobi Taurini statera orationis Carletoni pag.* 26. *Ejusdemque tract. de mutuâ tolerantiâ part.* 1. *cap.* 12. *Barlaei Bogermannus* ἐλεγχόμενος; *Ejusdem declamatio, in ministros orthodoxos, Decretum Ordd. Hollandiae pro pace Ecclesiarum anno* 1614. *pag.* 6. & 122. *ejusdemque decreti defensio per Joh. Wtenbogardum part.* 1. *cap.* 14. ut alias libellorum quisquilias nunc praeteream; unde constat eos Potestatem in orthodoxorum segreges, extra templa colligi coeptas aut collectas Ecclesias Magistratui Remonstrantibus faventi tribuisse; quam postea ab anno 1619. Magistratibus & subalternis in Remonstrantes, reliquasque separatas sectas negârunt; absolutis Remonstrantibus contra nitentibus ab omni scismate, inobedientiâ, rebellione; quorum tamen nostros seorsim in privatis domibus ad cultum convenientes ab anno 1612. & deinceps & voce & scriptis passim tam cupidè condemnabant. En cothurnos, en fidem, en theologiam temporum, non euangeliorum. His adde quod *Joh. Wtenbogardus,* qui primus hanc pugnam *peculiari libro* anno 1610 inchoabat, talem distinctionem non adhibuit. Vide *pag.* 89. ubi format statum controversiae, & objectum Potestatis sacrae seu Ecclesiasticae solis supremis Magistratibus tribuendae facit omnia ad externum Dei cultum pertinentia, res scil., personas, causas. Ibid. exsertè distinguit inter Magistratum supremum & subalternum; & illi soli, hoc est, Ordinibus Hollandiae, hanc potestatem vindicat, subalternis vero abjudicat: ita enim tempora tunc ferebant, cùm Amstelodamensis aliarumque aliquot civitatum Magistratus Remonstrantismo minime faverent: sed distinctio haec ab illis omissa est, cùm Ordines Hollandiae decretum anni 1619. contra Remonstrantium conventicula potioribus suffragiis 3. *Aprilis* anno 1627. declararent esse perpetuum edictum ejusque executionem seriò injungerent; & cùm Magistratus subalterni in unâ ac fortè alterâ civitate Hollandiae magis viderentur ipsis favere; illic ad novum illum orientem solem versi sunt calami, inculcata decretorum subalterni Magistratus Potestas, autoritas, obedientia, utut decretis & obedientiae supremi Magistratus opposita. Videant, quibus hoc tanti est, *libellos Remonstranticos circa turbas Amstelodamenses* aut super iis anno 1628. 1629. & deinceps emissos. Nos ἐν παρόδῳ haec tangimus in *Thersite sect.* 1. *cap.* 1. & 3. Inter libellos illos exstat [pag. 129] quis *contra responsum Leidensium Theologorum ad Quaestiones de juramento civico, autore,* ut putatur *Joh. Wtenbogardo;* quem dicti Theologi eodem anno refutârunt. Atque haec quidem historia controversiae Remonstranticae de jure Magistratus in sacris. Cum anno 1639. Deputatis Synodi & Classium Hollandicarum occasio objiceretur

ceretur hanc causam communi operâ denuò apud Ill. Ordd[us]. explicandi & agendi, & meum qualecunque indicium ac judicium à reverendo & amicissimo D. Paulo Colonio Pastore Leerdamensi, nunc ἐν ἁγίοις, postularetur, in ipsius aliorumque gratiam delineavi methodicum ante annos aliquot agitatae inter Remonstrantes & Orthodoxos disceptationis compendium, idemque tribus partibus distinctum publico examini in Academiâ 6. April. 4. Maji 11. Maji subjeci hoc titulo: *De Quaestione, Penes quos sit Potestas Ecclesiastica:* quod postea ab Anonymo, me inscio, in vernaculum idioma traductum, & Hagae-comitis excusum fuit. Dictum illud compendium, inde, & ex *Dispp. de Potestate & Politiâ Ecclesiarum*, anno 1644. propositis hic inserendum duxi: quod rationes, exceptiones, distinctiones illic adhibitas, tanquam accuratas & perspicuas orthodoxis atque eruditis passim probari, & studiosis ac νεοφύτοις usui esse didicerim. Post pugnam hanc cum Remonstrantibus pugnatam, novam molestiam facesserunt causae Ecclesiarum, duo scripta à duobus amicis nostris, eximiis caetera Theologis, & fortissimis orthodoxiae contra Remonstrantismum hyperaspistis, edita tit. *Brevis responsio ad solutiones datas* &c. Franequerae anno 1642. Et, *de Episcopatu Constantini Magni.* Priori opposita fuit anno 1642. *Apologetica rescriptio* &c. à *M. Petro Cabeljavio;* posteriori verò *Examen Dissertationis* &c. à *Jacobo Revio*, & *Theologica dissertatio de Potestate civili & Ecclesiasticâ* à *Jacobo Triglandio*, & *Jus majestatis circa sacra* &c. à *Gulielmo Apollonio* nunc μακαρίταις. Bellum hoc anno 1642. ita confectum fuit, ut neminem nisi otii & famae suae prodigum quidquam moturum putarem. Prodiit tamen anno 1645. *Anonymi scriptum contra Apollonium* tit. *Grallarum;* quod & alia mox exceperunt tit. *Bombomachiae Vlissinganae*, & *Grallatoris furentis.* Virulentis illis libellis nonnulla reposuerunt *Jodocus Larenus* & *Guil. Apollonius.* Post illud tempus quievit in Belgio haec controversia. Nam *posthumum* illud *Grotii scriptum de Imperio summarum potestatum &c.* & nupera *Ludovici Molinaei Paraenesis ad aedificatores imperii in imperio*, cum submisso *Corollario ad paraenesin*, nihil praeter recocta & toties totiesque protrita in scenam producunt. Nihil ergo restat, quam ut lector repetitis hodiernis pseudographematis & sophismatis, antehac solidè dicta applicet.

2. Est ergo τὸ ζητούμενον de Potestate Magistratus circa Sacra: hoc est, non de facto aliquo aut de factis sive in Politiâ sive in Ecclesiâ sive hic sive alibi; sed de jure: non de receptâ consuetudine aut de eo quod fieri consuevit; sed de lege Dei, & de eo quod fieri debet; non de lege aut controversiâ politicâ; [pag. 130] sed de jure divino, de sensu Spir. S. in sacris literis, non de dignitate aut praeeminentiâ sed de conscientia informandâ ex verbo Dei, eique per obedientiam fidei subjiciendâ: non de mundanis & carnalibus respectibus & praeventionibus; sed de ordine à Magistro Ecclesiae J. Christo sancito: non de eo, quod aut nunc aut olim, aut in posterum pro ratione personarum & circumstantiarum maximè commodum aliquibus rebus & personis sive Eccl[esi]asticis sive politicis, judicio sapientum videri queat; sed de indivisibili puncto verita[tis], ut sciamus quid cuique pariter domestico & alieno, amico & inimico, volenti & nole[nti] tribuendum sit. Profiteor & protestor, me nullius gratiae aut autoritati, nullis p[art]icularibus causis, nullis praejudiciis & praejudicatis hic quidquam tributurum: Q[uae]stionem enim dogmaticè, in thesi, & universaliter decidimus; non damus consi[liu]m theologicum, quomodo & quantum caritas, & prudentia Christiana rebus hoc a[u]t illo modo stantibus, in communi & multiplici hâc hominum etiam piorum infirmitate,

mitate, ad pacem & salutem Ecclesiarum, ubi omnes scripturariae persuasiones frustra adhibitae sunt, tolerare, connivere, indulgere, dissimulare & concoquere debeat. Idem sensimus & diximus cum causae veritatis & Ecclesiarum alicubi minus aequi videbantur Magistratus; praesertim in Hollandiâ, ubi in mediis illis turbis studiorum & ministerii tyrocinia mihi posita: idem sentimus ac assiduò profitemur postquam ab anno 1618. Deus Ecclesiis Magistratus reddidit addictissimos: idem profitebimur, sive mutent (quod Deus avertat) sive mutentur, sive stent, sive cadant. Neque enim committemus per Dei gratiam, ut Theologia nostra audiat Pseudo-Politica, hoc est, πρόσκαιρος & instar cothurni versatilis, pro conditione & statu eorum qui ἐν ἄρχῃ: *Ista enim esset fides* (ut olim Hilarius aliâ in quaestione) *non euangeliorum sed temporum.*

3. Termini hujus quaestionis praecognoscendi sunt 1. Politia seu Magistratus. 2. Ecclesia seu Ecclesiastici. 3. Potestas Ecclesiastica. I. *Politia*, & Magistratus, quid significent, satis constat, & alibi apud Politicos & Theologos explicatur: nec est quod hic repetam. Tantum praemoneo, me promiscuè quemvis Magistratum hic intelligere sive supremum sive subordinatum, servatâ semper proportione juris & potestatis, pro statu & loco cujusque, juxta jura & leges fundamentales Rerumpublicarum. Quidquid enim in causis & negotiis politicis superiori competit in inferiorem aut non competit: & rursum inferiori in superiorem: id etiam competit aut non competit circa causas & negotia Ecclesiastica: & sic licita aut non licita est provocatio ab inferiori ad superiorem: & rursum recursus à superiori ad inferiorem aut inferiores: Nam si Ecclesia est in Politiâ, utique gaudere atque uti potest juribus politicis: quomodo Paulus provocavit ad Caesarem *Actor.* 24. Et sic *Melanthon Loc. communi de Magistratu*, docet inferiores Magistratus posse [pag. 131] tueri religionem contra superiores, ubi respicit procul dubio Electores & Principes Imperii. Similis fere ratio est Illustr. Ordd. Hollandiae, Zelandiae, &c. qui reformatam religionem admiserunt & defenderunt etiam ante annum 1581. quamvis abnuente tunc Principe suo Philippo II. Rege Hispaniarum. Excipio autem hic casus speciales, quando pacto, aut confoederatione, aut lege fundamentali negotia & causae Ecclesiasticae excipiuntur. Excepto hoc, pari passu eunt (servatâ tamen proportione & distinctione inter Potestatem internam & externam) Potestas Politica circa negotia & causas saeculares & circa negotia ac causas Ecclesiasticas. II. *Ecclesia*, notat hic *primo* particulares quasque topicas in civitatibus aut vicis. *Deinde* ex illis combinatas seu confoederatione, correspondentiâ, aut arctiori quâdam unione & necessitudine collectas & quasi concorpores, quas Nationales, Provinciales, Districtuales appellant. III. *Jus Ecclesiasticum*, seu *Potestas* vulgò statuitur triplex: δογματική, διατακτική, κριτική. Aliter ad dichotomiam redigitur, ut omnis Potestas Ecclesiasticâ sit vel regiminis vel jurisdictionis, quae etiam geminâ clav iEcclesiasticâ exprimitur. *Illa* est vel prima, vel secunda, ad primam ordinata. *Prima* est, dispensationis verbi & sacramentorum. *Secunda* est 1. tum leges ferendi, 2. tum conventus Ecclesiasticos & visitationes instituendi, 3. tum eligendi & constituendi Ministros & inspectores. *Potestas jurisdictionis* est disciplinae seu censurae. Sed de his divisionibus supra actum est.

4. Διδόμενα sunt trium generum 1. à nobis concessa. 2. utrimque praesupposita. 3. postulata. *Concessa* & data à nobis sunt. I. *de Ecclesiâ*. 1. Esse eam in Politiâ, non contra. 2. Esse eam & singula ejus membra subjecta Politiae quod ad exteri-

re a

rem hominem, hoc est quod ad bona & corpora. 3. Nominatim Ecclesiasticos & Clericos, etiam ministrantes & sacra peragentes. II. *De Politiâ* 1. Habere eam respectu hominum non Ministerium sed Dominium, non ministerialem sed supremam & αὐτοκρατορικὴν Potestatem in omnes subditos. 2. Habere specialiter coactivam, supremam & formalem Potestatem in personas, res, actiones, & causas Ecclesiasticas non quidem in se, aut quà tales: sed quatenus ad hoc saeculum, externum hominem & externa naturalia aut civilia bona pertinent, aut ea attingunt: ratione & respectu externi scil. adjuncti, quatenùs publicè aut privato-publicè ea in Republicâ suâ minus magisve tolerari aut non tolerari, stabiliri aut non stabiliri, defendi aut non defendi, haec aut illa impedimenta removeri aut non removeri, autoritate publicâ muniri aut non muniri, debeant aut possint. 3. Itaque indirectè, mediatè, per accidens extrinseci adjuncti aut accessorii requisiti ad spiritualia exercitia cum appendicibus publicè admittenda aut non admittenda. 4. Habere Magistratum quà talem publicam potestatem judicialem seu judicandi, judicio cognitionis & discretionis non tantum, sed & definitivo, de negotiis [pag. 132] & causis Ecclesiasticis. Quod judicium consequens est, non antecedens (neque enim sunt ἡγούμενοι in Ecclesiâ): adhaec praesuppositivè est theologicum, sed formaliter politicum; quia disquisitio ultimata in eo non est, an dogma hoc sit verum, aut an sit Ecclesiasticum; sed an velint illud publicâ autoritate tueri & exequi. Denique in casu postulatae approbationis, & publicae defensionis atque executionis eorum, judicium hoc tantum est necessarium & illis tantum competit. 5. Cognitionem aequè competere Magistratui in casu publicae tolerantiae, & postulatae libertatis exercitii: atque ita judicium politicum definitivum, an velint tolerare. 6. Et quidem Magistratui tam infideli quam fideli: siquidem cognitionem suscipere velit: uti eam suscipere potest ac debet. Quod ostendunt *Apologiae Pauli Actor.* 26. *Justini Martyris*, *Athenagorae*, *Hilarii ad Constantium*, &c. 7. Infideli aequè ac fideli, competere Potestatem in Personas, res, causas, Ecclesias, quatenus illae externum hominem & bonum naturale aut civile attingunt. *Rejicimus haec nova dictata* Remonstrantium cap. 25. Apologiae: *quorum prius:* I. *Non posse Magistratum ad decreta Synodica verbo Dei conformia observanda suâ autoritate obligare & constringere. Ref.* Veritates fidei ex scripturis deductas & synodaliter commonstratas cum rejectionibus errorum, à se in conscientiâ agnitas & approbatas *Gratianus*, *Valentinianus*, *Theodosius*, *Martianus*, imperatoriâ autoritate muniunt *C. de summâ trinitate*. Illos imitati sunt *Carolus Magnus*, *Ludovicus*, *Carolus Calvus in suis Capitularibus*, aliique pii principes; & ab inchoatâ reformatione omnes Reges, Principes, Magistratus ejusdem reformationis defensores. Quos nemo reformatus hactenus reprehendit, quod dum ab Ecclesiis & Synodis bene statuta defendunt, & impedimenta omnia Potestate suâ tollunt, tyrannidem in conscientias exerceant, aut quenquam cogant ea credere quae credere non vult.
I Remonstrantes aliter loquebantur, cum Ordines Hollandiae potioribus suffra-
g , nullo legitimo ac publico Ecclesiarum judicio praecedente, decernerent anno
1 7. publicâ autoritate imponendam esse omnibus Ministris receptionem Decreti
s ıno 1614. pro pace Ecclesiarum (uti ajebant) conditi. Ordines foederati Belgii
a 1619. in Decreto suo contra Remonstrantium conventicula satis superque ca-
v libertati conscientiae: quam à libertate exercitii in Belgio nostro semper di-
s ·^·· fuisse, alibi ostendimus. II. Posterius est, *Magistratui nullam competere*

 Pote-

Potestatem Ecclesiasticam, sive nostro sive ipsorum sensu acceptam, in coetus & Ecclesias segreges, extra publica templa. Ref. Inauditum, absurdum & contradictorium est commentum, quo Potestas Magistratus Ecclesiastica, sive formaliter (secundum Remonstrantes) sive objectivè & per extrinsecam denominationem (secundum nos) sic dicta, fundatur, in publico aedificio templi; aut etiam in exsolutione stipendii Ministrorum per Magistratum: quod posterius innui videtur à *Grotio in Pietate.* [pag. 133] Erit ergo Potestas Magistratus instar chamaeleontis, & pro re natâ, varios colores induet. Ubi ergo stipendia à Magistratu non solvuntur (ut in bonâ parte Belgii, & in aliis fere omnibus Ecclesiis protestanticis ac reformatis) ibi Magistratus nullam habebit potestatem sive Ecclesiasticam, sive politicam circa Ecclesiastica. Ne dicam plerisque Ministris in Belgio, stipendia suppeditari, non ex aerario Reipublicae, multo minus ex peculio Magistratuum; sed ex reditibus Ecclesiasticis, antehac liberaliter in pios usus, & quidem volente Praetore, fundatis; quos pii Magistratus in Reipublicae aerarium hactenus non intulerunt, multo minus in privatos suos usus converterunt. Videntur hi homines idem fere somniare, quod memini ab Anabaptistâ mihi aliquando objectum: Quod Ministri Belgici stipendia ex manibus Magistratuum accipientes, pari conditione sint cum famulis, aliisque Magistratuum mercenariis, qui mercede conducti nihil aliud quam voluntatem, praescriptum, & opus Dominorum suorum facere tenentur. Quod ad publica templa, siquidem accidens illud, quod potest adesse aut abesse, ponit aut tollit Potestatem Magistratus: tum jure divino aut naturali, hoc est, ipso jure Magistratus, eidem non competit. Quomodo hoc convenit, cum sententiâ Remonstrantium, quam usque ad annum 1618. perpetuò *libellis* supra *citatis* inculcabant; & cum praxi Magistratuum ipsis faventium, qui segreges & clandestinos nostrorum coetus persequebantur tanquam scismaticos; applaudente passim, saltem nusquam improbante Remonstrantismo. Et sanè, quam facile fuisset nostris ab omni Potestate Magistratus se simul & semel tunc liberare, migrando Roterodami, Hornae, Alckmariae, Ultrajecti, Goudae, &c. ex publicis templis in aliud quodcunque aedificium sive conductum, sive gratis concessum, exemplo Pauli *Actor.* 19. *vers.* 9. Atqui hoc Remonstrantes tunc condemnabant, & Potestatem Magistratus nostris deprimendis & Remonstrantismo promovendo tam largè & injustè ipsis adscriptam, in nostros concitabant & inclamabant. Quid dicent de plerisque Ecclesiis reformatis in Ducatibus Clivensi, Juliacensi, &c. quae extrà publica templa conventus agunt? Ut absurda, quibus tunc veritatem nostram urgebant, iis obvertam, sequeretur hinc, dari Ecclesiae Remonstranticae Potestatem Ecclesiasticam in Urbe & Provinciâ aliquâ (e. gr. Roterodami, aut Ultrajecti), quae non sit subordinata Potestati Magistratus, quae ab eâ sit independens, quae illi sit collateralis, quae aedificet rempublicam in republicâ, imperium in imperio. Haec concilient, si possint. Ut dicam verbo, sequeretur dari Ecclesiam, quae non sit in Republicâ; quod absurdissimum; nisi dicatur esse extra mundum, in Utopiâ, aut in Regno Lunae.

5. *Hypotheses* quae tanquam utrimque concessae sumuntur, sunt 1. Potestatem Magistratus esse immediatè à Deo atque adeo independentem ab Ecclesiâ, aut personâ Ecclesiasticâ (Papâ scil.) aut Concilio. 2. Applicationem [pag. 134] Potestatis ad hanc aut illam personam non dependere ab Ecclesiâ, aut Ecclesiasticis quà talibus, aut à jure Ecclesiastico, sed à jure divino permissivo, & jure humano positivo; vel

vel per successionem, vel per electionem, vel per aliud quodcunque pactum, vel per jus belli: de quo Politici & Jurisconsulti. 3. Magistratum non debere Potestatem politicam approbativam seu confirmativam exserere circa regimen & jurisdictionem Ecclesiasticam, nisi prius eam cognoverit & in conscientiâ de bonitate ejus statuerit. 4. Eundem nullam posse exercere Potestatem politicam circa falsum cultum, quâ eum scil. approbet & approbatum defendat: sed posse aliquo in casu tantum adhibere approbationem immediatè circa mali tolerantiam (non verò circa malum quod toleratur) & sic defensionem immediate circa decretum de tolerantiâ à se conditum, seu circa legem de politicâ tolerantiâ latam; quae propriè est defensio publicae autoritatis & potestatis & ordinis per & secundum illam Potestatem suam constituti: non verò circa ipsum malum toleratum. An autem & quo in casu falsum cultum Haereticum, Idololatricum, Judaicum, Mahumedisticum, Ethnicum tolerare possit aut non possit, alibi dicendum est. 5. Magistratum sive fidelem sive infidelem ex voluntariâ concessione Ecclesiae; aut prudenti & necessaria conniventiâ, aut quocunque alio pacto, & consensu, posse habere Dominium, non tantum supremum directionis & jurisdictionis (quod pariter habet in omnia bona privatorum); sed etiam proprietatis, ad usus publicos, aliosque necessarios. Quod tamen dominium ejus à Potestate Ecclesiastica circa res per se sacras & spirituales plane distinctum est: an autem ab illo separatum sit, an verò ἀχωρίστως cum illo conjunctum, in progressu videbitur. Sed de consensu Ecclesiae sive explicito sive virtuali in hanc dominii translationem; denique confusione aerarii Ecclesiastici cum politico, seu illius in istud infusione, ut & de dispensatione redituum Ecclesiasticorum Magistratui tradendâ, quando & quomodo alicubi illud obtinuerit, & quo in casu Ecclesiis expediat aut non expediat; denique de traditione peculii pauperum, aut templi, aut curae pastoralis, in manus Principis sive fidelis sive infidelis; sic ut pauperes aut Ecclesiae Pastores iis priventur: alibi disquiritur. Ubi inprimis ventilanda est quaestio de facto Laurentii. Ex professo & nimis circa has quaestiones languent Pontificii; utpote quae saeculum hoc, & ventrem propius, quam animarum curam & salutem, attingunt. 6. Denique ut concludam, dico Magistratum, qui publicè religionem approbat & tuetur: *Primò* habere Potestatem, judicio discretionis consequente de ejus causis in conscientiâ ex verbo Dei judicandi: quod illi commune cum aliis membris. *Secundò*, Potestatem itidem consequente publico judicio (non Ecclesiastico sed politico) definitivo statuendi de istius veritatis aut causarum publicâ permissione & tolerantiâ, aut admissione, aut insuper autoritativâ confirmatione, defensione, [pag. 135] & debitâ executione. *Tertiò*, Potestatem, & ante actum regiminis aut jurisdictionis Ecclesiasticae, & post eundem impedimenta omnia removendi, & curâ, consilio, admonitione, intercessione, viam actuum istorum productioni, & productorum applicationi atque executioni Ecclesiasticae parandi. *Quartò*, Potestatem Ecclesiam & Ecclesiasticos ad propriarum legum ab & in Ecclesiâ Ecclesiasticè co titutarum, ut & judiciorum Ecclesiasticorum, aliorumque legitimè & Ecclesiasticè ac rum & nunc politicè approbatorum observationem constringendi & compellendi. H nota me loqui de canonibus, & decretis ab Ecclesiâ & judicio Ecclesiastico profe is: non autem de iis, quae aliunde invitis Ecclesiis obtrusa & impositâ, subinde to antur, aut tolerari debent; & quibus se subjicit, non propter conscientiam, sed pr ter metum Quale est exempli gratiâ, tributum patriarchale, quod novus Patri ha Constantinopolitanus Imperatori Otomannico ad ingressum muneris sui pen-

pendere cogitur. Qualia etiam episagmata seu assumenta nostrarum *Constit. Ecclesiastic.* de Jure Patronatus, & de Praesentiâ aliquorum ex Magistratu in Consistoriis *artic.* 37.: siquidem illud de perpetuâ & ordinariâ, aut arbitrariâ praesentiâ intelligatur, uti nonnulli, nescio quibus fidiculis, ex textu assumenti illud extorquere conantur. Ecclesiae omnes perpetuâ non observantiâ legis (siquidem lex esset), & decretis suis de non admittendo, atque actuali resistentiâ negativâ, satis declarant, non esse hoc suum; consequenter non debere à Magistratu aedificationem & pacem Ecclesiae amante, bene constitutas & pacatas Ecclesias in suâ possessione jam ab anno 1586. (quo illud assumentum primùm comparuit) turbari: imprimis cum Magistratus oneroso & contentioso huic assumento, per totum Belgium jam inde ab anno 1586., & de novo (postquam Remonstrantes illud ursissent, quod hypothesi & intentioni suae inservire putabatur) ab a. 1619. usque in hunc diem, non observantiâ suâ illud satis abrogasse videntur. De quo infra pluribus. Adeo ut non sine turpi cavillatione in verbis meis, in editione thesium an. 1639. talis compulsio Magistratus ad amplectendam dictam sessionem à nonnemine quaesita fuerit: cum *part.* 3. *ejusdem disp.* exsertè & pluribus eam oppugnaverim. Rejicimus hic 1. *Pontificios, qui indistinctè omne judicium de religione Magistratui auferunt*, Bellarminus lib. de Membris Eccles. cap. 17. Becanus de Primatu Regis &c. part 1. cap. 8. — 2. *Remonstrantes, & nominatim* Grotium in Pietate, *qui contendit omnem potestatem competere Magistratui in electionibus, negotiis, & causis Ecclesiasticis, eo quod publica stipendia aut saltem eorum dispensationem procurent.* 3. *Remonstrantes* Apolog. cap. cit. *qui fundamentum hujus Potestatis in Magistratu faciunt publici templi concessionem.* 4. Eosdem loco cit. *ubi omnem Potestatem turbones & ἀτάκτους in Ecclesiâ coercendi & Ecclesiasticè constitutam εὐταξίαν tuendi, magistratibus eripiunt.*

6. Postulata sunt, quae alibi alioquin ex professo probantur. I. [pag. 136] *Potestatem Ecclesiasticam à politicâ realiter distinctam esse.* 2 *Paralip.* 19. 11. *Johan.* 18. 36. 2 *Cor.* 10. 3. 2 *Cor.* 1. 24. 1 *Petr.* 5. 3. *Luc.* 22. 25. 1 *Cor.* 3. 5. coll. cum *Rom.* 13. 1. 4. Distinctio autem est [: 1.] ex objecto *tum materiali*, in nonnullis saltem; quia illa occupatur circa negotia Jehovae, ista circa negotia Regis: *tum formali*, in omnibus & semper; quia *illa* directè versatur circa personam aut causam quod ad hominem internum & statum spiritualem, ut formâ spirituali gratiae scil. & gloriae coelestis induendum: *Ista* verò circa eandem immediatè & directe versatur, quod ad hominem & statum externum & in ordine ad summum bonum politicum. 2. Ex causâ efficiente, fundamento, & sic subordinatione ac dependentiâ. *Illa* est à Deo redemptore quà tali, seu à Christo Mediatore quà Mediatore. *Ista* est & dependet à Deo & eodem Christo Mediatore, quà Domino naturae communiter omnia conservante & gubernante *Hebr.* 1. 3. Non verò quà Mediatore & Domino specialiter. [3.] *Illa* igitur pertinet ad regnum speciale seu gratiae; *ista* ad regnum generale seu potentiae, aut naturae. 4. *Illa* est inferior & purè ministerialis respectu hominum & Dei; *ista* respectu hominum est suprema & cum imperio. 5. *Illa* quod ad finem, executionem, ac modum agendi, est spiritualis, precatoria & obtestatoria in conscientiis & circa conscientias 2 *Cor.* 4. 2. & 5. 20. *Ista* verò externa, corporalis, coactiva. 6. *Illa*, quod ad distinctas formas, actus, modos, gradus, est à jure divino positivo. *Eph.* 4. 11. *Ista* verò à jure merè humano, (praesupposito jure divino permissivo): unde dicitur creatura humana 1 *Petr.* 2. 13. ut ex. gr. Monarchia, Aristocratia, &c. Electio, successio, &c. Dux, Comes,

Comes, Rex, Consul, &c. — II. *Unam itaque Potestatem non continere alteram nec formaliter nec eminenter*: nec posse unam Potestatem quà talem dare aut producere alteram, juxta vulgatum axioma; *Nihil dat quod ipsum non habeat vel formaliter vel eminenter*. Haut aliter ac Potestas consularis aut pastoralis non continet maritalem, nec viceversa: non potest etiam una alteram dare: quamvis una possit versari circa alteram directione sive dominante (ut in Republ. consularis circa maritalem); sive ministrante: ut in Ecclesiâ pastoralis circa eandem potestatem maritalem. — III. Non dari praeter Christum, ullum caput Ecclesiae, ullum Monarcham sive externum sive internum. — IV. Ecclesiam esse Ecclesiam, & residere in eâ Ecclesiasticam omnem Potestatem ad aedificationem regni Christi ac salutem hominum absolutè necessariam; etiam cum Magistratus est extra Ecclesiam: immo & nonnunquam quod ad statum spiritualem optimè se habere, ut ex. gr. tempore Apostolorum, & post illud, virorum apostolicorum. Pariter Politiam esse verè & legitimè talem, etiam cum nullam in se habet Ecclesiam. — V. Solum Christum architectonicè regere Ecclesiam; & nullam in homine aut angelo, in coelo aut in terris esse Potestatem sub Christo, quà regat Ecclesiam, nisi ministerialem. Neque enim dici debet cum Pontificiis esse duplex caput Ecclesiae, duplicem Monarcham, principalem scil. & ministerialem: quocunque enim modo hoc explicetur, implicat contradictionem.

Consectar. *Strenuè calumniantur Remonstrantes* Apol. c. 25. p. 299. *cum nostris impingunt, quod Ministris reformatis asserant architectonicam Potestatem, quo ad externum Ecclesiae regimen; & architectonicum de iis quae ad illud regimen pertinent, judicium.*

7. His praemissis Thesim nostram statuimus: *Magistratus non habet Potestatem Ecclesiasticam οἰκείαν & intrinsecam formaliter & propriè sic dictam ἡγουμένην i. e. antecedentem seu directivam; atque adeo supremam sub Christo, supra Ecclesiam, ejusque antecessores.* Probamus hoc argumentis tum directis, tum indirectis seu ab absurdo consequenti. Directa sunt I. *argum.* Quia eam nec habet totam, nec ex parte; nec totaliter seu adaequatè nec inadaequatè. Ergo. Non totam totaliter, nam tum Ecclesiastici nihil haberent: quod est contra 2 *Cor.* 10. 4. 6. 8. &c. 13. *v.* 10. *Rom. c.* 12. *v.* 8. 1 *Cor.* 12. 28. Non totam inadaequatè, nec etiam ex parte, ut etiam Ministri eandem vel ex parte haberent: quia ex utroque sequeretur collateralitas Magistratus & Ministrorum in eodem genere Potestatis sive supremae & dominantis, sive inferioris & ministerialis, quae nomine *clavium regni coelorum* designari solet. Quod ut in se absurdum est, sic etiam ab adversariis rejicitur. Itaque non est quod pluribus hoc deducamus. — II. *argum.* Quia haberet eam, aut quà Magistratus, aut quà Christianus, aut quà Christiano-Magistratus, tertium scilicet quid compositum ex Christianismo & imperio. Non quà Magistratus; nam tum omni Magistratui etiam infideli competeret: quod absurdum ipsi adversarii nou admittunt. Non quà Cl istianus; nam tum omni Christiano competeret. Non quà Christiano-Magistratu quia duo subjecta & principia formalia quae non sunt unum aut unita per se, nc possunt fundare effectum formalem seu ἀποτέλεσμα per se unum. Sic ex. gr. hc unus si sit Consul & Pater, non potest dici habere Potestatem consularem in ci quà Consul-pater; nec Potestatem patriam in Filium quà Pater-consul. Nam qu is paternitas in eodem subjecto superaddatur Consuli, aut consulatus paternita non tamen jungitur illi in ordine ad proprium & formalem illum effectum nempe

nempe Potestatem consularem aut patriam; cum nullo modo paternitas imperii consularis, aut consulatus Potestatis patriae fundamentum sit aut causa, sed purè putè unum ad alterum per accidens se habeant. Unius apotelesmatis, una ratio formalis desumitur ex duobus entibus completis & per se unitis ubi suppositum est extraordinarium; sic dicimus Christum satisfecisse pro peccatis nostris non quà hominem, sed quà θεάνθρωπον: ubi tamen distinctae sunt ἐνέργειαι, & distincta principia ἐνεργητικὰ; quae tamen sunt unum per se, quia unum est suppositum naturis inconfusis. Quod nullis naturis aut rebus [pag. 138] creatis tribui potest. Itaque relationes illae, Jus scil. Christiani & jus Principis, & fundamenta earum deberent coalescere in aliquod tertium Jus seu Potestatem unam per se: atqui tum tertium illud neutrum esset; & sic confundendo Christianitatem cum principatu, utrumque tolleretur. — III. *argum.* Qui non est Ecclesia, non habet Potestatem Ecclesiasticam intrinsecam scil. & formaliter sic dictam: Sed Magistratus non est &c. Ergo. Minor manifesta est, quia Magistratus potest esse unus (ut ex. gr. Imperator, Rex, Princeps &c.) sed Ecclesia non est unus, uti contra commentum Papistarum de Ecclesiâ virtualiter, Episcopo scil. aut Pontifice alibi disputatum est. Majoris consequentia probatur; quia Scriptura Ecclesiae tribuit Potestatem *Math.* 18. 15. & locis supra cit. Idem probatur ex ratione quae ex proximè sequenti argumento desumi potest. — IV. *argum.* Qui non est de essentia Ecclesiae, hoc est, qui nec essentia aut forma est Ecclesiae, nec pars essentialis, nec essentiale constitutivum nec consecutivum, nec ullum adjunctum necessarium, ille non habet Potestatem Ecclesiasticam: Sed verum prius. Ergo. Minor certa est: quia Magistratus potest adesse & abesse sine subjecti corruptione: eo enim posito non ponitur Ecclesia, nec sublato tollitur; quod imprimis liquet in Ecclesiâ apostolicâ. Major probatur, quia non potest relatio aut adjunctum proprium dici esse in aut cum aliquâ re, quae non est ejus subjectum aut adjunctum proprium, nec subjecti sive adjuncti pars essentialis aut necessaria. Jam vero Potestas Ecclesiastica interna, quae οἰκείως, propriè, & formaliter Ecclesiastica dicitur est propria Ecclesiae; ergo non potest communicari Magistratui, qui ab Ecclesia realiter distinctus est. Dici etiam nequit, Magistratum tanquam Ecclesiasticum praefectum, & Ecclesiam seu Ecclesiasticos subditos esse relata; & relationem inter subjecta, esse Ecclesiasticam Praefecturam seu Potestatem. Ubicunque enim relatio, ibi relatum & correlatum: & ubi illa concipiuntur, debent concipi ut simul naturâ & tempore; quia relata λέγονται πρὸς ἀντιστρέφοντα, & uno posito aut sublato, tollitur aut ponitur alterum. Sed hic correlatum (quod dicitur) Ecclesia scil., potest esse sine suo relato, Magistratu scil. Ubi ergo relatio? Hic nullus color restat, nisi ut dicant, Magistratum scil. & Ecclesiam esse relatum & correlatum, ac relationem inter illa duo esse Potestatem Ecclesiasticam, cum Magistratus concedit & Ecclesia ex ipsius concessione usurpat publica templa. Quod musteum & novissimum Remonstrantium commentum speciatim *Apolog. cap.* 25. promulgatum non uno laborat absurdo. *Primò*, nusquam illud in scripturâ comparet; *deinde* infirmum est potestatis hujus ἀρχιτεκτονικῆς fundamentum, quod fundatur in proprietate seu dominio utili aedificii scil. lateritii aut lignei, quod ubi conflagraverit aut vetustate collapsum fuerit, atque adeo populus ille cum formulis, ritibus & reliquis Ecclesiasticae unionis ac confoederationis vinculis in locum aliquem privatum, sive tyranni scholam *Act.* 19. *v.* 9. sive suis [pag. 139] sumptibus aedificatum, sive conductum,

sive

sive gratis commodatum concesserit, ilico tantopere buccinatam illam summam potestatem collabi & cessare necesse sit; juxta regulam Logicorum: *sublato fundamento tollitur relatio*. De stipendiis ministrorum ex publico persolutis (quod Grotius supra cit. pro fundamento principali huic potestati substernit) idem judicandum est. Quomodo versatili & ἡμεροβίῳ fundamento professionis Christianismi à Magistratu factae haec absurda analogicè impingi possint, infra dicemus. *Tertiò*, Fundatur in mere βιωτικοῖς; & consequenter non est Potestas Ecclesiastica intrinseca, quae in spiritualibus versatur. Quale enim fundamentum & ratio Potestatis hujus, talis Potestas circa Ecclesiastica: sed fundamentum est temporale, aut necessitas Ecclesiastica & spiritualis non immediatè, in se aut per se; sed mediatè, per accidens, propter & quod ad temporalia; seu quatenus Ecclesiastica temporalibus (quae soli supremae Potestati Magistratus per se directè, & architectonicè subjacent) connexa & adjuncta sunt, aut ea attingunt. *Quartò*, Nulla ex hoc respectu remanet Potestas, quam formaliter politica, quae etiam Magistratui infideli competit. *Quintò*, Dum circulatoriâ & temporariâ suâ Theologiâ Magistratui Jus in publica templa & nostras Ecclesias (quae ibi conveniunt) vindicare videntur, quod nos illi minime negamus; turpiter perpetuam & naturalem eorum Potestatem negant, quam nos tamen ipsis tribuimus. Si enim Juris & Potestatis nihil habent in Templa & Aedificia Remonstrantium, Anabaptistarum, Judaeorum &c. apud nos; nec in Exercitia Religionis, Ministeria, & Ministros, Seniores, Diaconos, Membra, Leges, Disciplinam, Ecclesiasticos Conventus, cum omnibus professionum istarum appendicibus: tum sequitur nullum ipsos in loca aliqua, aedificia, bona suae ditionis habere Dominium supremum seu directionis & jurisdictionis; nec etiam circa homines suae ditionis agentes aut dicentes quidquam de Deo, religione, virtute (modo fiat in Templis aut Aedificiis & sub rosâ societatis ac professionis Remonstranticae, aut alterius coetus segregis) ullam inspectionem aut directionem ipsis competere; sive politica sive Ecclesiastica, sive ἀρχιτεκτονικὴ absolute, sive subalterna illa dicatur. Rursum sequitur hoc absurdum: Dominium proprietatis, sive propriam curam & praefecturam, sive utraque, si quae magistratui tribuunt in Templa publica, in Campanas, Turres, Candelabra, & Aream, in quâ Templum aedificatum, fundare summam eorum & architectonicam Potestatem, seu Jus Majestatis in Sacris, aut circa sacra. Et si Dominium proprietatis fundat tale Jus & talem supremam Potestatem; tum sequeretur quemlibet, in areâ suâ templum communitati inaedificantem (ut olim solent affectantes Patronatum) acquirere sibi Jus Majestatis in Ecclesiastica. Quod si excipiant, habere Magistratum in nostra Templa etiam Dominium supremum & sic Jus Majestatis habere, quod privati Templorum [pag. 140] Domini aut Patroni non habent: quaero ex illis, an non in Remonstrantium Templa (quae prius usibus privatis Mercatorum &c. inserviebant) nunc aeque habeant Dominium supremum & jurisionis, ac antea; & consequenter in ipsos Remonstrantium Ministros quà tales ta illud: *Partus sequitur ventrem*), ut & in Ministeria, & quaecunque in templis sive bene sivè male peragi solita? Sed consulant suos *ICCos super causâ hâc amorphosios locorum & aedificiorum:* an scil. quandocunque Remonstrantibus erit ea in Templa sua convertere, ilico Magistratus Jura & imperium ibi cesset; ursum quando aliud aedificium, aut Templum magis amplum coetibus suis halis sibi comparant, & vetus Templum suum in domum privatam convertunt, Magi-

Magistratus tunc recuperet supremum suum, in illam domum nunc extemplatam, Dominium.—V. *argum.* Omnis Magistratus (saltem supremi) Potestas est ἀρχιτεκτονική, dominans, externa & carnalis, coactiva, dependens immediatè à Deo tanquam domino mundi; adhaec jure divino indeterminata quod ad certas species, formas, aut modos, & jure humano hic & nunc determinata, (unde ἀνθρωπίνη κτίσις 1 *Petr.* 2.): Sed nulla Ecclesiastica Potestas in his terris intrinsecè, οἰκείως, & formaliter sic dicta talis est: sed contra ministerialis, spiritualis &c. ut supra dictum est. [Ergo.] Major est in confesso. Minorem tanquam universaliter veram probârunt *Nostri in controversiâ de Pontifice.* Quod si excipiant partem aliquam Ecclesiae. Magistratum scil.: exceptionem suam probent ex sacris literis & quidem de Ecclesiasticâ Potestate, seu Potestate in Ecclesiâ, quam *Autores citati* expugnârunt: alioquin exceptionem tam facile rejiciemus ac illam Papisticam, quâ Papam suum perpetuò excipiunt. — VI. *argum.* Quae non sunt negotia Regis, in ea Rex (seu Magistratus) non habet regiam & architectonicam Potestatem sc. formalem, directam, & intrinsecam; qualem habet in bona, negotia, & homines sibi subditos. Sed negotia Jehovae (hoc est Ecclesiastica) non sunt negotia Regis. Ergo. Minor probatur ex 2. *Paralip.* 19. ubi exsertè à se invicem distinguuntur. Major per se evidens est: nec ulla patet exceptio; nisi dicant eum in negotia omnia Jehovae habere Potestatem, non ut in se sunt & tanquam spiritualia spiritualiter considerantur, sed ut attingunt temporalia aut quatenus annexa & combinata sunt sive naturali necessitate, sive ex voluntario pacto cum locis, aedificiis, adminiculis, mediis & causis sine quibus non, & cum remotionibus impedimentorum. Atqui jam eo recidunt, quo volumus; esse scil. hanc Potestatem supremam, extrinsecam, indirectam, circa Sacra, non in Sacris: non immediatè aut directè versantem circa Sacra quà talia, sed circa sacrorum adjuncta & requisita sive antecedentia, sive consequentia. Potest res simili explicari: Pater Ministri alicujus qui eum educavit, docuit, immo etiamnum sustentat; aut praefectus militaris qui eum, & coetum atque [pag. 141] exercitia ipsius tuetur contra hostes, habent & exercent necessarium officium circa ejus curam pastoralem: non tamen formaliter ipsi habent officium aut curam Pastoris sive in totum sive ex parte; quamvis uterque curet strenuè, ut functionem suam obeat. Sic Potestas Magistratus & cura politica sive subalterna sive architectonica (pro conditione loci & munèris sui) versatur circa Potestatem Ecclesiasticam; nec tamen transformatur in Ecclesiasticam, eam scil. abolendo, in se convertendo, aut cum eâ in unitatem essentiae coalescendo. Est enim Potestas regia seu Magistratus essentialiter una & uniformis: juxta illud: *forma rei in indivisibili posita:* nec in se dividitur aut chamaeleontis instar variatur juxta varietatem objectorum. Sic Rex Potestatem regiam unam eandemque habet in Patrem suum, Filium, Fratrem, Socerum, Generum &c. aequè ac in civem aut rusticum quemque. Quod enim illic accedit alterum adhuc vinculum, Potestatis scil. patriae, fraternitatis &c. hoc Potestatem regiam nihil minuit aut auget, aut in ali[...]n formam transmutat: totum enim hoc est Potestati regiae accessorium, & per a[...]-dens. — VII. *argum.* Qui non habet Ecclesiasticam Potestatem immediatè à Chr[...]o quà Mediatore, & immediatè personae suae applicatam per legitimam missione[...]ı, electionem, ordinationem Ecclesiasticam, ille non habet Potestatem Ecclesiastica[...]: Sed Magistratus quà talis non habet &c. Ergo. Minor manifesta est, quia Magist[...]-tus quà talis & omnis ejus Potestas quà talis, ab Ecclesiasticis illis simpliciter est i[...]-

depe[...]-

dependens. Major probatur, quia nullum aliud medium applicandae Potestatis Ecclesiasticae ad hanc aut illam personam in totâ Scripturâ compareret, quam vocatio ordinaria aut extraordinaria. Imprimis ignoti sunt illi modi Potestatem hanc acquirendi, per haereditariam successionem, per jus belli &c. — VIII. *argum.* Quod nullo modo competit Foeminis & Pueris, illud non competit Magistratui quà Magistratui. Sed ordinaria Potestas Ecclesiastica ἡγεμονικὴ, directiva, publica, nullo modo competit Foeminis aut Pueris. Minoris prius membrum constat ex 1. *Tim.* 2. 1. *v.* 11. 12. & 1. *Cor.* 14. *v.* 34. De posteriori alibi diximus. Major probatur, quia quidquid tribuitur Magistratui quà Magistratui, illud pariter tribuendum est Foeminis & Pueris, siquidem contingat (ut non raro contigit) Jus Majestatis in illis residere. Hic nihil potest excipi, quam Foeminis tribui supremum jus judicandi, non in Ecclesiâ (ubi ipsis tacendum) sed extra Ecclesiam in Politiâ. Rectè; hoc est quod volumus; esse Potestatem circa Ecclesiastica; non formaliter Ecclesiasticam. Si haec competeret Magistratui quà tali, etiam Foeminis ἐν ἀρχῃ constitutis pari jure competeret. Sed quale sit judicium Magistratus, infra videbimus. Atque haec argumenta directa, ex naturâ subjecti.

8. Sequuntur ex naturâ Praedicati. IX. *argum.* Qui non habet partes, nec exercet actus Potestatis Ecclesiasticae, ille ipsam non habet; Sed Magistratus [pag. 142] non habet, &c. Ergo. Valet consequentia majoris ab enumeratione partium. Minor probatur, quia nec Constitutiones seu Leges presbyteriales, classicales, synodales condit; nec verbi Ministros, Seniores & Diaconos prius probatos eligit, ordinat, suspendit, destituit; nec Synodum facit, & suffragiorum consensu aut pluralitate synodaliter judicat & decernit (idem de Presbyteriis, aliisque Conventibus dicendum) nec ad Synodos deputat, nec deputatos literis mandati & fidei instruit; nec verbum & sacramenta dispensat; nec visitationes Ecclesiasticas instituit; nec censuras & disciplinam Ecclesiasticam exercet. Si excipiatur: non quidem omnes partes, sed aliquas jure suo obire possunt. *Resp.* 1. Esse omnes partes connexas, nec posse probari ex Scripturis, unam ipsis magis aut minus competere quam aliam. 2. Et si aliquas possiderent tantum, easque pauculas & minus principales quae ad alias tanquam primarias ordinantur, utique dicendi non sunt habere architectonicam illam Potestatem in Ecclesiâ. 3. Quidquid aut sumitur aut conceditur ipsos habere, nihil est Potestatis Ecclesiasticae: sed sunt actus Potestatis politicae. Dum ergo Magistratus & Ecclesia versantur circa idem negotium Ecclesiasticum, & eadem aut similia apotelesmata videtur producere aut comproducere; utique idem non agunt, sed quisque ἐνεργείᾳ propriâ, secundum propriam Potestatem, agit quod suum est. Haut aliter ac Magistratus & Pater, quisque suâ Potestate, simul agunt, (non tamen similiter) ut filium prodigum coërceant: idem dicendum de Magistratu & Marito simul occupatis in emendatione aut reductione Mulieris desertricis. Hic sane P[illegible]states illae non sunt confundendae, aut una alteri substituenda. — X. *argum.* P[illegible]statem Ecclesiasticam habent illi, qui habent Claves Regni coelorum: atqui C[illegible]s habent Ecclesiastici, non Magistratus. Minor notissima est, & à tyronibus c[illegible]eticis discitur ex egregiâ explicatione nostrae *Cateches. qu.* 82. 85. cui adde L[illegible]*iam*, de quâ postea. Majoris consequentia patet; quia idem sunt Claves, & Potè[illegible] Ecclesiastica. — XI. *argum.* Quia Potestas Ecclesiastica est formaliter sacra, r[illegible]sa, spiritualis, obtestatoria, precatoria, & denuntiatoria, purè ministerialis

paterné

paterné & fraternè admonens: non tam judicialiter judicans, quam judicium Dei indicans, & conscientiis manifestans; praeterea nihil: quamvis metonymicè Potestas & Clavis judiciaria dicatur, eique ut tali instrumento & ministerio efficacia & effectus instrumentalis tribuatur, absolutio scil. remissio peccatorum, apertio regni coelorum, sâlus aeterna. 1. *Timoth.* 4. *v. ult. Dan.* 12. *v.* 3. *Johann.* 20. *v.* 23. *Matth.* 16. *v.* 19. & 18. *v.* 18. Atqui talis non est Potestas Regia, aut Magistratus; nec unquam Magistratui sed soli Ecclesiae ejusque Ministris tribuitur. Ergo. — XII. *argum.* Quae Potestas est corporis Ecclesiastici & eorum qui in & ab illo corpore ad id constituti sunt, ea non est Magistratus quà talis: Sed verum prius. Ergo. Major patet. Minor probatur ex *Matth.* 16. 19. & 18. *v.* 18. *Johan.* 20. 21. 23. [pag. 143] *Actor.* 20. 28. *Hebr.* 13. 17. 1. *Petr.* 5. 2. 1. *Thessal.* 5. 12. *Ephes.* 4. *v.* 8. 1. *Corinth.* 5. *v.* 4. 2. *Corinth.* 2. *v.* 6. 7. 10. Nec ullus locus poterit adferri, qui ultra extrinsecam & indirectam Potestatem circa Sacra, Magistratui quidquam tribuat. — XIII. *argum.* Quidquid est Regnum coelorum, & non de hoc mundo, in illud Magistratus, hoc est Potestates & Domini hujus mundi intrinsecam, directam, οἰκείαν Potestatem non habent: Sed Sacra & Ecclesiastica sunt talia: Ergo. Minor probatur ex *Joh.* 18. 36. Major probatur, quia nulla est proportio inter objectum & Potestatem: Objectum est purè putè sacrum, divinum, & spirituale, quod spiritualiter discerni & tractari debet: Et Potestas saecularis, humana est in se & formaliter saecularis: immo quod ad specialem suam formam & modum est merè humana Neque enim de Christo dicitur: Alios constituit Decemviros, Consules, Dictatores, Centumviros, Ministros Regni seu Coronae, & Ministros Regis, Comites, Marchiones &c. Sed de Ministris dicitur Joh. 20. *Sicut misit me pater &c.* Et *Ephes.* 4. 11. *dedit apostolos* &c. Quod autem *Becan. in tr.* de *Primatu Regio* cum Canonistis & Pontificiis suis, & ex eo *Remonstrantes Apol. cap. cit.* distinguunt inter jurisdictionem internam & externam: & monent de hâc solâ esse quaestionem, non de illâ, quam scil. una cum Potestate regiminis, utraque pars Ecclesiis relinquat: id quidem ad rem nostram in Belgio nihil facit. Nam distinctio inter forum Ecclesiasticum interius, & exterius seu contentiosum & inter jurisdictionem interiorem, quae omnibus sacerdotibus, & exteriorem quae solis episcopis aliisque Ecclesiasticis gubernantibus competeret, nec Scripturis, nec ratione nititur, sed tantum ingressu & consuetudine typhi saeculi. Nec est aut fuit unquam post reformationem hic locus curiis episcopalibus, & permixtionibus saecularium negotiorum ac judiciorum cum Ecclesiasticis. Nemo etiam litem movet Magistratui de iis, quae ad externum hominem spectant & extrinsecè seu indirectè vocantur Ecclesiastica, ut pragmatica tota receptionis redituum, & exsolutionis stipendiorum, fabrica Templorum, patrocinium bonorum, utensilium, Templorum &c. Ut de externis requisitis Synodorum, quae publicè habentur &c. quatenus & quousque Magistratus ea procurant, ut infra verbo explicabimus. Haec omnia si jurisdictionem exteriorem concernunt, nihil ad nos: neque enim sunt in se & formaliter actus directionis spiritualis aut Ecclesiasticae. Modo salvum maneat Ecclesiae, quod illi proprium est regimen, cum jurisdictione, seu potius disciplinâ; cujus partes supra enumeravimus.

9. Addamus nunc argumenta indirecta quae sunt vel ab absurdis consequentibus, vel ad hominem. Prioris generis sunt sequentia. — 1. *argum.* ab absurdis consequentibus. — *argum.* Tum Ecclesia esset instar cothurni aut chamaeleontis: siquidem Potestas Ecclesiastica ab Ecclesiâ auferenda, aut deponenda esset, & sic divisum

visum imperium cum eâ haberet Caesar, prout scil. fidem [pag. 144] eandem profiteretur aut abnegaret. — II. *argum.* Si partem aliquam Potestatis usurparet, quam Magistratus antea orthodoxus, nunc infidelis jure suo tanquam Imperator Christianus habuisse dicitur: siquidem potestas esset Politica, tum Ecclesia involaret in jura politica: sin Ecclesiastica, tum Magistratus tamdiu usurpasset jus Ecclesiae. — III. *argum.* Siquidem Potestas Ecclesiastica formaliter sic dicta competat Magistratui; sequeretur eam armis, carceribus, suppliciis &c. munitam esse (omnis enim Potestas Magistratui tributa, talis est); quod an nota sit hujus spiritualis Potestatis, judicent, qui judicare possunt. Aliter statuit Apostolus 2. *Corinth.* 10. *v.* 3. — IV. *argum.* Sequeretur aliquam in Ecclesiâ esse Potestatem *αὐτοκρατορικὴν*, & aliquem in terris vocari Magistrum, praeter Christum, contra *Matth.* 23. 8.; aliquod esse subalternum (sub Christo scil.) Ecclesiae caput, praeter Christum, contra *Eph.* 1. *v.* 20. 21. Vide *Disputationes Nostrorum contra Papae monarchiam Ecclesiasticam, & Oecumenicum Pontificatum.* — V. *argum.* substitui Magistratum Papae, & Antichristum politicum Ecclesiastico; tanto pejorem, quod ille utrumque gladium seu utramque supremam Postestatem seu Monarchiam dicitur habere directè (quidam Papales verecundius hodie dicunt, Papam in temporalibus habere Potestatem tantum indirectam, in ordine scil. ad spiritualia): nisi forte Ecclesiasticam usurpare se diceret indirectè in ordine ad sua temporalia, & quia rebus & negotiis suis ita commodum est. — VI. *argum.* Siquidem contingeret unus Monarcha temporalis toti Christianismo, unum tum fore Papam: sin singulis Nationibus aut Provinciis singuli, tum totidem fore Papas: juxta exemplum scil. hodiernae Monarchiae Siculae (de quâ ex professo egimus in *Desper. Causâ Papatus*) & antiqui Numae Pompilii, quem Regem sacrorum una cum Melchisedeko orthodoxis in *στηλιτευτικῇ suâ* supra *cit.* objiciebat *Barlaeus*, & Virgiliani istius Anii Regis hominum Phoebique Sacerdotis, quem nuper ad hanc causam advocavit *autor Vindiciarum Gallicarum*, cujus verba infra *Part.* 2. exhibemus *cap. de Jure Patronatus.* — VII. *argum.* Ex Ecclesiâ fieri monstrum; & pariter monstrosa Magistratibus affingi, cum evehuntur in capita Ecclesiae. Utroque absurdo urgent Reformati Papalem monarchiam & primatum. Accedit Arminius in Disput. de Pontifice Romano, thesi. 3. *Caput Ecclesiae unum est: secus Ecclesia monstrum erit &c* Et post: *Pontifex non est Christus ergo neque caput Ecclesiae: nec potest ulla inter Christum & Pontificem Romanum propinquitas fingi, quae non membri alicujus in corpore, vel officii membro alicui competentis nomine significetur.* Eundem memini *in Publicâ Praelectione ad* 2. *Thessal.* 2. nos docuisse, Pontificem si nihil aliud committeret, quam dicendo se caput Ecclesiae, eo ipso fore Antichristum. Nunc haec applica ad ea quae Remonstrantes Apolog. cap. cit. ultro citroque disserunt. Ubi tamen contra omnes exceptiones pro Monarchiâ Ecclesiasticâ haec ipsorum verba notentur: *Haec sententia est ipsissimum Papatus* [pag. 145] *n ulum & medulla &c. continet illud ipsum, in quo sita est forma Papatus; seu Pa p s hierarchia &c. Ex eo autem concesso, caetera omnia quae Papa jam usurpat tam n ssariò fluunt, quam calor ex igni, si quis modo consequenter sentire & loqui velit, q d infra monstrabimus. Quod idcirco monendum putamus, ut intelligatur quam ii tè ii disputent, qui ut sententiam hanc suam à Papatus crimine aut suspicione p gent, varia adferre solent, quae jam Papa sibi arrogat, à quibus ipsi se abhorrere p stentur; quasi videlicet id magnopere ad rem faciat, salvo manente principali Papatus*

patus

patus fundamento, & quasi certum non sit, caetera ista ex fundamento hoc necessario consequi &c. Quod illi de architectonicâ, quam calumniosè fingunt, Ecclesiasticorum apud nos Potestate, id nos justius de praetenso ipsorum Monarchâ Ecclesiastico, qualem faciunt Magistratum. Siquidem non tantum propter arrogatam Potestatem temporalem (quae est Magistratuum) sed etiam & vel imprimis propter spiritualem (quae est solius Christi architectonicè, & Ecclesiae atque Inspectorum ministerialiter) Papa fuit dictus Antichristus. Legantur modo autores nostri *Plessaeus*, *Danaeus*, *Chamierus*, *Wittakerus*, *Vignierus* &c. ubi disputant de *Capite Ecclesiae*, *de Papa*, *de Antichristo:* etiam *Arminius Disputat. cit.* & applicentur ad praesens hoc negotium absque praejudicio & prosopolepsiâ. Si mala est usurpatio illa Episcopi Romani seu Patriarchae Occidentalis in spiritualibus, utique meo judicio non melior, sed multo pejor erit usurpatio Magistratus: quia ille bene se habens partim jure divino partim jure humano intrinsecam aliquam tenebat in Ecclesiâ Potestatem: quod de Magistratu ex Scripturis aut Antiquitate Ecclesiasticâ dici non potest. — VIII. *argum.* Regimen Ecclesiae transformatur in Oligarchiam, & finguntur Magistratus esse Diotrephes (*Epist.* 3. *Johan. v.* 9.), qui se in spiritualibus efferant & primatum affectent supra fratres suos: sive donis & operibus spiritualibus (1. *Cor.* 12. & 14) primi sint, sive medii, sive infimi, sive nulli, aut fere nulli. Pari ratione diceretur eos esse supra Ecclesiam quà talem, omnemque ac supremam potestatem Ecclesiasticam in illis tanquam monarchis Ecclesiasticis residere: haut aliter ac Pontificii de suo Papâ commentantur. Ita ut illis pari jure opponi posset, quod Gerson olim Papae: *Papa est frater noster: nisi nobiscum nolit dicere, pater noster.* — IX. *argum.* Ministri non amplius erunt dicendi diacriticè Ministri Christi in Ecclesiâ & in ministerio Christi (uti 1 *Cor.* 4. 1. & 2. *Cor.* 5. 19. 20. *Gal.* 1. *v.* 10.) sed Ministri hominum, Politiae, Status, Regis, aut Deputati & Vicarii Magistratuum: pari ratione ac alii quicunque Legati, Praefecti, Cursores, Quaestores, Graphiarii &c. quia operâ illorum eodem jure & modo utentur in Ecclesiasticis, ac istorum in negotiis politicis: est enim Imperium & Potestas Magistratus circa quasvis personas, res, causas una, uniformis, & indivisibilis. — X. *argum.* Quin ministri dicendi erunt puri mandatarii Magistratus, à quibus mandatum, instructionem, missionem accipient: erit enim [pag. 146] Magistratus medius inter Christum, & Ministros; & per Magistratum omnis Potestas, omne Ministerium, omne opus Ministerii derivabitur ac dispensabitur in Ministros; & sic fingetur residere omnis Potestas Ecclesiastica in solo Imperatore, aut quocunque supremo Magistratu, quam παπομανοῦντες collocant in solo Papa; cui sententiae tamen acriter ab Episcopis Galliae, & Hispaniae reclamatum fuit, in *Concilio Tridentino*, ut videre est in *Hist. Concilii Tridentini lib.* 7. *p.* 721. 722. 743. 744. edit. pr. in 4. Conferatur *Marcus Ant. de Dominis lib.* 2. *de Republ. Eccles. c.* 5. 6. — XI. *argum.* Tum paulatim inflectendum esset totum regimen Ecclesiae, ad particulares quoscunque status, conditiones, & casus Politicos; & sic de| nerabit in Regimen ac Regnum saeculare, omnisque forma & figura spiritualis tand plane evanescet: ita ut pro Membris & Ministris Ecclesiae pro hominibus spiriti libus (1. *Cor.* 2. *v.* 15.) tandem habituri simus histriones aulicos, pseudo-politic cothurnos, dolosos, ψυχικοὺς, κοσμικοὺς, breviter mancipia vanitatis, superbiae, g lae, avaritiae: qualis Ecclesia gemina esset curiali Romanae. — XII. *argum.* S queretur denique ab ipso Magistratu omnem Potestatem Ecclesiasticam per se obi

poss

posse, siquidem aliorum operâ uti non expediat; quod enim quis per alium tanquam Ministrum, aut Vicarium aut Delegatum exequitur, per se exequi potest: quomodo quis per officiarios & per se subordinatos sibi in rebus & negotiis publicis Ministros curat quaesturas, praefecturas aerarii, exercitus, aggerum, supremi dicasterii, Academiae, &c. per se curare potest, & subinde, cum ita visum est, curat. Ipse ergo constituet Synedrium, & Synodum, ipse pascet populum verbo & sacramentis; ipse excommunicabit & utetur Clavibus Regni coelorum; ipse Ecclesiasticè constituet & ordinabit Ministros. Quae omnia perquam absurda esse nemo negabit. Quod si quis excipiat; potest per se omnia illa quae ad exteriorem jurisdictionem spiritualem seu Ecclesiasticam pertinent, non verò quae ad interiorem: petimus ut Papisticum hoc distinctionis figmentum eique innixam exceptionem probet. Nam aut distinguitur totum (Potestas scil. Ecclesiastica) in partes, quae toti non insunt; aut est mera distinctio vocis ambiguae, & consequenter tota disputatio consistit in lusu ambigui. Quod si per exteriorem intelligant (ut argumenta allata cogunt intelligere) 1. Peristatica quaedam & requisita sive ad esse sive ad bene esse spiritualium. 2. Item connexa, combinata & ἀχωρίστως adjuncta, etiam intermixta politica, quamvis à sacris & Ecclesiasticis distincta. 3. Et sic Potestatem extrinsecam, indirectam, consequentem & mediatam circa ipsa spiritualia & Ecclesiastica; quia immediatè, directè, & per se versatur circa personas, loca, actiones, quibus spiritualia tanquam continentibus, aut instrumentis, aut vehiculis, aut adjunctis, aut quomodocunque requisitis uti debent: utique totam illam concedimus. Ad exteriorem autem illam Potestatem Magistratus non pertinere Electionem Ministrorum, [pag. 147] Censurarum Ecclesiasticarum Judicium & exercitium, synodalem controversorum dogmatum & causarum per provocationem aut alio quovis modo ad Synodos delatorum determinationem, receptionem hominum in communionem Ecclesiae & ad usum coenae &c. infra *Part.* 2. & 3. suis locis probabitur. — XIII. *argum.* Sequeretur Principes & magistratus esse spirituales patres & matres, & Ecclesiam representativam. Atqui tale quid ex Scripturâ probari nequit: ubi communitati Ecclesiasticae, & in eâ antecessorum collegio titulus hic tribuitur *Hoseae* 2. *v.* 1. coll. cum *Matth.* 23. *v.* 37. & *Galat.* 4. *v.* 26. Regibus vero & Magistratibus titulus nutritiorum & nutricum *Jesa.* 49 *v.* 23. — XIV. *argum.* Sequeretur sub novo testamento plus potestatis competere Principibus & Magistratibus quam sub veteri testamento: ubi tamen politia illa, Reipublicae forma, leges politicae, & aliqui reges, ac judices non erant creatura humana (uti nunc sub N. T. 1. *Petr.* 2. *v.* 13.) sed immediatè divina, & à Deo constituta. Non fuisse autem in V. T. regimen Ecclesiasticum penes Magistratum, alibi probavimus. — XV. *argum.* Sequeretur nullam hominum societatem & communitatem divinitus in hoc mundo ordinatam, praeter civilem seu saecularem, nullum populum, nullum regnum nisi de hoc mundo. Quod portentum Machiavellico-atheum, per Epicureos & h[illegible]ines de hoc saeculo (*Ps.* 17. *v.* 14.) dias in luminis oras propediem proditurum v[illegible]tur; nisi jam prodierit: saltem mussitari subinde inter amiculos & in Eleusiniis ([illegible]hicis, inquam,) sacris, prudentiores non ignorant. Nos contra duplicem homi[illegible], duplicem vitam, duplicem statum, duplicem felicitatem, duplex bonum, d[illegible]icem cursum, duplex stadium, duplicem communionem ac societatem, duplicem [illegible]statem & ordinem, duplex regimen publicum ex & cum Scripturis agnoscamus: [illegible]idem ut semper distinctum, quamvis non semper separatum, ut unum non sit de

de essentiâ alterius, nec unum alteri permixtum aut immixtum nec unum transformari debeat aut possit in alterum. — 2. Sequitur *nunc arg. ad hominem*, quod est tale: Quia ipsi adversarii cum multis contra nostram sententiam disputârunt, coguntur limitatione & distinctione aliquâ se retrahere, aut sua quodammodo involvere; adhibitis terminis de politicâ, aut objectivâ, aut directivâ, aut externâ potestate: quae sola secundum nos immediatè & directè versetur circa religionis formulam ac professionem seu doctrinam Ecclesiasticam, non in se consideratam, quatenus in & à societate fidelium recipienda atque exercenda judicatur; & circa Ecclesiam cum exercitiis & potestate ac regimine suo spirituali constituendam, continuandam, restituendam, reformandam: sed quae sola & intrinsecè versatur circa religionem & Ecclesiam, quatenus, & quousque in Republicâ publicè admittenda, recipienda, retinenda, & defendenda est. Quod si enim apertè & candidè opinionem suam usque ad finem defendant, necessario in absurdum politici Pontificis & Antichristi compingi se videbunt. Et certè quomodocunque [pag. 148] illi, cum omnibus, qui post Remonstrantes hanc cramben recoxerunt citationes orthodoxorum theologorum obtendant, omnes distinctionis toties totiesque inculcatae, obliti videntur, aut κρύψει earundem sibi & lectoribus imponere velle; ut causae nuditatem quodammodo tegant. Haec ergo perpetuò reponenda & inculcanda. Aliud est loqui de potestate intrinsecâ & οἰκείᾳ, quae purè est spiritualis, formaliter Ecclesiastica, ministerialis: & aliud de potestate saeculari, formaliter politicâ, supremâ dominante, quae Ecclesiae quà tali, extrinseca est non intrinseca; ideoque objectivè tantum & secundum extrinsecam denominationem dici potest Ecclesiastica: sed quae intrinseca & propria est Reipublicae supremisque potestatibus in Republicâ constitutis. Rursum aliud est religionem & Ecclesiam in se & per se considerare, & aliud externum ejus adjunctum; seu eam secundum aut quod ad adjunctum, seu respectum extrinsecum, & coordinationem ejus ad Rempublicam considerare: an scil. & quatenus publicè admittenda, recipienda & per saecularem potestatem defendenda sit religio & Ecclesia. Prior Potestas quae publica, antecessoria, & directiva est sed pure spiritualis & ministerialis, soli Ecclesiae, quà tali, competit, posterior solis Principibus, & Magistratibus saecularibus. Et certè adversarii, omnia cum dixerint, hanc distinctionem & sub eâ nostram sententiam tacitè velint nolint admittere coguntur. Unum nunc ex postremis indico Lud. Molineum in Corollario ad paraenesin suam ad aedificatores imperii in imperio pag. 48. *Si perperam*, inquit, *dixi potestatem propriè dictam Ecclesiasticam & civili oppositam non aliam posse excogitari praeter internam, quae se per ministerium exserit in perducendis animabus ad fidem Christi, id dixi cum Triglandio, qui sui oblitus id ipsum affirmavit.* Ibidem adducit verba Triglandii ex praefat. ad librum de potestate civili &Ecclesiasticâ, quibus distinguit inter potestatem Ecclesiasticam spiritualem, quae sita est in administratione clavium regni coelorum, &c. & inter potestatem civilem Magistratus, quâ judicat & statuit de religione, qua in publico inter subditos velit exerceri: *si veram*, inquit Triglandius à Molineo citatus, *religionem removet, falsam ei substituit, abutitur quidem potestate suâ, non tamen ipsi neganda potestas.* Ubi non Triglandius, sed Molineus sui oblitus est, cum distinctionem & sententiam Triglandii admittit. Sic enim causam tradere, & per totam paraenesin ejusque corollarium ἄγνοιαν elenchi commisisse ac schiomachiam exercuisse videtur. Si nihil aliud vult, quam quod Triglandius lib. cit. & in dispp.

c. apo-

c. apologiam Remonstrantium conscriptis, imprimis & in historia Ecclesiasticâ toties ac tam perspicuè inculcat, penes Magistratum & quidem solum, esse supremam sub Deo potestatem circa religionem & Ecclesiam, non quidem in se quà talem sed per accidens seu quod ad accidens seu adjunctum, quatenus scil. illa publica est in Republicâ, ibique per potestatem politicam publicè admittenda, fovenda, defendenda: utique bellum hoc ilico [pag. 149] confectum erit, & Erasti, Grallatorum, Remonstrantium, similiumque Pontificatus politici satellitum operosae machinae scombris & thuri devovendae, aut Veneris marito tradendae.

Caput. III.

Fontes solutionum, & responsiones ad argumenta ac testimonia, quae ab adversariis opponi solent.

Accedamus ad argumenta adversariorum. Ducuntur ea I. Ex Scripturis. II. Ex Rationibus. III. Ex Autoritate humanâ dictorum aut factorum; quae ferè utramque paginam hic facit. — I. Ad testimonia Scripturae fontes hos solutionum suggerimus: 1. Quod nihil habeant de illâ Potestate quam nos negamus: sed tantum de indirectâ illâ, exteriori & mediatâ circa sacra, immediatâ verò circa ea quae sacris connexa, quamvis formaliter non sint sacra: quam nos concedimus. 2. Aut quod exempla & facta sint Magistratuum, qui fuerunt extraordinarii Prophetae (ut Moses, David, Salomon) aut saltem habuerunt immediatam directionem & assistentiam Prophetarum. — II. Ad rationes & argumenta directa, fontes illi sufficient. 1. Politica Potestas est architectonica, & omnes res ac Potestates ei sunt subordinatae, atque ab eâ dependent, etiam Ecclesiastica seu spiritualis: sed subordinatio est duplex, *per se* seu quà est spiritualis, & hanc negamus in sacris, concedimus in negotiis civilibus; & *per accidens* seu quà corporalis aut saecularis, seu saeculari rei atque actioni conjuncta & hanc in sacris concedimus: Ita Philosophi dicunt fabricam statuae pendere à coelo tanquam causâ universali, quia statuarius pendet à coelo, non quidem quà statuarius, sed quà corpus & agens naturale. Sic concio concionatoris pendet à Medico, non quà concio, sed qua actio seu functio animalis, aut eam necessario praerequirens: ad quam requiritur sanitas, quam procuravit Medicus. Architectonica potest dici facultas Medici respectu sanitatis per se & directè (est n. suo modo & dicitur vitae Imperator) non verò respectu concionis, nisi per accidens, indirectè & consequenter, tanquam causa sine quâ non, & removentis impedimentum. 2. *Rursum* versatur Potestas politica vel directè & immediatè circa aliquid, vel indirectè, mediatè, per accidens, & consequenter. *Illo modo* versatur absolutè circa externum hominem absque ullo discrimine fidei aut infidelitatis; & circa omnia nego ı civilia. *Isto modo*, circa sacra & spiritualia; quod ad manifestam aut publicam ex entiam & executionem eorum in hâc civitate, in hâc regione, in hoc regno. Qu l ut melius intelligatur, duo in negotio quoque Ecclesiastico sunt distinguenda (q mvis vix possint separari) natura & ratio ejus spiritualis in se & per se: & adju um ejus aliquod seu praesuppositum, quod est [pag. 150] vitae animalis, aut ci s. Ratio ejus spiritualis & Ecclesiastica quà talis non est objectum immediatum au r se Potestatis & directionis politicae, sive illa architectonica sive ministerialis dica-

dicatur: sed quod spirituali illi adjunctum est (actio scil. humana, locus, tempus, civiles qualitates, relationes, noti & aperti fidelium conventus, publica aut privato-publica clavium regni coelorum administratio, admittenda ac defendenda) est per se & immediatum objectum Potestatis politicae quà talis: Et sic consequentèr ipsa res spiritualis dicitur objectum ejusdem Potestatis, sed mediatum indirectum & per accidens. Quomodo color, seu coloratum quà tale est objectum visus directum, immediatum, & per sè; sed Diaris filius objectum, indirectum, mediatum, & per accidens. Accidit enim Diaris filium mihi hic & nunc occurrere, & à me videri. 3. *Alia est* Potestas in sacris intrinseca, sacra, spiritualis, formaliter Ecclesiastica, unius ejusdemque generis analogici scil. cum Potestate Christi, quamvis numero, specie & ordine diversa: praeterea unius ejusdemque generis cum rebus illis, circa quas versatur: Et alia est Potestas externa, communis, formaliter politica (non verò intrinsecè spiritualis, sacra, aut Ecclesiastica) quae versatur circa Ecclesiastica seu sacra, & inde per extrinsecam denominationem & praedicatione impropriâ (quod nôrunt Logicorum filii) *Ecclesiastica Potestas* dicitur: eodemque sensu *Potestas Ecclesiastica objectiva*, contradistinctè *à formali*. 4. *Potestatem* omnem, quae est in Republicâ tanquam contentum in continente, non continet in se Magistratus aut formaliter aut eminenter, nec partes aut actus ejus exercere potest: sed quandam tantum attingit & circa eam versatur curâ & ope suâ, extrinsecâ scil. & architectonicâ. Ex. gr. Oeconomia est in Republica ut & prima Potestas oeconomica, maritalis scil. At Magistratui nullo modo civium suorum maritalis Potestas in proprias uxores intrinseca & formalis tribui potest: Et in hoc distinguitur Potestas maritalis à praetoriâ, quaestoriâ, militari aliisque quae Republicâ continentur, quasque Magistratus, si velit, per se exercere potest, &c. Simili fere modo, de Potestate Ecclesiasticâ judicandum est. 5. *Aliud est* quaerere, an Ecclesiastici subsint Magistratui, & ab eo immediatè dependeant: item an etiam sacra peragentes, jurisdictionem exercentes &c. hoc est, qui, quales, & an sic & sic considerati: & aliud, an quà sacra peragentes, quà spirituali clave utentes. *Prius affirmamus: posterius negamus.* Janitor, Quaestor, Praefectus, omnia ex praescripto muneris sui agunt quà Janitor &c. dependenter à Magistratu quà Magistratu. Sed Minister minimè: nam quà Minister non dependet primo, immediatè, & per se à Magistratu; sed à Christi Potestate architectonicâ, & à communitatis Ecclesiasticae & presbyterii Potestate ministeriali. Sic Christus Mediator in terris, exercens actus muneris mediatorii, subordinatus fuit Potestati politicae; sed non quà Mediator, aut quatenus exercens actus mediatorios: nisi [pag. 151] subordinatione per accidens, quatenus actus humani & civiles functioni mediatoriae substrati, aut ad eam praesuppositi, aut cum eâ conjuncti Magistratui subjecti erant; quales ex. gr. communibus plateis, templo, synagogis uti, & ibi ambulare, stare, sedere &c. ingredi & egredi &c. 6. πρῶτον ψεῦδος facit puerilis illa fallacia accidentis, & paralogismus à divisis ad conjuncta: Magistratus est primus, & est Christianus, ergo st primus Christianus, & primarium Ecclesiae membrum; quod tantundem valet, *a- llud:* Hic est bonus, & est Poëta, Ergo est bonus Poëta. Item: Hic est praestantissi ıs (in suo genere sc. aut Miles, aut Doctor &c.) & est Membrum Ecclesiae; ergo est pı e-stantissimum Membrum. Rursum hic est primus & principalis in bursâ, in Acaden â, in familiâ, aut in collegio quocunque; & est membrum, Ergo. Denique Dives & ho -ratus civis est primarius in civitate, ergo quà talis etiam primarius in Ecclesia. V le

Jai b.

Jacob. 2. 1. 2. 3. 6. coll. cum 1. *Corinth*. 6. 4. 5. Magistratus quà Magistratus non est primarium membrum Ecclesiae; sed si primario qualitatibus spiritualibus cognitionis, fidei, pietatis, zeli &c. exornatus sit. Vide qui sint primarii *Philipp*. 3. 15. *Hebr*. 5. 12. 13. 14. *Galat*. 2. 9. coll. cum 1. *Cor*. 3. 1. 2. Alterum & vulgatum sophisma est: Rex, aut Magistratus est & agit hoc vel illud in Ecclesiâ (ἔσω scil. & intrinsecè) ergo quà Rex, aut Magistratus. Vah sophisticam! Tyronibus Logicis notum est ex Aristotele, esse per accidens ratione causae, quando Musicus dicitur aedificare domum. Accidit enim Fabro alicui, quod sit Musicus: itaque domum aedificat, non quà Musicus, sed quà Faber. 7. *Radicalis* etiam error est, quod non distinguant causam sine quâ non & removentem impedimenta, seu requisitum antecedens, aut concomitans, aut consequens Potestatis spiritualis, ab ipsâ ejus essentiâ, seu à Potestate formaliter sic dictâ: quasi quis dicat remotionem puris esse medicationem vulneris, aut legem nos justificare, aut opera: quia convictio legis praecedit justificandum, haec verò sequuntur justificatum. 8. *Ambiguitatem* parit, quod ea quae ordinem habent ad Ecclesiastica, si scil. propius aut proximè ad ea ordinentur, dicantur Ecclesiastica, & in iis statuatur propria & formalis Potestas Ecclesiastica; e. gr. collectio, custodia, & erogatio stipendiorum, concessio templorum, eorumque instauratio, & quae sunt similia: quae si ad integritatem aut ad melius esse Potestatis Ecclesiasticae, non tamen ad essentiam ejus faciunt. 9. *Potestas* populi alia est translata in Principem, alia non est. Omnis illa quae est populi quà populi, civium in ordine ad pacem symbioticam & felicitatem politicam, translata est in Principem. Alia quae non est istius generis non est translata, ex. gr. Potestas cujusque maritalis, aut patria; item Dominium particulare seu proprietatis bonorum, ut nec libertas (subditi enim non sunt servi): Circa bona non habet Princeps Potestatem intrinsecam seu proprietatis, sed directivam. Loquor de principatu limitato, seu pactionato: de absoluto [pag. 152] & arbitrario principatu, an, quid, ubi sit, aliis quaerendum relinquo. Similiter judicandum de Potestate Ecclesiastica. Non habet eam populus quà populus, cives, subditi: sed quà Christiani, membra Christi, & συμπολῖται ἁγίων. 10. *Una* eademque genere Potestas, potest in species vel partes sibi subjectas inaequaliter descendere; quomodò philosophi loquuntur de genere & speciebus analogicis. Sed una genere analogico est Potestas Magistratus; sed inaequaliter descendit ad Potestates inferiores sibique directè & per se subordinatas, merè civiles e. gr. praetoriam, quaestoriam, &c. & ad Potestatem Ecclesiasticam. Ibi est & dicitur Potestas συγγενής homogenea, intrinseca: non enim dirigit tantum, sed aut per delegatum aut per se ipsum eam exercet: hic verò ratione spiritualis objecti dicitur extrinseca, & directiva tantum, quatenus architectonicè scil. dirigit ea quod ad requisita & adjuncta quaedam extrinseca: neque enim ipse Potestatem eam in se & per se spectatam habet, nec per seipsum aut per delegatum exercet. Hâc distinctione e[illegible]ari possunt, quae occurrunt Theologis nonnullis de Ministris Ecclesiasticis [illegible]iticis pariter Magistratui inservientibus: Vide quae citant *Remonstrantes Apol. cap. cit. fol.* 30. 1. 6. ex Paraeo. 11. *Fontes* solutionum ad argumenta quaedam [illegible]lia, à jure vocationum, adhaec convocationum Synodorum, item praesidentiae [illegible]lem, judicii peremptorii, & reformationis Ecclesiarum; ex infra dicendis peti [illegible]t.

[illegible]olutiones aut fontes earum ad argumenta indirecta sunt I. Siquidem juxta

Magi-

Magistratum statuatur Potestas, cui immediatè sub Christo publica cura religionis & externum Ecclesiae regimen competat, sequitur hoc absurdum, quod necesse sit supremam Potestatem parere aut servire. Sic *Remonstrantes cap. cit. fol.* 298. 299. ubi addunt prō more suo flosculos de *tyrannide, hierarchiâ Ecclesiasticâ, Papatu*, &c. quae Thesis haec non capit. *Resp.* Consequentia nulla est: quia Potestas Ecclesiae non est architectonica, sed purè ministerialis; at tali Potestati subordinari aliquam personam utut superiorem aut supremam in politiâ idque ratione fraternitatis & symbiosios spiritualis in corpore & communione matris suae Ecclesiae, id sanè *essentiae supremae Potestatis politicae directè non repugnat*, ut *Remonstrantes ibidem* contendunt: quia est in alio genere Potestatis. Sic filius Consul aut Princeps subordinatur Patri, quod ad Potestatem patriam; & Rex aegrotus subordinatur facultati Medicae; & quid ni quod ad animae salutem curae pastorali? Ita Regina aliqua si alicubi regnaret, & nuberet Marito hâc conditione ne imperii consors esset, utique subjecta esset Potestati ejusdem maritali; nec ideo perderet regiam. *Instantia* 1. Qui habent Potestatem immediatè sub Christo, illi habent supremam & architectonicam sub & à Christo: Sed Ministri ex nostro sensu habent primò & immediatè &c. Ergo. *Resp.* Major falsa est. Sebna habet immediatè clavem aulae regiae ab ipso Rege *Jesa.* 36. & sic servus quilibet, mediastinus, Atriensis [pag. 153] suam qualemcunque Potestatem à domino suo, ut & Regius quaestor, equiso, venator &c. suam; ergo habent Potestatem supremam, independentem, dominantem, & tenentur omnes Ministri Regni & Regis quin & Regina ac Liberi Regis ipsis servire, & sunt servorum servi & subditi. Non sequitur. *Instantia* 2. Si exceptio illa de Potestate ministeriali valet, tum nulla esset differentia inter Ministros & Magistratum, nam & hic Minister est & ministerialiter tantum Dei ac Christi respectu agere dicitur. *Resp.* Tanta est differentia, quod Magistratus Minister quidem respectu Dei sit, sed respectu subditorum sit dominus *Rom.* 13. 1. 4. 5. 2 *Petr.* 2. 10. *Luc.* 22. 25. 26. atqui hoc nullo modo ministris competit. *Deinde*, quod Magistratus quà Magistratus habet Potestatem architectonicam circa Ministrum & in ortu & in actu sui ministerii quod ad requisita illa externa, quae supra indicavimus, atque ita dependeat necessario ac semper à Magistratu etiam infideli sive velit, sive nolit, ubicunque Ecclesia in propatulo est; etiam cum latet & sub cruce ministrat, saltem quod ad ea quae vitam animalem & civilem tum ipsius tum auditorum suorum concernunt, sine quibus halitum ducere, aedes inhabitare, plateas & vias obire, Ecclesiam clandestinam colligere non posset &c. Sed Magistratus quà Magistratus nullo modo nulloque respectu quod ad supremam potestatem suam dependet à Ministro, nec illi subest tanquam superiori Domino; immo non dependet ab illo tanquam membrum Ecclesiae à Ministro Ecclesiae, nisi velit ob animae salutem nomen dare Ecclesiae, ejusdemque fieri filius. Ad hoc enim Ministri neminem cogunt: sed tantum monendo & rogando nomine Christi ad communionem propriâ libentiâ suscipiendam. Quando ergo Minister verbum Regis coelestis commonstrat & defert ad Magistratum, quid aliud quam dux viae est & nuntius? Et Magistratus sive pareat sive non pareat, manet tamen justo titulo supremus dominus politicus, etiam cum Potestate malè abutitur: uti patet in exemplo Pilati *Johann.* 18. Et Magistratuum Gentilium ac Judaicorum *Rom.* 13. *v.* 1. 1. *Petr.* 2. *v.* 13. 14. qui tamen illo tempore Potestate suâ contra Ecclesiam Christi abutebantur. Rusticus seu cacula militaris assumptus, ut praeeundo

eundo viam commonstret Imperatori cum toto exercitu, dux est summi ductoris & hâc ratione in eundo prior ac primus, sed ministerialiter, non ut superior, aut collateralis dominus. *Denique*, aliud est servire & subjici alicui tanquam domino, aliud audire aliquem & monitis ejus parere: Pater idiota paret Filio Juris aut Medecinae aut Theologiae perito, imprimis si facultate doctorali instructus sit, Princeps paret Consiliario, immo & Vigili quem ipse in statione constituti [l. constitui] jussit, immo & collegio ac sententiae Judicum, quando civi alicui contra ipsum causa adjudicatur: nihilominus manet supremus Dominus. 3. *Instantia:* atqui si nulla alia Potestas sit superior sub Christo (Magistratus scil. tanquam media inter Christum & inter Ecclesiam cum Ministris) [pag. 154] jam regimen Ministrorum nihil aliud est, quam architectonicè seu cum imperio regere. *Resp. Negatur consequentia:* haec enim non est essentia & definitio Potestatis supremae seu imperii, ut quis neminem in suo ordine habeat superiorem. Tum enim Ludimagister quilibet in pulvere suo esset revera σκηπτοῦχος βασιλεύς; & Praeco aut Tubicen Principis, aut primus legionis cujusque Tympanotriba (militares nostri vocarent *Tambour major*) aut Janitor, haberent regium imperium in omnes quibus quid promulgant, aut qui per portam intrant: quia scil. neminem habent in suo ordine & genere se priorem aut superiorem. Sic Miles gregarius excubitor nocte in statione suâ constitutus, neminem sui ordinis in illâ statione agnoscit superiorem, ne quidem parem aut collateralem. Quin & Decurio excubitorum nullos Centuriones praesidiarios, nec ipsum urbis Praefectum, moenia obeuntem vigilias & vigiles lustrantem, se superiorem agnoscit, dum stricto gladio (more militari) tesseram ab illo exigit. Nec tamen ideo dicendus est Praefectus praefecturâ suâ motus. En acumen Remonstrantium, qui Theologis nostris tanquam caudicibus tam petulanter insultant *Apolog. fol.* 298. 299. 300. 301. — 4. *Instantia.* Qui judicia aliorum sequi tenetur is non regit, sed regitur, adeoque mancipium est & servus judicantium: & universa autoritas & directio quae Magistratui tribuitur dependet à judicio Ecclesiae tanquam summi tribunalis, & supremae curiae, à quâ provocatio non datur &c. sic *ibid. fol.* 300. *Resp.* Jurisconsulti aut Consiliarii sententiam, quâ legem aliquam Regni fundamentalem Regi commonstrat & interpretatur Rex sequi tenetur; sic ut facultas judicandi & interpretativa sit penes illum Consiliarium: imperans sit penes legem, quam interpretatur. Sive enim Rex imperium legis agnoscat, sive non agnoscat, nullum tamen hic est judicium dominans aut imperatorium supra Potestatem Regiam; sed tantum ministeriale: & consequenter Rex quà talis non est mancipium Jurisconsulti. Idem de judicio Ecclesiastico statuendum est. Sed de judicio infra pluribus agendum. — II. *Obj* ab absurdo est: Tum directè tenebitur Magistatus decreta omnia Ministrorum autoritate suâ sancire, sententias latas approbare, & exequi Lictoris, aut Carnificis instar. *Ibid.* & 301. *Resp.* Non valet consequentia: 1. *Quia* non tenetur absolutè, sed hypotheticè, & positis [...]endis, si scil. illa decreta & sententias contulerit cum verbo Dei, & in conscientiâ [...]ictus sit, esse ea materialiter sententiam ipsius Christi, aut cum ea convenire: [...]ic tenentur privati quilibet, ut & Ministri sententiam Ecclesiasticam amplecti & [...]i. 1. *Corinth.* 2. *v.* 15. & 10. *v.* 16. cum *Actor.* 17. *v.* 11. Audiant seipsos *fol.* 302 [...]3. Ministerium *Ministri* (in publicis scil. templis) *non dependet simpliciter à [...]istratu*, &c. *Sed quatenus Magistratus Dei minister est. Quare si judicent in [...]ientiâ suà praescriptum Magistratus non esse Dei praescriptum &c. non modo*

„non

„*non possunt sed & debent ministerium Magistratui negare*. Pariter, si Ecclesiasticum aliquod decretum verbo Dei repugnet, possunt & debent Magistratus tali in casu approbationem, & autocratoricam suam executionem aut defensionem negare. Et haec *prior* conditio illi cum omnibus aliis fidelibus communis est. *Altera* illi peculiaris est, ut politicè judicet & architectonicè statuat, an hoc vel illud tolerare, defendare, aut exequi vel non exequi, expediat Reipublicae. 2. *Non* obediunt sententiae & judicio Ecclesiastico directé aut immediatè, sed Christo (ut Nostri docent contra Pontificios in quaest. An leges humanae obligent conscientiam), qui solus imperat conscientiis: mediatè, autem, indirectè, & consequenter, Ministris tanquam Ministris Christi, nuntiis, indicibus sententiae Christi, & ἡγουμένοις in viâ veritatis & pietatis 2. *Cor*. 5. 20. *Matth*. 18. 17. 18. 1 *Thes*. 5. 12. 13. *Hebr*. 13. 17. *Matth*. 10. 40. *Luc*. 10. 16. — 3. Cum Magistratus judicio politico (cui praesupponitur judicium theologicum & discretionis de veritate rei) statuit executioni mandare, & actu executioni mandat decreta Ecclesiastica, non facit hoc tanquam mancipium, aut Carnifex, sed tanquam liber & supremus judex ac Dominus: haut aliter ac Rex aut Princeps Senatus Academici, aut curiae sive inferioris sive superioris judicium, aut parentum decretum sibi oblatum approbat, & autoritate suâ munit, atque exequitur. V. [l. III.] *Obj*. ab absurdo; quia sic introducitur collateralitas, & fit alia Respubl. in Republicâ: quod funditus omnem Politiam & Potestatem Magistratus subvertit. Sic *Wttenbogardus libro cit. part*. 2. *Grotius in pietate Ordd. p*. 113. 114. *&c. Remonstrantes Apolog. c. cit. Resp*. 1. Siquidem duae sint Potestates ejusdem generis & ordinis; hoc est si sint Potestates politicae; adhaec si sint Potestates architectonicae & cum imperio: valeret consequentia. Sed cum una hic sit spiritualis & ministerialis; altera politica, coactiva, & architectonica: quis non videt acuminis hujus ἀνακόλουθον? Cum Christus Rex Judaeorum esset in terris, an non erat Rex ille & regnum ipsius in regno mundi, quamvis non de regno mundi; & sic in eâdem Republicâ duae Potestates supremae disparatae (quarum altera alteri quà tali non erat intrinsecè directè, per se, & immediatè subordinata): & rursum in eâdem Republicâ duae Potestates inferiores seu ministeriales disparatae (quarum altera alteri quà tali non erat directè & per se subordinata) Ministrorum scil. politicorum, & Ministrorum Ecclesiasticorum, Apostolorum & 70 Discipulorum. Quid an *Grotius* tanquam fisci advocatus (hoc enim munere fungebatur, cum Philippicam illam tit. *Pietatis Ordinum Hollandiae* conscriberet) Pilato & Judaeorum calumniis de collateralitate accessisset & actionem in spirituale Regnum, Ecclesiamque Christi, atque adeo in Apostolos & 70 discipulos tanquam Ministros spiritualis illius regni instituisset? Expendat quaeso lector totum processum coram Pilato *Johann*. 18., & videbit Remonstrantes non posse Christum quà hominem tunc subditum [pag. 156] Reipubl. Judaicae, & consequenter imperii Romani, cum Discipulis & Ministris ipsius in regno pro modulo promoventibus & propagantibus absolvere, quin & Ecclesias nostras absolvat; nec posse vice versâ nostras Ecclesias condemnare, quin Christum cum Apostolis & Discipulis suis unà condemnent. 2. Mitto Exceptiones & limitationes, quas hic forte adferrent Politici & Jurisconsulti de Legatis Regum in alieno territorio, de Rege in alterius regno sive casu & vi majori, tempestatis scil. ejecti, sive foederis tractandi causâ ad tempus commorantis; deque Principe qui supremus sit in suâ ditione & tamen ratione feudi alicujus sit alteri subordinatus: quia ad rem nostram non faciunt;

ciunt, & directa responsio modo data sufficit. Unam saltem vindico instantiam de Patre Principis, & de Reginâ quae nubit marito cui ex lege jus Regni non communicatur, aut in quem non transfertur. Hic Potestas patria & maritalis disparatae sunt cum regiâ; sed diversi generis & ordinis cum sint, eam non perimunt, nec odiosè dictam collateralitatem inducunt. 3. Retorqueo hoc absurdum in ipsos Remonstrantes, qui in totâ Potestate suâ Ecclesiasticâ, in Synedriis, in Synodis &c. plane independentes se faciunt ab omni inspectione & Potestate Magistratus tum internâ & Ecclesiasticâ in negotiis & causis suis Ecclesiasticis, tum externa & politica circa negotia & causas suas Ecclesiasticas. In omnibus illis à solo Deo & conscientiâ suâ dependere volunt, & per consequens esse collaterales: siquidem ipsorum consequentia, quâ nos urgent, procederet. *Instantia:* Manet nihilominus hoc absurdum, quod in eodem populo statuantur duae potestates coactivae. Certum enim est spiritualem jurisdictionem & censuras tum publicas tum privatas; cum actionibus eo pertinentibus esse Potestatem coactivam. Sic *Wttenbogardus libr. cit. part.* 2. *p.* 55. *Resp.* 1. Siquidem Potestas coactiva sit, quae externis quibusdam actionibus indiget & perficitur: tum potestas Remonstrantici Mariti in Uxorem, parentum in Liberos, Ludimagistri in Discipulos, Viri in Servulos, imprimis Remonstrantium Concionatorum ac Seniorum in suis conventiculis & Synodis &c. dicatur coactiva, & consequenter jure divino: si Remonstranticae Theologiae credimus. Hâc ergo notione si crediderit Wttenbogardus argumentum procedere, nèc fides illius fuerit tunc merè πρόσκαιρος seu τοῖς καιροῖς δουλεύουσα, utique sibi & suis ingenuè nunc applicet, & consequentias nectat, quantas ipsi visum fuerit. 2. Sed terminorum ignorantia, aut ἀμετρία τῆς αὐθολκῆς virum transversum abripuit. Quid sit Potestas coactiva, & quantum intersit inter arma spiritualia & verbalia, quae nos Ecclesiae tribuimus, & inter carnalia seu realia, quae Magistratui tribuimus; ut & inter Potestatem coactivam, quae propriè & strictè appellatur jurisdictio cum imperio, qualem Papae & Episcopis tribuunt Pontificii; docent *Nostri Locorum communium Scriptores tit. de Disciplinâ Ecclesiasticâ*, & ipse *Arminius Disputat. de Potestate Ecclesiae &c.* Leidae habitâ anno 1606. 29. Julii. [pag. 157] 2. *Instantia.* Ministerialiter agere, hic revera idem est quod architectonicè regimen Ecclesiae habere: quia immediatè sub Christo regunt Ministri. Deindè, & Magistratus sunt Ministri respectu Dei, nec tamen desinunt habere Potestatem architectonicam. *Apolog. Remonstr. fol.* 288. 6. *Resp.* Prius exceptionis membrum supra diluimus, & forte infra aliquid addendum erit. Ad posterius respondemus, Magistratus Potestatem esse dominantem & architectonicam respectu subditorum, Ministrorum verò & Ecclesiae esse merè ministrantem respectu membrorum. 2. *Corinth.* 1. 24. & 4. 5. 1. *Petr. cap.* 5. *v.* 3. — VI. [l. IV.] *Object. ab absurdo.* Tum in eodem populo Deus duos haberet vicarios, seu locum tenentes: Sed hoc absurdum. Ergo. *Wttenbog. sect.* 2. *p.* 65. *Resp.* 1. *Negatur consequentia:* Nemo enim in spiritu ibus est vicarius Christi, aut Dei, nec Ministri, nec Magistratus. Commentum h vicarii & vicariatus, Pontificum Romanorum parasitis, & Wttenbogardo relinq ms. Solos Legatos, Nuntios, Oeconomos, Servos, Scriptura agnoscit. 2. Minor n est absolutè vera. In eodem populo Judaico duo erant vicarii Dei, sed diverso re ctu, Caesar scil. & Christus Rex Judaeorum. *Instantia.* Atqui Magistratus mand & autoritatem à Deo accepit circa Ecclesiastica. *Resp.* Rectè non tamen ut D lesiasticus vicarius, aut Christi in Ecclesiâ legatus (2. *Cor.* 5. *vers.* 20.) aut

Minister

Minister verbi & Ecclesiae. Est enim Potestas spiritualis vicariatus in solo Christo, qui quà Mediator & caput Ecclesiae subordinatur Deo. Ministerii verò in illis qui per legitimam vocationem in hanc messem extrusi sunt. *Rom.* 10. 15. *Hebr.* 5. 4. 5. *Instantia* 2. Atqui Magistratus, ut respectu militiae, est militaris, respectu scholae scholasticus &c. sic respectu Ecclesiae Ecclesiasticus. *Resp. Neg. consequ.* non magis intrinsecè & formaliter Ecclesiasticus est, quam respectu Maritorum maritalis: non enim, ut militaris, scholastica &c. sic maritalis potestas directè subordinatur Magistratui; quia solus Maritus habet maritalem Potestatem in corpus Uxoris, 1 *Corinth.* 7. *vers.* 4. 39. Competit ergo illi universalis, suprema & peculiaris quaedam Potestas, propriè & formaliter politica scil. (non verò spiritualis aut Ecclesiastica) circa res spirituales; non ut, aut quà tales, hoc est in se & per se; sed tantum respectu externi adjuncti, quod accidit rebus spiritualibus & ecclesiasticis, quatenus illae publicae sunt, & quatenus considerantur in Republicâ admittendae, & defendendae; Insuper ut & quà connexae & implicitae ipsis sunt res & actiones externae, hominis externi, cum omnibus adjunctis & circumstantiis: quatenus scil. spiritualia symbiotica in hoc mundo non possunt subsistere & peragi, sine personis, rebus, actionibus, adjunctis, & circumstantiis talibus, quae directè & per se subjacent Potestati Magistratus. Et adversarius ibidem satis videtur distinctionem hanc admittere: *Non dico debere omnia illa administrare Magistratum per seipsum, sed curare, ordinare, disponere, dirigere.* Atqui [pag. 158] hoc nos volumus, siquidem intelligatur de dispositione & directione non excludente publicam curam, autoritatem, τάξιν Ecclesiasticam, nec etiam ei se substituente; nec illi se immiscente, aut cum illâ confundente; nec eam praecedente & praevertente (non sunt enim Magistratus προεστῶτες & ἡγούμενοι Ecclesiastici, sicut sunt politici, & quidem dominantes ac supremi) sed subsequente. 3. *Instantia.* Curat & dirigit Ecclesiastica per tales Praefectos seu Ministros, quos idoneos ad hoc invenerit & quos in consilium adhibere potest. *Resp.* Non magis, quam Potestate, directione, imperio absoluto & antecedente curat ac dirigit conjugium & actus conjugales, & rem familiarem quarumcunque familiarum per tales Viros, quales ipsi visum fuerit; quos Foeminae libero, proprio, & conjugali suo consensu ad hoc non elegerunt.—VII.[1. V.]. *Object. ab absurdo.* Tum Ministri immediatè dependerent à Christo, essentque Concionatores Dei gratiâ; Sed hoc absurdum. *Resp. Neg. minor:* Quod ad ortum ministerii, seu quod ad applicationem ministerii ad suam personam, dependent externè ab Ecclesiâ & Electoribus suis; quod ad actum seu exercitium ministerii, dependent primò & immediatè à Christo, ejusque verbo: de quo contra Pontificios egimus in *Desper. Causâ Papatus lib.* 2. *sect.* 2. *c.* 18. Vide 1 *Cor.* 4. 1. Quod si in exercitio ministerii abutantur Potestate suâ ἡγεμονικῇ, servanda est regula Apostoli, 1 Corinth. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subjectus esto.* Nunquam ex Scripturâ & Antiquitate Ecclesiastica probabitur formula illa Papistica: *N. N. Dei & Apostolicae sedis gratiâ Episcopus, &c.* nedum illa: *N. Dei & Principis aut patroni gratiâ Concionator, aut Senior, Ecclesiae* N. &c. *Instantia.* Ergo subtrahunt se Ministri autoritati Magistratus, & novum Papatum moliuntur: quam calumniam passim in steliteuticis suis spargunt *Remonstrantes,* & cum iis *Grotius;* nec etiam hodie aeta haec Dodonaea in famosis libellis tinnire desinunt. Praeiverant ipsis antehac Neutrales an Libertinici illi, qui sub nomine Senatus Leidensis a 1582. remonstrantiam quandam Illustr. Hollandiae Ordinibus traditam typis evulgatam sparserant. Qui-

bus

bus Synodus Hollandica Harlemi congregata ita tunc respondit, ut plane depuduisse videantur, qui hodie talia recoquunt. Sed nimis insulsa haec consequentia. Personas, bona, actiones suas etiam Ecclesiasticas (quatenus externum hominem & politiam attingunt) Potestati Magistratus Reformati omnes subjiciunt. An quid praeterea requirunt? Maritus à Deo & consensu mutuo conjugium suum derivat ac suspendit, nec Principi suo vel minimam particulam Potestatis maritalis attribuit, nec eam tanquam Vicarius aut delegatus, aut Minister Principis exercet, aut directè Potestati Politicae subordinat: non tamen se & Potestatem maritalem (quatenu silla bonum symbioticum & communitatis politicae attingit) architectonicae Potestati, directioni, jurisdictioni Principis subtrahere dicendus est. — VIII. [l. VI.] *Obj.* Sequeretur [pag. 159] Ministros in Ecclesiâ esse primos, & regere Ecclesiam Potestate primâ seu antecedente; Magistratus verò esse secundos, seu posteriores Ministris, & regere Potestate consequente. Sed consequens absurdum. *Resp. Neg. minor.* Si Potestatem intrinsecam & publicam communitatis Ecclesiasticae intelligis, illa est proprie antecedens; & Ministri respectu illius secundum ordinem divinitus sancitum quique pro suâ parte, sunt primi & antecessores: dicuntur enim & ἡγούμενοι & προεστῶτες, quos reliqui omnes Christiani etiam Magistratus debent sequi in fide, pietate, quatenus scil. illi sequuntur Christum. Sin vero intelligis Potestatem externam objectivam, seu politicam circa Ecclesiastica; ea quamvis ordine sequatur & praesupponat formalem seu intrinsecam Potestatem Ecclesiasticam ejusque exercitium, tamen in suo genere est prima, & antecedens, immo est sola & solitaria (si accurate loquamur); non enim praecedit aut [l. nec] comitatur aut [l. nec] sequitur eam alia Potestas publica suprema architectonica; sed tantum comitatur & sequitur eam omnium civium (etiam eorum, qui membra sunt Ecclesiae) obedientia & subjectio, ut & Potestas subordinata ac ministerialis Praefectorum seu Ministrorum politicorum. Quod si casus ille incidat qualis *Daniel.* 3. & 6. *Actor.* 4. ut obediendum sit Deo magis, quam hominibus; tum Ministri Ecclesiae, omnesque fideles obedientiam suam, praemissâ resistentiâ negativâ, implent secum habitando, aut fugiendo, aut quaevis patiendo quae declinare atque effugere nequeunt. Prudentiae & fortitudinis Christianae vox est pro Potestate & Regimine Ecclesiastico à synodo utraque Hollandiae a. 1582 emissâ in scripto Illustr. Hollandiae Ordinibus tradito, & simul publicato, cui tit. *Responsum Ministrorum & Seniorum Ecclesiarum in Hollandiâ, nuper congregatorum in civitate Harlemensi* &c. in fine.

„Similiter & nos declaramus nihil aliud nos velle, quam ut Regimen Ecclesiasti-
„cum, sicuti spirituale est, ita etiam totum & indivisum maneat penes Ecclesiarum
„Pastores & Inspectores; & ne Viris politicis, immo & illis, qui satis profitentur se
„non esse reformatae religionis, via muniatur (aut sternatur) ad indebitam jurisdicti-
„onem & magisterium supra Ecclesiam: quod non magis suscipere possemus
„ ...am Papalem tyrannidem, & mallemus rursum in abdito repere, ut liberâ con-
„ ...entiâ fruamur eo, quod Anabaptistis in falsa ipsorum religione non negatur.
P... est hic ordo similitudine illustrari. Conjugia contrahuntur & sunt in Republicâ
c... & sub approbatione, directione, judicio, confirmatione, defensione autoritatis
p...licae & architectonicae, quae est penes solum Principem aut Magistratum. Con-
s...us facit conjugium Caji & Sejae. Hic formalis consensus, aut Potestas con-
s...iendi intrinseca, prima antecedens, nec in totum nec ullâ ex parte tribuitur

tur Magistratui, ut nec Potestas conjugalis in usu conjugii, nec Potestas prima & antecedens despiciendi idoneam conjugem; sed tantum partibus contrahentibus. [part. 160] Quid ergo competit Magistratui? Primo consensus & approbans & consequens. *Deinde*, Potestas objectiva seu extrinseca & directiva circa Potestatem conjugalem ejusque constitutionem & usum: Breviter Potestas politica circa conjugalem tum consensum tum Potestatem, realiter ab illâ distincta. Quis ergo habet Potestatem maritalem formaliter sic dictam? solus Maritus, non Rex aut Senatus: nisi rancidum & belluinum illud jus primi concubitus cum sponsis seu novè nuptis propriorum hominum (quale olim usitatum fuisse apud Scotos, Westphalos, Gallos testantur *Scyneus de legibus Scotorum*, *Husanus de Servitutibus Germanorum*, *Bruelius in descriptione Parisiensi*) reductum aut introductum quis vellet. Uter ergo antecedit & primus est consensus & uter subsequens ac secundus? Ille antecedit, quia formaliter facit matrimonium; iste verò subsequitur, & initum matrimonium approbat, confirmat, & autoritate publicâ defendendum suscipit. Haec applica ad res Ecclesiasticas nominatim ad Censuras, membrorum receptionem, Ministrorum vocationem, Ecclesiarum unionem, separationem, syncretismum, ad communis & Ecclesiasticae doctrinae formulas, nec non ad liturgias, agendorum sacrorum τάξεις constituendas, ad Ecclesiae in doctrinâ aut moribus reformationem. — IX. [l. VII.] *Object*. Tum Magistratui Christiano, & Ecclesiae nutritio nullum aliud jus competeret, quam cuivis infideli: Atqui hoc absurdum. *Resp. Neg. minor.* Ut fideli competit illi in spiritualibus, quod cuicunque Ecclesiae membro; quia est sacerdos & homo spiritualis qui judicat omnia 1. *Cor*. 2. cum 1. *Petr*. 2. Magistratui nihil ratione publicae & architectonicae Potestatis illi competit, quod non & omni Magistratui conveniat: quia Potestas politica eadem specie est penes Principem infidelem, & penes fidelem; & quidem circa scholastica, militaria, Ecclesiastica &c. Est enim unà & uniformis, nec multiplicari potest. Ut nutritio, patrono, fautori eximio supra plerosque alios Magistratus, aut ut eruditiss. ac piissimo theologo (qualis e. gr. Mornaeus Plessiaci dominus) si quid praeterea alicui aliquando tribuatur, id voluntariae concessionis est, non juris. Essentia enim & forma juris (uti omnis forma rei) in indivisibili posita est, nec admittit magis, aut minus. Gratia fidei, si accedat ad Potestatem Magistratus infidelis, nec ponit, nec tollit, nec intrinsecè & essentialiter mutat naturam rerum, aut jura naturalia. Habent enim se ad invicem merè per accidens: quia unum non est de ratione alterius, nec ad illud essentialiter aut necessario pertinet. *Instantia* 1. Atqui ut conjugium, sic & dominium quodcunque sive directum sive utile, breviter Potestas omnis in Oeconomiâ aut Politiâ sanctificatur per fidem, & in fidelibus aliam quandam quasi formam nanciscitur. *Tit*. 1. 15. 1 *Timoth*. 4. 3. 5. 1 *Corinth*. 3. 21. 22. & 11. *v*. 3. *Ephes*. 6. 5. 7. — *Resp*. 1. Jus ipsum essentialiter & in se consideratum manet unum idemque, quippe quod nec fundetur in gratiâ, nec dependeat à Christo Mediatore quà tali. Ut enim [pag. 1[illegible]] gratia non est de essentiâ seu ratione formali Potestatis maritalis, aut patriae, [illegible]t herilis, aut politicae: sic etiam ei intrinsecè nihil addit, nedum ut aliam ejus [illegible]rmam constituat; sed tantum gradu quasi eminentiae & pulchritudinis eam exor[illegible]t & auget (uti, Gratior est pulcro veniens è corpore virtus:) Atqui magis & minus [illegible]n variant speciem; nec additamentum aliquod aut cum re conjunctum, mutat intrin[illegible]cam rei naturam. Quidquid ergo hinc infertur, committitur fallacia accidentis. [illegible]n

f[illegible]o

foro & jure spirituali atque interno conscientiae coram Deo infidelis nec circa Ecclesiastica, nec circa quaecunque bona hujus mundi Potestatem habet: sed in foro externo, secundum jura naturalia gentium & civilia non minus justum ad ea titulum habet, quam fidelis. Sic Herus, Pater, Maritus, Rex infidelis aut apostata habent omnem Potestatem herilem, patriam, maritalem, regiam. *Instantia* 2. Christus est caput Regis, aut Heri, aut Mariti fidelis. *Resp.* Non quà Rex aut Maritus est, sed quatenus est membrum Christi: Et sic Rex est caput Subditorum, & Maritus Uxoris; non quà sunt fideles, seu membra Christi, sed quà Cives, & Uxor. Neque enim dici debet Foeminam quà membrum Ecclesiae habere duo capita, Christum, & maritum. Est ergo subordinatio haec Potestatum planè sophistica & fallax, 1. Christus, 2. Rex seu Maritus fidelis, 3. Christiani subditi, seu Uxor. Miscentur & concatenantur ea quae sunt per se talia, cum iis quae sunt per accidens: ea quae directè & per se subjiciuntur & objiciuntur alicui Potestati, cum iis, quae per accidens & propter aliud: quomodo Legatus subjectus est Potestati publicae (ubi moratur) sed non pari aut eâdem relatione quâ alii cives: circa hos enim per se & quà tales versatur Potestas; circa Legatum autem non quà talem (nam sic per se subordinatur principali suo, & quod ad mandatum & quod ad Potestatem legatoriam; & ab illo solo immediatè dependet); sed per accidens, seu ratione externi adjuncti, propter res & actiones istius Legati sive communes sive speciales, hic & nunc, in territorio scil. isto, per quod transit, aut ubi legatione fungitur, quae directè attingunt Potestatem Magistratuum istius loci. X. [l. VIII.] *Object.* Ergo Magistratus Potestas architectonica esset subordinata Ministris Ecclesiae, & consequenter non esset Potestas suprema sub Deo. Atqui hoc absurdum. *Resp. Neg. consequentia.* Magistratus ut subditus spiritualis Christi seu quod ad actus externos Christianismi subordinatur & subjicitur Christo tanquam Capiti Ecclesiae: & Pastori tanquam ejus Ministro, & Legato; Potestati Pastorum ministeriali, à quâ tanquam directivâ Potestate dependet; communitati Ecclesiasticae, ejusque repraesentamini, tanquam matri spirituali, *Hose.* 2. *vers.* 1: cum *Galat.* 4. *vers.* 26. & *Matth.* 18. *vers.* 17. Idem verò quà Magistratus, seu quod ad supremam Potestatem sive circa negotia saecularia, sive circa Ecclesiastica, nulli Potestati, nulli ministerio tanquam [pag. 162] potestativè ac peremptoriè dirigenti per se subordinatur: quamvis Ministri Magistratui (si res ita ferat; imprimis si ipse postulet) consiliis suis inservire queant. Judicium approbans & discretionis, quod praecedit politicam determinationem & executionem Magistratus, dici potest ab antecedenti & publico definitivo Ecclesiae judicio pendere non absolutè, sed conditionaliter, siquidem cum verbo Dei conveniat: haut aliter ac judicium discretionis quorumvis fidelium. — XI. [l. IX.] *Object.* Tum nihil plus juris competeret Magistratui in publicam religionem, quam ipse tuetur, quam in alios segreges coetus. Atqui hoc absurdum. *Resp. Neg. minor.* Immo retorquemus, absurdu[illegible] esse, si minus libertatis concedatur fratribus, quam alienis & adversariis; si E[illegible]sia clandestina, aut tanquam privatim tolerata majori & meliori ordine ac Pote[illegible]te fruatur, quam publicâ autoritate munita; si ab hostibus aut neutralibus minu[illegible]piatur Potestas ipsius, quam à domesticis & ejusdem fidei consortibus. — XII. [l. [illegible]] *Object.* Tum nihil videtur differre sententia haec à Pontificia, nominatim à [illegible]utationibus eorum contra primatum Regium seu superioritatem in Angliâ; & [illegible] ausint (ut loquuntur Apolog. c. 25. fol. 300. 6.) *neminem sani cerebri reclama-*

clamaturum, siquidem verba nostrorum videantur. ***Resp. Neg. consequentia.*** Nam 1. *Magistratus* tanquam dominus quippe Potestate scil. dominante instructus tuetur Ecclesiam, secundum nos: tanquam Papae Minister tantum, secundum Pontificios. Sic *Becanus tract. de Primatu*, à *Remonstrantibus ibid. fol.* 301. citatus. 2. *Magistratus* quà Christianus judicat judicio consequente seu discretionis, an scil. velit approbare antecedens & objectum seu oblatum sibi judicium Ecclesiasticum, secundum nos. Sed Ecclesia sola judicat judicio supremo, definitivo & infallibili; quod simpliciter & fide implicitâ Magistratus aeque ac privati tenetur amplecti, executioni mandare, absque ullo praecedente judicio discretionis super judicio Ecclesiae; secundum Pontificios. Credulitatem, fidem implicitam, coecam obedientiam requirunt. Vide *bullam Innocentii VIII. apud Cherubinum in compendio bullarii pag.* 78. Sic *Becanus ibid.* 3. *Magistratus*, quà talis solus judicat publico, politico, ac supremo judicio, an judicia & negotia Ecclesiastica velit approbare & defendere; an verò tolerare tantùm; an denique nec approbare nec tolerare; & consequenter an & quomodo suam sive approbationem, sive tolerantiam, sive contrarium ejus publicâ autoritate velit confirmare, tueri, executioni mandare; secundum nos. Contra gladium debet stringere ad nutum sacerdotis, & esse coecus decretorum Ecclesiae executor, quotiescunque Ecclesia ita judicaverit expedire; sive res & rationes Reipublicae ferant, sive non ferant; secundum Pontificios. 4. *Magistratus*, siquidem in consequente judicio discretionis erret, atque adeo Potestate suâ architectonicâ circa res Ecclesiasticas abutatur; tamen titulo Potestatis illius gaudet jure divino & humano, nec potest Ecclesia quà talis resistere, autoritatem ejus imminuere, [pag. 163] nedum illi titulum & Potestatem abrogare: Arma ejus sunt preces & lacrymae, & tantum patiendo se opponit; secundum nos. Contra statuit Papatus, Ecclesiae directam, aut saltem indirectam in ordine ad spiritualia competere Potestatem, quâ Magistratus judicio ipsorum Potestate suâ abutentes in ordinem redigant, sive per proprios subditos (quos à juramento fidelitatis absolvunt) sive per Principes vicinos; praedae aut exstirpationi ditionibus eorum expositis. 5. Praeter coactivam Potestatem Magistratus nullam aliam esse in Republicâ, sive penes Ecclesiam, sive penes curias Episcopales &c.; Praeterea Excommunicationes & censuras Ecclesiasticas nihil statuere in hominem externum ejusque bona, jura, dignitates; nihil etiam detrahere politicae Potestati Magistratus circa sacra. Contraria omnia hic statuunt Pontificii. 6. Denique credunt reformati Magistratum esse episcopum eorum quae extra sunt (τῶν ἔξω), & Ecclesiasticos esse Episcopos eorum quae intus sunt (τῶν ἔσω) in Ecclesiâ, ut optimè distinguit Constantinus apud *Euseb. in ejus vitâ lib.* 4. *c.* 24. At hoc Pontificii, siquidem hypothesibus suis de Potestate Papae inhaereant, reipsa negant. *Instantia* 1. Si Magistratus nec subsequente theologico discretionis judicio approbet sententiam Ecclesiae; nec politicâ autoritate eam confirmet & exequatur, sed potius contrarium faciat; an non Ecclesia judicabit de illo judicio & facto Magistratus, & consequenter subordinabit definitivo suo judicio totam Potestatem Magistratus? *Resp.* Non subordinabit, sed post omnia frustra tentata judicabit, (siquidem tanti sit negotium) Magistratum nomine fratrem, sed revera apostatam & religionis hostem, habendum tanquam ethnicum & publicanum: quomodo in causâ Juliani Apostatae, Valentis, Constantis, aliorumque Arrianorum faciendum fuit. Breviter distingue publicum Ecclesiae judicium antecessorium, ἡγεμονικὸν & directivum in

rebus

rebus fidei; à privato, subsequente, & approbante judicio singulorum fidelium; sive Principes aut Proceres sint in politiâ, sive privati cives. Rursum distingue judicium politicum & antecessorium Magistratus circa sacra admittenda aut defendenda in Republicâ suâ, à judicio privato, subsequente, approbante quorumvis privatorum civium, sive illi fideles sint intra, sive infideles extra Ecclesiam. An autem judicium ἡγεμονικὸν & antecessorium Ecclesiae debeat esse publicum & Ecclesiasticum in formâ, an verò privatum & singulorum, item an repudium pacis, etiam anathema per exclusionem & dimissionem ex societate Ecclesiae, an verò per secessionem, separationem, aut fugam denuntiandum pro ratione rerum, temporum, & locorum, prudenter despiciendum est. Caeterum, omnia adversa, omnis ἀταξία, & tyrannis politica, aut fugienda ei, cui fugere licet, (de quo casu infra *Part.* 2. *cap. de Confessione & Martyrio*) aut patienter toleranda. Et sic Potestas Magistratus nulli subjicitur, nec hilum imminuitur: sed membrum Ecclesiae, quod legibus Christi in [pag. 164] baptismo & professione fidei susceptis amplius subjici non vult, separatur, aut deseritur ac judicio Dei relinquitur. *Instantia* 2. Primatum Anglicanum juxta cum Papistis tolli; aut si ita explicetur, ut quidem ex nostris *Waleus* explicat, *libr. de Potestate Magistratus pag.* 116. 117. tum nullum statum controversiae constitui posse inter Papistas & Theologos Anglicanos; & haerere nostros in eodem luto cum Papistis. *Sic Remonstr. in Apolog. p.* 301. *Resp.* 1. Quidquid de primatu ex *Becano* hic disserunt, controversiam nostram non tangit: Alia enim ratio est Regni Anglicani, ubi tempore Papatus negotia Regis & Ecclesiastica miserè erant confusa; quin & Papa tributarium sibi fecerat hoc Regnum; nonnulla tamen peculiaria privilegia & regalia Regi remanserant, aut à Papâ erant concessa; de quibus pluribus *Henr. Salcobrigiensis* theologus Anglus in tract. anno 1616. contra Jesuitam Becanum emisso, cui tit. *Becanobaculus Salcobrigiensis*. Non mirum ergo esset, si tempore Henrici VIII. duro huic nodo durus fuisset quaesitus cuneus, ad excludendam omnem extraneam Potestatem. 2. Nostri cum primatum ita explicant, faciunt id exemplo praestantiss. Theologorum in Britanniâ: inter quos sunt praeter nominatos à *Becano in tract. de Primatu, & in Manuali, Rob. Abotus in tract. de Potestate Regiâ, & Davenant. in tract. de Judice Controversiarum*, & *Raynoldus de Idolol. in Praefat. p.* 20. Non enim video explicari ab illis primatum de Potestate Ecclesiasticâ intrinsecâ formali, sed de extrinseca, objectiva, seu defensiva circa Ecclesiastica. Accedit, quod Episcopis Potestas regiminis, & jurisdictionis illic competat: & quod explicatio haec optimè conveniat Ecclesiasticis canonibus in Synodo Londinensi anno 1603. constitutis, & Regiâ autoritate confirmatis *cap.* 1. & 2. Quin & sereniss.* magnae Britanniae rex Carolus I. declaratione publicâ significârit episcopalem Potestatem à Regiâ non derivari. 3. Nomen *capitis*, & *primatus*, explicant & [...]liunt dicti Theologi: & ipse *Rex Jacobus in Apologiâ pro juramento fidelitatis.* [...] *noldus in colloquio cum Harto cap.* 10. sinistram interpretationem tituli *capitis* [...]*esiae Anglicanae*, & *suprematus Regii*, quasi eo Regibus tribueretur, quod à Pa[...]s Papae Romano, tanquam Pontificiorum calumniam in sereniss. Angliae [...]nam Elizabetham, ita refutabat, ut & ante eum fecerat *Nowellus contra Dor*[...]*num* ibid. citatus, ut Hartus candidè fassus sit se doctrinam Anglorum refor[...]rum, hâc in parte, perperam accepisse, seque plane cum iis consentire. „Equi-

„dem;

„dem, inquit *Hartus cap. cit.* credideram, atque ita illud multi interpretantur, „*(Alanus* scil. & *Stapletonus lib.* 5. *princip. doctr. c.* 17. & 88.) tantum vos principi „*supremae potestatis* titulo voluisse adscribere, quantum nos Pontifici. Quum tamen „nihil amplius mihi videmini ex Novelli verbis adscribere, quam quod *S. Augustinus* „*(contra Cresconium grammat. lib.* 3. *cap.* 51.), qui dicit: *In hoc reges Deo servire, in* „*quantum reges sunt, si in suo regno bona jubeant, mala prohibeant; non solum quae* „*pertinent ad* [pag. 165] *humanam societatem, verum etiam quae ad divinam religio-* „*nem.* Et hactenus ego subscribo. Quod certè à tam docto theologo Pontificio dictum non fuisset, siquidem nostri *capitis & suprematus* titulo architectonicam intrinsecam & formaliter dictam Potestatem Ecclesiasticam, cum exclusione clericorum ab eâdem, Regibus Anglicanis attribuissent. Fr. à S. Clarâ ex ordine Minorum non plus illis titulis asseri dicit, quam quod ubivis *terrarum Reges Christianissimi & Catholici hodie factitant, praesertim si attendatur ad expositiones Anglorum in hunc articulum; nullam utique jurisdictionem spiritualem Regibus concedere, sed gubernium civile & temporale, indirectè & per accidens in personas & causas praedictas Ecclesiasticas extensum.* Sic ille in libro, cui tit. Deus, natura, gratia pag. 42. edit. Lugdun. 1634. *Calvinus in dedicatoriâ praefat. ad Eduardum & Elizabetham comment. in Jesaiam* praefixâ, Potestatem illam Regibus Angliae, & *lib.* 4. *Instit. c.* 20. Regibus omnibus tribuit, quam, & non aliam, titulis illis designari *Raynoldus* coll. cum *Harto cap.* 10. interpretatur. Qui tamen ibidem fatetur *Calvinum in commentar. ad Amos.* 7 reprehendisse titulum illum *capitis Ecclesiae*, sed addit & probat ex verbis Calvini, reprehensionem illam directam fuisse in titulum, prout ille à Gardinero episcopo Wintoniensi explicabatur. Raynoldi vestigiis insistens *Rivet. in Jesuitâ Vapulante cap.* 30. titulum illum hoc modo exponit: „Nil monstrosi est si Regina &c. non quà foemina, sed quâ summus Magistratus curam Ecclesiae gerat, & *eorum quae extra sunt* etiam regimen suscipiat?" Sed ne quis excipiat, quod Fr. de S. Clarâ, Raynoldum fuisse Puritanum, advocemus interpretationes Anglorum qui ipsi Episcopi aut Episcopatui faventes causam hanc contra calumnias & insultationes Pontificiorum defenderunt. *Richardus Cracanthorp* Regis Jacobi sacellanus *in defens. Ecclesiae Anglic. contra Marcum Antonium de dominis cap.* 84. § 8. „Imperialis est ipsorum (Regum scil.) Potestas, non *Pontificalis; coactiva* est, non „*directiva* aut *definitiva* in causis fidei; *mandatoria* est, non *executoria. Ibid.* § 13. agens de publicis colloquiis seu disputationibus super dogmatis controversiis: „Iudices, inquit, id est ordinis *praesides* ac *moderatores* vel Episcopi vel laici esse possunt." Judicio *discretivo* & qui disputant, & qui praesentes adsunt, & qui gesta legunt, judicant omnes. Judicio *definitivo* non alii quam verbi Ministri, & in Synodo generali *soli episcopi.* Vides Potestatem Ecclesiasticam intrinsecam, definitivam, directivam regio suprematui minimè adscribi, eumque sic & non aliter à calumniis Spalatensis, Sanderi, Bellarmini, Parsonii, Eudaemonis Johannis, Becani ibid. ci torum vindicari. *Henricus Salcobrigiensis in Becano-baculo, ad cap.* 6. § 11. *lib Becanici*, quem contra Graseri plagam Regiam anno 1610. conscripserat, cum matum regium in generali & particulari pluribus probâsset, servatâ distincti Constantini de episcopatu ἔσω & ἔξω, quam pag. 122. ex Euseb. lib. 2. de vitâ C stantini cap. 24. ibidem adducit, [pag. 166] tandem ex ipsius Becani concessio in *tract. de Primatu Regis Angliae cap.* 8. Becanum confundit, & pro primatu reg

concludit pag. 175. *O magnam veritatis vim & hic sanè praevalentem, quâ ipsum in hâc causâ adversarium, hujus causae patronum nacti sumus egregium! hoc pro certo scias Becane, sereniss. Jacobum non alium omnino Ecclesiae primatum sibi vendicare, quam Reges illi, qui, uti loqueris, laudantur in sacris literis*, &c. *Robertus Burhillus pro Torturâ Torti contra parallelum Andreae Eudaemon Joannis pag.* 269. contendit suprematum regium à Puritanis non negari (quod ajebat adversarius), sed ipsissimum ab Episcopalibus assertum concedere. Jam vero constat Puritanos (quos ita vocant) minimè accipere & explicare suprematum regium, quomodo Remonstrantes, Erasti sectatores, Grallatores, & similes, Potestatem Magistratus in sacris. *Idem ibid. in appendice c. Becanum pag.* 282. ait minus tunc explicatione titulorum *suprematus* & *capitis* tributum non fuisse Regi Jacobo, (quod adversarius objiciebat) ac antehac Henrico VIII., Eduardo, Elizabethae: quamvis *ob loquendi proprietatem discederent ab usu aliquo sermonis, minimè tamen à sententiâ* &c. *nec aliud velle eos, qui regis primatum vocant spiritualem, nec omninò de re ipsâ ullum inter nos esse dissensum: etsi ob cavillationes & calumnias adversariorum opus jam tandem sit, ut cautius loquamur.* Et paulo post, tandem animadvertimus, *regiam potestatem in Ecclesiam potius dicendam temporalem in spiritualibus, quam spiritualem.* Quomodo Bellarminus c. Barclayum cap. 12. § 3. *quando propriè loquimur, dicimus Pontificem habere Potestatem in temporalibus; non autem habere Potestatem temporalem quà Pontifex est. Lancel. Andreas* episc. Wintoniensis *in Torturâ Torti pag.* 379. exponens primatum regium, adversario Calvinum objicienti sic obloquitur: Calvinus nobiscum, & nos cum illo sentimus ejusdem esse in Ecclesia Christianâ Regis *Jacobi* partes, quae Josiae fuerunt in Judaicâ, nec nos ultra quidquam fieri ambimus. *Ibid. pag.* 382. Postremo &c. id postulat Rex, ut Episcopus sit τῶν ἐκτὸς, quod Constantinus ut *rector religionis*, quod non modo *Carolus Magnus*, sed & *Ludovicus Pius*. Confer *pag.* 380. Vestrum, inquit, illud (quod ad primatum Potificium propriè pertinere dicitur) *docendi munus vel dubia Legis explicandi*, non assumit &c. non vel clavium jus vel censurae &c. procul haec habet Rex &c. *Franc. Masonus in vindiciis Ecclesiae Anglicanae lib.* 3. *cap.* 3. strenuè negat Regem vi suprematus *supremum & proprium in fidei controversiis cognitorem & judicem* esse, aut à quoquam nostrae religionis in Angliâ unquam agnitum fuisse. Ibid. pag. 272. addit: *Pastorum est dubia legis explicare, Regum vero veritatem cognitam promulgare, ex* [l. et] *subditis cujuscunque sint ordinis, imperare.* Et cit. epistolâ 166. Augustini, phrasi ejusdem concludit: *Hoc scil. est Regum munus in rebus Ecclesiasticis, pro veritate jubere,* Ibid. cap. 3. pag. 279. *Verum ubi Sacerdotes his omnibus perfuncti sunt* officiis tum *demum* [pag. 167] *Rex, quae illi ita judicârunt, praescripserunt, docuerunt, monuerunt, suaserunt, edictis suis & legibus sancit, poenasque violantibus &c. constituit. Davenantius* episcopus Salisburiensis *tract. de j... controvers. capp.* 14.—17. accuratè distinguit inter publicum judicium Eccle... *directionis sive instructionis*, quod Pastoribus & Doctoribus; & *coërcitionis spiri...is*, quod Episcopis; & *externaè seu corporalis coërcitionis*, quod supremo Guber...ri, hoc est, Magistratui civili attribuit, Ibid. pag. 92. ait ad Ecclesiasticos & ...s pertinere *ceremonias utiles & decoras excogitare* &c. *controversias theologi... ...eptare, definire, atque quid orthodoxum, quid haereticum sit docere:* sed opus ...iae *Potestatis, hanc orthodoxam fidem cum imperio coactivo ab omnibus* *susci-*

suscipiendam, atque haereticam pravitatem rejiciendam judicare. Samuel Wardus in determinationibus theologicis, tit. *Regis in regno suo suprema est sub Deo Potestas*, pag. 105. *Nos non dicere Regi inesse Potestatem Ecclesiasticam sive ordinis, sive jurisdictionis in foro interiori aut exteriori; haec enim solis Ecclesiasticis subjectivè inest: sed Potestatem in Ecclesiasticis, eo modo, quo Romanenses dicunt Papam non habere Potestatem temporalem, sed Potestatem in temporalibus. Jacobus Ussher* archiepisc. Armachanus *in oratione habitâ in camerâ Dublinensi* 22. *Novembr.* 1622. (quam unà cum opere elenctico adversus Jesuitam Hybernum & nonnullis concionibus edidit a. 1631. in 4.) pag. 3. ita defendit juramentum fidelitatis, quod dictabat *Regem esse unicum supremum gubernatorem in hoc regno* &c. ut distinguat, *Duas distinctas Potestates in his terris à Deo stabilitas;* quarum una *sit clavium* demandata Ecclesiae, *altera gladii* demandata civili Magistratui. *Illa ordinata ut operetur circa hominem interiorem*, habens *immediatam relationem ad remissionem aut retentionem peccatorum* Joh. 20. 23. *Ista ordinata, ut operetur circa exteriorem hominem; protectionem praestans obedientibus, & externas poenas infligens rebellibus & inobedientibus.* Quod *ibidem* explicat ac probat. Et pag. 6. per prolepsin sic respondet: Et *quamvis hâc ratione & Principem & Sacerdotem faciamus suo quemque loco custodes utriusque tabulae: Licet enim materia, in quâ munus suum exercent, possit esse eadem; est tamen forma & modùs gubernandi in eâ, omni modo distinctus. Unum extendit se tantum ad externum hominem, alterum ad internum: unum solvit aut ligat animam; alterum attendit ad corpus, & res eò pertinentes: unum specialem respectum habet ad judicium futuri saeculi; alterum respicit praesentem retentionem aut privationem aliquot hujus vitae commoditatum.* Ibidem addit, sicuti *spiritualis seu Ecclesiastica gubernatio* exercetur in causis *civilibus seu temporalibus;* sic & *civilis gubernatio* in causis *spiritualibus seu Ecclesiasticis.* Et paulò post: *Admittendum ergo absque contradictione saecularem Magistratum exercere partem civilis suae gubernationis in puniendo crimine, quod propriâ suâ naturâ est spirituale aut Ecclesiasticum;* quale e. gr. est haeresis, ab ipso *ibid.* notata. Rursum *pag.* 7. occurrens exceptioni [pag. 168] Pontificiorum, declarat, juxta communem sententiam & publicam autoritatem Ecclesiae Anglicanae, per Regis gubernationem supremam, intelligi *civilem & potestatem gladii;* nec posse ullo modo extendi, ad gubernationem, quae merè sit alterius generis. Non video quid punctius in explicatione suprematus regii, salvâ Potestatis Ecclesiasticae à politicâ distinctione, contra Pontificios, Erastianos, Remonstrantes, Grallatores, dici posset: ita ut, si quae ab uno atque altero (scil. Gardinero, Mucketo apud *autorem altaris Damasceni pag.* 4. & 5.) minùs cautè aut nimis adulatoriè amplificata sunt, ad has lineas revocanda videantur. Praesertim cum ipse sereniss. *Rex Jacobus, peculiari epistolâ* 11. *Januar.* 1622. *ad autorem scriptâ*, orationem hanc approbârit, eumque ob *justam suam & legitimam tam multâ eruditione & ratione defensam Potestatem* declarârit, *regiam & gratiosam suam eucharistiam promeritum esse*, &c. Regiam hanc sententiam idem sereniss. *Rex* anno 1609. *in apologiâ pro juramento fidelitatis*, ubi sub finem laudat tract. Anglicum. de *vero discrimine inter Potestatem regiam & Ecclesiasticam.* Et in praemisso syllabo mendaciorum Torti §. IV. respondet, controversum *suprematum* a *Calvino* probari *lib.* 4. *Institut. cap.* 20. Jam vero neminem latere potest, quae fuerit Calvini sententia; & consequenter, quomodo accipiendus sit *suprematus* Anglica-

glicanus. Ut finem faciam, decretum totius cleri convocati Londinum anno 1562. (ad quod Ussherus ibid. p. 8. provocat), declarat *supremalus* seu *supremae gubernationis titulo sereniss. Reginae tributo, nihil aliud denotari, quam praerogativam in sacris literis ab ipso Deo principibus tributam, hoc est, ut omnes status & gradus hominum à Deo sibi commissos sive temporales sive Ecclesiasticos gubernent: & refractarios ac malefactores civili gladio coërceant.*

6. Ad autoritates & exempla, quae objici solent istos indicamus fontes. I. Omnia esse humanae autoritatis, & sic nullam facere demonstrationem in Theologiâ. Et certe bonae causae signum non est, si quis factis & exemplis humanis, tantum aut praecipuè, non lege aut jure divino pugnet. II. Praeterea aut esse meras usurpationes & ἀταξίας, hominum ambitioni, mundanis respectibus, & injuriae temporum imputandas, III. Aut esse meras concessiones ex caritate & reverentiâ, si non voluntarias transactiones ad majus malum evitandum; quomodo quis volens & sciens merces in mare projicit, ut vitae suae consulat. IV. Aut esse corruptelas Papisticas, à factione Antichristianâ profectas. Cum enim Papae invaderent jura Ecclesiastica & politica; Principes subinde quasi lege talionis jure represaliorum, & jure belli, quaecunque poterant ad se trahebant: applaudentibus saepe Ecclesiasticis, qui quâcunque ratione Papalibus harpyis quid praeripi aut eripi gaudebant. V. Canones, si qui afferuntur, sunt Conciliorum tantum particularium, & quidem sequiorum saeculorum (nulli enim ex primâ antiquitate) qui respiciunt conditiones & commixtiones aut [pag. 169] combinationes (ut tunc erant tempora) particulares rerum & causarum Ecclesiasticarum cum Politicis, in Hispaniâ, aut Galliâ, aut Britanniâ, aut Imperio Germanico, &c. Quibus canonibus & alii paris, immo majoris autoritatis opponi possunt. Ostendimus istas lunares in Ecclesiis vicissitudines, infra *Part.* 2. ubi *de Vocatione Ministrorum.* Hinc ergo nullum perpetuum jus Ecclesiasticum aut politicum deduci potest, quod ordini & aedificationi conveniat; nedum ut conscientiis Christianorum hoc usurpantium satisfaciat. VI. Breviter opponimus totam politiam & praxin antiquae Ecclesiae; etiàm postquàm Magistratus Christo nomen dedissent, usque ad quintum, immo & sextum saeculum inclusivè, quam exhibet *Codex canonum Ecclesiae Universae:* cui adde, si ita placet, *Canones Ecclesiae Africanae.* Et ut compendio studeamus, petimus ab adversariis, ut sententiam suam nostrae secundum leges oppositionis repugnantem, probent vel uno canone ex *Codice canonum;* uno item dicto probati patris qui primis illis saeculis floruit; immo vel unâ lege ex *Corpore Juris:* & videbunt quid intersit inter rhetoricationes, & justas probationes. VII. Ut autem videant quam parum cum antiquitate conveniat paradoxologia ipsorum; paucula haec solummodo ab illis inspiciantur. *Concil. Nicenum can.* 4. 5. coll. cum *Ruffino lib.* 1. *c.* 6. *Concil. Laodicen. c.* 12. breviter totum *Corpus canonum antiquorum.* Adhaec *Nazianzen. in Orat. ad* A *istratum Nazianzen. Ambrosius Orat. in Auxentium. Socrates Histor. Eccles. lib.* 6. 2. & *lib.* 7. *c.* 26. & 39. *Theodoretus lib.* 5. *c.* 9. & *lib.* 4. *c.* 5. & 20. & *lib.* 5. *c.* 27. E *grius lib.* 3. *c.* 6. Conferantur exempla eorum, qui contrariam viam instituerunt, D & Ecclesiis improbata *Theodoret. lib.* 4. *c.* 20. coll. cum *Socrate lib.* 4. *c.* 16. S *menus lib.* 6. *c.* 15. Reliqua vide infra *Part.* 2. ubi de *Vocatione Ministrorum* & J *Patronatus.* In illo enim imprimis apparet libertas & Potestas Ecclesiis jure d o & humano tum Ecclesiastico tum politico tributa. Quod ad Waldenses, Hussitas,

sitas, Reformatos, ex confessionibus agendis & liturgiis, statutis Ecclesiasticis quarumcunque nationum liquet, Ecclesiis quà talibus Potestatem & regimen adscribi. Et quomodocunque facta alibi à lege discessisse videantur, saltem cum Reformatione in Belgio & constitutione libertatis Reipublicae nostrae minime convenire novum hunc Papatum, disces ex *Confessione Belgicà artic.* 31. 36. Et *Catechesi Quaest.* 82. 85. Et *Liturgià in Formulis Confirmat. Pastorum: Seniorum: Excommunicationis;* adhaec ex omnibus *Constitutionibus Synodorum Nationalium* successivè, jàm inde ab *Emdanà* anno 1571. usque *ad Dordracenam* anno 1619. Denique ex *Actis Synodorum particularium;* imprimis ex *Apologeticis Synodorum Hollandicarum scriptis super causà Casp. Coolhaes* anno 1582. Dordraci typis Johannis Canin in 4. & Delphis anno 1600. typis Johannis Andreae in 8. Et *super causà Hermanni Herberts* a. 1592. Hagaecomitis typis Alberti Henrici Ill. DD. Ordd. [pag. 170] Hollandiae typographi in 8. Denique *Responso ad remonstrantiam senatus Leidensis,* Illustr. Hollandiae Ordd. nomine utriusque synodi Hollandicae oblato, & postea Delphis a. 1582. typis Alberti Henrici edito in 4. In scriptis illis praxis & exercitium regiminis, Potestatis & disciplinae Ecclesiasticae sub defensione Celsiss. principis Arausoniensis Wilhelmi I. & Illustr. DD. Ordinum Hollandiae, lectori ob oculos ponitur. Atque haec quidem acta & scripta publica seu Ecclesiastica, & scripta privata probatorum & praestantium reformationis nostrae Theologorum. Inter quos imprimis notandi, qui in Belgio nostro Libertinis, Pontificiis, Remonstrantibus, aliisque se opposuerunt: quales *Daneus loc. cit. Franciscus Junius contra Bellarminum controv.* 3. *lib.* 1. *c.* 6. Idem *in Ecclesiast.* & *in praefat. ad Exod.* & *Numer. Gerson Buccrus de Episcopatu,* p. 326. *&c.*: & totis tractt. *Franc. Gomarus*, *Elhardus Mehnius*, *Ruardus Acronius*, *Ant. Waleus*, *Bogermannus*, *Lubbertus*, *Sopingius*, *Anonymus contra decretum Ordinum Hollandiae* a. 1614. *Jacobus Revius*, *Gul. Apollonius*, *Jac. Triglandius in tract. peculiari*, & in *Historià Ecclesiasticà* vernaculo sermonè editâ. Quibus addendi nostrates, qui commentaria in catechesin, aut locos communes ediderunt; in quibus Ecclesiae distinctam Potestatem à Potetate magistratus attribuunt. Sed ne videantur Ecclesiastici & theologi sibi aliquid in hâc causâ indulgere, dicimus ex viris professione & vocatione nec Concionatoribus nec Theologis sed Politicis Catholicam Christianismi sententiam probari posse: Ut ex approbatione & confirmatione religionis reformatae catechismo (cum liturgiâ), & confessione contentae, solenniter in renovatione foederis unitarum provinciarum factâ Hagaecomitis a. 1651. de quo vide *peculiarem Historiam.* Ex *Actis Pacificationis Coloniensis, una cum annotationibus* anno 1586. jussu Ill. DD. Ordd. in 4. editis. p. 6. 53. 54. 57. 58. 143. 170. 171. 195. 196. 197. 198. 199. Rursum *p.* 98. 107. 121. Ex *Declaratione & Justificatione, Civitatum Amstelred. Enchuys. &c.* anno 1617. factioni Politico-Remonstranticae opposita, *p.* 5. &c. Ex *indictione Synodi Dordracenae* per Ill. DD. Ordines Belgii, *Literis mandati DD. delegatorum Po*[*li*]*ticorum, Citatione Remonstrantium, & Approbatione ac Confirmatione actorum &* [*ca*]*nonum Synodi:* quae vide in *Actis ejusdem Synodi* edit. in fol. *p.* 5. 14. 17. 171. [&]c. Adde & *Orationem Ill. D. Carletoni* Legati Magnae Britanniae de mandato seren[issimi] regis Jacobi habitam in consessu DD. Ordd. anno 1618. & *Proscriptionem libri* [a]b anonymo Remonstrante, sed fugâ Ultrajecto in Brabantiam paulo post se proder[...]e, conscripti adversus dictam Orationem (nonime *Staterae orationis Carletoni* &c.) [a]b Ill.

Ill. Ordd. General. foederati Belgii a. 1618. publicatam. Nec praetereunda scripti illius Remonstrantici *justa refutatio* per *Joh. Casimirum Junium* magni Theologi Franc. Junii filium in militari praefecturâ tunc constitutum. Imprimis memorandi sereniss. Magnae Britanniae Reges Jacobus & Carolus I. Quorum ille (referente *Andreâ Bailio* [pag. 171] theologo Glascuensi *in Defensione* vernaculâ *Ecclesiae Scoticae c. Doctorem Bramble* Episcopum Londo Deriensem 1649. in Hollandiâ, ubi tunc erat, editâ) in disputatione Academicâ in Scotiâ, quam fortè praesentiâ suâ cohonestabat, interfatus contentionem de potestate Regis seu Magistratus circa Sacra his verbis determinabat: *Ego*, ajebat, *possum quidem deponere caput Ministri, sed non ministerium.* Iste paulo ante civile bellum in Angliâ, declaratione publicè editâ, Episcopalem Potestatem (regiminis & jurisdictionis) à regiâ derivari negabat. Et hoc Episcopos tunc avidè accepisse ac tenuisse refert *Baylius c. Bramble cap.* 1. Huc refer approbationem Regiam *Orationis Jac. Ussheri* Archiep. Armachani, modo allegatam. Idem Rex in declaratione contra orationem Perroni pro defensione juris & independentiae Regum, circa medium in examine secundi inconvenientis: *Verum est Imperatores nunquam gloriatos, se esse supremos articulorum fidei & doctrinae judices: cognitionem tamen decretorum & canonum conciliorum, & Ecclesiasticae disciplinae sibi sumebant* &c. *sed hoc fiebat, ut viderent an in deliberationibus Episcoporum &c. nihil contineretur contra servitium Imperatoris, aut pacem Reipublicae, aut contra decreta praecedentium conciliorum.* Et paulo post: *fateor esse punctum theologiae judicare de extensione Potestatis clavium, & Ecclesiasticos posse ac debere uti censuris suis erga Principes, qui contra juramentum suum Christo bellum inferunt, ita ut in hoc laicos non faciant judices.* Nec praetereunda approbatio & confirmatio catechesios & confessionis Belgicae per Ill. ac praepot. Ordines anno 1619. in actis synodi Dordracenae, & rursum anno 1651. Hagae-comitis in solenni confoederationis renovatione facta. Atqui *in catechesi qu.* 82. —86. & in subjectis *Formulis Liturgicis titt. de Coenâ, de Ministrorum & Seniorum Confirmatione, de Excommunicatione*, ut & in *Confessione artic.* 30. 31. 36. Potestas Ecclesiastica à politicâ sic distinguitur, & soli Ecclesiae vindicatur, ut Erastianorum, Remonstrantium, & similium commenta cum iis plane ἀσύστατα deprehendantur. Accedant omnes aliae *Confessiones* nomine Principum & Magistratuum editae, aut ab illis approbatae. *Augustana artic. de Potestate Ecclesiasticâ; Ejusdemque Apologia. Helvetica artic.* 18. quae à Magistratibus Cantonum reformatorum approbata, & ab aliis Ecclesiis (Polonicis, Scoticis, Hungaricis) recepta. *Argentoratensis art.* 13. *Saxonica art.* 12. *Bohemica art. de Potestate Ecclesiae. Anglica artic.* 37. cujus verba supra exhibuimus cum explicatione suprematus Regii; & canonibus synodi Episcoporum a. 1603. & a. 1640. Theologorum ab hierarchico regimine alienorum (quos presbyteriales & Puritanos illic appellant) sensum & consensum ostendit eruditum illud sc[illegible]tum vernaculè à Ministris quibusdam Londinensibus a. 1647. editum tit. *Jus di[illegible]um:* quae omnia peremtoriè contra Erastianos & similes concludunt. In his e[illegible]habemus communem Principum & Magistratuum [pag. 172] reformatorum co[illegible]sum. Quem etiam exprimunt scriptores vocatione nec theologi nec Ecclesiastic[illegible]quorum testimonia suspicioni studii partium minimè obnoxia sunt. Verba, ut br[illegible]itati consulam, hic non exhibebo, sed lectori istarum rerum studioso loca solu[illegible]odo indicabo. *Philipp. Marnixius in Alveario Eccles. Romanae tom.* I. *part.* 3.

Reinhardus Koeningh in Dispp. politicis disp. II. ubi dicit esse communem sententiam theologorum August. confess. & complures, ut & Politicos *ibidem* citat. *Joh. Althusius* syndicus Embdanus *Politic. cap.* 38. Hanc nubem testium supplebunt autores infra *Part.* 2. adducti ubi *de Vocatione Ministrorum*; & *Part.* 3. ubi *de Synodis*, & *judiciis controversiarum*, & de *Clavibus Regni Coelorum*. Huic universali consensui nihil video aliquâ specie obtendi posse, nisi Ecclesias Germanicas de quâ moveri posset haec *Quaest.* Quid statuendum de praxi Germaniae, Helvetiae, ejusque defensione per theologos nonnullos (*Musculum*, *Gualterum*, *Bucerum*, *Martyrem*, *Pareum*) qui perpetuò ab adversariis objiciuntur? *Resp.* Non posse juri Ecclesiae inde aliquod praejudicium adferri. Nam. 1. dici potest, à theologis illis respici ac referri non tam jus, quam factum quod longâ temporum praescriptione, aut Imperatorum ac Principum contra Papam & Episcopos aliosque Ecclesiasticos sive usurpatione, sive contentione ac certamine aut obtinuit, aut politici obtinuisse praetenderunt, aut contenderunt ut obtineret. 2. Illud ergo praejudicatum sive bonum sive malum, non tam probâsse theologos: quam obtinentis ac tolerati hactenus ordinatum ac meliorem usum ostendisse: quomodo circa ἀταξίαν jam obtinentem ordo aliquis constitui ac servari solet, e. gr. in lege Mosaicâ circa repudia, polygamias, &c. 3. Aut non loqui eos absolutè, sed comparatè: cum enim usurpatores Papae cum suis Episcopis Potestatem hanc injustè ad se traherent; iisque Reges & Principes ac Magistratus obsisterent: maluerunt eam his cedere, quippe reformationem amplectentibus: quam illis, qui ingenitâ & peculiari isti ordini corruptione hostes juratos euangelii se ostendebant. Cum neutri contendentium parti jure divino competeret, maluerunt eam usurpari ab illâ parte, quae ea in bonum tunc utebatur. 4. Aut conjunctim sumsisse eos atque intellexisse Potestatem Ecclesiasticam simul & politicam: prout Papa cum suis Satrapis Episcopis pro utrâque praesertim in Germaniâ contendebat & magnam partem eandem usurpârat: atque ita maluisse qualemcunque illam combinationem cedere Politicis; quandoquidem pro ratione illorum temporum opportunè & cum fructu aliquo ab ovo res illa repeti & examinari non poterat. 5. Aut intellexisse subinde solam potestatem politicam & τὴν ἔξω circa Ecclesiastica: quam Pontifex cum Episcopis sibi vindicabant. 6. Aut etiam excusasse hanc praxin, si non probasse; quod Ecclesiae seu populus Ecclesiasticus una cum secundario clero (uti loquuntur in Papatu) Potestatem illam seu mavis defensionem ejus & jus [pag. 173] defensionis Magistratibus deferrent, aut antehac detulissent: atque adeo ejus exercitium atque executionem ab illis postularent atque exspectarent. Quomodo fere Potestatem hanc Imperatoris contra Pontifices tuetur *Marsilius Patavinus, in Defensore pacis*. 7. Quod si hâc aut simili ratione quaevis quorumvis dicta explicari ac defendi aut non possint, aut nolint theologi illi (quod tamen non arbitror), utique non verebor dicere, illos plusculum temporibus & circumstantiis hic indulsisse, & propter causae bonitatem ac favorem, mo[d]o agendi non satis ordinato, nimium concessisse; sive per tolerantiam & conniv[en]tiam, sive per nimiam moderationem & συγκατάβασιν. Libet hic adscribere ve[rb]a Danaei part. 4. Locor. commun. lib. 4. cap. 4. quae laudat & citat ex Calvini Co[m]mentariis in Amos. 7. vers. 13. *Certum quidem est, Reges si fungantur suo offic[io], esse & patronos religionis, & nutritios Ecclesiae, &c. Sed interea sunt homines inco[n]siderati, qui faciunt illos nimis spirituales. Et hoc vitium passim regnat in Germani[a]. In [h]is*

In his etiam regionibus nimium grassatur. Et nunc sentimus quales fructus nascantur ex illâ radice, quod scil. Principes, & quicunque potiuntur imperio, putant se ita spirituales esse, ut nullum sit amplius Ecclesiasticum regimen. Et hoc sacrilegium apud nos grassatur, quia non possunt metiri suum officium certis & legitimis finibus; sed non putant se posse regnare, nisi aboleant omnem Ecclesiae autoritatem, & sint summi judices tam in doctrinâ, quam in toto spirituali regimine. Ibidem Calvinus paulo ante graviter perstrinxerat inconsideratum zelum eorum, qui Henricum VIII. in Angliâ extulerant tribuendo illi titulum capitis Ecclesiae sub Christo.

8. *Respondeo*, si praxin & mores passim in Germaniâ receptos, & Doctorum quorundam verba citat. conferas cum desideriis ac votis, perpetuâque & constanti doctrinâ Ecclesiarum ac Doctorum in Germaniâ, etiam cum verbis allegatorum Doctorum, qui aut ibidem aut alibi in scriptis suis mentem suam luculentius explicant; utique non magis consensum Germanorum hâc in parte nobis eripere poterunt adversarii, quam Pontificii reformatis consensum antiquitatis in controversiis de Papâ, de Missâ, de Meritis &c. Meliorum desideria Germanis non defuisse testis est Beza in tract.. de Excommunic. & Presbyterio c. Erastum. a. 1590. in fine: *Certè*, inquit, *in Germanicis nonnullis Ecclesiis, quid optimi & doctissimi quique semper desiderarint ac etiamnum superstites desiderent, obscurum non est ex eorum scriptis intelligere, tum veteribus ut D. Buceri, Melanthonis, Sarcerii, & fere omnium, quos inspicere licuit: tum recentioribus, ut D. Cythraei & Hemmingii, quibuscum etiam plerosque sentire non dubito.* Si Confessiones, ut Augustanam, Saxonicam, Helveticam, si Catecheses, ut Lutheri, Lossii, Cythraei, Brentii, Palatinam &c. Si Constitutiones Ecclesiasticas, si denique Locos communes, Disputationes Academicas, Consilia, Epistolas, Commentaria, aliaque Doctorum *scripta in* [pag. 174] *tit. de Ecclesiâ*, de Clavibus &c. si totam Germaniam protestanticam inspicias: quis non judicabit quidquid sit de defectu praxios, esse Anti-Erastianam, non minus ac Palatinatum, ubi Erasti doctrina honeste suppressa fuit; ne dicam, ab ipso ante obitum haut obscurè suppressam fuisse. De quo vide narrationem *Bezae in praefat.* Ex infinitis testimoniis, quae lectoris inquisitioni relinquo, haec paucula digito indicabo. *Lutherus* in Responso *ad Melanthonem de Ceremoniis* (exstat *Part* 1. *Consil. Melanth. p.* 118. *edit.* in 8.) „cum sit certum istas administrationes esse distinctas & „diversas, nempe Ecclesiasticam & politicam, quas mirè confudit & miscuit Satanas „per Papatum: nobis hic acriter vigilandum est, nec committendum, ut denuo confundantur. Hoc enim esset furibus & latronibus participare: quia divina hic est „autoritas, quae praecipit eas diversas & impermixtas servari." *Et paulo post*, „Episcopus ut Episcopus nullam habet Potestatem super Ecclesiam suam ullius tradi„tionis aut ceremoniae imponendae, nisi consensu Ecclesiae vel expresso vel tacito: „Q[illegible]ia Ecclesia est libera & domina, & Episcopi non debent dominari fidei Ecclesiae, „n[illegible] invitas onerare aut opprimere. Sunt enim Ministri & oeconomi tantum, non „E[illegible]lesiae domini." *Et paulo post*, „Episcopus, ut Princeps, multo minus (Nota) po„te[illegible] supra Ecclesiam imponere quidquam; quia hoc esset prorsus confundere has „d[illegible]s Potestates, & tum verè esset *allotrio* Episcopus, & nos si admitteremus, tam „e[illegible]emus paris *sacrilegii* (Nota) rei. Hic potius est moriendum, quam hanc *impie„ta[illegible]m & iniquitatem* committere. Loquor de Ecclesiâ, ut Ecclesiâ, distinctâ jam à „ci[illegible]ate politicâ." *Et postea pag.* 120. „Hic vero mihi cogitationes oriuntur, ne peri„clite-

„clitemur fallaciis & fucis eorum, scil. si praetendant, Caesarem ut Caesarem, Episco-„pos ut Principes velle talia statui, ac statuta retineri ab Ecclesiâ non ut ab Ecclesiâ „sed ut à subditis, & hoc praetextu totam tyrannidem confusionis resuscitare & „confirmare, ac sic Ecclesiam nihilominus oppressam & subjectam episcopali Pote-„stati habere. Hic ego sentio, Divinâ auctoritate nos prohiberi, ne illis credamus &c. Exstat ejusdem *Lutheri praemonitio & praesagium de Anti-Christo politico*, quod memini me ante annos complures ex aliquâ ipsius concione excerptum legisse, in vernaculo quodam scripto Remonstrantibus tunc temporis opposito. Infra pag. 210 ex Wolffio verba ejus exhibebo. *Wigandus & Math. Judex in syntagm. seu corpore doctrinae tit. de Clavibus & tit. de Ecclesiâ & ibid. subtitulo de reg. Christi.* Idem *Wigandus in lib. de Bonis & malis Germaniae* (citante *Surio in Commentar. rerum in orbe gestar. ad ann.* 1566. *pag.* 66.) inter mala numerat ordine 13. *Caesareo-Papatum*, quo dicit vineam Christi destrui, & *Antichristum* Ecclesiasticum in *politicum degene-„rare.* Conqueritur ibi nonnullos ex dominis politicis pedem alterum superbè in Ec-„clesiam collocare, eam pro suo arbitrio regere, Ministros verbi non [pag. 175] „tantum osculatores, sed mera scabella suorum pedum esse velle, religionum for-„mulas seu cothurnos gignere, articulos doctrinae cudere, eosque postea cum im-„perio & armatis minis doctoribus aerumnosae Ecclesiae Christi obtrudere ut citra „omnem contradictionem amplectantur: mandata affigere atque exhibere, quibus „praescribitur: *quomodo & quatenus Ministri verbi Dei errores & peccata reprehen-„dere debeant;* nempe ut errores grassantes non refutent, falsos doctores non indi-„cent, nec moveant eos cavendos esse: *peccata* hominum, quantumvis in hoc fine „mundi atrocia, *tantum in genere stringant, ne quis animadvertere queat se peti, sibi „scil. agendam esse poenitentiam. Neminem esse excommunicandum nisi de senten-„tiâ Politicorum; nemini esse denegandum sacramentorum usum, nisi ex arbitrio „aularum & curialium.*" Addit ibid. „Quemadmodum Papa excommunicationis ful-„men suae tyrannidi adhibuit, ita illi suas minas *de expulsionibus, de carceribus, de „gladiis* audacissimè subjiciunt". *Casp. Olevianus in Epistol. ad fratres Bohemos* (quam exhibet *Johan. Amos Comenius in Ordine Ecclesiastico Fratrum unitatis Bohemicae* edit. pr. a. 1633. & poster. a. 1660. *In praemissâ Historiolâ pag.* 53.): „Videmus autem quanta sit varietas, quamque subitae mutationes in iis Ecclesiis, „quae jure veluti suo exutae simpliciter à politiis pendent. Hisce malis nisi maturè „occurratur, sentient multi pii, se (saltem magnâ ex parte) in vanum cucurrisse: „dico quod ad stabilitatem aedificii attinet, & ad conservationem atque propagatio-„nem totius oeconomiae Regni Christi &c. Certe quum tristem faciem Ecclesiarum „reformatarum in Germaniâ intueor, totus pene cohorresco. Video politias hospitia „fuisse Ecclesiae, *ac jam multis in locis hospitia mutantur in dominia: ut liberè in „Ecclesias adeoque ipsam coelestem doctrinam dominentur. Causa hujus mali non „postrema esse videtur, quod Ecclesiae multae nimis sese politiis hujus mundi astr -„xerunt: quasi pars sit essentialis Regni Christi. Itaque vestram rationem aed i-„candi non possum non magnifacere, qui vultis Ecclesias vestras ita politiis hu s „mundi, immo omnibus hominibus ad bonum esse subjectas, ut tamen nil liberte is „suae, quam Christus sanguine suo eis comparavit, decedat.*

Theologi Witebergensis in Epistol. ad fratres Bohemos a. 1573. (ibid. apud -*menium pag.* 50.). „Probamus & disciplinae Ecclesiasticae, quam Ecclesiae vete s

exe -

exemplo sine superstitione & conscientiarum laqueo apud vos retinetis, severitatem." Zachar. Ursinus theol. Heidelberg. (ibid. apud Comenium pag. 52.), extollit eorum felicitatem prae Germanicis Ecclesiis, & addit: *Licet enim vota & studia jam dudum eo contendant, ut aliquid melioris Ordinis tandem inter nos conspiciatur: tamen quia nomen Ecclesiasticae Disciplinae (aliis imprudentius & importuniùs eam urgentibus, aliis acerbius & sine discrimine repudiantibus) ita factum est odiosum, ut magna pars illud aversetur, atque* [pag. 176] *deletum cupiat, vix etiam nomen ipsum, aut tenuem umbram disciplinae hactenus obtinemus. Idcircò cum pudore & dolore videmus, vestrâ opinione plus nobis tribui, quàm apud nos deprehendimus: nobis tamen inde stimulos incuti sentimus, quibus excitati conemur vestrae & aliorum piorum honestae de nobis opinioni magis respondere, &c.* 19. *Martii*, anno 1574. Supersedeo hic verba *Zanchii ibid. pag.* 51. Et *Vergerii aliorumque* priori edit. *Rationis disciplinae &c. in unitate fratrum*, subjecta, describere. *Reinhardus Koeningh* I. C. *in Politicis disp.* 11. § 21.—31. disputat Magistratui non competere constitutionem & depositionem Ministrorum, sed Ecclesiae: & citat *ibid. Chemnitium part.* 3. *Locor. comm. tit. de Ecclesiâ cap.* 4. *Mentzerum tom.* 2. *Dispp. Marpurg.* 22. § 89. & in exegesi August. confess. artic. 19. Quibus ego addo *Cythraeum* & *Pelargum in Matth.* 18. *Selneccerum part.* 2. *Institut. Relig. tit. de Ecclesiâ subtit.* 6. & 7. *Hyperium part.* 3. *Method. theolog. tit. de Ecclesiâ. Strigelium part.* 4. *Loc. commun. tit. de Magistratu cap.* 7. *Heerbrandum in Synopsi theol. titt. de Ecclesiâ & de Clavibus. Melanthonem in Ratione reformandae Ecclesiae Friderico Electori Palatino transmissâ* (vide *Melch. Adamum in vitâ Melanthonis*) & *in Consil. theol. part.* 1. *pag.* 586. fusius explicatâ. Quorum omnium verba ad prolixitatem vitandam hic non exhibeo. Agmen claudant ex recentibus & eruditis Germaniae scriptoribus *Henr. Gebhardus* al. Wesenerus JC. & *Christ. Weberus* theologus. Quorum ille *tract. peculiari* a. 1627. in 8. explicans Potestatem & Jurisdictionem Ecclesiasticam, inter alia § 21. asserit, judicium de rebus in religione obscurioribus ad theologos deferendum. Ibid. § 24. ait, *Magistratum aeque peccare ac muneris sui metas transgredi, si omne de religione judicium, ac jus constituendi Ecclesiam ad se trahat Potestatis obtentu politicae; ac jus constituendi Ecclesiam ad se trahat Potestatis obtentu politicae; ac summum Pontificem, si solus sibi idem vendicet jurisdictionis nomine Ecclesiasticae.* Et paulo post: *Sane enim si princeps liberam & absolutam haberet in Ecclesiasticis Potestatem, major utique esset quam Papa, qui ab optimis quibusque concilio subjicitur. Et hoc esset politicum facere Antichristum, de quo quid senserit D. Lutherus, videre licet apud Joan. Wolffium tom.* 2. *memorabil. fol.* 987. *Ibid.* hanc suam determinationem indicatis locis *Chemnitii, Heerbrandi, Leyseri.* & exhibitis *pag.* 29. 30. & *seqq.* verbis Christoph. Besoldi class. 1. disp. 4. confirmat: *Sobriè ergo*, inquit Besoldus, *intelligendum est, quod in concordiâ Anglicanâ scribit Ricardus Harris:* Regem supremum esse gubernatorem regni, tàm spiritualibus sive Ecclesiasticis rebus aut causis, quàm temporalibus. Ab eoque matu Regem vocat primatem & supremum Ecclesiae caput: & ex ipsa corona ni sui hunc illum habere contendit: Nec absurdum esse Regem quoque Ethni- esse primatem. Sobria ait *Besoldus*, haec interpretatione indigent: Ni pro â Rege, Regem Papam agnoscere velimus, vide *Thuanum* 1. *histor. fol.* 14. ... 2. Annectit deindè sententiae huic firmandae rationes & has longè [pag. 177] gravis-

„gravissimas. I. Ab Imperii ait jurisve Regii si penderet judicio vel potestate „externum ordinare Divini Nominis cultum: Subditi tenerentur obedire reformati- „oni, ut alii alicui politicae sanctioni semperque mutabilis religio esset. Aequè „enim Architectonica potestate Rex Ethnicus & haereticus gaudet, eâque potestate „uti vellet, quia nemo se hac in parte errare credit, vel religionem aliis conatibus „praetexeret. Nam varietas religionum *(ait Everhardus à Weihe de praerog. suc- „cess. E.* 5. *b.)* citra controversiam inde nata est, quòd somnia traditiones ac scabiem „geminum gubernatores politici voluerint Christi doctrinae conferre: tantum sal- „vam ut haberent Rempublicam. (2.) Deinde dissentire de religione non haeresis „amplius aut schisma foret, sed crimen Laesae Majestatis. (3.) Ipse Dominus nos- „ter Jesus Christus haud mundani Imperii subsidio regnum suum spirituale insti- „tuere firmareque voluit. Nam quis ex primoribus credidit in eum aut ex Phari- „saeis; sed turba quae non novit Legem *Joann.* 7. *v.* 48. Cernitis, inquit D. Paulus „1. *ad Corinth.* 1. *v.* 26. vocationem vestram fratres: vos non esse multos sapien- „tes secundùm carnem, non multos potentes, non multos nobiles. Neque ex neces- „sitate Christus & Apostoli sine Magistratus praesidio suam propagaverunt, & tutati „sunt doctrinam, quia nempè nullus aderat Magistratus Christianus Religio cui „cordi esset: Fuit namque omnipotens & aliter, si è re Ecclesiae fuisset, sane hoc „efficere potuisset, neque pro bonitate sua optima omisisset Christus: sed quia „regnum illud, quod introducebat Mundanum haud fuit *Joann.* 18. *v.* 36. (4.) Vim- „que legis Ecclesiasticae habuerunt Decreta primi concilii *Act.* 15. absque afflatu „aulae Caesareae. At ais, vim non habuisse corporalibus censuris coactivam, ut „replicat *Concordia Augustana fol.* 49. Responderetur. Non eam requiri, aliàs „enim primitiva Ecclesia ea carens, haud perfecta fuisset. (5.) In Deuteronomio „commendatur Regi Lectio Legis Divinae, sed additur quod accipere debeat hunc „librum à Levitis, *Deuteron.* 17. *vers.* 18". Haec ferè *Besoldus. Weberus in tractat. de Jure & Ratione Consistoriorum cap.* 19. Ecclesiae Potestatem & presbyterium, contra exceptiones Erasti & Saraviae solidè tuetur; & cap. 27. sect. 5. de Vocatione Pastorum sic loquitur: *Ecclesia libertatis lege jus, fas & potentiam externae provisionis magistratui offert & exhibet. Neque tamen ideo vocatio Ministrorum-verbi regale politicum efficitur, utut multi ita autument.* Ibid. taxato abusu praesentationis seu denominationis apud Principes & Magistratus usitatae, exclamat: *Si hoc non est ex Vocatione Ministrorum Ecclesiae facere regale Pontificium; si hoc non est tyrannidem in Ecclesiâ exercere, ecquid demùm erit?* Ex omnibus jam indicatis constat quis fuerit & sit sensus, quod desiderium Ecclesiarum & Theologorum, immo & piorum JCC. torum in Germaniâ de Potestate & Disciplinâ Ecclesiasticâ; quamvis de facto aliter loqui [pag. 178] videantur & morem tanquam malum aut defectum bene positum tolerandum, eoque, ut queunt, in bonum Ecclesiae utendum approbare. Obtestamur lectores ut in Lectione eorum prudenter distinguant, int r approbationem rei in se quidem non bonae, tamen necessariò propter duritiem co - dium *tolerandae, & inter approbationem* necessariae & prudentis tolerantiae. Hab - mus ergò universalem in hac sententiâ consensum; & ipsam ejusdem veritatem e c S. Literis solidè hactenus à nostris supra nominatis probatam: quae etiam nup r contra Papatum saecularem, & novos in Angliâ tum Erastianos tum ceremoniaru n in Scotiâ zelotas eruditissimè defensa est in scriptis quibusdam vernaculis; qual a

Angl -

Anglo-Papisticae ceremoniae Ecclesiae Scoticae obtrusae autore anonymo, a. 1637. *part*, 3. *cap*. 8. *Jus divinum Ecclesiae per ministros quosdam Londinenses, Rhetorfortis Sanct. Andreani theologi jus presbyteriorum cap.* 6. *Georgii Gillespii Ministri* Edimburgensis *Virga Aaronis germinans* a. 1646. cui postea subjunxit *Defensionem c. Coleman & Husser tit. Malè audis.* Idem latine thesibus quibusdam ab Ecclesiâ Scoticâ approbatis Potestatem & disciplinam Ecclesiae explicuit. *Idem in virgâ Aaronis germinante lib.* 2. *in append. p.* 329. ex archivis Ecclesiae Scoticae impartit nobis hoc responsum sereniss. regis Jacobi, propriâ ipsius manu scriptum, subsignatum, & deputatis Ecclesiae Scoticae traditum in *Linlitgow* Scotiae a. 1585. Ego „pro meâ parte, nec mea posteritas unquam debet citare, evocare aut apprehendere „aliquem Pastorem aut Concionatorem propter negotia doctrinae in religione, salute, „haeresi, aut verâ interpretatione scripturae; sed convenienter primo meo statuto, „quo confirmo libertatem praedicandi verbum & administrandi sacramenta, adstipulor illud esse merè Ecclesiasticum, & omni modo non pertinens ad meam vocati„onem. Idcirco nec ego unquam arrogabo, nec debent illi (posteritatem meam „intelligo) unquam aliquam potestatem aut jurisdictionem in praedictis arrogare.

Hic *Gillespius* de suo inserit: Sensus Majestatis regiae erat, quod non deberet ipse tale quid agere *in primâ instantiâ;* hoc est antequam persona accusata, convicta, & judicata esset in aliquo judicio Ecclesiastico: haec enim illo tempore controversia erat in causâ Andreae Melvini. Sequitur in responso regio.

„Non proposui ullam libertatem resecare, quam Deus Ecclesiae suae concessit. „Non vindico mihi quod judex sim doctrinae in religione, salute, haeresi, aut verâ „scripturae interpretatione.

„Et postea, non intendo miscere me in negotia excommunicationis; nec arrogo „mihi aut haeredibus meis Potestatem in aliquo, quod sit merè Ecclesiasticum & „non ἀδιάφορον, nec aliquâ in re, quam Deus simpliciter devolvit in manus Eccle„siae suae. Ut concludam, confiteor & agnosco Christum Jesum esse caput & legis„latorem ejusdem. Et quicunque tribuit sibi ipsi tanquam capiti Ecclesiae, & non „tanquam membro, Potestatem suspendendi [pag. 179] aut mutandi aliquid, quod „verbum Dei tantum remisit Ecclesiae; ille, dico, committit manifestam idolo„latriam &c.

Quod si forte quis exciperet nimium tunc concessisse Regem: profiteor me hac vice judicium de eo non pronuntiaturum, sed tanquam argumentum inartificiale ad hominem illud novis quibusdam Erastianis & Caesareo-Papatus assertoribus considerandum objicere.

Est & aliud cimelium, quod postremus & unicus Ecclesiarum unitatis in Bohemiâ & Moraviâ ex tantâ desolatione nobis superstes Rever. Johan. Amos Comenius nuperrimè nobis impartiit in paraenesi ad Ecclesias. Audiant, legant, expendant si qu[illegible] sunt in Belgio aut alibi Caesareo-Papae, & si qui inter Theologos aut J. Consulto[illegible] eorundem assentatores. Sic ergo venerandus ille senex, & theologus crucis, pag. 1[illegible] 133. 134. 135. „Confusio igitur in Ecclesia est, si personae ad Ecclesiastica „[illegible]nia vocatae saecularibus sese rebus (possessionibus, dominiis, judiciis, bellis, &c.) „i[illegible]plicent: aut contra. Prioris Confusionis exemplum in Papatu omnes vident: ubi „E[illegible]clesiastici utriusque gladii potestate arreptâ, spiritualiter & saeculariter domi„n[illegible]r. Posterioris in Reformatarum Ecclesiarum parte oculatiores: ubi gladii „spiri-

„spiritualis potestatem Ecclesiae Pastoribus eripuerunt Politici, nec eam exercere „permittunt. Qua de re utile aliquid Ecclesiam Dei monendi, pientissimi Theologi „*Oleviani* observatum dat occasionem, abominatio autem illius rei, extremaque per- „nicies, non tacendi imponit necessitatem.

„41. Olevianus ita (suprà Hist. pag. 53. §. 115.) *Cùm tristem faciem Ecclesiarum „Reformatarum in Germania intueor, totus penè cohorresco. Video Politias hospitia „fuisse Ecclesiae, at jam multis in locis hospitia mutantur in dominia ut liberè in „Ecclesias, adeòque ipsam coelestem doctrinam, dominentur*, &c. Quid hoc sit, expli- „cat *Johan. Valentinus Andreae*, primarius Lutheranorum Theologus (inaugurali „sua Tubingae anno 1642. habita Oratione) his verbis. Impotens Papae super Cae- „sares, Reges, omnemque Magistratuum potestatem, usurpatum imperium (quòd „insolito quidem, non tamen absurdo nomine, *Papa-Caesareatum* quis appellàrit) „divino spiritu roborèque aggressus Lutherus, jura, dignitates, Coronásque cum „sceptris, libertati restituit, restitutásque Verbi divini autoritate suffulcivit. Intel- „lexit facile Sathan, quam immedicabile sibi vulnus inflictum esset hâc Magistra- „tuum libertate, fundamentàque Regni sui labefactata. Itaque à vi ad artes & stra- „tagemata conversus, quod nemo metuebat id tentans (indignum sanè tanti beneficii „pretium) pro *Papa-Caesareatu* (inversâ scenâ) *Caesareo-Papatum* instituit, Ec- „clesiaeque Christi (vixdum Romanum carcerem egressae) obtrusit. Quaeritis quid „hoc verbi sit? Triste profectò, Ecclesiaeque progressibus noxium: [pag. 180] quod „Conradi Schlusselburgii (excellentis quondam nostratis Theologi) verbis, quàm „meis, explicare malo. *Est*, inquit, *Caesareo-papatus confusio Ecclesiasticae & Poli- „ticae potestatis, qua Domini Politici in Aulis & Civitatibus, sub praetextu custodiae „utriusque Tabulae, rapiunt sibi gladium spiritualem, ac se Dominos supra Eccle- „siam & Ministerium Verbi constituunt: praescribentes novas, periculosas, ambi- „guas, & Verbo Dei contrarias, formulas obligationis, seu notulas docendi, orandi, „conciones disponendi, Magistratum venerandi, peccata & errores taxandi, Sacra- „menta & Claves administrandi, ceremonias in Templis adornandi; ac penes se, & „suos Aulicos ac Senatum, volunt esse supremam, & quasi Dictatoriam potestatem „causas Ecclesiasticas audiendi, cognoscendi, dijudicandi: eligendique & vocandi Mi- „nistros, atque abdicandi eosdem, quos & quando velint; Ecclesia sive consentiente, „sive dissentiente. Omnia in eum finem, ne ipsi à Spiritu Dei per fideles Concionato- „res arguantur, & ut pax Politica* (juxta eorum opinionem) *conservetur*. Haec Schlus- „selburgius.

„42. Edidit verò *J. Valent. Andreae* peculiarem libellum, sub titulo A P A P (i. e. „inversus P A P A) quô monstri illius novi, *Caesareo-Papatûs*, portentosam abomi- „nationem, exitiososque effectus, describit. Esse versutissimum Diaboli stratagema „ex Euangelii Ministris fingere sibi ministros Statûs, & servos Christi transformare „in servos hominum: circumjicereque Prophetis vincula, ad reddendum eos aut [illegible]- „tos, aut timidos, ne sint Viri objurgantes (Ezech. 3. 25. 26.). Rectè enim Chry[illegible]- „stomus: *Hoc est omnium malorum causa, si Ecclesiae Praepositorum autor[illegible] „periit, nullaque illis reverentia, nullus honor, nullus metus, habetur* (Homil. 2[illegible] „2. ad Tim.). Nempe cùm Magistratus argui non vult, neque volet populus: q[illegible] „*Regis ad exemplar semper componitur Orbis*. Atque tum Ecclesia sit qualis f[illegible]it „Prophetarum tempore, effrenis, contumax, corripi impatiens. *Nemo eos argui[illegible]*,

„*ne*

nemo increpato quenquam: nam populus hic similis est contendenti cum Sacerdote, inquit Deus, Oseae 4. 4.

43. Unde factum, ut istis in Ecclesiis (ubi *Caesareo-Papatus* dominatur) *altera clavium Regni coelorum neglecta, spreta, amissa sit*. Nescieram ego id, testor Omniscium, nec scirem fortè hactenus (quid aliena in Domo fiat incuriosus) nisi id ante annos quatuordecim casu innotuisset. Parcam nomini (loci & personae), rem recitabo paucis. Contigit in primaria Germanica Urbe primarium Ecclesiae pastorem alloqui. Dixit is, dudum sibi optatam occasionem cognoscendi, *Utrum libellus quem aliquando legisset*, Ratio Disciplinae ac ordinis in Ecclesiis F. F. Bohemorum *veram contineret istius Ecclesiae historiam? an verò Ideam solùm, quomodo constituenda esset Ecclesia?* Quaerebam *Cur dubitaret?* Respondit: Quia imaginari non possum talem aliquam exstare nunc in Orbe Ecclesiam. Respondi: Historiam [pag. 181] recitari, non figmentum. Veras fuisse leges, tametsi non satis observatas: ideò nunc nos exleges coelesti disciplinâ castigari. Ille, *ô Vos beatos, qui utramque habuistis clavem! Nos alteram amisimus, ligantem. Tales non constituimur in Domo Dei Oeconomi, qui Horrea, Cellas, Cistas, omniàque promptuaria, semper aperta relinquere, nunquam claudere, eóque sancta dare canibus, margaritásque ante porcos projicere, tenemur. Novi ego* (inquiebat) *in coetu meo profanissimos homines, avaros, raptores, ebriosos, adulteros, qui ad confessionem & Coenam accedunt, & à me absolvuntur, cras in volutabrum certò redituri suum.* Dixi: Non absolvendi sunt, nisi emendationem promittant. Respondit: *Tentavi, non procedit. Diffamant me tanquam novum Papistam, aut Calvinistam. Amarescit mihi vita*, &c. coepitque suspirare ac lacrymari.

44. Historiam recito, in veracissimi testis Dei conspectu; si fortè vel sic enormitas & pernicies, aequè *Caesareo-Papatus* atque *Papa-Caesareatus*, agnosci possit. Aequè enim hìc atque illìc Ordo Ecclesiae funditus convellitur, perque ataxiam talem & peccata & poenae cumulantur. Nonne Euangelicorum ille *Caesareo-Papatus* similitudinem habet Michae illius Ephratensis, Deum novum sibi quem domi suae haberet, & Sacerdotem qui ad praescriptum serviret, fingentis? (Judic. 17.) Annon Jeroboami politicam prudentiam, Vitulos sibi Deos, Vitulinósque Sacerdotes ministros (quia sic Ratio-statûs suadebat) architectantis, repraesentat? Attendite obsecro antiqui & novi Ecclesiarum Formatores, totque diversis (contrariis etiam) modis Reformatores & transformatores! Deus non irridetur: quod quis seminaverit, hoc & metet. *Aaron sacerdos*, cum *Maria Prophetissa*, excutere tentarunt *Mosis principis* autoritatem: punitique sunt à Deo leprâ (Num. 12. 10. 11.). Rex Usias contrà, spretâ Sacerdotum autoritate munia eorum usurpavit: punitus & ipse leprâ (2 Chron. 26. 16.). Nunc ergò dum apud Christianos utrumque hoc peccatum peccatur, mirumne, si spirituali leprâ aliisque plagis hi & illi affician-? Utinam Romanus Aaron cum sua Maria (Canonistis suis) erratum agnoscens dat Caesari quod Caesaris est! contentus eô quod sibi est assignatum, spirituali ium Christi curâ (Johan. 21. 15.) ecce in Aaronis & Mariae typo veniae spes! ım. 12. 15.) Quod solatium pro Caesareo-Papanis non exstat. Scriptum enim : *Fuitque Usias Rex leprosus usque ad diem mortis suae* (2. Chron. 26. 16.). Utin ergò saltem cum Usia festinent Templo egredi! v. 15. h. e. Ecclesiae divinidatam, humano verò errore (& Satanicâ fraude) ablatam, Clavium Coelestis Regni

„Regni potestatem, restituere! Prorsus resipiscendi, luxatumque Ecclesiae Ordinem „reparandi, tempus est.

9. & *ultimò* respondeo. Testimonia, quae ab adversariis Remonstrantibus, & novis Erasti sectatoribus & à *Ludov. Molineo in corollario ad paraenesin suam* [pag. 182] *ad aedificationes imperii in imperio*, ex Bucero, Martyre, Musculo, Pareo, adferuntur causam hanc juvare nequeunt. Praeterquam enim, quod dicta particularium Doctorum non sunt θεόπνευστα, nec demonstrationem faciunt theologicam, nec universali Ecclesiae antiquae & hodiernae consensui ullâ specie opponi debent: ipsi autores seipsos satis explicant, si quis modo textus cum antecedentibus & consequentibus accuratè expendere, & cum aliis ipsorum scriptis conferre dignetur. Ne autem hic nimis operosus sim, compendium me facturum & ingenuo lectori satisfacturum confido, si δακτυλοδείκτου vice nunc fungar. Vide ergo & confer *Bucerum in Epitomâ doctrinae ad Eccles. Anglic. cap.* 11. 12. 13. & *lib.* 1. *de Regno Christi:* ubi de naturâ & subordinatione Magistratus & Ministri. *Martyrem in Loc. commun. class.* 4. *cap.* 1. & *cap.* 13. §. 1. 9. 10. *Pareum in Rom.* 13. & *in Dedicat. ad Hassiae Lantgravium* praemissâ *Commentar. in Hoseam.* Quod ad Musculum, quamvis ejus orthodoxiae & laboribus nihil detractum velim, dissimulare tamen nequeo, eum subindè non satis cautè locutum; atque hinc factum, quod ille prae aliis theologis orthodoxis à Socino, Cornherto, Remonstrantibus contra orthodoxos allegari solet. Testimonia, quamvis paucula, quae subinde ex Antiquitate allegantur, totius Antiquitatis consensu, Canonibus & Actis Conciliorum, tot dictis Patrum Ecclesiae autoritatem nimis forte extollentium aut profligantur, aut collatione factâ adversariis obvertuntur.

CAPUT IV.

Quaestiones aliquot particulares de Potestate Magistratus circa Sacra determinantur.

I. Quaest. An Magistratui competat publica Ecclesiasticae doctrinae, aut rituum, aut regiminis seu disciplinae repurgatio, & Ecclesiarum reformatio. *Resp.* Propriè competit Ecclesiae, corporis sui & publicae doctrinae quae ibi sonare debet cum ritibus & regimine instauratio ac reformatio. In *Desperatâ causâ Papatus*, contra ὑπεροχὴν & usurpatam Potestatem Papae pro libertate & Potestate Ecclesiarum fusè disseruimus: quae omnia analogicè huc applicari possunt. Nihilominus Magistratui fideli *quà fideli* tribuimus, quod omnibus aliis fidelibus, Potestatem hortandi, excitandi, doctrinam voce & scriptis inculcandi, & modum ac formulam reformationis indicandi, praeformandi, omniaque ad publicam & autoritativam reformationem praeparandi. Eidem *quà Magistratui* & quidem soli tribuimus. 1. Potestatem politicam, impedimenta Ecclesiasticae reformationis constituendae & introducendae sive saecularia & externa sive pseudo-Ecclesiastica & interna removendi, per legum [pag. 183] coactivarum praescriptionem, & realem earundem executionem. 2. Potestatem Ecclesiasticè constitutam seu decretam reformationem in doctrinâ, aut ritibus aut regimine, eandemque subsequente suo judicio ad verbum Dei examinatam, approbatam, politicè in Republicâ suâ admittendi,

tendi, stabiliendi, in Ecclesiis introducendi, autoritate suâ & legibus suis politicis consilia, decreta, canones Ecclesiasticos de reformatione muniendi, defendendi, & ἀτάκτους Ecclesiae clavibus immorigeros ad observationem eorum compellendi. Qualem Potestatem imperator Novell. 133. de Monachis §. *certè*, sibi vindicat. *Haec*, inquit, *quae Deum concernunt ab omni corruptione libera praeservanda sunt per sacros praelatos*, & *per civiles Magistratus*, *maximè vero per majestatem nostram* muniendi, defendendi. Et sic accipiendi atque exponendi sunt actus pertendentes reformationis ab anno 1517. in Germaniâ, Helvetiâ, &c. Si quid in tam horrendâ Ecclesiae corruptione, rerum confusione, clericorum ἀταξία ab hâc regulâ exorbitaverit, id tanquam factum particulare regulam non facit in Ecclesiis jam reformatis & ordinatè constitutis. Adeo ut pessimè inde politico-Ecclesiasticae propugnatores argumenta ad subruendam Ecclesiarum libertatem ac Potestatem conquirere satagant. — *II. Quaest.* An Magistratus possit ritus constituere in Ecclesiâ? *Resp.* Quaestio haec orta est occasione controversiae de ceremoniis in Angliâ & Scotiâ. Qui ceremonias illas defendebant, modo autoritatem Ecclesiae, modo Regis allegabant. Ecclesiam inter alios allegat eruditiss. theologus *Davenantius, in Quaestionibus determinatis;* inter quas & haec comparet: *Ecclesia Anglicana justissimè urget ceremonias.* Regis arbitrium & imperium obtendebatur in Scotiâ anno 1618. in Synodo Perthanâ, & hoc solo vehiculo, quinque ceremoniae in illam Synodum invectae, ac deinde invitis Ecclesiis obtrusae fuere. De quo consulenda *Acta illius Synodi*, & *Disquisitiones de eâdem* seorsim vernaculo sermone editae, ut & *Didoclavii Altare Damascenum*, cum *Historiâ Rerum* nuper *in Scotiâ gestarum*. Jus illud de ritibus statuendi Regibus vindicat *Robertus Sandersonus* theol. Oxoniensis *tract. de Obligatione conscientiae praelect.* 10. §. 23. Sed nos nec ex Tabulis Juris divini, nec ex saniori Antiquitate quidquam pro asserto illo hactenus allatum vidimus. Si ceremonia sacra est propriè dicta, qualis e. gr. fractio panis in Coena; illam nullus magistratus prohibere potest, aut debet; quia jure divino mandatur; ut nec mandare potest genuflexionem ad crucem, aut mensam Coenae: quia est idolothyton, occasio & species mali, jure divino prohibita. Sin ceremonia solummodo Ecclesiastica est, ordinis & decori causâ hic aut alibi observanda (uti praetenditur): ea aut utilis est, & ad aedificationem: aut inutilis. Si illud, mater Ecclesia debet eandem curare. Sin istud, jam explodenda est. Theologorum consensus, qui & Potestatem Ecclesiae Anglicanae, hoc est, Episcopalem, & Regis suprematum passim explicant, non poterunt [pag. 184] non neganti huic determinationi nostrae suffragari. — *III. Quaest.* An sine Magistratus judicio & consensu nulla collectio, aut restitutio & reformatio Ecclesiastica institui possit. *Resp. Neg.* Et probant exempla Apostolorum, & Orthodoxorum tempore grassantis Arrianismi, aut alterius haereseos. Quos imitati sunt reformatores in Galliâ, Belgio, &c. Quod ad Ecclesias publicas, quae à Magistratu tanquam nu[tr]itio sustentantur, si ejus consensum obtinere nequeant, & rei necessitas ita pos[tul]et, in segreges coetus coïbunt; & si nec hoc quidem concedatur, clandestinos co[nv]entus agent atque ità reformabunt: Quod si nec hoc fieri queat, pii inde discede[nt], coetus dissolvent, & fuga conscientiae suae consulent. —*IV. Quaest.* An Magistr[a]tus faciat Synodum Ecclesiasticam sive in totum sive ex parte. *Resp. Neg.* non ma[g]is quam Ecclesia aut Pastores faciunt curiam, seu conventum politicum. Vide ex[emp]lar Synodi *Actor.* 15. Confer *Concilium Ancyranum* & *Neo-Caesariense anno* 314.

templa scil. & stipendia, Potestatis ac regiminis Ecclesiastici fundamentum esse non possunt, aut causa efficiens proxima, sive principalis, sive procatarctica: quâ scil. positâ praesumta Potestas esset penes solum Magistratum, & quâ ablatâ ab eodem tolleretur. Quod tantundem est, ac si Divites sive Principes sive Privati cives Titio exuli aut pauperi cum uxore & liberis de hospitio & alimoniâ sponte prospicientes, eo ipso Potestatem maritalem aut patriam in totum aut ex parte sibi vindicarent: & rursum, [pag. 187] simulac nutritius ille cessaret benefacere aut pauper Titius beneficio renuntiaret, Potestas maritalis & patria in solidum à Titio teneretur & exerceretur. Talis alienatio, & Potestatis aut regiminis ab Ecclesiâ in Magistratum ac viceversa translatio nec ex jure divino, nec ex humano tum civili tum canonico confirmari potest: praeterquam quod accidens unum numero permanens de subjecto in subjectum non migret. Forte quis excipiat, absurda haec jure impingi posse translationi sive *κτήσιος* sive *χρήσιος* Potestatis maritalis aut patriae in Maevium nutritium & benefactorem Titii; sed non ita translationi Potestatis Ecclesiasticae tum regiminis tum jurisdictionis in Magistratum fidelem Ecclesiae nutritium & patronum. Sed facile replicatur, longè majori ratione absurdissima haec absurda impingi vicissariae illae Potestatis Eccles. commigrationi (antehac à Remonstrantibus, nunc apertius à novis Erastianis & *Ludov. Molineo in Coroll. ad paraenesin ostentatae)* quam translationi Potestatis maritalis. Minus enim in aliud genus transitur, si ad imitationem translationis dominii in bonis corporalibus, translatio dominii, Potestatis, & possessionis maritalis concipiatur: quia utraque Potestas & in bona & in uxorem est de hoc mundo; & sub uno hoc genere continetur. Sed Potestas Ecclesiastica ut & Ecclesia cum omnibus spiritualibus rebus ac donis suis non est de hoc mundo: *Joh.* 18. *v.* 36. Quod si adversarii propriis dictatis stare velint, facile ab hoc nodo Ecclesia se expedire posset renuntiando templis publicis & subsidiis Magistratus, & res suas sibi sive publicè, sive privatim sive clam habendo: ad exemplum, *primitivae Ecclesiae, &* Waldensium, Hussitarum, reformatorum in Galliâ in variis partibus Germaniae, in Belgio regi Hispaniarum subjecto, jam inde à primâ reformatione usque in hunc diem; adhaec in partibus Hungariae Turcico imperio subjectis. Ut non dicam de quamplurimis Ecclesiis Orientalibus, Graecis, Bulgaricis, Syris, Armenicis, Aegyptiacis &c. in eodem imperio. Ecclesias in Belgio foederato primaevae suae conditionis non ita pudet aut piget, ut, si Deo ita visum fuerit, ad eam redire non mallent, quam idolum illud Caesareo-Papatus introducere. Vide supra *Cap.* 3. *pag.* 159. dictum Ecclesiar. Hollandic. a. 1582. Confer quae circa praesentem quaestionem de Templis & Stipendiis nobis dicta cap. 2. *pag.* 138. — *VII. Quaest.* An Magistratui competat jus deputandi ad Synodum, & literis mandati ac fidei Deputatos Synodales instruendi. *Resp. Neg.* 1. Non esset tum Conventus Ecclesiasticus, sed politicus. 2. Repugnaret & Scripturae *Actor.* 15. coll. cum 2 *Corinth.* 8. 18. 19. (unde analogicè id colligitur) & omni antiquitati ac praxi Ecclesiasticae. Videantur *Tomi Conciliorum:* & praxis celebris *Synodi Dordracenae* an. 1618. 1619. *in Actis* modo cit. — *VIII. Quaest.* An Ecclesiasticè & legitimè Deputatos aliquos ad Synodum prohibendi, aut revocandi? *Resp. Neg.* nisi politicè judicet, politiae suae, & salutis Reipubl. interesse, propter scil. negotia aut difficultates politicas [pag. 188] deputationi illi implexas. Num autem rectè an secus ita judicet, & an res agatur tantum praetextibus (quod est inter arcana Reipublicae) Dei

solius

solius est judicare, cui rationem reddet: Ecclesiae autem est tolerare. Prout Ecclesiae nostrae in Galliâ a. 1618. tolerabant, sequestrationem regiam profectionis quatuor theologorum à se ad Synodum Dordracenam deputatorum. Sed propter causas mere Ecclesiasticas, aut theologicas, Deputatos nullos arcere potest, quos Ecclesiasticum judicium admittendos statuit: nisi ordinem omnem inversum, Deoque adversum velit. — *IX. Quaest.* An per se aut per suos delegatos debeat interesse Synodo? *Resp.* Nulla hic est absoluta necessitas, nec ex parte Synodi, nec ex parte Magistratus. *Non ex parte Synodi;* quia Magistratus ejus partem non constituit, nec est de ejus essentiâ, ut videre est in primâ & perfectissimâ Synodo *Actor.* 15. aliisque illius exemplo tum in primitivâ Ecclesiâ, tum in reformatâ habitis: quarum paulo ante meminimus. *Non ex parte Magistratus:* siquidem tales novit esse synodales, talisque sit rerum in Republicâ constitutio, ut nulla sit justa suspicio, praeter boni civis officium, aut in mutuam perniciem, aut in Reipubl. detrimentum ibi quidquam committendum. Inter bonos bene agier oportet. Si tamen in contrarium sit praesumtio, aut alioquin ad abundantem cautelam ita velit Magistratus, utique contra comparitionem & praesentiam ejus nihil excipiendum. Immo nonnunquam Ecclesia ipsa, quamvis Magistratus nollet aut non urgeret, praesentiam ejus utiliter requireret. Illustre exemplum dedit Belgium nostrum in celebratione Synodi Nationalis Middelburgensis a. 1581. Ubi cum Ecclesiae ob Libertinorum, Neutralium, Semi-Pontificiorum quorumdam ex Magistratibus (praesertim in Hollandiâ) sinistras suspiciones, immo & atroces calumnias de novo Papatu, de novâ inquisitione, de novo jure canonico &c. peterent ab Ill. Ordd. Generalibus, ut aliquos ex suis eò ablegare dignarentur: responsum hoc tulere 14. Maji 1581.

Propositum petitorum se non posse non probare tanquam Christianum & pium &c. Se requisivisse ut etiamnum praesentibus hisce requirunt, ut instantem Synodum promoveant, celebrent, absolvant loco hic designato absque Deputatorum à generali Ordd. conventu ad hoc exspectatione: quod DD. Ordd[es]. nihil aliud de petitoribus praesumere aut opinari possint, quam quod omnes actiones suas tam in hâc instante Synodo quam aliàs ad Dei gloriam & aedificationem Ecclesiarum Christi instituturi & directuri sint. Haec a. 1582. ex archivis suis Synodi Hollandicae ita exhibebant in responso suo ad Remonstrantiam Senatus Leidensis DD. Ordinibus Hollandiae tradito, & paulo post evulgato. Quod D. *Triglandus Historiae suae Ecclesiasticae* inseruit; & nos seorsim a. 1659. hic Ultrajecti recudi curavimus. Quod ad Magistratus in Synodis praesentiam modo explicatam, observari velimus, nos nullam hic distinctionem facere inter Magistratum fidelem & [pag. 189] infidelem, orthodoxum & heterodoxum: si rigidè naturale jus in se spectemus, & non exercitium juris, locis, temporibus, personis, & studiis actionibusque hominum attemperatum. Cum pari jure uterque praesentiam suam urget, & pari jure admittendus est. Sic hodie Rex G[illegible]iae per Delegatum suum interest Synodis Nationalibus nostrorum. Si Imperat[illegible] Turcicus ob justas suspiciones ex mutationibus politicis, quae a. 1658. 1659. 1[illegible]0. in partibus Transsylvaniae & Hungariae evenerunt, nec adhuc cessant, c[illegible]as, Ministris sibi subjectis pro tempore earum Synodorum, quas una cum Mini[illegible]is Regis Hungariae subditis quotannis celebrant, frequentationem prohiberet: a[illegible] ob rationes politicas cognitionem omnium, quae illic aguntur per praesentem q[illegible] Delegatum suum sibi exposceret; quo jure hoc declinarent magis quam nostri

in

in Galliâ, aut etiam in politiis reformatis? Quod si judicent Ecclesiae non expedire ut aut Imperator Ottomannicus per delegatum suum audiat deliberationes de propagatione fidei inter Muhammedistas, aut Galliae Rex per delegatum suum audiat consilia & decreta de Ministris ad clandestinas Ecclesias, aut sub papatu delitescentes fratres mittendis, deque frangendis & praeveniendis consiliis ac machinationibus Papatus: illo in casu Conventus Clandestini instituendi, praeter publicos, aut intermissis publicis. — *X. Quaest.* Quibus actibus ordinarium officium Magistratus circumscribitur, siquidem Synodis interesse voluerit? *Resp.* 1. Ut omnium, quae ibi Ecclesiasticè geruntur, agat *cognitorem*. 2. Ut architectonicâ Politicâ Potestate provideat & impediat, ne synodales tractent politica, & res non sui fori. 3. Ut eâdem Potestate exorbitantes, ἀτάκτους, tumultuantes compellat, ad communis honesti & decori, ut & ordinis Ecclesiastici ac legum synodalium jam publicè & communi consensu receptarum observationem, in sedendo scil., audiendo, suffragiis dicendis, sententia formanda &c. 4. Ut in quaestionibus facti & de disciplinâ, si quae mixti sint fori (ut non rarò sunt) separato purè & formaliter Ecclesiastico à politico, in politicis architectonicè & solus definitivam sententiam ferat secundum leges, & mandatum suum: aut si mandatum ipsius ad haec se non extendat; judicio principalium hoc reservari curet. In Ecclesiasticis verò deliberativo suffragio & consilio, siquidem ita illi visum fuerit, aut Synodus postulaverit, commune bonum promoveat. 5. Ut examinandas & decidendas proponat causas, aut quaestiones quascunque Ecclesiasticas de doctrinâ & moribus in thesi aut hypothesi, quarum decisionem judicaverit aut ad conscientiae suae, aut ad populi sui instructionem atque aedificationem, aut ad publicum bonum pertinere. Plura si Magistratui in Synodis aliquando tribui contigerit; id totum fuit non juris, sed voluntariae concessionis totius Synodi, aut partium dissidentium ex compromisso, &c. — *XI. Quaest.* An etiam penes ipsum sit gravamina & agenda in Synodis praescribere, & solis illis Synodum alligare? *Resp.* [pag. 190] *Neg.* Est enim illud *primò* quidem Ecclesiarum quarumcunque particularium, & combinationum Ecclesiasticarum in districtibus, aut provinciis, aut nationibus, quae ad Synodum illam pertinent: *Deinde* etiam privatorum quorumcunque fidelium cum exterorum, tum domesticorum, qui ad communem aedificationem aut per literas aut coram Synodis quid proponendum habent. *Denique* & imprimis gravatorum, qui per justam provocationem causas & querelas suas eo deferunt. Quod si Magistratus omnia illa ad se rapiat, utique libertati & conditionibus Synodi Christianae vim facit. In casu tamen implexi gravissimi incommodi politici (quod quid sit forte non dicit, sed numerat in arcanis Reipubl.) si causam aut quaestionem aliquam particularem, aut facti in Synodi proponi aut ventilari nolit; utique Ecclesiae obediendum est, & ab ejus tractatione synodicâ illo tempore abstinendum. Sin causa sit doctrinae & quidem capitalis ac sontica, quae moram non patitur, nisi Ecclesiae salutem subverti aut periculosissimè concuti velimus: tempestivè & piè deliberandum, annon in clandestinis conventibus remedium imminenti malo parari queat: alioquin erit secedendum, aut publicis Ecclesiarum Conventibus & privilegiis renunciandum. Nunquam enim extrema illa & temporalia cum tantâ conscientiae, & salutis publicae jacturâ emenda sunt. — *XII. Quaest.* An praesidentia in Synodis competat Magistratui. *Resp.* De praesidentiâ externâ & politicâ, quae tamen potest adesse aut abesse, *Aff.* De praesidentiâ intrinsecâ, Ecclesiasticâ, & synodali, *Neg.* — *XIII. Quaest.* An

An Potestatem habeat synodales conclusiones inhibendi, aut etiam Synodum dissolvendi & abrumpendi?. *Resp.* Coram Deo, & in foro conscientiae non habet: nisi politica ibi tractentur; aut saltem talia, quae cum fundamento Reipublicae consistere nequeant, aut legibus ac praejudicatis Ecclesiasticis antehac legitimè approbatis & publicè receptis, ut & Ministrorum ac particularium Ecclesiarum, qui synodales delegârunt, sensui ac consensui repugnent. Quo in casu cursus factionis, & ἀταξίας malignantium sisti potest, saltem ad tempus, ut extra praejudicium causa tantisper maneat, & Ecclesiis occasio propius ista considerandi non praeripiatur. Quod si vero Magistratus Potestate suâ abutatur ad opprimendam libertatem & ordinem Ecclesiasticum; patienter ferendum: interim Ecclesiae aedificationi, (siquidem necessitas ita postulet) alio, quo fieri potest, modo providendum; uti supra dictum est.— *XIV. Quaest.* An Ecclesiae conveniat Synodorum indictio & convocatio, an verò Magistratui. *Resp.* Primo, per se, & intrinsecè Ecclesiae convenit; Magistratui verò convenit consensus; non quidem per se, sed per accidens externi scil. hominis cum suis circumstantiis, & relatè ad politiam, in quâ est Ecclesia. Ratio communis haec est; quia docet natura nullum confluxum hominum ex variis Regni aut Nationis Provinciis absque conscientiâ Magistratus palam [pag. 191] fieri posse: nedum ex variis Regnis & Nationibus. Ipsius enim scire interest, qui, quales & cur conveniant. Haut aliter ac consensus primo & intrinsecè fundamentum est ut conveniant mas & foemina ad cohabitationem conjugalem; quamvis sine consensu Magistratus convenire non possint. Et hoc est, quod nostri volunt, dum Papae convocationem abjudicantes, Magistratui adjudicant. Praeterquam quod imprimis hoc intelligi debeat de Concilio Generali in Imperio Romano aut occidentali. Alioquin multas Synodos particulares & topicas tum clanculum, tum etiam palam absque convocatione Magistratus convenisse certum est. Vide controversiam de Conciliis; ubi imprimis notanda *Novell.* 123. & exemplum Valentiniani apud *Sozom. lib.* 6. *c.* 7. Quidquid enim excipitur, nihil manet, quàm absque tacito aut expresso consensu Magistratus palam vix convenisse: quod nos facile concedimus. Alioquin primum Concilium, & omnium aliorum exemplar, *Actor.* 15. & sic Ancyranum, Carthaginense aliaque supra memorata à Magistratu convocata non sunt; ne quidem exsertum habuerunt Magistratus consensum.— *XV. Quaest.* An Magistratus invitos Ecclesiasticos in Concilium cogere possit? *Resp.* Non video cur hoc aliquo in casu non sit licitum; siquidem necessitas Ecclesiae id postulet, & factio malignantium Clericorum in tantum perturbaverit Ecclesiam, ut amplius nec mala sua, nec remedia ferre possit: imprimis etiam si propter intestinas contentiones Clerici Synodos refugiant. Est enim Conciliorum, si legitimè congregentur, & liberè haberi possint, salubris autoritas. Quod eventus contrarium non raro docuit; id totum est per accidens; & abusui hominum, non ordini divinitus concesso imputandum. Nihil enim tam justum, tam divinum, tam utile, [illegible] ominum malitia non abutatur. Compulsionem cum dico, non intelligo de Ec[illegible] sed de ἀτάκτοις aut refractariis, aut turbantibus quibusdam clericis. Quibus [illegible] pulsoriis Papam & addictos ipsi Ecclesiasticos pro habendis Conciliis ad Ec[illegible] arum in Occidente reformationem urserint Imperatores & Principes Christiani, [illegible] it *Historiae* imprimis duorum proximè praecedentium saeculorum. Vide *Ples-* [illegible] *Myster. Iniquit.* coll. cum *Historiâ Guicciardini, Thuani*, & *Pauli Sarpii, cui* tit. [illegible] *concilii Tridentini.* — *XVI. Quaest.* An judicium in Synodo decisivum soli

Magistratui competat; ut quidem velle videtur Episcopius Disput. de Jure Magistratus circa sacra, thesi 16. *Classes & Synodos convocare, personas evocare atque eligere, convocatis leges ponere, modum agendi praescribere, exorbitantes in officio continere, sententias & vota rogare, & vel peremptoriè statuere, vel quod in iis gestum est approbare, ut in publicam legem transeat, ad eundem supremum Magistratum pertinet.* Verecundius multo *Wttenbogardus libr. cit. p.* 109. ait: etiam à Magistratu inter synodales judicium ferri posse: quae opinio mox excutienda. *Resp.* Insulsum hoc paradoxum nulli Scripturae, [pag. 192] aut rationi, aut Ecclesiasticae antiquitati aut novitati ac praxi convenit; quin & omnibus illis disertè repugnat, & descriptioni Conciliorum, ac Potestatis Ecclesiae, apud quaruncunque partium Theologos Dogmaticos, & Elencticos: nominatim etiam apud *Arminium Disput.* in Acad. Leidensi a. 1606. propositâ *de Potestate Ecclesiae* & anno 1608. *de Conciliis.* Breviter nulla esset vel species Concilii Ecclesiastici; sed tantum evocatio quorundam Theologorum, à quibus Consilium exquirat Princeps, aut quos velit secum aut inter se collationem super controversiis religionis &c. instituere; sic tamen, ut etiam sine hoc choragio peremptorium judicium sit penes illum: sic enim sancit Episcopius ibid. thesi 10. & 11. *Jus habet &c. personas idoneas vocare & eligere* (ad ministeria scil.) *de earum publicis actionibus omnibus judicare ac peremptoriè statuere, vel exautorando, si malè &c. Et quidem si videbitur & gravis aliqua causa urgeat, inconsultis iis, quibus sacrorum administratio demandata est: non enim consilio ipsorum in conficiendis decretis suis, aut in iisdem roborandis & stabiliendis autoritate opus habet.* Quae absurda Theologia plane gemina est illi Curiali-papisticae, quae omnem Concilii & Ecclesiae Potestatem in unum Papam redigit: in eo tamen Papisticâ magis stolida & ridicula est; quod nullam vel probationis speciem moliatur, & ex solâ suâ affirmatione eam se nobis obtrudat. Et haec quidem versatilis Remonstrantium Theologiae dictata de Synodis, tantisper dum in Hollandiâ brachii saecularis favore novitates suas Ecclesiis obtrusum iri sperabant. At postquam versae sunt rerum vices, aliam formam Synodorum commenti sunt. Vide *Acta Synodi Dordracenae sess.* 25. & 26. Postquam synodale judicium, peremptorio (ut cum ipsis loquar) & architectonico Illustr. DD. Ordd judicio approbatum esset, nihil nisi nullitates Synodi tam contra Ecclesiasticos quam politicos crepabant; de quibus consulendi libri tit. *Nullitates Synodi Dordracenae*, vernaculè editae, aliique istius commatis. — *XVII. Quaest.* An ergo Magistratui una cum Ecclesiasticis judicium competat? ut vult *Wttenbogardus loc. cit.*— *Resp.* Est haec mera confusio Potestatis & judicii politici cum Ecclesiastico, & quasi collateralitas quaedam. In Synodis suffragia suffragiis architectonicè non dominantur, sed libera sunt: potiora autem suffragia, paucioribus legem figunt. Si ergo Magistratus suffragetur cum suffragiis, quae vincuntur, jam sequitur supremam & architectonicam Potestatem subjici judicio Synodi & Potestati Ecclesiasticae: atqui hoc tanquam grande nefas ad invidiam nostrae sententiae conflandam proclamant Remonstrantes: praeterquam quod haec determinatio *Wttenbogardi* & propriis hypothesibus, & *Episcopio modo cit.* & *Apologiae cap.* 25. egregiè contradicat. Quia autem nec seipsos, nec nostros satis intelligere videntur, aut dolosè distinguenda confundere & ludere ambiguitate terminorum; accuratè distinguendum est judicium Magistratus, quale & quotuplex sit. *Primò* Magistratus [pag. 193] judicium non est publicum judicium Ecclesiasticum seu synodale directionis

onis scilicet & instructionis; sed est longè ab illo distinctum. Ratio est; quia Magistratus non est Synodus, nec ministerium Ecclesiasticum, nec Ecclesia quâcunque notione scripturariâ aut theologicâ vox Ecclesiae intelligatur (nisi dicant Imperatorem aut Principem esse Ecclesiam virtualiter, quomodo *Bellarminus* Papam suum). Jam Ecclesiae aliquod esse judicium, & quidem intrinsecum, *οἰκεῖον*, primum, antecedens, *ἡγούμενον* constat ex Act. 15. 6. 19. 22. 25. 28. *Matth.* 18. 17. 18. 1 *Cor.* 5. 3. 4. 5. 13. 2 *Cor.* 8. 19. 2. *Thess.* 3. 14. 15. *Act.* 20. 28. 29. 30. *Tit.* 3. 10. *Apoc.* 2. 2. 20. &. 3. 9. Quae loca [l. Qui loci] plus indicant, quam consilium, quod judicio Ecclesiastico per magistratum habendo adesse aut ab eo abesse potest, pro libitu Magistratus, uti *ἄτερ γράφης* dictat M. Episcopius. *Si Ecclesiam non audiverit, sit tibi tanquam Ethnicus &c.* — *Secundò*, Magistratui, si fidelis sit, competit consequens spirituale judicium, (quod discretionis & approbationis vocari potest) juxta 1 *Cor.* 10: 16. 1 *Thess.* 5. 20. 21. 1 *Joh.* 4. 1. Estque hoc illi commune cum omnibus Ecclesiae membris; & subordinatum est immediatè atque hypotheticè judicio antecedenti Ecclesiae; ultimò autem & absolutè judicio Spiritus s. loquenti in Scripturis. Quam subordinationem pariter tribuendam omnibus fidelibus, & consequenter etiam Magistratui quà fideli, & Ecclesiae membro, constat ex *Matth.* 18. 17. & 10. 40. 41. *Hebr.* 13. 17. 1 *Cor.* 10. *v.* 16. 1 *Thess.* 5. [12.] Quod si Magistratus sit infidelis, & si ita velit, competit illi judicium *cognitionis* (hinc antiquitus dicti *cognitores*) quod naturâ posterius est judicio Ecclesiastico, circa quod versatur, (omne enim objectum prius est suo adjecto): non tamen est illi directè & proximè subordinatum, quia non est unius ejusdemque generis & ordinis, non est internum & *οἰκεῖον*; sed alienum, extrinsecum & *θύραθεν* adveniens. Siquidem infideles sunt & dicuntur *peregrini, hospites, incolae;* fideles dicuntur *concives sanctorum, domestici Dei Ephes.* 2. *homines spirituales, prudentes* 1 *Cor.* 2. & 10. Nec ita attinet ad Ecclesiam *de iis qui foris sunt judicare*, ac *de his qui intus sunt.* 1 Cor. 5. Atque hoc Magistratui infideli quà infideli cum omnibus infidelibus & *τοῖς ἔξω* commune est. *Object.* Atqui judicium hoc sive cognitionis sive discretionis praestruitur & praesupponitur judicio architectonico Magistratus quà talis (de quo mox dicendum) & cum illo necessario connectitur: ergo non videtur hoc commune esse Magistratui cum hominibus quibusque privatis. *Resp.* Intrinsecè & suâ essentiâ ac ratione formali unum idemque est judicium: quamvis intrinseco illo respectu differat, & aliter se habeat in homine privato, aliter in Magistratu. Sic objectivè unum idemque utrobique est Jus & potestas judicandi, quamvis subjective differat. In privato homine est judicium privatum & purè spirituale ac theologicum; in Magistratu dici potest publicum & architectonicum, impropriè sc. & per extrinsecam [pag. 194] denominationem, quia ad architectonicum & publicae potestatis judicium peculiariter ordinatur. *Tertiò*, Magistratui quà Magistratui (non quâ fideli) omni, & soli, competit judicium aliquod architectonicum, peremptorium, decisivum, p ticum: Quod judicium istis aphorismis describitur. 1. Est distinctum à judicio il sive cognitionis sive discretionis (quod modo explicuimus) quo Magistratus sive u ir bonus & sapiens (quomodo eleganter Athenagoras justitiae aequabilitatem & p sophiam in Imper. M. Aurelio Anton. & L. Aurelio Commodo implorat), sive u lelis. Ecclesiae membrum, concivis sanctorum, ovis Christi, vocem ejus in Eccle- s udiens, pro se in conscientiâ sive naturali sive regenitâ dijudicat & statuit, quid i sâ & judicio illo Ecclesiastico liquidum sit. 2. Habet pro objecto suo proprio, imme-

immediato, directo, & per se, non veritatem & pietatem aut spirituale quid in se (circa illud enim versatur judicium discretionis aut cognitionis modo dictum) sed externa omnia & politica cum causâ illâ veritatis & pietatis conjuncta. Itaque non judicat, an quid sit verum, aut pium; sed an & quomodo in Republicâ illud tanquam fundamentum aut adjunctum ejus ἀχώριστον stabiliri possit, ut scil. transeat in *materiam status;* quod si non, an & quomodo juxta cum religione publicè receptâ defendi debeat: si ne hoc quidem, an & quomodo tolerari in Republicâ aut non tolerari possit. 3. Est ergo formaliter & intrinsecè judicium politicum; non verò Ecclesiasticum aut Theologicum & sacrum, nec publicum nec privatum, nec antecedens nec consequens; nisi quis objectivè & impropriè per extrinsecam scil. denominationem ita appellare velit, quod scil. versetur circa sacra indirectè, consequenter, & per accidens interesse & respectus politici cum re aut causâ sacrâ inseparabiliter conjuncti. 4. Potestas hujus judicii competit omni Magistratui infideli aequè ac fideli; idque jure divino, naturali, & humano. Cuicunque enim competit Potestas publica, ei competit hoc judicium publicum; est enim Ecclesia in Republicâ, est in hoc mundo, quamvis non sit de hoc mundo. Hinc est, quod ad hoc judicium provocaverit, & coram eo causam dixerit *Paulus Act.* 24. & 25. & 26. Et sic antiqui Christiani, ut videre est in egregiis *Apologiis Justini*, *Athenagorae*, *Minutii Felicis*, *Tertulliani:* qui postremus & professione erat Juris consultus, & omnem saeculi eruditionem complexus; ut de illo loquitur *Hieronymus*. 5. Judicium hoc nulli Ecclesiae, aut Ecclesiastico Ministro, aut Concilio communicatur; quia Potestas ejus residet in solo summo Magistratu, in ἐξουσίᾳ ὑπερεχούσῃ; idque jure divino, & humano. 6. Qui illud cum Ecclesiastico confundunt, sive in Synodis sive extra Synodos; illi non leviter illud violant; & objectum adjecto & vice versa substituunt, aut cum illo confundunt & faciunt Aulam seu Curiam, Synedrium aut Synodum Ecclesiasticam; aut Ecclesiam faciunt curialem seu aulicam: hoc est, τραγέλαφον. Sic dum [pag. 195] Magistratui quid tribuere videntur, reipsa jus Majestatis illi adimunt, quod soli illi illibatum erat reservandum, nec ille cum Ecclesiasticis in eundem confessum, idem tribunal, idem judicium compingendus. 7. Judicium illud de judicio Ecclesiastico, & circa illud potest formare, ferre, & pronuntiare, aut è vestigio coram ipsâ Synodo & in loco Synodi (siquidem ita ipsi visum fuerit), aut postea & inde secedens, in aulâ aut curiâ suâ. Locus enim & tempus rei essentiam non constituunt, aut [l. nec] intrinsecè immutant. 8. Judicium hoc est peremtorium, decisivum, summum, & architectonicum. 9. Itaque non est subordinatum Ecclesiastico (quamvis eo sit & naturâ & tempore posterius, illudque consequens) sed ei coordinatum; versatur enim circa judicium Ecclesiasticum ratione scilicet τῶν πολιτικῶν cum illo connexorum, seu illi adjunctorum. Expendit enim, cognoscit, & judicat spiritualia & Ecclesiasticâ sub alio formali; haut aliter ac medicus & pictor corpus humanum, ille quà sanabile, hic quà effigiabile. Sed Ecclesia seu Ecclesiastici ab Ecclesiâ ad hoc constituti & quidem sol[i] judicant spiritualia & Ecclesiastica antecessorio & autoritativo suo judicio, sub [a]lio formali, ut talia scil. in se & per se. Qui didicit distinguere & specificare scien[t]ias e. gr. physicam & medecinam ex objecto formali, is non confundet judicium Ec[c]lesiae antecessorium architectonicum, publicum cum politico, quamvis unum idem[q]ue sit objectum materiale, Ecclesiae scil. doctrina, ordo, regimen, causa. 10. Ab [i]llo nulla est provocatio ad judicium ullum aut Ecclesiasticum aut politicum, sed t[an]-

t[a]m

tum ad judicium Dei. Si quis in conscientiâ illud probâre nequit (uti nemo tenetur in conscientiâ ullum judicium Curiae adversus se latum approbare, siquidem justè & debité latum non sit) debet saltem obedire eique se subjicere, ferendo, patiendo, aut fugiendo; quia faciendo, quod imponitur, per conscientiam non potest. Hoc autem sic intelligi volumus, ut Ecclesiae & Ecclesiasticis provocationis via secundum leges Reipublicae fundamentales, ad Magistratus superiores, immo & inferiores, non magis quam aliis quibuscunque subditis interclusa non sit. Sic e. gr. in Imperio Germanico, si subditi à supremo Principe Papisticae religioni addicto graventur, quidni ad Electores, aut Comitia Imperii, aut Status ac Principes Augustanae confessionis confugiant, eorumque intercessione & patrocinio tantisper utantùr, fruantur: ut antehac non raro factum. 11. Vocatur etiam hoc judicium *approbativum*, & nonnunquam *executivum*. Sed accuratè distinguendum; an Scriptores abstractè & praecisè respiciant judicium discretionis seu cognitionis ut sic; an vero politicum seu architectonicum, ut sic; an denique utrumque *συνδεδυχσμένον*. Nisi enim sua cuique attributa propria, & utrique attributa communia distinctè assignentùr: totus controversiae status pervertitur, & in cassum farragine allegationum pugnatur: immo tota disputatio in imperitam *λογομαχχίαν*, & *σκιομαχχίαν* desinit, aut ipsi sibi insigniter [pag. 196] contradicunt, propriaque caedunt vineta. Legat, cui vacat, *Wttenbogardum*, *Grotium*, *Episcopium locis cit.* & *Remonstrantes in Apologiâ*. Hâc distinctione judiciorum observatâ: optimè etiam explicari potest quae debeant esse & quae fuerint partes Magistratus in Reformatione Ecclesiae, aut procurandâ unione dissidentium. — *XVIII. Quaest.* An Magistratus sit Constitutiones, seu Leges Ecclesiasticas formare, & praescribere. *Resp. Neg.* Quia penes Ecclesiam est Potestas regiminis spiritualis ad quam pertinet *νομοθεσία*: ut docent omnes *Theologi Pontificii* pariter ac *Nostri*; etiam *Arminius Disput.* antehac citatâ, anno 1606. qui & ipso titulo disputationis hoc praescribit. Praxis antiquae Ecclesiae, & Codex Canonum, quibus Ecclesia Oecumenica in orbe Romano olim Regi solet, aliique Nationalium Canonesseu Capitula, idem evincunt. Magistratus autem non est Ecclesia: *ergo*. Aliud est, si Magistratus Leges Ecclesiasticas à se approbatas, autoritate politicâ muniat, & in materiam ac partem status transire faciat: aut si leges quasdam ferat circa res & leges Ecclesiasticas, de rebus quibusdam politicis, sine quibus Ecclesiastica commodè promoveri aut executioni mandari nequeant. — *XIX. Quaest.* An ad eum pertineant visitationes Ecclesiasticae? *Resp. Neg.* Cum communi consensu & praxi Ecclesiae antiquae & hodiernae. Est enim visitatio pars curae & regiminis Ecclesiastici. Aliud quid est, si politicam visitationem circa Ecclesiastica (siquidem rem ita postulare judicaverit) instituat; aut si Ecclesiasticos autoritate suâ ad debitas visitationes secundum receptum ordinem, imprimis politicè confirmatum constringat. — *XX. Quaest.* An penes ipsum sit jus eligendi Ministros, Presbyteros &c. *Resp. Neg.* Cum com-
n i antiquae & hodiernae Ecclesiae consensu; attestantibus etiam JCC. ac Politicis
t nostris ut *Plessaeo*, *Justello*, *Marnixio Sanct. Aldegundio*; tum Pontificiis,
T *ano*, *Petro Mathaeo* &c. Quaestionem hanc ex professo tractârunt *Helmichius*,
A *Acronius*, *Molineus*, *tractatibus de Vocatione Ministrorum*; & contra velitationes
R onstrantium saepius laudati *Walaeus*, *Lubbertus*, *Sopingius*; & *Nos* infra *Part.*
2 *i de Vocatione* contra praetensionem Juris patronatus. — *XXI. Quaest.* An possit
e torare Ministros? *Resp.* Ecclesiasticè non potest: quia non est Ecclesia; nec politicè

politicè propter Ecclesiastica, sine judicio Ecclesiae: quia judicium ipsius non est hic antecedens, nec illi sunt commissae claves Ecclesiasticae. Propter purè politica si aut exilio, aut deportatione, aut inclusione, aut etiam extremo supplicio eum punit, jam tantum indirectè seu consequenter una ministerium aut exercitium ejus tollit. — *XXII. Quaest.* An Jurisdictio Ecclesiastica sit penes Magistratum, hoc est censurae & excommunicatio? *Resp.* Nec in totum, nec ex parte: sed penes Ecclesiam. *Matth.* 16. 18. & 18. 17. 18. 1 *Cor.* 5. 3. 4. — *XXIII. Quaest.* An ipsi competat in cultibus publicis, per quos & quomodo fieri debeant, constituere, ordinare, exigere; ut dictat *Episcopius thesi* 8. *Resp.* Ut Ecclesiae jam [pag. 197] constitutae & ordinatae sive in publicis sive in privatis aedibus antecessor sit Magistratus, qui non est dispensator Christi, 1 *Cor.* 4. 1. & cui Euangelium non est concreditum, abhorret ab omni Scripturâ. Locis vero in margine notatis 2 *Paralip.* 17. *vers.* 6. 7. 2 *Reg.* 23. *vers.* 19. 2 *Paralip.* 31. *vers.* 2. 2 *Petr.* 2. *vers.* 13. *Deut.* 17. *vers.* 18. *Jos.* 1. *vers.* 7. nihil minus dicitur, quam quod Episcopius vult, ut ab autoribus saepe cit. notatum est. Quodnam autem consequens judicium, & quae Potestas executoria Magistratui hic competat, ex supra dictis constat. — *XXIV. Quaest.* An membro aut Ministro Ecclesiae liceat censuras seu decisiones & sententias Ecclesiasticas forti favore brachii saecularis praevenire, sistere; aut ab iis jam latis ad Magistratum provocare? *Resp.* Fecerunt hoc Remonstrantes, in *Remonstrantiâ suâ ad Ill. Ordd. Hollandiae* anno 1611. (unde etiam nomen suum sortiti sunt) & sic deinceps totâ praxi suâ; epithema scabiosis suis novitatibus & ἀταξίαις adversus pacificas & bene constitutas Ecclesias ab autoritate publicâ Magistratum quorumque (quos tunc circumvenire ac dementare poterant aut quos religioni & Ecclesiae reformatae minus favere noverant) quaerentes: quam calumniabantur per latus suum ab Ecclesiis peti. Sed quam hoc Potestati, ordini, regimini divinitus in Ecclesiâ constituto repugnet anno 1641. ostensum est à Deputatis Synodi Frisicae in exceptione declinatoriâ Curiae provinciali exhibitâ; quam facultas nostra Theologica, juxta cum Leidensi & Groninganâ approbavit, quamque sequenti anno typis expressam evulgavit *Petrus Cabeljavius* nuper Ecclesiastes Leovardiensis tunc Leidensis, una cum plenissimâ ac doctissimâ ejusdem defensione tit. *Apologetica rescriptio pro libertate Ecclesiae in exercendâ disciplinâ &c.* Quo lectorem remitto: ne actum agam. Quod ad calumniam Remonstrantium de proculcatâ aut imminutâ autoritate Magistratus, ad ravim usque tunc buccinatâ; vide quomodò a. 1617. *Ministri orthodoxi in Secundâ contraremonstrantiâ, seu Responsione ad secundam Remonstrantium remonstrantiam sub finem pag.* 108. *in resp. ad* 11. impactam novitatem, profligaverint. Quamvis observata modo determinatione nostrâ supra perspicuè, uti arbitramur, propositâ, sponte eam concidere necesse sit. Est tamen casus, in quo licitum esset, si non ad ipsos provocare, saltem auxilium ipsorum implorare: cum scil. Diotrephes aliquis, aut tyrannica factio malignantium indebitè & contra communiter ac publicè approbatas constitutiones Ecclesiasticas, εὐταξίαν, & libertatem Ecclesiae subversum eunt: aut cum ordine recepto & publicè stabilito ac praescripto (bene an malè hic non disputatur) Potestatem illam Magistratus obtinet & ex consuetudine ac quasi ex lege eandem exercet: aut cum directè & propriè quaestio seu causa est politica, super quâ sit provocatio; sic actiones *Pauli Actor.* 24. & 15. & primorum Christianorum, item Catholicorum contra Arrianos, & Donatistas, ut & testium veritatis sub Papatu, ad

haec

haec primorum [pag. 198] reformatorum & martyrum, explicari debent. Quod si quis excipiat provocationi in formâ semper locum non fuisse; dicatur praeventio, aut querela, aut indicium &c. Modo nullum aliud judicium Magistratui tribuatur, quam quòd supra expositum est; pro ratione rerum seu causarum, de quibus judicium ferendum est. — *XXV. Quaest.* An potestas hactenus Magistratui tributa, etiam infideli aut heterodoxo competat. *Resp. Aff.* excepto judicio spirituali discretionis: quia non est homo spiritualis 1 *Cor.* 2. 15. nec prudens seu sapiens 1 *Cor.* 10. 15. Cujus tamen vicarium, & analogum, est judicium *cognitorium:* quod Ethnicis Magistratibus semper delatum fuit à Christianis. Sic Archelaus coram Ethnicis cognitoribus disputavit cum Mane teste *Epip. haer.* 56. Athanasius cum Arrio coram Probo; Idem obtulerunt Catholici in Africâ coram rege Hunderico Arriano: teste *Victore de Persecut. Vandal.* Quamvis autem vix perspici possit, quid plerique autores recentiores de Potestate Magistratus infidelis circa Ecclesiastica senserint, (hodie enim disputantes in medio Christianismo, ut plurimum subjectum quaestionis ad Magistratum Christianum restringunt); ingenuè tamen dicendum quod res est: ne simpliciores in eam opinionem paulatim adducantur, quasi interveniente heterodoxiâ aut infidelitate, Potestas à Magistratu in alium ilico translata sit. Non potest melius Caesari dari quod Caesaris, & Deo quod Dei est, nec confusio omnis evitari, quam si rotundè dicatur, Magistratui quà tali nihil competere quod Ecclesiae est quà Ecclesiae, nec viceversa. *Robertus Burhillus de Potestate Regia contra Eudaemon. Johannem p.* 288. subobscurè & timidè indicat, se sentire omnes Reges etiam excommunicatos & Ethnicos habere Primatum Ecclesiae (qualem ille explicuit) in suis Regnis. *Arminius in Disputat. de Conciliis* anno 1608. resp. & autore (uti arbitror) Gul. Wirtseo de Bergomo, *thesi* 19. apertè idem jus tribuit Magistratui Gentili, quod Christiano. — *XXVI. Quaest.* An Magistratus Potestatem habeat circa Sacra aeque in privatis conventiculis, ac in publicis templis. *Resp. Aff.* & musteum Remonstrantium commentum, de Potestate eorum architectonicâ sed templorum muris coërcitâ aut alligatâ, supra perstrinximus. — *XXVII. Quaest.* An Minister Magistratu prior sit & honoratior. *Resp. Neg.* contra praxin & doctrinam Pontificiorum, *Bellarmin. lib.* 3. *de membris Ecclesiae cap.* 17. conferri potest *Chassaneus in Catalogo Gloriae mundi parte.* 4. *consid.* 2. 3. 4. 5. 6. 7. Insulsas eorum rationes, unicâ hàc solidè profligari putamus: quod illi praesint Ministris *quà subditis suis*, Potestate architectonicâ, supremâ, dominante coactivâ: Ministri autem Magistratui, quà ovibus suis, Potestate ministeriali. 1 *Cor.* 3. *vers.* 5. 2 *Cor.* 1 *vers.* 24. 1 *Petr.* 5. *vers.* 3. Et quod quaestio cum sit de catalogo gloriae, praestantiae, ἐξοχῆς seu eminentiae ac primitatis (ita loquar) in hoc mundo; & regnum Christi spirituale, cujus officiarii & Ministri sunt Concionatores, non sit de hoc mundo: [pag. 199] nullo modo ex praestantiâ rei spiritualis supra temporalem, eminentia Ministri spiritualium, supra Do-um ac Regem temporalium, in statu & ordine hujus saeculi, inferri debet. Alia esset estio, si collatione Dei redemtoris in Christo, aut Christi mediatoris, cum Rege ali-, aut supremo Magistratu institutâ h. e. Domini cum Domino, Regis spiritualis cum ulari, quaereretur, An Christus *dictus Rex Regum & Dominus Dominantium*, Apo- 19. vers. 16. sit prior & honoratior Rege saeculari. Tunc enim quaestio esset de sta-s & gradibus parallelis, quamvis heterogeneis. Sicuti in collatione Ministri saecu-, apparitoris scil. aut janitoris &c. qui Principi aut Magistratui inservit; & Concionatoris,

cionatoris, qui Minister Christi in curâ Ecclesiae. Adferri solent à nonnullis & aliae rationes: sed non videntur tam solidae; & hanc unam peremptoriam arbitror sufficere.

APPENDIX

Continens quaestionem, de Praesentiâ Magistratus in omnibus Conventibus Presbyterialibus seu Consistorialibus, qui oppidatim & hebdomadatim habentur.

Anno 1639, *cum vulnus illud contentionis, celebri & florenti alicui Ecclesiae in Belgio inflictum, adhuc recens esset; & multus tum apud fideles esset sermo; occasio in* Disp. Penes quos sit Potestas Ecclesiastica, *se offere videbatur (praesertim petentibus aliquot fratribus) ad hanc quaestionem digrediendi. Eam ergo, uti tunc tractabam* tertiae Disputationis illius parti *insertam, pauculis mutatis, hic repono.*

Appendicis loco disquirendum de hâc quaestione alicui nuper agitatâ: An in Ecclesiae cujusque parochiario ordinario conventu presbyteriali, praesentia & externa praesidentia Magistratus requiratur. *Resp.* Determinamus τὸ ζητούμενον per istas conclusiones *I. Conclusio.* Non requiritur de necessitate. Ratio est, quia necessitas illa aut esset mandati divini, aut medii. *Non prior*, quia hoc nusquam in sacris comparet: & praxis Ecclesiae tum apostolicae tum primitivae ostendit talem praesentiam ac praesidentiam posse abesse. *Non posterior*, quia nec requiritur ad esse Ecclesiae seu Synedrii, nec ad bene esse. *Non illud;* nam alioquin sequeretur, nullum fuisse legitimum Synedrium tempore Apostolorum, aut proximè sequentibus saeculis, nec in ullis Ecclesiis post reformationem: quod absurdum est. *Non istud*, quia Ecclesiae integerrimae & optimè se habentes nec habuerunt eam, nec curârunt eam, nec expetierunt, tanquam quid ad ulteriorem perfectionem & integritatem suam requisitum. Exemplo sint Ecclesiae apostolicae. Si quis excipiat, quia homines Ecclesiastici scil. nunc sunt fragiliores, & Magistratus [pag. 200] Christianismum profitentur, jam in actum & executionem duci & debet & potest perpetuum illud jus Magistratus. *Resp.* 1. Non minus homines in Politiâ sunt fragiliores: nec omnes Senatores hodie sunt Moses, Josaphati, Hiskiae, Josiae, Constantini, Theodosii, Caroli Magni &c. 2. Papistae de Potestate temporali Papae similiter excipiunt: à tempore scil. Apostoli Petri jus fuisse, sed non actum aut exercitium, quod Magistratus esset hostis Ecclesiae: Sed illi probationem aliquam ex Scripturâ, ratione, & antiquitate pro Hildebrandicis suis dictatis moliuntur; qui in eo εὐγενέστεροι videri volunt hodiernis novatoribus Caesareo-Papatus patronis; quos non nisi ex suâ affirmatione dictata sua defendere audias. Sed de hoc infra. — *II. Conclus.* Non esse praetensam illam praesentiam utilem. Quia aut Ecclesiae, aut Magistratui & politiae, aut utrique esset utilis. *Non Ecclesiae;* quia nec ratio, nec experientia, nec testimonium vel sapientum, vel plurimorum aliquam utilitatem hactenus probavit: saltem non talem, quae Ecclesiae perturbationes, meliorum cogitationum jacturas, animorum distractiones, bonorum gemitus, infirmorum scandala, hostium Ecclesiae exultationes, malevolorum sinistras de Ecclesiasticis suspiciones, communis religionis opprobria & dedecora compensare queat. Non *Magistratui*, quia ut hâc tam impotenti suâ contentione (quasi de summâ Reipubl. & Ecclesiae ageretur) serenitatem majorem conscientiae suae, & παῤῥησίαν apud Deum in precibus suis, in cruce, in agone mortis (si qui jam hic

hinc discesserunt) acquisiverint, ego non facilè crediderim. Hebr. cap. 13. vers. 17. *Ipsi enim* (praepositi scilicet Ecclesiastici) *vigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, cum gaudio hoc faciant; & non gementes: hoc enim non expedit vobis* (ἀλυσιτελές.). Ego non applicabo; sed omnibus conscientiam suam excutiendam relinquo, an non illae molitiones, per quas coelum terrae potius miscendum videtur, quam quidquam de contentione remittendum, reliquerint stimulum aliquem post se, aut in die malo subjecturi sint; juxta Rom. 6. v. 21. *Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis.* Jam verò & Pastores, & multa millia piorum ingemuisse, Deus novit, nec amici juxta cum inimicis ignorare potuerunt. *Non Politiae;* quia ante hanc praetensam praesidentiam securitati, paci, gloriae & splendori Reipublicae per Dei benedictionem nihil defuit, nec alibi in orbe reformato quidquam decedit, ubi haec praesidentia ignota est. Atque haec de utilitate: quam autem frustra eam praetendunt, mox considerabimus. — *III. Conclusio.* Non est decorum, ut praesidentia talis introducatur. Quod sit πρέπον, & quomodo ab honesto seu bono distinguatur aut cum eo conveniat, exponunt Philosophi: & nos hic praesupponimus. Conferantur *Commentatores ad* 1. *Corinth.* 11. 13. Est aliquid, quamvis absolutè & in se non malum, tamen indecorum. Jam verò indecorum hic est & à parte Ecclesiae, & à parte [pag. 201] Magistratus. *Ex parte Ecclesiae*, 1. Quod soli Ecclesiae reformatae Belgicae quasi perduellionis, & nescio quorum criminum reae aut supra omnes alios coetus gravissimâ suspicione laboranti, alicubi nova haec servitus imponatur: cum omnibus aliis Consistoriis exterorum (Anglorum & Gallo-belgicorum) sua libertas relinquatur; immo & sectarum, ut Anabaptistarum, Sociniano-Remonstrantium &c. etiam Judaeorum. Illi enim de suae religionis causis & negotiis, in ordinariis aut extraordinariis suis Conventibus, liberè consultant absque praesentiâ & praesidentiâ Magistratus. An fratribus & ejusdem fidei consortibus minus fidendum, quam perfidiae Judaeorum, aut χρηστολογίᾳ Remonstrantium, Anabaptistarum? 2. *Quod* cuivis Collegio civico, & Fraternitatibus Mechanicorum, Nautarum, Bajulorum &c. etiam infamium & Libertinicorum histrionum plus credi videatur; quam piis Pastoribus & probatis Senioribus. Illi enim ordinarios suos Conventus celebrant absque praesentiâ Magistratus. 3. *Quod* cum in unâ Ecclesiâ novitas illa urgetur, nusquam verò in aliis Ecclesiis Belgii, aut ullis exteris reformatis: stigmate aliquo aut rebellionis, aut conspirationis, Pastores & Seniores illi prae omnibus aliis notari videntur. Quae contumelia viris innocentibus & universae religioni nostrae satis acerba est: cum illi exemplo primorum Christianorum in legatione Athenagorae (in principio); & Ecclesiarum Gallicarum in publica & celebri declaratione synodi Privacensis anno 1612. Kal. Junii, nullum supplicium deprecaturi sint, siquidem culpae ulli succubuisse deprehensi fuerint. Ex parte *Magistratus, & politiae.* 1. Quod illi hanc novitatem obtrudunt, qui Ecclesiae nutritios se profiten- & magnâ, si non maxima ex parte ejus membra, filii, fratres, amici audiunt; ..m audire volunt. Nolim dicere, ut cum Semo & Japheto patrum spiritualium ..tatem tegant, si quae esset; minimè: sed ne saltem aliis pravam aliquam de ..uspicionem injiciant, cum justa causa non sit. 2. *Quod* alibi in Ecclesiis refor- ..s (ubi Presbyteria locum habent) Magistratus nihil tale urgeant: imprimis ubi ..ent supremae Potestates, & Curiae, ut Hagae-Comitis, Arnhemi, Ultrajecti

- 1639. verè scribebam, nunc autem hominibus & temporibus mutatis illa haut

parum

parum hic mutata sunt) Leovardiae, Groningae, Middelburgi &c. nec etiam ubi peregrini sunt Belgae, ut Londini, Colcestriae &c. in Angliâ; & Hanoviae &c. 3. *Quod* Reges, Principes, & Magistratus à religione nostrâ alieni hoc minime urgeant aut usurpent, qui alioquin alio colore & majorem diffidentiae speciem praetenderent; ex. gr. in Galliâ, in Convallibus Duci Sabaudo subjectis, in Imperialibus quibusdam civitatibus, Hamburgo, Noribergâ, Argentinâ &c. 4. *Validae* praesumptiones hominibus injiciuntur, non amore Christi & religionis à nonnullis haec agi, sed ex vindictae cupiditate κατ' ἐρίθειαν, ἢ κενοδοξίαν (*Philip.* 2. *v.* 3. 4.) si non propter aliud quid, quod dies aliquando revelabit; semi-Libertinismum scil., aut [pag. 202] Sociniano-Remonstrantismum &c. ut quidem tunc erant tempora, & nonnulli primipili in hac contentione. 5. *Quod* ibi haec fierent, ubi tot sectae circumsisterent, & certatim sibilarent ac manibus plauderent. 6. *Quod* libertas Ecclesiae ibi in arctum cogeretur magis, quam alibi: ubi tamen tanta licentia & Judaeis, & sectis, & histrionibus concederetur, veram Christianam religionem, ejusque Antistites scenis & editis satyris exagitandi. — *IV. Conclusio:* Non convenit aut conducit Ecclesiae ordinaria illa praesentia; sed plane *inconveniens* est: quamvis absolutè & omni in casu non esset illicita: de quo infra dicendum. Distinctio haec inculcatur 1 Corinth. 6. 12. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt* & 1 Corinth. 10. 23. *omnia non aedificant.* Rationes sunt 1. *Quia* arcana quaevis conscientiarum, & familiarum, quae ex visitationibus Ecclesiasticis, aut quavis aliâ ratione Synedriis innotescere possent, & materia fieri adhortationis & correptionis fraternae, aut censurae Ecclesiasticae, non convenit coram Magistratu (qui suo juramento, & Politiae legibus astrictus est) revelari: tangunt enim illa non raro judicia ipsorum civilia aut criminalia. 2. *Quia* praejudicare videtur libertati suffragiorum, & ea non leviter impedire in particularibus causis & negotiis; imprimis si ea concernant aliquos ex familiis & cognatione Senatorum, aut etiam aliquem ex ipsis Senatoribus. Si Toparcha, aut supremus Princeps vellet adesse consessui Judicum, cum processus de reditibus aut debitis ipsius terminandus esset, an non putaretur impediturus suffragiorum libertatem, aut saltem impedire velle? 3. *Quia* saltem species mali est: quasi velint involare regimen Ecclesiasticum; & cum Papis clavem Petri, & gladium Pauli sibi usurpare. Quod si dicant se Ecclesiae relinquere claves; sed velle ut ad nutum ipsorum claudant & aperiant, quomodo Bonifacius VIII. gladium Magistratus stringi volebat ad nutum Sacerdotis: reponimus, hoc ipsum nihil aliud esse, quam claves tollere. Sin Ecclesiae debitam & antiquam Potestatem ac libertatem relinquant; cur non abstinent ab illâ specie mali? cur Ecclesias turbant? 4. *Quia* novitas est; omnis autem novitas (sine necessitate) periculosa est. Nôrunt, quid Politici judicent de illis, qui rebus novis student, & praesentia fastidiunt, & velint mutari praesentem rerum statum &c. 5. *Quia* à Remonstrantibus in gratiam factionis suae odiosa haec novitas alicubi coepta est promoveri & introduci: quod eam non parum debebat suspectam reddere. 6. *Quia* Ecclesiis nostris ex turbis Remonstranticis nuper emersis, & per Dei gratiam tantâ unitate ac pace florentibus, ea maximè ingrata, odiosa, & scandalosa est. 7. *Quia* contra Sectis, & Ecclesiae hostibus ea admodum grata est: putant enim per depressionem & vilipendentiam Ecclesiae reformatae infra alias sectas (hâc saltem in parte) immo infra Collegia & Conventus quoscunque hominum, etiam Histrionum, se emergere, & gloriae ac spei suae non parum acc-

accedere. 8. *Quia* communi consensu & praxi Ecclesiarum in Belgio, [pag. 203] nec in ullâ Provinciâ, nec in ulla Classe tale quid receptum est; ab iis autem ut una Ecclesia particularis de novo separetur, minime consultum videtur; quae hactenus doctrinâ & ordine Fraternitati, consociationi ac correspondentiae Ecclesiasticae in Classibus & Synodis fidelissimè adhaesit. 9. *Quia* manifestè repugnat *Decreto Ill. DD. Ord. Hollandiae* 19. *Julio* 1624. qui ad postulatam communis ordinis Ecclesiastici politicam confirmationem respondent: Ut quaelibet Ecclesia inhaereret ordini recepto & hactenus in singulis classibus usitato, donec communis ordo Ecclesiasticus politicâ autoritate confirmaretur. Quod Decretum confirmant Delegati Concilii Ordinum 19. Decembr. 1626. Cum quo conveniunt *Statuta synodorum Hollandicarum*, praesentibus & approbantibus DD. Delegatis Ordd. ut *Goudanae* 1620. *art.* 91. *Gorinchenensis* 1622. *art.* 6. *Brielanae* 1623. *art.* 4. *Dordracenae* 1627. *art.* 5. Accedit communis praxis, absque ullâ innovatione ubique usque in hunc diem continuata. — *V. Conclusio:* Introductio praetensae praesidentiae non convenit caritati & prudentiae Christianae, & consequenter *importuna* est: quamvis daretur in se esse adiaphora. Hic ex. 1 *Corinth.* 8. & 10. ac loco communi de *scandalo*, velim discant, aliquid in se adiaphorum & non illicitum, illicitum tamen fieri ratione & in casu scandali. Rursum usu libertatis Christianae (si dicitur hic esse libertas) circumscribi lege caritatis & prudentiae. Adhaec adiaphorum aliquid esse in specie seu objectivè, nullum tamen in individuo, seu subjectivè: hoc est, nullam singularem actionem humanam esse adiaphoram. Circumstantiis omnibus & rerum momentis expensis, cogitet quisque, an non aliquo modo induerit se istis telis. *Qui autem scandalizaverit unum de illis pusillis* &c. *vae mundo à scandalis* &c. Math. 18. 6. 7. An non moerere fecerit cor justi, & manus impii confortaverit?

Nunc solvendae objectiones; quarum I. Sessio Magistratus in Synedrio, competit illi *ipso jure Magistratus*, idque secundum jus divinum & humanum. *Resp.* 1. Est contra humanitatem, aequitatem, caritatem (quae non cogitat malum 1. *Corinth.* 13.) ut ordinariò & semper illic sedeat, aut suos habeat observatores & excubitores; quasi in medio hostium, proditorum, perduellium, turbonum, conjuratorum versaretur & quasi Ministri ac Seniores reformati aut soli aut magis hac suspicione apud proprios filios & fratres suos laborare, atque ab iisdem haut obscurè stigmatizari debeant, quam alii quicunque cives, incolae, advenae professione religionis aut nulli, hoc est, Athei, Libertini, Neutrales, aut Idololatrae Papales, aut Judaei, aut Anabaptistae, aut Neo-Arriani; quorum omnium Consistoriis & Conventibus nec intersunt, nec interesse cupiunt aut conantur. In casu necessitatis & justi metus, ubi salus populi & politiae hoc exigit, non tantum fideli, sed & cuivis infideli, haeretico &c. ipso jure magistratus competit, aut tantisper & istos & alios quoscunque Conventus inhibere, aut iis [pag. 204] interesse. Haut aliter ac domesticos quoscunque civium suorum Conven-convivia domestica, &c. tali in casu lustrare potest, aut iis tanquam speculator se; non tamen ordinariò & semper observatores suos in armario, in triclinio, officinâ, in fabricâ, in museio, in aerario, in cubiculo constituit: ut sine paredris rvatoribus illis pater & materfamilias aliique domestici, se vestire, se exuere aut tum ire, cibum coquere & capere nequirent, nec scribere epistolas ad amicos, ad catores, nec inde vicissim epistolas recipere easdemque legere, rationes accepti mensi inire & consignare. Certè si nulla sine publicis testibus, observatoribus, prae-

praefectis loquendi, scribendi, deliberandi & quaecunque oeconomica propria negotia agendi ac curandi familiis relinqueretur, idque praetextu publici boni, & metuendae conjurationis, proditionis & machinationis contra Rempublicam: ubi tunc esset communis libertas non sine sudore & sanguine parta? Grotius lib. 5. annal. de rebus Belgicis, non longè post initium, ait *ingens Reipublicae damnum* à comite Leicestrio *allatum fuisse* (sunt verba indicis) *quod mercaturam circumscriberet.* Modum circumscriptionis in eo ponit, quod Reingautius quidam *jus inquirendi in tabulas mercatorum & literas* à Leicestrio accepisset; contra *vetera instituta, quae maximam partem habent libertatis, amovere à cujusque re privatâ speculatorem.* Sed an Consistorium Ecclesiasticum collegium maximè licitum & maximo favore dignum, minori libertate fruetur, quam familiae & collegia mercatorum? An minus de mercatoribus suspicari licet, ne quid agant in fraudem Reipubicae, & ne extraneis, quin & juratis Reipubl. hostibus, solius lucri causa (uti bonus odor lucri est ex re quâlibet) aliquâ in re velificentur; quam de orthodoxis & piis verbi Ministris. Hoccine est illos in honore habere 1 *Thessal.* 5.? hoccine est illis tanquam praepositis suis obedire *Hebr.* 13.? Deus cordium scrutator exurget aliquando & hanc causam judicabit. *Resp.* 2. Velim vel unum textum Scripturae, & unam legem in corpore Juris, aut in Statutis Provinciarum & Civitatum nobis commonstrari: quod cum hactenus nemo fecerit immo ne quidem conatus sit (imprimis nec ipsi Politici Theologi Grotius, Wttenbogardus &c. qui alias Potestatem Ecclesiasticam Magistratus nimis ebuccinârunt) hinc pii & prudentes judicent, quâ juris divini humanique scientiâ & conscientiâ haec causa agatur. *Resp.* 3. Siquidem *ipso Jure Magistratus* Sessio illi competat; ergo & omni etiam Infideli, Sociniano, Papistae, Mahumedistico &c. competeret. Atqui absurdum est, & cum Consistorio plane ἀσύστατον, ut illi intersint deliberationibus de censuris in Ministros aut membra Ecclesiae nostrae, item de sollicitando hoc aut illo infideli & heterodoxo ad fidem nostram, de avertendis aut praeveniendis insidiis & conatibus adversariorum &c. Denique intersint clandestinorum peccatorum delationi (juxta *Matthei* 18. 15.) ad Synedrium, eorumque confessioni &c. Certe si hoc jus [pag. 205] suum Magistratus (ex. gr. Rex Galliae, aut dux Sabaudiae, aut hodiernus dux Neoburgicus in Ducatibus Montensi & Juliacensi) ab Ecclesiâ alienus urgerent utique necessario Consistoria abrumpenda essent, & clandestinae Ecclesiae instituendae, aut inde migrandum. *Resp.* 4. Sequeretur hoc absurdum, tum nullum hactenus Magistratum sive filium Ecclesiae sive extraneum jus suum cognovisse: sed omnes tanquam umbras volitasse. *Resp.* 5. Jus divinum (permissivum scil., nullum enim aliud hic intelligi potest) siquidem adesset, non valeret ad tranquillandam eorum conscientiam: videndum enim, quid necessitas, quid utilitas requirat, quid decorum, quid conveniens, quid oportunum, quid scandalosum, quid occasio aut quid species mali; quid suadeat prudentia & caritas Christiana: ut supra ostendimus. — II. *Obj.* Saltem Magistratui Christiano competit, tanquam *custodi utriusque tabulae.*— *Resp* . Quid Magistratui & quà Christiano, & quà Magistratui tribuendum sit, & quom( ) una eademque Potestas politica circa Ecclesiastica infideli aeque ac fideli compet ; supra satis superque docuimus. Siquidem hanc ἀμοιβὴν sibi jure divino & huma) pro custodiâ deberi putent, utique beneficia sua transformant in onera & servitut(; & fieret nonnunquam *amaritudo Ecclesiae* (ut olim alio in casu conquestus est Be - nardus serm. 33. in Cantic.) *in pace ipsius amarissima.*— *Resp.* 2. Sequeretur, eode ı ju e

jure & eâdem conscientiâ debere Magistratum urgere, ut Concionatores prius conciones suas ipsis visitandas exhibeant, adhaec literas mandati & fidei cum ad Synodum proficiscuntur; praeterea intersint & adsint ordinariis visitationibus classicalibus, item singulorum membrorum in unaquâque Ecclesiâ; quin & extraordinariis visitationibus, ubi de peccatis clandestinis, hoc est, publicè non ita notis, aut de scandalis membri Ecclesiae inquirendum, cognoscendum, ubi ἄτακτοι corripiendi, ignorantes instruendi, afflicti in conscientiâ aut externâ calamitate consolandi, infirmi aut dubitantes confirmandi, pauperes sublevandi &c. Haec enim esset genuina custodia primae tabulae, prout eam ipsi explicant & extendunt. Huc insuper custodia Potestatis politicae, quae praetextu ejusmodi agendorum Ecclesiasticorum non minus peti & per factiosam πολυπραγμοσύνην, ἀλλοτριοεπισκοπὴν, conspirationem violari posset, quam per Conventus consistoriales; immo multo magis: quia multitudo virorum qui Consistoria in majoribus civitatibus constituunt, vix admittit conspirationem aut factionem contra Magistratum; & intersunt illis plerumque aliqui ex ipsis Senatoribus, aut Scabinis, aut saltem ex illis, qui peculiari ratione Magistratui obnoxii sunt. Porro modo memorata ad primam legis tabulam magis ac proprius pertinere, atque adeo ad curam & custodiam Magistratus, quam Conventus consistorii, nemo ut opinor negabit. 4. Christiani vox admodum ambigua est: sunt qui nomen illud sibi tribui velint, ut Enthusiastae, Libertini, Arriani, Sociniani; quibus tamen totus Christianismus id negabit: hinc [pag. 206] disquirendum esset, quâ homonymiâ tales dicantur *custodes primae tabulae*, & *Ecclesiae nutritii.* — III. *Obj.* Quia alicubi in Belgio talis sessio obtinet; ergo pari jure &c. *Resp.* Tres solum Civitates in Belgio foederato numerari possunt, in quibus haec sessio obtinuit; occasione factionis politico Leicestrianae introducta. Sed à facto & occasione extraordinariâ in certo necessitatis casu, ad praxin perpetuam non valet consequentia. Cessante enim causâ cessat effectus, cessante occasione tali, cessat factum extraordinarium: siquidem inter bonos bene agier oportet, nec est imputandum omnibus aut ordini, si quid aliqui ex illo ordine commiserint: nedum ut sinistrae suspiciones Magistratuum de consiliis & actionibus quorumvis Consistoriorum & Ministrorum aeternizari, atque adeo observatores & custodes usque ad finem mundi continuari debeant. Illi nodo, siquidem ille cuneus tunc fuerit quaesitus, & quidem illis in Ecclesiis; quid hoc ad praesentem rerum statum, & alias Ecclesias. Infinitae possent dari instantiae: sed una atque altera evidentissimè hoc, quod dicimus, evincent. 1. Non Pauci ex confoederatis Nobilibus, Gubernatoribus Provinciarum, Magistratibus Civitatum, Praefectis militaribus &c. cum Hispanis perfidè conspirârunt: quod notissimum ex *Historiâ Belgicâ:* sed quis tam inhumanus, ut omnibus istius ordinis in perpetuum diffidendum dicat, aut eos quasi adhibitâ custodiâ contumeliosè observandos; ne scil. simili modo exorbitent. 2. Factioni Leicestrianae impliciti tunc [illegible], non tantum Ecclesiastici quidam, sed & Politici Jùdices superiores, Praefecti [illegible]ares, Magistratus civitatum, viri minimè mali; sed per multiplicem rerum con[illegible]nem ac subtiles praetextus, quibus tunc res agebantur, circumventi ac decepti; [illegible] ut nonnulli armis ab eâ divelli & expediri debuerint. Sed quis hinc integritati, [illegible] & libertati omnium istius ordinis virorum perpetuò praejudicatum velit? 3. In [illegible] reformatione & rerum mutatione, in Belgio & alibi, Ecclesiastici cum Politi[illegible]hi vicissim illis permixti saepe Conventus habuerunt, ubi in commune de salute

lute patriae & Ecclesiae consultabant: In Galliâ ejusmodi mixtos Conventus habuerunt reformati usque ad annum 1624. quando postremus Rupellae celebratus fuit, à quo declaratio illa querelis plena publicè edita. Quid si hinc consuetudinem perpetuam, & jus aliquod Ecclesiastici exsculperent, an non merito dicerentur ἀλλοτριοεπισκοπεῖν, & res novas moliri? Quod in casu necessitatis, aut in tantâ trepidatione & rerum omnium perturbatione aliquando fieri necesse est, id legem non facit, nec in perpetuam consequentiam & consuetudinem trahendum est. 4. Gubernatores Provinciarum, una cum Illustr. Ord. aliquando in mutandis Magistratibus civitatum extraordinariò quid egerunt (ex. gr. Roterodami, Amstelredami &c. vid. *Historiam. Petri Borrii*) quia rigido Papismo plerique tunc istic addicti: unde justus metus erat eos Hispanis favere & primâ datâ occasione aliquid adversus Rempubl. molituros. [pag. 207] Extraordinarium etiam quid incidit circa mutationem anno 1618. propter factionem Remonstranto Politicam (de quâ vide *Historias Baudartii*, *Sandii* &c.) in Geldriâ, Hollandiâ, Provinciâ Trajectinâ. Simile quid evenit Woerdae, propter contentionem nostrorum cum Lutheranis. Sed nemo, nisi pessimus politicus & libertatis Belgicae ignarus, hinc concludet perpetuam consuetudinem, & jus ordinarium.— IV. *Obj.* Synodus nationalis Hagae-Comit. anno 1586. talem sessionem decrevit; & post eam Synodus Dordracena anno 1619. *Resp.* Illa non statuit sed volens nolens, ut tunc erant tempora, postulantibus ita Politicis eam appendicem, seu illud episagma articulo seu statuto Ecclesiastico adjici passa est (ante enim in condendis & conditis statutis a. 1578. & 1581. in Synodis Nationalibus Dordrac. & Middelb. non comparuit) quia aliter communi Illustr. Ordd. politica canonum confirmatio sperari non poterat. Spes tamen illa nihilominus decollavit; & frustra praejudicium hoc adversus fidelitatem suam passae sunt Ecclesiae. Itaque non praestitâ conditione, quam hâc concessione imprimis impetrari posse putabant; ipso jure nulla est concessio, nullum decretum istius Synodi. Synodus Dordracena, a. 1619. quod confirmationem generalem Ordinis Ecclesiastici anno 1586. concepti tunc postulatam, non tamen impetratam, certâ spe devoraret: nihil ausa fuit hic mutare, ne apud Politicos spem suam vel levissimâ occasione turbaret: quia prima erat Synodus Nationalis post Synodum anno 1586., quae petitionem ejusdem confirmationis nunc non impetratae prosequebatur. Quid? quod eadem Synodus Dordracena a. 1619. insuper aliam multo majorem Ecclesiae servitutem *Jus* scil. *Patronatus* adjici passa est: quamvis invitissimè. De quo infra *Part.* 2. ubi *de Jure patronatus*. Nondum tamen communis totius Belgii politica confirmatio haberi potuit. Unde videmus, quam dextrè ex jure & decretis Ecclesiasticis haec sessio derivetur. — V. *Obj.* Atqui Magistratui sessio competit in Conciliis; ergo etiam in Presbyteriis. *Resp.* 1. Quomodo & quo respectu illis competat, supra dictum est. 2. Consequentia nulla est à Conciliis ad Presbyteria urbica, aut ruralia. Alii enim illic quam hic sunt constituentes; illic linguis, legibus, moribus, institutis, factionibus, tum Ecclesiasticis tum politicis saepe divisi: hic ut plurimum omnia aliter se habent. *Deinde* autoritas & executio brachii saecularis, illic saepissimè praesto esse debet; hic non ita. *Tertio*, quia materia & agenda illic plerumque publicè nota sunt; atque adeo ipsis Magistratibus; hic verò minime. *Quarto*, majora illa negotia Conciliaria subinde magis sive directe sive indirecte, sive remote sive propinque tangere aut post se traherent possent quaedam politica; sed negotia in Presbyteriis non ita, quia sunt exigua

art

aut particularia, ordinaria, & quotidiana. *Quinto*, hinc est, quod exsertus & particularis consensus Magistratus, ad quodque Concilium, etiam ordinarium postulari solet; non tamen ita ad [pag. 208] habendum Consistorium. — VI. *Obj.* Habent forte alicubi particulares, rationes, cur hanc sessionem prae aliis Magistratibus urgeant. *Resp.* 1. tum non debebat ex absoluto jure Magistratus defendi; nec adiaphorum, aut jure praemissivo divino licitum tanquam absolutè necessarium urgeri. 2. Rationes nullae possunt esse nisi particulares factiones aut negotiationes paci publicae & regimini politico praejudicantes, quas Magistratus justè aut injustè metuunt aut suspicantur. Quomodo fervente contentione Leicestrianâ, Hollandi & imprimis Leidenses tum illo metu (quippe incommodum aliquod experti), tum imprimis sua quâdam contra reformatae Ecclesiae orthodoxiam, εὐταξίαν, disciplinam antipathiâ, Consistoriis, aliisque Conventibus Ecclesiasticis, eorumque agendis se haut parum favere multis modis jam ab anno 1579. usque ad 1586. ostenderant. Non mirum ergo, si illis deliniendis, & impedimento quod vel ab illis solis ordinis Ecclesiastici confirmationi poni poterat, removendo Synodus Nationalis a. 1586. consilium hoc necessariae tolerantiae in arenâ coeperit, praesertim sperato firmiter concessae παρεδρίας non-exercitio: prout experientia docuit in civitatibus Belgii (exceptâ unâ atque alterâ ἀκαίρως hic satagente) hoc nunquam tentatum fuisse. Synodus tamen satis trepidè & aegrè hoc à se concedi verbis suis hoc modo temperatis ostendit artic. 34. (37. in novâ edit. post annum 1619.) *In omni Ecclesia erit Senatus Ecclesiasticus constans ex verbi Ministris & Senioribus: Minister verbi (aut ministri, si plures sint) praesidebit, & actionem deriget. Et poterit quoque Magistratus loci, siquidem ipsi placeat, unum aut duos ex suis, existentes membra Ecclesiae, apud Consistorium habere ad audiendum atque etiam de negotiis propositis deliberandum.* Consistoria debent sibi ab omni ἀλλοτριοεπισκοπῇ solicitè cavere, non minus ac Magistratus: utrisque enim intra limites vocationis suae permanendum est. Quod si Consistorium aliquod, aut aliqua membra Consistorii ita exorbitent, ut metus sit perturbandae pacis publicae, aut moliendi quid contra regimen politicum, jam Magistratui cuilibet, etiam Ethnico aut haeretico, jus & fas est aut prohibendi pro tempore Conventus consistoriales, aut saltem justè suspectos inde arcendi, aut siquidem necessitas Ecclesiae Conventus suspendi non ferat, suos quosdam observatores & epoptas eò mittendi. Ut autem hoc perpetuum sit, aut perpetuum super hoc statutum politicum condatur, nulla Christiana aequitas, prudentia, philadelphia suadere poterit. Quomodo jam post annum 1586. nullus Magistratus in foederato Belgio de novo talem sessionem tentavit excepto Ultrajectino a. 1588. impellente eum merâ contentione politicâ: sed sequenti anno 1589. sessio illa intermissa fuit, usque ad ann. 1660. Post habitam Synodum Dordracenam a. 1619. nullibi tale quid tentatum: nisi unicâ in Civitate Hollandiae, obstetricante occasione politicae inter Magistratum & cives diffidentiae. Dicam amp s, ante annum 1660., ne quidem in [pag. 209] Provinciis illis, ubi ordo Ecclesiast s episagmate illo de sessione delegatorum Magistratus in Consistoriis oneratus, p .icam confirmationem obtinuit (scil. in Geldricâ, Ultrajectinâ, Transisalanicâ) a llo Magistratu tale quid tentatum. Ill. Ordd. Zelandiae adstipulante ac suadente C iss. Principe Arausoniensi Wilhelmo II. contra alicujus munerarii politici tent en anno 1649. confirmati antehac anno 1590. ordinis Ecclesiastici observantiam d ·ò decreverunt, & simul hujus episagmatis, quod in ordine illo iisdem terminis, quibus

quibus in ordine 1586. & 1619, comparet, non-observantiam. Dices forte aequitatis, χρηστότητος, philadelphiae hanc fuisse exuperantiam. Quid prohibet alios honestâ aemulatione, ad hoc pietatis & caritatis fastigium eniti? nemini haec laus praeclusa est. Ne autem nimiâ indulgentiâ, & in viris sacri ordinis fiduciâ, Rempublicam negligat Magistratus, attendat ad quosvis hominum & rerum mutationes, pericula praeveniat, procul arceat, in tempore iis occurrat. Aliter autem iis & expeditissimè ac tutissimè occurri potest, ut scil. inter Seniores, aliquis aut aliqui sint ex ordine Senatorio, aut ex aliis Collegiis, Officiariis, Ministris civicis, qui Magistratui supra alios cives peculiariter obstricti sint: aut aliâ aliquâ ratione. Sed videndum ne suspicionibus erga nos mutuo, conscientiam injustitiâ polluamus. Fuerunt aliquando aliqui suspicionibus ac susurris obnoxii; quasi Clavium Regni coelorum & Disciplinae Ecclesiasticae hostes essent, quasique ordinem Ecclesiae his machinationibus paulatim subversum irent; & sub titulo Christianismi introductum vellent Neutralismum, aut honestum Ethnicismum seu Ethnico-moralismum, aut Libertinismum, aut Socino-Remonstrantismum; saltem cum eo syncretismum & moderationem. Quis dicet omnia haec certa esse? Adsit modo conscientia, caritas, & prudentia Christiana; & ilico omnia illa spectra evanescent: quod ut fiat, Deum veritatis & pacis animitus precamur. Ita ferè concludebam a. 1639. respiciens statum alicujus Ecclesiae, ibique jam a. 1638. acta & transacta.

COROLLARIUM,

Quod cautelae ergo anno 1639. *Disp. nostrae* de Potestate Ecclesiasticâ *subjiciebam, tale erat.*

Ne quis sinistrè haec nostra interpretetur: ex abundanti monemus; aliud esse disputare de jure, & aliud de ratione & modo juris exercendi (quam distinctionem etiam habet *Grotius in Pietate Ordd. p.* 85.). De jure divino strictè & ad conscientiam disputamus (nullum enim jota legis solvendum *Matth.* 5.) ut quisque sciat quid sibi agendum: sed quid & quantum humanae [pag. 210] infirmitati, ac variis defectibus piâ & necessariâ saepe conniventiâ & tolerantiâ, cum tolli non possunt, concedendum sit, ut principale aut majus Ecclesiae bonum saltem obtineri aut retineri queat; in genere hic determinari nec debet, nec potest: quia pertinet ad consilia Theologica & Ecclesiastica de particularibus negotiis & causis, hic & nunc curandis, tractandis.

Coronidis loco ad Disceptationem de Jure Magistratus circa sacra, exhibeo ipsa formalia verba Wolffii & Lutheri, ad quae supra digitum intendi.

WOLFFIUS J. C. Tom. 2.

„*Memorabil. centenario XVI. fol.* 987. *Vaticinium de* „*politico Antichristo.*

„Quidam Dominus nobilis hoc tempore Concionatorem suum publicè pro conci ıe „reprehendit, & eum mentiri dixit: quae est vaticinii Lutheri sufficiens imple o, „qui politicum quendam Antichristum mox fore ex *Apocal.* 17. praedixit: ut que ı-

„adn o-

admodum Papa Ecclesiae praetextu politicum arripuit gladium: sic ille politiae respectu Ecclesiasticum sit capessurus, & politicam Ecclesiam, sicuti & Papae, facturus. Ac de eo id vaticinium in concione dominicâ. 23. Trinitatis Witebergae anno 1537. habita, ita sonat.

Verba magni Lutheri, quae Wolffius ex tomis Germanicis Germanicè ibid. exhibet in Latinum translata sunt ista:

Mixtura nunc fiet alia, ante Episcopi defecerunt; Ast, si mundus duraturus sit diutius, eò deveniet, ut ii, qui Principes sunt, & Magnates saeculares, velint esse Clerici: & tunc Praetor in Pago, Consules in Urbibus, Nobiles in Agris, Parochos & Concionatores reformare, iis magistraliter imperare, imò praescribere sibi praesument dicentes: *Ita debet praedicari*, vel sic concionaberis. Hactenus autem, res ipsis non cessit, licet diabolus id jam quaerat summoperè omnemque eò navet operam. Illi ex Episcopis Principes facti, Hi, utut Principum saecularium habitu incedant, nihilominus Episcopatum affectabunt. Et hujus generis Episcopi erunt ultimi circa finem mundi, novissimo scil. die. Deus enim ad iram summè provocatus est contra mundum, quod neque Christum, neque pretiosissimum verbi sui thesaurum recipere voluerit. Siquidem jam piis ac probis Viris auscultare ac obtemperare recusabis; venient Episcopi, ut Principes saeculares. Haec Lutherus. [pag. 211]

CAPUT V.

Determinantur particulares aliquot Quaestiones de subjecto Potestatis Ecclesiasticae: an sit Magistratus, aliave collegia politica; saltem in statu Ecclesiae corrupto aut turbato: an Papa, Episcopi &c. eorumque Curiae, Ecclesiae Cathedrales, Concilia: an soli Ministri, eorumve Conventus: an Ecclesia oecumenica, seu catholica: an Populus &c.

I. Quaest. An in casu necessitatis, ordine in Ecclesiâ turbato, Potestas Ecclesiastica ab tyrannis Ecclesiasticis sive usurpatione, sive abusu, sive utroque (quales e. gr. Papa, & Papales Episcopi) ad Magistratum pro illo tempore transferri debeat, eique à populo seu corpore Ecclesiastico, aut etiam à Parochis & Presbyteris tribui; si non quod ad jus, saltem quod ad exercitium, solummodo in illo casu & pro illo tempore, donec ordo in Ecclesiâ sit constitutus? *Resp.* Ita quidem concedere videntur nonnulli, & sic interpretari primas aliquot reformationes in Germaniâ, Daniâ, Sueciâ, Helvetiâ; atque huic basi superstruere subsecutum jus Ecclesiasticum successivè usque in hunc diem: Sed meo judicio aut periculosè aut ambiguè ista dicuntur. Certè recentiores Theologi in Germaniâ quorum aliquos *preced. cap.* indicavimus, magis distinctè, cautè, & accuratè nunc loqui amant: experientiâ quippe edocti, quomodo factis & dictis quorundam primorum reformatorum saeculares abutantur in praejudicium Potestatis & disciplinae Ecclesiasticae. Quidquid enim sit de factis, de quibus multa penitius disquiri, & non pauca in saniorem partem accipi & exponi possint: de jure omnino negamus. 1. *Quia* sufficit implorari & agnosci hic Pote-

 statem

statem externam h. e. politicam circa sacra & Ecclesiastica, *cap.* 3. & 4. à nobis expositam. 2 *Quia* sufficit externâ illâ & directiva Potestate si non auferri Potestatem tyrannis (indirectè scil. & consequenter, dum legitimo bello, aut Potestate quâvis coactivâ eos inde pellit, aut etiam propter scelera & flagitia extremo supplicio afficit) saltem exercitium ejus impediri; donec pressa & perturbata Ecclesia ordinem nacta, aut ordini suo restituta manusque jam liberas & expeditas habens, Ecclesiasticè causam ἀτάκτων istorum examinet ac dijudicet. Non est ergo Potestas illa Magistratus, ejusque exercitium causa directè, per se, & proximè constituens, formans, reformans, Ecclesiasticum corpus, & publicum in eo cultum: sed est causa sine quâ non, seu removens impedimentum. Non est ergo conveniens, nedum ut sit necessarii Juris, ut Magistratus Potestatem tyrannis & usurpatoribus ablatam sibi tribuat & in se transferat. Hoc enim esset non tam tollere tyrannidem & Antichristianismum, quam mutare subjectum, Haut [pag. 212] aliter ac si Magistratus ad querelam & postulatum Mariti, usurpationem Potestatis maritalis adultero aut raptori adimat aut prohibeat, atque unà eandem Potestatem maritalem in illam Foeminam (jure quasi spolii aut confiscationis, aut officii Marito praestiti) in se transferat, & ipse usurpet. Quod esset mutare adulterum, non adulterium, subjectum turpitudinis, non turpitudinem. Ut ergo Magistratus per Potestatem suam directivam, supremam, & coactivam, sed externam, prohibendo adulterum aut alienae conjugis raptorem, nullo jure sibi vindicare potest internam & οἰκεῖαν illam Potestatem Mariti in Uxorem (quam maritalem vocamus); & ut idem Magistratus fures, praedones, ac grassatores arcendo à bonis subditorum, in possessiones illas non involant & exclusis proprietariis, Dominium proprietatis sibi vindicant, hoc scil. fundamento, quod habeant Dominium supremum & jurisdictionem circa illa bona ejusque possessorem; quatenus sunt illa in suâ Republicâ; sic etiam propter exercitium Potestatis suae externae ac saecularis circa Ecclesiam, & in bonum ejusdem, non acquirit sibi internam Potestatem in Ecclesiasticis, seu Potestatem Ecclesiasticam formaliter sic dictam. *Object.* 1. Videtur Potestas Ecclesiastica à nostris reformatoribus translata fuisse in Magistratus, aut saltem occasionem datam Magistratui eam sibi tribuendi; cum brachio saeculari usi sunt contra Potestatem Ecclesiasticam, quae tunc erat penes Episcopos. *Resp. Neg.* Potestatem Magistratus implorârunt, ejusque auxilio & praesidio cum Deo usi sunt; quae illis solis & jure & facto competebat, in defensione scil. Ecclesiasticae libertatis ac Potestatis: & coactivâ coercitione Papae & Episcoporum, qui usurpationem Potestatis Ecclesiasticae & tyrannidem suam aliâ tyrannide & usurpatione coactivae & politicae Potestatis (nominatim in Germaniâ) defendebant, & Ecclesiam opprimebant. Erat ergo totum hoc pro Potestate & libertate Ecclesiasticâ tum populi tum cleri; non contra legitimam Potestatem Ecclesiasticam, sed contra tyrannicum ejus abusum & usurpatores Episcopos. Errant ergo, qui hinc, ut & ex exemplo Pauli (*Actor.* 25. 10.) provocantis ad Caesarem perperam inferunt, posse causas Ecclesiasticas à legitimâ Potestate & judicio Ecclesiastico per provocationem aut alio quocunque modo ad Magistratum transferri. Nam 1. *Pauli* illegitimis & injustis judicibus Potestas Ecclesiastica non competebat: constitutâ jam Ecclesia Christianâ, & abductis discipulis à communione Synagogae, quae jam obduruerat, & consequenter à Deo rejecta erat. 2. *Deinde* Potestas politica Sanhedrin tunc imperio Romano subjecta, tam accisa & limitata erat,

erat, ut provocationi non tantum ad Imperatorem, sed vel ad ipsos Imperatoris Praefectos locus esset: immo ne quidem sine Praefectis capitale ullum judicium absolvi posset. Uti patet ex Historiâ passionis Christi. 3. *Praeterea*, causa super quâ provocationem seu appellationem Paulus instituebat, [pag. 213] non erat directè causa religionis, aut formaliter sacra atque Ecclesiastica: sed ei partim incidentalis, de jure fori & civis Romani *Actor.* 22. 25. cum *Actor.* 25. 10. & de modo procedendi *Actor.* 24. 19. 20. cum 25. 9. 10. 11. 16., partim accessoria in quaestione de rebellione, seditione, crimine laesae Majestatis: siquidem etiam eorum nomine adversarii Paulum accusabant, *Actor.* 24. 5. 12. 18. & 25. 8.— 4. *Denique* dicendum, si rem penitius consideremus, Paulum nec à judicio Judaeorum Pseudo-Ecclesiastico, nec à judicio & consessu eorum politico (uti tunc temporis adhuc erat) sed à tribunali Praefectorum seu ἡγεμόνων, coram quo à Sanhedrin accusabatur, & ad supplicium poscebatur (quodque hic vacillabat *Actor.* 24. 1. 2. 3. cum 25. *vers.* 8. 9. 10. 11. 16. 17. 18. cum tamen Paulum debuisset absolvere; *ibid. vers.* 16. 17. 18.) propriè abduxisse hanc causam, ad cognitionem & tribunal Caesaris. Qui ergo in quaestionibus pertinentibus ad forum politicum, utitur licitis exceptionibus & praesidiis quibuscunque, non peccat in Potestatem Ecclesiasticam, nec sacrilegè eam ad Magistratum transfert, cui non competit. Hinc etiam patet quo jure martyres, aliique fideles persecutionem passi à Pseudo-Episcopis & curiis Episcopalibus; aut etiam à curiis aut Praefectis saecularibus Gentilium in imperio Romano ad ipsos Reges ac Principes provocaverint ac confugerint; ab iisdem defensionem religionis ac jurium civicorum, seu libertatis utriusque & sacrae & saecularis petierint: Vide quaeso exemplum Annae Burgii martyris declinantis tribunal & judicium episcopale, in *Martyrologio*, & in *Historiâ Thuani*; & exemplum Albigensium in *Historiâ Johan. Pauli Perrin.* & Merindolensium &c. an. 1550. in *Martyrologio Gallico*, & *in Historiâ Thuani*; immò & antiquae Ecclesiae, quae Imperatorum Ethnicorum opem imploravit (vide *Apologias Justini & Athenagorae*), eorundemque Imperatorum jam Christianorum praesidio adversus Potestatem Pseudo-sacram sacerdotum Ethnicorum, ut & adversus inferiores Magistratus & tribunalia usa est. *Object.* 2. Magistratui Potestas Ecclesiastica, aut saltem provisionale ejus exercitium aut usurpatum aut etiam tributum fuit, tantisper dum Ecclesia esset constituta; in colligenda scil. & ordinandâ Ecclesiâ, constituendo regimine, & ministerio, & eligendis & vocandis ordinariis verbi Ministris, Senioribus, Diaconis, exercendâ disciplinâ Ecclesiasticâ, sive per se sive per suos delegatos saeculares aut Ecclesiasticos; in iis scil. locis ubi nulla erat forma Ecclesiae, sed mera barbaries & Schythismus, aut professio Ethnicismi, aut Mahumedismi, aut Papismi &c. Et quid si praesumtum illud jus Magistratus fundetur in eo, quod locum illum armis, aut aliâ ratione occupaverit aut colonias eò duxerit, aut denique in vacuam venerit possessionem, ita ut n[illegible] ordinata societas humana, nedum Ecclesiastica illic fuerit. *Resp. Neg. Ubi* n[illegible] unquam fuit Ecclesia, colligenda ea & constituenda ab illis quos *Tract.* prae-c[illegible] *de* [pag. 214] *Ecclesiâ Visibili* designavimus. Ubi Pseudo-Ecclesia, & Pseudo-[illegible]stas Ecclesiastica, seu usurpatio (e. gr. Papalis) antea obtinuit, ibi Magistratus d[illegible]tâ Potestate coactivâ removendo impedimentum illud, viam aperit verae Eccles[illegible] & legitimae Potestati ac politiae Ecclesiasticae, ut & electionibus Ministrorum: q[illegible] omnia ductu & antecessione Ministri aut Ministrorum ordine & successive Ecclesia-

clesiastico modo peragenda; ut primo auditores conveniant, ex auditoribus membra formentur aut membra aliunde advenientia in coetum cogantur, & suffragiis communibus initâ ac constitutâ sacrâ confoederatione ac communione, & corpore Ecclesiastico, Synedrium constituatur; inde ad vocationem ministri aut ministrorum procedatur. Sed uti Ecclesiam per se ibi non constituit Magistratus, immo ne partem aliquam Ecclesiae, quia nec verbum ordinariò audit, nec sacramenta percipit, nec alios actus unionis & explicitae communionis Ecclesiasticae ibi exercet: ita nec Potestas Ecclesiastica, nec exercitium ejusdem, & quidem in agendis principalibus, illi competit. Quod ad jus & exercitium Potestatis supremae ac coactivae, per quam impedimentum remotum fuit, hoc est per quod pseudo-Potestas & politia Ecclesiastica ibi prohibita aut inde exterminata est; eam in solidum Magistratui vindicamus. Sed inde consequentia ducenda non est, ad jus aut exercitium Potestatis Ecclesiasticae: non magis quam Magistratui adulteros inter Barbaros coercenti, & vim à Foeminis ac Puellis ibidem prohibenti, Potestas maritalis in omnes illas Foeminas tribuenda est: cum Potestas illa tantum viam aperiat, per quam viri, si qui Uxores habent, aut si qui ducturi sunt, legitimâ Potestate maritali in posterum uti frui possint. Non enim sibi sed maritis maritalem, patribus patriam, Ecclesiis constitutis aut constituendis Ecclesiasticam Potestatem ejusque liberam praxin procurat ac sartam tectam facit Magistratus.— *II. Quaest.* An Potestas sive adaequatè & primo, sive per delegationem in mixtis politico-Ecclesiasticis & supremis Consistoriis, aut Principum Conciliis ac Consiliariis, ad quos alicubi in Germaniâ omnes causae & negotia Ecclesiastica per Superintendentes aut inspectores deferri solent? *Resp.* 1. Aut sunt & dicuntur Collegia formaliter Ecclesiastica (qualia apud nos Consistoria, Classes, Synodi constantes ex verbi Ministris & Senioribus); aut politica. Si sunt Ecclesiastica, non tantum objectivè, sed & formaliter: utique de iis hic non disquirimus. Sed si sint & dicantur formaliter politica & mixta illa Consistoria, aut Concilia & Consiliarii Principum ex Theologis & Politicis ac Jurisconsultis conflata, consilia in agendis à Principe circa res Ecclesiasticas suggererent; aut si nihil aliud nomine Principis exercerent, quam Potestatem circa sacra & Ecclesiastica; utique nihil est quod vel speciem mali habeat. Sin οἰκεία & intrinseca spiritualis Ecclesiastica Potestas illis tribueretur; [pag. 215] & illis tribuenda est: & Collegiis, Consistoriis, & Conciliis Ecclesiasticis si ea instituantur & habeantur, praejudicarent; ingenuè fateor me talia collegia tali potestate in agendis & regendis negotiis ac causis Ecclesiasticis, hactenus in apostolicâ, & antiquâ Ecclesiâ, etiam sub imperatoribus Christianis, non reperisse. 2. *Aut si* Consistoria & Concilia ex Consiliariis Theologis & Jureconsultis composita, circa causas matrimoniales, aut etiam circa alia Ecclesiarum negotia peristatica & externa, ex. gr. de reditibus Ecclesiasticis, de protectione libertatis ac immunitatis Ecclesiarum &c. tantum directè versentur, aut nomine ac de mandato Regis aut Principis supremam Potestatem externam seu objectivè Ecclesiasticam exsequantur; utique non repugnamus: Neque enim haec est Potestas sacra, intrinseca, & Ecclesiastica propriè dicta. 3. *Sed si*, Potestatem intrinsece Ecclesiasticam, propriè dictam & quidem supremam in illo territorio sibi vindicant & exercent tanquam à Principe delegatam, eamque Ecclesiis earumque Conventibus, Consistoriis, & Conciliis praeripiunt, immo ea in totum abolent aut arcent; utique ex Scripturâ, hic mos defendi nequit. Considerentur Conclave & Consistorium Cardinalium, & Sacrae

co1-

congregationes Cardinalium, quae nomine & ex delegatione Pontificis negotia Ecclesiastica absolvunt, causas determinant. De numero, formâ, autoritate, & operis istarum Congregationum, alibi quid notabimus, *infra part.* 2. tit. *de Cardinalibus.* Interim videre poterunt φιλομαθεῖς *Quarantae Constitutiones Pontificum in voce Congregationes illustriss. Cardin.* Rationes contra ejusmodi Congregationum autoritativas determinationes si à reformatis instruerentur, facilius & evidentius perspici posset quid de dictis Consistoriis, uti à nonnullis Potestas eorum explicatur, judicandum. *Mitto* nunc abusus istorum Consistoriorum: in illis dominantur Consiliarii Politici & Jurisconsulti, supra ac contra Theologos, forte ad aulae ac mundani status ac regiminis curriculum plurima inflectentes: ita ut Regnum Coelorum transformetur in mundum, ac ad cursum regiminis saecularis, aut ad illud adaptetur contra *Joh.* 18. 36. cum *Luc.* 22. *v.* 25. 26. 2 *Cor.* 10. 3. 4. Quid de eo sit, fateor me ignorare; ideoque absolutè ipsis nihil imputare possum: solummodo ex aliorum, qui rerum istarum gnari sunt, relationibus & querelis dubia haec moveo. Vide quaeso *Hyperium in Opusc. tract. de sacris studiis non deserendis*, & *Zepperum lib.* 3. *Polit. Eccles. cap.* 6. Sed nolumus abusibus notandis immorari: quandoquidem ipsum usum etiam optimè in suo genere se habentem, mandato, doctrinâ, & exemplo Prophetarum, Apostolorum, & antiquae Ecclesiae, carere asserimus. Nihil ultra contra haec Consistoria adferri necesse est: satis enim est, si constet esse creaturas merè humanas, siquidem substitutae sint Ecclesiis earumque Synedriis seu Consistoriis, Presbyteriis & Synodis jure divino sancitis *Matth.* 18. 18. 1 *Tim.* 4. 2 *Cor.* 2. *Actor.* 15. & perpetuo jure ac praxi antiquae Ecclesiae [pag. 216] confirmatis. 2. Autoritatem eorum niti, malè concepta & explicatâ Potestate supremâ in Ecclesiasticis: Quâ negatâ & ipsa sponte corruunt. Nec excipi potest pro novitate & insolentiâ illorum Conciliorum, ex necessitate seu in casu necessitatis, propter corruptionem Papatus jam inde à primâ reformatione ea esse introducta, & quidem volente ita Ecclesiâ, quin & hodie non illibenter jus hoc suum cedente Principibus, & eorum Consistoriis. *Resp.* 1. Quidquid turbato rerum statu in casu necessitatis, quae legem non fert, alicubi factum; non est legis & juris perpetui. Cur enim reformatione, & ministerio atque ordine Ecclesiastico jam constituto, continuantur adhuc, aut de novo instituuntur Consistoria? Cur Presbyteria Ecclesiastica minora seu simplicia, & majora seu combinata (Synodi scil.) abrogatis illis non substituuntur aut saltem, quamvis manentibus Consistoriis, non instituuntur. 2. Ecclesias & Ministros libertates & jura sua cedere Principum Consiliariis & Consistoriis, mihi vix sit verisimile. Quod si fieret; negamus tamen hoc esse in dantium & accipientium Potestate. Sed Ecclesiarum cessionem, si fortè contrahas ad Superintendentes, aut Concionatores aulicos, aut alios quosdam Theologos qui Consistorii illius partem faciunt: nihil juris inde elicitur. Ut absolvam de Consistoriis, si sint & dicantur forn[illegible]er Ecclesiastica, & tractent res ac causas non tantum mixtas, sed & purè Ecclesi[illegible]cas, atque ita limitentur, uti *Hyperius* & *Zepperus* volunt, nec ordinem ac Pote[illegible]tem Presbyteriorum, Classium, Synodorum tollant; fortè cogitari posset, ubi n[illegible] obtinent & radicata sunt esse analogum quid perpetui quasi & ordinarii Conci[illegible] quod tantisper providet negotiis & causis, quae in Classibus aut Presbyteriis a[illegible]vi nequeunt, donec legitimae Synodi Provinciales aut Nationales haberi queant. V[illegible] mihi ex *Zepperi* & *Weberi* benignâ eorundem interpretatione, talem de iis con-

conceptum formare posse. Nolim tamen autor esse, ut ubi non sunt, de novo instituantur: quin potius hoc enitendum ut ubique Presbyteriorum & Synodorum communi consilio Ecclesiae regantur. Hoc enim est juris divini & antiqui Ecclesiastici. — *III. Quaest.* Quid statuendum de Celsis commissionibus, Cameris stellatis, & Convocationibus Episcoporum: ad quae pars aliqua, aut exercitium aliquod Potestatis Ecclesiasticae antehac alicubi derivari solet. *Resp.* Aut fuerunt Collegia merè Ecclesiastica, aut merè politica, aut mixta: Iisque tributa fuit Potestas Ecclesiastica, aut politica, aut mixta: idque ex delegatione aut Regis tanquam capitis Ecclesiae, aut Episcoporum, aut Ecclesiae Anglicanae. Nulla Potestas Ecclesiastica propriè dicta ad Collegia sive mixta, sive politica transferri potest ab Ecclesiâ, proprio Potestatis ejus subjecto; per quemcunque hoc fiat. *Nulla* Potestas Ecclesiastica, seu mavis nullum ejus exercitium delegari potest & conferri collegio alicui Ecclesiastico aut viris Ecclesiasticis per [pag. 217] illos, qui ipsi eam non habent formaliter aut eminenter. Atqui Principes, Magistratus, Episcopi &c. non habent: sed sola Ecclesia, & Collegia Ecclesiastica. Breviter novae tales πολιτεῖαι, in verbo Dei non comparent, apostolicaeque & antiquis Ecclesiis plane incognitae fuerunt. Quod satis suspectas eas reddit; & reddere inprimis debuisset apud illos, qui nihil nisi antiquitatem Ecclesiasticam, & Ecclesiae hodiernae ad ejus modulum atque exemplar revocationem prae se ferebant. — *IV. Quaest.* An papa sit immediatum & primum subjectum Potestatis Ecclesiasticae: ita ut omnes alii Rectores, Pastores, Episcopi, habeant illam mediante Papâ, & per gratiam sedis apostolicae. *Resp.* Vide Andabatas Pontificios digladiantes apud *Bellarminum lib.* 4. *de Pontif. c.* 22. & in *Historia Concil. Tridentini lib.* 7. Nos hic spectatores sumus. Interim remittimus lectores ad *Wittakerum*, *Chamierum de Pontifice*, *aliosque Antagonistas Bellarmini*: & *Marcum Antonium de dominis de Republ. Ecclesiasticâ*, & nuperum *Tractatum* Gall. *Davidis Blondelli*, viri in antiquitate Ecclesiasticâ versatissimi, *de Primatu*. — *V. Quaest.* An Conclave seu Consistorium Cardinalium, mortuo Papâ? *Resp.* Quaestio Andabatarum de creaturis seu chimaeris humanis. De hoc infra *Part.* 2. ubi agemus de Cardinalibus: & jam praelibavimus in *Desper. Causâ Papatus lib.* 2. *sect.* 3. — *VI. Quaest.* An Episcopi, Archiepiscopi, seu Metropolitae, Patriarchae; curiae Episcopales? *Resp. Neg.* Infra *Part.* 2. humanas has creaturas examinabimus. Interim consuli possunt Scriptores, qui episcoporum Potestatem refutârunt, indicati à nobis *libr.* 2. *Biblioth. Theolog. sect.* 2. *cap.* 8. — *VII. Quaest.* An Concilia Episcoporum, praesertim Oecumenica? *Resp.* Ita quidem velit Sorbona, ejusque frenum sanctio pragmatica, quae Papam subordinat Concilio. De quo vide *Bellarmin. lib.* 4. *de Pontifice c.* 22. Nos neutri eam tribuimus Si tamen ex duobus malis minus tolerandum esset, staremus à parte Concilii oecumenici aequivocè sic dicti: nam Concilium oecumenicum propriè dictum post tempora apostolica hactenus οἰκουμένη. (*Orbis*) nondum vidit — *VIII. Quaest.* An Ecclesiae Cathedrales, & Metropolitanae, aut earum Capitula? *Resp. Neg.* De Eccle is illis humanâ arte & industriâ fabricatis, egimus *Tract. Praeced.* de Capitulo & C i-tularibus, & agemus infra *Part.* 2. — *IX. Quaest.* An soli Ministri sive seorsim co i-derati, sive collectim, h. e. conventus Ministrorum Synodi scil. & Classes constar es ex delegatis Ecclesiarum, solis scil. Ministris, aut etiam Senioribus: ita ut inde o-testas in particulares quasque Ecclesias, earumque Consistoria derivetur? *R p. Neg.* Tantum enim abest, ut Ecclesias ab illis coetibus oriri tanquam primis p n-
ci is

cipiis constituentibus, omnemque earum Potestatem inde communicari & in Delegatos illos ultimo resolvi, atque adeo necessario ab iis in ortu & actu suo dependere putem: ut potius contrarium statuam. [pag. 218] Sententiam hanc meam explicabo *Part.* 2. ubi *de Classibus & Synodis.* Rationes nullas adfero, praeter istam, quod Ecclesia quaelibet particularis per se sit, & dicatur Ecclesia, & consequenter primum ac proprium subjectum sit Potestatis Ecclesiasticae: non minus quam homo quilibet est subjectum facultatis intelligendi. Quod autem dicitur Ecclesiam oecumenicam seu universalem, aut saltem generalem nationalem esse πρῶτον subjectum δεκτικὸν, sicuti homo in ideâ seu in specie quà talis subjectum est intellectus, non autem Petrus aut Alexander: proximè sequenti quaestione explicabimus; unde & praesentis determinatio dependet. Porro nullum Ministrum seorsim consideratum esse πρῶτον, proximum, οἰκεῖον & adaequatum subjectum hujus Potestatis ex eo constat, quia non est Ecclesia nec formaliter nec virtualiter: uti contra Pontificia figmenta de Ecclesia, quae sit Episcopus, aut Papa, à reformatis abunde determinatum est. — X. *Quaest.* An Ecclesia oecumenica, seu catholica aut universalis, sit proprium, immediatum, & adaequatum subjectum Ecclesiasticae Potestatis: ita ut inde derivetur in particulares Ecclesias, quae Potestatem habeant solummodo per communicationem? *Resp.* Ecclesia catholica considerari potest, aut ut totum universale, genus scil. aut species quod partes subjectivas habet; aut ut totum integrale & quidem individuum seu singulare, quod partes integrantes habet, ut hic Oceanus, hoc Coelum, hic Mundus. *Illo modo* si consideretur ut genus aut ut species abstractè scil. à suis inferioribus, fateor πρῶτον subjectum δεκτικὸν Potestatis esse Ecclesiam catholicam universim consideratam; non vero hanc aut illam singularem catholicam seu oecumenicam, e. gr. hujus nostri saeculi, aut hodiernam, aut eam quae hoc vel illo tempore exstitit. Idem dico de Ecclesia particulari urbicâ aut oppidanâ, aut vicanâ ut sic, & abstractè aut in ideâ consideratâ; quae primum & immediatum subjectum est omnium proprietatum. *Isto modo* si consideretur, dico prius esse in istâ aut istâ particulari ac singulari, ex. gr. hodiernâ & praesenti Ultrajectinâ, Leidensi, Amsteldamensi &c. ac deinde ac consequenter in istâ singulari, seu individuâ provinciali seu nationali ex illis particularibus Ecclesiis per combinationem & correspondentiam aggregatâ, & sic deinceps in oecumenicâ seu catholicâ hodie in mundo existente. Ita ut κατὰ synthesim individua tota similaria, seu individua collectiva ex multis Ecclesiis individuis conflata, ordine naturae posteriora sint partibus suis imperfectè integrantibus & componentibus; & consequenter Potestas, aliaeque affectiones & proprietates Ecclesiae prius competant Ultrajectinae nostrae, aut Leidensi, aut Amsteldamensi, & postea per, ac propter illas Ecclesiae Batavicae aut Belgicae, & sic deinceps Ecclesiae catholicae, quae hodie est in mundo. Sicuti particularibus, & singularibus quibusque aquis salsis earumque collectionibus in hoc aut illo loco hodie e[illegible]ntibus, prius & immediatè insunt ac competunt Potestates seu proprietates [[illegible]219] aquae marinae ex. gr. salsedo, affluxus & refluxus &c. & deinde toti indi-[illegible] hodieque existenti Oceano, qui ex illis collectionibus seu maribus partialibus a[illegible]gatur. Hic enim comparo individua cum individuis, partes integrantes cum t[illegible] imperfectè integrato, hoc est, cum toto collectivo. Evitandus ergo hic est para-[illegible]ius & transitus à toto universali, cujus unitas est à mentis operatione & con-[illegible]ostro, ad totum singulare seu individuum ex individuis partibus integratum aut

aut collectum. Posteriori modo totum semper accipiendum esse in hâc disputatione de primo & proprio subjecto Potestatis Ecclesiasticae, inde constat, quod de reali individuâ individuae Potestatis possessione, exercitio, communicatione, participatione, translatione, ablatione, collatione hic agitur: An scil. Ecclesia ex. gr. hodierna Genevensis aut Ultrajectina habeat libertatem, Potestatem, & autoritatem Ecclesiasticam dogmatizandi, eligendi, regendi, judicandi intrinsecam, propriam, & per se; an vero tantum extrinsecam seu extrinsecus derivatam ac communicatam ab universali seu oecumenica Ecclesiâ hodie in mundo existente, idque quod ad ortum suum, & quod ad continuationem tam χρήσει quam κτήσει. Quod si omnis Potestas hujus Ultrajectinae Ecclesiae nostrae actualiter penderet ab Ecclesiâ hodiernâ oecumenicâ tanquam proprio ac primo subjecto simul & principio, quo mediante illi primum data esset & etiamnum continuo influxu in eâ conservaretur (uti lumen a sole) multa sequerentur absurda, & papatui haut parum faventia: quorum primum esset. 1. *Ecclesiam* hanc nostram Ultrajectinam male esse constitutam, & reformationem male etiamnum hodie continuari, & regiminis ac jurisdictionis potestatem malè ei tribui, atque in eâ & ab eâ exerceri; quippe sine influxu & consensu actuali atque explicito Ecclesiae catholicae, hoc est Ecclesiarum totius orbis; cum quibus sive seorsim, sive in uno corpore & collective consideratis haec nostra explicitam communionem non colit: immo ne quidem omnes novit, an sint in rerum naturâ. 2. Communionem explicitam cum totâ hodiernâ oecumenicâ aut secundum singulas ejus partes integrantes, secundum totalitatem suam alicubi collectim existentem, saltem legitimè repraesentatam, necessario esse colendam & exercendam, & ad ejus autoritatem in omnibus respiciendum: Quod si non fiat; scismaticum esse non vero catholicum, quidquid hic viget doctrinae, regiminis, & jurisdictionis. Quomodo philosophatur Antagonista noster *Corn. Jansenius*: cui contradicimus in *Desper. Causâ Papatus lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 5. coll. cum *sect.* 2. *cap.* 19. 20. 21. 22. 23. 24. — 3. *Ecclesiam* quamque particularem habere solummodo Potestatem ab aliâ Ecclesiâ, scil. oecumenicâ, sibi delegatam; & consequenter non esse nec propriè dici posse matrem nostram, aut sponsam Christi, aut domum Dei, aut Ecclesiam. Quod absurdum est & Scripturis repugnans. [pag. 220]. — *XI. Quaest.* An Potestas sit in particularis cujusque Ecclesiae Synedrio, aut Ministris; an vero in Populo seu Plebe Ecclesiasticâ à Synedrio distinctâ; an in toto corpore Ecclesiastico constante Populo & Synedrio, tanquam proprio, primo, & adaequato subjecto. *Resp.* 1. *Negamus* omnem Potestatem esse in solo Synedrio, aut in solis Ministris. Hoc enim esset Oligarchicum, & Papisticum; ubi Populus ab omni Potestate tanquam laici excluduntur, & clero, & quidem hierarchico, omnia in solidum vindicantur. Ut videre est in *disputatione* Jesuitae *Thyraei* habitâ Moguntiae anno 1586. *de Potestate Ecclesiasticâ*, *part.* 2. Et *Corn. Jansenii Spongia.* Nos in contrarium *Desper. Caus. Pap. lib.* 2. *sect.* 2. *c.* 12. *in fine*, & *cap.* 21. & *lib.* 3. *sect.* 1. *cap.* 9. & infra *part.* 2. ubi *de Jure Patronatus*, jura Populi defendimus contra Pontificios. Confer *Tract. praeced. de Ecclesiâ institutâ.* — 2. *Negamus* omnem Potestatem esse penes Populum à Synedrio distinctum, tanquam primum & adaequatum ejus subjectum; unde derivetur aut possessio aut saltem usus ejus ad Ministros & Synedrium: eo scil. quod eligat & constituat Populus Ministros & Seniores, iisque eam Potestatem aut potius exercitium Potestatis transferat: quasi scil. nullam propriam in se & per sè, ex vi ministerii seu operis sui secundum jus divinum haberent. Hoc si

velit

velint hodierni nonnulli Separatistae (quomodo ante eos contra autoritatem Presbyterii disputavit *Morelles* in Gallia), utique errant, & regimen Ecclesiae pervertunt, si non tollunt: uti ostensum est in Scripto gallico nomine Ecclesiarum contra dictum Morelles ante hac edito autore *Ant. Zadeele* tit. *Confirmation de la discipline &c.*; nec non ab Antagonistis Separatistarum, quos vulgò Brownistas & Barrowistas vocabant. 3. *Negamus* omnem Potestatem aequaliter competere Synedrio ejusque membris, & Populo sive capitatim sive collectim considerato. 4. *Affirmamus*, Potestatem Ecclesiasticam universè ac collectim sumptam esse in toto corpore Ecclesiae, quod constat ex Synedrio & Populo; tanquam in subjecto proprio & adaequato; nec derivari à corpore Populi in Synedrium, nec vice versa: non magis quam oculus meus dexter visus mei proprium, primum, immediatum, & proximum subjectum est, eumque derivat in oculum meum sinistrum; aut vice versa. 5. *Negamus* tamen eodem modo aut aequaliter omnem Potestatem collectim & integrè consideratam, aut etiam partes quasdam Potestatis seorsim consideratas esse in Synedrio & in Populo. Tota Potestas sive collectim sive distributim secundum partes considerata est in utroque aequaliter tanquam in subjecto inhaerentiae; sed est in Synedrio aut in Ministris quod ad partes quasdam (e. gr. ordinariam antecessionem in verbo & sacramentorum administrationem) &c. quod ad executionem seu exercitium, tanquam in subjecto & principio quo: sicuti visus adaequatè est in toto composito: sed tantum in oculo quod ad exercitium (non [pag. 221] in pede, aut manu), tanquam subjecto & principio *quo*. Rursum singulae partes Potestatis, quae & Populo & Synedrio tribuuntur etiam quod ad exercitium & executionem, aliter sunt in Populo aliter in Synedrio: in illo per modum libertatis, & Potestatis sequendi, approbandi: in isto per modum autoritatis, hoc est prioris seu antecedentis & directivae Potestatis. Haut aliter ac Maritus & Uxor gubernant Liberos suos & bona sua, ita ut κτῆσις & χρῆσις eorum utrique communiter competat; cum hâc tamen distinctione quod cum comparantur Maritus & Uxor inter se, prioritas, autoritas, & directiva Potestas illi competat, prae istâ; & consequenter ab illo per prius (ita loqui liceat) sit exercitium Potestatis & regimen; ab istâ non. Atque his distinctionibus adhibitis putamus controversiam hanc commodissimè secundum Scripturas & convenienter perpetuae ac stabilitae praxi Ecclesiarum nostrarum determinari posse, & simul objectionibus Pontificiis, & Hierarchicis, Oligarchicis, Ochlocraticis responderi. Voluimus junioribus hos conceptus praeformare, ut tanto expeditius, quae sparsa sunt in *Marsilii Defensore pacis*; *Parkero de Politiâ Ecclesiasticâ*; & in *Godefrido Sopingio contra Grotium*, *Scripto Ecclesiarum Gallicarum contra Morelles*, *Pageti*, *Amesii*, *Rhetorfortis aliorumque Scriptis Anglicis* partim *contra Brownistas & Ochlocratiam*, partim *pro Politiâ presbyteriali*, dijudicare: imprimis etiam politiae & Praxi Ecclesiarum nostrarum, aptare queant. —
XII. Quaest. An Potestas Ministrorum, aut Presbyterii propria ac peculiaris, sit primò [im]mediatè in populo seu Ecclesiâ; & inde derivetur in Ministros, ac formaliter iis [conf]eratur per electionem Ecclesiae, quâ Titium aut Maevium eligit & constituit Mi[nistr]um aut Seniorem: ita ut populus sit univocum, proprium, intrinsecum & proxi[mum] communicationis principium; unde Potestas illa ministerialis in existentia seu [ac]tu, in essentiâ, in opere seu exercitio perpetuo dependeat. *Resp. Neg.* Est enim [voca]tio seu electio nihil aliud quam applicatio muneris ad hanc vel illam personam: [con]sequenter antecedens seu causa sine qua non, aut saltem remota istius Potestatis,

statis, quae per se ex vi muneris Ministro quà Ministro competit, atque adeo à ministerio tanquam principio intrinseco & formali dependet, ita ut Ministro quà tali & tanquam primo & proprio subjecto tribuatur. Quomodo generatio Parentum non est principium proximum & intrinsecum facultatis ratiocinandi in Titio, nec Parentes ejus subjectum primum individuae illius facultatis; sed ipsa individua humanitas & humana natura Titii: quamvis fateamur sine generatione parentum, nullum Titium, & consequenter nullam talem facultatem futuram fuisse. Atque hâc distinctione nostrâ limitari atque explicari velimus, quae disputat *Parkerus*, & post illum ac cum illo *Maccovius tom.* 1. *Colleg. Theologic. disp.* 29. quod Rectores Ecclesiae, etiam ipsi Apostoli omnem suam Potestatem habeant ab Ecclesiâ, tanquam [pag. 222] primario ejusdem Potestatis subjecto. — *XIII. Quaest.* An vicissim Populi Potestas libertatis, quae communiter omnibus in corpore Ecclesiastico constitutis competit, sit in Ministro, aut in Presbyterio, tanquam primo & proprio subjecto; & inde communicetur Populo, quando & quantum voluerint Ministri: eo ipso, quod membra Ecclesiae formentur, & constituantur, & in societatem corporis Ecclesiastici cooptentur aut admittantur per Ministros aut Presbyterium. *Resp. Neg.* Quamvis enim Ministri generent eos Christo & Ecclesiae; non tamen Ministris primo, per se & adaequatè illa Potestas competit; sed ipsis membris Ecclesiae & societati populi seu membrorum, cuilibet pro parte suâ; idque ex naturâ & vi membri & ex vi sanctae societatis: hoc solum concedendum, quod generatio, satio, plantatio spiritualis Ministrorum, eos ad illum statum promoveat. Ut caput seu venter supremus in corpore humano officina sensuum, & proximum organicum subjectum ac principium functionum animalium, atque adeò ἡγεμονικῇ facultate praeditum, non est primum & immediatum subjectum, aut proximum principium *quo* facultatum, & functionum peculiarium, quae aliis corporis partibus tribuuntur; nec dicuntur aliae partes habere insitam & propriam suam facultatem per caput aut cerebrum, aut proprias eorum organicas facultates, quamvis ἡγεμονικάς: Et ut Luna aliaeque Stellae, quamvis luceant lumine Solis, (quod illi tanquam proprio subjecto & principio peculiariter competere dicitur); non tamen negatur ipsis lux propria & insita, nec illa maximo luminari Solis tanquam primo & proprio subjecto tribuitur; quasi scil. per se illi insit, & ab illo Lunae ac Stellis communicetur: Sic potestas communis Ecclesiae & Populi (quam libertatis vocamus), insita & intrinseca omnibus membris quà membris, corpori quà corpori, non est in solis Ministris; nec illis per prius, aut primò & per se competit, tanquam subjecto proprio, primo, proximo, adaequato.— *XIV. Quaest.* An partes potestatis Ecclesiasticae Ministrorum & Antecessorum (quam organicam, directivam & peculiariter *autoritatem* vocamus) sic divelli & separari possint, ut Potestas dogmatizandi *Theologis* & *Concionatoribus* hoc est, dictis *Parochis*, *Rectoribus*, *Curatis seu Curionibus* demandetur, tanquam vicariis & adjutoribus, illique tantum in verbo & precibus praeeant, cum appendice administrationis sacramentorum: Potestas vero leges condendi, secundum illas Ecclesiam exte[rn]è gubernandi seu regendi, & disciplinam cleri (uti loquuntur) ac populi custodie[n]di atque exercendi Synodum seu Concilium faciendi cedat aut Magistratui, aut C[on]sistoriis politico-Ecclesiasticis, aut Ecclesiasticis quibusdam gradu eminentiori [di]stinctis, dictis Episcopis, Archipresbyteris, Archidiaconis, Senioribus, Superint[en]dentibus &c. *Resp. Neg.* Inordinata illa divulsio juri divino & primaevae [pag. 2[2]3] simplicitati regiminis in Ecclesiâ apostolicâ minimè convenit; sed inter hu[...]

nas inventiones & posterius ingressas, aut inter Papatus corruptelas numeranda est. 1. *Quia* omnibus Ministris, Presbyteris, Episcopis, ex vi & natura muneris sui aeque regimen & praefectura formaliter tribuitur, *Actor*. 20. 28. 1 *Tim*. 5. 17. 1 *Thess*. 5. 12. 1 *Petr*. 5. 1. 2. coll. cum 1 *Tim*. 3. 5. ac doctrina & verbi praedicatio: & vice versa, omnibus Episcopis, Presbyteris, Ministris, aeque Potestas & potentia praedicandi & docendi tribuitur 1 *Tim*. 3. & 4. 13. 14. & 2 *Tim*. 2. 2. & 4. 2. *Tit*. 1. 3. 5. 7. 8. ac Potestas & donum regendi & gubernandi. Non novit Scriptura aut Dominos Patriarchas, Metropolitas, Episcopos, Archidiaconos; aut Magistratus & Dominos politicos, qui Ecclesiam pascant clave solius regiminis, ordinationis, dispositionis, & jurisdictionis Ecclesiasticae; clavem vero doctrinae & praedicationis nec habeant, nec curent, nec adhibere possint, aut si possint, non velint. 2. *Quia* in Apostolorum ministerio omnes partes Potestatis directivae & ἡγεμονικῆς fuerunt conjunctae nexu individuo: idque apparet *Primo* ex institutione & mandato Christi *Matth*. 16. 18. *Joh*. 20. 20. coll. cum *Matth*. 28. 19. *Actor*. 1. *Deinde*, ex perpetuâ praxi apostolicâ 1 *Cor*. 1. & 3. & 4. *vers*. 1. 2. Jam vero ex missione & ministerio Apostolorum ipsi Pontificii perpetuo derivant Potestâtem omnium Presbyterorum & Ministrorum. Quae ergo Deus conjunxit homo ne separet. Si quis non possit aut non velit esse Minister Ecclesiasticus; nullam partem muneris, nullam partem ministerialis Potestatis organicae & directivae sibi vindicet. Si quis non possit aut non velit pascere verbo, & uti potestate directivâ atque autoritativâ docendi privatim ac publicè (*Actor*. 20. cum 1 *Tim*. 3. *Tit*. 1. & sic pro animabus vigilandi *Hebr*. 13. & multos ad justitiam adducendi *Dan*. 12.) is abstineat à clave νομοθεσίας, regiminis, jurisdictionis, donec in partem hujus curae vocetur: nedum ut sibi soli eam vindicet. Et vice versa, si quis facultate, dono, ac spiritu regiminis praeditus non sit, aut clave regiminis ac disciplinae uti nolit, is clavem verbi, hoc est, Potestatem non arripiat aut sibi tribuat oves pascendi verbo, seu ordinariò docendi. Sed excipi forte potest, & Magistratui & Ministris Potestatem ac clavem doctrinae & muneris, seu clavem regiminis ac jurisdictionis simul competere; hac tamen cum diversitate quam nonnemo ex Theologis recentioribus sic explicat: *Quod dirigere ac disponere penes Magistratum sit propriè; penes Ecclesiasticos Ministerium atque executio propriè. Deinde vero, cum directio atque dispositio etiam ad Ecclesiasticos pertineat, ut cum Ecclesia persecutionem patitur, aut Magistratus eam rem arbitrio Ecclesiae permittit Potestatis tamen hujus longè alia est conditio &c. Magistratus dirigit atque disponit, imperando, corrigendo propositis praemiis & poenis temporalibus &c. Resp*. Potestas disponendi ac dirigendi extrinseca circa Ecclesiastica, quae objective & per extrinsecam [pag. 224] denominationem Ecclesiastica dicitur, non est confundenda cum formali Ecclesiasticâ propriè sic dicta. *Illa* est suprema & coactiva soli Magistratui propria; ista est purè ministerialis & [illegible]ualis Ministris & Presbyterio propria. — *XV. Quaest*. An partes Potestatis [illegible]esiasticae ita divelli ac separari possint, ut Ecclesia aliqua per delegationem in [illegible] aliquam personam Ecclesiasticam, aut collegium quoddam Ecclesiasticum, [illegible]ibi πάρεδρον, sive supra se elevatum, aut in aliam aliquam Ecclesiam transfe[illegible] in perpetuum abalienet, pro se & pro posteris suis, clavem jurisdictionis, aut [illegible]tiones, aut quamcunque aliam regiminis Ecclesiastici partem. *Resp. Neg*. 1. [illegible] nullâ hominum conventione, nullâ transactione legitimè in foro conscientiae divelli

divelli aut abalienari possunt, quae jure divino conjunctim & ἀχωρίστως Ecclesiis, aut Ministris, aut Presbyteriis tributa sunt. Vide *Matth.* 18. 18. & 16. 18. 1 *Cor.* 5. aliaque loca modo *praeced. Quaest.* citata. 2. *Quia* nulla Ecclesia, quamvis rationibus aut necessitate quâdam hoc expedire putet, obligare potest aut debet alias Ecclesias eodem in loco in posterum successuras. 3. *Quia* etiam nulla praescriptio hic locum habet. Si enim JCC. dicunt, res civitatum non admittere usucapionem: quantò magis id de rebus Ecclesiae dicendum est. Breviter non debebat tale quid dari aut concedi ab unâ parte contrahentium, nec ab alterâ parte peti aut accipi. *Dubium.* An ergo omnis delegatio, deputatio, & commissio Ecclesiastica illegitima aut periculosa sit? *Resp.* Minimè; siquidem in casu necessitatis & ex compromisso, aut compendii causâ fiat ad singulares actus & executiones, non ad ipsius juris aut potestatis Ecclesiasticae possessionem per ejusdem in Titios translationem, & à Maeviis abalienationem. *Deinde* si sit ad hos aut illos actus & executiones particulares ac transeuntes: non promiscuè ad quosvis, aut universim ad omnes. *Tertiò,* siquidem sit ad aliquam collectionem aut universitatem actuum ejusdem generis atque ordinis ex. gr. ad examina Candidatorum ministerii peragenda (unde denominatio Examinatoris); ad visitandas Ecclesias (unde denominatio Visitatoris); ad denuntiandam censuram, aut absolutionem à censurâ (unde olim orta denominatio Sacerdotis poenitentiarii & Confessarii): ut non fiat nisi ad tempus. — *XVI. Quaest.* An Populo à Presbyterio & Ministris distincto etiam Potestas aliqua competat; formaliter, & quod ad exercitium atque executionem; an vero tantum virtualiter, & quod ad possessionem? *Resp. Aff. pr.* sic tamen ut exercitium & executio communiter ab utrisque & conjunctim peracta, distinguatur ratione subjecti & principii unde proficiscitur. Nam duo cum faciunt idem, non tamen sunt idem, nec faciunt eodem ordine, modo, & causalitate. Sic causa instrumentalis & principalis idem agunt: & causa prima ac secunda, sed non eodem ordine, modo, causalitate, influxu. Sic Maritus & Uxor gubernant familiam: Potestatemque in Liberos, in Servos, in bona [pag. 225] simul exercent atque exequuntur: non tamen eodem aut pari ordine ac modo. Ita etiam Ministri seu Presbyterium, una cum Populo simul exequuntur Ecclesiastica illa, quae supra annotavimus; sed servatâ proportione, & distinctione ibidem inculcatâ. — *XVII. Quaest.* An Populus aut saltem potiora ejus suffragia in hâc aut illâ particulari Ecclesiâ excommunicare possint Ministros & Synedrium, aut partem ejus? *Resp.* 1. De parte Synedrii, minimè dubium est; siquidem potior pars Synedrii Populo se jungat, & directivâ suâ Potestate illi praeeat. Quod si major & melior Synedrii pars hic cesset; non video quâ εὐταξίᾳ per Populum hoc tentari possit. 2. De toto Synedrio negandum puto: quia destituitur Populus autoritate, seu ordinariâ Potestate directivâ atque ἡγεμονικῇ. Consultissimum ergo est si Populus in casu necessitatis & pertinacis corruptionis ac perturbationis, confugiat ad Ecclesias vicinas earumque Presbyteria, quibus vinculo correspondentiae & combinationis cohaeret: aut si remedium atque ordo inde obtineri nequeant, secedat aut ad tempus aut in totum ab illis Ministris, aut Presbyteriis, & siquidem res ita postulet anathema ipsis denuntient: quod analogum & vicarium est excommunicationi: ut suo loco dicemus. 3. De parte Synedrii majori excommunicandâ per Populum, uno atque altero ex Presbyterio aut minori hic praeeunte; dubitandum et disquirendum videtur. Tutius mihi videtur, si inclinemus in *Neg.* — *XVIII. Quaest.*

An

An si Populus à Synedrio distinctus, comparetur cum Synedrio, & vice versâ; plus sit Potestatis in Synedrio, an vero in Populo. *Resp.* 1. Plus Potestatis communis, quam *libertatis* appellamus, est in Populo, quam in Synedrio; ubi scil. Populus numerosior est (uti ferè semper est) Synedrio. Sicut oculi duo plus habent Potestatis videndi, quam unus, & decem homines plus habent roboris, quam tres & quatuor. Atque haec majoritas & ἐξοχὴ est extensivè considerata. 2. Quod ad Potestatem Synedrio aut Ministris peculiarem, quae *autoritatis*, & *directiva* dicitur, illa non tantum plus est in Synedrio, sed ordinario tantum est in Synedrio, & nullo modo in Populo, formaliter scil.: nam virtualiter si dicatur inesse Populo (quia propter Populum data est Synedrio, & Populus junctus est Synedrio in unum corpus Ecclesiasticum) illud inesse est merè extrinsecum & propter aliud, seu per accidens, ratione scil. cohaesionis, συνδυασμοῦ, & aggregationis Synedrii cum Populo, & vice versâ in unum corpus Ecclesiasticum. Uti supra distinximus. — *XIX. Quaest.* An hinc sequatur, absolutè plus valere Ministrum aut Ministros, aut Synedrium: quam Populum? *Resp. Neg.* Quamvis enim ratione autoritatis & directivae Potestatis majoritas aliqua sit & potior dignitas Ministrorum & Synedrii, 1 *Thessal.* 5 *vers.* 12. 13. coll. cum 1 *Tim.* 5. *v.* 17. *Hebr.* 13. 17. quos tanquam patres honorare, iisque in domino obedire tenentur: praestat tamen communitas Populi, suo [pag. 226] quaeque Ministro, aut suis quaeque Ministris: ut finis *cujus* & *cui* praestat mediis, quae sunt propter finem. Sunt enim Ministri propter Populum. Accedit, quod tota Ministrorum autoritas sit inferior, delegata, ministerialis, 1 *Petr.* 5. 3. 2 *Cor.* 1. 24. 1 *Cor.* 3. 5. immo & populus distinctè à Ministris consideratus vocetur clerus domini, 1 *Petr.* 5. 3. Sponsa Christi, *Joh.* 3. 29. cum 2 *Cor.* 11. 2. domus Dei, 1 *Tim.* 3. 14. cum 1 *Cor.* 3. 9.— *XX. Quaest.* An Ecclesiae combinatae in Classem aut Synodum habeant Potestatem autoritatis seu directivam in & supra quodlibet membrum istius combinationis, hoc est in & supra quamlibet Ecclesiam particularem, & consequenter in & supra quodlibet membrum cujusque Ecclesiae particularis? *Resp.* Alibi (infra scil. *Part.* 3.) probavimus Synodos seu correspondentias & uniones Ecclesiarum in corpus Synodicum. Iis praesuppositis, sequitur esse quandam autoritatem ac Potestatem Synodicam: quae est Potestas Ecclesiastica orta (non prima), composita seu aggregata (non simplex) ex pluribus particularibus exurgens. Et haec Potestas in ordine ad Ecclesiam quamque particularem intelligenda est non privativè, sed cumulativè: haut aliter ac Potestas omnium Apostolorum comparata cum Potestate cujusque Apostoli, & Ministrorum in uno Presbyterio comparata cum Potestate cujusque Ministri, & membrorum in uno corpore Ecclesiastico comparata cum Potestate ac libertate cujusque membri, & robur decem hominum collectim cum robore cujusque ex illis decem. Hinc est quod ordinario Potestatem Ecclesiasticam non exerceant supra aut extra Ecclesiam particularem, ne quidquam in eâ aut circa eam autoritativè ...quantur, nisi in negotiis & causis communibus, aut in casu provocationis & malae ...inistrationis, sive praesumtae sive revera talis. — *XXI. Quaest.* Si ergo com...tio instituatur inter Ecclesias omnes illius correspondentiae Synodicae collectim, ...ter quaslibet Ecclesias sigillatim consideratas; quaeritur, an potior & major autoritas illarum quam istarum? *Resp. Affir. pr.* cum distinctionibus & cautelis, ...rius infra *Part.* 3. (ubi de *Class.* & *Synod.*) recensitis. Non inscite huc applicet vulgatum illud Hieronymi, quod sedi Romanae opponere solent Reformati:

Major

Major est autoritas orbis quam urbis. —*XXII. Quaest.* An quaelibet Potestatis Ecclesiasticae pars, etiam excommunicatio, in casu malae administrationis, insanabilis corruptionis, Synodicae Ecclesiarum collectioni attribui possit, atque ab eâ exerçeri. *Resp.* Non video cur in negotiis, & casibus supra memoratis, id negari possit. Dubium movetur à recentioribus quibusdam de Potestate excommunicandi; quod ab aliis distinctione & conciliatione diffidentium sententiarum sic tollitur: Ut dicatur in casu malae administrationis directionem & sententiae praeformationem, non autem excommunicationem, competere Synodo; Ecclesiae autem particulari ipsam [pag. 227] excommunicationem, in formâ, seu mavis exeçutionem esse relinquendam: uti 1. *Cor.* 5. cum *Matth.* 18. Atque hactenus quidem non malè (neque enim tanti debet esse haec controversia), posito illo casu Corinthiorum, cum scil. Ecclesia negligens aut malè administrans, ad se redit, & consilio Synodi atque autoritativae directioni omnino & praeformatae sententiae locum dat. Sed ultra dubium est & quaerendum: An & quomodo, posito contrario casu, Ecclesiae particulari Potestas, & executio relinqui & attribui possit? Aut cum tota Ecclesia excommunicanda est? Ulterius ergo respondendum totum Synedrium cum & coram potiori parte populi siquidem ad se redeat in formâ excommunicari posse, praeeunte directivâ Potestate Synodi, quae etiam per suos delegatos Ecclesiae illius particularis (omnibus scil. Antecessoribus in hoc actu destitutae) defectum supplebit. 2. Quod si potior pars Populi, immo omnes & singuli una cum Synedrio desperatè corrupti sint, & consequenter excommunicationem mereantur, aut in loco & coetu ordinario sententia excommunicationis per delegatos Synodi seu Classis in formâ pronuntianda est; aut anathema in omnibus Ecclesiis ejusdem correspondentiae promulgandum; aut privativè & implicitè saltem (cum aliter fieri nequit aut non expedit) anathematizandi; hoc est communioni eorum renuntiandum, atque ab eâ abstinendum: aut insuper positivè per literas, aut delegatos anathema ipsis denuntiandum. Primum non videtur necessarium aut decorum, quando excommunicandi unà cum solo suo coetum illum deserunt, nec quisquam ibi comparet; nisi forte auditores qui antehac conciones illic frequentarunt, aut in posterum frequentaturi sunt, coetum aliquem faciant. Tria posteriora aut simul, aut divisim fieri possunt. Quomodocunque autem ista ad maximam aedificationem executioni mandentur; manet tamen aliqua Potestas non tantum dirigendi excommunicationem & praeformandi sententiam excommunicationis, hoc est, autoritate Synodali statuendi ac peremtoriè judicandi, sed etiam in formâ exequendi & excommunicandi, aut saltem illud agendi, quod analogicè aequipollet excommunicationi. Distinctio inter directivam Potestatem circa Potestatem excommunicandi, ipsamque excommunicationem; vel, inter praeformationem sententiae seu judicium & instructionem de sententiâ formandâ, & inter ipsam sententiam aut sententiae formationem; rursum inter sententiam excommunicationis, & inter ejus executionem ac promulgationem cum omnibus suis requisitis ac formalitatibus à nobi i-
benter admittitur, cum quaestio est de hoc aut illo particulari membro, aut Minist),
aut membris quibusdam & Ministris, cum tota aut potior pars Ecclesiae non st
desperatè corrupta, sed ad meliorem mentem atque εὐταξίαν reduci potest (uti in ı-
sù illo 1 *Cor.* 5.). Nemo enim dubitat quin jus, & exercitium [pag. 228] potesta s,
Ecclesiae cuilibet particulari sub distinctionibus modo positis integrum servand m
sit: nihilque in casu negligentiae aut malae administrationis, ultra judicium, se ı-
ten ıe.

tentiae formationem & directionem Synodico corpori tribuendum. Sed hae distinctiones non tollunt difficultatem in casibus modo propositis. Qui ergo nobiscum agnoscunt Potestatem regiminis & correspondentiae Synodicae (uti facit doctissimus Theologus, qui dubium hoc movit) non possunt non iisdem Synodis tribuere excommunicationem, si non formalem, saltem vicarium ejus actum denuntiandi anathema & repudium pacis, fraternitatis, specialisque correspondentiae Synodicae explicitè aut implicitè, aut utroque modo. Videmus ergo haec similiaque dubia non debere apud prudentes & pios rerum arbitros impedire constitutionem aut susceptionem Politiae Synodico-presbyterialis. — *XXIII. Quaest.* An Potestas directiva, seu ἡγεμονικὴ ita sit affixa Presbyterio, ut in casu necessitatis & irreformabilis corruptionis non possit ab eo auferri sive quod ad jus sive quod ad exercitium, & aliò transferri, ad corporis Ecclesiastici salutem ac aedificationem. *Resp.* 1. *Concl.* Potestas illa, in hoc aut illo subjecto non habetur à nobis tanquam character indelebilis, aut privilegium perpetuum solâ morte terminandum. Apparet hoc ex suspensione, depositione, degradatione, seu exauctoratione Ministrorum; quam justis de causis fieri, & posse fieri, convenit inter Nos & Pontificios. — 2. *Concl.* Quandoquidem per Ecclesiam Potestas haec collata est Ministris & Presbyteris (uti loquitur *Nostra Catechesis de Clavibus Regni Coelorum Quaest.* 85.); utique per eandem in casu necessitatis & justis de causis auferri potest, aut saltem quod ad exercitium & χρῆσιν tantisper impediri. Ratio est: *Quia* per quem in Ecclesiasticis legitimè quid confertur, applicando scil. Potestatem ad hanc aut illam personam; per eundem idem legitimè aufertur; cum necessitas hoc ita postulat. Atqui populus Ecclesiasticus est per cujus legitimam electionem tum immediatè per se, tum mediatè in Synedrio, ac per illud originaliter, huic aut illi personae Potestas applicatur. Quod si auxiliaris Potestas Ecclesiarum synodico vinculo coadunatarum hic succurrere nolit, aut non possit, ipsa Ecclesia in casu necessitatis per se hoc agat. Sin ne hoc quidem fieri possit propter valida impedimenta, à Presbyterio illo aut Presbyteris secedat: uti tempore primae reformationis, & specialiter tempore turbantis in Belgio nostro factionis Remonstranticae multis in locis factum, & legitimè fieri potuisse ostendimus in *Desper. Causâ Papatus.* — 3. *Concl.* Potestas directiva ordinariis & propriis Ministris ablata, aut saltem executio & exercitium iis prohibitum ad tempus, saltem in hoc actu necessario, transferri potest in Presbyteros vicinae aut vicinarum Ecclesiarum ejusdem correspondentiae synodicae; quorum vicaria & succedanea opera postulanda & adhibenda tantisper dum [pag. 229] ordo constitutus sit, & proprium presbyterium restitutum. Quomodo factum meminimus ab Ecclesiis aliquot in Belgio, quorum Presbyteria factio Remonstrantica occupaverat. Et huc usque se extendere populi Potestatem, dicemus proximè sequenti quaestione. Nec videmus ullam rationem, cur recentiores nonnulli promachi Independentiae Ecclesiarum asserant, [illegible] licere Ministro in alienâ Ecclesiâ actum ullum Potestatis ministerialis exer[illegible] Debebant ita hoc pronuntiatum suum limitare: nisi ab Ecclesiâ illâ alienâ [illegible]a ipsius mutuatitia, vicaria & succedanea in aliquo actu aut in aliquibus acti[illegible] aut ad tempus postuletur, & ipsi, quidquid agit, demandetur; idque volente & [illegible]bante propriâ ipsius Ecclesiâ, sive explicitè & specialiter, sive implicitè, vir[illegible]er & generaliter ex vi correspondentiae synodicae. Tunc enim illi suo modo [illegible] potest illud Catecheseos nostrae Quaest. 85. *Qui ab Ecclesiâ ad eam rem*

sunt

sunt constituti. Nulla est ergo ἀλλοτριοεπισκοπὴ, nec currunt illi Ministri antequam missi sunt. — 4. *Concl.* Ecclesia Ministris vicinis, omnibusque auxiliis & praesidiis correspondentiae synodicae destituta (cum scil. nulla est Synodus, nullae Ecclesiae vicinae; aut si sint, nolunt debitum auxilium praestare: aut etiam brachio saeculari, aut calamitatibus & vastationibus Bellicis impeditae non possunt), aget quantum potest, utendo non tantum ordinariâ & quocunque in casu competente Potestate libertatis, sed etiam aliquâ Potestate autoritatis: non quidem sibi sumendo & usurpando omnem autoritatem Ministris & Presbyterio propriam, sed analogicè iis actibus & partibus utendo quibus potest, donec defectui ipsius prospectum sit. *Quaeres*, quinam illi actus, & quae exercitia Potestatis Ecclesiasticae quasi directivae, seu analogicè sic dictae? *Respondeo*, convocatio Ecclesiae, aut clandestina circumitio & compellatio singulorum; deliberatio & consultatio, de rebus suis; deputatio seu delegatio quorundam ex corpore suo, qui necessaria quaedam mandata curent & exequantur; judicia & decreta de necessariò & pro illo tempore ordinandis, agendis, exequendis; aliqua verbi divini praelectio, etiam explicatio, & praedicatio cum subjunctis precibus per aliquem ad hoc provisionaliter & pro illo tempore constitutum ministerii Candidatum aut aegrotorum Consolatorem, aut quemcunque alium ex fratribus, si qui maximè idoneus videatur; ad haec separatio, ubi aliter fieri non potest, ab illo Presbyterio; denique, siquidem tanta sit corruptio corporis Ecclesiastici, nova collectio & formatio, aut instauratio. Haec aut similia à piis ritè tentata sunt tempore Waldensium, & primae reformationis jam inde ab anno 1517. (praesertim in Galliâ & Belgio), ut & tempore perturbationis Remonstranticae in Belgio; quin etiamnum hodie tentantur à reliquiis Ecclesiarum, quae sub cruce gemunt; ut & nuper aliqua ex iis tentata passim ab Ecclesiis nonnullis, quae in Anglia fidis atque orthodoxis Ministris destitutae erant, quibusque Ministri corrupti & [pag. 230] ἄτακτοι obtrudebantur. Quae ut illo in casu necessitatis, & statu perturbato potuisse fieri defendemus, conformiter iis, quae contra Pontificios Formalistas disseruimus in *Desper. Causâ Papatus:* sic consequentiam inde deduci nolimus ad ordinarium aut perpetuum regimen, & tranquillum Ecclesiae statum. — *XXIV. Quaest.* An Ecclesia Ministris aut Presbyterio destituta aliquam habeat Potestatem? *Resp.* de Ecclesiâ nondum integrè & organicè constitutâ, quae nunquam habuit Presbyterium, quaeque in fieri & in primâ suâ collectione etiamnum versatur, *Aff.* analogicè. De Ecclesiâ constitutâ, quaeque antehac Ministros aut Presbyterium habuit, *Aff.* propriè, quamvis non completè. Adest enim illi propriè communis illa Potestas libertatis; non Potestas autoritatis, & directiva, nisi impropriè & analogicè, hoc est saltem quod ad exercitium & actus quosdam, in casu necessitatis, uti modo determinavimus. Rationes hujus assertionis sunt. 1. *Quia* talis coetus Ecclesiasticus, quamvis nunc Ministris & Presbyterio destitutus, essentialiter est & verè dicitur Ecclesia visibilis instituta. 2. *Quia* in Scripturis dicitur sponsa Christi, domus Dei, clerus Do-mini: uti supra ostendimus. 3. *Quia* evincunt hoc disputationes nostrorum advers[u]s Pontificios pro jure & libertate populi Christiani contra usurpationes & oligarchi[a]s clericales. Vide infra *Part.* 2. *de Vocatione Ministrorum*, & *de Jure Patronatus.* & *Lib.* 2. *Desper. Causae Papat. c.* 21. coll. cum *Lib.* 3. *sect.* 1. *c.* 9. Confer & *Polanu[m]* *lib.* 7. *Syntagm. cap* 11. 12. 13. Hinc educimus ista porismata. 1. Malè eos accipe[r]e & interpretari nostros Canones Ecclesiasticos, qui Ecclesiis, grassante peste aut al[i]o

ca[s]u

casu Ministris aut Presbyterio orbatis omne jus electionum ereptum eunt, alioque illud transferunt: quia scil. non esset & maneret constituta & formata Ecclesia, quamvis nunc deficiat ejus integritas organica. 2. Nec satis aequos esse, qui Ecclesias Ministro (quem unicum tantum habuerunt) nunc orbas, Presbyterium tamen habentes, minori libertate aut jure electiones peragere velint, quam alias quascunque Ministro uno aut altero gaudentes. — *XXV. Quaest.* An Ecclesiae nostrae earumque Ministri reformatores in partu primae reformationis laborantes, habuerint Potestatem Ecclesiasticam? Quod si habuerint, fueritne ea ordinaria? *Resp. Aff. prius;* ut & *poster.* cum distinctione & explicatione, quam fusè deduximus in *Desper. Causâ Papat. lib.* 1. *sect.* 1. & 2. — *XXVI. Quaest.* An Ecclesiae novellae & recens plantatae habeant Potestatem, & quidem ἰσότιμον? *Resp. Aff.* Neque enim ad essentiam aut etiam integritatem Ecclesiae confert durationis extensio major aut minor. Uti in Ministris, sic in Ecclesiis valet illud apostolicum: *Nemo contemnat juventutem tuam.*— *XXVII. Quaest.* An in Ecclesiâ veteranâ ἰσαπρεσβεῖα, & aequalis Potestas sit neophytorum cum membris veteranis? *Resp. Aff.* Aequalem enim fidem acceperunt, & consequenter aequali gaudent Potestate in χειροτονίαις & suffragiis Ecclesiasticis. [pag. 231] Quamvis ad gradus Ecclesiasticos aequaliter ipsis aditus patere non debeat, 1 *Tim.* 3. *vers.* 6. (ubi vide *Commentar. Danaei* & *Corn. à Lapide*): nisi prudentia, zelus, spiritualis cognitio suppleat defectum aetatis, & Deo visum fuerit ipsorum opera uti. Considerentur exempla Jeremiae, Danielis, Timothei. Nec obstat huic aequalitati, quod proprior quaedam & peculiaris cura in erudiendis, & observandis neophytis requiratur. Vide quae de hâc curâ deque aequali honore neophytorum congessit *Thomas à Jesu lib.* 10. *de Procurandâ omnium Gentium salute cap.* 16. 17. 18. 20.: & nos infra *Part.* 2. *lib.* 1.— *XXVIII. Quaest.* An in Ecclesiâ scismatis laborante, immò & erroribus atque haeresibus infestatâ, etiamnum supersit aliqua Potestas Ecclesiastica? *Resp. Aff.* sub illis distinctionibus, quas explicui *Lib.* 2. *Desper. Caus. Papat. sect.* 2. *cap.* 13. 14. 15. — *XXIX. Quaest.* An etiam in Ecclesiâ, aut Synodo, aut Presbyterio excommunicato? *Resp.* de excommunicatis illegitime nullum est dubium: uti ex professo docuimus *Lib.* 2. *Desper. Caus. Papat. sect.* 1. *cap.* 3. De quibusvis aliis, quamvis legitimè (modo, ordine, & processu ordinario servato) excommunicatis aut à fraternitate ac communione exclusis, nolim peremtoriè statuere: siquidem causa excommunicationis sit pertinacia in mero scismate, aut in contentione & ἀταξίᾳ aliquâ Ecclesiasticâ; non vero in haeresi, aut apostasiâ, aut idololatriâ, aut blasphemiâ, aut quacunque alia impietatis specie. Si enim tales laxâ ac communiori aliquâ ratione aut stylo apostolico (2 *Thessal.* 3. *v.* 14. 15.) possunt dici fratres, & omni ratione & appellatione Ecclesiae destituti non sunt; utique nec omni Potestate. — *XXX. Quaest.* An penes Scholas theologicas, aut Collegia catechetica, aut Collegia exercentium & prophetantium quà talia peculiaris Potestas Ecclesiastica, sive ἰσότιμος & collateralis, sive inferior, sive superior; aut saltem pars quaedam ejus Potestatis quam habet aut habuit Ecclesia, in cujus communione collegia illa versantur? *Resp. Neg.* nec ex naturâ collegii, aut societatis Scholasticae, catecheticae &c. (non enim sunt Ecclesia); nec ex delegatione Ecclesiae. Quo tamen non negatur peculiaris Potestas, facultas, & auxilium ex peculiari ...tione ac delegatione Ecclesiis & Ecclesiasticae Potestati & singulis fidelibus ...omaticis determinationibus, in consiliis theologicis, & similibus, convenienti

cum autoritate praestandum.— *XXXI. Quaest.* An per voluntariam cessionem, aut conventionem, aut transactionem universa Potestas Ecclesiastica tum libertatis tum autoritatis ac directionis pro nunc & semper alienari ac transferri possit in Papam seu Monarcham Ecclesiasticum, aut in Archiepiscopos, Episcopos & Praelatos sive regulares sive saeculares, aliosque Ecclesiasticos (quos Pontificii gubernantes vocant), aut in Monasteria canonicorum regularium Augustini, Nortberti, &c., aut in Capitula cathedralium & aliarum collegiatarum Ecclesiarum, aut in [pag. 232] Superintendentes, aut Principum Concionatores aulicos, eorumve Consiliarios, aut in ipsos Reges, Principes, & Magistratus aut in vulgò dictos patronos? *Resp. Neg.* Quia talis Potestas & tale Ministerium & Regimen Ecclesiasticum esset creatura humana, & juris merè humani: quippe quod fundaretur in contractu humano per jus divinum minimè approbato. Jam verò sacra Ecclesiae Politia cum sit juris divini, non potest redigi & revocari ad jus humanum: nisi Deum homini, divina humanis, coelestia ac spiritualia terrenis & βιωτικοῖς subjicere aut miscere velimus. De facto praetensae cessionis aut conventionis, quid sit, supra verbulo perstrinximus. Quidquid est, saltem hinc jus nullum inferri potest: neque enim ista spiritualium rerum monopolia & nondinationes Deus unquam probavit. Hinc corruit, quidquid pro Regaliis, Investituris, Electionibus, Patronatibus Imperatorum & Regum, ex humanis quibusdam contractibus aut transactionibus inter ipsos & Papas aut Episcopos olim initis praetendi solet. Confer supra *Quaest.* 14. & 15. ubi probavimus nullam partem Potestatis Ecclesiasticae posse alienari: Nedum ergo, ut tota. Addamus argumentum ad hominem: bona Ecclesiastica alienari non possunt, quia sunt juris divini, ut docet consensus Theologorum & Jurisconsultorum tam Protestantium quam Pontificiorum quos alibi indicamus: multo minus Potestas Ecclesiastica. Hoc argumento urgendi si qui Politici aut Jurisconsulti protestantes Magistratibus videantur sacram Potestatem tribuere. Eos tamen, si ita velint, bene explicari & cum sententia Ecclesiarum nostrarum conciliari posse docebit sequens problema. — *XXXII. Quaest.* An vulgò rectè dicatur ab iis, qui Imperatorum, Regum, Principum, & Magistratuum reformatorum Jura ac Potestatem contra usurpationes Papae & Episcoporum tuentur; succedere illos in Potestatem Episcoporum, & tribui illis quod ante reformationem, aut etiam hodie in partibus Germaniae nondum reformatis tribui solet Episcopis. Videantur *Arumeus in Discursu de Jure publico, Mathias Stephani de Jurisdictione, Carpzovius de lege Regiâ Germanorum, Liebenthalius, Königh, aliique JCC. & Scriptores Politici Germani,* à modo dictis citati, *Ohmius in tract. de Jure Episcopali, Michael Havemannus in Helice hierotacticâ, seu Dissert. theologico-politicâ de Jure Episcopali* anno 1643. *pag.* 129. inprimis *pag.* 56.—64. — *Resp.* Cum distinctione verba eorum accipienda. Aut enim de facto loquuntur aut de jure. Si illud, veritati historicae nolo refragari. Sin istud; aut de omni Potestate Episcoporum intelligi volunt, Ecclesiasticâ scil. internâ & externâ: aut tantum de externâ circa Ecclesiastica, quae pars est Potestatis politicae formaliter ita dictae. Si posterius; illis assentior: quia cessat in terris Protestantium Politica Potestas Episcoporum. Sin *prius, (quod tamen non arbitror) assentiri* non possunt Ecclesiae Reformatae: quia repugnat juri divino, ut Potestatem sacram injustis [pag. 233] possessoribus ereptam ipse Princeps sibi vindicet. Erant autem Episcopi injusti possessores; quia partim rapiebant sibi & usurpabant Potestatem, quae erat communitatis & omnium Ecclesiae Ministrorum:

strorum: partim abutebantur eâ parte Potestatis Ecclesiasticae, quam quisque eorum tanquam Ecclesiae hujus aut istius particularis Pastor in solidum tenebat. Quod si Princeps aut Magistratus internam Ecclesiasticam Episcoporum Potestatem sibi vindicaret, jam ἀταξίᾳ suâ ipsos Episcopos superaret. Quia Episcopi jure & vi vocationis Ecclesiasticae, quamvis corruptae, aliquam habebant Potestatem, tantam saltem, quantam singuli Pastores. Atqui Principes & Magistratus saeculares quà tales, nullam omninò habent vocationem sacram & Ecclesiasticam. Sunt enim distinctissimae Potestates saecularis seu civilis, & sacra, seu Ecclesiastica: & consequenter distinctissima sunt media quibus tales Potestates huic aut illi personae applicantur. De Episcopis protestantibus (quales antehac Bremensis, Verdensis, Halensis, &c. quibus nunc Duces & Principes saeculares successerunt) longè alia est quaestio; ad quam sine distinctione responderi non debet. Si enim per Episcopatum intelligis politicam & coactivam Potestatem, praefecturam, administrationem, jurisdictionem, qualem saeculares imperii Principes in suis quique territoriis possident atque exercent in *Academiarum Scholarumque erectione, Synodorum indictione, Bonorum Ecclesiasticorum administratione, Disciplinae Ecclesiasticae conservatione, Adiaphororum introductione & abrogatione, Ministrorum Ecclesiae vocatione & depositione, Causarumque matrimonialium cognitione, &c.* (uti jus hoc in terminis vindicatum ivit *Havemannus*, & titulo libri sui praescripsit): certè quin talis ἐπισκοπὴ & praefectura politica tanquam ἀνθρωπίνη κτίσις jure divino permissivo alicubi (ubi rationes publici boni ita ferunt) institui aut haberi possit, nemo sanus negabit: si modo demas illud de Adiaphororum introductione, & Ministrorum vocatione ac depositione; aut utrumque hic intelligas de secundâ instantiâ, hoc est, de actu subsequentis approbationis ac confirmationis; non verò de primâ instantiâ, quae jure divino Pastoribus & Conventibus Ecclesiasticis competit: uti supra satis superque inculcatum. Sin vero per *Episcopatum* intelligis omnem Potestatem atque administrationem Ecclesiasticam formaliter ac propriè sic dictam; ea ut nec Magistratibus, sic nec Satrapo-episcopis quà talibus jure divino aut antiquo Ecclesiastico adscribi potest. Neque enim primam & praecipuam Potestatis partem, quae in clave doctrinae & praedicationis consistit, in se suscipiunt, aut sibi vindicant, aut exercent. Quid sit de jure politico-episcopali in foro soli, in recessibus imperii & conventione Passaviensi, fundato, nos hic non spectamus, nec in controversiam vocamus: sed solummodo quid sit de jure divino; & in foro poli. — *XXXIII. Quaest.* An jure humano Papa tanquam Praeses & Princeps Ecclesiae universae, seu Monarcha Ecclesiasticus [pag. 234] constitui, & agnosci possit; & ipse licitè tali Potestate uti. Idem quaero de omnibus modo memoratis sive Ecclesiasticis sive politicis, siquidem Potestas Ecclesiastica in illos transferatur? *Resp.* Ita quidem Papali Monarchiae consultum velint Syncretistae nonnulli: inter quos *Grotius in Notis ad Cassandrum*, & *in Animadvers. ad Riveti Animadvers. cap.* 7., in *Vindiciis notarum ad* 2. *Thessal.* 2., quas *Notis suis in Euangelistas* subjunxit ... uin & communis Germaniae praeceptor *Melanthon in Articulis Smalcaldicis* ... fer ...ale quid permisisset Papae, siquidem euangelicae reformationi locum dare volui...t. Sed solus fuit in illâ Synodo Smalcaldicâ, cui haec συγχώρησις placebat. Simi...r alii ducti rationibus ex facto desumptis ad Episcopatum, & Pontificiam hierar...am conniverent. Sed nos simpliciter negamus haec approbanda esse; & humana co... traditiones, creaturas in sacrarium inferendas, atque ita per jura & consilia humana

humana divinis praejudicandum. Minime vero autores esse possimus, ut Ecclesia à defectibus illis semel repurgata, de novo eos tolerando recipiat, aut recipiendo toleret. Et quidquid homines volentes nolente animo hic alicui, utut caetera optimè se habenti concederent, ipse tamen non deberet se efferre supra fratres, nec posset bonâ conscientiâ Potestatem assumere. Sicuti cum aliquo in casu Magistratus reformatus non potest, quin Pontificiam missam admittat: inde tamen non sequitur, eam licitè ab ullo homine celebrari aut frequentari. Porrò tota haec controversia revocanda est ad quaestiones de Traditionibus, & de Politia Ecclesiae immutabili, quod ad essentialia & generalia. — *XXXIV. Quaest.* An arbitrium in casu aliquô particulari à partibus dissidentibus, aut electio Ecclesiastica uni alicui tributa, arguat abalienationem & translationem Potestatis Ecclesiasticae, & in delato tali arbitrio jus perpetuum fundari possit? *Resp. Neg.* Nam arbiter sive ex compromisso, sive ex spontaneâ & rationali cessione ac concessione, sive ex mandato eorum, penes quos Potestas est, arbitrium suum exerceat, non habet ordinariam Potestatem Judicis aut Rectoris: uti docemur à *JCC. ad tit. de Receptis, qui arbitr.* Immo ne quidem judices extra ordinem delegati, quales sunt revisores, & commissarii deputati, ordinarium & perpetuum jus sibi vindicari possunt. Hinc concidunt argumenta non pauca, quae ex particularibus factis deducta, perpetuam Potestatem & jus aliquod Ecclesiasticum asserunt Papae contra Ecclesias, aut Episcopos, Imperatores, Reges, Principes; & econtra talem Potestatem asserunt Episcopis, Imperatoribus, Regibus, contra Papam non tantum, sed etiam nonnunquam contra Ecclesiam. Vide & nota ejusmodi argumenta in *Disceptationibus de Pontifice Romano, de Conciliis, de Libertatibus Ecclesiae Gallicanae, de Potestate Imperatorum & Regum in rebus Ecclesiasticis, de Potestate Episcoporum;* imprimis in controversiis historico-theologicis apud annalistam *Baronium*, ipsiusque *Hyperaspistas* in *Bibliothecâ nostrâ* indicatos. [pag. 235].

CAPUT VI.

De Objecto Potestatis Ecclesiasticae, tum personali tum reali.

§ 1. Objectum circa quod sacra Potestas versatur est vel personale, vel reale. *Personale* est vel primarium, vel secundarium. *Illud* est solus coetus hominum fidelium seu quaelibèt Ecclesia visibilis instituta in his terris: ejusque singula membra seorsim seu distributim considerata. *Istud* sunt catechumeni, & competentes: de quibus *tract. praeced. de Ecclesiâ institutâ.* Unde sequitur hinc excludi. 1. *Consectar. Bruta;* corvos scil., asinos, lupos, locustas &c. circa quos Potestatem dogmatizationis seu praedicationis insanè exercebat Franciscus Assisius, quem Jesum typicum & ducem normamque Minorum in Papatu salutant: qui idem & circa lupum carnivorum -testatem jurisdictionis interioris in conscientiâ haut obscurè exercere visus est, c n à rapiendis ovibus eum abduxit, & praemissâ concione in publico foro solenne pactu n inter Eugubinos & lupum iniri, & ab hoc stipulatâ manu (an pede) indemnitat n promitti fecit. Similem lupinam poenitentiam procuravit apud Graecienses a. 12 7. Vide *Waddingum in Annal. Minorum ad ann.* 1222. *num.* 18. & *ad ann.* 1217. *nu* 1. 13. Ex Waddingo repetit & practicè applicat utramque Historiam *Corn. à Lapi le n*

in Comment. in Syracidem cap. 29. & 47. Sed plenius Historiam exhibet *Barthol. de Pisis in Lib. Conformitatum.* Mitto nunc excommunicationis & anathematis fulmen vibratum in locustas, aliaque hominibus noxia; & missas pro morbidis jumentis & canibus venaticis celebrari solitas. De quibus alibi.— 2. *Consectar. Daemonas:* quorum ejectionem & adjurationem Potestatis Ecclesiasticae per exorcistas & Sacerdotes ordinarios in Ecclesiâ Pontificiâ Ministros exercendae objectum faciunt. Quod commentum ex professo examinavimus *in* 2. *Part. Selectar. Dispp. tit. de Exorcismo.* — 3. *Consectar. Angelos bonos:* quibus Clemens V. ex plenitudine scilicet Potestatis Pontificalis imperabat in Bullâ seu indulgentiâ sua Romipetis concessâ anno 1313. Bullae illius exemplum ex libro M. S., qui in ampliss. & literatiss. Exconsulis Ultrajectini manibus est, editum est à Rever. & conjunctiss. antehâc Collega nostro *Joh. Hoornbeeck*, nunc Professore Leidensi. Ejusdem bullae exemplaria etiamnum Viennae, Pictavii, Lemovici servari testatur *Plesseus in Myster. Iniquit.* Nec multum abludit à Potestate in Angelos & Coelites, epinikium illud Leoni X. in Concil. Lateranensi cantatum à Stephano Archiepiscopo in Orat. habitâ sect. 10. *Omnis Potestas tibi data est in coelo & in terrâ. Qui omne dicit, nihil excipit.* Ut nec illud celebris Poëtae Jacobi Zannasarii, in Dedicat. poematis sui: *Sancte parens custosque hominum, cui jus datur uni Claudere coelestes,* [pag. 236] *& reserare fores.*— 4. *Consectar. Animas beatas* in coelo, seu totam Ecclesiam triumphantem: circa quam Potestatem Ecclesiastico-Pontificalem sibi tribuit & exercet Papa Romanus, in canonizatione Sanctorum, & in degradatione quorundam. Histrioniam hanc descripsimus 2. *Part. Sel. Dispp. tit. de Canonizatione &c.* cum quâ confer *ibid. Disp. de Sanctis Chimaericis.*— 5. *Consectar. Animas damnatas* in inferno: ad quas Potestatem suam pseudo-Ecclesiasticam suo modo extendunt, cum in Missarum solennibus preces pro iis concipi solent, ad levamen cruciatuum: juxta antiquum *Missale Parisiense anno* 1506. editum in 8. *fol.* 227. a.— 6. *Consectar. Animas putatitias* in purgatorio: quas Papa indulgentiis suis, uti Mercurius caduceo, evocat orco. Commenta purgatorii & indulgentiarum deteximus *in* 2. *Part. Selectar. Dispp.* Ut verbo dicam, cum mortui non habeant partem inter vivos, nec amplius membra sint Ecclesiae militantis in his terris; sequitur Ecclesiasticam Potestatem ad illos se non extendere.— 7. *Consectar. Populos, & politias* infideles: super quas pastorale pedum extendebat Alexander VI. cum eas tanquam donum suum inter Castilianos & Lusitanos partiretur anno 1493. Cujus donationis bulla, in compendium redacta à Flavio Cherubino, non tantum sonat *donationem Insularum & Terrarum in novo Orbe firmarum à Polo Arctico, scil. Septentrione, ad Antarcticum scil. Meridiem, inventarum, & inveniendarum versus Occidentem & Meridianum, ut ad catholicam fidem inducantur:* sed insuper prohibitionem, *quâ caeteris omnibus prohibet accessum ad eas Terras, absque Regis licentiâ, pro mercibus habendas. Cherubinus ibid. in scholiis* notat, (fide *Nicol. ellis* juxta *finem Operis de Obligationibus*) à Pontificibus Martino V. Nicolao V. lixto III. Sixto IV., ejusmodi conquisitionem Insularum Regi Lusitaniae commisn fuisse. Judicatur tamen modus ille redigendi invitas gentes ad fidem Christi, & ras eorum occupandi, improbus, à Theologis praestantissimis in Papatu, praeim Hispanis. Ecclesia enim in illos nullam habet Potestatem sacram, juxta 1 *inth.* 5. *vers.* 12. 13. multo minus temporalem. Videndi inter alios *Victoria de s Part.* 1. *num.* 25. 28. 31. Et determinatio Cajetani ad Thomae 22. qu. 66. art. 8.

art. 8. *Quidam autem infideles nec de jure, nec de facto subsunt secundum temporalem jurisdictionem Principibus Christianis: ut si inveniuntur Pagani, qui nunquam Imperio Romano subditi fuerunt, terras inhabitantes, in quibus Christiani nunquam fuit nomen. Horum namque Domini quamvis infideles, legitimi Domini sunt, sive regali sive politico regimine gubernantur, nec sunt propter infidelitatem à Dominio suorum privati,* &c. *contra hos nullus Rex, nullus Imperator, nec Ecclesia Romana potest movere bellum ad occupandas terras* &c. *quia Jesus Christus Rex Regum* &c. — 8. *Consectar. Leprosos*, quà tales. Quorum personas & bona Potestati regiminis & Jurisdictionis Episcopo-Ecclesiasticae subjiciunt. Ita docet nos ex recentissimis Canonistis *Franc.* [pag. 237] *Zypaeus* Officialis & Vicarius Episcopi Antwerpiani in *Analyt. explic. Juris canonici novi:* ubi refert causas eorum aliquoties ad se delatas & à se judicatas. *Bullae Clementis IV. anno* 1265. *&* *Pii IV. anno* 1565. idem evincunt. Derivant hanc Potestatem ex judicio de Leprâ in V.T. Sacerdotibus commisso, *Levitic.* 13. & 14. Sed eâdem ratione possent omnes ceremoniales leges & pragmatiae V. T. in Ecclesiam N. T. traduci. *Corn. à Lapide in Levitic.* 13. non improbabiliter conjicit ideo judicium hoc Sacerdotibus tunc commissum fuisse, quod lepra ceremonialiter immundum faceret; & judicium de tali mundo aut immundo ad Sacerdotes pertineret. Nunc autem in N. T. immundities legalis ex leprâ contracta cum cesset, etiam judicium sacerdotale de leprâ cessare credendum est. — 9. *Consectar. Omnes personas miserabiles* externè scil.; quod ad externa earum, omniumque domuum piarum negotia βιωτικὰ & causas; quae Episcopis subjiciunt *Concil. Trid. Sess.* 7. *Cap.* 15. *&* 22. *Cap.* 8. 9. *&* 25. *Cap.* 8. *Renatus Choppinus lib.* 3. *Politiae Sacrae tit.* 5.— 10. *Consectar. Militiam contra Turcas aliosque infideles;* cum universâ materiâ belli, *Treugae*, *pacis* (de quibus peculiaris *Tit. in Extravagantibus.*) Adde cruciatas expeditiones contra infideles & haereticos: quas attigimus in 3. *Part. Sel. Dispp. tit. de Saurolatriâ.* Denique Milites Ecclesiae, seu Equites sacros Teutonicos dictos Marianos, Melitenses antehac Rhodios, dictos Johannitas, De Calatrava &c. de quibus infra *Part.* 2. *Tit. de Monachis;* omnesque *Milites* Ecclesiae seu Equites sacros, ita dictos, quos Potestati politicae subducunt, & soli Ecclesiastico-Papali subjiciunt. De quibus infra *Part.* 2. ex professo agimus in *Tit. de Monachis.*

De objecto Potestatis Ecclesiasticae quaeri posset. *I. Quaest.* An aliqui fideles in communione alicujus Ecclesiae particularis constituti, ab hâc Potestate sint exemti, aut sub conditione exemtionis in communionem recipiendi? Idem quaeritur de exemtione particularis alicujus Ecclesiae sive urbicae, sive oppidanae, sive vicanae in correspondentiâ classicâ aut synodali constitutae, an scil. à Potestate synodali exemta sit, aut eximi possit? *Resp. Neg. utrumque.* Est enim talis exemtio ἀσύστατος cum unione, coordinatione, communione, societate, concorporatione, & correspondentiâ Ecclesiasticâ. Advocentur huc omnia argumenta, quibus absoluta monarchia Papae & Canonistae ejusdem buccinatores à nostris, quin etiàm à Concil. Constantiensis & B[...]sileensis, & libertatum Ecclesiae Gallicanae defensoribus oppugnari solent. Confer[...]da insuper argumenta independentium opinioni, & congregationalibus (uti vocant) Ec[...]lesiis nuper in Angliâ opposita. Adeo ut peregrinum plane & absurdum videri deb[...]at, aliquam particularem Ecclesiam in Civitate aut Oppido quo, à visitatione class[...]câ, aliisque Potestatis & correspondentiae classicae actibus eximi velle, praetextu ἐξο[...]ς politicae seu saecularis, quam habet Civitas supra Vicos sibi subjectos: aut ob Ec[...]le-

[...]am

siam in illâ [pag. 238] Civitate prius constitutam ac reformatam, quam in Vicis, aliisve Oppidis vicinis. Quasi scil. Ecclesiae cathedrales, earumque Ministri tanquam primae sedis Episcopi de novo, post tanta Ecclesiae Christianae pericula & naufragia, edolandi essent; & ad antiquum illud Diotrephicum & canonicum axioma denuò sensim sine sensu deveniendum: *Judicat omnes, judicatur à nemine.* Quid ergo fieret Ecclesiarum Belgicarum publicè receptae Politiae, ad cujus observationem in quoviscasu omnes ἄτακτοι revocati solent. Illic enim *Artic.* 84. edit. a. 1619. statuitur, Non esse Ecclesiam supra Ecclesiam, nec Ministrum supra Ministrum, &c. — *II. Quaest.* An casus & causae ad primam Decalogi tabulam referenda, tantum sint objectum Potestatis Ecclesiasticae? *Resp. Neg.* Aeque enim secunda tabula, ac prima, est lex divina & veritas à Deo revelata, quae norma perpetua nobis esse debet. Jam vero lex divina ex ore Sacerdotis requirenda, &c. *Malach.* 2. *vers.* 6. Et Ecclesia est columna ac firmamentum veritatis. 1 *Tim.* 3. 15. Ita ut optimè dictum sit à *Davenantio* supra *cit.* duos esse utriusque tabulae custodes Magistratus & Ministros; sed diverso modo, & sub diverso formali. Nam ad furtum, adulterium, perjurium, homicidium attendit & attendere debet Ecclesia suo modo, sive Magistratus attendat, sive non attendat: & vicissim Magistratus ad eadem attendit, sive Minister aut Ecclesia attendat, sive non attendat. Una Potestas non est altera, aut de ratione alterius; nec una alteri sive in possessione sive in usu & exercitio Potestatis quidquam praejudicat. Sunt enim Potestates diversi generis & ordinis; & quamvis unum idemque objectum materiale sit utriusque, formale tamen & modus versandi circa illud objectum toto genere diversus est, & Potestates tam in possessione quam in exercitio ita distinguit, ut altera alteri vel hilum praejudicare nequeat: non magis quam Facultas Medica, & Ars Pictoria circa idem corpus humanum versantes, sibi mutuò obsunt aut praejudicant. Et certè si imperitorum & malevolorum quorundam Libertinorum, ac Machiavellistarum improbis & calumniosis sophismatis locus aliquis relinquendus sit, nefas erit posthac propter adulteria, aut furta, aut pugnas, aut usuras mordentes, &c. quenquam Ecclesiae filium corripere, & corripiendo ad poenitentiam adducere: ne scil. crimen usurpatae Potestatis Magistratuum (in quorum tribunalibus de his criminibus aut agitur, aut agendum est), atque adeo laesae majestatis, perturbatae pacis publicae, affectati imperii, novi Papatus erecti incurratur. Quantum est in rebus inane! — *III. Quaest.* An quorumcunque hominum qui sunt de Ecclesiâ, negotia & causae ad particularem cujusque oeconomiam, & vitae occupationem spectantia ab Ecclesiâ & Inspectoribus Ecclesiasticis curanda & tractanda sint? *Resp. Neg* De speciali omnium factorum, dictorum, testium, praesumtionum, probationum examine ac dijudicatione. Quod probatur 1. Ex exemplo Christi *Luc.* 12. *v.* 14. *Quis me constituit* [pag. 239] *vestrum judicem.* 2. Ex exemplo Apostolorum, qui se à collectis, & distributionibus eleemosynarum & particulari curâ pauperum magnam aut maxi[illegible] partem liberârunt, ut tanto melius verbi praedicationi possent vacare *Actor.* [illegible]. 4. Hinc ergo argumentum ducatur à majori ad minus, à speciali cura elee[illegible]ynarum & pauperum, ad specialem pragmaticam circa quaevis negotia saecula[illegible] 3. Ex consequentiâ quam nectit Apostolus 2 *Tim.* 2. *v.* 4. *Nemo militans* &c. — [illegible] *uaest.* An Potestas Ecclesiastica indirecte, hoc est in ordine ad spiritualia versari [illegible] ac debeat circa omnia βιωτικὰ tam politica, quam oeconomica: quomodo Ma[illegible]tus Potestas versatur indirectè circa omnia Ecclesiastica, non quidem quà talia & di-

& directe ac sub illo formali, sed quatenus attingunt hominem externum, ejusque res & actiones animales & civiles, & quatenus palam sunt ac fiunt in Republicâ, ejusque ordinem, regimen, actiones attingunt, aut illis coordinata sunt tanquam adjuncta connexa, & cum illis conjuncta. *Resp.* I. *Concl. Indefinite & in genere*, concedo: quatenus scil. sunt aut debent esse actiones moraliter & spiritualiter bonae, secundum omnes conditiones bonorum operum: hoc est, 1. *Quatenus* tendunt ac dirigi debent ad finem supernaturalem, gloriam scil. Dei & salutem animae. 1 *Cor.* 10. *v.* 31. *Phil.* 2. *v.* 12. — 2. *Quatenus* conscientiae Dei ejusque judicio & dictamini, & legi ac juri divino conformari, iisque subjici debent, & ad regulas ejus exigi. Jam vero hujus juris custodia & interpretatio speciali quâdam ratione est penes Potestatem Ecclesiasticam, & penes Antecessores in Ecclesiâ: quibus directio, usus & applicatio clavium data est; qui vigilant pro animabus, qui conscientias informant, qui incidentes casus determinant.— 3. *Quatenus*, ex verâ fide tum generali tum speciali seu applicante, tanquam fonte suo promanant; & consequenter caritate conditae & maceratae sunt, *Gal.* 5. *vers.* 6. 14. 1 *Tim.* 1. *vers.* 5. De fide enim & caritate docet ac consulit Theologus & οἰκείῳ, antecessorio, publico judicio judicat Ecclesia; quae columna & firmamentum veritatis 1 *Tim.* 3. quam si quis rectè judicantem non audiverit, habendus est tanquam Ethnicus. *Matth.* 18.— II. *Concl.* Sed de negotiis, causis, actionibus cum oeconomicis, tum politicis, aliisque omnibus βιωτικοῖς & ad hoc saeculum pertinentibus, aut etiam *singulariter* seu *in individuo* consideratis aliter statuendum est. Circa *Singularia* βιωτικὰ & saecularia, quae infinita sunt & pertransiri non possunt, non occupatur Potestas Ecclesiastica, nisi ea actor ipse profiteatur, & in peccatis suis gloriando, aut alii eadem denuntient; aut ita gesta sint, ut de notoreitate constet, & scandalum detur aut datum sit sive fidelibus sive extraneis sive utrisque. Ut autem in occulta hominum & familiarum, imprimis in arcana Rerumpublicarum, & interiores sensus ac conscientias quorumvis hominum curiosè inquiratur, machinis juramenti inquisitorialis seu ex officio, & confessionis auricularis adhibitis, [pag. 240] non ad Potestatem Ecclesiasticam, sed potius ad ἀλλοτριοεπισκοπὴν & ad maledictam conscientiarum carnificinam pertinere putamus. De occultis non judicat Ecclesia, nec adigit aliquem ad sui ipsius proditionem atque accusationem. Conferri possunt *Disceptationes Nostrorum de Confessione auriculari*; & quae nos alibi disserimus, *de libertate conscientiae*, & *de Juramento religionis*. — III. *Concl.* Aliter etiam statuendum est, si negotia, causae, & actiones saeculares ac βιωτικαὶ considerentur magis *hypotheticè*, *definitè*, *& in particulari;* quatenus illa secundum omnes circumstantias, & secundum circumstantiales ac speciales juris humani determinationes, hoc est secundum leges positivas & humanas, cognosci, tractari & accuratè dijudicari debent. Ita enim pertinent & ablegandа sunt ad Magistratus, tanquam cognitores & judices competentes: & ad Jurisconsultos tanquam indices & Consiliarios competentes: *illis* enim commissae sunt circa talia claves autoritatis & jurisdictionis; *istis* claves scientiae, prudentiae, consilii. Fundatur haec distinctio nostra in locis 1. *Cor.* 10. *v.* 13. *Eph.* 5. 15. 1 *Cor.* 6. 4. 5. coll. cum *Luc.* 12. 13. 14. coll. cum 2. *Paral.* 19. 11. Ex hujus problematis determinatione inferimus haec. 1. *Consectar.* Dari distinctam quam à disciplinâ theologicâ cognitionem, disciplinam, ac professionem, quam Jurisprudentiam vocamus; quae propriè & principaliter versetur circa particulares circumstantias τῶν βιωτικῶν, earumque distinctiones, determinationes, speciales;

species, ac formas rite ac prudenter applicandas ad facta particularia; cum contra theologia propriè versetur circa principia juris divini, atque unà cum Philosophiâ circa principia juris naturalis, conclusionesque ac theses inde ritè educendas; quae factis ritè cognitis, & regulis specialibus ac circumstantialibus ab humanâ Societate seu Potestate politicâ determinatis applicari debent. Breviter Theologus incipit à jure divino ac naturali, ejusque regulas adducit ad facta & jura humana: Jurisconsultus incipit à factis & juribus humanis cognoscendis atque inter se conferendis, atque inde regulas efformat, easque adducit ad regulas & principia juris divini ac naturalis. Ex hoc consectario explicari aut etiam emendari potest ac debet assertio eximii theologi *Gul. Amesii lib.* 1. *Medull. Theolog. cap.* I. § 12. Quam ibi vide. Nec obstat, quod Levitae & Scribae in V. T. juris divini, moralis, politici, Ecclesiastici & ceremonialis consulti fuerint, deque eo responderint: erat enim triplex illud jus immediate divinum & positivum: cujus ipsi constituti erant consulti & interpretes. At nostrum jus politicum nunc non est tale, sed humanum; nec ex vi cognitionis scripturariae Theologi apud nos vocantur aut rectè vocari possunt Doctores utriusque juris, divini scil. & humani seu politici. Quod si qui sint Theologi (quales in Papatu frequentes) qui praeter facultatem & titulum Theologiae, etiam Juris civilis sibi comparârint, inde non infertur cognitiones & Facultates non posse distingui. Cum quis Doctor [pag. 241] Medicinae insuper assumit Doctoratum Theologiae, aut vice versa; utique nemo negabit facultates illas esse distinctas, quamvis in eodem sint subjecto. 2. *Consectar.* Potestatem & vocationem Magistratus esse distinctam à Potestate Ecclesiasticâ, quod ad cognitionem, judicium & executionem. Nec obstat quod apostolus τὰ βιωτικὰ à fidelibus dijudicari velit 1 *Cor.* 6. aut antiquitus Episcoporum audientia constituta fuerit. Vide *Jurisconsultus ad tit. de Episcop. audientiâ.* Et *Scriptores de Potestate Episcoporum.* Arbitrium illud fuit, non jurisdictio. Etsi posterius aliquid amplius fuisse concedatur: dicimus totum hoc fuisse delegatum à supremâ Potestate politicâ.

CAPUT VII.

De Politia seu Regimine Ecclesiarum.

§. 1. Politia Ecclesiae duo notat. I. Ordinem, & Regimen Ecclesiis impositum, aut potius ab Ecclesiis susceptum & observatum, seu observandum. II. Ἐκτύπωμα & expressionem ejus in Constitutionibus Ecclesiasticis & Liturgiis, secundum quas & per quas tanquam normas & instrumenta Regimen illud servari & exerceri solet. III. Prudentiam & aptitudinem in subjecto gubernante Ecclesiam: ut idem sit, quod Politica Ecclesiastica. IV. Actiones, seu actualem gubernandi executionem. N[illegible] in primâ significatione hic accipimus, & sic describimus: *Politia Ecclesiastica es[illegible] certus ordo, secundum quem externa salutis media in communione Ecclesiasticâ di[illegible]puntur & applicantur.* Ordinem esse, seu ordinatam res sacras in Ecclesiâ dispe[illegible]sandi & applicandi rationem constat ex 1 *Cor.* 14. *vers. ult.*, & ex omnibus locis Sc[illegible]pturae, ubi Ecclesia domus, familia, regnum appellatur 1 *Timoth.* 3. *vers.* 15. Co[illegible]sideratur autem hic ordo in actu primo & in se; vel in exercitio & executione. Cu[illegible] distinctioni affinis est ista: vel jure, vel facto. *Subjectum* ejus esse Ecclesiam

quà

quà talem jam ante dictum est: non vero Oeconomiam, quà talem, nec Politiam civilem, nec Scholam, nec ullum Collegium civile seu saeculare, nec ullos gradus in Politiâ, Oeconomiâ &c. *Objectum* proximum & οἰκεῖον sunt res sacrae externae, quà tales, cum requisitis personis & actionibus; quas *seqq. Disp.* ordine delineabimus, si Deus velit. *Finis* internus & proximus seu opus ejus *primarium*, communionis fidelium cum Christo & inter se promotio & perfectio. *Secundarium*, est scandalorum, persecutionum, scismatum, haereseōn, dissipationum aversio & praeventio; adversariorum confusio; & consequenter major pax & securitas Ecclesiae. Finis externus, seu operis finitio subordinata est salus electorum; ultima est gloria Dei: quae communia cum sint omnibus aliis mediis salutis, hic explicari haut opus. *Efficiens* est Christus Mediator & Ecclesiae caput, quà tale: vel *immediate* & absolutè quod ad essentialia, generalia, [pag. 242] & immutabilia, quae jure positivo determinavit & Ecclesiae in verbo suo praescripsit: vel *mediatè* & hypotheticè, positis scil. ponendis, & tali aut tali casu ac rerum circumstantiâ, quod ad accidentalia peristatica particularia, & ambulatoria; quae jure permissivo Ecclesiis secundum potestatem prudenter & cum conscientiâ determinanda reliquit, ad meliorem aedificationem, non vero ad perturbationem aut destructionem. *Efficientia* inferiora quod ad applicationem ordinis, hoc est ejus particularem constitutionem, receptionem, praescriptionem, & executionem sunt Ecclesia ejusque Ministri. De quo supra *praeced. Parte, & infra* pluribus *in Problematis*. Quomodo autem Magistratus sit causa, quae conservet & Potestate politicâ confirmet Politiam, quamque ea necessaria sit aut non sit; infra *in Problematis* dicemus.

§. 2. I. *Comparantur* cum eâ Regimen oeconomicum & politicum; à quibus Scriptura terminos plerumque mutuatur, quibus sacram hanc Politiam exponit. In his fere cum civili Politicâ convenit. 1. Quod utrobique sit supremus Dominus seu suprema Potestas. 2. Officiarii & Ministri, per quos Regimen administretur. 3. Leges seu Constitutiones. 4. Pacta & conditiones quibus Societas, & Politia seu Regimen ejus constituitur. 5. Cura mediorum ad vitam, pacem, & felicitatem requisitorum. 6. Quod alterum alteri per se qua tale & directè non subordinetur, sed tantum per accidens propter aliud, & sub aliâ ratione formali. Consectar. *Hinc patet Coelum Terrae misceri & spiritualia temporalibus quando alterutra Politia alteri directè subordinatur, aut in eâ essentialiter includitur. Quod ab unâ parte faciunt Autores Pontificii* praeced. Disp. *citati: ab alterâ si suâ intentione non faciunt, saltem à specie confusionis & fallacis ambiguitatis non satis sibi cavent Theologi illi reformati, qui Ecclesiam duplici regimine regi volunt* (Polanus lib. 7. syntagm. cap. 10.) *aut qui utramque Politiam Sacram ac Saecularem Magistratus Potestati pariter subordinant.* Qui posteriores quomodo excusari possint aut non possint, dicemus *in Problematis*. — II. *Differunt* tamen inter se duae illae Politiae. 1. *Objecto* tum formali omnino; tum etiam aliquatenus materiali: quia ut quaedam arcana Rerumpublicarum ad cognitionem & Politiam Ecclesiae definitè & in specie non pertinent; sic vice versa quaedam subjecta cognitionis & Regiminis Ecclesiastici ad Magistratum, quà talem, deferenda non sunt, sive fidelis sit sive infidelis. 2. *Subjecto*. 3. Fine. 4. Efficientibus. 5. Affectionibus. Repetenda & applicanda quae *Thes.* 1. dicta sunt de Potestate Ecclesiasticâ. — III. *Opponuntur* illi. 1. Omnis ἀναρχία & ἀταξία Ecclesiastica. 2. Monarchia, & captivitas Babylonica Ecclesiae sub jugo

Papae,

Papae, & hierarchiae Romanae: ubi sedi & Episcopo Romano omnium Ecclesiarum Politia annectitur & subjicitur. 3. Defectus & aberrationes Politiae Ecclesiarum Orientalium, & aliquarum in occidente; quae in multis, si non in plerisque, Papatui hic similes sunt. 4. Nimia [pag. 243] saecularizatio Politiae Sacrae, ejusque ad Politiam hujus mundi aut ad receptas quasque consuetudines efformatio & conformatio. Quod radix est omnium corruptionum. 5. Nimia vicissim spiritualizatio (ita loquar) Politiae mundanae: ita ut uterque gladius Papae ereptus illi tribuatur, aut Politia civilis in Sacram transformetur, aut saltem ad eam extendatur. De quo infra *in Problematis.*

§. 3. *Dividitur* Politia vel in partes, vel in species. In *partes* dividi potest. I. In quasi materiale & formale. *Illud* est *tum* ordo seu regimen cujusque agendi seu rei, & personae Ecclesiasticae: *tum* jurisdictio, seu disciplina. *Istud* est, partim legis, partim consuetudinis Ecclesiasticae introductio & observatio; & ordinis ac regiminis cum illis conformatio. II. in partes integrales: quae sunt agendorum, seu rerum Ecclesiasticarum ordinatio & executio; adjunctorum & requisitorum ad illa agenda applicatio & cura; morum directio, & disciplina; breviter omnes actus regiminis & jurisdictionis: quos sigillatim cum bono Deo explicabimus. In *species* totidem dividitur, quot Ecclesia visibilis. Tantum nunc indicamus (reliquas ipsi studiosi colligent ex *Disp. de Ecclesiâ visibili)* divisionem in Politiam V. & N. T. *Prior* est *I. vel* Patriarcharum ab Adamo, usque ad populi Israëlitici propagationem in Aegypto. Quam describit *Bonaventura, Corn. Bertramus cap. 2. de Republ. Hebraeorum,* & *Daneus Lib.* 2. *de primi mundi Antiquitatibus cap.* 4. Et ex Pontificiis *Bolduc. Tract. de Ecclesiâ ante legem &c.* — *II. vel* Israëlitarum in Aegypto & deserto, usque ad ingressum in terram Canaan; de quâ *Bertramus cap.* 4. 5. 6. 7. — *III. vel* Israëlitarum in terrâ Canaan; quam *ibid.* describit *Bertramus cap.* 15. Et fusè *Sigonius de Republ. Hebraeorum lib.* 2. 3. 4. 5. & *Menochius.* — *IV.* Decem tribuum: de quâ *Bertramus cap.* 16.— *V.* Judaeorum in captivitate Babylonicâ. *Ibid. cap.* 17.— *VI.* Eorundem post reditum ex captivitate usque ad adventum Christi. De quâ *ibid. cap.* 18. Conferri possunt *Paulus Eberus, & Ludovicus Capellus* qui res Judaeorum istius temporis describunt & *Jacobi Capelli Historia sacra & profana ab Adamo usque ad Augustum, Seldenus de Successione* Sacerdotum, & *de Synedriis.* Imprimis Jesuita *Menochius in tract. de Republ. Hebraeorum.*— *VII.* Eorundem Politia, qualis erat in Christi adventu: qualemque mutationem tunc subiit per ministerium Johannis Baptistae & Christi. Erat illa Politia partim V.T. partim N. — *Posterior* est extraordinaria vel ordinaria. *Illa* inchoata fuit cum missione Spiritus S., & finita aetate seu excessu Apostolorum. Quae quatenus erat extraordinaria, & formaliter apostolica, differt ab ordinaria executionis modo & applicationis; quia erat infallibilis: ita ut consilia & exempla apostolica faciant nobis demonstrationes theologicas, & regulas R[illegible]iminis Ecclesiastici, in iis quae perpetui atque universalis sunt juris & observati[illegible]is. *Ista* est quae post excessum Apostolorum, usque ad finem mundi durabit d[illegible]mpta ex Scripturâ absque assistentiâ [pag. 244] ministerii & directionis infalli[illegible]s. Quae distingui potest. 1. In puriorem & impuriorem. 2. In antiquissimam, a[illegible]quam, intermediam; novam Waldensium scil. & Bohemorum; novissimam post r[illegible]ationem Lutheri. Quae rursum dividi potest secundum nationes in Germanic[illegible]elveticam, Hungaricam, Danicam, Suecicam, Gallicam, Belgicam, Scoticam, Angli-

Anglicam: quam postremam descriptam ab ejusdem defensoribus exhibuit & examinavit Scriptor sub nomine *Didoclavii in Tract.* cui tit. *Altare Damascenum.* Denique Graecam, Armenicam, aliarumque Orientalium. Singularum Politiarum specialem formam & modum disces ex Canonibus Regiminis & Liturgiis, quae infra *Tit. de Canonibus* & *Liturgiis* partem aliquam indicamus.

§. 4. Politiae hujus adjuncta distinctiva, quibus à Politiâ V. T. discriminatur, sunt ista potissimum: I. Quod immutabilis sit, nec ullam aliam in formam mutanda, quod ad essentialia, & generalia. — II. Quod libera sit; non adstricta aut accommodata certo Regimini politico, aut certae nationi, aut regioni, aut locis sacris, aut familiae (quod ad Ministros sacrorum), aut typis & ceremoniis. Hoc discrimen si observetur, utique lumen inferetur controversiis de Sacra Politiâ hodiè agitatis. — III. Quod forma Politiae V. T. fuerit mixta ex monarchiâ (in summo Pontifice); ex Aristocratiâ (in Principibus Sacerdotum & Sacerdotibus, & superioribus Collegiis ac Dicasteriis); ex democratiâ in Levitis, & in Patribus seu Capitibus familiarum, aliisque qui populum repraesentabant; forma vero politiae N. T. sit quasi mixta ex Aristocratiâ & Democratiâ. — IV. Quod illa reciproca esset cum Politiâ civili, idemque esset civis Ecclesiae qui Reipublicae. Erat enim Ecclesia catholica, tunc una quasi Nationalis Ecclesia, nationaliter in tribus majoribus festis anniversariis pietatis atque actibus Ecclesiasticis uno in loco explicitam communionem exercens; regimen insuper & jurisdictionem sacram per summum Pontificem, & Principes Sacerdotum, & nationale ac supremum Collegium seu Consistorium Ecclesiasticum Monarchicè & Aristocraticè exequens, *Deut.* 17. coll. cum 2 *Par.* 19. Ubi videndi *Commentatores, &c rerum Judaicarum Scriptores*, supra cit. Sed aliter se res habet in Ecclesiâ catholicâ N. T.

§. 5. Quandoquidem autem *variis hominum telis petita est & oppugnata autoritas Ecclesiae* (ut loquitur Daneus Loc. Commun. part. 4. libr. 4. c. 1.) dum *ab aliis prorsus negatur, à plerisque disputationibus involvitur; ab aliis sic imminuitur, ut tota ad Magistratum &c. transferatur:* operae pretium facturos nos arbitramur, si omnia accuratius explicemus per Problemata, ac primo quidem de Politiâ Ecclesiasticâ; quae distribuimus in duas classes, quarum prior de naturâ & definitione Politiae: posterior de ejus proprietatibus, oppositis, & partibus. Sit ergo prioris classis. *I. Probl.* An detur talis Politia à Politicâ & Oeconomicâ distincta. *Resp. Aff.* 1. *Quia* Scriptura meminit distinctae [pag. 245] clavis, Potestatis, ministerii, praefecturae, armorum, solii, jurisdictionis, &c. *Matth.* 16. 1 *Cor.* 4. & 5. & 2. *Cor.* 5. & 10. 4. *Zach.* 6. 13. *Deut.* 17. 8. — 2. *Quia* Ecclesia est Regnum spirituale, domus Dei, populus peculiaris, Reges & Sacerdotes, Sponsa Christi 1 *Petr.* 2. 5. & 9. 1 *Tim.* 3. 15. 2 *Cor.* 11. cum *Ephes.* 5. *Apoc.* 1. 5. 6. distincta à Regno, Regimine, & Politiâ hujus mundi *Joh.* 18. Ergo Potestas ejus distincta est. — 3. *Quia* discrimina inter utramque Politiam nimis manifesta supra indicavimus: adeo ut altera alteri substitui, aut c[u]m eâ confundi, aut in eam transformari non possit; nisi velimus Coelum Terrae [m]iscere. Excipi posset. 1. *Exc.* Jus ac Potestatem illam Ecclesiae non concedi in [h]is Terris versanti, sed in Coelis. *Resp.* 1. Uti hic Ecclesia est Regnum gratiae, [s]ic etiam Potestas illi conceditur. 2. Manifestè dici Matth. 16. & 18. *Quidquid liga[ve]ris in Terris &c.* 3. Denique non potest jus & exercitium Potestatis Ecclesiastic[a]e in ligando & solvendo in Coelis concedi, quia nullus illic usus erit: quin immo om[n]is Potest[at]as

Potestas sive Politica sive Ecclesiastica istic abolebitur. 1 *Cor.* 15. — 2. *Exc.* Videtur Potestati & juri Magistratus praejudicium fieri; immo & Regimen in Regimine, Respublica in Republicâ constitui. *Resp.* 1. Minime: non magis quam per Potestatem patriam aut maritalem, cum à Potestate Magistratus distinguuntur. Confer quae diximus in *Tit. Penes quos sit Potestas Ecclesiastica.* 2. Distinguitur non tantum expressè à Politicâ *Joh.* 18. 2 *Paral.* 19. *Deut.* 17. 1 *Sam.* 2. 28. *Psal.* 149. 7. Sed etiam in actu & exercitio separatur, uti videre est 2 *Paral.* 19. & *cap.* 26. in exemplo Uzziae; qui Potestatem non habebat suffitum faciendi: sed Sacerdotes soli Potestatem habebant. Magistratui concessus est divinitus gladius; quem Ecclesia & Ecclesiastici usurpare non debent. Et Ecclesiae concessae sunt claves doctrinae, regiminis, jurisdictionis spiritualis; quas Magistratui non magis licet Ecclesiae sive in totum sive ex parte eripere, & sibi sumere sive possidendo sive utendo, quam Ecclesiae licet Magistratui sive fideli sive infideli gladium eripere. — *II. Probl.* An Ecclesia habeat propriam Politiam, & Regimen intrinsecum; & an illud sit necessarium: an vero, ubi Magistratus est nutritius Ecclesiae, solum extrinsecum eorum Regimen in & circa Ecclesiam sufficiat. *Resp. Aff. pr. Neg. poster.* 1. *Quia* exsertè in Scripturis πολιτεία, regimen, ordo, & dispositio Ecclesiae tribuitur. 1 *Cor.* 14. *vers. ult. Col.* 2. *vers.* 5. — 2. *Quia* Ministri vocantur ductores, rectores, praefecti, pastores, dispensatores &c. ut notum est; & conformiter muneri ac Potestati suae regere, pascere, praeesse, &c. 1 *Tim.* 3. & 5. 1 *Petr.* 5. 1 *Thess.* 5. — 3. *Quia* Ecclesia dicitur grex & populus domini, domus, civitas, regnum & quidem distinctum ab hoc mundo, & regnis hujus mundi: ergo non potest esse sine proprio & connaturali ac homogeneo sibi ordine, regimine, & politiâ spirituali. Et confirmari potest hoc argumentum ex jure & necessitate [pag. 246] naturali. Nam ubicunque est multitudo (imprimis in hâc humanâ infirmitate) ibi ordo: alioquin esset mera confusio, mater divisionis & destructionis. Ubi ordinata & ad unitatem reducta multitudo; ibi ordo, dispositio, & politia. — 4. *Quia* Magistratus politica Potestas non est de essentiâ & ratione formali Ecclesiae; nec semper Magistratus fidelis est, & Ecclesiae nutritius. Necesse est ergo peculiarem esse Politiam Ecclesiae: ita ut Ecclesiâ quâcunque & quandocumque positâ, ponatur ejus Politia. — 5. *Quia* res politicae & Ecclesiasticae (2. *Paral.* 19.), & consequenter Potestas Ecclesiastica à politicâ toto genere distincta est: uti supra probatum est. Ergo & distinctae sunt Politiae. — 6. *Quia* Ecclesia V. T. habuit suam peculiarem Politiam. De utilitate & necessitate politiae agit *Parkerus Lib.* 1. *de Polit. Eccles. cap.* 1. & *p.* 26. 45. Et *Daneus part.* 4. *Locor. Commun. pag.* 579. Et *Zepperus Lib.* 1. *Polit. Eccles. cap.* 1. Non absonum erit si hic inseram approbationem Facultate nostrâ theologicâ ad postulatum Fratrum in Scotiâ adscriptam CXI. theorematis, quibus consentiente Synodo Nationali Scotiae necessitatem, distinctionem, & formam regiminis ac disciplinae Ecclesiarum eruditè d ripserat clariss. theologus Edimburgensis *Georgius Gillespicus.* Formula approb onis à me nomine Facultatis nostrae tunc concepta, sic sonat:

andoquidem visum fuit Reverendo & pererudito theologo D. Georgio Gillespico (. Theoremata de ministerio & regimine Ecclesiastico *impressa Edimburgi apud* *num Tyler a.* 1647. *Facultati nostrae in hâc Acad. Ultraj. fraternè communicare,* *ciumque nostrum super iis exquirere, non potuimus hoc qualecunque officii* *endo huic Fratri nostro denegare. Omnibus ergo lectis & debitè expensis declaramus*

ramus ac censemus, praedictis Theorematis eruditè, & convenienter sacris Literis, nec non communi doctrinae. ac disciplinae Ecclesiarum nostrarum in Belgio controversiam de Ministerio & Regimine Ecclesiastico determinatam esse. Candidè tamen monemus, videri nobis abundantis cautelae ergo in Theor. 3 *uberius explicandam assertionem de MISSIONE seu ORDINATIONE; ne illa tanquam distinctum quid ab ELECTIONE, ad essentiam & rationem legitimae vocationis, absolutè aut simpliciter necessaria putetur. Praetereà* Theor. 76. *addendum, quomodo & quousque Potestas Ecclesiastica sive propria aut directa, sive analogica & indirecta versetur aut non versetur circa membra Ecclesiae incompleta (ita loquamur) hoc est, baptizatos in infantiâ, aliosque omnes cathechumenos, immo & quoscunque auditores. Denique* Theor. 7. & 75. *limitandum, ne totum corpus populi à Synedrio distincti ab omni potestatis Ecclesiasticae participatione, quod ad κτῆσιν & χρῆσιν, in quocunque statu aut casu absolutè excludatur. Aliter enim à nobis (salvo eorum judicio) hoc ex Scripturis & antiquorum consensu explicari, & ab Ecclesiis Belgicis passim observari, Scripta & Disputationes nostrae antehac editae ostendunt. Ultrajecti* IV. *Kal. Apriles* cIↄ. Iↄc. XLVIII. *Subscripserant* GISB. VOETIUS, CAROLUS DE MAETS, JOHANNES HOORNBEECK. [pag. 247]

Epistola, quâ D. Gillespicus approbationem Facultatis nostrae petebat, talis erat: „Reverende & Clarissime Vir, Frater in Domino plurimum observande. Accepi „literas tuas datas Ultrajecti 8. Cal. April. 1647. atque mihimet vehementer gratu- „lor tum de singulari tuâ humanitate tantillum munus tam benignè accipiente, tum „de insigni contra Erastianismum testimonio suffragioque, quod eruditissima tua „epistola mihi exhibuit. Jam verò de alio negotio liceat mihi te interpellare rogo, „quandoquidem ut de eo cogitarem ipse monitor & extimulator eras. Itaque eò res „perducta est, ut nuperae nostrae Synodo Nationali visum fuerit contra periculosis- „simos, & perniciosissimos errores Erastianismi, Independentiae, & libertatis Con- „scientiae falsò sit dictae (nam licentiam multo satius nuncupaverimus) publicum „habere testimonium. Haec tria, ut hoc nostro saeculo, evasere summa Impedimenta; „& ferè solae remorae, religionis, in hâc nostrâ Insulâ juxta verbum Dei, & exem- „plum Ecclesiarum optimè reformatarum stabiliendae, ita si altiùs radices in An- „gliâ egerint, vix fieri potest quin exinde alias etiam, & transmarinas Ecclesias „reformatas, progressu temporis, letalis vulneris aleam subire atque in summum „conjici discrimen oporteat: nisi enim (quod promisit Dominus) invadente tanquam „fluvio hoste, Spiritus Jehovae contra eum incurrerit, ejusmodi errorum longè laté- „que semet diffundentium malignus Influxus, ad alias reformatas Ecclesias, non „potest non brevi pervenire. Quaecunque residuae Ecclesiae reformatae per nostra „caeduntur latera & vulnerantur; nec hoc solum ita obliquè, sed & aperto marte re- „gimen omnium Ecclesiarum passim reformatarum, deditissimo oppugnantur stu- „dio. Praeterea non pauca quae in confessionibus fidei Ecclesiarum reformata[illegible] m „apertè habentur, ab istis Sectariis reprehenduntur, vituperantur, damnantur: [illegible] is „enim obloquuntur quotidie, & palam ogganniunt; imo contra receptam verita[illegible] m „scripturiendi saepenumero tenentur pruritu, pasquillos edunt, nihil minus [illegible] oi „superciliosè arrogantes, quàm temporum mutationem, & (quia rebus student no[illegible] s) „approbatissimarum legum abrogationem: reformatas omnes & singulas Eccles[illegible] as „pro non reformatis imò deformatis insuper habentes, atque (horrendum dic[illegible]) „Chr[illegible] ti

„Christi Ecclesias Antichristianas agnominantes. Interea indignis tractantur modis „qui nolunt nomen dare alicui Sectarum. Atqui viri probi & cordati satius ducunt, „vel cum mille Sectis belligerari, quam foedifragis, perfidis, juratis catholicae & „Christianae veritatis hostibus, manusdare. Quocirca ne latius (si fieri possit) ser- „pat hoc malum, ne haec erroris gangraena se ulterius diffundat & propaget, & ne „contagio pestifera gliscat, Theses hae ad vos transmissae, concinnatae sunt, Syno- „díque nationalis decreto (quod unà cum Theorematis ad vos transmittitur) [pag. 248] „ratae habentur, quoad ipsa doctrinae misi [l. in iis] contentae capita, de quibus inipso „Synodi decreto expressè & sigillatim mentio fit. Pleniorem & planiorem, exactio- „rem & accuratiorem Theseōn approbationem, rejecerunt & distulerunt in proximè „sequentem Synodum nationalem, mense Julio anni jam ineuntis, videlicet quadra- „gesimi octavi supra millesimum sexcentesimum, favente numine celebrandam. „Quo tempore hi unà cum quatuor nostratium Theologicarum Facultatum (quibus „res egregiè committitur & demandatur) sententiis approbativis, vestrae etiam „celeberrimae Academiae calculus albus theorematis hisce addatur, ità tempestivè, „ut coram Synodo illâ Nationali produci & proferri possit: hujus rei fructum ube- „rem & felicem, benedictione divinâ, fore confido: puta ad doctrinae Christianae „partem illam adeò necessariam validius stabiliendam, & harmonico consensu ac „sanctâ conspiratione tot tantorumque orthodoxorum & doctissimorum in diversis „regnis ac rebuspublicis Theologorum, firmiùs corroborandam. Unde & gratissi- „mus hic effectus, Dei beneficio, consequi poterit (neque enim de hac re conclama- „tum est) ut non pauci nunc contra sentientes tantâ animorum conjunctione persu- „aderi possint, ut veritatem catholicam & orthodoxam amplectantur. Quare diserto „non paucorum prudentum & eruditorum fratrum consilio & impulsu, has vobis The- „ses, à vobis examinandas, humiliter offero: ardenter petens & efflagitans ut Theo- „remata istà, in quantum & qualiter vobis probentur, veluti verbo Dei consentanea, „Ecclesiaeque aedificationi utilia, vestro testimonio & suffragio quo apud alios con- „firmentur non careant. Haec habui quae tibi Vir eruditissime communicarem ac „commendarem, quaeque ope tuâ impetrari & perfici vellem. Faxit Deus ut fratres „quoque transmarini commoti malis nostris tanquam suis atque rerum Anglicarum „miserandam & lugendam conditionem seriò pensitantes, foederique Britannico vul- „nerato & periclitanti indolescentes, prompti sint in omnes hujusmodi occasiones „(quod certè mihimet polliceor) ut maturè opem ferant, & ad commune incendium „restinguendum lubenter accurrant, saltem animas suas liberent dulcissimoque hoc „solatio fruantur, fecimus quod potuimus, neque enim subterfugimus quominus pu- „blicum etiam contra gliscentes hujus temporis errores perhiberemus testimonium. „Mihi persuasum est, foeliciorem fore harum turbarum exitum, quam polliceri vi- „dentur prooemia. Deus nobis propitius erit, si sinceris animis ad eum confugeri- „ s, nec talem tantumque nominis foederisque sui contemptum, diu inultum sinet. „ i cum Symmistis tuis doctissimis plurimam salutem precor. Deus vobis omni- „ , vestrisque studiis ac conatibus quam uberrimè benedicat. Scripsi Edenburgi „ Ianuarii 1648. R. T.

„*Deditissimus omni officio* GEORGIUS GILLESPICUS.

.erscriptio erat: „Reverendo Clarissimoque Viro D.D. Gisberto Voetio SS. „ logiae in Academiâ Ultrajectinâ Professori, ibidemque Pastori vigilantissimo".

Con-

Conferri possunt pro distinctâ & sacrâ Ecclesiae Politiâ theologi supra *Cap.* 4. & 5. cit. *Omnes* etiam *Canones antiquae Ecclesiae tum universae*, tum *Ecclesiae Africanae*, ut & *Decreta Ecclesiae Gallicanae*, & *omnes Canones regiminis*, jam inde à temporibus Waldensium, Hussi, Lutheri ab Ecclesiis quibusque Nationum conditi. Ex abundanti, si cui vacat, inspiciat *Canonistas* & inter theologos Pontificios *Scriptores de Legibus:* inter quos subtiliter more suo *Zwarez lib.* 4. *de Legibus Cap.* 11. Et inter politico-Jureconsultos, *Renatus Choppinus de Sacrâ Politiâ*, & *Petrus Marca de Concordia Sacerdotii & imperii seu de Libertatibus Ecclesiae Gallicanae.* Quod ad necessitatem Politiae Ecclesiasticae, dicimus eam necessariam 1. *ad* externam & ordinatam, visibilis seu institutae & particularis alicujus Ecclesiae subsistentiam; 2. *ad* Ecclesiam notandam & indicandam; 3. *ad* Ecclesiae bene esse. Quae ergo doctrinam & disciplinam integrè & purè habet, ea integra & pura est; quae disciplinam mutilatam, illa mutila; quae nullam disciplinam, sive directè, sive analogicè, illa nulla esse videtur Ecclesia visibilis & instituta, hoc est, ordinata multitudo; sed potius promiscuus hominum ad verbum Dei audiendum confluxus; ubi materialiter quidem est populus seu corpus populi; sed forma nulla & species populi, seu nulla castrorum acies ordinata. Hic tamen in variis casibus adhiberi velim distinctionem inter jus disciplinae & factum; inter Potestatem, & ejusdem exercitium; inter possessionem, & usum. Potest enim eclipsin pati, & προσκαίρῳ i. e. temporario usu, & χρήσει carere: ut tamen omni jure, possessione ordinati regiminis & disciplinae non careat. — *III. Probl.* An sit pars officii Christi Sacerdotalis, an vero Regii? *Resp. Aff. poster.* Vide de eo disputantem *Parkerum Libr. cit. p.* 17.—*IV. Probl.* Quodnam sit principium & quis judex, & cujus sit eam quod ad substantialia restituere & quod ad circumstantialia instituere? *Resp.* Supremum & independens principium est Deus: subordinatum & dependens est Christus quà Mediator & constitutus Rex Ecclesiae. Principium dependens instrumentale & infallibile est Scriptura. Principium dependens sed fallibile est ipsa Ecclesia & Ministri Ecclesiastici. Servatis distinctionibus supra in explicatione potestatis Ecclesiasticae al atis: quas hic non repeto. Confer *Parkerum Lib.* 1. *p.* 34. 90. 104. & *Lib.* 2. *p.* 143. 324. cujus conceptus cum his distinctionibus accipi velim. Magistratus est principium dependens fallibile, sed externum & ambulatorium: potest enim adesse aut abesse; salvâ tamen manente essentiâ Ecclesiae, & Politiae Ecclesiasticae.— *V. Probl.* Quodnam sit & non sit proprium ac primum subjectum Politiae Ecclesiasticae? *Resp.* dependet haec determinatio ex iis quae de Potestate Ecclesiast. supra [pag, 250] diximus. Confer. *Parkerum Lib.* 3. *cap.* 1. — *VI. Probl.* An in substantialibus sit immutabilis? *Resp. Aff.* Vide probationem apud *Parkerum Lib.* 1. *p.* 42. 342. 347. Ne actum agam. Quaenam autem sint substantialia ex *Parkero ibid.* colligi potest. — *VII. Probl.* An sit pure monarchica, an monarchico-aristocratica, an aristocratico-monarchica, an purè aristocratico-democratica. *Resp. Primum* statuunt rigidi Papalis monarch[ia]e assertores, omnesque illi, qui solum Papam jure divino primum & immediatum [E]cclesiasticae Potestatis subjectum faciunt, à quo & per quem in Episcopos derivet[u]r. De quo vide *Disputationes Bellarmini de Pontifice* cum *Antagonistis*, & *Historiam C[on]cilii Tridentini.* — *Secundum*, qui Papae supremam Potestatem tribuunt, sic tam[e]n ut Episcopis in Concilio oecumenico congregatis autoritatem non detrahant, ea[m]que in solum Papam transferant. Cujus sententiae fuere Episcopi Hispani in Conc[i]l. T[r]i-

Trident. ut videre est in *Historiâ.* — *Tertium,* qui sacram Episcoporum Potestatem extollunt, & Papam Concilio subjiciunt: quae est sententia Concilii Constantiensis, & Basileensis, & pragmaticae sanctionis in Galliâ, & secundum eam Sorbonae Parisiensis, cujus Doctores in pragmaticam sanctionem jurare coguntur. Vide *Servini Vindicias secundum libertatem Ecclesiae Gallicanae;* & ex nostris *Plessei Mysterium Iniquitatis,* & *Chamierum de Oecumenico Pontifice.* — *Quartum,* qui solis Episcopis Potestatem Ecclesiasticam adscribunt, etiam ablato Papâ. Quales ex Pontificiis ne hodie quidem deesse arbitror, quibus placet celebris ille *Joh. Gersoni tractatus, de Auferibilitate Papae ab Ecclesiâ;* quique subinde consilia agitârunt de constituendo Patriarchâ Galliae. Exemplum habes apud *Rudolph. Botereum Histor. Gallum ad ann.* 1594. cum Papa negaret Henricum IV. ad reconciliationem admittere. Ex nostris nonnulli puram aristocratiam laudant, qui solis Episcopis Ecclesiae Regimen & Potestatem asserunt, & illis solis suffragia decisiva in Synodis tribuunt: Quales scriptores pro hierarchiâ Anglicanâ alibi citandi. Quorum argumenta & exceptiones subruerunt *Parkerus, Gerson Bucerus, Didoclavius, Paul. Baynes, aliique complures* alibi citandi. Purae aristocratiae hierarchicorum quodammodo affinis esse videtur (neutiquam tamen eadem est) Politia eorum, qui Superintendentibus, aut Pastorum Senioribus Potestatem ordinariam concedunt; quando & dum annua Synodus Ministrorum non habetur. *Postremum,* nos statuimus: ut constat ex iis, quae hactenus conformiter praxi apostolicae, & nostratis Ecclesiae Belgicae à nobis determinata. Neque tres aut quatuor antecessores sunt Ecclesia particularis, aut [l. nec] ità eam repraesentant, ut in electione Ministrorum, in disciplinae executione &c. totus populus tantum numerus sit: Confer infra *Part.* 2. *tit. de Vocatione Ministrorum,* & *Part.* 3. *de Clavibus Regni Coelorum.* — *VIII. Probl.* An objectum Politiae Ecclesiasticae sint scholae. *Resp.* 1. *Concl.* Scholae quaedam directè & intrinsecè pertinent ad Politiam [pag. 251] Ecclesiasticam, eique directè subordinantur: qualas sunt catechumenorum, & exercentium se in sacris ac prophetantium, & similia collegia theologica ab Ecclesiis instituta, & per se ab Ecclesiis dependentia. Talia fuerunt olim Collegia Canonicorum quae ab Augustino originem habuisse dicuntur, & sequioribus saeculis scholae monasteriorum Benedictinorum; & etiamnum hodie in Papatu seminaria Episcoporum, & studia regularium; de quibus infra *Part.* 2. disquirendum. In V. T. fuere Ecclesiasticae scholae & collegia prophetantium sub praefecturâ Samuelis, Eliae, & Elisaei. 2. *Concl.* Scholae mixtae, ubi praeter catechesin & Theologiam linguae & artes quaelibet docentur, indistinctè subordinantur Politiae Ecclesiasticae, ubi scil. religio permittitur quidem, sed non est publica; & ubi Ecclesiae distinctas scholas habent à scholis publicis. Ut e. gr. hodie in Turciâ, & olim sub Imperatoribus Ethnicis in Imperio Romano; & hodie alicubi, ubi in Politiis & sub Principibus ac Magistratibus Pontificiis, Reformatae Ecclesiae peculiares suas s[cho]las sive majores sive minores aperiunt. Quod autem publici Ludimagistri & P[ro]fessores ibi quod ad studia artium saecularium directè & immediatè subordinant[ur] Politiae Ecclesiasticae, illud totum est ex concessione aut delegatione Magistrat[us] Politici, aut approbantis aut permittentis; & consequenter juris humani & ambul[ato]rii, non divini & perpetui. 3. *Concl.* Ubi Ecclesia & religio nostra publica est & M[agi]stratus ipse curam scholarum suscepit: ibi nihilominus ludimagistri, qui una p[…]entorum & praelectorum ordinarium & publicum munus sive auxilium Ecclesiis

 prae-

praestant, ab Ecclesiasticâ Politiâ etiam dependent in muneris sui susceptione & exercitio, quod ad illam partem scil., quae in lectione & cantu Ecclesiastico occupatur. — *IX. Probl.* An scholae sint subjectum Politiae Eccles. R. 1. *Concl. Primò* per se, & propriè Ecclesiasticae Politiae subjectum dici nequeunt: sed tantum participatè, quomodo appetitus sensitivus in homine est subjectum rectae rationis, & liberi arbitrii. Ecclesiae enim has aut illas partes, aut appendices regiminis sui, scholis aut ordinariò & perpetuò aut in specialibus casibus subinde curandas & exequendas demandare possunt. Sic e. gr. exploratio eorum qui ad ministerium promovendi, non tantum ab Ecclesiis mediae aetatis sub ἀκμῇ Papatus, sed etiam à nostris reformatis, in Germaniâ, Angliâ, & Belgio scholis publicis, in quibus filii prophetarum educantur, demandata est. Videantur *Constitutiones Ecclesiasticae synodi Nationalis Hagae-comit. a.* 1586. *artic.* 18. Antehac, cum scholae reformatae nobis deessent, presbyteriis seu consistoriis examen ordinandorum commissum est, ut constat ex *Constitut. Eccles. Synodi Nationalis Embdanae.* Postea tamen ad classicos conventus devolutum: Academiis tamen jure solito minimè ablato. Ante paucos annos partim sponte hoc officium à scholis nonnullis Foederati Belgii paulatim intermissum est, partim hâc occasione nonnullis alicubi oppositione factâ impeditum fuit: quâ [pag. 252] de causâ non liquet. De quo alibi forte pluribus disquirendum. 2. *Concl.* Scholae theologicae seu collegia, quae sub Episcopali praesidio & sub communi regulâ ac convictu olim habita instituta fuerunt, quamdiu talia tantum erant, nullâ Potestate Ecclesiasticâ, nulla administratione publicâ fungebantur. Sed collegia purè scholastica & studiosorum theologiae semper tunc mansisse (uti contendit *Himmelius* Theologus Jenensis *in tract. de Canonicatu* &c.) minime inducar ut credam. Sensim enim sine sensu collegia illa canonicorum (à collegiis Ascetarum & Monachorum propriè dictis distinctissima) in clericos & ordines Ecclesiasticos, si non omnes saltem maximam partem presbyteros, mutata sunt: qui non tantum exercitia sua privata in collegio absolverent, sed sub & cum Episcopo Ecclesiam suam, cujus clerici erant, & scholas Ecclesiae illius, docerent, & curarent, alienos à fide converterent; ita ut pro suâ parte Politiae Ecclesiasticae subjectum fuerint tum possessione tum executione. De quo videnda *Reformatio Ecclesiastica Ludovici* a. 816. quam integram exhibet *Goldastus tom.* 3. *Constitut. Imperial. p.* 201. & deinceps. Ut. & *Hist Ultr. Beka p.* 12. & *Heda*, ubi de primis Episcopis Willebrordo, Bonifacio &c. & de donationibus Dagoberti, Caroli, Pipini. p. 26. Conferendi *Molanus, Joh. Bapt. Signius, Augustinus Barbosa, Mireus in Tract. peculiar. de Canonicis.* Et *Cassander in Consultat. tit. de Canonicis.* Ex nostris *Hospinianus de Monachis cap.* 5. Ex JCC. *Tholosan. Lib.* 15. *Syntag. c.* 32. *Besoldus de Majestate cap.* 7. — *X. Probl.* An una specie specialissima Politia, omnibus Ecclesiis imponi & aptari possit? *Resp. Aff.* quod ad substantialia: *Neg.* quod ad peristatica. — *XI. Probl.* An accommodanda & aptanda sit ad Regimen politicum. *Resp.* In substantialibus *Neg.* De quo vide disputantes *Scriptores contra Episcopatum Anglicanum, & contra Papatum Romanum.* In peristaticis cum distinctione videndum, quid Ecclesiae aedificatio & salus requirat & quid ac quousque ibi, si non approbandum, saltem prudenter tolerandum sit. — *XII. Probl.* An Potestas seu Clavis dogmatica à Clave Regiminis ac jurisdictionis separari debeat, & rursum Clavis ordinis à Clave jurisdictionis, & jurisdictio interior distingui ac separari ab exteriori: ita ut una Ecclesiis aut Ecclesiasticis quibusdam con-

concedatur, altera negetur. *Resp.* Ita quidem inveteratas corruptiones Regiminis in Papatu palliare student, & hierarchicas usurpationes tueri. Papae tribuunt Regimen Monarchicum externum totius Ecclesiae, Christo solum internum relinquunt: De quo figmento diximus in *Disp de translatione Papatus à Petro ad Papam.* Episcopis, Ecclesiis cathedralibus, & Capitulis Canonicorum tribuunt Potestatem regiminis. Rursum solis Episcopis jurisdictionem exteriorem in foro (uti loquuntur) Ecclesiastico, solam interiorem in conscientia Sacerdotibus, Confessariis relinquentes. Reliquiae usurpationum istarum haerent alicubi in Ecclesiis quae à Papatu secesserunt: ubi Ecclesiis [pag. 253] particularibus earumque antecessoribus tantum Regiminis ac jurisdictionis adimitur, quantum tribuitur Episcopis, aliisque Consistoriis Politico-Ecclesiasticis, Capitulis Canonicorum, Cameris stellatis, Celsis commissionibus, Convocationibus, Patronis clericalibus, & laicis, consiliis & consiliariis Principum, & ipsis Principibus ac Magistratibus. Consulatur praxis quotidiana, & *Canones Ecclesiastici Angliae*, *Hungariae*, *Bohemiae*, & quae de Regimine in Germanicis Ecclesiis subinde conqueruntur *Zepperus in Politicâ Ecclesiastica*, *aliique Scriptores* mox infra & *Part.* 3. *ub. de Disciplina*, *citandi.* Sed quid pro divulsione illa Potestatis aderre possunt Pontificii, aliique eorum vestigiis insistentes? Nihil nisi factum & consuetudinem, distinctionesque principium petentes sine scripturâ sine ratione. Quod si subinde jus aliquod praetendunt, illud merè humanum est, & fundatum in translatione Potestatis Ecclesiasticae in illos delegatos aut in illa Collegia, solius antiquitatis & diuturnae possessionis praescriptione praejudicans. Cum ergo volenti non fiat injuria, ipsaeque Ecclesiae melioris aedificationis causâ illis talem Potestatem commiserint, sequi videtur quibusdam inter ipsos moderatioribus Cassandri similiumque sectatoribus, jure eam sic usurpari. Sed multa hic reponi possent. 1. Historiae seu narrationi de translatione non credo: probationem exspecto. Typhum saeculi, ambitum, raptum, spolia, circumventionem, spiritum monarchicum aut oligarchicum, facilius ex lectione Historiarum deprehendas; quibus Ecclesiae, earumque Ministri sensim sine sensu circumventi, oppressi, libertate suâ spoliati, paulatim volentes nolente animo tolerârunt immo & concesserunt. 2. Dato tale quid alicubi factum, an inde sequitur ab omnibus Ecclesiis totius orbis communi consensu hoc factum? an ideo Ecclesiae, quae hoc non fecerunt, praejudicium inde patientur? 3. Immo quidquid per coactionem, aut negligentiam, aut ignorantiam, aut imprudentiam hic olim concessissent aut passae essent; an ideo in perpetuum obligarentur Ecclesiae ipsis succedentes? Quo jure divino, quâ lege? Pari jure consuetudinis & successionis oppugnari posset omnis reformatio Ecclesiarum, in doctrinâ, moribus, disciplinâ. 4. Quidquid sit, non debuissent Ecclesiae jus illud alteri cedere, nec in Collegia aut Personas sive politicas sive Ecclesiasticas transferre: nec isti oblatum & collatum debuissent recipere aut retinere. Quid si Ecclesi[illegible] liqua, Diotrephem aliquem caput faciat, & dominium in fidem suam ei deferat, a[illegible] bonâ conscientiâ talem conditionem acciperet? Videatur de divulsione hac p[illegible]tis *Bellarminus Lib.* 4. *de Pontifice cap.* 22. cum *Amesio*, *aliisque ipsius Antag[illegible]istis.* Sed indicemus breviter argumenta quaepiam quae una fontes sint solutio[illegible] quibus spectra illa distinctionum & usurpationum, merae creaturae humanae p[illegible]gentur. I *Quia* Potestas Ecclesiastica seu Clavis indistinctè & indivise Eccle[illegible] & Ecclesiis omnibus tribuitur, & [pag. 254] signatè Clavis jurisdictionis exte-

exterioris *Matth.* 16. & 18. Unde omnes communiter Pontificii & nostri Ecclesiasticam Potestatem accersunt. — II. *Quia* Ecclesia quaelibet particularis vocatur sponsa Christi, domus Dei, columna veritatis, grex & populus & clerus Dei 2. *Cor.* 11. *vers.* 2. 1. *Tim.* 3. *v.* 15. *Actor.* 20. *v.* 28. cum 1. *Petr.* 5. *v.* 2. 3. & quilibet presbyteri vocantur προεστῶτες, προιστάμενοι, ἐπίσκοποι pastores, oeconomi & dispensatores &c. quibus Potestas dogmatizandi, regendi, judicandi negari non potest. Vide 1. *Thess.* 5. *vers.* 12. 1. *Tim.* 5. *vers.* 17. *Tit.* 1. *vers.* 7. *Actor.* 20. *vers.* 17. 28. 1. *Cor.* 4. *vers.* 1.

CAPUT VIII.

De Ecclesiasticis Canonibus, Decretis, Moribus seu Consuetudine.

§. 1. De Legibus in genere earumque naturâ & proprietatibus agunt *Scriptores Politici, Juridici,* & *Theologi: nostri in Secundâ Parte Theologiae,* ubi *de Bonis Operibus in generali,* seu *in Prolegomenis ad Decalogum: Pontificii ad Thomae* 1. 2. *qu.* 90. *&c.* & passim *Casuistae* ac *Canonistae.* Ut nunc praeteream *Tractatus peculiares Bannes, Zuarezii &c.* & *Vivialdi Candelabrum aureum, Barthol. Mirandae &c.* Quae omnia alibi iudicanda: Nunc de Canonibus. Leges distinguuntur in Divinas & Humanas. Divinae sunt morales, ceremoniales, forenses. Humanae sunt vel civiles vel Ecclesiasticae. De *illis* consulendi *Scriptores Politici* & *Juridici. Istae* specialiter dicuntur Leges canonicae, Canones, Διατάξεις, Διαταγαὶ, Constitutiones Ecclesiasticae, Statuta Ecclesiastica, Capitula, & synechdochicè Decreta & Traditiones. Describi possunt Canones, quod sint *Leges scriptae ad communem directionem Regiminis Ecclesiastici autoritate Synodali constitutae.* Hanc descriptionem sic explicamus. I. Dico *Leges*, ut distinguam *primò*, à Sententiis judicialibus quae secundum Leges illas feruntur: *Deinde* ab aliis quibuscunque Decretis Ecclesiasticis, quae super variis casibus & negotiis Regiminis Ecclesiastici condi & formari solent. — II. Dico Leges *scriptas*, ut distinguam à Moribus, seu Consuetudine Ecclesiasticâ: de quâ infra. — III. Dico *directionem Regiminis Ecclesiastici:* ut distinguam à Formulis & Liturgiis agendorum sacrorum. — IV. Dico *Directionem communem*, ut distinguam tum ab extraordinariis in casu necessitatis aliove extraordinario statutis: tum à specialibus indultis, dispensationibus, praerogativis, privilegiis: de quibus infra. — V. Dico *Regiminis Ecclesiastici*, ut Canones à Legibus civilibus distinguam. Cum objectum directionis immediatum hic sit regimen sacrum, seu Politia Ecclesiastica: mediatum, res, personae & actiones Ecclesiasticae. Sed Legum civilium objectum immediatum sit Regimen politicum, seu Politia civilis: mediatum, τὰ βιώτικα seu saecularia, hoc est, res, personae, actiones civiles seu saeculares saeculariter seu [pag. 255] civiliter consideratae. — VI. Dico *constitutae*, ut distinguam à capitibus circa directionem & Regimen Ecclesiae sapienter conceptis sive privato alicujus aut aliquorum studio, sive publico mandato, quae tamen quia à publicâ autoritate non recipiuntur & praescribuntur, leges proprie dici nequeunt; sed tantum consilia aut dictata prudentum, quibus salubriter in Regimine Ecclesiastico uti possumus. Quo loco habentur *Lanceloti Institutiones Juris Canonici*, ab illo quidem de mandato Pontificis Romani conscriptae, sed ob interventum mortis ab eodem non autorizatae. — VII.

VII. Dico *autoritate Synodali:* ut distinguam ab accessoriâ seu superadditâ Canonum confirmatione (non vero Constitutione), quae fit à solo Magistratu politico. — VIII. Dico *Synodali*, ut distinguam à Statutis & Moribus particularibus cujusque parochialis Ecclesiae aut Presbyterii.

§. 2. Requisita seu conditiones Canonum sunt. I. Ne Jus aliquod fundent conscientias directè obligandi; sunt enim Leges humanae. Jam vero sola Lex divina conscientias obligare potest; uti aliunde hic praesupponimus & infra *in Problematis* tribus verbis contra Pontificios docebimus. Quod etiam extendimus ad Canones, si qui dogmata necessaria fidei confirment & praescribant. Nam tales Canones non obligant conscientiam directè immediatè & per se ad talia dogmata recipienda; sed solum verbum Dei. — II. Ne fiant perpetui, aut in perpetuum praescribantur, illi scil. qui particulares ac circumstantiales ordinis, temporis, modi, rituum & similium adiaphororum determinationes continent: sed perpetuò libertas servetur addendi, minuèndi, abrogandi, mutandi; quotiescumque turbatus aut tranquillus rerum status aut Major aedificatio Ecclesiae ita tulerit. Et hoc exsertè stipulatur *Postremus Canon ordinis Ecclesiastici in Belgio constituti* an. 1578. 1581. 1586. 1619. Confer infra *de Ritibus Ecclesiasticis.* — III. Ne propter particulares quasque occasiones & casus condantur; nec quaevis Consilia, Decreta, Consuetudines canonizentur, hoc est, in Canones transformentur. Sufficit enim & praestat Decretis aut Moribus nonnulla servari. Alioquin pluribus laqueis se induunt, quibus libertas, ac prudentia Christiana impeditur: & tristi exemplo suo monere nos debet Ecclesia Romana, in quâ tandem fabricata est à *Gratiano concordantia discordantium Canonum*, quod & *Decretum* dicitur; cui postea additi sunt *Decretalium libri quinque*, tot titulis distincti: & illis *Clementinae*, *Sextus*, *Extravagantes*. Tantae molis erat constituere Corpus Juris Canonici. — IV. Ne condantur circa ambulantes gentium, Regionum, Provinciarum &c. ritus ac mores civiles in specialibus gestuum, vestium, domuum, supellectilium, funerum, nuptiarum, &c. in communi vitâ formis & modis. Quod si propter scandalum hic & nunc aliquid statui debeat, id Monitionibus coram vivâ voce adhibitis, aut per Epistolas Synodicas scriptis commodissimè & tutissimè fieri poterit. — V. Ne sint multi numero; sed quam fieri potest, [pag. 256] paucissimi. Cautiores nos reddant antiquorum Conciliorum Canones, qui paulatim succrescentes tandem in Panormiam, concordiam discordantium Canonum, & Decretum Gratiani, immo & vastum Corpus Canonicum excreverunt; hoc rursum fisso in jura vetera & nova. De quo infra *Cap.* 13. & 14. agimus. Multitudo Legum perdidit Ecclesiam Romanam & regimen spirituale in forum mere litigiosum commutavit. — VI. Ut breves sint quantum fieri potest; nihilominus distinctè ac perspicuè concepti. — VII. Ne nimis rigidè executio & observatio eorum praescribatur ac teneatur: ne scil. aut Legibus divinis aequiparari, si non praeferri videantur; aut omnis prudentiae ac caritat Christianae aequitas & *συγκατάβασις* excludatur. Tunc enim summum jus fieret summa injuria, nec aedificatio Ecclesiae suprema lex esset. Conferendi *Ethici* & *Th logi de Aequitate.*

. Accidunt Legi Canonicae quaedam communia aliis Legibus, quaedam ipsi pr ia. — I. *Communia* ut dispensatio, declaratio, privilegium, exemtio, irritatio, ab gatio. *Dispensatio* est, quando in aliquo, quo viget & obligat Lex, tollitur obliga Legis ab aliquo homine particulari, reliquis manentibus obligatis. In Papatu

ret

dicitur etiam *gratia*, *indulgentia*, *concessio*. *Declaratio* seu *interpretatio* Legis est, quando declaratur in aliquo casu Legem non obligare. *Privilegium* est veluti privata Lex in alicujus favorem data: seu, quando quis excipitur ab obligatione Legis communis. De eorum speciebus, ad Ecclesiastica appropriatis prolixè *Basseus in Floribus Theol. practicae*. Ubi recentiores plerique citantur. *Exemtio* est species Privilegii; estque libertas seu eductio ab aliquâ subjectione aut servitute. *Irritatio* est, quando Lex aboletur antequam perfectè obligat. *Abrogatio* est quando Lex, quae jam perfectè obligabat, simpliciter aboletur & tollitur. *Derogatio* est quando Lex ex parte tollitur, ex parte manet. De his omnibus operose nimis (saltem quod ad Ecclesiastica) *Zwarez de Legibus*, *Rodericus* in vasto opere *de Regularibus*, *Miranda in Manuali*, *Casuistae* passim &c. — II. *Propria* sunt. 1. *Quod* non sit armata, sed inermis, destituta scil. imperio & coactivâ Potestate. 2. *Quod* nihilominus sanciri possit, sub poenâ Canonicâ, suspensionis scil., degradationis, inhabilitatis ad munera Ecclesiastica. 3. *Quod confirmatio* politica adscisci possit ad ejus autoritatem statuminandam, & ad removenda impedimenta executionis, & consequenter, ipsa politizari. 4. *Quod* vicissim Legem aliquam civilem adaptationem, & judicii ac Potestatis Ecclesiasticae applicationem Canonizare (ut loquuntur in Papatu), hoc est, Canonicam facere possit.

§. 4. Canones Ecclesiastici variè dividuntur. — I. Ex *efficiente* & *objecto cui*, alii dicuntur Ecclesiae universae, uti loquuntur; alii Ecclesiae particularis. *Illi* sunt constituti aut saltem approbati in Conciliis Oecumenicis, ad regimen omnium in orbe (Romano scil.) Ecclesiarum: & hos exhibet *Codex Canonum* [pag. 257] *Ecclesiae universae:* graecè à *Tilio Episcopo Meldensi* in Galliâ, & postea à *Justello gr. lat. cum notis editus*. Huc facit *Photii Nomocanon cum Scholiis Balsamonis ab* eodem *Justello* gr. lat. *editus*. Tales etiam feruntur *Canones* dicti *Apostolorum;* de quibus infra *in Problematis*. Post Photium & Schisma inter Orientales atque Occidentales, qui dictorum Generalium Conciliorum Canones in Tomis conciliorum exhibentur, sequioris aetatis, & valoris, & revera particulares, Occidentales scil. seu Romani: de quibus mox. *Isti* sunt constituti & applicati ad regimen Ecclesiae particularis. Et sunt vel *Orientalium*, quos vide in *Jure Orientali Graecorum à Leunclavio edito:* vel *Meridionalium*, *Ecclesiae* scil. *Africanae;* quos *gr. lat.* dedit laudatus modo *Justellus:* vel *Occidentalium*, Ecclesiae Gallicanae, Hispanicae, Anglicanae, quarum Concilia seorsim edita, in quibus Decreta & Canones earum exhibentur. Cum quibus conferendi *Tomi Conciliorum*, edit. *Surii*, *Nicholini*, *Crabbe*, *Binii;* & *Epitome seu Summa Conciliorum Barthol. Caranzae:* ubi pleraque provincialia comparent. *Codex Canonum Ecclesiae Romanae à Wendelstino seu Cochleo a.* 1528. *editus*, & ante annos aliquos Parisiis recusus, peculiariter hic considerandus. — II. Ex *diversitate temporis*, dividuntur in Antiquos, Mediae aetatis, & Novos. De illis & istis jam diximus. Restat de his quid indicemus. Sunt autem illi vel novitatis & ἀκμῆς Papatus à saeculo duodecimo inclusè usque in hunc diem: vel discessionis à Papatu & reformationis tum non pertendentis, tum pertendentis. *Illius* partis farraginem Canonicam distinctè mox infra indicabimus *cap. de Jure Canonico*. *Illius* [l. *istius*] partis *Canones & Constitutiones* sunt, quae mihi nunc occurrunt aut ad manum sunt, *Genevenses*, *Belgicae*, *Scoticae*, *Anglicae* (*a.* 1603. & rursum *a.* 1640.), *Hungaricae*, *Transsylvanicae*, *Bohemicae* & *Polonicae Fratrum unitatis*, *a.* 1633. & postea *a.* 1660. *cum scholiis J. Amosi Comenii* editae;

editae; *Hassiacae; Palatinae; Embdanae; Tigurinae Lavateri; Nassqvicae* cum *Zepperi Politiâ Ecclesiasticâ* editae. Anglicas nuper à coetu Theologorum Londini conceptas, hic non numero, quia opus illud in spongiam incubuit, nec Ecclesiasticè consummatum & approbatum, nec politicè confirmatum. Ecclesiarum peregrinarum in Angliâ per *Joh. à Låsco a.* 1550. Ecclesiarum Belgicarum ibid. per *Mart. Micron*, Belgicè a. 1554. — III. Ex *diversitate objectorum circa quod* variè dividi possunt. *Alii* enim conditi sunt de doctrinâ universim, aut de aliquo Doctrinae capite, ut e. gr. *Canones Synodi Dordracenae a.* 1619. quamvis hi strictè & propriè Canones dici nequeant: *Alii* de Regiminis Ecclesiastici substantialibus: *Alii* de ejusdem Regiminis accidentalibus, & peristaticis: *Alii* specialiter de Ritibus: *Alii* specialiter de Vocationibus & Ordinationibus Ministrorum: *Alii* de aliis secundum omnes Politiae Ecclesiasticae titulos & subtitulos. Ex Pontificiis *Martinus Funes in* suo *Speculo* ita distribuit; unde sequentia excerpo. „Lex agendorum Ecclesiasticorum, vel *divina*, „de administratione septem sacramentorum: vel *Ecclesiastica humana*. Haec rursum „est vel *praeceptiva, vel poenalis. Illa* est vel *communis* vel *propria. Communis* est „triplex. I. *Prima* omnibus [pag. 258] Christianis, quae est quintuplex: sanctificandi festa: jejunandi diebus ab Ecclesiâ praeceptis: confitendi semel in anno: „communicandi in Paschate: denique solvendi decimas. Hic nota, priora quatuor „in vulgaribus Catechismis κατ' ἐξοχὴν vocari praecepta Ecclesiae, quae decalogo „subjici solent.— II. *Secunda* omnibus beneficiatis & clericis in sacris, & sunt quinque: „de gestatione habitus clericalis & tonsurae: ne clericus saecularibus negotiis se „immisceat: castè vivendi: legitimè administrandi & recipiendi sacramenta: horas „Canonicas recitandi. — III. *Tertia* solis & omnibus beneficium Ecclesiasticum habentibus.— *Propria* est quadruplex. I. *Prima* quorundam beneficiatorum: 1. *Episcoporum:* Romani Pontificis: Patriarcharum: Archiepiscoporum: Episcoporum. „2. *Dignitatum*, videl. Cardinalium, Legati summi Pontificis, Archidiaconorum, Archipresbyterorum. 3. *Officiorum*, ut Parochi, Patroni. 4. *Regularium* utriusque „sexus. — II. *Secunda*, Principum & dominorum temporalium. — III. *Tertia*, Judicum, Accusatorum, Reorum, Testium, Advocatorum, Notariorum. — IV. *Quarta*, „aliarum personarum saecularium, ut Doctorum, Studiosorum, Medicorum, & similium.— *Lex poenalis* est duplex: *vel enim continet censuram*, qualis est excommunicatio major & minor; suspensio; interdictum: *Vel non continet*, ut est irregularitas, „degradatio, depositio, cessatio à divinis; & aliae arbitrariae, jejuniorum, carceris, „& similes". Quaenam circa materiam hujus divisionis, alioquin accuratè quod ad formam & accommodatè ad hierarchiam Papalem institutae, animadverti possint, suis quaeque locis indicantur.

§. 5. Hactenus de Canonibus. Sequuntur Decreta Ecclesiastica, quae & quatenus à canonibus distinguuntur. Nam vox *decreti* vel latè, vel strictè accipitur. Latè acce[illegible] *notat quascunque Ecclesiarum circa negotia Ecclesiastica generalia aut particular[illegible] conclusiones*. Strictè accepta dupliciter sumitur. 1. *vel* pro Canonibus propriè sic [illegible]lictis: quomodo *Burchardus Wormatiensis* suam *Collectionem Canonum* vocat *lib*[illegible] *Decretorum;* & *Gratianus* suam *Discordantium Canonum concordantiam* vocat *De*[illegible]*um;* & *Laurentius Bochellus* suam *Collectionem*, *Decreta Ecclesiae Gallicanae*. 2. [illegible]pro omnibus actis Ecclesiasticis, quae sunt praeter Canones. Et haec acceptio hu[illegible]loci est. Tabulae quibus Decreta Ecclesiastica exhibentur, sunt Acta Synodorum

rum Generalium, Particularium &c. Antiquarum, Recentiorum &c. De quibus *Part.* 3. *ad tit. de Conciliis.* Decretis Ecclesiasticis quomodocunque exequendis, denuntiandis, communicandis inserviunt *Epistolae Synodales* de quibus *Part.* 3. dicendum. Materia seu contentum Decretorum & Actorum Ecclesiasticorum ad haec quinque ferè revocari potest 1. Descriptionem aut praescriptionem ordinis & decori in agendis sacris, & in conventibus Ecclesiasticis hic nunc observandi. 2. Negotiorum particularium expeditiones, earumque expediendarum rationes. [pag. 259] Sunt autem negotia illa quae intercedunt Ecclesiis & Ministris, vel cum aliis Ecclesiis & Ministris, vel cum Politiis & Magistratibus, iisque amicis, inimicis, mediis seu neutralibus. 3. Quaestionum circa religionem, & Casuum conscientiae determinationes. 4. Causarum quarumcunque contentiosarum decisiones. 5. Censurarum ordinationes, executiones, relaxationes, abolitiones. Quae omnia Conciliorum antiquorum & recentium acta inspicienti patescent.

§. 6. Decreta Ecclesiastica variè dividi possent: nos in praesentiarum contenti erimus distinxisse ea in propria, analogica, aequivoca. I. *Propriè* dicta Decreta E[redacted] clesiastica sunt, quae Ecclesiastica autoritate, in legitimo conventu legi tur. Eaque sunt vel Primaria, vel Secundaria. *Illa* sunt Synodalia. *Ista* s sbyterialia seu Parochialia, tum Districtualia seu Classicalia. — II. *A* sunt quadruplicia, Academica, Politico-consistorialia, Episcopalia, Poli clesias & Ecclesiastica. *Prima*, Academica, sunt, quae ab Academiis seu theologicis, ex generali aut speciali sive delegatione, sive concessione . Potestatem aliquam participantibus, circa res Ecclesiasticas concipiuntu tributum fuisse Academiis constat ex Scriptoribus de Academiis, earumq is. Post reformationem ubi regiminis Ecclesiastici forma ad simplicitaten proxime revocata est, Academiis minus tribui solet; plus, ubi à primaeva citate longius abest. Ante reformationem celebrior fuit autoritas Acade bonae Parisiensis, quâ etiam Papae subinde in ordinem coacti sunt, uti plum Johannis. 22. ad palinodiam erroris de animarum statu post adacti. De quo vide *Scriptores in Mysterio Plessei* citatos. Post reformati ritas ejusdem crevisse videtur, Regum & supremae Curiae Parisiensis sp lustrata: uti nominatim constat ex *Variis Actis & Decretis contra molimi Jesuitarum;* de quibus consulenda *Historia Jesuitica.* Adeo ut nunc minu bere videatur illud dicterium antiquitus jactatum: *Decreta Sorbonae no Sequanam.* Sed de Academiarum Potestate alibi, in *Disp. de Scholis.* 2. *I*[redacted] *sistorialia* sunt, quae fiunt à quibusdam Consistoriis in Germania sic dictis : qualibus Decretis Superintendentes atque Inspectores, & per illos Ecclesiae illic gubernantur. Quae autem & qualia sint illa Consistoria, & quae eorum jura ; peculiari tractatu explicatum est à *Christiano Webero.* Et nos infra *in Problematis* aliquid de iis disquiremus. [3.] *Episcopalia* rursum sunt triplicia, vel *pure Episcopalia*, qua ia antehac fuerunt in Anglia: *vel Politico-episcopalia*, qualia Principum quorund m Protestantium Germaniae, qui Administratorum, Episcoporum, & Principum I c-clesiasticorum nomine insigniti, utramque Potestatem exercebant, ut Magdeb r-gensis, Hallensis, Bremensis &c.: *vel* [pag. 260] *moderatè-Episcopalia ;* qualia Sup r-intendentium & Seniorum in Poloniâ, Hungariâ, Transsylvaniâ, Bohemiâ, Mora â. 4. *Politica* sunt decreta Principum & Magistratuum circa Ecclesiasticorum Decret o-r m

rum confirmationem, defensionem, & executionem: quae formaliter non sunt Ecclesiastica, sed Politica. Dicuntur autem Ecclesiastica objectivè, seu secundum extrinsecam denominationem. Confer supra *Tract. de Potestate & Politia Ecclesiarum.* — III. *Aequivocè* & *catachresticè* dicta Decreta Ecclesiastica sunt vel praetensa Ecclesiastico-politica, vel Politico-Ecclesiastica. *Prioris generis* sunt Papalia, Consistorialia, S. S. Congregationum, Conciliaria, Archiepiscopalia, Episcopalia, Capitularia. *Papalia* exhibentur *Epistolis decretalibus*, *Bullis*, *Motibus propriis*, *Brevibus*, *Vivae vocis Oraculis.* Quod si autem Decreta Papae ad communem Ecclesiae usum spectare putentur, ea peculiariter dicuntur *Constitutiones summorum Pontificum*, quas jam inde ab edito Jure Canonico usque ad Paulum V. peculiari volumine collectas edidit Stephanus Quaranta. *Consistorialia* dicuntur, quae Papa cum Consistorio Cardinalium, aut Consistorium tempore interregni condidit. Quales autem & quomodo Consultationes Consistorii instituantur, docet Cardinalis *Paleotus* tract. *de Sacris Consistorii Consultationibus. S. S. congregationum Decreta* sunt, quae fiunt super dogmatis, ritibus, aliisque controversiis aut negotiis Romano-Ecclesiasticis. Quae autem & quales sint quindecim sacrae Congregationes Cardinalium à Sixto V. constitutae, & quae negotia singulis assignata, ex professo explicat *Quaranta Lib. cit. pag.* 243. 272. & nos ex illo infra *Part.* 2. *tit. de Cardinalibus. Conciliaria* seu Synodalia sunt Decreta Pseudo-synodorum jam inde ab ἀκμῇ Papatus usque ad Concil. Tridentinum inclusè; & Dioecesianarum Synodorum jam inde à Concilio Trid. usque in hunc diem. *Archiepiscopalia*, *Episcopalia*, & *Capitularia*, sunt quoruncunque Episcoporum, & Capitulorum, quae sigillatim indicare operosum & otiosum esset. Quisque potissimum notet ea, quae in locis ubi vivit, concepta aut edita novit. Praetensa *Politico-Ecclesiastica* sunt, qui à Principibus & Magistratibus Potestatem Ecclesiasticam usurpantibus & in Ecclesiae doctrinam ac regimen se intrudentibus illegitime sanciuntur. Qualia sunt e. gr. Famosum illud *Decretum Ordinum Hollandiae pro Pace Ecclesiarum a.* 1614. Cui eruditum scriptum ab anonymo oppositum fuit. Cujus receptionem & subscriptionem cum urgerent apud Ecclesiasticos, experti tandem sunt, fuisse illud aurum Tholosanum, quod proprios Dominos perdidit. Vide malorum & continentionum syrma inde secutum in *Historiâ Ecclesiasticâ D. Triglandii* vernaculo sermone conscripta. Utinam discerent hodie, quorum interest, mandato munere fungi, & πολυπραγμοσύνην Diotrephicam & Caesareo-Papalem, ceu pestem fugere. Prodierat etiam, rebus in Belgio per Remonstrantes turbatis, *Ordinum Transisalaniae Decretum super quinque* [pag. 261] *controversis Articulis:* Cui Ministri classis Steenwicensis sapienter & animosè se opposuerunt. Adhaec *Constitutiones Ecclesiasticae Ordinum Provinciae Ultrajectinae a.* 1612. quae à Petro Cudsemio apostatâ & tunc sacrificulo Coloniensi in Latinum sermonem translatae, & additis notis exagitatae sunt, aliquam partem non immeritò. Denique novae *Constitu[illegible]es Ecclesiasticae*, quas nomine Regis Ecclesiis Scoticis obtrudere conabantur a. [illegible]8. De quibus *Historia rerum in Scotiâ gestarum.*

DE CONSUETUDINE.

[illegible]isque actum est de Canonibus & Decretis Ecclesiasticis, quae scribuntur; sequ[illegible]r nunc Lex non scripta, quam *Consuetudinem*, *Mores*, *Praxin communem aut receptam*,

receptam, Praescriptionem appellare possumus. Scio apud Jureconsultos distingui Praescriptionem à Consuetudine: sed haec distinctio ad rem praesentem non facit. Nos respicimus acceptionem Tertulliani, qui librum quendam suum, titulo *Praescriptionum adversus haereticos* insignit. Consuetudo in *Jure Canonico* explicatur *quod in communi est usu. Cap. consuetudo, dist.* 1. Accipitur autem haec vox vel latè, ut etiam Legem scriptam complectatur (vide *C. cit. dist.* 1.) vel strictè, ut Legi scriptae opponitur. Et haec acceptio hujus loci est; & Ibidem sic definitur: *Consuetudo est jus quoddam Moribus institutum, quod pro Lege suscipitur, cum defecit Lex.* Ad cujus definitionis intelligentiam notandum cum *Zwarezio lib.* 6. *de Legibus cap.* 1. *num.* 5. Consuetudinem dupliciter spectari posse: *Uno modo,* ut est quid facti, & sic nihil aliud est quam frequentia actuum similium exercitorum à Majori parte communitatis, à viris videlicet ratione utentibus, per quos actus jus quoddam constituitur. *Altero modo,* ut est quid juris, & sic nihil aliud est quam Jus non scriptum, quod ex frequenti actuum similium exercitio, seu longo & continuo usu nascitur. Porro Consuetudinis tres proprietates seu effectus vulgo ponuntur à *Scholasticis ad* 1. 2. *qu.* 97. *art.* 3. & passim à *Casuistis,* & ex nostris *Zanchio Lib.* 1. *de lege Dei cap.* 10: 1. Legem mutare, abrogare, tollere, immo etiam confirmare. 2. Legem interpretari. 3. Legem facere & constituere. Quod ad tertium effectum. Ut Consuetudo vim Legis habeat, communiter istae quinque conditiones requiruntur. 1. ut sit rationabilis, hoc est ut habeat conditiones Legis justae. Hinc sequitur, nullam Consuetudinem legitimè introduci posse contra Jus divinum aut naturale. 2. Ut nascatur ex pluribus actionibus, iisque externis & manifestis: ita ut una actio sit quidem principium Consuetudinis, non tamen Consuetudo. 3. Ut si Consuetudo Legem aliquam abroget, illa tanto tempore duret, quantum ad [pag. 262] praescriptionem requiritur. Secus se res habet cum tantum est praeter Jus, non contra Jus. 4. Ut à populo ex certâ scientiâ sit introducta, & quidem sciente illo, qui publicam Potestatem habet. Unde sequitur non valere Consuetudinem, quae per errorem introducitur: nec etiam cum ille, penes quem Potestas est jus condendi, animum non habet Consuetudinem introducendi. 5. Ut major pars populi usa sit Consuetudine, vel illius usum expresse aut saltem tacite approbarit. Circa has conditiones varia, apud Autores citatos excipiuntur, distinguuntur, & disputantur. Nos ea mittimus; quod pleraque non tam ad res & leges Ecclesiasticas, quam ad civiles accommodata sint & quod Consuetudo tanti nobis non sit, ut in mere adiaphoris Ecclesiasticis Legis vicem praestare putemus. *Azorius Institut. Moral. part.* 1. *lib.* 5. *cap.* 17. *qu.* 2. & *Zwarezius Lib.* 7. *cap.* 4. Consuetudinem faciunt triplicem, contra Legem, praeter Legem, secundum Legem. *Contra Legem* est, quae consistit in actibus frequentatis contra Legem, & vim habet abrogandi legem, concurrentibus debitis conditionibus. *Praeter Legem* consistit in frequentatione actuum, qui nullâ Lege vetantur. *Secundum Legem,* est illa quae declarat seu interpretatur Legem. Si hae divisiones ad Ecclesiastica nos ·a applicentur, *Primae* speciei exempla possent esse ista, Quod Deputati Magistra ıs in consistoriis sessionem non habeant de quo supra *Cap.* 5., quodque in Vocatic i- bus Ministrorum Jus patronatus non exerceatur ab illis qui antehac à principio ·- formationis illud non exercuerunt; quod in administratione Coenae Minister ,d mensam stans formulam institutionis de Coena non legat, sed in suggesto: quam is nostri Canones Ecclesiastici, aliquam istorum mentionem faciant, non tamen n

for ıa

forma praescribant; uti nonnulli perperam opinantur. *Secundae* exempla sint, quod Ministri Belgici ordinariò aperto, Galli & Gallo-Belgici operto capite concionentur; quodque illi in baptismo trina, isti vero unica aspersione utantur. *Tertiae* exemplum est, quod examina praeparatoria Candidatorum ministerii vigeant; alicubi etiam examen in lingua graeca & hebraica praemittatur.

Caput IX.

Explicantur Quaestiones aliquot theticae de Canonibus Ecclesiasticis.

§. 1. De Canonibus ista quaeruntur. *I. Probl.* An debeant esse Canones; secundum quos Ecclesiae communiter regantur. *Resp.* 1. *Concl.* Non sunt absolutè cuivis Ecclesiae particulari necessarii necessitate medii, ne quidem praecepti. 2. *Concl.* Multò minus sunt necessarii, qui ab universali Ecclesiâ conditi, omnes particulares quorumcunque [pag. 263] temporum & locorum Ecclesias obligent aut dirigant. Nam *primò* tales nunquam fuerunt in rerum natura: nunquam enim post excessum Apostolorum aliqua persona aut aliquis coetus fuit, qui omnes orbis Ecclesias legitimè repraesentaret, earumque Potestate & mandato instructus Canones conderet. Si qui opinantur de dictis Canonibus Apostolorum, Canonibus Ecclesiae universae, Traditionibus sive apostolicis sive Ecclesiasticis; illi de solida probatione cogitent; quam hactenus non vidimus. *Deinde* chimaerici illi Canones, qui omnes Ecclesias obligarent, aut saltem dirigerent, circa ea quae Jure divino determinata non sunt, (nam de Jure divino determinatis aliter & cum distinctione judicandum: de quo infra) nec debent nec possunt condi. Quid enim absurdius, quam determinanda in particulari, secundum infinitos fere casus & mutabiles circumstantias in universali & in antecessum determinata, aut determinanda fingere: quasi scil. omnibus Vicis, Oppidis, Civitatibus, Provinciis, Nationibus, &c. una regiminis & legum forma, aut omnibus omnium temporum, locorum, complexionum hominibus una dosis, una diaeta universalis à collegio aliquo medicorum in antecessum praescribenda esset. 3. *Concl.* Si qui Canones sint necessarii, universaliter obligantes & autoritativè dirigentes, atque adeo immutabiles, ii Jure divino aut naturali praescribuntur; nec habentur ex traditione aut constitutione Ecclesiae, sed ex verbo Dei; consequenter non sunt nec dicuntur propriè Ecclesiastici, de quibus quaeritur, sed divini aut apostolici. 4. *Concl.* Utile tamen est, & subinde ad bene esse Ecclesiae alicujus particularis, imprimis ad bene esse plurium Ecclesiarum correspondentiâ aliquâ synodicâ unitarum necessarium, ut scripti aliqui sint Canones. — *II. Probl.* An Canones Ecclesiastici obligent conscientiam? *Resp. Aff.* communiter Pontificii de omnibus Legibus humanis, tum Ecclesiasticis tum politicis. Vide *Zwarez, aliosque Scriptores de Legibus, Bellarmini Lib.* 3. *de Ecclesia c.* 11. *Bresserum aliosque de Conscientia* disputantes; imprim[is] *[A]lphonsum à Castro Lib.* 1. *de Potestate legis poenalis cap.* 4. ubi operosè & ex pr[of]esso disputat contra *Joh. Gerson de Vita spirit. animae lect.* 4. adductis octo arg[um]entis: atque unà refutatis (uti putat) omnibus Gersonis & aliorum ejusdem sente[nti]ae fautorum objectionibus. *Cap.* 5. limitat, non omnem Legem humanam semper [posse a]ut ad semper obligare ad culpam mortalem: & sex signa seu documenta adduci[t, qu]ibus cognosci posset Legem sive civilem sive canonicam ad culpam mortalem obligare.

obligare. Sed posterior haec disquisitio otiosa est, siquidem ostendi possit eum in priori errare: ne dicam quod utraque falsum lemma praesupponat distinctione peccati venialis & mortalis. Nostri ergo sub distinctione communiter *negant:* quâ adhibita sponte cadunt omnia argumenta Alphonsi, Bellarmini &c. Est autem haec distinctio inter obligationem directam, formalem, per se, & inter indirectam, materialem, per [pag. 264] accidens seu per aliud. Non obligant illae Leges humanae directè & per se: quia solus Deus est dominus conscientiae, qui imperium in eam habet: *Quia* est unicus legislator &c. Jac. 4. 12. *Quia* ipsi Apostoli talem Potestatem non habuerunt 1 *Cor.* 7. 35. & 2 *Cor.* 1. 24. *Actor.* 15. 10. *Quia* non debent fideles hâc in parte fieri servi hominum. 1 *Cor.* 7. 23. Servari tamen possunt ac debent Canones, & Leges civiles siquidem legitimè constituti sint, & Juri divino aut naturali non repugnent; non minus quam obedire & subjici debemus Magistratuum, Parentum, Herorum specialibus mandatis, ut & legitimis Politiae & Ecclesiae Judiciis: propter Legem à Deo conscientiis nostris directè latam *Rom.* 13. *vers.* 1. de Magistratibus, *Ephes.* 6. ubi de Parentibus & Heris, *Matth.* 18. *vers.* 17. & *Hebr.* 13. *vers.* 17. ubi de Ecclesia & Pastoribus. Quod autem *Alphonsus* putat talem Legem etiam esse divinam, siquidem debitè lata sit: id ambiguitate & ἀκυρολογίᾳ sua non caret, & tolleret distinctionem inter Leges divinas & humanas. Quando specialia praecepta & speciales determinationes circumstantiarum proponit & quidem legitimè; ad Deum reduci potest, quia Jure divino permissivo nititur; permisit enim & concessit Deus superioribus inter homines hanc Potestatem: non tamen ex Jure divino positivo educi potest, quia nullum est. — *III. Probl.* An illi saltem Canones conscientiam obligent, qui continent dogmata divina fidei aut morum, aut substantiale quid disciplinae seu politiae Ecclesiasticae ipso verbo Dei praescriptum. *Resp.* Materialiter, indirectè, & per accidens conceditur; sed formaliter, directè, & per se *Neg.* Quatenus enim Canon est Ecclesiasticè constitutus, non magis obligat quam Catechesis nostra, aut Symbolum Athanasii, aut quaecunque Confessio, aut quaecunque Formula consensus cum verbo Dei conveniens & ex eo desumta. Quamvis materia illis Scriptis contenta obliget ex vi Scripturae seu praecepti divini. — *IV. Probl.* An in Canones Ecclesiasticos jurari, aut saltem iis subscribi possit? *Resp.* 1. *Concl.* Juramenta parcè adhibenda, & non nisi necessitate ita postulante. Non sunt tamen simpliciter illicita, positis scil. ponendis: ita ut excusare aut defendere ea facilius sit, quam vehementer probare: saltem ubi non obtinent, non arbitror introducenda. Confer 3. *Part. select. Disp. tit. de Juramento religionis.* 2. *Concl.* Quod ad subscriptionem, propter Canones circumstantiales ac mutabiles, imprimis propter problematica, si quae intercurrunt, in quibus libertati prophetandi locus relinquendus est (confer infra *Part.* 3. *ubi de Libertate prophetandi*) praestat Ministros ad eam non adigi: ne libertas nimium coarctetur, aut conscientiis infirmis laqueus ponatur, aut modestè in aliquâ determinatione dissentientibus posteà à rigidis & insid[io]sis censoribus molestiae creentur. Nolo tamen culpare, si alicubi peculiari alic[u]à de causâ subscriptio exigatur. Sed particulares occasiones, & casus necessitatis [no]n semper debent [pag. 265] esse perpetuarum & generalium Legum matric[e]s. Quis enim Canonum finis esset? — *V. Probl.* An tantum ritus adiaphori, item d[e]terminationes de moribus & de disciplinâ Ecclesiastica sint materia Canonum? *Res[p].* Ita sentire videtur *Calvinus in* 1 *Cor.* 11. *v.* 34. & 14. *v.* 40. *Daneus lib.* 2. *Isagog[e]*

part.

part. 4. *lib.* 3. *cap.* XI. & XIII. nec multum dissentit *Zanchius loc. cit.* ubi Leges seu Canones Ecclesiasticos vocat *traditiones*. Et certe si propriè ac strictè vocem Canonis accipiamus, rectè hoc observasse videntur; sin praxin antiquae & hodiernae Ecclesiae attendamus, comperiemus materiam Canonum non tantum ritus aut regimen Ecclesiae, sed & determinationes dogmatum, àdhaec quaestionum & casuum moralium. Vide e. gr. *Concil. Gangrensis can.* 1. 2. 3. *Laodic.* 29. 31. 53. & *Eliberini Ilerdensis*, ubi aliqua determinantur ad theologiam moralem spectantia, sed intuitu disciplinae Ecclesiasticae. In *Concil. Milevitano*, *Arausicano*, *Constantinopolit.* 5., *Toletano* 3. *Bracarensi* 1. &c. determinationes & anathematismi circa dogmata fidei canonibus continentur. Et eorum exemplo *Synodus Dordrac. a.* 1619. canones condidit continentes explicationem controversiae quinquarticulanae. Quam autoritatem quaestiones de dogmate fidei exortas definiendi *Daneus Lib. cit. cap.* 7. Ecclesiae tribuit, *ad legitimum in verâ fide consensum conservandum*. Forte ex latiori aut strictiori vocis acceptione hic variare videntur dicta Theologorum. Aut respicitur hodiernus usus, quo dogmata fidei peculiaribus concordiae Formulis, dictis Confessionibus aut Catechesibus, aut aliis scriptis communibus explicari solent, quarum plerumque mentio fit in canonibus: ita ut canonibus ea describi, aut in iis repeti supervacaneum esset. — *VI. Probl.* A quibus Canones constituendi: ab Ecclesia, an à Magistratu? *Resp. Aff. pr.* est enim nomothetica, pars seu species Eccleciasticae Potestatis; uti communi Theologorum antiquorum & recentiorum universali consensu ac praxi praejudicatum est. Ipse Arminius, cujus sectatores plerique ad Magistratum hanc potestatem transtulerunt, eandem Ecclesiis vindicat in Disput. a. 1606. conscriptâ & 29. Julii proposita. Resp. Bernhero Vezekio Daventriensi, cujus titulus erat: *Disput. theologicar. quarto repetitarum trigesima octava de Potestate Ecclesiae in fidei dogmatis, Legibus ferendis & Jurisdictione.* Ibi th. 8. sic loquitur: *Dubium non est, quin ipsi Ecclesiae aliqua sit concessa Potestas in ferendis novis ad εὐταξίαν Legibus.* Thesi 9. addit, *novas Leges ferri posse à pluribus Ecclesiis particularibus in Synodo congregatis: aut à presbyterio alicujus Ecclesiae constitui posse quae non praetoriâ autoritate, sed communi Ecclesiae consensu introducantur. Actor.* 15. v. 22. Sunt tamen idiognomones, qui in solidum hoc Magistratui tribuant, ut Remonstrantes in Belgio quorum opinionem tangimus in Disp. de *Potestate & Politia Ecclesiarum.* Illis fessis successerunt nuperi *Scriptores satyrici*, qui tit. *Grallarum* multum bilis & privati odii sui in quosdam Ministros, parum scientiae & [pag. 266] conscientiae ostentarunt. *Erastus* Medicus Heidelbergensis, similem errorem fovisse videtur: de quo consulenda *Scripta* ipsius *in Bezam* emissa. Ejus vestigiis insistunt hodie nonnulli in Angliâ, quos Erastianos appellant. Quorum patrocinium haut obscurè suscipit vir in utraque literatura imprimis etiam in Orientali admirandus *Johannes Seldenus in Tract. de Consistoriis*, ubi etiam honorificam satyrici & famosi li[illegible]li tit. *Grallarum* in Belgio editi mentionem facit. De quâ controversiâ vide supra de *Potestate Ecclesiarum.* Radix erroris in eo est quod nec Potestatem Ecclesiast[illegible]m à Potestate politica circa Ecclesiastica, nec Canones Ecclesiasticos à Legibus & [illegible]nctionibus politicis circa Canones Ecclesiasticos accurate distinguant. Quomodo P[illegible]states illae à se invicem distinguendae sint, supra abunde docui. Quomodo itidem L[illegible]s & nomine & re distinguantur à Canonibus explicat Danaeus lib. cit. cap. 12. ul[illegible] differentiâ nominali, & cap. 10. ubi de differentiâ reali. *Diversos*, inquit, *fines respi-*

respiciunt Ecclesia & civilis Magistratus in Externâ morum disciplinâ & modestiâ sanciendâ, diversoque modo eam stabiliunt ac tuentur. Nam Ecclesia respicit 1. *Dei praeceptum.* 2. *Conscientiam cujusque membri Ecclesiae, ut ille est membrum Ecclesiae.* 3. *Proximi aedificationem etiam infidelium, ut incitetur ad Deum agnoscendum & colendum. At civilis Magistratus respicit propriè* 1. *Tranquillitatem publicam illius coetus cui imperat.* 2. *Factum externum.* 3. *Interesse privatorum, ne propter multas injurias turbetur Respublica. Ecclesia se tuetur solis censuris & admonitionibus Ecclesiasticis. Magistratus autem mulctis & infamiâ, carcere & poenis corporis.* Sed objiciat quis: 1 *Object. Capitularia Caroli Magni, Ludovici, Caroli Calvi aliaeque Constitutiones Imperii à Goldasto collectae* versantur circa Ecclesiastica, & illis dirigitur Regimen Ecclesiasticum. *Resp.* Illa Capitula ab illis concepta, constituta & formata non sunt, sed ab Ecclesiis: ab illis postea approbata & firmata. Habent ergo ab Ecclesiis autoritatem intrinsecam, essentialem, οἰκείαν, Ecclesiasticam; ab imperatoribus extrinsecam, accidentalem seu accessoriam, politicam. 2. *Object. & instantia:* Hinc saltem evincitur, esse utriusque Potestatis simul: atque adeo ad Canonum sanctionem concurrere debere utramque sive collateraliter sive subordinatè. *Resp. Neg.* antecedens: quia ipsa Canonum conceptio & constitutio pendet à solâ Ecclesiâ: & Canonum eorundem superaddita politica confirmatio, per quam in Legem politicam transeunt, à solâ politiâ. Ut ergo Magistratus quà talis in οἰκείῳ suae Potestatis apotelesmate non patitur consortem, sic nec Ecclesia quà talis in suo. Par enim utriusque Jus est: & suum cuique, ex Justitia, aequaliter tribuendum, idque ex vi & praescripto juris divini. 3. *Object.* In praxi seu pragmatica Ecclesiastica non possunt limites Potestatum tam accuratè semper distingui: itaque frustra disputatur, quid huic quid illi Jure divino competat aut non competat. *Resp.* Aliud est in casu conscientiae determinare, quid sit Juris [pag. 267] divini; ut conscientiae ex verbo Dei fideliter informentur: & aliud est, consilium in rebus agendis suggerere aut admittere; an & quousque, & quomodo injuriae temporum & hominum armatae infirmitati cedendum; aut aliquid permittendum, seu tolerandum, quod tolli non potest. Cum quis infirmitatibus aut defectibus hominum in Regimine Ecclesiae se salvâ bonâ conscientiâ accommodat exemplo Pauli 1 Cor. 9. v. 22. *Omnia omnibus factus sum &c.* non debet tamen infirmitates & defectus illos approbare, docere, defendere; nedum peccata illa conniventiae in virtutes, & Jura divina transformare. — *VII. Probl.* An Canones à Pontificibus, Episcopis; an verò à Synodis & Presbyteriis condi debeant? *Resp.* 1 *Concl.* De Papis *Neg.* Et pendet hoc ex quaestione, de Potestate Papae. 2 *Concl.* De Episcopis *Dist.* & pendet hoc ex controversia de Episcopatu; quam infra *Part.* 2. explicamus. 3 *Concl.* De Synodis non est dubium; cum Canones & Constitutiones κατ' ἐξοχὴν dicantur synodales. Et de talibus propriè hic agimus. Non tamen subtrahenda est Potestas particularibus quibusque Ecclesiis, circa Ordinem & Regimen suum statuendi, quae ratio loci, temporis, & personarum istic postulat ad maximam sui aedificationem. Uti hoc inter alios notat *Danaeus Lib. cit. cap.* 12. qui ibid. cap. 13. *Nam,* inquit, *in eo nihil inter est, à multisne Ecclesiis, an ab unâ duntaxat lati conditique fuerint, quod ad cautiones nostras pertinet.* Hoc tamen cavendum, ne quid Canonibus synodalibus sapienter Statutis per municipales illos (ita loquar) derogetur; aut additamentis Classicalium ac Presbyterialium sive Decretorum sive Canonum, Ecclesia ejusque Regimen nimium oneretur, & aedificatio opprimatur, aut saltem impediatur.

§. 2.

§. 2. Atque haec Problemata circa Canonum definitionem: sequuntur aliquot circa eorum accidentia, confirmationem scil. & receptionem, interpretationem, executionem cum dispensatione. — *I. Probl.* An requiratur Canonum approbatio & receptio à plebe Ecclesiastica. *Resp.* Approbatio est vel antecedens vel consequens. Rursum est vel explicita post institutum examen, vel implicita. Consensus item vel tacitus vel expressus. Et sic receptio est vel immediata, vel mediata, seu per delegationem. Sit ergo 1. *Concl.* Antecedens approbatio, quae Canones tânquam causa principalis aut instrumentalis sive solitaria sive socia constituat, aut tanquam conditio sine qua non, populo non competit: quia non sunt Ecclesiae ἡγούμενοι, Rectores, Inspectores, Praefecti; & per consequens non competit ipsis Potestas publica & directiva, cujus pars est νομοθεσία. 2. *Concl.* Consequens approbatio ipsi competit: Sic tamen ut necesse non sit ut singuli fideles immediatè examinent, & sic explicitè recipiant Canones: quamvis licitum sit, immo laudabile à singulis hoc fieri. 3. *Concl.* Ut ergo consensus vel tacitus vel expressus, & approbatio vel explicita vel implicita hic requiritur, sic receptio mediata, in antecessoribus suis scil., [pag. 268] hic sufficit ad fundandam subjectionem juxta textum Hebr. 13. 17. *Obedite Praepositis vestris* &c. 1. Thessal. 5. 12. *Ut cognoscatis illos qui laborant* &c. Sed determinatio hujus quaestionis pendet à controversia, penes quos sit Regimen Ecclesiasticum, contra Anabaptistas, Morelles &c. quam supra tangimus. — *II. Probl.* Hinc pendet quaestio, An Canones & Constitutiones Ecclesiasticae publicè in Ecclesia populo sint praelegendae, aut κατ' οἶκον singulis insinuandae? *Resp.* Non videtur talis promulgatio esse necessaria: quamvis inutile non esset, si lectio praecipuorum Canonum, praesertim quorum observatio populum propius tangit, quotannis in singulis Ecclesiis repeteretur. Ut autem in singulis Presbyteriis & Conventibus Diaconorum quotannis semel atque iterum legantur ac relegantur, paene necessarium videtur. Neque enim cognitio & scrutatio Canonum privatae cujusque industriae & prudentiae in totum committenda est. — *III. Probl.* An confirmatio politica Canonum sit necessaria & affectanda. *Resp.* Confirmatio est vel postulata, vel sponte oblata aut praestita. Rursum est vel approbativa, vel permissiva, vel tolerativa. *Illius* exemplum est Genevae, in Helvetia, in Scotia, in Comitatu Nassovico, in Ducatu Geldriae, in Zelandia, in hac nostra Provincia Ultrajectina, in Urbe Embdana &c. ubicunque scil. reformata religio sola obtinet, aut saltem ut religio status seu publica habetur. Ubi tamen observandum confirmationem & approbationem posse esse magis aut minus plenam, expressam, solennem & in formâ: uti in Belgii Provinciis videre est. *Istius* exemplum est in Gallia, ubi edicto Nannetensi confirmata est libertas religionis reformatae, cum policia & disciplina Ecclesiastica. Et antehac in Bohemia, Polonia, &c. De quo vide *Historiam Ecclesiarum Slavonicarum* nuperrime Ultrajecti editam. *Hujus* exemplum est, in variis Ecclesiis Ducatu[…] Cliviensis, Juliacensis, Marcani, &c. quae olim sub Ducibus Wilhelmo & Joha[…]e in privatis domibus convenire solent. His praecognitis sint istae conclusione[…] 1. *Concl.* Politica confirmatio non est de essentia aut de necessitate Canonum, se[…]rdinis Ecclesiastici; est enim accidens, quod adesse aut abesse potest sine subjec[…]nteritu. Probatur hoc exemplo ordinatissimae Ecclesiae institutae, apostolica[…]il.; qualis post nulla fuit, nulla erit. Adde & Ecclesias antiquas trium primorum […]culorum in imperio Romano. Apostolicae Ecclesiae Ordo & Constitutiones carue-

caruerunt omni confirmatione politica, non tantum approbativa, sed & permissiva, saepe etiam tolerativa. Item ferè dicendum de Ecclesiis subsequentibus usque ad Constantinum Magnum. 2. *Concl.* Facit tamen ad bene esse Ecclesiae si confirmatio approbativa, aut saltem permissiva haberi possit. Nam hâc ratione ostium facilius occluditur haereticis, scismaticis, profanis, carnalibus, falsis fratribus, ἀτάκτοις, turbonibus, qui plerumque contra Ordinem Ecclesiae & usum Clavium brachium saeculare [pag. 269] inclamant ac concitant. 3. *Concl.* Est ergo officii nostri, ubi deest talis confirmatio, eam serio efflagitare. — *IV. Probl.* An Canones legitimè constituti aut in totum aut ex parte sint mutandi? *Resp.* Duae extremae sententiae evitandae; una eorum qui putant esse irrevocabiles: altera eorum, qui in horas fingi & refingi, constitui aut aboleri velint; cum modo privata ipsorum studia & contentiones ita ferunt. Nos sic sentimus. 1. *Concl.* Nulli Canones de Adiaphoris, sive externo Ordine, sive circumstantiis, sive ritibus aut moribus particularibus, debent esse aut censeri immutabiles, atque adeo universales, ab omnibus ubique & semper observandi. Quin immo conducit eos subinde mutari & diversis in Ecclesiis variare, ubi melior aedificatio, aut alia aliqua occasio hoc suaserit, aut saltem non dissuaserit, ut homines libertatis & adiaphoriae admoneantur, & nimis rigida & perpetua observatio in praeceptum universale necessarium non transeat. Vide *Socratem lib.* 5. *Histor. Ecclesiast. cap.* 22. ubi scribit, ab apostolis & primitivis Ecclesiis Leges de Festis celebrandis sancitas non fuisse; sed antiquis temporibus ex consuetudine ea observari coepta & apud singulos populos observationem privatam ex consuetudine habuisse. Sed à moribus illis & liberâ consuetudine per Victorem Romanum ventum fuisse ad Decreta, & anathematismos. *Ibidem* refert tempora jejuniorum & synaxiōn, conjugia clericalia, aliaque variante consuetudine observata fuisse: quod tolerabilius erat. Quae tamen postea, non sine damno Ecclesiae, perpetuis Edictis & Canonibus Conciliorum circumscripta & Ecclesiis tanquam necessaria imposita fuere: ita ut aeque, si non magis pro humanis illis, & ut plurimùm, inutilibus Constitutionibus, quam pro fidei & pietatis regulis pugnatum sit. Prudenter Calvinus ad 1. Cor. 11. vers. 34. *Caetera cum venero* &c. *Quum*, inquit, *certum sit Paulum non nisi de externo decoro loqui: quod ut in libertate Ecclesiae positum est, ita pro temporum, locorum, hominum conditione constitui debet.* Et *Danei Lib. cit. cap.* 13. ubi taxat quendam qui in libro gallicè edito de Politiâ Ecclesiae asserebat, tam immutabilem esse Politiam Ecclesiae, quam est ipsa doctrina. Quod si autor ille locutus fuisset de substantialibus & generalibus Politiae, utique aliquid dixisset. 2. *Concl.* Non facile tamen nec otiosè Canones de peristaticis mutari debent, cum major aedificatio, aut aliqua alia necessitas id non suadet. Quod imprimis observandum, ubi mutatio ostium aperiret mutationi aliorum majoris momenti, immo & totius religionis in pejus. 2. *Concl.* Canones doctrinam aut partem ejus continentes mutari non debent. Si qui tamen Scripturae repugnant, mutatio eorum serio capessenda. Huc applicari possunt, rationes *Admonitionis Neostadianae contra Librum Concordiae*, & nostrae in *Desper. Causâ Papatus lib.* 2. — 3. *Concl.* Canones circa substantialia Regiminis Ecclesiastici verbo Dei praescripta mutari non [pag. 270] debent. Si qui tamen Scripturae repugnare deprehenduntur, eorum mutatio legitimè instituenda. Huc faciunt rationes *Parkeri*, *Autoris Altaris Damasceni*, *Pauli Baynes*, *Gersonis Buceri*, *aliorumque Scriptorum* infra Part. 2. *in Tract. de Clas-*
sibus

bus, Senioribus, Episcop. cit. — *V. Probl.* An propter Populum, aut Magistratum ita volentem Canones non constituendi, aut etiam mutandi, idque vitandi majoris mali causâ, scismatis scil., aut persecutionis; aut spe obtinendi majoris boni, ex. gr. multos ad Ecclesiae communionem alliciendi, confirmationis Politicae & Religionis & Canonum obtinendae &c. *Resp.* Distinguenda est Ecclesiastica seu synodalis Constitutio, ab omissione ejus aut dilatione ad tempus; & rursum à contrariâ Constitutione, aut abrogatione. Ad haec distinguenda propria Ecclesiarum conceptio & constitutio, à nudâ tolerantiâ, in quam ex necessitate aliquâ consentire coguntur. Sint ergo hae conclusiones. I. *Concl.* In doctrinalibus & substantialibus Regiminis nulla mutatio in pejus instituenda, quacumque intentione hoc fiat. Non enim sunt facienda mala, ut eveniat bonum. II. *Concl.* In eorundem non constitutione & emendatione in melius, cum propter impedimenta boni conatus differri debent, patientia & prudentia piorum elucere potest; sic tamen, ne elogio illo se indignos praestent, Apoc. 2. vers. 2. *Quod non potes tolerare malos.* III. *Concl.* In circumstantialibus aliisque Adiaphoris, quaedam hoc in casu Canonibus indeterminata relinqui possunt; quamvis judicemus ad meliorem aedificationem talium formalem determinationem futuram. Praestat enim minori illo bono carere quam majori; cum scil. utrumque obtinere non possumus. IV. *Concl.* Quin immo Adiaphora autoritate synodali jam determinata & constituta, & quidem εὐτάκτως, hoc in casu abrogari possunt, aut saltem Canonum quorundam observationi derogari. Exemplum talis prudentiae dedit Ecclesia Gallicana an. 1606. Cum occasione controversiae à curiâ motae Jeremiae Ferrier Pastori & Professori Nemausensi (postea anno 1611. apostatae) super disputatione Academicâ de Antichristo, Confessionis suae Artic. 26. interpretatione aliquâ & eductione consectarii elenctici hypothetici atque applicativi, quod Papa Romanus sit Antichristus, explicandam censuisset, & jam nova editio Confessionis cum hoc sive interpretamento sive augmento publice data esset Rupellae an. 1607. (quam eodem anno Jac. Viverius medicus Amstelodamensis in nostrum idioma translatam edebat) ad mandatum aut monitionem regis Henrici IV. ilico tale interpretamentum abrogavit, quod ad formam scil. ac modum: manente tamen determinatione illa de Antichristo publicâ ac synodali, cui omnes Ministri subscribere tenentur, non minus ac si in ipsa Confessionis formula exstaret. Declarabat enim Rex Synodi Deputatis, se permittere ut secundum religionem suam hoc sentirent, praedicarent, defenderent, sed rationes suas in praesentiarum non ferre, [pag. 271] ut Confessioni publicae de novo inseratur. V. *Concl.* In aliis quae Adiaphora dicuntur, nec tamen ab omni defectu, aut scandalo, aut specie mali libera sunt, aut saltem ad meliorem aedificationem futura non sunt, prudenter despiciendum ne Canones aut episagmata Canonum Ecclesiastice constituantur & determinentur, quod ad contentum seu materiam: sed tantum, sub protestatione, ut à Magistratu adjecta aut [illegible]usa (praesertim si novae sint tales adjectiones) tolerentur, & prudens ejusmo[illegible] tolerantia synodaliter determinetur. Et sic accipienda sunt nonnulla, quae de Ju[illegible] Patronatus & de Correspondentia cum Magistratu in Vocatione Ministrorum an[illegible] 1619. & de Sessione in Synedriis anno 1586. occasione factionis politico-Leices[illegible]nae & ann. 1572. 1578. 1581. de dictorum Festorum observatione Canonibus Be[illegible] partim propter Magistratum partim propter Populum adjecta sunt. Idem ap[illegible]atum volo multis, quae in contentionibus de primâ reformatione à *Melanthone*,

Bucero, *aliisque Reformatoribus*, ad approbationem & defensionem, aut saltem libertatem ac tolerantiam reformatae religionis ab Imperatore & Principibus Imperii obtinendam tolerata aut concessa sunt. Ibant enim qua poterant, ne summa & fundamentalis doctrina euangelii in ipsâ nativitate opprimeretur. Eadem tamen Ecclesiae reformatae jam constitutae, non constituendae, in actu non in ortu, in facto esse ἐν τῷ γεγονέναι, non in fieri ἐν τῷ γίνεσθαι minimè in visceribus suis permitterent aut admitterent: quidquid in aliis Ecclesiis huc usque nondum reformatis inito syncretismo tolerarent. Versatur enim Decretum & Canon synodalis immediate & directè non circa Ecclesiis imposita, quippe quae ab Ecclesiis nec affectata, nec postulata, nec sponte seu motu proprio concepta, proposita, promota sunt; sed circa eorum permissionem, admissionem, tolerantiam. Hinc perperam, saltem admodum improprie, à nonnullis dicitur Synodos nostras talia voluisse atque approbasse. Quasi quis diceret Illustres Ordd. Belgii missam totamque Papalem religionem approbare ac defendere; cum eam solummodo e. gr. Trajecti ad Mosam, tolerent ac permittant. Decretum vero suum de illâ tolerantiâ, atque adeo publicam suam Autoritatem & Potestatem, quâ Decretum illud conditum, directè approbent ac defendant. VI. *Concl.* Possent talia praetextu adiaphorias de novo Ecclesiis bene constitutis & meliori aedificatione gaudentibus à Magistratu obtrudi, cum veterum ac meliorum Canonum aut Morum abrogatione; quae propter periculosam consequentiam tolerari non deberent, nec Decretum aut Canon synodaliter de eorum admissione condi. Exemplo sit factum *Pauli*, qui ultra cedere nolebat, ne quidem ad horam *Galat.* 2. *v.* 5. ut Titum circumcidi pateretur, cum tamen antea Timotheum curasset circumcidi. Sic infeliciter nonnulla obtrudebantur Ecclesiis Scoticis in Conventu Perthano anno 1618. At Capys & quorum melior [pag. 272] sententia menti monebant non esse obtrusas illas novitates majoris mali, quod minabantur, evitandi causa admittendas. Aut hoc ligno occultantur Achivi, Aut aliquis latet error, equo ne credite Teucri. Quod experientia a. 1633. & imprimis anno 1638. & *seqq.* comprobavit. Vide *Scripta partim Historica partim Elenctica* infra Tit. *de Ceremoniis Ecclesiasticis* indicata. VII. *Concl.* Abrogationem aut surrogationem aut quamcumque mutationem Canonum quamvis in pejus circa Adiaphora, in exteris Ecclesiis, absque dubio tolerare possumus, & in fraternitate earum persistere: quandoquidem propter defectum aut mutationem in substantialibus Regiminis, & nonnullis dogmaticis ilico omnis fraternitas abrumpenda non est: uti docet exemplum Ecclesiae Anglicanae, & Lutheranae in Polonia, cum quibus fraternitas servata; sicuti & aliis Lutheranis in Germania à nostris oblata. Confer infra *Part.* 3. *tit. de Syncretismo.* Sed perperam Ecclesiae accuratius quod ad Doctrinam, Politiam, Ritus reformatae urgentur ad retrocessionem per aliqua, quae in primae reformationis in Germaniâ, aut Angliâ conceptione ac partu à Principibus protestantibus, aut à primis Reformatoribus Theologis, praesertim in primis ipsorum scriptis (e. gr. *Zwinglii*, *Luth ri*, *Melanthonis*, *Bugenhagii*, *Oecolampadii*, *Buceri*, *Crammeri &c.*) permissa, aut on ita improbata, aut concessa sunt; sive per vim inevitabilem, sive per connivent m quam hoc factum sit, sive per ignorantiam aut dubitationem; cum primam glac em tantarum corruptionum frangentes omnia aeque accuratè non perspiciant. Mu ltò pejus θεολογοῦσι qui non tam Decretis, & testimoniis, quam nudis istorum tempor um factis, & malis bene positis loco tunc non motis, bene in Ecclesiis constituta soll ci-

t are

tare audent. — *VI. Probl.* An executio Canonum circa Adiaphora tam rigide semper urgenda tanquam Legum Persarum & Medorum, ut nulla benignior interpretatio in generali, aut dispensatio in casu particulari locum habere debeat. *Resp. Neg.* Neque enim probare possumus eos, qui subtilitates Juris hic magis captant, quam Populi aedificationem ac salutem, idque ut rebus aut factionibus propriis studeant; Legem praetendentes, cum Titio obesse volunt, & Legem susque deque habentes, cum Maevio prodesse volunt.

C A P U T X.

Continet Paralipomena aliquot Quaestionum tum generalium tum particularium.

§ 1. *Quaest. I.* An Canones mera adiaphora aut peristatica determinantes à nationali Ecclesiâ conscripti, omnes tam rigidè urgendi, aut executioni sint mandandi, in particularibus quibusque Ecclesiis, etiam sub poenâ publicae, aut suspensionis, aut excommunicationis? *Resp.* 1. [*Concl.*] Obsistendum quidem ἀταξίᾳ, & ἀτάκτοις, per quos unio, [pag.273] communio, & correspondentia Ecclesiarum in communi aedificatione, orthodoxiae & pietatis promotione, disciplinae administratione [turbatur]. 2. *Concl.* Omnis omissio aut non observatio sive ad tempus, sive diuturnae consuetudinis praescriptione perpetua ejusmodi canonis circumstantialis, & quidem hypothetici & particulari aliquâ urgente occasione olim conditi, non est ἀταξία; sed potiùs εὐταξία in talibus Ecclesiis, ubi ad majorem aedificationem, & ad pacis conservationem omittitur. 3. *Concl.* Imprimis hoc obtinet in illis sive Canonibus peristaticis, sive potiùs Canonum episagmatis & oneribus invitae Ecclesiae aliunde impositis; quae velit nolit tolerare cogitur, quia propter hominum pervicaciam tollere non potest. Molestissimum Ecclesiis est e. gr. additamentum illud de Jure Patronatus: ingratum & indecorum alterum illud de perpetuâ Sessione Magistratuum in Conventibus consistorialibus. De posteriori egimus supra *Cap.* 5. & de priori antehac *peculiari Diatriba Parti secundae* infra inserendâ. Nec caret difficultate additamentum ἔξωθεν advectum invectum (non ex proprio corde Ecclesiae), de correspondentia cum Magistratu loci in electione & vocatione Ecclesiasticâ Ministrorum servandâ. Generale illud additamentum a. 1619. delegati aliqui à Synodo Nationali, ordini Ecclesiastico demum addi passi sunt (nam in ordine concepto a. 1586., cujus confirmatio politica petebatur, nihil tale compareret); tum quod aliter non poterant, tum quod magnae illae promissiones de communi ordinis Ecclesiastici politicâ confirmatione à supremis foederati Belgii Potestatibus jam jam certò certiùs exspectandâ prudentem hanc conniventiam suadebant. Sed quid factum, potentissima Provincia una cum duabus aliis, propter quas m[illegible]mè onerosa illa additamenta fieri debebant, usque in hunc diem ordinem Eccle-si[illegible]cum non confirmarunt. Interim onerosa illa tanquam synodalia statuta ex corde [illegible]cclesiae & ex reformatae theologiae fontibus concepta, probata, & Ecclesiarum co[illegible]cientiis commendata, passim jactantur, iisdemque homines pro re natâ tanquam ba[illegible]tis, catapultis, arietibus, vineis ad oppugnandam Ecclesiarum & electionum li[illegible]tatem utuntur. Et certè aliter fieri vix potest, ut qui suos quamvis minus aptos & E[illegible]s minus gratos, si non planè ingratos, praevalente ambitu intrudere student, corre-

correspondentiam illam non extendant, intendant, eamque modo plus modo minus applicent ac tribuant Magistratibus supremis, mediis, infimis; Et ut medii subinde cum infimis, aut ejusdem Potestatis ac ordinis cum Collegis suis pro correspondentiae tempore atque ordine primae, aut secundae, aut tertiae, aut pro ejusdem in quarto, aut in sexto gradu, privilegiis non contendant. Interim dum de contentionibus illis sopiendis Classes & Synodi laborant, dum coram supremis Potestatibus, quarum auxilium implorandum est, causa agitur, vacant miserae Ecclesiae, non tantum mensibus aliquot, sed & annis: Satanâ, Antichristo, Atheis ac Libertinis, aliisque Ecclesiae hostibus non [pag. 274] segniter occasioni illi ad causae suae promotionem intentis: juxta Proverb. 29. vers. 18. *cum non fuerit visio, nudabitur populus.* 4. *Concl.* Qui ergo peristaticum Canonem, contrariâ Consuetudine ad necessariam aut saltem meliorem Ecclesiae aedificationem in aliquâ Ecclesiâ non observatum, importunè urgere velint, & quidem non sine magnâ Ecclesiae perturbatione, ac concussione, majori cum damno emergente quam sperato lucro: illo aut rerum mutationem, si non inversionem quaerunt, aut ostendunt se ignorare distinctionem inter dogmata fidei, & inter particularem applicationem ac modum Regiminis Ecclesiastici; inter Canonem generalem ac perpetuum, & inter particularem, peristaticum, ambulatorium; denique Inter Jus Canonicum & inter exercitium istius Juris, particulari applicatione factâ secundum personarum, rerum, factorum, temporum, locorum circumstantias. 5. *Concl.* Produnt ergo Potestatem, Libertatem, & aedificationem Ecclesiae satis imprudenter, immo & improbè (siquidem ex contentione contra fratres, aut propter seipsos & τὰ ἴδια hoc agant) quicunque in designatis modo Canonum additamentis, Principi aut Magistratui aut Patrono alicui velificantur, eorumque causam agunt, in casu non satis tributi ipsis Juris in praesentatione aut correspondentiâ, aut promtâ admissione, si non praeveniente invitatione ad sessionem in Consistoriis. Quasi scil. illi per vocationem suam Ecclesiasticam ab Ecclesiâ constituti essent Ecclesiastici aut canonici procuratores sive ad causas sive ad lites, qui in talibus negotiis & causis Magistratuum partes agere debeant, & quidem contra Matrem suam Ecclesiam. Ostendant Scripturas, aut formulas consensus, quibus subscripserunt, aut Canones Ecclesiasticos, aut literas mandati & fidei à Consistorio, aut Classe aut Synodo, aut Magistratu ipsis datas: ut sciamus, quâ Potestate hoc agant. An Patroni, an Magistratus, eorumque advocati & munerarii, quorum operâ utuntur, rerum suarum non satagunt? an haec aliaque, quae ad Potestatem suam tuendam facere arbitrantur, non satis arripiunt, urgent, amplificant? An non major metus est stante humanâ fragilitate, excessus in usurpandâ Potestate, quam defectus? An non quotidie metum (vanum an non vanum hic non disquiro) pseudo-Ecclesiastici Papatus (qualis ante reformationem dominabatur) antehac a. 1582. à *Senatu Leidensi in Remonstrantiâ ad Ill. Hollandiae Ordines* tunc typis descriptâ
praetensum, & per Remonstranticam factionem denuò concitatum, in quibusdam ui
ἐν ἄρχῃ, aut in quibusdam ipsorum Ministris recrudescere videmus? Et dum lli
satis superque ad sua attendunt, an orthodoxae religionis & Ecclesiae filii, prae r-
tim antecessores curâ sibi demandatâ sepositâ, ἀλλοτριοεπισκοποῦντες procurati ni
patronorum aut Magistratuum vacabunt? Si quidem ex Advocatis & Ministris I a-
gistratuum putant omnia tuta sibi timenda, & nescio quae non ad praesumtio es
(juxta *Menochium*, & *arcanorum Scriptores politicos* [pag. 275] non juxta Juris di ni
ta' u-

tabulas) trahenda: an Juris divini periti, putabunt nefas esse, si & ipsi metuant & ad se atque Ecclesiam accuratè attendant? Si ex abundanti, cavent homines, ne aliquando recidat Ecclesia in Papae-Caesariatum; cur non caveat Ecclesia, ne aliquando incidat in Caesareo-Papatum? Ab utroque cavendum est; & contra utrumque praemonuerunt nos *Lutherus*, aliique supra nominati.

§. 2. *II. Quaest.* An nulla Ecclesia absque crimine schismatis aliquam circa receptos Canones mutationem tentare potest; & an à solâ correspondentiâ & Synodo sive oecumenicâ sic dicta, sive nationali, sive provinciali hic praeeunte hoc exspectandum? *Resp.* Distinguo mutationem: [1] *In* eam quae à privato quo Ministro, aut Consistorio, aut à districtuali aliquâ Synodo fit; & *in* eam quae fit à Synodo particulari, seu provinciali. 2. *In* eam, quae volente Ecclesiâ fit: & *in* eam quae nolente Ecclesiâ fit, & cum praesenti scismatis aut gravis contentionis periculo. 3. *In* eam quae fit dissentiendo tantum & tacitè observationem omittendo: & *in* eam quae fit contradicendo, & alias Ecclesias nobiscum non mutantes condemnando. 4. Denique distinguo Canones circumstantiales *in* eos, qui occasione aut necessitate aliquâ particulari (nunc tamen cessante) observationem ritus aut ordinis alicujus adiaphori, aut abstinentiam ab aliquâ re, actione, ceremoniâ adiaphorâ olim praescripserunt: & *in* eos, qui non tam praescripserunt, quam huc usque & non ultra aliquid permiserunt; quod in totum quamvis omissum aut sublatum tunc voluissent Ecclesiae, non tamen propter varia impedimenta omittere potuerunt. His praemissis, sic concludimus. 1. *Concl.* Unus Concionator non potest εὐτάκτως & tutò, adiaphorum quid canonibus memoratum sine districtualis Synodi seu Classis, aut saltem sine Consistorii sui expresso vel tacito consensu mutare sive omittendo antehac non omissum, sive aliquid observando antehac non observatum, sive aliter observando, ac antehac observatum fuit. Et ejusmodi in casibus absque autoritatis synodalis aut communis correspondentiae, absque εὐταξίας & pacis Ecclesiasticae praejudicio, in Ecclesia particulari, aut in Ecclesiis unius Districtus, aut unius Provinciae ad majorem & commodiorem aedificationem, aut ad praevenienda scandala, aut dissidia & contentiones, aut ad libertatem suam hâc in parte ostendendam & reipsa vindicandam talis mutatio fieri potest. Nec est quod ejusdem nationalis correspondentiae Ministri, Consistoria, Classes, Synodi, κακοζηλίαν Victoris Romani (de quâ *Euseb. Lib.* 5. *cap.* 22. 23. 24. & ex illo *Plesseus in Mysterio ad ann.* 195, ejusque hyperaspistes *Rivetus c. Couffetellum*) imitati Diotrephico fastu in fratres suos aut in Ecclesias sorores insurgant: quippe quibus optimè & intimè perspectum est, quid aedificationi, paci, decoro istic magis aut minus conveniat. Nolo huc generalem illam considerationem adducere, quod Synodi particulares [pag. 276] nationalibus & generalibus non raro in decretis suis praestiterint, & consequenter, non esse semper tam strictè illarum circa adiaphora statutis inhaerendum: sed exempla Ecclesiarum apostolicarum, & succed[illegible]um, ut & omnium reformatarum, nominatim nostrarum Belgicarum, & propria Z[illegible]arum, si qui praetextu ritus aut ordinis adiaphori non observati occasionem c[illegible] fratribus & sociis Ecclesiis contendendi quaerunt: dum camelos aliorum deglut[illegible]t, & trabem in oculo suo non vident; hoc est, omissiones Canonum, quorum obse[illegible]atio maximum ad animarum aedificationem, & Ecclesiarum propagationem mom[illegible]um adferre posset. Ecclesiae apostolicae & succedentes Canonem illum apostoli[illegible] *Actor.* 15. de abstinentiâ à sanguine & suffocato, non tamdiù observârunt, donec

donec per Synodum quam apostolicam, aut subsequentem oecumenicam, Canon ille mutatus esset. Minimè. Ne quidem per sexdecim saecula meminimus, ab universali aut nationali quâ Synodo illum Canonem mutatum esse: quin contra videmus in *Concilio Gangrensi* (cujus Canones partem faciunt codicis Canonum Ecclesiae universae) a. 324. *Can.* 2. abstinentiam illam stabiliri. Et à *Leone Imperatore Novell.* 58. περὶ τοῦ μηδένα τὸ αἷμα ποιεῖσθαι: ubi renovat Canonem apostolorum. Ante ipsos *Clemens Alexandrin. Lib.* 3. *paedagogi cap.* 3. detestatus morem Schytarum sanguinem ex equis suis eductum potantium, in haec verba erumpit οὐδὲ γὰρ θίγειν αἷμα τοῖς ἀνθρώποις θέμις, id est, *neque enim hominibus fas est tangere sanguinem.* Hinc etiamnum hodie apud Graecos abstinentia haec obtinet. Apud Occidentales diù eam servatam fuisse constat ex Tertulliani Apologet. c. 9. *qui propterea quoque suffocatis & morticinis abstinemus, ne quo sanguine contaminentur, vel intra viscera sepulto.* Huic adde Minutium in Octavio: *tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.* Quid quod *Concilium Provinciale Aurelianense* 2. a. 540. *Can.* 20. sub poenâ excommunicationis abstinentiam à suffocato praescibit. Et tamen paulatim Ecclesiae particulares, cessante causâ illius decreti & Canonis apostolici (scandalo scil. recenter ex Judaismo ad fidem conversorum), per desuetudinem observationem ejusdem aboleverunt; non exspectatâ universalis consensus declaratione, aut synodali sive oecumenicâ sive nationali abrogatione Augustin. Lib. 32. c. Faustum Manicheum Cap. 13. *Ubi Ecclesia Gentium talis effecta est, ut in eâ nullus Israelita carnalis appareat, quis jam hoc Christianus observat, ut turdos vel minutiores aviculas non attingat, nisi quarum sanguis effusus est? aut leporem non edat, si manu à cervice percussus nullo cruento vulnere occisus est? & qui forte pauci tangere ista formidant, à caeteris irridentur.* Sic ille de apostolici Canonis observatione per contrariam consuetudinem passim (saltem in Africâ, ubi Augustinus versabatur) omissâ & abrogatâ: & quidem absque communi consensu aut Synodali sententiâ, sive Oecumenicâ sive Nationali; immo non obstante contrariâ aliarum Ecclesiarum praxi, & [pag, 277] Synodi Gangrensis decreto. *Secundum exemplum* absurdissimae huic & ab omni Politiâ Ecclesiasticâ alienissimae opinioni oppositum dedit Ecclesia antiqua & media; quae post condita à quatuor primis Oecumenicis Conciliis statuta, post collectionem Canonum Ecclesiae universalis (quorum Codices una cum Codice S. Scripturae in Conciliis in medio consessus poni solent, uti discimus ex *actis Concil. Chalcedonensis Actione* 4. & 12. & 13.) post constitutos similes Codices Canonum Ecclesiae Romanae, Ecclesiae Africanae, post editum Photii Nomocanonem, post sancita Capitularia Caroli M., Ludovici, Caroli Calvi, ad observationem singulorum Canonum circumstantialium aut occasionatorum (ita loquar) Ecclesias singulas quocumque in statu aut casu astrictas non putârunt, ut in applicatione ad quaelibet facta & agenda, parem quasi necessitatem & autoritatem cum jure divino ipsis tacite tribuere, aut majori zelo pro iis quam pro Lege Dei co[...]ndere viderentur. Vide *Scriptores nostros Chemnitium, Wittakerum, Molineum, [...]hamierum, Rivetum, de Traditionibus* disserentes. Et quae nos in *Disp. de Te[...]pore nativitatis Christi* Montacutio nil nisi τὰ ἤθη ἀρχαῖα, traditiones, Concilia, Ca[...]nes crepanti reponimus. *Tertium exemplum* huic opinioni oppositum est communi Ecclesiarum reformatarum praxis; quae ut in reformatione doctrinae, ita & in observatione aut omissione Rituum, Ordinis, & Regiminis Ecclesiastici, nec G[...]ne-[...]lis

ralis aut occidentalis, nec Nationalis Concilii sive Germanici, sive Britannici, sive Gallici, sive reformati & reformantis, sive irreformati antecessorium decretum exspectavit; nec etiam communem omnium aliarum ejusdem nationis Ecclesiarum consensum. Hoc enim Ecclesias particulares nec potuisse nec debuisse facere, apud omnes reformatos in confesso est: nisi totum opus reformationis, crimine ἀταξίας, rebellionis, scismatis, Donatismi, perjurii (qualibus terminis hodiè nonnulli partim imperiti partim malevoli utuntur) condemnare velint. Nos in *Desper., causâ Papatus Lib.* 2. & *Lib.* 3. *Part.* 3. hanc causam operosè, & infra *Part.* 2. *tit. de Vocatione Ministrorum*, compendiose agimus. Vide pro non-observatione Traditionum Legum Consuetudinum Ecclesiasticarum in variis Ecclesiis Germaniae, *Altingium in Syllabo Controvers. Part.* 2. contra Lutheranos pro iis *non aliter quam pro aris & focis* (ut ibi loquitur *pag.* 260) *digladiantes.* Et *Scriptores Anglos & Scotos de hierarchiâ & ceremoniis in Bibliothecâ nostrâ* indicatos. Sed frustra apud διαγνώμονας & solos ipsos, solis nascentibus in cerebro suo conceptibus contentos, in spatia antiquitatis & novitatis Ecclesiasticae excurrimus: frustra etiam scripturarias rationes, & non-observationem Canonis Apostolici *Actor.* 15. apud alios quosdam contentiosos juris divini planè imperitos, aut apud solius antiquitatis Ecclesiasticae admiratores & buccinatores quidem, minimè tamen scrutatores, obtendimus. Age ergo exemplo domestico singularum Ecclesiarum Belgicarum, & suo [pag. 278] proprio, tanquam argumento ad hominem & imperitissimis quibusque cavillatoribus palpabili eos confundamus. Nulla est particularis Ecclesia in Belgio, nulla Classis, nullus Minister, nullus zelotes Canonista, aut juris canonici exactor, qui Canones nostros Ecclesiasticos usque ad omnes peristaticos, aut hypotheticos, aut certis occasionibus, à Synodis nationalibus Emdanâ a. 1571. Dordracenâ 1578. Middelburgensi 1581. Hagiensi 1586. Dordracenâ 1619. & Synodis Provincial. Holl. Zeeland. Dordracenâ 1574. Zeeland. Middelburgensi 1591. sive sponte constitutos, & mutatos, sive per coactionem admissos, in Ecclesiae regimine in applicatione ad negotia & causas Ecclesiasticas; & in juris exercitio observat. Eant nunc & procuratoris fiscalis aut officialis Episcopalis partes sibi sumant, atque eadem stramineâ consequentiâ, crimen & actionem ἀταξίας, rebellionis, scismatis, turbatae pacis, novitatis, heterodoxiae, immo & perfidiae, perjurii (si qui canonibus illis subscripserunt) omnibus & singulis Ecclesiis, Presbyteriis, Classibus, Ministris, imprimis sibi ipsis intendant. Provoco ad lectionem & relectionem Canonum, ut singuli divortium Legum à moribus suis notare queant, & quaelibet Ecclesia, quaelibet Classis, quilibet Minister Canonum exemplari suo toties quoties solitum illum scholae Parisiensis obelum adpingat: *Hic magister* (scil. Lombardus) *non tenetur.* Ego, quantum memoria mihi tunc suggerebat, symbolam meam huc contuli in 3. *Part. selectar. Dispp. tit. de Sabbatho & Festis Part.* 2. § 6. Unde discant impacati, cum de juris communis e[illegible]itio, deque applicatione Legum ad infinita facta, & vice versa agitur, se in Platon[illegible]leali republ. & Ecclesiâ non versari. — 2. *Concl.* Observatio Canonum, qui circa s[illegible]ntialia & generalia regiminis Ecclesiastici aliquid continent, quod Scripturae r[illegible]net, aut quorum observatio majori Ecclesiae damno sit quam aedificationi, ab E[illegible]siâ aut ab Ecclesiis particularibus, quaecunque & simulac possunt, omittenda e[illegible] nec haec libertas & hic profectus in melius ab aliis ejusdem correspondentiae E[illegible] & ministris, quibus nunc non licet esse tam beatis, directè aut indirectè impe-

impedienda. Ut in bonis exempla antecedentia non exspectanda, sed danda: sic nec in defectibus manendum, usque dum omnes alii socii malorum pari successu superatis & remotis impedimentis, nobiscum ab iisdem se expediant. Omnes currant in hoc stadio; & qui passibus aequis non sequitur, praecurrentem ne impediat. Reformatio à nobis ipsis inchoanda. *Quidquid manus tua invenit ad faciendum, Eccles.* 9. *vers.* 10. & *Hebr.* 3. *vers.* 13. *Et tu conversus confirma fratres Luc.* 22. *vers.* 32. Sic in Germaniâ factitatum à multis Ministris & Ecclesiis circa cereos in die accensos, altaria, fractionem panis, exorcismos, confessiones auriculares, &c. & in Angliâ circa genuflexionem in perceptione eucharistiae, crucem post baptismum, album superindumentum, aliaque ordinem & ritus [pag. 279] spectantia: non obstante antiquâ & communiori Praxi, & Decretis ac Canonibus episcopalibus Ecclesiasticis, imprimis Londinensibus anno 1603. & anni 1640. Quae Ecclesiae reformatae, qui Belgarum theologi, fratres Germanos & Anglos hâc in parte culpârunt? Videant ergo contentiosi, qui Canonis aut decreti, aut Moris Ecclesiastici machinam perversè & importunè nimis Fratribus in opere Domini optimè currentibus & se longè praecurrentibus objiciunt, ne imitentur Scriptores quosdam ceremoniales in Germaniâ, Angliâ, Scotiâ, qui antehac pro dictis adiaphoris suis non minus, si non magis, contenderunt, quam pro nucleo pietatis, aut fundamentalibus religionis reformatae dogmatis. De quo multa ex ipsis & ex Antagonistis eorum proferri possent: & nos duo aut tria specimina ostendimus *in Dispp. de Tempore nativitatis Christi, de Superstitione, de Festis, de Staurolatriâ.* Non possum non hic referre liberrimam & verissimam vocem *Zachariae Boyd* Concionatoris Glascuensis in *Alloquio ad Episcopos & Ministros Britanniae tomo I. tractatus vernaculi de ultimo animae conflictu in morte* a. 1629. praefixo: Ubi querelas de depositis & exclusis ob ceremonias fidelibus Ministris concludit: *propter ceremonialia poena est substantialis; propter substantialia poena est ceremonialis.* Sane perquam acutè. — 3. *Concl.* Observationem Canonum seu potius additamentorum, quae non sunt inventa Ecclesiae, nec ex corde ejus profecta, sed aliunde tanquam onera imposita, & à nolente Ecclesiâ admissa, ne totius ordinis tamdiu expetitâ & speratâ approbatione excideret, primâ quâque occasione quaelibet Ecclesia particularis, aut quaelibet Classis, aut quaelibet Synodus particularis omittere aut abrumpere potest; & legitimis instantiis atque intercessionibus, auxilium supremarum Potestatum implorare, conscientias eorum qui obsistunt informare: ne ad horam quidem exspectato Decreto aut Canone futurae Synodi nationalis; cujus convocatio apud nos fere est instar Eliae Judaeorum, quem in dubiis & perplexis communi illo diverbio, *Elias veniet*, frustra exspectant. Ita Synodus Zelandica additamenti illius de sessione deputatorum Politicorum in conventibus Synedrii, nonobservationem sedulò ursit, & intercedente celsiss. principe Arausoniensi Wilhelmo II. ab Ill. Ordinibus impetravit. Ejusdem onerosi & ingrati additamenti executionem ab Ecclesia Amstelodamensi amoliri voluit Synodus Noorthollandica Enchusa[e]. a. 1632. sed non obtinuit. Quid super eodem hoc odioso additamento Ultrajecti a. 1[6]60. agitatum fuerit, & quâ cum prudentiâ Synedrium legis (siquidem talis esset) [p]ost 70. annorum desuetudinem denuo suscitatae observationem declinare studu[e]rit, acta loquuntur. Juris patronatus exercitium prima Synodus Zuydhollandica pa[u]cis hebdomadibus post Nationalem Dordracenam a. 1619. Leidae celebrata ins[i]gni remonstrantiâ Illustr. Holl. Ordinibus tradita, impedire conabatur; idem ab Sy[n]odi [H]oll.

Holl. Deputatis, aliisque Conventibus Ecclesiasticis [pag. 280] toties tentatum, quoties mollior & melior aliqua occasio se offerre videbatur. Et nemo, uti spero, tam infrunitus bucco tam servilis parasitus inter Ecclesiasticos, qui fratrum suorum fideles pro Jure Dei, pro Ecclesiarum Potestate ac libertate à supremo magistro collatâ labores, rebellionis adversus Synodum Nationalem, aut turbatae pacis publicae, apud superiores & inferiores Magistratus accusaret. Monendi ergo omnes, qui sacram & simplicissimam Ecclesiae Politiam apostolicae per omnia conformem, aut saltem proximè ei assimilatam, ex animo cupiunt, ut semper ipsis pendeat hamus, & Patronatu aut Sessione utentes quâcumque datâ occasione admoneant: si quo modo det Deus, aliquem aut aliquos absistere ab iis, quorum prius juri divino è diametro repugnat; alterum non nisi cum ignominiâ Ecclesiae & Synedrii extra casum necessitatis, usurpari potest: saltem ibi locorum, ubi ex collegio Senatorum semper aliqui in Seniores electi Synedrio intersunt. — 4. *Concl.* Non tamen debet particularis aliqua Ecclesia omnes alias ejusdem confessionis & synodalis correspondentiae Ecclesias in observatione Canonum purè circumstantialium, aut obtrusorum, quae cum ipsâ simul aut ipsius exemplo non mutârunt, condemnare, unitatem turbare, nedum stabilitam correspondentiam deserere. — 5. *Concl.* Multo minus debet Ecclesia, quae absque periculo scismatis, aut turbationis, circa dictorum Canonum observationem & executionem quid mutat, usurpare Potestatem Synodi nationalis, & omnium istius correspondentiae Ecclesiarum, in condendis, substituendis, & praescribendis Canonibus. Hoc enim saperet Diotrephem φιλοπρωτεύοντα & ἰσοτιμία Ecclesiarum ac Ministrorum nimis manifestè repugnaret.

§. 3. *III. Quaest.* An Synedrium aliquod, aut Synodus districtualis, seu Classis Potestatem habeat Canones, aut Decreta, aut Constitutiones condendi, secundum quas omnes Ministri, Seniores, Diaconi illius particularis Ecclesiae, aut omnes illius districtus aut Classis Ecclesiae regere & regi debeant? *Resp.* Si admonitionum tantum & consiliorum vicem praestent, conceditur. Sin tanquam necessariò observandae, aut tanquam Canones per praecedaneam singulorum Ministrorum subscriptionem aut exsertam approbationem obstricturos, putamus ordini communi & Potestati Synodorum nationalium ac provincialium nimium praejudicari, unionem turbari, factionibus & schismatis ostium aperiri; & tale quid cum tempore eventurum, quale olim Corinthi (1. *Corinth.* 1. *Ego sum Pauli* &c.) & in Papatu, ubi alius dicit: ego sum de regulâ Francisci, alius: ego de regulâ Dominici &c. Quod quis Imperator olim de medicis, id de regulis, Canonibus, & Constitutionibus Ecclesiasticis justius conqueri posset Ecclesia, multitudo Legum me perdidit: siquidem tot corpora juris canonici constituantur, quot sunt classes. Et haec quidem de modo & more Constitutionum in Classibus condendarum, & Synedriis, ne [pag. 281] quidem auditis, nedum consultis imponendarum; absque Synod[illegible] nationalium & provincialium autoritate; & quidem per Classes tales, quae fr[illegible]uenter, si non ut plurimum, à solis verbi Ministris, & non pariter à Senioribus j[illegible] Canonum Nationalium praescriptum constituuntur. Haec monenda duximus: u[illegible]ores, si fieri possit, aliquos reddamus, in Constitutionibus classicalibus cu[illegible] tiplicandis, novis subscriptionibus, quâcunque particulari occasione oblatâ u[illegible]is, & infinita facta perpetuis ac generalibus determinationibus circumscriben[illegible] nihil curae & prudentiae Ministrorum, Seniorum, Synedriorum esset relinquen-

quendum. Suggero & hanc considerationem, quod ejusmodi statuta classicalia sine exceptione omni servanda (quotiescunque privatis quorundam studiis, negotiis, causis consultum putabitur), si non aperte, saltem tacitè & indirectè nationalibus Canonibus & Decretis nonnunquam derogetur. Et quomodocunque se habeant, saltem occasionem hinc sibi datam putabunt Caesareo-Papatus aedificatores, quique suis Concionatoribus directoria nova, peculiares claves clavium, novas doctrinae, aut consensus, aut syncretismi formulas, peculiares, & variantes, pro peculiari studio suo aut statu rerum suarum, conditiones sine quibus non proponere, & ad subscriptionem ac praestationem earum adigere: alioquin ad vocationem & ministerii exercitium non admittendos, aut si admissi sunt, ultra non tolerandos. Exempla olim dederunt in Belgio nostro supremi Magistratus in Hollandiâ a. 1614. cum 1617. in hâc Provinciâ a. 1612. in Trans-Isalaniâ 1616. Quantae inde in Ecclesiâ & Republicâ turbationes ortae sint, loquuntur *Historiae Baudartii* & *Triglandii.*

§. 4. *IV. Quaest.* An à Magistratu aut Ecclesiâ, aut Classe aliquâ, aut Episcopis novae & peculiares Διxταyαὶ, regulae, directoria contra Scripturas aut etiam contra receptas sive Formulas consensus sive Constitutiones Ecclesiasticas, oecumenicas, aut nationales, aut saltem praeter & extra illas Ecclesiis & Ministris imponi possint? Et si imponantur, an Ministri eas admittere, aut bonâ conscientiâ iis subscribere possint? *Resp.* 1 *Concl.* Verbum Dei neutiquam docebit Magistratus talem usurpationem; uti supra satis probatum. 2. *Concl.* Siquidem Magistratus cum Rege Uzzia involet in propriam Potestatem Ecclesiarum, Synodorum, & omnium istius correspondentiae Ministrorum; utique vis haec ferenda est: non tamen stipulatâ promissione aut subscriptione aut observatione pius & fidelis Minister ἀταξίᾳ & usurpationi Magistratuum in modo agendi commissae, multo minus defectui in talibus Διxταyαῖς & directoriis praescripto accedet; sed libertatem sibi servabit executionem eorum omni cum prudentiâ & remediis quibuscunque legitimis adhibitis, atque onera imposita declinandi, avertendi, & in ministerii sui exercitio ab iis abstinendi, quamdiu & quantum possunt. Uti antehac factum à pluribus reformatis Ministris [pag. 282] dictis non-conformistis in Angliâ. Unde judicatum ab Ecclesiis Belgicis, ἀτάκτως & perfidè aut saltem nimis serviliter & imprudenter egisse Ministros qui decreti Ill. Ordd. Hollandiae a. 1614 & Ill. Ordd. Trajectinorum Politiae Ecclesiasticae a. 1612. sive volentes sive nolentes subscripserant: contra piè, prudenter, fideliter egisse Ministros illos, qui nec periculis & minis exterriti, nec malis cedentes, constanti approbationis, receptionis, promissionis, subscriptionis negatione orthodoxiae & eutaxiae Ecclesiasticae inhaerebant. 3. *Concl.* Quod si à Classe quâ aut ab Episcopo diocesiano in quem unum tota classicalis aut synodalis, hoc est, communis vicinarum Ecclesiarum Potestas districtualis contracta praetenditur, simile quid ad ingressum ministerii exigatur; non video tali in casu ultra tolerantiam & permissionem, hactenus non tollendi, & subjectionem tanquam ad Legem poenalem, bonâ conscientiâ à pio Ministro quidquam praestari posse. Promissio & subscriptio si accedat, aufert libertatem si non privatim recte sentiendi, saltem aliorum conscientias melioribus imbuendi, ab impositis illis defectibus in exercitio ministerii abstinendi, & meliori quâcunque occasione convenientem ac salutarem mutationem legitimis consiliis, conatibus, suffragiis promovendi & à jugo illo Ecclesias ac Ministeria Ecclesiastica pro parte suâ liberandi. Quod si tamen limitata promissio & subscriptio exigatur, aut saltem admittatur, qualis Zanchii, deliberan-

'um

dum forte quis putaret, & consilia Academiarum ac Synodorum super eo exquirenda, an potius statio deserenda, an vero promissio aut subscriptio praestanda? Pondus aliquod in hâc deliberatione adferre diceret statum Ecclesiae aut Academiae qui forte per discessum fidelis Ministri aut perditus esset, aut vehementer turbatus. Nam rationes oeconomicae & particulares ipsius Ministri ut non faciunt externum necessitatis casum, ita in tam anxiâ deliberatione considerationem non merentur. Sunt aliae Ecclesiae & Academiae, quibus inservire licet: sin minus, sunt aliae honestae occupationes, quibus familiae prospici potest. Quidquid sit aut futurum sit de statu particulari Ministri aut ministerii candidati, nunquam sunt facienda mala aut species malorum, ut eveniant bona. Salus Ecclesiae, & genuinae doctrinae ac pietatis in eâ promotio, supremam hic Legem facit. Subscriptio Zanchii non sine praemissâ protestatione verbali contra articulos quosdam verbis ambiguis & malè sonantibus conceptos, quibus *nisi immundâ conscientiâ simpliciter subscribi non posset*, sic se habebat: *Hanc doctrinae formulam ut piam agnosco, ita etiam recipio.* In *Epistolis Part* 2. *pag.* 303 *in Epist. ad Mathiam Erbium Pastorem in Rabstein* ubi refert tria illa, quae protestatus erat. *Primum*, se nolle ut hâc suâ subscriptione aliquid derogetur, aut praejudicetur aliis Ecclesiis, Scholis, & Veritati. *Deinde*, ut nihil derogetur, & praejudicetur Doctrinae, quam per decennium in hâc Scholâ docuerat, & quae continebatur in Praelectionibus, [pag. 283] Disputationibus, & Confessionibus. *Tertio*, ut sibi liceat tam hos Articulos, quam Augustanam Confessionem, Apologiam, & Articulos concordiae inter Lutherum & Bucerum, interpretari juxta normam verbi Dei, doctrinam Augustini, Lutheri & Buceri. Ibidem sic verba subscriptionis suae interpretatur: *Illud* ut *accipio pro* quatenus, & ita *pro* eatenus. *Non agnosco autem totam illam doctrinam simpliciter piam. Non simpliciter igitur eam probo aut recipio. Ibidem* subjicit quatuor rationes, quamobrem diutius noluerit detrectare illi formulae subscribere: quas ibi videat, cui vacat. Quod ad hanc & similes subscriptiones sine insertis protestationibus (quod exsertè *Zanchio* fuit impositum, ipso *ibid*. referente) non possum videre, quin saltem speciem mali contineant, & consequenter scandalum apud orthodoxos infirmos & apud neutrales aut in bivio positos, ut & gloriationem atque insultationem adversariorum concitent. Quid dicam de istâ explicatione τοῦ *ut* per *quatenus*, & τοῦ *ita* per *eatenus?* annon aequivocationis fallaciâ deceptos & delusos se dicent subscriptionem illam postulantes? cum ad mentem, sensum, & postulatum eorum non responderit *Zanchius*. Neque enim mens & intentio subscriptionem urgentium erat illa quae *Zanchii* per τὸ *quatenus* & *eatenus* apud alios *postea* explicata. Quod si coram illis, qui subscriptioni praeerant, in antecessum ita se explicasset, utique de dolo aut fraude illi non potuissent conqueri. Et si unà hanc sic explicatam suam subscriptionem evulgasset, scandalum nullum hinc sequi potuisset apud exteros, nisi acceptum. Sed cum neutrum sit praestitum, quomodo dalum apud subscriptionis exactores & ejusdem socios (inter quos non pauci, si lerique à doctrinâ Zanchii de Coenâ & de Praedestinatione planè alieni) & apud s sive homodoxos sive heterodoxos, evitari potuit? Et quid tandem nimiâ ατκβάσει in formulis consensus, conciliatoriis, syncretisticis concipiendis, approdis, admittendis, subscribendis, Zanchius, Bucerus, Melanthon, aliique pii & stantes Theologi tum Ecclesiis tum sibi lucrati sunt? De primo vide ipsius lanea: de secundo *Historias sacramentarias:* de tertio *ipsius Vitam à Camerario,* & *Mel-*

& *Melchiore Adami* descriptam; quin & ipsius propriam confessionem seu mavis retractationem in *Epistolis ad Illyricum*, *Wigandum*, *Magdeburgenses*, aliosque ipsius orthodoxiae detrahentes. Cum subscriptiones aut promissiones, aut saltem admissiones à Magistratu alicubi, aut ab Episcopis, aut ab aliis Potestate Ecclesiasticâ instructis urgentur, seriò omnia examinanda, atque acta circa Interim Germanicum, librum concordiae, Decretum Ordinum Hollandiae 1614. usque 1617. inclusè, Politiam Ecclesiasticam Ultrajectinam 1612., postulatam antehac conformitatem in ceremoniis & regimine Ecclesiastico Angliae, etiam Scotiae, praecipuè jam inde ab a. 1618. percurrenda ac conferenda, ut ex aliorum exemplis & consiliis, eorumque eventibus tantò magis discamus [pag. 284] sapere. Insonet perpetuo auribus nostris illud apostoli 2. *Timoth.* 2 *vers.* 7. νόει ἃ λέγω· δῴη γάρ σοι ὁ Κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι.

§. 5. *V. Quaest.* An Ministri aut Membra Ecclesiae, ob constitutos & introductos Ecclesiasticè, aut solâ autoritate politicâ obtrusos novos Canones, aut nova Directoria in agendis & ritibus Ecclesiasticis, & in regimine, quin & in aliquâ parte doctrinae sive docendae sive omittendae, necessariò externae correspondentiae & communioni renuntiare debeat? *Resp.* 1. *Concl.* De privatis Fidelibus negatur; siquidem illi simpliciter talem mutationem cogantur solummodo tolerare, non vero illi cooperari, aut aliquid agere, quod conscientiae ipsorum repugnet. Fas tamen est, immo & consultum in tali casu ordinatè transire ad aliam Ecclesiam, siquidem illic loci haberi queat, ab illis defectibus immunem; aut aliò commigrando missionem à suâ petere & puriori se adjungere. 2. *Concl.* De Ministris itidem negatur; siquidem melior Ecclesiae aedificatio ipsorum operâ carere nequeat, & ipsis subscriptio, aut approbatio, aut perpetua observatio rigidè non imponatur. Sic e. gr. sub ceremoniis & Canonibus Anglicanis multi Ministri munere suo functi sunt, tolerantes ἡττήματα e. gr. crucis in baptismo &c. quae tamen in conscientiâ non probabant, nec unquam iis voluissent cooperari; functi, inquam, sunt, quamdiu poterant per tolerantiam moderatiorum quorundam Episcoporum, aut per Officialium conniventiam autoritate, gratiâ, intercessione Procerum, aut Magnatum impetratam.

§. 6. *VI. Quaest.* An aliquis Minister, aut aliquod Synedrium, aut aliqui Ministri, aut aliqua Classis in Ecclesiâ suâ, aut in Ecclesiis suis, ad meliorem aedificationem, circa regimen, disciplinam, doctrinam plubicè privatimque tradendam, propagandam, eandemque contra adversarios muniendam & vindicandam alia & plura agere possit, quam Canones in specie praescribunt? *Resp.* Quidni? *Rat.* 1. Bonum bono additum facit majus bonum. Semper licet bene inventis & constitutis alia addere: modo Formulis consensus, & substantialibus Canonibus non repugnent; nec etiam circumstantialibus & occasionatis, ex hypothesi tamen & propter aliud (non per se) hic & nunc necessariis: quomodo de Canone apostolico super abstinentiâ à scortatione, idolothyto, suffocato, sanguine *Actor.* 15. *vers.* 29. exsertè pro[illegible]ntiatur; quorum duo priora tanquam absolute & per se, duo posteriora, tanqua[illegible] ex hypothesi & propter aliud tunc observatu necessaria imponebantur. Similiter in[illegible]roducta sunt primum à Classibus quibusdam, deinde approbata à Synodis quibus[illegible]am particularibus, examina praeparatoria Candidatorum ministerii antequam ad sp[illegible]cimina concionum coram Ecclesiis exhibenda admittantur, *adhaec* ut Directori[illegible]us Classis & Synodi Praesidi scil. & Actuario, adjungatur Assessor: ut Concionato[illegible]es,

[illegible]ro-

Proponentes, Seniores, Diaconi subscribant non [pag. 285] tantum Confessioni & Catechismo, sed etiam Canonibus doctrinalibus Synodi Dordracenae anno 1619; *insuper*, constitutio paracletorum seu consolatorum qui auxilientur Concionatoribus in visitandis aegrotis & captivis; nec non Praecentorum & Praelectorum. *Denique* & alia nonnulla, quae in particularibus quibusdam Synodis, aut Classibus, aut Ecclesiis ad arctiorem Ecclesiarum in fide & regimine unionem, & ad majorem auditorum aedificationem observantur, quamvis Canones Nationales eorum non meminerint: quales sunt variae tum publicae, tum privato-publicae Catechizationes; Concionum Repetitiones; Praeparatoriae institutiones competentium; Missiones Concionatorum & lectorum in terras Gentilium, ad Ecclesias clandestinas, ad castra, ad naves bellicas; ministerium diaconissarum in maximâ Belgii Ecclesiâ à primâ reformationis constitutione usque in hunc diem continuatum. 2. *Rat.* Non possunt, nec debent omnia hypothetica quae his aut illis circumstantiis positis in hâc aut illâ Ecclesiâ valde utilia, immo & necessaria judicantur, Canonibus praescribi & circumscribi: quamvis immensa & intoleranda Canonum farrago (quod tamen fieri non debet) coacervaretur. Peccant ergo si qui ἀμαθίᾳ, ignaviae, & invidiae suae effugium hic quaerunt: quotiescunque vident vicinam quam Ecclesiam, aut vicinas Ecclesias, uberiori institutione tum plublicâ tum privatâ, etiam κατ' οἴκους *Actor.* 20. *vers.* 20. —31. meliori regimine, accuratiori vitae morumque praxi & disciplinâ excellere, idque per Dei singularem benedictionem sub pii ac laboriosi Ministri ductu. Si quis oculum interiorem conscientiae aperiat, & perspicillum experientiae adhibeat, videbit ultimam multarum machinationum, & contentionum analysin esse in barbarum illud Ephesiorum quendam Hermodorum ex civitate suâ ejicientium pronunciatum: *Nemo de nobis unus excellat: sed si quis exstiterit, alio in loco, & apud alios sit.* De quo *Cicero lib.* 5 *Tuscul. quaest. sub finem*, & *Strabo lib.* 14. *pag.* 441. edit. gr. lat. Casaub. Quod pronuntiatum sic interpretor, nemo inter sui ordinis homines plura & meliora scire, aut si sciat plura ac meliora, aut melius dicere, depromere, communicare, facere debet, quam alii quicunque, praesertim vicini, aut voluerint, aut potuerint pariter dicere & facere, ut scil. inter omnes omnimoda aequalitas donorum, laborum, honorum, praemiorum in hâc & in futurâ vitâ servetur.

§. 7. *VII. Quaest.* An Canones posteriores sive oecumenici, sive nationales semper praeferendi prioribus; & oecumenici nationalibus, & nationales provincialibus? *Resp.* 1. *Neg. prius.* Quamvis enim posteriores deberent esse accuratiores prioribus, juxta illud vulgatum δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι; & aliquando sint, siquidem iidem plantatores aut reformatores secundas, aut etiam tertias, & quartas suas curas adhibeant: experientia tamen nos docuit non rarò, si non ut plurimum de ἀκριβείᾳ remitti, & ex minus bono malum, ex [pag. 286] malo pejus, ex pejori pessimum fieri: cujus rationes sunt 1. *Quod* Successores non sunt iidem numero homines cum primis Ecclesiarum plantatoribus aut reformatoribus, qui tanto sudore, etiam sanguine suo, Ecclesias Christo ge[nu]erunt. 2. *Quod* Ecclesia bene ordinata & ex cruce emergens, per pacis otia huic sa[ecu]lo magis se conformare incipiat, & aliqua de hoc saeculo paulatim admittere, cu[m mult]es ingrediuntur, qui nomine Christiano hominibus malunt placere, quam D[eo; p]ropter quos, siquidem potentes sint, nonnulla primum tolerari, deinde admitti, tu[m] usque deque haberi, denique quasi probari contingit, quae ab initio sic non fu[erant. I]ta Ecclesia post Apostolorum excessum, non diu mansit virgo; & per Constan-

stantinum jam in pace & luce posita, typho saeculi magis magisque ingrediente, à primaevâ ἀκριβείᾳ & εὐταξίᾳ magis in dies degeneravit. Post inchoatam reformationem anno 1517. prima Ecclesiae amaritudo erat in sanguine Martyrum, secunda in impugnationibus Haereticorum, tertia & amarissima in moribus domesticorum, & in consequente apostolicae disciplinae ac regiminis Ecclesiastici laxatione, diminutione, adulteratione: dum per tolerantias, συγκαταβάσεις, & accommodationes ad praesens saeculum, ad populi cujusque imperium politicum, & magnatum arbitrium multa inflectuntur, mutantur, abrogantur, obrogantur. Ita experimur veritatem dicti Horatiani: *Aetas parentum pejor avis tulit &c. Resp.* 2 Quod ad quaestionem, An oecumenicorum aut generalium Conciliorum Decreta semper praeferenda Decretis particularium, de eâ alibi suo loco agendum. Daneus lib. cit. cap. 13. *dicit nihil interesse à multis Ecclesiis an ab unâ duntaxat lati conditique fuerint, quod ad cautiones nostras pertinet.* Ego sic sentio, quando concilia generalia in suis Decretis errant, & errores illi corriguntur à particularibus; sequitur horum Decreta praeferenda: quandoquidem juxta vulgatum illud *Panormitani*, uni Laico verum dicenti cum Euangelio potius credendum est quam toti Concilio falsum dicenti contra Euangelium. Errasse autem Concilia generalia vide abunde probatum à *Wittakero* in *Praelection. de Conciliis quaest.* 6.

§. 8. *VIII. Quaest.* An Canones paris autoritatis in Ecclesiis esse debeant, cum publicis Confessionibus, seu formulis consensus; & consequenter an subscriptio & observatio Canonum, praesertim hypotheticorum aut circumstantialium aut consulentium, aequè rigidè sit exigenda sub poenâ non-admissionis ad ministerium, aut depositionis? *Resp.* Quod ad subscriptionem, videtur tale quid rigidè praescribi in *Canonibus Londinensibus anno* 1603. *Can.* 36. Sed per pietatem & prudentiam variorum Episcoporum aut per conniventiam Officialium divortium saepe factum arbitror executionis à Jure & morum à Lege: absque hoc multi eruditi, pii, & laboriosi Ministri ceremoniis & modo regiminis minimè faventes tam diu istic Ecclesiis non inserviissent. In Ecclesiâ [pag. 287] antiquâ & in reliquis Ecclesiis reformatis, ut par autoritas nunquam tributa Symbolis aut Confessionibus, & Διαταγαῖς seu Canonibus, sic exserta approbatio & perpetua observatio pariter non imposita. In Belgio nostro non tantum Ministri, sed & Candidati ministerii, & Seniores formulis consensus in doctrinâ subscribere tenentur: sed non pariter Canonibus. In hâc Provinciâ à Ministris in admissione ad classicos Conventus subscriptio Canonum exigitur: sed in aliis Provinciis, ubi non minus quam hic Ecclesiae regimen secundum Canones illos administratur, etiam ubi Politicâ Autoritate confirmati sunt, tale quid non observatur. Missis factis & moribus, adferamus rationes. 1. *Rat.* Quia Canones plerique sunt mutabiles; & conditores eorum semper sibi reservant libertatem addendo aut demendo eosdem mutandi, quotiescunque Ecclesiarum status & aedificatio hoc postulaverit. Vide inter *Canones Belgicos Can.* 86. seu *ultimum.* Quod de omnibus Canonibus intelligendum, exceptis qui continent substantialia & perp[illegible]ua regiminis Ecclesiastici verbo Dei definita, & Jure divino positivo directè & im[illegible]e-diatè ad receptionem & observationem nos obligantia; qualia etiam in ipsâ *Con*[illegible]*s-sione Belgicâ, Artic.* 30. 31. 32., ex parte etiam in *Catechesi Quaest.* 83. 84. 85. [illegible]3. explicantur. Sed in Formulis consensus, Confessionibus scil. & Catechesibus, arti[illegible]uli proponantur tanquam verbo Dei definiti & judicati, & ab Ecclesiâ indicati, & c[illegible]rtâ atque invariatâ fide perpetuò tenendi; juxta *Hebr.* 10. *vers.* 23. *Judae vers.* 3. 1 [illegible] *m.* 1. [illegible] *rs.*

1. *vers.* 19. & 2. *cap.* 1. *vers.* 12. *Gal.* 3. *vers.* 1. 2. *Ephes.* 5. *vers.* 14. – 2. ***Rat.*** Quia Canones seu Διαταγαὶ strictè acceptae propriè & tantùm (uti plerique volunt, & inter eos ***Daneus Isagog.*** *lib. cit. cap.* 11.) saltem praecipuè & plerumque praescribunt externum decorum in rebus externis, & ordinem in rebus adiaphoris: *solam in rebus externis & indifferentibus aedificationem quaerit, judicat, definitque in suis istis Legibus Ecclesia.* Sunt verba Danei. Plerique Canones praescribunt conventuum Ecclesiasticorum, & agendorum in iis ordinem, tempus, locum, modum, ritus ad εὐταξίαν, & ad εὐσχημοσύνην pertinentes. Nonnulli sunt Canones *tolerantiae & necessitatis;* de illis scil., quae Ecclesia ἑκοῦσα ἀέκοντι θυμῷ admittere cogitur ob vim majorem, & magnam inde Ecclesiae concussionem aut libertatis suae subtractionem, si non totalem dissipationem praeveniendam, aut avertendam. Alii sunt *Adiaphori & permissivi*, in Adiaphoris quibusdam alterutrum usum electioni & arbitrio singularum Ecclesiarum permittentes. Alii sunt *provisionales*, quibus certo aliquo rerum statu, in aliquibus ad solitam & publicam doctrinae propositionem, seu mavis proponendi modum, ad regiminis & disciplinae exercitium spectantibus, ad tempus sive breve sive longius omittendis: usque dum χαλεποὶ illi καῖροι mutentur, & tempestas persecutionis externae, aut intestinae contentionis desaeviat. Alii sunt *consultorii*, qui non tam praescribunt, quam consulunt, quod [pag. 288] tutius & expeditius, & minori cum offensione videatur fieri aut non fieri posse. Alii denique *plane per accidens*, & *propter aliud & alios*, non per se decernuntur, ad evitanda aut tollenda scandala: ut *Actor.* 15. de sanguine & suffocato. Sed Formulae consensus (Catecheses & Confessiones) continent & ex tabulis Juris divini indicant, ea quae ad fidem & interiorem sanctitatem, moresque vivendi omnibus praescripta sunt; & consequenter ad curam salutis necessaria. 3. *Rat.* Quia canonum aut omnium aut plerorumque contenta sunt Juris positivi humani: unde appellantur leges aut Constitutiones humanae; non divinae. Solo enim Jure divino permissivo concessum est illis, penes quos Potestas Ecclesiastica, secundum particulares & variantes circumstantias ordinem & modum agendorum in Ecclesiâ visibili Canonibus aliquot circumscribere, ad maximam tum fidelium tum unitarum Ecclesiarum commoditatem, tranquillitatem, aedificationem: modo ne Juri divino aut naturali repugnent. Sed contenta Confessionum & Catechesium (quae scil. & quatenus recte concepta) sunt Juris divini; ad quorum fidem & observationem omnes conscientiae nunc & semper directe obligantur, quia scil. & quatenus ex unico fidei principio, verbo scil. Dei, proponuntur. Est enim & debet esse fides nostra non temporum sed Euangeliorum: ut utar phrasi Hilarii. 4. *Rat.* Quia contenta Confessionum & Catechesium omnes Fideles, omnes antecessores, omnes Ecclesias, omni loco & tempore usque ad finem mundi obligant ad fidem & observationem: nulla enim exemptio, nulla praerogativa, nulla contraria sanctio hic locum habet; uti in canonibus peristaticis.

CAPUT XI.

Continet Quaestiones de Decretis Ecclesiasticis; & de Consuetudine.

Quaeritur de Decretis Ecclesiasticis I. *Quaest.* An Decreta synodalia sint m ...icanda? *Resp.* Distingue Decreta generalia seu thetica, à particularibus seu

seu hypotheticis: quorum *illa* fiunt de quaestionibus dogmaticis, moralibus, & generalia regiminis Ecclesiastici ejusque Canones concernentibus: *ista* de quaestionibus circa hypothesin negotiorum & causarum Ecclesiasticarum. Sit ergo 1. *Concl.* Decreta Classium & Synodorum hypothetica tot fieri debent, quot negotia & causae vel per modum gravaminis vel per modum quaestionis particularis illic proponuntur, aut per appellationem, aut propter generalitatem suam &c. eò legitimè deferuntur. Confer infra *Part.* 3. *de Classibus & Synodis.* Ne tamen Actiones, Decreta, Acta synodorum nimium excrescerent, cautum est Canonibus nostris, ut quod in inferiori conventu determinari potest, ad superiorem non deferatur ex. gr. à Presbyterio ad Classem, à Classe ad Synodum Provincialem, [pag. 289] ab eâ ad Nationalem. 2. *Concl.* Decreta thetica de receptae Ecclesiasticae doctrinae capitibus communi Formulâ consensus comprehensis in Synodis non sunt multiplicanda: immo parcè & non nisi indicatis Formulis consensus (siquidem aliquid hic decerni debeat) talia formanda videntur: ne acta Synodorum mutentur in Locos communes, aut Commentaria catechetica. 3. *Concl.* Idem dico de Decretis circa generales regiminis Ecclesiastici Canones. 4. *Concl.* Quod ad Canones de particularibus & dictis Adiaphoris, inconsultum eos per accumulationem Decretorum augeri, aut glossis saepe ad textum adductis eumque onerantibus, si non opprimentibus, operose explicari. Hinc enim plerumque fit, ut Decreta cum Decretis, Jura antiqua cum novis comparata, progressu temporis non tantum ἐναντιοφανῆ, sed & exsertè contradictoria pariant, iisque & ingenia Doctorum & res ac regimen Ecclesiae perturbent: uti experientia docuit in corpore *Juris Canonici.* 5. *Concl.* Decreta circa Theologiam problematicam, ut illa à communi doctrinâ Ecclesiasticâ distinguitur, prudenter & parcè concipienda: ne libertatem prophetandi aut legitimam moderationem (de quibus vide infra *Part.* 3.) nimium coarctemus, & praestantissimis viris, aliter forte hic sentientibus, praejudicio autoritatis synodalis laqueus struatur ab aemulis, aliisque qui eruditionis aut pietatis hostes προφάσει zeli synodici, occasiones illas captarent. 6. *Concl.* De problematicis quibusdam moralibus, in quibus fortè unus atque alter orthodoxus dissentit, aliter judicandum. Potest enim e. gr. Decreto Ecclesiastico caveri, ne quis in Ecclesiâ aut in Scholâ defendat mendacium officiosum, quamvis *Musculus in Joh.* 8. ita senserit, & *Bucerus in Eph.* 4. dubitârit. Similiter de lusu aleae, de usuris mordentibus, de jure patronatus, de abusu redituum Ecclesiasticorum sub umbratili & ementito gradus, aut operis Ecclesiastici sive reformati, sive Romani-Papalis titulo, absque re aut opere. Etiamsi enim Synodi subinde tales abusus tolerare debeant; non tamen indecoras & pudendas Theologorum pro iisdem disputationes. — II. *Quaest.* An & quomodo Ecclesiae regi possint Decretis Consistorii. *Resp.* Praesupponimus Consistoria illa in Germaniâ esse constituta à Principibus & inde mandatum atque autoritatem suam habere. Adhaec constare ex Politicis seu Jureconsultis & ex Theologis. Negotia & causas omnes Ecclesiastica[s] ... nonnullas mixti fori ibi tractari, quae in Papatu ab Episcopis & eorum Curiis tract[ari] solent. Esse Consistoria & *Judicia [Ecclesiastica] seu Episcopalia:* Distingui tam à Conciliis seu Synodis Ecclesiasticis, & à Judiciis civilibus. Originem & occasion[em] talibus Consistoriis erigendis datam fuisse per secessionem à Papatu, & Papa[lis] Episcopalis potestatis in terris Principum Protestantium abrogationem. Haec al[ii]que fusè pertractantur à *Christiano Webero de Jure & Ratione Consistoriorum.* Si[...]

ergo istae conclusiones 1. *Concl.* Ubi aliis Decretis [pag. 290] presbyterialibus & synodalibus Ecclesiae non reguntur, nec regi possunt, fideles Ministri bonâ conscientiâ Consistoriis eorumque Decretis se Ecclesiasque suas subjiciunt; quamdiu materia Decretorum non repugnat Juri divino & naturali: sic tamen ut non abnegent orthodoxum sensum suum de ordine, regimine, & judicio Ecclesiastico per Synodos ex praescripto verbi divini & antiquae Ecclesiae: uti hoc fatetur *Weberus cap.* 49. Et nos infra *Part.* 2. [et 3.] illud regimen, vulgò dictum *Presbyteriale*, probavimus in *titulis de Senioribus*, *de Classibus & Synodis*, *de Episcopatu;* & supra, ubi *de Potestate & Politiâ Ecclesiarum*, & *de Ecclesiis cathedralibus*. Et communiter hanc libertatem Ecclesiasticam defendunt *Antagonistae Pontificiorum de Conciliis*, *de Papâ*, *de Episcopis*. 2. *Concl.* Quod si Consistoria illa & Decreta ac Judicia episcopalia transformarentur in Politica, & essent ac dicerentur propriè *Politica* circa Ecclesiastica; & objectum eorum essent causae matrimoniales, de usuris, de juramentis, de decimis, de aerario Ecclesiastico, de nosocomiis, de scholis &c.: utique non esset regimen presbyteriale cum illis ἀσύστατον. 3. *Concl.* Defectus in executione regiminis consistorialis, de quibus conqueritur *Zepperus in Politiâ Ecclesiasticâ*, ab ipso regimine distingui debent, tanquam factum à Lege; qualem prudentiam atque aequitatem in judicio de regimine presbyteriali adhibendam diximus *de Classibus & Synodis*. 4. *Concl.* Hypothesin illam de Decretis regiminis & Judicii Ecclesiastici presbyterialis non necessariis, saltem ad bene esse Ecclesiae, ubi Magistratus est Christianus, subruunt *Antagonistae Erasti & hodiernorum ejus sectatorum*, ut & *Remonstrantium* in Belgio; quos supra indicamus *tit. de Potestate Ecclesiasticâ*, & infra *Part.* 3. *de Clavibus Regni Coelorum*.

§. 2. De Consuetudine varia quaeruntur apud *Pontificios Scriptores de Legibus*, & *plerosque Casuistas*, & *Mirandam in Manuali Praelatorum Regularium tom.* 2. *quaest.* 28. sed quae in regimine Ecclesiae nullum ferè usum habent. Inter quaesita illa haec solum hic tangimus. I. *Quaest.* An consuetudo vim legis obtinere possit, Legemque positam tollere & amovere? *Resp. Aff. Thomas* 22. *Qu.* 97. *artic.* 3. & cum eo inter antiquiores Casuistas *Sylvester*, & *recentiores omnes*, & *Miranda loc. cit. art.* 2. Ex nostris *Zanch. loc. cit.* & *Danaeus* & quidem applicatè ad Ecclesiastica *Lib. cit. c.* 15. & 16. ubi aequalem eam facit Canoni scripto, & per eam Jus & ordinem Ecclesiae in Ceremoniis, & in morum disciplinâ constitui dicit. Et adducit locum 1 *Cor.* 11. *v.* 16. Sed nos putamus Consuetudinem illic intelligi Lege naturali & divinâ subnixam. De quo conferri potest accuratissima & eruditiss. *Disputatio textualis* collegae nostri τοῦ μακαρίτου *Caroli de Maets ad* 1. *Cor.* 11. Et sic intelligenda illa quae in *Jure Canonico* & *Miranda aliisque Recentioribus ex Augustini Epist. ad Casulanum* vulgò adferri solent. *Deinde* notamus Constitutiones Ecclesiasticas scriptas de Adiaphoris & peristaticis non dici Leges sed Canones; quod etiam observa[illegible] *[illegible]neus* [pag. 291] *cap.* 12. Multo minus Consuetudo Legem hic facere dicenda est [illegible]uae Ecclesiam obligaret. — II. *Quaest.* An Consuetudo unius Ecclesiae aut pluri[illegible] Ecclesiarum, etiam in eâdem Classe aut Synodo conjunctarum in purè Adiaph[illegible]is & particularibus, de quibus nullus Canon, nullum Ecclesiasticum Decretum, qu[illegible]nque Ecclesias particulares, aut Ministros in eadem Ecclesiâ obliget? *Resp.* 1. [illegible]*cl.* Una aut plures Ecclesiae non debent aliam aut alias ad suam Consuetudi[illegible] [illegible]ligare; sed suam cuique libertatem in purè Adiaphoris & moribus particu-

 laribus

laribus relinquere. 2. *Concl.* Nec debet Minister quis aut Ministri unius Ecclesiae aut aliquot Ecclesiarum, Ministrum aut Ministros alterius Ecclesiae, ad suam Consuetudinem astringere; multo minus aliter hic agentem aut agentes admordere & invidiâ onerare, praetexendo scandalum aliorum, quod saepe nullum est; aut zelum ac ἰδιοσυγκρασίαν suam pro symbolo Lipsiano: *moribus antiquis.* Hoc enim repugnaret libertati Ecclesiasticae, & ἰσοτιμίᾳ Ministrorum. Videatur apud *Plesseum in Mysterio Iniquitatis* insignis Historia de Victoris Episcopi Romani contentione pro tempore celebrationis Paschatis. Accedit quod humanae Consuetudinis tam rigida observatio absque necessitate aut spe majoris aedificationis plerumque rigidam Legis divinae observationem laxare solet, hominesque nimis serva pecora efficiat: uti tristis experientia in antiquis Pharisaeis *Matth.* 15. cum 23. & in Pontificiis hoc docuit. Quomodo autem Antiquitas aut consuetudo in Ecclesiasticis praejudicare non debeat, cum melioris aedificationis vel minimus gradus sperari potest, colliges ex *Disputationibus nostrorum adversus Bellarmini Notas Ecclesiae, & Lessii aliorumque* clamores *de Reformationis Novitate.* 3. *Concl.* Nec debet Collega Collegam, ne quidem se ipsum in eâdem Ecclesiâ, ad Consuetudinem circa externum quendam & Adiaphorum particularem ritum obligare. De ordine & tempore omnium in Ecclesiâ communiter à Collegis agendorum juxta Decretum Presbyterii, aut communem Collegarum consensum, aliter judicandum est.

§. 3. Problemata hypothetica sunt de Canonibus partim Antiquae partim Belgicarum Ecclesiarum. De illis ergo quaeritur. I. *Probl.* Quid statuendum de dictis Canonibus Apostolorum, qui cum Tomis Conciliorum Tom. 1 & cum Corpore Juris Canonici & Civilis, nec non cum Operibus Clementis Romani edi solent. *Resp.* 1. *Concl.* Esse supposititios: uti hoc probatum à *Riveto in Critico sacro* & à *Coco in Censura Patrum*, & prolixè à *Johanne Gerardo in Confessionis catholicae lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 6. ubi una indicat *Scriptores Pontificios* qui eos tanquam genuinos defendunt; denique plenissimè à *Joh. Dalleo lib.* 3. toto *tract. de Pseudepigraphis Apostolicis* &c. 2. *Concl.* Occurrunt in iis multa bona: aliqua etiam absurda, aut inepta, aut nova & saeculum apostolicum minimè redolentia, ut *Can.* 3. 4. 7. 17. 19. 25. 30. 33. &c. — II. *Probl.* [pag. 292] Quid de Clementis octo libris Constitut. Apostolicar., qui cum Tom. 1. Concil.; & cum Operibus Clementis; & seorsim editi à Bovio Episcopo Ostunensi cum scholiis; & graece a. 1563. Venetiis cum Prolegomenis & explanationibus apologeticis graecè, autore Franc. Turriano. *Resp.* Idem quod supra. Videantur *Autores* modo cit. imprimis *Joh. Dalleus*, qui *lib.* 1. & 2. post omnes, peculiaris *tract. tit. de Pseudepigraphis Apostolicis* &c. contra Bovium & Turrianum hoc evincit. — III. *Probl.* Quid de Codice Canonum Ecclesiae universae? *Resp.* Canones illos esse genuinos, & multa bona continere: intercurrere tamen nonnullos, qui doceant Ecclesiam post discessum Apostolorum non diu mansisse virginem; primo quidem & praecipuè in ritibus & politiâ, deinde etiam in dogmatis quibu am obscuratâ primaevâ ejus simplicitate. Progressum ejus vide in *Centuriis Magde rg.* & *Mysterio Plessei* descriptum. Canones aliquot speciminis causa digito indicavi ius in *Disp. de Tempore nativitatis Christi.* — IV. *Probl.* Quid de Photii Nomocau ne, & de Canonibus Ecclesiae Africanae? *Resp.* Idem. — V. *Probl.* Quid de jure Or en-tali Graecorum, deque Capitularibus Caroli M., Ludovici, Caroli Calvi? *Resp* Ut sequioribus saeculis nata, sic plus limi trahere juxta illud: *Aetas parentum* *jor* *vis*

avis tulit &c. — VI. *Probl.* Quid de Corpore Juris canonici? *Resp.* Esse farraginem *πολλῶν λύγρων καὶ ἔσθλων*: & faciem Antichristi in formâ ejus atque in magna parte materiae relucere. De quo infra *Cap.* peculiari.

§. 4. De Canonibus Ecclesiarum Belgii ista quaerimus. I. *Probl.* A quibus sint conditi, à Magistratu an ab Ecclesiis? *Resp. Neg. pr. aff. post.* à Delegatis scil. Ecclesiarum, Ministris & Senioribus in Synodum nationalem congregatis, *primò* extra Patriam Vesaliae, & Embdae, cum Ecclesiae essent sub cruce. *Deinde* in Patria Dordraci 1578. Middelburgi 1581. Hagae-Comitis 1586. Dordraci 1619. cum Ecclesiae defensione Magistratuum fruerentur. — II. *Probl.* An si à Magistratu non confirmati sint, vim Canonum obtineant, quibus Ecclesiae regi possint, aut reguntur? *Resp.* Ab Ordinibus plerarumque Provinciarum in forma & solenniter confirmati sunt. Ab aliis, quamvis formalis & solennis approbatio & confirmatio hactenus praestita non sit, reipsa tamen praestita esse intelligi potest. 1. *Quia* Catechesin cum Liturgia & Confessione Belgica in Synodo Dordracena 1619. relectam tum per delegatos suos in illa Synodo praesentes, tum paulo post in Provinciis quique suis approbarunt. Atqui illa scripta continent substantialia & generalia ad regimen & disciplinam Ecclesiae pertinentia. 2. *Quia* volentibus & probantibus illis, Ecclesiae secundum illos Canones reguntur, disciplina exercetur, conventus presbyteriales, classici, synodici habentur; electiones & institutiones Concionatorum, Seniorum peraguntur. 3. *Quia* acta & Decreta Synodorum Provincialium, per Delegatos, qui nomine Ill. Ordd. Synodis interesse solent, ad ipsos semper [pag. 293] referuntur. 4. *Quia*, in solenni foederis & unionis septem Provinciarum renovatione factâ Hagaecomitis a. 1651., religio reformata sola approbata, ac confirmata fuit, prout ea Confessione, Catechesi, & Canonibus synodi Dordracenae a. 1619. explicata est. — III. *Probl.* An Canones illi cum verbo Dei conveniant, & rectè atque accommodatè ad statum Ecclesiarum Belgicarum conditi sint? *Resp.* 1. *Concl.* Canones de universalibus & substantialibus regiminis ex verbo Dei educti sunt, & consequenter cum eo conveniunt. Sunt autem illa, de diversis gradibus seu ordinibus Ministrorum, de Presbyteriali regimine, de Electione, & Vocatione Ecclesiastica, de Censuris & excommunicatione, de Ritibus Baptismi & Coenae &c. Eductio eorum est *vel* proxima aut saltem magis immediata scil. quod ad principales theses: vel remotior aut magis mediata, quod ad hypotheses scil. aut consectaria; quae tanquam accessoria sequuntur suum principale, & sunt adjuncta, aut media, aut conditiones *sine quibus non*. Ex. gr. de scholis, Academiis, earumque Magistris aut Doctoribus. 2. *Concl.* Canones de particularibus & peristaticis regiminis ac rituum ad verbum Dei reduci possunt; quia Juri divino & naturali non repugnant: sive quid positivè secundum circumstantias ad maximam aedificationem & *εὐταξίαν* observandum; sive quid tolerativè aut permissivè ex praesenti necessitate majoris mali evitandi causâ admitte[…]um, sic determinaverint; sive deliberativè aliquid observandum aut non observa[…]um suaserint. 3. *Concl.* consequenter rectè & quam fieri tunc potuit accommoda[…]imè ad statum Ecclesiarum nostrarum conditi sunt: hac tamen cum intentione & […]essa stipulatione ad finem adjecta, ne tanquam perpetui & immutabiles retine[…]r aut urgeantur: ubi ratio alicujus Canonis aut aliquorum Canonum cessave[…]nt major aedificatio aut necessitas aliqua mutationem suaserit.

Objiciuntur nonnulla contra Canones Belgicos partim ab iis qui presbyteriali

riali regimini non ita favent, partim ab iis, qui impensè favent. I. *Obj*. Quod disciplina & Potestas Ecclesiastica. quae tota distributivè est & esse debet penes singulas Ecclesias, illis subtrahitur & ad Classem traducitur, ex. gr. in processu excommunicationis, qui terminari non debet absque antecedente cognitione Conventus classici. *Resp*. Fateor hunc Canonem positivè & approbativè determinare: relicta aliis Ecclesiis suâ libertate. Sed ad dubium contra eum motum à Johanne Caune coetus Anglo-Amstelodamensis (quem Brownistarum vocant) quondam Ministro aliisque, quos vocant, Independentibus, respondeo infra (*Part*. 3 ubi *de Classibus & Synodis*) hanc Potestatem & cognitionem Classis esse cumulativam non privativam, Canonibus nostris praescriptam; partim ad abundantem cautelam quae non nocet, partim ad disciplinae nomen & exercitium Belgis nostris passim occasione inquisitionis Romano-Hispanicae admodum tunc suspectum ab odio tanto melius liberandum. — [pag. 294] II. *Obj*. Quod Seniores nostri gubernantes non sint perpetui sed biennales; quod tempus Canones nostri praescribunt. Hoc objicit Robinsonus coetus Anglo-Leidensis (quem Brownistarum vocant) quondam Minister, caetera eruditus theologus & orthodoxiae ac pietatis Zelotes. Videtur & *Grotius in Pietate Ordinum* tacite hoc perstringere. Idem objiciunt hierarchiae episcopalis zelotae. *Resp*. Canon hic non est directe positivus & praescribens; sed tantum concessivus, ac per modum indulgentiae & συγκαταβάσεως: quia in prima illa infrequentia fidelium in multis vicis & civitatibus Belgii haberi vix poterant, qui perpetuo huic oneri & quidem sine salario vacarent. Non debet ergo hic Canon imprudenter ita accipi, quasi perpetuitas Seniorum Ecclesiis nostris prohiberetur; si quidem Ecclesia aliqua eam habere possit, & necessitas concessionis atque indulgentiae ad usum secundae hujus (ita loquar) navigationis ibi cessaret. Vide quid *Gerson Bucerus* theologus Belga in eruditiss. *tract. contra Downamum de Presbyterio & Episcopatu* Hierarchicis respondeat, quod etiam à *Robinsono in Apologiâ* citatur. Sunt etiam celeberrimae aliquot Ecclesiae Belgicae quae perpetuis utuntur Senioribus, ut Groningana, Belgica Londinensis, aliaeque in Angliâ. — III *Obj*. De Jure Patronatus. *Resp*. Assumentum Canonis de Vocatione Ministrorum a. 1619. post discessum exterorum admissum, est pure tolerativum: non vero positivum. Itaque perperam allegatur cum Ecclesiae jugum illud aut deprecantur, aut opem Magistratus contra illud implorant, aut quocumque alio modo sive prece sive pretio se redimere student. Quidquid sit, saltem nulli Ministri, nulli Seniores, nulla Synedria, nullae Classes aut Synodi illius ἀπολογίαν suscipere, aut pro ejus usu zelare debent. De tolerantia ejus, ubi tolli aut declinari non potest, alia est quaestio. Confer infra *Part*. 2. ubi *de Jure Patronatus*. — IV. *Obj*. Festa anniversaria, quae vulgo ita dicuntur, Canonibus Belgicis stabiliuntur. *Resp*. Canones illi sunt pure tolerativi & limitantes, non positivi & praescribentes, uti abunde probavi in *Disp. de Festis* 3. *Parti select. Dispp*. insertâ: Nec hic repeto. Non debent ergo tanquam tales urgeri contra Ecclesias aut Ministros, qui apud a- gistratum & populum suum εὐτάκτως & cum aedificatione procurare possint eo m abolitionem aut saltem diminutionem. — V. *Obj*. De Sessione Deputatorum a- gistratus in Synedriis. *Resp*. Et hoc additamentum est tolerativum, aut per s- sivum. Vide supra *Cap*. 4. *pag*. 199. — VI. *Obj*. Multi Canones non servantu e. gr. de Seniorum comparitione in Classibus, de eorundem numero in Synodis de numero Ministrorum, de modo eligendi Visitatores Classis & Deputatos ad Sy o- m

dum &c. *Resp.* Mores aliquando differunt à Canonibus, & in executione particulari indulgentia aut dispensatio subinde locum habet; salvo tamen ordine Ecclesiastico: modo hoc agatur ut Canones illi positivi, quantum fieri potest observentur. Non est ergo quod odiose & importune [pag. 295] illos urgendo, praejudicium aut insidias Fratribus nostris aut vicinis Ecclesiis moliamur. Multo minus hoc agendum in Canonibus aut assumentis Canonum onerosis, aut odiosis, non ex corde & consilio propriè Ecclesiae natis, sed à Magistratu infideli, aut heterodoxo, aut aemulo & contentioso Ecclesiae invitae obtrusis atque impositis; quae merito tolerativa, aut permissiva appellamus. A quibus quaelibet Ecclesia, quilibet Minister primâ quâque occasione se liberare potest & debet; non exspectatâ universali aut provinciali sive abrogatione sive liberatione. Quod si alii Ministri, aut aliae Ecclesiae, quae à servitute illâ liberari non possunt, aut etiam nolunt ad exemplum servi *Exod.* 21. *v.* 5. illos, qui se in praesenti expedire possunt, impediant; assimilandi videntur captivis ab hoste, qui socium captivitatis fugâ, aut intercessione aliorum, aut soluto lutro liberandum, liberari nollent, sine communi omnium liberatione. Solamen scil. miseris socios habuisse malorum. Porro rationes variae sunt, cur in aliquâ particulari Ecclesiâ aliquis circumstantialis Canon aliquando observari non possit: cum scil. Ecclesia est novella, & vix primae plantationis tempus egressa: cum status ejus est turbatus: cum metus est schismatis, aut saltem magnae contentionis: cum corpus Ecclesiae, aut major, aut saltem bona ejus pars obsistit, & plus destructionis, quam aedificationis inde exspectandum: cum Magistratus est unguis in ulcere, & non minus ἀτάκτως, quam praefractè obsistit; atque adeo periculum tollendae, aut saltem admodum imminuendae libertatis ac Potestatis Ecclesiasticae impendet. His & similibus in casibus consilia prudentiae & prudentum adhibenda.

POLITICAE ECCLESIASTICAE
PARS TERTIA.
Lib. 1. De Regimine et Ordinatione Ecclesiae in genere et absolute consideratae.

TRACTATUS III.
De Antecessorum Ecclesiasticorum conventibus, collegiis, correspondentiis.

Caput I.

De synedriis seu consistoriis, seu presbyteriis.

Conventus seu collegia sunt vel unius Ecclesiae particularis seu topicae, vel plurium Ecclesiarum in uno districtu, vel plurium districtualium in una regione aut provinciâ, vel plurium regionalium aut provincialium in una natione, seu uno regno & imperio.

§. 1. Conventus seu collegium antecessorum in unâ Ecclesia particulari seu topicâ dicitur *presbyterium* 1 Timoth. 4. v. 14. Et *synedrium*, *consistorium*, *consessus*, *sessio*, & dialecto Belgicâ in confessione *artic.* 30. & in liturgia & constitutionibus Ecclesiasticis **Kercken-Raedt.** Constat autem ex presbyteris docentibus, & gubernantibus, & aliquando ex diaconis; in Ecclesiis scil. infrequentibus, ubi unicus est concionator: immo & in frequentissimis, cum ad certos quosdam actus regiminis exercendos concionatores, seniores, diaconi conveniunt. Sunt autem actus illi e. gr. electio seu vocatio pastorum, seniorum, diaconorum, omnesque deliberationes & actiones ipsam electionem seu formalem vocationem aut praecedentes, aut subsequentes & necessariam cum eâ connexionem habentes.

De demissione concionatoris, & testimonio illi impartiendo, aliisque deliberationibus & actibus praecedentibus aut sequentibus cum eâ communionem habentibus, idem statuendum censeo. Aliquando cum de vocatione aut dimissione concionatoris agendum est, conventus synedrii seu presbyterii constat etiam ex senioribus & diaconis, qui nuper muneribus illis functi sunt, quae consuetudo in aliquot Belgii Ecclesiis etiamnum servatur. Aliquando à praesenti presbyterio, certo in casu ad electionem concionatoris advocantur omnes, qui in illâ Ecclesiâ unquam munere senioris aut diaconi defuncti sunt. Ut jam non dicam, in quibusdam Ecclesiis ad conventum electioni concionatoris destinatum vocari omnia Ecclesiae membra (virilis sexus ut juxta cum senioribus & diaconis, quique capitatim suffragium electivum ferunt. Quare autem juxta ordinem nostrum Ecclesiasticum anno 1586. in synodo Nationali Hagiensi, [pag. 115] & 1619. in synodo Nationali Dordracena probatum ut
[illegible]

diaconi conventum presbyterialem utiliter & decore constituant, ad absolvendam electionem seu vocationem concionatorum, seniorum, diaconorum, supra indicavimus *part.* 2. *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 8. *pag.* 506.

Quaestiones aliquot subjicimus.

§. 2. I. *Quaest. Ubi non sunt seniores gubernantes, quinam presbyterialem, aut consistorialem conventum constituant.*

Resp. 1. In magnis urbibus & frequentibus Ecclesiis, ubi plures sunt concionatores, omnes istius urbis concionatores sive illi promiscuè in omnibus templis concionentur, sive suo quique templo aut suae parochiae astricti sint.

Resp. 2. Sed in oppidis aut vicis, ubi unus tantum est concionator, nec ulli seniores gubernantes, vicini aliquot concionatores, subinde aut statis temporibus cum loci illius concionatore convenire poterunt, & Ecclesiastica illa negotia tractare, quae à synedrio seu collegio presbyteriali, siquidem istic esset, tractarentur. Neque enim tutum est, nec decorum, ut omnia illa agantur ab uno concionatore: imprimis si e. gr. decernenda esset alicujus suspensio à coenâ domini, ejusdemque, positis ponendis, reconciliatio & admissio ad coenam. Illud quasi monarchicum regimen unius concionatoris, tam procul habent Ecclesiae Belgicae, ut in ordine suo Ecclesiastico anno 1619. artic. 39. statuerint: *In locis ubi nondum habetur synedrium, interea à classe agentur, quae alioqui synedrio agenda secundum ordinem Ecclesiasticum imponuntur.*

II. *Quaest. Ubi & quoties synedrium conventurum est?*

Resp. 1. In conclavi Ecclesiastico; nisi in aliquo turbato statu rerum, consultius censeatur. Quod si nullum sit conclave Ecclesiasticum conventus haberi poterit in choro (si sit) aut in navi templi.

Resp. 2. De quoties habendo conventu, universaliter vix determinari potest. Noster ordo Ecclesiasticus *artic.* 37. statuit, ad minimum semel hebdomadatim conventum habendum. Quod in majoribus & frequentioribus Ecclesiis omnino necessarium ducimus; sic tamen ut negotiorum multitudine, & peculiari occasione urgente extraordinarii conventus saepe indicentur. In parvis & infrequentioribus Ecclesiis, sufficeret forte ut alternis hebdomadibus conventus agatur & si paucula istic agenda occurrant, reliquum temporis impendatur in collationem super iis, quae ad regimen Ecclesiae, juxta ordinem nostrum Ecclesiasticum pertinent.

III. *Quaest. Quomodo probari possit synedrium ejusque conventus in quâque particulari topicâ Ecclesia?* [pag. 116]

Resp. 1. *Ex* presbyteris, antecessoribus, praefectis, rectoribus, inspectoribus in quâque Ecclesiâ constituendis & per directionem Apostolicam tunc temporis constitutis in Ephesina Ecclesiâ *Actor.* 20. *v.* 17. cum 28. in Ecclesiâ Hierosolymitanâ *Actor.* 21. *v.* 18. in Ecclesiâ Philippensium *Philip.* 1. *v.* 1. (omnibus sanctis in Chri-
s Jesu, qui sunt Philippis, *una cum episcopis ac diaconis*). In Ecclesiâ Corinthiacâ
...r. 2. *v.* 6, (sufficit istiusmodi homini ista increpatio *à pluribus illis*, hoc est, epi-
...s seu presbyteris). In Ecclesiâ Thessalonicensium 1 *Thes.* 5. *v.* 12. (ut agnoscatis
...qui *laborant inter vos, & praesunt vobis* in domino & admonent vos). In Ecclesiis
...aeorum Hebr. 13. 17. *Parete ductoribus vestris*, &c. *excubant enim ipsi pro ani-
...s vestris*, &c. Addi potest *Actor.* 14. *v.* 23. *Tit.* 1. *v.* 5. ubi in singulis Ecclesiis
...ti & constituendi dicuntur presbyteri. Quod de pluribus presbyteris in quaque

que Ecclesia intelligendum; non de unico presbytero. Jam vero necesse est à pluribus illis presbyteris seu episcopis communi consilio Ecclesiam illam gubernantibus, statos aut occasionatos conventus habitos fuisse, ut attenderent ad seipsos & totum gregem *Actor.* 20. *v.* 28. Et occasionatum conventum presbyterorum Ecclesiae Hierosolymitanae in domo *Jacobi* habitum fuisse constat ex *Actor.* 21. *v.* 18. qui relationem *Pauli* audiverunt, eique consuluerunt ut sanctificaret se *v.* 20.—26.

2. *Ex Matthaei* 18. *v.* 15. 21. ad quem locum, à liturgiâ nostrâ tit. de confirmatione seniorum allegatum, quid excipiatur, infra *lib.* 4. in quaestione de excommunicatione considerabitur.

3. *Ex* eo quod cum in Ecclesiâ Novi Testamenti dederit Deus presbyteros tum docentes tum gubernantes, etiam diaconos *Ephes.* 4. *v.* 11. *Rom.* 12. *v.* 18. 1 *Cor.* 12. *v.* 28. *Actor.* 6. *v.* 3. verisimile non sit tales ministros & antecessores in omnibus Ecclesiis topicis istius temporis non fuisse constitutos: certè de Ecclesia Philippensium hoc exsertè testatur Apostolus *Philipp.* 1. *v.* 1. & de Ecclesiâ Ephesinâ *Actor.* 20. *v.* 9. 28. Et de Hierosolymitanâ *Actor.* 21. *v.* 18.

4. *Ex* analogiâ antecessorum in quâque synagogâ Judaicâ *Marci* 5. *v.* 35. 36. 48. *Luc.* 8. 41. & 13. *v.* 14. ubi mentio fit *praefecti* synagogae. Fuisse autem plures unius synagogae praefectos discimus ex Actor. 13. v. 15. *miserunt praefecti synagogae ad eos.* Et *Actor.* 18. *v.* 8. 18. Crispus & Sosthenes dicuntur praefecti synagogae. Et per *seniores Luc.* 7. *v.* 3. puto intelligendos potius *praepositos synagogae* Capernaiticae, quam *Magistratus* oppidi: Utrosque posse intelligi censet Grotius in notis. Sed Circumstantiis textus consideratis, praepositos synagogae, hoc est, antecessores in religione & Ecclesiâ, per *seniores Judaeorum* intelligendos esse dicimus, & [pag. 117] ex locis *Actor.* 13. & 18. plures fuisse unius synagogae praepositos, eosque collegialiter regimen istius synagogae & disciplinam exercuisse. Vide & expende *Actor.* 9. *v.* 12. & 26. *v.* 11. Non est verisimile directè & immediatè ad omnes & singulos synagogae cujusque auditores aut ad totam multitudinem in quâque synagogâ congregatam, literas à pontifice scriptas esse; aut inquisitionem, indicium, examen, judicium, & traditionem eorum, qui Christianismi suspecti erant, ab iis factam esse.

Caput II.

De unione Ecclesiarum, earumque regimine in classibus & synodis.

§. 1. Anno 1641. occasione oblatâ, & postulantibus quibusdam, quibus hoc negare non poteram, scribebam disputationem *de Unione Ecclesiarum, earumque regimine in classibus & synodis:* quam hic inserendam duxi.

Praecognita nobis sint examen tituli, & thetica explicatio terminorum. Occ[illegible]it hic subjectum, & praedicatum.

I. *Praedicatum* quaestionis non sine confusione & ambiguitate concipitur & p[illegible]ponitur, sub nomine modo *necessarii*, modo *utilis*, modo *liciti*, modo *tolerandi* [illegible]u *tolerabilis;* modo *absolutè* & *in se boni*, modo *melioris*, comparatè ad alia. Necessi[illegible]s rursum distingui debet in medii & praecepti; in absolutam & hypotheticam; in [illegible]d esse & ad bene esse; in juris divini immediati seu positivi, & in juris divini medi[illegible]i [illegible]u

seu permissivi, quod cum jure & necessitate naturali, ut & humano positivo reciprocatur. Terminos hos in προϋπαρχούσῃ cognitione subjecti, ut & in determinatione quaestionis, adhaec in solutione objectionum distinguemus, & distinctè praesenti huic negotio applicabimus.

II. ***Subjectum*** quaestionis variè proponi solet: modo vocabulis *synodi*, *classis*, *concilii;* modo *autoritatis, potestatis classicae*, *aut synodicae;* modo *subordinationis*, *subjectionis & dependentiae classicae;* modo *Ecclesiae synodicae tum dioecesianae seu provincialis*, *tum nationalis;* modo *correspondentiae*, *conjunctionis*, *unionis*, *combinationis*, *communionis*, *classicae aut synodicae;* modo *Ecclesiasticae representationis*, *seu Ecclesiae representativae in classibus & synodis.* Quae omnia ut ad ἀκρίβειαν revocentur, omnisque ἀκυρολογία evitetur; repetendum hic, Ecclesiam visibilem, seu institutam particularem distinctè considerari vel in se, vel in ordine ad aliam aut alias [pag. 118] Ecclesias collaterales: hoc est, vel in intrinsecâ suâ essentiâ, integritate, unitate, & unione; vel in extrinsecâ combinatione, correspondentiâ, confoederatione & communione, cum aliis Ecclesiis extra se. Et hinc nonnulli dividunt (sed divisione accidentali, aut potius distinctione analogi, quam divisione) Ecclesiam institutam in primam, & in ortam; ut illa sit collectio plurium membrorum in una congregatione; ista collectio & combinatio plurium Ecclesiarum in unum coetum seu synodum. Hinc etiam in abstracto attributa seu adjuncta sunt & dicuntur Ecclesiae institutae, alia esse absoluta & prima, alia relativa & orta. Priora tribuuntur illi ratione totius integri & formalis, quod in membris ejus conspicitur: posteriora ratione relationis & collectionis, quae in illâ totâ & in aliis collateralibus conspicitur. Inter haec primum est consociatio, seu conjunctio Ecclesiarum. Statuitur autem conjunctio haec duplex: imperfectior, quae *communicationis* est, ubi nulla concurrentia, seu nullus mutuus Ecclesiarum concursus; & perfectior, quae *combinationis*, ubi mutua concurrentia.

Communicatio rursum duplex est, vel per literas tantum (quas formatas, synodales, pacificas olim appellabant), vel per literas & legatos simul. De utrâque communicatione vide disserentem *Parkerum Polit. Ecclesiast. lib.* 3. *c.* 22.

Combinatio duplex, vel ex binis, vel ex pluribus Ecclesiis. *Illa*, quando una aliam in negotio Ecclesiastico per legatos consulit: ubi consessus utriusque Ecclesiae, qui habetur, synodum quandam, quamvis imperfectiorem, constituit. Estque haec iterum duplex, vel quando distincta habent presbyteria; vel quando in unum presbyterium coalescunt. *Ista* est vel minor combinatio, in classem scil., vel major, in synodum.

Utraque haec combinatio rursum est vel incidentalis, occasionata, extraordinaria, & πρόσκαιρος. i. e. ad tempus; vel stata, ordinaria, & perpetua.

Prioris exemplum dedit synodus nationalis (quae etiam quasi generalis Reformatorum) nostra Dordracena anno 1619. conflata quippe ex delegatis & nostrarum & ex[...]arum Ecclesiarum. Talis etiam esset synodus Euangelicorum, quam in Eireni[...]o optat & describit *Pareus*, *c.* 6. & *seqq.*

[...]*terior* combinatio rursum distingui potest in magis aut minus explicitam; in ma[...]em & minorem, quod ad multitudinem, seu extensivè; in propiorem & arctiorem & in remotiorem: ut inter Ecclesias diversae confessionis (e. gr. Augustanae, He[...]ticae, Bohemicae in Poloniâ juxta concordatum Sendomirense in Harmoniâ co[...]ium); aut inter Ecclesias diversi regiminis, quod ad peristatica & adiaphora; aut

aut inter Ecclesias diversi idiomatis, sic e. gr. Ecclesiae *Walloniei* seu gallici & Belgici [pag. 119] idiomatis apud nos combinantur in unam synodum Nationalem, & Ecclesiae nonnullae Anglicae cum Belgicis in unam classem & synodum Provincialem. De combinatione extraordinariâ & occasionatâ in synodis seu Conciliis, an, quae, quales esse debeant, alibi dicendum est. Nobis hic propriè agendum de combinatione statâ & ordinariâ, atque adeo de formâ regiminis classici aut synodici.

§. 2. Missis ergo nominalibus vitilitigationibus, rem ipsam sic definimus: ***Classicalis seu synodalis correspondentia est stata combinatio plurium Ecclesiarum sub certo regimine & correspondentiâ ad mutuam aedificationem & conservationem.*** Ad meliorem definitionis hujus enodationem & ad theticam Theologiam delineandam, consideremus. 1. materiale. 2. formale. 3. Fundamentum. 4. Objectum. 5. Finem. 6. Adjuncta. 7. Comparata seu similia. 8. Opposita.

1. Materiale classis aut synodi constat subjecto relato & correlato. Relatum est Ecclesia parochialis. Correlatum est alia Ecclesia parochialis, eaque una, duae, tres, &c. Breviter, relatum & correlatum sunt Ecclesiae institutae parochiales integrae inter se collaterales & potestate Ecclesiasticâ aequales. Quae haud aliter considerari debent ac omnia alia relata aequiparantiae, e. gr. amici, socii, confoederati, collegae & membra quaecunque collegiorum Politicorum, Ecclesiasticorum, Scholasticorum.

II. Formale est mutua unio, communio, correspondentia; & per illam mutua σχέσις habitudo, & relatio ad se invicem. Quae autem & qualis illa sit, ex sequentibus patebit.

III. Fundamentum est geminum, institutionis scil. primae, & secundae. ***Illud*** est jus divinum, revelatum nobis in regulis & exemplis politiae Ecclesiasticae Apostolicae, *Actor.* 15. 2. *Cor.* 8. (de quo infra): ***Istud*** est, consensus mutuus Ecclesiarum ad talem correspondentiam & confoederationem, ex debito mutuae societatis colendae, non ex debito inferioris conditionis ad praestandum obsequium. Breviter, intercedit consensus Ecclesiarum in applicatione hujus correspondentiae ad tales Ecclesias parochiales, & ad tales earum delegatos: quomodo de fundamento conjugii, ministerii Ecclesiastici in singulari seu in individuo distinguendum est. De quo ***Zepper.*** *lib.* 3. *Polit. Ecclesiast. c.* 7. & ***Parkerus*** *lib.* 3. *c.* 22.

IV. Objectum correspondentiae & communionis hujus est duplex, negotium scil. commune omnium Ecclesiarum, & negotium particulare unius aut quarundam Ecclesiarum.

Negotium commune omni modo, & absolutè objicitur huic regimini, seu Potestati classicae aut synodicae: quod enim omnium aedificationem communiter concernit, ab omnibus pariter curari ac tractari debet. [pag. 120]

Negotium particulare ab omnibus Ecclesiis aut earum delegatis communiter curari & tractari potest & debet non absolutè, sed limitatè, in his scil. casibus. 1. In casu insufficientiae; quando scil. impotens deprehenditur Ecclesia parochialis ad negotia propria absolvenda. 2. In casu illegitimae & inordinatae administratio s; ubi venienti morbo ab omnibus confoederatis & correspondentibus Ecclesiis oc r-rendum est. 3. In casu praesumtae administrationis malae, hoc est, in casu pr o-cationis, ejus sive personae sive partis, quae se gravatam conqueritur.

V. Finis hujus correspondentiae est, conservatio, confirmatio, promotio & r i-
t io

tutio Ecclesiarum in communis fidei, pietatis, εὐταξίας professione ac praxi; & hinc emergentis pacis ac concordiae Ecclesiasticae fruitione.

VI. Adjuncta dispescimus in requisita seu praerequisita, & in concomitantia ac consequentia.

Requisita rursum duum sunt generum: Alia enim magis ad ortum seu primam institutionem & formationem classicalis aut synodalis combinationis requiruntur: Alia magis ad actum seu ipsum correspondentiae exercitium. Utriusque generis sunt ista. 1. Ut constituatur correspondentia mutua Ecclesiarum ad Ecclesias, idque per presbyteria, eorumve delegatos (quod ad ordinariam regiminis executionem): non vero Ecclesiarum aut Ecclesiae, ad Episcopum, aut inspectorem, aut ministrum, aut ministros. 2. Ut interveniat consensus omnium & singularum Ecclesiarum istius districtus; non vero aut civitatensium tantum, aut aliquarum quae reliquas quasi compellant, & sibi subjiciant. 3. Ut multitudo Ecclesiarum non sit nimia, & confusionem pariat, ac mutuo se impediant atque onerent potius, quam sublevent. Hinc est, quod classes unius provinciae Hollandicae ad duas synodos particulares reductae sint, Hollandicam Australem, & Hollandicam Borealem. 4. Ut conveniant non tantum in eâdem veritate dogmatum, & consequenter unius sint confessionis, sed etiam in eâdem formâ rituum & politiae Ecclesiasticae, quod ad substantialia. Quod in classibus & synodis provincialibus omnino requiritur. 5. Ut erigatur correspondentia seu combinatio & confoederatio tantum, non peculiaris seu distincta Ecclesia, aut forma Ecclesiae virtualis, aut idealis, aut representativae, aut cathedralis, aut dioecesianae, &c. nedum ut primo, propriè, aut principaliter dicatur Ecclesia. 6. Ut inserviat haec combinatio dirigendae, conservandae, promovendae libertati ac potestati Ecclesiasticae singularum; non vero ut eam tollat aut laedat. 7. Ne novum & peculiare regimen, aut pars aliqua integralis regiminis Ecclesiastici, quod singulis Ecclesiis jure divino competit, huic [pag. 121] correspondentiae aut convenientibus correspondentialibus tribuatur aut approprietur. 8. Ut habeantur per fraternas & liberas collationes consiliorum & suffragiorum; non per magistralia dictata. 9. Ut dependentia sit mutua & aequalis; contra absint omnia monopolia, omnia artificia oligarchica, omnes Diotrephōn usurpationes. 10. Ut in iis, quae faciunt ad particularem cujusque Ecclesiae aedificationem, reformationem in doctrinâ & moribus, arctiorem cum Deo conjunctionem & foederis cum illo renovationem, una per illam aut alias non impediatur, & promptitudo & perfectio ejus hâc in parte ad aliarum tarditatem aut imperfectionem non alligetur, accommodetur: sed singulae simul ac hodie vocem domini audierint, & occasionem vel minimam ac facultatem nactae fuerint, exempla dent potius quam exspectent, & praecedant potius, quam sequantur. Conferri possunt, quae disputamus in Desper. Causâ Papatus *lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 5. — 11. Ut nullum οἰκεῖον, proprium regiminis sui habeat objectum, quam negotia com-
r ... nia, quae spectant *partim* media ad communem veritatem, pietatem, εὐταξίαν,
p ... em promovendam, & communia mala atque adversarios spiritualibus armis (con-
s ... , collegiis & disputationibus, apologiis & scriptis confessionibus, petitionibus
d ... nsionis Magistratuum) profligandos; *partim* controversias & causas, de transitu
n ... mbrorum, de translatione ministrorum ab unâ Ecclesiâ ad aliam, de contentio-
n ... s inter membra diversarum Ecclesiarum vicinarum ortis, earum legitimâ cog-
n ... & commoda compositione ac reconciliatione, aut eorum castigatione, idque per judi-

judicia decisiva, & si quae sunt istius generis. 12. Ut proprium & particulare Ecclesiasticae potestatis in quâque Ecclesiâ objectum sibi non vindicent, etiamsi per hos aut illos offeratur; sed ad Ecclesias quasque remittant, earumque potestati in solidum relinquant. Per se enim ad ipsam non pertinet, sed tantum per accidens, in istis scil. casibus, cum in particulari Ecclesiâ non est sufficiens potestas; aut legitima & recta administratio; aut praesumitur mala administratio: cum scil fit provocatio ab eo, qui gravatum se conqueritur. Quos casus vide ex orthodoxorum sententiâ breviter & nervosè explicatos à *Parkero lib.* 3. *c.* 20. Atque haec adjuncta praerequisita.

§. 3. Adjuncta concomitantia & consequentia, quae se habent ad modum partim propriorum, partim effectuum, sunt potissimum haec tria. 1. Necessitas. 2. Autoritas seu potestas. 3. Modus & temperamentum regiminis.

I. Necessitas est non absoluta, sed hypothetica; non ad esse Ecclesiasticum simpliciter, sed tantum ad bene esse; nempe quod ad objectum suum per se: nisi in casu contentionis de finibus Ecclesiarum [pag 122] vicinarum, deque transitu membrorum & ministrorum; ubi major necessitas. Sed quod ad objectum suum per accidens, non est ita necessitas ad esse Ecclesiasticum, nisi in casibus modo recensitis. Comparatè ad necessitatem Ecclesiae institutae parochialis, necessitas ejus minor.

II. Autoritas seu potestas consideratur vel magis in ordine ad negotia seu res agendas, vel magis in ordine ad Ecclesias, vel in ordine ad utrasque. *In ordine* ad res agendas circumscribitur & limitatur potestas conditionibus debiti ac competentis objecti (de quibus modo diximus); *tum* concessione & mandato Ecclesiarum classem aut synodum illam constituentium; eoque partim primo, generali, & implicito, *partim* particulari & explicito, ad haec aut illa peculiaria negotia, in literis mandati & fidei, quibus delegati instructi ad visitationes aut conventus sive ordinarios, sive extraordinarios accedunt.

In ordine ad Ecclesias, potestas illa ex fundamento juris divini ab Ecclesiis circumscripta est, ut scil. non contra Scripturam, fundamentales leges Ecclesiasticas, Ecclesias & principales suos delegantes eâ utantur, sed pro iis. Quod si secus fiat, Ecclesiae particulares decreta eorum non recipiunt, nec executioni mandant; sed in medio relinquunt, aut rescindunt; immo si omnibus, aut saltem potioribus suffragiis hoc obtinere possint, novo conventu ex omnibus synedriis (siquidem fieri queat) aut saltem ex aliis delegatis conflato, prioris conventus decreta emendant. Ita ut potestas haec & autoritas classium aut synodorum ex delegatis constitutarum sit: 1. Non quod ad perpetuam possessionem, sed quod ad exercitium tantum. 2 Et quidem non absoluta sed limitata. 3. Non magistralis sed ministerialis. 4. Non summa, sed inferior; si respiciamus omnes Ecclesias delegantes, earumve antecessores, si simul convenirent, & suffragarentur. 5. Non originalis, sed derivata & delegata. 6 Non tam ex praerogativâ jurisdictionis, quam aestimationis & reverentiae. Quod ad potestat[em] omnium Ecclesiarum classicalium aut synodalium delegantium, ea nulla alia e[st], quam *juris aequatorii* (non verò rectorii, quale est inter parentes & liberos, domi[nos] & servos, principes & subditos) ad communicationem mutui auxilii, sine laesione lib[er]tatis & aequalitatis: quale jus est inter fratres, amicos, collegas, confoederat[os,] concives. Hinc nulla potest statui subordinatio, subjectio, obedientia, imperi[um] propriè dictum inter Ecclesias in unam classem aut synodum consociatas, sed ta[n]-t[um]

tum mutua & aequalis dependentia; ad mutua consilia & auxilia praestanda. Omnis autem fraterna directio per decisionem & jurisdictionem analogicè seu Ecclesiasticè sic dictam (nam propriè & rigidè loquendo secundum communem & forensem usum vocis in politiâ, penes [pag. 123] Ecclesias non est jurisdictio) sive à delegatis Ecclesiarum synodaliter, sive ab omnibus Ecclesiis delegantibus sit facta, & quidem per resumptionem aut revisionem; nullam Ecclesiam magis aut ulterius obligari ad decreta approbanda ac recipienda; quam decisiones Ecclesiae & synedrii parochialis extra omnem combinationem classicam constituti obligat unumquodque membrum; nempe quando & quatenus cum verbo Dei conveniunt, quae credenda aut profitenda, aut facienda injunguntur. Quod si verbo Dei repugnare deprehendantur, & Ecclesia aut correspondentia approbationem ac receptionem eorum urgeat disciplinariter; sponte deserenda est communio Ecclesiae istius parochialis, insuper combinationis classicae ac synodicae, aut exclusio ab illarum communione aequo animo ferenda est potius, quam ut repugnemus verbo Dei, & conscientiam vulneremus. Omnibus enim Ecclesiis earumque correspondentiis, applicandum est illud quod nostri conciliis quibuslibet (etiam oecumenicis), & Ecclesiasticis sententiis atque Excommunicationibus. De quo fusè egimus in *Desper. Caus.* Papatus *lib.* 2. *sect.* 1. *c.* 3. 5. *sect.* 2. *c.* 15. 19. & *lib.* 3. *sect.* 3. *c.* 1. 2. 5. Quod si illud, quod contra verbum Dei definitum est, tale sit, ut potius tolerandum videatur, siquidem nos dissentientes tolerare velint; quam communio parochialis, aut classica deserenda aut exclusio ferenda: utique dandum est & veritati, & fraternae communioni ac paci, quod utrique dari vult Deus. De quâ arduâ quaestione, imprimis in hyphothesi, alibi disquirendum est parte scil. 3 *Polit. Ecclesiast. tit.* de Moderatione, tolerantiâ, syncretismo, secessione, clavibus regni coelorum.

III. *Ratio & temperamentum* regiminis classici aut synodici conspicitur in mediis, & in modo.

Media generalia sunt quatuor; visitatio, conventus classicus aut synodicus, scriptio & missio gravaminum, correspondentia.

1 *Visitatio* est tum ordinaria seu stata, tum extraordinaria seu occasionata. *Illa* est inquisitio & inspectio fraterna, circa universalem statum omnium & singularum Ecclesiarum. *Ista* est circa hujus aut illius Ecclesiae aut classis negotium aliquod particulare. Utraque fit per delegatos & visitatores classium eosque aut annuos, aut extraordinarios ad unicum hoc negotium aut unicam Ecclesiam à classicali conventu missos. Quorum neutri tamen potestatem habent quidquam definiendi tanquam rectores; sed tantum ad classem referendi tanquam cognitores: nisi forte classis praehabitâ plenâ informatione & cognitione extraordinariis ad particularem hanc causam deputatis injunxerit suo nomine negotium illud hoc vel illo modo sopiendi aut terminandi. Et tum, non tam est judicium [pag. 124] Deputatorum, quam i[illegible]cium seu insinuatio judicii classicalis. Novimus aliquando in casu necessitatis 6. [illegible]3. aut pluribus synodi delegatis extraordinariis ad particularem causam, potesta[illegible] synodalem concedi: sed id minus tutum arbitramur, & eventus semper fere do[illegible], nullum compendium tum fieri (quod alioquin intenditur) sed eadem negotia [illegible]as synodos revolvi.

Conventus classicus constat ex delegatis Ecclesiarum parochialium; synodicus [illegible]ovincialis ex delegatis classium; synodicus nationalis ex delegatis synodorum Pro-

Provincialium seu particularium. Sunt autem conventus illi vel stati & ordinarii, vel extraordinarii & occasionati. Constitutio conventuum istorum per delegatos tantum, & non per omnia & singula presbyteria, aut saltem per singularum Ecclesiarum pastores, tum necessitate aliquâ, tum exemplo Apostolico *Act.* 15. observari solet. Quod tamen non prohibet, classem aliquam aut synodum extraordinariam in gravissimo negotio talem haberi posse, qualem Arminius postulabat in conventu praeparatorio Hagae-comitis 3. Maji 1607. (vide praef. ad act. synodi Dordrac.) siquidem Ecclesiae ita velint, & commodè fieri possit. Sed absurdè diceretur, illud esse juris perpetui & immutabilis, aut ad unius atque alterius res suas agentis postulatum, hoc concedendum esse.

3. *Gravamina* sunt quaesita, aut indicia, de difficultatibus in Ecclesiâ exortis, aut de negotiis communiter Ecclesias omnes omnino & directè, aut quodammodo concernentibus; quae in & ab unâ Ecclesiâ aut classe plenè absolvi nequeunt. Ad gravaminum decisionem determinata suffragia sua scripto consignant classes, & per delegatos in synodo proponunt (siquidem tanti sint); aut saltem consilia conferunt, à quibus Delegatis pro re natâ & auditâ sententiarum collatione resilire licet: à determinatis suffragiis non ita, imprimis si negotium sit majoris momenti; nisi post recessum ad classem, & enarratas ibi synodalium sententias atque ampliorem institutionem, illis potestas concedatur omnibus aliis, aut potioribus suffragiis synodalibus se conformandi. Reliqua quae in synodis pertractantur, sunt particularia quaedam classium dubia, quaesita, & postulata consilia; aut causae particulares per provocationem à classicali judicio eò delatae.

4. *Correspondentiae* (uti apud nos vulgò vocari solent) sunt fraternae communicationes inter duas aut tres classes vicinas, aut inter vicinas synodos Provinciales liberè susceptae & observari solitae, per unum aut duos delegatos, qui singulis conventibus classicis aut synodicis intersint, eosque suffragiis deliberativis (non decisivis) quantum in se est adjuvent; deque gestis & statutis in illis conventibus ad suas quique classes & synodos referant. [pag. 125].

Modus regiminis classici & synodici in his potissimum conspicitur. 1. *Quod* semper, imprimis in casu dissensionis alicujus Ecclesiae aut classis à suo judicio, convictionibus scripturariis & persuasionibus caritatis iterum atque iterum repetitis dissentientes, ad consensum adducere satagit; quodque in quaestionibus facti, & controversiis inter membra synedrii, inter synedria & populum aut partem ejus, inter synedria & synedria, inter classes & classes exortis, aliisque quae regiminis & disciplinae executionem concernunt, rarissimè, immo vix unquam rigidae decisionis viam ineat, sed semper ferè accommodationis (uti vocant): nisi forte Ecclesiae aut Ecclesiarum metuenda scissura aut disparsio, aut gravissima concussio aliud quid postulet. Argumento sunt, tot missiones ultrò citroque ad classes, synedria, membra Ecclesiae particularia; si quomodo ad perfectam conformitatem eos reducere poss[illegible]t.

2. *Quod*, in ipsis synodis & classibus, fraternè & communicativè omnia ita p[illegible]-guntur, ut communi consensu atque approbatione partim antecedente partim sul[illegible]-quente omnia acta esse dici queat. Hinc in classibus & synedriis bene constitu[illegible]is delegati ex synedriis ad classem de actis classicalibus ut & de synodalibus (de qui[illegible]is in classe retulerunt delegati classicales) apud sua quique synedria fideliter refer[illegible]t, quin & ipsa acta synodalia ex scripto praelegunt. Alicubi etiam gravamina à classi[illegible]is [illegible]d

ad synodum praeparata, per singula synedria circumferunt, ut consiliis ac judiciis eorum habitis, tanto tutius & prudentius primum in classe, deinde in synodo de piâ eorum determinatione deliberetur.

Atque haec praecipua classium adjuncta: concipi possent & alia, sed quae ex hisce proximè resultant, aut cum iis fere coincidant; qualia sunt 1. legitimitas. 2. antiquitas. 3. paritas Ecclesiarum topicarum, & paritas classium, ut & delegatorum à singulis Ecclesiis & classibus. 4. parilis & mutua omnium à se invicem dependentia; ita ut fundamentalis lex sit hujus regiminis è diametro Papali hierarchico opposita: *Judicant hic omnes, & judicantur ab omnibus.*

VII. *Comparata* & proximè similia sunt: consociationes quales sunt correspondentiae extraordinariae, occasionatae, transeuntes: uti e. gr. correspondentialis congregatio & associatio plurium Ecclesiarum reformatarum per suos delegatos, cum Ecclesiis Belgicis earumque delegatis in synodo Nationali Dordracenâ anno 1618. 1619.

Similia etiam sunt Ecclesiae parochiales, quae ex conjunctione & confoederatione familiarum aut singularium membrorum in unam communitatem coalescunt.

VIII. *Opposita* sunt 1. in excessu, & quidem *primario*, Anarchia seu [pag. 126] popularis confusio Anabaptistica, ubi viri pariterque & faeminae per Baptismum coetui ipsorum incorporati solent suffragiis suis Ecclesiastica gubernare; *secundario*, singularum parochiarum & Ecclesiolarum constitutio, absque ullâ statâ & commodâ correspondentiâ cum Ecclesiis vicinis ejusdem confessionis & regiminis; immo & rejectio sive ἐξουθενισμὸς earum Ecclesiarum, quae regimine hoc utuntur. 2. In defectu, *primario*, Hierarchialis Papistica, quae nullum fere commune & fraternum regimen reliquit; sed omnia in dominatum & magisterium transformavit, rectorum scil. & patronorum parochialium; Episcoporum ut & capitulorum seu Ecclesiarum cathedralium supra utrosque; Papae & consistorii cardinalitii supra omnes. Ne quid dicam de Patriarchis, primatibus, Metropolitis, Archiepiscopis, praepositis, archidiaconis, decanis.

§. 4. His praecognitis, accedendum ad ipsam controversiam principalem, cujus status dextrè constituendus. Quaeritur ergo, „an talis correspondentia sive classica „sive synodica Ecclesiarum parochialium (qualem nos nunc descripsimus) sit legi„tima & utiliter retineatur, ubi nunc constituta est; etiam rite introduci possit, ubi „antehac non fuit usitata". Nos affirmamus cum Ecclesiis & autoribus infra citandis. Negant tamen non pauci; quorum opiniones divisae.

1. *Pontificii* fastidiosè insectantur hoc quidquid est regiminis, ut videre est apud Schultingium in Anacrisi Hierarchicâ; quia omne hoc regimen contrahunt in Ecclesiasticos suos (quos vocant) gubernantes.

2. *Reformati* nonnulli non longè ab iis recedunt; qui scil. Episcopis omnem p[...]atem Ecclesiasticam tribuunt: ut videre est apud *Withgiftum* contra *Cart*[...]*um tract.* 3. *c.* 5. & *Sullivium* de *Disciplin. c.* 8.

[...]*lii*, quos propter secessionem ab Ecclesiâ Anglicanâ *Separatistas* vocant, n[...] statam correspondentiam concedunt; sed tantum occasionatam, & quidem per m[...]m fraterni consilii non vero per modum directionis & decisionis: ut videre est i[...]nfessione *Brownistarum* artic. 38. A quibus non admodum dissentiunt Theologi n[...] Reformati, dicti ab aliis *Independentes*, *ab ipsis Ecclesiae congregationales*, qui

qui summitatem & independentiam absolutam sub Christo, ministerialem scil. in quocunque regimine Ecclesiastico tribuunt omnibus Ecclesiis parochialibus.

4. *Remonstrantes* per os disertissimi advocati sui *Hugonis Grotii in Pietate ordinum* pag. 44. 48. aliquid murmurant adversus classicale & synodale regimen in Belgio. An hierarchicum, an verò Oligarchicum, an Papatum Politicum, aut honorariam Ecclesiastico-politicam praefecturam, illi praeferendam putaverit *Grotius*, & aliqua lumina Remonstrantium [pag. 127] cum ipso, nostrum non est dicere. Ego saltem de omnibus ministris Remonstrantibus, imprimis de iis, qui non erant Episcopabiles (quomodo Perronus in Epistolis, Cardinales quosdam vocat *Papabiles*) nunquam tale quid suspicari potui. Certe ubi tunc temporis in Hollandiâ suffragiis praevalebant, erant classicalis autoritatis tenacissimi defensores. Diversi tamen ab illis tunc erant Remonstrantes Ultrajectini, qui in Constitut. Ecclesiasticis anno 1612. classes omittunt, & correspondentiam omnem in conventu synodali, aut eâ cessante in inspectione Deputatorum synodi constituunt. Quae sententia eorum fuerit anno 1618. infrà indicabimus.

§. 5. Ut ergo affirmantem pro regimine hoc tantò felicius tueri possimus, praemittamus quaedam διδόμενα, hoc est, à parte nostrâ concessa; quorum:

I. Est, Ecclesias parochiales propriè & per se esse Ecclesias; alias conjunctiones, si quae Ecclesiae dicuntur, non nisi per accidens aut per aliud tales esse & dici.

II. Non agnoscere nos ex Scripturâ terminos & distinctiones illas Canonisticas, in Ecclesias *virtuales*, *repraesentativas*, *Romano-consistoriales*, *Dioecesianas*, *metropolitanas*, *cathedrales*, *cardinales*, *matres seu convertentes*, *stationales*, *baptismales*.

III. Ecclesiam parochialem esse Ecclesiam veram essentialiter & integraliter, absque illâ correspondentiâ.

IV. Posse etiam regimen ejus absque hâc aliquo in casu subsistere, immo & bene se habere, si non melius; cum scil. nulla copia est vicinarum, aut aliarum Ecclesiarum, cum quibus correspondentiam exerceat, e. gr. cum in remotissimâ insulâ, aut alicubi inter infideles clanculum colligitur Ecclesia, aut palam ibi toleratur: aut cum paci, securitati, aedificationi Ecclesiae melius consultum est, correspondentiâ illa explicita ad tempus supersedere; imprimis cum rex aut Magistratus infidelis propter rationes Politicas eam continuari aut institui prohibet: aut cum tales sunt vicinae Ecclesiae ut ad imperfectionem seu ἥττημα quoddam in omittendo bono aut tolerando malo cum iis esset declinandum per exercitium istius correspondentiae, & sic prior caritas aliquâ ex parte deserenda: ut Smyrna & Philadelphia scil. conformarent se Sardibus & Laodiceae. Talem certe correspondentiam ut quis cupidè affectet, ego nemini autor essem.

V. Non esse instituendam correspondentiam nisi ad melius esse, ad abundantiorem cautelam, ad plura & promptiora auxilia, in hâc infirmitate nostra. [pag. 1 8]

VI. Regimen Ecclesiarum parochialium, non obstante regimine classico, ess & manere uniforme, quod ad substantialia & principalia: nec variare in se aut int n-secè; sed tantum id modo & gradu applicationis, & in ratione extensionis ad subj ta seu efficientes causas; & ad objecta.

VII. Potestatem hanc Ecclesiasticam (quam forte melius dicere possumus grad m potestatis superadditum) non esse collatam privativè, sed cumulativè: ut scil. ex

al n-

abundanti sit potens & efficax potestas Ecclesiae, non ut per eam οἰκείῳ suâ potestate in totum aut in tantum Ecclesia privetur.

VIII. Ut potestas sit in Ecclesiis istius correspondentiae originaliter, executivè autem, seu quod ad ordinarium exercitium, in classibus & synodis: quomodo de populo & presbyterio à nonnullis distingui solet. De quo vide *Parkerum* fusè disserentem *lib.* 3. à *c.* 1. usque ad 8.

IX. Quod sic tamen non est intelligendum, quasi stantibus synodis & classibus, nullum regimen exerceant Ecclesiae, aut saltem propriâ & intrinsecâ potestate, sed tantum mutuatitiâ & à synodis aut classibus derivata: quasi etiam cessantibus aut male rem agentibus correspondentiis classicis & synodicis, in casu necessitatis (quae ordinariam legem saepe non fert) non liceret Ecclesiis potestatem suam resumere & rectè usurpare; si non cum correspondentiâ cum aliis completâ, saltem incompletâ, idque per postulatas, procuratas, institutas resumptiones, revisiones, &c. Nunquam enim causa Dei deserenda est. Immo quidni etiam uni, vel minimae Ecclesiolae liceat suae suorumque saluti consulere, & omnibus correspondentiis renitentibus, eam praeferre? Cum hic teneat illud: *Charitas, & reformatio incipit à seipso.* Vide quae disputamus in *Desper. Causâ, Pap. lib.* 2. *sect.* 2. *c.* 12. 21. & *sect.* 1. *c.* 5. aliisque locis supra cit. Confer imprimis *doctiss. Parkerum lib.* 3 *c.* 20. 21.

§. 6. His concessis à partè nostrâ, postulabo & mihi quaedam concedi, non quidem ab omnibus adversariis regiminis classici, sed tantum à fratribus doctrina orthodoxis, & disciplinae reformatoribus, si quibus hic scrupulus insideat. Sint ergo haec postulata.

I. Ut demonstrationum evidentia tum intensive tum extensive considerata talis hic sufficiat, qualis pro subjectâ materiâ haberi potest: quomodo *Aristoteles Ethic. Nicomach. lib.* 1. *c.* 3. simile quid postulat de demonstrationibus Politicis. Neque enim hic agitur de Christo redemptore, aut [l. nec] justificatione impii, aut [l. nec] similibus fidei mysteriis; sed de externi regiminis Ecclesiastici auctario, abundante cautela, & appendice aliquâ. De synodis, de senioribus, de prophetiâ, de Doctoribus, de diaconis; immo & de hypotheticis quaestionibus moralibus, & casibus practicis, [pag. 129] tam multa, tamque evidentia non comparent, ac quidem requirunt istorum Antagonistae: tantum tamen in scripturis inveniri putamus, quantum moderatis & piis ingeniis sufficiat.

II. Ecclesiam institutam ex multis fidelium familiis non esse tam necessariam necessitate medii, ut familia aliqua pia (immo & unicus fidelis in insulam alicubi deportatus) non possit sine eâ Deo placere, & salutem suam operari: quo ipso tamen nemo pius segnescet in quaerendis abundantioribus ad pietatem auxiliis & incitamentis.

III. Judicium discretionis de doctrinâ, competere saltem vicinarum Ecclesiarum d[illegible]tis pastoribus, non minus quam prophetantibus in unâ Ecclesiâ. Vide 1 [illegible] 14. *v.* 29.

In casu necessitatis, & turbato Ecclesiae statu, saevientibus scismatis, factio[illegible]s oligarchicis, ochlocraticis, &c. melius esse, ut directione & autoritate Ecclesi[illegible]m vicinarum ad commune incendium accurrentium aliqua maneat Ecclesia, q[illegible] ut funditus pereat.

7 His praemissis sit thesis nostra: „non tantum licitum, sed & utile immo

„plerumque necessarium esse, ut Ecclesiae parochiales seu topicae classicali aut „synodali combinatione proprius uniantur". Argumenta sunt partim directa, partim indirecta. Illa desumuntur ex naturâ vel subjecti, vel praedicati.

I. Ex natura *subjecti* deducta, fundántur in triplici jure. 1. divino positivo 2. naturali. 3. divino permissivo.

1. *Jus divinum positivum* patescit in praxi & exemplo regiminis Apostolici approbato, & consequenter nobis praescripto à Spiritu sancto. *Act.* 15. *v* 1.—34. unde omnes Theologi Christiani probare solent legitimum usum & autoritatem synodorum. Adde 2 *Cor.* 8. 1. 4. 19. cum *Rom.* 15. 26. ubi Ecclesiarum in unis consiliis, decretis, & mandatis consensus, communicatio & combinatio, sive per literas, sive per legatos, sive per synodum aut conventum, apertè indicatur. Nec praetereundum, quod ex 1 Corinth. 11. v. 16. urget Parkerus lib. 3. c. 22. *Nostram*, inquit, *& Magdeburgensium consociationem* (classicam scil. & synodicam) *egregiè habemus stabilitam rationibus pluribus, quarum postremae quid quaeso responderi poterit? Remittit enim nos à contentionibus Ecclesiae alicujus ad Ecclesias plures* (N.B.) *Apostolus Paulus, quarum exemplum si plurimum valeat, quanto magis earum sententia, quando in synodo congregantur.* Idem Parkerus cap. 24. pag. 355. progressionem à presbyterio analogicâ consequentia fundari dicit in instituto Christi Matth. 18. v. 17. *Mandat*, inquit, *ut ab unius admonitione despectâ procedatur*, &c. *si illa contemnatur, ad censuram presbyterii*, &c. *ergo quidni ab unâ totâ Ecclesiâ ad plures in* [pag. 130] *classe, & rursus à pluribus in classe ad adhuc plures in synodo? Ecclesiam* Matth. 18. *vel consistorium, vel synodum cum Sutlivius tum Downamus interpretantur. En ergo vel ipsorum hierarchicorum judicio mandatum à Christo pro classicis conventibus manifestum. Quid enim? an non classis synodi quaedam species est?* Ibidem notat jubere Apostolum, ut Ecclesia Laodicena & Colossensis communicent in legendis Pauli literis, *Coloss.* 4. 16.

2. *Jus naturale* est, quod necessitas mediorum & requisitorum ad finem seu rem aliquam à positivo jure divino exsertè praescriptam omnes homines docet.

Primo necessitas naturalis docet, negotia pluribus Ecclesiis communia, item causas communes (quales supra notavimus §. 2.) debere absolvi & terminari communiter; nec posse illa ab unâ Ecclesiâ terminari.

Secundo necessitas naturalis docet, in casu defectus, & extremae necessitatis (ita ut Ecclesia dissolvenda esset); Item in casu provocationis; sorores & collaterales Ecclesias, tanquam membra ejusdem corporis, concurrere posse ad juvandum & curandum membrum male affectum, vel restituendo vel abscindendo.

Tertio vult Deus vigere communionem sanctorum non tantum implicitam, sed quantum fieri potest etiam explicitam, vult nos συναθλεῖν μιᾷ ψυχῇ *Philipp.* 1. *v.* 27. & mutuo confirmari aut erigi credentes tum sigillatim tum collectivè consideratos, per verbum hortationis & approbationis, per exemplum imitationis, per auxilium & subsidium caritatis *Rom.* 1. *v.* 8. 11. 12. & 15. 14. *Hebr.* 3. 14. 1 *Thessal.* 5. *v.* 11. Atqui necessitas naturalis docet, hoc fieri non posse absque correspondentiis sive ordinariis sive extraordinariis (hoc enim speciem non variat) per conventus, & communicationes ac collationes consiliorum & sententiarum. Detur aliquod aliud medium, quod commodius sit. Sic ergo per consequentiam quod ad generale & in thesi jure divino innixam, & jure naturali in hypothesi applicatam habemus usum correspondentiarum

s on-

spondentiae, de quâ quaeritur. Vidit hoc eruditiss. Parkerus loc. cit. *Quod si nullum fundamentum habemus, quam generalem κοινωνίαν Ecclesiarum, & prudentiam illam spiritus, quam supra Zanchius commemoravit, qui contra hosce hierarchicos vicinarum Ecclesiarum mutuam opem operamque exposcit? Admonere se mutuo & juvare Christiani quique debent* Rom. 15. 14. Heb. 3. 13. *Ecclesiae non item?*

3. ***Jus divinum permissivum*** est, quod nusquam scriptura majoris aut minoris districtus combinationes, aut ullam peculiarem modificationem [pag. 131] atque applicationem regiminis Ecclesiastici, aut similia accessoria adminicula & abundantes cautelas in specie rejicit; sed in genere potius, indefinitè & implicitè tanquam media proportionata ad finem commendat ac praecipit; & specialem determinationem ac constitutionem pro ratione locorum, temporum, rerum, personarum Ecclesiarum libertati ac potestati permittit: modo ne accessoria tollant principale. Atque hoc argumentum sit succedaneum: quod si daretur, jure divino positivo nihil esse praescriptum correspondentiis illis (quamvis hoc nullo modo concedamus), tamen hoc saltem innuere, esse eas licitas.

Contra haec argumenta nihil, quod nos sciamus, excipitur, nisi adversus *Actor.* 15. Ubi primo *Bridgesius* pro hierarchiâ episcopali contendens negat fuisse synodum. ***Resp*** Vide apud *Parker. lib.* 3. *c.* 23. — Exceptiones aliae & fortiores sunt nonnullorum qui è diametro hierarchicis opponuntur, quas ex libello nuper edito hic breviter exhibeo.

1. ***Except.*** Non fit mentio classis.

Resp. De nomine non disputatur sed de re: sive classis, sive synodus, sive concilium, sive associatio, &c. dicatur. Rem autem illic haberi certum est.

2. ***Except.*** Hinc non sequitur classes & synodos esse divinae institutionis.

Resp. Aeque hinc deduci debet divina institutio, ac pleraque substantialia regiminis Ecclesiastici ex exemplo & praxi Apostolicâ deducuntur.

3. ***Except.*** Hinc non sequitur, excommunicationes, aut electiones ministrorum pertinere ad synodos & classes.

Resp. Neque etiam ad eas pertinent, nisi in casu necessitatis, quos supra enumeravimus. Per se autem primo, & ordinario pertinent ad Ecclesias topicas. Sed de hoc infra.

4. ***Except.*** Hinc non colligitur ministros jure divino teneri ad determinandos casus in alienis Ecclesiis.

Resp. Caritativè & per modum consilii tenentur operam suam conferre pro modulo, sed absque vitio ἀλλοτριοεπισκοπῆς: autoritativè non tenentur, nisi ex vi initae confoederationis seu combinationis seu correspondentiae, & delegatae potestatis. Haut aliter ac paterfamilias, qui idem minister aut senior Ecclesiae, non tenetur jure divino, autoritativè determinare casus in alienâ familiâ, nisi ex vi consociationi[illegible] & alterius istius familiae aliarumque complurium in unam Ecclesiam totam, & [illegible]equenter ex vi vocationis & muneris sui presbyterialis ac delegatae à consist[illegible] ad id potestatis. [pag. 132]

[illegible] ***Except.*** Nec hinc colligitur, ita determinanda negotia à classibus, ut non liceat [illegible]articularibus Ecclesiis illud rejicere aut non recipere, cum deprehenderint ali[illegible] esse falsum aut malum.

[illegible] Conceditur totum; nihil enim contra nos: hoc in casu nec unicum membrum

brum Ecclesiae tenetur recipere & approbare judicium synedrii sui, aut synodi, quamvis oecumenicae; ut supra diximus.

6. *Except.* Non fuit hic coetus presbyterorum aut ministrorum ex diversis Ecclesiis: sed tantum congregatio Ecclesiae Hierosolymitanae cum delegatis Ecclesiae Antiochenae; quos fuisse ibi ministros ordinarios probari non potest.

Resp. Hoc non variat aut tollit substantiam seu speciem combinationis Ecclesiasticae. Sive sint ministri ordinarii, sive alii delegati; sive integra presbyteria, sive aliqui delegati à presbyteriis: singulae tamen Ecclesiae in presbyteriis suis per se aut per suos delegatos sententias conferunt & negotia determinant.

7. *Except.* Non erat hic conventus classicus; quia non erant Ecclesiae vicinae.

Resp. Fuerit ergo synodicus: neque enim ratio combinationis classicae toto genere differt à synodicâ.

Deinde negamus vicinitatem esse simpliciter necessariam ad combinationem classicam, imprimis si sit non stata, sed occasionata.

8. *Except.* A conventu plurium Ecclesiarum in casu extraordinario non valet consequentia ad statas & ordinarias combinationes.

Resp. Quidni? potestas, quae semel aut aliquando legitimè exercetur, non variat quod ad essentiam, si ordinario & statis ordinatisque mediis ac temporibus exerceatur.

9. *Except.* Quidquid hic detur factum fuisse, saltem Ecclesia Antiochena non habuit se ut Ecclesia dependens ab alienâ, seu alterius ministerii aut Ecclesiae autoritate.

Resp. Non magis aut minus dependebat ab aliâ Ecclesiâ aut ministerio, quam illa alia vicissim dependebat ab ipsâ, & ipsa à suo ministerio: nulla enim hic dependentia, quam socialis, fraterna, collateralis, mutua, spontanea, ex jure adaequationis, & vi spontaneae confoederationis ac combinationis.

§ 8. *Argumenta directa* ex naturâ *praedicati* sunt.

1. *Argum.* Quod facit ad tutiorem & perfectiorem Ecclesiarum singularum in communi fide, & morum disciplinâ conservationem; illud sane non tantum licitum, sed utile, immo & plerumque necessarium: sed tale est regimen classicum & synodicum. Ergo. Minorem probat ratio [pag. 133] & experientia. Ita enim in rebus humanis comparatum est, ut ubique valeat illud: In multitudine consiliariorum stabit. Et: Vae illi qui solus est; & oculi plus vident, quam oculus, &c. Quod in negotiis Ecclesiasticis imprimis experimur. Contra experientia docuit usque in hodiernum diem, solitarias illas Ecclesias parochiales ut optime primum constitutas vix tantum sapientiae, consilii, fortitudinis potuisse conferre, quantum Ecclesiarum multitudinem; & consequenter vix aliquo tempore potuisse immunes esse à scismatis, nec non factionibus Diotrephicis, aut Oligarchicis, aut Ochlocraticis. Quam difficile, immo quam paene impossibile, ut corpus tam malè affectum, sibi ipsi medicinam faciat? Quid dicemus, cum synedrium & populus in duas aequales aut paene aequales partes à se invicem divulsi sunt?

II. *Argum.* Quod confirmat, & defendit Ecclesiae autoritatem, immo maj[or]em illi conciliat; illud ipsum est, &c. Tale est regimen hoc. Ergo. Minor probatu[r] ex inductione infinitorum paene casuum, ex quibus aliquos delibabo. Cum pastor aut pastores, aut membra aliquot (si non pleraque) synedrii, peregrinam doctrinam, aut disciplinam ac potestatem introductum eunt; aut cum vitâ & moribus impr[o]bis luxuriant; aut cum synedrium injustè opprimit ministrum aut ministros, aut aliquot

m[e]m-

membra Ecclesiae; aut cum populus injustè incurrit in pastores aut synedrium, nec monita aut saniora consilia audit; aut cum Magnates quidam (sive membra istius Ecclesiae, sive extranei ab eâ) injustè incurrunt in pastores, aut synedrium; aut cum gravissimi casus decidendi objiciuntur; aut cum gravissimae & inveteratae contentiones sedandae; aut cum validis adversariis sive haereticis sive persecutoribus spirituali armaturâ resistendum. Non puto aliquem negaturum, quin in his casibus salubris sit autoritas multarum Ecclesiarum uno animo, unis consiliis, & operis conjunctarum: Quidni necessaria? cum in Ecclesiâ magnam partem malè affectâ, οὐδεὶς οὐδενὸς ἀκούει; aut cum ipsa tota contendens cum Ecclesiâ vicinâ, aut cum membris & pastoribus ejus habetur pro parte adversâ, in causâ doctrinae, aut disciplinae, aut justae ac necessariae suae defensionis; aut cum disceptat cum vicinis de finibus seu limitibus suae parochiae, de membrorum aut pastorum transitu ad alias Ecclesias, deque eorundem receptione ibidem, &c. Non video quomodo haec rectè expediri possint, nisi tandem omnibus aliis frustra tentatis deveniatur ad decisionem sive Ecclesiarum, sive delegatorum à multis Ecclesiis.

III. *Argum.* Quod ex vi fraternae confoederationis & amicitiae facit ad mutuum solatium & auxilium in spiritualibus; illud est licitum, immo utile, & multis in casibus necessarium: Sed tale est regimen classicum. [pag. 134] Ergo. Minorem supra explicuimus; non enim est ex coactione, aut obedientia, quod Ecclesiae in correspondentiam coëunt. Major probatur, ex analogiâ fraterni regiminis in Ecclesiis parochialibus.

IV. *Argum.* Posset etiam addi, hâc ratione Ecclesias parochiales, si dispersae sint, melius posse recolligi & restitui; si deformatae & corruptae, reformari; si ministris, stipendiis ministrorum, subsidiis pauperum destitutae, si impares magnis expensis ferendis, commodius & promptius juvari; Ut jam non dicam exteris Ecclesiis paupertate pressis, aut apud nos exulantibus, ab hâc correspondentiâ & regimine, prompta & certò ordinata auxilia praestari. Quod experientia jam ab annis aliquot & nos & exteros docuit in hoc Belgio nostro.

V. *Argum.* Denique nulla alia commodior ratio, quâ aut filii prophetarum, aut ministri peregre adventantes, & episcopatum desiderantes, Ecclesiis innotescant, & Deo benedicente rite vocentur. Neque enim decorum est, ut instar circumforaneorum vicatim aut ostiatim discurrant, & se offerant.

§. 9. *Argumenta indirecta* sunt partim deducentia ad absurdum, partim ad hominem. *Prioris* generis sunt:

I. Sequeretur, nullam communionem sanctorum socialem & σύσσωμον inter Ecclesias explicitè exerceri posse; sed tantum inter membra unius parochiae; quod absurdum.

II. Adhaec, Ecclesiam particularem, quae nec velit nec possit seipsam sustentare, in corruptione & perditione relinquendam potius, quam communi potestate classicali a ... modicâ juvandum: ne scil. libertati aut potestati ejus quidquam praejudicetur.

... Non esse peccatum tolerare, ut pereat libertas omnis & potestas Ecclesiae; s... ccatum esse Ecclesiam illam ab interitu illo vindicare.

... Denique Ministrum nullum actum ministerialem, nec presbyterium ullum a... Ecclesiasticum, exercere posse circa alienam Ecclesiam, aut membra alienae E... esiae; sed tantum erga membra Ecclesiae propriae. Quae omnia mihi perquam a... videntur. De postremo vide *Actor.* 13. *v.* 1. 2. 3. 4. *Epist. Ignatii* ad *Philadelph.*

delph. (quamvis alii aliter locum illum exponant) & *Chamier. lib.* 5. *de Pontifice Oecumenico*, & *Wittaker. controv.* 4. *quaest.* 4. *c.* 1.

Posterioris generis argum. sunt.

1. Contra Pontificios; quia ipsi fateri coguntur nostram rationem classium & synodorum derivatam esse ex suae Romanae & antiquae Ecclesiae Politiâ. Vide *Schulting. lib.* 11. *pag.* 124. [pag. 135]

2. *Quia* synodi seu concilia particularia & generalia à nostris contra Pontificios nunquam negata fuerunt: atqui illis concessis, facile est classes & classicale regimen inde accersere.

3. *Quia* extraordinariam decisionem, aut saltem communicata consilia & auxilia plerique concedunt: at inde nos analogicè ordinariam correspondentiam deducimus.

4. *Quia* ipsi in constituendis, & distinguendis limitibus Ecclesiarum parochialium, non absque communi correspondentiâ, & decisione hoc faciunt, siquidem ita opus fuerit.

5. *Quia* sunt ex dissentientibus, qui putant admodum laudabile esse, ut familiae aut membra aliquot particularia unius parochiae, ad meliorem sui aedificationem in exercitiis & conventibus spiritualibus propiori quâdam confoederatione conjungantur. Quod si hoc absque violatione libertatis & potestatis Ecclesiasticae fieri posse putant; cur illicitum sit arctiores conjunctiones & consociationes iniri ab integris Ecclesiis.

Sunt & alia argumenta, quae à nonnullis (inter quos *Zepperus Polit. Eccles. lib.* 3. *c.* 4. & 8.) adferri solent; ex *Actor.* 5. & 12. *v.* 5. 12. 2 *Cor.* 11. 28. *coll.* cum 1 *Cor.* 10. 33. Item ex regimine veteris Testamenti. Priora graviter pulsantur exceptionibus adversantium; postremum ex exemplo V. T. si non incertum, saltem minus evidens.

Annotemus ergo consensum 1. antiquitatis, 2. intermediae aetatis, 3. hodiernae reformationis.

§. 10. *Quod* ad 1. Vestigia ejus comparent in *Epistol. Ignatii ad Policarpum*, *pag.* 209. (edit. *Genevens.* in 4.) ubi petit ut quis communibus suffragiis delegetur ad Ecclesias Syriae, *Concil. Laodicens. c.* 12. & *Codice Eccles. Africanae can.* 127. & *Cypriano lib.* 1. *Ep.* 8. & *lib.* 2. *Ep.* 3. & *lib.* 3. *Ep.* 11. ubi finitimorum ab Ecclesiis delegatorum conventus, & communia consilia, ac decreta: à quo essentiam classici nostri regiminis differre, nemo probabit.

Quod ad 2. Liquet hoc ex *Jure Canonico Caus.* 11. *qu.* 3. *c.* 4. & testimonium perhibet *Schultingius lib.* 1. *Anacrisis hierarch pag.* 27. & *lib.* 13. *p.* 8. Sed imprimis ex praxi perpetua Ecclesiarum Waldensium, earumque per Wiclefistas genuinas origines Ecclesiarum Bohemicarum; quas omnes necessariâ hâc combinatione & correspondentiâ contra rabiem Antichristi se sustentasse colliges ex *Plessaei Mysterio Iniquit.* Imprimis etiam *Historiâ Waldensium Johannis Pauli Perrini*, Gal[illegible]e & Belgicè editâ *part.* 1. *lib.* 2. *c.* 4. Et *part.* 3. *lib.* 2. *c.* 4. Ex Confessione Huss[illegible]rum seu fratrum Bohemorum & praefat. anno 1612. praefixâ; liquidissime ex eo[illegible]dem Politiâ Ecclesiasticâ editâ anno 1633. in 8. & denuo anno 1660. [pag. 136.

Quod ad 3. Evincitur hoc ex praxi omnium Ecclesiarum, quae in commun[illegible]s confessionibus, liturgiis, &c. earum elucet; nominatim ex praxi in Galliâ & Bel[illegible]io usque in hunc diem: imprimis, cum disparsae essent & sub cruce gemerent, tan[illegible]

[illegible]e

que magis hâc correspondentiâ indigerent. Sed consulantur Constitutiones ipsae Ecclesiar. Scotic. Gallic. Belgic. Nassovic., aliarumque Germanic., inter quas Frisicae Orientales, Marchicae, Clivicae, &c. ubi celeberrimae & florentissimae semper Embdana & Vesaliensis. Si cui omnium copia non sit, inveniet plerasque apud Schultingium. Accedant scriptores, *Zepperus lib.* 3. *c.* 4. & 5. *Wittakerus* & *Junius*, contra *Bellarmin. de Conciliis*, *Beza in epistolis*, *ep.* 83. Imprimis fratribus nonnullis à regimine Ecclesiastico paulo alienoribus commendamus autores illos, qui alias juris & regiminis parochialis fidelissimi & exactissimi sunt defensores: quales *Cartwrightus apud antagonistam Whitgiftum tr.* 3. *c.* 5. *Dudlejus Fennerus Theol. lib.* 7. *c.* 7. *f.* 121. 122. *Henricus Jacobus in tr.* Anglico de *Gubern. Eccl. c* 1. & 7. *Didoclavius* in *Altari Damasceno cap.* 8. *pag.* 476. 477. *Amesius in Medulla lib.* 1. *c.* 39. §. 27. cum quo sentire se profitetur *Johannes Davenport Apologet. Replicationis p.* 224. Ante omnes ex professo causam hanc agit eruditiss. *Theologus Rob. Parkerus lib.* 3. *cap.* 13. 24. 25. Cujus lectionem velim omnibus de hâc causâ disceptantibus familiarem esse; ut & egregiae diascepsios pro classico & synodico judicio decisivo (ubi maximè aqua haeret nonnullis) contra Scepticismum Remonstrantium; quam actis suis inseruit & approbavit Universa *Synodus Dordracena* anno 1619. *sess.* 25. & 26.

§. 11. Accedendum nunc est ad solutionem objectionum. Sunt autem illae *partim* hierarchicae Pontificiorum, & nonnullorum, qui cum illis hic sentiunt, quamvis caetera non sint Pontificii: *partim* Remonstrantium, qui aut praetextu autoritatis Magistratus in rebus Ecclesiasticis (ut Grotius in Pietate); aut affectatione Libertino Scepticismi, & odio classicae ac synodicae contra haereses decisionis (in scripto eorum actis Synodi Dordracen. *sess.* 25. inserto, & *Apolog. cap.* 25.) regimen Ecclesiarum nostrarum vellicant: *partim* eorum qui pro summitate & independentiâ parochiarum zelantur.

Primorum querelis abunde satisfecit *Parkerus lib.* 3. *c.* 23. & 24. — Remonstranticas novitates examinarunt *Bogermannus*, *Lubbertus* & *Sopingius contra Grotium*, *Vedelius* passim in *Arcanis*, *Professores Leidenses in Censurâ Confessionis Remonstr.* & *Responsum Synodi Delfensis* insertum actis synodi Dordrac. *sess.* 26. — Responsiones ad objecta zelantium pro absolutâ independentiâ parochiarum aut congregationalium (uti [pag. 137] appellant) Ecclesiarum capp. proximè sequentibus debitae. Interim hos fontes solutionum praemittimus.

I. Plures an pauciores Ecclesiae, etiam duae tantum si combinentur: habent tamen correspondentiam.

II. Actualem correspondentiam in synodis tantum, an & in synodis & in classibus exerceant; hoc essentiam rei non variat.

III. Item an synodi statae & ordinariae, an occasionatae.

Synodus, classis, synedrium, aut potestates eorum non pugnant, nec sunt c[...]inata sed subordinata; non differunt realiter, quamvis non sint eadem, sed d[...]erunt formaliter; uti philosophi judicant de genere & specie.

Non est tanta obligatio ad instituendam confoederationem & combinationem c[...]icam aut synodicam, atque ad eam institutam inviolatè servandam; quando s[...]verbum Dei & conscientia bona non cogit nos ad separationem.

Distingue regimen classicum in se, ab abusibus & defectibus qui in ejus exer-

exercitio & executione subinde eveniunt; non minus ac in regimine parochiali aut congregationali. Nos defectus & abusus omnes toto pectore aversamur, à quocunque, & quocunque praetextu committantur.

VII. Distingue Regiminis formam seu regimen absolutè & ut sic, à regimine hoc aut illo, in illo populo, in illo statu, &c.

VIII. Denique distingue in constitutionibus Ecclesiarum Belgicarum, regiminis hujus generalia, substantialia, & immutabilia; à specialibus, accidentalibus, peristaticis, & ambulatoriis: qualia sunt e. gr. De praecedaneâ communicatione cum classe in casu excommunicationis membrorum, item suspensionis ministrorum; de subsequente communicatione cum eâdum in casu electionis ministrorum; de examine peragendo in plenâ classe etiam praesentibus Deputatis synodi; & quae sunt similia. Haec enim occasione aut necessitate peculiari nostros hic urgente ita liberè statuta sunt, sic tamen ut potestatem sibi reservârint ea mutandi, uti expressè protestantur constitut. Ecclesiastic. articulo ultimo. Nedum ut aliis Ecclesiis vel minimum hic quidquam praescribant, aut regimini classico ac synodico tam necessario annexa putent, ut alicubi ea adesse aut abesse non possint, absque subjecti interitu.[pag. 138]

CAPUT III.

Argumenta contra regimen classicum & synodicum refutantur.

Libellus Anonymi idiomate Anglico conscriptus, titulo *Zionis praerogativa regalis*, & Amstelredami editus anno 1641. continet viginti argumenta, praeter autoritates, & quinque responsiones seu exceptiones ad nostrorum argumenta praecipua: ut quidem praetendit. Statum controversiae geminâ istâ thesi determinat, & circumscribit (non tamen sine incrustatione, & crypsi; ut suo loco ostendemus), quam & frontispicium libelli exhibet: *Quamlibet Ecclesiam particularem habere à Christo absolutam & integram potestatem, omnia statuta Dei in & à seu ex seipsâ exercendi.* Et, *esse corpus independens, non subjectum seu subordinatum alteri alicui Ecclesiasticae autoritati, extra seipsam.*

Quod ad viginti ipsius argumenta, praestructim de illis observo:

1. Aliquam si non magnam partem ea coincidere, & ταυτολογεῖν.

2. Omnia, saltem fere omnia laborare aut ignoratione elenchi, aut petitione principii, aut ἀνακολούθῳ seu inconsequentiâ, aut Pythagorica & nudâ veritatis consequentiarum sumtione seu dictaturâ, absque ulla probatione.

3. Priora sex, ad unum hoc argumentum reduci: „Quae Ecclesia habet à Christo „absolutam & integram potestatem exercendi omnia statuta Christi, ea nullâ ratione „potest instituere, colere & exercere correspondentiam classicam aut synodicam cum „aliis Ecclesiis: Sed quaelibet particularis Ecclesia habet à Christo, &c. Ergo". ***Resp.*** Possumus absolutè negare majorem, & minorem, siquidem huic addatur, quod addi debet: *omnia statuta Christi, semper & omni in casu.* Sed de minori in examine sequentium argumentorum videbitur. Majoris inconsequens consequentia nititur variis dictatis seu pseudo-axiomatis: quorum:

Primum, Ubicunque est potestas & jus aliquid faciendi, ibi semper & aeque est potentia, facilitas, commoditas.

Secundum, Quodcunque licet, hoc semper conducit.

er-

Tertium, Quodcunque habet essentialia ad sui esse, id non indiget aliis accidentalibus, aut quae ad integritatem, insuper ad abundantem cautelam pertinent; immo non debet ullis mediis & auxiliis praeterea ullo in casu uti ad sui bene esse.

Quartum, Quodcunque alicui competit, & tribuitur; hoc adaequatè, [pag. 139] reciprocè, & exclusivè ad quaecunque alia illi tribuitur.

Variis instantiis & rationibus haec pseudo-axiomata, extra omnes disciplinas fabricata, & tacitè hic praesupposita, ad absurdum redigi quidem possent, siquidem prolixitatem non metuerem. Sufficeret indicasse iisdem hypothesibus & simili argumentatione his innixâ tolli à pluribus Ecclesiis, & à synodis omnem deliberandi & in commune consulendi potestatem; quam tamen autor pag. 61. exsertè admittit & laudat; ut & confessio fratrum ipsi ὁμοδόξων artic. 38.

His praemissis respondemus seorsim ad singula argumenta in particulari, prout ordine ab autore proposita sunt.

§. 2. I. *Argum.* „Si Ecclesiae plantatae ab Apostolis habuerunt potestatem plenè „in se ipsis, & immediatè à Christo exercendi omnia statuta Christi; ergo etiam nunc „habent omnes Ecclesiae: Sed verum prius; Ergo."

Resp. Major sic limitanda est, alioquin non tangitur controversia, nec fit elenchus: „Si Ecclesiae ab Apostolis Plantatae, &c. habuerunt talem potestatem, ita ut nullam „habuerint tum indirectam & implicitam, tum directam & explicitam relationem, „coordinationem, unionem, communionem, correspondentiam, sive statam sive occa„sionatam, sive perpetuam sive πρόσκαιρον ad alias Ecclesias, & cum aliis Ecclesiis." Limitatione hâc applicatâ ad minorem, negamus eam; ejus enim contrarium probavimus *cap. praeced.* §. 7. Quae ab autore ad probationem adferuntur ex 1 *Corinth.* 5. 2. 3. *Actor.* 14. 23. 1 *Cor.* 16. 2 *Coloss.* 2. 5. 2 *Thess.* 3. 14. meri sunt paralogismi, à particulari concludentes: „Ibi & tunc in illâ Ecclesiâ non fuit exercita correspon„dentia in illo actu Ecclesiastico, aut saltem illo Scripturae loco nihil tale refertur; „ergo nihil tale unquam fuit, aut esse debuit."

§. 3. II. *Argum.* „Si *Matth.* 18. Christus intelligit Ecclesiam particularem, ergo „quaelibet Ecclesia particularis habet plenam & integram potestatem in & ex se ipsâ „exercendi regimen Ecclesiasticum & omnia Dei statuta: Sed verum prius; Ergo." Ratio consequentiae est, quia Ecclesia, quam Christus ibi designat, habet plenam & integram potestatem. *Resp.* Neg. major, cum suâ probatione. Est mera inconsequentia, & paralogismus à particulari: Ibi Christus nullum alium potestatis modum & usum intendit nisi qui est intra unicam Ecclesiam, & ab eâ exercetur; ergo eo ipso alius quicunque negatur & excluditur, ita ut alius nullus esse possit, nec alibi in Scripturâ innuatur. Ut ἀῤῥωστίαν hujus consequentiae videat, dabo instantiam in hâc ei suppare & geminâ: „Si *Matth.* 18. Christus mandat privato Ecclesiae mem„bro, ut fratrem refractarium habeat pro Ethnico & publicano, &c. Ergo nullo modo „competit synedrio [pag. 140] aut corpori Ecclesiastico." Ubi solutionem huic a[rgum]ento invenerit, aptet eam & suo.

[§. 4]. III. *Argum.* „Quod mandatur septem Ecclesiis (*Apocal.* 2. & 3.) ut exerceant „[sin]gulae seorsim, in & pro seipsis, illud nulla Ecclesia nunc debet omittere: Sed re„[gim]en Ecclesiasticum mandatur illis, &c. Ergo." Probatur conseq. maj. Quia omnes [Ecc]lesiae ab his debent discere, quodnam regimen sit exercendum, quae doctrina t[oler]anda, quae personae excommunicandae, quae recipiendae, corroborandae, &c.

Minor

Minor probatur ex *c.* 2. *v.* 2. 14. 20. ***Resp.*** Posset concedi totum; nullum enim facit elenchum, nisi addatur majori propositioni: „Quodcunque mandatur singulis Ecclesiis „Asiae seorsim, in se, ac pro se exercendum, & quidem cum exclusione & prohibitione „cujuscunque combinationis, communionis, & correspondentiae cum aliis Ecclesiis „particularibus colendae aut exercendae, &c." Additâ hâc limitatione, negamus minorem.

Sed instet quis: „Atqui prohibitio & exclusio illa satis subintelligitur, quia man„datum aliud, aut exceptio non exstat". ***Resp.*** 1. Non valet consequentia à particulari: Si hic non exstat, ergo nusquam in Scripturâ exstat. Non sequitur: alibi enim exstare, jam ante hac probavimus. 2. Tota argumentatio nititur hoc pseudo-axiomate: „Quodcunque unus solus seorsim potest facere, hoc non licet pluribus conjunctim „facere, occasione & commoditate sic ferente." Cujus absurditatem & fallaciam detegunt istae instantiae. Uni soli licet tollere ac portare hoc onus; nec tamen duobus est illicitum. Uni ministro aut presbytero aut adjutori soli licet in istâ particulari Ecclesiâ praedicare, sacramenta ministrare, &c. hinc tamen non sequitur nefas esse, si duo aut plures conjunctim hoc agant. Ecclesiae clandestinae, etiam publicae quaedam, ut Helveticae (de Tigurinâ vide supra *part.* 1. *lib.* 2.) exercuerunt cultum suum absque psalmodiâ, ergo illicita est psalmodia Ecclesiastica. Christus ***Johann.*** 21. Petro dicit: ***Pasce:*** eo ipso tamen non excludit alios Apostolos. ***Apocal.*** 2. & 3. Ecclesiasticam curam mandat Angelis, *Actor.* 20. presbyterio, in epistol. ad Philippenses & Colossenses Ecclesiis, in Epistolis ad Timoth. & Titum Timotheo & Tito; non tamen adaequatè illi soli debuerunt ista curare exclusis omnibus aliis.

§. 5. IV. *Argum.* „Si Ecclesia Corinthiaca habuit potestatem in seipsa exercendi „regimen, & si illud ita exercuit; ergo non debet nunc Ecclesia particularis subjici „alteri & alienae potestati Ecclesiasticae, quae sit extra ipsam: Sed verum prius; „Ergo". ***Resp.*** 1. In consequente majoris propositionis mutantur termini, nec concluditur directè thesis ab autore posita; quae haec est: „Quaelibet Ecclesia particularis „habet à Christo [pag. 141] absolutam & integram potestatem exercendi in se & ex „se ipsa, omnia statuta Dei, seu regiminis Ecclesiastici."

Deinde imperitè supponitur Ecclesias particulares, quae observant & exercent correspondentiam cum aliis, subjici potestati alienae, quae sit extra ipsam. Atqui nulla in synodis aut classibus est potestas abstracta & separata à potestate Ecclesiarum, quae in suis delegatis ac per eos constituunt illas classes, inque iis potestatem suam in commune conferunt, associant & exercent: ita ut tota illa potestas sit & maneat in Ecclesiis istius correspondentiae ut in fonte, & exerceatur ab illis ut à causa principali, ut à principio *quod*; in classibus vero, hoc est in delegatis istarum Ecclesiarum, non aliter sit quam appropriatè, delegatè, & per communicationem, & sic ab iis exerceatur ut à principio *quo.* Conferatur potentia videndi & visus ut est in homine vidente & in oculo; & potestas Ecclesiastica, ut est in totâ Ecclesiâ, & in presbyter ›; & quae infra dicimus §. 8. & 9. 20. ad *argum.* 7. & 17. Ita deprehendetur totum ! ›c commentum de aliena & separata potestate esse meram cavillationem & status c ı-troversiae mutationem.

Quod si argumentum sic corrigatur, & directè nobis opponatur, ut quidem dı e-bat: „Si Ecclesia Corinthiaca habuit potestatem in se ipsa exercendi regimen Ecc ė-„siasticum, ergo nulla quacunque occasione aut ratione licet Ecclesiis particularil ıs

e› r-

„exercere correspondentiam synodicam cum aliis Ecclesiis;" jam Negamus simpliciter consequentiam majoris; nec ea ex 1 *Cor.* 5. ulla specie probatur. Quamvis enim Corinthii Apostolica autoritate & directione exercere potuerint censuram Ecclesiasticam erga illum incestuosum; inde tamen non sequitur, nullo alio in casu & actu regiminis potuisse exercere correspondentiam cum alia Ecclesia aut aliis Ecclesiis; praesertim si praesentia & directione Apostolica destitueretur. Non enim valet consequentia ab Ecclesiis, quae & quoties fruebantur in aliquo actu regiminis infallibili assistentia & directione spiritus Apostolici; ad easdem aut alias Ecclesias, quae tali assistentia non fruuntur. Non enim aeque illae, aut partes earum aut singula membra earum, abundantem hanc correspondentiae cautelam requirunt, ut quidem istae.

§. 6. V. *Argum.* „Tales actiones ab Ecclesia particulari licitè exercentur, quibus „nullum Dei praeceptum violatur: Sed nullum Dei praeceptum, &c. si Ecclesia „exerceat omnia regiminis Ecclesiastici divinitus praescripti; Ergo." Majoris consequentia probatur ex definitione peccati quam habent *Augustinus*, *Ambrosius*, *Lombardus*, *Aquinas*, &c. *Resp.* 1. Argumentum, quod in adversarium retorqueri potest, eo ipso apparet esse invalidum; atqui tale est hoc argum. Sic enim retorqueo: Quodcunque [pag. 142] non violat ullum Dei praeceptum, est licitum; sed correspondentia nostra Ecclesiastica non violat, &c. Ergo. 2. Consequentia quam rectè probetur, & quam legitima sit illa definitio peccati, quamque concinnè hic allegetur, nolo nunc ἀκριβολογεῖν. 3. Dato, immo concesso in quibusdam casibus, non peccari in aliquod praeceptum Dei, siquidem Ecclesia particularis sola & seorsim omnia Ecclesiastica exerceat atque impleat, sine ulla correspondentia cum aliis Ecclesiis: inde tamen non sequitur peccatum esse, si ad bene aut melius esse regiminis & status sui, correspondentiam aliquam instituat & exerceat, ubi Deus occasionem obtulerit, & necessitas aliqua suaserit. Multis instantiis ἀνακόλουθον hoc subrui potest. Non peccat pater aut mater familias quae sola absque servo aut ancilla oeconomiam suam curat; ergo peccatum est asciscere famulos aut ancillas. Nec minister, qui in Ecclesia parochiali solus ministerio fungitur; ergo peccatum est cum collega aut collegis Ecclesiae illi praeesse. Non peccat Ecclesia quae ministrum aut seniorem linguarum & philosophiae studiis minime imbutum sibi eligit: ergo non licet eligere literatos. Nec ea, quae absque diaconissis curat pauperes suos; ergo nefas est habere diaconissas. Nec quae defectu ministri ordinarii & idonei, provisionaliter constituit aliquem, qui quomodocunque in verbo praeeat: ergo non licet conquirere ministros idoneos & ordinarios. Non peccant ministri, qui absque praecentoribus, aut praelectoribus praecinunt, & praelegunt; ergo peccatum erit uti opera & auxilio praecentoris ac praelectoris. Non peccat Princeps, qui raros, immo nonnunquam ne unum quidem habet consiliarium, sed ipse solus illo in casu deliberat de negotiis publicis; ergo in m[illegible]titudine consiliariorum non est salus, nec licet eos habere.

7. VI. *Argum.* „Si Apostoli mandarunt presbyterio Ephesino integram totius „r[illegible]minis Ecclesiastici administrationem; ergo licet presbyterio particularis cu„j[illegible]que Ecclesiae omne regimen administrare: Sed verum prius; Ergo". *Resp.* 1. Q[illegible]d si totum concedatur, nihil utique inferretur contra nos. Concludendum erat: E[illegible]o conducit omnibus Ecclesiis, ubique, & semper, immo absolutè necessarium es[illegible] sic fiat, & non aliter. 2. Majorem sic limitamus; si mandarunt illi presbyterio,

rio, ergo mandarunt cum exclusione & prohibitione omnis correspondentiae, ne scil. in ea & cum ea communiter actum aliquem regiminis exercerent: Sed sic mandarunt, &c. Jam Negamus minorem; ea enim nec ex loco cit. *Actor*. 20. nec ex ullo alio probari poterit. Ut autem absurditas hujus argumenti perspiciatur, dicimus pariter excludi omnem fraternam Ecclesiarum communicationem, omnem potestatem synodorum [pag. 143] deliberativam, omne auxilium, &c. Cum enim omnem curam soli presbyterio imponit per se & seorsim extra communionem cum aliis exercendam; utique non magis excipit correspondentiam deliberativam, quam definitivam. Atqui illam illicitam esse autor cum ἐμοψήφοις negat, locis supra cit.

§. 8. Secundum argumentum capitale, quod ex toto disputationis filo colligo, est: „Quae non sunt subjectae ulli alienae seu extraneae potestati Ecclesiasticae, „illae non possunt nec debent inire & exercere correspondentiam classicam aut syno„dicam. Sed particulares Ecclesiae non sunt, &c. Ergo." *Resp*. Neg. consequentiam. Nititur enim geminâ hâc falsa hypothesi.

1. Cumulativam cujusque parochialis Ecclesiae, & collectivam plurium parochialium potestatem, quam classicam aut synodalem vocamus, esse Ecclesiae cuique parochiali extrinsecam & alienam, ab ea & ejus intrinseca potestate divulsam, & separatam; quasi esset idea Platonica aut nova ac distincta Ecclesiae & potestatis Ecclesiasticae forma: Haut aliter ac si homo claudens alterum oculum, aut utrumque aperiens idemque solus, aut cum aliis objectum aliquod communiter videns, novam, realiter distinctam, & in ipsâ existentiâ separatam visus essentiam sibi vindicaret; & sic visum, quem exerceret etiam cum altero oculo antea clauso, nunc aperto, aut in societate aliorum videntium, diceret facultatem aut actum plane alienum & extraneum.

2. Ecclesiam particularem apud nos subjici & subordinari alicui corpori & potestati superiori extra se existenti, & abstractae ac divisae; quomodo scil. servus subjicitur domino, aut filius patri, aut subditus Magistratui, aut discipulus praeceptori, aut sacerdotes & parochi cum suis coetibus sub Papatu Episcopis, curiae Episcopali, capitulo, Ecclesiae cathedrali, breviter Ecclesiae omnes ibidem Papae, aut consistorio Cardinalium. Quasi scil. omnes aliae Ecclesiae correspondentiales, ad quas divisim consideratas, primo & immediatè haec Ecclesia particularis (e. gr. nostra Ultrajectina Belgica, aut Anglica) refertur, facerent relationem disquiparantiae, & non potius aequiparantiae, aut inferrent ac fundarent pro suâ parte jus dominii in hanc nostram Ultrajectinam, & non potius jus adaequationis. Haec omnia absurdè ita concipi, & unioni Ecclesiarum in classe aut synodo non minus iniquè applicari dicimus, quam unioni & confoederationi membrorum in coetum Ecclesiasticum & in consistorium seu synedrium particulare. Ab hâc unione & societate ubi accuratè distinguendo praetensa illa spectra Papalia, Episcopalia, cathedralia, capitularia, curialia, & si quae alia sapiant dominationem ac fumosum [pag. 144] typhum e-culi, plane abegerit autor; utique domus nostra classica & synodica posthac m infesta ipsi non videbitur. Sed omnia magis liquida dabimus in solutione part u-larium argumentorum proximè sequentium.

§. 9. VII. *Argum*. „Officia & vocationes Ecclesiasticae, sine quibus Ecclesia st „completa & perfecta, quod ad regimen scil., sunt superstitiosa & merè huma a: „Sed talia sunt officia presbyterialia, classicalia, synodalia; Ergo." *Resp*. Disting ti-r us

mus ad majorem. Per officia & vocationes intelliguntur *aut* actus regiminis, quos presbyteria & ordinarii antecessores plurium Ecclesiarum conjunctim & communiter exercent sive per se, sive per certos delegatos, idque vi fraternae confoederationis & combinationis; *aut* actus regiminis, quos certi homines supra Ecclesias plures constituti ordinariò & perpetuò exercent, ex vi ordinariae alicujus & peculiaris permanentis potestatis, officii, gradus & vocationis Ecclesiasticae, quae à potestate ordinariâ Ecclesiarum, presbyteriorum, & antecessorum distincta sit. Si prius intelligitur; Neg. minor: sin posterius; conceditur totum; nihil enim contra nos. Perperam sane praesupponitur aut fingitur, nomina synodalis & classici *praesidis*, *moderatoris*, *assessoris*, *actuarii*, *deputati*, *visitatoris*, *examinatoris*, *correspondentis*, &c. inferre novos titulos, gradus, aut officia Ecclesiastica. Repugnat hoc rei veritati, & nostro sensui: ut docent constitutiones nostrae Ecclesiasticae, quae nullos agnoscunt gradus nisi *pastorum*, *Doctorum*, *seniorum*, *diaconorum*.

Sed instet quis.

1. *Instant.* Peculiares tamen illi tituli, qui subinde audiuntur, videntur alia officia, & aliam potestatem sonare. *Resp.* Non est nisi externa denominatio à speciali aliquo actu pastorum aut seniorum, non stato & perpetuo, sed aut incidentali aut transitorio. Atqui ille non magis facit novum gradum aut officium, quam actus ministri aut senioris in quâque parochiali Ecclesiâ, cum visitat membrum Ecclesiae, aut mittitur ad N. vel N. ut nomine synedrii ipsum moneat, reprehendat, decretum aliquod de ipso factum illi denuntiet, &c. aut cum mittitur ad vicinam Ecclesiam ad consilia petenda aut danda, aut cum ablegatur ad Magistratum ut nomine Ecclesiae & synedrii quid petat, aut cum convocat synedrium, ibique praesidis, actuarii, examinatoris partes agit. Si quis hinc peculiares titulos, & ex titulis gradus Ecclesiasticos exsculperet, ex. gr. deputati, sollicitatoris seu petitoris, moderatoris seu praesidis, assistentis seu auxiliatoris, censoris, consultoris, monitoris, reprehensoris, consolatoris, excommunicatoris, abstentoris, &c. utique haberet autor noster, ni fallor, quod responderet.

2. *Instant.* Aliud tamen videntur esse classes aut synodi quam Ecclesiae, [pag. 145] & peculiaria ac distincta inferre officia. *Resp.* Nihil aliud sunt quam immediatae aggregationes & combinationes particularium Ecclesiarum & synedriorum, siquidem ipsa integra conveniant: aut aggregationes & conjunctiones earundem mediatae, siquidem in certis delegatis suis & per delegatos suos conveniant, & actus Ecclesiasticos exerceant: jam verò quomodo Ecclesia quaelibet seorsim & in suo conventu considerata & sic regimen exercens, differat essentialiter & intrinsecè à seipsâ in collectione cum aliis Ecclesiis considerata & eâdem suâ potestate regimen exercens, ego non video. Velim autor noster, aut quicunque alius nobis hoc explicet. Diversitatem respectus & modi in usu & exercitio perpetuae potestatis suae, video quidem, non a[illegible] rei ipsius.

[illegible] *Instant.* Atqui videntur stata & perpetua esse officia ex. gr. visitatorum, De[illegible]orum; eorumque collegia & conventus peculiari potestate & autoritate Eccle[illegible]icâ instructa. *Resp.* 1. Fieri potest, ut executio aliqua ordinis, aut aliquod par[illegible]re factum in Belgio nostro (quod forte autori huic obversatur) speciem ejus, [illegible] objicitur, prae se tulerit. Sed abusus non est ordo, nec factum particulare est [illegible]siastica apud nos; nedum ut tale quid sit de essentiâ correspondentiae clas-

classicae aut synodicae in genere, qualem quidem alibi suscipere possent Ecclesiae, & nos piis omnibus à dominio anarchico aut Papa-hierarchico abhorrentibus persuasum velimus. 2. Fieri etiam potuit, ut in casu praesentis necessitatis extraordinario (quae saepe legem non fert) visitatores aut deputati Ecclesiae ordini laboranti succurrere debuerint & quidem evocati ab illis, quorum intererat; sed mero consilio, & si ita loqui liceat, interpellatione, protestatione; ut praesens periculum, Ecclesiarum gravissimam concussionem si non subversionem, ordinis consummatam violationem praevenirent, saltem tantisper sisterent, donec synodus aut classis convocari potuerit: in quem finem forte etiam Magistratus autoritatem implorârunt. 3. Denique fieri potuit, ut Deputati clâssici aut synodici, ad hoc speciale negotium ex decreto classis aut synodi executioni mandandum missi fuerint: quod tamen potestatem peculiarem Ecclesiasticam aut officium seu gradum Ecclesiasticum illis non tribuit, sed tantum dicit delegationem seu missionem ab Ecclesiasticâ potestate ad hoc vel illud opus particulare. Haec omnia evidentissime patent, ex constitutionibus nostris & praxi Ecclesiastica, quae visitatorum opus ita circumscribunt; ad quod deputatorum & correspondentium sive synodi sive classis, uti hodie vocantur, analogicè exigendum est. Nullos etiam agnoscunt coetus Ecclesiasticos cum Potestate Ecclesiasticâ (statâ scil. & ordinariâ) praeter consistorium, classem, synodum provincialem, synodum nationalem; nullas denique [pag. 146] praefecturas, officia, &c. aut praefectos & praepositos supra Ecclesias, presbyteria, classes, synodos, ministros, seniores, quorum scil. esset certa, peculiaris, universalis, & perpetua potestas ex jure Ecclesiastico, aut ex vi peculiaris vocationis. Alioquin in Episcopos, aut perpetuos Inspectores, aut praesides, eveherentur aliqui ministri: à quo alienissimae sunt Ecclesiae nostrae, uti constat ex communi praxi, & art. 1. constitut. Ecclesiast. *Nulla Ecclesia supra aliam Ecclesiam, nullus minister supra alium ministrum.*

Sed declaremus hanc rem uno atque altero simili. Minister aut senior aliquis cum à synedrio mittitur ad denuntiandum aut imponendum quid uni ex collegis ministro aut seniori; eo ipso non extollitur aut effert se supra conservum suum, aut [l. nec] novo munere episcopatus & superioritatis ornari intelligitur, aut [l. nec] introducitur nova & peculiaris potestas Ecclesiastica. Rursum, singula membra Ecclesiae cum, praeeunte synedrio, cum eo & quasi in eo excommunicant aliquod membrum; eo ipso non tribuunt sibi superioritatem aut potestatem dominantem in fratres suos.

4. *Instant.* Atqui non tantum deputati, & visitatores classium πρὸς ὥραν ad hoc singulare negotium, sed annales constituuntur. *Resp.* 1. In nonnullis classibus iidem dicuntur deputati & visitatores. 2. Ubi distinguuntur, rarò habentur deputati annales; sed memini alicubi tantum fuisse cum ferverent negotia, & classis non tam frequenter convenire posset, ac quidem minoris momenti negotia crebro tunc occurrentia postulabant. Illis ergo octonis aut senis aut denis (pro quantitate classium) limitata potestas concessa fuit circa certa quaedam negotia. 3. Quidquid hic lib è factum unquam fuit aut fieri potuerit; nullum tamen peculiare & ordinarium mu s Ecclesiasticum, nec peculiaris potestas fuit stabilita. Ita ut nulla causa sit, r ipsum regimen classicum & synodicum (abusus, si quisquam, improbo) cum titul & creaturis humanis & Anti-Christianis, Papae scil. aut Episcopi, &c. ab hoc aut ', aliisque ejusdem sententiae conferatur.

§. 10. VIII. *Argum.* „Regimen quod inveniri nequit praescriptum esse ve o

„l ,

„Dei, illi locus in Ecclesiâ Dei non est concedendus: sed tale est regimen classium „& synodorum supra plures particulares Ecclesias; Ergo." *Resp.* 1. Quod virus regi posset illâ phrasi: *Potestas & regimen supra particulares Ecclesias*, indicavimus jam thesi 8. & 9. Nec repeto; tantum obtestor hunc autorem nostrum, ne ad auditum classium aut synodorum nostrarum somniet posthac capitulum, aut Conclavè & consistorium Cardinalium, aut primatum Ecclesiasticum, aut curiam Episcopalem, aut Senatum Inquisitionis, aut celsam commissionem, aut similia nomina [pag. 147] ipso sono antehac sibi metuenda: Nihil tale fert utraque Belgarum libertas Ecclesiastica & politica. 2. Neg. minorem. Contrarium jam probavimus *cap. praeced.* §. 7. Exceptiones adversus haec argumenta nostra, si quas habet autor praeter eas istic à nobis dilutas, infra expendemus. Addi possent loco citato *Col.* 4. *v.* 15. 16. & alia *Actor.* 13. 1. 2. 3. 4. 1 *Thessal.* 2. 14. 1 *Cor.* 16. 1. 19. *Galat.* 1. *v.* 2. 22. ex quibus an non communicatio & correspondentia Ecclesiarum in promotione regni Dei, tum propior in uno districtu aut Provinciâ, tum remotior, contra praetensam solitariam curam observari possit, aliis ulterius expendendum relinquo; de quo pluribus infra §. 24. Nec praetereundum argumentum deductum ex analogiâ regiminis Ecclesiastici in V. T., quod contra exceptionem anonymi nostri vindicabimus. 3. Et quia non satis magnâ probationum evidentiâ & cornucopiâ se obrui forte conquerantur nonnulli: reponimus illis, non esse saltem obscuriores aut pauciores, illis quae adferri solent partim ab ὁμοδόξοις ipsius, partim à nostris, pro officiis distinctis pastorum, doctorum, presbyterorum seu seniorum, diaconorum, & adjutorum; pro liberâ collectâ & contributione, ex quâ solâ stipendia Ecclesiastica exsolvi debeant; pro conventibus singularum Ecclesiarum in unum locum, praecisè & non aliter cogendis; pro nullis ab alio quopiam compositis formulis precum usurpandis; pro sanctificatione diei dominicae; pro munere seniorum, eoque non temporario sed perpetuo seu ad vitam; pro abolitione omnium aedificiorum, in quibus olim cultus Papisticus exercitus fuit; pro paedobaptismo eorum tantum, quorum parentes plenam & consummatam per coenae symbola nobiscum profiteantur communionem; pro abolitione promotionum Academicarum in Theologiâ; pro necessitate separationis omnium & singulorum membrorum à quibusvis Ecclesiis Anglicanis; pro praecisâ fugâ omnium concionum, quas orthodoxus & pius proponens aut minister habet, post collatam licentiam concionandi ab Episcopo Anglicano; pro publicâ praedicatione eorum fratrum, qui nullo munere Ecclesiastico funguntur; pro publicâ delatione & disceptatione criminum & causarum Ecclesiasticarum, coram toto coetu Ecclesiastico virorum, faeminarum, puerorum; pro prophetiâ promiscuâ in publico coetu, & determinatione controversorum, si quae agitentur inter prophetantes, idque per pastorem; pro separatione aut abductione membrorum ab Ecclesiis Gallicis aut Anglicis in Belgio; pro synodorum, aut delegatorum à variis Ecclesiis convocatione & [co]nventibus; eorumque junctis consiliis & auxiliis circa Ecclesias particulares; p[ro ...]e casibus non paucis ad decalogum & politiam Ecclesiasticam pertinentibus. [... 148]

[§.] 1. IX. *Argum.* „Regimen, quod ad nihil aliud institutum est, & nihil aliud „[ten]dit, quam ut debitam potestatem particularibus Ecclesiis auferat, est illegiti„[mu]m: Sed regimen synodorum & classium (ut quidem nunc sunt) ad nihil aliud est, „[Erg]o." *Resp.* Ad minorem. 1. Autorem nostrum more suo mutare terminos, & conse-

consequenter pervertere statum controversiae. An non meminit se Zionis regalem praerogativam, independentiam scil. & absolutionem Ecclesiarum ab omni correspondentiâ classicâ & synodicâ in ideâ proposuisse; & in thesi probandam suscepisse? Quo indicio, quâ fide, quâ causae fiduciâ hic deflectit ad classes & synodos, *ut nunc sunt*, alicubi in Belgio scil., de quibus quid inaudivit, & forte malè interpretatus est. An ita reformatis de ordinando regimine alibi laborantibus glaucoma objiciet? Distinguent illi, uti spero, & distinguat ipse posthac inter generalia & essentialia synodicae correspondentiae, seu inter regimen ut sic, objectivè, & in se consideratum; & inter particularia aut peristatica regiminis, seu regimen subjectivè consideratum, prout scil. hic aut alibi modificatum & applicatum est ad tales necessitates, occasiones, aut ad talem nationem, provinciam, &c. pro arbitrio & prudentiâ Ecclesiarum: quae accidentalia seu peristatica ab iisdem Ecclesiis communi consensu mutari possunt, ab aliis in primâ admissione hujus regiminis nunquam recipi. Detur regimen synodicum posteriori modo consideratum convinci posse, quod sit minus conveniens ex. gr. populo Anglicano: quid hoc ad regimen priori modo consideratum, de quo propriè controvertitur? Quâ scientiâ & conscientiâ fumum hunc spargit inter populares suos, *se evicturum, Potestatem à Christo datam Ecclesiae, quam Papistae collocant in Papâ, Protestantes in Episcopis, Reformati (uti vocantur) in presbyterio, ad nullos eorum jure pertinere, sed Christum dominum & regem Ecclesiae suae dedisse eam omnibus sanctis, eamque collocasse in quolibet particulari coetu.* Haec verba ipsius in praefatione hujus libelli. Non parum labascit argumentatio ejus, quae caudam hanc attexit: *ut nunc sunt.* Tollantur illa per nos licet; aut non recipiantur quae ad τὸ *nunc sunt*, hoc est, ad abusus, aut ad facta aut ad accidentalia, aut ad specialem applicandi modum pertinere videbuntur. Liceat nobis accidentalia illa, saltem quae constitutionibus Ecclesiasticis designata sunt, suo loco relinquere, & usum eorum pro re natâ moderatè adhibere, donec succrescentes abusus, aut gravia incommoda (quae nondum videmus) aliud quid suaserint. 2. Negamus, quod probationis loco suggerit, illicitam esse Ecclesiis particularibus apud nos electionem ministri, absque consensu classis. De antecedente aut concomitante consensu, negat praxis nostra, & Constitutiones Ecclesiasticae; utramque [pag. 149] consulat, & errorem hunc emendet, ne tandem desinat in crimen calumniae. De requisito subsequente consensu, aut classis, aut ministrorum aliquot è viciniâ, etiam Magistratus, audivit forte: sed tunc peracta est electio; requiritur enim consensus approbans electionem jam factam. Sed pluribus sententiam Ecclesiarum de jure electionum alia explicuimus & defendimus in Dispp. *De Vocatione Ministrorum*, &c. & *Jure Patronatus;* quarum contentum supra *part.* 2. *lib.* 3. *inseruimus.* Minorem cum probatione subjectâ absolutè negamus. Est autem ea sumta à factis, quae partim indefinitè innuit, partim in duobus actibus exsertè ostendit: *Electionem*, inquit, *ministri, & excommunicationem non licet absolvere, absque approbatione classis. Resp.* De Electione quid sit, jam diximus. De excommunicatione concedimus tale quid hab[e]re statuta Ecclesiastica. Sed quid hoc ad essentiam regiminis classici aut synodici? [u]t potest adesse, aut abesse sine subjecti interitu, sic possunt aliae Ecclesiae de [e]o aliter statuere. Quod nostrae Ecclesiae hic ita determinârint, non sine magnis [ca]tionibus factum est. Nomen *disciplinae & excommunicationis* odiosissimum erat ap[u]d Belgas religione nostrâ non ita imbutos. Multis itaque cautelis opus erat, ne teme[r]e, [...]ut

aut imprudenter, aut ex aemulatione & contentione in exiguis praesertim coetibus ruralibus (qui 20. aut 13. immo & paucioribus membris passim tunc constabant) disciplina exerceri videretur, neque in minoribus coetibus & synedriis in ministrum invidia illa (ut plerumque fit) traduceretur. Quid ergo mali commissum si communi synedriorum consensu, extremus excommunicationis gradus absolveretur: ut ita tantò minus adversus eum excipi posset; cum ii, qui extra omnem contentionem & partes positi, calculum suum adjicerent. Sed fruantur aliae Ecclesiae sensu suo, & potestatem classis ad hunc casum extendant, aut non extendant, prout rebus suis convenientissimum putarint. Ita enervatum est hoc autoris nostri argumentum, quod palmarium illi arbitror.

§. 12. XI. *Argum.* „Peccatum est addere quid illi formae & modo regiminis, quem „Christus noster propheta in N. T. nobis proposuit: Sed subjicere particulares Ec- „clesias alteri Ecclesiasticae autoritati, quam propriae, est addere, &c. Ergo". ***Resp.*** Recoquitur terminorum & status controversiae mutatio. Termini si rectè constituantur ita se habebunt: „Sed plures Ecclesias consociare & combinare in commu- „nem aliquam correspondentiam sive synodicam sive classicam, est addere, &c." Jam Neg. minorem; & est mera petitio principii, ac tautologia. Vide quae dicta sunt §. 8. & 9. & infra dicentur §. 20.

§. 13. XII. *Argum.* „Si quodlibet presbyterium habet parem cum aliis [pag. 150] „potestatem; ergo non debent antecessores unius Ecclesiae hoc agere, ut autorita- „tivè supplantent acta & decreta alterius presbyterii: Sed verum prius; Ergo." ***Resp.*** 1. Consequens corrigi & ad terminos magis proprios, ac minus odiosos revocari posset. Sed, ut breves simus, transeat cum caeteris. 2. Negamus ergo consequentiam; cujus infirmitatem ostendit ista plane similis: Si Christus potestatem collateralem aequaliter contulit singulis sanctis seu membris in corpore Ecclesiastico, & singulis ministris ac senioribus in coetu presbyterii; ergo nulli istorum licebit autoritativè supplantare aut irrita facere suffragia, consilia, decreta, acta, alterius membri Ecclesiae, aut sympresbyteri: ne scil. videatur dominatum sibi usurpare in conservos suos. Eandem consequentiam applicaret quis collateralibus judicibus, senatoribus, militaribus centurionibus, & praefectis. Ad has ubi responsum excogitârit, videbit quam dextrè contra nos argumenta us sit. 3. Quo sensu, suo an alieno, presbyteriis potestatem Ecclesiasticam tribuat, quam in praefatione hujus libelli & in fine pag. 39. dicit singulis membris competere, nondum satis intelligo.

§. 14. XIII. *Argum.* „Repugnat communi sensui, si minister suscipiat curam „plurium Ecclesiarum, quam unius." ***Resp.*** Posset hic ludi ambiguitate vocis *curae*: sed nos sumemus eam in genere, & in totâ suâ latitudine termino hoc rectè accepto, & negamus antecedens. Rationes & instantias istas adferimus. Non repugnat communi sensui, nec Scripturae, si membrum Ecclesiae primo relationem habeat ad C[illegible]istum, & deinde ad membra collateralia; & si primo curet salutem suam, deinde & [illegible]trum suorum; & sic membra plura ejusdem Ecclesiae (*Rom.* 15. 7. 14. & 1 7 [illegible]*al.* 5. 11. 14.) immo & diversarum Ecclesiarum (*Hebr.* 3. 13. & 10. 25. & 13. 9. 1[illegible] [illegible]*l.* 6. 1. 2. *coll.* cum *Galat.* 1. 2.) se mutuo curent, aedificent, promoveant, horte[illegible], &c Sic nec repugnat, si Ecclesia quaelibet primo se & sua propria curet intra se [illegible]einde alias Ecclesias extra se, illas saltem, quae loci viciniâ, unius ejusdemque p[illegible] hospitio, explicitâ aliqua communione & communicatione, aliisque necessi-

tudinis vinculis propius conjunctae sunt, imprimis si accedat fraterna confoederatio. Mutuam hanc plurium Ecclesiarum curam docent loca illa ex *Actor*. 15. *Coloss*. 4. &c. antehac à nobis citata; addimus nunc *Actor*. 13. *v*. 1. 2. 3. 4. 5. Vide quae diximus in *Desper*. *Causâ Papat*. *lib*. 2. *sect*. 1. *cap*. 4. 5. Nec alienum est exemplum tribuum & synagogarum Israël, quae mutuò sui curam habuerunt, huc accersere ex *Josuae* 22. 16. 17. *Nehem*. 10. 29. 30. 31. 32. 33. & 2 *Paralip*. 16. *v*. 9. 12. 13. 14. 15.

Quidquid enim hic excipitur, non eandem fuisse rationem synagogarum in V. T. ac Ecclesiarum in N. T. (quod nos non negamus); [pag. 151] manet tamen Levitas, praefectos, ac Doctores synagogarum quamvis suae cujusque curam susciperent, non tamen omnem aliarum abjecisse. Quid, quod regiminis nostri adversarii non respuant consilia & auxilia à vicinis pastoribus, aut integris synedriis, aut coetibus collata; ita ut à sensu communi non tam aliena sit haec quantacunque cura. Velim etiam scire ex hoc autore nostro quo jure divino extra & praeter curam propriam & intrinsecam suarum ovium, communi seu universali curâ ordinare satagat, quantum in se est, regimen Ecclesiarum totius Angliae, edito in hunc finem libello isto? Ubi ad hoc responderit, videbit argumentum suum non stringere; nisi forte aliter illud concipiat: & tum nos dabimus operam, ut aliam solutionem illi aptemus. Curam aliquam gerunt qui in ipsius coetu publicè verbum Dei praedicant & sic Ecclesiam verbo pascunt, nullam tamen habent vocationem ordinariam aut curam, nec in istâ nec in alia Ecclesiâ. Sed insistamus familiari exemplo, quod nobis hic opponit Robinsonus hac in parte nostro ὁμόψηφος, caetera eruditus ac pius theologus & plerisque istius sensus haut paulò moderatior: Is in *Apolog*. *cap*. 2. *Magistratus*, inquit, *Leidensis ordinarius si publicum munus in urbe Delfensi administraret*, *insolens prorsus esset & inaudita usurpatio*. Rectè quidem: sed quid si in casu defectus (quia Delfensis Magistratus aut non possit aut non velit) & quidem cum periculo subversionis suae Reipubl. quae & ruinam aut saltem concussionem civitatis Leidensis, aliarumque in viciniâ secum traheret; quid si dico, Magistratus Leidensis aut ejus delegati Hagae-comitis in comitiis Illustr. & praepotentum Ordd. Hollandiae (quorum partem faciunt civitates Leidensis & Delfensis), curatum & instauratum iret regimen civitatis Delfensis suo suffragio & pro suâ parte, & siquidem aliae civitates potioribus suffragiis ipsis accederent, idem ille Magistratus aut aliqui ex illis, à comitiis delegati Delfum se conferrent, ibique in ipsâ civitate regimen restituerent & ordinarent, resque turbatas componerent: an illa inaudita esset usurpatio? Idem quaero de Provinciis Foederatis Belgii, quae supremâ potestate singulae seipsas regunt & curant; & tamen curam aliarum non abjiciunt, quod ad fundamentalia & communia negotia suae confoederationis: etiam quod ad propria, in casu extremae impotentiae, perturbationis, confusionis, & necessitatis. In celebri *synodo Nationali Dordracenâ*, anno 1619. quae eadem quasi generalis erat Reformatorum; delegati Doctores, pastores & seniores, judicio suo determinârunt controversias, ordinâ[illegible]nt Ecclesias Belgii, & decreta sua Ecclesiasticè illis imposuerunt: Hujus synodi [illegible]a-nones & statuta dogmatica defendit *Robinsonus* peculiari scripto anno 1624. co[illegible]ra *Joh. Murtonum*, aliosque Anabaptistas Anglos; ubi [pag. 152] in praefatione la[illegible]lat auxilia mutua, perstringit judicia solitaria, eorum qui tantum se & sua pro[illegible]ia agnoscunt & curant adductis locis 1 *Cor*. 14. 38. *Ephes*. 4. 8. 11. 15. *Philip*. [illegible] 4. *Actor*. 20. 19.

Un[illegible]

Unum quaeram ex autore nostro: An si plures essent Ecclesiae ejusdem sensus Separatistici in Angliâ aut in Belgio, quae communiter accusarentur nescio quarum haereseōn, aut scelerum apud Regem aut Illustr. Ordines Belgii, atque adeo omni exercitio religionis suae privandae essent: an non possent illae communem confessionem, & apologiam edere, libellos supplices scribere.

(Sic scribebam anno 1641. Sed anno 1658. 12. Octobr. presbyteri & delegati Ecclesiarum congregationalium in Angliâ conventum habuerunt in Savoy, ibique paribus aut potioribus suffragiis decreverunt declarationem fidei & ordinis sui, anno 1659. typis editam).

Si ais: rursum quaero, an liceret ipsis communi nomine delegatos quosdam ex suis mittere cum literis mandati & fidei: adhaec, communes intercessores & fautores in aulâ & in curiâ sibi conciliare: Siquidem haec licent, insuper quaero; an non communibus consiliis, suffragiis, & decretis omnium Ecclesiarum & presbyteriorum apologiae, confessiones, libelli supplices scribendi & edendi essent; & delegati tales eligendi ac constituendi, literae mandati & fidei concipiendae, omniaque illa agenda, quae ad communis causae promotionem pertinerent? Quod si non abnuat; quaero tandem, si membrum unum atque alterum unius aut diversarum Ecclesiarum, item unus atque alter minister aut senior ex uno aut ex diversis presbyteriis, immo quid si unicum presbyterium cum Ecclesia suâ aut integrum aut potioribus saltem suffragiis, aut dimidiâ parte suffragiorum dissentiat ab omnibus aliis Ecclesiis (numero 20. aut 50.) in electione delegatorum, in formâ & modo apologiae vivâ voce aut scripto instituendae, in literis mandati & fidei concipiendis, &c. An non possent omnes Ecclesiae & presbyteria judicio decisivo negotium hoc terminare? an verò putat, tantum licitum esse, causam deserere, atque hâc ratione Ecclesias omnes calumniis, persecutionibus objicere? Quod si dicat: non debent judicare presbyteros aut membra alienae Ecclesiae, quamvis illi communi causae obsint (hoc enim esset Papatus; aut regimen classicale) sed tantum debent eos relinquere & nominatim Regi aut Ordd. indicare, seque & suam causam communem à paucorum ἀτόπων particulari perversitate aut pertinaciâ eximere, separare. Sit sane; hoc non fiet sine fratrum communi consensu & judicio: & quid tum aliud est, quam judicium Ecclesiasticum, & vicaria aut analoga abscissio ab Ecclesiis congregationalibus, ejusdem fidei confessionis & ordinis. Vides ergo Ecclesiasticè judicari [pag. 153] peccatum alterius Ecclesiae, aut membrorum; eaque ideo à fraternâ communione removeri.

§. 15. XIV. *Argum.* „Si quis assertionem nostram negat, premitur hoc absurdo, „quod regiminis Ecclesiastici duplex sit legitima forma: una, quâ particularis quaelibet Ecclesia per seipsam peragit omnes actus regiminis; altera, quâ alienae & „distinctae cuidam potestati subordinatur. Sed hoc aeque esset absurdum, ac si „quis statueret esse duas vias ad coelum, distinctas & sibi mutuo oppositas." *Resp.* Non sunt duae regiminis formae; sed una eademque: executionis modo, respectu, du quodam duntaxat diversae, non tamen oppositae. Nam actus ex. gr. connandi haeresin, recedendi ab his aut illis pseudo-prophetis, petendi autoritatem rotectionem Magistratus pro publico exercitio suae religionis, aut exstirpatione latriae, &c. duplici modo exerceri potest.

Vel ab Ecclesiâ aliquâ particulari seorsim, absque ullo actuali seu speciali praesens necessitas non patitur cum aliis suae professionis & correspondentiae is deliberare), aut absque generali, seu virtuali (ubi nulla alia communis nostrae

nostrae professionis Ecclesia haberi potest) auxilio, communione & correspondentiâ aliarum Ecclesiarum.

2. *Vel ab* illâ eâdem Ecclesiâ, aut aliâ quâcunque, cum auctario & accessione communis consilii, sententiae, & consensus fraterni ac socialis aliarum Ecclesiarum, idque ex vi institutae confoederationis & societatis. In quo casu non opponuntur aut subordinantur actus, & potestas singularum Ecclesiarum (cum mutui eorum respectus inter se conferantur), sed potius componuntur, & coordinantur: haut aliter ac aequalia membra Collegii alicujus politici, aut Ecclesiastici, aut scholastici, aut etiam partes integrales corporis humani: quamvis toti composito seu collectivo, ex omnium partium combinatione exsurgenti singulae partes suo modo subordinentur, & coordinentur, & propter illud sint, atque ad illud referri & ordinari suo modo dici possint; ejusque universale bonum praeferendum bono particulari cujusque partis: uti colligimus ex 1 *Cor.* 12. quod non tantum ad membra & partes συσσώμους unius Ecclesiae, sed & plurium seu quarumvis, exponendum esse colligimus ex *v.* 12. 13. 14. *coll.* cum *v.* 27. ad quem, ut & ad totum hoc caput vide commentatores, imprimis *Chrysostomum*, *Martyrem*, *Bezam*. Confer *Ephes.* 4. *v.* 11. 12. 13. Quod autem ad absurdum nos deducere conatur, consequentia suâ: ergo duae statuerentur viae ad coelum, & quidem invicem oppositae; id sane absurdidatem omnem superat. Unica via ad coelum est absolutè necessaria necessitate medii, viva fides in Christum, cui subservit cultus externus institutus, tanquam medium necessarium: & huic rursum communio [pag. 154] Ecclesiae institutae, necessaria necessitate praecepti, non medii: & huic communio & combinatio Ecclesiarum, necessaria necessitate praecepti, ad bene seu ad melius esse. Quod si ultimo hoc tibicine fulciantur particulares Ecclesiae; utique nihilo deterius se habebunt. Sin verò absit; aut potius adesse non posset, non tamen desinent esse Ecclesiae, sed ibunt, qua poterunt. Sicuti, si fidelis aliquis fulcitur communione cum parochiali Ecclesiâ, tanto tutius & firmius domino agglutinabitur & tanto abundantius tum intensivè tum extensivè actus religionis exercebit: sin haeresibus aut locorum & temporum injuriâ exclusus cum Davide (*Psal.* 42. 1. 2. 3. 4. 5. cum 1 *Sam.* 26. 19.) non potest externam ullam communionem exercere; non desinet esse fidelis, nec ideo oppositam viam ad coelum insistet, cum solus religionem exercet. Idem dicendum est de familiâ Christianâ, seu Ecclesiâ domesticâ, quae actus religionis ex. gr. orationem, verbi lectionem & prophetiam, &c. exercet, modo seorsim extra omnem communionem parochialem; modo in communione, quando ea haberi potest. An ergo oratio orationi, prophetia prophetiae dicetur opposita via ad coelum? Homo qui modo uno oculo, modo duobus videt, an dicetur videre oppositis visionibus? Idem quaero de iis qui integri cum essent manibus apprehendebant; postea truncati manibus prehendunt ore, capite & humero, pede. Sed taedet pluribus aegrum hoc phantasma persequi.

§. 16. XV. *Argum.* „Ideo Theologi dicunt Papam esse Antichristum; quod v[illegible]it „homines à propriis Ecclesiis ad se provocare, & suo judicio ac decreto stare. J[illegible]m „vero classes & synodi sibi sumunt autoritatem illi Papali admodum similem; d[illegible]m „plures Ecclesias sibi subjiciunt, & provocationes ad se fieri postulant, & judica[illegible]di „potestatem sibi vindicant; ac si potestas earum esset supra omnes Ecclesias." *R[illegible]p.* Eodem morbo laborat hoc argumentum, quo pleraque alia nempe falsâ hâc hyp[illegible]thesi: Correspondentias Synodicas aut Classicas nihil aliud esse quam homines [illegible]u

su[illegible]-

subjecta ab Ecclesiis particularibus in totum distincta & separata, quae distinctâ plane superiori & absolutâ potestate praedita ex se ac per se omnia agant; uti scil. Papa, aut consistorium Cardinalium cum non est Papa, aut Episcopus, aut capitulum, aut curia Episcopalis, aut convocatio Episcopalis, aut celsa commissio. Si hic vir primum ex Papatu, aut aliunde, ubi spectra haec homines terrent, in Belgium adveniret, condonandum esset imaginationi & metui, cujus tanta vis est, ut homines malis exercitati etiam omnia tuta timeant. Sed quem colorem obducet huic tam atroci calumniae, postquam tamdiu in Belgio habitavit, & propius regimen nostrum pervidere potuit? Vide supra §. 8. & 9. coll. cum §. 20. [pag. 155]. Verbo hic iterum inculcamus, correspondentiam Classicam aut Synodicam:

Primò & immediatè significare & esse ipsas Ecclesias particulares certo ordine collectas; quarum totidem sunt primae & radicales Ecclesiasticae potestates ordine & vinculo aliquo aggregatae & comportatae in socialem & communem quasi potestatem; quam possimus dicere primam ordine naturae intendentis, sicut potestates singularum Ecclesiarum dicimus primas ordine naturae generantis.

Secundò vero & mediate esse & significare delegatos ab Ecclesiis particularibus, qui singuli delegatis potestatibus instructi (quod docent vulgares literae fidei & mandati) à suis quique Ecclesiis, conferunt, associant & adaptant illas potestates, quantum fieri potest & mandata ipsorum patiuntur, in Synodali aut Classicali conventu. Tale regimen, quin ab omni specie aut tyrannidis Papalis aut monarchicae superioritatis (quae in Ecclesiâ locum non habet) remotissimum sit, nemo aequus rerum aestimator negabit. Quod si à crimine hoc vindicari nequeat; non video quomodo regimen synedrii in particulari Ecclesiâ tueri possimus; quotiescunque homines ἄτακτοι & censuris obnoxii dixerint (ut non raro dicere solent) singulos pastores & presbyteros, totidem esse Hierarchicos Episcopos, aut Papas: praestare itaque si unum Episcopum toleremus, quam si multos. Vereor ne haec ingratitudo adversus tantam, quam dominus nobis concessit, libertatem & εὐταξίαν, pejus aliquod & duplicatum episcopale jugum accersitura sit.

§. 17. XVI. *Argum.* „Causae omnes debent audiri & determinari, ubi peccatum „commissum est." *Resp.* 1. Conceditur. Nihil aliud vult regimen nostrum Belgicum, quam ut in particularibus synedriis causae omnes cognoscantur & determinentur, quae intra Ecclesiam illam particularem subsistunt, & ejus solius aedificationem concernunt: nec Classes aut Synodi iis se immisceant nisi in casu defectus seu impotentiae, ubi Ecclesia sana, aut pars ejus potior sponte solet adhibere Consilium & opem aliarum Ecclesiarum contra torrentem aut violentiam quorundam ἀτάκτων: exempla indicavimus *cap. praeced.* §. 8. Accedit & casus provocationis, quam nulla Ecclesia poterit aut volet negare membro, aut bonae parti membrorum, quae gravatam se conqueritur; ut tanto magis aequitas causae, & actionum suarum patescat. ...è si appellationes sunt juris naturalis, ut volunt nonnulli ICC. (est n. remedium ...ressi, ad removendum gravamen, quod à judice malitiosè aut ignoranter infer... non debet ea exulare à fraternis & mitissimis judiciis Ecclesiasticis. Paulum, ...mvis paratum ad martyrium *Actor.* 21. 13. non puduit remedio politicae provo...nis uti, circa causam suam 24. 11. [pag. 156.]

...l instet quis: Quod si in casibus defectus, ubi Ecclesia ipsa postulat, saltem non ...mat, tale quid concederetur, iniquum tamen videtur ab Ecclesiâ aliter judicante

cante & invitâ causam per appellationes & querelas devolvi & trahi ad classem aut synodum: *ita ut non possit Ecclesia rem quamvis maxime legitimam efficere, si modo classis obsistat*, ut loquitur autor pag. 16. *Resp.* Res aliqua ad classem potest deferri vel relatione vel appellatione (ut utar terminis ICC.) Quod si in exemplis illis, quae indefinitè autor innuit, per relationem unius atque alterius eo fuit delata, & sic peremtoriè determinata contra Ecclesiam; nolo ego facta illa ab usurpatione & abusu excusare; quia particulares circumstantias ignoro: saltem in genere repugnat *artic.* 30. 31. *Constit. Ecclesiastic.* Sin vero delata fuit ad classem per appellationem illius aut illorum, qui se gravatos putabant: non potuit hoc dici factum fuisse synedrio aut Ecclesiâ illâ absolutè & omni modo invitâ: quia tale jus appellationum, una cum toto regimine Ecclesiastico volens & sponte suscepit ante hac & juxta cum aliis ejusdem classis Ecclesiis perpetuò sancivit & observavit Ecclesia Anglica Amstelredamensis (hanc enim puto innui ab autore). Itaque quod ad titulum, nihil hic illegitimum in actione appellantium, aut classis: quod Ecclesia aut synedrium, aut querula membra Ecclesiae facile agnoscent, ubi ad se redierint, aut ubi classis alio aliquo in casu, causam ipsis adjudicaverit.

Sed si dicat, Ecclesiae causam maximè legitimam per appellantis technas, & classis sinistrum judicium fuisse subversam, aut impeditam: regero, hunc esse abusum potestatis & regiminis, quem ego pariter cum ipso condemnarem, siquidem de facti historia mihi certo constaret; hinc tamen nullum praejudicium ipsi ordini adfertur. Tollatur abusus, & maneat rerum substantia. Novit Amstelredamum, & autor noster optimè omnium, Regimen coetus illius separatistici, cui praeest, non minoribus, nec paucioribus abusibus laborasse. Primum ibi ferè est, ut & apud Anabaptistas in casu dissensionis circa facta aut peristatica quaedam, separatio, scisma, disparsio, Ecclesiastici corporis dissolutio: Quae nos repagulis classium & synodorum objectis, melius praevenimus & evitamus.

Resp. 2. *Neg. antecedens*, si de causis ac negotiis communibus intelligatur; qualia sunt quae supra notamus §. 13. in fine; *praeced.* §. 8. *arg.* 2. in fine. Vides ergo esse merum paralogismum à particulari; hoc modo: quaedam causae debent judicari ab unâ particulari Ecclesiâ seorsim; ergo omnes, etiam quae ad illam solam non pertinent.

§. 18. XVII. *Argum.* „Ex hoc regimine sequitur hic effectus; quod Ecclesiae „particulares perdunt jus suum, & cum sint dominae seu herae, sponte [pag. 157] „fiant vasallae & famulae." *Resp.* 1. Familiaris, si non perpetua, huic autori inconsequentia. Plenè ponatur in argumentum in formâ: „Quae Ecclesiae delegant „aliquos è medio sui eosque limitatâ potestate instruunt, ut in coetum classicum aut „synodicum coëant; & certa quaedam ac designata negotia Ecclesiastica (non quae„vis promiscuè) ex praescripto verbi Dei & ordinis Ecclesiastici tractent ac deter„minent, quaeque hâc ratione in illis suis delegatis ipsae (juxta regulam juris: „*Quod quis per alium facit, per se facere putandus est*) synodicè negotia illa de -„minant; illae se voluntariò faciunt servas: Sed Ecclesiae particulares, quae -„stituunt & observant correspondentias & combinationes classicas aut synodicas, -„legant, &c. Ergo." Quod si nondum videt autor τὸ ἀνακόλουθον & ἄτοπον hujus i -tionis: duobus exemplis, quae familiariter illi nota esse debebant (cum sit nati e Anglus, & habitet in Hollandiâ), tanquam instantiis infringam regulam seu ra -nem consequentiae in ipsius propositione majore. Delegati à dioecesibus & civit i- s,

bus, conveniunt in parlamento Anglico, ut nomine suorum principalium negotia populi seu communitatis ibi pertractent; nec tamen civitates & dioeceses eo ipso perdunt jus suum, faciunt se servos, & alienae aut peregrinae potestati se subjiciunt. Delegati nobiles, & senatores, ex Ordine equestri & civitatibus Hollandiae, constituunt comitia Illustr. Ordd. Hollandiae, ibique negotia publica determinant; nec tamen Principales Delegantes Nobiles, & Civitates Hollandiae se faciunt servos, aut alinae seu extraneae dominationi se subjiciunt. *Resp.* 2. Recoquit hic jam aliquoties indicatam falsam hypothesim: „Classicas & synodicas correspondentias facere „seu inferre peculiarem & diversum plane statum ac potestatem hominum, officio„rum, rectorum, Ecclesiae, permanentium ac perpetuorum; quales in Papatu prae„ter & supra Ecclesiam quamque parochialem, earumque potestatem, ut & supra „conventum & potestatem parochorum in classibus ruralibus & in synodis dioecesia„nis sunt ex. gr. consistorium Cardinalium, curia Romana, curia Episcopalis, capi„tula Ecclesiarum cathedralium; cujus Ecclesiae parochiales, earumque ordinarii „antecessores ex delegatione suarum Ecclesiarum nullam partem faciunt." Sed haec hypothesis falsissima. Nam qui ex Ministris & senioribus delegantur à presbyteriis particularibus, ut coëant in classem, & consequenter in synodum, & quidem pro illo tempore, quo synodus celebratur; illi tamen manent ordinarii ministri & seniores in suis quique synedriis, nec ullo alio Ecclesiastico gradu aut munerè supra fratres & collegas se efferunt, nec aliud superius collegium (permanens scil. & perpetuum) constituunt; sed peracta hâc legatione ad societatem & mutuam subordinationem ordinarii sui collegii redeunt. [pag. 158]

§. 19. XVIII. *Argum.* „Si Apostoli, ubicunque constituerunt Ecclesias ibi etiam „immediatè stabilierunt Ecclesiasticum regimen; ergo necessario sequitur primi„tivas illas Ecclesias fuisse independentes, nec alienae potestati, quae sit extra & „praeter suam propriam, subditas: Sed verum prius; Ergo." *Resp.* 1. Dicere possemus, non esse semper eandem rationem rei in primo ortu & rei jam constitutae, quod multis instantiis confirmari posset. Immo aliter sentiendum de plantatione & coagmentatione Ecclesiarum per universalem & infallibilem autoritatem Apostolicam, ac de conservatione & successione earundem in coetu unione & communione, per ordinarium & fallibile ministerium: neque enim negandum est, quin istae hâc mutuâ correspondentiâ, communique plurium consilio & auxilio ad abundantem cautelam magis indigeant, quam illae. *Resp.* 2. Non valere consequentiam: quam tamen autor more suo sumit absque probatione, & ex solâ sua affirmatione defendit. Argumentum ut stringat, & tangat nostram controversiam, sic esset formandum: „Si „Apostoli primò plantarunt Ecclesias absque mutua dependentia & communione „à se & ad se invicem per communicationes, legationes, classicos aut synodicos con„ventus, & si quae sint alia communicationis media, exserenda & executioni man-da; ergo regimen absolutè independens in illis stabilierunt; Sed verum prius; ." *Resp.* Neg. minorem.

distinguimus dependentiam 1. *In eam*, quae est ipsius Apostoli plantantis esiam, qua ille sive antecedenter sive consequenter debuisset necessario depen- ab aliqua correspondentia & communi judicio ac decreto aliarum Ecclesiarum pere illo plantationis, & subsequentis rigationis Ecclesiae. 2. *In eam*, quae est Ecclesiae plantandae aut quae jam plantabatur, & cujus intrinsecum ac proprium

prium regimen constituebatur; qua scil. illa debuisset necessario dependere ab antecedente seu priori aliqua correspondentia & communitate sive classica sive synodica, ut scil. Ecclesia illa colligeretur, aut saltem ut legitima esset ejus plantatio & rigatio. 3. *In eam*, quae Ecclesiae jam plantatae & rigatae accederet ex confoederatione; qua scil. explicitè se adjungeret aliis Ecclesiis, ut propiori illa conjunctione tantò melius regimen & ordinem suum jam constitutum conservaret; aliisque Ecclesiis vicissim operam suam hac in parte impartiret: qualis dependentia non infert defectum aut τὸ ἧττον, sed potius cumulum & superabundantiam boni & perfectionis, tam in dando quam in accipiendo. Dependentiam primo modo consideratam, quae sit ipsius Apostoli, aut Euangelistae ab Apostolo ad plantationem, aut rigationem, aut instaurationem Ecclesiarum ablegati, si intelligit autor; [pag. 159] facilè assertionem concedimus: neque enim exspectabant Apostoli ad hoc opus suum, sive antecedentem sive concurrentem missionem aut directionem correspondentiae classicae & synodicae; immo nec praerequirunt eam omni in casu particulares Ecclesiae, uti Pontificiis inculcavimus *Desper. causae Papatus lib.* 2. *c.* 5. & 10. *sect.* 2. *c.* 18. & 19. Sed de dependentiâ tertio modo considerata, consequente scil. aut consecuturâ plantationem & rigationem Apostolicam, Negamus eam absolutè ab Apostolis prohibitam, aut in primâ plantatione perpetuam & uniformem independentiae conditionem omnibus Ecclesiis Apostolicis praescriptam. Hoc ubi distinctè probaverit autor noster, conclusum erit adversus classes. Sed hactenus ne semel quidem hoc attigit.

§. 20. XIX. [*Argum.*] „Ex titulis, qui Ecclesiis particularibus tribuuntur, evidenter constat, Ecclesiasticam autoritatem esse, aut saltem debere esse in unaquaque „earum distinctè, totaliter, integrè. Sunt autem tituli illi: *regnum*, *familia*, *corpus*, „*regimen*. Quid autem magis ab omni sensu alienum, quam familiam aut regnum sub„ordinare alteri regimini oeconomico aut politico?" *Resp.* Nulla est consequentia. Non enim hinc sequitur: ergo nullo in casu aliquam potestatem, aut regimen sociale communiter & simul habere atque exercere possunt, idque ex vi specialis societatis aut confoederationis initae. Instantias istas opponimus: Ecclesiae domesticae, qualis mentionem fieri *Coloss.* 4. putant nonnulli interpretes, non prohibentur cum similibus domesticis in eadem aut saltem in vicinis civitatibus correspondentiam inire & exercere. Civitates, dominia minora, toparchiae, territoria, quae habent propriam suam potestatem integrè, totaliter, distinctè (ut cum autore nostro loquar), non desinunt ex vi coalitionis & unionis in unam Rempublicam aut confoederationem communiter & combinatè proprias & singulas suas potestates exercere; sic, ut in casu defectus aut dissensionis, collectae & consentientes potestates & potentiae omnium, unius deficientis potestatem suppleant, & consequenter unumquodque istius Reipublicae aut confoederationis membrum, reliquorum judicio subsit. Sed quia politicam urnam movere visum fuit autori nostro, ablegamus illum ad auto s Politicos & Jurisconsultos, ut ab iis discat, quae sit ratio aristocratico-democrati e Reipublicae, aut foederum, societatum, &c. tam in hypothesi, quam in thesi. Qu d si operam hanc sumere nolit, consideret modo potestatem & regimen Reipubli e aut provinciae Hollandicae & provinciarum unitarum Belgii.

§. 21. XX. *Argum.* „Acta seu gesta Ecclesiarum Apostolicarum assertion n „nostram directè probant. Ἀνχντίῤῥητον enim, ab iis electos fuisse proprios ministr s, pec -

„peccatores excommunicatos, missos delegatos, & [pag. 160] peracta omnia Eccle-„siastica." *Resp.* 1. Antiquum & familiare inconsequens à particulari ad universale, ab indefinitâ & simplici enuntiatione ad exclusivam. Hinc enim non sequitur: ergo nullos regiminis actus communibus suffragiis & conjunctis operis circa alias Ecclesias exercuerunt, aut exercere potuerunt. Hoc est quod negamus; & contrarium supra ostendimus, *Resp.* 2. Iterum inconsequens est: In statu primigenio & tranquillo seorsim egerunt, & poterant sibi sufficere illae aut istae Ecclesiae; ergo omnes Ecclesiae in quocunque statu turbato, aut casu necessitatis, omnia Ecclesiastica pariter ita possunt agere, immo necessariò debent, & non aliter: hoc est, nullo modo licet ad abundantem cautelam, ad meliorem & tutiorem sui statum, ad tantò magis confortandas manus suas, communi & communicato consilio aut judicio, aut decreto (omnia enim haec pariter argumento autoris nostri excluduntur), aliquid in Ecclesiasticis agere.

§. 22. His argumentis enumeratis, concludit autor scripturam plenè & plane pro se contra adversarios stare. Addit etiam testimonia & consensum Theologorum ex 1. Pontificiis. 2. Lutheranis. 3. Calvinistis. 4. Anglis Conformistis. 5. Anglis Non-Conformistis. 6. Antiquis. 7. Denique confessionibus Reformatarum Ecclesiarum. *Resp.* Uno verbo, totam illam farraginem eâdem ἀκρισίᾳ, quâ 20 argumenta frustra obtendi. Aut enim hanc nostram controversiam (siquidem status ejus rectè constituatur) non tangunt; aut contra mentem autorum allegantur. Quod ilico constabit lectori cuivis, qui modo testimonia illa inspexerit. Cui enim persuaderi possit, *Daneum*, *Morneum*, *Tilenum*, *Bastingium*, *Parkerum*, *Amesium*, &c. confessiones Belgicam & Gallicam, antiquos patres, Pontificios, Reformatos abominari omnem synodicam unionem & correspondentiam tanquam Antichristianum sacrilegium & Papalem tyrannidem; qui modo cogitet quid de synodis scripserint, & quod regimen ipsi approbârint aut exercuerint? Non est ergo, quod testimoniis illis examinandis immoremur. Suffecerit opposuisse consensum nostrorum & communem ac perpetuam praxin, (de quibus *cap. praeced.* 10.) ubi non praetereunda perpetua illa antiquitatis vestigia, quae in ipso Papatu nunquam plane obliterari potuerunt, uti discimus ex *Schultingio* ibid. citato *lib.* 1. *p.* 27. & *lib.* 13. *p.* 8. & *lib.* 11. *p.* 120. 124. 265. & *Bochello decret. Eccles. Gallic. lib.* 5. *tit.* de *Decanis ruralibus.* [pag. 161]

CAPUT IV.

Exceptiones ad argumenta nostra pro regimine classico & synodico refutantur.

§. 1. *Argumenta* & testimonia hactenus allata, comperio nunc ita proposita in li[illegible]o quodam Anglico, edito anno 1635. in 4. nomine quorundam membrorum E[illegible]esiae Anglo-Amstelredamensis, occasione controversiae inter membra illa & p[illegible]orem suum & consequenter classem Amstelredamensem: ita ut autor & scriptor h[illegible]s libelli in 4. videatur *Johannes Canne*, pastor scil. alterius coetus Anglo-Ams[illegible]edamensis, qui sibi antiquae seu prioris Ecclesiae Anglicae titulum tribuit, q[illegible] vulgò distinctionis ergo separatisticum seu Brownisticum vocant. Rationes h[illegible]ello classibus nostris oppositas antea statueram examinare, & hunc in finem ejus

ejus libelli mentionem feci disput. hujus parte priori. Sed cum libelli in 8. anno 1641. editi examen à me postulatum sit, eoque hactenus per Dei gratiam defunctus sim: non est quod actum agamus; cum qui utrumvis noverit, ambos noverit; nisi quod in libello in 4. nomine aliquot membrorum Ecclesiae Anglo-Amstelodamensis publicae edito ad particularem causam Amstelredamensem subinde verbo uno atque altero descenditur. Cui nihil à nobis reponetur, tum quia nostri fori nec hujus instituti est, tum quia particularia illa nec scimus nec inquirimus. Unum tantum scire velim; quâ vocatione, quâ potestate ab Ecclesiâ publicâ Anglo-Amstelredamensi aut aliunde sibi factâ, curam ejus, & causam susceperit, forte & unguis in ulcere fuerit: cum contra classicum regimen contendat, pastorem non posse ullum actum curae Ecclesiasticae aut pastoralis exercere in alienâ Ecclesiâ, etiamsi illa ab ipso hoc postularet. Sed pergamus nunc ad discussionem exceptionum, quas argumentis nostris opponit.

§. 2. Argumenta nostrorum facit quinque: an omnia collegerit, & quae colligere ipsi visum fuit, candide satis retulerit, cognoscat lector ex argumentis *cap. praeced.* à nobis prolatis, & ex autoribus ibidem citatis, aliisque omnibus qui de Conciliorum utilitate disputant, denique ex iis quae nunc ἐν παρόδῳ notabimus.

„I. *Arg.* ex *Actor.* 15. contra quod excipit:

„1. *Except.* Paulus & Barnabas non profecti sunt ad conventum Hierosolymita„num, ut judicium suum submitterent judicio Apostolorum; [pag. 162] hoc enim „detraxisset infallibili ipsorum autoritati: sed tantum, ut conferrent cum illis, & os „obturarent impostoribus illis qui praetendebant se missos ab Apostolis, & ut nulla „suspicio superesset, quasi Paulus aliam doctrinam traderet, quam reliqui Apostoli." *Resp.* Una cum reliquis decreverunt, ac pariter se cum illis decreto huic ejusque observationi subjecerunt, quam Ecclesiis imponebant, sive fallibiles essent, sive infallibiles; sive antea hoc certo judicio sciverint; sive in synodo illâ ex collatione sententiarum primum didicerint. *Actor.* 15. *v.* 22. 25. 28. Idem faciunt delegati particularium Ecclesiarum, qui in classibus & synodis conveniunt.

Quaeritur hic tantum de essentiâ & formâ correspondentiae & combinationis, in actibus regiminis socialis: Illam evicimus, quidquid sit de modo, & fine: Modus aliquis ex. gr. fallibilitatis, aut intentionis seu finis & usus particularis, rem ipsam & speciem rei non variant. Sed ut absurditatem hujus exceptionis rudiores evidenter deprehendant, dabo simile: Duo aut tres isti bajuli onus illud simul non tulerunt, sed singuli seorsim & independenter tulerunt; & consequenter debent omnes alii posthac seorsim ferre: Probo, quia illo vel illo speciali modo non tulerunt; rursum, quia hâc vel illâ speciali intentione solummodo simul, tunc tulerunt. Ergo frustra allegatur ipsorum exemplum ad probandum, à duobus aut tribus bajulis posse idem illud aut simile onus bajulari.

„2. *Except.* Non tantum conveniebant ibi seniores cum Apostolis, sed etiam n[illegible]l-„titudo Ecclesiae". *Resp.* Autor nudum hoc antecedens proponit, & exponit, (q[illegible]od nos non negamus): sed consequens supprimit. Quid ergo vult, ut nullus sit coe[illegible]us Ecclesiasticus, nulla deliberatio de negotiis Ecclesiae, absque totâ multitudi[illegible]e? Non puto aut praxin sui coetus, aut etiam ipsius confusionis Anabaptisticae [illegible]oc tam necessario observare. Cum 12. October. 1658. in Savoy presbyteri & deleg[illegible]ti congregationalium Ecclesiarum in Angliâ convenirent & sine praesentiâ multitudi[illegible]is, [illegible]eu

seu tot corporum Ecclesiasticorum conferrent, deliberarent, decernerent; non puto eos regimen independentismi exercuisse. Sed quidquid sit aut non sit de plebis formali aut virtuali regimine, aut saltem consensu, in omnibus aut in aliquibus negotiis Ecclesiasticis (de quo alibi disputatur; & interim videri potest *doctiss. Parkerus*) manet tamen evicta principalis thesis, de combinatione & correspondentiâ plurium Ecclesiarum in regimine; sive illud exequantur per seipsas totas, sive per tota synedria sua, sive per certos delegatos, exemplo Ecclesiae Antiochenae *Actor.* 15.

„3. *Except.* Quae illic acta, tam similia sunt actis nostrarum classium [pag. 163] „& synodorum, quam malum simile est nuci. Ibi enim res decretae erant sacrae lite-„rae, quae nihilominus impositae erant omnibus Gentilium Ecclesiis, etiamsi nullos „in synodo illâ habuissent delegatos. Non tractârunt ibi de electione pastorum, de „administratione clavium, de aliis casibus controversis, aut actibus regiminis (ut in „Synodis & Classibus hodiernis nihil aliud fere tractari solet:) sed omnia illa relique-„runt administrationi particularium Ecclesiarum."

Resp. Primo. An alia negotia Ecclesiastica ibi tractârint, non est quod anxiè inquiramus. Quâ certitudine neget autor noster, nihil fuisse tractatum nisi dogma de observatione legis ceremonialis, nondum satis video. Saltem praeambula cognitio & tractatio de facto impostorum illorum, deque turbatione in Ecclesiâ Antiochenâ inde exortâ, & sic universim de statu istius Ecclesiae & reliquarum in Syriâ & Ciliciâ, non debet negari (vide *Actor.* 15. *v.* 1. 2. 4. 5. 23. 24.); addo & censuram seu coërcitionem impostorum, & qui factionem eorum in posterum secuturi fuissent, tacitè satis innui, & subintelligi, ac decreto illo synodico, cujus observatio Ecclesiis imponitur, comprehendi, *v.* 24. 28. 29.

Secundo, Quod si synodaliter tractari possunt controversiae dogmatum idque exemplo Ecclesiae Apostolicae, uti autor videtur concedere, quidni tractare liceat controversias disciplinarias in thesi aut hypothesi: si enim majus, ergo minus.

„4. *Except.* Non erat hic combinatio multarum Ecclesiarum, aut diversorum mini-„strorum, sed tantum paucorum delegatorum ab Ecclesiâ Antiochenâ: hinc statuunt „viri eruditi, fuisse conventum unius particularis Ecclesiae."

Resp. Primo, Sive multae sive paucae Ecclesiae, per multos aut paucos legatos correspondentiam exercuerint; hoc tamen manet, fuisse combinationem seu correspondentiam; & consequenter eremiticam seu monasticam cujusque Ecclesiae gubernationem, non esse semper & in omnibus jure divino necessariam.

Secundo, Quotcunque fuerint delegati; non tamen probari potest negotium & causam illam fuisse unius Ecclesiae Antiochenae; cum contrarium constet ex *v.* 23. 24. 29. ubi memorantur Ecclesiae in Syriâ & Ciliciâ. Unde etiam non leve argumentum pro communicatione & communi regimine, atque aedificatione Ecclesiarum, quod cum locis supra *cap. praeced.* §. 10. indicatis *Coloss.* 4. *Galat.* 1. *v.* 2. et ibidem *v.* 2 ... cum *Hebr.* 3. *v.* 13. & *cap.* 13. *v.* 22. 23. 24. *Hebr.* 3. sic formamus. Si plures ... clesiae e. gr. Galatiae, aut Judeae fuerunt unum & commune objectum mand... , & ordinationis Apostolicae per unas & communes [pag. 164] denuntiationes, li... as; ergo non tantum seorsim sed etiam collectim literas illas & mandata suscep... unt, eaque non sine mutuo respectu, communicatione, cura, & ordine ad se invicem implerunt, & executioni mandârunt: Sed verum prius; Ergo. Minor probatur e... ... modo cit. Expendat aequus lector, an non aliquid pro explicitâ communione

nione Ecclesiarum hinc desumi possit. Et an non unio & correspondentia, & communicatio mutua fuerit, inter eas, quibus uno decreto seu scripto mandato dogmatica, & didactica, tam generalia quam specialia imponuntur. Quod si non satisfacit, remitto illum ad argumentum principale ex *Actor*. 15. cui addo (sed ab autore nostro omissa) 2. *Cor*. 8. 1. 4. 19. 1 *Corinth*. 11. 16. *Rom*. 15. 26. *Actor*. 13. *v*. 1. 2. 3. 4. aliaque argumenta *praeced. cap*. adducta.

§. 3. II. *Argum*. „Quamvis Ecclesiae Judaicae in V. T. divisae fuerint per „multas particulares synagogas, erat tamen prioritas & potestas supra eas, cui sub„ordinabantur: hinc sequitur à pari, etiam nunc talem es e potestatem." Contra excipit autor.

„1. *Except*. aliam fuisse rationem Ecclesiae Judaicae & Christianae; non esse ergo „inde sumendum exemplar regiminis in Ecclesiâ Christianâ: quod instantiis aliquot „& absurdis consequentibus operosè astruit." *Resp*. Dicimus *ergo*, argumentum ab ordine & praxi V. T. *analogicè procedere*, quatenus & quousque Ecclesiae erant synagogicè distinctae in plures particulares coetus, cultum Dei & exercitia pietatis certo ordine, & sub ductu ac praefecturâ stati ministerii, & particularium Doctorum in suis quique civitatibus & parochiis exercentes. Ut ergo illi in singulis synagogis seorsim precibus, hymnis, scripturae lectione, interpretatione & applicatione, accedente necessariâ censurâ ac disciplinâ adversus ἀτάκτους sacrorum communionem exercebant; & nihilominus conjunctâ ac collectâ potestate plurium sive omnium synagogarum de communibus, etiam particularibus negotiis Ecclesiasticis (in casu defectus aut provocationis) & in nationali seu generali Concilio dicto Sanhedrin conciliariter statuebant: sic in N. T. nihil vetat Ecclesias seorsim sua agere, & nihilominus combinatâ ac collectâ plurium tum coetuum tum Doctorum curâ & potestate, communia negotia, ut & particularia in casibus saepe memoratis tractare. Antecedens nostrum de regimine Ecclesiae Judaicae collige ex *Matth*. 18. 17. *Marc*. 5. 22. *Johann*. 9. 22. & 12. 42. & 16. 2 *Luc*. 4. 16. *Actor*. 13. 15. *coll*. cum 2 *Paralip*. 15. *v*. 9. 12. 13. 14. & *cap*. 17. *v*. 7. 8. 9. & *cap*. 19. *v*. 8. 11. & *cap*. 30. *v*. 2. 12. 13. & *cap*. 31. *v*. 1. & *cap*. 34. *v*. 30. 31. 32. *Nehemiae* 8. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 9. & *c*. 9. *v*. 1. 2. 3. 38. & *c*. 10. *v*. 29. 30. *Ezrae* 9. 1. 4. & 10. *v*. 1. 3. 5. 7. 8. 9. [pag. 165] Quod autem suggeritur, fuisse quid peculiare in Ecclesiâ V. T. scil. unum templum, una & communia sacrificia, unum summum sacerdotem, unam civitatem sanctam, ibidemque perpetuum concilium Ecclesiasticum *Deuter*. 17. &c. in quibus omnes synagogae tanquam una Ecclesia nationalis conveniebant, & unde dependebant: libenter concedimus: ideoque ex synagogis illis, quatenus sic erant unae & unitae, argumentum non ducimus, sed ex iis, ut diversae à se invicem, & seorsim omnia sacra, exceptis sacrificiis & festis, exercentes, nihilominus colebant & exercebant correspondentiam illam, quae locis modo cit. innuitur.

§. 4. III. *Argum*. „Regimen classicum & synodicum nullum aliud est, quam quod „Ecclesia antiqua exercuit".

„1. *Except*. Primo, secundo & tertio saeculo nullas synodos, & classes reperiri ut „quidem *nunc sunt?*" *Resp*. Solutio est cum caudâ, quâ propriam causam subvertit. Nam si τὸ *ut nunc sunt*, notat essentialia & generalia hujus regiminis, falsissima est assertio, seu mavis negatio autoris: idque probant autores ex *Centur*. 1. *Magdeburg*. *lib*. 2. *c*. 4. ab ipso citati. Sin vero notat quaedam peristatica aut accidentalia (ex gr.

(ex. gr. hic in Belgio nostro) quae rei substantiam aut speciem non variant; judicet ipse, quo candore & quâ fide, regimen hoc popularibus suis dissuadeat.

„2. *Except.* Primo saeculo Ecclesiae habebant potestatem in seipsis eligendi mi„nistros, rejiciendi haereticos, excommunicandi peccatores". *Resp.* Regimen classicum quâ tale, non aufert illam potestatem. Si alicubi Ecclesiae, penes quas viget hoc regimen, correspondentiam aliquam cum classe observant circa vocationem ministrorum, & circa excommunicationem; id non est ex naturâ & vi hujus regiminis. Explicita talis cum classe communicatio ut potest abesse aut adesse, sic possunt eam Ecclesiae de communi consensu pro libertate suâ omittere, aut tollere; aut exemplo nostrarum admittere & stabilire, modo locus sit supplemento in casu defectus, & ἐπανορθώσει in casu malae administrationis, & judicio in casu provocationis. Sed regerat quis: Quare vos in Belgio non omittitis? Respondemus, nos habere constitutionem, & communem praxim, à quâ extra casum necessitatis singulae decorè non recedunt; quae tamen ab omnibus mutari potest: sed rationem cur mutare debeant, nondum videmus. Interim aliae Ecclesiae nostrâ praxi aut constitutione non tenentur nec praejudicantur, quamvis classicum aut synodicum regimen nobiscum observent. Sed de antiquitate consulendae disputationes Theologorum de synodis, & quae supra cap. praeced. indicavimus: nominatim conferendus *Parkerus;* aliquid etiam habet Didoclavius in Altari Damasceno *c.* 8. *p.* 476. & 477. [pag. 166]

§. 5. IV. *Argum.* „Omnes reformatae Ecclesiae hoc regimine utuntur".

„*Except.* Sufficit si dicamus cum Christo à principio non fuit sic, &c." *Resp.* Nos argumentum à consuetudine & autoritate humanâ non urgemus: nec puto quemquam nostrorum eo usum; nisi qui voluerit solum consensum indicare.

V. *Argum.* „Principale sumitur à ratione: & hic Papistae, Praelati, & Presbyte„riales conjunctim nobis occinunt, plurimas confusiones & dissipationes Ecclesia„rum inde orituras, si populus habeat libertatem eam, quam nos ei vindicamus." *Resp.* Non tangit hoc praesentem controversiam, sed aliam quandam, de collegio synedrii seu presbyterii in quâque particulari Ecclesiâ; non est itaque quod illud hic vindicemus. Quamvis conveniret inter nos & autorem nostrum de synedrii, aut plebis, sive communi, sive divisâ utriusque gubernatione: maneret nihilominus controversia de combinatione Ecclesiarum in classibus & synodis. Si quis apologiam regiminis nostri consistorialis requirit, is adeat *Parkerum lib.* 3. *cap.* 7. & 8. & Confirmationem disciplinae *Eccles. Gallic.* ab *Ant. Zadeel* (quamvis nomen suum non exprimat) communi earum nomine editae contra Morelles, Gallicè in 8. Aliquid etiam in transitu supra *part.* 2. *lib.* 2.

CAPUT V.

...ria problemata ad explicationem regiminis classicalis & synodalis facientia determinantur.

.. Explicemus nunc problemata & casus de correspondentiae hujus naturâ, &

P ...niis.

obl. An Ecclesia parochialis ordine naturae generantis praecedat classem; &

I ...onstitutio, ac formatio, explicitam confoederationem, institutionem, & exercitium

citium correspondentiae classicae. *Resp.* Aff. ut absolutum praecedit relatum, materiale suum formale, subjectum suum adjunctum, pars suum totum, res quae unitur cum alia suam unionem, sic debet prius esse Ecclesia, ejusque ordinatum & formatum regimen in se, antequam extrinsecâ relatione ad alias possit referri & in toto collectivo cum iis coordinari.

II. *Probl.* An intrinseca & propria potestas Ecclesiastica Ecclesiae & presbyterii particularis dependeat in actu primo & secundo, in esse & in exercitio à perpetuo influxu & causalitate combinationis classicae aut synodicae, ut radii à sole, ut arbor à radice, ut fluvius à fonte, ut domus [pag. 167] à fundamento, ut sensus & motus membrorum à capite. *Resp.* Neg. quia pendet à solo Christo autocratoricè, tanquam capite & radice, & à membris istius ministerialiter, & applicativè; quae etiam sunt potestatis istius subjectum adaequatum: uti solidissimè probat *Parkerus lib.* 3. *cap.* 1. 2. 3. &c. Quamvis quod ad primam originem, plantationem & ordinationem tum Ecclesiae, tum potestatis Ecclesiasticae (siquidem classis aut synodus ad eam quid contulerit; quod tamen absolutè & semper non est necessarium) dici possit ab eâ pendere, pro illo scil. tempore.

III. *Probl.* An ergo Ecclesia particularis convertens & plantans aliam Ecclesiam aut Ecclesias, aut saltem adjuvans primam earum collectionem & ordinationem, habeat hoc ipso jus perpetuum & potestatem Ecclesiasticam, in illam Ecclesiam aut Ecclesias plantatas & conversas, tanquam in membra sibi subjecta. *Resp.* Minimè. Vide nostram *Desperatam causam Papatus lib.* 3. *sect.* 3. *c.* 3. & 4. & *sect.* 1. *c.* 11. & *Parkerum lib.* 3. *c.* 18. §. 27. & supra *part.* 1. *lib.* 1. *pag.* 104. & *seqq.* Idem quaeritur & respondetur de pluribus Ecclesiis synodicè combinatis. Cautè ergo & ἀκριβῶς hic incedendum, ne inscii in Papistarum Ecclesias matres, cathedrales &c. relabamur.

IV. *Probl.* An & quomodo coetus classici aut synodici sint & dici possint Ecclesia, aut Ecclesiae visibiles & particulares. *Resp.* 1. Ecclesia una in singulari numero propriè dici non possunt; sed tropicè, quia repraesentant Ecclesias, & associantur & agunt in illo coetu quasi Ecclesia una. Sicuti exercitus aut militia (*Armée* linguâ & usu vulgari) dicuntur praefecti militares in senatum seu σύγκλητον βούλην militarem coacti. 2. Ecclesiae unitae seu combinatae (in plurali numero) dicuntur, non primò & immeditatè, sed secundò & mediatè, per delegationem scil: quia sunt aliqui ab Ecclesiis delegati, in quibus & per quos Ecclesiae delegantes intelliguntur ibi convenire & agere, & sic actualiter suam correspondentiam exercere. Primò autem & immediatè correspondentia seu unio plurium Ecclesiarum convenit & tribuitur ipsis Ecclesiis: quae etiam continuò manet, sive synodus habeatur sive non; & actus correspondentiae aliquis hic & nunc exerceatur, aut non exerceatur, haut aliter ac foedera, conjugia, ministeria Ecclesiastica &c. Hinc patet non introduci à nobis novam & distinctam Ecclesiae formam.

V. *Probl.* Quodnam sit proximum fundamentum hujus relationis, unionis il. Ecclesiarum & correspondentiae classicae. *Resp.* 1. Non jus seu statutum Eccle a-sticum sive antiquae Ecclesiae sive novae; non potestas aut mandatum Magistra is; non Ecclesiarum vicinia: non earundem [pag. 168] impotentia, aut mala adm ni-stratio; non factum & consuetudo majorum, aut temporis praescriptio; non p o-prior conjunctio Ecclesiarum in unâ natione, provinciâ, politiâ, aut simili exte nâ necessitudine; non consilium aut auxilium, quod classis in primâ origine & fund ti-ne

one Ecclesiae contulit: quamvis pleraque illa sit occasio; aut causa impulsiva, seu ratio movens; aut antecedens requisitum, seu conditio sine quâ non, saltem sine quâ non tam bene & commodè. 2. Sed primum fundamentum est, *solum jus & mandatum divinum;* si correspondentia illa abstractè in genere & in se spectetur: *voluntarius autem consensus seu pactum Ecclesiarum* singularum, quae correspondentiae illi incorporantur; si eam spectes concretè, in individuo, & applicatè ad tales ac tales singulares Ecclesias. Quomodo conjugii, ministerii Ecclesiastici, Ecclesiae particularis institutae, synedrii seu consistorii; item potestatis politicae, seu Magistratus, omnis denique honesti contractus, pacti, & confoederationis fundamentum assignari solet. Sed exemplo uno atque altero declaremus: Ministerium est juris divini; sed quod ad applicationem ad hanc personam, & circa hanc Ecclesiam, est voluntariae electionis & dispositionis Ecclesiasticae. Jejunii publici aut privati celebratio est juris divini; sed isto die ut celebretur, ab illâ Ecclesiâ aut personâ, est determinationis humanae. Denique Caja est uxor Titii, immediatè propter ipsorum consensum humanum, qui matrimonium facit & fundat; & sic conjugium illorum dicitur jure divino tale esse, non immediatè sed mediatè: intercessit enim consensus humanus in applicatione ordinis & status conjugalis ad tales personas. Hâc cum distinctione intelligendus est *Robinsonus* Apologiae *cap.* 4. cum presbyteria particularium Ecclesiarum in Ecclesiis reformatis, jure divino instituta agnoscit.

VI. *Probl.* An ergo cuilibet Ecclesiae semper indifferens & liberum erit observare ejusmodi correspondentiam? *Resp.* 1. Ecclesiis, quae correspondentiae jam incorporatae sunt, non est liberum eam deserere, aut intermittere, nisi in casu necessitatis; quis autem sit casus necessitatis indicavimus in *Desp. Causa Papat. lib.* 3. *sect.* 3. haut aliter ac membrum Ecclesiae, cum jam voluntariò se inseruit Ecclesiae huic particulari, non potest suo solius arbitrio & judicio unionem illam abrumpere: sed tenetur stare judicio & potestati corporis illius, cujus membrum esse voluit & quidem additâ hâc stipulatione, ut subjiceret se communi directioni ac disciplinae. Casum necessariae separationis semper excipio: in quo non exspectatur antecedens & publicum judicium aut communis Ecclesiae consensus. 2. Ecclesiae quae non sunt incorporatae ejusmodi correspondentiis, liberè quidem eas affectant, aut subeunt, siquidem haberi possit; sic [pag. 169] tamen ut videant, quid maximè conveniat & expediat, ut affectent praestantissima dona, & abundantes cautelas; nedum ut necessitati & infirmitati suae praesenti sive futurae non consulerent. Si homo ab omnibus liber, se omnium servum facit, ut plures lucrifaciat, 1. *Cor.* 9. & 10. multò magis liberè hanc correspondentiam capessent Ecclesiae tanquam remedium à Domino commonstratum, quo rebus suis & aliarum consulant, & ab humano jugo, quod nec ipsi nec patres eorum potuerint portare, aliisque periculis miseras Ecclesias semel liberent. Liberum ergo seu τὸ ἑκούσιον hic accipiendum, ut in susceptione jejunii, q[...] hic & nunc fidelis quis aut Ecclesia aliqua suscipit, quamvis ex necessitate pr[...]epti divini, & peculiaris istius occasionis. Sic libere quis consensu suo foedus co[...]gii init cum Sempronia, quamvis ex necessitate praecepti divini & specialis occa[...]is ac status sui 1. *Cor.* 7. *v.* 7. — 10. & *v.* 37.

[...]. *Probl.* An Ecclesia parochialis hujus aut istius loci hodie possit correspon-de[...]m cum tali classe amplecti, pro se & posteris suis in perpetuum; hoc est, an vo[...]arius ipsorum contractus, posteros jure divino in perpetuum obliget, ita ut volun-

voluntarius ipsorum & antecedens consensus ad continuationem & exercitium istius correspondentiae non intercedat. *Resp.* Neg. Synedrium alicujus Ecclesiae parochialis tantum potest pro se obligare: non pro successoribus; nisi succedente & intercedente simili & libero horum consensu: neque enim posteri nostri magis serva & ἄλογα sunt pecora, quam nos. Coecam consuetudinem, successionem & obedientiam Papatui relinquimus. *Sed objiciat quis:* Non videmus consensum talem renovari, aut ex professo in Ecclesiis nostris tabulas contractus promulgari. *Resp.* Consensus est vel tacitus, vel expressus, & pactum vel implicitum vel explicitum. Praeterquam quod Ecclesiis & synedriis satis notum sit & acceptum correspondentiae hujus exercitium: ipso ergo usu & facto, quotidie consensus renovatur & indicatur.

VIII. *Probl.* An Ecclesia una, aut plures sive extra sive intra societatem classicam aut synodicam constitutae, possint Ecclesiasticâ & definitivâ autoritate sua, alicui Ecclesiae invitae hoc imponere, ut secum, aut cum aliis correspondentiam ineat & exerceat. Sit e. gr. Ecclesia topica in terris Gentilium, aut Muhammedistarum, aut clandestina in aliqua civitate Italiae collecta.

Resp. 1. *Nulla* οἰκείῳ & directâ potestate regiminis aut jurisdictionis erga eam uti potest, quia nullam habet; non magis quam servum alienum potest judicare.

2. *Quamdiu* bene se habet, non est quod Diotrephicâ ἀλλοτριοεπισκοπῇ [pag. 170] nos ejus negotiis immisceamus, & partim bene posita moveamus, partim ex malis pejora faciamus.

3. *Si aliqua* malè habere coeperit, fraternis consiliis & monitis ad tutiorem hunc portum invitetur, siquidem sponte suâ eò non festinet: si non audiat, ferendum est potius, quam usurpanda potestas definitiva, contra regulas *Matth.* 7. 12. 1 *Petr.* 4. 15.

4. *Sed si*, per scismata, haereses, idololatriam Ecclesia illa corrumpatur, & contagium illud inde ad nostras serpat & propagetur, membra spiritualibus mediis è tali Ecclesiâ educantur, nostra praemuniantur, & Magistratus autoritas justaque antidota implorentur: pari ratione ac circa Papisticos, & Sociniano-Remonstranticos coetus similesque nostris Ecclesiis aut classibus non incorporatos fieri solet. Quod hic dicimus de susceptione correspondentiae classicae, idem de imponendâ ejusdem mutatione, translatione, &c. intelligi volumus.

IX. *Probl.* An Magistratus possit compulsoriis uti, immo absolutâ autoritate Ecclesiae aut Ecclesiis, si quae nolint coire in classicalem aut synodalem correspondentiam, hoc mandare, sub poenâ negandae libertatis exercitii.

Resp. 1. *Titulum* seu Potestatem & potentiam esse paenes illum, negari non potest: cum Ecclesia sit in politiâ: de quo egimus supra part. 1. lib. 1. *ubi de Potestate Ecclesiastica.* Quando autem justae rationes politicae & Ecclesiasticae talem compulsionem tam necessariam faciant, ut in foro conscientiae & coram Deo non abutatur suâ potestate: hic nunc non est explicandum. Vide supra *part* 1. *lib.* 4. *tr.* 1.

2. *Saltem* cum ob graves, quas praetendit, rationes hoc mandat, non est reluct a-
dum, nec Ecclesia imprudenter in praesentissimum illud periculum, quod M i-
stratus comminatur, conjicienda: si modo in purae doctrinae & disciplinae exerc is
diminutionem nullam haec correspondentia attulerit. Quod si imperator Turcar m
Ecclesiae reformatae, quae est Budae antiquâ regni Hungarici metropoli, interd e-
et

ret aut impediret correspondentiam synodicam in & cum synodo Ecclesiarum Hungaricarum, quae sunt in partibus Hungariae hodierno Imperatori, quà regi Hungariae, subjectis; an judicaremus Ecclesiam illam Budensem debere nihilominus posthabito dominatoris Otomannici interdicto, explicitam illam correspondentiam exercere & delegatos suos ad synodum Hungaricam mittere? Novimus quid evenerit Ecclesiis reformatis in Galliâ, quae cum anno 1618. quatuor ex suis theologis ad celebrem synodum Dordracenam delegassent, a suprema potestate prohibiti fuerunt dicti delegati ad [pag. 171] synodum proficisci, ejusque partem facere. Qui etiam destiterunt. Per quos, & quomodo haec prohibitio curata fuerit, non est quod hic quaeramus. Qualis Reipublicae nostrae status turbatus tunc fuerit, & quomodo factionis illius consultor atque autor navem suam in portum illum dirigere, & urgenti tempestati subductam in tuto collocare conatus sit, norunt, qui in historiâ istorum temporum hospites non sunt.

3. *Ut autem Sinones* ex Ecclesiasticis Magistratum ad hanc compulsionem incitent, non puto esse Ecclesiasticum. Videtur enim nescio quae suspicio aliis ingenerari, quasi hi περίεργοι fimbrias potestatis & regiminis sui dilatare studeant, & alibi sedulitatis speciem ostentare cum in suis Ecclesiis leviter aut vix sua curent: quas si serio curarent, non esset illis otium aliena negotia affectandi & sectandi.

§. 2. Problemata circa propria & adjuncta correspondentiae sunt ista.

I. *Probl.* An & quomodo sit necessaria haec correspondentia, & omnes Ecclesiae semper & ubique in conscientiâ ad eam teneantur jure divino. *Resp.* 1. Non esse absolutè & semper necessarium necessitate medii, jam satis explicuimus, & antehac in *Desper. Causa Papat. lib.* 3. *sect.* 2. *cap.* 8. *pag.* 953. Sed sufficit esse licitam, & hypotheticè positis ponendis magis vel minus necessariam, sive ad abundantem cautelam (quae nunquam nocet), sive Ecclesiae ab interitu praeservationem, sive ad aliarum tutiorem custodiam. 2. Cum distinctione dicendum aliquando ea esse loca & tempora, ut utilius sit ab eâ abstinere, aut tantisper eam differre, donec melior occasio affulgeat. 3. Sed quando recens memoria praeteritorum, & justus metus futurorum scismatum, innovationum, haereseōn, dominationum, oppressionum, disparsionum, propius alicubi urgent, non esse hoc Dei consilium spernendum: non video quomodo quis conscientiam à necessitate hâc satis liberare possit, & soli libertatis ac solitudinis suae genio tantum indulgere. Si spectemus bonum commune multarum Ecclesiarum quae indissolubili quadam necessitudine in multis connexae (quales e. gr. Gallicae inter se, Belgicae inter se, Anglicae inter se; quidni & Anglicae & Scoticae inter se, immo omnes reformatae inter se?), necessitas negari non potest; ratione scil. objectorum quae communiter ipsis obversantur; ratione mediorum quibus communiter uti debent, & ratione consultationis ac determinationis super iisdem m[illegible]; denique ratione communis approbationis, protectionis, & executionis, quam à [illegible]state politicâ exspectant & flagitant.

[illegible] *Probl.* An ergo Ecclesiae illae possint dici verae & eximiae Ecclesiae, quae fo[illegible]tur & subsistunt extra hanc correspondentiam. [pag. 172]

[illegible]p. 1. Ut papisticum est, essentiam Ecclesiae alicujus ab externâ illâ unione se[illegible]elatione & subjectione ad sedem & Ecclesiam Romanam suspendere: sic Papi[illegible]ile est Ecclesiae alicui topicae omnem essentiam & rationem Ecclesiae

negare, eo quod actuali & explicita correspondentia, unione & mutua dependentia cum aliis Ecclesiis non gaudeat, nec in praesenti gaudere possit.

2. Si quis dicat esse hoc aliquod earum ἥττημα, & integritati regiminis quid deesse; quod tamen adesse poterat, si vellent: utique non abnuimus.

3. Eximiae ut dicantur, quamdiu doctrinae, pietatis, ordinis & disciplinae ἀκρίβεια ibi viget, non est quod quis aegrè ferat.

4. Ut nostris Ecclesiis meliores sint in regiminis prudentiâ, certâ negotiorum expeditione, scismatum & haereseōn maturâ praeventione, turbonum coërcitione, causarum dijudicatione, non facile mihi quis persuaserit. Nolo tamen otiose de praestantiâ hâc in parte, mordicus certare, quamdiu bene se habent. Non equidem invideo, metuo magis: & dies docebit, quid futurum sit, ubi in ingentem numerum excreverint, & οὐδεὶς οὐδενὸς ἀκούσῃ.

III. *Probl.* An ad legitimam hanc correspondentiam, jure divino pertineant omnes illae formalitates, quas habet partim consuetudo & praxis alicubi aut passim recepta, partim constitutiones Ecclesiarum Belgicarum; ita ut ad illas Ecclesiae omnes in conscientiâ tenerentur. *Resp.* Minime. Interim de ipsâ quarumcunque Ecclesiarum classicali aut synodali consociatione & concorporatione fere judicandum est, quod *Amesius* de constitutionibus circumstantialia determinantibus *lib.* 2. *Medullae cap.* 14. §. 27. „Illae autem constitutiones, quibus multae hujus generis cir„cumstantiae solent determinari, circa locum, tempus, & similia, rectè ab optimis „Theologis dicuntur esse partim divinae, partim humanae: quia partim voluntate „Dei nituntur, quoad summam & primariam earum rationem, & partim ex humana „prudentia pendent, quoad particularem observationem eorum quae Dei voluntati „conveniunt; ita tamen, ut si nullus sit error hominis in illa determinatione con„stituenda, constitutio illa habenda sit quasi simpliciter divina. Ut enim illâ horâ „diei conveniat Ecclesia ad Dei cultum, quae omnibus circumstantiis consideratis „est maximè conveniens, est Dei voluntas. Si igitur nullus sit error in circumstan„tiarum observatione, hora illa quae ex earum consideratione justa conventui assi„gnatur, agnosci debet quasi à Deo constituta.

Possunt esse 1. *Abusus* omissionis aut commissionis, & sic [pag. 173] divortium consuetudinis à lege. Non pauca passim observantur, quibus adscribendum esset illud: *Sed hoc hodie non tenetur.* 2. *Possunt* esse quarundam constitutionum extensae interpretationes, & quasi ampliationes; quas puto repugnare scopo legislatorum. Tres hic indico.

Primum est, ubi non est synedrium, electio sit penes classem. Sic non accipimus, ut, si migraverint aut peste obierint pauculi (ex. gr. tres) qui faciunt synedrium, membra Ecclesiae (etiam 40. aut 50. numero) ab omni electione excludantur, aut nolentibus illis definitivâ classis sententia pastor obtrudatur. Sed de hoc alibi.

Secundum est, de observatione diei nativitatis Christi, ascensionis, &c. Non interpretamur, ut quidem hic scandalizati solent, mandari hoc & imponi, sed consuetudinem ejusque tolerantiam limitari; quod convenire scopo legislatorum (quamvis parenthesis anno 1578. in Synodo Dordracenâ adjecta, anno 1586. in Hagae-comitanâ omissa sit) alibi docuimus. 3. *part. sel. dispp. tit.* de Sabbatho, &c.

Tertium est, de ἐπιτάγμασι quibusdam vocationis ministrorum (inter quae en... uet Jus Patronatus): quod conscientiis aut Ecclesiis non imponitur, sed tantum t... le-
...an-

randum innuitur: uti supra *part.* 2. *lib.* 3. docuimus, ubi de *Jure Patronatus.*

3. *Possunt* esse, & sunt multa accidentalia & mutabilia, nostris hominibus rebus & temporibus accommodata, & liberè ita statuta, quae alii resecent aut mutent, uti visum fuerit: Qualia e. gr. classis cognitio requisita in vocatione ministri; ejusdem requisita cognitio in excommunicatione membrorum, & in suspensione ministrorum; examen ordinandi ministri in classe, & non in synedrio; praesentia deputatorum Synodi in Examine (est tamen Provincia Belgica quae nullos omnino habet Deputatos, nec agnoscunt eos Constitutiones Ecclesiasticae anno 1586.); Visitatorum classicalium munus alicubi magis contractum alicubi magis extensum; Seniores non perpetui sed biennales; Synodorum Provincialium & Nationalium anniversaria celebratio (quas tamen in Provinciâ aliquâ Belgii statas non habent, sed tantum datâ occasione); Classium institutio, & conventus: quamvis Ecclesiae Gallo-Belgicae apud nos duabus synodis quotannis habendis omnia negotia sua absolvant. Pariter & aliae Ecclesiae, apud quas classis nomen magis odiosum est, quam synodi (cum tamen quod ad essentiam reginimis non differant) possent Provincialibus synodis bis quotannis habendis, ad quas immediatè parochiarum gravamina deferrentur, & annuis Nationalibus, contentae esse.

IV. *Probl.* An major sit autoritas Ecclesiarum omnium delegantium [pag. 174] quam omnium delegatorum in classibus & synodis. *Resp.* Aff. idque ratione *essentialitatis*, *finalitatis*, *fontalitatis*, *stabilitatis*, *necessitatis*, quod sic explicat *Parkerus* in politia Ecclesiasticâ Christi *lib.* 3. *cap.* 13. §. 7. cujus verba mox exhibemus.

V. *Probl.* An ergo à synodis ad Ecclesias illas collectim provocari posset? *Resp.* Causa si tam gravis & communis sit, revisio postulari & concedi posset ab Ecclesiis, peragenda aut ab ipsis in plenis synedriis simul aggregatis, aut ab aliis & forte pluribus numero delegatis synodaliter convenientibus. *Parkerus* loco cit. *pag.* 129. & *seqq.* „Primo autoritas primarum & parochialium Ecclesiarum major est *ratione es-*
,*sentialitatis;* confertur etenim autoritas Ecclesiae parochiali *Matth.* 18. essentiali-
,ter: Synodo non nisi accidentaliter: jam vero supra ostensum est, cum res una
,duobus inest, uni essentialiter, alteri accidentaliter, principalius est in eo cui es-
,sentialiter convenit: ut calor principalius est in igne quam in aqua; quia in aqua
,inest non nisi ignis gratia. Dubitatur vero autoritatem inesse Synodis acciden-
,taliter, & gratia Ecclesiarum primarum parochialium? Consulatur igitur Tho-
,mas Bilsonus, qui nullo alio modo Synodorum autoritatem stabilire potest:
,quam quod potestas quae ante erat singula, in Synodis est conjuncta. Ante ergo
,erat potestas in Ecclesiâ quam in Synodum congregabatur: essentialiter ergo in
,Ecclesia potestas Ecclesiastica est: in Synodis non nisi accidentaliter, ex accidente
,nempe hujusce combinationis. Neque fundamentum adferre potest Bilsonus pro
,Synodis aliud quam Matth. 18. *ubi duo aut tres*, &c. neque ex hoc fundamento aliter
,r[illegible]ocinari, quam in Synodo esse autoritatem, quia coetus fidelium sunt. Hoc dum
,f[illegible]t, verba illa: ubi duo aut tres, &c. de coetu quoque fidelium interpretatur. Con-
,f[illegible]a igitur res est. Potestas Ecclesiastica *Matth.* 18. datur essentialiter Ecclesiis
,q[illegible] coetus fidelium sunt: synodis non nisi gratia Ecclesiarum, qua earum auto-
,r[illegible]tem communicant. Pertinent huc allata testimonia ex Celestino *Epist.* ad *Conc.*
,*E*[illegible]es., ex Concilio Chalcedonensi *Act.* 3., ex *Concil.* Toleta 3. *cap.* 2. Nam dum ra-
,ti[illegible]ntur *Spiritus sanctus adest Concilio*, *quia adest ubi duo aut tres*, &c. facile
„osten-

„ostendunt primò coetibus fidelium & Ecclesiis primis haec verba convenire; non „nisi secundario Synodis. — Secundò major est autoritas Ecclesiarum Parochialium „quam Synodorum *ratione finalitatis*: nam non Ecclesiae parochiales institutae sunt „propter Synodos, sed Synodi institutae sunt propter Ecclesias parochiales. Hoc „ita cum sit, perinde faciunt Hierarchici, ac si quis servum imperare dominae suae „juberet. Ecclesiis siquidem parochialibus inserviunt Synodi, tantum abest ut eis „imperare [pag. 175] debeant, aut earum autoritatem Aristocraticam Democrati„camque aut labefactare aut abolere. — Tertio major est autoritas Ecclesiarum paro„chialium quam Synodorum *ratione fontalitatis:* cum nullam habeant Synodi nisi „mutuatam & ab Ecclesiis primis parochialibus ab ipsas derivatam. Quid enim? an „non Synodus Ecclesiae representatio vocatur ab Hierarchicis? sicut igitur in spe„culo nihil est nisi quod à corpore, ita in Synodis autoritatis omnino nihil, nisi „quod ab Ecclesiis primis atque parochialibus fluit, quas Synodus representat. Cur „non ratum, fixum, constitutum illud? Ita Thomas Bilsonus. *Nulli ligantur conci„lio, nisi qui ad concilium mittunt. Nullum concilium ligat totam Ecclesiam, nisi „consensus sit generalis.* Ita Hadr. Seravia. *Repraesentat concilium Ecclesias nullas „nisi quae legatos suos ad concilium mittunt.* Eadem Guil. Wittakeri sententia est: „non ligare nempe concilium nisi quorum legati ad concilium mittuntur: Ecclesia„rum vero esse legatos mittere, apparet ex Synodo Hierosolymitana, quae reliquo„rum omuium norma est: ad quam legatos suos mittit tota Ecclesia Antiochena. „Ast inquies, nonne alias Ecclesias ligavit haec Synodus, quarum legati non inter„fuerunt? ligavit sane, sed ex accidenti extraordinario, nempe quia decreta hujus „Synodi per Apostolos sancita erant, quorum autoritas extraordinaria illa quam „habuerunt mensura spiritus sancti profluxit, cujus gratia haec decreta *autocratica* „erant. — Quarto major est autoritas Ecclesiarum primarum & parochialium quam „Synodorum *propter stabilitatem:* sublatis enim Ecclesiis primis periit autoritas „Synodorum: at remanet potestas Ecclesiastica, etiamsi Synodi nullae sint, quamdiu „Ecclesiae primae & parochiales superstites fuerint. Fuit quando Synodi nullae „erant in usu, sed Ecclesiae tantum per literas communicarent, inquit Bilsonus. Ubi „tum rogo regimen Hierarchicum & Saravianum Aristocraticum per Synodos? Certe „longum tempus erat priusquam conderentur canones illi per quos Aristocratice „jam gubernandam esse Ecclesiam Saravia docet. Quid nullum tum regimen quaeso? „Ecclesiae reformatae eas Synodos & Canones rejecerunt? imo regimen Hierar„chicum per Synodos repudiarunt: verae tamen Ecclesiae sunt, & veram Pote„statem Ecclesiasticam habent. Quid de Ecclesiis illis dicendum, quae separa„tim degunt, sic ut Synodos nullas habere queant? Certe aut regimen Ecclesiae „ambulatorium est & caducum, & mutabile, & interitui obnoxium (quod tamen Sara„via diffitetur), aut aliud est à regimine Hierarchico Aristocratico per Synodos. „Quid quod Synodi, quando erant creberrimae, binae tantum in anno erant, & nunc „raro coguntur? Objicit Bellarminus Ecclesiam universalem carere [pag. 176] „rectoribus, si non in Papa universalis potestas resideat, quia concilia raro cogun„tur: quid ad haec Chamierus? *Ecclesiae universalis nullum est negotium abstractum „ab Ecclesiis particularibus; proinde quamdiu singulae Ecclesiae recte administran„tur, non opus esse summo magistratu, quia singulae Ecclesiae suos habent rectores.* „Aut ergo singulae Ecclesiae summum habent regimen, aut misero in statu sunt:

quia

,quia Synodi quandoque omnino haberi non possunt, & quando possunt raro tamen ,haberi solent.

8. ,Quinto major est autoritas primarum & parochialium Ecclesiarum quam ,Synodorum *propter necessitatem*, quam rationem nuper tetigit Chamierus. Quid ,enim? annon majus & dignius, quod magis necessarium? necessaria vero Ecclesia-,rum primarum potestas Ecclesiastica est: ea nunquam Ecclesia carere potest: at ,carere potest Synodis, quarum nulla omnino opus est, quamdiu Ecclesiae singulae ,recte administrantur. Nullius concilii ea laus est in sacris, quae est Nicaeni: suf-,fitum enim emittebat acceptissimum atque odoratissimum ut habet Johannes *Apoc.* ,8. At Concilium Nicaenum quamvis generale, humanum tantum Constantini in-,ventum fuit, dicit Pighius, cui ex parte plurimi è nostris assentiuntur. Necessa-,rium quidem Constantini tempore Concilium Nicaenum, gravissimis enim morbis ,laborabat Ecclesia, quibus sola Synodus universalis, ut ipse Constantinus loquitur, ,mederi potuit. Haec causa fundamentum habet ex scripturis generale, generale ,concilium: sed generale tantum sicut reliqua justa humana statuta, quae tamen ex ,jure humano esse dicuntur, non divino, quia generale tantum in verbo fundamen-,tum, non autem praeceptum speciale habent. Quid igitur? suprema potestas Ec-,clesiastica Concilio generali esse dicitur à Sutlivio, à Fyldo & reliquis Hierarchicis: ,sed ab Ecclesia universa mutuata & accepta inquam, cujus ni autoritas major ,esset, major esset autoritas ea quae est ex jure humano, quam quae est ex ,jure divino, major etiam autoritas quae simpliciter necessaria non est, quam ea ,quae est absolute necessaria: Generalia quippe concilia non esse simpliciter neces-,saria & ponit Bellarminus & concedit ipse Richardus Fyldus Hierarchicus, sic ut ,in hoc probando non opus sit longius inhaerere. Quum objecisset Bellarminus, non ,esse Ecclesiae salutare, ut illius regimen in episcoporum conciliis poneretur, quia ,ea raro convocantur: respondet in principio convenisse episcopos bis in anno, ad ,mandatum Metropolitani. At cum Metropolitanus ipse non nisi ex jure humano ,fuerit (ut ipse concedit) sequitur hunc morem quanticunque sit, ex jure etiam hu-,mano fuisse: id quod eventus declaravit. [pag. 177] Ostendit etenim eodem in ca-,pite ex Historiis ipse alibi hunc morem conveniendi bis in anno mutatum fuisse: ,sic ut primo quidem, semel in anno convenerint episcopi: deinde verò, ne greges ,pastoribus interea destituerentur, & propter sumptus, & difficultates itinerandi, ,rem totam Metropolitano commissam fuisse, sic ut Synodi episcopales cessarint. ,En lector quam pulchrè Ecclesiae consulant Hierarchici, dum eam per Synodos ,Hierarchicas (abscissa Parochialium Ecclesiarum autoritate) regi volunt. Erexe-,runt siquidem regimen, ipsorum confessione, humanum: erexerunt regimen ambu-,latorium & ad hominum libitum mutabile: erexerunt regimen non solum non ne-,cessarium, sed etiam periculosum, onerosum, particularibus Ecclesiis injuriosum: ,d[illegible] aut propter raritatem Synodorum, eas destitui oportet mediis quibus sua ne-,g[illegible]a conficiantur: aut propter conveniendi crebritatem eas sumptibus exhauriri, ,&[illegible]storibus suis interea destitui sit necesse. Nos melius Ecclesiae à Christo non ,p[illegible]ectum fuisse dicimus? Nos imo approbari Christo ejusmodi regimen affir-,m[illegible]imus: quod ne ipsis hominibus expertis approbatum sit, sed statim immuta-,t[illegible]? à quo ipsi difficultates, incommoditates, pericula degustarunt? Certe rationi ,B[illegible]mini minime haec Fyldi satisfaciunt, nisi quod perperam ex raritate Syno-

dorum

„dorum Papae necessitatem stabilire voluerit. Ponatur regimen ab ipso Christo „institutum in Ecclesiis quibusque primis & parochialibus, & quid quaeso responderi „potest cum Bellarmino, objicienti: melius multo Ecclesiae prospici hac necessaria „& perpetua, hac salutari, tuta, suavi, facili, divina denique gubernatione: quam illa „rara, non necessaria, sumptuosa, onerosa, periculosa, injuriosa, difficili, injusta, „humana denique rectione per Synodos episcoporum? Sed transiri non debet, quod „affirmat Fyldus, hanc fuisse à principio: nam si intelligat à primo initio Ecclesia„rum per Apostolos institutarum hanc gubernationem obtinuisse, sibi ipsi, non ve„ritati modo contradicit. Citat ex Augustino plures haereses aliis mediis extinctas „fuisse quam per concilia generalia. Rogo, quid per media intelligat numero plu„rali? anne ea duo quae verbis antecedentibus tetigerat, *mutuam intelligentiam & „Synodos?* Certe si ipse mutuam per literas intelligentiam etiam absque Synodis „non concesserit: concedit tamen Thomas Bilsonus: prout ex collatione Magdebur„gensium, & Joannis Raynoldi nostri collatione cum Harto apparet liquido: com„binasse sese per litteras Ecclesias, quando in Synodis convenire non concedebatur. „Omnia haec probant, regimen Synodorum ne particularium quidem absolutè ne„cessarium minime esse, sicut nec generalium esse [pag. 178] fatentur omnes. Idem „enim de his, quod de generali dici potest. Quid infert Wittakerus ut generalia „minimè absolutè necessaria probet, *quia Ecclesia sine eis incolumis manere potest, „quia Ecclesia sine eis aliquando fuit; quia speciali praecepto nullo ligamur, ad ea „convocanda.* At haec inquam de Synodis etiam particularibus Episcoporum verè „affirmari possunt. Atque haec nostra thesis secunda est: perperam ab Hierarchicis „rescissam esse Ecclesiarum parochialium jurisdictionem: quo à regimine episco„pali per Synodos regerentur: cum revera majorem esse earum autoritatem, quam „Synodorum verarum, nedum istarum adulterinarum, idque multis modis constat.

VI. *Probl.* An classes aut synodi habeant potestatem coactivam, hoc est, Ecclesiasticam definitivam; quâ possint Ecclesiis decreta sua de dogmatis, negotiis, & causis Ecclesiasticis imponere, ita ut ea teneantur recipere & executioni mandare, sub poenâ censurae? *Resp.* Non habent primam & radicalem, sed mutuatam & delegatam: eamque non absolutam sed hypotheticam, si scil. observatio eorum, aut tolerantia non repugnet verbo Dei: (& sic limitant *Constit. Eccles. artic.* 31. & omnes literae fidei quae à Classibus solent concedi delegatis suis ad synodum). Quomodo Ecclesiae & synedrii particularis decretis se subjiciunt fideles. Quod si inveniantur repugnare; reformatio eorum, aut non executio postulanda; quae si obtineri nequeat, ordini dandus est locus, tolerando malum illud (tolerantiam intelligo puram & nudam, quâ non constringeris ad aliquid agendum aut promittendum, quod per conscientiam Dei agere aut promittere nequis). Si autem rei gravitas & necessitas ita tulerit, contra ordinem illum impositum aut introductum publicè protestandum est. Posset etiam incidere casus, ut etiam membra Ecclesiae à factione malignantium abducenda, eique subtrahenda sint. Hoc in omnibus judiciis Ecclesiasticis, sive consistorii, sive classis, sive synodi pariter observandum esse docent nostri cum agunt de synodis, de Judice controversiarum, de censurâ Ecclesiasticâ & de excommunicatione, de scismate & separatione; qualis est ab Ecclesiâ Romanâ: & nos *Desper. caus. Papat. lib.* 2. *sect.* 1. *c.* 3. 5. & *sect.* 2. *c.* 15. *lib.* 3. *sect.* 3. *c.* 1. 3. 4. Rationes pro limitatâ hac autoritate classis aut synodi sint istae:

I. *Argum.*

I. *Argum.* Ex *Actor.* 15. *v.* 22. 23. 25. 28. Ubi Apostoli non tantum sed & presbyteri & fratres communi consensu decidunt, & decisionem suam Ecclesiis Antiochiae, Ciliciae, Syriae praescribunt. Hic nihil potest excipi, praeter ea, quae supra diluimus, quam exemplum hoc Apostolicum non facere regulam, quia erant infallibiles. *Resp.* Tum nullum regimen Ecclesiasticum, ne quidem particularis Ecclesiae aut synedrii hodierni, [pag. 179] quod assistentia Apostolica destituitur, decisiva autoritas inde probanda esset. Sed vide *Parker. lib.* 3. ex fine doctissimè explicantem, quomodo & quousque nobis legem faciant exempla Apostolica.

II. *Argum.* Ubi aliquis ordo est combinationis & unionis Ecclesiarum (uti satis evincimus eum esse posse; nec negant adversarii) ibi potestas Ecclesiastica unioni illi proportionata (nulla enim unio aut communitas sine communi potestate.) At ubi potestas, ibi necessariò definitiva: alioquin nulla esset potestas, nullus ordo, nulla unio. Vide 1 *Cor.* 14. 29. 32. 33.

III. *Argum.* Singulis Ecclesiis seorsim agentibus competit potestas definitiva *Matth.* 18. *v.* 17. 18. 1 *Cor.* 5. *v.* 3. 4. 5. 13. ergo iisdem conjunctim & simul agentibus manet sua cuique potestas: immo bonum bono additum facit majus bonum. Si quis excipiat, probet ille eo ipso potestatem exautorari, quod Ecclesia eam jungit cum potestate plurium, aut quod communicativè, & non seorsim eâ utatur.

IV. *Argum.* Ab analogiâ V. T. locis supra cit. quibus adde *Deutern.* 17. 9. cum 2 *Paralip.* 19. Exceptiones nullae adversus consequentiam majoris hic adferri possunt, nisi Anabaptisticae. Minor ex textibus citatis praesertim ex 2 *Paralip.* 16. *Esdrae* 10. *Nehem.* 10. &c. manifesta est.

V. *Argum.* Qua omnia negotia, omnes causae Ecclesiasticae, autoritate definitivâ sunt terminanda; atqui quaedam sunt talia, ut ab unâ particulari Ecclesiâ judicari & terminari nequeant; communia scil.; quae pariter concernunt aut omnes Ecclesias unius nationis (ex. gr. Gallicae, aut Belgicae, aut Anglicae) aut plures Ecclesias unius provinciae aut districtus, aut viciniae: hinc sequitur esse combinatam potestatem definitivam, praeter eam quae est unius Ecclesiae seorsim.

VI. *Argum.* Quia quilibet minister tanquam antecessor in verbo dogmata definit, aut definitiones in verbo Dei factas autoritativè promulgat, doctrinas dijudicat, &c. Idem faciunt plures ministri non tantum unius, sed & diversarum Ecclesiarum, & seorsim & collectim, ex autoritate *tum* vocationis suae, *tum* specialis delegationis in classe aut Synodo. Vide 1 *Cor.* 14. 29. 31. 32. 33. *coll.* cum 1 *Cor.* 12. *Galat.* 1. *Hebr.* 13. 7. 17. ubi diversarum Ecclesiarum plures ministri.

VII. *Argum.* Ex absurdis & incommodis consequ. quorum 1. *Quod* Neutralium, Libertinorum, Scepticorum, &c. manus opinione adversariâ non parum videantur confirmari. Vide Apologiam *Remonstr. c.* 25. & Acta Synodi Dordracenae *sess.* 25. 2. *Quod* Anabaptisticae confusioni nimium concedatur. 3. *Quod* omnis occasio Eccl[illegible]s orthodoxis praescinditur, ne fiant publicae aut toleratae in ullo regno aut po[illegible]iâ. Quis enim Rex aut [pag. 180] Magistratus, sive alienus à religione, sive ei ad[illegible]tus, millenas Ecclesias faciet publicas, immo quis tanquam publico-privatas ea[illegible]lerabit, quarum nulla est certa unio & correspondentia? per consequens, à quibu[illegible] millenae (ita loquar) monasticae & independentes confessiones, apologiae, politi[illegible] Ecclesiasticae, causae controversae, immediatè ad ipsum quotidiè deferrentur, ut [illegible] earum aut approbationem aut tolerantiam in Republ. quid statueret. Dicerent

rent illi, nec injuriâ, cum Aristotele: *Infinitum pertransiri non potest.* Sed pluribus hoc non prosequor; pragmatica melius hoc docuit in Germania, Galliâ, Belgio, &c. & docebit alibi: ne quid dicam de prudentiâ veteris Ecclesiae in communibus confessionibus, apologiis, disciplinis.

CAPUT VI.

De Conciliis seu Synodis.

§. 1. *Egimus de unione Ecclesiarum, earumque regimine in Classibus & Synodis; ut regimen associatum ac mutuò dependens Ecclesiarum nostrarum explicatum daremus apud illos, qui aut ab aliis rerum nostrarum ignaris malè de illo informati erant, aut abusibus aliquot & factis (quae omnia negari nequeunt) scandalizati, se ab illo haut parum alienos ostendebant; & ab uno extremo, dominii scil. episcopalis, in alterum extremum* ἀναρχίας *& independentiae ruituri videbantur. Agendum nunc de actualibus & transeuntibus conventibus Ecclesiasticis, quos Concilia aut Synodos dicimus.* Praemissis ergo praecognitis, ad quaestiones de Personis, objecto seu materia tractandâ, opere, re, autoritate, distinctione Conciliorum, respondere conabimur.

§. 2. Duo sint nobis praecognita. 1. Quid sit Concilium. 2. An sit. Quod ad prius complectitur ista duo, quid nominis, & quid rei. Nomen *Concilii* deductum videtur ab etymologis latinis à concalando, id est, convocando: similiter ac vox *concio* à conciendo, & vox ἐκκλησίας ab ἐκκαλεῖν. Graecum synonymum σύνοδος à conveniendo; quae de quibuscunque conventibus usurpatur, ut & vox concilii, & Hebr. קהל. Sunt ergo conventus certo ordine & fine (ut distinguamus à fortuitis, aut ἀτάκτοις ac seditiosis hominum confluxibus) ad publica negotia aut causas tractandas instituti vel Politici, iisque subordinati militares & scholastici, vel Ecclesiastici, vel mixti. Primi generis communi voce concilia dicuntur, & propriâ Latinis *comitia*, [pag. 181] Graecis *panegyres;* hodiernis Politicis, pro statu & ratione cujusque Reipublicae specialibus *Parlamenti, diaetae, recessus, conventus ordinum, aut Statuum,* &c. Quorum considerationem, ut & militarium ac scholasticorum, immo & aliorum quorumvis collegiorum in Republicâ, antiquariis & politicis relinquimus. Mixti videntur fuisse in populo Israëlitico sub Mose, Josua, Judicibus, piis quibusdam Regibus: in quorum explicatione desudant scriptores rerum Judaicarum, alibi indicati. Conventus Ecclesiastici sunt vel unius, vel plurium Ecclesiarum. Unius est vel populi ad exercitia pietatis, conciones scil., lectionem verbi, preces, psalmodias, sacramenta: vel antecessorum in illâ Ecclesiâ ad regimen, negotia & causas Ecclesiasticas e pediendas; quorum corpus synedrium, consistorium, presbyterium, Senatus Ecclesia ticus vulgò appellari consuevit. Conventus Ecclesiastici plurium Ecclesiarum ır-sum in triplici sunt differentiâ.

1. *Vel* enim sunt colloquia & collationes de controversiis in doctrinâ, absque ı to-ritate Ecclesiasticâ decidendi: de quibus suo loco agendum erit.

2. *Vel* sunt colloquia & collationes declarativae priorum & zelotarum quorund m, ןui

qui non publica & communi autoritate, sed privato studio & consilio Ecclesiae alicujus, aut Ecclesiarum, aut antecessorum quorundam mutuo se exhortantium, difficilibus temporibus & rebus perturbatis conveniunt, ut deliberent, de corruptionum amolitione, de petenda ac instituenda reformatione, de declinanda tyrannide, de lenienda persecutione, de conservandis reliquiis Ecclesiae. Ejusmodi conventus imprimis anno 1616. & 1617. primum Amstelodami, ubi tunc maximè tutum erat, postea Hagae-comitis atque alibi in Hollandia habiti fuerunt: ad quos conveniebant delegati, partim classium quarundam, partim orthodoxorum ministrorum in classibus jam mixtis (Non-Remonstrantium scil., aut non-hybridarum, quos moderatores appellabant); partim Ecclesiarum, quas pressas ac dolentes vocabant, quae à publicè dominante illic factione Remonstrantica & viam domini blasphemante, ac vinculo subscriptionis subrepticiae & clandestinae jam ante annos aliquot conjuratâ, ad tempus secesserant, & segreges coetus instituerant.

3. *Vel sunt* colloquia & deliberationes, de ratione, modo, & ordine in hoc aut illo casu extraordinariam Synodum convocandi, atque habendi, aliquâ autoritate publica institutae. Talis fuit conventus ille Professorum & Deputatorum ministrorum ex singulis foederati Belgii Provinciis Hagae-Comitis anno 1607. cui *Jac. Arminius* etiam [pag. 182] interfuit; quem *conventum praeparatorium* (κατ' ἐξοχήν) appellabamus.

4. *Vel* sunt conventus *legitimè convocati, constantes ex delegatis plurium Ecclesiarum ad negotia & causas Ecclesiasticas tractandas atque absolvendas.* Et talis conventus ita descriptus, est synodus, seu concilium: de quo nunc quaestiones praeponemus.

§. 3. *Alterum praecognitum* est an sit: hoc est, an necessaria aut utilis synodus? *Resp.* His conclusionibus:

1. *Concl.* Conventus conciliorum nec ad animae salutem, nec etiam ad constitutionem aut conservationem, aut instaurationem & reformationem cujusque Ecclesiae particularis institutae in suâ essentiâ, absolutè aut semper est necessarius, necessitate (quam vocant) medii. Rationes dedimus, in Desper. causâ Papatus, & *capp. praeced.* ubi de unione, correspondentia, & regimine classicali: & supra *part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. & *seqq.* ubi de Ecclesiâ instituta, de potestate & politia Ecclesiarum.

2. *Concl.* Est tamen semper necessarius ad bene esse Ecclesiae; & ad abundantem cautelam.

3. *Concl.* Quinimo in casu malae administrationis particularium Ecclesiarum, aut in casu contentionum ac scismatis, aut in casu provocationis, est absolutè necessarius; siquidem neutra pars cedere nolit, & Ecclesiam ejusque unitatem, communionem, εὐταξίαν salvam esse velimus. Utilitas & necessitas haec probatur.

1. *Ex* instituto & exemplo Apostolico *Actor.* 15. qui locus in controversia de sy-
n[illegible] est fundamentalis & hujus argumenti sedes: quem propterea contra Independ[illegible]ium & Separatistarum (eorum scil. quos *Brownistas* appellant) novissimas e[illegible]ptiones vindicavimus *capp. praeced.* Adduntur à *Bullingero* in *tract.* Conciliis c[illegible] 1. tres conventus Apostolici *Actor.* 1. & 2. & 6. quamvis loca illa tantum indicet, k[illegible] vero *Actor.* 15. explicando & inde usum ac modum conciliorum deducendo inh[illegible]at. Nos putamus loca *Actor.* 1. & 6. non esse dimittenda, quod formam & ration[illegible] concilii nobis describant ex aggregatis Apostolis, & fratribus; qui pro ratione tempo-

temporis & loci tunc convenire poterant ad actus & conclusiones conciliares super regimine Ecclesiae universalis (*Actor.* 1. & 6.) & super particularis controversiae inter fratres obortae (*Actor.* 6.) compositione. Praeter haec loca, *Actor.* 11. huc omninò facere videtur, ubi terminata est quaestio illa, quae Petro super ingressu ad Gentiles à nonnullis mota fuerat. *Cap. praeced.* inter alia locum 2 *Cor.* 8. adduxi; unde variarum Ecclesiarum unionem & correspondentiam in cura Ecclesiastica colligimus; & ex illa unione mutuam communicationem & conciliorum ac sententiarum collationem sive per [pag. 183] delegatos, sive per vicarias epistolas in casu, quo aliter hoc fieri nequit.

2. *Ex* ratione, quam ex fine conciliorum deducimus: ut communia aut generalia negotia, & negotia respectiva, quae intercedunt inter Ecclesiam & Ecclesiam, expediantur: ne quid dicam de jure provocationis. Atqui talia negotia ut adaequate unam particularem Ecclesiam non concernunt, sed multas simul, ita ab una tractari aut absolvi nec possunt nec debent: Nisi Ecclesias cathedrales, & hierarchias Romano-Papales introducere velimus.

3. Accedit universalis praxis antiquae Ecclesiae: uti videre est in canonibus, actis, & Historiis conciliorum, in bibliotheca nostra indicatis. Cum qua convenit doctrina & praxis nostrarum jam inde à constituta reformatione Ecclesiarum in Occidente. Testes sunt tum constitutiones Ecclesiasticae singularum nationum typis editae: tum historiae universales & particulares. Speciatim legitimum concilium tanquam remedium saluberrimum divisionis Germanicarum Ecclesiarum inter se, & ab aliarum nationum Ecclesiis, perpetuo à nostris suggestum & desideratum fuit. Vide *Parei* Eirenicon *cap.* 5. & *seqq.* Eadem mens fuit nostris Ecclesiis in Belgio, earumque nutritiis ac fautoribus, qui post exortas contentiones Remonstranticas non cessarunt synodi nationalis celebrationem urgere, donec ea superatis impedimentis, per Remonstrantes eorumque fautores ministros quosdam politicos continuò objectis, convocata ac habita fuit Dordraci anno 1618. 1619. de quo lege sis relationem Historicam editis illius synodi actis praemissam. Sed contra synodos objicitur.

§. 4. I. *Object.* Per vulgatum *Nazianzeni Epist.* 42. ad Procopium: *omnia episcoporum concilia se fugere decrevisse: quod nullius concilii finem beatum faustumque viderit. Resp.* A particulari non valet consequentia, nec à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Loquitur de turbulenti sui temporis & instar Protei variantibus synodis; cum sedem Constantinopolitanam modo Arrianus, modo pneumatomachus, modo orthodoxus teneret; & modo hi, modo illi adversarium suum ejicerent, ac contra eum synodos pro stabilienda causa sua celebrarent. Quo factum ut *Nazianzenus* modo episcopus designatus, modo dejectus, modo ambitioni aemulorum cedere coactus; in villam secesserit aetate jam ingravescente & valetudine afflicta: ex quo secessu à Procopio in urbem ad synodum Episcoporum revocatus respondit Procopio, quod objicitur. Similiter *Athanasius* concilium Caesareae Palestinae apud *Sozom* [illegible] *lib.* 2. *cap.* 24. & Chrysostomus concilium Theodosii mandato convocatum repud[illegible]vit, apud Socratem *lib.* 6. *cap.* 14.

II. *Object.* Videntur nostri concilia improbasse, & fugisse in [pag. 184] protest[illegible]tione c. Concilium Tridentinum; & hoc illis exprobrat Crespetius Celestinus Pa[illegible]siensis in summa catholicae fidei, in voce *concilia*, ferè sub finem consequentia du[illegible] ex blasphemiis (uti loquitur) in Concilium Tridentinum. *Resp.* à particulari [illegible]

valet consequentia. Concilia Papistica improbant; nominatim illud Tridentinum planè illegitimum, & toto coelo distans ab antiquis ac legitimis conciliis. In quo secuti sunt exempla *Nazianzeni*, *Athanasii*, *Chrysostomi*, aliorum Orthodoxorum. Sed contra concilia legitime habita, quam maxime probant: uti videre est in libro Principum Protestantium adversus Concilii Tridentini continuationem, ann. 1562. à Pio IV. indictam, Germanicè in 4. anno 1564. edito: cujus summam *Goulartius* appendici ad Illyrici catalog. testium, pag. 20. 31. inseruit. Confer & *Sleidan. lib.* 9. & 11. & Historiam Concilii *Trident. lib.* 1. & 7. *pag.* 747. & proemium Confessionis Augustanae. Quibus adde nostrorum communem sententiam in locis communibus, scriptis elencticis, & peculiaribus tractatibus, Ecclesiasticis imprimis quarumcunque nationum constitutionibus & perpetua praxi declaratam. His abunde testatum dederunt se statuere, conciliorum saluberrimam esse autoritatem.

III. *Object.* Quaelibet Ecclesia particularis seu τοπικὴ habet omnem & plenam potestatem Ecclesiasticam: nec una Ecclesia habet aut usurpare debet potestatem in aliam: ergo non videtur conciliis quidquam relinqui. *Resp.* Haec palmaria ratio est pro independentismo, contra regimen presbyteriale. Cujus infirmitatem nos deteximus supra *c. praeced.* Hic ergo non repetam.

Consect. Ut insignis calumnia est Pontificiorum nostris Ecclesiis ἀναρχίαν impingentium, eo quod Episcopali regimini presbyteriale praeferunt; sic non minor est culpa eorum, qui presbyterium traducunt tanquam viam ad independentismum. Simili fallacia accidentis omnem virtutem traducere quis possit, tanquam viam ad vitium e. gr. liberalitatem ad prodigalitatem; dominium, nominatim Monarchicum, ad tyrannidem, libertatem ad licentiam, Christum ad ruinam multorum, certam fidem & fiduciam ad securitatem carnalem, veram religionem ad Ethnicismum, aut Papismum, aut aliam quamvis haeresim. Cum enim mala sint vicina bonis, optimi cujusque corruptio & abusus irrepere ac subrepere solet. Sed hoc ipsi bono non est imputandum.

§. 5. Quaerendum nunc de ratione habendi concilii. Ubi primo occurrunt personae quae sunt quadruplices. 1. *Vel* Synodum convocantes seu indicentes. 2. *Vel* ad synodum delegantes. 3. *Vel* delegatae seu synodum constituentes. 4. *Vel* synodum dirigentes ut praesides, assessores, actuarii. Aliae personae, quae circa synodum aut actiones synodales quocunque modo [pag. 185] versantur, his minime accensendae sunt, quales sunt auditores aut spectatores si quos admitti contingat; Proponentes aut indicantes aut denuntiantes synodo quaestionem quam, aut negotium, aut causam, aut querelam; vocati ad testimonium dicendum: accusatores & rei ad synodum citati: nuntii, cursores, janitores aliique si qui sint ministrantes. Et horum omnium est usus: quamvis non possint dici synodales: quippe nullam in convocatione & celebratione synodi partem facientes. Excludimus autem plane *promotores* (ita loquar) sint tanquam praetores aut officiales, aut auditores seu commentarienses, aut uratores aut advocati fiscales, qui nomine synodi contra hos aut illos procedant. s enim apparatus est potestatis coactivae, seu jurisdictionis cum imperio: quam lesiae & conciliis negamus 2 *Cor.* 10 *v.* 3. Praeterea magistros ceremoniarum, missarios forenses; depositores, advocatos, cantores: quale choragium comparet nomenclatore eorum qui ad Concilium Tridentinum convenerunt edito Parisiis *Joh. Daillier* a. 1563. Sint ergo de indictione Concilii:

1. *Quaest.*

I. *Quaest. A quibus sit indicendum aut convocandum concilium? Resp.* Pontificii tribuunt metropolitis seu archiepiscopis, si concilium sit provinciale; Patriarchis seu primatibus, si sit nationale; Episcopis, si sit dioecesianum; Papae vero si sit universale: *Bellarminus lib.* 1. de *concil. cap.* 12. Antagonistae *Bellarmini* aliique omnes nostri ut Papae primatum & primitatem negant, sic hanc praesumtam ejus potestatem. Plerique aut omnes fere reformati episcopis dioecesianis, metropolitis, patriarchis nihil hic tribuunt: quod talem hierarchiam minime agnoscant. Sed non ita inter ipsos convenire videtur, cui convocatio tribuenda. Videntur multi id Magistratui seu principibus tribuere, oppositè ad utramque potestatem Papae. Scriptores aliquot Germani loquentes accommodatè ad antiquum, & hodiernum imperium sive Romanum sive Germanicum, Imperatori id vindicant, ut Papam excludant. Alii tamen tum Ecclesiae & Ecclesiasticis tum Magistratui hoc adscribunt. Sic *Bullingerus cap.* 7. disertis verbis: *In potestate Ecclesiae est indicere synodos,* idque probat ex *Actor.* 1. & 6. & ex praxi antiquae Ecclesiae: *Necessitate,* inquit, *aliqua postulante admoniti vicini Episcopi, spontè convenerunt; & necessarias & salutares res Ecclesiae tractaverunt.* Qui tamen ibidem factum refert Imperatorum concilia convocantium; & ad munus eorum id pertinere asserit, sub hâc tamen distinctione: *non tam ut Imperator, & autoritate imperii, sed ut princeps potius Christianus ex potestate Ecclesiae.* Theologi in Galliâ, Scotiâ, Belgio, atque alibi extra imperium scribentes Ecclesiae ejusve antecessoribus illud jure divino competere disputant. Vide inter alios Scharpium in [pag. 186] cursu *theol. part.* 2. *tit.* de conciliis *quaest.* 1. Synopsin Leidensem *disp.* 49. Conferri possunt *Fr. Junius* & *Amesius* contra *Bellarminum lib.* 4. de *conc. c.* 12. Contrarium tenere videntur Principes protestantes in gravaminibus contra *Conc. Trident.* & *Wittakerus* de conciliis *quaest.* 2. aliique. Nos putamus sententias conciliari posse adhibitâ distinctione concilii clandestini, seu privati, & concilii aperti seu publici: & potestatis Ecclesiasticae formaliter sic dictae, & objectivè; seu internae, & externae. Si intelligitur concilium clandestinum aut privatum (quale e. gr. Apostolicum *Actor.* 1. & 6. & 15. & Ancyranum, Neocaesariense anno 314. Et primum nationale Ecclesiarum Galliae anno 1559. Et Belgicarum Ecclesiarum Vesaliense & Emdanum) ubi [l. ibi] convocatio Magistratus locum non habet. Sed si intelligitur concilium publicum statum & recurrens (quale & reformatarum Ecclesiarum Nationale annuatim in Galliâ): non videmus praeter generalem & lege sancitam ac continuatam tolerantiam religionis & Ecclesiae specialem & positivum indictionis & advocationis Politicae actum illic requiri. Sed si concilium intelligitur publicum & quidem occasionatum seu extraordinarium, ubi jam consuetudo obtinet, ut Magistratus reformatae religioni addicta [l. addicti] expressus consensus petitur ad habendum concilium provinciale, aut concilium aliquod seu coetum occasionatum, consensum [l. consensus] Magistratus petatur. Et hic distinctio potestatis & indictionis internae & externae adhibenda. Si priori modo intelligas, competit clesiae, sin posteriori modo, competit magistratui. Vide hanc distinctionem & conc tionem supra *part.* 1. *lib.* 1. *tract.* 2. ubi de potestate & politiâ Ecclesiarum, à nobis positam. Et confer infra ubi de synodi praeside; qui ab omnibus duplex statuitur & de executione decretorum synodalium; quae duplex, & à duplici potestate dep det. Prout etiam eruditiss. Davenantius in tract. de Judice controversiarum c. 16. potestatem illam judicandi accuratè distinguit, & distinctè suam Ecclesiae su

Ma

Magistratui tribuit. Quidni ergo potestas indicendi & convocandi concilium Nationale, aut provinciale, aut dioecesianum seu districtuale, & Ecclesiae & Magistratui religionis & Ecclesiae nutritio tribuatur, sed absque confusione collaterali, aut subordinatione directâ atque homogeneâ istarum potestatum. Uti distinctè *part.* 1. *lib.* 1. illud explicuimus. De concilii oecumenici convocatione, non putamus anxie disquirendum. Hoc enim est ideale, & catachresticè stylo imperii Romani sic dictum. An unquam in hoc mundo, oecumenicum propriè dictum sit futurum, Deus novit. Ego vix credere queo: saltem non teneor.

II. *Quaest. Quae causae sint convocandi concilii. Resp. Bellarminus cap.* 19. allegat sex causas; quas vide examinatas à *Wittakero.* Nos indefinitè [pag. 187] quasvis causas Ecclesiasticas sive primò & immediatè, sive per provocationem aut in casu malae administrationis ad concilium devolutas & devolvendas, statuimus. Vide infra, ubi de objecto conciliorum. Quod ad *Bellarminum* ejusque antagonistas; illi propriè aut principaliter disquirunt de causis indicendi concilii extraordinarii, & quidem oecumenici. Sed salus, necessitas, praxis Ecclesiarum in ejusmodi concilii indictione non ita vertitur.

III. *Quaest. Ad quem locum convocandum sit concilium. Resp.* Ad quemvis: modo tutus & commodus sit omnibus, quorum interest, ad eum accessus. Contra Tridentum Protestantes, & contra Bononiam (quò ad tempus translatum erat concilium), cum Protestantibus, Caesar cum Caesarianis, & Cardinalis Paciecus cum aliis septendecim synodalibus Tridentinis exceperunt. Et habebant illi peculiares suas rationes; quas vide in libro Principum Protestantium, & in historiâ Concilii Tridentini *lib.* 2. in fine & *lib.* 3. Et *Sleidani lib.* 19. Sed distinguendum est concilium extraordinarium, à stato & anniversario; & multarum nationum, à nationali, provinciali, districtuali. In loco istorum designando major libertas & minor difficultas, quam in illorum.

IV. *Quaest. Quando concilia sint habenda, & quamdiu. Resp.* Extraordinariis nullum definitum tempus assignari potest: sed pro rei exigentiâ & necessitate de eo statuendum est: De ordinariis & stato tempore recurrentibus in parte aliquâ imperii Romani olim constitutum in *Concil. Antiocheno can.* 20. Sed hoc aliarum Ecclesiarum arbitrio ac libertati praejudicare non debet.

§. 4. De personis delegantibus & mittentibus.

I. *Quaest. Quorum sit legatos eligere & mittere? Resp.*

I. *Concl.* Non est Magistratus: quia evocatio aut extrusio talis repugnat concilio & libertati Ecclesiarum.

II. *Concl.* Nec est promiscuae multitudinis: quia penes illam non est potestas Ecclesiastica ἡγεμονικὴ ac directiva.

III. *Concl.* Sed ordinariò est Ecclesiarum per synedria sua, ad synodos districtua & districtualium ad provinciales; & harum ad Nationales, & sic deinceps.

Concl. Ubi tamen ordo obtinet, ut singuli ministri, aut ex omnibus aliis min [illegible] tanquam episcopi, aut Superintendentes, aut seniores designati, successivè s [illegible]dos constituant (de quo ordine hic non disquirimus), nullâ electione opus est: s [illegible]ntum ut stato & recurrente tempore adsint, atque omnes pari jure recipiantur: e [illegible]tis iis, quorum doctrina aut vita in questionem trahitur: quibus tanquam reis [[illegible] 183] tantisper foris judicium coetus exspectare convenit. Idem affirmamus de

de pastoribus oppidorum ac vicorum, qui in classibus nostris comparent: in illis, cum in minoribus illis Ecclesiis concionatores collegas nullos habeant, electio non obtinet.

II. *Quaest. An literis mandati & fidei omnes legati instruendi sint, & per quos? Resp.*

I. *Concl.* De literis fidei absolutè affirmatur: quia sunt delegati repraesentantes eos, à quibus mittuntur; & attendendum, ne qui synodales hypobolimaei irrepant.

II. *Concl.* De literis mandati, seu de instructione (uti vocant) distinguendum est. Mandatum est vel generale, vel speciale: *Illud* est de fideli & piâ omnium determinatione; idque ex verbo Dei. *Istud est*, vel de particularibus quibusdam nomine suo in concilio proponendis atque urgendis: vel de communi Ecclesiarum doctrina ac regimine non mutandâ, per subitas & improvisas, aliquando etiam subdolas innovationes & obtrusiones eorum, de quibus Ecclesiae delegantes antea monitae non sunt, nec deliberare potuerunt. De omnibus illis quin mandata & instructiones formari possint, nemo negaverit; nisi qui oligarchiam, & ex eâ quasi episcopatum quem, regimini presbyteriali nimis quam insidiantem, moliri velit. Contra quae idcircò perpetuò invigilandum: ut in omnibus jus illud adaequationis, quod regiminis nostratis fundamentum est, servari possit. Quod ad causas particulares, illae sunt, vel planè incognitae, vel emissis gravaminibus expressae. Super istis presbyteria & synodi districtuales seu classes pro suâ parte determinare possunt; aut legatis suis mandare ut auditis aliorum sententiis unà cum reliquis synodalibus ex vero & bono definiant, & synodo se submittant. Super negotiis & causis plane incognitis, nihil instructione & mandato delegantium statui potest. Quales sunt, quae particularem quam Ecclesiam, aut ministrum, aut fidelem concernunt: & per petitionem sive consilii, sive auxilii, aut per legitimam provocationem ad concilia deferri solent.

III. *Concl.* Instructiones & mandata danda sunt à delegantibus seu mittentibus. Sed quaeritur, an soli immediatè & proximè delegantes hic intelligendi sint e. gr. synodus districtualis seu classis mittens ad synodum provincialem; an etiam ad abundantem cautelam singula presbyteria, ad classem delegatos suos mittentia, ex quibus classis constituitur. Praxis apud nos variat. Alicubi enim ad gravamina synodalia in singulis presbyteriis respondetur; eaque responsa & decreta ad classem per delegatos deferuntur; ubi potioribus suffragiis concluditur. Alibi & [pag. 189] ut plurimum tantum classibus proponuntur, & super iis decreta inde ad synodum per delegatos deferuntur. Posterior ratio agendi videtur expeditior: prior verò tutior, & à periculo oligarchiae remotior.

III. *Quaest. An literae fidei & mandati possint delegatos sive directè sive indirectè obstringere, ne in causâ illâ, propter quam unicè aut principaliter concilium indictum nôrunt, determinent. Resp.* Neg. Hoc enim esset contra indictionem, formam & scopum istius concilii; & faceret ex concilio non concilium; colloquium scil. ac[co]l-lationem quam duarum partium pari jure de controverso aliquo disquirentium ac disputantium. Quale sphalma commissum in literis, quas delegati Remonstr[ant]es Ultrajectini synodo Dordracenae anno 1618. exhibebant. Quo factum, ut jura[me]n-tum synodale non praestiterint, nec secundum illud tanquam judices cum aliis s[yn]o-dalibus sederint. Vide acta synodal. *sess.* 24. & confer narrationem Historicam [ac]tis praemissam *pag.* 3. 6. *edit.* in *fol.*

V.

IV. *Quaest. An delegantibus referenda sint omnia in concilio acta: & ratio, de quibus eorum delegati mandata acceperant, iisdem sit reddenda? Resp.* Prius necessarium statuimus, quod ad omnia illa, quae communem Ecclesiarum doctrinam & rationem regiminis concernunt. Posterius affirmatur: & quidem ex naturâ cujusque legationis & mandati.

V. *Quaest. An magistratus ex ministris Ecclesiasticis delegatos synodales designare, eligere, evocare & mittere debeat. Resp.* Neg. Quia synodus non est conventus politicus, sed Ecclesiasticus, eamque constituere debent delegati Ecclesiarum. Atqui à Magistratu electi, missi, aut evocati, liberè & Ecclesiasticè non eliguntur nec delegantur; quamvis essent ordinarii ministri, aut professione Theologi. Consilia de tali evocatione apud Ill. Hollandiae Ordines memini aliquando agitata fuisse à Remonstrantibus; ut favore ejusmodi scismaticae pseudo-synodi causam suam aliquo modo colorare, & legitimas synodos Ecclesiasticas avertere aut praevertere possent. Potest quidem Magistratus aliquos ministros evocare ad consilium aliquod eorum super rebus Ecclesiasticis audiendum, aut ad collationem de controversiis habendam. Sed tales conventus non sunt concilia aut synodi Ecclesiasticae, de quibus hic quaeritur. Quomodo consistoria in Germania à principibus constituta, ubi nomine, autoritate, & ex delegatione ac mandato eorum potestas politica circa personas, res & causas Ecclesiasticas exercetur, propriè & formaliter sunt concilia politica, non Ecclesiastica; non obstante, quod aliqui Theologi istis consistoriis intersint: illi enim tanquam consiliarii principis partem illic faciunt, & ab eo juxta cum aliis directè dependent, ab eo incipiunt, ab eo sumunt, & in eum ultima omnium agendorum atque [pag. 190] actorum analysis, non minus quam consiliariorum ejusdem principis in negotiis politicis.

Caput VII.

De personis in synodo praesentibus, aut ad synodum convenientibus.

§. 1. Agendum nunc de omnibus ad Synodum convenientibus, sive vocatis, sive non vocatis sed admissis aut admittendis. Eos distinguere possumus in praesentes, & absentes. Praesentes sunt omnes, qui quâcunque de causâ, quocumque titulo & qualitate, ad locum Synodi veniunt.

Praesentes rursum sunt vel synodales propriè dicti, hoc est synodum constituentes, ac jure suffragii decisivi, & publica atque ἡγεμονικῇ, id est antecessoriâ potestate (pro suâ parte scil.) negotia Ecclesiastica tractantes: vel non synodales, seu absque suffragio decisivo illic versantes.

[illegible]*ores* sunt, vel communi potestate synodali illic agentes, vel insuper organica p[illegible]ate ad actiones synodales ordinandas, moderandas, dirigendas à synodo ü[illegible]cti; quales sunt Praesides, Assessores, actuarii, aliique ad aliquod negotium s[illegible]lale praeparandum aut consiliis suis synodo inserviendum, aut decretum aliq[illegible] synodale Ecclesiasticè exequendum, specialiter hic & nunc ab eâdem synodo e[illegible] delegati, aut postulati.

[illegible]*riores* sunt 1. *Auditores*, spectatores, testes. 2. Illuc sponte venientes, ut de aliquâ

aliquâ parte sive doctrinae sive regiminis Ecclesiae instruantur, & synodi judicium exquirant: aut ut querelam quam & causam eò deferant, sive suam tanquam rei, sive alienam, tanquam accusatores; super quâ protestatio consignata, & provocatio ad synodum facta. 3. *Illuc* citati & evocati, ut administrationis suae rationem reddant; aut ut aliqua eorum causa cognoscatur ac dijudicetur. 4. *Delegati* & Deputati antehac à synodo ad aliquod decretum, aut aliqua decreta exequenda, aut specialiter cum aliis Ecclesiis & synodis conferendum, aut quodcunque aliud negotium nomine synodi expediendum. 5. *Legati* & correspondentes aliarum synodorum. 6. *Doctores*, & Professores Theologi. 7. *Magistratus*, eorumve delegati.

Absentes sunt triplices. 1. *Vel* qui cum tanquam synodales aut classicales comparere ex ordine solebant, causa aliqua sive justè sive injustè praetexta, hac vice non comparent. 2. *Vel* qui vicarium aliquem seu legatum [pag. 191] constituunt. Quod an conveniat, infra disquiretur. 3. *Vel* qui etiam evocati aut citati ad synodum venire renuunt, & omni ordini & autoritati Ecclesiae se subtrahunt, & censuras ejus flocci faciunt: idque praetextu legis communis, quasi de jure divino omnis potestas correspondentiae & dependentiae mutuae Ecclesiarum cessare debeat; aut praetextu indulti, exemptionis, privilegii specialis, quod fingitur competere alicui ex meritis in Ecclesiam, aut annis ministerii, aut eruditione, aut qualitate saeculari, sive nobilitatis, sive census; qui e. gr. inde eluceret, quod sumptibus propriis, non Ecclesiae, aut Reipubl., aut aliorum Mecenatum, quis studuerit & ad ministerium se sanctificarit; denique praetextu vocationis & professionis Academicae; quomodo *Jac. Arminius* se suamque doctrinam notitiae & ordini synodorum subtrahebat, sub alas Curatorum Academiae se recipiens.

§. 2. De Synodalibus propriè ita dictis quaeritur.

I. *Quaest. An jure divino, & antiquo Ecclesiastico, soli episcopi ut à reliquis pastoribus ac presbyteris olim & hodie distingui solent, synodum constituere & in iis suffragia decisiva habere debeant. Resp.* Aff. Pontificii apud *Bellarminum*. Nostri Antagonistae ipsius, aliique ut *Bullingerus*, *Hyperius*, *Daneus*, &c. negant, & quosvis ab Ecclesia selectos ac delegatos cujuscunque ordinis & status, etiam laicos (quos Pontificii ita appellant) ad suffragia admittendos contendunt. Quod nos non promiscuè de quovis ad synodum convolante, aut se intrudente, aut obtrudente, nedum de promiscua multitudine plebis; sed tantum de viris idoneis, & legitimè eò ab Ecclesia missis, aut aliquo in casu & gravibus de causis ab ipsâ synodo evocatis atque assumtis intelligi volumus: & sic autores modo laudati satis se explicant. Sed tota haec disputatio ordinem Ecclesiarum nostrarum minimè tangit: quandoquidem non entis (nostro sensu, & ex rei veritate), hoc est praesumti episcopatus hierarchici nulla est affectio. Confer supra *part.* 2. *lib.* 4. *tract.* 1. *c.* 3. 4. 5. & consensum Ecclesiarum reformatarum indicatum à *Cl. Paulo Medgyesi* Theologo Patachino; in libello, cui tit. *Trecentumviratus*.

II. *Quaest. An Legati Pontificis, Cardinales, Abbates, Ministri generales ordin... m Monasticorum? Resp.* Ita quidem fert scena Concilii Tridentini, & disputatio *Bel' r- mini.* Sed nos creaturas illas chimaericas & humanas ut absolutè negamus (de io alibi 2. *part. select. dispp. tit.* de Translatione Papatus à Petro ad Papam; & su ra in 2. *part. lib.* 4. *tract.* de Monachis), sic omnem eorum praesumtam potesta m Ecclesiasticam, sive in synodis, sive extra eas. Ut jam non dicam, quod Sorbo ici hodie ni

hodierni libris editis, ut *Hallier* aliique strenuè disputent monachos quà [pag. 192] tales non esse propriè clerum aut ministros Ecclesiasticos, sed merè laicos privatos, & de plebe Ecclesiae.

III. *Quaest. An soli superintendentes, aut seniores, aut inspectores, aut antistites, quales in quibusdam Ecclesiis reformatis, constituant synodum? Resp.* Praesupposito illo ordine in Ecclesiis illis recepto & usitato, constituere possunt conventum quendam deliberativum, de negotiis Ecclesias districtus sui aut exteras laborantes & afflictas concernentibus. Sed talis conventus propriè non est legitima & libera Synodus Nationalis, aut Provincialis, aut districtualis. Nec memini in omnibus Ecclesiis reformatis, ubi talis ordo obtinet, vi illius cessare omnes synodos ordinarias & extraordinarias. De Ecclesiis Hungaricis & Transylvanicis, ex conscriptis synodaliter canonibus & publicè editis, & de *Nassovicis* ex *Zepperi* Politiâ Ecclesiastica, insuper de Hassiacis ex tract. Hyperii de synodis annuis, adhaec de Helveticis ex tract. Bullingeri de conciliis & ex publicatis nonnullis decretis synodalibus, denique de Polonicis, Bohemicis, Moravicis, ex Historiâ Ecclesiarum Slavonicarum, hoc colligitur. Nolo tamen negare, quin tempore persecutionis, aut alio quo necessitatis casu cum ministri omnes convenire nequeunt, talium conventus ex speciali voluntate, mandato, & instructione Ecclesiarum per synedria, aut classes, aut synodos districtuales, legitimae synodi potestatem habere queat. Et tale quid innui video ab Hyperio tractat. citat. ubi dictis illis consultoribus & judicibus hoc tribuit.

IV. *Quaest. An supremus senatus Ecclesiasticus, aut consistorium constans partim ex Politicis & Jureconsultis, partim ex quibusdam Theologis, constituat perpetuum Concilium Ecclesiasticum: aut saltem consistoriales illi, siquidem concilium extraordinarium celebretur. Resp.* Neg. pr. ex descriptionibus talis consistorii, & concilii Ecclesiastici, inter se collatis. Si quis nosse cupiat, quae & qualia sint illa consistoria, is adeat *Zepperum lib.* 3. *Polit. Ecclesiast. cap.* 6. & recentiores autores politicos in Germaniâ scribentes, & supra omnes *Christianum Weberum Theol.* in peculiari tract. de jure & ratione consistoriorum, ubi *cap.* 2. ita definit: *Est judicium Ecclesiasticum magistratus territorialis, constans viris Politicis & Theologis, ad cognoscendum super causis merè & mixtè spiritualibus institutum, ut omnia piè, honestè, decenter, ordine, sine scandalo & pacificè in Ecclesiâ fiant.* Quam diversa sit definitio concilii, ex communi consensu autorum citatorum, & citandorum, nec non ex praxi universali jam inde ab Apostolis *Actor.* 6. & 15. usque in hunc diem, facili colligi potest. Quod ad *Posterius*, itidem negatur: ex iis quae supra dicta sunt de delegantibus ad concilium. Et certè hinc sequeretur, omnes consiliarios, [pag. 193] secretarios, advocatos, aliosque ministros eorum principum, qui, cum talia separata consistoria aut collegia non habent, eos subinde consulunt de negotiis Ecclesiasticis, aeque ac de politicis, pari jure, vi status ac muneris sui, synodales esse, & in synodo se[illegible]ros, ac partem ejus facturos, si quando eam in illo territorio celebrari contigerit [illegible]uod tamen absurdum est. Jus majestatis sacrum, quod scriptores illi Principibu[illegible]ut Magistratui vindicant, & per quod Erastus c. *Bezam*, *Grotius* (antehac Rem[illegible]trans in Pietate Ordinum Hollandiae, & in fine vitae ambigens aut Papizans in tr[illegible] posthumo), *Selden lib.* 2. de synedriis Judaeor., potestatem ac disciplinam Ecle[illegible]sticam à politica distinctam haut obscurè sublatam volunt, (si absque distinction[illegible]iscopatus & potestatis ἔσω καὶ ἔξω, aut objectivè & formaliter intelligi velint)

huc intruditur, ad Platonicas aut chimaericas humani cerebri ideas relegamus; quippe quod nullibi in scripturâ comparet; & fictitiae geminae monarchiae Pontificum infeliciter substituitur. De quo alibi ex professo actum est, *part.* 1. *lib.* 2. *tract.* 1.

V. *Quaest. An concionatores & seniores ipso jure muneris ac ministerii sui tanquam synodales comparere, & suffragia decisiva ferre debeant. Resp.* Synodi sunt vel universales, vel particulares.

Universales distinguimus 1. *In* ideales seu conceptuales, totius orbis scil. quales in N. T. post tempora Apostolica nullae fuerunt. 2. *In* collectas ex magnâ parte orbis, imperio scil. Romano, accedentibus aliquot Ecclesiis ex Barbarico: uti loquuntur antiquae Synodi. 3. *In* collectas ex imperii parte solummodo occidentali, seu potius ex parte Occidentis.

Particulares distinguimus in minores (quas classes appellamus); in majores, quas Provinciales dicimus; in maximas, hoc est, Nationales. His Praemissis concludimus:

1. *Concl.* Ad synodos universales, aut ad particulares nationales, ut singuli ministri & seniores venire nequeunt, sic nec jure divino per aliquod mandatum, aut praxin Apostolicam, aut aliud quoddam probatum in Scripturis exemplum, nec vi muneris sui, nec ullâ ratione ac necessitate juris naturalis, nec denique ullâ praxi antiquae, aut hodiernae Ecclesiae reformatae venire tenentur. Adeo ut hallucinatus fuerit *Arminius*, qui in conventu praeparatorio Hagae-Comitis anno 1607. (de quo in narratione Historica actis Synodi Dordracenae anno 1618. 1619. praemissa) insolens hoc postularet: „pro definitiva Synodi (Nationalis scil., de qua tunc deliberatio „erat) sententia esse habendum, non quod omnium ad synodum deputatorum sed „quod omnium quoque deputantium suffragiis definitum esset: Synodi enim nomine „non [pag. 194] deputatos tantum, sed & ipsos deputantes intelligi debere." Quis quaeso talem synodum in Belgio, aut ulla natione reformata unquam habendam aut haberi posse credat; & quidem per sex septemve menses: ut nullus concionator, nullus senior in Ecclesiis particularibus & topicis relinquatur, ad potestatem clavium, tum doctrinae, tum disciplinae illic exercendam.

2. *Concl.* Quod ad Provinciales synodos, vix verisimile est ad talem magis εὐτάκτως, tutò, & commodè omnes ministros & seniores evocari posse, quam omnes praesidiarios & vigiles ex limitaneis civitatibus ac castellis hosti oppositis. Qua enim cum aedificatione omnes Ecclesiae tamdiu omnibus ministris, ministerio, inspectione destitui poterunt?

3. *Concl.* Quod ad minores synodos ex vicinis aliquot Ecclesiis congregatas, quas districtuales seu classicas vocamus, ad eas omnes & singuli ministri, absque incommodo Ecclesiarum venire possunt; quod uno die plerumque aut uno die cum dimidio, aut ad summum biduo terminari solent: non tamen ad eas veniunt vi muneris sui aut immediati juris divini; sed jure positivo, ex constitutione ac delegatione Ecclesiarum; quae vel uni ministro cum seniore Ecclesiam suam particularem seu synedrium suum repraesentanti, vel singulis ministris (e. gr. 8. aut 10. aut 11 unius Ecclesiae) suffragium concedunt.

VI. *Quaest. An seniori gubernanti aequè, ac concionatori jus suffragii, tam in causis doctrinae, quam disciplinae competat? Resp.* Aff. Non quidem ex vi muneris sui

sui in se spectati, ut senior quâ senior, ibi compareat & synodum constituat; alioquin omnes absque ullâ missione aut delegatione illic comparere tenerentur: sed ex delegatione ac mandato Ecclesiae, quae tanquam ultimus actus specificat, ac fundat istam potestatem synodalem & jus suffragii decisivi. Quod ex duobus colligitur:

1. *Quia* ipsi concionatores synodale jus non habent, nisi ex delegatione tanquam proximo fundamento. Fit autem delegatio illa dupliciter. *Vel* virtualiter seu generaliter, ad classem, in quâ perpetuò comparet unicus Ecclesiae cujusque minister, secundum constitutiones Ecclesiasticas; non tamen sine literis fidei. *Vel* formaliter & explicitè, intercedente exserta ac peculiari electione & missione ad synodum provincialem aut nationalem.

2. *Quia* Ecclesia, quamvis mittendos ad synodum maximè idoneos inter ministros inveniat, & ex iis plerumque aut ordinario sumat, potest tamen quemvis alium ex fidelibus suo judicio idoneum delegare, licet munere nullo in Ecclesia fungentem, Ita recte disputant omnes nostri contra Papistarum monopolium episcopale; & unanimiter in conventu [pag. 195] praeparatorio, anno 1607. modo cit. ita censebant professores & ministri de ratione & modo habendae synodi deliberantes: uti etiam factum in delegatione ad Synodum Dordracenam. Nec valent objectiones quorundam.

I. *Object.* Seniores multi, si non plerique, sunt illiterati, & consequenter in quaestione de doctrina suffragium ipsis non competit. *Resp.* Difficilibus temporibus, cum de doctrina laboratur, possunt seniores literati prae aliis eligi: uti factum in Synodo Dordracena anno 1618.

Deinde, quamvis literati non sint, nihil tamen vetat, quin in Scripturae, & Ecclesiarum doctrina probè versati sint; & fidelitate, zelo, ac bonae conscientiae studio, saepe aliquibus ministris praestent. Uti experientia docuit tempore turbarum Remonstranticarum; cum seniores multi orthodoxiae & eutaxiae Ecclesiasticae constanter inhaerebant, ministris ipsorum turpem vorsuram facientibus.

Denique, si haec exceptio valeret, eadem facilitate plerique judices seu scabini in oppidis & pagis Belgicis à jure suffragii submovendi essent; quod non sint Literati aut [l. nec] Jureconsulti. Sed quam absurdum hoc esset, nemo non videt.

II. *Object.* Seniores illi non sunt clerici, sed laici. Sic communiter Pontificii, & aliqui ex recentioribus hierarchicis in Anglia, ordini Ecclesiarum optimè reformatarum insultantes. *Resp.* Non examinabimus nunc terminos hujus distinctionis: de quibus alibi. Sed simpliciter negamus esse formaliter laicos, seu privatos fideles, & de plebe Ecclesiastica, qui ex ea legitime electi, separati, assumti, sanctificati seu consecrati tanquam antecessores, praefecti, & rectores Ecclesiae publico & sacro munere in eadem funguntur. Quin immo negamus, privatum fidelem nullo ordinario munere fungentem, hic & nunc ex plebe Ecclesiasticâ assumtum & ad synodum legiti[me] delegatum ac missum, manere aut esse laicum (ut ipsorum phrasi utar), dum & q[ua]ndiu legatione illa de voluntate & mandato Ecclesiarum fungitur. Quis enim sa[nu]s ac sobrius diceret legatum politicum, quamvis in nulla aliâ dignitate constitu[tum] nec antehac ullo munere in Republica defunctum, esse personam privatam? [Atq]ue haec de iis, ex quibus ordinario, aut ut plurimum in nostris Ecclesiis delegati [sy]nodales constituuntur. Restat nunc de aliis quaeramus. Sit ergo:

Quaest. An doctores ac Professores Theologiae ordinariò Synodos constituant,

tuant, inque iis jure suffragii decisivi gaudeant, saltem in iis, quae doctrinam concernunt? Resp. Distingue Doctores in eos, qui solummodo publico Academiae testimonio de profectu & scientia sua ornati sunt, [pag. 196.] & in eos, qui insuper ad publicum docendi munus promoti, vi istius ministerii candidatos, seu filios prophetarum, aut etiam ipsos ministros lectionibus & collationibus, aut disputationibus exercent. Quales olim erant eruditi episcopi: quales postea sequioribus saeculis dicti *lectores Theologiae* in monasteriis, & in capitulis Canonicorum *Scholastici;* quorum munus erat *clerum docere*, uti ex Papirii Massoni annalibus observatum à pererudito *Usserio* in *lib.* de *Christianar. Eccles. successione*, &c. *cap.* 7. §. 24. Quales etiamnum hodie post Concilium Tridentinum *lectores Theologi* in seminariis Episcoporum. Communiter munus illud professorum aut lectorum à nostris numeratur inter munera sacra seu Ecclesiastica, idque cum constitutionibus Ecclesiasticis Belgicis *Artic.* 2. & 18. Est tamen nonnemo, qui distinguendum putat inter Doctores Ecclesiasticos & scholasticos: quod nunc non examinamus. Sit ergo:

1. *Concl.* Doctores Theologiae, quamvis supra reliquos studiosos & proponentes praesumendi sint magis idonei, ad controversiarum dijudicationem; si tamen aliquem ministerii in Ecclesiâ gradum, aut saltem diuturnum usum non habeant, non videntur semper prae aliis omnibus titulo Doctoris carentibus tanquam maximè idonei ad synodos delegandi. Multò minus ex nudo jure Doctoratus sui, absque delegatione Ecclesiastica in iisdem suffragari debent.

2. *Concl.* Theologiae Professorum seu lectorum in scholis, longè alia est ratio: praesertim, qui antehac ministerio in Ecclesiis fideliter & εὐτάκτως functi sunt. Illi enim prae multis aliis idonei esse videntur, aut saltem debent, qui de negotiis Ecclesiasticis, aut saltem de doctrina judicare queant; quibus propterea vel per ordinariam & perpetuam constitutionem Ecclesiasticam, vel per peculiarem synedrii, aut classis, aut synodi minoris electionem, vel per ipsius synodi jam convocatae evocationem, aut invitationem, aut assumtionem, locus & suffragium in synodis concedenda videntur.

3. *Concl.* Quidquid hic suffragii, sive deliberativi, sive decisivi, sive cujuscunque alterius potestatis antehac Professoribus per synodorum constitutiones aut decreta de facto collatum ac tributum fuit, pro libitu unius atque alterius Diotrephici magistri, auferendum non est: praetextu scilicet abusus per unum, & quidem paucorum stipendiorum professorem Arminium commissi. Sed cur omnes Arminio coaevi & collaterales professores Belgii, & exemplari inter illas difficultates fide suâ ac constantiâ libram in oppositam partem non inclinant? Erant autem illi *D. Gomarus, Lucas Trelcatius fil., Sibrandus Lubbertus, Henr. Antonides, Antonius Thysius.* [pag. 197.]

4. *Concl.* An vero omnibus in Belgio Professoribus Academicis penitissime & ex natura rei insitum sit jus aliquod ad politiam spiritualem, & consequenter ad suffragia decisiva in synodis Nationalibus, & Professoribus in hac aut illa Belgii Provincia in sua cujusque synodo Provinciali: ego determinare nequeo. Quod immediatum jus divinum hactenus aliqua cum soliditate, aut jus positivum Ecclesiasticum humanum sive antiquae, sive reformatae Ecclesiae probatum non videam. Quod enim pro parte affirmante discrimen allegatur inter Doctorem & Pastorem, *Ephes.* 4. illud huic negotio non satisfacit. Nam dato ita esse, quod nos negare nolumus, illus

plus est in conclusione quam in praemissis. Concluso enim, Theologi Academici munus contineri sub ministerio sacro seu Ecclesiastico; una inferri non debet, ergo vi & jure illius ministerii competit illi sessio in omnibus synodis Provincialibus, absque generali aut speciali delegatione Ecclesiastica, aut evocatione, seu assumtione synodali. Si ministri singuli, aut seniores, aut diaconi, e. gr. in Hollandia, synodos Provinciales de facto constituere vellent, ipso jure sc. muneris sui, quod procul dubio sacrum & Ecclesiasticum est; quid illis respondendum putabimus? Quod praxis & constitutiones Ecclesiarum nostrarum pro hac sententia militare praetenduntur; minus solidum videtur. De comparitione professorum in synodis Provincialibus, non est dubium; cum scil. illo in loco synodi habentur, ubi Academia est: sed haec potestas restringitur ad suffragium deliberativum. Ita memini anno 1629. invitatos quatuor Professores Theologos comparuisse in synodo Zuyd-Hollandicâ Leidensi, & ejusdem decreta (inter quae de foenore trapezitico, de uxore ministri trapezitici ad Coenam non admittendâ, de collegiis exercentium se diebus dominicis ad catechesin, aut ad librum quem Scripturae, &c.) egregiis consiliis suis, juxta cum aliarum synodorum correspondentibus, non parum promovisse. Ibidem etiam conceptas fuisse à synodo conditiones, quibus facultas theologica per aliquem ex suis delegatum, quotannis in synodis Hollandicis compareret. Quod laudabile synodi consilium cum ad classes deferretur (nam nullo gravamine praemisso, pulchrè se offerente occasione illic conceptum erat), quorundam sententia ac studio in spongiam incubuit. De suffragio decisivo Professorum in Synodo Dordracena anno 1618. verissimum est quod dicitur; & jam ante anno 1607. in conventu Hagae-Comitis unanimi consensu hoc statutum erat. Sed exciperent dissentientes, fuisse hanc synodum extraordinariam; nec ab ea consequentiam duci debere ad ordinarias nationales; & si de illis concederetur (uti concedendum puto), synodos provinciales non esse nationales. Video citari synodum [pag. 198] Nationalem Dordracenam anno 1572. §. 52. & synodum Hagiensem anno 1586. §. 31. Sed nisi in numeris seu cifris sphalmata sint typographica, fateor me non intelligere quae acta, & quae synodi indigitentur. In illas ergo citationes amplius inquirendum. Quidquid sit, nondum video jus positivum Ecclesiasticum, multò minus jus divinum immediatum, pro sententia affirmante. Quo ipso tamen negare nolim, quin Professores, qui bene praesunt prae multis aliis eligi & ad synodos mitti, aut ab iisdem evocari possint, & id maximè è re Ecclesiae futurum sit; adeoque nihil absurdi facturi consistoriales, classicales, synodales, si piè eruditorum Doctorum rationem habeant, posthabitis κοσμικοῖς hierophantis. Imprimis autem hoc agendum, cum de doctrina, aut universalibus ac substantialibus regiminis Ecclesiastici, aut ritibus disceptatur.

Consectarium: Ex iis, quae pro sacra autoritate ac divina functione Professorum Th..logiae seu scholasticorum (olim ita dictorum), occasione hujus quaestionis allat.. sunt, & ultrà adferri possunt, evidenter constat, non esse profanè hoc titulo lu..dum & hominibus illudendum: quod fit, cum quis idiota ac illiteratus titulo ill.. atachresticè assumto dignitatem & gradum peculiarem sine ullo opere profeso.. Theologi, aut Scholastici in collegio seu capitulo suo, & emolumenta ac reditus illi ..rdini peculiariter annexos ac destinatos, illegitimè usurpare audet. Tantundem en.. est, ac si quis Papae, aut Cardinalis, aut Pastoris, seu parochi aut concionato.. ..tulo assumto, ordines & gradus illos mentiretur, & reditus atque emolumenta

iis

iis annexa sine ullo opere, reipsâ sibi vindicaret. An hoc non esset Deum hominesque ludere, judicent animae non venales.

VIII. *Quaest. An Diaconi Synodum constituant? Resp.*

1. *Concl.* Eos ab Ecclesiis legitimè delegari posse, siquidem idonei sint, negandum non est: quandoquidem de laicis, hoc est, privatis fidelibus in genere hoc communiter conceditur. Inter alios exsertè eorum meminit Hyperius *lib. cit. pag.* 780. 776. Nisi forte ille per diaconos intelligat adjutores pastorum seu rectorum Ecclesiae in concionibus aliisque ministerii actibus; quales alicubi in Germaniâ nomine diaconorum designantur. Nos vero hic intelligimus curatores pauperum, de quorum institutione & munere *Actor.* 6. cum *Rom.* 12. 1. *Corinth.* 12. 1 *Timoth.* 3.

2. *Concl.* Negamus tamen ex vi & jure muneris, absque ulla Ecclesiastica delegatione generali aut speciali, ipsis sedem & suffragium in synodis competere. Haut aliter ac jure Ecclesiastico, fundato in constitutionibus synodi Nationalis Hagae-Comitanae anno 1586. ipsis pariter [pag. 199] cum ministris ac senioribus competit electio & dimissio ministrorum ac seniorum *artic.* 4. 8. quin immo eodem jure in Ecclesiis minus frequentibus constituunt synedrium, *Ibid. artic.* 35.

IX. *Quaest. An ministri, deputati à praecedente synodo annuâ ad aliqua ab eâdem decreta exequenda, synodi subsequentis partem faciant, ibique jus suffragii habeant. Resp.* Deputati ad aliquam correspondentiam cum aliis synodis, aut ad aliud negotium particulare expediendum, tantum rationem reddunt eorum quae ad mandatum synodi ab illis acta sunt: absque ullo suffragio deliberativo, aut decisivo. Sed deputati, qui non tantum varia negotia nomine synodi expedierunt, sed etiam examini omnium de novo ad ministerium verbi vocatorum, in classibus interfuerunt, de more nunc recepto, vel omnes, vel aliqui, synodo suffragiis suis deliberativis inserviunt.

X. *Quaest. An delegati aliarum synodorum aut classium, quos correspondentes vocamus, jure suffragii gaudeant? Resp.* De suffragio deliberativo, idque ex pura puta concessione & consuetudine Ecclesiae, *Aff.* Absque ea nihil aliud nisi auditores & spectatores essent. In synodo Nationali Dordracena, anno 1618. (quae erat extraordinaria) omnibus exteris theologis jus suffragii decisivi (in doctrinalibus scilicet) concessum, & hoc fine etiam ad synodum vocati erant.

XI. *Quaest. An concionatores, quos vocant Academicos, à solis curatoribus Academicis constituti, synodi partem faciant? Resp.* Non nisi intercedente legitima delegatione & missione Ecclesiastica, aut spontanea synodi evocatione & admissione: prout supra de aliis determinatum fuit. An autem eos prae aliis, siquidem in doctrina magis idonei sint, eligere conveniat, Ecclesiis quibus factum hoc notius, despiciendum est. Quandoquidem in hac & vicinis tum Academiis, tum Provinciis, talis ordo vix fando auditus est, nec in constitutionibus & decretis synodorum nostratium quidquam de eo determinatum invenio; aliorum disquisitioni & arbitratui hoc, quidquid est, in praesenti relinquo. Interim non inconsultum arbitror, si professores theologi in Academiis & Illustribus scholis tanquam consultores à synodis r[…] vocarentur.

XII. *Quaest. An promiscuè omnes fideles, praesertim cognitione aliquâ pr[…]liti, sine ulla electione aut delegatione, ad synodum & suffragia admittendi sint? Res[p.]*

1. *Concl.* De decisivis negatur: hoc enim ochlocratiam & confusionem ind[u]ce[r]et;

ret; nec cum Apostolicis, aut antiquae Ecclesiae, aut hodiernis nostrorum synodis convenit.

2. *Concl.* Nec etiam satis tutum & ἄτακτον, si promiscuè ad deliberativa suffragia admitterentur. [pag. 200.]

3. *Concl.* Ne quidem ad auditionem quilibet semper & ubique admittendi. Quod enim Hyperius *tract. cit.* coram Ecclesia omnia peragi vult tanquam auditoribus & testibus; id ego haut parum juxta ordinem & praxin nostratem limitandum censeo. Quod extra ordinem in extraordinaria Synodo Dordracena aliquoties omnium ordinum auditores & spectatores admissi sint, id regulam non facit.

4. *Concl.* Nolim tamen intercedere, ut cuiquam aditus negetur, qui in rebus difficilibus & perplexis consilium aut instructionem debito ordine ac modo petit, aut querelas suas in sinum tam venerandi coetus effundit.

5. *Concl.* Liber accessus, qui concionatoribus ejusdem synodi districtualis in sua cujusque synodo, ad audiendum, hactenus laudabili more concessus fuit, non videtur impediendus: nisi fortè deliberatio aliqua de rebus hac tempestate non propalandis, auditores omnes illo tempore submovere suadeat.

XIII. ***Quaest. An qui sponte currunt, & turpi ambitu praevalere student, prae aliis sint eligendi. Resp.*** Neg. quin contra omnium bonorum suffragiis arcendi; & viri pietate, zelo, eruditione, prudentiâ, eloquentiâ, aliisque donis praestantiores vanis ejusmodi hominibus semper praeferendi.

XIV. ***Quaest. An per electionem liberam, an vero per successionem omnium ministrorum in quaque classe aut synodo Provinciali delegatio haec fieri debeat? Resp.*** Constitutiones Ecclesiasticae videntur electionem innuere, & sunt aliquando rationes, quae pro praesenti statu rerum & necessitate ad Titii aut Mevii electionem prae aliis omnibus impellunt. Ab altera parte in multis, si non plerisque classibus, aliqua non mera seu capitatim, sed successio mixta nunc quasi lege obtinere videtur: ut in terna locata concionatoribus cujusque classis distributis, ex quoque locato unus tacitis suffragiis eligatur. De quo infra *cap.* 8.

XV. ***Quaest. An Magistratus synodum constituere, & juxta cum aliis synodalibus suffragium decisivum ferre debeat. Resp.*** Neg. ex collata definitione magistratus & synodi: magistratus enim non est synodus Ecclesiastica, nec vice versa. Si tamen in synodo praesens sit, aut esse velit, potest illi suffragium deliberativum tribui, adhaec custodia ordinis externi: ut & potestas proponendi synodo, de quibus ad Ecclesiarum aedificationem deliberandum ac statuendum est; denique prohibendi, si quae ad synodum non pertinentia proponi aut tractari coeperint. Prout in conciliis sub Papatu celebratis, de bello in Saracenos suscipiendo, de expeditione Christianorum ad recuperationem terrae sanctae, &c. deliberari ac statui solet. De quo supra *part.* 1. *lib.* 1. *tract.* 2. *c.* 6. *p.* 237. [pag. 201.]

. Sequuntur quaestiones de Personis Synodum dirigentibus ac moderantibus,
Pr de scil., Assessore vel adjuncto, actuario. — *Praesidis* officium in nostris *con-*
sti *Ecclesiast. artic.* 32. describitur.

essoris seu adjuncti officium non quidem constitutionibus (ubi non comparet)
se ioribus nostris deprehenditur in eò ferè consistere, ut praesidi sit quasi à me-
m & à consiliis, eique suggerat si quid suggerendum; cum eodem deliberet de
ag lis. & ordine ac modo eorum; ejusdem vices subeat, si eum abesse contigerit;
denique

denique ordine primum formet ac ferat suffragium: quod bene conceptum aliquando non parum momenti ad felicem negotiorum expeditionem adferre solet. Hyperius tract. cit. praesidi concedit facultatem eligendi aliquot consiliarios, seu arbitros, seu definitores, &c.; illis analogice videntur respondere nostri assessores.

Actuarii, (quem antiquae synodi notarium, nostrae *scribam*, γραφέα nuncupant) opus est notare quae in synodo peraguntur & ex notis acta formare, eaque à synodo examinata, & interpolata ubi opus, & approbata in libros referre. Sed de actis Ecclesiasticis alibi dicendum.

I. *Quaest. Quis debeat esse praeses synodi. Resp.* Praeses est vel *externus* vel *internus. Ille est* magistratus, aut ejus delegatus, si adsint: cujus est ordinem & securitatem tueri, turbationes arcere, ἀτάκτους autoritate suâ compescere, decretorum executionem politicam curare, consiliis suis synodales actiones promovere. *Iste* est Ecclesiasticus & οἰκεῖος, qui praesenti à synodo per tacita suffragia ex synodalibus eligitur; aut ex praecedentis synodi designatione in sequente praesidentiam capessit, synodum aperit, & praeliminaribus praemissis ad agenda synodalia se confert. De hoc praeside controvertitur inter nos & Pontificios. Nos statuimus ordinario debere ex synodo per suffragia synodi eligi & constitui maximè idoneum. Pontificii contra contendunt Papae Romano in conciliis oecumenicis; Patriarchae & Metropolitae inter suos suffraganeos in conciliis Nationalibus & provincialibus; episcopo in synodis dioecesianis, omnem praesidentiam jure deberi. Quibus examinandis nunc non immoramur: videant nostri *Wittakerum*, *Fr. Junium*, *Amesium c. Bellarminum.*

II. *Quaest. An praestet praesidem Ecclesiasticum esse perpetuum. Resp.* Neg. idque nostris tum moribus, tum constitut. Ecclesiast. *artic.* 32. optimè consonat; & à prolapsu aut relapsu in hierarchicam Papalem longissimè abducit. Hic, si alibi, Plautinum illud observandum *Flamma fumo est proxima: Fumo comburi nihil potest, flammâ potest.*

III. *Quaest. An praeses externus seu politicus sit de essentiâ aut de necessitate synodi. Resp.* Neg. Quia sine Magistratu concilia haberi possunt ac [pag. 202.] habita sunt jam inde ab apostolicis usque ad Nicenum. Videntur nonnulli ex nostris, qui Principibus aut magistratibus praesidentiam tribuunt, id affirmare. Sed illi concilium extraordinarium & oecumenicum, uti vocant, hoc est universale totius imperii Romani potissimum respiciunt; & oppositè ad Papam utroque gladio se ostentantem, Imperatori & convocationem concilii, & coactionem episcoporum, si cessent aut factionibus inter se contendant, attribuunt; atque una praesidentiam, hoc est moderationem & custodiam ordinis ac libertatis in collationibus, consiliis, ac suffragiis, contra tyrannicas usurpationes, factiones, perturbationes, quales aliquando antiqua, & ut plurimum intermedia & semper nova jam inde ab ἀκμῇ novitatis Papatus misera & oppressa Ecclesia in Occidente, passa est. Nos autem de tali majestaticâ & coactivâ praesidentia aut de concilio tali, aut perturbato Ecclesiae statu, ubi ordo servari non potest, sed ubi de novo via ad ordinem munienda est, hic minime agimus. Ita ut sententia illa cum nostrâ, hoc est cum praxi & constitutionibus Ecclesiarum nostrarum satis conciliari possit. Si quis autem ex scriptoribus in Germaniâ plusculum juris in sacris Magistratui tribuisse videatur, is excusandus est eo modo quem supra *part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 3. *pag.* 182. indicavimus; aut privata ipsius opinio ipsi relinquenda.

. 4.

§. 4. De delegatis ad synodum, aut ab eâ vocatis, sed absentibus quaeritur:

I. *Quaest. An quis bonâ conscientia aliquando possit abesse. Resp.* Aff. cum plus damni ac destructionis, quam aedificationis ex praesentiâ ejus exspectandum. Quod fit, cum concilium illegitimè convocatum, & ex illegitimis delegatis sive ἀτάκτως intrusis aut se intrudentibus conflatum est; atque in eo non conciliariter, sed illegitimè & ἀτάκτως proceditur. Ita Protestantes refugerunt concilium Tridentinum, & protestatione publice editâ rationes sui facti Imperatori atque orbi Christiano dederunt. Illis praeiverant laudata exempla antiquorum Ecclesiae Doctorum, qui ejusmodi pseudo-synodos (qualem Hilarius in epistolâ ad Constantium & Socrates *lib.* 2. *c.* 37. describit Ariminensem) declinarunt; immo & vocati ad eas venire detrectarunt. Vide exemplum Maximi apud Socratem *lib.* 2. *cap.* 7. Cyrilli *ibid. lib.* 2. *cap.* 40. *Athanasii*, qui clanculum se subduxit. *ibid. lib.* 1. *cap.* 31. 32. & apud Sozomenum *lib.* 2. *cap.* 10. 15. & apud ipsum *Athanasium* apolog. 2. & *Paulini*, *Hilarii*, *Eusebii Vercellensis*, *Luciferi*, *Dionysii*, aliorum, qui Mediolanensem synodum deserebant apud Ruffinum *lib.* 1. *cap.* 26. *Socrat. lib.* 2. *cap.* 36. *Theodoret. lib.* 2. *c.* 25. Et *Eusebii* Samotensis fugientis synodum Antiochenam. *Ibid. lib.* 2. *c.* 31. & *Nazianzeni* varias synodos declinantis: de quo [pag. 203.] supra *part.* 1. §. 2. Analogicè conferri possunt rationes & limitationes sub quibus fideli Ecclesiae pastori tempore persecutionis fuga conceditur.

II. *Quaest. An sine justa causa concilia declinantes, aut ea ad tempus deserentes, aut se non excusantes sive coram sive per epistolam, in quibus boni publici & εὐταξίας causa comparere debeant, aut ad quae rationis reddendae, aut causae dicendae ergo citati erant, censuris Ecclesiasticis & mulctis politicis compellendi aut corrigendi sint? Resp.* Aff. Vide de hoc *Zepperum lib.* 3. *polit. Eccles. c.* 4. Hyperium *pag.* 790. & 811. Hanc distinctionem tamen adhibendam putamus, ut purae censurae abstentionis, aut suspensionis, aut remotionis sive à ministerio sive à communione Ecclesiae, collegiis Ecclesiasticis; mulctae vero pecuniariae, exilii, deportationis, &c. Magistratui Politico relinquantur.

III. *Quaest. An Ecclesiastici emanentes, aut ante tempus deserentes, legatos aut vicarios suos ad synodum mittere, per eos suffragiis decisivis gaudere, & actis synodalibus subscribere possint. Resp.* Si justam excusationis causam non habeant, omnino negandum est. Sin habeant, mihi tamen concedendum non videtur, quidquid sit de facto Concilii Niceni & canone 21. Concilii *Carthagin.* 4. aliorumque, secundum quae Hyperius tractatu citato in affirmantem partem determinare videtur. Sed vicarios in sacris (uti in Papatu vocantur) & potestatem muneris Ecclesiastici cum potestate substituendi, nec Scriptura, nec reformatio nostra agnoscit. De quo alibi. Et hactenus de personis ad synodum pertinentibus.

Caput VIII.

De negotiis & causis in synodo tractandis.

Sequitur de materia, seu tractandis in synodo.

nere circumscribuntur illa negotiis & causis Ecclesiasticis. Neque enim syno-

da ··tiones occupari debent circa oeconomica e. gr. de mercatura, agricultura, &c.

&c., aut politica, e. gr. de Republica ordinanda, de rege aut principe eligendo, de transferendo imperio, de re nummaria, de exstruendis portubus, civitatibus, castris, pontibus, &c., aut militaria, e. gr. de bello in Turcas suscipiendo, de ordinibus equitum sacrorum seu militum Ecclesiae instituendis, fovendis, augendis, restituendis: aut circa scientiarum atque artium particularia placita & methodos e. gr. mathesios. medecinae, [pag. 204.] grammaticae, poëticae, &c. Hinc improbamus ἀλλοτριοεπισκοπὴν Concilii Viennensis in Gallia anno 1312. ubi ordo equitum templariorum abrogatus est, atque actum de bello contra Saracenos, & de recuperanda terra sancta. Huc refer Gregorii XIII. correctionem *Kalendarii:* & Juris canonici titulos, de treuga, pace, &c. aliaque nonnulla conciliorum generalium (uti vocant), & particularium decreta.

In specie, ad haec septem revocantur ab Hyperio *tract. cit. pag.* 814.: discussiones accuratas eorum, quae ad fidei doctrinam pertinent: redargutiones falsorum dogmatum, si modo aliqua fuerint proposita: ceremonias tam sacramentales, quam alias, in Ecclesiâ usurpari solitas: correctiones morum corruptorum, imprimis ministrorum: diremtiones litium inter ministros exortarum: decreta ad vitae sanctimoniam tum ministrorum, tum quorumcunque fidelium pertinentia: disquisitiones & consultationes, an & quomodo consolationem atque officia humanitatis praestari oporteat Ecclesiis vel hominibus afflictis & oppressis. Nos putamus uno verbo dici posse, totam politiam Ecclesiasticam tribus partibus, earumque titulis, subtitulis, membris, quaestionibus à nobis descriptam à synodis tractari: siquidem ad ea per modum petitionis aut provocationis deferantur; aut synodi ipsae occasionem videant de iis hic & nunc agendi. Dispescimus omnia illa agenda in thetica seu generalia ad communem causam & aedificationem Ecclesiarum pertinentia: & in hypothetica seu particularia hanc Ecclesiam, aut hanc personam tantum concernentia. De agendis synodalibus quaeritur:

I. *Quaest. An omnes causae & controversiae sive reales sive personales, sive theticae sive hypotheticae in synodis tractandae? Resp.* Neg. Ita prudenter cavent constitutiones nostrae, ne quid in synodo tractetur, nisi quod in presbyteriis & classibus tractari aut absolvi non potuit. Secus enim si fieret, ἀταξία & synodorum quasi in infinitum productio, immo & ὀλιγαρχία, & sic tandem monarchia Ecclesiastica introduceretur: uti factum in Papatu, ubi abolita legitima potestate & libertate Ecclesiastica ad repraesentamina quaedam consistorii scil. Romani Cardinalium, aut capituli dioecesiani, aut congregationis episcoporum suffraganeorum cum suo archiepiscopo, immo ad Papam & episcopos, tanquam Ecclesias virtuales omnia pertracta sunt. Ab illo cacoethe sollicitè sibi caveant reformati: Ne aliquando verum fiat, quod objiciunt illi, qui independentiam presbyteriali regimini praeferendam contendunt, à synodis majoribus & minoribus eripi libertatem, ac potestatem, quae jure divino singulis Ecclesiis particularibus, earumque presbyteriis competit; a que adeo potestatem synodalem esse privativam, non cumulativam: Contra ac Eccl iae [pag. 205.] presbyteriales suis statutis & canonibus se explicant, & ego earum ca am hac in parte supra *c.* 1. & 2. pro virili defendi.

II. *Quaest. An in synodis tractandum de temporalibus Ecclesiae? Resp.* Quae. am illa sint, alibi explicatur *part.* 1. *lib.* 4. *tr.* 1. Nos distinguimus; Sicuti illa ıon tractant ut negotia & causas huc pertinentes, nec exequuntur Ecclesiae & Eccle ia-
tici

stici quà tales: sic de illis à se aut à classe aut à presbyterio aut aliquo ministro agendis & exequendis synodaliter non deliberant nec decernunt: sed tantum de implorandâ & petendâ ope, executione, determinatione Magistratus, e. gr. quando peccata publicè grassantia sunt coërcenda; libertas sacrorum obtinenda; haereses, idololatriae, blasphemiae, praesertim Papales & Antitrinitariae, politicè everrendae aut reprimendae: reditus ad pios usus Ecclesiae, pauperum, scholarum fundatos & à sacrilegis harpyiis devoratos, vindicandi & in pios aliosque meliores usus convertendi: ministrorum stipendia constituenda aut augenda (ubi scil. reditus Ecclesiastici sunt in manu Magistratus, aut ubi defectus ex aerario Reipublicae supplendus); afflictae & vexatae Ecclesiae juvandae, aut contra hostes defendendae; reliquiae Papales sacerdotum, monachorum, canonicorum, abbatum, archidiaconorum, episcoporum, altarium, imaginum, superstitiosarum fratriarum, festorum, &c. expurgandae. Circa haec omnia Ecclesiae, ministri, synodi, quà tales, seu ex vi muneris sui nihil possunt, nihil agunt, nihil moliuntur aut tentant: sed tantum in casu conscientiae determinant, docent omnia illa contra verbum Dei esse & fieri, hinc magistratus sive seorsim singulos sive collegialiter omnes pro datâ occasione monent, & suppliciter rogant, ut seriò de illis in bonum Reipublicae & Ecclesiae deliberare ac statuere dignentur. Calumniosè & nequiter hinc quis inferret, ministros & synodos pro arbitrio omnia regere & mutare in Republicâ, & omnia illa autoritate quasi Papali facere atque exequi. Nudi enim petitores & monitores sunt: Si magistratui ad ipsorum fidelem monitionem & petitionem statuere placuerit e. gr. de exactione & exclusione emissariorum Papatus Belgium nostrum magis ac magis replentium, de diruendis reliquiis & monumentis idololatriae, de reditibus Ecclesiasticis, qui ab otiosis ventribus maximo cum scandalo abliguriuntur, in meliores & publicos usus convertendis, utique sibi & Reipublicae gratulabuntur, & Magistratui gratias agent: sin secus, manum operi non admovebunt (absit, ut involent in munera Magistratus), sed liberatae conscientiae suae tranquillitate gaudentes, cum caeteris Reipublicae incolis auditores ac spectatores erunt: nec tamen Deo assiduis precibus causas illas commendare desinent. Atqui instaret quis forte ex malignis & stupidis calumniatoribus: „Quamdiu [pag. 206.] minister quis, aut presbyterium aut synodus sententiam illam de exigendis emissariis Papatus, de monumentis idololatriae tollendis, de monachis & canonicis, sive verè secundum doctrinam Papatus sive fictè & abusivè ita dictis, abrogandis, fovet & datâ occasione profitetur; jure meritò impingi ipsi potest, quod usurpet sibi potestatem Magistratus, & consequenter crimen laesae Majestatis, aut turbatae Reipublicae incurrat." *Repono:* Cum placita haeresios aut apostasiae suae Anabaptistis, Pontificiis, Judaeis, Arrianis aut Socinianis, absque crimine laesae majestatis passim in Belgio profiteri liceat; quo colore dicetur solis reformatis hoc non licere, quorum religio sola est publica, & à Magistratu approbata. Ad-
d quod si Magistratus coram Deo in conscientiâ protestari posset, sibi potestatem
a potentiam non esse malis illis ex voto Ecclesiarum aut ministrorum medendi:
n ne cessabunt monita & petitiones (uti e gr. fit Trajecti ad Mosam); nunquam
t en desinent sentire, & datâ occasione profiteri ac monere, omnibus illicitum
e in foro conscientiae monachatum, aut sacerdotium, aut praeposituram, aut vi-
c tum aut missarum ac festorum (e. gr. corporis Christi, immaculatae concepti-
o Mariae, &c.) celebrationem Trajectensem. Idem dico de abusivis & transformatis

matis canonicatibus, vicariatibus, archidiaconatibus, scholastriis, si quae alicubi sine opere Papali & reformato ab otiosis per emtionem aut tornum acquiruntur. Quod si Magistratus dicat sibi nec potestatem nec potentiam esse mala tam bene posita mutandi, utique hactenus acquiescendum est: nihilominus, doctrina religionis reformatae hâc in parte illibata servanda, & quâcunque datâ occasione conscientiis eorum, quorum interest, fideliter proponenda. Neque enim ad hominum defectus, eorumque permissionem politicam, jus divinum & conscientiae instar nasi cerei flectenda.

III. *Quaest. An causae mixti, ut loquuntur, fori in synodis tractanda? Resp.* Non agnoscimus causas mixti fori; quales in Papatu sunt, de crimine magiae, de adulterio, & divortio, de dotibus deque conjugio servorum, leprosorum, & natorum ex libero ventre; locatione, emptione, deposito, censibus, exactionibus; de Treugâ & pace; de sepultura; de praescriptionibus aliisque titulis ex jure civili in canonicum infarctis: quorum aliquos soli canonico vindicant. Ex nostrâ sententiâ circa materialiter unum idemque peccatum, e. gr. adulterii, furti, &c. potest versari Ecclesia & politia: sed non est una eademque causa quae vel per praeventionem, vel aliquâ aliâ ratione ad duo fora pertineat. Causa enim resipiscentiae & emendationis personalis, ut & removendi scandali ab Ecclesiâ, pertinet per se & directè ad Ecclesiam: non ad [pag. 207.] Magistratum. Causa autem ordinis in Republica servandi, & poenae irrogandae, pertinet directè & tantum ad Magistratum: sive e. gr. aut peculator, aut falsarius resipiscat, sive non resipiscat. Sunt & aliae causae, de quibus quid agitur in Scripturâ: e. gr. matrimoniales. In harum tractatione consilia Ecclesiastica & theologica Scripturae interpretamenta subinde peti solent: sed tamen earum juridicalis dijudicatio & terminatio ad solum magistratum pertinet.

IV. *Quaest. An de iis, quae ad artes ac scientias pertinent, aut à nonnullis pertinere dicuntur, in synodis aliqua ratione tractandum sit? Resp.* Aff. cum dist. quatenus scil. illae religionem & Theologiam attingunt, ejus genuinae explicationi ac defensioni inserviendo aut incommodando; quod sequentibus explicatius proponam.

1. *Concl.* Theologia aut religio Christiana suo ambitu non complectitur omnes alias scientias; nec omnia earum praecepta docet, aut scientificè & in actu signato tradit: nec omnes scientiae ei subalternantur subalternatione illa primaria & perfectè dicta, quali *Aristoteles* dicit Musicam Arithmeticae & Opticam geometriae subalternari.

2. *Concl.* Consequenter Theologi quà tales, sive seorsim sive in synodis, directè aliis scientiis earumque magistris οἰκεῖα cuique praecepta non praescribunt, nec ex vi muneris ea docent: non magis quam praecepta nautica, fabrilia, mercatoria, militaria, &c.

3. *Concl.* Est tamen & omni jure dici potest theologia, si cum aliis scientiis comparetur, ἀρχιτεκτονικὴ: in suo scil. genere respectu interioris hominis ac c n-scientiae, & actionum humanarum in ordine ad Deum, sicuti politica ab *Aristc ele* dicitur scientia architectonica, respectu omnium actionum exterioris homini in ordine ad societatis civilis commune bonum. Omnia enim haec agi debent ad g o-riam Dei 1 *Cor.* 10. nihilque contra voluntatem ejus & naturae & Scripturae lum ne revelatam. Hoc ergo respectu antecessores in theologiâ & Ecclesia sive seorsim s ve collectim attendere debent, nequid in scientiis & artibus dicatur & fiat, quod volunt ati

ei

Dei seu credendis & faciendis verbo Dei praescriptis, & societatis Ecclesiasticae communi bono repugnet.

4. *Concl.* Hoc ipsum cum faciunt, non involant in alienas professiones: sed cavent ne alii praetextu grammaticae, aut logicae aut rhetoricae, aut metaphysicae, aut physicae in theologicam professionem & in religionem Christianam temerè involent, eam otiosis suis & ἀλλοτρίοις opinionibus corrumpant aut inermem constituant, pacem & aedificationem Ecclesiarum perturbent. Nulli boni medici dicent in suam professionem & praxin involari à theologis, si pseudo-medicae praxi per [pag. 208.] unguenta armaria, pulveres sympatheticos, lampadas vitae, characteres talismanicos, aliaque superstitiosa & magica periapta atque amuleta, ilico non applaudant. Nulli veri herôes militares conquerentur, ipsorum muneri subrepere theologos, aut gloriae ac fortitudini invidere, quod morem belligerandi per exspoliationes eorum, quos defendere debebant, aut per amuleta magica probare nequeunt: haec enim nec verè heroica nec militaria esse, utut subinde iis titulis falso ornentur, satis intelligunt theologi, quamvis artis militaris expertes. Similiter de theologis pseudophilosophica theologiae & Scripturae repugnantia improbantibus judicandum: quamvis aliqui ex illis magni philosophi non essent, aut Philosophiam ex professo non docerent.

5. *Concl.* Rectè ergo ac piè factum, absque praejudicio artificum in illa arte, absque affectata aut usurpata Papali in omnes potestate, quod synodus Hollandica Roterodamensis anno 1595. monuerit fideles contra usum unguenti armarii; & nuperae classes ac synodi tum Belgicae tum vicinae in Germania considerationi suae subjecerint rationem studii theologici, & in ea apparatum seu praeparationem ad illud; per quam in scholis reformata theologia utilius ac tutius disci & doceri, contraque omnes adversarios defendi, nec non ab heterodoxiis aut malè sonantibus, periculosis, & scandalosis sive phrasibus sive propositionibus, praeservari, denique orthodoxorum theologorum scripta cum fructu legi atque intelligi possint. Nemo sanus, ut opinor, negabit quin cura religionis orthodoxae, studii theologici, informationis studiosorum theologiae, & pacis atque aedificationis Ecclesiarum ad classes & synodos pertineat. Vide acta in celebri synodo Dordracena anno 1618. *sess.* 18. de informatione candidatorum ministerii. Quae methodus, quae placita artium & scientiarum medicinae aut Jurisprudentiae studiosis melius conveniant aut non conveniant, à synodis (modo salva sit religio) non deliberatur, nedum ut decernatur, sed totum hoc facultatibus illis & curatoribus scholarum judicandum relinquunt. Nulla ergo vel minima hic species est usurpatae potestatis, aut ἀλλοτριοεπισκοπῆς, cum synodi judiciis & decretis suis Ecclesiasticis, & petitionibus ad Magistratus, artium Doctores exorbitantes ad lineas revocare conantur: ut quod theologorum est theologi, & quod medicorum est promittant medici, tractent fabrilia fabri.

sectar. Si quis in scholis propriâ autoritate, non obstantibus monitis & decr . magistratuum, cathedram philosophiae Lullisticae, aut Hermetico-Paracelsica rigere, eique Scripturas Sacras invitâ theologiâ & Ecclesiâ reformatâ sive subji e sive per peculiarem quam spagyricam [pag. 209.] accommodare tentaret, co cientiae & muneri suo satisfecerint theologi & conventus Ecclesiastici, si le ·imis mediis praesenti huic periculo scholarum maturè occurrant.

Accedimus ad explicationem operis seu actionum synodalium. Sunt autem illae

illae vel propriae, vel communes aliis scil. conventibus Ecclesiasticis, scholasticis, politicis. Posteriores sunt vel praeliminares seu praeambulae vel concludentes. Illae sunt preces, concio, oratio seu adhortatio: lectio & examen literarum indictionis seu convocationis synodi; datio & lectio salvorum conductuum, si qui fuerint necessarii (de quibus *Daneus* in *Isagoge pag.* 623, & in Historia *Concil. Trid. lib.* 4. *pag.* 431.): lectio & examen literarum fidei & receptio delegatorum (*ibid. pag.* 614.), ordinatio sessionum (*ibid. pag.* 615. 621. *Hyper. pag.* 803.), electio praesidis aliorumque officiariorum synodalium, praestatio juramenti synodalis (de qua *Hyperius pag.* 811.), siquidem ita visum fuerit; in omnibus enim & semper non requiritur: ob graves tamen rationes praestitum in synodo Dordracena *sess.* 23. De his nunc agere non est animus: ut nec de actionibus concludentibus, de quibus *Hyperius pag.* 164. 868. Nihil enim aut parum circa illa disquirendum est: cum ex communi & perpetuâ tum antiquâ tum novâ praxi satis illa deprehendantur. Si quis tamen quid de illis ulterius cognoscere cupiat, is adeat autores modo laudatos *Hyperium* & *Daneum*, & perlustret primas ac postremas aliquot sessiones synodi Dordracenae. Antiquum in hierarchiâ imperiali sessionum ordinem ac modum, & de ea contentiones hic praeterimus, quippe ad res Ecclesiae nostrae nihil omnino facientes. Videatur de *πρεσβείοις* seu privilegiis sedium *Socrates lib.* 7. *cap.* 38. *Theodoret. lib.* 2. *c.* 22. Jus canonicum *dist.* 22. per totum.

Nos pergimus ad actiones proprias; quae ad illas quatuor revocari possunt, propositionem, deliberationem, decretum, executionem.

1. Propositio eorum, de quibus synodaliter agendum, fieri potest ἔξωθεν à quovis, aliquando etiam ab infideli aut adversario: sed ἔσω intra privatos synodi parietes tantum fieri solet a praeside.

Prior & externa propositio fit vel vivâ voce vel exhibito scripto, ab illis qui sententiam aut consilium, aut auxilium synodi exquirunt; sive per modum simplicis quaestionis aut querelae, aut petitionis, sive per modum provocationis à sententiâ aliquâ Ecclesiasticâ, qua se gravatos putant. Ad simplicem quaestionem aut querelam pertinent gravamina Ecclesiarum per singulas classes, alicubi etiam per singulas Ecclesias seu singula consistoria, circumferri solita: & quaestiones particulares, quae à classe aut Ecclesia aliquâ immediatè synodo offeruntur. [pag. 210.]

Posterior & interna propositio fit à solo praeside, aut per ejus absentiam ab adjuncto seu assessore. Ab horum arbitrio & prudentia pendet ordo proponendorum: nisi ipsa synodus aliquo in casu aliter statuat: cujus suffragiis praeses obedire tenetur. Nulla enim hic monarchiae vel obscurissima imago locum habet. Hic quaestiones moveri possunt.

I. *Quaest. An promiscuè omnes ministri, fideles, extranei à fide, haeretici, amici, inimici ad audientiam synodalem admittendi sint? Resp.* Videntur nostri (inter quos *Daneus part.* 4. *Isagog. lib.* 4. *cap.* 41.), cum de libero concilio loquuntur, statuere, quosvis, ad aedificationem sui aut Ecclesiarum quid propondituros, audiendos esse tam infideles quam fideles. Sed non arbitramur tales sine ullâ limitatione quasi infinitum aliquod synodis velle objicere, quod nunquam ab illis pertransiri aut finiri posset: Est modus in rebus, & semel synodales actiones terminandae, ut plurimum brevi tempore: alioquin esset permanens collegium & perpetuus consessus, non synodus propriè dicta. Hinc est quod nostri canones Ecclesiastici cavent, per salvum ad

ad synodum non deferendas quaestiones & causas praecipuè controversas, de quibus antea coram presbyteriis & classibus actum non fuit. Hoc enim si obtineret, tandem sequeretur presbyteriales & classicos conventus tanquam otiosos abrogandos, aut ἀφανισμῷ proximos esse. Hoc velint Diotrephici φιλοπρωτεύοντες: haec enim ipsis proxima via ad episcopatum: aut quasi episcopatum. De his ergo apud nos jam praejudicatum est; à quo non patiamur nos dimoveri. Si magistratus supremi, aut alii extra nostras Ecclesias synodo quid proponant, quod communem omnium Ecclesiarum causam aut aedificationem concernit, nec ab aliis coetibus absolvi potest; de eo synodus judicare debet, an sit tale quod in praesenti decidendum; an vero prius ad particulares synodos, classes, presbyteria, per modum gravaminis mittendum. Omnia enim quae synodo proponi contigerint, ex tempore & peremtoriè definienda non sunt: de quo mox infra.

II. *Quaest. An prius ordine proponenda in synodo quae ad Dogmata, deinde quae ad ritus & disciplinam, tum particularia. Resp.* Sic in *Concil. Carthagin.* 2. statutum. Et probant Hyperius supra cit. & *Daneus c.* 41. *pag.* 624. Nec repugnamus ut ordinariò ita fiat; nisi quid impediat, & necessitas aut aedificatio Ecclesiarum aliter suadeat. Non malè tamen dixerit, qui hunc ordinem fecerit arbritrarium, & arbitrio praefectorum, aut totius synodi totum reliquerit.

2. *Deliberatio*, quae & συζήτησις, disquisitio, examen dici potest, non quidem in omnibus, sed in rebus difficilibus, aut majoris momenti, aut nunc controversis requiritur. *Actor.* 15. *v.* 7. *Theodoret. lib.* 2. *cap.* 16. [pag. 211.] Ita ut graviter peccaretur ab illis synodis, quae primum proposita nec ante satis ventilata, immo vix intellecta, crudis & inconcoctis judiciis temerè definirent, exemplo antiquarum, de quibus Socrates *lib.* 1. *cap.* 24. & 32. Fiunt autem disquisitiones & collationes illae vel absque dilatione ad ipsam propositionem: vel cum dilatione, concesso synodalibus justo tempore ad deliberandum, quo exacto singuli in synodo consilia sua aperiant, & post mutuam eorum collationem ac ventilationem, ad suffragia deveniant. Aliquando etiam rei gravitate ita postulante, aliqui ex synodalibus delegantur, qui seorsim horis subcesivis consilium aliquod concipiant ac synodo praeparent. Sed hic quaeri posset:

I. *Quaest. An conducat ut ab initio synodi aliqui tanquam ordinarii consultores ex synodalibus eligantur ac constituantur; qui in omnibus, aut saltem in majoris momenti negotiis synodo consilia praeforment? Resp.* Videtur tale quid innui ab Hyperio *tract. cit. pag.* 812. & ad facilem ac compendiosam synodalium actionum expeditionem non parum facere. Sed ab alterâ parte videtur id minus tutum esse, & libertati synodi praejudicare, viamque sternere ad oligarchiam: quae perpetua est fundi Ecclesiastici calamitas, daemonium obambulans, semper infestans, semper Ecclesiis metuendum. Vix enim fieri potest ut iisdem & perpetuis, stante synodo, consultoribu[illegible]nsilia praeformata non transeant in praejudicia: saltem ut tam liberè à synoda[illegible]is examinentur, & si ita visum fuerit, rejiciantur, ac si ab illis praeformata non ess[illegible]. Ipsi enim consultores partem synodi facientes, suis suffragiis junctis aliorum qu[illegible]ndam à se studiosè occupatorum, facilè libram in suas partes depressuri essei [illegible]mnia tuta hic timenda sunt.

Quaest. An synodus tota, aut synodales seorsim, non synodalibus examen, & dis[illegible]nem propositarum quaestionum, & consiliorum immo & decisionum praefor-

formationem demandare possint? Resp. Ita quidem factum in Concilio Tridentino, ubi plerique mithrati ex fece aulicorum & curialium Romanorum bonam partem electi, theologiae immo & eruditionis cujuscunque expertes, per monachos aliosque theologos tanquam consultores certatim eò adductos omnia fingi refingi curabant, quae in synodum illata ibique lecta, quamvis à plerisque quod ad rem ipsam non intellecta, ne quidem ab aliquibus quod ad corticem dictionis Latinae, nutu & quasi psittatici cantu τῷ *placet* approbabant. Consule Historiam de Concilio Tridentino, & scripta contra illud. Memini me aliquando legisse in commentariis Didaci Stellae in Lucam, ubi hanc adductionem theologorum per episcopos in synodo Tridentinâ [pag. 212.] comparentes, falsè perstringit. Si quis synodalium theologiae & rerum Ecclesiasticarum imperitus est, non debebat eò venire: neque enim per phonascum quem inspirantem (ut nonnulli oratores apud Romanos), aut per vicarium in sacris, in conscientiâ secundum verbum Dei ritè judicare ac statuere possunt; nec talia haec sunt mandata & munera, quibus adjuncta est potestas substituendi.

III. *Quaest. An consultum sit ut in synodis Nationalibus, & provincialibus, primò suffragia deliberativa principum aut summarum potestatum, siquidem illic praesentes sint, aut delegatorum ab iisdem per praesidem rogentur? Resp.* Neg. Quia maximum praejudicium affertur libertati suffragiorum. Si enim princeps aut ipsius delegatus consilium tale suggerit, quod bonae causae sive communi & doctrinali, sive particulari eutaxiae & politiae Ecclesiasticae minimè prodest; an non ab aliquibus (ut infirmitatem hominum hâc in parte experti sunt, qui synodos frequentârunt) illud consilium tanquam decisio & mandatum habebitur; saltem ab illa discedere, aut in oppositam partem determinare aliqui vix audebunt.

Forte quis excipiat, conducere ut in negotiis & causis difficilibus ac maxime momentosis, deliberationes & collationes deliberativae, decisionem, & suffragiorum decisivorum collectionem praecedant. Sic est; ideoque in consistoriis, classibus, synodis bene constitutis, tali in casu deliberationes, elucidationes, dissertationes, aut aliquorum, aut quorumvis postulantur & audiuntur, aut aliqui ex collegio deputantur ad consilium aliquod concipiendum, quo publicè lecto & relecto, omnibus & singulis injungitur penitior hujus causae consideratio, & praeparatio ad suffragia decisiva die crastino aut perendie ferenda. In synedriis & classibus, aliquando rejicitur decisio ad proximè sequentem conventum. Haec agendi ratio tutissima. Nec ullum tale praejudicium communis orthodoxiae, aut causae particularis heterodoxiae & ataxiae sive ministrorum sive membrorum, in synodo aut classe aut consistorio cognoscendae & judicandae, metuendum est: uti illud non vanè metuendum est, à suffragio deliberativo eorum, qui semper solidae theologiae tam incocti non sunt (omnes enim non sunt *Mornaci Plessiaci* aut *Marnixii Sanct. Aldegondii*) quique plerumque causas theologicas & Ecclesiasticas cum respectu ad politiam specialem & particulares circumstantias politicas considerant, & qui non raro doctrinâ aut moribus irregularibus ministris ad se tanquam ad asylam confugientibus patrocinium aut tolerantiam suam commodare solent. Uti supra *part.* 1. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 9. *pag.* 533. & *seqq.* ostensum est.

§. 3. 3. *Actio est conclusio seu decretum* ex omnibus aut saltem potioribus [pag. 213.] suffragiis & judiciis synodalium conflatum. Huc pertinent ista quatuor. 1. Rogatio & collectio suffragiorum, quae fit à praeside. 2. Conclusionis ex suffragiis for-

formatio. 3. Ejusdem in actis consignatio. 4. Actorum relectio, seu resumtio, ut vocant. Hic variae quaestiones occurrunt:

I. *Quaest. An omnia synodo proposita per modum decisionis absolvi debeant?* *Resp.* Neg. Varii enim sunt casus, in quibus synodus propriè non decidit. E. gr. in arduis negotiis politicis, aut in extremâ necessitate Reipublicae consilium solummodo per Principem aut Magistratum subinde petitum à synodo: uti e. gr. in Conciliis Toletano 5. *can.* 3. de electione Regis; & *Tolet.* 6. *can.* 3. de juramento regis, de nullis nisi catholicis in regnum admittendis; & *Tolet.* 12. *can.* 1. de agnoscendo Eringio legitimo successore regis Bambae, & *can.* 19. de confirmatione legum contra Judaeos. Hic non fit, saltem non debet fieri judicium decisionis publicum, ἡγούμενον, antecessorium, directivum; uti in aliis negotiis purè Ecclesiasticis; sed tantum consequens & approbativum judicii publici decisivi, uti à subditis istius regni aut politiae; non uti ab antecessoribus & inspectoribus Ecclesiasticis, seorsim aut collectivè in synodo spectatis. An vero concionatores etiam ad postulatum aut mandatum superiorum possint aut debeant omnia judicia publica privato suo & consequente judicio exsertè approbare, sive voce sive scripto, aut etiam in talia judicia jurare aut decreta, quae ille in conscientiâ sentit esse injusta; disquirimus supra *part.* 1. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 1. Similiter si consilium petatur de modo instituendi tributi, de bello suscipiendo, &c. non nisi per modum consilii synodus respondebit, siquidem à synodo quid respondendum sit; ac non potius responsio synodica sit declinanda. Nisi forte per modum casus conscientiae quaeratur, an tale bellum in foro poli & conscientiae licitum & justum judicari possit. In variis etiam litibus ad synodos delatis, agunt & concludunt synodi per viam accommodationis (uti loquuntur) & pacificationis, non per viam decisionis. Nonnulla etiam praeteriri possent, in quibus synodus judicium suum suspenderet, aut in aliud & commodius tempus differret. Sunt etiam quaedam quae synodo à Magistratibus, aut ab importunitate populi, aut ab hostibus Ecclesiae non tam proponuntur quam obtruduntur, quae ut per se vera & bona, aut ut maximè ad aedificationem pertinentia non decernit, sed propriè tolerat, quia tollere & arcere non potest, quamvis maximè desideret iis carere. Hic ergo synodi nulla propria decisio, nullum judicium decisivum, aut [l. nec] decretum quo sibi & Ecclesiis ordinem praescribat: nisi decisionem de tolerantiâ aut permissione rei, illius decisionem, approbationem, praescriptionem, & injunctionem, & [pag. 214.] quidem per modum legis poenalis, appellare velis. Quod sane admodum esset catachresticum. Hodierni Patriarchae Constantinopolitani ad ingressum sui patriarchatus non exiguam auri summam Imperatori ex lege pendere solent. Constitutiones Ecclesiasticae Belgii anno 1586. auctae sunt decreto de permissione delegatorum Magistratus in synedriis, & a. 1619. conditione de permittendo aut admittendo jure patronatus. Historiam utriusque hujus permissionis alibi explicui (*part.* 1. *lib.* 1. *p.* —209. & *part.* 2. *lib.* 3. *p.* 629.); & ostendi, haec ἐπισάγματα canonum à syno[illegible]nventa & excogitata non esse, nec propriâ synodi sed alienâ voluntate infarcta; at[illegible]e adeo perperam decisionem synodalem pro jure patronatus & sessione tanquam jus Ecclesiasticum hinc accersi; & synodali autoritate & lege quasi poenali Ecclesiis pr[illegible]cribi, & meliorem libertatis hâc in parte sensum ac praxin (siquidem haberi po[illegible]t) omnibus sub poenâ censurae aut exauctorationis, ob violatas ac proculcatas leg[illegible]blicas, & turbatum ordinem ac pacem Ecclesiarum prohiberi; saltem tantisper,

tisper, donec à synodo Nationali, quae fortè ad Kalendas Graecas habebitur, aliter statutum & canones illi mutati fuerint. Vah quam admiranda haec esset subtilitas an stupiditas theologica.

II. *Quaest. An decidere possit synodus contra aliquem non auditum? Resp.* Auditur quis vel coram synodo; vel absens per procuratorem causae suae, cui mandatum dedit; vel in scriptis & libris suis. Quocumque modo audiatur, inauditâ causâ non condemnatur. Sic Vorstii librum de Deo collatum cum ipsius editis apologiis, quibus miser magis ac magis se implicabat, universus Christianismus in Europâ, & in eo ac cum eo Ecclesiae & scholae reformatae condemnabant; quae condemnatio repetita & in formâ rescripta fuit ad quaestionem Illustr. & praepot. Ordd. Gener. à synodo Dordracena *sess.* 149. quamvis Vorstio nec citato nec çoram audito. Ita ut frustra Remonstrantes, in Nullitatibus synodi anno 1620. & ante eos *Grotius* anno 1613. in *Pietate* Ordinum Hollandiae *p.* 13. declamaverit esse contra omnes leges divinas & humanas, quod reus non citatus nec auditus nec copiâ defendendi se (coram scil.) concessâ, condemnetur. An meminisse non poterat, se in eâdem illâ pietate sic condemnasse Socinianos: Illustr. & praepot. Ordd. Generales anno 1598. eosdem condemnasse, libris eorum Hagae-comitis combustis: supremam curiam Galliae igni adjudicasse libros Marianae, *Zwarezii*, *Santarelli*, *Becani;* in Britanniâ regem *Jacobum* condemnasse doctrinam *Vorstii* de Deo, & librum igni traditum: quomodo nuper liber de Prae-Adamitis publicâ auctoritate in Belgio condemnatus ac prohibitus, absque ulla citatione autoris.

III. *Quaest. An controversia in Ecclesiis orta de aliquot doctrinae capitibus tantum moderationis & mutuae tolerantiae sanctione, non vero* [pag. 215.] *decisione, à synodo componenda sit? Resp.* Prius volebant Remonstrantes, illudque persuaserant plerisque Hollandiae Ordinibus; uti videre est in Decreto Ordinum Holl. pro pace Ecclesiarum anno 1614., *Grotii* pietate anno 1613., actis collationis Hagiensis in fine, & actis synodi *Dordrac. sess.* 25. 26. Sed perquam absurdè. Eorum enim qui receptam ac stabilitam Ecclesiarum reformatarum doctrinam mutandam putant non est praejudicare, aut [l. nec] judicio synodorum quidquam praescribere; sed legitimae synodo judicandum est ex verbo Dei, quid veri sit aut non sit in articulis aut dogmatis de novo propositis, & an receptae hactenus doctrinae sint substituendi: sin minus, an utraque sententia in eâdem Ecclesia promiscuè docenda; & an veritas alterutrius sententiae sit fundamentalis aut necessaria necessitate sive medii sive praecepti, sive ad esse sive ad bene esse Ecclesiae. Si libertas legitimis synodis non relinquatur ex verbo Dei post debitam disquisitionem de his in timore Dei cognoscendi ac decernendi, jam non erunt liberae synodi, sed oligarchica conventicula novatorum praejudiciis quorundam occupata.

IV. *Quaest. An expediat, ut synodi in omnibus theologicis, etiam illis, in quibus orthodoxi omnes non uno modo sentiunt, quae nonnulli problematica vocant, peremtoriè determinent. Resp.* Prudenter hic agendum. Aliquando enim eo loco res positae sunt, ut magis tutum & Ecclesiarum saluti ac paci consultum sit problematica aliqua synodaliter non determinari, immo nec ibi ventilari: ne contentiones aut de novo excitentur quae non sunt; aut augeantur, quae sunt. *Curando fieri quaedam pejora videmus vulnera.* Aliquando rursum illa ita à nonnullis agitari, promoveri, tantumque momentum in illis poni contingeret, ut sententiae veritatis & communiter

ter receptae posthac vix locus futurus esset. Et in hoc casu puto à synodis aliquid decernendum. Alterius tamen deliberationis est, an decretum tale transire debeat in legem poenalem seu sanctionem, ut scil. nemo admittendus sit ad ministerium, immo nemo in eodem tolerandus, qui huic decreto subscribere gravaretur. Huc tam fervidè ruendum non est; ne occasio detur novo scismati, & caetera utilissimis ministris Ecclesiae priventur. Caustica haec remedia nonnulli adhiberi voluissent anno 1627. & 1628. cum pomum eridos Ecclesiis Hollandicis à crypto-Remonstrantibus & quibusdam pseudo-politicis de recipiendis Remonstrantibus cum sensu quinquarticulano in nostram communionem, insidiosè objectum fuisset. Sed vicit prudentia melius hâc in parte sentientium & orthodoxiae contra Remonstrantium factionem haut paulo magis studiosorum, quam quidam & ventosi ἀεροβατοῦντες Διοτρεφεῖς: tali ratione recipiendi in sinum Ecclesiae per Remonstrantes [pag. 216.] abductos inventâ, quae nec errori fomentum, aut Ecclesiae scandalum & turbationem adferret, nec tamen nimio rigore infirmos & salutem in communione Ecclesiae sitientes abalienaret. De quo Acta synodorum Hollandicarum, quas infra *lib.* 3. indicamus: ubi de moderatione & tolerantiâ.

V. *Quaest. An de ritibus & de regimine atque ordine in agendis sacris & Ecclesiasticis, omnia minutim à synodis definienda. Resp.* Neg. cum dist. Variat modus ac ratio decernendi in synodis: variant etiam quaestiones de ritibus & de modo ac ordine agendorum.

1. *Quod ad primum*, decernitur quid à synodis vel motu proprio; vel ad postulatum Ecclesiarum, ministrorum, fidelium; vel per aliorum compulsionem sive opportunam sive importunam: huc refer Magistratuum coactionem.

Motu proprio decernunt partim Ecclesiasticè agenda, partim à Magistratibus petenda: qualia sunt: de visitationibus Ecclesiarum; de ministrorum legitimâ electione; de fidei orthodoxia conservanda; de imminuendis & arcendis haeresibus; de remediis contra grassantem Papatum; de tollendis profanationibus sabbathi aliisque divini cultus impedimentis; de exterminandis clamantibus patriae nostrae peccatis; de instituendis publicis jejuniis; de honesto stipendio ministrorum & viduarum; de catechizandis rudibus; de erigendis in quâque Ecclesiâ Synedriis; de binis ad minimum concionibus die dominico habendis; de visitandis aegrotis; de justo examine candidatorum ministerii; de ritè illis praeparandis ad ministerium, aliaque quae in constitut. Ecclesiasticis & actis synodalibus comparent.

Ad postulatum Ecclesiarum, ministrorum, fidelium decernunt de quibuscunque per gravamina, quaestiones particulares, querelas, litigiosas provocationes eò delatis sive generalibus sive particularibus. Exempla dabunt acta synodalia: quorum, aut saltem repertorii lectio candidatis ministerii, & neophytis ministris ad comparandam prudentiam Ecclesiasticam utilissima.

[illegible] *opportunam compulsionem* aliorum aliquando synodi decernunt, e. gr. decreta mo[illegible]proprio à synodo Nationali Dordracenâ & provincialibus Hollandicis anno 1620. & s[illegible] facta de catechizandis rudibus esse in omnibus Ecclesiis exequenda decrevit syn[illegible] Hollandica anno 1655. praeeuntibus Illustr. & pot. Hollandiae Ordd. literis mo[illegible]riis ac compulsoriis ad singulas illius Provinciae classes exaratis. Per *importun[illegible] & non satis rationalem compulsionem* plebis Ecclesiasticae, aut alicujus Ma[illegible]tus aliquando decernunt synodi, quod alias ex se & per se non decernerent; quippe

quippe quod non judicent illud simpliciter praeferendum, [pag. 217.] aut ad majorem & meliorem Ecclesiae aedificationem facturum. Decernunt autem vel per modum injunctionis (quam distinctionem mox explicabimus) aliquid tolerandum, aut ad illud connivendum, aut hic & nunc praesuppositâ necessaria illâ tolerantiâ sic & non aliter aut nihil ulterius agendum. Exempla ejusmodi decretorum habent acta synodalia, ubi de novâ sessione delegatorum Magistratus in aliquo synedrio, de electione ministrorum per delegatos quosdam ex Magistratu & synedrio, de diaconorum mutilato & restricto ministerio, de electione ministrorum per ephoros seu praefectos nosocomii, &c. Sic accuratissimè reformatae & optimè constitutae Ecclesiae Belgicae (quippe in omnibus ferè ad modulum Ecclesiae Gallicanae) ob populi importunitatem, & consuetudinis irrationalem adhaesionem, & Magistratuum hanc mutationem non concedentium autoritatem, conciones diebus vulgò dictis nativitatis & novi anni seu circumcisionis aliisque habendas decreverunt. De quo vide constitut. synodi Dordracenae anno 1578. *artic.* 75. *coll.* cum synodi Dordracenae anno 1574. *artic.* 53. & synodi Middelburgensis anno 1581. *artic.* 50. *Per coactionem* Magistratuum aliquando decernunt tolerantiam alicujus, quod tollere aut cujus abolitionem à magistratu impetrare nequeunt: decernunt, inquam, tolerantiam; non quod omnibus eam imponant, qui duro necessitatis telo ad tolerantiam in perpetuum non constringuntur, sed honestè & commodè ab illo defectu se liberare possunt; sed quod consulant iis, qui aliter non possunt, à bonâ ac necessariâ Ecclesiae gubernatione tantisper non abstinere, donec ille defectus ab eâ separatus sit. Hujus illustre exemplum praebent interpolatae constitut. Eccles. in synodo Dordrac. anno 1619. ubi de jure patronatus. De quo vide supra *part.* 2. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 6.

2. *Quod ad secundum.* Decreta synodalia tum actis tum constitutionibus seu canonibus expressa, sunt vel generalia omnes Ecclesias concernentia: vel particularia hanc aut illam Ecclesiam: vel personalia hanc tantum personam aut has personas concernentia. Utraque rursum facta sunt per modum & sub formâ:

I. *Consilii synodici*, seu responsi prudentum, quid tutius sit, aut quid magis expediat ad pacem & aedificationem, ab Ecclesiis communiter, aut ab Ecclesiâ aliquâ, aut ministro aliquo, aut quocumque fideli fieri, aut non fieri. Huc refer compositiones litium per viam accomodationis, quae non rarò à synodis concipiuntur & litigantibus suadentur.

II. *Decisionis* seu definitionis, cui omnes, quos illud concernit, se conformare tenentur, siquidem justè & legitimè factae sint; aut saltem ordini locum dare ac se subjicere, siquidem in conscientia judicent malè [pag. 218.] & illegitimè decisum esse. Sunt autem illae decisiones vel quaestionum generalium, quae circa articulos fidei aut decalogum moventur: vel particularium seu hypotheticarum, quae in casibus conscientiae super licito & illicito moventur: vel causarum & litium, quae per provocationem ad synodos deferuntur.

III. *Legis & injunctionis* synodicae, de his aut illis in posterum observand[illegible] aut omittendis atque abrogandis. Injunctio illa est vel perpetuò seu ordinariò obse[illegible]'andorum, aut omittendorum: vel eorum quae hoc tempore, hoc rerum & Ecclesia[illegible] statu praesertim turbato, aut in primâ origine observare aut omittere convenie[illegible] ssimum sit.

IV. *Sanctionis* seu *legis poenalis:* cum synodus quaedam injungit ac praes[illegible] ibit [illegible] ser-

observanda aut non observanda, sub poenâ censurae, suspensionis scil. à coenâ, & secuturae excommunicationis; aut suspensionis à ministerio; aut depositionis. Si decernatur à synodo expressa promissio à ministro vivâ voce aut subscriptione praestanda de aliquo omittendo aut praestando, quod bonâ conscientiâ omittere aut praestare nequit; jam abstinebit à tali promissione aut praestatione, & ordini synodali se subjiciet, tolerando, quidquid injustè in ipsum à synodo statui posset. Pati injuriam & injustitiam, non est injuria aut injustitia. Has distinctiones circa canones, & decreta antiquarum & nostrarum synodorum, qui non observant, nae illi infelices sunt θεολογοῦντες, seu mavis κανονίζοντες.

§. 4. Quartus actus ad decretum synodale concurrens est ejusdem *executio:* Quae est tum formaliter Ecclesiastica; tum petitio & impetratio politicae, siquidem eâ opus sit. *Ecclesiastica* consistit:

I. *In* actorum omnium approbatione & subsignatione à singulis synodalibus, aut à praeside & actuario omnium nomine & mandato factâ.

II. *In* denuntiatione & communicatione eorum, quae vel Ecclesias vel Ecclesiam quam, vel personam quam tangunt. Fit autem illa vel vivâ voce, vel per literas, vel per exempla actorum synodalium.

Primo modo fit vel stante, vel solutâ synodo. Stante synodo vel coram vivâ voce praesidis, vel extra synodum per aliquem aut aliquos ad hoc delegatos.

Secundo modo per epistolas nomine synodi scriptas: de quibus, aliisque omnibus Ecclesiasticis scriptis & libris infra *tract.* 4. agendum.

Tertio modo, apud nos ordinariò Ecclesiis, quarum delegati synodum constituerunt, synodaliter acta communicantur.

III. *In* designandis & deputandis synedriis, aut ministris, aut senioribus, sive absentibus sive in synodo praesentibus, qui classi aut synedrio alicui nomine synodi agenda denuntient, aut in exercitio censurae assistant, [pag. 219.] aut publice in Ecclesiâ aliquâ synodalem sententiam promulgent, aut promulgari curent &c.

IV. *In* postulandâ à Magistratu actorum & decretorum approbatione, eorumque executione politicâ, quando & ubi hoc opus fuerit, in casu violentae resistentiae seu violenti impedimenti.

V. *In* petendis per certos delegatos consiliis, decretis & auxiliis Magistratus, quae stante synodo nec libello supplice nec coram per delegatos synodales peti potuerunt. De modo executionis Concilii apostolici vide *Actor.* 15., & antiquorum Conciliorum, apud *Hyperium pag.* 854. & *Junium c. Bellarminum pag.* 1038. edit. in fol. Quaestiones de executione sint istae:

I. *Quaest. An executio Ecclesiastica à politicâ differat. Resp.* omnino: Illa est solius synodi; ista solius magistratus. Distinctae ergo sunt, quamvis non separatae: ubi scil. Magistratus est Ecclesiae nutritius, eam tolerat. Sicuti formaliter distinguuntur ca[illegible] synodales à legibus imperatoriis de religione Codici insertis, & à capitularib[illegible]s *Caroli M.*, *Ludovici*, *Car. Calvi:* quamvis canonum & legum sit eadem materia. Co[illegible]at hoc ex discrimine potestatis Ecclesiasticae & politicae, quam supra *part.* 1. tra[illegible] 2. ex professo explicuimus.

[illegible] *[Q]uaest. An sicuti aliquando pro arbitrio synodi decretis subscribunt vel singuli sy[illegible]ales, vel solus praeses & actuarius nomine omnium: ita & collectio, examen, vel [illegible] quidem ultima decretorum paucis illis committi expediat, an vero toti synodo hoc*

hoc tutius reservetur? Resp. Aff. poster. Facilius enim errare aut malignari contingeret paucos, quam totam synodum. Et sine genuinâ ac fideli scriptione decreta sunt non decreta.

III. *Quaest. An praestet ut causae controversae, inter synedrium, & Ecclesias, aut inter ministrum & Ecclesiam aut synedrium ad synodum devolutae, per paucos delegatos synodali potestate instructos, quam ut ab ipsâ synodo terminentur. Resp.* Post solutam synodum, ita ut ad eam stantem delegati illi referre nequeant, Nego. Sin vero judicium delegatorum conciperetur stante synodo, ita ut vim sententiae non haberet sine synodi approbatione; videtur quidem minus periculosum esse, non tamen credo praestare. Huc applica illud *Proverb.* 11. *v*. 14. *In multitudine consiliariorum salus.*

IV. *Quaest. An aliquando decreta praesertim dogmatica, non tantum subsignatione sed & juramento à synodalibus, immo & aliis ministris piè confirmari possint? Resp.* Quidni? Juramentum nostrorum in Galliâ in decreta synodi Dordracenae, quod imperitè admorderant Remonstrantes, explicui & defendi in 3. *part. sel. dispp. tit.* De juramento religionis. [pag. 220.] Saepe tanta est deceptio & simulatio, ut ad juramentum tanquam *πέρας πάσης ἀντιλογίας* deveniendum sit. Refertur non ita pridem ab Illustr. Hollandiae Ordd. juramentum postulatum ab Academiae suae theologis & philosophis, ad cursum quem philosophematum quorundam, aut alicujus methodi philosophandi sistendum.

V. *Quaest. An decreta si alicubi de usu adiaphororum (ut vocari solent) facta essent, sive per modum tolerantiae, sive per modum consilii, quod putarentur magis facere ad pacem & unitatem Ecclesiae servandam, aut ad homines Papismo assuetos minus à nostrae Ecclesiae communione avertendos: An, inquam, eorum executio post Papatum satis convictum, & homines melius institutos rigidè & severè urgenda? Resp.* Neg. & dolendum quod antehac alicubi, tot fidi Dei operarii ob adiaphora (ipsorum scil. sensu & confessione), crucis, genuflexionis in coenâ & ad pronuntiationem nominis Jesu, & alicubi albi indumenti in praxi non observata, aut sensu non approbata, aut subscriptione non firmata, exautorati sint. Confer quae de ceremoniis illis supra *part.* 1. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 7. notavimus.

§. 5. *De autoritate synodi* quaeritur:

I. *Quaest. An illa sit infallibilis, adeoque ejus decreta absolutè teneamur recipere? Resp.* Exceptâ apostolicâ *Actor.* 15. de omnibus aliis post Apostolicis tum generalibus ita dictis tum particularibus, Negatur absolutè contra Pontificios. Quod ita à nostris, *Bullingero*, *Hyperio*, *Daneo*, *Wittakero*, *Fr. Junio c. Bellarminum*, synopsi Leydensi aliisque locor. comm. scriptoribus, imprimis & profess. Salmuriensibus in dispp. in luce positum, ut supervacaneum planè esset aliquos conceptus nostris discipulis hic praeformare velle.

II. *Quaest. An ergo & quae autoritas synodalium decretorum, quae cum verb Dei conveniant sit agnoscenda & conservanda in Ecclesiis? Resp.* Aff. pr. & docet ho perpetua praxis reformatorum. Quod ad poster. est potestas subordinata non supre na; hypothetica & dependens non absoluta, si cum Dei & Scripturae autoritate comp retur; publica tamen, directiva, antecessoria, si cum subsequente & privatâ cuju que fidelis potestate ac libertate judicandi (de quâ 1 *Cor.* 2. & 10. *v.* 16. 1 *Thess* . 5. *v.* 21.) comparetur.

III.

III. *Quaest. An omnium qui synodos majores aut minores constituunt, ibique jus suffragii habent, par sit autoritas; an vero quorundam annis ministerii aut dignitate seculari loci, ubi ministrant, aut eruditione, aut prudentiâ, aut eloquentiâ, aut meritis superiorum sive sola sive major sit autoritas? Resp.* Aff. pr. neg. poster. Et hoc docet primum regiminis [pag. 221.] presbyterialis fundamentum jactum in synodo Embdana anno 1571. *artic.* 1. *Nulla Ecclesia supra aliam, nullus verbi minister, nullus senior, nullus diaconus supra alium dominium exercebit, sed quisque ab omni suspicione & allicio dominationis sibi cavebit.* Confirmant etiam omnes sequentes synodorum constitutiones usque ad Dordracen. 1619. *artic.* 31. ubi potioribus suffragiis (quae idcirco absque discrimine personarum numeranda) decreta facienda statuitur. Ad perpetuas has Ecclesiarum Belgicarum constitutiones attendere debent imprimis, si qui interpretes & zelotae canonum, ac pragmatici Ecclesiastici supra alios audire velint. Accedunt & istae rationes:

1. *Quia* singuli in synodis aut classibus sedentes ab Ecclesiis delegati sunt, & nomine ac cum mandatis earundem illic comparent, & admittuntur.

2. *Quia* maximum illis per legitimam vocationem approbante classe commissum est, animarum scil. cura per verbum, sacramenta, Ecclesiae regimen & disciplinam: parum ergo est, si in eo quod accessorium est, ac cumulativum, & ad abundantiorem cautelam, portio & suffragium ipsis concedatur.

3. *Quia* si hâc in parte inaequalitas & ὑπεροχὴ admitteretur, & junioribus nihil fere relinqueretur quam quod κώφοις προσώποις in scenâ; idque ob plura numerata stipendia, aut ob majorem canonum & decretorum pragmaticam & experientiam: videretur imago aliqua oligarchiae, immo & species Papalis hierarchiae à reformatis nostris tam sollicitè expurgatae reduci: insuper distinctio Papalis inter canonistas & theologos; ut & ridicula ac historica apertio oris, quam creati & actu existentes Cardinales exspectare debent (de quâ ceremoniale Romanum) aliquo modo reduci. Quae omnia perquam absurda sunt.

IV. *Quaest. An nihil faciendum aut omittendum ministris & particularibus synedriis, aut etiam classibus, ad majorem aedificationem, nisi quod & quomodo in synodalibus communibus decretis continetur? Resp.* Canones aut decreta sunt vel de generalibus & substantialibus regiminis Ecclesiastici; vel de peristaticis & accidentalibus & ambulatoriis ejusdem regiminis, aliisque adiaphoris. Sit ergo:

1. *Concl.* In doctrinalibus, nulla particularis Ecclesia seu ejus synedrium, nulla classis, nullus minister contrarium publicè profiteri, & tradere debet sive viva voce sive scripto. Et si putet contra Dei verbum in publicis doctrinae formulis quidquam statutum esse, aut synodos hactenus errasse, non debet ἀτάκτως anticipare, sed ordinem sequi quem commonstrat communis formula subscriptionis ministrorum, seniorum, [pag. 222.] theologiae professorum, cui nos omnes obstrinximus. Videatur fo[...]a in Post-Actis synodi Dordracenae sess. 164. 175. — Catechesis in explic. 8. pr[...]pti, una cum liturgia nostra cap. de coena, determinant contra foenus; illudque sy[...]di nostrae Nationales & Provinciales applicant ad foenus trapeziticum. Nonn[...]i contendunt nullum esse foenus intrinsecè & per se malum in foro conscientiae, se[...]antum per accidens, & propter circumstantias fieri tale: aut propter neglectam pe[...]issionem ac dispensationem politicam, ejusque determinationem à Magistratu fa[...] breviter solum abusum ejus esse malum, sicuti & cujuslibet rei adiaphorae, & mo-

& moraliter bonae, immo & optimae abusus est malus. De hoc more & ordine recepto Ecclesiasticè & viâ regiâ agendum esset, siquidem hoc necessarium videatur, & deprehenso catecheseos & synodorum nostrarum, immo & totius Christianismi errore, de seriâ & pia palinodia ac reformatione cogitandum. Methodum subrepticiam, obrepticiam, insidiosam, deceptoriam, & ἄτακτον Remonstrantium omnes orthodoxi & εὐταξίας amantes meritò improbarunt. Ab illa ergo longissimè fugiendum.

2. *Concl.* De substantialibus regiminis nostri Ecclesiastici, idem statuimus. Neque enim e. gr. de ordine seniorum, de regimine presbyteriali, de Ecclesiastica vocatione ministrorum, de disciplina Ecclesiastica ejusque actibus & gradibus suspensione & excommunicatione, in scholis, synedriis, classibus juxta Erasti aliorumque opinionem contendendum, aut praxis ejus sufflaminanda aut in ἀπραξίαν transformanda: quia hac ratione non tantum in synodales canones, sed & in liturgiam nostram, & catechesin (cui omnes ministri, proponentes, seniores, professores, scholarum moderatores subscribunt) directè incurritur.

3. *Concl.* De canonibus & actis synodalibus quae de circumstantialibus & mutabilibus regiminis Ecclesiastici, aut de adiaphoris quibusdam decernunt, longè aliter judicandum est: nec executio & applicatio eorum ad quaelibet facta, negotia, causas, particularium Ecclesiarum, ministrorum, fidelium tam rigidè urgenda, quasi in indivisibili puncto omnia illa posita essent, aut in Republica Platonis versaremur: nedum ut propter ritus, aut formalitatis, aut ordinis punctulum hoc vel illud omissum, aut aliter actum (ratione & statu particulari·rerum atque Ecclesiarum alicubi hoc exigente) Ecclesiae & synodi Nationales in alias nationales, provinciales in provinciales, classes in classes, synedria in synedria, ministri in ministros contentiosè insurgere debeant. Certum enim est omnia illa à synodis ita in acta aut canones relata non fuisse, quasi illis tanquam praeceptis Dei affirmativis semper, insuper tanquam praeceptis Dei negativis ad semper omnes sine ulla exceptione obligarentur: [pag. 223.] nihil Ecclesiarum prudentiae & libertati in quoque casu commodissima ratione applicandum relinqueretur. Rectè celebris synodus Dordrac. *sess.* 20. De candidatis ministerii: *Sed & placuit ea omnibus Ecclesiis strictè imperanda non esse: satis enim esse si seriò tantum commendentur.* Quaedam ergo tantum commendantur: alia tanquam consilia suggeruntur: alia hoc rerum statu prudenter vel sic ferenda vel sic agenda suadentur; ut majora & ulteriora incommoda vitentur, quae alioquin vitari vix possent: alia particularibus quibusdam Ecclesiis in tali aut tali statu constitutis sive permittenda sive facienda imponuntur; non omnibus generaliter praescribuntur: alia ordinantur, non exclusa tamen omni exceptione, aut dispensatione, aut moderatione; siquidem classis aut synedrium ita consultum judicaverit. Nulla lex est istius generis, quae non habeat aliquid iniqui, si ad singula facta sine exceptione applicetur; & summum jus est summa injuria. Vide Ethicos & theologos de justitiâ & aequitate. Ut verbo dicam, non omnia decreta & statuta synodalia rca adiaphora & peristatica sunt leges regiminis fundamentales, nec sunt poen es, quamvis rectè latae essent. Quod ad oculum demonstrari potest, si constitutio ıes nostras Ecclesiasticas in synodo Dordracena anno 1619. postremum interpolatas (ım moribus & varia praxi Ecclesiarum comparemus: *artic.* 4. De electione ministroı ım per presbyterium & diaconos; de impositione manuum. *artic.* 5. De jure patrona us, & de quocumque alio jure. *artic.* 6. De vocatione ministrorum in nosocomiis, *ul bi.*

alibi. artic. 10. 11. 13. 15. 20. 25. 27. 29. 33. 34. 37. 41. 44. 45. 47. 49. 50. 52. 56. 62. 63. 67. 75. Possem de singulis articulis ostendere, & alibi (*in* 3. *part. sel. disp. tit.* de sabbatho & festis *pag.* 1342) coepi ostendere, articulos notatos in omnibus & singulis Ecclesiis belgicis non sic observari; sed moribus, consuetudine, & quasi lege aliud quid observari. Hinc satis constare arbitror, ut etiam ex formulis restringendi, excipiendi, concedendi, commendandi, qui *artic.* 5. 17. 23. 27. 40. 44. 57. 64. 77. occurrunt, non voluisse synodum de omnibus adiaphoris & circumstantiis à se determinatis axiomata aeterna, aut articulos confessionis, aut dogmata catechetica, aut articulos symboli, aut canones Dordracenos de quinque articulis procudere. In uno *artic.* 63. hoc speciminis causâ ostendo: *coena domini alternis mensibus, quantum fieri potest, celebrabitur: & erit ad aedificationem, ut ubi Ecclesiae status id ferre poterit, id fiat diebus paschatis, pentecostes, & nativitatis.* Posterius tantum consulitur, aut conceditur, aut Ecclesiis expendendum ac deliberandum relinquitur. Nam si hoc posterius etiam mandari dicatur, non video quomodo hoc fieri possit, & quomodo posterior haec additio [pag. 224.] cum canone conciliari. Neque enim Natalis & pascha duorum mensium interstitium habent: ut nec pascha & Pentecoste. Vide mihi nunc mores & usus variantes. In paucioribus Ecclesiis fit diebus pentecostes: in quibusdam alternis mensibus; & rarò diebus pentecostes aut paschatis, ut Middelburgi, Delphis, Amstelodami, Gorinchemii, Heusdae &c. In illis ubi quater (quamvis nesciam an ubique quater celebretur), rarò diebus pentecostes; aliquando, non semper, diebus nativitatis. Quod multae novellae Ecclesiae in Belgio, jam publicè emergentes diem paschae coenae celebrationi elegerint, id factum propter populum, qui sub Papatu, paschati eucharistiae perceptionem alligare consueverant. Quomodo & hostiae orbiculares in reformatis quibusdam Ecclesiis aliquamdiu retentae. Non infrequenter tamen aliis diebus, primâ scil. dominicâ tertii cujusque mensis (ut Groningae, Roterodami, Ultrajecti &c.). Adeo ut ad synodum Groning.-Omland. gravamina sint delata (anno 1657.) de coena per totam provinciam ad laudatum exemplum Ecclesiae Groninganae celebranda, prima dominica Martii, Junii, Septembr., Decembr.

V. *Quaest. An nihil in fide, moribus, Ecclesiae regimine & disciplina reformandum, sed synodi Nationalis, aut universalis (forte nunquam habendae) mandatum in omnibus exspectandum? Resp.* Sic velint Pontificii. Nos Neg.

CAPUT IX.

Continens quaestiones quasdam de synodis repetitas & uberius explicatas.

§. 1. Postquam anno 1641. disputationes de classibus & synodis, & anno 1653. dispp. de synodis praecedentibus aliquot capitibus exhibitas edidissem, visum fuit occasion [illegible] anno 1668. oblata ad abundantem cautelam, quaestiones aliquot de synodis [illegible]nuo explicatas publico examini subjicere. Quam diatriben hic insero.

Quaest. An potestas Ecclesiastica synodalis sit dogmatica, & ordinativa seu regi[illegible]is, & disciplinaris? Resp. Aff. quia singulis Ecclesiis topicis triplex illa potesta competit: de consensu adversariorum. Ergo & pluribus in correspondentiam & sy lum combinatis potestas illa competit. Idemque ex necessitate & jure naturali pr [illegible] potest. Haut aliter ac singulis civitatibus potestas politica competit, certè illis

illis in unam correspondentiam, societatem, Rempublicam combinatis, politica potestas neganda non est. [pag. 225.]

Excipitur 1. (Unionem illam) Ecclesiarum particularium esse instituti & facti humani. *Resp.* Distingue ipsam unionem & corporis uniti potestatem in genere; ab applicatione singulari ad tot & istas Ecclesias. *Illa* immediatè est juris divini positivi: ut ex tabulis juris divini, hoc est ex Scripturâ probatum est. Ut jam non dicam, rationem sumtam à necessitate ad unitatem, unionem, communionem sanctorum servandam atque exercendam, satis ostendere jus divinum in correspondentiâ, & conjunctione plurium Ecclesiarum in unum corpus, sub unâ aliquâ relativâ (ita loquar) formâ. Si enim jure divino praecipitur finis: ergo etiam media ad illum finem necessariò praecipi aut subintelligi, credendum est. Atqui praecipitur finis. Ergo. *Ista* est juris divini permissivi, ut vocant; non vero immediatè est juris divini positivi: intercedit enim factum humanum, quo haec unio, collectio, & συσσωμάτωσις (ita loquar) istis singularibus Ecclesiis applicatur. Sicuti conjugium est juris divini positivi: sed applicatio hujus singularis conjugii, ad istum virum & istam mulierem, non ad alium virum & aliam mulierem, est juris divini permissivi. Siquidem singularis ille consensus & contractus conjugalis, facit istud singulare conjugium. Unio Politica seu Societas & συμβίωσις saecularis, ut & Munus ac potestas Magistratus immediatè est juris divini positivi: sed applicatio hujus singularis societatis politicae aut muneris & potestatis Magistratus ad istas singulares personas, & non ad alias; & hujus singularis dominii applicatio ad istum hominem, & non ad alium, est juris divini permissivi. Quia intercedunt actus humani, quibus acquiritur hoc singulare dominium. Ministerium Ecclesiasticum & potestas ministerialis in genere est juris divini positivi: sed applicatio hujus singularis ministerii & potestatis ad hanc personam est juris divini permissivi: intercedunt enim hic actus humani eligentium & vocantium hunc ministrum. Ecclesia particularis, quam illi *congregationalem* vocant, procul dubio secundum ipsos est juris divini positivi: sed congregationalis hujus singularis collectio, constitutio, formatio, & formae hujus ad tot & tales personas applicatio, est juris divini permissivi.

Except. 2. Non est absolutè necessaria illa unio & correspondentia plurium Ecclesiarum. *Resp.* Concedimus non esse absolute necessariam, necessitate medii ad salutem: inde tamen neganda non est necessitas medii, ad conservandam & promovendam fidem & fidei unitatem. Ut Titius sit aut maneat in unione & communione explicitâ alicujus institutae Ecclesiae topicae, non est absolutè necessarium, necessitate medii ad salutem: quia si quis solus sit relictus in insulâ, ibique ultra 30 annos vixerit absque ullius hominis consortio (uti exemplum tale refertur); [pag. 226.] quis neget eum, siquidem veram fidem habuerit, absque communione explicitâ in & cum Ecclesiâ aliquâ parochiali aut topicâ, Deo placuisse & salvatum esse. Idem dicendum de illis Christianis pueris aut adolescentibus, qui à praedonibus Turcicis aut Tartaricis rapti, venduntur ad servitutem, eamque aeternum serviunt, aut in triremibus Turcicis remigant; absque ullâ in & cum coetu aliquo fidelium communione: explicitâ scil. Quis neget talem servari posse, siquidem maneat in fide, per caritatem operante? Non est ergo absolutè necessaria (necessitate medii ad salutem) explicita fidelis cujusque communio in & cum Ecclesia aliquâ particulari: & tamen est necessaria necessitate praecepti divini, aggregatio & communio cum Ecclesia, & in com-

in communione ejus fidei professio, verbi auditio, sacramentorum perceptio. *Hebr.* 10. *v.* 25. *Non deserentes aggregationem nostri mutuam* &c. *Jud. v.* 19. *Hi sunt qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes.* His aliisque argumentis alibi adductis, contra Libertinos & Enthusiastas, & contra μονάζοντας, anachoretas, inclusos, & similes phanaticos, necessitatem communionis explicitae cum Ecclesiâ aliquâ particulari topicâ (sive parochialis sive presbyterialis illa dicatur) evincimus. Nec puto adversarios, quod ad summam rei, hic à nobis dissentire. Similiter distinctè determinamus, necessariam esse ad bene esse, explicitam & ordinatam plurium particularium Ecclesiarum coadunationem, correspondentiam, & communionem: nec tamen esse absolutè necessariam necessitate medii ad salutem, aut necessitate medii ad esse verae alicujus Ecclesiae particularis. Posset enim fieri, ut alicubi in remotâ aliquâ orbis plagâ fideles sint, in unam Ecclesiam particularem sub unius ministri ἡγεμονίᾳ coadunati: quibus non detur aggregationem, correspondentiam, & explicitam unionem ac communionem cum aliis Ecclesiis instituere ac colere. Sic ferè distinguimus necessitatem perceptionis coenae dominicae. Talem necessitatem etiam distinguimus, in quaestione de secessione ministri & fidelium aliquot ab Ecclesiâ aliquâ Papisticâ aut Ecclesiis aliquot Papisticis secedentium in particularem Ecclesiam clandestinam, in civitate aliquâ aut districtu seu territorio Hannoniae, aut Artesiae, aut Flandriae coëuntium; absque explicitâ unione & communione cum aliis Ecclesiis Papisticis, sub uno Episcopo coadunatis in unam dioecesin: uti hoc factum in Moraviâ, Bohemiâ, & in Galliâ, atque alibi, à Waldensibus, Hussitis. Immo & absque explicitâ communione cum aliis in quacumque orbis parte eandem religionem palam aut clare tenentibus. Sicuti primae reformatae & separatae Ecclesiae Waldensium in Galliâ, & Hussitarum in Bohemiâ & Moraviâ, & primae reformatae in Germaniâ aut in [pag. 227.] Helvetiâ, & purae atque orthodoxae Ecclesiae in convallibus Pedemontanis (quae nunquam formam deformationis Papalis Antichristianae induerant) & primae Ecclesiae aut Ecclesiolae clandestinae in Flandriâ, aut Brabantiâ, cum aliis Ecclesiis reformatis sive apertis sive clandestinis in Belgio, aut extra Belgium (Francothaliae, Francofurti ad Moenum, Hanoviae &c.) explicitam unionem & correspondentiam classicam aut synodalem non instituerant nec exercuerant.

Except. 3. Correspondentiam, unionem & communionem plurium particularium Ecclesiarum, esse ad liberam & mutuam deliberationem, & consilia, à correspondentibus Ecclesiis suggerenda, & audienda: non autem ad autoritativam ordinationem circa negotium aliquod Ecclesiasticum, aut ad causae alicujus Ecclesiasticae determinationem. Adeo ut nulla potestas Ecclesiastica aut dogmatica, aut regiminis seu ordinativa & directiva, aut disciplinaris, illis Ecclesiis correspondentibus & unitis, quà talibus, competere debeat. Sed Ecclesia aliqua particularis per scismata, aut heterodoxiam, aut ochlocratiam perturbata aut jam dissipata, siquidem delibera[illegible]a suffragia correspondentium Ecclesiarum sequi nolit, in confusione illa aut di[illegible]patione sit relinquenda; & solummodo ab Ecclesiis correspondentibus devitanda. R[illegible]. Haec sententia *Congregationalium* (uti se appellant) Ecclesiarum, quas alii *In[illegible]pendentes* dicunt. Sed autoritativam determinationem illis competere, eamque E[illegible]esiae alicui istius correspondentiae & adunationis, aut parti Ecclesiae, aut minist[illegible] aut membro istius Ecclesiae posse imponere, probatur ex *Actor.* 15. *v.* 28. 29. V[illegible] *enim Spir. S. ac nobis, nequid amplius imponeremus vobis oneris praeter necessa-*

necessaria ista, videlicet *ut abstineatis ab iis quae sunt immolata* &c., & 2 *Corinth.* 8. *v.* 4. 19. *Rom.* 15. *v.* 26. Quae adversus *Actor.* 15. exceperunt adversarii, una cum objectionibus eorum a. 1641. refutavimus, in disp. de *Unione Ecclesiarum, earumque regimine in classibus & synodis, part. posteriori:* quae supra c. 2. & 4. inserta sunt. *Cottonus* doctrinâ & pietate eximius, qui primò aut praecipuè in novâ Angliâ congregationalem seu independentem illam Ecclesiastici regiminis formam conceperat & in praxin deduxerat, postea tamen scripto libello Anglico Londini per *Thomam Goodwinum & Philippum Nye typis edito. in* 4. autoritativam in doctrinâ determinationem synodis tribuebat. Idem post illum praestabat *Nortonus*, & huic synodali determinationi particulares Ecclesias subjiciebat, in scripto latinè edito in 8. contra *D. Appollonium:* qui mandante & approbante classe Walachrianâ anno 1644. scripto quodam latino in 8. tit. *consideratio quarundam controversiarum* &c. dependentiam regiminis presbyterialis in Ecclesiis Belgicis contra dictum independentismum [pag. 228.] defenderat. Quamvis autem viri illi eximiè inter dictos Independentes eruditi, synodis judicium decisivum circa exercitium disciplinae nondum tribuere poterant: independentismi tamen nervos incidebant, synodis potestatem tribuendo, & Ecclesiis particularibus dependentiam aliquam ab illâ synodali potestate ac determinatione. Ex hoc concesso potestatem disciplinarem consequenter synodis concedi debere, facile evinci potest. Quomodo autem potestas illa in casu necessitatis ordinariò exercenda sit, ostendimus in 1. part. polit. Eccles. *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 5. *quaest.* 22. 23. Synodus Ecclesiarum Hollandicarum Harlemensis anno 1582. excommunicationis sententiam ferebat in *Casp. Coolhaes* concionatorem Leidensem: quo ipso non tollebat excommunicandi potestatem Ecclesiae & classi Leidensi. Cum congregationales (ita dictae) Ecclesiae in Angliâ 12. Octob. 1658. per deputatos suos coetum aut conventum constituerent, ibique declarationem fidei & ordinis sui ederent; utique synodum habebant & potioribus suffragiis articulos aliquot, aut saltem articulum aliquem doctrinae aut ordinis determinabant, & cum synodis nostris earumque potestate conveniebant. Nam omnes illos deputatos ab Ecclesiis, & omnes concionatores ac seniores & omnia membra Ecclesiarum congregationalium per totam Angliam singulos articulos in forma sic declarasse ac professos esse, minimè credendum est.

Except. 4. Si synodi habent potestatem determinandi, & Ecclesiis particularibus imponendi, jam tollitur Ecclesiarum aequalitas, & ὑπεροχὴ ac dominatio introducitur. Atqui hoc absurdum, contra Scripturam *Luc.* 22. *v.* 25. 26. 1 *Petr.* 5. *v.* 3. & ordinis nostri Ecclesiastici *artic.* 84. *Nulla Ecclesia supra alias Ecclesias, nullus minister supra alios ministros, nullus senior aut diaconus supra alios seniores aut diaconos dominationem exercebit. Resp.* Neg. consequentia. Vide exemplum tribuum Israëlis inter se aequalium, seu collateralium; quae omnes tamen, ratione unionis in unam Rempublicam, supra & contra unam aut plures determinant. *Jos.* 22. *v.* 1 17. *Judic.* 19. *v.* 30. & 20. *v.* 1. In omni collegio, & initâ societate, im omni consideratione singula membra cum quovis alio collata sunt paria; & tamen quodlibet membrum totius collegii, omnium membrorum determinationi, in negotiis ad illam unionem seu confoederationem spectantibus, subordinari debet. Sed propius consequentiae hujus inconsequens urgeamus. Omnia membra Ecclesiae congregationalis sunt paria, nec unum membrum jure divino est supra aliud membrum: ergo num

omnia

omnia membra ratione unionis & confoederationis Ecclesiasticae (sive capitatim suffragando, sive per antecessores) determinant membri alicujus correptionem, aut [pag. 229.] excommunicationem; tollitur membrorum aequalitas, & ὑπεροχὴ ac dominatio introducitur: Consequenter nemo tenebitur audire Ecclesiam, contra *Matth.* 18. *v.* 15. aut obedire praepositis suis, contra *Heb.* 13. *v.* 17. Ubi hanc consequentiam negaverint, uti negare debent: videbunt nos rectè negasse.

§. 2. II. *Quaest. An classis, seu correspondentia & unio Ecclesiarum in classem, sit licita? Resp.* Quibusdam regiminis nostri non satis gnaris, ipsum nomen exosum fuit: adeo ut subinde jugum illud classis intolerabilius dicerent hierarchico episcopali. Sed longè falluntur. Nomen *classis*, quod appropriatè de aggregatione & unione Ecclesiarum vicinarum seu unius districtus usurpamus, ex foro & re navali traductum est ad Ecclesiam. *Cicero pro Flacco:* „Tributim & centuriatim descriptis Ordi-„nibus, classibus, & aetatibus." *Ibidem aliquamdiu post:* „Hac classe *M Crassus ab* „*Eno* in Asiam, his navibus *Flaccus* ex Asiâ in Macedoniam navigavit." Quomodo nomen Ecclesiae ex foro traductum est ad collectionem fidelium. Si cui nomen non arridet, vocetur *presbyterium* (uti in Ecclesiis Scoticis) aut *synedrium* seu consessus, quod in Ecclesiis Scoticis, distinctionis causâ, collegio antecessorum particularis Ecclesiae applicant: aut *consistorium:* aut *concilium:* aut *conventus:* aut *synodus.* Audiant hic eruditiss. suum popularem *Parkerum lib.* 3. de politicâ Eccles. *cap.* 24. „Ecclesiam, inquit, *Matth.* 18. vel synodum cum *Sutlivius* tum *Downamus* in-„terpretantur: ergo vel ex ipsorum hierarchicorum judicio mandatum a Christo pro „classicis conventibus manifestum. Quid enim? An non classis synodi quaedam spe-„cies est?" Rectè sane. Ut enim synodus Ecclesiastica est generalis seu oecumenica (ex Ecclesiis orbis seu imperii Romani coacta), Nationalis, regionaria seu provincialis; sic etiam districtualis, quam nos *classem* appellamus. Sicuti unio & societas imperialis in imperio hodierno Romano-Germanico, & comitia ejus imperialia sunt politica, & nihilominus cujusque territorii, aut quorundam comitatuum, aut liberarum civitatum imperialium, aut civitatum Ansaticarum unio & societas est politica, eorumque conventus & comitia sunt politica.

§. 3. III. *Quaest. An unio, communio, & potestas synodalis, aut classica, quae à nobis statuitur, privet Ecclesias particulares suâ cujusque unione, communione, & potestate Ecclesiasticâ. Resp.* Neg. neque enim privativa est potestas synodalis, quam nos synodis tribuimus, sed cumulativa. Potestas Episcopalis in Papatu Episcopis, & Pontificalis archiflamini Romano tributa, est verè privativa: quia omnem potestatem Ecclesiasticam tam regiminis quam jurisdictionis, supra omnes Ecclesias particulares [pag. 230.] topicas istius dioecesios seu territorii episcopalis (quae aliquando sunt 200 aut 300 si non plures) in unum episcopum contrahunt; Ecclesiis subjectis nec volam nec vestigium potestatis sibi jure divino competentis relinquunt. Et ct in Papa solo potestatem Ecclesiasticam monarchicam residere contendunt, ipseq sibi tanquam Christi vicario talem potestatem supra omnes Ecclesias, supra oi es totius orbis pastores tribuit, & ipse sit catholica Ecclesia virtualis (uti asserit B rminus) idemque, juxta Canonistas, *synodum faciat generalem:* sequitur reliq Ecclesias à Papa & episcopis Papalibus insessas, pressas, expoliatas, illis es instar ingentis & informis trunci, aut instar ovium, boum, & pecorum campi. Q antehac ordini & potestati synodali adversati sunt, perperam eam conceperunt, tanquam

tanquam extraneam quam, ab Ecclesiis particularibus earumque potestate realiter distinctam & ipso facto separatam: qualem in Papatu tribuunt uni & soli episcopo, ab omnibus dioecesios suae Ecclesiis & pastoribus independenti; & qualem tribuunt Papae ab omnibus totius orbis Ecclesiis & pastoribus independenti. Stolidè etiam aut improbè nonnulli ex nostratibus quibusdam Apapistis (forte aut Libertinico, aut Hobbesiano spiritu ex Cive aut Leviathane illius afflati) receptum & approbatum apud nos regimen presbyteriale, ejusque exercitium, hierarchiae ac novae Episcopo-Papalis tyrannidis nomine infamant. Quasi scil. à synedriis, classibus, synodis, & quidem independentibus, omnes fideles & Ecclesiae absolutè dependerent, & ministri, synedria, classes, synodi coactivam potestatem, & jurisdictionem propriè dictam h. e. cum imperio in omnes affectarent aut usurparent. Quibus improbis commentis & calumniis virorum saepe non malorum animos ab Ecclesia reformatâ, ejusque ministerio & ministris alienari contingit. Contra haec imminentia novae & tam exosae Belgis Papalis hierarchicae pericula nostros praemoneri conveniebat: scil. Hic sibilus antiqui serpentis, ut contra Caesareo-Papatum, & contra heterodoxiam, atque ordinis Ecclesiastici à servatore Christo praescripti mutationem (quam nonnulli haud segniter parturire videntur) homines minus vigilarent, immo & imprudentes gradum ad eadem struerent. Libertinis, Enthusiastis, Antitrinitariis, aliisque errantibus & mundanis similia contra ministros reformatos & regimen Ecclesiae blaterantibus, satis superque antehac responsum est. Remonstrantibus, synodos potestate decidendi controversias privantibus, & fere in colloquia, collationes, & consultationes transformantibus, responsum est in actis synodi Dordrac. *sess.* 25. & 26. Quae anonymus vernaculis scriptis (inter quae unum emicat tit. *Abominatio* [pag. 231.] *vastationis* &c. seu Nullitates synodi &c.) contra synodorum ordinem & potestatem, post habitam synodum Dordracenam, emiserunt, quamvis olim mihi lecta, apud nostros vix tanti facta sunt, ut ea publico examine dignarentur. Sed quae in apologiâ *cap.* 25. majori cum studio & attentione de eadem materiâ recoquunt, alibi examinantur (infra *lib.* 4. ubi de potestate Ecclesiasticâ), praesertim calumniae fol. 300. b. de *ipsissimo arcano*, ἀκροθινίῳ ***Papatus*** &c. Dictis Separatistis & congregationalibus, qui aliquid affine hierarchiae Romanae in regimine nostro presbyteriali & synodali se videre putabant, nos supra *cap.* 2. & 3. *de unione Ecclesiarum, earumque regimine in* classibus & synodis reposuimus, ex facto aut abusu aliquo (de quo forte audiverunt) non esse de ipso classicali & synodali ordine judicandum; nec velle ipsos ut ex abusu aliquo sui congregationalis regiminis, de ipso regimine judicetur. Ibidem sic limitavimus & distinximus omnia, ut libertati & potestati Ecclesiarum particularium, per synodalem non praejudicetur: non magis quam per ordinem & potestatem presbyterorum docentium & gubernantium, aut potestatem totius Ecclesiae congregationalis, libertati membri aut membrorum in illâ Ecclesiâ; quamvis à totius Ecclesiae, aut à presbyterii ἐπισκοπῇ *Ac*
20. *vers.* 28. dependentium, eidemque obedientium, *Hebr.* 13. *v.* 17. Addimus n
ibi dictis Ordinis nostri Ecclesiastici *artic.* 30. *In majori conventu non tractabi*
nisi quod in minori conventu absolvi non potuit, aut quod ad Ecclesias majoris
ventus communiter pertinet. Hanc determinationem *supra* 3. *cap.* 2. & 3. de cla
bus & synodis explicuimus, & in praxi Ecclesiasticâ, pro nostrâ parte, perpetuo
duimus observare. Quo facto capitale anti-synodalium contra consistoriales, sy

dicas, classicas subordinationes ac dependentias praejudicium plane exciditur. Abusus enim particulares alicujus, aut aliquarum classium, aut deputatorum classicalium ac synodalium huic ordinis nostri *artic.* 30. repugnantes ego nunquam probavi aut probabo: ita ut perperam tales ordinis nostri παρεκβάσεις ordinem nostrum interpretati sint. Ego in hâc sententia & proposito meo magis magisque confirmatus sum per saepe relatum & inculcatum mihi à clariss. collegâ in eruditione theologicâ pariter & in prudentiâ ac praxi Ecclesiasticâ versatissimo nunc μακαρίτῃ: *Ego*, ajebat, *datâ occasione*, *Ecclesiam contra synedrium*, *& synedrium contra classem*, *& classem contra synodum tutatus sum.* Intelligebat synedriorum, classium & synodorum potestatem ad usurpationes & abusus se extendentem. Scripta nostra, hactenus edita, imprimis politicae Ecclesiasticae liber primus hanc sententiam sonat. His non obstantibus non [pag. 232.] veritus est tenebrio quis, *Hobbesii Leviathane* aut *Cive* pastus, & odio adversus reformatos theologos ac concionatores, receptamque doctrinae puritatem, & receptum regimen Ecclesiasticum turgens, in libello famoso mendaciis & calumniis farto, mihi contrariam sententiam impingere, aut saltem in contradictionum labyrinthum me detrudere. Probatio ipsius ex eo deducitur, quod contra proximè praecedentis synodi anno 1667. actiones, unà cum synedrio hujus Ecclesiae exceperim, non esse conformes recepti ordinis nostri *artic.* 30. quod synodus per se, immediatè, & primò non tantum decreverit, huic Ecclesiae nostrae commodatum concionatorem aliunde curare, sed etiam ipso facto concionatorem quem elegerit, eique synodali autoritate hujus oneris susceptionem imposuerit; atque insuper per deputatos suos dimissionem ejus, ad hanc operam in alienâ Ecclesiâ praestandam, apud synedrium & ampliss. loci illius Magistratum, sollicitaverit: antequam de tanti momenti negotio, in synedrio, aut classe intus aut θύραθεν quidquam propositum, nuntiatum, monitum, postulatum, deliberatum, aut in alterutram partem benè aut malè conclusum fuisset.

Hoc judicium (an indicium) synedrii nostri, ἀκρισίας & erroris convincere conantur ex factis synodorum aliquot Hollandicarum Delfensis 1628. Leidensis 1629. & Schoonhovianae 1630. quibus & ego interfuissem. *Resp.* 1. An ego meo suffragio, quod unicum decisivum mihi tantum competebat in synodo Delfensi (siquidem in Leidensi & Schoonhovianâ, deliberativum solummodo mihi tanquam synodi tunc temporis deputato, relictum erat) illud decreverim, quod factum narrat anonymus; nondum probavit: itaque hinc efficere non posset me mihi contradicere, & instar Protei aut cothurni versatilem esse. 2. Ego nego, me suffragio meo, aut tres synodos illas sive paribus sive potioribus suffragiis immediatè & primo, insciâ aut invitâ Ecclesiâ & synedrio ac classe Roterodamensi seu *Schielandicâ* (uti communiter appellatur) decrevisse commodationem, & ministrum aut ministros commodatos aliunde elegisse, vocasse, & ad Ecclesiam illam Roterodamensem misisse: & quidem antequam aliquid de ...mmodatione concionatorum, in synedrio aut classe Roterodamensi propositum, qu...situm, deliberatum, postulatum, decretum, tentatum esset, sive bene sive malè; & ...equam aliquid de illius Ecclesiae praesenti necessitate, & consequenter comm...onis necessitate, deque Roterodamensis Ecclesiae, synedrii, classis incide...us turbationibus & contentionibus, ad synodum à synedrio, aut senioribus E...esiae Roterodamensis, aut à classe *Schielandicâ*, aut deputatis synodi, per modum de...tionis, aut querelae, aut provocationis [pag. 233.] delatum fuisset. Non solent

solent Synodi Zuydhollandicae negotia aut causas in Ecclesiâ illâ aut aliâ quacunque, à synedrio aut classe tractanda & non tractata, nec ad se aliquo istorum modorum (quos supra *cap.* 2. recensuimus) delata aut devoluta, tractare; atque ita Ecclesias particulares & synedria, omni regimine, & potestate privare. Si quae synodi aut classes tale quid fecissent, eas non secundum, sed contra ordinem fecisse dicendum esset; uti ad *Congregationalium* Achilleum contra ordinem & regimen presbyteriale argumentum antehac respondimus. Et in actis synodalibus Hollandicis inveniuntur correctae aut improbatae aliquando usurpationes quarundam classium, in tractandis negotiis aut causis, in Ecclesiâ particulari non prius tractatis, sive bene sive malè. Et synodus hujus provinciae Ultrajectinae antehac negotium & causam ministri negligentis, ad classem delatam, in synedrio Ecclesiolae alicujus vicanae prius tractandam judicavit, eoque remisit. Sed de his aliisque in historiis, & apologiis (si necessitas tulerit, ut tales aliquando edantur) ex professo & pluribus agendum erit. Quod si anonymus ausus fuerit in lucem prodire; spondeo me, fabulas seu infelices historias, mendacia, calumnias, Hobbesiana axiomata, ipsi ob oculos positurum: imprimis synodos Delfensem 1628. Leidensem. 1629. Schoonhovianam 1630. (quibus ego interfui) ab usurpatione & ἀταξίᾳ, quam illis imponit, purgaturum.

IV. *Quaest. An statae, sive anniversariae, sive semestres synodi sint habendae? Resp.*

1. *Concl.* De oecumenicis seu universalibus Neg. Quia vix possibile est, ut ordinariae ejusmodi synodi habeantur. Vix etiam possibile ut unquam occasionatae habeantur. Saltem unquam post tempora apostolorum habitas fuisse mihi non sit verisimile. Nam quod primae quatuor habitae & dictae fuerunt *oecumenicae* & universales (Nicena, Constantinopolitana, Ephesina, Chalcedonensis), id factum stylo curiae: fuerunt enim celebratae ab Episcopis Ecclesiarum in imperio seu orbe Romano; quibus aliquando adjunxerunt se aliqui episcopi aut delegati Ecclesiarum quarundam in Barbarico (hoc est, extra imperium Romanum): uti constat ex *can.* 23. *Concilii Chalcedonensis.* Orbem vero seu regiones extra limites imperii Romani sitas fuisse appellatas *Barbariem* & *Barbaricum* discimus ex Carthaginiensis Concilii anno 397. *can.* 16. *Gellio lib.* 19. *cap.* 12. *Ammiano Marcellino lib.* 18. *L.* 2. *C.* de commerc. *Lampridio in Alexandro Severo.* Ex opposito orbis Romanus dictus fuit *Romania*, *Athanasio* ad solitariam vitam agentes; Epiphanio haeresi 66. *Euagrio lib.* 6. *cap.* 20. *Orosio* histor. *lib.* 7. *cap.* 43.

2. *Concl.* Ut synodi Nationales (quas etiam *generales* appellant) [pag. 234.] extraordinariae & occasionatae subinde habeantur (occasione & statu rerum ita ferente) necessarium est, ad fidei & substantialis ac generalis regiminis Ecclesiastici unitatem & integritatem conservandam, & defectus cujuscunque ingressi aut ingredientis seu irrepentis, emendationem aut impeditionem procurandam. Sic sentiebant, & consulebant theologi in Belgio, & reformati extra Belgium, quotquot orthodox e & unitatis ac pacis Ecclesiasticae studio ferebantur. Et sic post multas Remons an-tium & Magistratuum quorundam ab ipsis seductorum tergiversationes & c tra synodi Nationalis convocationem oppositiones, potioribus suffragiis decern unt Supremae confoederatarum provinciarum Belgicarum potestates; Geldriae il., Zelandiae, Frisiae, Groning.-Omlandiae: contra quam decretam synodi indictio em in consessu Ill. ac DD. Ordd. General. tunc protestabantur delegati provincia um ol-

Hollandicae & Ultrajectinae. Quatuor dictarum provinciarum potestatibus haut multo post accesserunt Illustr. & potentes ordines Transysulaniae; & tandem post factam autoritate dictarum quinque provinciarum mutationem aliquam quorundam senatorum per celsissimum principem *Mauritium* Ultrajectinae & Hollandicae aliarumque trium provinciarum praefectum (Belgicè Stadt-houder) & supremum militiae Belgicae tam navalis quam terrestris capitaneum, in eandem sententiam concesserunt Ill. DD. ordines Ultrajectini & Hollandici; quorum deputatos antehac contra indictionem & convocationem synodi Nationalis in conventu Ill. & praepot. DD. Ordinum Generalium protestatos esse, modo memoravimus.

3. *Concl.* Admodum conveniens est ut ordinariae & anniversariae synodi Nationales in quaque natione habeantur. Sicuti in Scotia hoc observatum fuit, & in Gallia, Hungariâ & Transylvaniâ. Quod si tamen ob difficultates aliquas quotannis haberi & celebrari nequeant; ut altero quoque anno, aut ad minimum tertio quoque anno celebrentur, uti illud statuitur in Belgicarum Ecclesiarum synodo nationali Embdanâ anno 1571. *artic.* 9., in synodo Nationali Dordracenâ 1578. *artic.* 45. & Hagiensi 1586. *artic.* 44. & Dordracenâ anno 1619. *artic.* 50. In Codice canonum Ecclesiae Africanae *can.* 95. de synodi *universalis* gr. *κοίνης* & *can.* 92. Καθολικῆς celebratione, constituitur in Concilio Carthaginiensi anno 407. [?]

„Placuit ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties „exegerit causa communis, id est, totius Africae, undecumque ad hanc sedem [pro „concilio] datae literae fuerint, congregandam esse synodum in eâ provinciâ ubi „opportunitas persuaserit, causae autem quae communes non sunt, in suis provinciis „judicentur." [pag. 235.]

Canon 96. proximè sequens, qui est ejusdem Concilii.

„*Ut ab electis judicibus provocare non liceat.*

„Si autem fuerit provocatum, eligat qui provocaverit judices, & cum eo & ille „contra quem provocaverit: ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare."

Idem sancitum fuit *can.* 122.

Alibi (*can.* 28.) presbyteris, diaconis, caeterisque inferioribus clericis facultas conceditur ab Episcopo suo, ad vicinos episcopos, ab iis ad primatem aut universale concilium provocandi. Et *can.* 20. statuitur, ut proprius eorum episcopus adjungat sibi ex vicinis episcopis sex in causâ presbyteri & tres in causâ diaconi, eos scil. quos accusati petierint, atque ab iis causa ipsorum discutiatur. Et *can.* 19. statuitur ut episcopi accusati causam accusator ad primatem provinciae ipsius (gr. *παρὰ τοῖς τῆς αὐτοῦ χώρας πρωτεύουσι*) deferat, ut coram electis judicibus causam dicat. Quod si ad concilium universale anniversarium (gr. *σύμπασαν τὴν ἐτησίαν σύνοδον*) accusatus occurrere noluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis sententiam dixisse judicetur.

[illegible]cilium Chalcedonense *can.* 9. & 17. statuit, ut controversiae à selectis judicibu[illegible] à synodo provinciali judicentur, & si quis à metropolitâ suo aut proprio episco[illegible] injuriâ affectum conquereretur, apud exarchum seu primatem dioecesios litiget, ho[illegible]t patriarcham, vel *Constantinopolitanam sedem* uti loquitur *can.* 17. Qua hic ind[illegible]cari volui, ut constet antiquae Ecclesiae ordinem & praxin, analogum quid habui[illegible]e nostrae, ubi à synedrio ad classem, à classe ad synodum particularem seu provin[illegible]. & ab hac ad synodum nationalem seu generalem provocatur.

4. *Concl.* Synodi particulares (quae etiam *provinciales*, *regionariae*, *dioecesianae* dici possunt) ut ad minimum semel quotannis celebrentur, ipsa negotiorum & causarum istic tractandorum necessitas postulat, & docent statuta ac praxis nostrarum, aliarumque reformatarum in orbe Christiano Ecclesiarum, ut & antiquorum. Extraordinariae synodi particulares quovis tempore haberi & convocari possunt ac debent, quotiescunque necessitas ita tulerit, & periculum futurum esset in morâ.

Qui celebrationem synodorum non tantum Nationalium sed & provincialium improbant aut impediunt, non immerito censendi sunt orthodoxiae & unionis, concordiae, disciplinaeque Ecclesiasticae conservandae odio aestuare, saltem iisdem minus favere & studere. Tales tacitos osores aut frigidos fautores expertum est Belgium nostrum, ubi Magistratus Leidensis in Remonstrantiâ suâ anno 1582. Ill. Ordd. Hollandiae [pag. 236.] exhibitâ inter alia in ordine Ecclesiastico à synodo Nationali Middelburgensi anno 1581. concepto taxabat articulos de synodis particularibus annuatim, & de Nationalibus tertio quoque anno celebrandis. Ordines Hollandiae à Sejano suo seducti, potioribus suffragiis non tantum Nationalis synodi convocationem impediebant, sed & contra decretum a. 1617. de convocatione synodi à potiori parte provinciarum factum protestabantur atque insuper ordinariam & anniversariam duarum synodorum Hollandicarum celebrationem prohibebant ab a. 1608. usque ad annum 1618. Quae minimè fieri debebant ab illis, quorum terrae seu provinciae Hollandicae merito applicari possent ista adagia *Semper adfert Libya mali quippiam.* Et *semper Africa aliquid mali apportat.* Quae nova monstra haeresiōn regio haec ab inchoatâ reformatione extulerit, & quot ac qualia istic etiamnum nidulentur, aut in libero aëre volitent nimis notum est: ut ob hanc novorum monstrorum frequentiam, imprimis istic necessaria sit synodorum frequentia. In antiquâ & sequiorum saeculorum Ecclesiâ haeresibus, factionibus, contentionibus infestâ, synodorum remedium adhibitum fuisse, disces ex historiâ Ecclesiasticâ, tomis conciliorum, codice canonum Ecclesiae universae, & Ecclesiae Africanae, Conciliis Gallicanis, aliarumque nationum seorsim editis; & compendio ex Cythraei catalogo conciliorum a. 1621. Argentorati edito in 4 una cum *synodico* gr. lat. omnes synodos usque ad annum 868. continente. Imprimis Justelli praefationem ad codicem canonum Ecclesiae universae, ejusdemque praefationem ad codicem canonum Ecclesiae Africanae, cuivis istarum rerum studioso legendas & relegendas commendo. Reliqua ad apparatum scientiae conciliaris pertinentia indicavi in Bibliothecâ *lib.* 2. *cap.* 7. & *seqq.* Pastoribus & senioribus in Belgio nostro imprimis consulenda sunt acta synodi Nationalis Dordracenae anno 1618. 1619. & acta synodorum provincialium, aut saltem Repertoria ad acta synodorum provincialium, quae *M. S.* haberi possunt; ut & actorum synodorum Zuydhollandicarum exemplaria in quibusque classibus Zuydhollandicis; & exemplaria repertorii ad acta synodalia Zuydhollandica in variis consistoriis Zuydhollandicis & in manibus plurium ministrorum. [illegible]nsultum esset ut quisque minister & senior Ordinem Ecclesiasticum anno 16[illegible] & anno 1619. & repertorium synodale in conclavi Ecclesiastico aut in loco conve[illegible]us consistorialis omnium oculis exposita perlustraret, eademque & quavis datâ oc[illegible]sione consuleret, atque ad illa recurreret, tanquam particularia regiminis Ecclesia[illegible]ici sive directoria, sive commonitoria.

V. *Quaest. An delegatus à consistorio ad classem, aut à classe ad syno[illegible] ut cla[illegible]sis*

classis aut synodi partem faciat, possit sibi substituere vicarium? [pag. 237.] *Resp.* Neg. quia non habet potestatem substituendi: non magis quam legatus à principe aut Republicâ ad alium principem aut aliam Rempublicam potestatem habet, domi suae manendi, aut aliò peregrinandi, & in legatione ad alios principes aut Respublicas alium quem pro arbitrio suo substituendi. Quod episcopi Romani in indictis conciliis universalibus aliisque non comparuerint, sed legatos suos seu vicarios eo miserint, illud ad ἀταξίαν & peculiare stratagema relegandum est Cum omnes totius orbis Romani episcopi illic convenirent, non poterat nec debebat abesse Romanus. Et quod ad consistoriorum ad classem, classium ad synodum provincialem seu particularem, synodorum particularium ad Nationalem delegatos: non habent illi potestatem substituendi: Sed si per morbum aut aliud aliquod incommodum, ipsi delegati impediantur ad synodum accedere, aut si accesserint tamdiu istic subsistere, jam ab eodem conventu, à quo ille missus, substituendus substitutus eligitur & designatur. In quem finem consistoria, classes, synodi (ne tali in casu necesse esset peculiares conventus celebrari), in designatione delegatorum ad classem aut synodum, eâdem operâ designant alterum seu secundum, qui in casu impedimenti nomine consistorii in classe, aut classis in synodo particulari, aut synodi particularis in synodo Nationali seu generali legatum & deputatum agat, & cum aliis classem, aut synodum constituat.

Idem obtinere debet in quibuscunque aliis consistorialibus, classicalibus, synodalibus legatis aut deputatis apud exteras Ecclesias, aut apud Magistratus sive fideles sive infideles sive inferiores sive superiores negotia quaedam gesturis & curaturis. Instructionem ejusmodi legatis datam antiqui appellabant *commonitorium.* Uti videre est in canone 97. codicis canonum Eccles. Africanae: „Commonitorium fra„tribus Theasio & Euodio legatis ex Carthaginiensi Concilio *(anno scil.* 404. *cele„brato)* ad gloriosissimos religiosissimosque principes missis, cum domini auxilio „imperatores adierint, ut eis insinuent &c."

Sunt & aliae quaestiones de conciliis quae suppositâ hierarchiâ Romano-Papali in Papatu agitantur, de quibus nobis hic minimè laborandum est, quales:

An Papa subsit concilio Oecumenico, an vero Concilium Papae.

Concilii generalis decretis an Papa ligetur.

An ejus decreta obligationem inducant, Papae autoritate non confirmata.

An concilium generale, Pontifice de gradu dignitatis dejecto, possit absque Cardinalibus eligere.

Concilium generale an suam autoritatem proximè à Deo habeat, an à Papâ. [pag. 238.]

Concilium generale an ex hoc dicatur solum quod legitimâ Papae autoritate convocatur, quamvis non omnes episcopi conveniant.

cilium generale legitimè congregatum & per legatos Papae celebratum, an ha t autoritatem in rebus fidei & morum definiendis ante confirmationem Papae?

Papa generale. concilium jure possit in alium locum transferre, vel ad aliud te s prorogare, aut omnino dissolvere?

papa factus haereticus subsit tantum potestati Ecclesiae ministeriali, & non au tativae?

cilium generale possit errare in definiendo, absente Papa.

De

De his quaestionibus, si cui vacet, videat disquirentem Azorium *part*. 2. Institut. Moral. *lib*. 4. *cap*. 13. & *lib*. 5. *cap*. 10. 16.

VI. *Quaest. An sint concipiendae & praefigendae conditiones, quibus synodi provinciales & nationales celebrandae, praesertim extraordinariae; & quae qualesve sint illae conditiones? Resp.* Quod ad prius omnino affirmatur: ne sit quasi conciliabulum, aut quasi fortuitus subitaneus & inordinatus hominum confluxus; ubi ignoratur, à quibus, de quo, quo ordine, & modo synodus aperienda, & actiones inchoandae & continuandae.

Ad 2. respondemus, pro variâ temporum, locorum, personarum tum Ecclesiasticarum tum politicarum, ut & rerum ac causarum agendarum conditione, conditiones posse variare. Synodi nationalis Dordracenae anno 1618. habendae conditiones in conventu Ill. DD. Ordinum foederati Belgii conceptae ac statutae actis synodi Dordracenae *sess*. 4. insertae istic legi possunt. Sed illa synodus Nationalis erat extraordinaria. Principes protestantes in Germaniâ synodi universalis (Ecclesiarum scil. in Europâ seu Christianismi Occidentalis) designabant & probabant conditiones; quas in concilii Tridentini celebratione deesse ad oculum demonstrabant, in libro anno 1564. edito hoc tit. **Statliche Außfurung der ursachen/ darumben die Chur. Fursten und auch andere Stende der Augspurgischen Confession des Papst Py. IV. außgeschriben vermeynt Concilium/ so er gegen Trient aengesetzt/ nit besochen khunden noch zu besoche schadich gewesen sind. etc.**

Sunt autem novem requisita concilii universalis tunc temporis instituendi & celebrandi, 1. *Ut* indicatur, non à Papâ, sed ab imperatore. 2. *Ut* locus concilii sit idoneus & tutus; & quidem in Germaniâ. 3. *Ut* ex quaque natione evocentur aut admittantur, viri doctrinâ, pietate, [pag. 239.] virtute eximii, episcopi scil. cum abbatibus praepositis, superintendentibus, theologis, pastoribus, concionatoribus, aliisve ministris Ecclesiasticis, etiam regibus principibus eorumve legatis, & reliquis laicis. 4. *Ut* sit universale ex omnibus aut plerisque Christianismi nationibus collectum. 5. *Ut* omnes, qui Papae juramento obstricti sunt (quales erant omnes istius temporis episcopi & generales ordinum religiosorum) à juramento illo absolvantur. 6. *Ut* omnes ad deliberandum & determinandum de controversiis religionis in concilio admissi, juramento se obstringant ad consilium aut judicium ferendum conformiter sacris literis. 7. *Ut* omnes censurae, aggravationes, excommunicationes per bullam curiae annullentur aut pro nihilo habeantur, aut revocentur. 8. *Ut* Christus solus praesideat in concilio, tanquam caput & judex, per Scripturam unicam regulam & normam.

Singula haec requisita *pag*. 546-656. rationibus & autoritatibus ibidem munierunt: & ob defectum istorum, Concilium Tridentinum non esse universale, Christianum, liberum concilium multis ab initio libri probatum atque adeo omni jure improbatum *pag*. 656. usque ad finem, per modum repetitionis concludunt. Illegitimus & minimè conciliaris Tridentinorum procedendi modus ex historiâ concilii Tridentini à quolibet partium studio non occaecato deprehendi potest. Illegitimè convocatum, illegitimè habitum, illegitimè decreta & anathemata ejus concepta sunt, uti eruditissimi theologi Chemnitii refutatio tit. Examinis anno 1565. edita satis superque docuit.

Quod ad celebrem synodum Nationalem Ecclesiarum Belgicarum anno 1618. & 1619.

1619. Dordraci celebratam attinet, eam legitimè indictam & convocatam, legitimè habitam, & legitimè decreta de controversiis quinquarticulanis, aliisque negotiis & causis Ecclesiasticis condita fuisse, contra quosvis eandem ineptis cavillis, putidis calumniis, frivolis censuris insectantes, orthodoxi hactenus quâvis occasione defenderunt. Et certe qui synodo illi interfuerunt & non tantum acta quaelibet ab actuariis praelecta postea suis suffragiis probarunt, sed & omnia quae etiam inibi ab omnibus & singulis dicta & acta fuerunt, accuratè in scedis suis notârunt (inter quos ego nomen meum profiteor) stante pede facile mendacia, calumnias, cavillos, falsas criminationes difflare potuerunt, quae insparsa libellis quibusdam; inter quos libellos eminet scriptum tit. **Nullityten der Nationalen synodi gehouden binnen Dordrecht in den jaren 1618. ende 1619.** duabus partibus editum 1622. in 4. Nullitates enumerat ex parte indicentium synodum. Quia Proviciae unitae per suos deputatos ad [pag. 240.] collegium Ordinum Generalium, potioribus suffragiis non poterant decernere indictionem seu convocationem synodi Nationalis. Sed hanc quaestionem illi movent regimini politico. Et dato, eam justè moveri, an inde sequeretur synodum illam esse nullam, aut planè illegitimam. In origine aut originatione rei, aut in praeambulis & praeparatoriis ad eam, potest aliquod vitium intercurrere, quod tamen rem cum producta & facta est, non facit nullam. In sponsalibus & conjugio ineundo aliquando non sine vitio & ἡττήματι laboratur: quod tamen cum factum est tenet. An delegati ab Ecclesiis non constituerent synodum si illa exsertè à Principe aut Magistratu non esset indicta, & ipsorum delegati aut commissarii in eâ non comparerent? Prima synodus Nationalis Ecclesiarum reformatarum in Galliâ habita fuit Parisiis anno 1559. absque regis indictione. Idem dicendum est de primis synodis Nationalibus Ecclesiarum Belgicarum habitis Vesaliae & Emdae. De synodo Nationali Middelburgi anno 1581. habitâ, certum est, eam fuisse primò indictam & convocatam per Ecclesias aut Ecclesiarum deputatos, ut & inchoatam celebrationem ejusdem synodi (& quidem absque praesentiâ deputatorum seu commissariorum, uti vocant, politicorum), eandemque fuisse permissam & postea ab Illustr. DD. Ordd. generalibus probatam: uti constat ex responso nomine synodi Harlemensis a. 1582. Ill. Hollandiae Ordd. exhibito, & eodem anno Delphis in officinâ *Albarti Henrici* excuso in 4. fol. B. Unde narrationem hanc apologeticam de synodi Middelburgensis 1581. convocatione & celebratione repetit *D. Triglandius* in animadversionibus ad historiam Ecclesiasticam *Joh. Wtenbogardi*, Belgicè in fol.

Sed quid opus multis ad hanc praetensam nullitatem respondere, cum constet quatuor provinciarum (Geldriae, Zelandiae, Frisiae, Groning.-Omlandiae) suffragiis, de synodo Nationali convocandâ & celebrandâ etiam accessisse suffragia provinciae Transysalanicae, Ultrajectinae, Hollandicae: uti ipse Nullitatum scriptor fatetur. Quod autem narrat, aut conjicit per quos aut quâ ratione inductae sint illae provinci[illegible] decernerent convocationem synodi Nationalis, ad rem nihil facit: modo decr[illegible]rint. Si quis exciperet contra famosa illa decreta Ill. Hollandiae Ordd. a. 1614. & [illegible]7. in favorem Remonstrantium condita, quod plerique ex Ordinibus per celebr[illegible] illum ministrum & advocatum suum tunc inducti & seducti fuerint ad talia de[illegible]ta condenda; an ideo negabitur haec esse decreta Ill. Ordd. Hollandiae? Ill. O[illegible] Transysalaniae aut eorum Deputati in collegio Ill. & praepotentum DD. Ordi[illegible] Generalium minimè consenserant, cum quatuor provinciis modo memoratis, in

in convocationem synodi Nationalis; sed postea consenserunt, uti etiam Ordines Ultrajectini, & postremi [pag. 241.] omnium Hollandici. Quae ergo ex indictione & convocatione politicâ *Nullitas* fabricari poterit?

Alia *Nullitas* extrahi posse putatur, ex non-qualificatione delegatorum ad istam synodum, futiliter ac saepe scurriliter garriendo & fabulando, de defectu eruditionis, aut probitatis & bonae conscientiae aut utriusque in quibusdam synodalibus. Omnes juramentum praestiterant, se secundum verbum Dei judicaturos de controversiis illic tractandis; & tamen erant à Remonstranticis opinionibus alieni, & contrariis sententiis addicti, & addictissimi: ideoque studio partium occupati erant, nec poterant bonâ conscientiâ sedere ut judices, & judicio de controversiis Remonstranticis defungi, nec tales debuissent à synodis provincialibus eligi & mitti ad synodum Nationalem, uti nec ab Illustr. Ordd. Generalibus, eorumque delegatis in eadem synodo cum literis fidei istic exhibitis & lectis approbari & admitti. Hae consequentiae omnes inaedificantur isti querelae Remonstrantium, quod constaret synodales, non Remonstranticae sententiae de praedestinatione de libero arbitrio & gratiâ, sed oppositae esse addictos. Quam absurdam querelam & exceptionem vide refutatam in Actis synodalibus *sess.* 29. & confer *sess.* 26. *pag.* 84. & *seqq.* scriptum synodi Zuydhollandicae Delphis anno 1618. celebratae, Ill. Hollandiae Ordinibus exhibitum; quo refutantur requisita legitimae synodi Nationalis habendae, à Remonstrantibus proposita; quibus in antecessum haut obscurè excipiebant contra indictam synodum Nationalem Dordraci propediem inchoandam. Quae sigillatim adversus doctrinam & ἱκανότητα, aut adversus probitatem & vitam moresque inculpatos quorundam sive Belgicorum, sive extraneorum synodalium excipiunt, ad meras fabulas, aut ad putidas calumnias, aut ad ineptas cavillationes, releganda censemus. Qui eos legitimè delegârunt ad synodum Nationalem, eo ipso testati sunt, constare sibi de eorum aptitudine, quod ad doctrinam, & probitatem moresque inculpatos.

Quae à Remonstrantibus in Actis & scriptis synodalibus a. 1622. editis in 4. & in Apologiâ disputata sunt contra canones seu determinationem controversiae Quinquarticulanae omnium & singulorum synodalium subscriptione testatam, ab *Amesio* in refutatione scriptorum Anti-synodalium, *Isaaco Junio* & *Triglandio* in antapologiis, Vedelio in arcanis Arminianismi, satis superque profligata sunt. Quod ad considerationes Remonstrantium in catechesin & confessionem à synodalibus lectas, antequam judicium ferrent de catechesios & confessionis orthodoxiâ; aliaque dubia aut heterodoxa extra & praeter quinquarticulana; ea postea in *Altingii* theologiâ Elencticâ, Problematicâ &c. *Triglandii* [pag. 242.] Antapologia, Vedelii in arcanis Arminianismi, *Hoornbeeck* Socinianismo confutato, aliisque in systematibus & locis communibus, quae post editam Remonstrantium apologiam, Responsum ad excerpta, Vindicias seu Vedelium Rhapsodum, prodierunt. Nullitatem quam fundant in ineptitudine in ἀπαιδευσίᾳ aut ignorantiâ theologicâ exterorum theologorum, & quorundam Belgicorum sic edisserunt *part.* 1. *cap.* 7. *pag.* 62.

„Non esset difficile, ajunt, probare, de magnâ parte eorum, qui in hâc synodo „sederunt, non tantum tanquam seniores, sed tanquam concionatores tam exteri „quam Belgici, quod ad has actiones synodales nullo modo idonei essent."

Et *pag.* 64. de exteris theologis sic declamant.

„Quod ad eruditionem, experientiam, & intellectum eorum in articulis controversis,

„sis, non tantum supra Belgicos non eminebant, sed in multis partibus cum quibus-„dam Belgarum non comparandi: uti ex variis admodum simplicibus, sordidis, „& puerilibus orationibus & propositionibus in synodo satis apparuit; quas saepe-„numero ex chartis ad lucernam vix praelegere poterant, quamvis satis diu in stu-„dium eorum incubuissent." Cogitet lector de *Davenantio*, *Wardo*, *Altingio*, *Martinio*, aliisque exteris, quorum doctrina editis scriptis inclaruit. Ne autem temere in ἀπαιδευσίαν & ruditatem multorum exterorum & Belgarum declamasse videantur, *pag*. 60. duos digito monstrant, *Georgium* episcopum *Landafensem* & *Petrum Pontanum*, seniorem Amstelodamensem. De priori sic ibidem fabulantur. „Unicus ille episco-„pus *Landafensis*, quo tantopere in hac synodo se ostentant, ne quidem potis erat „unicam orationem latinè efferre (quando eam ante oculos scriptam non habebat) „sine haesitatione, aut sine Doctorum suorum adminiculo & suffulcimento: & scien-„tia atque experientia in controversiis doctrinarum non multo major erat." Sed merito quaeri posset, cujus avis indicio de inscitiâ & imperitiâ hujus venerandi senis illi certiores facti sint? an in suffragiis super doctrina ferendis hoc ostendit? Minimè. *An* ex Remonstrantibus aliqui, suo & suorum judicio tam docti & exercitati theologi scil. cum illo coram toties aut tamdiu contulerunt, ut ex rudentis voce, asinum satis cognoscere potuerint? Non arbitror. Quod ad latini sermonis peritiam & usum, aliter sanè de eo testari possunt aliqui synodales Belgici, qui in synodo non tantum eum publicè loquentem audivimus, sed & privatim domi ipsius sermonem cum illo miscuimus. Sed dato non concesso, usum latini sermonis illi tam promtum & expeditum non fuisse, uti hoc evenisse novimus viris apprimè eruditis, quid hoc ad probandam latini sermonis imperitiam? [pag. 243.] immo quid idem, ad probandam theologiae scripturariae & elencticae imperitiam. De posteriori sic ibidem *p*. 65. „Sed extra omnem rationem & discretionem evagatur, quod inter alios *Petrus Pon-„tanus* senior Ecclesiae Amstelodamo-Wallonicae à principio usque ad finem in hac „synodo sederit tanquam controversiarum istarum judex, juramentum juxta cum „aliis patribus synodalibus praestiterit, de propositis materiis deliberaverit, & de-„creverit, & tandem synodalibus canonibus juxta cum omnibus magnis praelatis „Doctoribus & Professoribus, subscripserit; absque vel minimo latini sermonis in-„tellectu, multo magis locutione. &c. Cogita plures istic sedisse; qui causae prin-„cipalis omnimodo ignari, clausis oculis aliorum sententias & suffragia secuti sunt, „modo tantum latinitatis tenerent, ut *placet* effari possent. &c. Et qui ipsi tantum „non nossent, iis in scedulâ ab aliis scribebatur, quod dicturi essent, quam saepe „(uti psittacus lectionem pronuntiat) praelegebant, atque hac ratione honori suo „consulebant." Posteriori huic fabulae nihil reponi potest quam *mentire audacter*, *semper haerebit aliquid*. Priori de ignorantiâ latini sermonis, quam *Pontano* seniori Amstelodamensi attribuunt, ejusque sessionem & judicium synodale graviter accusa[illegible]; respondemus, quamvis usum latini sermonis expeditum & promtum non habu[illegible]sset, inde probare nequeunt eum alios latine loquentes & scribentes nullo modo in[illegible]lexisse, ne quidem formulam juramenti praestandi, aut canones, quibus subsc[illegible]sit. Fuit enim calumniosa exaggeratio, cum dicunt eum *ne minimum quidem la[illegible]i sermonis intellexisse*. Debuissent hoc probare anonymi Remonstrantes, Nullita[illegible]n istarum scriptores; cum non ignorarent Remonstrantes concionatores tunc a[illegible] reformatas Ecclesias communiter cluisse apocryphos. Deinde ineptè exaggerant,

rant, quod non potuerit ad propositas quaestiones respondere: cum synodales ad plerasque, praesertim quae Remonstrantismum concernebant, non capitatim, sed collegiatim plerumque responderint, sive scripto, sive vivâ voce. Et dato, latini sermonis omnino imperitum fuisse (uti fabulantur), an inde dicti *Pontani* aliorumque synodalium absoluta ineptitudo ad judicandum de controversiis propositis solidè evinci posset? An non ex bibliorum & librorum de illis controversiis linguâ vulgari scriptorum lectione, & collegarum suorum manuductione, eam ἱκανότητα per gratiam Dei potuisset consequi, ut dextrè judicantibus secundum scientiam & conscientiam suam accederet, haut aliter ac *Beroenses Paulo* praedicanti *Actor.* 17? An de privatis quibusdam Ecclesiae membris in controversiis illis apprimè exercitatis, & cum eruditis concionatoribus concurrere audentibus & gaudentibus, & de concionatoribus [pag. 244.] Remonstranticae causae addictissimis sed linguae latinae planè ignaris (quales ego tunc novi), judicaret eos ineptos esse ad judicium de controversiis illis ferendum? Quod autem tam absurdum & inauditum non sit, ut quis in synodo sedens à collegis & collateralibus informetur de iis quae linguâ sibi ignotâ istic proponuntur, & judicium de iisdem una cum collegis formet, probo ex facto synodi Zuyd-hollandicae Leidensis anno 1629. ubi vidi quatuor celeberrimos professores Leidenses, *Polyandrum*, *Thysium*, *Waleum*, *Rivetum* (linguae Belgicae planè ignarum) accersitos comparuisse & super omnibus in synodo Belgicè propositis suffragia sua deliberativa collegiatim formasse, & per primum ac primarium professorem clariss. *D. Polyandrum* enuntiasse. Ejusdem furfuris est, quod *cap.* 5. ubi quartam nullitatem quaerunt in DD. deputatis politicis ad synodum missis cum literis fidei (de quibus in Actis synodalibus *sess.* 1.) quod idonei non essent ad provinciam illam in literis mandati & fidei ipsis impositam, sustinendam: quippe quos rerum theologicarum, & latinae linguae parum peritos audacter pronunciant, nominatim designando *Ill. Dominum Brederodium*, *Generosum D. Aertsbergen*, *Nobiliss. & ampliss. D. D. Nieuburch*, *Muys ab Holy*, *Haegen*, *Hemert*, *Hertevelt.* Sed ejusmodi garritibus (ut nota est ipsorum veracitas, in nostra catechismi Remonstrantici catechizatione ad 9. praeceptum quaest. 66. notata) fidem non tenemur adhibere. Dato tamen, non concesso, ex parte credendum esse quod dicunt, an hinc per certam consequentiam colligent DD. deputatos saltem plerosque non fuisse idoneos ad provinciam illam sustinendam? Non arbitror. Fuisse inter eos, qui non vulgariter sermonis latini erant periti, utique non poterunt diffiteri, & omnes tum synodales, tum literati auditores testari potuerunt, qui eos latine communi nomine loquentes audiverunt. Si quid vel synodo vel citatis Remonstrantibus proponendum esset illud ordinario non capitatim, sed post mutuam inter se collationem decretum sive ex scripto per secretarium suum celeberrimum *Heinsium*, sive vivâ voce per unum ex collegio suo significabant. Quam futiliter ergo nullitas synodi & synodalis judicii ex ineptâ hâc cavillatione, de minus disertis & expeditis in usu sermonis latini quibusdam ex collegio DD. deputatorum politicorum: quod propter desuetudinem aliquibus aliquandò eve[nire] posset in consessu Illustr. & praepot. DD. Ordinum Generalium, quoties legati la[tino] sermone dominorum suorum voluntates & intentiones proponerent (uti factum à le[gato] sereniss. Regis Lusitaniae) eandemque orationem illic habitam, postea scripto [con]signatam eidem Illustr. consessui exhiberent. Neque enim omnes & singuli, in Ill[ustri] illo consessu, quamvis latini sermonis non ignari semper [pag. 245.] aeque exp[editi sunt],

sunt, ad ejusmodi oratoribus pro re natâ satis disertè & decorè respondendum: uti factum aliquoties à serenissima Angliae reginâ *Elisabethâ;* cujus latina responsa excepta & scripta, unum legato Polonico satis prolixum, alterum breve celebri philologo Dominico *Baudio* datum, memini legisse. Uti ergo perabsurdum esset, potestatem & potentiam Ill. illius consessus ejusque legitimas actiones, in tractatione cum tali legato ἐξουθενίζειν, ob magnae & subactae in latinis scientiae defectum, quem quis suspicatur aut deprehendisse se putat in uno atque altero Ill. illius consessus membro: sic non minus absurdum est, excipere contra Ill. & honorabile illud DD. deputatorum collegium, praetexendo unum atque alterum non satis à magnâ & excellenti latinitate instructos esse; quasi illi idonei non essent, ad illud praestandum in synodo, quod ipsis literis mandati & fidei Ill. ac praepot. DD. Ordinum Generalium commissum esset.

Sed omnem absurditatem superat, quod ex quaesitâ & fabricatâ hac exceptione contra excellentiam, aut sufficientiam eruditionis theologicae omnium Ill. DD. Deputatorum, & contra quorundam magnam aut sufficientem latini sermonis peritiam, nullitatem synodi accersant: cum constet, eosdem DD. deputatos nec missos esse nec sedisse in synodo ad judicium de controversiis quinquarticulanis, aut ullum suffragium definitivum de aliis quibuscunque causis & negotiis synodaliter tractandis ipsis injunctum fuisse, in actis synodi *sess.* 1. *pag.* 5. 6. edit. in fol. Ad hanc nullitatem exstruendam ad partes vocatur celeberrimus *Daniel Heinsius* lumen Academiae Leidensis universo literatorum orbi conspicuum & admirandum; quem ajunt „indignum munere secretarii censeri ab omnibus, qui eum norunt; quippe „qui nullius theologiae & pragmatiae ac styli ad munus illud requisitorum peritus „esset, sed homo levissimus, impurus meretricum sectator, ebriosus bibo, effrenis „maledicus, impius derisor, adulator blandiens, qui phialâ argenteâ scurram quem„vis oratione suâ in coelum tollere solet; &c. qui etiam jam à multis annis Re„monstrantibus, eorumque primariis quibusdam defensoribus, ob ingenuam atque „apertam probrosae ipsius vitae redargutionem letaliter infensus fuerat; in „negotio religionis planè instabilis, cothurno versatilior &c." Sic illi in celeberrimum hunc virum quasi in catastâ constitutum obtrectationum & convitiorum spicula confertim emittunt: instar eorum qui Plautinum lenonem (in Pseudolo *Act.* 1. *scen.* 3.) sinistris ejusmodi titulis arietant: Quasi celeberrimus *Heinsius* ut excellenti eruditione, sic publicè notus fuisset tanquam vitiis & sceleribus coopertus. *Ut dolus non dolus est, nisi astu fiat,* sic *mendacium non est mendacium* (alicui malae causae apud homines promovendae aut bonae causae destruendae idoneum) [pag. 246.] *nisi sit comptum* (Belgice **gestoffeert**) ut habet nostratium proverbium. Quo colore, quâ umbrâ verisimilitudinis, infelix charta viri hujus hypotyposi conscribillari potuit? & quidem a. 1622. ipso *Heinsio* adhuc superst[ite] & in sublimi speculâ constituto, in luce hominum versante, quem tanto in h[onore] habebant & habuerant Nobiliss. & ampliss. Academiae curatores, urbis L[eiden]sis senatores, Ill Hollandiae Ordines, omnesque viri honorati, etiam Clariss. c[olle]gae ipsius Professores in Academiâ Leidensi, Reverendi Ecclesiastae Leidenses & [qu]amplurimi in Hollandia aliisque in provinciis, ut & in Galliâ, Germaniâ, Polon[iâ] viri illustres, nobiles, honorati, quotquot in Academiâ Leidensi versatis vir ille c[og]n[itus] innotuisset. Si inter Tartaros ultra montem Imaum, aut inter Iberos tale quid

quid scripsissent, utique astu aliquo viderentur usi fuisse; quod neque facta neque nomen *Heinsii*, aut Academiae Leidensis, aut synodi Dordracenae aut Remonstrantium antehac forte istic audita essent. An verisimile est, Ill. & honorabiles DD. deputatos tam flagitiosum hominem & ad munus secretarii tam ineptum voluisse seligere? Et Ill. ac potentes Hollandiae Ordines, cum Ill. & ampliss. Academiae curatoribus, voluisse eundem fovere tanquam professorem publicum, & Academiae secretarium, ac bibliothecarium? Qui studiorum causâ annis aliquot Leidensem Academiam frequentârunt quorum non pauci etiamnum superstites sunt, & quibus notus fuit *Heinsius*, talem vitiorum & scelerum formam seu *Pandoram* in illo non deprehenderunt, nec scire potuerunt: non magis quam ego, qui integro septennio in Academiâ illâ substiti, & tot eruditissimas *Heinsii* lectiones super *Xenophontis* Republicâ Lacedemoniorum, *Aristophanis Nebulis* & Pluto, *Pindari Olimpicis*, frequentavi, & datâ occasione tunc temporis, ut & post discessum ab Academiâ cum eodem familiariter locutus sum, etiam cum illis, qui propius eum norant, immo in ejusdem contubernio vixerant. Certè improbus *Bolsecus* non tam stupidus mendaciorum architectus fuit; qui decennio post obitum *Calvini* publico scripto horrenda de eodem mendacia buccinabat. Sed nostri famosorum libellorum scriptores in tenebris praesidium suum posuerunt, nomine concelato: & hoc latibulo in Ill. Ordd. Generales, in Ordines provinciarum, eorumque acta & gesta, in Ill. nobiliss. & amplissimos DD. politicos ad synodum Dordracenam deputatos, securè debacchantur; synodalibus theologis non tantum imperitiam, sed & improbitatem ac bonae conscientiae securitatem objiciunt. Tanti est, non esse Remonstrantem aut opiniones ipsorum repudiare. — *Cap.* 8. Nullitatem septimam colligunt ex eo, quod plurimi synodales, timoris Dei, pietatis & bonae conscientiae studio destituti [pag. 247.] fuerint & actionibus suis synodalibus ad oculum ostenderint se vim conscientiae suae intulisse, malignè perfidè directè contra conscientiam canonibus illis condemnando sententiam Remonstrantium; iisque subscribendo. Rationum, quibus hoc probare contendunt, Prima est, quod reformati tum Belgici tum exteri Lutheranis toties pacem & tolerantiam super his aliisque controversiis obtulerint, in hâc synodo deciderint articulos, annis & amplius in Ecclesia 1200 Christiana controversos, nunquam decisos. Et quod theologi Germani in hac synodo Augustanam confessionem, in quam istic jurare debuerunt, quod ad controversos hos articulos condemnârunt: siquidem Remonstrantium sententia cum Augustanâ confessione per omnia convenit. Sed negamus eandem esse rationem eandemque sententiam Remonstrantium & Lutheranorum aut Augustanae confessionis. Non esse eandem rationem Remonstrantium, Belgicorum & Lutheranorum aut Augustanae confessionis in epistolâ quâdam ad clariss. *D. Heideggerum* tunc professorem in Ill. Gymnasio *Arnoldino Steinfurti*, nunc in Ill. schola Tigurinâ, qui tractatui suo tit. de *Augustanae confessionis cum fide Reformatorum consensu* &c. anno 1664. in 4. excerpta ex epistolâ meâ sul[…] icit *pag.* 111. quae reponenda duxi. „Ad quaestionem, quam occasione verborum […]ess. „26. pag. 89. Actorum Synodi Dordracenae proponis, sic habe. 1. Non intellig[…] illic „Confessionem Augustanam, sed Confessionem & professionem hodiernorum *L[u]theranorum* sic dictorum, quos in Belgio *Neo-Lutheranos* appellant, qui jam in[…] ab „imposita & recepta Concordia Bergensi peculiari doctrinae formula & commu[ni]one „Ecclesiastica se à nostris separârunt. 2. Nostros in Germania, Bremenses, H[…]siacos,

„cos, Embdanos, Heidelbergenses, Nassovios &c. non fuisse tum temporis Luthera-„nos certum est: quod ad professionem dogmatum de manducatione corporali, de „ubiquitate, de universali gratia, de electione hypothetica, de apostasia fidelium „&c. & quod ad communionem in eadem Ecclesia, quam Lutherani à Reformatis Ec-„clesiis separatissimam esse voluerunt: sed fuisse Pastores & Doctores in Ecclesia „Reformata per Lutheranas condemnata; imò & Ecclesiae ejusdem filios, alumnos: „ibique tradidisse doctrinam in capitibus modo indicatis Neo-Lutheranae adversam „& concordiae Bergensi, ejusque per Lutheranos explicationi ac defensioni ex pro-„fesso repugnantem. Hanc esse mentem synodi Delfensis (cui ego interfui) constat „tum ex phrasi *eorum Confessionem*, tum ex comparatione dissimilium, Remon-„strantium scilicet & nostrorum in Germania ante annum 1618. & post usque in hunc „diem, ad pacem & Syncretismum Neo-Lutheranos, quamvis multum ab [pag. 248.] „antiquis mutatos invitantium. *Prius* patet, quia *eorum* cùm dicimus, non intel-„ligimus formulam doctrinae titulo Augustanae Confessionis Imperatori Carolo, „oblatae: quippe qui ignorare non poteramus, Reformatos in Palatinatu & Argen-„tinenses (Martyrem, Calvinum, Bucerum, Sturmium, Zanchium) Wittebergenses „(Melanchtonem, Pezelium, Mollerum &c.) Bremenses, Hassiacos aliosque ejusdem „Confessionis Augustanae socios & fuisse & esse voluisse. Non est ergo Augustana „Confessio nostro sensu, Neo-Lutheranorum propria in quarto modo: ita ut recipro-„ca sint aut *ἰσοδυναμοῦντα Confessio Augustana* & *Confessio seu doctrina Neo-Luthe-„ranorum*. Ab illa Reformati in Germania se alienos & exclusos negant: sed ab ista „concedunt. *Posterius* inde liquet, quòd Remonstrantes Belgici in Ecclesia Refor-„mata Belgica nati, educati, communioni ejus insiti, ministerio initiati & functi „essent, non sine praevia stipulatione & formularum consensus subscriptione: ac „consequenter judicio & disciplinae Ecclesiarum Belgicarum, quod ad doctrinam & „mores subjecti. Sed nihil tale dici poterat de Reformatis in Germania, qui & qua-„tenus à Neo-Lutheranis distinguuntur. Confessionem, professionem, traditionem „doctrinae Reformatae Remonstrantes susceperant: Nostri in Germania non susce-„perunt Neo-Lutheranismum, & consequenter ejus judicio & disciplinae tanquam „membra & filii ejusdem corporis ac communitatis subjecti non erant. Diacriticè non „dicebatur Confessio Belgica & catechesis Contra-Remonstrantium, exclusis scilicet „Remonstrantibus: quia ipsi catechesin illam tradiderunt, eique & Confessioni sub-„scripserunt aequè ac omnes alii. Sed remonstrantia erat *eorum* cum appendice „novorum omnium tum dubiorum tum dogmatum. Ut verbo absolvam:

„Confessio, quam reformati in Germania sibi vindicant, non est Confessio Neo-„Lutheranorum, diacriticè & oppositè ad Reformatos sic dicta:

„Sed Augustana Confessio est talis: uti Altingius in sua exegesi, & *Johannes Cro-„cius* peculiari tractatu hoc probant:

„ go Augustana Confessio non est Confessio Neo-Lutheranorum, diacriticè & „ sitè ad Reformatos sic dicta.

ntra minorem objici non potest, esse & dici, & consequenter intelligi debere „ verba, *Confessionem eorum*, de Augustana Confessione; quòd Neo-Lutherani „ recipiant. Ultimus enim actus specificat, & ab aliis distinguit. Atqui liber con-„ iae cum episagmatis formularum & decretorum, sine quorum approbatione & „ [illegible]ione [pag. 249.] nemo à Neo-Lutheranis recipitur, est ultimus actus: non „Confes-

„Confessio Augustana: quamvis liber concordiae eam praesupponat & includat.
„Non ergo à nobis, secundum nostram conscientiam & rei veritatem diacriticè dici
„potest *confessio eorum:* non magis quàm biblia quae recipiunt, & Deus unus ac tri-
„nus, diacriticè à nobis dicerentur *biblia, & Deus Neo-Lutheranorum.* Sed manum
„de tabula.

Quod ad sententiam Remonstrantium, eam non esse per omnia conformem Augustanae confessioni aut sententiae Lutheranorum, facile constabit cuivis conferenti Augustanam confessionem cum sententiâ Remonstrantium in scriptis antisynodalibus & in Apologiâ, expositâ & defensâ. A theologis Lutheranis approbationem suae sententiae hactenus non impetrant; & si peterent, non impetrârent. Audiamus *Joh. Tarnovium* theologum Rostochiensem Exercitationum Biblicarum *lib.* 4. anno 1627. in 8. *pag.* 953.

„64. Nunc vero coronidis loco ostendam, quomodo *Remonstrantes* in Belgio, im-
„primis vero *P. Bertius* in Hymenaeo non tam nobiscum, quàm cum Pelagianis,
„Pontificiis & Photinianis in plerisque consentiat. Et hic protestamur, non jam id
„agere, ut quae sit in omnibus ipsorum sententia inquiramus, quàm ut breviter
„demonstremus, si id quod hactenus publicè profitentur ac scribunt, sentiunt, à nobis
„quod dissentiant. Illam enim studiosè occultant, dum sub ambiguitate vocum
„ludunt: hoc autem ex propriis ipsorum verbis facilè potest elici, ex quibus nos de
„illorum sententia judicabimus, juxta dictum Christi *Luc.* 19. 22.: Ex ore tuo te ju-
„dico. *Matth.* 12. *vers.* 37. Sic autem progredior.

Quamvis autem ab aliquibus inter recentiores Doctores Lutheranos aliqua defensa sint, quae si non per omnia eadem sint cum Remonstrantium sententiâ, ad eam tamen propius accedunt; dici tamen non potest, condemnatâ sententiâ Remonstranticâ, Augustanam confessionem, & Lutheranos una condemnatos esse. Quia *Lutherus* & proximè succedentes Doctores Lutherani, Remonstrantium opiniones aut proximè ad Remonstrantismum accedentes non tenuerunt, sed oppositas, quas cum illis Reformati tenuerunt & etiamnum tenent: uti hoc à variis scriptoribus probatum est, & à *Wendelino* in Exercitat. theologicis anno 1652. editis, Exerc. 9. *pag.* 71. 72. 127.

Scriptores *Nullitatum c.* 8. *p.* 67. *Vitam multorum ex primariis synodalibus* (ut habet lemma marginale) sic depingunt: „*Non est timor Dei ante oculos eorum.*
„Tales sunt, qui verè confiteri possunt, se esse naturâ propensos ad odium Dei &
„proximi, proclives ad omne malum, & inutiles ad omne bonum. [pag. 250.]

Ibidem inter alios viris & in synodo, & post habitam synodum mihi familiariter notis, *Walco* attribuunt, apertum & notorium morbum schismaticum; *Thysio* imperitam aut ignorantem impudentiam; *Lydio* pharisaicam & seditiosam hypocrisim; atque inde concludunt, illos absque timore Dei, absque curâ & studio bonae conscientiae fuisse, hoc est improbos, atque adeo ineptos & inhabiles ad judiciu[m e]x verbo Dei de controversiis Remonstranticis ferendum.

Quam verè tribuant ipsis haec vitia, judicent illi qui viros illos familiariter n[ove]runt, & juxta mecum adhuc in saeculo sunt.

Ego testor, me nunquam tale quid potuisse deprehendere, quamvis ipsis fam[ilia]riter usus sum, imprimis *Lydio*, in synodis Zuyd-hollandicis Delfensi 1618. ubi p[rae]sidis assessorem agebat & Leidensi 1619. ubi scribam agebat, & in synodo Natio[na]li

Dor[drechtana]-

Dordracena 1618. 1619. ubi inter deputatos Zuyd-hollandicos comparebat, & in subsellio eorum primum locum occupabat, & ego contubernio & mensâ ipsius aliquamdiu tunc usus, post synodum Nationalem & Zuyd-Hollandicam Leidensem anno 1619. saepius illum invisi; & ex ipsius locupletissimâ bibliothecâ, atque ex ipso bibliothecâ ἐμψύχῳ plurima hausi ad sapientiae divinae & humanae augmentum facientia. Quod *cap.* 11. *pag.* 10. exprobant tam grande nefas scismaticum à *Waleo*, *Udemanno*, *Lydio*, *Triglandio*, *Bogermanno*, *Hillenio* commissum, quod conciones habuissent, coram Ecclesiâ Hagiensi, quae secesserat à concionatoribus Remonstranticis, & consequenter illi illegitimè à synodis provincialibus deputati essent ad synodum Dordracenam, inque eâ tanquam judices sedissent ac suffragati essent: id in actis synodi *sess.* 26. & 29. satis refutatum est. Ut & illa exceptio contra eosdem aliosque synodales omnes tum Belgicos tum exteros, quod jam ante synodum tum vivâ voce tum scriptis publicè privatimque satis indicassent non esse se in sententiâ Remonstranticâ, sed in oppositâ.

Sed de talibus ad exceptiones declinatorias contra legitimam synodum Nationalem pertinentibus, paucula haec ὡς ἐν παρόδῳ delibasse sufficiat: alibi tamen datâ occasione reliquae nullitates examinari poterunt, & jam sive in hypothesi, sive in thesi examinatae sunt.

Unum hic praeterire non possum, quia ego inter alios synodales tangi videor, iis quae habent *p.* 104. *De concionatoribus citra cognitionem Magistratus & classis Heusdae & Outwatrae in suggesto locatis.* De quo etiam *Grotius in Apologetico* &c. Parisiis excuso a. 1640. in 16. *p.* 165. sic fabulatur: *dum pastores novos non ritè atque ordine in cathedrâ locant, ut Heusdae.* Ego & à Remonstrantibus libro Nullitatum, & à *Grotio* in apologetico [pag. 251.] fabulam narrari dico. A me & circa vocationem meam haec facta velint, quae facta finguntur. Nullus pastor novus in cathedrâ Heusdanâ locatus fuit praeter me. Vacaverat cathedra biennio, invitâ Ecclesiâ, invito synedrio, semper per concionatoris Remonstrantici ejusque magni auxiliatoris ἀταξίαν & turbationem impedito in quibuscunque intentis & coeptis vocationibus, & ad vocationes praeparationibus; de quo etiam apud classem conquesti erant, & omnem illam ἀταξίαν ipsa classis traditâ remonstrantiâ anno 1617. Illustr. Hollandiae Ordinibus exposuit, cum depositionem illius ministri jam judicatam, defenderet, & protectioni Ill. DD. Ordd. eundem subducere conabatur; quae, moribus tunc receptis, Remonstrantibus ministris, quamvis tam ἀτάκτοις & Ecclesiae suae ingratis atque onerosis, praesto erat contra censuras Ecclesiasticas, juxta petitionem eorum in primâ Remonstrantiâ anno 1610. unde *Remonstrantes* dicti. Eandem ministri illius ἀταξίαν in exercitio ministerii & in regimine Ecclesiastico synedrium Heusdanum denuò exposuit in synodo Delfensi anno 1618. ubi ipse auditus, à ministerio istius Ecclesiae depositus fuit, aut potius sententia depositionis à synedrio & cl[...]e concepta ac lata, fuit confirmata atque approbata. De quo in actis synedrii, cl[...]sis & synodi Delfensis. Nunc audi quomodo istic in cathedrâ locatus fuerim. P[...]quam jam ultra biennium miserè turbata fuisset Ecclesia Heusdana, dum solus R[...]onstranticus concionator istic cathedram obtineret, eaque non rarò vacaret, ipso p[...]grè profecto, aliquando propriâ suâ autoritate (contra constitutiones Ecclesiast[...] aliquos in cathedrâ locaret, quod ad dona concionandi ineptos, aut quod ad d[...]m heterodoxos, aut quod ad vitam & honestam conversationem dissolutos; atque

atque consiliis & auxilio Ill. D. praefecti militaris, omnes deliberationes, praeparationes immo & inchoatas vocationes ministrorum impediret, turbaret, irritas faceret: tandem audito, Ecclesiam Roterodamensem separatam à Remonstranticis concionatoribus, & usam aliquamdiu operâ quorundam commodatitiâ concionatorum, jam decrevisse vocationem mei ex Ecclesiâ Ulymensi (cui sexennio praeter propter inservieram) in ordinarium suum concionatorem; aliqui ex synedrio Heusdano me conveniebant & innuentes ultimam spem sibi repositam fuisse in mei vocatione quam in animo habebant, & melius successuram confiderent quam alias aliorum antehac tentatas. Ego jam animo in vocationem Roterodamensem & seniores ac diaconos, plurimaque Ecclesiae istius membra propensus, quos propius nosse coeperam, respondebam, nimis serum fore, in viâ jam esse delegatos Ecclesiae Roterodamensis vocationem illam in formâ scriptam & signatam mihi & synedrio [pag. 252.] Ecclesiae Ulymensis exhibituros; adhaec ipsis indicabam & commendabam alios: sed replicabant illi, siquidem ego Roterodamum concederem, desperatam fore causam suam, siquidem non esse probabile aliquem alium volente & desiderante totâ Ecclesiâ (uno atque altero forte excepto, qui à nutu praefecti militaris ob rationes privatas de hoc saeculo dependebant) vocari posse praeter me, & vocationem hoc rerum statu accepturum ac periculo violenti repudii aut violentae extrusionis se expositurum. Petebant & obtestabantur non sine lachrymis, communi orthodoxiae & suae Ecclesiae & patriae meae ne hac in parte deessem; addebant posse me, ubi ipsi hactenus in tuto collocati essent, post annum inde à Roterodamensibus vocari, eamque vocationem sequi, in quam me toto animo propendere videbant, quod communi orthodoxias causae & Ecclesiae Roterodamensis aedificationi hoc rerum statu id maximè profuturum judicabatur. Prout Roterodamenses, anno 1619. cum Dordraci synodo Nationali interessem, impetratis literis intercessoriis quinque directorum synodi nationalis ad synedrium Heusdanum, instanter petierunt ut ipsi jam fere per biennium usi ministerio meo, & satis superque jam in tuto collocati iteratae huic vocationi suae locum darent ac me dimitterent; quandoquidem Ecclesiâ sua, tanta frequentiâ seductionum ad Remonstrantismum circumsessa & insessa, meum ministerium, cujus aliquod specimen experti erant, unicè requireret & constanter postularet. Quod cum tunc temporis non successisset, aliquamdiu post idem denuo tentarunt. Ego motus patheticâ postulatione atque obtestatione popularium meorum modo memoratâ respondi, me vocationem Ecclesiasticam accepturum, & passurum ut illis periculis & difficultatibus objiciar, atque implicer, quae ipsi mecum praeviderent. Cum ita mecum acta essent post horam unam atque alteram appulerunt Heusdam vespertino tempore. Rever. *Wassenburgius* tunc concionator in classe Roterodamensi seu Schielandicâ postea Amisfurtensis & Dordracenus, cum deputatis senioribus Ecclesiae Roterodamensis, praeter literas vocationis literas systaticas & intercessorias celsiss. Principis *Mauritii* Hollandiae praefecti ad synedrium Ulymense ad s… ae vocationis receptionem & meam dimissionem: qui postero die ad Ulymensem … clesiam profecti sunt; sed cum me istic illo die qui erat Saturni non invenir… t, nihil ad negotii hujus promotionem efficere potuerant, nisi quod uxorem mean… mi meae salutarent, eique factum vocationis hujus exponerent, atque honesta b… ficia officio huic annexa in me, & in uxorem, si vidua fieret, conferenda. Inte… n eodem illo die, quem delegati Roterodamenses impendebant in profectiuncu… n

Ulymensem [pag. 253.] conveniebat horis pomeridianis synedrium Heusdanum, advocatis & associatis non tantum senioribus & diaconis qui proximè ab exercitio functionum illarum discesserant (uti hoc in vocationibus ministrorum alicubi fieri solet) sed etiam omnibus, qui unquam muneribus illis in Ecclesiâ Heusdanâ functi erant, quotquot tunc etiamnum superstites domo non aberant. Illorum paribus suffragiis ego electus & vocatus fui. Postridie, qui erat dies dominicus, vocationis hujus scriptae approbatio à Satrapâ & Magistratu more solito postulata fuit. Indictus erat conventus Magistratus à Satrapâ; cui hoc tanquam principi & perpetuo praesidi senatus, & jure & moribus competit. Sed cum praefectus militaris odoratus fuisset de approbatione vocationis Ecclesiasticae in illo conventu agendum esse, autor fuerat quibusdam Senatoribus, ut ex conventu illo emanerent; ut ita protelaretur negotium approbationis; & interea fieret aliquid, etiam occasio elaberetur petendi & obtinendi approbationem classis, quae proximè sequenti die lunae Gorinchemii habenda erat. Ex senatoribus à praefecto militari persuasis an compulsis, alii in oppido quidem se continebant, sed non domi suae, alii extra oppidum sub horam conventus exspatiatum iverant: ne Satrapa eos denuo per apparitorem citare posset; sed conventum & approbationem in aliud tempus differre cogeretur. Sed non venit tunc in mentem praefecto militari, huic duro nodo durum cuneum esse paratum, & huic ataxiae contra muneris ipsorum requisitum, ordinem in fundamentalibus specialis sui regiminis statutis (Belgicè **Handvesten**) praesto esse. Satrapa cum plures ex senatoribus nunc denuo à se citatos non comparere animadverteret, cum praesentibus consilium cepit convocandi omnes illos qui unquam munere scabini aut consulis functi erant; à quibus una cum Satrapâ & praesentibus istius anni senatoribus, vocatio Ecclesiastica approbata fuit. Postridie 22. Maji classi quae tunc Gorinchemii convenerat, scripta & subsignata vocatio, ut & Magistratus approbatio exhibitae sunt; quae post accuratam earundem atque omnium circumstantiarum considerationem, vocationem ut debitè & legitimè factam approbavit. His actis ante meridiem, comparuit demum in classe concionator Heusdanus Remonstrantismo addictus, ordinarium istius classis membrum; cui roganti quid actum esset de vocatione Heusdanâ, respondebat praeses classis & scriba ex actis praelegebat, eam classicaliter approbatam. Quo audito, ut erat impotentis animi, mirum in modum stomachari, & obtrectationes effundere coepit. Classis, assueta ejusmodi verbalibus procellis toties ab illa arce ad actiones suas turbandas immissis, hortata est eum ne contenderet contra approbationem legitimè factam; & ut ordini locum daret, eique se subjiceret. [pag. 254.]

Obtentâ 22. Maji approbatione classicali, delegati synedrii Heusdani die Martis 23. Maji à synedrio Ecclesiae Ulymensis dimissionem postularunt; quae scripta ipsis & mihi Heusdae tunc commoranti tradita fuit 24. Maji manè ante horam sextam m[illegible]inam. Eodem die horâ octavâ concio habenda mihi à synedrio imposita erat, ut [illegible]ratione in possessionem mei ordinarii in illâ Ecclesiâ ministerii, pedem pone[illegible] quod belgismus sic exprimit, ut mei ministerii possessionem caperem. Quia au[illegible] non vanè praesumebatur ex Remonstrantici concionatoris & cujusdam senato[illegible]s cursitatione ad Illustrem & generosum dominum praefectum militarem, aliquo fo[illegible]pedimento praeveniendum esse meam in cathedrâ locationem, maturè ad te[illegible] me conferebam horâ septimâ, cum primum daretur signum. Cum jam cœme-

coemeterium ingressus essem & appropinquarem ostio templi, accurrit ad me secretarius Illustris domini praefecti, nuncians Dominum suum petere ut ad se venirem. Cui respondebam, me ex mandato eorum, quibus obedire necesse erat, debere esse praesentem in templo; atque adeo excusatum me haberet, quod hoc tempore ad Illustr. Domini praefecti petitionem me è vestigio illic non sisterem. Hoc stratagemate eluso, quo me à templo abducere conabantur, ut interea cathedra à Remonstrantico praeoccuparetur, aliquamdiu post, inambulans in templo, videbam intrantem Remonstranticum concionatorem tendentem versus cathedram, ad cujus gradus ego illico consistebam ascensurus, siquidem propius accessisset. Sed cum cursum ipsius sisteret alloquium alicujus diaconi, qui istic forte aderat quod occupatus fuisset, cespitibus in usum pauperum in tabulatum aliquod templi per bajulos condendis; ab illo serio monitus, nequid inordinati committeret; sed ordini jam constituto locum daret, & vices concionandi vocato concionatori relinqueret; cumque me proximè gradibus cathedrae astantem videret, ex templo egressus est & in coemeterio obviam factus nobiliss. DD. satrapae & praesidi Scabinorum, qui illum monebant, ne turbas daret, aut [l. nec.] ἀταξίαν quam committeret, sed *Voetio* legitimè vocato ministerium suum inchoare & vices suas obire permitteret. Cumque ex D. Satrapâ peteret, an sibi conciones interdiceret; respondit D. Satrapa, non interdico tibi conciones, sed dico, statutum esse, ut *Voetius* hodie habeat concionem, & publicum suum ministerium, ad quod vocatus est, capessat, atque inchoet. Nobilissimi illi domini paulo maturius ad templum, ante tertium signum datum se studio conferebant, quod ipsis ab aliquo nuntiatum esset, Remonstranticum concionatorem esse in templo, quem aliquid molestiae *Voetio* jusso & parato ministerii sui possessionem capere, exhibiturum metuerent. [pag. 255.]

Sed sub tertium signum nunciabatur, adventare Ill. Dominum praefectum militarem comitatum aliquot ex cohorte suâ praetoriâ partim officiariis partim gregariis militibus: quo audito, illico cathedram conscendebam volentibus & probantibus Nobiliss. DD. Satrapâ cum praeside scabinorum & praesentibus senioribus, qui suis quique locis considebant. Ille cum satellitio suo ingressus, & torvo vultu me in cathedrâ stantem intuitus, elevato & extenso versus me bacillo (quo progrediens uti solebat) mandabat nomine & mandato Ill. DD. Ordinum (Hollandiae scil.) ut descenderem & desisterem à concione habendâ. Cui respondebam, me ex mandato eorum, penes quos esset potestas ordinandi conciones, cum Deo concionaturum, nec destiturum, quia dominatio ipsius hoc prohiberet. Hoc audito perrexit ad subsellia consistorii, & quaesivit, an adesset consistorium; responsum illi fuit à quodam seniore aliquos adesse (plerique enim adhuc aberant, quod tertium signum nondum datum esset). Exclamavit stomachabundus, an ita putatis vos in possessione locare seu constituere (Belgicè **in possessie stellen**)! Respondebat idem senior, Ita domine, sic stat sententia (Belgicè **Jae Heer, dat is de meyninge**). Replicabat Ill. praefectus, se magnam ἀταξίαν (Belg. **disordre**): triplicabat dictus senior, Non est ἀταξία, nisi q n. Dominus hic committit (Belgicè, **daer is geen disordre, dan die mijn Heer hier ma kt.** Sedebant in subselliis consistorii duo concionatores ex territorio Heusdano me m ejusdem classis Gorinchemensis socii, qui suis suffragiis in conventu classici 2. Maji vocationem meam tanquam legitimè factam comprobârant, suâ praesentiâ ri- mam meam concionem cohonestaturi; quorum alter leni hortatione & humili ti- ne

tione turbationem & impetum Ill. praefecti sufflaminare conabatur, Gallicâ Phrasi usus, *ut placeret ipsi habere patientiam:* cui respondebat, non posse se habere patientiam in tantâ ἀταξίᾳ (Belgicè **disordre**). Subselliis consistorii praeteritis ulterius contendebat ad Nobiliss. DD. Satrapam & praesidem scabinorum in subsellio suo ordinario conjunctim sedentes, quaerens altâ voce, ut omnes auditores locis quique suis sedentes exaudirent: „*Domine Satrapa*, an tu *consentis & potestatem facis Voetio nunc habendi concionem?*" Cui clarâ voce respondebat Satrapa:" consentio, & mecum plures alii." Eundem consensum & ordinationem suam aliorumque senatorum, qui tunc nondum aderant, declarabat Nobiliss. praeses scabinorum: cui propterea minabatur extentâ versus eum vindice dextrâ cum bacillo, quem dextrâ tenebat, & capite concusso, & voce tragicâ, intonans: „**Merwen Merwen**" (hoc nobilis illius gentilitium nomen erat). Qui extenta & in modum [pag. 256.] excutientis ac discutientis formatâ manu minaces illos gestus & voces contemnebat, dicens: „bene se habet", Belgicè: **'T is wel, 't is wel.** Inde digressus mihi in cathedrâ stanti denuo intonabat mandatum seu prohibitionem, praetexens mandatum ab Ill. DD. Ordd. ad hoc sibi datum: Respondebam, ut ante, me ex mandato eorum qui me huc vocârant, concionem habiturum, nec destiturum, quod ipse hoc mandaret, nec etiam credere Ill. DD. Ordines illi mandasse functionis meae ministerialis impeditionem. Quo audito dicebat se missurum mihi literas Ill. DD. Ordinum ad se perscriptas, & inde domum se conferebat. Simulac ille discessisset, & tertium signum jam datum esset, coepit more solito cantari Psalmus ante-concionalis (qui tunc erat 129.); cantu finito ventum est ad praeces ordine & more solito. Inter praecandum optio praetoriae cohortis ingressus ad cathedram accessit, & ad gradus cathedrae consistens chartam manu suâ tenens exspectabat, donec finita esset praecatio: quâ finitâ ostium cathedrae aperuit, mihique per attactum pallii mei monito chartam porrexit dicens: „*En tibi literas Ill. DD. Ordinum, praelege eas.*" Acceptâ chartâ & in pulpito locatâ, respondebam: „ego in cathedrâ hic consisto, ut textum praelegam & verbum Dei praedicem; non verò ut epistolas Ecclesiae praelegam." Ad quod ille non sine perturbatione quaerebat: „Non vis ergo epistolam Ill. DD. Ordinum praelegere?" Cui regerebam: „Non dico me nolle praelegere; sed me hic in cathedrâ locatum esse, ut textum Scripturae praelegam, & verbum Dei praedicem. Sed si illi quorum autoritate & mandato hic locatus sum, jubeant aut concedant, ut epistolam illam praelegam, non detrecto." Cumque respicerem & gestu ac situ corporis quasi expeterem responsum Nobiliss. D. *Satrapae*, aliorumque ex Senatu, ut & seniorum ac diaconorum, publicè ab illis mihi occlamatum: „*fac quod tui est ministerii atque officii, lege textum tuum & praedica verbum Dei.*" Quod idem gestibus manuum, & nutu capitis virorum qui ad audiendam concionem suis quique locis consederant, consequenter approbatum & confirmatum fuit, quorundam etiam exsertis vocibus: „*praedica, praedica verbum Dei.*" Hi[...] actis optio ille repetiit à me chartam mihi traditam; quam ipsi restitui, addit[...]usatione, vidisse eum, per me non stetisse, quod epistola illa publicè praelect[...] sit. Postquam ille à gradibus cathedrae discessisset, domino suo relaturus qui[...] lectione istius epistolae factum esset, praelegebam textum pro concione tra[...]um *Matth.* 11. *vers.* 28. & concionem favente Deo absolvebam. Cum jam coe[...]m concionari, Ill. praefectus militaris auditâ relatione sui optionis, exardens in[...]ae se ferebat immo coram aliis minabatur, se [pag. 257.] ultimâ ratione

regum

regum adhibitâ, hoc est, armatis sclopetariis (Belgicè **Musquetiers**) in templum introductis, nos compulsurum & exturbaturum. Quo factum, ut tres veterani concionatores à classe deputati ad conciliandos & sedandos animos senatorum quorundam, qui hactenus instinctu & impulsu Ill. praefecti militaris extra consensum & approbationem vocationis meae se continuerant; consternati minacibus Ill. viri fulgetris ex civitate excesserint; ne scil. terribilis lanienae & effusionis sanguinis spectaculo interesse cogerentur; sicuti unus ex illis me praemonebat, civitatem in balneum sanguinis constituendam: cui respondebam nihil periculi fore. Mihi enim constitutum erat, per violentam detractionem & deturbationem de cathedrâ, atque ejectionem ex templo ire qua poteram; juxta methodum *Ambrosii* quam delineat in oratione ad Auxentium insertâ *lib.* 5. epistolarum inter epist. 32. & 33. „Sanè si me vis „aliqua abduceret ab Ecclesia, carnem meam exturbari posse non mentem. Paratum „me esse ut si ille faceret quod solet esse regiae potestatis, ego subirem quod sacer„dotis esse consuevit. Quid ergo turbamini? Volens nunquam jus deseram, coactus „repugnare non novi. Dolere potero, potero flere, potero gemere: adversus arma, „milites, Gotthos quoque, lachrymae meae arma sunt. Talia enim munimenta sunt „sacerdotis. Aliter nec debeo nec possum resistere. Fugere autem & relinquere „Ecclesiam non soleo, ne quis gravioris poenae metu factum interpretetur. Scitis & „vos ipsi, quod imperatoribus soleam deferre, non cedere, suppliciis me libenter „offerre, nec metuere quae parantur."

Et paulo post: „circumfusi milites, armorum crepitus, quibus vallata est Eccle„sia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant, ne dum me tenetis, pernitio„sum aliquid vestrae oboriatur saluti: Ego enim jam didici non timere, sed vobis „timere plus coepi. Sinite vero vestrum sacerdotem congredi, habemus adversarium „qui lacessit. Adversarius enim noster Diabolus sicut leo rugiens circuit &c."

Jam ante nostros monueram, ne quid moverent aut agerent, sed solummodo spectatores, auditores & testes essent: quamvis enim potestas Nobiliss. D. *Satrapae* non deesset, quibuscunque turbantibus concionem satellites suos & cives armatos, necessitate ita postulante, opponere: nulla tamen erat potentia resistendi impetuoso illi praefecto cuneos militum armatorum in inermes auditores partem aliquam viros, majorem vero partem mulieres, immissuro. Hucusque periculosae illi aleae causam nostram aut pios ac dilectos nostros auditores non fuissemus expossituri. Sed per Dei paternam providentiam in executionem non deducebat, quae tam severè minatus erat; forte tantum ut nos à ministerii nostri [pag. 258.] executione absterreret. Concione aliisque agendis sacris finitis, subjiciebam alloquium ad auditores, quo eos hortabar & obnixe rogabam ut in istis aliisque agitationibus & perturbationibus ipsi quiescerent (Belgicè **haer stille houden**), sed Deo causam suam committerent, qui eam exequeretur per Magistratum & synedrium. Quod tempestivè tunc monitum magno causae nostrae usui fuit, contra atroces calumnias ab adversariis passim, e[t]…m Hagae-comitis sparsas. Cum Nobiliss. D. *Satrapa* cum senatoribus qui vocati[o]… m approbârant, & universo synedrio, animadverteret, Ill. Dominum praefectum … i-tarem unum atque alterum ex ministris suis Hagam-comitis praemisisse & ali… s ex adversantibus senatoribus jam se ad iter accingere, ex quibus non vanè met… u-dum erat, ne illi sinistris relationibus animos Ill. DD. Ordd. Hollandiae, maj… m partem Remonstranticae causae faventium, praeoccupaturi essent: consultum d… … t,

runt, ut D. *Satrapa* cum tribus aliis senatoribus, & *Voetio* concionatore, atque uno seniore Hagam festinaret. Quod factum. Simulac postero die Hagam advenissemus, petitâ audientiâ, ad Illustriss. principem *Mauritium* admissi, & porrecta ac junctâ singulis dextrâ clementer excepti sumus. Nobiliss. D. *Satrapa* & Achates ejus nobiliss. praeses scabinorum in Illustriss. Principis sinum querelas de injuriâ, à praefecto militari contra Ecclesiae ordinem ac libertatem & Nobiliss. D. *Satrapae* autoritatem acceptâ, effuderunt. Rationes cur molestias illas sibi nuper exhibitas Illustriss. Principi exponendas judicarent, sunt istae: Quandoquidem praefectus militaris Heusdanus cum omnibus praesidiariis immediatè Illustriss. principi tanquam universae militiae Belgicae imperatori seu capitaneo generali subjectus esset, idemque sine mandato aut consensu ejus militarem vim civibus minari aut inferre non posset, nec concionatori concionem pro imposito sibi munere habenti aut habituro, nedum ut summo civium sive armatorum sive inermium praefecto, *Satrapae* scil. cujus est ordinem in civitate constitutum tueri, & removere si quid inordinati à quocunque cive committeretur: sperandum ergo Illustriss. Principem pro synedrio & Ecclesiâ, apud Ill. D. praefectum militarem mandato, aut consilio aut hortatione, intercessurum, ut ab usurpatione potestatis in cives civiumque praefectum, *Satrapam* scil., circa negotia civica & Ecclesiastica absisteret, & sic illibata potestas praesentis D. *Satrapae* per electionem Illustr. Principis tanquam Vicarii (Belgicè Stadthouder) comitatus Hollandiae, jam ante annos aliquot collata, conservaretur. Alloquium hoc Illustriss. Principis non caruisse successu, *Dies nos* paulo post docuit: siquidem ab illo tempore Illustriss. D. praefectus militaris, quamvis causae Ecclesiastico-politicae tunc [pag. 259.] agitatae addictissimus, nunquam visus fuit apertè aut directè potestatem & potentiam suam militarem negotiis & causis Ecclesiasticis opposuisse. Quo nutu aut verbulo sive per se coram aut per epistolam, sive per alium, Illusstriss. Princeps aurem illi vellerit eumque admonuerit, dicere nequeo. Saltem cohortem ipsius praetoriam anno 1618. Illustriss. princeps Heusdâ Hagam evocavit, & occasionem omnem istic in praefecturâ suâ militari militares minas & belli simulacra contra Ecclesiae ordinem & agenda ciendi praescidit. Quod ad reliquas cohortes praesidiarias, eas sine mandato superiori similibus in casibus imperio ejus parituras fuisse non erat probabile. Ut jam revertar ad ea quae gesta sunt Hagae-comitis. Appulerant istic aliqui ex Senatoribus Heusdanis, qui malo & infelici consilio se subduxerant conventui, in quo vocatio mea approbata erat. Hi inerti stratagemate curaverant, ut Nobiliss. D. *Satrapam*, cum suis condeputatis in interiori aulae areâ ambulantem, & passu fortè uno ab illis separatum, janitor aut apparitor Illustr. Hollandiae Ordinum subito aggrederetur, quaerens an ipse esset *Satrapa* Heusdanus: cum annueret, indicavit vocari ipsum ad consessum Ill. DD. Ordinum in quem jam introducti erant quatuor ex senatoribus Heusdanis adversae ca[illegible] patroni, ab Ill. praefecto militari ad hoc incitati. Nobiliss. D. *Satrapa*, conde[illegible]os suos moniturus, introeundum esse (putabat enim eos ad Illustrem conses[illegible]m secum vocari, ut narratione apologeticâ causam suam explicarent), illico au[illegible]it ex apparitore, ipsum solum vocari. Qui parens huic mandato, introibat. Ubi ex[illegible]quaesitum fuit an ipsius consensu & mandato nuperrimè vocatus concionator loc[illegible] sit in cathedrâ, & in ministerii sui possessione pedem posuerit? Ad quod ite[illegible]spondebat, suo & aliorum senatorum consensu & mandato hoc factum. Senatores

natores aliqui adversae causae patroni istic praesentes hoc ita moliebantur, ut Nobiliss. *Satrapa* solus istic secum committeretur; quem tantâ παῤῥησία, fortitudine, sagacitate, & expeditâ eloquentiâ praeditum non credebant, quae sufficeret ad causae justitiam in Illustri illa panegyri ex tempore rectè demonstrandam & tuendam. Sed spe suâ exciderunt, cum ille absque ullâ dissimulatione, intrepidè & constanter affirmaret, suâ *Satrapae* & aliorum senatorum autoritate ac mandato hoc factum esse. Praeterea exciperet, se modo Hagam ingressum & ex itinere fessum condeputatis suis, & chartis, testimoniis, aliisque documentis destitutum, non esse paratum ad causam communem contra ipsos coram Ill. DD. Ordinum consessu agendam: sed se satis superque suo tempore hoc acturum, communi condeputatorum suorum consilio & suffragio.

Die uno atque altero post, cum Nobiliss. D. *Satrapa* cum suis [pag. 260.] condeputatis stitisset se consessui Ill. DD. Ordinum, exhibuit scriptam Remonstrantiam, quae narrationem apologeticam rerum & antehac & nuperrimè in Ecclesiâ & curiâ gestarum, continebat. Quae integra ab advocato DD. Ordinum *Oldenbarneveldio* praelecta fuit. Inter alia, quae vivâ voce ultro citroque dicta tunc fuerunt, notandum est, quod celeberrimus *Grotius*, qui tunc consessus illius partem faciebat, *Satrapae* ejusque condeputatis dixerit: „**Gij hebt malkanderen een voordeel afgesien**", quo significare videbatur, eos festinando alios senatores praevenisse in approbatione vocationis & cathedrae praeoccupatione. Addebat idem, potuisse aut debuisse praemitti, nec praemissas fuisse tres vocati ministri coram Ecclesiâ proclamationes. Quo innuebat, nimiâ illâ praecipitantiâ & festinatione ordinem introducendi concionatorem non fuisse servatum. Sed cum responderetur, nunquam ab initio reformationis usque ad postremam hanc vocationem in introductione novè vocatorum ministrorum, talem ordinem trium antecedentium proclamationum istic servatum fuisse; deserebat illam suam exceptionem, & videbatur acquiescere. Secundum notandum est, quod cum istic objiceretur de seditioso concionatoris istic introducti alloquio ad Ecclesiam: responderet senator quis audivisse se tale quid mussitari, ideoque hanc scedulam in antecessum concionatoris illius manu consignatam & suo aliorumque auditorum testimonio munitam, se tradere ut praelegi queat. Dominus advocatus *Oldenbarneveldius* scedulam acceptam cum praelegisset, subjiciebat haec verba: „*hoc aliter sonat* (Belg. **dat luyt anders**)". Idem ille senator actionem in actores, hoc est calumniatores Remonstranticos, quicunque essent, retorsurus, narrabat concionatorem Remonstranticum, qui contra hanc legitimam vocationem tumultuabatur, seditiosa in concionibus, in conventibus consistorialibus, in privatis colloquiis effundere solitum; *sicuti*, ajebat, *effundebat nobis praeterito die Pentecostes de suo spiritu.* Quod cum audiret *Grotius*, non sine commotione, exclamabat: „*de suo spiritu; de suo spiritu!*" Uti etiam varia turbulentè, ἀτάκτως, absurdè, indecorè ab eodem concionatore dicta & gesta in suâ Remonstrantiâ illic praelectâ notaverant, quae plenius poste- lata ac sufficienter probata fuerunt in synodo Delfensi a. 1618. ob quae eadem nodus depositionem ejusdem plenè istic auditi à ministerio Ecclesiae Heusda inchoatam in synedrio Heusdano, & approbatam a Magistratu & classe, peremt conclusit. Ego cum mense Junio 1617. cum deputatis senatoribus Hagam de profectus fuissem, de consilio eorundem deputatorum, inde Heusdam & quidem fe nato itinere me proripere cogebar, quod mecum metuerent, ne advocatus Ill.

Ordinum (qui ex dominis meis [pag. 261.] illo ipso die quaesiverat, an Hagae-comitis essem) me istic ad manum esse juberet, si forte Ill. DD. Ordinibus visum esset mihi quid proponere, aut me super quibusdam interrogare. Tali enim artificio *Wilhelmum Quirinum*, ministrum Brielanum, ultra tres menses (ni fallor) Hagae-comitis jusserat subsistere: dum interea Remonstranticus concionator Brielae cum asseclis suis suam causam contra orthodoxos suo pastore destitutos omni modo promoveret. Ego Heusdam reversus meas concionandi vices observabam nemine prohibente aut impediente, privatim ac domatim agebam, quae concionatori agenda sunt. Remonstranticus concionator, cum dixisset & re ipsâ ostenderet se nolle ministerium obire in illâ Ecclesiâ quae me vocaverat & nunc reciperet, teneret ac foveret tanquam legitimum & perquam gratum sibi ministrum, ab eo tempore aliquamdiu à concionibus abstinebat peregrè profectus: ne suas quidem concionandi vices per alios (per quos antehac solet) suppleri curabat, nec curam illam synedrio commendabat, aut [l. nec] alicui ex concionatoribus vicinis. Postea tamen ad conciones rediit: procul dubio Remonstrantium hâc in parte ipso prudentiorum consilio. Sed hoc reditu suo ad conciones parum Remonstranticam causam istic promovere poterat. Ecclesiae enim membra & auditores religioni reformatae addicti, aut saltem ab eâ non alieni, meas conciones diligenter frequentabant: ipsius conciones paucissimi; Ill. scil. praefectus militaris diebus dominicis, & senatores aliqui, & ministri aliqui aulici & milites aliqui ex cohorte praetoriâ, & aliqui redemtores vectigalium, qui omnes aut Ill. D. praefectum militarem, aut advocatum *Oldenbarneveldium* respiciebant. Ex civibus ab illo aliove mundano quocunque respectu liberis, vix unus & alter & vix una atque altera per simplicem ignorantiam, aut per tenuem quem ac obtusum erroris Remonstrantici gustum, aut per puram neutralitatem, aut per opinionem tolerantiae ac moderationis, conciones ipsius frequentabant; nulli tamen, quod sciam, à meis abstinebant. Advenerant Heusdam 30. Maji delegati ab Ill. Hollandiae Ordinibus *Ruychhaver* consul Harlemensis & *Witsen* consul Amstelodamensis, qui cum Senatu agebant ut communi cum synedrio consensu ratum haberent meum in illâ Ecclesiâ ministerium. In quem finem Remonstranticus concionator mecum in curiam vocatus fuit, ut ex nobis intelligerent, an absque scismate & divisione corporis Ecclesiastici ministerium obire, & nos mutuò tolerare vellemus. Mihi facile erat annuere, quippe cujus conciones à toto synedrio & totâ Ecclesiâ audirentur; ut non opus esset partem aut particulam Ecclesiae separare, cui ego seorsim concionarer. Quod ad tolerantiam Remonstrantici concionatoris in [pag. 262.] concionibus alternatim habendis, eam necessariam esse judicabam: quandoquidem meae potestatis non erat vices ipsius occupare, aut [l. nec] eum destituere, sed synedrii & classis à quibus aliquando hoc agendum esset, siquidem ille actiones suas in Ecclesiasticis & circa synedrium atque Ecclesiae membra non emendaret. Imprimis & illud me movebat, quod nullo modo communic[illegible]is essem cum ipsius ἀταξίαις & opinionibus quinquarticulanis si quas concionib[illegible]nis inspargeret: nec synedrii conventum cum ipso celebraturus essem, à quo il[illegible]m saepe abstinuerat; multò magis abstenturus, ob meam in synedrio praesenti[illegible] & synedrii aversionem ab erroribus quinquarticulanis, & ἀταξίαις ipsius in r[illegible]ne Ecclesiastico. Cum ergo mihi coram Amplissimis Ill. DD. Ordinum dep[illegible]is, & inclyto Senatu Heusdano declarandum esset, qualem censerem Remonst[illegible]m concionatorem; cum coepissem dicere, & viderem à Secretario notari, petii

petii ut mihi liceret secedere, & scripto responsum meum exhibere, quod tale erat: censeo illum esse concionatorem reformatum (Belgicè **Ick houde hem voor een Gereformeert Predicant**) errantem in doctrinâ quinquarticulanâ (Belg. **dwalende in de vyf Articulen), &c.** cui intercedit controversia cum synedrio suo (Belgicè **staende in quaestie met sijnen Kerckenraet**) ob agendi modum (**om Proceduren**). Cum tradita à me schedula à secretario, adstante & audiente concionatore Remonstrantico praelegeretur, nihil quidem ab illo tunc exceptum fuit, sed mecum exiit: denuò autem intrò vocatus ut declararet, an me admittere & tolerare, ac juxta mecum ministerium in illâ Ecclesiâ obire vellet, invectus est in meum de ipso judicium, quo affirmabam, eum esse *reformatum concionatorem sed errantem in quinque articulis:* aliter enim ex vero de illo judicare ac pronunciare per conscientiam non poteram, uti hoc postea & istic & alibi explicui & defendi. Si enim sententiam reformatorum de salvificâ Dei gratiâ praedestinante, regenerante, convertente, conservante, est vera & scripturaria (uti ego in conscientiâ persuasus sum), sequitur oppositam sententiam à me judicari posse & debere, esse errorem, & omnes qui talem sententiam tanquam veram tenent ac defendunt in eo errare. Ille ergo coram amplissimo illo consessu de me judicium suum pronunciabat his verbis: **Hy is een valsch Leeraer, & Ick houde hem voor een valsch Leeraer,** hoc est, *est falsus Doctor*, ego censeo illum esse falsum Doctorem. His aliisque auditis alter deputatorum ab Ill. Hollandiae Ordinibus, ampliss. scil. *Witsen*, consul Amstelodamensis, cum admiratione dixit: „aliquid novi referam Ill. DD. Ordinibus, esse hic [pag. 263.] Remonstrantem, qui nolit admittere & tolerare Contra-Remonstrantem; imponunt communiter Contra-Remonstrantibus, quod nolint tolerare Remonstrantes. An praeterea Amplissimi Ill. DD. Ordinum deputati, Remonstrantico concionatori seorsim quid mandaverint, aut consuluerint, me latet: hoc saltem novi, eos me meumque ministerium eo in statu reliquisse, nec me postea faciem eorum vidisse, aut [l. nec] mihi ab iisdem quid denuntiatum aut impositum fuisse. Ita absque perturbatione munere meo deinceps defunctus fui."

Quarto Januarii sequentis anni 1618. Heusdam advenere ad postulatum Ill. praefecti militaris & Senatorum à nutu ipsius pendentium, pridie festi trium regum, in quod mutatio Magistratus incidebat, deputatorum Ill. DD. Ordinum duo delegati ex collegio ipsorum, ubi perpetuum directorem agebat Advocatus *Oldenbarneveldius* causae Remonstranticae protector & quasi Stator, cujus consilium apud Ill. Hollandiae ordines instar oraculi tunc erat, uti *Achitophelis apud Davidem* & *Absolomum* 2. *Sam.* 16. *vers* 23. Ad eos Remonstranticus concionator seorsim vocatus fuit, & ex illo quaesitum de statu rei Ecclesiasticae, & de animo ac proposito ipsius in fungendo ministerio juxta mecum in illâ Ecclesiâ. A quo tale responsum acceperunt, quod ipsis minimè placuisse ex aliis rescivi. Postea ex me ad ipsos vocato quaesiverunt, quo loco res Ecclesiae & mei ministerii essent: respondi breviter & simpliciter, mihi cum synedrio & Ecclesiâ convenire, meque ministerio meo publicè privatimqu le-
fungi, Remonstranticum vero concionatorem synedrio & Ecclesiae ingratum se,
tum ob doctrinam quinquarticulanam, tum imprimis ob contentiosum & ἄτ cv
agendi modum; qui tamen extra me esset, & in quo ego neutram partem seq er
aut sequi possem. Quâ occasione alter delegatorum, qui erat celeberrimus *Gr* us,
aliquid ad extenuandos errores quinquarticulanos injiciebat: cui cum repone n,
errorem de apostasia sanctorum non leviter incurrere in theologiam reform m,
od

quod eximium & consolatorium illud dogma de fidelium certitudine salutis inter prima & primaria reformationis placita, papatui opposita, hactenus numeratum, funditus evertat. Ille ad aggravationis meae rationem & consequentiam deprimendam ajebat, esse qui putent certitudinem illam non dari, nisi sub finem vitae. Cum ego insisterem contra ex Scripturâ ostendere eam etiam in hujus vitae cursu dari *Rom.* 8. *v.* 34. 35. 2 *Timoth.* 1. *v.* 12. & veram fidem inferre certitudinem dubitationi oppositam, hunc inchoatum discursum in medio relinquebat, & juxta cum amplissimo D. condeputato, qui erat *Cornelius Franciscus de Witt*, consul Dordracenus, me commendatâ pace & unitate Ecclesiasticâ in pace dimisit. [pag. 264.]

Post illud tempus nihil, quod sciam, contra aut circa ministerii mei pacificam possessionem & fruitionem directe & aperte actum fuit. Quamvis aliqui cabalae Remonstrantico-Oldenbarneveldicae autorati clam molirentur talem Magistratus mutationem. cujus potioribus suffragiis me è civitate ejicerent, & quidem eodem illo die (communiter dicto *festo trium regum)* post novum Magistratum ex voto eorum creatum & splendido epulo ab Ill. D. praefecto militari (quod alioquin ab ipso Senatu expensis aerarii publici, perpetuò usque in hunc diem exhiberi solet) triumphaliter exceptum, ad quod triumphale convivium concionator Remonstranticus & ego etiam vocati fuissemus more solito, & ego postquam epulis exemta fames mensaeque remotae honorificè scil. ex urbe dimissus aut deductus fuissem. Certè caritatem, pacificationem, moderationem, tolerantiam, quam sibi vindicare solent Remonstrantes. viderentur aliquâ ratione ostendisse, quod me impastum & esurientem dimittere noluerint. Sed divinâ providentiâ tale stratagema in fumum abiit: cum mutatio Magistratus longè aliter, ac quidem speraverant, cecidisset. De quo infra ad infelicem *Grotii* historiam aliquid dicturi sumus.

Videt nunc lector, quam temerè & securè fabulati fuerint Remonstrantes in Nullitatibus, de concionatore Heusdae absque cognitione Magistratus & classis in cathedrâ locato.

Et quam dolosè *Grotius* versetur in generalibus Apologetici *pag.* 165. „Qui vero „hunc in modum discessionem fecerant &c. Ausu privato publica templa occupârunt, „partim dum publicum divortium introducunt in ea loca, &c. Novumque presbyte„rium & communionem peculiarem instituunt &c. Partim dum pastores novos non „ritè atque ordine in cathedrâ locant, ut Heusdae."

Hic primo apertè & directè contra factorum & veritatis lucem praesupponit, secessionem à corpore Ecclesiae publicae istic factam: quae nulla fuit, nisi in phantasmate aut ore eorum, quos Psaltes describit *Psal.* 12. *v.* 3. 4. 5. & 5. *vers.* 7. Deinde indicari debuissent ritus & ordo, quos in novorum pastorum locatione in cathedrâ non observatos dicit. Si respicit proclamationes vocati pastoris praemittendas e...dem introductioni, meminisse debuisset quid ipsi in conventu Ill. DD. Ordinum r... onsum fuerit à nobiliss. *D. Satrapâ* ejusve condeputatis: uti supra memoravi. A... praemissis proclamationibus omnes concionatores aliunde vocati jam inde à ...ipio reformationis usque ad annum 1617. conciones & ministerium suum in il... Ecclesiâ inchoârant. Ordo vocationis & electionis Ecclesiasticae, ordo approbati... is politicae, & ordo [pag. 265.] approbationis classicalis ritè servatus fuit. Si f... quis excipiat aliquos senatores non adfuisse nec interfuisse approbationi. Quid t... nec recusârunt postulatam à synedrio approbationem. Et si interfuissent, ac

ac suffragiis suis approbationem non decrevissent, potioribus suffragiis praevalentibus nihilominus tunc conclusa fuisset approbatio. Siquidem praeter tres istius anni scabinos & *D. Satrapam* aderant juxta fundamentalia regiminis municipalis statuta (Belgicè **Handvesten**) frequentes exscabini & exconsules, legitimè à *Satrapâ* pro jure suo ad latum seu magnum senatum (Belgicè **den Breedenraet**) vocati. Sed hanc perpetui sui regiminis municipalis formam Nobiliss. ***D. Satrapa*** cum suis condeputatis tum vivâ voce coram consessu Illustr. DD. ordinum tum scriptâ Remonstrantiâ coram eodem Ill. consessu DD. Ordinum, cujus partem tunc faciebat *Grotius*, satis superque exposuerunt ac defenderunt. Et quidquid esset de illo senatu non sine ἡττήματι aut ἀταξίᾳ (ut putant) vocationis approbationem capessente, quod complures senatores abessent, id approbationi tunc factae imputari non debet, sed iis qui à Senatu tunc abstinentes (uti supra narratum est) omnem ordinem habendi senatus & negotia illic tractandi atque absolvendi perturbabant. Quos è conventu Ill. DD. Ordinum advocatus nomine eorundem Ordinum his verbis dimittebat: *Et vos, cum D. Satrapa conventum indicit, & vos vocat, posthac in senatum venite.* Et quamvis exscabini & exconsules non advocati fuissent, nec magnum senatum cum aliis constituissent, an ideo nulla fuisset approbatio Domini *Satrapae* aliorumque praesentium Senatorum? Quidni obtineat tali in casu, quod in electione imperatoris obtinere dicitur apud *Quirinum Cubachium lib.* 1. *Jurisprudentiae Germano-publicae cap.* 12. §. 8. „Quamvis enim sic major Electorum pars etiam absit, nihilominus „caeteri praesentes eligere possunt, cum quia §. *princeps vero de tit.* 1. *(nota citari „hic auream bullam)* generalis, tum quia de jure communi jus omnium (in actibus „scil. universitatis) ad pauciores recidit &c. Secundum quod Constitutiones recen„tiores, quoad fieri potest, interpretamur. *L. Quaero* 54. §. *inter.* 1. *Locat.* 2. *Consil. Marpurg.* 10. *n.* 86.

Huc etiam facit, quod *Justus Sinolt* cognomento *Schuts* in tract. de Vicariis imperii (qui insertus est Nucleo discursuum seu disputationum hactenus in Jure publico editarum &c.) ad *thesis* 33. verba, *sub poenâ amissionis suffragii*, annotat *pag.* 196.: „Contumacia enim vel absentia quorundam negotia universitatis impedire non de„bet *L.* 45. *Cod. de decurion. lib.* 10. Etiamsi ergo à minimâ parte collegii procedatur, „id valet *arg. L.* 7. *in decurionibus ff. quod univers. nom. Schrad. de fundis* [pag. „266.] *pag.* 9. *cap.* 5. *num.* 159. Minor pars tamen praesens honestè fecerit, si ab „eligendo abstinuerit *Jacob. de Conc. lib.* 3. *artic.* 7. *num.* 28.

Imprimis tale quid in casu nostro obtinere potuisset, eò quod spontè & de compacto se subduxissent illi, qui nullâ necessitate inevitabili impediti adesse poterant & debebant, imprimis ex abundanti denuò à *Satrapâ* potestatem habente citati. Addo, quod *Satrapa*, qui illi approbationi intererat vel solus approbare & Ecclesiastici decreti defensionem atque executionem praestare potuisset. Quomodo illud factum à praedecessore hujus satrapae in variorum concionatorum approbatic[illegible] & introductione: & ab hoc *Satrapâ* ejusque successoribus usque in hunc diem vo[illegible] -nes Ecclesiarum vicanarum in territorio Heusdano approbatae, & defensae fue[illegible] Quod etiam fieri solet à satrapis oppidorum & territoriorum, Heuclemi, Asp[illegible], Yselstadii, Burae &c., qui sunt vicarii toparcharum (quos alii regulos apellant) [illegible] tiescunque à toparchis hoc non praestatur, sive propter absentiam, sive alia[illegible] causas, sive quod nulli particulares toparchae alicubi nunc sint in rerum nat[illegible]

quomodo oppidi & territorii Heusdani, Arkelani, Altenaini, Stryensis, Woerdensis &c. nulli nunc à multis annis exstitere.

Quod si quis regiminis in oppidis Hollandicis ignarus, dubium moveat de praefecti militaris oppositione contra hanc novi pastoris introductionem: ei respondeo, nullam potestatem illi fuisse, mihi aut ulli civi in civilibus aut in Ecclesiasticis mandandi, & si ille usurparet talem autoritatem, civi non competere parendi gloriam. Est enim praefectus militaris superintendens praesidii militaris (uti praefecti Heusdani hoc titulo in inscriptionibus epistolarum ab Ill. DD. Ordinibus jam inde à belli Belgici initio ornari solent). Et cives atque incolae, qui militiae nomen non dederunt, nec praesidii militaris partem faciunt, nullo modo praefecto aut consilio militari subjecti sunt. *Grotius* in Apologetico *pag.* 406. ait Principis *Mauritii* generalis & supremi militiae Foederatarum provinciarum praefecti jus non extendisse se in cives armatos: & quomodo particularis alicujus praefecti militaris Generali illi & supremo militari praefecto subjecti se extendisset in civem aut cives sive armatos sive inermes. Idem *pag.* 219. & *seqq.* operosè demonstrat praefectos praesidiorum in quoque oppido Hollandiae debere praestare juramentum fidelitatis & obedientiae Consulibus, aut Senatui cujusque oppidi; *pag.* 221. refert juramentum à praefecto militari Goudano Magistratui praestitum anno 1616. *artic.* 3. *Neque se neque milites ingesturos se negotiis ad oppidum, municipes & habitatores pertinentibus.* Quin etiam [pag. 267.] Brielae, ubi controversiae Remonstranticae agitabantur, & Magistratus iis favebat, coacti fuerunt centuriones praesidiarii Consulibus aut Magistratui speciali juramento se subjicere, & ad nutum eorum ad arma expedienda parati esse. Sed Heusdae praefectus militaris non tantum non Nobiliss. *D. Satrapae* juramento se obstringebat, nec ei auxilio esse eumque tueri paratus erat, sed contra de facto eidem violentam resistentiam minabatur & parabat; connivente, immo haut obscurè probante, *Oldenbarneveldio*, cum plerisque membris Ill. consessus Ordinum ab ipso circumventis ac seductis. Ubi ergo causae Remonstranticae illud prodesse poterat, praefectos militares subjiciebant Consulibus; ubi non prodesse poterat, praefectos & Senatores politicos subjicere conabantur praefectis militaribus. Uti *Grotius* hunc politicum cothurnum alio in casu prodit, *pag.* 370.: „Hae factiones, „inquit, (non multum Leicestrianis illis dissimiles) palam usitatae erant veteribus „Aquis, Harlemi, Lugduni, Heusdae, etiam Hagae." *Et pag.* 173.: „Sic & Heusdae „concursu facto electio Magistratuum, quae facta erat ab oppidi praefecto ut arcis „custode, & à quaesitore (secundum morem per annosquadraginta servatum) rescissa „est, & quaesitori nova extorta electio ad arbitrium seditiosae turbae."

Hic notanda sequentia:

I. Factio politica civium Heusdae nulla fuit, similis Leicestrianae. Sed factio fuit Remonstrantico-Barneveldica unius concionatoris Remonstrantici & praefecti militaris, ac paucissimorum supra descriptorum, synedrio totique Ecclesiae & ordini ac [illegible]ini classicali opposita.

[illegible] Nullus Heusdae factus concursus, nulla unquam conspecta fuit seditiosa turba; n[illegible]ταξία, inordinatio Ecclesiastica aut politica, nisi Remonstrantici concionatoris & [illegible]efecti militaris. Quod antiqui senatores (Belgicè d' Outraet) seu exscabini & e[illegible]sules indicio à *Satrapa* & praeside scabinorum facto in curiâ comparuerint ib[illegible] protestati fuerint contra turbationem praefecti militaris, non erat concursus

nec

nec seditiosa turba. Ut in curiâ compareant, volente *Satrapâ* aliisve *p. t.* senatoribus, quoties negotia, aut causa tractatur commune civitatis bonum graviter concernens, id fit secundum leges regiminis fundamentales: uti hoc satis superque per duos delegatos à *Satrapa* & senatu, postea in Ill. consessu DD. Ordinum, cujus partem faciebat *Grotius*, demonstratum fuit.

III. Praefectus militaris tanquam arcis custos nullam habebat potestatem eligendi novos senatores: nedum ut habuisset illam potestatem tanquam arcis custos. Antequam praesidium militare à principe [pag. 268.] Arausoniensi oppido imponeretur, *Satrapae* vocabantur *Castellani*, & castellum inhabitabant. Postquam praeter *Satrapas*, qui politiae praeerant, praefecti militares constituti sunt, qui militibus praesidiariis praeessent, *Satrapa* nihilominus dictus fuit ab ipsis Ordinibus in literis mandatoriis *Castellano-Satrapa* (Belgicè **Castellein=Drossaert**). Nec obstat quod praefecti militares jam à multis annis in arce habitaverint, quia hoc factum fuit concedente & consentiente *Castellano-Satrapâ Nicolao Blanckart*, cui pro eo annuum aliquod stipendium aut honorarium pendebatur. Et certe vel absque aliquo honorario satrapa ille arcis insessionem refugiebat, quod isto rerum statu reges, principes, magnates, illac forte transeuntes in arce hospitio excipere, familiae & tranquillitati suae minime convenire putaret.

IV. Mos ille eligendi Senatum per praefectum militarem tanquam arcis custodem, hoc est Castellanum, aut tanquam oppidi praefectum per quadraginta annos servatus non fuit. Per complures annos à *Satrapâ Nicolao Blanckart* (cui praesens *Satrapa* successerat) honorifice invitati fuerant ut spectatores & cognitores essent eorum quae istic agerentur! quod imprimis fieri coepit cum non pauci senatores Pontificiae religioni adhuc addicti essent. Sed electio Magistratus minimè ab illis facta.

V. Nec *Satrapa* (quem *quaesitorem* appellat) eligit Magistratum: sed juxta leges regiminis septem scabini eligunt septem scabinos, nominibus à se electorum in palimpsesto scriptis. Hoc facto discedunt scabini ex curiâ & intrat *Satrapa*, qui ex septem nominibus in palimpsesto signatis duo inducit, iisque substituit duos ex scabinis, qui jam discesserunt. Inde per apparitorem seu janitorem curiae advocat quinque à scabinis electos, & duos à se continuatos, qui suscepto munere, & praestito juramento eligunt tres consules primum scil. secundum, tertium. Scabini soli judiciis praesunt, iidemque in Senatu antecedunt, & simul cum iis & cum *Satrapâ* primam sedem occupante, praesunt regimini.

VI. Duo collegia sagittariorum (Belgicè **twee Schutterijen**) in oppido illo, alterum dictum vetus constans selectis ex numero civium 30, alterum novum, constans selectis ex numero civium 50. Duo illa collegia in suis quaeque cameris juxta leges regiminis ad *Satrapae* aut Magistratus indicium convenire solent, ut sententiam aut consensum suum in gravioris momenti negotiis publicum oppidi bonum concernentibus declarent. Tunc temporis ad indicium *Satrapae* & quorundam senatorum ὁμοψήφων conveniebant ista collegia, & rogatis de more suffragiis, per suos praefe (Belgicè **Hooft=Mannen**) [pag. 269.] ad curiam delegatos nuntiari & protes curârunt de & pro sartâ tectâ servandâ libertate eligendi & constituendi Magistra secundum leges regiminis fundamentales. *Grotius* in curiâ ad mentionem conve & convocationis collegiorum istorum (Bel. **de Schutterijen**) expavescens, è curi stinabundus ad hospitium suum se contulit. Ubi ex hospite suo, qui tanquam n

brum collegii junioris conventui interfuerat, discebat, non fuisse convocationem & coitionem civium armatorum, sed palliatorum, tanquam ad consilium: haut aliter ac fabrorum, sartorum &c. ad suum consilium: vanè enim ille videbatur imaginatus fuisse convocationem, collectionem, & processionem civium armatorum (Belgicè **Schutterijen**), qualis in aliis Hollandiae civitatibus, necessitate ita postulante, institui solet. Non obstante hâc informatione ipsi factâ, infeliciter narrat aut fingit *factum concursum*, *turbam seditiosam*. Quando ergo conveniunt fabri, aut pistores, aut sartores, aut mercatores &c. in aliqua civitate, ad aliquid à Magistratu suo per praefectum aut praefectos collegii sui petendum, aut aliquid Magistratui nuntiandum, aut promittendum, aut offerendum; an *Grotius* juris communis & municipalis tam peritus diceret *factum concursum*, & *turbam seditiosam*, aut excitatam seditionem. Seditio communiter à Politicis describitur: *Multitudinis in Principem aut Magistratum subitus & violentus motus;* apud Lipsium in Politicâ. A Jureconsultis. *Quando consensus & concordia alicujus multitudinis in varia scinditur, & potissimum quando tumultuante turbâ venitur ad manus*, apud *Tholosanum lib.* 35. *syntag. cap.* 6. Qui ibidem multa seditionum exempla adducit.

I. Non fuit hic multitudo, aut [l. nec] motus plebis aut civium.

II. Nec fuit motus violentus, nec ad manus ventum fuit, nec faces & saxa volabant. nec furor arma ministrabat.

III. Nec erat motus in principem aut Magistratum: sed erat petitio & protestatio pro Magistratu ejusque legitimâ electione, pro civitate, libertate, regimine, privilegiis, contra usurpationem & turbationem eorum, ad quos electio non pertinet.

IV. Nec verum est quaesitori (hoc est *Satrapae*) *extortam fuisse novam electionem ad arbitrium seditiosae turbae.* Hortati sunt senatores *D. Satrapam*, ut officium faceret secundum leges regiminis, hoc est, ut duos ex septem electis scabinis pro arbitrio suo in palimpsesto deleret, & duos ex septem scabinis modo dimissis, in eodem palimpsesto scriberet. Antea enim *Satrapa* constituerat A. & B. ex septem novè electis non inducere, sed duos alios quoscunque; C. vero & D. ex septem scabinis dimissis revocare, ac deletis duobus substituere. Et hoc consilium [pag. 270.] ac propositum suum communicârat cum senatore uno atque altero, quos nôrat quam alienissimos esse à factione & Remonstranticâ ἀταξίᾳ & quibus tanquam fidis in turbulento hoc rerum statu auxiliatoribus quam maximè confidebat. Cum autem *Satrapa* in executione officii & propositi sui ab Ill. Domino praefecto militari turbaretur & confunderetur, ut nec inducere posset quos vellet, nec ipsis substituere quos vellet, idque deprehensum fuisset ab exscabinis & exconsulibus qui tanquam antiquus senatus (Belgicè **de Raden** aut **den Outraet**) cum praesentibus senatoribus, magnum aut latum Senatum constituunt: factum, ut *Satrapa* ad se rediens & haut obscurè negans sponte & pro arbitrio suo duorum inductionem & duorum substitutionem esse fa m, admoneretur, ut liberè pro autoritate suâ nunc duos induceret, & duos subst t. Ad quod exequendum, cum praefectus militaris videret *Satrapam* se comp d duo nomina in palimpsesto inducenda, eisque duo nomina liberè absque ul tione aut violenta quasi turbatione substituenda, è curiâ discessit: siquide am senatoribus in eodem senaculo astantibus circa satrapae liberam electione uo sic agere & turbare non poterat, uti ante; quod praesumeret eos fore n m testes sed & in debitâ formâ protestaturos. Fuerunt ergo à *Satrapâ* duo nomina

nomina inducta eorum, quos praefecto militari aurem facile praebituros & scenae Remonstrantico-Barneveldicae facile subservituros suspicabatur, & duo substituta ex superioris anni scabinis, quos minimè cereos in Remonstrantismum flecti noverat. Septem scabini in curiam acciti & more solito post praestitum juramentum inthronizati potioribus suffragiis tres consules constituebant, adhibitâ hâc moderatione, ut in primum & tertium consulem eligerent eos, qui consiliis praefecti militaris, & dictae scenae hactenus inservierant. De hâc mutatione Magistratus *Grotius* ea Hagae referebat, & praefectus militaris advocato *Oldenbarneveldio* aliisve in scenâ *Rosciis* per epistolas & nuntios eadem aut similia nuntiabat, quae *Grotius* fide minimè historicâ Apologetici sui paginae 173. illevit. Quod viro illi alioquin ingeniosissimo & eruditissimo in personalibus ac factis dictisque particularibus referendis (quoties hypothesi ipsius id inservire putat) non infrequens esse, ostensum est ab ipsius *Antagonistis*, *Lubberto*, *Bogermanno*, *Sopingio*, *Maresio*, *Riveto*, *Jacobo Laurentio*; & amplius ostendi posset in dicto Apologetico, ubi particulares causas & negotia Ecclesiastica attingit.

Forte ex propriâ imaginatione ejusmodi ἀνιστόρητα non fabricabat, sed ab aliis δωρεὰν sibi tradita eodem praetio vendidit. Dolus an virtus quis in hoste requirat. Ut jam non dicam, Remonstrantibus [pag. 271.] quibusdam usum quorundam mendaciorum probari: à quo *Grotium* non ita abhorrere, deprehendes ex *lib.* 3. *de Jure pacis & belli cap.* 1. Atque hactenus occasione doctrinae de synodis, visum fuit ad aliqua pro defensione synodi Dordracenae perstringenda divertere: pluribus forte hoc agendum erit, ubi datum fuerit legere libellum, quem nuperrimè prodiisse audio in synodi Dordracenae depressionem.

Quia Concilium Tridentin. proram & puppim Papismi nunc facit, nihil absurdi nos commissuros arbitramur, si scripta ad illud pertinentia hic indicemus.

I. Decreta Concilii Tridentini saepe edita. Sed editiones recentiores, qualis Antwerpiana apud *Johannem Meursium* 1633. in 8. usibus nostrorum potius inservient: additas enim habent declarationes Cardinalium, citationes *Sotealli* & *Lucii*, *Remissiones Augustini Barbosae*, *additiones Balthasaris Andreae*, varias decisiones Rotae Romanae, Indicem librorum prohibitorum.

II. *Innocentii Gentileti* Historica relatio & Nullitas Concilii Tridentini a. 1556. Quam Ambergae recudi curavit *Joach. Ursinus*, anno 1615. apud *Joh. Schonfeldium* in 8. Eadem historica relatio & Nullitas ab *Innocentio Gentileto* Gallicè edita fuit anno 1586. & Regi Navarreno *Henrico II.* dedicata, tit. *Le Bureau du Concile de Tridente.*

III. Exceptio contra Concilium Tridentinum nomine Principum Protestantium à Theologis & Jureconsultis eorum ad id deputatis Germanicè conscripta *tit.* **Statliche Außfurung der Ursachen**, &c. 1564. in 4.

IV. Nomina, cognomina, patria, dignitates &c. Illustriss. & Reverendiss. p... ..., qui convenerunt ad Concil. Trident. Quibus accesserunt orationes Legat... ...n Concilio Trid. diversis temporibus habitae. Paris. 1563. in 8.

V. *Caroli Molinei* J. C. Consilia duo 1. Super facto Concilii Tridentini anno ... 2. Super commodis vel incommodis novae sectae, seu factitiae religionis Jesuit... Quae primum excusa, aut recusa fuerunt anno 1606. in 8.

VI. Ex actis Concilii Tridentini Christianorum principum ad sacrum Concilium Tridentinum literae & mandata, Legatorumque ab iisdem missorum habitae orationes. Una cum synodi responsioribus &c. Coloniae apud *Haeredes Birckmanni* 1565. in 8.

VII. *Martini Chemnitii* Examen Concilii Tridentini.

VIII. *Jodoci Ravestenii* Tiletani defensio Concilii Tridentini contra Chemnitium, anno 1567. & 1607. [pag. 272.]

IX. *Didaci Payvae Andradii* defensio Concilii Tridentini.

X. *Petri Suavis Polani* historia Concilii Tridentini, Latinè, Italicè, Gallicè.

XI. *Seigii Henrici* censura theologica & historica contra historiam *Petri Suavis*.

XII. *Sfortiae Palavicini* historia Concilii Tridentini historiae *Petri Suavis* opposita, 2. vol.

XIII. *Caesaris Aquilinii*, de tribus historicis Concilii Tridentini, ubi crisim exercet de *Henrico* & *Palavicino*, & *Petrum Suavem* defendit, Amstelodami apud *Elizeum Weyerstraten* 1662. in 8.

* *Appendicula*

Hactenus de conciliis seu synodis. Sunt & alia collegia ac conventus ad Ecclesiae aedificationem ac conservationem, aut ad infidelium & haereticorum convictionem atque attractionem in Papatu instituta: de quibus infra *lib.* 2. *tract.* 2.

A D D E N D A.

[*in Ed. anni* 1663. *in fine Vol.* I. *post Indices*].

Pag. 149. & 197. [in hac Ed. pag. 127. et 166.]. Ineptissimè adversarii allegant Pauli provocationem ad Caesarem Actor. 25. v. 11. Textus modo inspectus ostendit, *provocationem ad summum tribunal* factam, *cum apud inferius nihil juris esset; non ut Euangelii sed ut causae civilis*, *quae in eum agebatur*, *fieret cognitio.* Sunt verba Parei (quem alias pro se cupidè advocant) Lib. 2. Exercit. 41. p. 240. Addo ex notis Grotii, qui ipsis instar oraculi, ad loc. cit.: „id est, si me vis synedrio „judicandum tradere (id enim videbatur agere Festus) ad Caesarem Neronem ap„pello. Licebat hoc Romanis legibus in tali casu. Nam ante sententiam appellari „potest, si quaestionem in civili negotio habendam judex interlocutus sit, vel in „criminali contra leges hoc faciat L. Ante D. de appellationibus recipiendis. Erat „autem contra leges Romanas, civem Romanum provincialibus hominibus judi„candum tradere, & id nolentem. Plinius in Epistolâ de Christianis: *Fuerunt alii „similis amentiae, quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos.*"

Pag. 174. [pag. 148.]. Inter Germanos Heidelberg. Theologos Altingius, qui idem multis annis in Belgio claruit, in problematicâ novâ loc. 15. pr. 9. vocat *adulatores, tam Ecclesiasticos quam politicos illos, qui Magistratui in Ecclesiâ & politiâ par jus & aequalem potestatem tribuunt. Nominibus*, inquit, *consulto abstineo. Etsi inter eos novatores* (Remonstrantes) *quidam non postremum locum obtineant.* Ibidem negat Magistratum posse novam Ecclesiasticae gubernationis formam introducere aut obtrudere: verbum praedicare, aut sacramenta administrare: disciplinam exercere clavium Ecclesiasticarum, claudendo aut aperiendo regnum coelorum: nec denique controversias religionis ad suum solius judicium revocare, & de iis pro autoritate statuere.

Ibidem p. 692. rejectâ calumniâ novatorum de collateralitate potestatis Ecclesiasticae & politicae, quasi à nostris introductâ, politicae potestati superioritatem, Ecclesiasticae *subjectionem* adscribit, *non absolutam*, *sed limitatam &c. nec* [illegible]*itatam aut conditionatam solum*, *sed etiam* ἀντίστροφον *& reciprocam; quà ita su*[illegible] *Ecclesiastica politicae*, *ut vicissim politica subsit Ecclesiasticae*, *quoad fide*[illegible] *res. disciplinam.* Confer ejusdem elencticam novam p. 841. 855. &c.

Pag. 168. [pag. 143.]. Johannes Episcopus Roffensis in erudito & sp[illegible] [illegible]lumine contra Bellarminum pro Barclayo, de coördinatione & subordinatione [illegible] [illegible]um potestatum cap. 14. negat potestati Ecclesiasticae politicam quà talem, & vi[illegible] [illegible]rsa, subjectam esse, & pag. 458. sic loquitur: „Possunt duae istae potestates, ta[illegible] [illegible]am duo

„duo corpora sub duobus capitibus, in unam societatem convenire, aut sine ullâ „subordinatione, ut duae civitates confoederatae; aut potius cum subjectione & subor„dinatione mutuâ, ut scil. potestas spiritualis in temporalibus subordinetur tempo„rali; potestas vero temporalis in spiritualibus subordinetur potestati spirituali; „sicut supra ex Hugone Waldensi & Joh. Parisiensi testibus Bellarminianis do„cuimus."

Pag. 281. [pag. 234.]. Non esse canones Ecclesiasticos à Magistratu condendos; sed potestatem *διατακτικὴν* esse penes Ecclesiam, asserunt confessiones Belgica artic. 32. Anglica art. 34. Scotica artic. 20. Gallica, scripta a. 1562. quae exstat in opusculis Calvini: Augustana sect. de potest. Eccles. Daneus lib. 6. politicae Christianae cap. 3. Quin ipse Arminius in disp. 29 Julii a. 1606. in Acad. Leidensi propositâ resp. Bernhero Vezekio Daventriensi: ubi & praescripto titulo, & thesi 1. triplex Ecclesiae potestas tribuitur *in fidei & morum dogmatibus*, *in legislatione*, *in jurisdictione*. Thesi 8. *dubium non est, quin ipsi Ecclesiae aliqua sit concessa potestas in ferendis novis ad εὐταξίαν legibus*, &c. Confer supra p. 265. Cum hac Arminii doctrina minime conveniunt molitiones sectatorum ipsius; qui per violentas Magistratuum obtrusiones & intrusiones novum regimen in electione & vocatione ministrorum, ab Ecclesiis nec conditum, nec ordinatum, nec probatum, novumque ordinem & modum in tradendâ omnimodae gratiae doctrinâ per receptionem & subscriptionem Decreti Ordinum Hollandiae (sic dictum) pro pace Ecclesiarum, introductum ibant. Similes ejusdem factionis, aliarumque cum eâ conspirantium molitiones, antiquum aut deterius quoddam chaos nunc temporis parturire videntur. Clementissimus Deus eos convertat, aut confundat!

Pag. 272. [pag. 227.]. Perquam hyperbolicè & atheologicè Imperator Novell. 131. canones 4. conciliorum *ut Sacras Scripturas suscipere* se dicit.

INDEX.

TRACT.

V.

ERRATA.

Pag. 15, l. 9, sigillatum; l. sigillatim.
„ 25, „ 35, πχράκειτα; l. παράκειται.
„ 122, „ 44, *argum;* l. *I. argum.*
„ 264, „ 10, eâdum; l. eâdem.
„ 268, „ 10, Secundum; l. VII. Septimum.
„ „ , „ 43, *VII. Argum.;* l. *VIII. Argum.*
„ 270, „ 45, *VIII. Argum.;* l. *IX. Argum.*
„ 271, „ 42, *IX. Argum.;* l. *X. Argum.*

BIBLIOTHECA REFORMATA.

VOLUMEN TERTIUM.

Voet, Gijsbert

GISBERTI VOETII

TRACTATUS SELECTI

DE

POLITICA ECCLESIASTICA.

SERIES SECUNDA.

EDIDIT

Ph. J. HOEDEMAKER,
THEOL. DOCT. ET PROF.

AMSTELODAMI, MDCCCLXXXVI.
Sumptibus Societatis pro edenda Bibliotheca Reformata.
Apud J. H. KRUYT.

PRAEFATIO.

Quum selectos quosdam tractatus ex opere G. Voetii de Politica ecclesiastica promere mihi proposuerim, perpauca in usum benevoli lectoris praefari me lubet.

Singuli tractatus diversas continent disputationes, quae plus minusve referri possunt ad locos de quibus solet agi in theologia quae practica dicitur. Catechetica igitur, liturgica et homiletica in iis tractantur.

Magna autem pars eorum quae in hoc opere inveniuntur, ut ex ipso argumento statim apparet, fertur procul ab aspectu theologiae practicae, quae nomen habet, quo tanquam in genere partes supra memoratae sine nexu coordinatae continentur.

Explanatio hujus discriminis statim sub oculos cadit. Voetius enim non tantum, ut in praesenti fieri solet, attendit ad munera pastoris et doctoris; sed etiam ad vocationem et conditionem ecclesiae quâ talis. Non agit quidem de iis quae referenda sunt ad publicum ecclesiae cultum, sed de omnibus quae pertinent ad communem vitae ecclesiasticae usum. Accedit quod ipsius opinio de ecclesia tantum spatii capit, ut in eo non alienum videatur quod in familia, nec non in societate, cultus divini nexu conjungitur.

Non commorabor in quaestionibus encyclopaedicis et methodologicis, quae mihi, ob discrimen modo indicatum, tractandae forent, si mihi proposuerim comparationem instituere inter ipsius atque aliorum rationem et viam. Una tantum animadversio mihi tam prompta videtur, ut eam praetermittere nequeam. In ratione nempe, quam Voetius sequitur, jus suum adipiscuntur ministeria et officia in ecclesia, quae, contra dogma de charismatibus (1 Cor. 12 et alibi) ex vulgari sententia a theologia practica secluduntur, vel saltem in monographiis tanquam mera additamenta propositi tractantur.

Occurrit e. gr. tractatus maximi momenti de cura pauperum, in quò non solum diaconiae officium exponitur, sed etiam dissertatio inseritur de benignitate christiana, ut et responsum editur permultis quaestionibus, quae arctissimo vinculo cum ista cura c haerent; e. c. de praestantia relativa voluntariae charitatis prae ratione tributi ca- tum sive pretii taxationis ab ecclesia constitutae; de pecunia conferenda in usum e lesiarum externarum; de modo quo, nec non de personis quibus stipes dispertien- e sint; de pecunia suppeditanda et perscribenda etc. etc.

Alius non minoris momenti tractatus invenitur de catechesi, gravi capite, ut notum, t eologiae practicae. In eo autem ita versatur Voetius, ut vis et gravitas ponatur non i lectionibus a catechistis habendis, sed a parentibus et magistris; quum interea in hoc n xu de praedicatione, quae est secundum catechismum, agit; ita ut vinculum, quod

est

est inter institutionem in familia, in schola, in catechesi et in concionibus ecclesiae restituatur. Quod vinculum item inter nos restituendum erit, si rationem nostram ad pristinos limites, unde tam procul recedit, reducere volumus. Quod ut eveniat rite agnoscere debemus rationes, quas Voetius in luce sacrae Scripturae exponit.

„Earundem neglectum," jure inquit Lib. II. Tract. III. Cap. I. „aut tepidam tractationem, deficientis cognitionis, seductionis ad errores, scismata non minimam esse causam, docuit nos experientia in Belgio. Absque hoc enim fieri non potuisset ut tot homines reformati à reformata Ecclesiâ per Remonstrantes abducti fuissent; aut etiamnum hodie tot Filii & Nepotes Reformatorum per Emissarios Pontificios abducerentur."

Congregationes, quibus inter nos invicem exerceamur in amplectanda veritate, in cognoscenda sacra Scriptura, in colenda pietate, quae olim nomine prophetiarum innotuerunt, post autem prorsus evanuerunt; cura pastoralis quomodo exerceatur in intimo commercio cum membris ecclesiae, quae indigent consilii auxiliique, quae scrupulo, cujus solutionem quaerunt, laborant, vel etiam ut confirmentur contra errores expetunt: item quaestiones de diebus festis, de jejuniis servandis, de sacris domi procurandis etc. totidem capitibus tractantur.

Tres autem tractatus, qui ex ordine in altera hacce serie inveniuntur, maxima pro parte de ministerio verbi, precum nec non sacramentorum agunt.

Si quis fortasse existimet Voetium angusti animi fuisse, sine dubio in evolvendo hocce opere ab isto errore sanari poterit. Attendas modo generalem quam in dijudicandis rebus sequitur regulam:

„Omnia enim omnibus fieri debemus, & aedificatio populi primaria nobis intentio, & suprema lex esse debet."

Quanta liberalitate in judicio utitur. Ita e. gr. eum, ubi defendit praestantiam precum e pectore emissarum contra laudatores precum e formulâ, hoc modo disserentem audimus:

„Quasi omnis essentia Precationis, omnis efficacia, omnis devotio, omnis spiritus Precum absit, ubi adest formula. Absit, absit, ut de multorum piorum, non tantum idiotarum, sed & eruditorum verâ conversione, fide, devotione, tam temere judicemus: quasi scil. esset merum opus operatum, opus labiorum, attentio ad verba, quam Pontificii in legendo Breviario, & demurmurandis superstitiosè Preculis sufficere arbitrantur. Qui hic & nunc sine cortice natare novit, non debet condemnare auxilium corticis, ad quod confugiunt, qui natandi minus periti, aut periti quidem, sed hoc tempore spasmis obnoxii, aut eos metuentes aquis se committunt. Sic omnium orantium conatus ad perfectionis suae aequalitatem non exigent perfecti hâc in parte: memores regulae apostolicae Phil. 3. v. 15. *Quotquot sumus perfecti &c.* Usum formularum non esse per se aut intrinsecè malum, sed positis ponendis utilem, quin & subinde necessarium, probatur" etc.

Postquam ostendit, quae ratio in homiletica praevaleat, aliorum sententiam ita refutat:

Quod ad ipsam methodum concionandi, cujusque prudentiae libens relinquo, ut eam adhibeat in suâ Ecclesiâ, quam putat & suae, & imprimis Auditorum intelligentiae ac memoriae maximè inservire. Aedificatio Ecclesiae prima lex isto.

Sufficit nobis, si modo ad cor populi praedicetur Christus, & in iis fides, & resipiscentia potenter excitenter. Absit absit, ut pro concione coram Ecclesiâ publicè contendatur

tendatur contra hanc aut illam methodum, quam Collega aut Collegae servare consuerunt. Absit ut novum aliquod eridos pomum super diversâ concionandi methodo in medium projiceatur."

Qui magnam habet opinionem de studio doctrinae, quo excellant hodierni theologi, prudenter aget, si ad istos tractatus bene explorandos animum attendet. Quanta admiratione movebitur, quod Voetius noster tam multiplici doctrina ornatus sit. Quantum ille legit. Quod quidem apparet ex amplo litterarum apparatu, praesertim ubi loca antiquorum affert et recentiorum scriptorum, ex Talmudo, e scriptis patrum qui dicuntur ecclesiae, ut et theologorum Romano-catholicorum, nec minus eorum qui falsam doctrinam profitentur et haereticorum. Latius autem id patet ubi videmus eum omnia haecce iterum elaborasse. Exempla, quibus utitur, depromit ex universa mundi nec non patriae historia, e temporum conditione, e diversis scientiis, quum interea animo comprehendit notionem rerum sui temporis. Nunquam vero in istis locis citandis famam viri docti captat (quod e contra vehementer vituperat):

„Certe nimiam sapit ostentationem quasi multae lectionis & diffusae eruditionis: cum saepe ex *Polyantheis* hauriantur; & non ex lectione ipsorum Autorum. De Calvini, Bezae, Buceri, Musculi, Martyris, Parei, Piscatoris, Perkinsi, Gomari, Riveti. aliorumque recentium, immo ad hoc viventium Theologorum, imprimis & Notarum marginalium citatione sic sentio, non esse eos nominandos, nisi in casu necessitatis; cum scil. Concionatoris explicationes, doctrinae, usus, casuum determinationes ab Auditoribus aut Censoribus malignantibus traducuntur, tanquam peregrina, nova, inaudita, paradoxa, heterodoxa."

Ad percipiendam doctrinam et practicam Reformatorum auctor nobis ostendit quomodo omnia, quorum mentionem movet, reducenda sint ad elementarias quaestiones, quae de sacra Scriptura depromantur, atque ad obrussam verbi divini exigantur. Nonnulli loci, qui, temporis quo vixit ratione habita, multis verbis, quin etiam fusius ab ipso tractantur, nobis saltem minoris momenti, ut e. g. de cantu organico, nec non de ritibus, adjunctis circumstantiis in administratione Baptismi observandis, ut etiam partes quaedam disputationis de coena Domini, ob memoratam causam magnum habent pondus, quandoquidem ex iis percipere possumus, quomodo sacram Scripturam adhibere debeamus, quid et quibus modis inde concludere possimus; ut aliis verbis dicam, quomodo ex principio Reformationis omnia et quod ad doctrinam et quod ad vitam secundum normam verbi divini pertractanda sint.

„Atqui non eruenda ex humo, sed è coelo petenda coelestis divinaque doctrina est."

Omnes quidem quaestiones ratione analytica, plerumque secundum schema ante constitutum, tractat; opera ipsius scatent definitionibus, distinctionibus, directis et indirectis conclusionibus, quae natis hujus aevi anfractû laborant. Ista autem ratio digna est cui laus ponatur, quandoquidem antidotum praebet contrario vitio, quo viri docti recentioris aevi laborant, atque argumentum de quo agitur ad limpitudinem perducit. Continuo perspicere possumus ubi et quomodo unum alterumve, quod cum quaestione, quae tractatur, cohaereat, exquirendum sit.

Si comparationem instituere volumus inter ejus argumentationem et scholasticam rationem posteriorum, e. gr. Petri a Maestricht, statim nobis apparebit, quomodo, ut ita dicam, Voetius noster res propositas sub aspectum fere subjiciat. Argumentatione brevi et quae ad rem spectat utitur, elocutionem perlucidam ac gravem adhibet. In utramque partem non recedit a consilio verbi divini interpreti dato; quod ad priorem.

„Ali-

„Aliquando sufficiet breviter errores indicari, atque ex solo textu refutari. Aliquando, alia quaedam testimonia Scripturae atque argumenta addi possunt, pro Auditorum capacitate. Raro rationes Adversariorum proponendae ac refutandae: nisi tritae sint. & nostris vulgò aut subinde tales objici contingat.

Quod ad posteriorem:

„De stylo concionum, nihil aliud moneo, quam debere eum esse perspicuum, gravem, & quantum fieri potest scripturarium: abstinendum tamen ab unâ parte a phrasibus comicis, & ludicris, feci plebis usitatis; per quas conciones sacrae apud Populum vilescunt, & apud Adversarios despiciuntur: ab alterâ parte à lenocinio & meretricio pictarum vocularum fuco; quibus potius exinanitur simplicitas Scripturae, quam imitatione exprimitur.

Exornatio seu stylus debet esse simplex, perspicuus, facilis, humilis; nihilominus gravis, efficax, patheticus: breviter scripturarius. Ne tamen apud rudiores & minus exercitatos in omnibus sic affectetur Scripturarius, ut sublimis character & verba decumana *libri Jobi*, *Jesaiae*, *cantici Mosis Deuter.* 32. *Psalmorum* quorundam (e. gr. 18. aut 42. aut 68. aut 77.), aut tropi & allegoriae *Psal.* 45. & *Cantici Canticorum* illic dominentur. Ab alterâ parte non debet esse nimis familiaris, similis stylo colloquiorum puerilium, aut domesticorum inter familiares, aut in circulis & compitis inter amiculos & τοὺς τυχόντας. Denique duo maximè sunt cavenda; *Unum* est luxuriantis & affectati styli ostentatio. per tinnientium & pictarum vocularum, instar purpurei latèque splendentis panni, emblemata. Quae pios & devotos animos offendunt, & ipsis orantibus devotionem excutiunt, si non eos ab eâdem vacuos ostendunt. *Alterum* est prolixitas periodorum. Scriptura breves & expeditas habet periodos, brevia cola & commata. Absque hâc brevitate omnia simplicibus auditoribus sunt obscura, difficilia, vix intelligibilia; & consequenter attentionem & devotionem turbantia, non excitantia".

Joca agere utique potest; ita eum de quibusdam praedicatoribus disserentem audimus.

„Quod foedus fecerint cum textu suo: si tu non tangis me, ego non tangam te."

Ironice nonnunquam in disputatione pergit:

De quaestione „an validè baptizet, qui putat se baptizare Foeminam & baptizat Masculum, aut putat se baptizare Petrum, & baptizat Johannem? resp.: „mirifica haec & transcendentalis quaestio a *Toleto Reginaldo*, aliisquè determinatur in partem *Aff.* quia licet Minister speculativè erret, tamen practicè non errat, cum dirigat & dirigere debeat intentionem suam in personam praesentem: nec error personae aut sexus impedit baptismum, dummodo Minister baptizare intendit: nisi exprimatur in intentione, quod non vult baptizare."

Prae ceteris autem omnia ejus scripta pium animum spirant, assumpta ubique tessera:

Si Christum discis, nihil est si caetera nescis:
Si Christum nescis, nihil est si caetera discis.

Jam vero pauca ista sufficiant. Est enim extra designationem, quam nobis proposuimus, argumentum hujus libri accuratius intueri Id unum rogo, ut hujus disputationis lectio praecipuum honorem habeat Deo omnipotenti, atque etiam in animo lectoris pios sensus excitet; ut et prosit in amplificanda scientia atque peritia verbi divini, unde tanquam ex fonte omnia sua praecepta haurit, quum ipsi in votis esset ut, quae, scriberet, secundum regulam et normam sacrae Scripturae scribere dignus haberetur.

POLITICAE ECCLESIASTICAE
PARS PRIMA.
Lib. II. De Rebus, seu Agendis & Exercitiis Ecclesiasticis.

TRACTATUS II.
DE AGENDIS ORDINARIIS PUBLICIS.
SECTIO PRIMA.
DE PRECIBUS, BENEDICTIONIBUS. DOXOLOGIIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT I.
De Precibus Ecclesiasticis.

Ordinaria agenda in Coetu Ecclesiae sunt 1. Preces, Benedictiones, Salutationes, Doxologiae. 2. Tractatio Verbi. 3. Administratio baptismi. 4. Administratio coenae. Quod ad primum, praesupponimus ex praescripto Dei, & usu Ecclesiae tam veteris quam novi Testamenti, ordinaria haec fuisse Ecclesiae exercitia. Sic enim legimus *Actor.* 6. *vers.* 4: *nos permancbimus in Precatione*, &c. Et 1. *Cor.* 14. *v.* 14. 16. *Ephes.* 5. *v.* 19. *Coloss.* 3. *v.* 16. unde non malè locus [pag. 482] conventuum & exercitiorum sacrorum antiquis dictus est *Oratorium*, Graecis *Proseuche.* Quomodo hodie Arabicâ linguâ Muhammedanis dicitur מסגיר *Mesgid* aut *Mesgida* à rad. *sagada* prostravit se, adoravit. De Proseuchis Judaeorum videndus *Epiphan. haeres.* 80. & *Philo Judaeus in Legat. ad Caium. Actor.* 16. *vers.* 13. occurrit vox προσευχὴ: sed ibi ipsam Precationem, non vero locum significari constat ex coll. *vers.* 16. De Christianorum oratoriis infra *Libr.* 4. agendum; ubi *de Templis.* Est enim Precatio socia fidelium, hoc est, ecclesiastica unum ex duobus praecipuis operibus & finibus conventuum. *Actor.* 2. *vers.* 42. & 4. 23. 24. 31. & 6. *vers.* 4. 1. *Corinth.* 14. *vers.* 14. De conventibus extraordinariis idem probatur ex 1. *Reg.* 8. 2. *Paral.* 20. *Joëlis* 2. v *s.* 17. Accedit antiquae & sequentium seculorum Ecclesiae consensus & praxis. V de *Justini* 2. *Apolog. ad Anton.* & conferri poterit *Plinii Secundi Epist.* 97. *lib.* 1 . ubi refert solere Christianos in antelucanis conventibus *carmen Christo quasi D o dicere sibi invicem. Maymonides in More Nevochim part.* 3. *cap.* 32. distinguit g iera cultus, quod aliae sint secundum intentionem secundam, ut oblationes: aliae v o *magis sint propinquae intentioni primae, & necessaria ad illam assequendam*, ut p catio. Quod ad cultum seu officium Precationis, nos praesuppositis quae didac-

ticè

ticè & in genere de ejus essentiâ & proprietatibus in *Locis communibus* passim, & de ejus praxi ac methodo in *Exercitiis pietatis* à nobis proposita sunt, specialiter hic agendum duximus 1. de iis, quibus in Ecclesiâ Precationis officium incumbit. 2. De modo ejusdem. 3. Deque ipsâ Precatione. *Quod ad primum*, dicimus Verbi Ministris incumbere, ut praeeant; Fidelibus & Auditoribus ut mente devotâ attendant, ac praeeuntem cogitatione sequantur, interiori verbo mentis eadem Deo suo loquantur, aut si etiam exteriori, submissè. *Prius membrum* probatur ex *Actor.* 6. *vers.* 4. ubi Apostoli sibi tribuunt *προσκαρτερεῖν τῇ προσευχῇ* & *Διακονίᾳ τοῦ λόγου.* Quod non intelligendum simpliciter de exercitio precandi, ad quod omnes Fideles in coetu illo tenentur, & cujus gratiâ conveniunt: sed de *προστασίᾳ, ἡγεμονίᾳ*, ductu, antecessione. *Alterum membrum* probatur ex 1. *Cor.* 14. *v.* 14. Non quod omnes cum Ministro simul clarâ voce clamare debeant; id enim pareret confusionem & intelligentiae, attentioni ac devotioni in Precatione adhibendae non ita conveniret: sed quod purâ oratione mentali, aut vocali submissiori, quae à coetu aut Ministro exaudiri nequeat (uti 1. *Sam.* 1. *v.* 13.) subinde cum ipso orare debeant. Hic quaestio movetur, an in coetu Ecclesiae ita orandum, ut Minister partem periodi aut commatis ex *Psalmo* aliquo *Davidis*, aut aliâ quâpiam Precationis formulâ pronuntiet, & Populus aut alius Minister clarâ voce residuam partem pronuntiet. *Resp.* Pontificii in cantu suo chorali utuntur antiphona, quam interpretantur vocem oppositam seu contra-sonantem; quia inchoatur ab uno unius chori, & ad ejus symphoniam [pag. 483] cantatur Psalmus per duos choros, ipsâque antiphonâ conjunguntur simul duo chori. Hinc sententia quae cantum aut Psalmum praecedit dicitur Antiphona. De origine Antiphonarum ab Ignatio Antiocheno, & in Occidente ab Ambrosio circa annum 383. deque ejusdem variatione, modis, ritibus videat, cui vacat, commentantem *Gavantum in Thesauro Rituum tom.* 2. *sect.* 5. *cap.* 7. & *cap.* 22. & alibi passim: ubi *Amalarius*, *Alcuinis*, *Durantes, Hugo*, *Francolinus*, *Ceremoniale Clericorum regularium S. Pauli* ad partes adducuntur. Ab Antiphonâ dicitur *Antiphonarium*, *Liber* publicus in Papatu, qui continet Antiphonas. Responsorium est, quo chorus, canens respondet historiis sacrae Scripturae in praecedenti lectione lectis; ita ut secundum ordinem Historiarum ordinatum respondeant tristia tristibus, laeta laetis. Mysteria haec post omnes alios à transcendente Ceremoniarum magistro explicata habes *Lib. & sect. cap.* 12. Sed misso hoc modo orandi, canendi, legendi (de quo in 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Rosariis*, *Litaniis*, *Horis canonicis*). *Neg.* Precibus ecclesiasticis illam divulsionem & distributionem conceptuum, quâ huic pars conceptus & pronunciationis periodi aut sententiae assignatur, alteri altera pars, convenire. Quomodo enim interruptis, pendentibus, & hiulcis conceptibus, non-conceptibus conveniet illud 1. Cor. 14. vers. 15. *Orabo spiritu meo, & orabo intellectu meo.* vers. 26. *Omnia ad aedificationem fiant.*

§2. Videamus nunc quomodo orandum: ubi occurrunt istae Quaestiones: de qualitate, an clarâ voce, an linguâ notâ, an certâ formulâ: de quantitate, quoties, & quantum, ac quandiu. 1. *Quaest.* An Precatio ecclesiastica fieri debeat clarâ voce Ministri praeeuntis? *Resp.* Praxis Anabaptistarum in coetibus suis ejusque suscepta defensio *Negat.* Nostra praxis & doctrina *Affirmat.* Probatio petitur ex 1. *Corinth.* 14. ubi Preces linguâ peregrina in coetu Ecclesiae pronunciatas abrogari vult, iis rationibus, quarum nulla Ministris mente solum aut tacitae vocis murmure orantibus

aptari

aptari nequit. Lege *vers.* 9.—29. esse autem rationes Apostoli applicandas non tantum Scripturae interpretationibus & concionibus (quas clarâ voce habendas Anabaptistae non negant), sed & ecclesiasticis Precationibus & gratiarum actionibus, constat ex vers. 14. *Si enim orem linguâ* &c. vers. 15. *orabo spiritu, sed orabo etiam intelligentiâ &c.* vers. 26. *quoties convenitis, quisque vestrum canticum habet.* 2. *Argum.* Ab exemplis Prophetarum, Apostolorum, ipsius Christi piorum Regum. 1 Reg. 8. 2. Paralip. 20. *vers.* 5. Ezr. 9. *vers.* 5. & 10. *vers.* 1. — 3. Argum. Ex Matth. 18. vers. 19. *Si duo ex vobis consenserint in terrâ, de omni re quam petierunt, fiet eis à Patre meo &c.* Atqui nemo Auditorum cum orante Concionatore suo convenire atque idem unà cum illo precari potest, nemo ad petitionem ejus τὸ amen dicere potest (1. *Cor.* 14. *vers.* 16.) quia non intellexit quid, pro quibus, contra quos, à quo, per quem, quâ ratione; quâ [pag. 484] rhetoricâ divinâ oraverit. 4. *Argum.* Quia vox orantis excitat, auget, continuat, sustentat, stimulat auditorum devotionem, & in mentem revocat illud quasi Preconis voce pronuntiatum, *Hoc age.* Confer *Scriptores de Oratione mentali non tantum, sed & vocali.* 5. *Argum.* Sequeretur in verbi tractatione posse Antecessores aeque tacitè loqui aut submurmurare coram & in Ecclesiâ aut ignotâ linguâ loqui, ac orare. Sed hoc absurdum non admittent Anabaptistae. Jam vero consequentiam esse solidam, constat ex *Actor.* 6. *vers.* 4. cum 1. *Cor.* 14. ubi prophetiam & orationem pari passu ire videmus, respectu intelligentiae & aedificationis Populi. 6. *Argum.* Ex hoc absurdo consequenti: quod cum Concionatore Auditores tacitè orantes, debitâ cum attentione & devotione orare nequeunt. Perpetuo enim attendere debent, an Concionator finiat & ab oratione surgat, ut & ipsi cum ipso surgant. Hoc enim non exiguam pareret confusionem, si Concionator oratione suâ finitâ, & auditorii, immo paucorum Auditorum, quin vel unius atque alterius oratione nondum finitâ inchöet concionem. Neque enim possibile est, ut Concionatoris spiritus, impetus. zelus precatorius ejusdem mensurae, & efficaciae sit cum spiritu omnium & singulorum Auditorum. Sunt enim infantes in Christo, sunt tepidi, sunt steriles, sunt viri, sunt ferventes spiritu, sunt superabundantes gratiâ. Quisque donum suum habet, quisque sua intervalla siccitatis spiritualis, insensibilis devotionis, duritiei cordis. — *II. Quaest.* Quâ linguâ? *Resp.* Ecclesiae notâ. De hâc quaestione contra abusus Papatus ex professo agitur *in Controversiis de Scriptura*, sub tit. *de Translatione Scripturae, & de Sacris sermone vernaculo peragendis.* Inde ergo argumenta huc transferri, & Precibus ac Hymnis aptari possunt. Supra *Tract.* 1. *tit. de Liturgiis* eandem hanc quaestionem attigimus. — *III. Quaest.* An conceptis & praescriptis formulis Ministri astringi debeant quibus orantes praeeant Ecclesiae? *Resp.* 1. *Concl.* Formularum à Viris spiritualibus conscriptarum usus in privatis Precibus Fidelium, praesertim eorum qui in cognitione rerum spiritualium adhuc infantes sunt, aut qui in arte precandi parum exercitati, aut quando in satis exercitatis spiritus precum languet, aut alioquin distractiones, tentationes, diabolicae injectiones, aliique colaphi Satanae precandi officium turbant; minimè improbandus, quin contra commendandus est. Idem dico de Precibus domesticis: siquidem similia ἡττήματα praecuntium aut sequentium, aut utrorumque hoc suadeant. 2. *Concl.* Quod ad Preces ecclesiasticas, ἄγνοια, aut ἀπειρία, aut ἑτεροδοξία Concionatorum usum formularum necessarium facere non deberent: quia nemo cognitione Scripturae aut dono Prophetiae ac Precum, seu

seu δυνάμει ἑρμηνευτικῇ hâc in parte destitutus ad sacrum ministerium admitti, aut admissus in eo tolerari deberet. Qui quavis occasione aut necessitate oblatâ ex Scripturis vetera & nova depromere non novit, & conscientiis per consolationes, hortationes, correptiones [pag. 485] applicare, similiter & Preces publicè privatimque apud quoscunque afflictos, moribundos, energumenos, extremo supplicio devotos, quocunque in periculo versantes, fundere; is nomine ἡγουμένου, id est, Antecessoris in Verbo & Precibus (*Actor.* 6. *vers.* 4.) indignus. Sed si tales inepti Concionatores alicubi dentur, & necessariò, saltem pro illo tempore, tolerari debeant: omnino illis suadendum, immo imponendum, ut Precum formulis sive memoriae impressis (quod in tali paupertate praestat) sive ex Libro lectis inhaereant; ne propriis conceptibus malè formatis, malè cohaerentibus, malè propositis atque expressis, in orthodoxiam impingant, & Ecclesiae Preces ac devotionem magis perturbent, quam promoveant. 3. *Concl.* Ubi infantia & infirmitas Auditorum in primâ plantatione inter Infideles, aut in primâ reformatione Ecclesiae in Papatu, ubi solis formulis assueverunt, aut plerorumque Auditorum in Ecclesiâ jam constitutâ aut reformatâ, subsidium formularum postulare videbitur: ibi puto consultum, immo paenè necessarium fore earundem usum. Illo enim utendum est, quo maximè animas in praxi Precationis & totius pietatis aedificamus. Omnia enim omnibus fieri debemus, & aedificatio populi primaria nobis intentio & suprema lex esse debet. Sic tamen formulis tali in casu utendum, ne Populus in opinionem hanc deveniat, quasi Ministri semper, immo etiam ad semper (uti loquuntur in Scholis) hanc συγκατάβασιν praestare, & ab omni Precatione extra Libros aut formulas praecisè tenerentur abstinere, nec Auditores suos ad majorem perfectionem provehere. Vide in contrarium monentem *Apostolum*, *Hebr.* 5. *vers.* 11.—14. & 6. *v.* 1.—4. cum 1. *Corinth.* 3. *vers.* 1. 2. *Philipp.* 3. *v.* 13.—16. Prudentiae ergo erit, Precationem ex pectore fusam interdum interponere, & semper aut ferè semper Precationi post concionem partem addere aut inserere, quae speciales necessitates, querelas, petitiones, doxologias, peccatorum confessiones, &c. contineat. Haec mutatio imperitos minus turbabit. 4. *Concl.* Nec probari potest opinio & consuetudo quorundam (inter quos mihi indicatus vir caetera pius & literatus) qui ipsi preces non formant, sed recitatione orationis Dominicae omnia inclusa volunt. Utut enim illa immediatè divina sit, non tamen illius solius usui nos astringere debemus: multo minus eam tacitè venerari tanquam alterum quem Mediatorem, aut partiale quid propitiatorium, propter quod Deus exauditurus sit. Sed de hoc alibi. 5. *Concl.* Imperitia est, aut invidia, aut praestantiorum donorum in aliis suppressio, aut spiritus exstinctio, aut moris Judaeo-Rabbinici, Muhammedici, Papalis κακοζηλία si quis universam Ecclesiam, ejusque Ministros etiam maximè exercitatos, ad unas easdemque formulas perpetuo & recurrente opere operato, quasi trabalibus clavis affigat; immo tantam sanctitatem ac perfectionem in formularum recitatione & lectione collocet, ac si immediatè à Spiritu S. [pag. 486] dictatae, & cum canonicis Scripturis, quae in Ecclesiâ legi debent, pari pietatis affectu & reverentiâ suscipiendae essent. Addo, aut crassum stuporem, aut insignem maledicentiam & atrocem calumniam esse, si quis auditam Precationem absque libro, enthusiasmi, aut periculosae novitatis gnorisma faciat; & vel hoc solo nomine nescio cujus fanatismi etiam optima ingenia habeat suspecta. Quorum sive ignaviae & ignorantiae, sive praestantiorum donorum in aliis ex

livore

livore contemtui, istas rationes opponimus. 1. *Rat.* Quia Viri Dei, Prophetae, Apostoli, aliique in Scripturâ memorati, ad certarum formularum, aut libellorum catholicè praescriptorum recitationem aut praelectionem se non adstrinxerunt. Vide *Exod.* 15. *Judic.* 5. & 10. 1. *Sam.* 1. & 2. 1. *Reg.* 8. 1. *Paral.* 17. *Jesa.* 38. *Daniel.* 9. *Jon.* 2. *Habac.* 3. *Luc.* 1. & 2. ubi Hymni Mariae, Zachariae, Simeonis, *Joh.* 17. *Matth.* 26. & ubi Precationes Christi. *Actor.* 4. & 7. & 12. Non debet hic excipi, fuisse θεοπνεύστους & infallibiles, nos non esse: nam idem pro praescriptis homiliis & certis ac perpetuis adhortationum, consolationum, reprehensionum formulis de verbo ad verbum publicè privatimve recitandis aut praelegendis, contra allata exempla scripturaria nobis ad imitationem proposita, excipi posset. Quin & contra omnem Christi actionem, quae nostra est institutio, & hortationem Pauli, 1. *Cor.* 11. *vers.* 1. *Hebr.* 12. *vers.* 1. 2. pariter quis exciperet, Illum fuisse θεάνθρωπον, & in humanâ naturâ illis gratiae donis instructum, ut esset impeccabilis & perfectus: ejus itaque exemplum nos ad imitationem non obligare. Sed de exemplo & imitatione alibi. 2. *Rat.* Saepe, immo & plerumque major & magis renovatus sensus devotionis excitatur, ex majori & profundiori miseriae nostrae sensu, & inde excitato majori gratiae desiderio ac suspiratione, cum per conceptus magis evidentes ac particulares pro praesentis necessitatis statu particulari, & spiritualium affectuum (humilitatis, doloris, fiduciae &c.) commotione, petitiones nostras coram Deo repraesentamus, & corda nostra coram ipso effundimus. Qui aliquâ ex parte artem precandi (non opere operato, sed operante) praesertim in magnis animi aut corporis afflictionibus tum suis tum alienis exemplo Davidis, *Psal.* 6. & 22. & 38. & 42. & 77. & 92. & 102. & 130. exercuit, & rhetoricam divinam (ita artem hanc merito appellabat *Gul. Parisiensis*) mediocriter didicit, is de eo judicabit quod dico. 3. *Rat.* Quia Concionatores & ministerii Candidati in prophetiis, concionibus, adhortationibus, consolationibus, correptionibus, refutationibus, tum publicis tum privatis certis & praescriptis formulis in circulum recurrentibus, perpetuò recitandis, aut ex libro chartâve de verbo ad verbum praelegendis, nec se adstringunt, nec adstringi solent. Si inter eos tales fuci deprehenderentur, probati quique Ministri & Seniores, qui Consistoria, aut Synodos constituunt, ignava illa pecora à praesepibus arcerent. Refert [pag. 487] *Keckermannus in Rethoricâ Ecclesiasticâ*, Postillophagum quem pro concione intonuisse praesertim plagam grassantis pestis, quod ita legisset in postillâ suâ: cum tamen nulla esset. Relatum mihi à fide dignis, quendam à Precatione Ecclesiasticâ (quam ex formulario aut libello Precum didicerat) inter alia petiisse, ut Deus potaret sulcos terrae: cum tamen nimia & diuturna pluvia sulcos & agros quasi inundaret. Memini me etiam legisse, à Lectore aliquo in Angliâ cum pro aegroto oratio peteretur, ex Liturgiâ recitasse formulam gratiarum actionis pro muliere ex puerperio restitutâ, & ad coetum ecclesiasticum reduce. Confer quae infra dicemus de Ratione concionandi. Jam vero prophetiam seu verbi tractationem, & Precationem pari passu ire supra monuimus ex *Actor.* 6. & 1. *Corinth.* 14. Ut enim ibi per Ministrum Ecclesia audit Deum ad se loquentem, ita hic per eundem & cum eo alloquitur Deum. 4. *Rat.* Quia hoc docet praxis Ecclesiae antiquae apostolico saeculo proximae: uti supra ostentum est. Nam declinante paulatim cognitione & zelo in Ecclesiis, praesertim Ministrorum, propter instantem necessitatem postmodum commendata aut praescripta fuit certarum formularum recitatio aut praelectio, loco Precationum &

Con-

Concionum. Adde quod discussâ ignorantiâ, barbarie, heterodoxiâ, superstitione, recitatione Officii divini, lectione Breviarii, Missalis &c. per reformatarum Ecclesiarum praxin & doctrinam genuina concionandi, orandi, consolandi, adhortandi ratio quà publicè quà privatim restituta fuit. Vide *Calvini Praelectiones in Danielem & Prophetas Minores*, ubi singulis Lectionibus singulae orationes aptantur. In Ecclesiis Anglicis, quamvis Liturgiae lectio obtineret, Ministri tamen ex libro Preces publicas non recitabant. In Belgio nostro, quosqunque unquam Anglicè audivi concionantes, (audivi autem complures), neminem inter eos deprehendi statis formulis usum, nedum ex libro eas legentem. Et ne quis putet de Concionatoribus hierarchiae Anglicanae minus faventibus, quos perperam *Puritanos* istic appellare solent, hoc intelligendum, addo maximè hierarchicos pariter ita precatos fuisse; inter eos Episcopum Landafensem, & Theologos Anglos, qui tempore Synodi Dordracenae anno 1618. 1619. singulis Dominicis per vices illic concionabantur. De Scotis idem affirmo, & pluribus, si non plerisque Belgis nostris. 5. *Rat.* Quae est ex autoritate, & ad hominem: Quia omnes Concionatores nostri (nisi fuci, asini, & plus quam idiotae audire velint) diebus jejunii, & singulis dominicis, saltem in Precibus post concionem duo praestant, quae certis & praeformatis formulis perpetuo recitandis aut ex libro legendis praestari nequeunt. *Primum* est, quod ad particulares quasque necessitates istius temporis & loci, & ad singulares quasdam necessitates in Ecclesiâ oblatas, ipsisque vivâ voce aut scedulis suggestas, descendunt, easque Deo repraesentant per supplicationes, & gratiarum actiones. Quod si [pag. 488] hoc non sit ἐνθουσιάζειν aut λιβερτινίζειν, aut tremere & bacchari in modum Sibyllae Virgilianae, cur si quem Ministrum invida ignorantia aut ignavia audiat Preces suas, ut potest, Scripturae conformes, absque libro ex pectore fundentem. improbis suspicionibus & calumniis eum gravet? Quid dicam de Precibus communiter fundendis apud aegrotos, moribundos, extremo supplicio subjectos, aliosque afflictos? An libellos formularios circumferent, aut adferent, ut ex iis quid legant: uti hoc in more positum est imperitis sacrificulis in Papatu? *Alterum* est, quod in Precibus post concionem materiam concionis aut praecipuam quam doctrinam & applicationem breviter repetant, aut saltem attingant, idque sub formâ petitionis, aut deprecationis, aut confessionis, aut gratiarum actionis; atque ita officio precandi defungentes, una pro concione dictas consolationes, excitationes, adhortationes, dehortationes, querelas, reprehensiones, redargutiones, suo & Auditorum cordi infigant. Omnes qui ad cor populi efficaciter & applicatè, non speculativè, aut generaliter, aut theoreticè, concionantur, sic precari solent, ut pro ratione tractationis & applicati textus, peccata reprehensa confiteantur, credendorum fidem, faciendorum praxin, consolationum sensum, adhortationum & reprehensionum admissionem, judiciorum Dei timorem fervidè petant; & pro beneficiis spiritualibus ac temporalibus, quae textus praelectus aut concio ad textum attigit, Deo gratias agant. Omnia enim illa in Preces convertuntur, & in iisdem desinunt; juxta celebre illud Augustini in confessionibus, *Da quod jubes, & jube quod vis, & non frustra jubebis.* Jam vero ut textus & doctrinae atque applicationes variant, sic & conciones; & si conciones, consequenter & Preces concionibus aptatae; ita ut nec illae nec istae unâ atque alterâ formulâ, nec etiam quinquagenis postillis ac formulis in ordinem recurrentibus, sive ex libro recitandis sive pronuntiandis, ritè absolvi possint. 6. *Concl.* Non tamen retentus usus formularum

larum ob spiritualem Ministri ignorantiam (quae tamen non diu, nedum ut perpetuo, ferenda est), aut ob auditorum sive omnium sive plerorumque ruditatem, aut ob votum eorum, qui in certis & sibi notis formulis remedium aliquod distractionum invenire se profitentur, simpliciter rejiciendus, nedum tam rigidè, uti à nonnullis fit, condemnandus. Quasi omnis essentia Precationis, omnis efficacia, omnis devotio, omnis spiritus Precum absit, ubi adest formula. Absit, absit, ut de multorum piorum, non tantum idiotarum, sed & eruditorum verâ conversione, fide, devotione, tam temere judicemus: quasi scil. esset merum opus operatum, opus labiorum, attentio ad verba, quam Pontificii in legendo Breviario, & demurmurandis superstitiosè Preculis sufficere arbitrantur. Qui hic & nunc sine cortice natare novit, non debet condemnare auxilium corticis, ad quod confugiunt, qui natandi minus periti, aut periti quidem, sed hoc [pag. 489] tempore spasmis obnoxii, aut eos metuentes aquis se committunt. Sic omnium orantium conatus ad perfectionis suae aequalitatem non exigent perfecti hâc in parte: memores regulae apostolicae Phil 3. vers. 15. *Quotquot sumus perfecti &c.* Usum formularum non esse per se aut intrinsecè malum, sed positis ponendis utilem, quin & subinde necessarium, probatur. 1. *Rat.* Ex Dei institutione, qui *Num.* 6. formulam benedictionis usurpandam. *Deuter.* 26. *vers.* 5. — 10. confessionis, *Deut.* 31. *vers.* 21. 22. formulam commemorationis, *Jesa.* 12. *vers.* 1. *Jerem.* 33. *vers.* 11. *Ezr.* 3. *vers.* 11. formulam doxologiae, 1. *Reg.* 8. *vers.* 47. *Dan.* 9. *vers.* 5. *Hos.* 14. *vers.* 3. *Joel.* 2. *vers.* 13. formulam supplicationis praescripsit. 2. *Rat.* Quia Christus *Luc.* 11. *vers.* 2. Discipulis postulantibus Formulam Precationis tradidit, de eâ usurpans *τὸ dicite:* quo τὸ ἐητὸν in forma seu formalia (ita loquar) verba adhibenda indicantur: Ne quis excipiat tantummodo materiam & contenta Precum tradita esse Discipulis; hoc enim minimè postulabant Discipuli, quippe de eo cum elementis religionis edocti. 3. *Rat.* Quia Davidis Psalmi sunt certae formulae continentes δεήσεις, εὐχὰς, προσευχὰς, ἐντεύξεις, ὁμολογήσεις, εὐχαριστίας: qui Ecclesiis tunc temporis & sequentium temporum dati sunt, ut iis Deum laudarent, supplicarent, &c. Quod constat partim ex praefixis titulis, למנצח id est, victori aut praefecto, *Psal.* 75. 76. 77. &c. v *filiis Korah*, *Psal.* 84. 85. 87. 88. imprimis ex titulo *Psal.* 92. *vers.* 1. *canticum in Sabbatho;* partim ex 2. *Paralip.* 29. *vers.* 30. ubi Levitae dicuntur Deum laudasse verbis Davidis & Asaphi, quae reperimus *Psal.* 136. Iisdem Psalmi citati verbis Josaphatus dominum laudari voluit. 2. *Paral.* 20. *vers.* 21. His adde, quod Moses ex Dei mandato in elevatione & positione acrae certâ formulâ usus est. *Numer.* 10. *vers.* 35. 36. eâdemque David *Psal.* 68. *vers.* 1. — 4. *Rat.* *Quia* sequeretur Psalmos Davidis aliasque Hymnorum & Canticorum formulas non esse publicè canendas: cujus contrarium evincit universalis antiquae, intermediae, hodiernae Ecclesiae praxis. 5. *Rat.* *Quia* sequeretur, nullum Ministrum posse Auditoribus suis praeformare formulam Precationis, quâ etiam illi tacitè mente suâ precentur, & ad quam finitam dicant amen. 1. *Corinth.* 14. atqui hoc absurdum neminem ex ἐναντίας admissurum arbitror. Quod si quis excipiat eos conceptus à Ministro praeformatos & pronuntiatos attentè audiendo & intelligenter concipiendo facere suos, regero idem de conceptibus formulâ aliquâ propositis pariter dici posse. 6. *Rat.* Denique auctarii loco notandum, Wittakerum ante & post lectiones suas, Chaddertonum & Perkinsum ante & post conciones suas iisdem formulis ordinariè usos: Quod refero fide *Roberti Hilli* Theologi Angli *in Semitâ*
Preca-

Precationis & Pietatis, editâ anno 1613. quem Auditorem eorum fuisse arbitror. An autem alienis & Liturgiâ aliquâ propositisformulis usi sint, an vero proprias sibi composuerint, easque [pag. 490] ex libro aut chartâ praelegerint, an vero absque libro pronuntiârint, non dicitur. Ego de compositione & pronuntiatione opinari malim. 7. *Rat.* Quod si certum esset Christum ὑμνοῦντα *Matth.* 26. *vers.* 30. cum Discipulis suis cecinisse halleluia magnum ita dictum, id est, Hymnum paschalem constantem *Psal.* 112. usque 119. utique non vulgare inde argumentum pro formulis educi posset. Sed quia Magistri Judaeorum, ex quibus haec consuetudo refertur, non sunt nobis adamantini Antiquitatum Ecclesiasticarum ante Christum testes, nec hodierni Judaei fidi antiquorum rituum absque mutatione observatores, utique tanti esse non debet quod hodie Judaei hâc eâdem nocte post comestum agnum hymnum illum canunt, teste *Bargensi ad Matth.* 26. & quod de הלל הגדול in libro praeceptorum refertur *fol.* 118. — *IV. Quaest.* De quantitate discretâ, id est, quoties & quando in Ecclesiâ orandum? *Resp.* Indefinitè & in genere dici potest, quotiescunque convenit, sive diebus dominicis, sive aliis: sive clam sive palam: sive sine concionibus aut lectionibus sacris, sive cum illis, Quot Precationes definitè per annum, per mensem, per hebdomadam quotidie, & quibus horis sive ordinariò sive extraordinariò in qualibet particulari Ecclesiâ institui debeant aut possint, arbitrio cujusque Ecclesiae secundum particulares circumstantias prudenter ordinaturae, mutaturae, temperaturae, relinquendum est. Ut enim omnes totius Orbis, aut Nationis, aut Districtus, aut hujus illiusve loci Ecclesiae, cujuscunque status & conditionis ad eundem ordinem, numerum, modum, eademque tempora, Precum & lectionum ecclesiasticarum strictè obligentur, in tantâ circumstantiarum variatione nimis quam absurdum est. Et qui istius ordinatae ἀταξίας satageret, videretur mihi simile quid Reipublicae Platonis somniare. Confer quae *supra* diximus *de Affectatione aut Molitione universalis Liturgiae.* Fuerunt Ecclesiae & adhuc sunt, ni fallor, ubi Populus quotidie & manè & vesperi ad Preces convenit; sed tantum ad Preces. In Castris Magni Gustavi Suecorum Regis in Germaniâ superioribus annis arma circumferentis id observatum. Servatur idem in Navibus bellicis & mercatoriis plerisque In Castris foederati Belgii ad Sylvam ducis anno 1629. (ubi aliquandiu ex delegatione Synodi Zuidhollandicae & Classis Goriuchemensis inter alios ministerio fungebar) quotidie ad caput cujuscunque Legionis sub vesperam in procinctu stantis ad νυχθημέρου istius extremas excubias, & annexa ipsis quaevis oppugnationum ac defensionum pericula subeunda, cujusque Nationis idiomate Preces rei praesenti convenientes fundebantur, praemissâ ad fidem, fiduciam, resipiscentiam, timorem Dei ex Scripturis hortatiunculâ, Ex quotidianis in Ecclesiâ celebratis Precibus, suspicor remansisse apud nostrates nomina concionum extra dies dominicos manè aut vesperi habendarum **het Avondt gebedt/ het Morgen gebedt.** Ubi in majoribus Ecclesiis frequentiores [pag. 491] inter duas dominicas habentur conciones, ut ternae aut quaternae, aut quinae, aut etiam senae, ibi unà ad preces publicas frequentius convenitur; quandoquidem nullae conciones sine Precibus. Optandum esset, ut ubique homines ad matutinas & vespertinas Preces & praelectiones unius Scripturae capitis convenire possent; praesertim ubi per regnantem barbariem plurimi, aut plerique legere non didicerunt; aut ubi ordo & devotio exercitiorum pietatis in familiis non vigent. Sed vix sperari potest, homines barbaros aut semibarbaros (quod ad fidei cognitionem

&

& pietatis praxin) ex domibus suis bis de die ad Templa trahendos; imprimis si ab iis remotius habitent. Fideles quique Ministri, qui animas suas tradiderunt ad animas Christo adducendas, prudenter despicient, quantum in exercitiis lectionum, & Precum tum publicis tum privatis inter suos promovendis, quâcunque occasione praestari queat. Memini me a. 1625. per occasionem interfuisse concioni hebdomadali, quae ex statuto presbyterii illius civitatis ad tres horae quadrantes extendebatur, praemisso solum cantu duorum versuum ex Psalmis, & subjunctâ brevi Precatione, sine cantu. Alioquin in aliis Belgii Ecclesiis (quod sciam) ordinario inter duas Precationes interjicitur concio; quidquid fiat de cantu actionis abbreviandae causâ. Rursum in nonnullis Ecclesiis diebus dominicis gemina Precatio concioni praemittitur: quarum prior continet confessionem peccatorum, posterior petitionem auxilii divini. Alicubi diebus jejunii, non tantum ante & post concionem quamque orationes, sed insuper binae aut ternae aut quaternae intermedio tempore inter duas conciones, accommodatè ad capita ex Scripturis praelecta & ad Psalmos cantatos, dispartitis intervallis fieri solent. — *V. Quaest.* De quantitate continuâ, an debeant esse prolixae, an vero breves? *Resp.* Una mensura omnibus omnium Ministrorum Precibus, quocunque tempore, in quâcunque Ecclesia habendis praefigi non debet. Sunt qui opinari videntur, tamdiu protrahendas, quamdiu spiritus & ardor precandi conceptuum, & meditationum affluentiam suppeditant. Cum quibus sentire nequeo. Neque enim spiritus Precum in solo Antecessore respiciendus, sed etiam in Auditoribus; quorum plurimi, si non plerique extra numerum exercitatorum & perfectorum collocandi sunt. Et quid si Concionator quis cum Jacobo Apostolo, cum Gorgonia sorore Nazianzeni: cum aliis, quorum admirabilis in Precibus perseverantia ab Historicis refertur, paria facere posset; an ideo in Ecclesiâ pro ratione peculiaris suae virtutis & doni Precum, orationem ad horas aliquot continuabit? ubi non tantum sibi precatur, sed & Ecclesiae, tanquam os ejus, & manuductor: cui ita praeire debet, ut sequi possint, etiam imbelles; ut eos excitet, & conceptus praeformando instruat, non ut distrahat, disturbet, confundat. Videntur qui talem opinionem prae se ferunt, Preces privatas seu solitarias à publicis, seu sociis non distinguere. In [pag. 492] illis sententiam ipsorum haut difficulter accederem: sic tamen ut ad vires & complexiones corporis sui quilibet prudenter attendat: ne quid nimis. A Theologis practicis Pontificiis sollicitè monentur gymnastae spirituales, ne tam assidui sint in soliloquiis, precibus, contemplationibus, ut cerebri functionibus nimium infirmatis usus rationis turbetur, & ipsi ad quaevis officia Deo & proximo praestando inepti fiant.

§. 3. In ipsâ Precatione Ecclesiasticâ distinctè consideranda, uti in communi Oratoriâ seu Rhetoricâ haec quatuor. 1. Inventio seu materia. 2 Dispositio. 3. Exornatio seu stylus. 4. Actio. I. Quod ad primum, materia sunt *tum* res, quas aut petimus aut deprecamur: *tum* personae, pro quibus aut contra quas petimus. *Res petendae* sunt *primò* quarumcunque benedictionum spiritualium, earumque collatio, continuatio, augmentum, restitutio. Quaenam illae sint benedictiones ex *Rom.* 8. *vers.* 29.30. *Ephes.* 1. *vers.* 3. *& seqq.* disci debet, & in *Perkinsi* aureâ salutis catenâ, aliisque locis communibus & hypotyposibus saniorum sermonum satis superque explicatum hic praesupponimus. *Deinde* quarumcunque benedictionum temporalium, circa gubernationem civilem in pace & in bello, circa oeconomias, circa τὰ βιωτικὰ, & modos acquirendi, agriculturam scil., piscaturam, opi-

opificia, mercaturam. nauticam & itinera terrâ marique suscepta, &c. Atque haec quidem petenda. Quae ordinariis Precibus deprecatur Ecclesia, sunt omnia mala spiritualia & temporalia; inter quae prima sunt debita nostra sive in fine Precationis, sive in principio aut contracte & in genere aut diffuse & explicatè magis memoranda. Quae sint mala spiritualia, & quae temporalia, docent *Theologi in Loc. de Poenis peccatorum*, *de Cruce & Afflictionibus Piorum*, *de Persecutione Ecclesiae*, *de Patientiâ*, *de Consolatione*, *de Judiciis Dei*. Sunt autem mala illa vel publica vel privata. Publica sunt vel transitoria, vel permanentia, sive endemia sive epidemia. Utraque tum publica tum privata sunt vel communiter nota, vel clandestina. Ista innotuerunt Concionatori, quod aliquid ipsi suboluerit, aut quod in aurem quis ei insusurrârit, aut quod aliquâ anonymi scedulâ inter necessitates Precibus inserendas, Ecclesiae commendata sint. Hactenus de rebus: personae, quarum in Precibus commemoratio fieri potest, sunt vel pro quibus vel contra quas fit Precatio. *Personae*, *pro quibus* orandum, sunt indefinitè quilibet homines, fideles infideles, noti ignoti, amici, inimici. 1. *Timoth.* 2. *vers.* 1. *Matth.* 5. *vers.* 44. Conferantur *Commentaria Theologorum in Orat. Dominicae petitiones* 2. & 3. Nulla hic admittitur exceptio, nisi peccantium in Spiritum S. 1. *Joh.* 5.11. Considerantur autem illae personae, vel sigillatim, vel collectim. Inter *illas* exstant Ministri & Doctores, Principes & Magistratus, Benevoli & Benefactores; qui Ecclesiam illam communiter, aut Ministrum in oratione praeeuntem, singulariter beneficiis affecerint & afficiant. [pag. 493] Istae sunt Ecclesia, Presbyterium, Concilium, Familia, Aula, Schola, Dicasterium, Patria, Regnum, Provincia, Civitas, Exercitus, Navis aut Classis navium, & quodlibet aliud Collegium, aut quaelibet alia Communitas. *Personae contra quas* orandum, rursum vel sigillatim vel collectim considerantur: suntque haeretici, persecutores, proditores; illique aut domestici, aut extranei. II. *Dispositio* spectat partes orationis, Exordium, propositionem aut proprositiones, confirmationem, conclusionem. Partes has observare poteris, si analysin precationum Danielis *Dan.* 9. Salomonis 1 *Reg.* 8. Levitarum *Nehem.* 9. Christi *Joh.* 17. aliquot Psalmorum Davidis institutas. Quamvis omnes partes semper non adsint; & magna κρύψις saepe intercurrat. 1. *Exordium* constat alloquio & descriptione Dei, quem oramus; nostri ipsorum, qui oramus; postulatione admissionis & exauditionis hujus supplicationis Deum alloquimur, & describimus nominibus, epithetis, attributis, operibus sive communibus sive specialibus, quae rebus tunc petendis maximè conveniant. 2. *Propositiones* tot sunt, quot orationes ἐκτικαί: Aliquando tantum una, in brevi scil. Precatione; aliquando duae, tres, quatuor, &c. Aliquando accedit pars illa, Oratoribus dicta *narratio;* quae propositioni petitionis vel praemittitur, vel subjungitur. 3. *Confirmatio* habet λόγους & πάθη seu probationes & amplificationes. *Rationes* plerumque sumuntur à necessitate beneficii, quod petimus: à nostrâ indigentiâ & miseriâ, malique magnitudine aut duratione, quod deprecamur: à Dei justitiâ & misericordiâ: â promissione & foedere: ab effectu secuturae gratitudinis, pietatis, emendationis nostrae: ab hostium insultatione: à divini nominis gloriâ: à praecedentibus Dei operibus, exauditionibus, liberationibus: à peccatorum nostrorum confessione & poenitentiâ. *Amplificationes* plerumque ducuntur à proprietatibus, ab effectis, ab oppositis, à causis efficientibus. Aliquando adduntur refutationes (ita loqui liceat) per modum prolepsiων seu anticipationum. 4. *Conclusio* continet repetitionem petitionis, aut depre-

deprecationis, & δεινότητα. Repetitio petitionis summaria, & simplex est vel generalis, vel particularis, vel utraque. *Illa* est, quâ petitur exauditio petitionis, ut *Dan.* 9. *v.* 29. *Ista*, quâ ipsa rei petitio in particulari repetitur, ut *Psal.* 28. *vers.* 9. & 38. *vers.* 22. 23. & 44. *vers.* 27 & 80. *vers.* 20. *Haec*, quâ petitio tum generalis tum particularis repetitur *Dan.* 9. *vers.* 29. *Deinotes* continet rationem, aut motum affectus, aut amplificationem, quâ precatio finitur: ut *Dan.* 9. *vers.* 30. 1. *Reg.* 8. *vers.* 53. Bonae dispositioni repugnant potissimum duo vitia, *confusio* scil. & *battologia*. *Illa* est, quando rationes & amplificationes huic petitioni convenientes, alteri aut tertiae alicui petitioni adjunguntur; aut quando petitiones generales specialibus, aut gratiarum actiones petitionibus, aut petitiones de precationibus permiscentur: & vice versâ. *Battologia* est, quando eaedem petitiones, & deprecationes, [pag. 494] aut eaedem rationes illarum saepius repetuntur: uti in litaniis Papatus. Confer *Commentatores in Matth.* 6. *v.* 7. — III. *Exornatio* seu stylus debet esse simplex, perspicuus, facilis, humilis; nihilominus gravis, efficax, patheticus: breviter scripturarius. Ne tamen apud rudiores & minus exercitatos in omnibus sic affectetur scripturarius, ut sublimis character & verba decumana *libri Jobi*, *Jesaiae*, *cantici Mosis Deuter.* 32., *Psalmorum* quorundam (e. gr. 18. aut 42. aut 68. aut 77.), aut tropi & allegoriae *Psal.* 45. & *Cantici Canticorum* illic dominentur. Ab alterâ parte non debet esse nimis familiaris, similis stylo colloquiorum puerilium, aut domesticorum inter familiares, aut in circulis & compitis inter amiculos & τοὺς τυχόντας. Denique duo maximè sunt cavenda; *Unum* est luxuriantis & affectati styli ostentatio, per tinnientium & pictarum vocularum, instar purpurei latèque splendentis panni, emblemata. Quae pios & devotos animos offendunt, & ipsis orantibus devotionem excutiunt, si non eos ab eâdem vacuos ostendunt. *Alterum* est prolixitas periodorum. Scriptura breves & expeditas habat periodos, brevia cola & commata. Absque hâc brevitate omnia simplicibus auditoribus sunt obscura, difficilia, vix intelligibilia & consequenter attentionem & devotionem turbantia, non excitantia.— IV. *Actio* constat pronuntiatione & gestibus. Vox sit affectata, non histrionica, non oratoria, qualis in refutatione, accusatione, provocatione, gravi correptione adhiberi solet, nec triumphum, aut fastum, aut audaciam quam spirare videatur. Cogitet orans se loqui Deo suo, *qui est in coelo &c.* Eccles. 5. vers. 1. humili ergò & supplice voce petat: distinctâ tamen & satis sonorâ, ut totum auditorium audire queat, & omnes corde suo praeeuntem sequi, cogitando aut dicendo τὸ amen 1. *Cor.* 14. Fugiendum ergo quorundam cacoëthes, qui partem Precationis aut orationem dominicam tam submissâ voce & tam praecipitanter pronuntiant, ut auditores intelligere eos & assebui nequeant. Quod ad gestus, non spectamus hic illos in genere (de quo *Locor. Commun. Scriptores*), sed in specie in Precibus ecclesiasticis. Quibus maximè convenire videtur, pro ratione cathedrarum nostrarum, ut Concionator stans manibus expansis, aut in altum extensis, sive junctis sive sejunctis (pro arbitrio aut recepto more) orationem pronuntiet. Ut enim flexis genibus, aut in terram prostratus hoc agat, situs ac forma cathedrae, & auditorii frequentia vix permittit. Auditoribus tamen (si loci situ, aut peculiari quâ necessitate suâ hâc in parte minimè impediuntur) genuflexio, aut corporis, saltem capitis inclinatio, aut statio omnino convenit: ut orationem à verbi auditione se distinguere profiteantur & mutuò se excitent, ad hoc agendum, nec extraneis ingredientibus scandalum objiciant.

§. 4. Subjicimus aliquot Problemata, quibus à nobis jam dicta magis illustratur. Perti-

Pertinent ea vel ad necessitatem modumque orationis in Ecclesiâ, vel ad [pag. 495] ipsam orationem. Prioris generis sunt ista. *I. Probl.* An Preces ecclesiasticae necessariam cultus publici & socialis partem faciant? *Resp. Aff.* ideo enim praecipuè coguntur Coetus; & absque Precibus non est Conventus sacer seu ecclesiasticus, nec publica religionis exercitia, nec *dominica solennia:* uti ea appellat *Tertullianus Lib. de Animâ cap.* 9. Idque constat ex *Actor.* 2. *vers.* 40. & 6. *vers.* 4. Et perpetuo antiquae post apostolicam Ecclesiae, & sequentis usu. Cyprianus de bono pudicitiae, cum *verbis quae de Scripturarum fontibus protulit Preces ad Deum & vita peccavit, &c.* Basilius de Baptismo, initio concionis indicat Preces Ecclesiae esse necessarias, *ut optimi,* inquit, *Dei ac Christi ipsius gratiâ sanctus ac bonus spiritus admoneat nos & doceat, quaecunque à domino audiverit,* &c. Simile proëmium habet *Augustinus Serm.* 15. *de verbis Apostoli.* Idem lib. 4. de doctr. Christ. cap. 15. vult *nullum clarum debere esse doctorem, antequam Orator sit.* Cap. 30. *Oret ut Deus det sermonem bonum in os ejus. Chrysostomus Homil.* 10. *ad Coloss.* refert orationem, quam vir sanctus se praesente recitaverat: quam concioni praemissam fuisse facile colliget, qui eam modo legerit. Idem serm. in eos, qui in festis tantum conveniunt, dicit fuisse in sacris Coetibus *sacram doctrinam, preces, divinae legis auditorium, sive cum Deo colloquium, & cum hominibus sermonem.* Hesychius Lib. 7. in Levitic. cap. 24. *Sancta est oratio, sancta divinae Scripturae lectio, & interpretationis auditio; sancta, ut breviter dicam, omnia, quae in Ecclesiis Dei secundum legem ejus dicuntur & aguntur.* Athanasius in fine Sermonis de Semente: *Caeterum quia & sermo noster satis processit, surgentes & nos ipsi extendamus manus sanctas, ut invocato rerum omnium Deo, ipsius per Christum dominum nostrum auxilio perfruamur.* Justinus Apol. 2. *finitâ praepositi oratione omnes consurgimus, & precationes profundimus.* Hesychius in Levit. Lib. 2. cap. 9. *Post expositionem sacerdotes per ordinationem manus ad coelum levant.* Idem docet *Oratio Augustini,* quam tractatibus & sermonibus suis subjungere solet, quae sic incipit: *Conversi ad dominum Deum patrem omnipotentem,* &c. Vide eam integram in Fine *Commentar. in Psalmos.* Vides ergo orationes & ante & post lectionem atque expositionem Scripturae fusas. Arnob. Lib. 4. c. Gentes affirmat *Christianos in suis conventiculis precibus fuisse usos.* Idem *Lib.* 1. loquitur de locis, quae Christianorum congressibus ad verbi interpretationem, Preces fundendas &c. assignata erant. Et alibi eodem in Libro *Collatis Precibus Christianos Christum adorare,* &c. *Cyrill. Alexandrinus Lib.* 8. *in Johann. c.* 3. Christianorum esse diebus festis Templa frequentare, & inter alia *orationibus insistere.* Breviter hoc tam pervulgatum fuisse Ecclesiis Christianis, vel ex insidiosâ Juliani apostatae mimicâ colligi posset: quâ in Templis & sacris Gentilibus *certarum horarum & dierum Preces ad morem Ecclesiae instituit,* teste Nicephoro Lib. 10. cap. 21. Nec praetereundum, quando persecutio, Ecclesiae disparsio, temporis angustia, aliave [pag. 496] incommoda non permittunt Fidelibus dominica sua solennia peragere, solam orationem tunc cultus socialis & exercitae communionis Sanctorum, ac Conventus sacri rationem formamque constituere. Ita legimus *Actor.* 16. *vers.* 13. Conventus extra Civitatem celebrari solitos ad Preces. Et *cap.* 12. *vers.* 5. 12. in domo matris Marci multos ad precandum convenisse. Denique generalis ratio à Precum usu & efficaciâ desumta huic negotio conficiendo sufficeret. Si enim omnia sanctificantur per Preces 1. *Timoth.* 4. *vers.* 5. & in foro, in senatu, in bello, in navigatione, in quocunque labore manuum, in con-

conjugio, in partu & puerperio, in somno, in mensâ à Deo principium & finis, ideoque ejus oblivisci non debemus ἀρχόμενοι & ἀποπαυόμενοι (ut cum Poëta loquar): quanto magis id necessarium est, cum immediatè per solennem cultum ad Deum itur. Antiqui Christiani corporis refectionem in agapis suis non nisi Precibus inchoabant & terminabant, teste *Tertull. in Apolog. cap.* 39. Quanto magis animae spiritualem refectionem antecedent & sequentur Preces. Ex hâc Precum necessitate constitutâ, duo sequentia consectaria Problemata emergunt.— *II. Probl.* An ad ministerium idonei & admittendi sint, qui publicè privatimque quâvis occasione & pro quâvis necessitate, pro quibuscunque personis, collegiis, communitatibus non nôrunt orare? *Resp. Minimè* non magis quam illi, qui non nôrunt cathechizare & concionari. Si enim quis dicat, eos novisse ex libro legere precationes, aut orationem dominicam aliamve formulam memoriter pronuntiare: repono idem nosse non paucos quinque aut sex annorum puellos; idemque posse applicari omnibus, qui modo textum Scripturae, catechesin, editas postillisticas conciones, aliasve homilias legere didicerunt; quin insuper quaestiones aliquot catecheticas, aut partem aliquam postillae & homiliae memoriae madârunt. Promoveantur ergo tales fuci, nomine Studiosi theologiae & Filii Prophetarum, reipsà fratres ignorantissimi, qui unâ atque alterâ concione ab aliis formatâ & memoriae mandatâ aetatem miserae Ecclesiae illudant, praemissâ praelectione aliorum textuum, quos tamen pauculis illis concionibus toties totiesque de verbo ad verbum repetitis nec explicant nec praesentis Ecclesiae praesenti statui applicant; & subinde, per magnam, si non per majorem anni partem, partim peregrè proficiscendo, partim vices concionandi cum Vicino quo Concionatore imperitiae & ignaviae ipsorum favente, aut saltem ejus miserto, commutando. Et hi scilicet Scribae docti ad Regnum Coelorum, qui ex thesauro suo depromturi erunt vetera & nova; uti hoc requirit Servator *Matth.* 13. *vers.* 52. Quod aeque ad colloquia cum Deo, ac alloquia ad populum extendendum est. Tales scil. idonei erunt ad adversarios quà publicè quà privatim comfutandos *Tit.* 1. *vers.* 9. ad consilia theologica suis quâcunque occasione suggerenda, ad dubia & scrupulos eximendos, ad Quaestiones practicas & casus [pag. 497] determinandos, ad omnis generis consolationes, adhortationes, correptiones subministrandas; ad ecclesiastica negotia & causas in Synedriis, Classibus, Synodis tractandas. Remedia huic malo adhibenda sunt duo: quorum prius est, ut ante ἀκριβῶς explorentur dona & δυνάμεις candidatorum tum orandi tum concionandi. In quem finem absurdum non esset si horis aliquot concessis & bibliis cum notis marginalibus, & concordantiis, ad quemcunque propositum textum concionem unam atque alteram extemporaneam coram Synedrio aut Classe habere tenerentur: atque unà Preces accommodatè ad habitam concionem; additis generalibus & specialibus pro praesenti rerum & Ecclesiae statu, tum doxologiis tum petitionibus. Memini me legisse *in Tract. Petri Molinei de Vocatione Pastorum*, in Galliâ Candidatis textum praefigi, quem postridie (24. scil. horis post injunctionem) concione explicaturi sunt. *Alterum* est, ut in Academicis collegiis proponentium & repetentium conciones Studiosi maturè exerceantur in Precibus accomodatè ad conciones, quas formant, aut repetunt, pronuntiandis, & ad quasvis materias theologicas secundum ordinem catechesios scribendis: quae unà cum formatis aut repetitis concionibus examini Praesidis & Collegii subjiciantur. His exercitiis jam ab anno 1634. usque in hunc diem continuatis experti sumus multos per Dei

Dei benedictionem in rhetoricâ divinâ ad insignem Ecclesiarum aedificationem profecisse. — *III. Probl.* An sacros Coetus ritè frequentant, & cultum divinum in Ecclesiâ, exercent, qui partem concionis, aut integram concionem audiunt neglectis Precibus. *Resp. Neg.* Quia Preces sunt praecipua pars cultus divini, ad quem Ecclesia convocatur. Immo aliquando, occasione ita ferente solae totum opus conventus constituunt: uti supra notavimus. In Papatu malus hic mos obtinet, ut concione finitâ sine Precibus Conventus dimittatur, & sine Precibus praeeunte voce Concionatoris pronuntiantis, si non ubique saltem multis in locis concio inchoetur; Auditores etiam complures successivè in medio cursu concionis eò accedant, & inde recedant. Apud Nostros in majoribus Ecclesiis & Auditoriis nonnulli similem quam ἀταξίαν committunt, cum extra extremae necessitatis casum aliquando, immo & saepe, ne dicam semper concione finitâ, è coetu se proripiunt: pedem inde non moturi, si concio ad quadrantem, & vel ad semi-horam adhuc extenderetur. Unde colligimus subesse, contemptum Precum, Psalmodiae, solennis benedictionis, quae tria apud nos sequi & terminis ejusdem conventus ecclesiastici, unà cum praecedente oratione & Psalmodiâ ordinariò tanquam partes cultus divini contineri solent. Aliquoties pro concione de hoc defectu moniti sunt non sine aliquorum emendatione: sed obliteratâ cum tempore illâ admonitione, aliqui rursum ad antiquum redeunt. Videntur ergo privatis admonitionibus, & si illae non juvent, acrioribus correptionibus, & tandem [pag. 498] censuris à profanâ hâc ἀταξίᾳ revocandi, qui non per praeoccupationem quam, sed quasi ex animi sui certo statuto in scandalo hoc perseverant. Interim praemonendi sunt Concionatores, ut Conciones, Preces & Psalmodias, praesertim hebdomadales (dominicalium enim alia est ratio) ita contrahant, ne ejusmodi intempestivis sacri conventus desertoribus occasionem aliquam praebuisse videantur. — *IV. Probl.* An omnes Preces ecclesiasticae necessariò concludendae Oratione dominicâ? *Resp. Neg.* Opinionem affirmantem, saltem praxin perpetuam reformatis adscribebant aliqui ex Separatistis, quorum Antagonistas memini antehàc respondisse, in Ecclesiis Belgicis, orationi, quae baptismo praemittitur, communiter non subjungi Orationem dominicam. Addimus nos, ex communibus formulis doctrinae, aut ex communi consensu Doctorum, aut ex Decretis Synodorum, nunquam probandum, hanc esse communem sententiam aut ecclesiasticam doctrinam reformatorum. Ex luce factorum constat, non esse hanc communem praxin: cum aliqui Ministrorum pro libertate suâ, & pro particularibus temporum, locorum, rerum, personarum circumstantiis, aliquando solam Orationem dominicam ante aut post concionem pronuntient: aliquando orationem ante concionem, aliquando post concionem sine Oratione dominica: aliquando orationem ante & post celebrationem coenae, ut & ante ac post celebrationem baptismi sine eâdem: confessionem peccatorum, quae in Ecclesiâ gallicâ diebus dominicis praemitti solet orationi ante concionem sine eâdem. Formulam illam à Christo nobis traditam non patimur quidem contemni, aut extra omnem usum in publicis privatisque Precibus relegari; uti hoc fit à Separatistis: non tamen eam solam loco omnium aliarum formularum, & omnium orationum à nobis de novo formandarum ac fundendarum haberi volumus; nedum ut illius pronuntiationi, quasi ex opere operato, aliquam impetrandi virtutem & efficaciam tribuamus: ita ut per eam omnes aliae Precationes etiam optimè & conformiter Scripturis formatae, & quam devotissimè fusae, sanctificari & odorem fragrantiae contrahere, Deoque

gratae

gratae & acceptae esse putentur: breviter, ut illi aliquid tribui videatur, quod solius Christi merito competere credendum est.

§. 5. Problemata de ipsâ oratione ecclesiasticâ sunt. *I. Probl.* An omnium bonorum petitiones, omnium malorum deprecationes, omnesque pro beneficiis gratiarum actiones cum rationibus & amplificationibus, particulariter singulis Precationibus ecclesiasticis sint proponendae? *Resp. Neg.* De Precibus & Concionibus quotidianis seu hebdomadalibus: quae ultra trium quadrantum, aut ad summum ultra integrae horae spacium non deberent extendi. Generalia & summa petendorum, deprecandorum, beneficiorum capita, aut eorundem paratitla perspicuo, simplici, pathetico stylo ordinariò tantum [pag. 499] recensenda: exceptis malis, aut bonis, aut beneficiis sive publicis sive privatis (qualia scedulis indicari solent) hoc tempore recenter obortis, aut aliquamdiu urgentibus; de quibus explicatiores meditationes proponendae. In Precibus dominicalibus, ubi principalis materia concionis applicanda est, etiam aliquod temperamentum adhibendum in petitionibus, deprecationibus, eucharistiis particulariter multiplicandis, & sigillatim diducendis. Neque enim omnes horae diei publicis exercitiis occupandae: cum ex praxi & observatione diei dominicae alibi delineatâ constet, etiam privatis & privato-publicis exercitiis, ut & corporalibus suis suorumque necessitatibus & refectionibus aliquod tempus tribuendum. Nolumus hic determinare τὸ *maximum quod sic* (liceat Physicorum de quantitate corporis cujusque naturalis disserentium phraseologia uti): sed de τῷ *maximo quod non* consilium hoc nostrum suggerimus, ne Precationes ante concionem ordinariò ad horae quadrantem, nec posta concionem ad dimidium horae protrahantur. Semper cogitandum Concionatori, se privatis soliloquiis & meditationibus, pro excitatione & dilatatione spiritus precum in se non vacare: praesertim brevitati studendum, cum sui oblitus, aut aliquâ peculiari occasione longius provectus Auditores dicendo alios satiavit alios delassavit. Diebus supplicationum & eucharistiων extraordinariis, peccatorum confessiones, beneficiorum commemorationes, promissionum renovationes, malorum deprecationes, bonorum petitiones, benignitatis divinae laudes plenius & explicatius proponi solent. Interim & hic meminisse oportet τοῦ *Ne quid nimis.* Auditoribus fortè melius consuli posset, si unâ atque alterâ Precatione omnia modo memorata, pro ratione solennitatis illius, explicitè & plenè proponenda, non complectamur: sed materias illas tribus aut quatuor aliis Precationibus, intermedio tempore inter duas conciones instituendis partitim proponamus: e. gr. dilatatam confessionem peccatorum, & petitionem remissionis unâ; commemorationem beneficiorum, celebrationem Dei, & eucharistiam ac promissionem debitae retributionis, aliâ; omnis generis benedictionum, imprimis earum, quarum occasione solennis supplicatio indicta, petitiones, aliâ. Haec ratio celebrandi jejunia in Ecclesiâ patriâ, ubi septendecim annis ministravi, servari solet. Sic tamen distinctas illas Preces praemissis ejusdem aut similis materiae capitibus ex Scripturâ lectis & Psalmis cantatis, instituebamus, ut nihilominus omnia Precibus post conciones pronuntiandis proponerentur, sed contractius; quin & Precatione e. gr. confessionali, ab elemento praedominante sic dictâ, etiam eucharistiae, deprecationes, petitiones, strictim attingerentur, & vice versâ. Quisque ordinem servet, quem maximè ad aedificationem suorum facturum judicaverit. Nos illic loci & in viciniâ talem non sine fructu servatum fuisse experti sumus. — *II. Probl.* An semper in omnibus, aut in particulari quâvis Ecclesiâ sive ab

[pag.

[pag. 500] omnibus Ministris, sive à quovis singulari Ministro eaedem Preces perpetuo pronuntiari debent? *Resp. Neg.* absolutè quod ad formam, hoc est, quod ad ordinem petitionum, celebrationum, confessionum, deprecationum, & quod ad stylum seu exornationem: hoc enim scientiae & prudentiae Ministri cujusque committendum. Quod ad materiam seu inventionem, distinguitur. Alia enim est generalis, alia specialis. *Illa* est generalis confessio peccatorum, beneficiorum spiritualium, & temporalium communium celebratio, malorum & judiciorum Dei spiritualium, ut & temporalium communium deprecatio & c. & de hâc *Aff. Ista* est beneficiorum specialium, petitio, & pro acceptis eucharistia; nec non malorum hic & nunc, ut & peccatorum grassantium deprecatio. De quâ *Neg.* — *III Probl.* An omnes benedictiones & liberationes temporales tum publicae tum privatae, tum Ecclesiae, tum Politiae, ut & gratiarum actiones, in Coetu Ecclesiae orationibus ecclesiasticis definitè & particulariter sint proponendae? *Resp. Neg.* In Coetibus clandestinis quaedam liberius proponi possunt, quam in publicis: uti constat ex *Actor.* 4. *v.* 27. 29. & 12. *vers.* 5. non tamen omnia: uti analogicè colligimus ex 2. *Thessal.* 2. *vers.* 6. ubi apostolus Imperii Romani, & imperatoriae autoritatis tacito & indefinito, quasi individui vagi, indicio magni Antichristi in medio christianismo exorituri impedimentum insinuat. Sed in publicis Coetibus, quibus exploratores ab hostibus Ecclesiae emissi, aliique neutrales, vacillantes, falsi Fratres, Ecebolii interesse solent aut possent, omnino consultum à plurimis ejusmodi particularibus necessitatibus, votis, petitionibus, deprecationibus abstinere, eaque privatis Precibus reservare: nisi causam Dei & qualemcunque libertatem & tolerantiam exercitiorum Ecclesiae praesenti periculo objicere, & invidorum ac persecutorum molitiones, insidias, vexationes intempestivè contra nos provocare velimus. Nôrunt hâc prudentiâ uti Ecclesiae, quae in Imperio Turcico, in Regno Galliae, in Pedemontio, & alibi sub Regibus, Principibus, Magistratibus à religione nostrâ alienis tolerantiae aut conniventiae beneficio fruuntur. Sunt arcana Imperiorum, sunt meliora in seminibus suis etiamnum occultata, speranda, sunt occulta pericula metuenda, sunt consilia ac strategemata Pharaonis, Hamanis, Herodis jam erumpentia; sunt alia in occulto gliscentia, quorum particularis recensio Precibus publicis non miscenda. Tutissimum est in genere promotionem Regni Christi, cursum Euangelii, liberationem Israëlis ex omni angustiâ, conversionem infidelium & errantium, disturbationem Regni Diaboli, Antichristi, impietatis Deo commendari.— *IV. Probl.* An contentionibus & factionibus in Republicâ aut in Ecclesiâ obortis, partis alterius causa, cujus justitiam novit Concionator, Deo commendanda, contra de partis adversae injustitiâ apud Deum conquerendum? *Resp. Neg.* In genere pax, coalitio, reconciliatio, [pag. 501] vulneris inflicti sanatio petenda: insuper, si res ita postulet, justitiae partis sanioris, vindicatio & detectio. Quod absque definitâ & exsertâ determinatione, penes quam partem sit aut non sit justitia, fieri poterit & omnino expedit. Neque enim convenit in Precibus publicis tribunal erigi, & lites, quae adhuc sub judice sunt, decidi; multo minus, si ipse Concionator liti alicui implicatus sit, particularem ipsius apologiam Precibus infarciri. Alteri illud loco, tempori, occasioni, ut & privatis Precibus potius reservandum: ne Preces ecclesiasticae vilescant, & tanquam carnalium contentionum reciprocationes traducantur.— *V. Probl.* An necessitates quaelibet, scedulis designatae, Precibus publicis inserendae sint? *Resp. Minimè.* Neque enim Concionatori coecâ obedientiâ,

tiâ, aut fide implicitâ agendum est. Continere possent scedulae aliqua contra jus & fas, aliqua contra decorum, aliqua contra prudentiam: quorum illa Ecclesiae non praelegenda nec in Precibus attingenda; ista & haec mutanda, corrigenda. Priorum exemplum sit postulatio Precum Ecclesiae pro viro, qui in hostium suorum manibus est, quo notabatur captivitas cujusdam ex vinculis causam coram Tribunali illius Civitatis tunc dicentis. Mutanda & mitiganda sunt scedularum contenta, quae definitè & apertè aut incerta, aut si vera & certa, illic tamen dissimulanda, aut quamvis necessariò Deo commendanda, indecorè nimis enuntiant. Sunt enim morbi secreti, sunt quasi infames & malè sonantes, sunt peccata quaedam, & tentationes ad peccata, quae tali in loco sine violatione decori vix nominari possunt; e. gr. ῥύσις αἵματος *Matth.* 9. *vers.* 20. sinistra & suspecta lues &c. tentationes ad impuritates, ad non nominanda flagitia, ad αὐτοφονίαν, aut darf, ad blasphemias, &c. Gratias qisu agi petit pro eruptione ex carcere, cui sententiâ Judicum istius territorii mancipatus erat, aut pro qualicunque liberatione ab injustitiâ, violentia, tyrannide, gravi periculo, aut extremo supplicio intentato. Quid faciet Concionator? Si dissentiat, totam illam petitionem eucharistiae praeteribit; ne quid contra conscientiam agat: sin justitiam causae agnoscat, aut saltem de injustitiâ dubitet, & tamen tutum non sit in intestinis contentionibus & partium studiis, ubi saepe meliores à pejoribus opprimuntur, publicum Palaemonem istic loci agere; generalibus terminis liberationis *à gravi periculo*, aut *magnâ difficultate* (Belgicè **een groote swarigheyt**), ut & terminis *gravis* seu *miseri* seu *tristis morbi*, *gravis tentationis* inhaerebit. Quod idem prudenter servari potest, cum pestis domum unam atque alteram in Emporiis, aut Civitatibus opificiorum & opificum multitudine florentibus coepit inficere: ne scil. intempestivâ morbi illius promulgatione, lucrum omne per rigidas Nationum quarundam leges omnem mercium & opificiorum importationem inde prohibentes, civibus intervertatur. Traduntur aliquando scedulae petentes Preces pro negotio seu re, seu causâ Deo notâ (Belgicè [pag. 502] **voor een saecke die Godt bekent is**); quam petitionem Precationi ecclesiasticae inserendam arbitror, additâ conditione, *si res illa Deo placens* & *gloriosa*, ejus successum largiatur, eamque benedictione suâ prosequatur. Votum est inter consecraneos & intimae admissionis devotarios Clericorum Papalium, praecipuè Jesuitarum, solere subinde commendari Precationes pro re seu causâ clandestinâ: quales plerumque mali alicujus Ecclesiis & Politiis reformatis intentati prognostica fuisse experientiâ edocti sumus. Alias scedulas, si quae libellos famosos sapere videntur, Praelector aut Janitor Concionatori non tradat, aut traditas & inspectas Concionator seponat.

§. 6. Quaeramus nunc, pro quibus & contra quos in Ecclesiâ publicè orandum sit. *I. Probl.* An pro omnium ordinum & statuum Hominibus tum sigillatim tum collectim sit orandum? *Resp.* In genere *Affirmatur* de quibusvis statibus Hominum ex 1. *Timoth.* 2 *vers.* 1. 2. In specie: De Regibus & in eminentiâ constitutis, *ibid.* De Ecclesiâ catholicâ, Matth. 6. vers. 10. *veniat regnum tuum*, cum *Psal.* 122. *vers.* 6. De Ecclesiis particularibus, *Ephes.* 6. *vers.* 18. De *Ministris*, *Ephes.* 6. *vers.* 10. De Exercitibus & Militibus in expeditionibus aut castris, *Psal.* 20. *vers.* 2. 3. Et sic de Exulibus, de terrâ marive Peregrinantibus, de Agricolis & agriculturâ, &c. Consensum & praxin antiquae Ecclesiae indicat Tertullianus Apologet. c. 30. *Nos enim pro salute Imperatorum Deum invocamus aeternum.* Et post: *Precantes sumus omnes semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus*

citus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quaecunque hominis & Caesaris vota sunt. — *II. Probl.* An tutum sit Benevolorum, Benefactorum, Patronorum, Cognatorum, Amicorum nomina in Precibus ecclesiasticis ordinariò referre? *Resp.* Mos inoleverat in antiquâ Ecclesiâ, ut diptychis Ecclesiae seu Episcopi, h. e. duplicatis tabulis in usum scribentium comparatis (de quibus vide *Turneb. Libr.* 9. *Adversar. cap.* 23.) nomina inscriberentur, atque inde praelegerentur. Inter nomina, quorum in Precibus & Liturgiis meminerant, erant inter alia Imperatorum, & Episcoporum orthodoxorum, seu eorum cum quibus amicitiam & fraternitatem colebant. Hinc factum ut invalescentibus commemorationibus defunctorum horum nomina uni, vivorum alteri tabellae inscriberent, & ex iisdem eraderent si in veritatis professione defecissent, & rursum restituerent si in eâ constantes, quamvis ab aliis injustè condemnati, fuissent: uti hoc constat ex *Actis quintae Synodi, & Edicto Justiniani ibid.* & ex *Epistolâ Procli in Concil. Chalcedon. art.* 14. Et *Epistolâ Innocentii ad Imperatorem Arcadium*, & in *Epistolâ Eudoxiae*, quae utraque exstat in *Vitâ Chrysostomi per Georgium* Archiepiscopum Alexandrinum. De recitatione nominum ex diptychis, cum vivere desiissent, agunt Scriptores *Liturgici, & Commentatores ad Canonem Missae*, [pag. 503] ad illa verba: *memento Domine famulorum famularumque tuarum, &c.* Vide inter alios *Joh. Stephanum Durantum Lib.* 2. *de Ritibus Ecclesiae cap.* 43. *& Jus canonicum Caus.* 24. *qu.* 2. *cap.* 6., imprimis *Goar in Notis ad Euchologium Graecorum pag.* 143. In Ecclesiis Reformatis amici, necessarii, benefactores nominatim memorari non solent, sed tantum indefinitè & tanquam individua vaga, & quidem non ordinariò aut semper, sed cum peculiaris aliqua ratio sive afflictionis sive liberationis ἐντεύξεις ecclesiasticas expetere suadet. Et tale auxilium Precum nulli denegatur, etiam non petenti: modo Concionatori status afflicti innotuerit. Sed non memini, praeter Regum & Principum nomina in Reformatis suae ditionis Ecclesiis, etiam aliorum quamvis fautorum & εὐεργετῶν ordinariò memorari solere: excepto quod in Angliâ circa annum 1634. & deinceps hoc non insolens fuisse mihi à fide dignis relatum & ipse Concionatorem Anglicum benefactorem aliquem suum in Precibus ecclesiasticis nominasse aliquoties audiverim. Censeo tamen exemplo aliarum Ecclesiarum tutius ab illâ nominali designatione abstineri. Rationes sunt istae. 1. *Quia*, cum tempore ad omnes alios cognatos, necessarios, amicos, collegas, vicinos, honoratos, ecclesiastica haec nomenclatura, extendi posset? Et quis tum finis, quis modus Precum? quantum earum fastidium populo ingenerabitur? quantum devotionis excutietur? 2. *Quia* in frequenti illo concursu memorandorum fieri vix poterit, ut lites de praecedentiis non exoriantur: ita ut & Concionatori & Populo orantibus loco τοῦ *sursum corda*, τὸ *deorsum corda* insonaret. 3. *Quia* maxima occasio assentandi & parasiticè blandiendi Concionatoribus objici videtur. Certè multis tentationibus & corruptelis obnoxios se reddent; nec immunes poterunt esse à specie mali, à sinistris suspicionibus. Dicent tenuiores saepe tamen ditiores in fide, in exercitiis pietatis, quia xeniis & honorariis Concionatorem mercari non possum, nominatim pro me non orat, cum tamen tam sedulo hoc agat pro N. aut N. quorum religio & pietas dubia & suspecta est. 4. *Quia* fieri vix potest ut inter benefactores in dignitate & eminentiâ constitutos, non sint aemulationes & factiones: quibus concitandis, alendis, stabiliendis, saltem prodendis & publicandis ejusmodi Preces unâ in Civitate aut Aulâ hujus Concionatoris pso suo Mecaenate, illius pro suo pronuntiatae haut

parum

parum inservire viderentur: saltem partim ab imperitis, partim à factioni aut parti alicui addictis huc raperentur. Sicuti ab Ecclesiâ Christi abesse debent factiosae adhaesiones & divisiones à Praefectis & Ministris ecclesiasticis derivatae: ita multò magis à Potentioribus in hoc saeculo, qui particulares Ministrorum benefactores audiunt. 5. *Quia* si publici benefactores dicti Patroni Ecclesiae, in Precibus Ecclesiasticis Reformatorum sigillatim & ordinariò non recensentur: cur ob privatum quem benefactorem Concionatoris analogum quid merito [pag. 504] abrogatis diptychis denuò substitueretur? 6. *Quia* non exiguis difficultatibus se exponet Concionator, si benefactoris animum & manum mutari contingat, & clandestinis insidiis ac maleficiis ab eo se peti sentiat: juxta illud comici: Si quid rectè feceris levior plumâ est gratia: si quid peccâris, plumbeas iras gerunt. Hic lupum auribus tenebit. Neque enim contra veritatem & conscientiam epithetis & encomiis consuetis eum ornare poterit: & tamen vix coram Ecclesiâ lacunam illam in Precibus relinquere audebit; quod patroni illius mutatio nondum innotuerit. 7. *Quia*, quod Chistus de elemosynâ *Matth.* 6. id etiam de spontaneâ donatione & beneficentiâ Ministro Ecclesiae exhibitâ dici poterit. Ut sinistra scil. ignoret quod facit dextra. Huic repugnat talis publicatio, & quidem perpetua. 8. *Quia*, si nomenclaturae illi locus detur, impedietur brevitas orationis ecclesiasticae; pro quâ supra satis multa diximus. Catalogus ille non tantum Viros, sed & Foeminas benefactrices complectetur. Et quis, quae paulo generosior ab eo excludi velit. Concludimus verbis Gabrielis Biel missae ab illo malè, sed orationi ecclesiasticae rectius applicatis, Sic ille lect. 56. fol. 147. b. *Hic autem (secundum Inno. Alex. & Alber. sacerdos, quorum voluerit habere debet memoriam specialem: scilicet defunctorum, parentum, consanguineorum, specialiter commissorum: & eorum quibus missam suam specialiter applicare maluerit: quorum memoriam non vocaliter nominatim exprimit, sed tantum mentaliter personas ipsas cogitabit, ne scil. astantium devotio turbetur: aut ne in vanam laudem missas dici procurantes extollantur. De hac memoria quorum scilicet fieri debeat: & quo ordine: ac caeteris hanc materiam respicientibus satis dictum est supra, cum ageretur de memoria vivorum lec.* 26. *& sequenti: quod hic superfluum foret repetere. Tactum est ibidem, quod memoria esse debet brevis, additi sunt etiam modi breviandi. Cui consentit Guil. Paris. in divinâ rhetoricâ: ubi de brevitate orationis loquitur, ita dicens: Qui missas adeo longas faciunt quod taedio prolixitatis suae corda circumstantium à gratiâ devotionis arescunt: & ipsam refectionem spiritualem quam in missis percipere deberent in molestiae amaritudinem eis vertunt. De his igitur possunt conqueri populus circumstans & dicere; Dederunt in escam meam fel. Stultitia igitur hujusmodi hominum est haec: ut pro pugillo devotionis quod eis immissis tribuitur, totius populi devotionem Deo auferunt: & pro tribus aut quatuor (ut ita dicatur) lachrymis compunctionis aut devotionis: vasa magna, id est, corda devotè & lachrymose orantium effundant: ibi ergo brevis esse debet oratio, ubi brevitas ejus aliorum devotioni orantium militat & deservit: nunquam tamen prolixitas & longitudo orationis Deo displicet: nisi ubi ipsa prolixitas aliis impedimentum perstat orandi. Haec Guil. De illis ergo sacerdotibus quae in publico coram populo celebrant loquitur Guil.* Atque hae rationes, quibus saltem hoc suaderi posse arbitror, tutiorem esse nomenclaturae & diptychorum omissionem, quam [pag. 505] eorundem quasi jure postliminii restitutionem. Fortè quis excipiat, si in se per se non sint illicita & absolutè mala, ergo adiaphora; & consequenter retinenda ubi sunt, aut

aut restituenda, ubi desunt. Cui respondeo, dato licere non tamen ideo conducunt, & ad majorem aedificationem faciunt. Omittenda sunt, quae per se non sunt necessaria aut utilia: cum damnum emergens majus metuendum, quam lucrum sperandum. Vidit hoc coecutiens Ecclesia Romana, quae Precationem missaticam, in quâ commemoratio defunctorum tali nomenclaturâ turbari noluit, sed ejus lectionem ex diptychis abrogavit: non obstante, quod ἤθεσι ἀρχαίοις obtinüisse ultra tempora Alcuini, usque ad Flori Magistri, qui sub Carolo Calvo floruit, fateantur, apud *Goar in Notis loc. cit.* -- *III. Probl.* An cum pro Regibus, Principibus, Magistratibus Preces concipiuntur, non tantum ipsos nominari, sed & omnibus à subdito quovis, à Ministro, ab Aulâ, ab extraneo Legato tribui solitis titulis ac epithetis ornari conveniat? *Resp. Neg.* Ratio est I. *Quia* tituli, epitheta, elogia, propriè usum suum habent apud homines, ad vindicandos eos à contemtu, & reverentiam atque autoritatem iisdem conciliandam. Sed haec apud Deum importunè narrantur; ubi autoritatis, reverentiae personarum nullus respectus. 2. *Quia* exempla & formulae Precationum, quae exstant in Scripturâ tâli titulorum pompâ minimè splendent, cum pro aliis fiunt intercessiones. Vide inter alia *Psal.* 20. & 72. ubi David & Salomon simpliciter Reges, & uncti Domini appellantur. 3. *Quia* Concionator & quilibet fidelis pro se ipso orans cum pompâ titulorum & elogiorum se non offert, sed ex intimo miseriae sensu tanquam pauper & indigens se humiliat: quomodo pro alio respectu Dei non minus misero, indigo, indigno in peccatis suis orans, offeret eum Deo tot plumis titulorum exaltatum? Quasi quis miserum quem & inopem misericordiae divitis commendaturus ejusdem titulis & epithetis potestatis, potentiae, dignitatis, excellentiae luxuriaret. Titulo distinguente indigitari possunt, Imperatoris scil., Regis, Principis, Domini, Ordinum seu Statuum, Judicum, Magistratuum, Praefectorum, &c. non minus ac quis orans pro Parentibus, Heris, Praeceptoribus, à superioritate & munere ipsorum eos denominat: Quomodo Liturgia Germanica Palatinatus, pro *Romano Imperatore, pro caeteris item Regibus & Principibus, speciatim pro clementissimo hujus Regionis nostrae Domino D. Frederico Palatino Electore.* Belgica antiqua ante mutatum Reipublicae statum: *pro Romano Imperatore, pro omnibus aliis Regibus, Principibus, & Dominis, &c. etiam pro regiâ Majestate Hispaniarum, pro N. Gubernatore Belgii, item pro Consiliariis & Ordinibus harum Provinciarum, &c.* Anglica Litaniae suae nomen & munus Regis sui inserit hoc modo edit. in 4. anni 1607. Ut placeat tibi custodire & confirmare &c. *servum tuum Jacobum, clementissimum Regem & Gubernatorem nostrum.* Ibid. in Precatione pro Rege: rogamus te ut favore tuo [pag. 506] respicias *clementissimum supremum (Souveraine) Dominum nostrum Regem Jacobum.* Simplicitas absque ullâ ostentationis specie sive in rebus, sive in verbis, cum semper mihi placuerit, eamque toto ministerii mei cursu servare studuerim, volupe mihi fuit recentiorum in Germaniâ Theologorum consensum videre. Primus mihi conspectus fuit *Andreas Keslerus,* qui *in Theol. Casuum Germanicâ cap.* 9. hanc quaestionem proponit, & de abusu illo in Ecclesiis euangelicis conqueritur, quod Precationes plenae sint durchleuchtigkeit, hochgeborn, wohlgeborn, edel gestreng und veste; & quod si usus hic semel intermittatur, admodum gravatos se sentiant Magistratus, & tanquam sui contemtum accipiant. Hunc annis aliquot post secutus est *Andr. Prucknerus in Manuali* 1000. *quaestionum* &c. anno 1661. edito, qui *quaest.* 37. sententiam Kesleri probat, eique adjungit ὁμόψηφον. *Dunt. in Decis. Cas. conc. cap.* 9. *qu.* 36. quem Autorem hactenus

non

non videram. Non pigebit verba Pruckneri adscribere: *Tituti illi politici non ad Christi regnum sed ad forum soli pertinent. Ita citra injuriam Imperatoris in Litaniâ nostrâ tituli omittuntur.* Addit. Keslerus *loc. cit.* Quod Lutherus aliique Theologi à titulis illis in oratione abstinuerint; & quod sine titulis orare pro Magistratibus sit juxta formam cantici ecclesiastici, **Verleihe uns frieden gnediglich**: quod in simplici oratione devotio major & cordatior sit quam ubi ampli illi tituli politici usurpantur, qui speciem hypocriticae adulationis habent: quod in quibusdam constitutionibus ecclesiasticis & liturgiis formulae precum praescribuntur, in quibus titulorum saecularium nulla, aut exigua mentio. Remittit ibidem lectores ad *Concionatorem R. Rebhan* fol 60. & seqq. ubi pluribus de hoc agitur. — *IV. Probl.* Quid faciendum Concionatori, cum Reges & Principes mutantur, eorumque Potestates aut dubiae sunt, aut planè abrogantur, aut in alios transferuntur? *Resp.* Casus tales incidere possunt, & aliquando inciderunt. Sic e. gr. Philippo II. Belgarum Principi anno 1581. ab Ordinibus foederatis principatus ademtus est. *Idem* accidit Sigismundo Regi Sueciae & Poloniae: cui Carolus in Suecia substitutus est. Gabrieli Bathori Principi Transsylvaniae vita cum principatu ablata est, eique substitutus Gabriel Bethlem. Johanni Friderico Electori à Carolo V. electoratus ablatus & in Patruelem Mauritium translatus est. Dubia Potestas est & dici potest dupliciter, *Una* cum armis quidem inter duas partes certatur & altera alterius Vicos, Civitates, Regiones, sibi subjicit, non tamen supremam aut territorialem Potestatem sibi vindicat. *Altera*, cum pars ista cum illâ prius possidente contendens, ejus subditos sive armis coactos, sive sponte partibus suis accedentes sibi vindicat, & Potestate supremâ aut territoriali in eos Jure suo sive vero sive putatitio utitur. *Prioris* exempla dederunt Gustavus Rex Suecorum in bello contra Ferdinandum II. qui quamvis longè latèque arma per Imperium circumtulisset, nunquam tamen Imperatoriam aut [pag.507] Romano-Regiam Potestatem, immo ne quidem territorialem, Dioecesios Moguntinae, Hallensis, Osnabrugensis &c. praetendit. Quo in casu, absque periculo & suspicione perduellionis aut perfidiae, poterant Concionatores more solito juxta Agendaria & Liturgias suas orare pro Imperatore Romanorum & Principibus Imperii. Pariter in Galliâ in locis à Rege Navarreno. Principe Condaeo, Architalassio Colignio occupatis, tutò poterant Concionatores continuare Orationes ecclesiasticas pro Rege Galliarum. Neque enim contra Henricum II. Carolum IX. Henricum III. Galliae corona ab Heroïbus illis praetendebatur, aut petebatur, sed potius ejus liberatio, & libera administratio per legitimos Reges. *Posterioris* exempla dederunt Imperatores de Imperio certantes, ut Maximinus cum Gordiano & Maximo circa annum 236. Gallus cum Magnentio & Sylvano anno 353. 355. Maximus cum Gratiano & Valentiniano anno 383. 384. Rudolphus cum Henrico IV. anno 1077. Hermannus Lotharingus cum eodem anno 1081. Henricus V. Filius ipsius cum eodem anno 1106. Fridericus Austriacus c m Ludovico Bavaro anno 1314. Albertus Austriacus cum Adolpho Nassavio anno 1 ?92. Alia istius generis exempla quam plurima antiqua & nova undique congerere n n esset quidem difficile, sed tamen otiosum, forte & odiosum. Accedamus ad casus d cisionem, seu mavis ad consilii theologici delineationem, per sequentes conclusion s. 1. *Concl.* Nulla difficultas est, in casu priore (uti jam innuimus); & hoc applica n us Ecclesiis & Pastoribus Belgicis, quae in partibus & sub Potestate Arausoniensis & Ordinum Foederatorum constitutae, liberè pro Principe Belgarum Philippo II.

usque

usque ad annum 1581. orare poterant: non tamen aeque pro successu armorum ejus contra arma Foederatorum orare poterant, aut etiam volebant. 2. *Concl.* Abrogatâ per Regni aut Principatus alicujus pactionati Ordines aut Status Potestate prioris Regis aut Principis, & Republicâ in libertatem asserta, quod factum in Belgio; aut Potestate in alterum translatâ, quod factum in Sueciâ: jam intutum & inconsultum esset Concionatori quamvis in conscientiâ judicanti talem ablationem aut translationem Potestatis injustè per rebellionem, perfidiam, aut usurpationem esse factam, pro priori Rege, aut Principe tanquam Rege & Principe suo publicè orare. Ratio est, quia in Republicâ & in tantis Reipublicaé negotiis privato Civi, qualis Concionator, cui solummodo privatum, subsequens, approbativum, discretivum judicium competit: quod in foro soli publico, antecessorio & peremtorie decisivo judicio eorum, penes quos Potestas & Potentia est, opponi & anteponi non debet. Proprio ergo judicio in foro conscientiae salvo & sibi servato (siquidem aliter sentire nequit) publico illi & potestativo judicio locum dabit, illud tolerando, illique se subjiciendo; atque hâc ratione ministerium & Ecclesiam suam praesentissimis periculis subducendo. Privatim enim [pag. 508] cujuscunque Civis in foro soli judicium, communitatis & publicae Potestatis supremo judicio, quod ad executionem, cedere debet: juxta illud, *oportet subjici*, Rom. 13. v. 5. & *qui resistit potestati* &c. v. 2. Quomodo Civis cujusque in privatâ lite judicium proprium in foro soli judicio dicasterii inferioris aut superioris cedere ebdet, ipseque latae ab illo sententiae se submittere: servato nihilominus privato suo in conscientiâ judicio, siquidem certus sit sententiam vitiosè latam. *Historia Belli Belgici* autore *P. Bor* Ultraj. refert Concionatorem Augustanae confessionis in Civitate Woerdenâ contra exauctorationem Philippi II. & Decretum foederatorum Ordinum a. 1581. publicè pro concione contestatum fuisse: & propterea ab exercitio ministerii sui illic dimissum. Forte putabit quis se officium & fidelitatem antiquo Domino hâc in parte debitam non posse per conscientiam non tantum abnegare, sed ne quidem ad tempus aut vel semel seponere & intermittere. Sed cum illud cum statu rerum praesenti consistere non posse judicetur ab illis, penes quos nunc omnis & suprema Potestas, saltem Potentia; necessario illi aut statio & Ecclesia deserenda erit, aut praesentissimo periculo objicienda. Ad quod, an in conscientiâ teneatur, accuratè ipsi prius inquirendum, & aliorum Theologorum, qui extra partes & pericula positi sunt, consilia audienda. Qui negantem partem hic tenent, pro se habent rem judicatam totius veteris Ecclesiae in Imperio Romano; cujus Antistites in omnibus illis Imperii mutationibus sub Imperatoribus tyrannicè usurpantibus & paricidis (qualis e. gr. Phocas), sub extraneis imperium invadentibus & Regna sua illic constituentibus (quales Longobardi, Gothi &c.) sub Duobus Imperatoribus de Imperio inter se certantibus (quales e. gr. Maximus, Gratianus, Valentinianus), nec partes fecerunt, nec secuti sunt; sed in statione suâ persistentes coram certantibus spectatores & auditores, & si audiri poterant, pacis praecones ac suasores; coram Deo oratores fuerunt: privatim quidem plenè juxta peculiare animi sui judicium & desiderium sentiendo; publicè vero generalibus terminis inhaerendo, aut eâ cum periphrasi, quae dominantis illic potestatis & potentiae iram ac vindictam non provocaret. Post introductam Ecclesiae reformationem, cum Electoratus Saxoniae à Joh. Friderico in Mauritium a. 1548. per Carolum V. translatus esset, non opposuerunt se Concionatores in Precibus ecclesiasticis antiquum Dominum profitendo, & Mauritium praetereundo; quam-

quamvis non deessent, qui talem translationem inique factam in conscientiâ sentirent & justam belli Smalcaldici à Principibus Protestantibus suscepti causam judicassent. Sed aliud quid adferam, quod fortius stringit: Cum extraneus quis hostis aut tyrannus usurpans, & quidem à religione alienus (e. gr. Turca) Provinciam aut Civitatem quam per meram armorum vim, aut per deditionem certis conventionis conditionibus occupat, fideles Concionatores ob mutationem Domini [pag. 509] sive supremi sive territorialis, sive utriusque, per conscientiam ministerium & oves suas non tenentur deserere. Cum enim Populus, & superiores Potestates Populum illic repraesentantes, in mutationem illam utut volentes nolente animo consentiunt; an privatus Civis in illâ Republicâ (qualis est Concionator, quamvis publicus Antecessor in Ecclesiâ) hic se opponet, & stabilitam mutationem Precatione ecclesiasticâ pro priori Domino, tanquam legitimo illius Regionis aut Civitatis Domino, haut obscurè impugnabit? Aut si hoc non potest, absque legitimâ Ecclesiae dimissione, immo & contra ejus obtestationem ac protestationem, stationem suam deseret? Quasi scil. Ecclesia esset saeculum, aut saecularia quaelibet subjecta, principia, effecta, negotia de ratione formali Religionis & Ecclesiae; quasi Regnum Christi, ejusque administratio de hoc mundo esset, aut ex paxillo variantium Dominorum, & negotiorum seacularium suspenderetur. 3. *Concl.* Quod si ipsum modum, & causam mutationis, aut primam ejus originem, subscriptione, aut promissione, aut juramento, aut publicis Precibus & concionibus Concionatores tenerentur probare sive directè sive indirectè, quam tamen certâ scientiâ & conscientiâ judicant esse illegitimam: utique omnia potius ipsis ferenda, quam ut quidquam contra veritatem & conscientiam committant. Pone casum, si Phocas per paricidium factus Imperator, & quidem post factum in Imperatoriam ipsius Potestatem consentientibus illis, penes quos Potestas & Potentia erat: an Ecclesiae Antistites, Antecessorum & Dominorum suorum politicorum ac Populi tum apertis tum tacitis suffragiis se subjicere non possent, non resistendo nec quidquam contra moliendo? quia ad ipsos aut quà Pastores, aut qua privatos Cives, non pertinet divisio haereditatum inter Potentes, nedum translatio Regnorum & Dominiorum temporalium. Non debent tamen elogiis & epithetis sive in Concione sive in Precibus ecclesiasticis, sive extra eas illi tributis, viam illam, quâ pervenit ad Imperium, probare. Addo, nec debent eum à caede Domini sui adhuc calentem, quamvis Imperatorem à copiis militaribus constitutum solitis titulis & epithetis honorariis, sive in Precibus, sive extra eas ornare: ne indirectè & vel minimâ specie videantur abominanda illius facta probare. Tutissimum est talibus in casibus silentio in Ecclesiâ litare: aut si contra ordinem Ecclesiae per Caesareo-Papatus usurpantem tyrannidem talis materia & forma Precationum aut concionum ipsis praescribatur, à ministerii exercitio tantisper abstinere. Atque hinc nosce, quid judicandum de Patriarchâ Constantinopolitano, qui Phocam, Mauritio fugam capessente, interea coronabat? Quid de Gregorio Magno, qui in Literis gratulatoriis nefariò huic paricidae ejusque uxori inscriptis (exstant *Lib.* 2. *Ep.* 36. 43. 48.) *ad turpissimam adulationem nihil reliqui faciebat*, uti verè loquitur *Mornaeus Plessiac. in Myster. Iniq.* Sed ille sequestratâ pro tempore episcopali correptione, [pag. 510] suae ὑπεροχῇ unicè velificabatur: uti ex petitione, quae πρῶτον illius epistolae αἴτιον faciebat, legenti constare poterit. 4. *Concl.* Udi duo aut plures de Principatu contendentes adhuc in acie aut in armis stant, modo his modo illis superantibus; aut ubi penes partem unam quasi uni-

universalis est victoria, penes alteram bonitas causae, quam etiam in angulo aliquo Principatus sui haerens tuetur pro viribus, aut ejectus alibi auxilia sperat, exspectat, petit, molitur, ad fideles subditos suos liberandos: ibi Concionator in Precibus publicis nomen legitimi Domini sui paene victi & profligati ad tempus patienter omittere poterit) siquidem illud profiteri non licet), aut simpliciter Regni N. aut Principatus N. Regem, Principem, *Dominum nostrum* Deo in Precibus commendabit; reservatâ sibi cogitatione de applicatione ad personam N. Interim pro successu armorum aut contra arma alterutrius partis istic precari non convenit: sufficit si illo rerum statu privatae Preces apud Deum hoc agant. Nunquam etiam se adduci patietur Concionator, ut in victoris aut paene victoris imperium juret, & alterius quamvis causae bonitate superioris imperium ejuret. Statio potius deserenda, immo & solum vertendum, si ita ferat necessitas: quamdiu legitimi Status & Magistratus, tum inferiores tum superiores peremtorio judicio non statuunt, sat patriae, & priori Domino datum esse, & cum victore jam possidente bono Reipublicae & Ecclesiae paciscendum. An autem justè ejusmodi juramentis onerentur Concionatores alibi disquirendum est. 5. *Concl.* Dato Concionatorem quem in conscientiâ judicare, boni Civis officium à se nudo silentio, ἀπραξίᾳ, tolerantia, neutralitate, non impleri; nisi tyranno usurpanti, sive extraneo sive perfido & perduelli subdito pro viribus resistat, & justam Reipublicae ac legitimi Principis sui causam promoveat: illi consulendum est ut suo ipsius periculo hoc agat, nec Ecclesiam suam odio & persecutioni Magnatum exponat. In quem finem necesse erit ut Ecclesiâ suâ tempestivè desertâ, sedes eo transferat, quo Imperium & manus tyranni non pertingunt. Ita ministerium, Ecclesia, regimen, religio, in odiosis, proditionis, seditionis, laesae majestatis, perduellionis criminibus (uti impiis & profanis hoc perquam familiare est) non denigrabitur. Plerumque enim accidit ut Ecclesia & Ecclesiastici etiàm maximè ἀπράγμονες inter contrarios saecularium contentionum & contendentium fluctus opprimantur. Habeant ergo Pastores duo prophylactica sibi commendatissima: quorum *prius* est, ut imitentur exemplum prudentiae apostolicae & veteris Ecclesiae, quam modo laudavimus. *Alterum* est, ut temperamentum tranquillo rerum statu in nomenclaturis, titulis, epithetis, elogiis etiam optimorum Principum & Magistratuum adhibeant: ne turbato rerum statu ad illas angustias redigantur, ut Principes & Magistratus haut ita boni, ne dicam titulo aut exercitio tyranni, taut pariter coram Deo & Populo honorare, aut, inoffensâ conscientiâ [pag. 511] hoc minime permittente, promtam persecutionem sibi & Ecclesiae accersere cogantur. Ita enim comparatum est in hoc mundo, ut maximè indigni plerumque maximè suspicaces & zelotypi sint, & vel minimam in nomenclaturis, titulis, epithetis, diminutionem ac parsimoniam pro maximo crimine ducant. Piè ergo & prudenter factum à Protestantibus in Germaniâ, quod sine nomine individui signati (e. gr. Caroli, Ferdinandi, Maximiliani, &c.) sine ampullis titulorum, τὸ pro *Romano Imperatore* Agendariis & Liturgiis suis inseruerint. Quo uti possent, etiam duobus aut pluribus (quod Deus avertat) de Imperio contendentibus. Quod si in aliis Regnis & Principatibus bonâ cum Regum, Principum, & Magistratuum gratiâ, ad talem tutissimam simplicitatem formulae Precum publicarum revocari possent, (ex. gr. pro nostro *Rege Galliarum*, pro *Rege Poloniae*, pro *Duce Sabaudiae*, pro *Electore Saxoniae* Domino nostro &c.), mutato aut turbato aliquando rerum statu, minus circa mutationem Precum laborarent Ecclesiae. Sed haec prudentiae Ecclesiarum circumstantias parti-

particulares ponderantium, post Deum, committenda sunt. Comparari possunt cum Precibus nimium titularibus, quae habet *Filesacus in Opusculis tit. de Idololatriâ politicâ*, & antiquorum Gentilium superstitio ac κολάκεια qui Deos precaturi per eorum nomina ac potestates, unde multinomines quandoque erant, eos obtestabantur. Quo igitur plures erant Deorum potestates, eo plures erant appellationes, quas demulcendis Diis recensebant. Exempla dant *Hymni Graecorum*. Et talem morem innui arbitror *Matth.* 6. *vers.* 7. ubi Gentilium βαττολογία & πολυλογία taxatur. Quia autem Deos salutaturi omnia illa numina & inde profecta nomina non ita habebant cognita, nomenclatoribus & monitoribus utebantur, qui ea sibi subjicerent. Huc respicere puto Tertullianum Apolog. cap. 29. *Denique* (oramus) *sine monitore, quia de pectore.* — *V. Probl.* An contra aliquos in Ecclesiâ orandum sit? *Resp.* 1. *Concl.* In genere contra apertos & clancularios hostes Ecclesiae, *Aff.* idque probatur *ex* secundâ petitione, *veniat regnum tuum*, & omnibus textibus, qui docent nos orare pro Ecclesiâ. *Psal.* 14. *vers.* 7. & 25. *vers.* 22. & 51. *vers.* 20 & 122. *vers.* 6. 7. quod fieri nequit nisi una oremus contra hostium conatus, & persecutiones. 2. *Ex* illis textibus, ubi apertè & explicatè contra hostes orare aut pro eorum repressione gratias agere, docemur *Psal.* 12. 35. 68. 69. 83. 16. 98. 118. 129. 138. — 2. *Concl.* Contra apertos & professos hostes, praefractos Ecclesiae, persecutores, vel nomine vel saltem phrasi aliquâ designatos tutius precari possunt Concionatores in Coetibus clandestinis, ubi non nisi probati ordinariò comparent; quam in Coetibus publicis. Non tamen ab omni parte & perpetuo hoc ita tutum est: propter Sinonas, Ecebolios, apostatas; à quibus Ecclesia nunquam immunis erit. Exemplum Precum in clandestino Coetu contra hostes nominatim designatos, [pag. 512] & quidem ἐν ἀρχῇ constitutos, vide *Actor.* 4. *vers*... 3. *Concl.* Contra apertos hostes & persecutores, si simul sint hostes illius Reipublicae, in quâ est Ecclesia, tutò precantur Concionatores. Ita celebratâ illâ cantione ἐκτικῇ Lutheri contra Papam & Turcam, quae incipit: **Erhalt uns Herr bey deinem Wort, Und steur der Papst und Turcken mordt,** &c. utuntur Ecclesiae in Germaniâ. An etiam in Ecclesiis Saxo-Transsylvanicis Turcico Imperatori tributariis, & in aliis Ecclesiis nostris Hungaricis Turcico imperio subjectis, studiose inquisivi apud Studiosos Hungaros & Transsylvanos hujus Academiae nostrae Cives, qui me docuerunt celebre illud Lutheri canticum ita paululum mutatum in Scholis latinis sonare: *Serva Deus verbum tuum. Et frange vires hostium: Qui filium Jesum tuum. Turbare conantur throno.* Idem in idiomate vernaculo in Ecclesiis ita sonare: *Atya Isten tarts &c.* quod de verbo ad verbum ita transfertur.

Deus pater serva nos
Et in verbo tuo sancto fidem nostram
Serva in concordiâ populum tuum
Contere hostes nostros,
Qui Christum turbare
Et sede sanctâ dejicere &c.

Quod si Turcae alicubi Ecclesiarum nostrarum libertatem, & potestatem in dogmatis, regimine, disciplinâ, inviolatam relinquant & tueantur (uti certum est hoc fieri Budae & in reliquis Hungariae partibus Imperio Turcico subjectis) omnino illic de mutatione tempestive cogitandum est, antequam illi ad hoc attendant & ad animum revocent. *Muhammedus in Testamento suo* (non immerito dubitatur an genuinum sit quod ex

ex Oriente ante annos aliquot allatum & jam bis typis descriptum est) promittit se *Christianorum Ecclesias, templa, oratoria, monasteria protecturum* &c. *religionem quoque & bona eorum defensurum &c. quemadmodum custodit seipsum, & sceptrum suum, & gentis suae populos fideles, & Muslemannos.* Sed his conditionibus, *Ne ullum militem Muslemannis adversum foveant, aut suis domibus contutentur* &c. *Ne contra Muslemannos castris inimicis vires subministrent &c. pignora accipiant, contractibus scriptisque obligentur &c.* Quid si Turcae huc reducere velint verba Precationis Lutheri tanquam clarigationem contra Turcarum arma (*Latrocinia* appellat Lutherus) continentia: utique causam nullam video, quin in illâ Precatione *Turcae* ab Ecclesiis pace & defensione illorum fruentibus praetereundi sint. Et quidni pro illorum Imperatore tanquam Domino suo, & pro pace Imperii eorum precari liceat. Certè longè majori ratione hoc fieret, quam olim pro Nerone, Caligula, Domitiano, &c. crudeliter persequentibus; & *pro omni statu Imperii, rebusque Romanis* &c. *Nos judicium Dei suspicimus in Imperatoribus*, [pag. 513] *qui gentibus illos praefecit. Id in illis scimus esse, quod Deus voluit, & pro magno adjumento habemus:* uti loquitur Tertullianus Apologet. c. 32. Longè alia ratio est religionis Muhammedicae, & Imperii Otomannici: pro hoc Fidelibus ejusdem defensione fruentibus precari licet non tantum, sed & necesse est. 1. *Timoth.* 2. *vers.* 1. cum Jerem. 29. *vers.* 7. Contra illam nunquam precari desinent, qui intelligunt orationem dominicam, *Veniat regnum tuum.* Nec hoc prohibebunt Turcae: quippe qui refutationem religionis suae per Christianos vivâ voce aut scripto factam, libertate suae religionis ipsis in Imperio Turcico concessâ contineri fatentur. Uti hoc anno 1628. ipsorum *Mufti*, hoc est, supremus sacrorum Antistes, judicium rogatus respondebat occasione actionis Cyrillo Patriarchae instinctu Jesuitarum intentatae, quod *in Libello* quodam *contra Judaeos* in Angliâ impresso, opiniones Muhammedistarum carpsisset: uti hoc refertur in *Append.* 2. *ad Mysteria patrum Jesuitarum*, edit. 2. anno 1633. Lampropoli in 16. pag. 323. 328. Quod ad Papam Romanum, ejus longè alia ratio quam Imperatoris Turcici. Papa nec pacem, nec inducias, nec neutralitatem colit cum Ecclesiis & Politiis protestanticis in Germaniâ: sed perpetuò iis hostiliter insidiatur; cujus antehac indicium fecimus *in* 2. *Part. selectar. Dispp. tit. De Sede Romanâ compatibili cum Politiis Reformatis.* Sed tale quid de Turcarum Imperatore dici nequit. Praeterea Papa non est Dominus superior aut inferior Germaniae; multo minus illarum partium, ubi Ecclesiae protestanticae & reformatae subsistunt: sed Turca variorum locorum, ubi Ecclesiae nostrae hospitantur, supremus Dominus est. Non mirum ergo, si contra Turcam Dominum suum Precatiunculâ Lutheri modo memoratâ in Ecclesiâ non uterentur: nunquam tamen cessarent cum Ecclesiis Germanicis eâdem uti contra Papam, nec Dominum, nec amicum, nec necessarium suum, sed juratum religionis hostem, & magnum Antichristum. Atque hactenus genuinam rationem & formam Precationum delineare conati sumus: quam tamen Filii Prophetarum ex assiduâ auditione & imitatione piè eruditorum Concionatorum, collatâ etiam lectione praestantissimorum aliquot libellorum meditationes, preces, soliloquia continentium plenè addiscent. Quod si imago oppositi vitii inspecta virtutis accuratiorem cognitionem in nobis promovet, non arbitror inspectionem & collationem Precationum Judaicarum, Papalium, Orientalium, planè supervacaneam fore. Illarum Precationum materiam, formam, modum in Synagogis servandum describunt partim varii libri Precum secundum ductum & morem Judae-

Judaeorum in hâc aut illâ gente habitantium editi; partim *Buxdorfius in suâ Synagogâ;* partim ritualia Judaeorum, in quibus de officio defunctorum, aliisque agendis. Sed indicem praestet *Liber Buxdorfii.* Ubi ineptiae occurrunt: de matutinâ gratiarum actione pro intellectu gallis gallinaceis dato. De communi [pag. 514] & aequali precandi formâ ab omnibus usurpandâ, &c. Quae φιλομαθεῖς ipsi legant in Libris modo indicatis. Orientalium Preces quae & quales sint, vide in *Liturgicis* eorum supra *Tract.* 1. recensitis: compendio si uti malis, unicum percurre *Euchologium cum Notis Goar.* Pontificiorum Precationes examinavimus *Part.* 3. *select. Dispp. tit. de Rosariis &c.* & *tit. de Processionibus.* & *tit. de Benedictionibus.* Quae analogicè applicanda solennibus orationibus in *Missali*, *Breviario*, *Pontificali*, *Rituali*, *Ceremoniali Episcoporum*, *Ceremoniali Romano*, *Officiis Mariae*, occurrentibus. Inprimis suffragia & orationes pro defunctis in *Missali*, *Breviario*, *Rituali*, *&c.* perlustranda. Quae cum ab Antagonistis Papatus satis superque refutata sint, nec hujus loci sit tales controversias tractare, hic finem impono: ubi ἐν παρόδῳ solummodo notavero, etiam pro damnatis in inferno Preces publicas concipi. Sic enim Missale Romanum anno 1506. Paris. apud Thielmannum Kerver in 8. fol. 217. in rubrica: *Missa, pro cujus animâ dubitatur. Oratio.* Et in ipsâ Precationis formulâ: *Ut quia de qualitate vitae ejus de diffidimus, de abundantiâ pietatis tuae consolemur: & si plenam veniam anima ipsius obtinere non potest, saltem vel inter ipsa tormenta, quae forsitan patitur, refrigerium de abundantiâ miserationum tuarum sentiat.* Quaerunt *Joh. Stephanus Durantus Lib.* 2. *Cap.* 43. & *Biel in Exposit. canonis missae lect.* 56. An suffragia vivorum prosint damnatis in inferno. Ipsi quidem parti neganti accedunt, interim fatentur *opiniones esse apud Doctores*, ut loquitur *Biel*, & indicat *ibid.* celeberrimum *Augustin de Ancona* (qui etiam Triumphus dicitur) & celebrem Canonistam vulgò dictum *Praepositum (Altissiodorensis* vocat Praepositinum) *Joh. Antonium è S. Gregorio* statuentes, *quod suffragia facta pro damnatis mediocriter malis prosunt ad diminutionem poenae: tollunt enim aliquid de poenâ, non ut liberentur, sed ut minus puniantur.* Hic adde ex *Altisiodorensi*, Praepositinum sensisse quod suffragia damnatis prosint, & ante & post judicium. *Biel loco cit.* refert tanquam distinctam à praecedenti opinionem Cantoris Parisiensis & Stephani Cantuariensis, *qui dicunt, Quod suffragium damnatis impensum tollit aliquid de poenâ inferni &c. & consequenter concedunt, quod possunt tantum multiplicari Ecclesiae suffragia, quod poena totaliter tollitur, vel verius tota suspenditur: quia consequenter dicunt, quod suspensâ totâ poenâ damnatus iterum in easdem poenas relabatur.* Tertia opinio Gulielmi Altisiodorensis statuit, *poenam eorum per suffragia Ecclesiae nec minui nec suspendi. Prodesse tamen damnatis, ut tolerabilior sit eorum damnatio: quia per suffragio confortantur, ut levius ferre possint ignis incendium.* Quod ibid. declarat simili hominis magno pondere gravati & lassitudine debilitati, cui si quis *aquam frigidam in faciem fundati pondus quod portatur in nullo alleviat: & tamen pondus portantem ad levius sustinendum confortat & refrigerat. Et in hoc sensu dixit divitem guttam aquae petere, ut refrigeretur.* Haec ex Biel. Sed non est praetereundum, [pag. 515] quod ipse Altissiodorensis post longam disputationem Lib. 4. Summae in libros Sententiarum tit. de Damnatione reproborum fol. 304. b. sic concludit: *viso qualiter possunt sustineri duae primae opiniones*, dicimus sine *praejudicio melioris sententiae, quod illae quae dicit quod suffragia non prosunt damnatis probabilior est.* &c.

CAPUT

CAPUT II.

De Benedictionibus, Salutationibus, Doxologiis, & Cantu Ecclesiastico.

§. 1. *Benedictio* quid & quotuplex sit cum oppositis maledictionibus, & pseudo-benedictionibus (imprimis Papatus) ex professo explicuimus in 3. *Part. sel. Dispp. Tit. de Benedictionibus, Consecrationibus, & Sacramentalibus.* Nobis hoc loco agendum de ecclesiasticâ, solenni, & autoritativâ Benedictione. Ea ex objecto duplex est, vel rerum, vel personarum. *Rerum*, propriè est & dicitur, aquae in Baptismo, & panis ac vini in Eucharistiâ, *Personarum*, vel est singularum, ut e. gr. Ministrorum in confirmatione (uti vocant), seu in publicâ & solenni introductione ad ministerium: *vel* collectim Ecclesiae. De quâ hic quaeritur. *I. Quaest.* An talis Benedictio ritè fiat in nostris Ecclesiis? *Resp.* Ritè fieri ad Ecclesiae aedificationem, Dei honorem, fidei ac devotionis excitationem atque augmentum, probatur. *I. Argum* ex. Numer. 6. vers. 23—27, ubi ordinariis Ministris (ut ab extraordinariis Prophetarum Benedictionibus distinguatur) Sacerdotibus scil., tale benedictionis officium imponitur: *Loquere ad Aharon, & ad filios ejus, dicendo, sic benedicetis filiis Israel dicendo eis: Benedicat dominus, & custodiat te. Lucere faciat dominus faciem suam super te & miseratur tui. Elevet dominus faciem suam ad te, & ponat tibi pacem.* Debebant ergo sacrificia offerre, verbum praedicare *Malach.* 2. *vers.* 7. ac. precari *Ps.* 134. *vers.* 1. 2. Primum ipsis peculiariter usque ad tempus correctionis impositum: duo reliqua communia ipsis erant cum Ministris N. T. *Actor.* 6. *vers.* 4. Jam vero Benedictiones votivae ad Precationes reducuntur. Et ne quis excipiat, in V. T. obtinuisse tales Ministrorum super populo Dei Benedictiones, addimus sequentia argumenta. *II. Argum.* Ex officio ministris N. T. euangelizantibus imposito Luc. 10 vers. 5. *pax huic domui;* cum *Matth* 10. *vers.* 13. 14. Quod observârunt Apostoli votivis illis salutationibus in Epistolarum suarum principio *Rom.* 1 *vers.* 7. & in fine *Rom.* 16. *vers.* 20. Vide reliquas *Epistolas.* Imprimis hic considerandum illud de Ministris N. T. praedictum *Jesa.* 52. *vers.* 7. iisdem applicatum Roman. 10. vers. 15. *Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. III. Argum.* Quia haec solennis Benedictio reducitur ad Precationem pro Ecclesiâ, & petitionem benedictionum spiritualium [pag. 516] ac temporalium pro Ecclesia. Atqui Precationem pro quibusvis hominibus & necessitatibus à Ministro Ecclesiae ritè fieri nemo negaverit, & cap. proximè praecedenti probatum est. Rectè ego Preces pro bono Ecclesiae, in facie Ecclesiae pronuntiantur, ad quas omnes fideles dicant Amen. *IV. Argum. quia*, siquidem non tantum votiva, sed & promissoria ac denuntiativa sit benedictio (de quo *Quaest. sequenti*), piè & εὐτάκτως eam fieri, constat ex proprio munere, & potestate delegatâ Ministris concessâ, quâ praedicant euangelium pacis. — *II. Quaest.* An ecclesiastica illa benedictio sit purè votiva seu εὐκτικὴ apprecatoria, an etiam denuntiativa & promissoria? *Resp. aff. posterius I. ex* Numer. 6. vers. ult *& ponant nomenm eum super filios Israel, & ego benedicam eis.* Quod etiam applicatur ad Ministros N. T. Matth. 10. vers. 13. *Et siquidem fuerit domus digna, venito pax vestra supra eam &c.* Roman. 16. vers. 20. *Porro Deus pacis conteret Satanam sub pedibus vestris cito. Gratiâ domini nostri Jesû Christi sit vobiscum. Amen. II. Quia* Ministri sunt legati Dei, sunt oeconomi,

sunt

sunt os Dei ad populum, habent claves; & consequenter uti concionibus, dicendo *sic dicit dominus* ita & Precationibus pro populo, & votivis benedictionibus in facie Ecclesiae τῷ *amen* obsignatis, promittunt, annuntiant, denuntiant pacem, hoc est, omnes spirituales & temporales benedictiones, *Jes.* 52. *vers.* 7. cum *Rom.* 10. *vers.* 15. & speciatim remissionem peccatorum *Joh.* 20. *vers.* 20. finalem victoriam *Rom.* 16. *vers.* 21. *Hebr.* 10. *vers.* 3. immo etiam dicuntur justificare *Daniel.* 12. *vers.* 3. servare 1. *Timoth.* 4. *vers.* cum *Obadiae vers.* 21. tanquaminstrumenta scil. moralia nomine & mandato Dei fidelibus peculiari quâdam potestate illa annuntiando ac promittendo. *Consectar.* Unde discamus. quam temere & infeliciter talem benedictionis pronuntiationem auditores subinde negligant, aut declinent, quin & contemnant. — *III. Quaest.* An conceptis verbis, & quidem *Numer.* 6. *v.* 23. 24. &c. benedictio pronuntianda? *Resp.* Nostri in Belgio communiter verbis *Numer.* 6. *v.* 24 &c. benedicunt; quae nonnulli subinde contrahunt: alii iis addunt ex Psal. 121. vers. 7. *Dominus custodiet* (custodiat) *exitum tuum & introitum tuum, ex hoc tempore & usque in saeculum.* In Ecclesiis peregrinorum in Angliâ sub Eduardo VI. talis erat formula: *Deus misereatur vestri & benedicat vobis. Illucescat divini vultus sui luce inter vos, ad nominis sancti sui gloriam: & custodiat vos in sanctâ ac salutari pace suâ. Amen.* Ita refert Joh. à Lasco in Formâ & Ratione Ecclesiast. Minister. in Peregrinorum &c. pag. 82. Alibi si aliter παραφράζουσι dictam formulam *Numer.* 6. eam contrahendo aut extendendo, aut voces quasdam aequivalentibus mutando: nemo nostrum alicui praxi suâ praejudicat, aut libertatem ademptam cupit: modo conveniant formulae cum sacris literis; & ad intelligentiam ac devotionem Auditorum in quâque Ecclesiâ maximè faciat; imprimis superstitio omnis, & occasio aut [pag. 517] species superstitionis apud Ethnicos, Judaeos, Pontificios dominantis evitetur. Illic enim aut in gestibus, aut in certis verborum formulis, sive efficacia, sive forma sacramentorum aut sacramentalium & benedictionum constituitur: circa quae infinita dubia & quaestiones moventur. Norunt hoc qui *Dispp. eorum de Sacramentis, de Ceremoniis, de Benedictionibus* inspexerunt. Nos plurimorum indicium fecimus in 3. *Part. sel. dispp.* & supra *Tract. de Liturgiis, Liturgia Belgica in Administratione Coenae* sollicitè excludit à communione *omnes qui jumentis aut hominibus, aut aliis creaturis benedicunt, quique ejusmodi benedictionibus fidem adhibent.* — *IV. Quaest.* Quis gestus in benedictione adhibendus? *Resp.* idem qui à Ministro in Precationibus Ecclesiasticis adhibetur: de quo *Cap. praeced.* Christus manus imponebat iis quibus benedicebat, *Matth.* 19. *v.* 15. Idem in coelum ascensurus Apostolus benedicebat manibus elatis. Posteriorem hunc nostri imitantur, manus sive conjunctas sive separatas (hoc enim adiaphorum) elevando. Prior enim gestus commodè adhiberi nequit ob multitudinem Auditorum, & distantiam inter Populum & Ministrum; qui stans in suggestu sicuti praecatur antè & post concionem sic & benedicit. Aethiopicus interpres addit textui *Luc.* 24. *v.* 50. quod *levaverit manus*, easque *imposuerit* Discipulis, & benedixerit. Quia tam pauci erant numero, hoc facile fieri potuisset. Sed quia textus non meminit χειροθεσίας, & inter benedicendum, vel dum benediceret elatis manibus, ab Apostolis separatus fuit, sine necessitate hoc versioni illi infarctum fuit. Porro de gestu levandi & tendendi manus in Precibus, & in juramento, vide 1 *Timoth.* 2. *vers.* 8. *Genes.* 14. *vers.* 22. 1. *Reg.* 8. *vers.* 22. Otiosum & *damnosum* est figmentum *Corn. à Lapide in Lucae* 24. quod asserit, à Christo super Apostolos formatum esse signum

signum crusis. Demonstrationem ejus nullam adfert, nisi istam; sic censet *Dionysius Cartusianus*, *Franciscus Lucas*, *Zwarezius*, imo & *Hieronymus in Jesa.* 66. Ex hac dogmate tam fortiter demonstrato educit hoc consectarium morale: debere nos discedentes à nostris signo crucis iis benedicere. Qui porro de formulis verborum, gestibus, ritibus, innumeris in Papalium benedictionum farragine adhibendis secreta secretorum pernoscere cupit, is adeat autentica ipsorum scripta *Liturgica & Agendaria*, cum *Durante*, *Joh. Stephano*, *Gavanto*, &c. supra *Tract.* 1. *Sect.* 1 *&* 2. indicata. De Judaeorum benedictionibus primus *Codex Thalmudicus berachot*, cujus placita explicata invenies à *Maymonide in Commentar. ad Misnajot*, imprimis in *Jad chasaka Part.* 1. *Lib.* 2. *cap.* 7. Sed Studiosi ad alia festinantes, legant *cap. Synagogae Buxdorfii.* Benedictiones, quae in reformatis Academiis Angliae coram studiosis antiquo modo & more solenniter pronuntiari solent, video ab heterodoxiâ & superstitione repurgatas: uti quidem eas exhibet nobis eximius theologus *Johan. Prideaux inter textas* 22. eruditis *Praelectionibus*, quas in vesperis comitiorum Oxoniae [pag. 518] habuerat. Rationem hujus moris reddit, sed tribus verbis, in *Praefat. ad Conciones sex* coram artium baccalaureis habitas. An autem eas tunc aut olim tempore Papatus numeraverint inter benedictiones ecclesiasticas & publicas, an vero inter privatas & scholasticas, me latet. Prius videretur magis verisimile vel ex eo, quod studiosos seu Academicos auditores saltem Theologos & filios Prophetarum nomine *cleri* moribus antiquis istic appellare consueverint: uti deprehendisse mihi videor, ex titulis concionum quarundam in Academiâ latinè habitarum: qualis est *Lanceloti Andrews* postea episcopi Eliensis *ad Proverb.* 20. *vers.* 26.

§. 2. Salutatio ecclesiastica à votiva εὐκτικῇ benedictione reipsâ non differt. Eam in antiquâ Ecclesiâ à Ministro sacra facturo praemissam fuisse colligitur tum ex pacis denunciatione, tum ex formulâ *Dominus vobiscum:* Quae utraque in sequiorum saeculorum Liturgiis ac Ritualibus, & etiamnum locum habet in celebratione missae: ubi inter ea quae clarâ voce dicenda sunt auditur τὸ *Dominus vobiscum*, cum responsione aeditui, *& cum spiritu tuo.* Salutat autem Sacerdos Populum, (in compluribus missis solum aedituum, qui solus tunc adest) septem vicibus; *quatenus* scil. *exclusis septem vitiis capitalibus, suscipiat populus septiformem gratiam*, uti ex *Innocentio* 3. *Lib.* 2. *cap.* 24. mysterium hoc explicat *Gavantus Tom.* 1. *sacr. Rituum, in rubricis Missalis part.* 2. *tit.* 5. *Ibidem* mysticas rationes adfert, cur his verbis salutans populum, ad Populum tamen tribus vicibus, & quidem alternatim se non convertat: cum tamen paulo ante ejusdem paginae col. a. ad verba rubricae Missalis, *versus populum*, commentatus esset. *Quos salutamus, eis faciem praesentamus. Idem ibid.* notat hâc formulâ salutari Ecclesiam, *etiamsi unus tantum sit praesens.* De hâc quaestione plenius *Joh. Stephanus Durantus Lib.* 2. *de Ritib. Eccles. cap.* 15. Ubi etiam antiquitatem hujus formulae ex pseudepigraphis *Dionysii de Eccles. hierarch.* & Soteris apud *Gratianum* can. *hoc quoque de consecr. dist.* 1., nec non responsionis *(& cum spiritu tuo)*, & hujus sensum, ut & differentiam salutationis episcopalis *(pax vobis)*, ab hâc salutatione Sacerdotis missificantis, & an Diaconus formulâ (Dominus vobiscum) uti possit, more suo explicare conatur. Sed nos his missis, ostendamus salutationem verbis Apostoli 2 *Corinth.* 13. *vers.* 13. olim peragi solitam, etiamnum hodie à Ministris quibusdam nostratibus non male usurpari; Substituentibus eam formulae (ex Psal. 121. vers. 2.) *adjutorium nostrum in nomine domini, qui fecit coe-*

coelum & terram: quam plerique Ministri simulac in suggestu actionem inchoaturi sunt pronuntiare solent, & hortationi ad Preces praemittere. Qui autem Ecclesiam suam quae jam convenit, verbis 2. *Cor.* 13. *v.* 13. aut aliis votivis aequipollentibus ex *Rom.* 1. 7. & reliquis Epistolis salutant, nihil alienum se facere, facile ostenderent ex Luc. 10. vers. 5. *pax huic domui*, & ex salutationibus apostolicis, [pag. 519] quas in principio Epistolarum Ecclesiis impartiebantur. Vide *Epist. ad Romanos, Corinthios, Galatas &c.* Quod enim rectè fit per Epistolam, quidni vivâ voce id fiat coram Ecclesiâ praesente? Vide de salutationis apostolicae origine & usu *Baronium ad ann.* 45. §. 27. 28. Quod ad formulam salutationis, *Dominus vobiscum*, occurrit ea *Ruth.* 2. *vers* 4. & *Judic.* 6. *v.* 12. *Luc.* 1. *vers.* 28. salutatione angelicâ: *dominus tecum.* Viluit tamen apud Populum, quod linguâ ignotâ, absque conversione ad Populum Sacerdos salutaret, & quidem dicendo *vobiscum*, cum unus tantum adesset. Si ergo rectè ad mutuam aedificationem animo ad Deum elevato, dicatur *Gratia domini nostri Jesu Christi* &c. *pax vobis* aut *dominus vobiscum*, aut simile quid; non improbamus: Necessitatem tamen exsertae ejusmodi salutationis agendis ecclesiasticis praemittendae omnibus ex aequo non imponimus. Sufficit verbulo indicasse, nihil peregrini aut absurdi committi à Ministris, qui verba illa 2 Corinth. 13. vers. 13. *gratia domini Jesu* &c. substituunt communi formulae plerisque usitatae, *adjutorium nostrum* &c. Cuique hic libertas relinquenda, ut pro ratione temporum locorum, Auditorum, eam vel vovendi & apprecandi sibi auxilium divinum ex *Psal.* 121. *v.* 2. vel vovendi & apprecandi Ecclesiae gratiam & pacem ex *Luc.* 10. *vers.* 5. & *Roman.* 1. *vers.* 7. vel vovendi utrumque & sibi & Auditoribus formulam, eaque verba adhibeat, quae ad maximam excitationem & devotionem conformiter Scripturae facere judicabit. Turpe esset tales constitui aut tolerari Ministros qui tanquam infantes alphabetarii verba & formulas salutandi, benedicendi, vovendi, apprecandi, imprecandi, confitendi, gratias agendi, privatim publicève, pro re natâ invenire efformare, pronuntiare nequirent. Nec valet exceptio, quam video ab aliquo Scriptore admodum urgeri, quod locuturus cum Deo extemporaneas Precationes fundere non debet. Cum necessitas ita fert, & Ministris occasio Precationis publicè aut privatim per domos habendae subito objicitur (uti hoc non rarò fieri videmus), non possunt se subducere aut domum tantisper secedere, donec ipsi conceperint formulam Precationis, quae rei praesenti conveniat, aut talem in libris suis invenerint, quam reduces apud aegrotum, desperabundum, aut moribundum, aut tentatum, aut energumenum, praelegant. Hoc tamen possunt & debent agere, ut praemeditatione, ad Preces, gratiarum actiones, benedictiones, salutationes publicas coram Ecclesiâ se praeparent non tantum communiter & quotidie: sed speciatim cum ipsis conciones habendae, coena administranda, jejunia aut eucharistiae celebranda. Si ullibi certè hic valere debet, *Abundans cautela non nocet.* Et illud Eccles. 5. vers. 1. *Ne festines ore tuo, & cor tuum ne acceleret proferre verbum ante Deum* &c. Quid multa? in utrumque parati sint Dei dispensatores, & habitum Deo loquendi, benedictiones, salutationes, consolationes, adhortationes promulgandi assiduis soliloquiorum [pag. 520] & meditationum spiritualium exercitiis talem sibi acquirat, ut cum opus est ex tempore, aut extra usum necessitatis facile praemeditatione aliquâ antecedente, ex Thesauro suo depromere possit vetera & nova. Ne quis autem τὸ extemporaneum nimis sugillet, digitum intendo ad morem Ecclesiarum, quo solent omnis generis necessitates scedulis

dulis inscribi & Ministro Preces inchoaturo legendae tradi: qui eas Precibus suis includere & debito modo proponere tenetur absque operosâ praeparatione; absque editis formulis: ad quas tunc haut permittitur recurrere. Cum malum aliquod θεήλατον, aut mors, Concionatorem ipsum, aut aliquem in familiâ subito invadit, an non ex tempore (siquidem hâc phrasi pios pungere libeat) facies domini quaerenda, & ad Deum de profundis clamandum?

§. 3. Doxologiae in genere continent laudes Dei & gratiarum actiones, pro acceptis beneficiis. Ecclesiasticae Doxologiae priorem plerumque partem faciunt in Precibus aut ante concionem aut post concionem habendis. Sunt tamen qui Preces concionibus praemittendas inchoare malunt à confessione peccatorum. Uterque ordo servari poterit, & ab uno eodemque Ministro toties mutari, quoties excitationi & devotioni & suae & Auditorum id expedire judicaverit. Aliter vero & alio ordine Doxologiae celebrari possunt, ubi seorsim editur confessio peccatorum, uti hodie in nonnullis Ecclesiis in Belgio fieri consuevit, & ordo peregrinarum Ecclesiar. in Angliâ apud *Joh. à Lasco* praescribit. Sed in specie Doxologiae instituuntur, non quidem solae, sed tanquam elementum in solenni Precatione praedominans, cum Deus singulari & illustri aliquo beneficio Ecclesiam aut Rempublicam illam, in quâ est Ecclesia, affecit. Strictissimè dicuntur doxologiae, & תהלים *tehillim* laudes, Hymni qui Deo in Ecclesiâ canuntur. De quibus nunc nobis agendum. Ubi praesuppositâ vocum Hebraicarum, Graecarum, Latinarum explicatione, quae apud sacros & prophanos Scriptores occurrunt, & magnam partem à *Lorino in proleg. ad comment. in Psalmos* explicantur, rem ipsam istis sectionibus explicare conabimur 1. An cantus sive vocalis, sive instrumentalis rebus sacris & agendis ecclesiasticis conveniat. 2. De materiâ. 3. De elocutione & exornatione: seu an & qualis poëtica? 4. De modulatione & Musicâ? 5. De Cantoribus. 6. De tempore, loco, & ordine. 1. *Sect.* habet has Quaestiones. 1. *Quaest.* An Cantus religioni & sacris tum privatis sive solitariis sive sociis, tum publicis conveniat? *Resp. Aff.* 1. *Argum.* Ex textibus N. T. ne quis ad cultum oeconomicum, releget. Col. 3. vers. 16. *Docendo & admonendo vos mutuo, psalmis* &c. *Ephes.* 5. *vers.* 19. loquentes &c. *psalmos* &c. 1. Corinth. 14. vers. 26. *Quoties convenitis, quisque vestrûm canticum habet* &c. Quae loca haut obscurè coetus ecclesiasticos respiciunt. Adde Jacobi 5. vers. 13. *Bono animo est aliquis? psallat.* 2. *Argum.* ex praeceptis, hortationibus, & praxi in libris V. T. Vide [pag. 521] *Exod.* 15. *Judic.* 5. *Psalmos Davidis* passim, ut 9. 33. 98. &c Quibus adde exemplum Christi *Matth.* 26. *vers.* 30. — 3. *Argum.* Ex naturâ Cantus: qui nihil aliud est quam sermo humanus modulatione aliquâ pronuntiatus ad animi nostri πάθήματα seu affectus significandos, excitandos, flectendos, componendos, ducendos, & res propositas altius infigendas: uti docet communis experientia, & Autores qui de Musicâ praescripserunt. Est enim sermo modulatus intelligentiae, memoriae, affectibus excitandis & juvandis maximopere utilis. Atqui hic sermo Deo, aeque ac omnes aliae vires animi & corporis, consecrandus, ejus cultui & ad gloriam ejusdem applicandus. Hinc est quod in Scripturâ, *lingua* Hymnos & laudes Dei modulans, nomine *gloriae* indigitatur *Psal.* 16. *vers.* 9. & 108. *vers.* 2. Et Deus habitare dicitur in laudibus תהלות *tehillot* Israel *Psal.* 22. *vers.* 4. Ex ecclesiasticis aliisque Scriptoribus multa huc conferri possent. Sed unicum nunc tantum exhibeo ex *Ambrosio serm.* 7. in *Psal.* 119. 54. quod quae canimus, altius animo infigimus, & firmius memoriâ

moriâ tenemus: *Quae enim*, inquit, *bene tenemus, cantare consuevimus, & quae melius cantantur, melius adhaerent sensibus. Non enim perfunctorie transeamus quae legimus, ut tunc tantum cum legimus ea in memoriam eorum redire videamur, sed etiam cum abest codex manibus, tanquam animantia quae probantur, & munda habentur in lege, etiam cum non pascuntur, ruminare consuerunt ex semetipsis alimenta sibi recondita proferentes, ita & nos de nostrae memoriae thesauro de interioribus nostris ruminandum nobis pabulum spirituale promamus. Hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis justificationes Domini sint, Psallamus spiritu, psallamus & mente, ne cum obliti fuerimus, in tempore necessitatis dicatur unicuique nostrum: Abjecisti sermones meos post te. Ideoque ut expelleretur & eliminaretur oblivio à domo sancta sua, cantatores sibi fecit rex verus Salomon, qui toto spiritu inquirendo cognitionem divinitatis intenderunt, ne psallentes deessent ecclesiae suae, quorum cantu nequam spiritus fugaretur. Sicut David sancti docemur exemplo, quo psallente, malus ille spiritus expellebatur, qui Saul regis corda vexabat. Prophetae quoque ut prophetarent, psallendi peritum jubebant psallere, quo suavi invitata dulcedine spiritualis infunderetur gratia. Et in Euangelio legimus, in domo patris illius filium recuperantis percrepuisse symphoniam, qua epulantes delectabantur fideles, perfidus autem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena quae non corpus effoeminat, sed mentem animumque confirmat.* Et hoc invictè probatur ex Deuter. 31. vers. 19. *Et nunc scribite vobis hoc canticum &c.* — 4. *Argum.* Ex praxi antiquae Ecclesiae post-apostolicae: cujus meminit *Justinus Tertullianus, Clemens Alexandrinus*, aliique. Verba Justini (vel Scriptoris sub nomine Justini) in Epist. ad Zenam & Serenum de vitâ Christianâ: *Hymni quoque, psalmi, carmina, & laudes dicendae &c.* In Lib. Quaestionum & Respons. ad orthodoxos (qui non est genuinus Justini, sed antiqui Scriptoris, qui [pag. 522] post Origenem, Irenaeum & ortos Manichaeos floruit circa annum 400, uti patet ex qu. 82. 86. 115. 116.), quaest. 107. *Si ab infidelibus, fallaciae & seductionis gratia, reperta sunt carmina: eis verò qui in lege fuêre, inducta sunt, propter mentis insipientiam* (νηπιότητα): *nos qui gratiae perfectas, ab eis autem qui dicti sunt modi alienas accepimus disciplinas: quare in Ecclesiis, cantilenis, eorum qui in lege fuêre insipientium more, utimur?* Resp. *Simpliciter canere, insipientibus non convenit: sed instrumentis inanimatis, & crotalis cum saltatione canere. Quocirca in Ecclesiis, non usus carminum per ejus generis instrumenta, & alia insipientibus congruentia, receptus est: sed simplex cantio in eis manet. Excitat haec enim cum voluptate quadam aninum, ad flagrans ejus quod carmine celebratur desiderium. Affectiones & concupiscentias carnis sedat, cogitationes malas inimicorum, quot cernere non est, suggestione oborientes amolitur. Mentem ad fructificationem divinorum bonorum rigat. Pietatis decertatores generosos & fortes per constantiam in rebus adversis efficit. Omnium rerum, quae in vita tristes & luctuosae accidunt, piis affert medicinam. Gladium Spiritus hoc Paulus appellat in armamentario: ubi contra invisibiles adversarios, milites verae pietatis suis instruit armis. Verbum namque Dei est, & id quod animi cogitatione* (ἐνθυμούμενον), *quod carminis praeludio* (ἀνακρουόμενον), *quod carmine ipso* (αἰδόμενον) *celebratur: ac daemones fugat atque depellit. (Et in rebus denique omnibus) quae piis eveniunt, animus verae pietatis virtutibus, per carmina ecclesiastica perficitur.* Ubi nota in fine usum ἀσμάτων ἐκκλησιαστικῶν, id est, *cantilenarum*, aut Ecclesiasticorum *carminum*: uti vertunt *Gelenius*

 &

& *Langus*. Tertullianus in Apologet. cap. 2. exhibet testimonium *Plinii Secundi* „(exstat in ejus *Epist. lib.* 10. *Ep.* 97.) quo declarat, nihil aliud se de sacramentis „eorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo & Deo. Plinii formalia verba sunt: *quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere sibi invicem.* Idem citatur ab *Eusebio Lib.* 3. *Hist. Eccl. cap.* 27. Et ab *Hieronymo in Addit. ad Eusebii Chronicon. Nicephoro Histor. Eccles. Lib.* 3. c. 17. *Orosio Lib. Histor. cap.* 12. Quod solum sufficeret ad demonstrandam con„stantem antiquae Ecclesiae praxin. Origenes Lib. 8. contra Celsum, sub finem: „*Hymnos enim in solum Deum universorum canimus, & Deum verbum ejus unige„nitum.* Theodoretus de Curationibus Graec. Affert. serm. 8. qui est de martyribus: *Saepe diebus singulis eorum* (martyrum) *domino* (δεσπότῃ) *hymnos offerimus*. Ibid. in fine: *Proque illâ veteri pompâ* (Gentilium scil.) *&c. fiunt modestae &c. festivitates, non illae quidem habentes &c. sed divina cantica* (ὕμνους) *& sacrorum sermonum* ἀκρόασιν, *& precationem lacrymis laude dignis exornatam.* Concil. Laodicenum (celebratum anno 364.) Can. 23. 24. meminit cantorum & cantus ecclesiastici. Epiphanius in fine panarii, ubi fidem & ordinem Ecclesiae repetit, *matutini*, inquit, *etiam hymni in ipsâ sanctâ ecclesiâ perpetuò fiunt, &* [pag. 523] *orationes matutinae.* Hinc satis superque constare arbitror de Cantu Ecclesiarum jam inde à temporibus Apostolorum. Orientales videntur in hoc genere officii fuisse ferventiores: & Occidentales tamen illud non posthabuerunt. Augustin. lib. 9. confess. cap. 7. ait: *Non longè coeperat Ecclesia Mediolanensis genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus.* Occasionem hujus zeli refert *ibidem*, quod cum pia plebs excubaret in Ecclesiâ, (ne scil. templum eorum ab Arrianis, & Ambrosius episcopus ipsis eriperetur), institutum tunc fuerit, ut *hymni & psalmi canerentur secundum morem orientalium partium, ne populus moeroris taedio contabesceret: & ex illo*, inquit, *in hodiernum diem, multis jam ac paene omnibus gregibus, & per caetera orbis imitantibus.* Quod ego non de omnibus Canticis sacris in Ecclesiis Occidentalibus (uti *Jac. Tribescus in Respp. ad* 1000. *quaesita Augustini qu.* 19.) sed de nocturnis (occasione tunc ita postulante), & de Arrianae perfidiae oppositis accipiendum arbitror. Tale quid innuere videntur verba cap. 6. *Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili considerare altitudinem consilii tui super salutem generis humani. Quantum flevi in hymnis & canticis tuis &c. voces illae influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum &c.* Conferenda, quae habet *Lib.* 10. *Confess. cap.* 33. ex quibus mox aliqua exhibebimus. Ex *Nicephoro Lib.* 9. c. 24. & *Athanasio*, & *Photii Epitomâ Philostorgii Lib.* 3. §. 13. discimus Arium ejusque sectatores mutasse in Hymnis ecclesiasticis receptam doxologiae formulam *(gloria patri & filio, & spiritui sancto)*; insuper ᾄσματα Cantica (ᾀσμάτια appellat *Athanasius in tract. de Decreto Synodi Nicenae)*; etiam nautica, molaria, viatoria, aliaque composuisse ut ad suam impietatem homines furtim raperet. Sic loquitur *Photius in Epitomâ Historiae Philostorgii lib.* 2. §. 2. Istâ ergo occasione *Ambrosius* in Occidente hymnos in Ecclesiis decantandos composuit; quem & alii ex Latinis secuti sunt, ut *Paulinus*, *Hilarius*, *Prosper*, *Prudentius*, *Venantius Fortunatus*, *Sedulius*, *Paulus Diaconus*, *Beda*, *Theodulphus*, *Freculphus*, aliique incerti Autores; quorum *Hymnos* aliquot superstites *cum Commentariis* elucidatorio suo ecclesiastico inseruit *Clichtoveus* anno 1517. Basileae apud Frobenium excuso in

in fol. Quod idem secundo & Hymnis aliquot auctius Parisiis excusum ann. 1520. *Cassander* anno 1556. Hymnos antiquos, cum novis quibusdam, quorum usus est in Ecclesiâ (Romanâ scil.) denuo collegit, & scholia addidit. Invenio *Joh. Paulum Palanterium* anno 1606.explanationem edidisse in Hymnos ecclesiasticos. Hymni iidem editi Coloniae apud Quentel anno 1614. cum Psalterio, collectis, euangeliis, epistolis, introitibus, gradualibus, sequentiis, &c. quae dominicis & festis diebus &c. in Ecclesiâ Romanâ legantur & canantur. Ibid. apud Brachel. anno 1626. in 8. editi tit. Psalmodia & cantica ecclesiastica, quae in templis solent, adhibitis pueris scholasticis decantari. Sed [pag. 524] post omnes editiones curavit Urbanus VIII. Hymnarium Romanum anno 1629. emendari: de quâ emendatione sic loquitur *Gavantus in Commentar. ad rubricas Breviarii sect.* 5. *cap.* 6. *p.* 71. *correctis falsis* ,*syllabis ultra nongentas, & mutatis ideo principiis Hymnorum ultra triginta*, quod ,*& laudavit* sacra rituum congregatio die 17. Martii ejusdem anni. Intactos reliquit ,tres de sanctissimo sacramento, ratione Hetrusci rhytmi, quo Auctor S. Thomas ,eos composuit: Hymnum item *Ave maris stella*, qui est soluta potius oratio, aliqui,bus incisis partita: & hymnum angelorum ad vesperas, qui sine labe fuit, & paucos ,alios. Corruptelis multis in hymnos ecclesiasticos successivè ingressis. de antiquorum integritate revocandâ, aut alicubi retinendâ cogitatum fuit. Hic primo nominandae nobis Ecclesiae in convallibus Pedemontanis, quas hâc in parte antiquam simplicitatem servasse, nec unquam corruptelas Papatus admisisse testis est *Historia Londini* hoc anno idiomate Anglico edita, Latinè propediem legenda, quae specimina aliquot antiquorum Hymnorum antiquâ linguâ istic vernaculâ exhibet. Sunt complures alii, qui brevi, uti speramus, lucem aspicient. Orthodoxorum Hymnis in Bohemiâ testimonium exhibet *Ezromus Rudingerus* vir pius & eruditus, gener Joachimi Camerarii, *in Praefatione ad Psalmos Davidis;* & pluribus de iis *Johannes Amos Comenius in Notis ad Ordinem ecclesiasticum Ecclesiarum Bohemicarum.* Reformationis pertendentis in Europâ prima Cantica composuit *Lutherus.* Post illum *Clemens Marotus* & *Beza* Paraphrasi metricâ Psalmos explicatos dederunt; quibus modulationes aptavit *Claudius Gaudimellus* Musicus Parisiensis; qui in召 lanienâ Parisiensi anno 1572. occubuit. Ejus meminit *Thuanus Histor. Lib.* 52. Poësin & modulationem illam in suis Psalteriis adoptârunt Belgae, Bohemi, Ungari, Hispani, Itali, Germani. Idem in linguâ Latinâ praestitit *Andreas Spethe;* in Graecâ idem se praestiturum promiserat *Anton, Strombergius* Ecclesiastes Rottumensis in agro Groning-omlandico, in *Praefatiunculâ ad Part.* 1. *Meditationum Graecarum metricarum* anno 1611. apud Johannem Radaeum Groningae in 8. Audivi ante complures annos idem tentatum in linguâ Hebraeâ: Sed neutrum hactenus prodiit, quod sciam. Specimina saltem aliquot in lingua Hebraea communicavit *Alstedius in Praecogn. Theolog.* anno 1615. *Lib.* 2. *cap.* 9. quae ibi videnda. Praetereundum non est Psalmos Maroti numero 50. excusos esse Antwerpiae anno 1555. in parvo 16. & quidem cum gratiâ & privilegio apud Martinum Nuyts; cum 100. residuis Psalmis metricè compositis per Maistre *Jean Poictevin*, Chantre de Saincte Radegonde de Poictiers. Anglis Psalterium rhytmico-metricum dederunt *Sternhold, Hopkins &c.* — II. *Sect.* De materiâ & objecto Cantus, seu de Cantilenis sacris. Est autem *Materia prima* Cantus ecclesiastici, res sacra seu divina in Sacris literis proposita, aut ex iis educta, [pag. 525] & cum iis conveniens: neque enim saecularia, sive ad vitam animalem, sive ad civilem

lem, sive ad artes quascunque humanas pertinentia, quas Scriptura non tractat aut non attingit, in Ecclesiis canenda sunt; quamvis in suo genere vera & bona essent: nedum ut falsa & mala, aut etiam putatitia theologica ac religiosa, verè ἀθεόλογα aut ἀσεβῆ. Qualia habent Hymni Gentilium, & aliqui Romano-Papales. Gentilium Hymnographi, quorum Hymni adhuc exstant, sunt *Orpheus*, *Homerus*, *Callimachus*. Varia hymnorum genera enarrat *Vossius Lib.* 3. *Poëticae cap.* 13. *Jos. Scaliger in Notis ad Orphei Hymnos* versibus latinis à se expressos (quaere eos in ejus *Opusculis variis* anno 1612. Francofurti in 8. editis) distinguendum docet Hymnos latè ita dictos, in Hymnos strictè dictos latinè *assamenta*, quibus Dei alicuius gesta & virtutes celebrantur: & in τελέτας, latinè *indigitamenta*, in quibus varia Deorum cognomina essent. Haec rursum in *Hymnos* κλητοὺς, auxiliarium & faventium Deorum; & Hymnos ἀποτροπαίους numinum scil. laevorum & nocentium. Illos putat *Scaliger* ex vetere linguâ latinâ posse dici *carmina calatoria:* istos *carmina averruncalia*. *Materia secunda* est materia sacra, sed vestita forma doxologiae, eucharistiae, precationis, confessionis, &c. *Materia proxima* est certa formula cantilenae. In quâ spectatur inventio, compositio, structura, dispositio tum rerum, tum verborum, quam elocutionem atque exornationem dicimus: de quâ *Sect.* proximè sequenti. Sit ergo 1. *Quaest.* An Historiae quaevis mutationum specialium in Republicâ, aut Ecclesiâ aliqua, item proeliorum, victoriarum, persecutionum, liberationum, protestationum, apologiarum, &c. ad numeros & modulos redactae, convenienter in permanentem & perpetuam Cantus ecclesiastici materiam ordinari possint? *Resp. Neg.* Tempora enim ut mutantur, sic & regimen politicum, hostes externi sive Ecclesiae sive Reipublicae, civiles aut ecclesiasticae factiones, contentiones, partes, partium studia. Quod ergo hodie aut hâc rerum tempestate conveniret, tanquam communiter hic & nunc probandum, aut saltem tolerandum; illud mutato rerum statu ibidem non conveniret. Sic e. gr. minime consultum ducimus, ut perpetuae Cantiones Ecclesiae alicui praescribantur, quae continerent ad exemplum *Psal.* 137. *v.* 7. 8. 9. imprecationes in tyrannum quem usurpantem & quidem nomine designatum: ipse enim, aut ejus posteri, possent illic rerum potiri; quo in casu non deberent tales Cantiones ibidem continuari, nisi praesentissimo persecutionis & excidii periculo Ecclesias exponere velimus. Nolumus tamen improbare *Cantionem Lutheri* in Ecclesiis Germanicis usitatam, quâ contra Turcae latrocinia Deus invocatur: de quâ *Praeced. Capite.* Illa enim sic à viro Dei tunc conscripta est, & ab Ecclesiis Germanicis recepta, tanquam illis temporibus illic locorum conveniens, cum Turca publicum Germaniae hostem se ostenderet. Similiter judicandum [pag. 526] de verbis precationis post concionem in Liturgiâ Palatinâ: *miserere illos &c. qui propter veritatem tuam à Turcis caeterisque Antichristis persecutionem patiuntur. Reprime pater hanc hostium tuorum rabiem &c.* Quae inde traduxisse videntur Autores Liturgiae Belgicae: *pro omnibus Fratribus nostris, qui sub Pontifice & Turcâ persecutionem patiuntur.* Gallica Liturgia praeterit nomen *Turcae*, solâ *tyrannide Antichristi* nominatâ. Interim prudentiae Christianae est, exemplo spiritus sancti 2 *Thessal.* 2. *vers.* 6. & *Apoc.* 17. *vers.* 1—13. (ubi videndi *Commentatores)* speciales nomenclaturas Regum, Principum, Familiarum, Populorum, Ecclesiae aut Reipublicae alicui adversantium in publicis & communibus Cantionum, aliisve Liturgicis formulis concelare; & privatis aut clancularis sive Precibus sive Hymnis ejusdem (siquidem res illud postulare videatur)

tur) reservare. 2. *Quaest.* An materia Cantionum sacrarum sit gratiarum actio & Dei celebratio; an etiam precatio. peccatorum confessio, didascalia articulorum fidei & pietatis, adhortatio, consolatio, correptio, protestatio, historica commemoratio sive beneficiorum sive judiciorum Dei, sive utrorumque, praesertim historiarum, quas ita soleo appellare, fundamentalium, de creatione, de lapsu, de Christi nativitate, de passione, de resurrectione, de ascensione, &c. *Resp.* Fateor primum Cantus objectum esse Dei laudes, & eucharistias: quod colligitur ex Jac. 5. vers. 13. *si quis patiatur, oret: si quis bono sit animo, psallat. Isidorus in Origin.* describit Hymnum, quod sit canticum continens laudem Dei. Hinc est quod Rabbini libro Psalmorum titulum תהלים & contractè תלים id est *laudum* seu *Hymnorum* tribuunt. Non tamen à Cantu excluduntur precationes seu petitiones: uti docet *Liber Psalmorum*, in quo petitiones & deprecationes, supplicationes, querelae, lamentationes. Vide *Psal.* 77. 79. 80. 102. Quin & primi 72. Psalmi dicuntur תפלות id est *precationes, orationes* Davidis Psal. 72. vers. 20. Ubi *Targum* exponit per צלותיא: denominatione factâ à bonâ parte eorum; aut voce precationis seu orationis latè acceptâ, ut & petitiones & gratiarum actiones seu doxologiis significet. Quod ad relationes historicas seu Commemorationes rerum gestarum, illae sub forma gratiarum actionis seu laudationis & doxologiae referuntur, ut videre est in *Psal.* 78. 105. 106. 136. Nec extra materiam cantus constituendae divinae promissiones, hortationes, praemonitiones, increpationes, comminationes. Vide *Psal.* 89. 132. imprimis *Deuter.* 32. cum 31. *vers.* 19. ubi exserte Deus mandavit, ut exprobrationes, comminationes, praemonitiones isti populo factae in formam cantici redigerentur, atque ita perpetuò in memoriâ & ore ipsorum essent. De dogmatis fidei & pietatis, quae nonnullis haut ita Cantui aptari posse videntur, vide *Psal.* 1. qui purè est didascalicus, & 110. 119. aliosque complures, qui ab Interpretibus distinctè dicuntur *Psalmi didascalici.* Adeo ut nihil alienum ab usu Scripturae [pag. 527] fecerint, qui Symbolum, quod vocant, apostolicum, & Decalogum ad numeros & modulos redegerunt. Sic tamen illa ad excitandam intelligentiam & juvandam memoriam canenda meminerimus, ne confessionem fidei coram hominibus, & ad homines, aut propositionem Decalogi, ubi Deus loquitur hominibus, cum formâ & actu precationis confundamus, quâ Deo loquimur. 3. *Quaest.* An materia proxima, formata scil. Cantilena, debeat aut possit esse ex tempore in Ecclesiâ ab aliquo composita, aut si ante composita, primum & novè ibidem proposita? *Resp.* Ita quidem videntur velle Recentiores aliqui, textum 1. *Corinth.* 14. *vers.* 26. huc trahentes: *Quoties convenitis, quisque vestrum canticum habet, doctrinam habet &c.* Sed ex lectione capitis citati discere debuissent Apostolum loqui de charismatis prophetiae, linguarum &c. tunc aliquibus in Ecclesiâ extraordinariò concessis, quorum usus & exercitia ad aedificationem Ecclesiae dirigi debebant. Unde malè consequentia ducitur ad quosvis hodie Ecclesiam frequentantes, à quibus sive extemporanea sive domi praemeditata Psalmi compositio, ejusdemque modulatus praecentus, multo minus Ecclesiae extemporanea propositi Psalmi exploratio & dijudicatio (juxta illud 1. Thessal. 5. vers. 21. *omnia probate* &c. & 1. Joh. 4. vers. 1. *probate spiritus* &c.), & extemporanea modulationis tunc primum auditae imitatio haut expectari potest. Et quidquid aliquando fieri posset, saltem tutum non est: ne rursum eveniat, quod ipsis Pastoribus in Papatu évenisse novimus. De quo malim Martyris in 1. Cor. 14. vers. 26. quam mea verba audiri: *At modo cum*

Ecclesia

Ecclesia istis afflatibus non agatur, prudentiae carnis arbitrio substituunt ignavi Pastores pro aureis aerea, & loco Psalmi seu Cantici spiritualis, quibus Dei laudes celebrabantur, supposuerunt Hymnos, sequentias, graduales, & tractus, ut loquuntur, quibus traduntur frequentissimè res absurdae, fabulosae, atque ridiculae. Quid Arius suis canticis molitus sit, supra notavimus. 4. *Quaest.* An composita & stata Cantica in Ecclesiis decantanda, nulla alia debeant esse quam divina; an etiam admittenda quae sunt compositionis humanae. *Resp.* Reformatio quidem abrogavit omnia Cantica, Scripturis in aliquo repugnantia: sed nullibi constitutum est, ut sola Cantica immediatè divina, quae in Scripturis exstant, in Ecclesiis canerentur. Omnes Ecclesiae utuntur poëticis paraphrasibus Psalmorum Davidis: uti supra indicavimus. *Germanicae* praeter *Psalterium*, utuntur psalmis & pluribus aliis *Hymnis* à *Luthero* compositis, aut ex Latinis metris in Germanica traductis; quibus *Lobwasserus* alios aliquot à *Sperato*, *Blaurero*, *Swickio*, *Capitone*, *Ebero*, &c. compositos *Psalterio* suo subjecit. Ecclesiae *Bohemicae* & *Moravicae*, anno 1577. Cantionale habebant 743. Cantiones euangelicas continens; quod brevi post Psalmis Davidicis, aliisque veteris Ecclesiae Hymnis auctum fuit; & postremò, ni fallor, editum anno 1618. *Polonicae* similiter Librum Canticorum ediderunt [pag. 528] anno 1554. quod recusum anno 1569. Ecclesiae *Anglicae* Psalterio suo rhytmico addiderunt *Hymnos* quosdam *euangelicos, & Cantica spiritualia:* sic praescribit titulus Psalterii quatuor vocum quod anno 1633. à magistro Musico *Thomâ Ravenschroft* Londini editum in 8. Ecclesiae *Belgicae*, quamvis Gallicas maximè hâc in parte imitatae, solis fere Psalmis & Canticis Scripturae inhaeserint, multis tamen annis alicubi Hymnum, *Christe qui lux es & dies*, in rhytmos Belgicos juxta Germanicum Lutheri transfusum in concionibus vespertinis cecinerunt: quo paulatim in cultu publico & in editionibus psalterii omisso, retentum fuit nihilominus canticum Johannis Wttenhoven concionibus praemittendum; quod etiam hodie in multis Ecclesiis cantatur. Idem dicendum de paraphrastica explicatione Symboli (quod vocant) apostolici, ex metro Germanico Lutheri in Belgicum converso. Fatendum tamen Ecclesias gallicas nihil numeris & modulis aptasse, nisi textus Scripturae; earumque vestigiis quam proximè institisse nostras Belgicas; exclusis per Statuta ecclesiastica aliis quibuscunque canticis. Sic enim habet artic. 62. Ordinis ecclesiast. Hagae-comitis anno 1586. *In Ecclesiis cantabuntur Psalmi Davidici, omissis Canticis quae in S. Scripturâ non reperiuntur.* Movit procul dubio Nostras & Gallicas Ecclesias, prolapsus ille ad cantum humanorum Hymnorum, Scripturis repugnantium, sub Papatu. Voluerunt ergo omnem occasionem mali evitare. Non defuerunt tamen, qui putarent, in Psalterio aliisque paucis canticis scripturariis, tot & tales formulas precationum, Hymnorum, deprecationum, confessionum, &c. non haberi, quae statui cuicunque Ecclesiarum sub novo testamento, & tractationi quarumcunque materiarum pro concione, adhaec celebrationi coenae dominicae, publici jejunii, Ministrorum confirmationi, excommunicationi, reconciliationi, &c. satis evidenter accommodari possint. In Conventu synodico Provinciae Ultrajectinae anno 1612. cum praevalerent dicti Remonstrantes, Decretum ut & aliis Canticis, extra Psalterium Belgicum hic uterentur: quales cum edidissent anno 1615. numero 58. & primum tentamen Cantus eorum in hâc Ecclesiâ fieret, plebe quamvis potiorem partem Remonstrantibus tunc sic satis assuetâ, non concinente praecentori, immo fastidiente atque aegre ferente hanc mu-

mutationem, coacti sunt desistere. Quod ad ipsam fabricam Hymnorum, luxurians, affectata, & subinde inepta, immo haut satis theologica ac tuta poësis, sacris ecclesiasticis & populi aedificationi vix conveniebat. Sunt qui in contrariam partem eunt, arbitrati à puris Scripturae textibus per paraphrases metricas nimis longè recedi. Ut ergo in Ecclesiis omnia tutiora sint, & ne in praecedentia pericula recidamus, mallent ipsum textum Scripturae integrum metro alicui & modulationi aptatum cantari. Primus, proximè hunc scopum assecutus est *Ainsworthus*, qui ex Hebraeo textum in idioma anglicum [pag. 529] translatum metris rhytmicis exhibuit, tantum vocibus iis additis seu interjectis (sed signo quodam distinctis) quas necessitas inveniendi numeri seu metri, & rhytmi exigebat. Illius exemplum imitatus fuit inter Belgas *Ant. de Huybert* J C.: cujus Psalterium editum anno 1624. Sed colophonem huic conatui imposuit *Johannes de Bruyne* JC. & Ill. DD. Ordd. Zelandiae Syndicus ac Consiliarius, cum anno 1650. ederet purum textum Belgicum ex originali à se de novo translatum, & ad numeros ac modulos usitati apud nos Psalterii redactum: sed absque rhytmo; ne propter illud ad assumenta aut orationes paraphrasticas recurrere cogeretur. Hoc opere, in illo genere, consummatius hactenus non est visum. Quia tamen accurata & γνησίως Belgica translatio Viri illius in literis Hebraicis tum Biblicis tum Rabbinicis ac Thalmudicis apprime versati, dissentiret, in multis vocibus & phrasibus Belgicis, aut earum ordine & structurâ, receptâ apud nos translatione Psalmorum, quae privatim publicèque in Bibliis legitur: conatus est quis nostras *Musicae Magister*, absque rhytmo & quantitatis syllabarum observatione textum ex Bibliis Belgicis, cui populus assuevit, de verbo ad verbum descriptum, redigere ad numerum linearum, ac syllabarum, & sic ad modulationem Psalmorum Gallicorum & Belgicorum *Datheni*, ut in Templis cum eorum Cantu simul inchoari ac finiri posset. Nullam autem mutationem, ad linearum & syllabarum numerum Psalmis Gallicis aut Belgicis *Datheni* aequalem habendum adhibuit, quam repetitiones earundem vocum, phrasium, sententiarum, quoties necessitas ita postulat. Quod omnibus hodiernis melopoeis, sacris & profanis, madrigalicis (ita loquar) & motetticis perquam familiare esse nôrunt ii, qui musicam à limine salutârunt. Fuit nonnemo Vir eruditus, qui privatim textum Hebraicum Psalmorum modulatione Gallicâ aut Belgicâ adhibitâ, canere solebat. Sunt etiam, qui Psalmos Hebraicos, solo repetitionum artificio intercedente, modulationi apud nos usitatae adaptatos & affectos habent: quos sperandum est in gratiam eorum, qui linguam Hebraicam degustârunt, operam suam aliquando in publicum daturos; ut ita hoc ψυχῆς ταμεῖον, hoc βιβλίον bibliorum nocte dieque cantando res contentas & linguam originalem, praesertim Prophetae & filii Prophetarum, sibi familiarissimum reddere queant. Ante complures annos displicuit nonnullis apud Belgas nimius ille à textu Scripturae per laxiores paraphrases metricas recessus: praesertim Psalmorum *Datheni*, qui ex Psalmis Gallicis *Maroti* & *Bezae* expressi erant. Versavit haec cura inter alios nobiliss. *Marnixium* montis *Sanct-Aldegondis* Dominum; qui propterea novam paraphrasin rhytmo-metricam composuit, strophis, lineis syllabis, cum *Datheni* Psalmis, pari passu euntem, ut cum illis in templis cantari, aut facile iis substitui posset. Sed cum *Datheni* Psalmi jam memoriâ à plerisque tenerentur, non viderunt Ecclesiae, quomodo [pag. 530] commodè & absque aliquâ commotione plebis ecclesiasticae in publicis sacris hic quidquam loco moveri posset. Hâc ergo cogitatione depositâ

positâ aliam viam ingressi sunt Viri melodiae sacrae amantissimi, hoc solum agentes, ut retentam poësin *Datheni* à neglectâ pedum & syllabarum quantitate, ab ineptis & fastidiosis vocum supplementis, à vocibus barbaris, impropriis, nec γνησίως Belgicis, denique à rudi istorum temporum poësi rhytmica, liberarent. In hoc genere utilissimam operam praestitisse mihi visus *Christianus van Heule*, cujus psalmi Datheniani interpolati prodierunt Lugd. Batav. anno 1649. Sed haec de melodiis sacris cum refero, putandum non est à me, nec ab Ecclesiis nostris Belgicis, quarum ordini & mori assuevi, condemnari morem aliarum Ecclesiarum. Absit, absit. Omnibus quidem, comparatione variorum ἠθῶν, sive ἀρχαίων, sive νεωτέρων instituta, ad tutiora aut praestantiora contendere licet; sic tamen ne alios in adiaphoris & externis quibusdam aliter agentes condemnent. Optimè statutum à Synodo Nationali Belgicâ Hagae-comitis anno 1586. Artic. 78. *In rebus adiaphoris reprobandae non sunt Ecclesiae extraneae, quae alium habent usum, ac nos.* Unum necessariò cavendum ne libertas in licentiam transeat, & Cantica, quae aliquid heterodoxi, aut periculosi, aut scandalosi, aut gravitati ac devotioni ecclesiasticae minimè conveniens continere deprehenduntur, de novo introducantur, aut introducta retineantur. Paulo ante notavimus, quomodo Arius cum sectatoribus per Cantica sua hominum seductionem moliti sint. Similiter Psalmi Valentinianorum à *Tertulliano* damnantur *Lib.* 2. *de carne Christi cap.* 17. & 20. Refert *Eusebius Lib.* 7. *cap.* 24. Psalmos à Samosateno compositos in Ecclesiam fuisse introductos, rejectis Psalmis, qui de domino Christo loquebantur.—III. [l. III. & IV.] *Sect.* De poësi & musicâ Canticorum. Quod ad poësin sive rhytmicam Europeis, Arabibus, Persis, Hebraeis usitatam, sive aliam quamcunque apud Graecos & Latinos receptam, ejus usum esse in Cantu sacro ad intelligentiam, memoriam, affectus magis excitandos, agnoscunt omnes Ecclesiae tum antiquae tum hodiernae: quippe quae talibus Canticis utuntur. De metri & poësios usu, praestantiâ, arte in genere commentantur Scriptores rei poëticae, *Jul. Caesar Scaliger*, *Robortellus in Commentario ad Aristotelis Poëticam*, *Vossius*, *Jac. Pontanus*, *Professores Giesseni*, *Alstedus in Encyclopaediâ;* & ex antiquis *Beda in Libris de Re metricâ.* 1. *Quaest.* An omnes Psalmi, Hymni, Cantica in Ecclesiâ ante Christum & post Christum fuerint metris, aut rhytmis, aut utrisque astricta, dubitari potest. Videntur quidem numeri & metra cantui maximè convenire: ita senserunt Poëtae antiqui tum Graeci tum Latini, nec non rhytmici omnes Orientalium & vulgarium linguarum. Hinc est, quod τὸ canere & carmen pangere, συνωνύμως usurpentur. Certè de antiquis Christianis ex *Plinio, Tertullianus in Apolog. cap.* 2. convenisse eos *ad canendum Christo & Deo:* Idem sic refert *Hieronymus in* [pag. 531] *Chronico Eusebii ad ann.* 233. Ipse Plinius supra cit. sic effert: *carmenque Christo, quasi Deo, dicere sibi invicem.* Quamvis autem vox carminis aliquando notet quidquid conceptis verbis diceretur, (quomodo intelligendum illud: Carmina de coelo possunt deducere lunam) propriè tamen significat canticum: siquidem veteres *casno* dicebant pro *cano*, *casmenae* pro *camoenae*, *casmen* pro *carmen*. Ex *Libris V. T.* Psalmos Davidis aliosque Libros Hagiographos & Poëticos, metris astrictos esse contendit *Hieronymus in Prologo ad Chronicum Eusebii*, & in *Praefat. ad Librum Jobi;* cujus autoritatem plurimi secuti sunt. A quo dissentit *Steuchus Eugubinus;* eidemque *Scaliger in Notis & castigationibus ad Eusebium pag.* 7. edit. poster. validè reclamat, negans ullas metri leges uspiam servatas esse, nisi in Cantico *Deuter.* 32. quod rhytmum habet & accedit

dit ad jambicum tetrametrum. Concedit quidem orationem merè solutam poëtico charactere animatam *in Psalmis* & *Threnis Jeremiae* reperiri; insuper *Proverbia Salomonis* & totum fere *Librum Jobi* aliquâ rhytmi modo longioris modo brevioris necessitate cohiberi, sed ubique absque omni metro. Sic ille ante annum 1607. qui ipsi fatalis fuit. Postea tamen venerandus olim in Acad. Lugduno-Batavâ praeceptor noster *Gomarus* anno 1637. in *Epist. dedicator.* ad suam *Lyram Davidis* antiquorum tum Graecorum tum Latinorum testimoniis metra sacra agnoscentibus, nec non *Merceri* ac *Vatabli* judicio accedit; insuper collatis Pindari & Sophoclis metrorum generibus ingenioso & arduo opere specimina aliqua in Mosis, Davidis, Salomonis, Jobi, Jeremiae Poëmatis exhibuit. Scio nonneminem conatibus pereruditi Theologi & Philologi oblocutum (quam solidè non est hujus fori & praesentis instituti expendere): Non tamen diffitendum, omnes philologiae sacrae Studiosos pro inventis ipsi gratiam debere. Confer *Joh. Buxdorfii fil. Dissert.* 2. *ad. lib. Cosri*, ubi Rabbinos de poësi sacrâ judicantes adducit. Quod ad Hymnos antiquae Ecclesiae latinae, quorum aliqui adhuc supersunt, in plurimis leges jambici dimetri & sapphici, Anacreontici, trochaici Alcmanii & Euripidei, Asclepiadei solius, aut cum Glyconico juncti, hexametri cum pentametro &c. in aliquibus accuratè servantur. In aliis videmus rhytmum & parem numerum syllabarum in lineis observatum. Qualem poësin rhytmicam imitantur omnia Psalteria & Hymnaria in Ecclesiis hodiernis à Papatu separatis recepta. Non tamen negandum, quin orationi prosae ab omni metricâ aut rhytmicâ poësi solutae, Cantus aptari possit. Ita praeit Spiritus S. in *Canticis Isaiae, Hiskiae, Habacuc, &c.* & *Zachariae, Mariae, Simeonis;* & secuti sunt *Ambrosius* & *Augustinus* in celebri illo *Cantico*: *Te Deum Laudamus*, in quo nec quantitatis, nec numeri, in syllabis, vocibus, lineis, nec rhytmi ulla ratio. *Quod tamen ab universali Ecclesiâ receptum, cum tantà autoritate &c.* si fides habenda *Clichtoveo Lib.* 2. *Elucidatorii in Principio.* Debuisset dicere, ab Ecclesiis in Occidente, ubi Latino [pag. 532] sermone hymni canuntur. De puro textu Psalmorum Davidis ex receptâ nunc versione Belgicâ à Musico nostrate, modulationi Claudii Gaudimelli (quae apud nos publica) aptatis, supra diximus. Et quid hodie frequentius, quam quod prosae aliquae ex textu latino Scripturae decerptae. Musica figurali motettica canendae à praestantissimis Musicae Magistris proponuntur. 2. *Quaest.* An Psalmi Davidis, aliaque Cantica scripturaria, & ecclesiastica in Ecclesiis nostris cantari solita, sint & dici possint Cantica sacra ac divina, quamvis paraphrasi poëticâ seu rhytmico-metricâ explicentur? *Resp.* Indubium est sacra dici debere; ab objecto scil. & materiâ sacrâ. Divina etiam dici possunt, non uti ipsa Scriptura θεόπνευστος per infallibiles amanuenses Prophetas & Apostolos scripta; sed ob rem & phrasin cum sacrâ scripturâ convenientem, aut ex eâ desumtam, saltem nusquam eidem repugnantem. Quod si phrasis alicubi nonnullis durior videtur (uti solet nonnunquam à Pontificiis taxari illud Psal. 8. **Ghy maeckt hem dat hy Godt schier zy gelijcke**), certè illud longè melius commodè explicari potest, quam tam, multa in Hymnis latino-ecclesiasticis, in quorum purgatione trepidè nimis laborere videmus *Cassandrum in Praefat. ad Hymnos.* Ne quid dicam de *Mejeri*, *Clichtovei*, imprimis *Urbani VIII.* interpolationibus supra tactis. Hymnos vexillum superstitionis & idololatriae praeferentes volens praetereo Quot sunt, qui erronea, incerta, inepta, periculosè dicta bene dictis admiscent? Vide principium illud *sequentiae* (uti vocant) in officio defunctorum cantari solitae,

Dies

Dies irae, dies illa
Solvet seclum in favillâ
Teste David cum Sibylla &c.

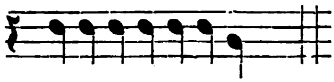
Reliqua vide in *Missali*. *Jac. Marchantius in Opusculis pastoralibus opusc.* 1. ubi hanc prosam prolixè explicat, titulum *planctus filiorum Adae morientium*, eidem praescribit. Idem allati testimonii Davidis & Sibyllae hanc rationem allegat, Quod *David sit Prophetarum Princeps & Choragus caeteros compendio continens;* & ut per eum *redarguantur* Judaei, *haeretici, pravi Christiani, qui etiam doctrinam traditam de universali judicio negant vel dictis vel factis*, &c. Et, *ut per Sibyllam Ethnicos confundat negantes judicii diem, &c.* Sed cur apud Christianos (quales se profitentur Pontificii), praesertim apud mortuos, aut super mortuis Sibyllae testimonium adducitur & Davidico jungitur? An, quia *apud Ethnicos spiritu prophetiae floruerunt, sic remunerante Deo illarum virginitatem:* uti paulo ante *Ibid. pag.* 3. locutus erat? Ultra non provehor in Augiae stabulo purgando. Ex nostris lapidem offensionis in *Ps.* 8. *Datheni* (quamvis otiose quaesitum) satis superque sustulit supra laudatus nobis Christ. van der Heul: **Ghy doet hem slechts een weynigh minder wesen Als d' Engelen zijn.** Quod convenit paraphrasi Gallicae Clementis Maroti; quam Dathenus sibi exprimendam [pag. 533] proposuerat. Sic enim ille: *Tu'as fait tel, que plus il ne luy reste Fors d' estre un ange.* Ex dictis collige, quo Jure Pontificii non tantum Idiotae, sed & Clerici ac Theologi tantopere detestentur quin & igni devoverint Psalmos vulgaribus linguis cantari solitos, praesertim Gallicos Maroti & Bezae: & quam dextrè Pamelius in Scholiis ad Tertull. de Carne Christi cap. 17. §. 134. eos comparet cum Nicolaitis, Gnosticis, Valentinianis, *qui non agnoscebant psalmos Davidis ;* & cum Samosateno, qui *Psalmos qui in dominum Jesum dicebantur cessare fecit velut neotericos & nuper inventos ; à se vero compositos, diebus Paschae in medio Ecclesiae canere jussit, ita ut horresceret; si quis audiret. Quae verba ideo in medium adducta, ut agnoscant quos auctores imitentur nostri moderni Maroticorum potius, quam Christi Psalmorum Cantores & Cantatrices.* Quid audio? an quia metris & rhytmis, pro hodierno & in Europâ recepto canentium usu, Psalmi Davidis paraphrastice compositi à Maroto, ut tanto melius modulis aptari & cani possint, Marotici potius Psalmi dicendi erunt, quam Christi? An non totum Psalterium est Christi, quod à spiritu Christi dictatum est? Praeterea an *Psalmi* 2. 16. 22. 45. 68. 72. 110. 118. qui specialiter de Christo loquuntur, non sunt Psalmi Christi? Idem quaero de Hymno Zachariae, Mariae, Simeonis? An paraphrasis poëtica & rhytmica Scripturis conformis, aut ei non repugnans, negat ac tollit Psalmos Davidis & textum Scripturae? an potius ponit, includit, exponit, illustrat, confirmat? Quid ergo dicendum erit de *Patrum, Scholasticorum, Recentiorum* paene infinitis *in Scripturae Libros* nominatim in *Psalterium Commentariis.* Quid de *Paraphrasibus Poëticis Apollinaris, Juvenci, Aratoris, Sedulii, Probae Falconiae, Flaminii,* & *Spinulae, Petavii, Viviani, Ariae Montani, Andreae Hoji, Bochii,* &c. qui vel Psalterium, vel alios Scripturae textus paraphrasi poëticâ illustrârunt? Adde ex Nostris *Buchananum, Bezam, Bersmannum* qui Latinâ; *Aemilium Portum* qui Graecâ poësi Psalterium, & *Jacobum Meilerium,* qui Proverbia Salomonis, & *Jacobum Duport,* qui Jobum, itidem Graecâ poësi explicârunt. Idem quaero de paraphrasibus soluto sermone ab *Erasmo Pineda*, aliisque in quosdam Scripturae libros conscriptis. Quid fiet denique omnibus Hymnis in veteri Ecclesiâ

Ecclesiâ compositis per Scriptores non θεοπνεύστους? quid Hymnis ecclesiasticis in Papatu usitatis? quid 100. Psalmis à *Maroto* praeteritis, sed à *Johanne Poictevin* Rhytmis gallicis compositis, Cardinali Lotharingo dedicatis, & Antwerpiae anno 1655. excusis. 3. *Quaest.* Quo melodiae aut Musicae genere Psalmi & Hymni in Ecclesiâ cantandi? *Resp.* 1. *Concl.* Quod ad Musicam flexanimam, subjectae materiae & vocibus per omnia aptatam, ea in communi pietatis exercitio haberi nequit; ubi omnes canere aut ad concentum admitti ac provocari debent. Ex professo id Musicâ se exercentes difficulter ad tantum modulationis artificium perveniunt: nedum ut à promiscuâ [pag. 534] multitudine hoc exspectandum sit. 2. *Concl.* Nec convenit rebus sacris Musica mollis & theatralis magis ad carnales affectus concitandos, quam ad spiritualem devotionem promovendam comparata. Vide de hâc Musicâ theatrali, & veterum agonibus Musicis *Jul. Caes. Bulengerum Lib.* 2. *de Theatro*, *cap.* 2—25. Nos. *Cap. seq. de Musicâ organicâ* disquiremus. 3. *Concl.* Cantus assus, hoc est vocalis, sine instrumentis, convenit quidem sacris; non tamen quaevis Musica. Chromatica seu figuralis, quae hemitoniis, longè ductis ac circumductis diminutionibus, fugis, & saltibus ac longis distantiis figuratur, à minimâ parte populi disci potest. Ne quidem simplex contrapunctus seu harmonia illa gravior, quae vulgò *motettica* dicitur. 4. *Concl.* Optimè ergo convenire videtur modulatio simplicior, unius vocis; cujus notae secundum vulgarem scalam musicam quinque lineis inscribuntur: sic tamen ut gravi aliquâ & variante tonorum suavitate afficiat aures animumque cantantium & auditorum; & quae ab omnibus quamvis artis musicae imperitis sic disci potest, ut Phonasco praecinente omnes non infeliciter concinant. Quales modulationes inter asperum seu durum & molle aut nimis luxurians mediae incedentes cum à *Claudio Gaudimello* Psalmis Gallicis aptatae sint: utique non malè à multis aliis Ecclesiis, & inter eas Belgicis, receptae sunt. Quo tamen nihil detractum volumus modulationibus, quibus in Psalmis & Hymnis Lutheri, Ecclesiae Germanicae, nec etiam illis, quibus in Psalmis Anglicis canendis Ecclesiae Anglicae & Scoticae utuntur. Fideles & Euangelii luce collustrati Belgae privatim domi, & in clandestinis coetibus primum *Psalmos* Nobilissimi Domini *de Nievelt* canebant quos ille anno 1540. ediderat, ut homines ab amatoriis, haut rarò obscoenis, aliisque vanis Canticis, quibus omnia in Urbibus & Vicis personabant, avocaret. Sed quia modulationes vanarum cantionum (alias enim homines non tenebant) adhibuerat; visum fuit Nobiliss. viro *Joh. Wttenhovio* in Londinensi exulum Belgarum Ecclesiâ Seniori seu Presbytero gubernanti, centum Psalmos à se metris rhytmicis astrictos & novae ac graviori modulationi aptatos (an ab ipso, an ab alio quo Musico hactenus ignoro) Ecclesiis proponere, eosdemque plurimum emendatos atque interpolatos, denuò Londini anno 1561. Johanni Day typographo excudendos dare: factâ promissione de residuis 50. Psalmis simili poësi rhytmicâ vestiendis. Sed cum *Dathenus* annis non ita multis post *Paraphrasin Psalmorum Maroti* ac *Bezae* in linguam Belgicam transfudisset, eaque translatio ob linguae Gallicae in Belgicis quibusdam Provinciis, & utriusque passim inter Belgas usum, ut & plurium Belgarum per Galliam peregrinationes, nec non ob Ecclesiae Belgicae & Gallicae propiorem conjunctionem, accedente gravi & sacris conveniente modulatione, factum est ut horum Psalmorum Cantus passim receptus anno 1578. *in Synodo Nationali Dordracenâ artic.* 54. praescriberetur. Quamvis autem [pag. 535] ob defectus quosdam in paraphrasi textus

sacri,

sacri, in linguae puritate, in metri & rhytmi elegantiâ, alii post *Dathenum* Psalmos de novo ad eadem metrorum & rhytmorum genera, easdemque modulationes redegerint, nunquam tamen obtineri potuit publica Psalmorum *Datheni* remotio, & aliorum substitutio: nullam aliam ob causam, quam quod populus eosdem, & modulationes eorum jam teneret. 2. *Quaest.* An ad paucas modulationes seu voces (uti loquuntur) Psalmi nostri revocandi sint. *Resp.* Non deest ratio, ob quam à nonnullis hoc voveri, immo in deliberationem deductum memini: ut scil. intelligentiae & memoriae rudiorum hâc ratione consuleretur, & magis εὐτάκτως psalmi canerentur. Additur exemplum Ecclesiae Anglicanae, quae quamvis varietate melodiarum seu tonorum non destituatur, ut videre est in *Psalterio* 4. *vocum* Lond. a. 1633. emendatè edito per *Thomam Ravenschroft* Musicae Baccalaureum, communiter tamen, imprimis in Belgio nostro, ad pauciores (sex aut septem uti arbitror) omnes revocat. Sed quia plerique, qui frequentius aut assiduò Ecclesiae suae conventibus interesse, insuper privatim aut cum familiâ suâ quotidie canere consueverunt, jam satis familiares sibi tonos reddidere, aliique non ita periti per phonascum seu praecentorem juvari possunt, si modo eum sequantur, non praecurrant: non video quomodo sine multorum cantorum incommodo toni Psalmorum mutari possint. Vix ulla apud nos Ecclesia aut Ecclesiola est, quae careat phonasco, aut verbi Ministro cantandi perito, qui vices phonasci tantisper suppleat; quique ordine Psalmos concioni praemittendos, à primo ad ultimum canendos non praescribat. Accedat quod in Scholis vernaculis bene constitutis Ludimagistri sint quasi Phonasci seu Phonascetae, id est, *Artifices vocis*, seu *Edomatores vocis*, uti Phonascetae dicuntur in veteri Glossario; & *Praecentores in choris*, *Sidonio Apollinari Lib.* 1.*Epistol.* 2.qui discipulos quotidie in Cantu psalmorum exercent. Adderent forte alii varietatem metrorum & tonorum magis afficere posse Cantores, quam si eâdem chordâ h.e. sex aut septem tonis semper oberrent. Quod si ab initio paucis metrorum generibus, & tonis psalmorum paraphrasis aptata fuisset, nemo procul dubio autor esset, ut aliqua in iis mutatio fieret. Sed quandoquidem nunc adiaphorum hoc bene positum est, in nostris non tantum, sed & in compluribus aliis Ecclesiis, quae metrorum & tonorum genera *Maroti* ac *Bezae*, & *Claudii Gaudimelli* adoptârunt, tam facilis aut paucorum non esset futura de hâc Cantus mutatione deliberatio. Si demum de hâc re quid constituendum esset, ego omnibus consiliis praeferrem illud de canendo textu sacro ex originalibus linguis fideliter translato & ad certes tonos seu modulos aptato. Quidquid sit de τῷ βελτίονι, quod hic optari posset, indubium mihi elogium à *Thuano Libr.* 52. *Histor. tonis Gaudimelli* tributum ipsis omni jure competere; si modum canendi in Ecclesiis nostris, & materiam [pag. 536] sacram respicias. Neque enim asperi, duri, rudes, insuaves sunt: nec ab alterâ parte nimis molles, leves, vanitati theatrorum, & chorearum magis, quam sanctuario inservientes. Quantum in affectibus gravi oblectatione concitandis & in altiori sacrae materiae impressione promovendâ facere valeant, optimè deprehendunt Musicae sacrae periti, cum Psalmis quatuor vocibus ab excellenti artifice *Claudio le Jeune* compositos vulgari mensurâ canendos, & quosdam Psalmos ab eodem *en vers mesurées* (uti appellat) 3. aut 4. aut 5. vocibus compositos aliâque mensurâ canendos, expendunt. Ut jam nihil dicam de ejusdem *Le Jeune Dodecachordo*, aliorumque artificum Musicis compositionibus. Ita ut nesciam, quid sibi voluerit *Pamelius cum in Notis ad Tertullianum Lib.* 2.*de carne Christi cap.* 17. *de Cantu melodiae gallicae* pronuntia-

nuntiaret: *Ut agnoscant quos Autores imitentur nostri moderni Maroticorum potius, quam Christi psalmorum Cantatores & Cantatrices, idque tali cum boatu, ut animus audientium perhorrescat.* An quia multi simul canunt? atque idem factum, in antiquâ Ecclesiâ: uti mox ostendemus. An vero, quia aspera incondita & insuavis modulatio? Sed ubi, quando talem audivit, aut inspectis notis Musicis Psalterii gallici, talem deprehendit? An putat suaviorem esse modulationem Cantus Gregoriani quatuor linearum, in Choro, in Missâ, in Processionibus, in Consecrationibus, in Officio defunctorum, quem in *Missali, Rituali, seu Pastorali, Episcopali, notis suis Gregorianis* praescribunt. De cujus suavitate non immerito dicas, quod *Buxdorfius in suâ Synagogâ Judaicâ cap.* 21. de Cantu Judaeorum in testo expiationis; Deum *abeuntem suavissimo Cantu & coelesti illâ Melodiâ, quam nôrunt qui illos rudentes audiverunt, prosequuntur.* Alibi, si bene memini, comparat cantum eorum cantui felium mense Martio. Imprimis specimen illius rudentis suavitatis capies ex Pontificali in consecratione olei & chrismatis, cum Archidiaconus stans apud Pontificem *dicit altâ voce in tono lectionis*

Oleum infirmorum.

Et cum Pontifex, & duodecim Sacerdotes *successivè reverenter salutant oleum, dicentes tertio in tono lectionis*

Ave sanctum Oleum.

Et

Ave sanctum Chrisma.

Sed audiamus de suavitate Cantus Romani *Cassandrum in Praefat. ad Hymnos ecclesiast.* Alibi vero, *inquit*, contrario vitio laboratur. sunt enim qui agresti & amabili quâdam vocis contentione & ad feritatem quandam barbaricam composito sono „*boant, latrant, mugiunt, frendunt, rudunt*, & quidvis potius quam canunt. Quod in „quibusdam Germaniae locis accidit, ita ut auditores non minus cantus suavitate „non alliciant, sed potius clamoris absurditate *incusso quodam horrore percellant* „*atque deturbent.* Id quod sane mihi non semel usu venit: Paulò post: Mirari se di„cit, quod in civitatibus Germaniae inferiori vicinioribus, *pristinam barbariem &* „*feritatem* (in Cantu ecclesiastico) retinuerint. Denique concludit: *Intolerabiles mi*„*hi videntur, qui cum Angelorum & coelestium spirituum in Psalmis & Hymnis Deo* „*decantandis in Ecclesiâ Dei speciem quandam repraesentant, TARTARICOS* „*QUOSDAM ET PANICOS CLAMORES EXPRIMUNT.* 3. *Quaest.* An per antiphonas sit canendum? *Resp.* Ita quidem fieri solet in Ecclesiâ Romanâ; & ejus moris antiquitatem astruere conantur, ex visione *Ignatii Antiocheni.* Quin ipse *Cassander* aliàs non tam credulus antiphonarum usum inde derivatum refert: Sic enim in cit. Praefat. dedicator. ad Hymnos: *Ipse quoque Ambrosius haut paucos hymnos venustissimè conscripsit: quorum haec ferè ratio est, ut quarto quoque versu sententiam absolvant, ut antiphonatim, & alternis vicibus decantari possint. Qui canendi*

mos

mos' mirè Ecclesiis placuit, ut quem ab Iqnatio, qui eum per visum angelorum didicerit, Antiochenae Ecclesiae traditum, & deinde ad reliquas Ecclesias derivatum tradunt. Socrates Lib. 6. *Histor. cap.* 8. refert Arrianos Constantinopoli catervatim per plateas ἀντιφώνους ᾠδὰς nocte & primo diluculo cecinisse: quibus cantibus ne quis ex simplicioribus ab Ecclesiâ abduceretur, Chrysostomus quosdam ex suo populo illis contra comparabat, *qui nocturnis hymnis decantandis similiter operam darent*, &c. Quales cantatos hymnos ibidem vocat hymnos ὁμοουσίου, ad suos in fide ipsorum confirmandos. Quâ occasione ibidem subjungit, unde consuetudo hymnorum qui in Ecclesiâ alternis decantantur, initium coeperit; ab Ignatio scil:, qui formam illam canendi Ecclesiae Antiochenae tradiderit expressam in visione angelorum sanctam trinitatem hymnis alternâ vice decantatis collaudantium. *Unde* inquit, *illa traditio in omnibus Ecclesiis recepta est*. Autoritas ergo, & antiquitas ac prima origo antiphonarum alium ante vetustiorem testem non habet *Socrate*, qui floruit circa annum 440. qui haeresios & mendaciorum à Bellarmino, Possevino, Baronio, Billio condemnatur. Vide, ut compendium facias, *Possevin in Appar*. Et tamen hic unus antiquissimus ἀδαμάντινος & autenticus quasi testis (aut ipsius loco *Cassiodorus Lib.* 10. *Hist. tripart. cap.* 9. qui ex *Socrate* descripsit) pro antiquitate & origine antiphonarum per coelestem visionem Ignatio ostensam à *Gavanto Lib.* 2. *thesauri rit. cap.* 17. [pag. 538] & *Joh. St. Duranto Libr.* 3. *c.* 17. adducitur. Crespetius in summâ fidei Catholicae, in voce *Cantus*, citat *Philonem in Lib. de Vitâ contemplativâ* & *Nicephor. Callistum Lib.* 2. *cap.* 16. Et *Epistol. Plinii secundi*, ut probet ab initio nascentis Ecclesiae sumisse initium. Sed chorus Monachorum Aegyptiorum, de quibus *Nicephorus ex Philone*, nec est Ecclesia communiter canens, nec fuit ab initio nascentis Ecclesiae Apostolicae. Et Plinii *carmen dicere sibi invicem*, non significat distinctè & propriè cantum antiphonicum alternatim, uti hodie in Papatu decantandum: sed alternationem in diversis psalmis; quomodo *Durantus cap. cit. Tertullianum lib.* 2. ad uxorem explicat. De aliquo eorum usu ante Socratem haut gravatè crediderim Basilio (qui floruit a. 370.) epist. 63. ad cler. Neocaesar. scribenti: *postremum surgentes ab orationibus ad Psalmodiam perveniunt. Et nunc bifariam divisi, alternâ vicissitudine inter se psallunt*. Quam consuetudinem tunc in omnibus Ecclesiis (Graecis scil.) obtinuisse, ibidem affirmat. Sed hoc longè abest ab antiquitate nascentis Ecclesiae. Et sane Basilius omnem illum morem nocturnorum Cantuum tunc illic obtinentem, quem Neo-Caesarienses condemnabant, aegrè purgare potest à novitate. Papatus antiphonae quae uales sint, quomodo & quando adhibendae, quotuplices, vide in *Antiphonario*, & *Gavanto loc. cit.* Quidquid pro iis contra nostros, à quibus eas rideri ait, contendat *Crespetius lib. cit.* in voce *Cantus*, nondum videre possum, quomodo magis conveniant, quam conciones, Scripturae lectiones, precationes antiphonae seu alternatim à Concionatoribus, Lectoribus, populo in choros diviso alternatim pronuntiandae. Si enim defectus sit ad minorem intelligentiae, memoriae affectuum exitationem in canentibus faciens: utique otiose emendus non est. Sin nimius per varietatem istam externus sensuum hypocorismus; velim sensualia illa blandimenta concilient cum praxi Athanasii Augustino laudatâ; & cum dictis Clementis Alexandr. Caroli M., Carthusiani, Cassandri, mox *Sect.* 6. exhibendis. — V. *Sect.* De Cantoribus. Hic quaeritur. 1. *Quaest.* Quinam possint canere in Ecclesiâ. Nos dicimus, nemini hoc interdictum, neminem excludendum: quin contra omnes

ad

ad officium hoc divinum invitandos, assuefaciendos. Omnes enim clarâ voce simul possunt canere, non precari, non loqui; uti hoc docet vulgatum dicterium, & communis experientia in sociis pietatis exercitiis, in familiis, in navibus, in excubiis militaribus, in quibusvis aliis conventibus. Si qui autem sint planè ἀγράμματοι, qui alphabetum non didicerint, illi per praecedaneam lineae cujusque lectionem à phonasco aut lectore publico factam juvari possunt & solent: uti hoc imprimis obtinet in Ecclesiis Anglicis; quem morem novellis aliquot Ecclesiarum collectionibus in Indiâ Orientali adoptatum fuisse memini in Synodo Zuydhollandicâ anno 1630. inde nuntiatum. Communem populi in Ecclesiâ cantum astruunt testimonia ex Scripturâ, & de Cantu veterum [pag. 539] supra *Sect.* 1. adducta. Ubi imprimis notanda *Socratis* & *Augustini* de *Chrysostomi* & *Ambrosii zelo* in populis suis ad cantiones sacras provocandis; & quidem illis difficilibus temporibus. Quod quomodo cum hodierno Papatu laudes divinas Canonicorum & Monachorum choris alligante conveniat, ipsi viderint *Corn. à Lapide in Commentar. ad Syrac.* 50. *vers.* 12. communem concentum qualis in Ecclesiis nostris receptus, approbare cogitur, cum ex 1. *Corinth.* 14. *vers.* 10. & *Hieronymo Lib.* 2. *in epist. ad Galatas*, & *Ausonio in Ephemeride* refert totum populum Christianum olim succinuisse Sacerdotibus: & uberioris explicationis causâ subjicit: *Quin & in multis Germaniae locis in festo Paschae & Natalis Christi, totus populus in templo hymnos Christo nascenti & resurgenti canit, & reboando jubilat, ut animi laetitiam & devotionem testetur.* Si hoc rectum, si ad devotionis promotionem; quid tam absurdi committit Ecclesia nostra canendo psalmos Davidis, hymnos Zachariae, Mariae, Simeonis, &c.? Cur hoc tantopere *à Pamelio supra cit.* aliisque traducitur? Baronius ann. 60. §. 28. fatetur *usu pristino unà cum clericis in Ecclesiâ cantasse & populum.* 2. *Quaest.* An in Ecclesiâ latino aut peregrino idiomate psalmi Davidis, aliave cantica sacra decantanda? *Resp.* Putamus hoc satis superque contra Pontificios à nostris determinatum iu *Commentar. ad.* 1. *Cor.* 14. & *in Controversiis de Scripturae translatione & sacris linguâ vernaculâ peragendis:* quae hic repetere supervacaneum. Videantur *Witakerus Controvers.* 1. *quaest.* 2. *cap.* 13. — 18. Et qui post eum scripsere, *Chamierus, Rivetus, aliique de Scripturâ. Eckhardus in Fasciculo Controvers. cap.* 21. *quaest.* 5. cantiones latinas in Ecclesiâ retinendas contendit contra *Bezam in Colloq. Mompelgard. part.* 2. hoc argumento: quia Deus iis cantionibus laudatur. Sed idem argumentum pariter adduci posset pro precationibus, concionibus, psalmis, hymnis, linguâ Scripturae originali Hebraeâ, aut Graecâ in Germanicâ Ecclesiâ pronuntiandis ab aliquo istarum linguarum perito. Quod idem de linguâ Arabicâ, Slavonicâ, Ungaricâ, Hybernicâ, Cambro-Britannicâ, Aethiopicâ, Persicâ, Malacicâ, & quâvis aliâ affirmari posset. Cui bonae rei, cui communi aedificationi hoc fieret? Altingius in Syllabo controversiar. hanc refert objectionem: *Quod cantiones Latinae jam longo tempore receptae fuerunt in Ecclesiâ; ipsaque diversarum linguarum conjunctio suavem admodum concêntum parit.* Quam sane absurdissimam ibidem refutat. Ubi vide. 3. *Quaest.* An cantus ejusmodi communis sit pars cultus ecclesiastici necessaria? *Resp.* Sic ut ad integritatem pertineat, non ad essentiam; seu ut non sit pars integralis principalis, sine quo totum esse nequit, uti preces, & verbi tractatio: breviter, ut sit ad bene esse, non vero ad esse necessarius. Possunt enim talia incidere tempora, ut alicubi in coetibus clandestinis cani non possit, ob insidias persecutorum. Quod ad antiquos Christianos,

de

de quorum Cantu *Tertullianus Apolog. cap.* 2. puto hoc intelligendum [pag. 540] de dilucidis quibusdam persecutionum intervallis: aut de cryptis subterraneis in quibus Romae coetus suos celebrabant; ubi fortè tuto cani poterat. De Româ illâ subterraneâ, vide *Peculiare & spissum volumen Antonii Bosii antiquarii Romani*, Italicè conscriptum. Alibi tamen hymnos aut psalmos in clandestinis coetibus cantatos, ex. gr. in parte Asiae, proconsulatui *Plinii secundi* commissâ: ut constat ex ejus *Epistol. citat.* Quod repetens *Eusebius Lib.* 3. *Histor. cap.* 27. *(in versione Lat. sed. in Gr. cap.* λγ.) sic effert τὸν Χριστὸν θεοῦ δίκην ὑμνεῖν, id est, *Christum ut Deum hymnis celebrare.* Sed forte ibi in cryptis aut locis solitariis extra urbes convenerunt. VI. *Sect.* De Cantus ecclesiastici ordine, modo, tempore, loco, frequentiâ. Sit 1. *Quaest.* An ordine omnia Cantica, publicis psalteriis contenta, sint cantanda? *Resp.* Primum omnium consideranda est Ecclesia, an ulli istic sint canendi periti, aut saltem aliqui qui peritum praecentorem sequi nôrint ac velint, ut ita quorumvis psalmorum modulationes paulatim addiscant. Quod si tales non sint (uti memini in rudimentis collectionis ecclesiasticae vix ab alio, quam praecentore & ministro, cantatum fuisse) videtur consultum ut paucis quibusdam psalmis facilioris toni ad tempus aliquod decantandis insistant. Sed ubi paulò adultior & felicior est status Ecclesiae, adhibendus est delectus, ut textibus pro concione explicatis, precibus publicis, & praesenti rerum atque Ecclesiae statui cantus respondeat: sic tamen, ut ordine omnes psalmi sive diebus dominicis, quibuscunque concioni destinatis decantentur; atque ita populus perpetuò, quasi in schola Musicae Christianae, in addiscendis & cantandis omnibus Psalmorum modulationibus exerceatur. Quod utrumque in nostratibus Ecclesiis adultioribus, saltem in omnibus benè constitutis utiliter servatur. An autem ante concionem, aut post eam integra sectio seu pausa Psalmi canenda, an tantum versus seu strophae duae, aut plures, aut una, pro ratione circumstantiarum, cujusque Ecclesiae arbitratui relinquendum est. Non possumus enim probare morem Papatus, quo omnibus & singulis in universo terrarum orbe tale ac tantum, tali tempore anni, tali parte diei aut noctis, tali horâ, tali καίρῳ, occasione, talí in cultus atque officii divini parte, canendum praefigitur; haut aliter ac infantibus lectiones alphabetariae, praefigi solent. Quasi quis unicam & statam diaetam omnibus aegris, sanis, neutris per totum orbem perpetuò servandam praescriberet. 2. *Quaest.* Quis modus in canendo servandus? *Resp.* 1. *Ut* praecentorem forti voce praeeuntem omnes sequantur. 2. *Ut* notas integri tactus, à notis dimidii tactus (alias enim vix habet psalterium nostrum) semel atque iterum moniti distinguant. Magis enim facit ad simplicis & gravis modulationis Gaudimellianae suavitatem, si singulae syllabae secundum distinctas notas in cantu magis minusve protrahantur: quam si omnes, ut in cantu Gregoriano, aequaliter protrahantur. 3. *Ut* in [pag. 541] canendo singulas syllabas, singulis notis aptent: exceptis paucis, ut *lin. 4. versus in Psal.* 2. *lin.* 1. *Psal.* 6. *lin.* 4. *Psal.* 13. *lin.* 2. & 4. *Psal.* 91. 4. *Ne* in defectu mussitando aut pipiendo, aut in excessu nimium clamando supra reliquos Cantores emineat. 5. *Ne* Musica & periti contrapuncto sive bassi, sive contratenoris harmonicè planis seu simplicibus & à praecentore & Ecclesiâ cantatis tonis (quos Musici vulgares *textum* aut *subjectum* appellant) respondente, reliquos Cantores planè amusicos, immo & ipsum praecentorem Musicae contrapunctalis non admodum aut vix peritum perturbent atque impediant. Quod memini factum, cum Musici illi nimis validâ

dâ voce canentes supra praecentorem audirentur. 6. *Ne* Musici periti diminutionibus, seu cantui nimis fracto, tantum indulgeant, ut à gravitate & devotione cantus spiritualis, ad carnalem oblectationem, vanitatem, aut ventosam artis suae ostentationem deflectere videantur; saltem ab ejus mali specie non abstinere. Nolo dicere nullam diminutionem, aliorumque artificiorum Musicorum usum esse licitum: sed tantum consulo gravitati & spirituali devotioni in cantu ecclesiastico ita studeant Musici, ut omnes idiotae & amusici eo uti & communiter aedificari possint, juxta 1. *Corinth.* 14. *vers.* 19. 26. 28. 31. Athanasius (forte in alteram partem contendens) *tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronuntianti vicinior esset quam canenti:* teste Augustino lib. 10. confess. cap. 33. Qui ibidem fatetur *se in Cantu sacro fluctuare inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis &c.* Vide reliqua. *Clemens Alexandrinus Lib.* 6. *stromat.* ubi discentiam & exercitia Musicae, ad mores ornandos & componendos, & Deum in conviviis psallendo glorificandum concedit: respui vult Musicam περιττήν τε κατακλῶσαν τὰς ψυχὰς, καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσαν, id est, *supervacaneam quae frangit animos & variè afficit, ut quae sit aliquando quidem lugubris, aliquando verò impudica & incitans ad libidinem, aliquando etiam limphata & insana.* Quid credimus illum judicaturum fuisse de hodiernâ Musicâ in templis Cathedralibus, & Regum Principum sacellis, quae cum quavis theatrali certare posset? Concil. Aquisgranense sub Carolo M. p. 137. *requirit ut Psalmi in Ecclesiâ non cursim & excelsis atque inordinatis seu intemperatis vocibus, sed planè ac dilucidè, & cum compunctione cordis recitentur, ut & recitantium mens illorum dulcedine pascatur, & audientium aures illorum pronuntiatione demulceantur &c.* Dionys. Carthusianus in lib. de vitâ Sacerdotum artic. 20. In cantu Canonicorum reprehensibilem dicit nimiam vocis *exaltationem* & ejusdem *inundationem; anticipationem* quoque & longam in fine *protractionem* &c. denique *crispationem fractionemque* vocis, quam ventus vanitatis, lasciviae, superbiae facere solet. Idem in Lib. de modo devotè psallendi (quem tamen morte praeventus non absolvit) septem articulis multa salubriter monet de attentione & devotione in Cantu psalmorum Davidis. Et [pag. 542] in lib. de inordinatione cordis artic. 24. generalem modum psallendi istis versibus comprehensum dicit:

Cum Domino psallis, psallendo bis tria serves:
Dirige cor sursum, profer bene, respice sensum.
Sit mens sublimis, pes junctus, visus in imis.
Dicas attentè, dic totum supplice mente.
Sincopa vitetur, versus non anticipetur.
Donec finitus omnino sit bene primus.
Fragmina verborum Titivillus colligit horum.
Auscultando cane: concors sis, desine plane.
Nec post fac cursum, vel ante nimis, sive sursum.
Non sis dreinsator, descensor, sed resonator.
Incipe mansuetè tu Cantor, non nimis altè.
Nec nimium bassè, clerus cantum sonet inde.

Si ille de Cantu suo chorali. *Cassander in Praefat. dedicat. ad Hymnos:* „Verum hic „[…]npliciter peccari video: alibi enim multiplicium & dissonantium vocum confuso „[…] repitu verba *discerpuntur, lacerantur, & penitus enecantur & obruuntur*, ut ad

 „audi-

„auditores praeter inanem vocum tinnitum, qui aures vanâ quâdam titillatione de-„mulceat, nihil pertingat; quod vitium nostris hominibus maximè est familiare. In „Extravag. commun. tit. *de Vita & honestate Clericor.* commendatur simplex Cantus „qui *sub maturo tenore distinctâque gradatione* cantatur: & censuris coërcentur, qui „*melodias hoquetis intersecant, discantibus lubricant,* triplis & motetis vulgaribus „nonnunquam inculcant, adeo ut interdum antiphonarii & gradualis fundamenta „despiciant &c. tonos nesciant, quos non discernunt, imo confundunt: quum ex ea-„rum notarum multitudine ascensiones pudicae, descensionesque temperatae, plani „cantus, quibus toni ipsi secernuntur ab invicem obfuscentur: currunt enim, & non „quiescunt, aures inebriant, & non medentur: gestibus simulant, quod depromunt, „quibus devotio quaerenda contemnitur, vitanda lascivia propalatur. Atque haec de „Cantu ecclesiastico tempore Johannis XXII. Quid de hodierno in Cathedralibus, sacellis aulicis &c. dici non posset? Vide *cautelas Baronii ann.* 60. §. 29. 30. Fateor in Ecclesiis quibusdam, quae à Papatu secesserunt, aliquem antiphonarum solummodo usum remansisse. De Anglicanâ vide *judicium dicti Didoclavii in Altari Damasceno cap.* 8. In Austriâ simile quid, post introductam reformationem, observatum fuisse, testis est David Cythraeus in Oratione de statu Ecclesiarum in Graeciâ &c. pag. 391. *ut Pastor cum coetu virorum, priorum versum: alterum Matronae & virgines nobiles alternis vicibus cantent.* De hodiernis Ecclesiis Graecis vide *Goar in Notis ad Euchologium, pag.* 123. Sed de modo Cantus plus satis. [pag. 543]

3. *Quaest.* Quo tempore psalmi in Ecclesiâ canendi? *Resp.* Circumstantias illas ab Ecclesiâ quâlibet liberè determinandas, & pro re natâ mutandas putamus. Diebus dominicis, qui toti cultui divino consecrantur, singulis concionibus cantus praemitti & submitti potest. Aliis quibuscunque diebus versus unus atque alter cantandus concioni praemittitur aut submittitur, aut etiam omittitur: prout circumstantiae suaserint tempus conventuum magis minusve contrahere. Quod ad morem hymnos nocte cantandi, certâ occasione persecutionum ab antiquâ Ecclesiâ & vigiliarum à *Chrysostomo* & *Ambrosio* introductum; non est quod eum omnes Ecclesiae imitentur, extra talem vigiliarum aut nocturnorum conventuum necessitatem. Si enim κακοζηλία vigiliarum, etiam in ipsâ Ecclesiâ Romana abrogata est; cur Hymni ecclesiastici intempestis noctibus affigentur? Ut *Halleluia* per solos quinquaginta dies à Pascha ad pentecosten ab Ecclesiâ cantaretur; fatetur Augustinus epistol. 119. ad Januarium, *non usquequaque* tunc *observatum fuisse. Nam,* inquit, *& in aliis diebus variè cantatur alibi atque alibi, ipsis autem diebus ubique.* De hoc autem alioque quovis cantico aut cantici particula, certis & recurrentibus mensibus, hebdomadis, diebus, & horis in perpetuum in toto orbe, aut gente, aut regione affixâ aut affigendâ (uti in Ecclesiâ antiquâ inchoatum, & in Papatu consummatum, magno potestatis & libertatis ecclesiasticae praejudicio) pronuntio quod Augustinus Epistol. cit. de quibusdam Ritibus: *Quamvis enim hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint: ipsam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judaeorum, &c.* 4. *Quaest.* Quo loco Psalmi & Hymni ecclesiastici canendi? *Resp.* Ubicunque convenit Ecclesia: in domo privatâ, in cryptâ subterraneâ in ὑπερῴῳ (*Actor.* 1. *vers.* 13.), in horreo, in navi, in sylvis, in montibus, in agris, in basilicâ, in curiâ, in templo, aut ejusdem parte, quae chorus dicitur. Quocunque migrat

grat coetus Ecclesiae, eo eundem concitatur cantus, cum caeteris exercitiis ecclesiasticis. Facessat ergo chorus cum stallis & ambonibus suis solorum canonicorum, monachorum, choralium puerorum cantui destinatus. Confer quae infra *Lib.* 4. *disputamus de Templis.* 5. *Quaest.* Quam frequens debeat esse Cantus ecclesiasticus? *Resp.* Id cujusque Ecclesiae arbitrio relinquendum. Saltem caveri debet, ne cantus omne tempus, aut potiorem temporis partem in sacris conventibus occupet; atque adeo precationes, verbi divini lectiones, conciones submoveat: uti antehac factum in Papatu; ubi theologi, quos canonicos appellant, initio in verbo, precibus, & curâ animarum laborantes, atque hoc respectu tantis reditibus dotati, paulatim in voces cantillantes, praeterea nihil, degenerârunt. Ita ut quidquid reformationis *in Concil. Tridentino* prae se tulerint, etiam [pag. 544] hodie duo quasi essentialia sint requisita canonici, ut stallum habeat in choro, & vocem in capitulo: juxta novissimam determinationem celeberrimi canonistae *August. Barbosa in tract. de Canonicis cap.* 12.

C a p u t III.

De Organis & Cantu organico in Sacris.

De cantu organico explicaturi sumus I. Controversiam generalem. II. Controversias magis particulares. III. Casus quosdam & problemata magis practica.

§. 1. In controversiâ principali enucleandâ, occurrunt 1. Praecognita. 2. Hypotheses, postulata & διδόμενα. 3. Status controversiae. 4. Argumenta. 5. Solutiones objectionum. 1. *Praecognitio* terminorum est 1. eorum, qui ad subjectum quaestionis pertinent: sunt autem Cantus seu Musica, Organon, Musica organica, seu Cantus organicus. 1. *Cantus* est sonus modulatus: ut docent *Physici.* Distinguitur in simplicem, & in non simplicem, & hic rursum in Tractum, & in Harmonicum. Harmonicus rursum variè dividitur ex modo ex materiâ, & medio: non aliis divisionibus ad Musicos amandatis, delibamus solummodo, quia tangunt hanc nostram disceptationem, duas ex modo, & unam ex objecto seu materiâ, unam denique ex causâ seu medio. *Ex modo* mensurandi alius est simplex, quem choralem & Gregorianum appellant; alius chromaticus, seu figuralis, quem Ambrosianum dicunt. Rursum *ex modo* variandi contra punctum & harmonicam consonantiam, alius est Motetticus, alius Madrigalicus. *Ex materiâ* seu objecto, alius est sacer seu specialis, isque vel in usum privatum, vel in usum ecclesiasticum; alius communis seu profanus. *Ex Causâ* seu medio, alius est vocalis, alius instrumentalis, alius mixtus. 2. *Organon*, seu instrumentum (synecdochicè, Musicum, quod Hebraei appellant כְּלִי 2. *Chronic.* 4. 22. *Amos.* 6. 5.); in genere est omne inanimatum ἄψυχον (1. *Cor.* 14. 7.) quod praeter vocem humanam & animalem, adhibetur ad cantum aut sonum modulatum. Dividitur autem in ψηλαφητὸν (Quod etiam κρουστὸν & ἔντατον appellant); & in πνευματικὸν seu ἔμπνευστον: illud solo pulsu concentum edit: istud vel vento & simul tactu, vel solo vento. Porrò dichotomiam hanc omnium instrumentorum insinuat Scriptura. 1. *Cor.* 14. 7. & *Gen.* 4. 21. Ubi synecdochicè ex quoque genere, una species principalis, aut maximè nota indicatur. Locus *Daniel.* 3 *vers.* 5. 7. 10. per inductionem

ctionem eandem divisionem exsertè exponit. Desumi etiam potest earundem inductio ex *Psal.* 150. *vers.* 3. 4. 5. & 1. *Paralip.* 25. 1. 5. & 2. *Paralip.* 5. 12. 13. Species κρουστῶν [pag. 545] dividi solent in ea quae pulsantur *chordis* (ut psalterium, panduta, clavichordium, cythara): quae *nervis* seu fidibus (ut testudo, harpa, lyra, tympanum, chelys seu fidicula): quae aere (ut tintinnabulum, cymbalum, sistrum): rursum, quae vel digitis tanguntur, vel plectro, aut malleo. Species πνευματικῶν *Primo* ex efficiente venti seu flatus, in hydraulica, ubi aquae; in flatulenta, ubi status humanus; in follica, ubi folles; & in solaria, ubi radii solis aut motus luminis ventum seu flatum ciet. *Secundo;* ex formâ, in fistulam, tibiam, buccinam, tubam, cornu, utriculum, &c. & quod omnia illa ac plura in se comprehendit, machinam illam quam strictè & κατ' ἐξοχὴν nunc vocant Organum; de cujus Cantu propriè nobis agendum. Materiam, formam, partes, fabricam, usum, &c. scriptoribus Architecturae Musicae, seu Organicae excutienda relinquo: contentus tribus verbis de origine & antiquitate ejus monuisse, non esse eam accersendam ex Sacris literis idque ad amplificationem praestantiae ejus aut usus in sacris, *Gen.* 4. 21. *Jobi* 21. 12. & 30. 31. *Ezech.* 33. 32. *Psal.* 150. 4. Nam עֻגָב gr. 70. exponunt per ψαλτήριον & ψαλμὸν; tantum *Psal.* 150. 4. per ὄργανον. Targum habet ubique אַבּוּבָא 1. fistulam. *Judaeorum Translatio Arabica Genes.* 3. transfert tamburam & citharam. *Paraphrasis Arabica Psalmorum* Romae edita, ut *textum Graecum* saepius (si non *vulgatum Latinum*) exprimit, quam Hebraeum, *Psal.* 150. retinet vocem *Organi. Syrus Paraphrastes* ab *Erpenio* editus, habet: *instrumenta fortia. Kimchi in Psal.* 150. dicit esse instrumentum Musicum apud nos ignotum. Et *Aben Ezra in Genes.* 4. de utroque instrumento ibi nominato nihil aliud dicit, quam esse species instrumentorum Musicorum; & sic *R. Sel Jarchi in Psal.* 150. Porro quidquid dicant *Interpretes*, *Scholiastae*, *Lexicographi*; certum est nec ex etymologiâ vocis, nec ex circumstantiis Textuum posse exsculpi Organum strictè & usu hodierno sic dictum. Non improbabile est saltem instrumentum aliquod πνευματικὸν locis cit. *Genes.* 4. & *Psal.* 150. intelligi; quaenam autem species sit instrumenti pneumatici, cum non doceat Spiritus Sanctus, frustra nos insulsis & evanidis conjecturis fatigamus. Quod autem ad originem aut vetustatem ejus ex profanâ antiquitate, uti eâ nihil ad rem nostram facit, sic incertis & levibus plerumque nititur conjecturis. Nam vocis Organi ambiguitate, hic multi se & alios ludificant. Ὄργανον quod nos hodie strictè de operosâ & praestanti illâ machinâ accipimus, ut Hebraei, sic & antiqui Graeci de quovis instrumento Musico tam κρουομένῳ quam πνευματικῷ usurpabant: ut videre est in *Pollucis Onomast. l.* 4. *c.* 9. &c. 10. Ubi cum titulus praeferat εἴδη ὀργάνων, textus nihil aliud recenset quam species tibiarum. Sic *Athenaeus Lib.* 4. *hydraulicon.* Ctesibii vocat ὄργανον ὑδραυλικόν. Quin immo post introductas illas aut similes machinas in Graeciam, & inde in Occidentem traductas, non desierunt recentiores Graeci hâc voce aut quodvis instrumentum in genere, aut in specie fistulam [pag. 546] denotare: hinc ὀργανάριος *organarius*, *fistularius*, in *Glossis Graeco-latinis*, apud *Meursium in Glossario Graeco-barbaro.* Et sic ferè distinguit *Barthol. Anglicus* (qui floruit anno 1460.) *Lib.* 20. *de Proprietatibus rerum cap.* 132. Breviter non à Graecis, neque à Latinis manavit hodierna hujus vocis acceptio, sed à recentioribus Gallis, qui certum hoc instrumentum appellant *Orgues*, notante *Henr. Stephano in Thesauro.* Vide ergo, quam dextrè ex Antiquitatibus Latinis, Graecis, Hebraeis Organa nostra accer-

accersantur, quotiescunque vox *Organi* alicubi occurrit. Non nego tamen fistulas hydraules? dolia concentum edentia, πίθη πνευστικά, Tritonas tubam inflantes, idque aquarum appulsu à Ctesibio aliisque artificibus olim fabricata; sed haec alia sunt ab Organis nostris, uti ex illorum descriptione colligitur apud *Vitruvium Lib.* 9. *c.* 9. *Atheneum Lib.* 4. & 11. & bene hoc animadvertit *Polydorus Virgilius de Invent. l.* 1. *c.* 14. & 3 *c.* 7. Et *Jul. Caes. Bul. l.* 2. *de Theatro c.* 32. *Dalecampius ad Plinii l.* 7. *c.* 32. apud quem plura vide ex Antiquitate annotata. Delibat etiam nonnulla *Salmasius Exercit. ad Solin. c.* 27. *p.* 638. Atque haec quidem praecognita ex parte subjecti, de Cantu & de Organo; unde sponte suâ sequitur descriptio & divisio Cantus seu Musicae organicae. *Ex parte praedicati* cum quaeri possit, an Cantus Organi sit aut necessarius, aut utilis & conveniens, aut saltem tolerandus, & an formaliter sit cultus religiosus seu ejus actus & pars, aut saltem ejus adminiculum. Praecognoscimus & hic praesupponimus; non explicamus, definitionem religionis, religiosi &c. item cultus publici, aut ecclesiastici &c. Denique cultus, & Ecclesiae V. ac N. T.

§. 2. Praemittimus nunc partim hypotheses & postulata, partim διδόμενα seu data quaedam; ne dum nos oppugnant Pontificii, aut ἤθη sua ἀρχαῖα & πατροπαράδοτα contra nostram reformationem tuentur, ludicram sciomachiam exerceant. Sunt autem ista. 1. Omnem cultum divinum, praesertim ecclesiasticum, seu exercitia pietatis publica ex Dei voluntate in verbo revelatâ esse instituendum; & consequenter omnem ἐθελοθρησκείαν esse illicitam. De quo vide *Commentatores ad Coloss.* 2. *Matth.* 15. & *Locor. commun. Scriptores*, & *Antagonistas Papatus*, *de Traditionibus*, *de Cultu Instituto*, *deque Superstitione*, *de Ceremoniis &c.* Confer quae supra *de Liturgiis & Ritibus* disceptamus; & 3. *Part. Select. Dispp. tit. de Superstitione*, *de Rosariis &c.* II. Externi & ecclesiastici cultus modum, ritus, formalitates, adminicula, ad exemplar Ecclesiae apostolicae, non vero alterius alicujus post tempora Apostolorum, exigenda; & tanto tutiora ac perfectiora esse, quanto propius ad primigeniae illius simplicitatis exemplar accedunt. III. Non eandem esse rationem privatae & solitariae devotionis, & publicae seu ecclesiasticae; quoad formalitates gestuum, vocis, gemituum, &c. etiam quod ad adminicula, & occasiones. IV. Cantum sacrum objectivè seu quod ad materiam, non esse sacrum seu religiosum [pag. 547] formaliter; sed fieri profanum & peccatum omni illi, qui animo & actu devoto ac religioso eum non prosequitur. V. Posse Cantum tum vocalem tum instrumentalem etiam ἄδηλον, aut ubi materia non est sacra, alicui occasionem esse & motivum communi quâdam ratione cum omnibus aliis creaturis earumque viribus, & operationibus, per quod mens & affectus ejus ascendat ad Deum: qui tamen ideo non est faciendus pars Cultus, aut proprium, perpetuum, ordinarium ac consecratum adminiculum. VI. Non omnia quae licent conducere; nedum ut urgenda sint, & de novo introducenda. VII. Ab omni tum occasione; tum specie mali abstinendum; ubi res in se & per se non est necessaria aut utilis. VIII. Nemini, vel minimo scandalum praebendum; imprimis in usu rei, quae praetenditur adiaphora. Videndi *Comment. ad* 1. *Cor.* 8. & 10 & *ad Matth.* 18. adhaec *Locor. commun. Scriptores de Scandalo*: imprimis eruditos *Tractatus* à Theologis Anglis & Scotis (*Parkero*, *Amesio*, *aliisque Anonymis*) editos *contra Reliquias quasdam ceremoniales de Cruce*, *Genuflexione*, *Altari &c.* IX. Ad omnia exercitia sacra & ecclesiastica (nominatim ad Orationes &

& Hymnos) requiri devotionem non tantum virtualem, sed actualem & formalem: non tantum volaticam & ejaculatoriam, sed statam, continuam, & ex professo susceptam, Vide *Asceticam nostram de Meditatione*, & *de Devotione*. Atqae hae quidem hypotheses, & postulata, quae praemittimus & reponimus imprimis illis, qui à Papatu secesserunt, & tamen parum consonae suae doctrinae organicam Musicam in cultu divino defendunt. Addimus nunc paucula haec διδόμενα, quae libenter concedimus, nec alicui de iis controversiam movemus. I. Honestum & moderatum usum Musicae ad honestam oblectationem esse licitum. II. Etiam maximè artificialis ac chromaticae, tam instrumentalis, quam vocalis. III. Talem Musicam etiam facere ad gloriam Dei; & ad hunc finem esse referendam, juxta cum omnibus aliis actionibus nostris ad vitam animalem, aut civilem pertinentibus. 1. *Cor.* 10. *v.* 31. IV. Esse etiam aut posse fieri, aliquando & alicubi occasionem sive remotam sive propinquam, mentem animumque ad Deum elevandi. V. Rectè modulos Musicos voce & instrumento decantandos, aptari verbis & rebus sacris. VI. Talem Cantum purè instrumentalem, aut mixtum ab eo qui capit, posse privatim usurpari quotiescunque & tempus fert, & cor cum Davide (*Psal.* 57. 8.) paratum habet; idque ad testandos aut incitandos affectus spirituales. VII. Posse aliquem cum aeramentorum, aut Organorum concentum aut aliam quamcunque instrumentorum modulationem audit, & occasione modulationis harmonicae recordatur Psalmi seu Hymni, cui modulationem illam aptatam intelligit; posse, inquam, illum occasione istâ memoriali sponte se ingerente uti ad ejaculatorias meditationes, aspirationes, doxologias, &c. Sic tamen ne iis observationibus conscientiam astringat, aut sacramentale [pag. 548] aliquod inde fabricet, aut ritum mysticum, aut simile quid. VIII. Organorum, cornuum, lituorum, fistularum, aeramentorum, aliorumque quorumvis instrumentorum concentum, posse magnificentiâ aut Magistratuum aut hominum privatorum (quorum rationes id ferunt) in locis publicis constitui & exhiberi, ad honestam & communem Civium & Advenarum oblectationem: qui est finis generalis proprius, & primarius: etiam ad oblectationes aut occasiones sacras ac religiosas; qui est usus particularis & incidentalis, respectu quorundam hominum & quarundam cantionum, quando scil. Melodis tonum psalmi aut alterius cujusque cantionis sacrae modulari visum fuerit, & modulatio illa inciderit in hominem & toni & verborum (quibus vulgò tunc ille aptatur) aequè gnarum; insuper adferentem nunc cor ab aliis ordinariis & honestis curis paulisper sequestratum, ac spirituali aliquo tactu atque afflatu illo tempore continuo, aut saltem per intervalla, stimulatum. IX. Liberum esse quibuscunque locis, & temporibus ordinariis aut extraordinariis modulationes illas exhibere; modo quis libertatis suae usum lege caritatis & prudentiae ita temperet ac moderetur, ut homines sàtis evidenter distinguere possint oblectamenta illa Musica, à cultibus religiosis, & exercitiis ecclesiasticis; modo etiam negotia publica sacra aut profana, magis necessaria, per illa non incommodentur.

§. 3. Nunc formandus est status controversiae: quo dextrè constituto, facile controversiae determinari poterunt. Quaeritur ergo, an Musica instrumentalis seu Cantus organicus sive seorsim, sive Musicae vocali immixtus, sit aut necessaria aut saltem utilis pars cultus publici in Ecclesiâ: seu an sit aut pars, aut actus Religionis; saltem conditio, requisitum, medium, adminiculum Religionis publicè aut communiter in Ecclesia N. T. exercendae, idque ex jure divino. Ac *Primo* Gentiles,

tiles, ut comoedias, ludos suos, sic & instrumentorum strepitus Diis suis consecrârunt, eosque Templis & sacris eorum intulerunt. Erant enim ludi omnes in Graeciâ aut gymnici, aut musici, aut scenici. Ludi seu agones musici occupati erant in carminibus ad Deos, seu hymnis, adhaec in threnis, paeanibus, dithyrambis; ut est apud *Platonem Lib.* 3. *de Legibus sub finem. Proclus in suâ Chrestomachiâ* (quae exstat apud *Photium in Bibliothecâ Lib.* 239.) melici carminis tria genera recenset, quorum alia ad Deos pertinent, alia ad homines, alia ad fortuitas calamitates. Ad primam classem refert hymnum, prosodion, paeanem, dithyrambum, nomon, adonidia, jobacchum, hyporchemata. Quorum descriptiones illic videat, cui vacat. Breviter tota illa antiqua Musica dicebatur divinâ, Diis amica, ejusque omnis scientia vel ad Deorum honores, vel ad juventutis institutionem referebatur; teste *Plutarcho de Musicâ*: à quâ religiosâ scil. Musica, conqueritur *ibidem* nimis recedere effoeminatam illam & theatralem. Atqui totum theatrum scenicum [pag. 549] cum omnibus aliis ludis & spectaculis Deorum honori & cultui dedicatus erat, ejusque partem faciebat: ergo & Musica theatralis. Vide *Exod.* 32. cum 1 *Corinth.* 14. *vers.* 7. 8. & *Tertullian. de Spectaculis.* cap. 10. *Quae vero voce, & modis, & organis, & lyris transiguntur*, &c. *Daniel.* 3. *vers.* 5. mos idololatrarum innotescit, ubi dedicationem & adorationem imaginis omnes jubentur celebrare, atque ad auditum *sonum cornuum, fistulae, citharae*, &c. Porro de Theatrali, atque adeo universâ Musicâ veterum, & instrumentis Musicis, videri possunt, quae studiose collegit *Jul. Caes. Bulengerius lib.* 2. *de Theatro. Secundo*, Judaei hodierni, ut censent totum illum V. T. partim typicum, partim ambulatorium cultus divini externum modum retinendum; sic etiam Musicam sacram, quae 1. *Paralip.* 25. describitur. Ne quid dicam, de antiquorum Judaeorum ante Christum κακοζηλίᾳ Ethnicâ, cujus specimen dabant in funeribus. *Matth.* 9. 23. ubi memorantur αὐληταὶ tibicines. De Musica funerali Gentilium vide *Gutherium Lib.* 1. *de Jure Manium cap.* 23. *Commentatores ad Persii Satyr.* 3. & *Pricaei Notas ad Matth.* 9. *vers.* 29. Morem illum Gentilium non tantum imitati sunt Judaei, sed & consuetudinem postea quasi legem habuerunt: siquidem credendum Mischnae Thalmudicae in Codice *Cetoubot* cap. 4. §. 4. *R*, *Jehuda dixit*: *etiam pauper qui est intra Israelitas non praebebit* (uxori scil. in captivitate mortuae) minus quam שני חלילים ומקוננת id est, *duas tibias, & lamentatricem.* Idem iisdem verbis repetit Maimonides in אישות cap. 14. ubi addit: *si dives sit, fiant omnia secundum dignitatem. Nebrissensis in suâ Quinquagenâ cap.* 46. *ad Matthaei locum cit.* observat tibias in funere puerorum & puellarum adhiberi solitas, juxta illud Statii in 6. Thebaid. *Tibia, cui teneros suetum deducere manes*, in funere virorum tubas, juxta illud Persii Sat. 3. *Hinc tuba, candelae* &c. Et *Lactantii* dictum, quod *ibid.* citat; & ex illo *Joh. Drusius in Praeteritis.* Tertull. de spectac. cap. 10. tibias & tubas vocat *duos inquinatissimos arbitros funerum & sacrorum. Grotius in Notis ad Matth.* 9. *v.* 23, vanam hanc pompam funebrem videtur excusare velle, cum dicit in lege Dei non fuisse prohibitam. Hunc in finem statuit morem illum non fuisse à Gentilibus ad Judaeos traductum, sed apud ipsos antiquissimum. Quod tamen de tibiis aliove cantu instrumentali minimè probatur. Illud *Jeremiae* 9. *v.* 17. ab illo allegatum praeficarum, non tibiarum, aliquam antiquitatem (saeculis aliquot ante Christum) non vero antiquissimam in familiis Patriarcharum aut ante ingressum Israelitarum in Aegyptum ostendit. Et sane tempore Jeremiae ac toto tempore Regum,

gum, immo & Judicum κκκοζηλίᾳ quâdam vacuas observationes & superstitiones, immo & crassissimam idololatriam à Gentilibus ad Israelitas fuisse derivatam, *Scriptura* passim testatur; nec ignorare potest, qui antiquitates gentis illius leviter modo inspexerit. Quod adfert de funerali pompâ, eam non esse novitium inventum, sed exemplo Abrahami, Isaaci, [pag. 550] Jacobi, Josephi, subnixam: id tibias & praeficas non magis inferre potest, quam carnis incisionem *Levitic.* 19. prohibitam. *Tertio*, Pontificii quia sequioribus & corruptissimis saeculis sensim sine sensu in ipsorum templa & sacra irrepserat haec quasi theatralis Musica, coguntur nunc eam defendere, aut saltem excusare, ne videatur Ecclesia eorum reformatione aliquâ indiguisse. Est autem usus ejus 1. in horis canonicis, seu officio divino, quod in Ecclesiis publicè peragitur; nominatim in vesperis solennibus. 2. in celebratione festorum: sive ea stata sint & ordinaria; sive extraordinarii dies eucharistici, cum more solito resonant: *Te Deum laudamus*. 3. in celebratione solennis missae; quae ideo à Cantu vocali & instrumentali vulgò & distinctè dicitur **een singende Misse**/ q.d. *missa cantans*. Quanta autem profanitas cum Organis illis succreverit (ut peculiaris maledictio divina comitari solet omnem humanam ἐθελοθρησκείαν) nos non dicemus, sed Lectorem ad ipsos Pontificios ablegamus; *Cajetanum in Summulâ in voce Organon p.* 519. & in 22. *qu.* 91. *art.* 1. & *ibid. Gregor. de Valentiâ disputat.* 6. *qu.* 9. *Barthol. Fumum in Armillâ, Organum. Viguerum Institut. fol.* 62. *Erasmum in Notis ad* 1. *Cor.* 14. & in earum Apologiâ dversus Albertum Pium. tit. de Cantu p. 127. ubi ait *in sacello Pontificis talem vocum garritum* (sic appellat Musicam πολύφωνον) *audiri, concionem fere nunquam: talem & audiri in aulâ Caesaris, aliorumque Regum.* Adde *Navarrum in Manuali c.* 12. §. 87. & *Tract. de Oratione & horis c.* 17. Ipsum *Concilium Tridentinum sess.* 22. ubi de evitandis in celebratione Missae. *Thomam Sanchez. in Praec. Decalogi lib.* 2. *c.* 37. imprimis *Lindanum in Panopliâ Lib.* 4. *c.* 78. Verba ejus, & reliquorum hic non describimus, relinquentes cujusque Lectoris industriae Authorum bonâ fide à me allegatorum inspectionem. Porro Organorum hunc usum, defendit Jesuita *Bayllius in Catechesi part.* 2. *qu.* 36. eundem tenuiter potius excusat, quam defendit *Cajetanus in Summulâ*, & post eum *Fumus loc. cit.* quod scil. liceat; Zwarez tom. 2. de Religione tract. 4. lib. 4. c. 8. adhuc timidius defendit: *Cantum illum nec per se malum esse nec simpliciter jure ecclesiastico prohibitum.* Audacius Episcopale, seu Cerimoniale Episcoporum lib. 1. c. 28. *Decet*, inquit, *in Ecclesia Organum, & Musicorum cantus adhiberi; in omnibus scil. dominicis, & festis* (exceptis nonnullis) &c. *& quotiescunque Episcopus solenniter celebraturus Ecclesiam ingreditur, aut re divinâ peractâ discedit,* &c. *Item in ingressu Legati apostolici, Cardinalis, Archiepiscopi, aut alterius Episcopi &c. Donec praedicti oraverint, & res divina sit inchoanda. In matutinis, quae solenniter celebrantur in festis majoribus &c.* Addit *ibidem* quoties, & quando, aut consequentibus aut alternatim organum pulsandum &c. Quas nugas ibi vide. *Corn. à Lapide in* 1. *Cor.* 14. dicit *in Lemmate marginali* Musicam commendari ob tres rationes; sed in ipso contextu nullam aliam antithesim facit adversus Cajetani sententiam [pag. 551] quam: *Sed usus jam Christianorum habet contrarium ut cum Davide Organis subinde & Musicâ in sacris utantur:* & p. 110. 5. *Probatur breviter ex usu Ecclesiae: nam fere in universo orbe Christiano haec consuetudo vel approbatur, vel toleratur, &c.* Quo haut obscurè innuit, se Cajetano non posse interiori conscientiâ oblo-

obloqui. In *Commentar. ad Syracid.* 32. videtur apertius loqui, & *ad Exod.* 15. *Lorinus Comment. in Sapient. c.* 19. & ante eum *Joh. Stephanus Durantus Lib.* 1. *de Ritibus Eccles. c.* 13. *Demochares de celebratione Missae c.* 3. paulo confidentius videntur velle defendere. Cum quibus faciunt *Schultingius part.* 1. *Anacris. hierarchicae lib.* 11. *pag.* 148. & *lib.* 1. *pag.* 51. qui ibidem Organa contra Calvinistas, speciatim c. Zepperum & synodos Dordracenam ac Middelburgensem defendisse se dicit *Tom.* 4. *Bibliothecae sancto part.* 2. *in Confutatione Synodorum Belgicarum, & in suo Prochiro part.* 2. *Idem lib.* 11. *pag.* 148. commendat *Langecrucium in speculo de Canonicis & Divinis Officiis. Bellarminus* admodum trepidè mussitat pro Organorum cantu in Papatu nunc usitato *Lib.* 1. *de Bonis Operibus in partic. c.* 16. 17. In statu controversiae non audet Organorum vel semel mentionem facere, sed calumniosè & subdolè disputat contra nos & multa probat de Cantu sacro in genere: tantum in cursu disputationis ἐν παρόδῳ & datâ occasione etiam meminit Organorum, quippe quae ad *Deum colendum simpliciter referantur:* sic tamen vellicabat ipsum conscientia ut desinat in hanc tenuem conclusionem p. 2686. (edit. in 8.) *Propter infirmos in ecclesiâ retinenda.* Quomodo fluctuet *Raphael la Torre ad* 22. *quaest.* 91. *art.* 2. *Disput.* 1. ex sequentibus ipsius verbis cognosce: „Dico primo: „In Ecclesiâ Christi (in divinis scil. officiis) non fuit frequens usus Musicorum in„strumentorum corporalium, ut lyrae, cytharae & similium divinis laudibus decan„tandis, &c. ubi citat *ibid. Augustin in Ps.* 32. & *Justinum Martyrem in quaest.* 107. „&c. Secunda ratio desumitur à *D. Thom, ex philosopho* 8. *Politic.* formanda in „hunc modum: Hujusmodi musica instrumenta magis animum movent ad delecta„tionem, quam per ea formetur bonus aliquis affectus conductus ad devotionem, vel „formandos bonos mores, &c. *Secundo dico*, per accidens & indirectè praefata instru„menta musica possunt excitare ad pios affectus conducentes ad devotionem & mores „componendos, &c. ex quo fit ut usus eorum non sit omnino ab Ecclesiâ relegatus, „sed parcè acceptandus, nec extendendus: quia his quae per se inutilia sunt ad ali„quem finem, & per accidens utilia, utendum est raro & parcè. Unde cum modera„tione in magnis celebritatibus usus est tibiarum, Hispanè, *ministriles.* Secus di„cendum est de Organorum usu, qui propter gravitatem & modestiam instrumenti „& propter commoditates, quas in eorum pulsatione cantores Ecclesiarum percipiunt „jam ab Ecclesiâ acceptatus est, & solis sacris applicatus, quamvis, ut refert Caje„tanus, hic coram summo Pontifice nunquam pulsentur. [pag. 552] Circa quae „*Cajetanus* notat duo. *Primum* tempore D. Thomae non fuisse organorum usum. „*Secundum*, cavendum ne in his pulsandis subrepant abusus, quos in cantu diximus „reperiri posse, &c Primum autem non expressè habetur in B. *Thoma:* fortasse suo „tempore erat rarus eorum usus, qui ob id nullus dicitur esse, aut quia à paucis „agnitus. Nihilominus Organorum usum non esse recentem probat *Julianus* multo „antiquior quam *D. Gregorius super cap.* 32. *Jobi;* & plures alii quos citat *Durantus* „*de Ritibus Ecclesiae lib.* 1. c. 13. Igitur ad argumentum quod est Petri Martyris „improbantis organorum & cantus ecclesiastici usum respondetur, Christianos non „teneri abjicere omnes ceremonias Judaeorum: Nam decimationem, primitiarum „largitionem, & alias multas retinent: sed eas tantum tenentur explodere, quae „figurae erant alicujus mysterii erga Christum venturum, ut esum agni paschalis, „circumcisionem, neomenias, & sabbatha: usus autem cantus & musicorum instru„mentorum non erant hujusmodi, sed media quaedam ad excitandam devotionem

„plebis

„plebis. Quod si aliqua figuralia erant non quidem Christi venturi, vel alicujus ad „id pertinentis; unde non continuo, atque Christiani his utuntur, Judaïzare dicendi „sunt. *Quartò*, ex hodiernis Lutheranis cantiones latinas, concentus Harmonicos, & Organa Musica in Templis ex professo argumentis defendere conatur *Eckhardus in Fascic. Controv. Cap.* 21. Ante ipsum idem conati, *Jacob. Andreas in colloqu. Mompelgardensi part.* 2. Brentius in Homil. de Poenitentia Homil. 14. ubi in titulo & in ipsâ homilia statum controversiae facit, de *cantu ecclesiastico, & Organo*: rationes tamen nihil praeter cantum ecclesiasticum concludunt. *Quinto*, sunt nonnulli, qui ut reliquias ceremoniarum in Angliâ, sic & Musicam Organicam in regio sacello & cathedralibus Ecclesiis defendunt, aut excusant. Inter quos *Whitgiftus in Resp. ad Admonitionem p.* 206. Nihil tamen de illis *in Constitutionibus Ecclesiasticis Episcoporum anni* 1603. nec *in Liturgianâ Anglicanâ:* nullus etiam usus eorum est in Ecclesiis parochialibus sive extra sive inter exercitia Religionis; adeo ut perperam Eclesiis Anglicanis seu Ecclesiae Anglicanae universim organicus hic cultus à nonnullis tribuatur. Oxonienses in Responso suo, humili petitioni Ministrorum anno 1603. quâ petunt *ut cantus ecclesiastici Musica ad meliorem aedificationem formaretur;* nihil opponunt, nec praxim tunc receptam defendunt; sed tacitè videntur concedere moderationem & reformationem hic adhiberi posse: saltem Organa ne semel quidem nominant. Quidquid sit de Musicâ & Organis alicubi in Anglia relictis, non memini tamen à Theologis eorum statui, esse adminiculum, immo & partem cultus divini itidem ut in V. T.; quod faciunt *Autores Pontificii*, & *Eckhardus* modo cit., ut ex argumentis eorum infra refutandis evidenter deprehendimus. Attingit hanc causam *Maxwellus* theologus Scotus *in tract.* vernaculo, [pag. 553] de *Praestantiâ Ecclesiae Anglicanae supra Genevensem.* Nos statuimus cum Reformatis Theologis infra citandis, Musicam organicam nec adminiculum conveniens, nec partem, nec appendicem esse cultus divini, seu Ecclesiastici; quidquid sit de ejusdem usu aut tolerantia, variis in locis, quae ad huc obtinent.

IV. Argumenta nostra sunt partim directa, partim indirecta. Directa sunt ista. 1. *Arg.* Quia Christus & Apostoli, aut apostolica Ecclesia tali Musicâ non sunt usi, nec docuerunt eâ uti, ad majorem devotionem aut perfectionem aliquam cultui ecclesiastico adferendam. Qui ergo eam adhibent, tacitè innuunt se sapientiâ, aut zelo, aut abundantiâ & felicitate quadam praestare Ecclesiis apostolicis II. *Arg.* Quia non tantum non excitat, auget & confirmat spiritualem & rationalem animi devotionem ac cultum; sed contra ea impedit, frangit, dispargit, emollit, & inferiores delectationes abducit, & ab interiori gustu coelestis ac divinae ineffabilisque voluptatis & gaudii (1. *Petr.* 1. 8. cum c. 2. 3.) abstrahit. Hanc rationem egregie exprimit *Thomas* & cum eo Cajetanus 22. qu. 61. art. 2. *Sicut Philosophus dicit in* 8. *Politic. neque fistulas ad disciplinam est adducendum, neque aliquod aliud artificiale Organum, puta cytharam, & si quid talè alterum est: sed quaecunque faciunt auditores bonos. Hujusmodi enim musica instrumenta, magis animum movent ad delectationem, quam per ea formetur interius bona dispositio.* III. *Arg.* Quidquid in cultu publico nec aedificat, nec aptum est aedificare Ecclesiam, illud non est adhibendum: quamvis in se esset praestantissimum: sed talis est Musica organica: Ergo. Probatur major ex 1. *Cor.* 14. 12. 16. 17. 19. 26. Probatur minor, quia dum Organum aut solum, aut per antiphonas canit, non intelligit Ecclesia aut modulationem πολύφωνον,

aut

aut verba sacra, quibus modulatio illa dicitur aptata, & consequenter non potest dicere *amen.* Vide quaeso 1. *Cor.* 14. 7. 8. 9. 10. 11. 14. 16. Hanc rationem agnoscere coguntur adversarii; ita ut Ceremoniale Episcoporum lib. 1. c. 28. cantum vocalem organico oppositum exsertè vocet *intelligibilem: Sed cum dicitur symbolum in missâ, non est intermiscendum Organum, sed ea per chorum cantu intelligibili proferatur.* Et paulo ante: *Sed advertendum erit, ut quandorumque per Organum figuratur aliquid contrari, seu responderi alternatim versiculis hymnorum, aut canticorum, ab aliquo de choro intelligibili voce pronuntietur id, quod ab organo respondendum esset. Et laudabile esset, ut aliquis cantor conjunctim cum organo voce clarâ idem cantaret.* Zwarez tom. 2. de Relig. tract. 4. lib. 4. c. 8. idem optat, & rationes addit, ut *integritas orationis vocalis perficiatur, nam per solum sonum instrumentorum non videtur sufficienter fieri oratio vocalis, qualis debet esse oratio in choro.* Ibid. ad *σόφον φάρμακον* quaesitum à Ceremon. Episcop. modo cit. sic excipit. *Quando in solo Organo sine ullo cantu dicitur versus, solet chorus sine cantu recitare versum illum:* [pag. 554] *quod sufficit quidem ad integritatem horae, non tamen videtur ita conveniens ad satisfactionem populi, & publicae orationis: immo quando id fit in symbolo* Navarr. sup. n. 44. *&* 45. *& clarius* 49. *judicat esse peccatum.* IV. *Arg.* Quidquid fertilis occasio est multorum malorum, & obnoxium multis abusibus; illud in cultu publico non est adhibendum, siquidem sit adiaphorum, aut saltem per se non necessarium aut ita utile: Sed talis est Musica organica; praestat ergo eam in Templis non promovere, cum damnum spirituale inde emergens & periculum majus sit, quam utilitas. Minorem probat experientia, & ratio; utramque satis innuunt *Autores Pontificii supra cit.* imprimis *Lidanus in Panopl.* & *Cajetanus ad* 22. *qu.* 91. *art.* 2. confer *Bellarm. loc. cit. p.* 2686. & *Episcopale p.* 39. a *Bochell. lib.* 1. *Eccles. Gallic. tit.* 7. *cap.* 23. — 31.

Argumenta indirecta sunt partim ab absurdis consequentibus, partim ad hominem. Illa sunt. 1. *Arg.* quia redolet Judaismum, seu cultum peculiarem infantilem & oeconomicum V. T.; & pari jure possent in Ecclesias N. T. introduci tintinnabula Aaronis *Exod.* 28. 34. 35. tubae argenteae sacerdotum *Numer.* 10. 2. 4. cornua Jobel. *Levit.* 25. 9. cytharae, nablia, cymbala, cum Levitis cantoribus 1. *Paral.* 25. 16., atque adeo universus cultus oeconomicus, seu egena elementa mundi, ut loquitur *Apostolus Galat.* 4. Quod idem de aeramentis seu campanulis dicendum; quos Gerson apud *Bochellum Lib.* 4. *Decret. eccles. Gallic. tit.* 3. *cap.* 1. pari passu ire facit cum organis. Atqui hoc esse absurdum rectè observat Thomas loc. cit. *In veteri Testamento usus erat talium instrumentorum, tum quia populus erat magis durus & carnalis; unde erat per hujusmodi instrumenta provocandus, sicut & per promissiones terrenas: tum etiam quia hujusmodi instrumenta corporalia aliquid figurabant.* Exceptiones ad hoc argumentum infra diluemus. II. *Arg.* quia est κακοζηλία Ethnica & cum eorum cultu convenit: quod absurdum. Gentiles enim ut ludos, spectacula sic & Musicam immiscebant suis solemnitatibus & sacris. Ita Ctesibius suum ῥυτόν, quod appulsu aquarum & bellicum canebat & hilares festosque modos, in Templo Zephyri (al. Veneris Arsinoes) dedicabat. Vide de hydraulicorum inventoribus *Bulengerium Lib.* 2. *de Theatro cap.* 31. *&* eundem *de veterum Musicâ theatrali à cap.* 2. &c. Testis est Lactantius lib. 2. c. 7. *Ethnicos ad templa ventitare, non tam religionis gratiâ, quam ut videant quod oblectet.* III. *Arg.* Sequeretur, & multa alia sensi-

sensibilia ac carnalia, in gratiam aliquorum carnalium aut rudium qui illis afficerentur, in publicum cultum introducenda; tripudia scil. theatra, ludos, & quaecunque aurium atque oculorum oblectamenta: sed hoc absurdum. Sed *Excip.* nihil recipi volumus, nisi quod decorum, aut olim in V. T. usitatum. *Resp.* cur ergo non introducuntur tintinnabula, tubae, cymbala, cytharae, fistulae & Davidis Musica ac saltatio? & choreae Israelitarum *Exod.* 15. &c. Unde probabunt illa instrumenta & illos ritus magis [pag. 555] indecora, quam Organa ipsorum, & Organis addita saepe cornua aenea? IV. *Arg.* Sequeretur Ecclesiam & apostolicam, & antiquam per tot saecula, fuisse minus devotam, aut saltem minus attentam ad excitandam Auditorum, praesertim rudiorum & infirmiorum, devotionem: quae omnia absurda esse fatentur aut fateri coguntur ipsi Pontificii, aliique antiquitatis admiratores, qui aliàs nostra sacra omnia ad modulum antiquae Ecclesiae exigi & revocari volunt. V. *Arg.* Sequeretur exercitia pietatis publica seu ecclesiastica (inter quae est doxologia, seu laudatio Dei per Psalmos & Hymnos) posse fieri sine Ecclesiâ, restringi ad certas quasdam personas ad id peculiariter quasi deputatas & consecratas, Organistas scil. & illis subinde adjunctos cornicines, & Musicos seu pueros chorales. Sed haec absurda, & repugnantia *Ephes.* 5. 19. *Coloss.* 3. 15. 16. 17. & praxi primitivae Ecclesiae, apud *Tertull. in Apologet. c.* 2. ex *Epistolâ Plinii Secundi. Justinum apol.* 2. *Basilium Epist.* 63. *Chrysostom. in Iesa.* 8. *homil.* 1. Et fatetur *Baronius* atque ex antiquitate ostendit anno 60. §. 28. olim promiscuè una cum Clericis in Ecclesiâ cantasse & Populum; innovationem autem factam demum in *Concil. Laodiceno can.* 15. VI. *Arg.* Sequeretur universam Ecclesiam propter carnales & rudiores quosdam esse privandam tanto temporis spatio nobilissimâ & praestantissimâ ratione adducendi homines ad Deum; quae est per praedicationem, lectionem, orationem, intelligibilem & communem psalmodiam: Sed absurdum pretiosas conventuum publicorum horas iis dilapidari, & animas famelicas meris furfuribus seu follibus & vento inflatas potius quam pastas dimitti: quod obtinuisse in Papatu ex *Erasmo* supra audivimus. *Nobilior modus est provocandi homines ad devotionem, per doctrinam & praedicationem, quam per cantum;* ait Thomas loc. cit. Quid dixisset de sono Organorum, siquidem illum in Templis tunc audivisset?

Argumenta indirecta, κατ' ἄνθρωπον seu ad hominem sint ista I. *Arg.* Figuratio ista & πολυποικιλία cantus instrumentalis repugnat simplicitati, introversioni spirituali, abstractioni, & mentis nuditati, atque elevationi ab externis & corporeis; quam tantopere devotis commendant, *in Tract. de Contemplatione & Theologiâ mysticâ;* de quâ nos egimus *in Disp. De Meditatione*, & *de Devotione*. II. *Arg.* Repugnat simplicitati, & cautae moderationi antiquae Ecclesiae in usurpando cantu vocali & intelligibili: quae tanta fuit, ut etiam tempore Augustini Episcopi Occidentales essent, qui nullum cantum reciperent, fatente *Alberto Pio loc.* supra *cit.* Et sane ab Occidentalibus Ecclesiis serò receptum esse, & primò certâ occasione introductum ab Ambrosio Mediolani constat ex *Augustini Lib.* 9. *Confess. c.* 7. III. *Arg.* Repugnat simplicitati cantus; quem nec fractione, nec harmonicâ vocum multiplicatione figurari, atque ita homines ab attentione abduci voluerunt tam antiqui, quam ipsi Pontificii: nedum ut confragosa illa Organorum harmonia turbari & à mentis contractione [pag. 556] atque intentione dimoveri debeant. Fuit cantus veterum distincta quaedam & graviter modulata pronuntiatio, à quo aberant luxuriantes vocum flexus & consonantiae.

Athana-

Athanasius, laudante *Augustino loc. cit.* jubebat lectorem tam modicè vocem flectere, ut magis recitantem quam cantantem referret. Idem lib. 10. c. 33. *Cum mihi accidit, ut me amplius cantus, quam res quae canitur, moveat, poenaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem.* Idem facit *Bernardus in Meditat. c.* II. Hieronymus in Ephes. 5. 19. ubi dicit, *tragoediarum in morem guttur & fauces medicamine non leniendas, ut in ecclesiâ theatrales moduli audiantur & cantica.* Vide & confer *Concil.* VI. *Constantinop. in Trullo can.* 75. Et Dionys. Carthusian. tract. de *Vitâ sacerdotum* art. 20. ubi in officio divino prohibet vocem fractam, & discantum: *quamvis,* inquit, *discantus provocet specialiter quosdam ad devotionem & contemplationem coelestium, multum tamen revocare videtur ac impedire ab advertentiâ sensus etiam propriae orationis ejus qui audit, & orat.* Anonymi summa virtutum & vitiorum (cit. ibidem à *Carthusiano*) ait: *sicut ventus facere solet crispationem in aquâ, sic ventus vanitatis hanc crispationem fractionemque vocis facere solet.* Johannes XXII. in Extravag. comm. lib. 3. tit I. perstringit cantores sacros, qui melodias *loquetis intersecant, discantibus lubricant, triplis & motetis vulgaribus nonnunquam inculcant, &c.* Quae omnia severè prohibet, hâc solummodo clausulâ exceptionis cedens quasi torrenti usus aut abusus: *Per hoc tamen non intendimus prohibere, quin interdum diebus festis praeci puè &c. aliquae consonantiae, quae melodiam sapiant, puta octavae, quintae, quartae, & hujusmodi supra cantum ecclesiasticum simplicem proferantur: sic tamen ut ipsius cantus integritas illibata permaneat, &c. Albertus Pius loc.* supra *cit.* rejicit omnem cantum πολύφωνον, seu Musicalem. *Filesacus Lib.* 2. *Selector. tit. de cantu eccles.* §. 12. 13. notat flexuras, & voces vinnulas, secabiles, collisibiles, &c. IV. *Arg.* Quia alia instrumenta Musica non sunt usurpanda in Ecclesiâ; ut sancit *Ceremoniale Episcopor. lib.* I. *c.* 23. & cavet *Bellarminus c.* 17. *cit. p.* 2686. & *Zwarez loc. cit.* (quamvis in discursu fluctuet, & sibi more solito contradicat): Ergo à pari nec Organa, nedum confragosa Musica organica. Immo si quid tolerandum, simpliciora instrumenta majori jure tolerari possent, ut aenua cornua, tubae, testudines, cytharae, &c. & argumenta Pontificiorum ab exemplo V. T. & ab excitatione devotionis, & laude divinâ deducta, aequè pro his stringunt, ac pro Organis V. *Arg.* Quia non inhaerent praxi venerandae Antiquitatis: quod unicè tamen affectare se ubique praetexunt; sed manifestè novitates Graecorum antiquae & gravi devotioni hâc in parte praeferunt. Nam *Primo Organi* inventionem novam esse diffiteri non possunt. *Caesar Bulengerius Lib.* 2. *de Theatro c.* 31. refert ad tempora Juliani Apostatae. *Lorinus in Comment. ad librum Sapientiae c.* 19. *v.* 17. & *Polyd. Virgil. Lib.* 3. *c.* 7. negant de inventore [pag. 557] constarė. Sunt qui Gereberto seu Sylvestro II. tribuant; alii Georgio Veneto sacerdoti, alii antiquioribus (ut refert idem *Polydorus loc. cit.* & *Genebrard. in Chronol.*) sed merae conjecturae sunt. Quidquid sit, Graecis seu Orientalibus inventum hoc tribuendum, docet *tum* genius eorum, *tum Annales Francorum de gestis Pipini,* & *Aventin. Lib.* 3. *histor. Bojorum;* & *Marianus Scotus;* qui referunt à Constantino Copronymo per Legatos Organum dono missum, tanquam admirandum & rarum quid: & agnoscunt hanc Historiam *Baronius anno* 766. §. 21. & ante eum Genebrardus in Chronographiâ ad ann. 715. qui addit *hactenus* organa illa *Gallis & Germanis fuisse incognita.* Refert praeterea *Aimoinus lib.* 4. *Histor. Francorum c.* 113. presbyterum quendam Graecum nomine Georgium Organum more Graecorum Imperatori Ludovico composuisse, Lorinus loco cit. fatetur *organum* cap. 19.

19. lib. sapientiae V. 17. (gr. ψαλτήριον) ad omne instrumenti musici genus accommodari; *deinde juxta vulgi praesertim sermonem ad certum, cui folles adhibentur, & cujus nominis rationem Isidorus refert ad vulgarem* (nota) *Graecorum consuetudinem.* Ibidem citat *Augustin. in Psal.* 56. & *Amalarium lib.* 3. *de Eccles. offic. cap.* 8. Confer de novitate Organorum *Hospinian. Lib.* 2. *de templis cap.* 23. & *part.* 1 *Histor. sacram. lib.* 3. *c.* 3. Ex Lutheranis *Micraelius in Syntagm. Histor. eccles. p.* 537. dubitationem suam de eorum antiquitate profitetur. *Secundo*, usum nullum in Templis passim receptum reperimus, nisi post tempora Thomae Aquinatis qui floruit anno 1270; & suffragantur nobis *Cajetanus* & *Navarrus loc. cit.;* & *hic in Libr. de Horis & Oratione c.* 16. 17. Ut & *Gregor. de Valentia ad* 22. *qu.* 91. *art.* 2. Pro antiquitate paulo antiquiori contra hos obnituntur *Joh. Stephanus Durantus de Ritib. Eccles. loc. cit.* & cum eo *Zuarez* ac *Molanus lib.* 2. *de Canonicis cap.* 40. *loc. cit.* allegantes *Durantem in Rationali lib.* 4. *cap.* 34. qui coaetaneus Thomae. Sed Respondetur, tempore Thomae Aquinatis, & forte ante, usum aliquem eorundem fuisse; sed in Regum aut Magnatum Sacellis, aut quibusdam Templis, cathedralibus; quomodo & Comoediae alicubi in Templis exhibitae, aliaque istius farinae mundana excrementa: non tamen in Ecclesiis communem, nedum ecclesiasticè & communiter praescriptum aut receptum: Quod non obscure fatetur *Molanus c.* 40. & satis colligitur ex *Extravag. Johann.* XXII. *modo cit.;* Insuper & argumento est, quod coram Romano Pontifice Ecclesia nunquam utatur (testibus *Cajetano, Navarro, Molano*) in *signum*, inquit Molanus, *quod eorum usus in Ecclesiâ sit novus, aut saltem non omnino antiquus.* In Ecclesiâ Cathedrali Leodiensi usque ad annum 1585. (quo *Molanus* edebat *Tract. de Canonicis*) alternatim sive ab utroque latere habent Musicam, absque usitato passim Organorum usu. Est & alterum quod ab antiquitatis Organorum Assertoribus obtendi solet: Tempore Vitaliani Papae anno 606. usum eorum in Ecclesiâ coepisse, & post annum 820. tempore Ludovici [pag. 558] Pii, *Resp.* esse meras conjecturas, uti disces ex Molano: *Opinor autem*, inquit, *Christianissimos Principes* (Ludovicum, & Reges Galliae) *Organa antea apud eos inusitata, de quibus gratiarum actiones Deo reddiderunt, mox ad ecclesiastici officii usum, exemplo Sanctorum Patrum* (Davidis scil. & Salomonis, ut mox explicat cum & ex *Durante*) *transtulisse.* Videtis nunc insignem demonstrationem antiquitatis, & catholicismi. A Constantino Copronymo, vide in *Annal. Baronii*) prima instrumentorum origo in Occidente, atque adeo occasio usus ecclesiastici; à Regibus verò Galliae sero usus eorum (in Aulâ eorum credo, postea in aulico & privato Sacello & sic deinceps) promanavit. Haec scil. autoritas & εὐταξία statutorum, & cultus ecclesiastici. De Vitaliano *Platina* hoc refert (ex quo habent *Baptista Mantuanus*, & *Baleus:* sed quae fides ejus narrationi habenda, puto constare ex modo dictis: nisi forte concedat quis eum in privatum usum & oblectationem (quippe insignem Musicum) tale Organum sibi curasse. Hinc videmus, quo jure Bayllius Jesuita in Cateches. loco supra cit. exclamet: *Usum esse antiquissimum. Tertio* cantum vocalem figuratum seu Musicalem demum coepisse alicubi in Occidente circa annum 735. observat *Daneus Isagog. part.* 4. *lib.* 4. *c.* 22. Et certe privata atque ἄτακτα fuisse ausa, non communem τάξιν ecclesiasticam, constare arbitror ex *Extravag. Joh.* 22. & *Summa Virtutum*, & *Dionys. Carthus.* supra *cit.:* ad quae nihil respondere potest Molanus de Canonicis lib. 2. c. 39. quam: *Sed si per discantum, & fractionem vocis, intelligatur cantus, & modulatio*

dulatio secundum artem Musices, haec velle damnare est recedere à communi sensu, & sententiâ Ecclesiae. Unde Concilium Tridentinum, *&c.*

Atque haec quidem argumenta nostra. *Subjungimus autoritates, & consensum* 1. Antiquorum. 2. Intermediae aetatis tum melioris, tum corruptissimae, usque ad tempora reformationis. 3. Ecclesiarum & Doctorum jam inde à tempore reformationis, eorumque tum Pontificiorum, tum nostrorum. I. *Antiquae Ecclesiae consensum* tacitè docuit perpetua praxis, hoc est, cultus eorum absque Musicâ organicâ: & quod patres nusquam ad *Ps.* 33. aut. 150, aut ad 1. *Cor.* 14. similesque textus, inculcent devotionem hanc organicam; ubi tamen occasio erat, si uspiam: quodque in moralibus & asceticis ipsorum, ubi orationes, hymnos, psalmodiam commendant, altum de hâc silentium: denique quod haec ad peculiarem & paedagogicum V. T. cultum ablegent, ut *Autor Quaestionum* sub nomine *Justini qu.* 107. & *Chrysostom. in* 1. *Cor.* 14. & *Augustin. Lib.* 17. *de Civit. Dei c.* 14. Exceptiones Adversariorum non diluemus, quia sponte manus dant *Bellarminus*, *Molanus*, *Cajetanus*, *Navarrus*, *Valentiâ*, *loc. cit.* & novitatem agnoscunt. *Clementis* dictum *Lib.* 2. *paedag. c.* 4. à testimonio dicendo submovere nequit Bellarmini exceptiuncula. Quamvis enim de usu [pag. 559] instrumentorum in conviviis apud Christianos locutus ibi fuisset Clemens, non poterat tamen illum usum prohibere aut limitare; nisi sacrum exciperet: ita Gentilibus pariter ac Christianis satisfecisset.

Intermediae aetatis consensum, & praxin ecclesiasticam ante tempora Thomae Aquinatis satis colligimus ex confessione *Cajetani*, *Navarri*, *Bellarmini*, *Molani;* qui rationibus omnibus subductis fatentur non admodum antiquum esse usum Organorum. Et imprimis notandum, quod Molanus verba Concilii Senonensis anno 1528. *Organorum usum Ecclesia à Patribus ad cultum servitiumque divinum recepit;* interpretatur de Salomone & Davide; conscius Patres & Ecclesiae Doctores in N. T. minime tradidisse: nec arbitror ipsum Concilium alios Patres quam V. T. intellexisse; non enim sine astu & hic, & in Concil. Bituricensi anno 1584. ad Patres (V. T. scil., Mosen, Davidem &c.) referunt originem suae Musicae. Nam si quid ante tempora Thomae, de Organis alicubi forte legitur, illud de usu privato aut de κακοζηλίᾳ quorundam Principum ad imitationem Imperatorum Graecorum accipiendum, non de communi ordine & usu Ecclesiarum. Huc refer, quod per duos Cantores Româ à Karolo M. adductos Francorum Cantores in arte organandi eruditos scribit *Monachus Egolismensis, in vitâ Karoli*, apud *Bochellum Decret. Eccles. Gallic. lib.* 1. *tit.* 7. *c.* 21. Siquidem fides narrationi huic habenda. *Amalarius Fortunatus* Episcopus Trevirensis, qui floruit anno 840. lib. 3. *de Eccles. Offic. c.* 3. quamvis cognoverit organum illud, cui folles adhibentur suo tempore usitatum fuisse (sed non in Ecclesiâ), & accersat cantores in choro ab ordine Davidico, sic tamen ait: *Nostri Cantores non tenent cymbala, neque cytharam manibus, neque caetera genera Musicorum, sed corde. Quanto cor majus est corpore, tanto Deo devotius exhibetur, quod per cor fit, quam quod per corpus. Ipsi Cantores sunt tuba, ipsi psalterium, ipsi cythara, ipsi chorus, ipsi chordae, ipsi organum, ipsi cymbala. Haymo* Episc. Halberstad. qui obiit anno 834. *in Commentar. in Psal.* 33. *&* 150. omnia instrumenta interpretatur allegoricè; Organum hodiernum cum cognitum sibi fuisse ostendat, nullius tamen usus in sacris meminit; cum tamen res ipsa hoc maximè postulare videretur. Lyranus claruit anno 1320, in Postillâ ad Ps. 150. v. 3. *Hic convenienter ponitur tertium, laudationis*

modus:

modus.: & quia in V. T. non solum laudabant Deum vocibus humanis, sed etiam Musicis instrumentis, idem dicitur &c. Quid *Thomas*, & *Dionys.Carthusianus* de iis senserint, supra indicavimus. Quis sensus & quae praxis fuerit Waldensium & Wiclefistarum patet ex *Historiâ ecclesiasticâ*, eorundemque *Antagonistis* & *Bellarmino cap.* 14. De Ecclesiis Bohemicis & Moravicis, iisque unitis Polonicis, indicium faciet *Ordo ipsarum Ecclesiasticus* anno 1633. & denuò anno 1661. editus *cum scholiis Joh. Amosi Comenii.* Quod ad Ecclesias Graecas, fateor apud eas, pro ingenio hominum, prius delicias illas [pag. 560] cantus vocalis & instrumentalis, in publica sacra irrepsisse. Hodie tamen & Patrum memorià (teste Crusio in Turco-Graeciâ lib. 5. p.197. *Cantus figuralis apud Graecos non est, nisi quod Cantores in Templis, variatâ interdum voce, eum imitari conantur more utriculariorum nostrorum, alius vocem eodem tono tenet, alius Bra Bra, saltatorum in modum canit &c. Instrumentis Musicis non utuntur: nisi forte testudine & clavichordio ii, qui ex Chio, Cypro, Cretâ, Corcyrâ, aliisque Italicae imitationis locis, veniunt. Scaliger lib.* 7. *de Emendat. tempor. p.* 684. refert Aethiopas Abassinos cymbalis, citharis & symphoniis liturgiam celebrare: *idque ex ultimâ antiquitate petitum.* Idem in *Elencho trihaeresi c. Serrarium càp.* 29. *p.* 239. postquam narrasset ex *Philone Judaeo* Esseos theoreticos in suis hymnis saltasse & digitis gesticulatos, & Christianos quosdam etiam hodie in sacris ἐπορχεῖσθαι, & musicis instrumentis, tympanis, aeneis, & aliis ejusmodi perstrepere, *ut Bacchantes putes:* subdit, *qui mos à veteri Ecclesiae ritu alienus*, & citat verba ex *Lib. quaestion.* sub nomine Justini, supra exhibita. Contra quem Serrarius Lib. 5. Minervalis cap. 24. excipit haec ex se esse adiaphora: se tamen scire *ejusmodi melodiae usum neque semper neque ubique aut fuisse, aut etiam nunc esse, nonnullosque abusus posse intervenire, ob quos omitti eum aut minui praestaret.* Ut revertar ad Abassinos, Autor quis apud Jesuitam *Godignum Lib.*1. *de rebus Abassinor. cap.* 22. cymbalorum usum, fletum, risum, saltationem in Ecclesiâ iisdem attribuit; & Organorum usum à tempore Gregorii XIII. ibi demum introductum, & artifices à Papâ eò missos, qui Organa ipsis fabricarent. Quam fabulam. ut & pleraque alia istius Autoris, his verbis Godignus explodit: *quis credat? In actis, quidem Gregorii nihil tale reperitur. Neque is Pontifex ignorabat, à Romanâ fide dissidere Abassinos, ut praedicatorum loco, ad eos mitteret fabricatores Organorum.*

Accedimus ad tempora reformationis: ubi occurrunt testimonia *Erasmi*, *Alberti Pii Cajetani*, *Navarri*, *Lindani*, *Loc.* jam *cit.* & *Salmeronis in* 1 *Cor.* 14. *q.* 22. Verba eorum, quia continent egregia argumenta à consortibus ejusdem religionis Romanae utiliter legentur; unde facile judicent quam feliciter *Joh. Stephanus Durantus lib.* 1. *de Ritib. cap.* 13. refutaverit *Navarrum*, & quo jure *Lorinus in Sapient.* 19. *v.* 17. dixerit, eum merito à *Joh. Steph. Duranto* refutatum. Uterque autem citat *Julianum in Jobi.* 31. quem dicit Gregor. M. longo intervallo antecessisse. Sed si in hoc Autore stet antiquitas, quem video juxta cum aliis in catena Graecâ locum habere: utique de ipsius aetate primum inquirendum esset; cum plures istius nominis in *Possevini Apparatu* reperiantur, qui saepe confunduntur. Deinde, quicunque demum sit iste Julianus, verba à *Duranto* & *Pineda in Joh.* 30. *v.* 38. citata non evincunt machinarum istarum, quae nunc Organa appellant, usum in Templis fuisse: *Lorinus* paulo ante dixerat voce *Organi* quodvis instrumentum musicum notari. *Pineda in Comment. ad Job.* 30. *v.* 31. sic citat Julianum: *Illud vero observat hoc loco* [pag. 561] *Julianus, fieri quidem posse, ut cum pietate instrumenta musica haberet: quandoqui-*

doquidem & in templis est illorum usus. Unde nihil pro antiquitate organorum (hodie sic dictorum) concludi potest. Praesertim cum *Job.* 30. *v.* 31. Gr. interpes עגב vertat ψαλμός μου, & cum illo Syrus *semori*, Arabs *semiri*, id est psalmus aut psalmodia mea: & Pineda ibid. in commentar. observet, originalem vocem fere indifferentem esse ad canticum & ad instrumentum musicum. Quin & Lorinus in *Ps.* 150. observet Hebr. עגב à Gr. interprete *Genes.* 4. *v.* 22. verti κιθάρα, 1. *Reg.* 10. *v.* 5. αὐλὸς, *Job.* 30. *v.* 31. ψαλμός. Vide quae modo contra antiquitatem attulimus. Adde his testibus tam trepidam & coactam quasi, & secum pugnantem excusationem, apud *Bellarm.*, *Zwarezium* &c. *Reformatorum sensum docent* 1. *praxis*, in Ecclesiis Helveticis, Gallicis, Scoticis, Hungaricis, Transsylvanicis, Polonicis, plerisque Anglicis, Belgicis, & compluribus in Germaniâ; ubi ab exercitiis pietatis, & cultu publico abest Musica Organica. 2. Testimonia praestantissimorum jam inde à primâ reformatione Doctorum; inter quos agmen ducat Lutherus, qui *Organa Musica inter Baalis insignia refert*, fatente & referente *Eckhardo in Fascic. c.* 21. *p.* 639. contra quod nihil aliud excipit, quam non simpliciter accipiendum illud judicium Lutheri, sed si singularis illis cultus affingatur. Sed non mirum ita torqueri Lutherum ab illo, qui ibidem cereos accensos, altaria, exorcismos, vestem albam Ministrorum, in classe rerum mediarum collocat. *Calvinus*, *Victorinus Strigelius*, *Mollerus*, *Piscator*, *Coppenius*, *Fabritius in Ps.* 53. & 150. *Erasmus*, *Calvinus*, *Martyr*, *Musculus*, *Pareus*, *Conr. Vorstius in* 1 *Cor.* 14. *Daneus Isagog. part.* 4. *c.* 26. *& Tract. de Precatione c.* 3. *Beza in Colloqu. Mompelgard. part.* 2. *Lavaterus in* 1. *Paralip.* 17. & 25. & 2. *Paral.* 29. & *in Ezram homil.* 10. Tantum ex Libello ipsius de Ritibus Ecclesiae Tigurinae, qui ab omnibus non ita haberi potest, cap. 6. haec verba hic exhibeo: *Organa & alia instrumenta Musica in Templis nulla sunt, eo quod ex eorum strepitu verborum Dei nihil intelligamus. Zepperus, de Pol. Eccles. lib.* 1. *c.* 15. *Idem in Explanat. legum Mosaic. lib.* 4. *c.* 2. *Raynoldus in libr. Apocryphos praelect.* 187. *Bullingerus Decad.* 5. *serm.* 5. *Hemmingius in Ephes.* 5. *Hospinian. de Templis cap.* 23. & *Part.* 1. *Histor. sacramentar. lib.* 3. *cap.* 3. *Andr. Crastovius in Belli Jesuit. append., praxi de ceremon. & canone Missae, thesi* 41. & 42. *Tilenus Syntagm. part.* 2. *disp.* 49. *thes.* 49. 50. *Rivetus Cathol. Orthod. tom.* 1. *part.* 2. *q.* 36. & *Prolegom. in Decada Psalm.* 5. *in Exod. cap.* 15. Perkinsus in probl. de Rom. eccles. catholicismo tit. de Missâ. p. 365. *Theologi Anhaltini, in Scripto cit.* apud *Eckhardum. Didoclavius in Altari Damasceno cap.* 8. *Altingius in Syllabo controvers. cum Lutheranis part: alterâ controv.* 3. *Amesius c. Burges anglicè part.* 2. *p.* 404. *Calvin. in Exod.* 15. *Martyr. in Judic.* 5. *Wendelinus lib.* 2. *theol. c.* 6. *Ecclesiae nostrae Belgicae in Synodo Nationali Middelburg. anno* 1581. *ad Quaest. partic.* 34. *& in Synodo Holland. & Zeland. anno* [pag. 562] 1574. *Dordrac. Can.* 50. decernunt procurandam esse apud Magistratus abolitionem Organorum, & cantus organici in Templis, etiam extra cultum, post aut ante conciones: tantum abest, ut usum eorum in ipso cultu reciperent, nedum ut defenderent aut commendarent. Hanc earum reformationem indignè fert & taxat juratus abusuum in Papatu patronus *Scultingerus Lib.* II. *Anacris. Hierarch. p.* 51. & 158.

Respondeamus nunc ad argumenta Adversariorum. 1. *Obj.* à mandato divino, & exemplo fidelium id V. T. qui instrumentis Musicis Deum laudabant, etiam in coetu & cultu publico. *Ps.* 33. & 150. 1 *Paral.* 25. & 2 *Paralip.* 29. Sic *Durantes Lib.* 4. *c.*

 34.

34. *Concil. Senonense*, *Zwarcz*, *Bellarmin. Molanus*, *Eckhardus. loc. cit. Corn. à Lapide in* 1 *Corinth.* 14. *Resp.* 1. Quamvis ad *Psal.* 150. responderi posset cum *Augustino*, in *Ps.* 56. *Amalario Lib.* 3. *c.* 3. (qui accipit de instrumento chordas habente) aliisque *Commentatoribus Pontif.* & *Rabbinis*, intelligi istic non hoc Organum in specie, de quo controvertitur, sed quodvis aliud Musicum instrumentum sive in genere sive in specie; & consequenter aeque aut potius ad fistulae, cytharae, cymbali, tubae, testudinis, aeramentorum, seu campanularum, &c. introductionem in cultum publicum concludi debere: quod tamen improbat *Ceremoniale Episc. operum*, *Thomas; Bellarm.*, *Zwarcz loc. cit. Resp.* 2. totum illud pertinuisse ad cultum paedagogicum & oeconomicum & consequenter ad infantilem Ecclesiam V. T., non minus quam thuribula, lampades, mensam cum panibus praepositionum, ornatus Templorum &c. Quae est communis sententia & responsio omnium Nostrorum, quos supra citavimus. Cum quibus faciunt *Author Quaestion.* sub nomine *Justini*, cit. à *Bellarmino*, & *Augustinus de Civit. Dei lib.* 17. *c.* 14. dicit Davidem harmoniam Musicam exercuisse, *mysticâ rei magnae figuratione* Deo servientem. Verba ejus citat & pluribus applicat ad mysticam Musicae illius praefigurationem *Amalarius Fortunatus loc. cit.* Ante omnes *Thomas* 22. *Qu.* 91. *art.* 2. cum *Cajetano ibid.* Quibus adde *Chrysostomum* in *Psal.* 150. ubi dicit instrumenta illa Judaeis tunc permissa fuisse ob eorum imbecillitatem: & moraliter exponit, de Deo laudando per omnia membra, oculos, linguam, &c. sicut Judaei per omnia instrumenta eum laudabant. Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 457. *Si Musicae illius, de quâ scriptura loquitur, explanationem quaeris, ad hunc modum intellige. Laudate dominum in sono tubae: hoc est in memoriâ resurrectionis* &c. Vide reliqua. Idem lib. 2. Epist. 176. *Cum divinum numen victimas & cruores tolerârit ob sacrorum puerilitatem* (τὴν νηπιότητα) *in quâ tum versabantur: quid miraris, quod eam quoque, quae per cytharam & psalterium celebratur, musicam tolerârit &c.* Citat & agnoscit hoc posterius Pelusiotae Lorinus in *Ps.* 31. 33. *v.* 2. Cassiodorus, Haymo, Turrecremata in *Ps.* 33. 108. 150. instrumenta illa mysticè exponunt. Turrecremata in *Ps.* 150. *v.* 3. exsertè: [pag. 563] *Propheta quomodo sit Deus laudandus per similitudines mysticas ostendit.* Lyranus in Ps. 150. v. 3. *Et quia in V. T. non solum laudabant Deum vocibus humanis, sed etiam musicis instrumentis: ideo dicitur, laudate eum in sono tubae, &c. & nominantur hic plura instrumenta musica, quibus utebantur sacerdotes & levitae.* Dicimus ergo in gratiam populi V. T. peculiariter quaedam externa sensibilia cultui publico fuisse addita sive ad mysticam significationem, sive ad paedagogicam manuductionem & excitationem, sive ad splendorem, & ad faciliorem abductionem atque aversionem à sensibili & pompatico cultu Gentilium, sive quemcunque alium in finem; de quo jam nolumus ἀκριβοῦν? Atqui crepundia ista aut similia auribus & oculis fidelium in coetu & cultu publico nunc velle objicere, esset refodere Judaismum, & violare sepulcrum; e. gr. cornu Jobel, tintinnabula Aaronis, tubas argenteas sacerdotum, tibias, nablia, cytharas, cymbala, &c. cum toto Musicorum choragio 1. *Paralip.* 25. luminaria, Cherubinos qui in tabernaculo, & super arcâ, inscriptionem in cydari, & Urim ac Tummim in pectorali Sacerdotum &c. idque praetextu reverentiae, aut devotionis aut spiritualis laetitiae excitandae, aut eximendi fastidii & contemtus. Quidvis pari jure ex antiquo testamento accersi posset, uti etiam Pontificii & nonnulli qui eos praecesserunt sua jejunia quatuor temporum, Templa & loca sacra eorum-

eorumque consecrationes, suffitus, cereos, vestes sacerdotales, mysticas & theatrales ceremonias in celebratione missae &c perperam hinc deducere solent. Vide *Durantem in Rationali*, *Joh. Steph. Durantum*, *Gavantum*, & *Josephum Vicecomitem de Ritibus Ecclesiasticis* & *Jus Canonicum* passim coll. cum *Viviani Rationali Juris Canonici*. Ut *Rupertum Tuitensem*, & *Innocentium* nunc praeteream; praeterea omnes illos, qui Coloniae editi anno 1568., postea fecerunt tomum Bibliothecae Patrum. Denique *Scriptores Liturgicos* à Claudio de Sainctes, & Cassandro editos. Porro nititur haec communis Nostrorum exceptio, axiomatis in Theologiâ indubitatis, de libertate Christianâ, de discrimine V. & N. T. de abolitione legis ceremonialis: quarum demonstrationes & vindiciae suo loco quaerendae. Contra hanc peremtoriam responsionem excipiunt adversarii 1. *Except.* „Ceremoniae Judaicae aliae sunt pro„priae Testamenti veteris, quae res futuras significabant; aliae communes utrique „testamento; quae non ad significandas res futuras, sed ad Deum simpliciter colen„dum referebatur, ut flectere genua ad orationem, tundere pectus, colere festos dies, „&c. Priores fatemur Christianis minime convenire, posteriores autem non minus „ad Judaeos pertinere contendimus. Hujus generis esse Musica instrumenta, intel„ligi potest ex eo, quod Hebraei iis non utebantur ad mysterium aliquod futurum „significandum, sed ad excitandos animos infirmos ad laudes Dei, & taedium remo„vendum quod [pag. 564] ex prolixitate Psalmorum atque hymnorum oriri solet, „quae ratio locum habet etiam in Ecclesiâ N. T. &c." Sic *Bellarm. c.* 16. excipit contra Martyrem in 1. Corinth. 14. Similis distinctionis cataplasma applicat *Raph. la Torre;* cujus verba supra exhibuimus. *Corn. à Lapide in Exod.* 15. perstringit Calvinum quod Organa, tympana, aliaque instrumenta inter legales V. T. ceremonias per Christum abolitas nuncupaverit. *Resp. Primo*, directè contradicit *Thomae*, Dicto *Justino*, *Augustino*, *Amalario*, modo *cit.;* qui mysterii futuri significationem Musicae V. T. exsertè adscribunt. *Deinde*, detur non fuisse typum mysterii futuri, poterat tamen esse nihilominus mutabilis & oeconomicus cultus, illi populo carnali peculiariter accommodatus; uti rectè docet *Thomas loc. cit.*, qui non debet dici pari jure pertinere ad populum spiritualem N. T. Habet Fr. Junius in Exod. 15. & Ps. 33. 2. necessarias distinctiones, sed vulgo non satis observatas: *Quaecunque*, inquit, *res futuras praesignificaverunt, ea post complementum in Christo usurpare est impium. Quae illius Ecclesiae fuerunt propria & singularia, eadem nunc usurpare est ridiculum.* Et, *Eorum quae lege imperata sunt, alia ad rei futurae praesignificationem pertinuerunt, alia singularem illius Ecclesiae habuerunt significationem.* Vide similem fere ceremoniarum seu observationum V. T. distinctionem apud *Polanum Syntagm. lib.* 6. *c.* 10 sub finem. Adde iis, quae *Fr. Junius* dicit singularem istius Ecclesiae significationem habuisse: Illa significata fuisse praesentia: internam affectionem & statum spiritualem istius populi; vel quod ad justificationem sub cautione vel quod ad sanctificationem, vel quod ad inchoatam glorificationem in hâc vitâ. *Except.* 2. „Nulla ratio reddi potest cur cantus quo utebantur Hebraei, & quo nunc „utuntur etiam Lutherani, non sit ceremonia propriè Judaica, & sonus Organi alicu„jus sit ceremonia Judaeorum propria, atque ideo interdicta Christianis." *Resp.* 1. Rationem debuit vidisse Ecclesia antiqua, & intermedia, usque ad tempora Thomae Aquinatis aut praeter propter; quod cantum admiserit, instrumenta non admiserit; & putaverit sine istis pietatis exercitia publica se satis implevisse, sine illo verò

verò non ita implevisse. De quo *Hospinian. Part.* 1. *Histor. sacram. lib.* 3. *cap.* 3.
„Si igitur florentissima illa tempora Christi, Apostolorum, & primitivae Ecclesiae,
„annos plus minus 700. caruerunt instrumentis Musicis, quis igitur jure hodie dam-
„naverit illas Ecclesias, quae iisdem instrumentis carent? praesertim cum ad Ju-
„daicas caeremonias pertineant, neque Christianis magis conveniant, quam circum-
„cisio & neomeniae? Ad except. Bellarmini, quod adhibentur propter infirmos &c.
respondet ibid. *Habuit etiam Ecclesia primitiva suos infirmos* &c. & *si vera esset haec ratio, certè Deus neglexisset infirmorum istorum temporum* &c. Nec ipse Bellarminus disparitatem diffiteri potest cap. 17. p. 2686. *Nos vero fatemur, usum instrumentorum Musicorum non ita convenire perfectis, & imperfectis*, [pag. 565] *& ideo in Ecclesiâ sero admitti coepisse &c.* Atqui Ecclesia V. T. comparata cum Ecclesia N. T. erat imperfecta & carnalis. Vide *Galat.* 3. 23. 14. & 4. 3. *Hebr.* 7. 19. & 9. 10. Haec ergo sit *prima* ratio disparitatis, ex conditione Ecclesiae. *Secunda*, Ratio est, ex peculiari modo ac ratione coetuum ecclesiasticorum, & cultuum in illis coetibus. In V. T. erat & coetus seu conventus universalis totius populi; & certus locus universalis quem elegerat dominus, ubi scil. erat tabernaculum seu Templum; & tempus universale ac solenne *tum* ordinarium (festa scil.) *tum* extraordinarium (encaenia 1 *Reg.* 8.); & omnibus illis proportionatus quidam cultus universalis *tum* typicus, *tum* communiter paedagogicus, observationes scil. & cerimoniae peculiariter loco illi, & solennitatibus affixae, sive magna & universalis Ecclesia Israelitica, sive pars aut repraesentamen eorum illic praesens esset. Haec erant distincta à cultu & exercitiis parochialibus (ita loqui liceat) in synagogis & coetibus particularibus. Hunc cultum mutatis mutandis certum est utrobique obtinere, in coetibus V. & N. T.; quatenus sc. consistebat in exercitiis lectionum, explicationum sacrarum; à quibus abfuisse preces, & gratiarum actiones non est verisimile. Cantus quia non aeque est necessarius, potuit abesse, potuit & adesse; *tum* quia communiter totum coetum aedificare poterat, *tum* quia in exercitiis & Ecclesiis (ita loquar) domesticis, eum non posthabuerunt: ut colligere est ex *Matth.* 26. 30. ubi vide *Commentatores.* Quod autem in N.T. commodè & decorè usurpari potest simplex cantus (cujus etiam mentio aliqua fit *Ephes.* 5. *Coloss.* 3. 1 *Cor.* 14.) non verò itidem adhiberi in specie pompa illa harmonica & instrumentalis, ratio multiplex nunc in promptu est, quia non habemus templum, locum scil. conventus universalem, cujus adjunctum erat Musica illa, non verò synagogarum; nec habemus Levitas, qui soli debebant canere in Templo: nec carnalem populum, cui debebant canere; nec cultum ceremonialem & figuratum, cui Musica talis conveniebat meliùs, quam simplici & spirituali cultui N. T.; nec solennitates, & solennes totius Ecclesiae conventus, quibus maximè quadrabant illae harmoniae. Sublato ergo tali subjecto, tollentur peculiaria & appropriata ejusdem adjuncta. *Tertia* ratio est, quia cantus humanus λογικὸς & intelligibilis potest immediatè & formaliter in utroque testamento esse pars, seu actus religionis exterior in Psalmodiâ sacra, ut in precatione sermo simplex: sonus verò instrumenti ἄλογος & ἄδηλος non potest esse cultus immediatus seu pars ejus, aut in N. aut in V.T. Nam quidquid fuit aut potuit esse in V.T. nihil aliud erat quam dispositio seu dispositivum ad cultum immediatum; ad excitandam scil. devotionem rudis populi in Oratione, doxologiâ, aliisque pietatis exercitiis, ut loquuntur *Bellarminus, Zuarez, Thomas* &c. Porro distinctionem hanc cultus V. T. in immediatum & mediatum habent

Scho-

Scholastici; Gabriel [pag. 566] *Biel in* 4. *d. i. qu.* 3. *art.* 1. quamvis ibi aliter applicet. *Quarta ratio* est, Quia ex Scripturâ & statu Ecclesiae apostolicae N.T. vestigia aut lineamenta instrumentalis Musicae in sacris privatis & publicis non aeque demonstrari possunt, ac quidem cantus vocalis: de hoc enim 1 *Cor.* 14. 15. 26. *Ephes.* 5. 19. *Coloss.* 3. 15. *Jacob.* 5. 13. & antiquissima Ecclesia post Apostolos, apud *Plin. Epist. lib.* 10. *Epist.* 103. 104. & *Tertullian. Apolog. c.* 2. *Euseb. in Histor. eccles. Lib.* 3. *c.* 27. *Isidor. Pelusiotam Lib.* 1. *Epist.* 98. ubi refert etiam Mulieribus permissum fuisse ut canerent in Ecclesiis: sed de instrumentis ne γρῦ. Et habemus hic confitentes adversarios: nominatim Baronium ann. 60 §. 28. *de usu pristino, olim promiscuè, una cum clericis in Ecclesiâ cantasse & populum. Quinta ratio:* Quia cantum vocalem communem fuisse, aut saltem potuisse esse & Templo, & particularibus synagogis Judaeorum (1 *Paralip.* 25.) nemo negabit: At Musicam instrumentalem in V.T. potuisse ex Templo traduci ad synagogas, aut illis pariter cum Templo communicari nemo, ut opinor, probabit, magis, quam tubas argenteas, aut suffitus, aut lampades. Jam vero quidquid cultus publici commune fuit universali Templo, & synagogis particularibus; illud facile concedimus & nobis in N. T. quod ad rem ipsam (peristatica enim aut adiaphora & in synagogis illorum, & in coetibus nostris variare nihil vetat) cum Judaeis esse commune: sed quidquid cultus ibi proprium fuit Templo, illud nobis itidem commune esse negamus *Sexta ratio:* Cantus sacer vocalis qui per se est pars λογικῆς λατρείας, (*Rom.* 12. 1. coll. cum 1. *Pet.* 2. 1.) admissus ab Ecclesiâ Christianâ, non trahit tantum syrma, instrumentorum & modulorum, aliarumque V. T. formalitatum visibilium aeque ac audibilium; nec ita obumbrat simplicem & nudum cultum spiritualem in N. T. (de quo *Johan.* 4. 21. coll. cum *Galat.* 4. 9. 10.). Contra instrumento uno, quod omnia quasi in se complectitur, admisso consequentia solida est, ad omnia illa quae *Ps.* 33. & 150. & 1. *Paralip.* 25 recensentur; & quidni ad tubas argenteas, quibus clangebant sacerdotes (*Numer.* 10. 1. 8. 9.), ad peculiarem & mysticam significationem victoriae de hostibus suis? Immo quid ni ad tintinnabula Aaronis in celebratione Missae, cornu Jobel in Jubileo Romano, instrumenta omnia Davidica, etiam ad tympana, & choreas seu tripudia & sacerdotum & virginum in processionibus Pontificiis, aut in quorumque Christianorum solemnitatibus, & diebus eucharisticis, ex *Ps.* 68. 26. *Exod.* 15. 5. *Septima ratio,* quia tantum periculum non est à cantu sacra intelligibili, & simplici; quantum à Musicâ figuratâ & instrumentali: ergo utriusque non est par ratio. Quantum animi ab intentione & contractione virium suarum in spirituali & intimâ devotione, per oblectamenta illa sensibilia ad externam carnalem & mundanam laetitiam abducantur, quantumque affectus humani eâ cieantur ac conturbentur; optimè indicant ii, qui Musicae [pag. 567] instrumentalis efficaciam decantare solent, imprimis & anxiae illae Pontificiorum antehac cit. cautelae & querelae. *Filesacus Lib.* 2. *Selector. tit. de Cantu ecclesiast.* §. 12. 13. & ab illo ibid. cit. *Hieronymus, Isidorus, Joh. Sarisberiensis lib.* 1. *de nugis Curialium cap.* 6. à cantu vocali in Ecclesiâ abesse vult vinnulatas, hoc est, molles & flexibiles voces, μηνυρίσματα, &c. quae *mentes emolliunt moresque subvertunt,* &c. ut loquitur Sarisberiensis, Gabriel Putherbeius in Theotimo, sive de tollendis & expungendis libris malis Lib. 1. pag. 44. conqueritur organa interdum *istis mimis* (symphoniacis scil. ecclesiasticis) *actoribus & choraulis melos sonare non Pegaseium, sed Venerium: non Davidicum aliquid, Evangelicum aut Paulinum, sed Maroticum,*

utpote

utpote salacissimum, foedissimum & corruptissimum, &c. *Ludovicus Miranda in Manuali Praelatorum regularium tom.* 1. *quaest.* 37. *artic.* 6. ex Extravag. *Joh.* 22. & Hieronymo in *Ephes.* 5. *reprehendit immoderatos gestus & vocum mutationes, quae in hujusmodi cantu communiter à cantoribus emittuntur, & fiunt in tragedorum modum, guttura & fauces dulci medicamine collinendo.* His adde *Carthusianum*, aliosque supra adductos. Quibus praeivit *Augustinus lib.* 11. *Confession. cap.* 23. ubi periculum quod à suavitate cantus vocalis tam εὐ περίστατον est, solicite docet evitare. Quod si in cantu vocali tanta cautela adhibenda: quid dicemus de organico, de quo *Navarrus de Orat. & horis canon. cap.* 16. *num.* 30. referente & probante L. Miranda loc. cit., quod *communiter est in causâ, ut non audiantur, aut saltem minus bene intelligantur voces, quae canuntur in Ecclesiâ, & ut plurimum attentionem adimit eorum, qui officio assistunt divino, praesertim apud eos, qui vix explicant atque pronuntiant verba* &c. *Unde fit, ut praedictus cantus omnino operetur contrarium ejus, ad quod fuit ad inventus, atque in divinis officiis permissus.* Ex quibus patet, cum plus damni emergentis exspectandum sit, quam aedificationis sperandum; consequenter, dato esse adiaphorum & per se non illicitum, potius & tutius omittendum, quam promovendum. Quid opus est sine necessitate, in re per se adiaphorâ (ut quidem ipsi volunt, & *Serrarius* supra *cit.* de instrumentis Musicis, etiam de choreis loquitur) limites primitivae Ecclesiae, & melioris antiquitatis hic praetergredi, ac tot tantisque abusuum periculis se exponere: cum nobis divinitus nihil tale impositum sit, uti Ecclesiae V. T. cui & species instrumentorum, & ordo cantorum, & materia ac forma cantus instrumentalis, cum loco & tempore per Prophetas praescripta erant: ubi propter abusus, ipsa res omitti non poterat. *Octava ratio*, est ratio rationi, seu mavis quaestio quaestioni opposita. Quaero ex Pontificiis, quae ratio reddi possit, cur sacerdotum tubae (*Num.* 10. 9) earumque cantus, habuerint mysticam significationem, & consequenter pertinuerint ad ceremonias Judaeorum proprias, à nobis pari ratione ac ab illis non exercendas; & cur cytharae, tubae, cymbala &c. Levitarum (1 *Par.* 25. Coll. [pag. 568] cum *Ps.* 33. & 150.) non habuerint aliquam mysticam significationem, nec usum proprium & peculiarem in V. T.: ut quidem *loc. cit.* sumit *Bellarminus*, non probat. Idem possem quaerere de lampadibus, suffitibus, cornu Jobel, Cherubinis in tapetibus tabernaculi, totoque apparatu & ornatu Tabernaculi & Templi. Sed ad usum modo mihi respondeant, & rationem differentiae assignent. Ego jam ad ipsorum quaestionem respondi, & disparem rationem cantus humani, & instrumentorum in sacris satis evidenter, ut opinor, assignavi. *Except.* 3. Instrumentalem cantum in V. T. non fuisse partem peculiaris cultus paedagogici & ceremonialis, sed potius cultus perpetui & moralis, atque adeo utrique Testamento communis, probari videtur ex *Ps.* 69. *v.* 31. 32. ubi opponitur cultui ceremoniali. *Resp. Primo*, textus ille ad Christum, cujus typus erat David, aut saltem praecipuè referendus est, uti contra Judeos docent *Commentatores Christiani:* atqui illum loco sacrificiorum & ejusmodi cultuum, Deum celebrasse cantantibus Organis (uti de virgine Caeciliâ patronâ Musicorum canere solent in Papatu) aliisque modulationibus symphoniacis, non arbitror quenquam dicturum. Vide ipsius doxologiam *Psal.* 22. 23. 26. *Matth.* 26. 30. quam de voce intelligibili accipiendam, non de instrumento evincunt verba contextus. *Secundo*, de Davide Musicae instrumentalis cultore si accipias; nihil tamen de instrumentis ipsius aut de speciali modo Psalmodiae per instru-

strumenta, habet hic textus. Nulla enim consequentia: David nôrat, & solebat aliquando Deum laudare adhibitis instrumentis: ergo hic etiam subintelligi debent instrumenta. Consequentia haec nititur istâ hypothesi seu postulato: Nulla fuit nec esse debuit doxologia Davidis publica aut privata, sine instrumentis. Sed hoc neutiquam probabitur. *Tertio*, Dato, non concesso hic exsertè mentionem fuisse factam doxologiae per instrumenta; & de Christo ac populo ejus in N. T. tale quid praedici: hoc tamen tropicè accipiendum esset desumptâ metaphorâ à cultu veri Dei in V. T. qui metonymicè & synecdochicè denominatur aliquando, ab actu aliquo religionis ceremoniali; Vide *Mal.* 1. 11. *Iesa.* 66. 20. 21. 23. & 19. 18. 19. 21. & *ibidem Commentatores* interpretationem hanc vindicantes contra Judaeos. Quomodo etiam metaphoricè instrumenta *Apoc.* 5. & 14. sint explicanda, infra indicabimus. *Except.* 4. Posset ad imitationem Davidis, in hâc aut illâ Ecclesiâ N. T., de novo instituti Organi, aut alterius instrumenti usus, idque ad excitandos infirmos, aut similem aliquem in finem. *Resp. Primo.* David, & Moses, fuerunt θεόπνευστοι Prophetae & infallibiles Doctores: at nulli tales sunt in N. T., post excessum Apostolorum. Videant ergo, qui hoc faciunt, cujus spiritus sint. *Secundo,* nemo absque stolidâ κακοζηλίᾳ potest exemplum Davidis nunc imitari, & nova illa ἐπισάγματα ad cultum Dei adferre: quia cum non sit Templum, nec quidquam analogum Templo, [pag. 569] non potest esse cultus soli Templo, & soli ordini Levitico affixus. Ipso enim typo sublato, Templo scil. (de quo vide infra, ubi *de Templis*) sequitur & propria illius Templi adjuncta esse sublata; cum non entis nulla sit affectio. Haut aliter ac Judaeos convincimus, sacrificia esse sublata, quia Templum & altare & sacerdotium Leviticum est sublatum, tum jure, tum facto, tanquam argumento irresistibili. *Tertio*, si in specie exempla & imitationem cultus publici in N. T. nobis proponimus, non exeundum est saltem extra illum cultum, qui aut particularibus coetibus & synagogis erat proprius, aut iis cum Templo communis. Quomodo autem & quousque talis cultus nobis imitandus, in specie de singulis ejus actibus, partibus, modis, casibus, ultra disquirendum esset.

II. *Object.* Ex *Apoc. cap.* 5. 8. & 14. 2. Habet hanc *Corn. à Lapide Commentar. in* I. *Cor.* 11. Si in coelo instrumentis laudabunt Deum, quidni in Ecclesiâ hoc fiat. *Resp. Primo*, intelligi illic statum Ecclesiae in coelo; non ita certo constat. *Secundo*, multo magis incertum est, fore in coelo externam illam Musicam instrumentalem, ut contendit *A Lapide in Apocalyps.* 5. Et Jesuita *Gabriel de Henao in suâ Empyreologiâ Part.* 2. *Lib.* 8. *exercit.* 28. *sect.* 4. qui probat beatos tum ex instrumentis Musicis, tum ex Pythagorico orbium concentu (quod posterius ipsi probabile est) voluptatem percepturos. Qui *idem Lib.* 8. *exercit.* 33. *sect.* 2. multis suorum testimoniis, & rationibus adductis probare contendit, beatos in coelis acturos choreas. Videat, ne homines ex cibo, potu, mensâ, convivio, in Regno Dei (quorum alibi meminit Scriptura) voluptates ac delicias corporis cum Muhammedo per eandem consequentiam colligant. *Tertio* invitis & antiquis, & fere omnibus recentioribus interpretibus, hanc crassam explicationem fabricat: ut ibidem fatetur. *Quarto*, ipse ad v. 8. paulo ante dixerat: *Nota, haec omnia non revera gerebantur, sed tantum symbolicè & in visione. Quinto,* non est certa consequentia, à fictione parabolicâ, aut visione symbolicâ, ad ipsius rei usum apud nos. Vide *Commentatores ad Hosea* 1. *v.* 2. Nec duci potest universalis consequentia, à statu Ecclesiae in Coelo, ad modum certum cultus ecclesiastici in terris. *Sexto,*

Sexto, egregium circulum committit: nam ut Musicam instrumentalem in Ecclesiis probatum ibat ex Coelo in *Commentar. ad* 1. *Cor.* 14. sic externa instrumenta Musica realiter & literaliter in Coelo fore, probat ex instrumentis, quae hic sunt in Ecclesiâ in *Comment. ad Apocalypsi cap.* 5. *v.* 8. *p.* 139. ut novam suam interpretationem evincat contra omnes interpretes veteres & novos *ibidem* ab ipso *cit. Septimo*, Ipse sibi contradicens dicta *pag. b.* asserit per cytharas metalepticè intelligi quamlibet hymnodiam, quâ Dei laudes celebrant & personant sancti *ac si omnes cytharoedi essent.* Paulo post concludit: *Cytharae ergo hae significant summum beatorum gaudium & jubilum; Secundo*, [pag. 570] *summam Dei laudem; Tertio, summam eorum inter se concordiam ac consonantiam.*

Object. III. Ex cantu Christianorum in agapis *Ephes.* 5. *Coloss.* 3. & 1 *Cor.* 14. 26. „in quorum locum successere lectio espistolae & euangelii, ac cantus organaque in „missâ. Sic Corn. à Lapide in Ecclesiastic. Syrach. c. 32. 5. ubi concludit. *Hinc patet Musicam & organa rectè adhiberi in templis, tum ut Deus per illa laudetur, tum ut populus ad devotionem & spiritualem laetitiam exciretur. Resp.* I. Non valet consequentia ab agapis, seu conviviis Christianorum, ad cultum publicum seu ecclesiasticum: quomodo ipse Bellarminus pag. 2085. excipit ad objectum testimonium Clementis Alexandrini ex Paedagog. lib. 2. c. 4. *Clemens*, inquit, *loquitur de conviviis, non de officio ecclesiastico.* Quid fuerit agapa, quae ejus institutio, & habendi ratio, & quando ac quomodo cessârint, alibi explicatum est. Suffecerit hic consentientibus Pontificiis, repetiisse, fuisse convivia, non religionis exercitia: ibique multa decorè potuisse fieri, quod ad cantus, confabulationes, antiquitatum aut novitatum narrationes, hilaritatem convivalem &c. quae ad ecclesiasticum cultum traduci, nobiscum nolint Pontificii. 2. Cum agapae, non sine ratione celebrari desierint in Ecclesiis Christianis: utique adjuncta earum nulla sunt; nedum ut in cultu divino quidquam praescribant. 3. Dupliciter malâ consequentiâ à cantu vocali in conviviis discurritur ad Musicam instrumentalem in cultu divino. In Agapis nulla habebant instrumenta Christiani, ut colligere est ex *Tertulliani Apolog. c.* 39. & *Clementis Alexandr. cap. cit.* Quod velim à Lectore totum evolvi. Tantum abest, ut instrumenta probet in conviviis, aut in sacris; ut potius in alterum extremum contendere videatur, & plane à Christianorum modestiâ & moribus omnem chromaticam harmoniam relegare.

Object. IV. Quia Deus laudatur organorum cantu, manu aeque ac linguâ, & utraque pariter cum corde, & refertur talis sonus instrumentorum ad gloriam Dei. Sic *Bellarminus, Eckhardus, Corn. à Lapide in Syracid. c.* 32. imprimis in 1. Cor. 14. ubi commendans usum Musicae in templis, hanc rationem in acie collocat: *Ut sicut non tantum spiritu, sed & corpore constamus, Deumque laudamus: sic non tantum voce, eâque concordi & pulcerrimâ, qualis est Musica, sed & instrumento laudemus. Omnis enim spiritus, omnis creatura, omne instrumentum laudare debet Deum, quem omnis laus decet.* Argumentum hoc est: Homo debet Deo omnem laudem; ergo & Organo. Item, qui omnibus instrumentis debet laudare Deum, ei manu non minus licet, quam voce hoc agere: immo ei expresse mandatum omnia membra, totum corpus θυσίαν εὐάρεστον (*Rom.* 12. 1.) sistere Deo. *Resp.* Multis modis peccat hoc argumentum. Nam 1. confundit generalem & communem quamcunque [pag. 571] relationem omnium operum nostrorum in politiâ, oeconomiâ, in vitâ animali, civili, ad

ad gloriam Dei (juxta textum 1 *Cor.* 10. 31. & explicationem Orationis dominicae in *Catechesi nostrâ quaest.* 122.) cum formâ operis seu actus alicujus religiosâ. Aliud est actus religionis elicitus, & aliud est actus imperatus. Edere & bibere, pharmaca sumere, aut miscere & praescribere, pugnare pro patriâ, justas causas agere in foro, plectere latrones & fures, purgare plateas, domos, vestes, vasa, &c., deambulare, equitare, discipulos aut liberos docere, domum fabricare, agrum colere, pingere, sculpere, vestes induere, barbam radere, omnes denique humanae actiones debent referri ad gloriam Dei, & consequenter debent dirigi per virtutem religionis; non tamen formaliter sunt actus aut pars religionis, nedum cultus ecclesiasticus; nec etiam decorè adhiberi debent in cultu publico tanquam ejus pars exterior, aut professio, aut ordinarium & statum adminiculum, specialiter ad ejus perfectionem ordinatum. 2. Negamus sonum instrumenti, & tactum manus (quo sonus ille cietur) pari passu posse ire cum voce humana, in xercitiis pietatis propriè & formaliter ita dictis, seu cum actibus religionis elicitis. Nam vox sufficit ad integritatem istius actus ex. gr. orationis aut doxologiae, quod ad partem scil. cultus exteriorem quam Deus praescribit & requirit (hypotheticè, positis scil. ponendis:) sed instrumentum non sufficit, quia nullam λογικὴν intelligibilem vocem profert, quâ animi conceptus, & affectus rationaliter exprimantur & ducantur: ita ut ipsi intelligenti Musico nihil praestet modulatio Organi, nisi reflectendo ad verba & voces modulatione illâ quamvis vagè, abstractè & communiter admodum designatas, & sic per voces illas immediatè & proximè exprimendo animi sensa, & rationalem devotionem testando ac promovendo. 3. Dato, ipsum Organistam cum manu cor suum; & forte pauculos alios qui aut hymnum latinum (siquidem simul ore caneretur) aut modulationem, ad quam verba hymni & vice versâ aptari possent aut solent, intelligeret, cum instrumenti sono & cor conjungere (quamvis hoc sit ex raro contingentibus:) quid inde effici potest ad ordinarium cultum, ac devotionem, quem per se ac suâ natura exerceret aut compleret Musica organica? 4. Rursum dato, esse talem religionem organicam & hymnologiam tum Organistae, tum aliorum, qui gnari atque assueti verba sacra ad talem modulationem, & vice versa, actu referre; ordinario Deum piè celebrent corde, ore, manu: sed quomodo nunc universa Ecclesia uno corde, ore, manu Deum celebrat? aut quomodo ad hanc prophetiam & hymnologiam dicunt Amen? In Coetu ecclesiastico non ad caprum aut genium privatum alicujus aut aliquorum exercetur cultus, sed ad communem aedificationem; uti invictè probatur ex 1. *Cor.* 14. Si quis prophetiâ aut hymnologiâ suâ se aedificat, & non universam Ecclesiam; ei *Apostolus ibidem* imponit silentium. 5. Denique [pag. 572] satis imperitè & periculosè dicitur: Non tantum spiritu, sed & corpore constamus; ergo non tantum actionibus linguae, sed & aliorum membrorum religionem ac cultum publicum in formâ exercere, Deumque hoc pacto in Ecclesiâ celebrare debemus. Si hinc elicerem; I rgo & militares seu armatas choreas aliasque licitas virorum cum viris, foeminarum c .m foeminis in honorem Dei & testificationem laetitiae spiritualis exercere conv :nit: ne quid dicam de complosione manuum, tripudiis Davidis, choragiis Israelit rum, quorum Scriptura etiam meminit: debent enim pedes, & poplites, & reliqua n embra corporis, divinis laudibus consecrari. An non viderent hujus consequentiae τ ἄτοπον? Pluribus istius farinae absurdis, sumptis à sibilis oris, &c. *urgere possem:* s d puto haec sufficere.

Denique

Denique nulla religiosa hic celebratio Dei, nisi quae per ruinosas distinctiones operis operantis & operati; devotionis atque attentionis, in virtualem, habitualem, actualem; sustentari debet. Hinc etiam definiunt: Conductos Cantores ad psallendum horas canonicas in choro, non peccare mortaliter non habendo attentionem. Sic *Zwarez. lib. cit. c.* 14. & Malderus in 22. tract. 10. c. 2. dub. 2. p. 645. Ab Objectionem: *Ita fieri posset, ut nemo in oratione publica verè oraret.* Respondet *Malderus*, „Satis esse, quod totum corpus oret: adsunt enim & vel ob hanc causam omnino „convenit ut adsint Clerici, qui ex obligatione devotionem habent, & simul psallunt; „& censetur totum corpus etiam per voces eorum, qui conducuntur, Deum laudare." Atque haec egregia illa divini nominis celebratio; quam Pontificii praetendunt; & cum iis *Eckhardus*, dicens non minus latinis cantionibus glorificari Deum, quam Germanicis. Si addidissit, ab intelligentibus latinam linguam; aliquid veri dixisset: sed parum appositè ad rem praesentem. Quaestio enim est de Cultu seu parte Cultus ecclesiastici, quâ Ecclesia communiter aedificetur, & Deus adoretur, celebretur: non de cantu scholasticorum, qui latinâ linguâ sibi aeque ac vernaculâ, intellectâ Deum invocare, orare, laudare possint.

Object. V. „Quia excitat audientes, praesertim plebeios ad devotionem, sicut „David & Elizaeus per psaltes & psalteria excitabantur: & sicut excitabant Saulem & „alios ad Dei laudem." Sic *Lapide in* 1. *Cor.* 14. Eckhardus loco cit. dicit excitari homines *ad devotionem & alacritatem spiritus.* Exemplis Saulis & Helisaei, addit, *Augustini in Libr. Confess. & Ambrosii;* qui testantur se Musicâ harmoniâ ita affectos fuisse. *Bellarmin.*, *Zwarez*, & plerique alii Pontificii tenuiter admodum & trepidè praetexunt, infirmos & rudes ad laudes Dei excitari: *Quae ratio*, inquit Bellarmin., *etiam locum habet in N. T. Non enim desunt in ecclesiâ multi infirmi & rudes, qui ejusmodi fomentis juvandi sunt.* Adde quae *A Lapide in Syrac.* 32. & *Apoc.* 5., & *Alph. Mendoza in Quaest. qu.* 3. §. 4. & ex Judaeis recentioribus *Menasse Ben Israel. Conc. in Num. q.* 4. ad efficaciam [pag. 573] Musicae depraedicandam partim ex *Historiis* partim ex *Aureis legendis seu Fabulis veterum Plinii*, *Homeri*, *Senecae*, *Plutarchi*, *Aeliani*, *Platonis*, *Agellii*, *Martiani Capellae*, &c. à *Rhodigino*, aliisque congesta repetunt. *Resp.* tot absurda in se comprehendit hoc argumentum, ut fere nesciam unde incipiendum. 1. *quam* ergo obliviosi aut parum devoti fuerunt Apostoli, Viri apostolici, Patres, cum totâ apostolicâ, & antiquâ Ecclesiâ, quod infirmis & rudibus non melius consuluerint. 2. *Repugnat* experientiae, excitari & elevari hominum (saltem plerorumque, aut multorum;) animas ad majorem devotionem: quod ipsis Pontificiis Doctoribus ignotum non esse, indicant ipsorum (supra citatorum) quaerelae de praeteritis & quidem perpetuis ac universalibus abusibus; insuper eorum metus & anxiae cautelae de futuris. 3. *Efficaciam* talis Musicae agnoscit quidem *Aristoteles Lib.* 8. *Politic.* & cum illo *Aquinas*, & imprimis *Clemens Alexandr. loc. cit.* sed potius ad vanitatem, animi mollitiem, brutalem ferociam, aliosque affectus &c. in homine excitandos. 4. *Quin* contra hodiernam Musicam esse effoetam, nullamque habere efficaciam conqueritur Puteanus in Musathenâ: *Hodie;* inquit, *in umbrâ tantum illius artis canimus, aut psallimus, fuco quodam non solum difficiles, sed etiam languidi. Ubi Asclepiades, ubi Damon, &c. At noster omnis cantus & conatus insidias quasdam auribus facit, animum non capit. Scilicet in divinam hanc partem vis quaedam divina valet, quae in nostrâ se Musicâ hactenus quaerit non invenit:*

invenit: in veteri fuit & innotuit. Est vir eruditus & eximius Musicae artifex in Belgio, qui idem contendit, contra omnes fere hodiernos artifices & dogmaticos & practicos, praestantissimas eorum cantiones harmonicas tantum adulari auribus, easque blandâ & sensibili quâdam voluptate radere, non verò affectus penetrare; itaque censet Musicam veterum λογικὴν & ψυχαγωγικὴν revocandam: & ipse specimen aliquod dedit, quòd vidimus, sed ἀνέκδοτον. De Musicâ illâ veterum deperditâ vide *Pancirollam* & *Salmuthum Rerum memorabil. deperditar. tit.* 40. ubi & alii autores citantur. Corn. à Lapide in Comment. ad Apocal. 5 pag. 110. extollens miracula Musica veterum, idem haut obscurè fatetur: *Veteres*, inquit, *in hisce Musicae tonis excelluerunt, ut ad libitum variando tonum & modulationem, nunc ad risum, mox ad fletum, inde subito ab bilem audientes concitarent, ita ut eorum affectus viderentur habere in suâ potestate. Tales etiamnum sunt nonnulli,* (ergo vulgares Organistae & chorales Musici non sunt,) *praesertim in Italiâ.* 5. *Non sequitur:* aliqui, aut quia gnari Musices; aut quia peculiari genio quodam Musico sensibilibus illis ita afficiuntur; aut quia quamvis planè Ἄμουσοι mobiles animi motus externis quibuscunque objectis etiam confusè apprehensis facilè cientur, haut aliter ac in infantibus: Ergo talis Musica in publico cultu decorè & utiliter adhibetur. Est falsissima consequentia. Ecclesiastica religionis exercitia debent communiter omnes aedificarè; & omnia [pag. 574] monopolia procul inde abesse. Quod si hic aut ille pro genio, aut dispositione, aut peritia, aut consueto studio & exercitio suo, hâc aut illâ re externâ magis afficitur (trahit enim sua quemque voluptas); eâ potius ad honestam oblectationem, aut subinde ad occasionem spiritualis oblectationis privatim & moderatè utatur, fruatur: sic tamen ne degeneret in aliquod sacramentale, aut signum mysticum seu religiosum: non verò ad suum genium, trahat volentem nolentem universam Ecclesiam, aut ad eum inflectat publicum ac communem cultum. Breviter per quod omnes communiter per se aedificari possunt ac debent, illud ex praescripto verbi divini in Ecclesiam introduci potest: at talis est Cantus sacer λογικὸς & intelligibilis; organicus non item; Ergo. Majorem vide invictè probatam ex 1 *Cor.* 14. 11. 12. 16. 17. 19. 24. 25. 26. 28. Minorem probo; quia multi, immo plerique in Ecclesiâ partim modulationem non capiunt, partim eam si capiant ad verba sacra aptare nequeunt, partim sunt ἀναίσθητοι aut quod ad totam Musicam, aut saltem quod ad organicam; partim qui quodam modo afficiuntur, aut simplicè & suavi cantu vocali unius cantoris aut cantatricis, aut instrumentali unius, & forte alterius instrumenti, magis capiuntur, quam artificiali & chromaticâ variarum rerum aut instrumentorum symphoniâ. Quod si ergo Organicae Musicae ζηλώταις tantum tribuitur, ut in gratiam eorum in Cultum publicum introducatur; cur non pari jure; ζηλώταις aliorum instrumentorum ex. gr. cornu, testudinis, cytharae, fidiculae, cymbali, tubae, &c. eorum introductio concedatur? & quis tum finis? Videmus ergo quam malè aut bene privatus genius, zelus, & privatum secundum illum zelum, intervallum aliquod raptus & excitationis ad devotionem & spirituales affectus allegetur, ad publicum Musicae organicae, aut alterius cujusque instrumenti usum introducendum. Ad privatum usum valeat consequentia; & hic terminus esto. Si meam experientiam & ζῆλον secundum peculiarem ac privatum affectum, nec non aliquam Musicae chromaticae cognitionem hic sequi vellem, utique in publicum & quidem frequentem usum facile inclinarem. Sed prohibet aedificatio Ecclesiae, & rationes hactenus allatae:

tae: Itaque genio & ὅρμῃ nostrae fibula hic imponenda, immo in totum abneganda potius, ne aut nos, aut unum aliquem ex minimis scandalizemus *Mat.* 18. 6. 7. 8. — 6. Quae pro efficaciâ Musicae ex Scripturis adducuntur; ad hanc rem nihil faciunt. Sauli fuit instar medicamenti aut pharmaci alicujus, quo melancolica intemperies corrigitur, & paroxysmus melancolicus sistitur aut lenitur. De quo egimus in 1. *Part. select. Dispp. tit. de Daemonibus;* & 3. *Part. sel. Dispp. tit. de superstitione append.* 1. *probl.* 8. Sed quid, ad effectus spirituales? Helisaei exemplum habet quid peculiare: ne ergo κακοζηλίᾳ Judaicâ adhibeamus cantum instrumentalem ad prophetandum: quasi scil. esset aut medium ordinarium, aut [pag. 575] signum sacramentale charismatum, ut flatus Christi *Joh.* 20. linguae igneae & ventus *Actor.* 2. impositio manuum *Actor.* 8. & 19. — 7. *Quae* ex Augustino & Ambrosio citantur, nihil habent de cantu instrumentali, de quo hic quaeritur, sed tantum de vocali & intelligibili. 8. *Ex veteribus* Thaumatographis, quae de ψυχαγωγίαις, & instructionibus ad virtutem celebrantur; ea magnem partem ad *Lipsii Collectanea de Elephantis (Centur.* 1. *Epistol. ad Belgas.* & similes *Fabulas* seu *Aureas Legendas physicas apud Plinium, Aelianum &c.* ablegamus. 9. *Quidquid* sit de efficacia Musicae in genere, consequentia tamen ad efficacem excitationem in pietate seu devotione est vitiosa, & similis fere illi soritae. Qui bene bibit, bene dormit; Qui bene dormit non peccat; Qui non peccat erit beatus; Ergo qui bene bibit, erit beatus. Sic, Qui audiunt Musicam organicam, illi moventur: Qui moventur ad affectus illos, moventur ad virtutem seu ad affectus bonos; Qui ita moventur, illi moventur ad affectus spirituales & formaliter religiosos, doloris scil. super peccatis, laetitiae in domino, & communione nostri cum illo; Qui ita moventur ad effectus ejusmodi spirituales illi devotissimè exercent religionem, & cultum publicum; Ergo qui audiunt Musicam organicam, illi optimè & devotissimè exercent cultum publicum. Omnes praemissae sunt aut falsae, aut particulares, aut laborant fallaciâ accidentis. Neque enim Organi cantus per se & ex se facit exteriorem actum religiosum? neque est ejus causa impulsiva, nec disponit ad majorem ac meliorem devotionem. Aliquibus & aliquando tantum occasio est, aut esse potest, & quidem remota, ad alacritatem & excitationes in gaudio & hymnodiâ spirituali, illis scil. qui căpiunt & materiam, & formam cantus, & vim harmonicae modulationis; quique hoc aut illo tempore peculiariter dispositi sunt, ad modulationem harmonicam cum tono hymni, & tonum cum verbis sacris, & verba cum conceptibus mentis suae conferenda & conjungenda. Sed ut propter haec particularia, & per accidens ac raro contingentia ordinarium, perpetuum, & communem cultum, seu modum cultus in Ecclesiam quis introducat; videtur omni ratione carere. 10. *Quod si* à cantu humano λογικῷ & intelligibili, ad cantum instrumentorum nullos conceptus mentis nostrae distinctè repraesentantem, deflectimus, praetexentes finem esse gloriam Dei, & effectum esse excitationem ad devotionem: jam non video quâ ratione infinita alia istius generis (uti vocat *Bellarminus*) & incitamenta in sensus nostros, praecipuè auditum & visum incurrentia, à cultu publico arcere possimus. Detur ratio, cur Organa in Templa inferre liceat; Picturas vero, rerum & Historiarum sacrarum & profanarum, adhaec Theatra quaevis rerum & θαυμάτων naturalium, & artificialium, Comoediarum aut Tragoediarum, non liceat? Cum praesentem referat quaelibet herba [pag. 576] Deum; cum in naturae & artis operibus, seu toto speculo macrocosmico & microcosmico, sapientiam, potentiam, bonitatem, pulcritudinem

dinem Dei nostri contemplemur, immo ipsa suo modo Deum, & cultum Dei nobis praedicent *Ps.* 8. & 19. & 104. *Rom.* 1. 19. 20. cum *Actor.* 17. 24. 25. 26. 27. 28. De omnibus illis, nominatim etiam de Picturis mimeticis & dramatis &c. dicant quod Poeta:

Segnius irritant animos demissa per aures
Quam quae sunt oculis subjecta fidelibus....

Erunt plures non infirmi tantum, sed & firmi, qui dicent se magis excitari ad devotionem aspectu loculorum, sceletorum, craniorum (quibus utuntur, in hunc finem devotissimi in Papatu,) quam auditu Musicae organicae. Erunt alii qui dicent, se Tragoediis aut Comoediis sacris piè &c. graviter exhibitis, aut suavissimo & fracto cantu unius hominis hymnos scil. vernaculè cantantis, magis moveri ad pietatem, quam Organis, aut psalmodiâ chori, aut totius Ecclesiae, imo quam plurimis concionibus. Erunt denique qui ornatu templorum, utensilibus, cherubinis, lampadibus &c. Qui ceremoniis Judaicis, & Judaico-Pontificiis, ad majorem reverentiam ac devotionem se excitari praetendent. Ergone ad quorumcunque palatum cultus publicus, in omnes formas vertendus? omnia illa crassa & sensitiva auxilia & fomenta Ecclesiis N.T. obtrudenda? De variis incitamentis ἀκουστικοῖς supra diximus; nec repeto. Addo esse non paucos, qui magis ducuntur concionibus, quae fuco rhetorico ac goëtico illo antiquorum Rhetorum doctrinam Euangelii ineptè & profanè (meo judicio) pictam proponunt, & verbis tinnientibus magis aures radunt, quam cor compungunt. Esse ex Literatorum genere qui maximè afficiuntur Scripturae ἐνεργείᾳ, cum textus originali linguâ pronuntiari audiunt: & certè longe excellentior est hic gustus spiritualis, quam qui habetur per Organum. Vide *Historiolam de Morbo & Morte* magni illius *Plessaci.* Quid si ergo in eorum gratiam omnia dicta Scripturae pro concione citentur Hebraicè, & graecè, uti in Papatu citari solent Latinè? Quid dicam de cantu avicularum, de suavi murmure & susurro aquarum, ventorum, sylvarum &c.? Sed dices haec omnia tam commodè nec ita decore haberi aut exhiberi possunt in Templis? Habeant ergo quaelibet Ecclesiae ex omnibus illis quantum possunt; & dicite nobis, quaenam Jure divino aut ratione naturali non haberi debeant. Sed labyrinthum fecerunt sibi Autores hoc argumento. 11. *Sed ut* magis ad absurdum redigam sic ratiocinantes, quaero, unde organica Musica habeat illam efficaciam, ab instituto & promissione supernaturali Dei, an verò à & ex naturâ suâ? Si illud: jam erit sacramentum, aut saltem sacramentale. Sed neutrum esse, aut Organa, aut ullas res, quas vocant, sacras, probamus, *part.* 3. *sel. Disput. tit. de Benedict. & Sacramentalibus.* Sin istud; jam deberet directè, immediatè, [pag. 577] & per se hoc agere per modum causae, aut signi naturalis. Atqui ἄλογος Musica organica, nec est signum conceptuum, nec causa directà & immediatè movens & ducens mentem rationalem; quia non est vox articulata significans ex instituto conceptus & res spirituales, per quas & circa quas Ecclesiae devotio: consequenter non est pars, aut actus exterior, aut modus seu modificatio cultus publici ad communem aedificationem Ecclesiae; imprimis rudiorum: abstrahit enim sonus seu modulatio illa à materiâ sacrâ & profanâ, bonâ & malâ: & neutram per se & suâ naturâ signat aut repraesentat. 12. *Rursum* sic deduco ad absurdum. Siquidem utilis haec Musica, aut infirmisa, ut perfectioribus, aut Musicis, aut Amusicis. Quod si aliquibus ex illis utilem esse probari posset, nihilominus causâ cadunt: quia cultum communem Ecclesiae omniumque exercitationem, & aedificationem non debere verti

verti in monopolium, aut ἰδιοσυγκρασίαν supra ostendimus ex 1 *Cor.* 14. Attamen ex inductione evincimus, nullis ipsorum admodum utilem esse. *Primò* non infirmis & Musicae imperitis; quia vix centesimus ex illis chromaticam illam harmoniam audire sustinet; malint audire pium aliquem hymnum à suavissimâ voce humanâ & quidem cantu fracto cantatum, fortè & cum unius bassi contrapuncto: talem melodiam suo modo capiunt. *Secundo* non firmis & Musicae peritis: quia periculum est ne à perfectione devotionis suae abducantur magis per sensibilia ista, & consuetae voluptati quam ordinariò ex Musicâ suâ percipere solent, immergantur magis, quam ad fastigium spiritualis perfectionis extra & supra se ac sensus suos eleventur: de quo confer *Theologiae Mysticae autores alibi cit. ubi agimus de Meditatione.* Praeterquam quod conclusum jam sit, firmos & perfectos in devotione tam infirma sensuum adminicula non requirere. Vide suprâ *Zwarez*, *A Lapide*, *Bellarmin. loc. cit. Tertio* non infirmis seu rudioribus, & Musicae peritis: quia periculum est, ne mentes eorum suavi istâ Musagogicâ ἀπάτῃ & γοητείᾳ nimis saepe & forte nimis sensibiliter affectas, magis ac magis distrahamus, & in ventum vanitatis dissipemus, ut tanto minus ad fundum, nuditatem, caliginem, silentium &c. (terminis eorum mysticis hic utar) spiritualis contemplationis perveniant. Adhaec, quia inter illos puto esse complures, qui si quotidie aut saepe, aut diu audiendum esset, malint audire concentum fidicularum digamba (ut vocant); alios qui testudinem, panduram, aut cytharam; non paucos, qui cornua aut fistulas; complures denique, si qui cordi suo occasionem ascensus ad aliquem sensum aut gustum divinae commotionis seu tactus offerri velint, quasdam melodias ex *Dodecachordo* & ex *Octonatiis de Vanitate mundi Claudini le Jeune*, aut quasdem ex ejusdem *Psalmis en vers mesurees*, aut ex *Motettis Orlandi*, *Pevernage*, *Marenzii*, *Praetorii*, *Finetti*, aliorumque quorundam *artificum Italorum Motettis de domino Iesu*, & *Veni in hortum meum*, &c. eximiis (pag. 578] vocibus humanis (unico forte atque altero instrumento lenius sonante admixto) cantari. Inter quos ego nomen meum profiterer. Addo, si liceat experientiam cuique suam allegare, me cantu *Odae* cujusdam Latinae *de Vitâ aeternâ*, quam modulationi 41. vocum aptavit *Alexandro Striggio*, maximè commotum fuisse, cum olim adolescens Lugduni Batavorum bis aut ter, ni fallor, ejus cantui interessem. Ne quid dicam de *Ode* quadam sex vocum *Petri Philippi* quae incipit: *Quaesta vita mortale*, &c. quam nunquam non, quod sciam, sine affectu & commotione cecini, cecini autem saepissimè. Sed plus satis ad ἰδιοσυγκρασίαν, & privata psychagogica jam divertimus: Et quid illa ad communem ac simplicem cultum in Ecclesiâ? *Quarto*, non denique infirmis Auditoribus, & quidem Musicae imperitis. Illi enim minime hanc Musicam requirunt; minimè ea moventur, saltem ad devotionem; minime in divinis λογικῶς moveri & ad montem contemplationis subduci possunt. Provoco ad experientiam: quaere ex illis, quot passus in contemplationis aut devotionis stadio, sonante Organo, unquam decurrerint. Confusos, merè sensitivos, & brutales motus eorum non nego: sed illos etiam sentiunt Infantes, immò & bruta. Mera ergo πρόφασις est rudis popellus, qui rarius audiunt Musicam illam; immo in plerisque Ecclesiis vicanis nunquam: ipsi Clerici qui chorum frequentant (& quidem plerumque sine Coetu ecclesiastico) hoc est, perfectiores, imprimis Musicae amatores sunt αἰτία; illi sunt Ecclesia tunc repraesentans. Atqui perfectiores non indigere ejusmodi fomentis, supra conclusum est. Et quidquid in gratiam rudiorum ac carnalium, imprimis ex ordine Principum,

Mag-

Magnatum, Aulicorum hic fieri consuevit, (quibus selectissima & rarissima Musica inservit), id totum est oleum camino addere: ut homines plerumque carni, vanitati & quotidianis deliciis devoti, praetexto cultus divini securi, in medio sacrario, reddantur magis vani, leves, & carnales. Provoco ad experientiam, & ad epithetum Musicae instrumentalis apud *Autorem Antiquum* sub nomine *Justini Martyris*, *Quaest.* 107. ubi dicit instrumenta illa esse νηπίοις ἁρμόδια. 1. *insipientibus* (vel pueris) *congruentia*, ideoque usum illorum ex Ecclesiis sublatum. Et quae *Ammian. Marcellinus Lib* 34. & *Clemens Alexandr.* supra *cit.* de delicatâ & molli instrumentorum Musicâ pronuntiant. Reponantur hic quae ex *Thomâ*, & *Carthusiano* supra, & mox infra ex *Navarro* & *Cajetano* exhibemus. Sed *Instant*: Infirmis tamen, & carnalibus hâc ratione consultum fuit in *V.T.*: cum non minus nunc tales inveniantur, quam olim. Sic *Zuarez*, & Bellarminus loc. cit. *Utebantur*, inquit, *instrumentis ad excitandos animos infirmos ad laudes Dei, & taedium removendum &c. Quae ratio locum habet etiam in N. T.: non enim desunt in Ecclesiâ multi infirmi & rudes, qui ejusmodi fomentis curandi, &c. Resp.* Sed dupliciter peccat haec exceptio. *Primo*, quod dicat infirmis in V.T. comparatè sic dictis ad perfectiores [pag. 579] ibidem, destinatum fuisse hoc remedium. Atqui contrarium verum est: perfectis, Levitis scil., Sacerdotibus, immo & Prophetis, ut Davidi, maximè fuit appropriata haec musica: illi in Templo hanc exercebant, illi audiebant; illi intererant, uti nunc Clerici faciunt chorum frequentantes: plebei & rudiores raro; nisi in magnis festis. Et si infirmioribus in Israel propriè hoc tanquam ordinarium excitandae devotionis remedium destinasset Deus, utique in Synagogis quique suis illud habuissent. *Secundo*, quod torquens aut refutans sententiam Thomae de populo carnali, perperam populum N. T. pari ratione infirmum, imperfectum, & carnalem faciat. Hoc enim διαῤῥήδην repugnat Scripturae; quae propter diversam foederis dispensationem (de quo vide *Loc. comm. de Foederibus & Testamentis*) comparatè Ecclesiam N.T. universè sic sumtam, vocat populum spiritualem perfectum, &c., adeo ut etiam minimus in Regno Dei major sit Joh. Baptistâ *Matth.* 11. 11. Confer *Luc.* 10. 23. 24. *Johan.* 2. 23. 2. *Cor.* 3. 10. 11. 17. 18. *Gal.* 3. 24. 25. 26. & 4. 1. 2. 3. 4. *Hebr.* 7. 18. 19.— 12. [1. 13.] *Dato aliquam* utilitatem particularem, aut per accidens, à Musicâ hâc exspectandam, quotiescunque in peritum Auditorem, aut ζηλώτην, aut in animum jam per devotionem dispositum inciderit: hoc tamen utile tam pauxillum est, ut damnum emergens metuendum, longè majus sit: & consequenter huc applicare possint Pontificii illud *Pii II. de Conjugio Clericorum:* Fuisse olim rationes, cur Ecclesiâ prohiberet; sed nunc majores esse cur deberet permittere. Vidit hoc satis Navarrus de Orat. & Horis cap. 17. *Harmonia*, inquit, *organorum non tanti facienda est, quanti eam vulgus facit, existimans Deo non decenter serviri ubi ea non sunt. Nam licet aliquantulum prosint imperfectis, & indoctis Christianis, excitando (licet ex longinquo) ad devotionem: doctis tamen & in Christianismo solidè fundatis communiter nocent, adimendo illis intellectum verborum, qui longè efficacius devotionem excitaret, & adaugeret.* Quam Navarri sententiam tacitè probat *Molanus lib.* 2. *de Canon. c.* 20. Audi & Cajetanum in 22. Qu. 61. art. 2. *Et licet per se loquendo hoc sit verum* (non admittenda scil. esse instrumenta in sacris) *potest tamen per accidens tolerari* (N.B.) *extensa jam consuetudo Organorum, propter nimiam elongationem hominum à divino cultu, ut vel sic illecti divinis intersint. Qui tamen Organa in Ecclesiâ medicinam animae à remotis*

esse

esse cogitaverit, parcè illis utetur, ne sanis noceat, minuendo vol tollendo eorum devotionem. Paulo ante dixerat de cantu in genere: *Cavendum esse, ne cantetur causâ nostrae delectationis vel alienae in ecclesiasticis officiis.* Videatur *Jus canonicum*, & ibi *Hieronymus* cum *Gregorio M. dist.* 92. *c. cantantes* & *c. Ecclesia Romana*; & *Glossa ibid.* Supra omnes *Augustinus Lib.* 10. *Confess. cap.* 33. Si cantus intelligibilis tot tentationibus & insidiis patet, pluribus certè obnoxius erit cantus organicus. Et quid opus est istis pedicis, & periculis Ecclesias nostras induamus? [pag. 580] Semper enim ancipiti disceptatione se torquebunt homines pii, an motus seu delectatio fuerit à carne, an à spiritu, à naturâ an à gratiâ. 13. [l. 14.] *Certissima* & tutissima, immo & necessaria dispositio ac praeparatio animorum ad publicum ac solennem cultum est illa quam docent *Libelli ascetici Pontificior.* & *Nostrorum.* Videant Studiosi *Ames. lib.* 4. *Cas. cons. c.* 30. & *Bayllii Praxin pietatis.*

Object. VI. *Facit ad taedium removendum, quod ex prolixitate Psalmorum atque hymnorum oriri solet. Bellarmin. loc. cit.* & sic *Cajetan. Navarrus loc. cit.* & *A Lapide in Ecclesiastic.* 32. Et *Bonaventura ad q. d.* 24. 69. *de Cantu Ecclesiastico in genere. Resp.* 1. Quid si retorqueamus ex Viguerio Institut. c. 5. p. 62. *Ex quo sequitur, quod non excusantur Organistae, nec mimi, aut alii Musici, qui in Ecclesiis personant cantilenas & sonos ad levitatem, tripudiationem, & dissolutiones, animos hominum inducentes. Neque illi, qui prohibere possunt, & permittunt. Idem dicendum de aliis signis exterioribus, qui quando taedium generant, & devotionem diminuunt, & attentionem impediunt, sunt omittenda, ut genuflexio, tunsio pectoris, apertio capitis & alia hujusmodi. Quae etsi aliquando devotionem excitant, à particularibus tamen personis in Ecclesiâ & locis communibus praetermittenda sunt, &c.* Repete quae ad object. praeced. ex *Cajetano* & *Navarro*, & supra ex *Thomâ* & *Carthusiano* exhibemus. 2. Si uni atque alteri taedium sublevatur sono Organorum, aliis taedium adfertur; ἀμούσοις scil. & ἀναισθήτοις, imprimis & ad ipsum nucleum spiritualis devotionis (qui est in auditione, meditatione verbi, & in oratione) anhelantibus. Huc applicare possemus: πᾶν προοίμιον (multo magis, προαύλιον) τῷ ἰπιθουμοῦντι [l. ἐπιθυμοῦντι] ἀκούειν μακρόν. 3. Pari ratione, & alia ejusmodi ἡδύσματα advocanda ac publicis sacris intermiscenda essent: sive ea aures delinirent, sive oculos pascerent; ex gr. narrationes Historiarum physicarum, aut politicarum, aut rerum novarum, aut etiam ludicrarum, (quales scil. adhibere solent, ad risum paschalem concitandum, de quo alibi); exhibitiones rerum mirabilium, ac pulcerrimarum in naturâ aut arte: adde deambulationes, aliasque honestas corporis aut animi recreationes. Et quidni totam artem Musicae mutae, & gesticulationes pantomimorum: de quibus *Pancirollus* & *Salmuthus*, *part.* 1. *tit.* 40. *Pezelius in Mellificio historico part.* 3. *cap.* 14. de hoc praesumto taedii levamine longè aliter judicat: „utque significarent regnum tenebrarum appetere, cereos clarâ „luce accendi jubebant. Ut praeteream *fures precum & praedicationis verbi pneuma-„ticas machinas musicas Vitaliani*, &c." Similia habet Martyr in Judic. 5. „*Quo fit*, inquit, *ut populus musicis & harmoniis plenus, famelicus autem & jejunus, quo ad coelestem doctrinam, è templo discedant*, &c. *nec jure potest retineri confracta illa & confragosa musica, quâ ita detinentur astantes, ut verba, etiamsi velint, percipere minimè queant.*"

Object. VII. „Ut major sit sacrorum decor, solennitas, & majestas." Sic [pag. 581] *A Lapide in* 1 *Cor.* 14. *Resp.* 1. Eodem argumento pugnant pro Linguâ non intel-

lectâ

lectâ in sacris Latinâ scil.: ubi vide, quid *Nostri* respondeant. Eodem etiam omnes ceremoniales, sive Pontificii, sive tepidi, pro choragio ceremoniarum: de quo alibi. Et quidni hâc consequentia ornatum, & cultum in sacris ex Judaismo revocamus? *Martyr in Commentar. ad Judic.* 10. *v.* 6. inter causas cur tunc multi respicerent ad Papatum, „etiam hanc commemorat, quod nostrae ceremoniae, quo ad sensus carnis, „aridae sint, & absque voluptatibus: non versus, *non cantus fractos*, *non Organa* „*Musica*, *neque theatricas missas habeant.*" Mirum est non cogitasse Ecclesiam antiquam de tali decore & majestate; praecipuè tunc cum per Constantinum templis & divitiis dotata ad tantum securitatis & honoris fastigium evecta erat. 2. Sacrorum nostrorum decor & pulcritudo cum sit spiritualis. *Psal.* 45. cum *Johan.* 4 extraneum & emendicatum colorem, seu fucum non requirit. 3. Quis decor & quae majestas sit in plerisque Motettis, quas certatim magis ac magis figurant hodierni Musici, fateor me nondum videre. Quomodo infirmis & idiotis gravitate suâ & majestate, reverentiam ac non potius ludicros aut militares animorum motus ingenerabunt, modulationes ex. gr. in *Magnificat*, ubi illa verba: *Dispersit superbos mente cordis sui;* & illa, triplis tripudiantibus (ad instar chori in Luciani Tragoediâ cui nomen *Podagrae*) figurata: *gloria*, *patri & filio*, &c. *sicut erat in principio*, &c. & crispationes ac fugas in cantandâ voculâ, *Amen:* imprimis si Organa concrepent. Non repetam nunc, quae de tinniente & ἀπάθει atque ἄργω [l. ἀργῷ] Musicâ hodiernâ conquesti sunt *Autores* supra *cit. Puteanus*, *A Lapide* & 'Ο δεῖνα (B) in Belgio nostro sacerdos & insignis musicus.

Object. VIII. Quia non est intrinsecè malum, nec habet deformitatem, aut indecorum. Hoc totum fere est, quo pugnat *Zuarez*, aut potius trepidè excusat sua Organa. *Resp.* Sed haec est mera petitio principii: nec eâ declinat ictum à Thomae sui autoritate & ratione, aliisque insuper, supra allatis, illatum. Et sic vidimus ceremonias praetextu adiaphori in Ecclesiam primum introductas, aut in reformatione earundem retentas; quae tamen progressu temporis tanquam necessariae, saltem ad bene esse, Ecclesiis ab eâ liberis obtrusae fuerunt. Hoc ignorare non possunt, quibus nota est Historia Papatus, & origo errorum, in materiâ de imaginibus, de rosariis, de aquâ lustrali, de suffragiis pro defunctis, de reliquo choragio benedictionum & sacramentalium. Audiatur Lavaterus in 1. Paralip. 16. de obtrusione & κτκσζηλίχ quorundam post introductam reformationem: *Qui vero jampridem haec ex Templis sublata, non sine magnâ offensione restituunt, meritò sunt reprehendendi. Videmus autem fere accidere, ut in hujusmodi rebus revocandis diligentes, in conservandâ puritate doctrinae remissi sint & desides.* Paulo ante dixerat: *Praestaret igitur* [pag. 582] *multorum doctrinâ & pietate celebrium Virorum judicio illa auferri ex Templis.* Quid Ecclesiae Belgicae in ἀκμῇ reformationis sentirent anno 1581. indicat responsio *Synodi Nationalis Middelburgensis ad Quaest.* 34. quâ improbat usum Organorum in Templis, & statuit ea inde tollenda.

Object. IX. „Quia concentus, & harmonia Musica admonet de fraternâ animorum „concordiâ, & confessionis harmoniâ: Ergo Musicae harmoniae & quidem linguâ La- „tinâ, pius est usus in Ecclesiâ." Sic *Eckhardus loc. cit.* Adde *Osiandri Notas in Ps.* 81. infra cit. *Resp.* 1. Jam vides dictum prius adiaphorum, in signum aut ceremoniam mysticè significantem paulatim transire: metuendum, ne tandem ex sacramentali fiat sacramentum; si pergant ita philosophari. 2. Instrumentali Musicae V. T. tale

 quod

quid tribuit *Augustin. loc. cit. ex Lib.* 17. *c.* 14. quem sequitur *Amalarius.* Quam differentiam ergo inveniemus, inter mysticam significationem V. & N. T. 3. Sunt & multa alia, quae admonent de fraternâ concordiâ; ut parietes Templi ex diversis lapidibus constructi, horologia, perpetuo mobilia, & universus orbis in parvo vitro, &c. *Si vestros animos amor, quo coelum regitur regat:* ut canit Boëthius. Quid si ergo anathemata illa suspendantur in Templis. Immo est quid aliud; quid si semper ibi alantur columbae ut nos commonefaciant de unione inter Christum & Ecclesiam, juxta *Cant. c.* 6. 6. & *c.* 1. 15. adde lilia, rosas, &c c. 2. 1. 2. & reliqua omnia symbolica & mystica à *Durante in Rationali divinorum offic.* exposita.

Object. X. Ab antiquitate. Sic. *Joh. Steph. Durantus, de Ritibus Eccles.*, & ex ejus affirmatione *Lorinus in Sapientiae cap.* 19. & *Molanus loc. cit.* Tale quid mussitat *Bellarminus;* Bayllius Jesuita in Catechesi loc. cit. *Miror, quod Reformati Organa ac instrumenta alia Musica pneumatica, contra totius antiquitatis suorumque Anglorum consuetudinem confregerint. Resp.* 1. Quae & quanto sit antiquitas, contradicentes sibi & suis fatentur *Erasmus in* 1 *Cor.* 14. & *in Defensione c. Parisienses, Molanus, Bellarminus, loc.* supra *cit.*, cum *Cajetano, Navarro, de Valentia,* & *A Lapide in* 1 *Corinth.* 14. (ex *Augustin. in Ps.* 32.) ubi lemma marginale habet: *Quare Organa theatrica olim ex Templis ejecta. Baronius ad ann.* 60. §. 30. tales cautelas, si non querelas, tacitè suggerit: ut non videam, quo modo hodierna Organico-vocalis musica cum iis consistere possit. 2. Reformatorum reformationem, quod modum excesserit, quia Anglicam reformationem & in hoc & in non paucis aliis supergressa sit, miratur quidem & conqueritur *Bayllius* (uti & aliâ occasione *Grotius in Pietate Ordd.* & nonnulli alii in gratiam comoediarum, chorearum, cereorum, altarium, exorcismorum): sed ratione nullâ redarguit. Facile est dicere: omnia Reformati & Puritani Genevenses, Zelotae abstulerunt, bona & mala, usum cum abusu; in alteram partem contenderunt, & excessit medicina modum. [pag. 583] Sed non facile est probare in cultu publico, & necessario, immò & in Politiâ ecclesiasticâ, Ritibus, ac Ceremoniis quidquam expurgatum, quod nunc postliminio restutuendum esset. Ostendat quodnam illud sit. De Organis saltem nos jam contrarium evicimus. Et certe si haec mera adiaphora essent (uti quidem prae se ferunt Adversarii) cur non fuit in potestate quarumvis Ecclesiarum tutiorem partem & propiorem apostolicae ac primitivae simplicitati hic praeferre. Sed audienda est antiquitatis probatio ex *Filesaco Lib.* 2. *selector. tit. de Cantu Eccles.* §. 10. adducit. *Carmen Venantii Fortunati* Episcopi Pictaviensis *Lib.* 2. *Eleg.* 10. ad Clerum Parisiensem. Quod idem ante citatum fuerat à *Scaligero Lib.* 7. *de Emendat. tempor. pag.* 684. Fateor Venantium illum floruisse circa annum 570. sed voce *Organorum* instrumenta ipsum intellexisse, qualia nunc in usu, non credo: quandoquidem illa demum Gallis innotuerunt sub Rege Ludovico filio Caroli M. circa ann. 878. uti supra ex Historicis aliisque Scriptoribus Pontificiis ostensum est. Quomodo ergo anno 570. illorum usus fuisset in Ecclesiâ Parisiensi? Multo minus verisimile mihi fit, historicâ fide, & non fictione atque amplificatione poeticâ, à Fortunato scribi in illâ Ecclesiâ, Puerum attemperasse Organa exiguis cannis, Senem ab ore ructasse tubam, cymbalinas voces acutis calamis mixtas fuisse, fistulam dulce cecinisse, puerilem tibiam mulsisse tympana rauca Senum, & verba canora hominum reparasse lyram? quasi ex Poetis Parnassum Musarum cum Apolline, saltantes Satyros, & Bacchicos Thyrsigeros descripturus esset. Quid? an

non

non talem Musicam, & tot ac tam varia instrumenta musica Theologi ipsorum communiter, quorum aliquos citavimus, & ipse Papa Johannes 22. ab Ecclesiis relegat? Quae *ibidem* facta allegat ex anno 812. & 896. Ea tantum vocalem cantum hymni, *Te Deum laudamus* arguunt; & ipse ex iis illud solummodo in terminis concludit: praeterquam quod tam antiqua non sint, nec statuta ecclesiastica, nec communem praxim, & consuetudinem evincant.

Object. XI. Ex consuetudine nunc receptâ; in Ecclesiâ scil. Romana: & hoc quidem palmarium argumentum *Zuarezio*: quem velim per otium à Lectore istorum avido aliquando inspici. Hoc unicum est, quod *Cajetanum*, *Navarrum*, *Carthusianum*, *Bellarminum*, *Fumum*, compulit usum Organorum tolerare & excusare. *Resp.* Sed quantum tyranno huic in sacris tribuendum sit, alibi docent *Nostri*, ubi disputatur *de Notis Ecclesiae*, *de Praejudicatis*, *de Reformatione*, &c.

Object. XII. Quia Anglica Ecclesia retinuit. Sic *Schulting*, *Bayllius*, *loc cit.* Et *Simon Fils in Ministromach. Britannicâ Lib.* 2. *c.* 7. *Resp.* 1. Quomodo retinuerit aut non retinuerit, supra diximus. 2. Eadem Ecclesia in regimine & ritibus multa alia retinuit; quae nobis praejudicare non debent. [pag. 584]

V. Exceptiones *Corn. à Lapide in Commentar. Exod.* 15. quas opponit Calvini responsioni, quae etiam à Nostris hactenus cit. & quibusdam Pontificiis dari solet, quod scil. usus instrumentorum in sacris pertinuerit ad cultum ceremonialem V.T.: à *Riveto* ad *Exod.* 15. refutantur. Nos ad eas sic respondemus. 1. *Exc.* Quia fuit usus tympanorum & chori *Exod.* 15. quod erat ante datam legem ceremonialem: ergo non pertinent ad ceremonias. *Resp.* quasi non fuissent ceremoniae & lex ceremonialis, ante legem datam in Sinai & conscriptam à Mose. Habes praecipuam partem legis ceremonialis, sacrificia scil. *Genes.* 4. & 9. & 15. & signum circumcisionis *Genes.* 17. — 2. *Exc.* Quiatum cantum & psalmodia nostra pari jure dicenda essent pertinere ad legem ceremonialem. *Resp.* Est dispar ratio. Organicus cantus in N. T. nec verbo nec exemplo doceri potest; quin contra dedocetur 1. *Cor.* 14. *v.* 8 sed cantus vocalis docetur *Matth.* 26. *v.* 30. *Ephes.* 5. *Coloss.* 3. *Jacob.* 2. 1. *Cor.* 14. Adde, quod cultus N. T. magis sit simplex & spiritualis *Johann.* 4. *v.* 24. ideoque externus ille apparatus ei non ita conveniat, ac cultui V. T. ubi exsertè à Deo praescripta sunt plura alia instrumenta 1. *Paralip.* 31. Quod de cultu N. T. asseri nequit. 3. *Exc.* Dato haec ceremonialia fuisse: potuit nihilominus Ecclesia eandem tanquam usibus suis inservientia adsciscere; sicuti usum luminum, ornamenta Pontificum & Sacerdotum. *Resp.* Ex proprio facto superstitioso ac culpando, non potest legem, & jus Divinum edolare, quod organico cantui obtendat. Hâc portâ apertâ, quae ceremonia V. T. abrogata per mortem Christi *Coloss.* 2. *v.* 15. 16. adoptari non posset circumcisio scil. agnus paschalis, festa tabernaculorum, expiationis, tubarum, cum neomeniis, jubileis, annis sabbathicis, altaris thymiamatis & sacrificiorum.

VI. *Atque haec de controversiâ principali:* Accedo nunc ad minus principales, easque breviter perstringo quas anno 1641. in exercitio Academico ventilandas proponebam. Prima ergo est: *An Organi cantus in publica Psalmodiâ Ecclesiae utiliter adhibeatur, ut & voce & manu seu instrumento pariter exprimatur oratio nostra supplicans, aut gratias agens. Resp. Neg.* 1. *Ratio;* ex argumentis contra Musicam Organicam Papatus supra allatis; quae huc analogicè applicanda. II. *Ratio* quia utut videatur reformari, est species mali, collusionis scil. seu symbolizationis cum Riti-

Ritibus Judaicis & Papisticis: à quarum specie omnino abstinendum, cum necessitas nulla in contrarium obstringat nos ad observationem. III. *Ratio;* quia est fertilis & proclivis occasio, prolabendi in ulteriorem usum & augmentationem Musicae organicae, & figuralis, tum in Psalmodiâ tum extra eam: atqui semper, quod tutissimum est, sequendum; in re scil., quam ipsi dicunt esse liberam & adiaphoram. Synodus Hollandica & Zelandica habita Dordraci anno 1574. artic. 50. Ubi decernitur, *omnino abrogandum esse cantum organicum*, etiam post finitam concionem. [pag. 585] Ratio haec adfertur, *quod metuendum sit, ne postea eo abutantur ad superstitionem.* IV. *Ratio;* quia multis praebetur scandalum: atqui lege prudentiae & caritatis tenemur ab omni re adiaphorâ, quamvis in se magis utili in suo genere, quam Organum, abstinere, 1. *Cor.* 8. & 10. V. *Ratio;* Quia sine necessitate confundimus, & suspectam reddimus fidem & judicium primorum Reformatorum, & omnium Ecclesiarum, quae Organa obrogârunt; aut cum abrogare non possent, impeditae per vim majorem, eorum usum in sacris planè improbârunt. VI. *Ratio;* quia sine necessitate incurritur in plerosque aut omnes ferè Ecclesiarum Pastores, & membra quamplurima quibus adhuc sedet antiquus zelus, & primigenia simplicitas in primâ reformatione: quique rationem non vident, cur sapientiam praedecessorum suorum hâc in parte, imprudentiae, aut ἀταξίας coarguant. Illos autem in tali re contristari, aut turbare velle, alienum est à prudentia justorum. VII. *Ratio;* Quia omnis novitas periculosa, & meritò suspecta; imprimis si aliquâ ex parte per eam Ecclesiae nostrae viderentur redire ad vomitum, aut palinodiam canere: cum ratio nulla aut evidentior veritatis convictio hoc cogat. VIII. *Ratio;* Quia nihil facilius est, quam ut cum tempore fiat hoc pomum Eridos, inter Ecclesias & Ecclesias, inter Magistratus & Ecclesias, inter Pastores & Pastores, inter Pastores & Membra, inter Membra & Membra: si modo frigidam malevolis quibusdam suffundere, aut hanc occasionem arripere placuerit. Immo hinc pedicae & tendiculae facile ponentur praestantissimis Ministris, qui Musicae organicae minus addicti videntur. *Except.* Est & manebit adiaphorum, & relinquetur libertas Ecclesiis. *Resp.* Sic quidem initio praetexi solet: sed postea ubi potioribus suffragiis in Ecclesiâ aliquâ, aut Ecclesiis unius districtibus obtinuerit; conformitas urgebitur; & in eo prora ac puppis homodoxiae & pacis ecclesiasticae statuetur: haut aliter ac alibi de dictis illis adiaphoris factum videmus. IX. *Ratio;* quia cum devotionis cultus Organo simul atque ore integraliter perfici dicitur; utique sonus ille statuitur cum *Cajetano (loco* saepius *cit.) pars cultus*, seu *religionis;* atque adeo formaliter mysticum ac religiosum quid in eo statuitur: & sic ultra adiaphorum classem efferri videtur, cum tempore ulterius evehendus: hoc enim quarto modo inventis humanis quasi proprium, haec secreta maledictio illis infusa. X. *Ratio;* Quia hoc instrumento admisso; eâdem consequentiâ urgeri & introduci poterit quodcunque aliud instrumentum, cornu scil., lituus, tuba, fistula, pandura, cythara, testudo, cymbalum, clavicymbalum, fidicula utraque & quinta (uti appellant) & digamba, &c ; immo & alia devotionis adminicula visibilia & audibilia: facile enim est inventis aliquid addere, praesertim repagulo semel soluto. Et quidni Ritus, ac Ceremoniae multae, quas cum Papatu deposuimus, quamvis eas alibi ex parte retinuerint? XI. *Ratio;* quia crescet labor noster, & cogemur semper ad vigilare, [pag. 586] ne abusus irrepant; ne Satan & mundus obrepat, ne falsi fratres insidientur; haut aliter ac illi qui picturas, aut imagines, aut altaria retinent in

in Templis. Quid opus est tanti emere hoc poenitere, hanc difficilem occupationem & molestiam? Melioribus curis occupari nos convenit: reformentur si qui sint errores populares, si quae κακοήθη, si quae reliquae fermenti papistici aut mundani: urgeantur, introducantur reformatio morum, exercitia pietatis, disciplina Christi, in Ecclesias, collegia, familias, & corda fidelium. Hoc uno vel maximè opus est. Huic tam praestanti operi sua merces, sua benedictio. Praeterea si quid affectamus aut ambimus, spiritualia & praestantissima charismata atque exercitia ambiamus, maximè prophetandi donum 1 *Cor.* 11. *v.* 1. 12. 39. & c. 12. 31. XII. *Rat.* Denique huc rationum omnium summa redeat; quod quicumque simplici & primigenio Apostolorum cultui & doctrinâ & praxi eorum praescripto alias ceremonias, & formalitates magis scil. exornantes, & τὸ bene esse procurantes, addere student, tacitè illos accusant deficientis zeli, prudentiae, diligentiae, devotionis; ac supra illos sapientes architectos ecclesiasticos haut obscurè se efferunt. Sed excipi atqui opponi posset. *Exc.* 1. Possemus ita usum aliquem habere Organorum, quandoquidem fuerunt ea, & etiamnum sunt in multis Templis: ita abusum Papisticum verteremus in usum. *Resp.* Si alicubi, hic certè cavendum est à prudentiâ carnis. Quam malè illud artificium (juxta versiculum in jure canonico: *Sic ars deluditur arte*) cesserit antiquis Gentilium sacra ad Christianismum flectentibus alibi indicavimus in *Part.* 3. *select. Dispp. tit. de Festis, Bacchanalibus, de Idololatriâ indirecta, de Staurolatriâ, de exorcismo.* &c. & *in* 2. *Part. tit. de tempore nativitatis Christi.* & infra *Lib.* 4. *tit. de Templis.* Praestat ergo arborum radicitus succidere, & non tantum defrondare aut decorticare. *Except.* 2. Reformatores nostri non tam ipsum usum cantus organici, quam ejus abusum in Papatu repudiârunt. *Resp.* Contrarium verum esse, constabit lectori, ex αὐτοψίᾳ, ad quam provoco. Videbit enim eos ad unum fere omnes *loc. cit.* hanc inter alias rationem allegare, quod pertineat ad cultum peculiarem V. T. *Deinde* ex eo constat, quod nullibi aliquem ejus usum reliquerunt in Templis, aut saltem in cultu publico: ubi quidem per Magistratum, aut Adversarios hoc potuerunt. Ab aliis rebus per se necessariis, aut utilibus abusus tantummodo separarunt; ut ex gr. in cantu vocali: non vero in totum sustulerunt.

Quaeritur secundo: *An Musica organica ad Psalmos decantandos ita utiliter adhibeatur, ut praemissa psalmodiae vocali modulatione Psalmi cantandi hominum corda ad devotam Psalmodiam praeparet atque excitet: & an hujus rei gratiâ Organa in Templis retinere, aut de novo in ea introduci debeant. Resp. Neg.* Nescio ad hunc usum respexerit. Andr. Osiander Lucae fil. in Notis suis *ad Biblia latina* [pag. 587] Ps. 81. 3. *Tamen, quia etiam Musica instrumentalis Dei donum est, & ad movendam pii hominis mentem plurimum valet, rectè ea adhiberi potest ad Psalmorum cantum.* Sed nos putamus eam melius omitti; ob istas rationes. 1. *Ratio*, est, quia sapit Judaicas ceremonias, aut saltem sapere videtur: & difficile est materiam à formâ, antecedens à consequente, occasionem ab effectu aut opere accuratè semper separare. Ne ipse quidem Osiander potuit distinguere: & quid fieret idiotis? *In V. T.* inquit loc. cit. *etiam expressè mandatum erat, ut in festivitatibus tubarum concentum sacrificiis adhiberent* Numer. 10. *& suavissima illa harmonia imago quaedam est coelestis gaudii, quo perfruemur in vitâ aeternâ.* Et paulo ante dixerat, fuisse instrumenta in V. T. typum *praedicationis Euangelii de Christo.* Vides Theologum hunc in ipso vestibulo, ad mysticas ceremonias & egena elementa prolapsum. Si haec in

in viridi ligno, quid fiet in arido? Si hoc tempore, quid post decursum annorum, ubi paulatim creverit cultus organicus, decreverit cognitio spiritualis & prima caritas. II. *Ratio;* Quia hoc ipsissimum est, quod Pontificii Organis suis praetexunt: ut homines tanto melius exciteutur & disponantur: ad hymnodiam sacram: quamvis ille verecundius & timidius ad rudes quosdam & infirmos restringat; hic autem videatur etiam maximè pios & firmos obtendere. Sed excitationem hanc organicam supra examinavimus. III. *Ratio*, Quod aliquibus & modulationis, & verborum gnaris hunc usum subinde, & quidem satis remotè ac tenuiter si non per accidens, praestare potest: illud tanto cum zelo non est retinendum, nedum tanto cum strepitu de novo introducendum in cultum publicum. Hoc alioquin praetextu non retineri aut introduci posset, & quot sunt hominum vota (velle enim suum cuique est, nec voto vivitur uno) ac ἰδιοσυγκρασίαι, tot cultus ecclesiastici partes, adminicula, incitamenta, &c. constitui deberent. Ita videmus *Osiandrum ad* 1 *Corinth.* 14. cum *Mylio ibid. cit.* & *Eckhardo* supra *cit.* defendere latinas cantiones in sacris ad Organum cantatas, quia scil. quidam sunt in Templo, qui intelligunt. IV. *Ratio;* Quia damna & pericula, quae ab alterâ parte minantur aut imminent, multo plura ac majora sunt; quam utilitas, quae praetexitur. Sunt autem ea species mali & collusionis cum officio Papistico, scandalum, multiplex occasio mali, prostitutio reformationis & Reformatorum, derisio zeli, ἀκριβείας ac prudentiae majorum nostrorum: qui ut Theologi ac Auditores crucis erant, sic in ejusmodi dijudicandis, Theologis & Auditoribus lucis, quales hodierni, haut parum praestitisse videntur. V. *Ratio:* Sequeretur & alia instrumenta Musica, (qualia *Ps.* 33. & 150. 1 *Paralipom.* 25.) utensilia sacra, & nescio quae aurium atque oculorum delinimenta pari jure introducenda; ut firmi pariter & infirmi, Musici & ἄμουσοι, tanto magis excitentur: *Bonum enim bono additum, facit majus bonum.* VI. *Ratio:* quia longè alia est ratio praeparationis [pag. 588] spiritualis ad exercitia pietatis tum publica tum privata Spiritualia, quae cum spiritualibus conveniunt. Vide *Joh.* 4. *v.* 24. Sed posset quis excipere. *Except.* 1. Experientia tamen, si non omnium, saltem fere omnium, aut plerorumque testatur eos affici, & consequenter disponi per cantum organicum. *Resp. Primò*, motus ille seu affectus, est 1. aut pure sensualis, confusus, & brutalis; qualis etiam cadit in infantes & quodammodo in bruta; atqui talis nec sacer est, nec propriè facit ad sacra, nec in sacris aut per sacra quaerendus & affectandus; ubi spiritualis affectandus. Quae ad vitae naturalis animalis esse & bene esse spectant, alibi quaerenda. Quis enim alimenta, aut fomenta, aut medicamenta, aut gymnastica, lusus, recreationes externas, quaerat in sacris? 2. Aut est mysticus, per modum signi sacri symbolicè significantis: atqui talem sine mandato Dei quaesitum aut captatum, referimus ad superstitionem & ἐθελοθρησκείαν. Confer *Scriptores de Ceremoniis*, & 3. *Part. Dispp. nostrarum*, *tit.* de *Sacramentalibus*, de *Superstitione*, de *Idololatriâ*, &c. 3. Aut est purè & propriè spiritualis; sicuti vocis in cantu sacro aut in precatione. Atqui illum motum intelligibilem, ex relatione & reductione modulationis organicae ad tonum, & toni ad verba sacra, & verborum ad conceptus mentis & ad res, negamus esse, aut etiam commodè esse posse in plerisque aut etiam in multis praesertim rudioribus, carnalibus, ἀμούσοις; nedum ut sit in planè ἀνχισθήτοις, quales non pauci. Ubi tales incondito sono Organi assueverint, qui primò novitate suâ aliquoties eos afficere potuit; postea susque deque habent, immo fastidiunt, nonnulli turbantur & offenduntur.

tur. Provoco ad experientiam, & propriam singulorum confessionem. Alii si qui sint μουσικώτεροι, saltem non sint ἀναίσθητοι, tam remotè per tot difficiles ambages meditationum, relationum & collationum tam operosè, tam obscurè tam vix & tam raro eo affecti ad spiritualia elevantur & à sensuali delectatione avocantur, ut merito applicari illud queat: μία γὰρ γελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. Et hic provoco ad plurium confessionem. *Secundo;* Dato aliquorum experientiam hoc testari: non tamen negandum est aliorum experientiam tale nihil testari; immo & horum semper fere, & etiam spiritualium frequenter testari, tentationes & abductiones ad indevotionem, distractionem, nimiam delectationem sensualem, mundanas ac carnales vanitates. Superiorum temporum, & Nostrorum experientiam in Papatu indicant, querelae & cautelae *Johann.* 22. *Concil. Tridentini, Navarri, Cajetani, Zwarezii,* &c. supra *cit.* imprimis *Decretum Concil. Aquisgranensis,* quod citat *Molanus;* & alia *Concilior. Gallicor.* apud *Bochellum Lib.* 1. *tit.* 7. *cap.* 21. *except.* 2. Videtur odium abusuum, aut ἀγχιστηστία Theologis & membris Ecclesiarum Nostrarum viam stravisse ad rejectionem & fastidium cantus organici in sacris. *Resp.* 1. de abusuum odio jam diximus quod non fuerit aut sola aut praecipua causa. Praeterquam, quod [589] absurdum non sit, iis etiam moveri sapientes ad abolitionem rei, quae possit abesse sine sacrorum violatione, aut defectu: ex sententiâ antiquae, & intermediae Ecclesiae; cui nemo, uti arbitror, reclamabit. 2. Non fuerunt tot millia Theologorum, & Membrorum Ecclesiae jam inde à primâ reformatione usque in hunc diem tam ἀναίσθητοι, quod ad Musicam, aut cantum instrumentalem. *Wolph. Musculum,* cujus judicium supra retuli, Organistam & organopoeum in monachatu tuisse refertur *in Vitâ ejus:* si bene memini; nunc enim liber ad manum non est. Sed non est, quod facem accendam in meridie. Nemini enim dubium esse arbitror, quin inter primos reformantes Theologos fuerint musicae instrumentalis periti, aut εὔτακτοι Amatores.

Tertio quaeritur: *An utile sit, organorum cantum in sacra publica introducere, ut sacrae literae tanto sint conspectiores, & verba sacra illâ modulorum suavitate conditae, tanto melius in animos hominum irrepant. Resp. Neg.* Ipsa sibi sunt pretium, non indiga mercis alterius: *Psal.* 19. & 119. Sed haec supra satis excussa in *Arg.* 6. 7. 8. *Pontificiorum.* Nihil itaque addimus.

Quarto quaeritur: *An partim ad amoenitatem & licitam jucunditatem, partim ad necessariam directionem psalmodiae ecclesiasticae, & omnis indecorae ἀταξίας praeventionem, Organorum cantus utiliter in cultum publicum introducatur. Resp. Neg.* 1. *Recreatio* seu animi relaxatio per Musicam in se licita est, ut & in cibo, in potu, in deambulatione, in picturis, in hortis, in quibuscunque aliis honestis lusibus recreationibus tum animi tum corporis. Sed ut formaliter non est religio, nec pars integralis actus religiosi; sic in & ex sacris non est quaerenda, nec in ea inferenda. *Sed instet quis:* Est aut fit spiritualis. *Resp.* Sic omnia corporalia externa, & communia hujus vitae, à Fidelibus sublimantur ad statum & formam quandam (ita loqui liceat) spiritualem, cum ea fiunt in domino, & ad gloriam Dei. *Tit.* 1. 15. 1 *Timoth.* 4. 5. 1 *Cor.* 10. 31. & 7. 22. 39. — 2. Aliâ & commodiori ac tutiori ratione potest εὐταξία in psalmodiâ publicâ haberi. *Primo,* si omnes aut saltem plerique ab ineunte aetate in Scholis, in Familiis Christianis in psalmodia exerceantur; insuper in Scholis Gallicis & Latinis, elementis Musicae imbuantur. Videmus prius in Ecclesiis Wallonicis apud Nos, & posterius in Ecclesiis ac Scholis Germanicis eutaxiam non parum promo-

promovisse. *Secundo*, si Phonascus sonorâ voce praeditus unus atque alter, & si opus, tertius constituantur; qui uno loco consistentes praecinant. *Tertio*, solent alii hoc consilii suppeditare, ut minueretur numerus modulationum, quae Psalmis nostris aptatae sunt; exemplo scil. Anglorum. Sed hoc quia nunc non ita facile; suffecerint duo priora remedia. Sed excipitur. *Exc.* certius & expeditius est remedium à Cantu Organi, quam à vocibus praecentorum; Ergo. *Resp.* omnia proportionatè comparanda sunt. Voces humanae, si in stabilitate suâ superentur ab Organis, (quamvis & manus [pag. 590] & aures Organistae possint aberrare, quod insigniter factum ipse auribus meis aliquando audivi; quum alio ex tono caneret Organista, ac coeperat Phonascus, cum maximâ parte Ecclesiae: superant tamen in eo, quod articulatim ac syllabatim voces intelligibiles cantu suo pronuntiantes praeeant Ecclesiae. *Deinde* suavitatem & affectionem eam si spectes, quae in simplicitate ecclesiasticae psalmodiae propriè quaerenda est, plurium judicio praefertur vox humana; imprimis, si vulgaris seu tenor aut tenores (uti vocant) habeant sibi adjunctam unam atque alteram superiorem, sic dictam, idque in gratiam potissimum Foeminarum & Puerorum. *Tertio;* quando Ecclesia non attendit ad vocem Organi, aut Phonasci, nec eam sequitur; jam aequaliter confusio exspectanda. Docuit experientia confusionem & ἀταξίαν in psalmodiâ, per Organa non sublatam. *Quarto* experientia docet Phonascum (& tanto melius Phonascos,) posse dirigere cantum sine Organo; sed Organum non posse sine Phonasco. Omnibus ergo subductis, siquidem in aequilibrio essent Organum & Phonascus, (uti revera non sunt) rationes tamen supra ad quaest. primam & secundam allatae, libram in nostram partem inclinarent.

Quinto quaeritur: *An conducat extra Cultum & Coetum ecclesiasticum statis horis & diebus, aut etiam quotidie, Organo & vocibus Musicorum cani hymnos: in gratiam eorum, quibus vacat aut libet audire, atque inde occasionem captare excitandi seipsos ad spiritualem eorum usum. Resp.* praestat non fieri; quamvis mos ille in Templis quibusdam Lutheranorum, & alicubi in Angliâ, nominatim in Templo Paulino Londinensi, hactenus servatus sit. Rationes sunt istae 1. *Quia* videtur symbolizare cum choris Cantorum, & Musicâ illâ V. T., quae ordini Levitico, & Templo, & solennitatibus Judaicis peculiariter alligata & adaptata erat: quaeque per repraesentamen, quasi totius Ecclesiae Israeliticae doxologia dicebatur (*Ps.* 22. 4. & 132. 13. 14. 15. 17. & 122. 3. 4. 5.): at haec aliter se nunc habent in N. T.; ubi non sunt Templa propriè dicta, à Synagogis particularibus distincta, & ubi omnes Fideles sunt spirituales Levitae & Sacerdotes; & ubi in quolibet loco haberi possunt conventus sacri. 2. *Quia* sapit solennes vesperas pontificiorum: & nescio quem fictum cultum, aut quasi cultum; cujus veram devotionem ut inveniant, infinitis quaestionibus & dubiis se mutuo fatigant. Vide *Zuarez Tom. 2. de Religione, lib.* supra *cit.* 3. *Quia* non videmus, quae pietas sit in religiosâ atque ecclesiasticâ hymnologiâ (qualis praetenditur, saltem à multis putatur esse haec Musica) adhibere conductos Organistas & Cantores; ad quos audiendos nemo convocatur, pauci, aut unus atque alter subinde accedit: & tamen opere isto operato Deus publicè religiosè in Ecclesiâ laudari dicatur. Vide censuras *Didoclavii in Alt. Damasc. loc. cit.* in Musicam illam cathedralem. 4. Rationes illae quae opponuntur Musicae organicae, post finitas conciones, si valent, utique [pag. 591] huic pariter & fortius aptari possunt. Quod sit pruritus, & oblectatio ventosa, carnalis magis quam spiritualis; quod centesimus ex Mem-

Membris Ecclesiae ad id non attendat; quod pauci eâ afficiantur: quamvis ego fateri cogar, me pro meâ ἰδιοσυγκρασίᾳ aut peculiari amore cantus, non raro affectum fuisse, cum Psalmi imprimis 28. 30. 51. 61. &c. in Ecclesiâ nostrâ canuntur.

Restant nunc Problemata, ad quae in transitu sic respondemus I. An Organa sint utensilia sacra. *Resp. Neg.* nisi quis catachresticè ea sic apellare velit. II. An praestet Organa in Templis retineri, ubi hactenus sunt. *Resp.* praestaret inde tolli, & in foro, in curiâ, in ambulacro, in porticu, in Academiâ, aut in bursâ Mercatorum collocari. In quibusdam Civitatibus conducti musici instrumentis pneumaticis in curiâ, aut in foro statis diebus & horis, ad oblectationem istic ambulantium canere solent. III. *An* ubi non sunt, de novo in Templa introducenda sint? *Resp.* nulla est necessitas, nulla ratio. Vide *Lavaterum in* 1. *Paral.* 17. *p.* 60. Et *Rivetum in Cathol. Orthod. ad Bayllii catech. part.* 2. *q.* 36. IV. *An* conducat, Organis cani ante & post conciones. *Resp.* praestaret non fieri. Vide *Can.* 50. *Synodi Holland. & Zeland. Dordraci anno* 1574. & *Resp. Synodi nationalis Middelb. ad qu.* 31. V. *An* à Magistratu, absque judicio & consensu ecclesiastico, usus aliquis Organi in psalmodiam aut cultum publicum introduci debeat? *Resp. N.* VI. Quid si faciant, quid faciendum? *Resp.* Si flecti nequeant, ferendum pro illo tempore; non tamen approbandum. VII. *An* εὐτάκτως & tutò unius aut alterius Ministri, aut particularis Synedrii sive approbatione sive conniventiâ, cantus organicus, in ecclesiasticum cultum & psalmodiam introduci possit? *Resp. Neg.* est enim apud nos combinatio & correspondentia Ecclesiarum in Synodis. Quod si res ecclesiasticè praejudicata non esset, in Synodis 1574. & 1581. modo cit.; aut alioqui necessariae aedificationis & reformationis esset, ubi exempla non exspectanda sed danda: utique aliter de eâ censerem. VIII. *Utrum* tolerabilius, ut extra tempora cultus & conventuum ecclesiastic. in gratiam iterum quorundam istic ambulantium Organa pulsentur an vero ut in ipso cultu, aut statim post concionem. *Resp. A. pr.* IX. *Item* finito cultu & dimissâ Ecclesiâ; an vero in ipso cultu seu psalmodia. *Resp. A. pr.* X. *An* Musica πολύφωνος seu harmonica, conveniat psalmodiae ecclesiasticae? *Dist.* De quibusdam coetibus, ubi omnes aut plerique Musicae illius periti, forte concedi posset: nisi *Augustini* scrupuli *Lib.* 10. *confess. cap.* 33. manum injicerent. Sed pauci tales coetus ecclesiastici; forte inter centenos vix unus, uti arbitror. Possent praeterea multa his affinia disquiri de cantu ecclesiastico, deque usu aut abusu Musicae in genere: sed alteri loco haec conveniunt. Inspici possent ab eo, cui vacat, *Zuarez loc. cit.* & *Casuistae de Officio ecclesiastico seu horis Canonicis;* & *Collectanea historica* [pag. 592] *de Musica* apud *Alexandr. ab Alexandro, Rhodiginum, Caesar. Bulenger. loc. cit. Martyr. Loc. com. cl.* 3. *c.* 13. *Alphons. Mendozam in Controv. qu.* 3. *sect.* 3. 4. *A. Lapide in Ecclesiastic. c.* 32.

Appendix Apologetica.

Anno 1634. mense Augusto inter alias quaestiones primâ disputatione initio professionis meae in Gymnasio Ultrajectino ventilandas proposueram & istam. *Musicam organicam, nec partem, nec appendicem esse Cultus publici. Anonymus* quis tenebrio, Remonstranto-Socinismi, uti ex Scriptione apparet, fervidus sed infelix propugnator, libello quodam tit. *Examinis primae Disputationis*, &c. non sine choragio convitiorum & calumniarum tum me meamque disputationem, tum imprimis reli-

Mem-

gionem & Ecclesiam nostram aggressus, inter alias complures assertiones meas, etiam hanc de Musicâ organicâ, absque ullo examine, tanquam vanam otiosè rejecit. Cui cum κατὰ πόδας responderem Libello tit. *Thersites heautontimorumenos, seu Remonstrantium hyperaspistes &c. retusus &c. part.* 3. *cap.* 3. *pag.* 293. „asper-
"ginem istam vanitatis sic abstergebam: Non est vanitas inutilis controversiam
"inter nos & Pontificios ventilare, & quidem talem, quae ad praxim & cultum relio-
"nis pertinet. De eâ Bellarminus libr. 1. de bonis Operibus, in particulari cap. 17.
"& Thomas 22. quaest. 91. art. 2. & ibidem Cajetanus nec non in Summula p. 519.
"Et ex nostris Beza in coll. Mompelgardensi part. 2. Guil. Zepperus Polit. Eccl. l.
"4. c. 9. & D. Rivetus proleg. in Psalmorum Decadem, ubi hanc quaestionem trac-
"taturus ait: *De Musica Organica dubitatum est olim, & hoc etiam tempore contro-*
"*vertitur, num in Ecclesia sit usurpanda & revocanda.* Tilenus in syntagm. disp. 49
"Altare Damascenum cap. 8. pag. 491. Nostris tanquam Organorum reformato-
"ribus quaestio movetur à Cudsemio (ni fallor) in *Desperatâ causâ Calvini;* & Eck-
"hardo in *fasciculo* Controvers. c. XXI. qu. 5. Jam vides usum quaestionis nostrae.
"Quotidianus etiam Organorum strepitus in templis nostris monet nos cautelas has
"plebi diligenter instillandas, ne putent Organistam esse ministrum ecclesiasti-
"cum, aut organorum sonitum esse cultum religiosum, ut quidem cum Papatu ru-
"diores nonnulli facilè opinarentur.

Adde *Autoribus* à me tunc *citatis* sequentes; qui quaestionem hanc perstringunt, aut de eâ in alterutram partem disserunt. Suntque ex Pontificiis post annum 1634. demum editi, aut à me, post id tempus inspecti & collati; *Concil. Trident. Sess.* 22. *Durantes lib.* 4. *Rational. cap.* 21. *Joh. Steph. Durantus lib.* 1. *de Ritibus cap.* 13. *Corn. à Lapide in Exod.* 15. & 1. *Corinth.* 14. *Schultingius in Anacrisi hierarch. loc. cit. Crespetius in Summâ ecclesiast. disciplinae, in voce organum,* [pag. 593] *Zuarez tom.* 2. *de Religione lib.* 4. *cap.* 8. *Filesacus lib.* 2. *selector. tit. de cantu. Erasmus in* 1 *Cor.* 14. *& de linguâ p.* 68. Ex *Lutheranis Berentius Conc. de Poenitentiâ. Iacob. Andreas in Colloquio Mompelgard. part.* 2. Ex Nostris *Synodus nationalis Eccles. Belgicar. a.* 1581. *ad quaest.* 34. *Calvinus in Exod.* 15. *Martyr. in Judic.* 5. & 1. *Cor.* 14. *Lavaterus in* 1. *Paralip.* 16. & *in Nehem.* 3. *Homil.* 10. *Daneus comment. in Orationem dominicam part.* 3. *cap.* 3. *Ioh. Raynold. in Praelect. ad Libros Apocryphos lect.* 187. *Hospinianus Part.* 1. *Histor. sacram. lib.* 3. *cap.* 3. *Idem in Lib. de Templis cap.* 23. *Pezelius in Melif. histor. Fran. Iunius in Analyt. Explic. Exod.* 15. *Pareus in* 1. *Cor.* 14. *Perkinsus in Problem. cathol. tit. de coenâ subtit. ult. Rivetus in Exod.* 15. *E in Prolegom. ad Decada Psalmor. & in Cathol. Orthod. Wendelinus in System. Theol. Lib.* 2. *c.* 6. *Altingius in Syllabo controversiar. Lutheran. tit. de Ceremon. contr.* 3. Assertiones meas, & hanc de cantu organico, c. Thersiticam vanitatis & curiositatis accusationem verbis modo exhibitis judicio praestantiss. Theologorum, inter quos Rivetus, tunc satis superque vindicavi; nec quisquam ex alienis, quod sciam, eandem petiit, aut ex Nostris vel verbulo de eadem me monuit: ita ut non possim non mirari, à Viro quodam docto, qui heterodoxa & paradoxa centuriatim ex scriptis meis colligenda sibi proposuit, eandem denuo, sed aliâ ratione, vellicatam fuisse anno 1649. in *Lib.* eristico, cui tit. *theologus paradoxus p.* 226. primae edit. in 8. Ubi citat meam Disp. primam, seu inauguralem in novo Gymnasio Ultraj. propositam, & defensionem ejusdem c. agressionem tenebrionis Remonstrantici, tit.

Thersitis

Thersitis Sect. 3. cap. 3. ***Musica organica nec pars est, nec appendix cultus divini.*** ***Absurdè***, inquit, ***quamvis enim nec pars sit essentialis, nec appendix necessaria, & ad*** esse *cultus divini, tamen pro appendice debet haberi ad* melius & commodius esse, ***ubicunque, ut speciatim in hâc Ecclesiâ, inter ipsum cultum usurpatur, ex generali praecepto Pauli*** 1. *Cor.* 14. 26. *quo preveniantur incommoda ipsum inter turbatura, qualis esset dissonantia canentium.* Ego contra aio, absurdè meam assertionem taxari; quasi opposita fuisset, usui Organi in cantu Psalmorum, quem istic tunc (an. scil. 1649.) obtinuisse affirmat. Anno 1634. cum Disputationem illam proponerem, & defensionem ejus contra Remonstranto-Socinianum Aggressorem conscriberem, cujus editio sequenti anno demum absolvebatur, ne per somnium quidem cogitabam nec fando unquam audiveram de cantu Organi cum cantu Psalmorum, nec ullibi in Ecclesiis Belgicis talis cantus exstabat; quippe primum in Ecclesiâ aliquâ Hollandicâ N. Aedilis alicujus aut Aedilium istius loci privato judicio ac studio anno 1637. introductus. Quorum exemplum in aliis Belgii Civitatibus quibusdam visum est imitari: alicubi tantâ cum ἀταξίᾳ, ut ne conscio quidem aut consulto ecclesiastico Synedrio innovatio illa aut tentata aut peracta fuerit. Quod quomodo viam munire posset ad multa alia, & quidem majoris momenti sensim [pag. 594] sine sensu in cultu publico sine antecedente & legitimo Ecclesiae judicio innovanda, prudentioribus arbitrandum relinquo. De hoc usu Organorum in dirigendâ psalmodiâ, anno 1634. minimè cogitabam; cum nondum tunc in Belgio nostro, quod scirem, exstaret; sed aliquot demum annis post, anno scil. 1641. opinionem meam de hoc aperui, quam mox infra repetam. Sit ergo haec paradoxorum meorum Numeratoris quaesita schiomachia; & stet innoxia mea, quamvis forte judicio Censoris abundans cautela super Organorum pulsatione, quae ante inchoatum, aut post finitum omnem cultum ecclesiasticum passim obtinere solet. De distinctione illâ appendicis necessariae cultus publici *ad bene esse* aliquid dici posset: sed quia omnes fere traditiones & ceremoniae Papisticae, quae ante Papatum apud antiquos, ut & post reformationem alicubi viguerunt, aut etiamnum vigent, tali purpurisso à zelotis earum fucari solent; remittimus Lectorem ad ea quae *supra de Ritibus* dissertavimus. Pergit Censor: „Neque debet hic homo metuere ne Organista eâ ratione constituatur Minister „ecclesiasticus. Licet enim non censeatur Minister ex eo genere ministerii, quod „Christus *ad esse* instituit, & quale exercent Pastores, Seniores, Diaconi, erit tamen „ex eo genere Ministrorum quos Ecclesia *ad bene esse* instituit, cujusmodi sunt „Canicidae, Ostiarii, & Praecentores". *Resp.* Phantasmata ἀσύγκλωστα. Organorum pulsatio est appendix cultus publici necessaria *ad bene esse:* & consequenter Organistas esse *Ministros* ecclesiasticos, quos Ecclesia ad *bene esse* instituit, sicuti Canicidae, Ostiarii, Praecentores. Lego passim apud Theologos, sacramenta esse *appendices verbi*, seu Euangelii, & apud *Tossanum, in Comment. ad* 1. *Corinth.* 14. in fine, baptismum esse *appendicem ministerii*: Sed hactenus non memini me legere à nostris Theologis Canicidium, Ostiorum apertionem, praecentum, dictum esse *appendicem cultus publici* ad ejusdem *bene esse*, & Organistas, Canicidas, Ostiarios, Praecentores, quia illa administrant, pariter dictos esse *Ministros ecclesiasticos ad bene esse* cultus publici ab Ecclesiâ institutos. Ut incipiam ab Organorum pulsatione quae finito per benedictionem solennem omni cultu ecclesiastico, & coetu jam dimisso aut exeunte inchoari & aliquamdiu continuari solet; ea cultus quidem consequens

quens est, in templis organizatis (quae pauciora sunt); sed nullo modo appendix cultus publici, sive ad esse, sive ad bene esse non magis quam proclamationes de rebus & negotiis politicis atque oeconomicis per Praetores, Secretarios, Apparitores, Cursores in Templis agrariis statim post absolutum cultum publicum fieri solitae; aut quam deambulationes quorundam paucorum virorum, aut discursationes quorundam Puerorum, in iisdem Templis (Foeminae enim nec ambulando, nec stando, nec sedendo, nec cursitando per Templa, putatitio illi cultui, aut putatitiae illi appendici cultis publici interesse solent): ne quid dicam [pag. 595] de quorundam istic ambulantium templaribus confabulationibus, saepe nihil minus quam cultum sacrum aut ejus appendicem redolentibus. Atqui de tali pulsatione passim in Templis illis, ubi Organa habentur, usitatâ ego tunc agebam: non autem de *illâ* pulsatione, quae *inter ipsum cultum* (uti loquitur), *ex generali praecepto Pauli* 1. *Corinth.* 14. 48. *usurpatur.* Talem ego nullibi tunc introductam sciebam, nec divinare poteram anno 1637, in Civitate aliquâ Hollandiae eandem primum introducendam. Praeterea talis pulsatio Organi ad juvandam psalmodiam, qualem per ignorationem elenchi contra meam assertionem otiosè defendere voluit, non sine ἀκρισίᾳ & contradictione potest dici *appendix* cultus publici, cum *inter ipsum cultum* (ipso sic determinante, & experientiâ testante) *usurpetur.* Quis ritus sacros, aut ecclesiasticos moribus receptos, aut naturaliter necessarios, in precatione, verbi praedicatione, sacramentorum administratione adhibitos, usu rectè loquentium Theologorum vocabit *appendices*, sive ad esse, sive ad bene esse cultus publici necessarias? Autores latinè loquentes, appendicem exponunt per *additamentum* & *corollarium*, Jureconsulti tabulas substitionis vocant *appendices* institutionis ex *L.* 35. *de Acquir. haered.* iidem *aedificium* quod alteri adjungitur & quasi appenditur vocant *appendicem*. Philosophi *appendicem* exponunt per *corollarium*, quod principali additur; item per *additamentum* seu *accessionem*. Grammatici nonnulli accipiunt pro *adjectiunculà*, & *observatiunculâ* aliquâ ad regulam, aut pro *auctario*. Sed nulla talis significatio aptari potest pulsationi Organi, quâ psalmodia, in initio cultus publici, & proximè ante finem ejusdem, juvatur ac dirigitur. Multo minus dici potest praecentum Praecentoris esse appendicem cultus publici, aut alicujus partis, psalmodiae scil. ecclesiasticae; cum in ipso cultu sacro praecinat, & eundem cultum pro suâ parte peragat; quin & praecentus ejus sit psalmodiae publicae requisitum praecedaneum, Organum, medium, & simul pars: quomodo fere manus hominis Aristoteli & pars dicitur & ὄργανον ὀργάνων. Sicuti manus absurdè diceretur appendix, & praecentus Praecentoris appendix psalmodiae publicae, ipseque praecentor, Minister ecclesiasticus appendicis cultus publici: sic etiam Organista organico cantu psalmodiam Ecclesiae dirigens, & tanquam Ductor, Moderator, Antecessor, causa procreans & conservans eandem efficiens, Minister ecclesiasticus appendicis cultus publici, non nisi absurdè dici nequit. Nec etiam caret absurdo, quod Praecentoris ministerium componitur cum ministerio Canicidae & Ostiarii. Ille enim officium internum directe ac formaliter sacrum & ecclesiasticum, pro suâ parte peragit; isti vero merum extrinsecum, circa cultum publicum, removendo scil. ab illo impedimentum. Illius opus est formaliter sacrum & ecclesiasticum, etiam pars cultus publici; istorum minimè. Denique Canicidae compescentis latratum canum, & Ostiarii aperientis [pag. 596] ostium Templi, ut Homines illic sacra peragere illisque interesse possint, non possunt dici

Mini-

Ministri appendicis ad cultus publici τὸ *bene esse* institutae, nec illi Ministri *ad bene esse* cultus electi; sed potius ad τὸ *esse:* quia opus eorum ex hypothesi est requisitum necessarium, & medium sine quo non. Nisi ostium aperiatur, nisi turbationes canum latrantium, & puerorum clamantium, cursitantium, ludentium, contendentium cohibeantur; nec Concionator in illo Templo concionari, nec populus illud frequentare atque ibi audire & aedificari posset. Expedita lingua Concionatoris, ejusdem sana manus absque paralysi non est appendix ad *bene esse* cultus publici: sed est praerequisitum ad τὸ *esse* cultus publici; quia alioquin in precibus & verbo praeire, aut in administratione coenae panem frangere ac distribuere nequiret. Similiter judicandum est de opere Praecentoris, immo & Organistae; in frequentioribus scil. Ecclesiis, ubi ἡγεμονία directio Praecentoris aut Praecentorum nullo modo sufficere putaretur ad εὐταξίαν in psalmodiâ servandam. Ubi enim tanta necessitas medii ad exercitium cultus à Deo instituti, ibi jure naturali medium illud adhibendum. An autem tanta immo major sit necessitas Organistae, quam Praecentoris, mox infra videbitur.

Ex dictis aequo Lectori constare arbitror, quam miserè Censor se implicet, cum ait: *Neque debet hic Homo metuere, ne Organista eâ ratione constituatur Minister ecclesiasticus.* Cur huic Homini non liceat hoc metuere, qui novit quomodo vacuae observationes, traditiones, & ceremoniae, quae in antiquam Ecclesiam irrepserant saeculo septimo & octavo, paulatim in pejus iverint, (de quibus saeculis quid Censor statuerit, ut alteri cuidam hypothesi ipsius inserviat alibi opportunè indicabitur), donec tandem ad fastigium & ἀκμὴν Antichristiani Papatus perventum fuit. Experientia hunc Hominem docuit, rudiores non tantum, sed & eos, qui paulò peritiores videbantur in Ecclesiis nostris, ne quid dicam ulterius, & in hoc & in aliis compluribus, circa dogmata, populares atque idioticos errores cum Papisticis, Remonstranticis, aliisque sectariis symbolizantes errasse. Quod si eruditi Theologi inter Papistas, Lutheranos, aliosque, cantiones latinas, cum Organorum pulsatione conjunctas quae partim inter cultum publicum, in conventu Ecclesiae, partim extra eum in Templo statis horis decantant, tanquam partem cultus sacri seu religiosi studiosè defendunt (uti supra indicavimus), cur mihi metuere non liceat, ne rudiores aliquando opinentur quotidianum illum cantum organicum, qui tunc in variis Templis, post finitum cultum & ante eundem inchoatum, quasi lege latâ, audiebatur, esse cultum religiosum? & cur mihi non liceat assertionem Pontificiis, aliisque hac in parte sequentibus anno 1634. oppositam, à vanitatis maculâ, quam Remonstranto-Socinianus Tenebrio ei asperserat, purgare; atque unà [pag. 597] monere, cautelas has plebi diligenter instillandas? Quod si magni Theologi supra à nobis citati, etiam doctis tum Adversariis tum Nostris instillandum putârunt, instrumentorum musicorum usum pertinere ad cultum oeconomicum & ceremoniarum sub V. T., non autem ad cultum N. T.: cur ego vanitatis, curiositatis, & vani metus arguar, si & Studiosos in Disputatione Academicâ, & plebem datâ occasione in eâdem veritate pro viribus instituam? Si Censori visum ultra huic Homini insultare, genuinum prius frangat in Calvino, Beza, Martyre, Daneo, Lavatero, Zeppero, Pezelio, &c. aut quod magis ipsum decebit, contra à Lapide, Schultingium, Eckhardum, aliosque Adversarios exemplo *Riveti in Exod.* 15. & *Altingii in Controv. Luther.* causam eorum defendat. „*Hanc*," inquit *Beza ad Acta Colloq. Mompelgard. part.* 2. *p.* 37., „fuisse

„fuisse ceremonialis cultus partem, non temere in Ecclesias Christianas invehendam constat, & tristis docet experientia, &c. illam tamen symphonicam Musicam, „sive voci adjungantur instrumenta, sive minus, &c. sapienter existimo fecisse, qui „in Ecclesiis aboleverunt, & solâ vocis gravi, piâ & religiosâ cantione contenti, illam „ex coetibus publicis eliminârunt." *Altingius in controvers. Luther. contr. 2. de Ceremoniis*: „In Templis Christianorum nullo jure titulove vel imagines tolerari possunt, vel Organa etiam adhibentur." Rationes ab illo adferuntur tres sequentes: Quia in cultu divino populi Judaici ceremoniale fuit: quia per Organa & confragosa ejusmodi instrumenta musica, nulla sit aedificatio, aut institutio: quia Organa, invalescente jam superstitione excogitata primum circa annum 770. & concludit ibidem: *ergo nobis exosa esse debent; ac per nos è Templis merito iterum exturbantur.* Wendelinus in System. theolog. postremae edit. 2. cap. 6. pag. 1643. citatis verbis Cypriani de zelo & livore: Diabolus, *aures per canoram musicam tentat, ut soni dulcioris auditu solvat, & molliat Christianum vigorem.* Ibid. subjicit, nonnullis videri, *quod qui in Ecclesias Christianas Organa reducunt aut reduci volent, Babyloni, unde egressi sunt, potius supparasitari, quam Christianae simplicitati studere velle videantur.*

Ibidem addit, esse quoque orthodoxos qui musicam organicam certis additis conditionibus inter adiaphora numerant: sed *illas conditiones ita comparatas*, ut *scrupulos non minuant, sed augeant religiosis.*

Ibidem taxat praeposteram quandam consuetudinem in Ecclesiis nonnullis, ubi in administratione coenae *psallentium & psallendo praecantium devotio subinde turbatur, & silentium ei per praegrandium istorum follium & fistularum*, &c. *tonitrua indicitur. Credasne apostolicae simplicitati & sinceritati potuisse haec talia probari?* Adde, quae *Rivetus locis cit.* in eundem sensum disserit, quorum aliqua supra retulimus. Ecclesiae Belgicae in Synodo Nationali Middelburgensi anno 1581. ad qu. 34. An usus Organorum in Templis sit retinendus? [pag. 598] sic respondent: *non judicatur, esse bonus* (scil. usus); *imprimis ante concionem: ideoque Ministri operam dabunt, ut sicuti is ad Tempus toleratur, quamprimum abrogetur.* Quidquid monuerint & moliti fuerint Ministri, metumque majoris abusus secuturi minimè vanum allegârint, nihil obtinuerunt: sed tolerare coacti sunt, quodcunque Aedili alicui, aut potentiori sive musicae instrumentalis, sive ἠθῶν ἀρχαίων amore, sive quocunque alio respectu hic agere visum fuit. Ut saltem juris & sensus antiqui reformati circa usum Organorum nuda speculatio ac commemoratio ipsis hodie relicta, forte & vix relicta videatur; dum praxis & studia quorundam pro sumtuosissimis Organis templaribus, ad ulteriora contendere non desinunt. Nunc judicet Lector an vana fuerit mea assertio, & variae cautelae primorum, mediorum, postremorum reformationis nostrae Theologorum, quas ego repetendas & plebi instillandas ante annos fere 28. à Tenebrione Remonstrantico Aggressore meo provocatus, respondebam. Sic ego de his hactenus: protestatus, non tanti momenti nobis esse, ac si in iis summa fidei aut alicujus articuli fundamentalis verteretur, nullaque tolerantia, unitas, coalitio, fraternitas inter Ecclesias praxi aut etiam opinione hic dissidentes intercedere posset. Tantum meliorem & tutiorem viam, quam *reformati Theologi cit.* ostendunt, ab Adversariorum citatorum oppugnatione, & innoxiam meam assertionem anno 1635. propositam ac contra Thersiten vindicatam, denuo à dicâ paradoxi & absurdi vindicare debui, & volui.

TRACT.

TRACT. II. SECT. II.

De publicâ Verbi Divini Tractatione.

§. 1. Omnis publica & communis Verbi Divini Tractatio ejusdem Lectione & Explicatione absolvitur. De Catechizatione, & Prophetiâ, quia aliquando privatim habentur, & haberi solent, sequenti Tract. agemus. In Ecclesiâ Judaicâ & primitiva apostolicâ, ac subsequente antiquâ haec duo obtinuisse constat. De lectione habes Actor. 13. v. 27. *secundum φώνας Prophetarum, quae in sabbathis legebantur*, & cap. 15. v. 21. *Moses enim ab aetatibus antiquis in singulis Civitatibus habet, qui ipsum praedicent in Synagogis, ubi per omne sabbathum legitur.* Indicium sabbathicarum Scripturae lectionum apud Judaeos sunt ternae פ in Pentateucho (in Bibliis Hebr. Chald. Basiliensibus in fol. an. 1618. vox *parascha* singulis sectionibus praescribitur) denotantis quinquaginta quatuor פרשות *sectiones:* quibus respondent totidem sectiones ex Prophetis legi solitae. Utrarumque nomina & seriem exhibet tabella subjuncta [pag. 599] Bibliis Hebraicis Plantini in 4. & Josephi Athias Amstelodami ann. 1661. in magno 8. Dicuntur sectiones illae הפטרות *hapht harot*, quasi dicas dimissiones, lectiones dimissorias; quod cum lectione sectionis ex Prophetis solveretur aut dimitteretur conventus. Hinc etiam qui postremam illam lectionem legit, dicitur מפטיר *maphtir*, q. d. *dimittens, dimissor.* De illis sectionibus propheticis videndus *Elias in Thisbi. Grotius in Notis ad Actor.* 13. *v.* 27. observat φώνας ibi denotare פחורות h. e. partes Prophetarum in sua sabbatha distributas, sicut legis פרשות. Prior conjectura de novâ significatione vocabuli φώνης nihil solidi habet: neque enim in Scripturis tali significatione occurrit: & plana erit interpretatio, si eam exponamus, (uti *Actor.* 24. *v.* 21.) persynonyma ῥῆμα & λόγον, id est, *sermonem, dictum, sententiam*, Hebr. דבר & מלה Syr. מלא *mello.* Rectè ego *Interpretes* omnes, quos vidi, *Vulgatus, Erasmus, Isidor. Clarius, Pagninus* verterunt *voces.* Et Syrus כתובא *ketoube*, id est, *scripta.* Arabs ab Erpenio editus קול *kaul*, id est, vocem numero singulari: sed in Bibl. polyglott. Londinens. ואסורת *waasuxato* & voces, numero plurali. Quod addit, illas sectiones seu partes Prophetarum dici פחורות *petourot*, nescio ex cujus indicio id habeat. Et si quidem apud antiquos Rabbinos aut hodiernos talis vocabuli aliquis usus esset (uti non arbitror esse), scribendum esset cum ט & non cum ח: derivandum enim esset à פטר *pathar.* Sed forte πτχρόρχμχτι typothetae vitium illud tribuendum erit. In lectione verbi considerari potest res legenda, lector, tempus, loco, ordo, modus.

1. Leguntur in Ecclesiis Nostris soli Libri canonici: & rectè. Nolo diffiteri in antiqua Ecclesiâ etiam Libros quosdam apocryphos dicto deutero canonicos, fuisse lectos: sed absque monitu & exemplo Ecclesiae apostolicae. Nec mirum, cum Ephraem Edessenae Ecclesiae in Syriâ Diaconus *ad tantam venerit claritatem* (teste Hieronymo de Scriptor. Eccles.) *ut post Lectionem Scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesiis ejus Scripta recitarentur.* Idem ibid. testatur de Clementis 1. Epist. ad Corinthios. De Homiliis jussu Caroli Magni collectis, & in Ecclesiâ lectis supra in transitu quid indicavimus. Pontificii quomodo Lectione Passionalium, Legendarum & similis furfuris librorum, Scripturas Populo ex manibus excusserint, alibi dicendum est. Tantum hic refero ex *Gerh. Vossii* Tungrensis Praepositi *Miscellan.* cum *Gregor. Thaumaturgo*

maturgo editis *pag.* 143. Thomae Becker dicti Cantuariensis Historiam seu martyrium sex lectionibus distinctum, olim in Ecclesiâ in matutinali chori officio legi solitum. Quis, & qualis possit esse usus lectionis privatae apocryphorum quorundam, & quid de singulis censendum, qui ante hac & etiamnum hodie cum Corpore Bibliorum conjuncti, abunde docetur à *Nostris c. Pontificios in Controvers. de Scripturâ*, & à *Raynoldo* in longè eruditis. scripto tit. *Censurae libr. apocryph.* Ut omne erroris [pag. 600] periculum evitetur, praestat in Ecclesiâ solos Libros canonicos legi, & populum lectioni eorum assuefieri: ne rudiores in populo, cum publicè, perpetuo, & ordine recurrente juxta cum Libris canonicis eos legi, aut absque cautelâ & distinctione pro concione ad confirmanda dogmata allegari audit, pari pietatis affectu & reverentiâ (verba sunt *Concil. Trident. sess.* 4.) cum tempore eosdem *suscipiat & veneretur*. Possem hic dicere, me quamvis in Ecclesiis Nostris non legantur, in nostris Hominibus in pueritiâ non satis catechizatis saepè hoc expertum esse. Quid vetat in re tanti momenti cogitare illud vulgatum, *abundans cautela non nocet.* Doceat nos sapere casus antiquae Ecclesiae. Illa enim declinaverat à primaeva & tutissimâ viâ, hoc est, à lectione Commentar. Apostolicorum & Scriptorum Propheticorum (apud *Justin. Apolog.* 2) & & hinc est, quod a. 364. Concil. Laodicenum can. 59. decerneret: *Quod non oportet privatos* (ἰδιωτικοὺς) *Psalmos in Ecclesiâ legere neque Libros non canonicos, sed solos canonicos veteris & novi Testamenti.* Sed mansit tamen περιεργία quorundam, eaque in Ecclesiis, si non lege saltem moribus non tam approbata, quam permissa & tolerata fuit: adhibitâ cautela distinctionis, inter Libros canonicos & ecclesiasticos; inter protocanonicos & deuterocanonicos; inter lectionem eorum, Populique ex iis instructionem, & inter dogmatum ex iisdem probationem, inter Auditores catechumenos, nondum lectionis canonicae capaces, & inter fideles, ut scil. coram illis solis legerentur, non coram istis. Athanas. in Synopsi Scripturae in principio, enumeratis 22. libris V. T. canonicis, subjicit: *Praeter istos sunt adhuc alii veteris instrumenti libri non canonici, qui catechumenis tantum leguntur. Ruffinus* (qui floruit a. 390.) in *Expositione Symboli*, quae cum Hieronymi & Cypriani Operibus edi solet, ait libros Sapientiae, Syracidae, Tobiae, Judith, Macchabeorum permissos legi, tanquam ecclesiasticos, non vero tanquam canonicos, ex quibus dogmata fidei confirmentur. Quod in illo *Pamelius* censurâ notat. Idem *Ruffinus ibid.* ordini ecclesiasticorum in Ecclesiâ tunc lectorum accenset libellum dictum *Pastor sive Hermetis.* Hieronymus *de scriptor. eccles.* vocat utilem librem, ex quo usurpaverint testimonia multi Scriptorum veterum, quique apud quasdam Graecas ecclesias publicè legitur. Editus est hic Liber cum monumentis orthodoxographis Basileae a. 1555. Et à Margarino de la Bigne in Bibliothecâ Patrum. Quid de illo censendum sit, & alii censuerint, vide apud *Rivetum in Critico sacro lib.* 1. *c.* 12. & confer *Possevinum in Appar. sacro.* Alios dictos tunc strictè & κατ' ἐξοχὴν Apocryphos etiam alicubi lectos fuisse constat ex *Gelasii Prohibitione*, quae exstat in *Decreto Gratiani dist.* 15. & 16. ubi complures enumerat & cap. *sancta* dist. 15 de gestis duorum martyrum exsertè dicit, propter rationes illis ablatas, *in sanctâ Romanâ Ecclesiâ non legi.* Unde haut obscurè colligitur alicubi illos lectos & in pretio habitos fuisse. [pag. 601] Frustra alioquin prohibitio talis facta fuisset: juxta illud vulgatum, *ex malis moribus bonae leges.* Conferatur *Synopsis Athanasii*, & *Baronius* anno 44. §. 42. - & 48. §. 13. 14. ubi de nonnullis, ex antiquis enotat, quod publicè in Ecclesiis lecta fuerint. *Michael Neander* Soraviensis *in*

Praefat.

Praefat. ad Apocrypha aliquot à se anno 1563. graecè & latinè edita, & Basileae excusa in 8., ex Patribus & Historicis ecclesiasticis prolixum antiquorum apocryphorum catalogum contexit. *Idem* inter alios à se editos exhibet *Proteuangelium Jacobi* gr. lat. quod Gul. Postellus homo quidem πολύγλωττος & πολύτροπος, caetera non parum fanaticus, ex Oriente asportârat, & de quo testatus erat (referente *Neandro in Praefat.*), illud in *Ecclesiis orientalibus Christiânorum publicè legi;* quodque judicabat, esse *gemmam inter Libros theologicos, & basim atque fundamentum totius Historiae euangelicae, & caput Euangelii secundum Marcum.* En fructus contemtae aut in dubium tractae perfectionis atque excellentiae Scripturarum! Post Neandrum *Sixtus Senensis anno* 1566. *Lib.* 2. *Bibliothec.* prolixissimum omnium Apocryphorum V. & N. T. quorum in Scripturâ mentionem fieri putat, catalogum disposuit. Qui videndus. Praeter Neandrum, ex recensitis Apocryphis, aliquos edidit Johannes Herold cum Orthodoxographis, &c. Basileae anno 1555. ut Canones Apostolorum, Mariae epistolam ad Ignatium, Euangelium Nicodemi, Proteuangelion Jacobi, Epistolas Abgari Regis ad Christum, & Christi ad Abgarum, Lentuli ad Senatum Romanum, Pilati ad Tiberium; Testamentum 12. Patriarcharum. Margarinus la Bigne cum *Biblioth. Patrum* dedit Hermam & Hermiam; Linum, testamenta 12. Patriarcharum. Editi sunt seorsim libri 10. Certaminis Apostolici, sub nomine Abdiae Babylonii. Epistolae Abgari, & Christi ad Abgarum exstant apud *Eusebium Lib.* 1. *Histor. eccles. cap.* 13. Epistolae Pauli ad Senecam, & Senecae ad Paulum, potius epistolia aliquoties edita. Clementis epistola ad Corinthios ante paucos annos primum prodiit in Angliâ, operâ Patricii Junii. Mariae epistolium ad Ignatium, & Ignatii ad Mariam, exhibet *Sixtus Senensis lib.* 2. *Biblioth. pag.* 164. Uti in antiquâ Ecclesiâ nimia quorundam περιεργία, curiositas, & rerum novarum cupiditas, & aliorum nimia indulgentia ac conniventia primum simpliciores, immo & integras Ecclesias abduxit ad publicam Apocryphorum lectionem, sic succedente tempore ad receptionem eorundem, tandem ad cononizationem quorundam Apocryphorum ventum est: uti hoc fatetur Sixtus Senensis Lib. 1. pag. 2. „Quos," inquit, „quos olim prisci Ecclesiae Patres, tanquam „Apocryphos & non Canonicos, habuerunt; eosque apud solos catechumenos, non„dum canonicae lectiones capaces, ut in Synopsi testatur Athanasius, primum legi „permiserunt, deinde procedente tempore, ut Ruffinus in Symbolo scribit, apud „omnes fideles recitari concesserunt, non ad dogmatum confirmationem, [pag. 602] „sed ad solam populi instructionem: & quia publicè in Ecclesiâ legerentur, Eccle„siasticos nuncuparunt: demum verò inter scripturas irrefragabilis autoritatis as„sumi voluerunt.

Nec hic substitit rerum novarum cupiditas: ad 3. & 4. Ezrae in canonicis numerandos processit Joh. Benedictus, qui in catalogo Bibliis latinis à se anno 1552. editis praemisso, dicit eos non esse in *canone Hebraeo, ab Ecclesiâ tamen Christianâ receptos*, juxta cum Sirach, Judith, Tobiâ, &c. Et error hic non tanquam privatus quibusdam Doctoribus imputandus est, sed & toti Ecclesiae Romanae, quae non tantum libros tales publica cum approbatione edi sivit, sed etiam ex 4. lib. Ezrae lectionem sumit in tertiâ feriâ Pentecostae, & in solennibus Martyrum. Quin & Psalmi Salomonis 18. gr. in Bibliothecâ Augustanâ M.S. inventi & ab Andreâ Schotto transmissi Joh. Ludovico de la Cerda, ab hoc gr. lat. una cum adversariis sacris editi sunt anno 1625. qui *in Scholiis pag.* 15. eò inclinare se profitetur, quod tanquam nothi

 non

non sint rejiciendi. Jesuita *Nierenbergius de Origine Script. lib.* 2. *cap.* 13. ex regiâ Bibliothecâ M S S. S. Laurentii in Scuriali transcribit psalmum unum atque alterum Adami & Evae, qui exstant in *Revelationibus B. Amadei Minoritae. Ibid. cap.* 14. meminit admirandi libri Toleti anno 1242. inventi, quem Setho nonnulli tribuerunt. Franciscus Flussas Candalla in Epist. dedicator. ad Imperatorem Maximilian. praefixâ Trismegisti Pimandrae (sic scribit) anno 1574. è graeco in Latinum à se post Ficinum accuratius conversae, & anno 1630. Coloniae cum Hannibalis Rosseli Commentariis in Pimandrum recusae in offic. Cholinianâ in fol. sic loquitur: *Hic unus inter eos, qui divinitus inspirati sunt*, &c. *aderunt quamplura, quae à Mose, Prophetis, ac quibusvis Christi patefactionem praecedentibus silentio praetermissa sunt, Mercurio huic ter maximo patefacta, qualia sunt de triade*, &c. De hoc Mercurio & de Sibyllis plura ex Pontificiis Scriptoribus adferri possunt, quae ipsos θεοπνεύστους, & scripta eorum quasi canonica nobis depingunt. Sed nunc ἅλις δρυὸς. Forte alibi peculiariter de iis agendum.

II. *Per quos* Scriptura publicè legenda, an per certos ad id designatos & constitutos Lectores, & quales an vero promiscuè per quosvis de Ecclesiâ ad hoc idoneos, aut paratos? *Resp.* In Ecclesiâ Romanâ jam inde à tempore *Lombardi* cum & ex ipso *Lib.* 4. *Dist.* 24. in sacramento ordinis septem faciunt gradus ecclesiasticos; quorum primus est *ostiarius*, secundus *lector*, &c. Quid de eo statuendum sit, antagonistae Papatus satis superque ostendunt: & nobis infra *Part.* 2. aliquid de eodem dicendum erit. In antiquâ Ecclesiâ certos & ad hoc ordinatos Lectores munere illo functos fuisse, colligimus ex Cypriani Epist. 34. ad clerum & plebem: *Aurelio lectore* (à se) *ordinato ad legendum in Ecclesiâ euangelium.* In eâdem Epistolâ dicit Celerinum à se designatum [pag. 603] lectorem. Et Epist. 24. Saturum ad id ordinatum. In eâdem coeptum est Lectoribus illis tribui nomen *Diaconorum*; quod tamen cum *Actor.* 6. non convenit; siquidem nomen hoc strictè accipias: nam latè acceptum Concionatoribus, Senioribus, Doctoribus, pauperum Curatoribus tribui potest. Hieronymus Epist. ad Sabinian. Diaconum, *Euangelium Christi quasi diaconus lectitabas. Gregorius M. lib.* 4. Epist. 44. narrat, Diaconos lectionis euangelicae officium exoluisse. Memoratur & Pontius Cypriani Diaconus, qui vitam ejus scripsit. *Sozomenus Lib.* 7. *c.* 19. *Nicephorus lib.* 12. *c.* 34. testantur apud varios hoc munus in Diaconos translatum. Ex dictis colligimus non tam totius Scripturae lectionem, quam solius Euangelii, hoc est, tmematis alicujus ex euangelicâ historiâ Lectoribus, dictis Diaconis, impositam fuisse: quod exsertè indicant Gregorii verba proximè sequentia: *Psalmos vero, ac reliquas lectiones per subdiaconos, vel si necessitas fuerit per minores ordines exhiberi.* Postea in casu necessitatis, cum per morbum Presbyteri concio haberi non potest, iisdem Diaconis Lectoribus concessum est, recitare Homilias Patrum, *can.* 4. *synodi Vasensis* (sic scribit *Joh. Stephanus Durantus*). *Cythraeo in Catal. Concilior.* haec synodus Gallicana habita anno 444. dicitur *Vasionensis*, à civitate *Vasionensi.* Meminit *Sidonius* oppidi Vassionensis *lib.* 7. *Epistol.* 5. *ad Concellum.* Ptolomeo dicitur *Vasio, Vasion*, gall. *Vaison*, in Galliâ Narbonensi. Nostrae Ecclesiae communiter Praelectorem certum in quâque Ecclesiâ constituunt, qui idem & Phonascum seu Praecentorem agit, & Cathechistam. Nonnunquam tamen per ministerii Candidatos, aut aegrotorum Consolatores, aut etiam, occasione ita ferente, per ipsum Concionatorem, aut per Seniorem, aut aliquem ex Senioribus, immo, cum non sunt certi Lectores, per quemcunque ex populo

assum-

assumtum, aut pro tempore illo evocatum; cujus vox & pronuntiatio idonea sit. Hic etiam locum habet diverbium illud Judaeorum: *In loco ubi non est vir, tu te virum praesta. Sozomenus* testatur Episcopos & Presbyteros diebus solennibus hanc provinciam obiisse *lib.* 7. *cap.* 19. Nec debet Concionator officium praelegendi & praecinendi in & coram Ecclesiâ Christi, addo & catechizandi inter vilia munera numerare, dignitati Ministrorum parum convenientia. Vide Ezrae 4. Ubi verbum Dei simpliciter legitur, ibi absque operosâ praeparatione & probatione alicui hoc demandari potest. Sed non ita, si ad nudam lectionem contextus non tantum, sed etiam ad ejusdem literalem explicationem eos teneri contingeret: de quali lectione *Ezrae* 8. *v.* 3. 4. Videntur tempore *Cypriani* plus quam legisse, insuper Scripturas explanantes, aut catechumenos catechizantes, cum ab ipso Epistol. 24. dicuntur *doctores audientium.*

III. *Tempora* lectionum, an ante, an post conciones, an diebus dominicis inter duas conciones eae sint peragendae; & quando inchoandae, ac [pag. 604] finiendae, quamdiu protrahendae: Ecclesiae cuilibet dispiciendum est, & toties pro ratione circumstantiarum mutandum; quoties & ut vident Ecclesiae aedificationem illud requirere. Cacoëthes de unâ diaetâ omnibus Ecclesiis in hoc & similibus praescribendâ, nemo sanus imitari debet.

IV. *De loco* & situ lectoris deque ambone parum solliciti sumus. Natura docet è tali loco, & tali situ corporis, verbum Dei legendum esse, ut omnes commode audire queant. Tempore Cypriani stabant toti Ecclesiae conspicui, loco eminentiori in pulpito, quod ille Epist. 34. *tribunal* appellat: *Legit praecepta*, inquit ibid., *& euangelium domini*, *loci altioris celsitate subnixus*, *plebi universae conspicuus.* Nehem. 8. v. 3. 4. locus & tempus lectionum Ezrae, & Auditores, eorumque attentio describuntur: *stabat Ezra scriba super* מגדל *migdal*, quae vox turrim significat quia ad modum turriculae pulpitum illud fabricatum erat. Apud profanos Scriptores loca illa excelsiora unde orationes ad populum haberi solent, vocantur *suggestus*, *&* *pulpita*, apud Romanos *rostra*, apud Graecos βῆμα *tribunal*, quod *Cyprianus Epistol. cit.* adoptavit. Apud Hebraeos in V.T. כיור *kijor* q. d. labrum, ollam, lebetem, concham: & notat hic מושב id est cathedram (interprete *R. Sel. Jarchi*); sic dictam procul dubio, quod figurâ lebetis aut conchae constructa erat. *Ps.* 1. *v.* 2. מושב quod in N.T. *Matth.* 23. καθέδρα, id est sedes, sedile. Nam indifferens est legentem aut concionantem sedere aut stare: modo commodè exaudiri possit. Exemplum sessionis habes in Servatore *Luc.* 4. *v.* 20. *Matth.* 5. *v.* 1. & 26. *v.* 55. Rabbini in *Sepher Schemot*, & alibi usurpant vocem בימה *bima*, à gr. βῆμα. Ipsis enim & Thalmudicis non infrequens, penuriam linguae suae supplere vocabulis ex Graecia traductis. Barbarè dicitur *ambo* (al. *umbo*) *dicterium*, lectorium. De quibus vocabulis vide more Romano φιλολογοῦντα *Gavantum in Thesauro rit. tom.* 1. *part.* 2. *tit.* 6. §. 5.

V. *Ordo lectionum* variè institui potest. Hieronymus lectionarium construxerat continens lectiones per totum anni curriculum: si credendum *Micrologo de ecclesiast. Observat. cap.* 25. Pontificiorum in Missali & Breviario ordo ac distributio, incommodis non paucis laborat. 1. *Quod* linguâ ignotâ legitur. 2. *Quod* ex Apocryphis lectiones desumuntur, & non tantum ex Canonicis; immo etiam ex Augustini aliorumque Homiliis. 3. *Quod* tmemata, & sectiones à corpore avulsae plerumque legendae designantur. 4. *Quod*, variantibus variarum Ecclesiaram statibus, quovis tempore per totum anni curriculum, eaedem illae recurrentes lectiones praescribuntur: ac si eadem

medi-

medicamenta, eadem recurrens diaeta omnibus hominibus iisdem anni temporibus, mensibus, diebus, usque ad finem mundi praescriberetur. 5. *Quod* non sine ἀκυρολογίᾳ & ineptâ curiositate dividant omnes lectiones in Euangelia & Epistolas: & quod Epistolae, quandoque sumuntur de veteri, quandoque [pag. 605] de novo testamento, cujus mysticam scil. rationem adfert *Innocentius Lib.* 2. *de mysteriis missae* c. 29.—6. *Quod* dominicis diebus Epistola ex novo testamento legitur. 7. *Quod* Epistola ante Euangelium legitur. Rationes mysticas istorum omnium videat, qui tam firmi stomachi est, ut fastidiosas illas inanias degustare queat; apud *Durantem in Rationali, Joh. Steph. Durantum Lib.* 2. *cap.* 18. & 23. *Gavantum Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 10. In plerisque Ecclesiis nostris tota Scriptura à capite ad calcem legitur; ubicunque scil. dimidiâ horâ ante Psalmum concioni praemittendum Lector occupatur. Ubi vero minus temporis lectioni datur, aut liber quis Scripturae, aut selectum aliquod caput, aut aliquot capita, tempori, loco, & statui rerum, aut textui explicando & concioni abunde convenientia. Quod ubique observari puto in solennibus supplicationibus, in Eucharistiis, & in celebratione coenae. Sed tota haec ordinatio, prudentiae Concionatorum & Synedrii relinquenda: qui in suis quique Ecclesiis, optimè judicare possunt, quid praesens rerum status, & melior aedificatio requirant. Hoc unicum prudentiae Concionatorum & Synedrii, qui praelectioni praeesse, & Lectoribus ordinem praescribere debent, considerandum relinquo, an omnia Scripturae tmemata, coram quibusvis Auditoribus, praesertim Pueris & Puellis semper ordine recurrente publicè legenda sint: qualia e. gr. *Genes.* 38. *Deuter.* 22.

VI. *Modus* potest esse triplex: vel ut nudus textus distinctè recitetur, adhibitâ vocis flexione & modulatione secundum subjectam materiam: vel ut Lector aliquam capitis cujusque partitionem & contenta, quae Biblia vulgari linguâ edita exhibent, praemittat: vel ut etiam explicationem aliquam pressam & textualem capiti seu tmemati cuique submittat. Primus modus apud nos, & ubique fere, ni fallor, obtinet. Secundum vidi servari in Ecclesiis Anglo-Belgicis: procul dubio ad imitationem Lectorum in Angliâ. Tertium non scio in Belgio nostro hodie servari. Cythraeus in Orationibus anno 1614. uno volumine editis Orat. de Statu Ecclesiar. in Graeciâ, Asiâ, Bohemiâ, &c. pag. 391. testatur, in coetibus ecclesiasticis Viennae in domibus procerum quorundam haberi solitis, *partem Bibliorum sacrorum ordine perlegi, & brevi ac piâ explicatione illustrari.* In Angliâ, eruditae *Lectiones Kingi & Georgii Abbatis in Jonam* vernaculâ linguâ habitae & postea editae aliquem, sed prolixiorem ac pleniorem explicationis modum indicare videntur. Et tales lectiones (Anglicè *Lectures*) à lectionibus latinis ac scholasticis & à concionibus coram quibusvis Auditoribus haberi solitis distingui colligimus, tum ex linguâ vernaculâ, tum ex ipso titulo, tum etiam ex modo tractandi. Titulus enim *lectures* lectiones à titulo *sermons*, id est, conciones, distinctus, talibus Scripturae tractatibus otiosè non praefigitur. Insuper ratio tractandi, quam in ejusmodi lectionibus observant, admodum differt [pag. 606] à ratione tractandi in concionibus. Illic enim accuratis textus & plenioribus atque eruditis dogmatum ac controversiarum explicationibus potissimum insistitur: hic vero usibus practicis, applicationibus, & amplificationibus ad commovendos affectus facientibus. De statis lectionibus in Angliâ per curatos & beneficiatos, absque Ecclesiae conventu, aliquid notavit *Didoclavius in Altari Damasceno cap.* 10. *pag.* 632. 633.

§. 2.

§. 2. De ratione concionandi, tam multi scripsêre, ut vix aliquid addendum aut repetendum videatur. Exstant scripta *Pontificiorum*, *Erasmi*, *Augustini Valerii*, *Didaci Stellae*, *Borgiae*, *Peresii de Valdivia*, *Caroli Regii* Jesuitae; qui omnium prolixissimè hanc artem pertractavit. Et *Nostrorum*, *Perkinsi*, *Bucani*, *Sculteti*, *Keckermanni*, *Lucae Trelcatii fil.*, *Alstedii*, *Georgii Laeti*, &c. Cum quibus conferri possunt *Zepperus lib.* 2. *Polit. eccles. cap.* 8. *Frider. Balduinus lib. de Institut. Ministrorum cap.* 13.—20. Sed cum non una ratio & methodus concionandi, in quorumcunque textuum explicatione, in omnibus Ecclesiis, omni tempore observanda fit, velim Candidatos ministerii non solas regulis concionandi contentos esse, sed imprimis attentos in concionibus insignium artificium tum legendis, tum imprimis audiendis, consignandis, imitandis: ut ita ex variis seligere & in se ac sua transferre queant praestantiora quaeque, in quibus singuli prae aliis excellunt. Alii enim exemplar praebent brevis, accuratae nihilominus & perspicuae textuum explicationis: alii eductionis & delectus doctrinarum: alii accuratae & perspicuae probationis earundem: alii solidae & perspicuae vindicationis & refutationis: alii consolationis: alii adhortationis: alii seriae, & tempestivae, & prudentis reprehensionis: alii efficacis precationis: alii styli & exornationis: alii flexanimae pronuntiationis: alii decori in gestibus. Conciones aliquot typis editas in *Bibliothecâ nostrâ* indicavimus: quibus nunc addimus *Hildershami in Joh.* 4. & *Ps.* 51. & *Nehemiae Rogers ad Luc.* 15. ex anglico in belgicum idioma nuper translatas. Scio nonnullos hodie ex nescio quâ emulatione, aut quo pravae contentionis oestro, aut si mavis ex libidine calumniandi quae ignorant, fastidire & suspectos reddere tractatus practicos, quorum in Angliâ haut exiguus proventus: sed eorum fastum ex certâ scientiâ facilius contemni posse judicamus, quam illi ex audaci ignorantiâ laudatissimos illos tractatus vituperant. Jam inde à Perkinso vero practicorum Anglicorum Homero usque in hunc diem tam praeclara scripta practica inde ad exteros linguae illius gnaros manârunt, & tot in alias vulgares linguas translata, & etiamnum quotidie transferuntur, ut bonae mentes non possint non Deo gratias agere pro donis in servos suos ad multorum aedificationem collatis. Si qui invidi soli ipsi velint canes esse in praesepi, ferendum est. [pag. 607] Sed de hoc antehac alibi, & nuper in *Praefat. ad Vindicias Disceptationis meae de Lusu Aleae.* Quod ad ipsam methodum concionandi, cujusque prudentiae libens relinquo, ut eam adhibeat in suâ Ecclesiâ, quam putat & suae, & imprimis Auditorum intelligentiae ac memoriae maximè inservire. Aedificatio Ecclesiae prima lex esto. Quod si quis meum judicium exquirat, non diffiteor mihi commodissimam videri illam cujus *Amesius lib.* 1. *Medullae cap.* 35. brevem sciographiam, & clariss. *Joh. Hoornbeek* antehac Collega noster justam & perspicuam descriptionem exhibuit *in tract. de Ratione concionandi.* Addat illi quisque aut detrahat, & eandem in peristaticis ac particularibus pro arbitrio & prudentiâ suâ ad textus ac materias tractandos, nec non ad suorum captum accommodet, Sufficit nobis, si modo ad cor populi praedicetur Christus, & in iis fides, & resipiscentia potenter excitentur. Absit absit, ut pro concione coram Ecclesiâ publicè contendatur contra hanc aut illam methodum, quam Collega aut Collegae servare consuerunt. Absit ut novum aliquod eridos pomum super diversâ concionandi methodo in medium projiciatur. Interim operae pretium nos facturos putamus, si breviter nonnulla nostro judicio servanda aut vitanda indicemus.

1. In

1. In textuum explicandorum delectu ad necessitatem & praesentem statum Ecclesiae suae Concionatori respiciendum. Ille enim nosse debet, quae potissimum adhortationes, quae correptiones, quae didascalicae instructiones, quae consolationes, qui elenchi, his & nunc requirantur. Extra hanc necessitatem consultum videtur, & in bene constitutis Ecclesiis nostris observatum, ut integri libri, aut saltem integra capita continuato ordine explicentur. Dominicalibus textibus perpetuò in ordinem recurrentibus se & alios alligare, minus commodum videtur. Omne enim consilium Domini occasione istorum textuum Ecclesiae proponi nequit: nisi quis contra artem & methodum concionandi evagari velit, & non paucas doctrinas ad textum adducere potius, quam inde educere. Quicunque tandem istarum sectionum Autor fuerit (de quo vide quaerentem *Zepperum in Praefat. ad Conciones suas dominicales*), negari non potest quin alii textus ad hypothesim saniorum sermonum Auditoribus proponendi seligi, & jam selectis partim addi partim substitui potuissent. Adhaec minimè omnium convenire arbitror, ut Concionatores in quibusvis orbis partibus, & quovis tempore astringantur ad illos textus Dominicales explicandos, & quidem statis illis diebus dominicis; cum praesens rerum & Ecclesiarum constitutio alios textus aliosque tractatus postulare videtur. Praeterquam quod inter Dominicales textus aliqui occurrant, quorum explicatio non tam una, quam duabus aut tribus aut pluribus concionibus dominicalibus absolvi deberet. Denique hoc incommodum [pag. 608] ex hâc postillophagiâ consequi videtur, quod tales conciones Dominicalem in ordinem perpetuò recurrentes inscitiam & ignaviam tum Concionatorum tum Auditorum foveant: uti experientia hoc comprobavit. In Papatu rudiores editis textuum dominicalium libellis eorundemque notationibus in libellis almanachicis, adhaec postillisticis & perpetuò recurrentibus concionibus, à comparandis sibi bibliis, iisdemque legendis, abducti sunt. Quantum apud nostros post reformationem antiquae ignorantiae & ignaviae aut remanserit, aut de novo succreverit, multis querelis non prosequar: cum res ipsa clamet. Audiant, si qui ex Nostris insigni huic ignaviae fomento indormire malint, & ut honestè hâc in parte deficiant, alios ad eandem postillophagiam decretis nescio quibus constringere tentent, praetextu imperitiae & petitionis auditorum; audiant, inquam, Zepperum in mediâ Germaniâ, ubi morbus hic quasi endemius, tale antidotum praescribentem Lib. 2. Polit. eccles. cap. 8. pag. 419. „Ne ergo ecclesia tanto scripturarum sacrarum thesauro, non sine horrendo sacrilegio, privetur, sacraeque literae non mutilatae, sed integrae & solidae Dei peculio proponantur: satius est „veterem illam & divinam consuetudinem, abolitis textibus illis Dominicalibus, „postliminio restitui: aut si omnino agrestiores & rudioris populi ratio quaedam „alicubi habenda sit, hoc tamen temperamentum, haecque moderatio adhibeatur, „ut retentis Dominicalibus illis textibus, prudens pastor nonnunquam integro illo „capite, in quo textus Dominicalis habetur, praelecto, aut alio etiam textu Biblico „selecto, illa sibi tractanda proponat, quae pro temporum, locorum, personarum, „& praesentis status ratione, Ecclesiae aedificatio omnium maximè requirere videbitur. Juxta tamen singulis diebus Dominicis, interpolato cantu ecclesiastico con„sueto, integrum caput Bibliorum, ordine sacrorum librorum observato, & brevi „argumento, cum uno atque altero loco communi praefixis, publicè praelegatur. Pro „concionibus verò hebdomadariis integer Scripturae liber ordine enarretur, ita qui„dem

„dem, ut si plures ejusdem Ecclesiae ministri sint, alter veteris, alter novi Testa„menti librum, prout communiter illis, vel etiam Inspectoris ordinarii, & classici „conventus judicio convenerit, enarrandum sibi sumat."

Hoc consilio & ego fecili cum successu usus sum, in Ecclesiis in Papatu plantandis, aut ex eo primum emergentibus, aut eidem vicinis. Agat modo Concionator Antecessorum & suis placidè ac prudenter meliorem viam ostendat, & ad perfectiora contendere doceat: nec praetextu ruditatis ac petitionis suorum, aliis imponat, aut proprium cor seducat. Quod si alicubi in primâ plantatione Ecclesiae, aut in novellâ quâ ac rudi Ecclesiâ, quae postillis audiendis assuevit, textus dominicales primo ministerii anno aut biennio, aut aliquot saltem mensibus explicandi essent, Autor essem novitiis [pag. 609] Concionatoribus, ut ipsi conciones forment, à postillis memoriae mandandis & trivialiter recitandis aut etiam legendis (quod cacoëthes tacitè à *Zeppero cap. cit.* perstringitur) omnino abstineant. Interim non nocebit unius atque alterius conciones dominicales pro re natâ conferre, & optima ex iis ad imitationem sibi proponere, aliqua etiam ad usum suum transferre. Neque enim probare possum *αὐθαδείαν* & *θρασύτητα* quorundam Juvenum, qui cum in theologicis instar rasae fere sint tabulae, omnia praestantium Theologorum, Interpretum, Concionatorum scripta ferociter contemnunt, contenti scil. solis nascentibus aut potius imaginariis in se bonis. *O utres animi sensus quos inflat inanes!* Ego inter paucas aliquot postillas, quas, cum textus dominicales in novellis Ecclesiis explicandi essent, subinde inspexi, memini praelatam mihi semper *Zepperi* quod ad explicationem & doctrinas; & *Sculteti ideam*, quod ad indicium doctrinarum & usuum. Post illos Autores scripsere & alii, inter quos manibus multorum jam inde à primâ editione teri coepit *Conradus Diedericus*: In quo ex commendatione & postulato amici aliquot Dominicas tunc percurrens, deprehendi ab illo omnia ex aliis quam plurimis tam diligenter & abundè congesta esse, ut novitii Concionatores magis copiâ, quam inopiâ laboraturi sint; & vix aliquid restare videatur, quam ut judicium & delectum in doctrinis, & in allegatis Scripturae textibus & dictis Patrum adhibeant. Ex textibus paucos desumant eosque in Bibliis suis primum lectos, relectos, expensos, cum antecedentibus & consequentibus. Ex dictis patrum nulla sibi desumant, nisi in explicatione dogmatum aut moralium, quae inter Nos & Adversarios controversa, aut apud Auditores nostros immeritò ingrata ac praejudicata sunt: si forte ea verbis Patrum, quam Nostris proposita audire malint. An autem fidendum sit novitiis citationibus Patrum absque locorum inspectione & collatione, merito dubitari posset. Nos putamus in moralibus ut & in dogmaticis atque elencticis inter Nos & Adversarios Pontificios minimè controversis, fide aliorum dicta Patrum allegari posse ab illis, qui per rem familiarem Patrum volumina sibi comparare, aut per alia studia in tyrocinio ministerii magis urgentia, eadem versare, conferre, excutere nequeunt. De dictis Patrum pro concione, cui Auditores Pontificii intersunt, aut interesse possunt, citandis, & ad controversias adducendis. secus statuendum est. Nisi enim quis, in publicis aut amicorum Bibliothecis, ea aliquando legerit cum antecedentibus & consequentibus, ut quâcunque occasione de defensione citationis suae certus esse possit: praestat omittere. Et hactenus plus satis de Dominicalibus: pro quibus otiosè, & ut videtur ad controversias multiplicandas hodie pugnare video nonnullos eruditos & celebres Theologos Germanos, *Mentzerum* scil. & *Keslerum*.

Quorum

Quorum ille in *Exegesi Augustanae Confessionis artic.* 15. *pag.* 679. [pag. 610] inter errores Calvinianorum numerat sequentes: „Zwingliani, inquit, nonnulli è diametro „huic articulo contradicunt, quantum ad solennes festivitates & ferias, quas omnes „sustulerunt è medio, solum diem dominicum observantes: ubi tamen etiam ordi-„naria euangelia antiquitus bono & utili consilio per totum annum certo ordine dis-„posita removent, continuum quendam textum biblicum, nullâ habita temporis, & „historiarum sacrarum ratione, interpretantur." Cui non meis, sed *Henrici Altingii* verbis *in Exegesi August. Confessionis art.* 15. *p.* 93. 94. sic rispondeo: „Non con-„tradicunt articulo, &c. quia textuum Dominicalium (quos vocant) ipsa confessio „nullo verbo meminit. Et ut maximè meminisset, nulla tamen necessitate con-„scientias Ministrorum adstrinxisset. Notum est ex historiâ Caroli M. Paulum War-„nefridum, jussu Imp. textus illos excerpsisse, & secundum Dominicas distribuisse „anno Christi 806. Consilio quidem non malo, & exitu infelici. Eo quippe effectum „est, ut non modo mutilaretur Scriptura, verum etiam major ac potior ejus pars „paulatim ex hominum manibus excuteretur, atque ex animis obliteraretur."

Andr. Keslerus in Theologiâ casuum anno 1651. germanicè editâ *cap.* 19. & 20. dominicalium textuum perpetuò recurrentes tractatus, & postillas contra *Amesium lib.* 4. *Casuum Cap.* 26. defendendas suscipit. Sed malè accepit Amesii sententiam. Neque enim ille, cum *Zeppero*, *Altingio modo cit.* & *Bucero cit.* à *Zeppero*, aliisque reformatis Ecclesiis, Genevensi, Tigurinâ, Anglicis, Scoticis, Belgicis, & contendit, dominicales conciones intrinsecè & absolutè malas, atque illicitas, aut semper & ubique incommodas & intolerabiles esse: sed tantum hanc non esse meliorem, commodiorem, & tutiorem viam & Populum, & Ministros tum neophytos tum veteranos, in cognitione Scripturarum assiduò exercendi ac promovendi. Jam vero in istis, similibusque ad ordinis & circumstantiarum determinationem pertinentibus, semper τὸ βέλτιον affectandum & eligendum, juxta illud 1. *Cor.* 14. *v.* 1. *ambite spiritualia: magis tamen ut Prophetetis.* v. 12. *Ita & vos, quandoquidem spiritus affectatis, ad aedificationem Ecclesiae quaerite ut exundetis.* Et cap. 12. v. 31. *affectate dona potiora. Et porro* (vel adhuc) *secundum excellentiam viam vobis demonstro.* Ubi versio vulgata: *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.* Quae analogicè huc applicanda sunt. Ad τὸ βέλτιον hic suadendum, unica ratio *Amesii*, quae est ordine sexta, aequis arbitris suffecerit: desumta scil. ab experientiâ, „quae docuit (inquit „*Amesius)* & docet adhuc, cognitionem Dei magis abundare in illis Ecclesiis, ubi „istoc agendi modo relicto, Scripturae partim per integros libros ordine continuato, „partim ut occasio & necessitas aliqua exigit, liberè tractantur. De exceptionibus *Kesleri* contra hanc Amesii rationem verè pronuntiari potest, quod ille *ibid.* perperam de Amesii [pag. 611] ratione, esse infirmas. *Exc.* 1. quod in usu Dominicalium in suis Ecclesiis experiantur Dei benedictionem, & quod non noceant ipsis, sed magis prosint, &c. *Resp.* Sed hoc dicendo nihil dicitur. Mutatur enim status controversiae, qui ab *Amesio Cap. cit. quaest.* 2. sic formatur: „An probanda sit illa consue-„tudo, quae in Papatu obtinuit, & adhuc in quibusdam Ecclesiis Reformatis obser-„vatur, pro concione ex ordine tantum (nota) explicare pericopas & lectiones quas-„dam Dominicales, quae usitatè Euangeliorum & Epistolarum nomine appellantur?" Nunc ostendat nobis Keslerus, aut quicunque inter Reformatos Dominicalium concionum zelotes, Ecclesias Reformatas (Lutheranas enim non nominârat *Amesius*), in

in quibus per tales conciones Dei cognitio magis abundet quam, aut aeque abundet ac in Ecclesiis, ubi relicto isto concionandi modo, partim integri libri partim textus pro necessitate & occasione selecti tractantur. Sed frustra quaerendo sė fatigabunt: quia nullae sunt. Universali ergo experientiae obloquendum non est. Instat fortè quis, *Instantia:* Dato per solas dominicales conciones cognitionem Dei, in Ecclesiis talibus haut magis abundare, poterit tamen aeque aut magis abundare, per additas partim integrorum librorum, partim selectorum textuum praelectiones & explicationes. *Resp.* Immo non poterit: quia in Ecclesiis tum Lutheranis tum Reformatis, Vicanis scil. & Oppidanis, ubi Dominicalia obtinent, tales conciones extra-dominicales non habentur. In majoribus Civitatibus si diebus profestis concionem haberi contingat, iis tamen non promovetur cognitio Dei in Populo: cum à paucioribus dictae conciones audiantur, nec fideles ad eas audiendas canonibus & discplinâ Ecclesiae constringantur; immo cum non raro à multis rudioribus minimè audiantur; qui tamen solis Dominicalibus per totum vitae tempus pasti, adminiculis illis maximè indigent. Dentur ergo Ecclesiae, ubi dies dominicus sola explicatione dominicalis euangelii horis aut horâ matutinâ (quod hactenus in Ecclesiis Vicanis Lutheranis & aliquot Reformatis obtinere certum est), aut insuper à conjunctâ explicatione Epistolae horis aut horâ pomeridianâ, occupatur; denter inquam,Ecclesiae tales, in quibus aeque abundet Dei cognitio, ac in aliis meliorem [l. meliori] viae ab *Amesio* monstratae insistentibus. Meminerint autem Dominicalium patroni, immo & exactores, qui Ministros invitos exemplo suo aut statuto ecclesiastico huic consuetudini astringere satagunt, Amesium illum morem dissuadere, secundum quem ex ordine *tantum pro concione explicantur pericopae* &c. Frustra ergo in casibus ad observationem decalogi, ad praxin pietatis, ad bene ordinandum Ecclesiae regimen pertinentibus, cum quaestio est de facto deque consuetudine hic & nunc, evagatio fit ad effugia de possibili, & quid potuisset, aut quid nunc aut aliquando posset fieri. Quam artem in 3. *Part. select. Disp. tit. de Theologià practicà*, ex parte deteximus. Memini à [pag. 612] *Jansenio* theol. Lovaniensi *in Spongià* mihi oppositâ, ad objectam calicis in Eucharistiâ ablationem, inter alia excepisse, posse usum calicis ab Ecclesiâ (Romana scil.) rursum populo concedi. Sed quomodo per τὸ posse juvatur Populus, aut accusatio nostra diluitur; quae non contra τὸ posse, sed contra factum instituitur. 2. *Except. Amesius* sibi contradicit, cum concedit praeter explicationem de capite ad caput ordine instituendam, conciones ad separatas sententias aut sectiones Scripturae. *Resp.* A logicis quaerendum, an leges contradictionis inveniri possint in sententiâ distributivè per *partim* & *partim*, quid affirmante, e. gr. convenit aut praestat Scripturam explicari *partim* per textus liberè, &c. quam per sectiones dominicales annuatim recurrentes. Vin' similia imaginariae contradictionis exempla, Paulus docuit Corinthios, Thessalonicenses, &c. partim vivâ voce partim per epistolas. Titius injuriam intulit Maevio partim verbis, partim scriptis, partim factis. Hermachus familiam suam sustentat partim ex labore manuum, partim eleemosynis. Non potest exceptionis hujus ἀκρισία tegi, nisi dicatur *Amesium* determinasse, integros Scripturae libros de capite in caput solum pro concione explicandos. Sed tale quid nisi per παρόραμα, aut nimiam festinationem dici nequit. Relege modo quaestionem ab *Amesio* propositam, ejusdemque determinationem in partem negantem. Et de hoc plus satis. *Idem Keslerus cap.* 18. *Amesii* sententiam de lectionibus, seu concio-

concionibus catecheticis sibi examinandam sumit, eumque ἰδιογνώμονα appellat. Sed *Amesium* perfunctoriè nimis inspexit. Neque enim ille lectionem aut recitationem textus catechetici, sive per Catechumenos, sive per Concionatores, sive per utrosque simpliciter rejicit, sed tutiorem hanc viam ostendit, Cap. 26. *qu.* 1. §. 3. ubi sic concludit: „Propter honorem igitur Scripturae, efficaciam veritatis praedicatae, & „periculum scandali quod ex illo more nasci potest, consultissimum est, ut selecti „Scripturae loci pro fundamento catecheticae institutionis proponantur, & cate- „chismi doctrina ex ipsis eliciatur, tanquam documentum Scripturae." In Ecclesiis Belgicis, ubi concionibus pomeridianis capita catechetica ordine & ordinariò, secundum statutum ecclesiasticum, explicantur, textus Scripturae materiam illam catecheticam continentes à Concionatoribus ubique praeleguntur,& doctrinae catecheticae ad eosdem aptantur,digito ad formulam catecheticam ejusdemque formalem thematis aut materiae propositae explicationem intento, eâque inter concionandum vel ex *Libro catechetico* lectâ relectâ, vel memoriter pronuntiatâ: ut illi hypotyposi & methodo saniorum sermonum omnes Catechumeni assuefiant, eamque magis ac magis imprimant, adulti autem in fide eandem assiduò repetant, juxta *Philip.* 3. *v.* 1. *Eadem scribere*, &c. analogicè huc applicanda; ut & 1. Thessal. 5. *prophetias* [pag. 613] *ne contemnite*, &c. Quod ad formalium verborum Catechesios sive per Concionatores, sive per Catechumenos, sive per utrosque lectionem aut recitationem, ea in Ecclesiis nostris non negligitur: nec *Amesius* eam omittendam consulit; sed tantum ne nuda illa catechesios praelectio, quasi loco textus Scripturarii & pari passu cum eodem euntis, absque ullâ lectione textus Scripturae publicè pro concione peragatur. Non erat *Amesius* sic consulens ἰδιογνώμων (uti *loc. cit.* appellatur à *Keslero*), nec cautela ejus aërem verberabat, aut schiomachiam instituebat, cum propter scandalum lectionem textus Scripturae suadebat. Meminerat, quid Remonstrantes Antiformularii, & Anti-catechetici antehac tum susurris tum editis libellis sparsissent. Ego meis auribus in Synodo Delfensi anno 1618. audivi, à Remonstrantibus quibusdam, qui à Classibus suis delegati partem ejus faciebant, objectum fuisse, videri Catechesim ab Orthodoxis (qui tum distinctionis causâ *Contra-remonstrantes* passim ab illis aliisque adversariis appellabantur) sacrae Scripturae aequiparari; adducto inter alia hoc argumento, quod textum ejus praelegerent, sicuti aliis in concionibus textum Scripturae: Quibus respondebatur, textum Scripturae, à Concionatoribus praelegi, eique subjici recitationem textus Catechetici per Catechumenos; quem Concionatores, non tantum sensu suo, sed etiam externo ac manifesto indicio à textu Scripturae distinguebant. Cui responso tunc acquieverunt. Ex illo tempore memini injunctam, & à Concionatoribus studiosè observatam textus Scripturae praelectionem, cum indicio discretivo hâc aut simili formulâ. *Cum textu praelecto convenit*, aut, *huic textui respondet*, aut, *ex hoc textu educitur*, aut *huic textui innititur praesens sectio*, seu *doctrina catechetica*. Ut concludam, absit modo studium contentionis, & praemittatur lectio textus Scripturae, subjungatur lectio Symboli, aut Catechesios, &c. illius tanquam principii & normae, hujus tanquam principiati & normati, & non tollet norma normatum, nec principale minus principale: uti post *Keslerum* distinguit Prucknerus in mille Quaestionibus qu. 60. A quo tamen maluissem quaestionem magis evidenter & distinctè propositam fuisse, quam istis verbis: An *Concionator pro textu biblico symbolum, catechismum, cantionem ecclesiasticam, &c.*

&c. è suggestu populo praelegere, explicare, & in usum licitum convertere potest? Quod ad nos & *Amesium*, non quaerimus de simpliciter licito & illicito, sed de eo quod magis conducit, expedit, tutum est, aedificat. In antiquâ Ecclesiâ Clementis Romani, Ephremi Syrii aliorumque scripta publicè praelecta: & quod si praestantiores quidam sive tractatus, sive sectiones, Cypriani, Basilii, &c. & quidni confessionum, apologiarum reformatarum, immo & Lutheri, Melanthonis, Buceri, Zwinglii, Calvini, &c. exemplo antiquorum publicè in Ecclesiâ praelegerentur, absolutè tale factum non condemnarem, tanquam intrinsecè malum: [pag. 614] sed de eo quod melius, quod tutius quod rebus & temporibus convenientius, disquirere auderem; non tamen pro textu Biblico, talia praelegi & explicari concederem.

II. *De textus analysi, & partitione*, sic censeo utrumque in eâ extremum esse vitandum: ne ab unâ parte in pulverem secetur, ad gravandam magis intelligentiam, & memoriam Auditorum, quam juvandam: nec ab alterâ parte, absque distinctione & partitione explicitâ, aut ullo ejus indicio, confusa applicatione, sententiarum, explicationum, amplificationum conglobatione aures auditorum ad momentum radamus, aut potius obtundamus; & plerosque unde vacuos dimittamus, ad instar viri, qui *facie suâ nativâ in speculo* considerata, &c. *abiit*, &c.& *statim oblitus est qualis esset*. Jacob.1. Ut religiosè illud rhetorum axioma, *artis est occultare artem*, ubique & semper observetur, non ita convenit Auditoribus nostris. Experientia docuit magis consuli tum Concionatoris tum Auditorum intelligentiae & memoriae, si perspicua textus analysis, & justa dicendorum partitio adhibeatur. Conferantur huc, quae praestantes *Logici* de utilitate instrumenti divisionis, & de Scriptorum tum sacrorum tum profanorum analysi commentantur.

III. *In explicatione textus* haec vitanda. 1. *ne* sit nulla, aut tam perfunctoria, ut concionator intacto textu, aut praeteritâ potiori ejus parte, quae accuratam explicationem requireret, conferat se ad solas digressiones de hâc aut illâ materiâ sive dogmaticâ sive practica, quas intendit proponere. De qualibus joculare illud dici solet, *quod foedus fecerint cum textu suo; si tu non tangis me, ego non tangam te.* 2. *Ne* sit otiosa, haerens in singulis voculis, phrasibus, sententiis, per se vulgò satis perspicuis ac notis, easque allatis & collatis probationibus muniens. Qualibus explicationibus textus magis obscurari, quam illustrari dicitur. *Ne* sit nimis operosa; ut scil. singulae phrases, & sententiae collatis ac recitatis quam plurimis Scripturae testimoniis, non tam Auditoribus explicentur, quam ipsi auditores iis implicentur, confundantur, obruantur. Quasi scil. lexicon theologicum, aut Thesaurus Marlorati, aut concordantiae essent recitandae. *Phil. Marnixius Dominus de S. Aldegonde in Tract.* Belgico *contra Enthusiastas part.* 5. *cap.* 2. inter alia hoc cacoëthes quorundam tangit. 4. *Ne* sit tam accurata, subtilis, & plena, nec in perrimando & excutiendo textu originali, dubiisque circa eundem movendis atque expediendis ita occupata; ut Academica magis & erudita videatur dissertatio & disceptatio, quam simplex & perspicua explicatio ecclesiastica. 5. *Ne* incertae conjecturae, quibus ipsi Concionatores non fidunt, quasque Auditoribus persuadere nolint, textus explicationi intermisceatur, aut ad eam adducantur: quibus referendis & examinandis, non nisi tempus fallitur, & [pag. 615] Auditores confunduntur. Familicae animae siliquis, furfuribus, vento pasci nequeunt. 6. *Ne* variae interpretationes, sive antiquorum sive recentiorum referantur: nedum ut examinarentur, & refutarentur. Sufficit genuinam inter-

interpretationem textualem in illis, quae explicationem requirunt, breviter & perspicuè ita proponi, ne excedant contenta in Notis marginalibus Bibliorum: nisi forte ad hominem operosior controversi textus explicatio aut ejusdem à detorsionibus aliorum vindicatio hic & nunc requiratur. 7. *Ne* saltem explicatio textus omnem aut potiorem temporis concionalis partem occupet.

IV. *Doctrinae* sive theses, sive observationes theologicae pro concione tractandae sunt duum generum: vel enim in ipso texu cubant: *vel* ex eo per primam, evidentem, &solidam censequentiam eliciuntur. De quibus haec observanda 1. *Ne* nimium multiplicentur, saltem non ad numerum 12. aut 9. aut 6. &c. Una saltem atque altera cum usibus applicationibus suis bene tractata, concioni horariae sufficere videtur. Fateor tamen aliam esse rationem, cum integra tmemata, aut dimidia capita intra horulae spatium explicantur: ubi doctrinae variae ad singulas partes aut partium divisiones, cum usibus suis indicatae, compendiosè & summariè tractantur. 2. *Ne* diffundat se Concionator in explicationem omnium, quorum voces, aut phrases, aut sententiae locum illum tangentes, in textu inveniuntur. 3. *Ne* per infirmas aut vacillantes consequentias non tam educantur ex textu, quam exprimantur. 4 *Ne* principalibus & textui illi propriis atque insitis doctrinis praeteritis aut leviter perstrictis, ex professo & operosè proponantur doctrinae, quae in textu non comparent, aut quae prima & evidente consequentiâ non eliciuntur; aut quae occasione termini seu vocabuli & quidem in subjecto enuntiationis, aut in ejusdem circumscriptione contenti, ex professo tractantur, e. gr. si quis ad omnes enuntiationes, in quibus Deus, aut Christus, aut angelus, aut homo, aut terra aut coelum, &c. facit subjectum, aut partem circumscriptionis subjecti aut etiam praedicati, & nominum & rerum illarum notitiam ac justam ex Scripturâ declarationem toties proponat, quoties in textibus praelectis occurrunt. Rursum si quis in omnibus textibus ubi occurrit phrasis illa, Jesus, aut Propheta, aut quicunque alius sive fidelis sive infidelis *dixit, locutus est, respondit*, operosè & otiosè agat de actu loquendi & respondendi, & vix illa, quae dicta & responsa sunt, attingat, aut propter temporis angustiam tunc vix attingere possit. 5. *Ne* singulae doctrinae pluribus, nedum omnibus testimoniis, & rationibus, quae in prolixioribus theologiae syntagmatis proponi solent, confirmentur. Suffecerit praeter textum praelectum unum atque alterum selectum testimonium,cum ratione unâ atque altera adducere, quibus aliquando ad hominem in doctrinis inter nos & [pag. 616] Pontificios aut homines de hoc mundo controversis, adjici potest sententia Patris aut antiqui Concilii. Eruditiss. Theologus *Willetus*, *in Explicationibus Epistolae Judae* pro concione propositis, & postea vernaculo sermone editis, doctrinas plerasque confirmat dicto Scripturae, exemplo, ratione.

V. Τὰ πάθη, & *amplificationes* atque exaggerationes (secundum artem rhetoricam) in usibus adhortationum, dehortationum, reprehensionum, quaerelarum, consolationum, praecipuè locum habent: non item in doctrinis: rarius etiam ac parcius in quibusvis usibus elencticis: nisi error haeresim, aut blasphemiam, aut profanitatem involvat.

VI. *Usus elenctici* tractari non debent, nisi ubi errores refutandi in visceribus Ecclesiae serpunt, aut eam circumstant, aut ei adjacent. Si quos autem postulet Ecclesiae aedificatio, non sunt tam operosè, exactè, & subtiliter tractandi, uti inter eruditos in Academicis lectionibus & disputationibus fieri solet. Aliquando sufficiet

breviter

breviter errores indicari, atque ex solo textu refutari. Aliquando, alia quaedam testimonia Scripturae atque argumenta addi possunt, pro Auditorum capacitate. Raro rationes Adversariorum proponendae ac refutandae: nisi tritae sint, & nostris vulgò aut subinde tales objici contingat.

VII. *Adhortationum* usus in thesi & in genere ad quodlibet opus bonum, nunquam non proponi debent. Sed in applicationibus, hoc est, adhortationibus imprimis in dehortationibus in hypothesi, aut ad nostros Auditores, aut ad particulares hominum status applicatis, prudentiâ & circumspectione opus est: ne ubique, quovis tempore, quosvis ita dehortemur, ut tacitè querelae, correptiones, increpationes in hypothesi dehortationibus illis involvantur, quae legem aut modum spiritualis prudentiae excedant. Quod imprimis & facile evenire posset, in indicio mediorum fugiendorum per quae tale peccatum, à quo dehortamur, semper aut plerumque subrepere & invadere solet. Hic ergo cautione & prudenti discretione opus est. Quod idem moneo de semioticâ morborum spiritualium, quoties Dehortatori aut Correptori visum fuerit eam proponere. In mediis haec aut illa bona opera procreantibus & conservantibus, ut & in motivis ad eadem exstimulantibus, non ita se offerunt pericula.

VIII. *Correptiones* & increpationes, quomodo pro concione, & quâ cum discretione tractari & applicari debeant: alibi actum est in *Quaestionibus Prolegomenis ad secundam Tabulam Decalogi tit. de Correptione fraternâ*; & forte infra *Part.* 3. *tit. de Clavibus Regni Coelorum*, eorundem fiet repetitio.

IX. *De stylo* concionum nihil aliud moneo, quam debere eum esse perspicuum, gravem, & quantum fieri potest scripturarium: abstinendum tamen ab unâ parte à phrasibus comicis, & ludicris, feci plebis usitatis; per quas conciones [pag. 617] sacrae apud Populum vilescunt, & apud Adversarios despiciuntur: ab alterâ parte à lenocinio & meretricio pictarum vocularum fuco; quibus potius exinanitur simplicitas Scripturae, quam imitatione exprimitur. Quando vitia epidemica & endemia characterizanda, effugia peccatorum & dicta ipsorum consueta theatrizanda, confundenda, haereticorum sophismata & chrestologiae detegendae, perstringendae, alio stylo quam scripturario, proprio scil. ipsorum, ea referre licet. Hunc in finem praeter assiduam disertorum Concionatorum auditionem, praestantiorum Historiarum linguâ vernaculâ scriptarum, nec non publicarum apologiarum, manifestationum, & similium dissertationum tum politicarum tum ecclesiasticarum lectionem, Candidatis & νεοφύτοις Ministris quam maxime commendatam velim. Ex recentioribus Poëtis, qui aliquando vocibus inusitatis, & quasi technologicis ac metaphysicis, ὀνοματοποιοῦντες, torva mimalloneis bombis cornua implere videntur, nolim Candidatos nostros stylum suum formare; aut etiam fictis & chimaericis narrationibus & collocutionibus (quae vulgo *romans* appellantur & linguis Hispanicâ, Gallicâ, Italica, complures prostant) legendis relegendis bonas horas, forte & bonos mores perdere. De utilitate lectionis Historiarum rationes, apud *Keckermannum*, & *Vossium in tract.* de *Historiâ* congestae, & experientia Candidatos ac Concionatores nostros abunde convincunt. Ne quis putet me ἀεροβατοῦντα cascam styli criticam exercere, legat *Frider. Balduini Institut. Ministrorum verbi cap.* 14. §. 3. ubi ait, se non sine indignatione stylo aulico & terminis Gallicis ac Italicis concionantes audiisse, quibus Christus dicebatur *Duc de Jerusalem*, duodecim Apostoli *ambasiatores*, Moses & Josua *printz*

Moses

Moses printz Josua, majestas Dei aut Christi *signoria ;* vita aeterna portus *bonae sperance. Petrus Molinaeus in Epistol. dedicator. ad* elegantem libellum cui tit. *Heraclitus*, salsè perstringit quosdam populares suos (Jesuitam Cottonum, ni fallor, & similes histrionico-aulicos declamatores), qui Christum appellabant *Daulphinum coeli* &c.

X. *Pronuntiatio* & actio grata, flexanima, pathetica, non tam ex scriptis Rhetorum, quam vivâ voce monitorum, & exemplo piè eruditorum ac disertorum Concionatorum discitur. Absit modo omnis affectatio, absit nimia illa & luxurians, si non ludicra vocis & gestuum variè figuratorum exorbitantia ; quae hodie è vulgari theatro, & histrioniâ tum aulicâ tum Jesuito-scholasticâ, in cathedras Romano-ecclesiasticas traducta videtur. Quarum vanitatum simiae nulli ex nostris audire debent: quippe qui nôrint non sine timore & tremore Dei verbum coram Ecclesiâ tractandum, & ab eâ audiendum. *Jesa.* 66.

XI. *Exordium* aut nullum sit aut breve admodum. Nec ipsam rem contineat (hoc est doctrinam, aut usum, aut applicationem) : non tamen sit abs re. [pag. 618] Non desunt, qui exordium ita extendunt, ut peculiaris quaedam, si non concio, saltem dissertatiuncula concioni similis videatur, ab ipsa concione distincta. Quod quibusdam Auditoribus non ingratum, aliis tamen non perplacet, qui rem ipsam desiderant audire. Conciliatio & petitio benevolentiae per artificia exordiorum in Ecclesiis jam constitutis earumque ordinariis Ministris, planè otiosa est. Non diffitemur tamen usum suum habere in statu Ecclesiae, per haereses aut scismata turbato ; aut cum verba facienda sunt apud Adversarios aut à veritate alienos. Vide exempla *Pauli Actor.* 17. & 24. & 26.

XII. *Epilogus* cum tempus patitur, subjici potest: sed qui brevissimam dictorum repetitionem, & patheticam quam δεινότητα contineat ; ut aculeus in animis Auditorum relinquatur. Omitti tamen potest, & saepe debet, cum Concionator ad clepsydram dicens, ex abrupto desinere congitur. Atque haec sufficiant de ratione concionandi. Duo requiruntur ad conciones studium & preces. De apparatu concionum egi in *meâ Bibliothecâ :* hic itaque non repeto. Duo sunt generalia requisita, preces & studium. Sic Augustinus lib. 4. de doctr. Christ. cap. 15. 16. verba illius de precibus ex cap. 15. exscribo: *Agat ergo quantum potest, cum ista dicit, ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiatur ; & haec se posse si potuerit, & in quantum potuerit, pietate magis orationum quam oratorum facultate non dubitet ; ut orando pro se ac pro illis quos est allocutus, sit orator antequam doctor.* Cum Augustini sententiâ convenit illud pervulgatum: *Plus proficitur orando quam studendo.* De studii necessitate ibid. *Augustinus cap.* 16. *Studium* & justam praeparationem requiri indubium est: aliquando tamen ex tempore conciones habendae in casu necessitatis ; cum scil. aegrorum & moribundorum visitatione Concionator totus occupatur ; aut turbatio per incendia, inundationes, hostium irruptiones studium ac quietem prohibuit ; aut Collegae concionaturi subitus morbus aut mors repentina operam tuam in concionando requirit. Extra hos similesque casus ex tempore ad conciones si quis provolet, Deum tentat ; nec ejus benedictionem cum fide petere ac sibi polliceri potest. In studio concionatorio tres libros Discipulis nostris ad fructuosas & efficaces conciones habendas, assiduò perlustrandos & evolvendos commendare soleo.

1.

1. Verbi divini,
2. Propriae Conscientiae,
3. Ecclesiae.

Libri duo priores in cursu studiorum & in ministerio pariter volvi revolvi possunt & debent. Tertius à ministerii Candidatis ad conciones coram Ecclesiâ habendas admissis, subinde quidem inspici, sed à solis Ministris, quibus [pag. 619] Ecclesiae suae cura jam demandata est, pervolvi potest. Qui sic instructi & praeparati ad concionandum accedunt, ex proprio corde ad cor populi eloquia Dei loquuntur: quibus suo modo comparatè ad frigidos postillistas, aut personatos locutores applicari potest illud Matth. 7. v. 29. *docebat etiam eos ut habens autoritatem, non autem ut Scribae.* Qui scil. frigidè sine proprio sensu, sine spirituali experientiâ verba & voces Scripturae in genere & abstractè fundebant, admixtis traditionibus majorum. Quibus similes, aut longè absurdiores sunt Concionatores in Papatu, quorum conciones aliquae, aut earum archetypi publicè editi, ut *Cottonus*, *Besseus*, *L'Abata*, *Diez*, &c. & ex Antiquioribus aliquot, quorum sermones de tempore & de sanctis circumferuntur; inter quos memorandi imprimis ludicri illi histriones *Mailjardus*, *Menotus*, *Robertus Liciencis*, de quibus *Henricus Stephanus in Apologiâ Herodoti* gallicè à *cap.* 29. *usque* 36. A talibus non abludunt Concionatores illi, quos *Chrysostomus ad Actor.* 1. *v.* 1. mimis & hypocritis assimilat. Nec praetereundi illi, qui juxta Augustinum lib. 4. de doctr. Christ. cap. 4., *affluunt insipienti eloquentiâ, tanto magis* cavendi *quanto magis ab* iis *in iis quae audire inutile est, delectatur Auditor, & eos,* quos *disertè dicere audit, etiam verè dicere existimat.* Ut nec Stentores illi quos notat Calvinus in Commentar. ad 1. Corinth. 2. v. 4. *Sunt* inquit, *multi clamosi Reprehensores, qui in vitia declamitando vel potius fulminando, mirum zeli ardorem, prae se ferunt, interea ipsi securi, ut videantur per lusum latera & guttur exercere velle: At pii Pastoris est flere secum prius, quam alios ad fletum provocet & plus apud se retinere doloris, quam aliis faciat.*

Casus aliquot circa conciones determinandi occurrunt apud *Balduinum lib.* 4. *Casuum cap.* 7. Num Minister Ecclesiae doctrinam ad praescriptum sui Magistratus bonâ cum conscientiâ conformare potest? Num ad interdictum Magistratus politici Minister Ecclesiae ab antithesi & condemnatione falsorum Doctorum ac doctrinae in concionibus salvâ pietate abstinere potest? Si errantes in doctrinâ pro concione nominatim refutare licet: an non etiam peccantes in moribus nominatim perstringere fas est? Num Minister Ecclesiae officium elencticum bonâ cum conscientiâ prorsus intermittere potest? Num Minister Ecclesiae ob conciones vehementiores coram politico Magistratu in jus vocari potest? Num etiam Magistratus pro concione arguendus est? Horum casuum determinationem quod ad summam rei & in thesi, quam maximè probo; & ex ipso potius, quam ex me ab exulceratis & prejudicio occaecatis quorundam hominum κοσμικῶν ingeniis audiri malo. Tantum abundantis cautelae ergo quae in primi casus determinatione inserit de potestate Magistratus circa sacra, ex secundi & quinti casuum determinatione, & ex iis quae supra *Lib.* 1. *tract.* 2. nobis dissertata sunt, Lector [pag. 620] supplere meminerit. Hypotheticam applicationem ad Calvinistas in casus secundi determinatione, ipsi relinquo. Eâdem sub cautelâ & exceptione quam maximè probo dictata ejusdem de officio docendi, in *Lib. de Institutione Ministrorum verbi à cap.* 13. *usque* 19.

De

De citatione Gentilium tum Graecorum tum Latinorum Poetarum, Historicorum, Oratorum, Philosophorum, monuit *Amesius in Casibus*. Et certe nimiam sapit ostentationem quasi multae lectionis & diffusae eruditionis: cum saepe ex *Polyantheis* hauriantur; & non ex lectione ipsorum Autorum. De Calvini, Bezae, Buçeri, Musculi, Martyris, Parei, Piscatoris, Perkinsi, Gomari, Riveti, aliorumque recentium, immo ad huc viventium Theologorum, imprimis & Notarum marginalium citatione sic sentio, non esse eos nominandos, nisi in casu necessitatis; cum scil. Concionatoris explicationes, doctrinae, usus, casuum determinationes ab Auditoribus aut Censoribus malignantibus traducuntur, tanquam peregrina, nova, inaudita, paradoxa, heterodoxa. Unica quaestio de concionum frequentiâ aut infrequentiâ praetereunda non est. Sunt qui raras velint esse conciones; ne scil. vilescant. Addunt alii substituendam, quin & praeferendam concionibus esse frequenter lectionem liturgicam, aut nudam Scripturae lectionem: quae à Lectoribus aut indoctis & ignavis inter Ministros fucis facile peragi potest. Audivi alicubi editum esse libellum vernaculum tit. *Concio-mastix*: sed hactenus non contigit eum videre. Sub tempora Caroli Magni & deinceps certarum homiliarum lectio concionibus substituebatur. In Papatu antehac, ut clavem scientiae exemplo τῶν νομικῶν *Luc.* 11. *v.* 52. tollerent, aut jam sublatam ostenderent multis in locis raras aut fere nullas habebant conciones; & si quas habebant, eae magnam partem consumebantur *in laudibus traditionum humanarum in feriis, jejuniis, monachatu, fraternitatibus, peregrinationibus, cultu sanctorum, rosariis & aliis inutilibus cultibus ornandis*: uti loquitur Augustana Confessio artic. 20. Sed frequentia concionum ex *Actor.* 2. *v.* 46. & 5. *v.* 42. & 17. *v.* 11. 17. *Matth.* 26. *v.* 55. *Luc.* 19. *v.* 47. satis probari, sâltem zelotae ejus à crimine πολυπραγμοσύνης & μωροσοφίας purgari possunt. Ut jam non deducam argumenta de abundantiâ scientiae spiritualis, & consequenter mediorum ad eam ex *Phil.* 1. *v.* 9. 10. *Coloss.* 3. *v.* 16. 1 *Corinth.* 14. *v.* 1. 5. 1. *Thessal.* 5. *v.* 19. 20. *Proverb. cap.* 29. *v.* 29. ubi de opposito defectu mediorum. In antiquâ Ecclesiâ singulis diebus, quoties occasio se offerret, de Scripturis tractabant. Quod ut *Chrysostomus lib.* 6. *de Sacerdotio*, necessarium Episcopo ajebat, sic idem suo exemplo comprobavit. Invictum argumentum notis suppeditant phrases illae *hesternus sermo, dies praecedens, hesternus dies, hesterna lectio, sermo nudiustertianus*, &c. in *Tractatibus* ejus occurrentes *Homil. de Lazaro*: 22. & 34. *in Genes. Homil.* 5. & 13. *ad* [pag. 621] *populum.* & similes phrases apud *Ambros. lib.* 5. *de Sacram. cap.* 1. & *lib.* 3. *c.* 1. & *serm.* 92. *in initio. Augustinum conc.* 2. *in Ps.* 68. *tract.* 18. & 21. *Nyssenum orat.* 2. *in* 40. *martyres.* De Alexandro Episc. Alexandrino testatur Nicephorus Callistus Lib. 8. Histor. cap. 5. quod Ecclesiam illam *divinis institutionibus quotidie exhilaravit.* Augustinus aliquando ter eodem die concionatus est: uti ipse loquitur in initio serm. 33. ad Frates in eremo: *Non miremini Fratres carissimi, si hodie ter sermonem Deo auxiliante perfecero. Basilium* aliquando bis ante meridiem concionatum, constat ex *Homil.* 16. quae est *in Psalm.* 114. ubi in initio apud populum jam diu usque ad meridiem ejus adventum istic exspectantem hanc morae & longioris absentiae rationem reddit, *quod alteram huic aequalem Dei Ecclesiam non modico intervallo ab ipsis distantem ministerio suo curans tempus hoc diei consumsisset.*

Diebus dominicis quoslibet & re & nomine Episcopos bis de Scripturis tractasse, seu

seu binas habuisse conciones discimus ex *Basilii Hexaem. Homil.* 2. & *Homil.* 3. in *initio*, & *Homil.* 7. *in fine* & 8. *in fine* & 9. *in initio* ubi vespertinae & matutinae concionis mentionem facit. Adde *Augustin. in Ps.* 88. in initio. Et Chrysostom. in Homil. oportet haereses esse: *Quod hodie*, inquit, *diximus, admodum simile est ei quod hodie adhuc dicere decrevimus. Idem Homil.* 10. *ad Populum laudat eos*, qui post prandium ad audiendam concionem convenerant: uti contra *Homil.* 10. *in Genes.* & 9. *ad Populum* reprehendit eos, qui conciones à prandio habendas negligerent. Subjicimus hic ex Carolo Regio theologo Jesuitico censuram earum rerum, quae reprehensione dignae sunt, quas ille exhibet in Oratore Christiano anno 1613. edito pag. 618. usque 624. Eas ego, pauculis exceptis, uti probo, ita velim Candidatos & Concionatores in iis junctim cum *Amesii Cas. Lib.* 1. *cap.* 35. tanquam in speculo defectus suos, si qui adhaereant, contemplari, ad emendationem.

„Subjiciemus, inquit, etiam brevem quasi indicem earum rerum, in quibus con„tra dignitatem sui muneris peccatur à quibusdam Concionatoribus, ut habeant prae „oculis, velut in speculo quae corrigant ipsimet, nisi malint à Deo corripi, vel etiam „à rudioribus, atque ipsis mulierculis, ut saepè contingit, irrideri.

„1. Peccant primo, qui ad concionandi munus non vocati sese ingerunt, praeser„tim si in seipsis signa vocationis non advertant, nec ii sint, quos tanti officii di„gnitas exposcit; sed ambitioso quodam docendi pruritu, seu lucri temporalis cupidi„tate, cathedrae locum, Doctorisque nomen avidius consectantur, quomodo ibunt, „ait D. Paulus, nisi mittantur? Hos certè non mittit Deus pauperum, & humilium „amator.

„2. Qui innumera, quae in hoc obeundo munere pericula imminent cogitare „[pag. 622] detrectant, quò vel planè abstineant, vel cautè aggrediantur, ne illud eis „aliquando objiciatur, In verbis tuis captus es.

„3. Qui animarum curam gerentes, nec ipsi gregem suum pascunt, & eos Concio„natores eligunt, qui curiosis rebus, & humanae eloquentiae magis, quam Christia„nis moribus reformandis insistunt.

„4. Qui ante maturam aetatem, nisi ex occasione à Superioribus mittantur, hoc „sibi docendi munus assument, quod Christus non ante trigesimum annum usurpa„vit; sufficeret discipulo, si sit sicut Magister ejus.

„5. Qui à Deo vocati, ac divino beneficio idonei, & per Superiores electi, munus „hoc concionandi, vel laboris vel non placendi metu detrectant, vel eo praetextu, ut „suae saluti vacent. Videant ne dum alienam salutem negligunt, de sua periclitentur.

„6. Qui magnarum urbium suggestus ambiunt, & parvorum oppidorum ac pago„rum loca, & homines non libenter adeunt, vel ob nominis sui famam, vel ob majora „vitae commoda. Non tua quaerenda tibi sunt, sed Christi, Christus autem est pau„per & dives, tantidem emptus. Pro utroque mortuus est Christus, ut neuter more„retur. Non est acceptio personarum apud Deum, cur sit apud te?

„7. Qui vita & moribus, ac malo exemplo expungunt, quae verbis docent, ut pos„sit eis merito illud objici, Cur ergo non facis quae ipse dicis? aut Medice cura „teipsum.

„8. Qui Dei gloriam, animorumque fructum non sincerè quaerunt, sed sese mag„nificè praedicari gaudent, inanis gloriae cupidiores. Qui ex his est, coelesti alios „pane pascit, se ipsum fumo, si fumum, pascit.

„9. Qui praedicationi ita vacant, ut ea non ex contemplatione, aut meditatione ma-„net, sed solum ex humano studio atque industria, ut Oratoribus Ethnicis mos erat. „Atqui non eruenda ex humo, sed è coelo petenda coelestis, divinaque doctrina est.

„10. Qui in difficultatibus facilè animum despondent, & à constantia in rebus „arduis dimoventur, ut coeptum in Dei gloriam non perficiant opus, Ergone semi-„nare desinet agricola, vel messem colligere, quod pruinam vel aestum timeat?

„11. Qui non utuntur sancto zelo animadvertentes tot, tantasque in Deum illa-„tas injurias, & tantam animarum jacturam, quae male pereunt, sed videntur con-„enti, si dicendo horam expleverint. Gladio uteris, dum verbum Dei loqueris, pug-„nandum est acriter in vitia, non frustra ornandum latus.

„12. Qui seipsos, & sua magnificè praedicant, aliisque praeferri ambeunt, & salu-„tationes in foro, domique amant, & primos accubitus, & more Pharisaeorum [pag. „623] vocari ab hominibus Rabbi, digitoque ut ait Poëta, monstrari, & dicier, hic est.

„13. Qui in victu, vestitu, viatico, Apostolicam respuere videntur paupertatem, „supellectilem copiosiorem conquirunt, ita ut non aliis ad spirituale lucrum, sed „sibimet ad terrena commoda studeant, quos non abs te Deus per Prophetam pasto-„res vocavit, qui seipsos, non Christi gregem pascunt.

„14. Qui colloquiis secularium, eorumque consuetudine delectantur aulicorum „more, & ipsorum negotiis se immiscent, quae ad animae salutem non faciunt; qui „eorum conviviis libenter accumbunt, qui non silentii, ac secessus amatores sunt, „sed scurrilibus ac ludicris rebus gaudent.

„15. Qui sacrarum Scripturarum lectioni non admodum student, nec modum ac „regulas ad eas intelligendas observant, neque earum meditationi vacant, ut eas „sibi familiares reddant; planè divinum verbum quonam alio Concionator petet ex „fonte? & quid proderit hausisse, si turbidam hauriat.

„16. Qui sacros libros ita legunt, ut non se, suosque mores instruant, sed eo „vel solum, vel maximè titulo, ut alios docere possint, eaque re doctorum Concio-„natorum famam aucupentur. Cave ne dum alios docere vis, tibi noceas.

„17. Qui facultatis Theologicae studio modicam adhibuere curam, ejusque vix „mediocriter quaestiones attigerunt, & tamen eas publicè disputare non sine peri-„culo audent. Hi facilè temeritatis poenas luunt, saepè enim contemptui sunt pru-„dentibus, saepè etiam recantare coguntur.

„18. Qui sanctorum Patrum volumina non evolvunt, sed fontibus omissis rivu-„los consectantur, & in exscribendis, ac recitandis aliorum Concionibus toti sunt, „eis praesertim, quae magis vanitatem sapiunt, minus Dei spiritum redolent. Doc-„tores ac patres vocat Ecclesia, quorum audire doctrinam & disciplinam cupit.

„19. Qui in suis concionibus vix unquam ea solent attingere, quae ad Fidei „dogmata, Dei praecepta, & Catechismum pertinent, potius Philosophicis ac profa-„nis historiis inhaerentes; Ite, ait Christus Apostolis: praedicate Euangelium, „non Aristotelis philosophiam, Ethnicorum historias, Poëtarum cantilenas.

„20. Qui eos Concionatores ad imitandum sibi proponunt, qui facundia magis „populari, quam ecclesiastica pollent sapientia, & in iis quos audiunt, vel ea imi-„tantur, quae vitia sunt apud prudentes, vel suae naturae minus idonea. Mutare „imitando naturam vix poteris, perficere poteris, si perfectum, tibique accommo-„datum imiteris exemplar. [pag. 624]

„21

„21. Qui Conciones nimis artificiosè componunt, & suis numeris periodos rotun„dant, easque ut scripserunt frigidè ac pueriliter recitant, iisdem pene verbis ad„dicti. In auribus consistit oratio, quae manat ex ore: Erumpat è pectore, ut de„scendat in pectora.

„22. Qui antequam in publicum exeant, privatis se declamationibus non exer„cuerunt, prudentes inter amicos, quorum satius est monitis instrui, quam postea „Zoilorum ludibriis irrideri. Umbratilem ne despicias pugnam, antequam in so„lem, ac pulverem prodeas; nam in acie discere, serum plerumque est.

„23. Qui Christum, cujus partes agunt, non multum in corde, aut in ore ha„bent, neque ejus in nos amorem, ac beneficia, seu mysteria & sacramenta crebro „populis praedicant, cum ad alia potius sint intenti. Quid absurdius quàm Christi „profiteri legatum, & Christum penè oblivisci.

In ipso opere multis modis peccatur.

„24. Quidam corruptam sequuntur eloquentiam. Ea est quae delectandis auri„bus, non componendis moribus servit, quae animum auditoris ab rerum conside„ratione distrahit ad ornatum verborum, speciosa floribus, vacua fructibus. Quaeso „te quàm vim tua exercebit oratio? hortari si concinnus velis ad virtutem, aver„tentur animi ab ardua virtutis, & inani ad se voluptate verborum ornatus trahet; „pluribus intentus minor est ad singula sensus.

„25. Vitium & planè maximum est, cum in concione nullum sibi certum scopum, „in quem ad persuadendum omnia dirigat, Orator proponit, adeò, ut post absolutam „etiam concionem, nesciat auditor, quidnam persuadere illi voluerit, licet multa „rerum supellectile ac copia orationem locupletarit, forte nec ipsemet Orator sciat.

„26. Haud absimilis culpae reus, qui priore concionis parte, altiora subtilius „persequitur, pauca quaedam ad instituendos mores, in posteriore adjicit, & ea „languidè ac jejunè; planè jejunum sibi pectus esse, caelestique vacuum succo do„cet; Jejunus abibit auditor; sed tui muneris memor sis, animos pascendos, non au„res detinendas.

„27. Deterior est eorum causa, qui toti sunt in eo, ut congesto eruditionum, vel „etiam argumentorum acervo, thesim aliquam doctè, ornatèque explicent ac confir„ment, praeterea aut parum, aut nihil. Declamasne Ethnicus sophista ad pompam „in otiosorum corona, an Christi legationem exponis ad eos, quorum agitur de aeter„nitate negotium? quid respondebis; vel nomen muta, vel morem. [pag. 625]

„28. Peccat etiam, qui tempus concionis, in qua gravem aliquam afferre debe„ret doctrinam, frivolis, ac levioribus argumentis terit, vel subtiles nimium quae„stiones disceptat, seu scholastico more tractat & obscurè. Doce non abnuo, sed quae fieri deceat, non quae scire tantum delectet, suus est Theologicis locus, hic tuam sustine personam.

„29. Et qui ut delectet, facetias, & ridicula more histrionis in scaena miscet, aut disceptationibus rerum inutilium concionem studet exhilarare. Qui circulatorem agit, forum quaerat: veniam lacrymis imploramus in templo, non risu quaerimus hilaritatem. Sic fermè habeto, dum ridet concio, & diabolus ridet, & Deus saepei irridetur.

„30

„30. Et qui non laborat, ut auditoris animum commoveat, neque adhibet quae „ad motus animorum excitandos valere possunt, sed sine spiritu ac fervore agens, „frigidam, sicuti venerat, concionem dimittit.

„31. Controversa quid agitas in concione subtilis disputator? si judex esse vis, „vide ne tibi nimium arroges, si judicem quaeris, vix inter mulieres & communem „populum invenies, & hos maximè auditores habes.

„32. Scripturae sacrae testimonia secundum novos sensus afferre, omissa anti„quorum Patrum auctoritate, vix tutum arbitror. Nova, inquies, placent: fateor, „sed placent saepè etiam venena: & ignoti cibi dulcedo eò proniùs imperitos fallit. „Nec tu rerum tuarum sis judex. Quod si probata fuerint sapientibus quae profers, „vix nova dixerim.

„33. Multa ex sacris literis afferre loca; & explicare paucissima, videtur potius „dicentis ostentatio, quam dictorum confirmatio. Vide ne dum tuam vis venditare „memoriam, confundas alienam.

„34. Esse nimium in allegoriis, praesertim cum proprio ingenio cuduntur, non „caret levitate, sed utilitate caret; Ethnicorum verò fabulas ad Christiana sacra„menta traducere, quidam paedagogicum sapit, ne dicam insulsam temeritatem.

„35. Verba Scripturae divinae aut non omninò fideliter afferre, aut non tenere „verborum proprietatem, cum in patrium sermonem vertuntur: exortos sensus „afferre, durius explicare phrases, judicium hominis est, vel negligentis vel imperiti.

„36. Sordescit oratio, cum similitudines humiles, aut viles, aut sordidae afferun„tur, vel multiplicantur nimium, vel poëtico more pinguntur, vel longius perque vim „accersuntur. Ne quid nimis, ne quid minus.

„37. Exempla item male adducuntur, quae audientium moribus, aut tempori „accommodata non sunt, vel quae non tractantur oratione morata, vel non ex pro„batis petuntur auctoribus, ac dubiam fidem habent. Qui ad finem faciendam adhibet „dubia, fidem abrogat certis. [pag. 626]

„38. Cum amplificationes fiunt in rebus inutilibus, quae ad aliquem persuasio„nem non tendunt, elocutionis profanae jactatio est, sacrae injuria.

„39. Qui aliorum affectus optat excitare, frustra nititur si eosdem in se prius „excitare negligat: finge ejulatus, lachrymas simul, imitare dolentem, ludis ignem „pictum adhibes, cum sit incendenda silex.

„40. Orator, qui ut moratam faciat orationem, eas virtutes significat, quas verè „non habet, histrionem, & hypocritam agit, qui licet initio imponat aliquibus, mox „tamen se prodet simulatio, & apparebit oratio nequaquam morata, sed hominis „falsum virtutis nomen captantis ambitio, eoque magis odio erit omnibus, quod „nonnullos ante deceperat.

„41. Ineptus omnino est, ineptaque oratio ejus, qui eodem modo ad juvenes ac se„nes, doctos, ac rusticos, viros ac mulieres, religiosos, ac saeculares verba facit. Quid „agis sutor? eandem ne crepidam omnium pedibus induis?

„42. Oratio ordine carens, perinde ac indigesta rerum moles, vel quae digressiones „importunè assuit, aut prolixas, tum auditores confundit, tum ipsum quoque orato„rem turbat.

„43. Exordium vitiosum est, si fuerit prolixum, commune omnibus concionibus, „nimis festivum, ac velut ad numeros concinnatum. O quoties humano capiti cervi„cem

„cem pictor equinam jungit, ut poëta lusit; Ego verò non ludo, sed lugeo potius di„vini verbi gravissimam autoritatem, levissimis hisce cincinnulis in ipsa statim „fronte enervari.

„44. Peccant, qui exordiuntur voce non naturali, sed tumido quodam tono, vel ni„mia celeritate, ut uno quasi spiritu totum simul exhauriant: vel contra tam lentè, „ut numerari verba queant, vel voce tam submissa, ut sibi tantum loqui videantur: „primis fortasse paturiunt montes, nascetur ridiculus mus: Secundos videbis ipso „statim itineris ingressu fatigatos, turpiter anhelantes in via: Tertii afferre se audi„toribus languorem, ne dicam stomachum, sciant: postremi sibi canunt, auditor ab„scedet, ne tempus terat.

„45. Et qui in partitione multa simul membra coacervant, quae vel non satis ex„plicari possint, vel longioris orationis timorem injiciunt, vel ad unum suasionis sco„pum non tendunt, eoque maximè cum disparata proponunt: onerant ista, me judice „non allevant, quod oratoriae partitionis munus est.

„46. Qui ad sua confirmanda, vel contraria confutanda, leves affert rationes audi„torem si quò impellit, ad suimet contemptum impellit.

„47. Haereses, ubi non sunt, confutare, vel stultum est, vel superfluum. [pag. 627] „Ubi verò vigent si levius confutentur, injuria est Catholicae veritatis. Audaciae „verò est Sanctorum sententias reprehendere, quae in bonam partem sumi possent: „sunt Sancti, sunt Patres: utrumque te nomen verecundiae admoneat.

„48. Concionis epilogum semper Repetitione terminare, frigidum quid videtur & „affectatum, multoque magis si longa fiat repetitio, vel si eodem modo quo res ante „sunt dictae. Crede mihi, Pauca sunt, quae repetita placent.

„49. Nihil autem habet vel decoris, vel gravitatis, si dimittatur concio cum aliqua „facetia, quae moveat risum: Circulator ita coronam suam dimittit, suspirandum „potius est post auditum sermonem.

„50. Illi genera dicendi corrumpunt, qui pro sublimi turgidam, & inflatam ora„tionem sectantur, pro moderato dissolutam, sine structura, & nervis pro demisso, „exilem humique repentem.

„51. Ridiculi sunt & inepti, qui variorum idiomatum notitiam ostentant; Egregia „quaedam scripturae mysteria brevissimo aliquo Hebraeo Graecovè versiculo innu„ere, laudandum est: peregrinè loqui saepius, & Hebraeas Graecasvè passim incul„care sententias, vix inter peritissimos, qui soli audiant, probo. Non intelligenti lo„qui, nonne est surdo canere?

„52. Quae figuris & tropis caret oratio, vulgaris est, neque auditorum excitat in„genia: quae verò habet figuras, sed sine pondere sententiarum, stupeum est simu„lachrum, licet bene vestitum. Quod si plus aequo nec opportunè adhibeantur pe„rinde est ac si convivium fiat ex melle totum. Midas ut est in fabulis, dum quicquid contrectat, aurum facit, fame peribat.

„53. Percensendo plurimorum autorum catalogo, citandisque ad unguem locis, & ad verbum recitandis passim longioribus sententiis occupati, plus habent negotii, quam pretii. Effundunt plurima, aut parum, aut nihil infundunt.

„54. Verbatim orationem mandare memoriae, laudarim in puero, in viro planè dixerim puerile. Fallet te aliquando memoria, ut saepè vidimus, balbutiens efficiere aliis subridentibus. Mitto modicum omnino ab hujusmodi concionatore fructum existere.

„55.

„55. Qui semper vel nimium clamat, molestus est, & vim tempestivi clamoris ob„tundit. Est qui quasi fugiens celeri festinat cursu, & auditorem ut se sequatur „magno labore frustra fatigat. Est qui guttatim quasi aurum potabile, verba stillat, „ac taedio enecat: Alius passim vocem attollit ac deprimit, fluctuantis, instar navigii, „amandandus ad mare est, ubi bene ac naviter fluctuet. [pag. 628]

„56. Qui nimius in gestu est, qui deambulat per suggestum, qui crebrius pulpi„tum aut palmas percutit, qui omnia membra leviter agitat, is scaenam cum histrio„nibus quaerat, Christiana rostra schola sunt gravitatis.

Contra Prudentiam hanc faciunt.

„Cum maximè in concionandi munere acre judicium, & prudentiam requirantur, „in quibus haec desiderantur, aequum est, nec ipsos suggestum debere ambire, & à „Praepositis ad alia omnia reservari.

„57. Et meritò imprudentiae notari potest, qui Ecclesiae canones, summorumque „Pontificum decreta ad id munus spectantia, nec legit, nec novit, quem temerè eun„tem, necesse est nec laudem mereri si non aberrat, nec veniam si aberrat.

„58. Imprudens est, qui suas in concione vires, ac naturae dotes tum animi, tum „corporis, perspectas non habet, ideoque non se metitur, ut videat, quid & quantum „possit, ne supra vires aliquid audeat. O quam diversum est, facilè & multa loqui ab „eo, quod est prudenter & aptè loqui.

„59. Et is qui non singula praemeditatur, antequam ad suggestum accedat, & ea „loquitur inconsideratus, quae postea eum dixisse poeniteat. Ter veniant verba ad „limam, priusquam perveniant semel ad linguam.

„60. Non modo est imprudentis, sed & impudentis, de Dei majestate parum cir„cumspectè verbum aliquod indignum proferre, aut de sanctis non honorificè loqui, „aut de peccatis etiam obscaenis non satis honestè verba facere, aut nugas & ridicula „intermiscere, praesertim ad mulieres convertendo sermonem.

„61. Contra prudentiam est ambiguè ita loqui, ut possint in malum, vel inutilem „sensum verba trahi. Doctoris egregia laus est perspicuitas. Sic loquere tanquam „singuli qui in concione adsunt, sedeant judices, quod perplexè dictum fuerit in pes„simam rapturi partem.

„62. Cum aliquid falsi dixisse se advertit, si errorem non statim corrigit non mo„do imprudens, sed superbus, & arrogans erit, & graviter peccabit: satius est erra„tum delere, quam duplicare.

„63. Sicut praeterea audax dicendus esset, ac temerarius, qui suspectas, ac dubias „opiniones proponit, in quibus ob rerum difficultatem facile sit populum errare. „Quae rogo dementia est, dum plana patent spatia, per abrupta incedere.

„64. Ostentatio, & quaelibet jactantiae significatio, concionanti apud auditores „plurimum detrahit. Nemini placet, qui sibi nimis placet, & magnum onus est au„dientis, dicentem suas laudes cum silentio ferre. [pag. 629]

„65. Querimoniae item, quas ad sui defensionem aliquando orator affert, saepè in „malam partem ab auditoribus accipiuntur, & stomachum provocant. Nec raro dum „criminationi, quae latebat, inter paucos satisfacere vult, publicus est suae buccina„tor, vel injuriae, vel infamiae. Si te concio laudabilem noverit, ipsa te etiam tacen„tem tuebitur.

„66. Qui ita loquitur vel reprehendit, ut appareat eum velle certam familiam de„signare, vel ipsos auditores aliquo modo despicere, non corrigit peccata, sed odia „colligit.

„67. Oratio si frigida sit sine fervore, corpus est sine anima, ad aures pervenire „potest, pervadere corda non potest: Injuria inuritur Dei verbo, quod est omni gla„dio ancipiti penetrabilius, si vitio tuo miles delicatule non ferit. Ignavo homini, „omne telum obtusum.

„68. Prolixitas sermonis nunquam est sine molestia. Proverbii loco est, ludus „quilibet, ut jucundus sit, brevis sit. Qui cum aviditate è mensa recedit, redit avidius „nutritur salubrius.

„69. Timidius quidam agunt, nec veritatem cum ea qua decet libertate promul„gant, nec seriò in causas animarum adeò graves insistunt, neque cum ea dicendi „autoritate, quam Christi cathedra postulat, Apostolicum obeunt munus. Vae no„bis ac mundo, si timidos habuissemus Apostolos.

„70. Alii semper in thesi versantur, nec singulares actiones, earumque modos & „praxim edocent, nec singulos pro suo statu instituunt, quod fit ut auditor suo fructu „frustretur. Existima quaeso te non in schola disserentem de arte medendi, sed quasi „in nosocomio remedia dictantem versari. Facilius autem dixerim theriacam confi„cere: quam concionem: tamque multis, tamque variis aptanda est eadem medicina, „ut omnibus prosit.

„71. Qui ad pagos mittuntur peccant, si rudium hominum ingeniis non sese accom„modant, & labores atque incommoda non patienter tolerant. Ubi, & quibus conci„oneris vide: non tibi orator es, sed audientibus.

„72. Qui in principum aulis versantur, primò peccant si aulicum spiritum pro „Apostolico imbibant: deinde si inter concionandum, vel aliquo modo adulentur, „vel sint in arguendo liberiores. Inter utrumque vola, & tutus ibis.

„73. Cum certum sit, omnem Christianarum concionum fructum esse, ut pecca„tum auferatur, & nemo non videat, quot quantisque mundus totus ardeat sceleribus „mirum est multos esse, qui aures demulcere leviculis sententiolis, ac phrasibus ma„lint, quam cor acri oratione ad peccati detestationem urgere. Invenio dicentem, „Argue, obsecra, increpta. Nolo committere, ut prurientes auribus, per me auditum „à veritate avertant, & ad fabulas convertantur. [pag. 630]

„74. Reprehensiones eorum, qui non paternum zelum prae se ferunt, sed satyri„cam potius mordacitatem, omni fructu carere, satis superque ipsa docet experientia. „Delicata res est animarum curatio. Urat si opus est, veruntamen non ira, sed „charitas.

„75. Neque eorum sanat oratio, qui tam imprudenter arguunt, ut in homines ma„gis, quam in vitia invehantur. Hominem si insectaris, fratrem insectaris & peccas. „Vitium si insectaris, hostem insectaris, & vincis. Quid, qui nullo personarum re„spectu in superiores atque Ecclesiasticos ita invehuntur, ut magis eos infamare „quam curare vel videantur? Pudenda patris tui tege, ut benedicaris, qui deridet male„dicitur. Concionator es, sed & filius es, magna prudentia, magna & modestia opus est.

„76. Sunt qui pulvillos sub omnium cubitis consuunt, serviuntque his qui dicunt, „loquimini nobis placentia; latior via satis teritur à plerisque, admonitore non indi„get. Arctam inveniunt teruntque pauci. Hanc tu indica, in hanc compelle.

„77

„77. Multis parum est curae, ut auditor in virtute progressum agat, & perfectio„nem sui status acquirat. Bonus de caelo pastor ad hoc venit, ut oves suae vitam „habeant, & abundantius habeant, si tu pascuis illas ad id defraudas idoneis, vide „qualis sis Pastor.

„78. Qui pauperum eleemosynas, ut in media concione fieri mos est, apud suos „auditores negligenter commendat, vel pietatis & charitatis est inops, vel onerosum „existimat pecunias extorquere. At usus ostendit cui diligens charitas suppetat, eum „non minus jucundè egenis, qui stipem accipiunt, quàm divitibus, qui largiuntur, „prodesse. Caeterum qui corrogatae stipis ubertate gloriatur, alios locupletat, se „pauperat: prodest corporibus pauperum, prodest animis divitum, sibi soli est „noxius.

„79. Aliqui concionem habituri, quasi politicum negotium tractaretur, neque ante „eam preces ad Deum praemittunt, neque in ipsa concione laborant, ut ex corde rem „agant, neque post concionem, si quid erratum est, recolunt: sed vel animum de„spondent si non cessit ad votum, vel inaniter efferuntur, si laudentur. Vide quid „agas, coelestis mercatura est, divinumque negotium. Necesse est ordiaris à Deo, „prosequaris cum Deo, concludas in Deum.

„80. Denique mirandum est totius quadragesimae tempore, post tot quotidie ha„bitas conciones, in paucis fructum extare, in mutandis moribus, in alienis restituen„dis, in sacramentis crebro usurpandis. Putarim equidem saepè culpam in auditores „rejiciendam, sed illud mihi persuadeo certissimè, non raròconcionatoris operam „id suo obeundo munere desiderari, & ejus culpa effici, ut pauci convertantur. Gla„dius est Dei verbum, malleus est [pag. 631] conterens petras, at utentis brachium, „pueri brachium est imbecillis, quem speras ictum? Audi quaeso, ut faciamus di„cendi finem, Faxit Deus, ne aliqui Concionatorum, Dei verbo feriamur ad mortem, „qui Dei verbo alios vulneraturi eramus ad vitam. Armatur Dei verbo Concionator, „utinam ad suam aliorumque salutem. Timeat de sua dum languidè quaerit alienam. „Sit monuisse satis.

TRACT. II. SECTIO III.

De Administratione Baptismi.

CAP. I.

De Baptismi Ministro.

§.1. *Praesuppositis iis quae de Baptismi naturâ & proprietatibus in Locis Communibus didactico-elencticis, & de ejusdem praxi in Asceticis tractata sunt, tantummodo de ordine & modo ritè atque εὐτάκτως Baptismum in Ecclesiâ administrandi hic disquisituri, ad sex titulos seu classes, omnes quaestiones revocabimus. I. De Baptismi Ministris. II. De Baptizandis. III. De Materiâ, & formâ. IV. De Ritibus. V. De Adjunctis. VI. De Circumstantiis.*

Quod ad primam classem, extra controversiam ponendum putamus, Baptismum ab & in Ecclesiâ Christiana ordinario per Ministros ordinarios, potestate ipsis ab Eccle-

Ecclesiis per vocationem, juxta praescriptum Juris divini collatâ, administrandum esse. Ut tamen penitius hanc rem intelligamus, quaestiones sequentes formabimus.

I. *Quaest. An Baptismus à quovis privato Christiano, etiam Foeminâ;* an *vero à solo verbi Ministro administrari possit? Resp.* Nos *pr. Neg. poster. Aff.* ex *Matth.* 28. *v.* 19. coll. cum *Ephes.* 4. *v.* 11. *Rom.* 10. *v.* 15. Conjuncta enim sunt verbum & sacramenta: ut qui in illo antecessor, unà istorum Minister electus ac constitutus sit. Quod si quis sine vocatione verbum in Ecclesia praedicare, aut sacramenta administrare praesumat, is sumit sibi honorem, quem non debet *Hebr.* 5. *v.* 4. & currit non missus *Jer.* 23. *v.* 21. Praeter haec militat peculiare argumentum contra Faeminas, ex 1. Cor. 14. v. 34. *Mulieres vestrae in conventibus sileant:* quod contra Collydrianos allegatur ab *Epiphanio* mox citando. Repugnat huic determinationi nostrae opinio & praxis antiquorum haereticorum, ut Marcionis, quam improbat Epiphanius lib. 1. contra haereses tom. 3. haeres. 42. *dat etiam permissionem Mulieribus, ut Baptismum* [pag. 632] *dent.* Idem *Lib.* 3. *tom.* 2. *Haeres.* 79. Collyridianas Mulieres sacrificantes inter alia redarguit ex eo, quod nulli unquam mulieri quod ne quidem B. Mariae licuerit sacrificare, nec etiam baptizare: *Sed neque Baptisma dare concreditum est,* scil. B. Mariae. Pari ergo passu eunt sacrificare & baptizare; & cui unum concreditum est, etiam alterum. Uti omnia argumenta *Epiphanii ibid.* ostendunt. Nicetas in thesauro lib. 4. c. 14. idem de Marcionitis testatur. Quartum Concil. Carthaginense capit. 111. (juxta *Tom. Concil. edit. Merlini* aut 104. juxta *Caranzam in Epitome Concil.*), exsertè sic statuit: *Mulier baptizare ne praesumat.* Tertullianus de Praescriptionibus cap. 41. *Ipsae mulieres haereticae quam procaces, quae audeant docere, contendere, curationes repromittere, forsan & tinguere.* Idem de Veland. Virginib. cap. 9. *Non permittitur mulieri in Ecclesiâ loqui, sed nec docere, nec tinguere, nec offerre, nec ullius virilis muneris, nedum sacerdotalis officii sortem sibi vendicare.* Ubi annotat *Pamelius*, de tinctione sane intelligendum, in *Ecclesiâ* nempe, ut illud ad omnia haec referatur, nam in necessitate id illis permittitur. Quae glossa textum insigniter corrumpit: Ex ea enim sequeretur τὸ docere, offerre, omniaque sacerdotalia officia, extra Ecclesiam in casu necessitatis, permissa esse. Quo nihil absurdius Tertulliano affingi potest; quodque nec ipsa Romana Ecclesia probatura sit. Ipsa tamen in casu necessitatis quibusvis baptizandi potestatem concedit, Can. *firmiter* de Summâ Trinit. *baptisma à quocunque ritè collatum proficit ad salutem.* Etiam mulieribus. Et Can. *in necessitate*, Can. *Romanus*, Can. *à quodam*, *De Consecrat. dist.* 4. Hanc sententiam confirmant praxis Ecclesiae Romanae, & communis. *Determinatio Canonistarum ad Can. firmiter, de Summâ Trinit.* ac *Theologorum ad* 4. *Lombardi dist.* 6. *& ad* 3. *Thomae qu.* 67. *art.* 2. *& in explicatione Casuum tit. de Baptismo*, cum *Guidone in Manipulo Curatorum, sect. de Baptismo cap.* 4. Addatur *Bellarminus deBapt. cap.* 7. Citant vulgò Pontificii (*Lancelotus in Institut. Juris Canonici lib.* 2. *tit.* 3. *Vallensis in Paratitlis Decretal. lib.* 3. *tit.* 42. §. 2.) *Can.* 20. *Mulier de consecr. dist.* 4. ubi Gratianus decretorum Compilator, Canoni concil. Carthagin. 4. modo cit. addit suum assumentum, *nisi in casu necessitatis.* Idem assuit *Lombardus Lib.* 4. *dist.* 6. Sed repugnat textui Concilii Carthaginensis à *Gratiano ibidem* citati, ut & rubricae huic capiti praemissae, *Non praesumat mulier baptizare.* Quam correctio Gregorii XIII. sic reliquit: quae eadem Gratiani assumentum, quod in antiquis editionibus continuo textu cum verbis Concilii legebatur, & incisione & alio charactere ab iisdem separavit.

Valet

Valet ergo tantum hujus Canonis limitatio, quanta est autoritas Gratiani, quae aliàs Pontificiis nulla est, cum ipsis ita usu venit. Opinioni & praxi huic Pontificiae praeluxit nimia quorundam inter antiquos indulgentia ex errore de absolutâ necessitate Baptismi enata. Vide *Perkinsi Problema catholicum*. Hodie [pag. 633] eidem sententiae & praxi accedunt Lutherani, quin & pro eâ acriter contendunt: ut videre est apud *Mentzerum in Exegesi August. confess. art.* 19. Et *Henricum Eckhardum in Fascic. controvers. cap.* 19. *qu.* 4. & *Johannem Gerardum c. Wendelinum*. Quin & cujusdam ex Nostris judicium de mulierum Baptismo ita perstringit Aegid. Hunnius in Dispp. Marpurgi habitis & anno 1585. ibid. editis disp. 12. th. 22. *Damnanda igitur illorum impietas, qui hujusmodi γυναικοβαπτισμὸν in nomine trinitatis collatum, pro fabulâ habendum censent ac scribunt.* Videtur in Ecclesia Anglicana haec praxis aliquamdiu haesisse: sed *Georg. Abotus cap.* 2. *sex Quaest. seu Praelectionum* hoc merae tolerantiae adscribit, non doctrinae aut approbationi. Rationes pro hoc necessitatis baptismo (quem Belgae Pontificii appellant *geedoop* contractè & corruptè ex Germanico *gacht* aut *jachtauf* Baptismus festinatus) à Pontificiis allatas refutant *Antagonistae Bellarmini*, & *Georg. Abotus in sex Praelectionibus; cap.* 2. & à Lutheranis allatas *Wendelinus Exercit.* 85. Palmariae inter eas sunt duae: quarum una desumitur ex exemplo Ziphorae *Exod.* 4. altera à necessitate absolutâ Baptismi, ex *Johann.* 3. *v.* 5. Ad priorem facilis est responsio, non facto aut exemplo perturbatae mulieris, sed legibus divinis cultum regulari. Ad posteriorem, per aquam non intelligendam esse aquam baptismalem, sed spiritum sanctum, cum donis suis, qui metaphoricè aqua dicitur *Johann.* 7. *v.* 33. 38. *Jesa.* 44. *v.* 3. Conferatur ex Antagonistis Pontificiorum *Chamierus in Panstratiâ*, & *Molineus in Dispp. Sedanensibus:* ubi disputant baptismum necessitate medii non esse necessarium. Sed Pontificios & Lutheranos longè praetergressus est *Thomas Hobbes* nobilis Anglus, qui multam ac curiosam suam doctrinam aliquot editis scriptis ostentavit; & inter alia in Scripto quodam vernaculo tit. *Leviathan* Principibus & Magistratibus potestatem attribuit verbum Dei in Ecclesiâ praedicandi, & sacramenta administrandi. Sed cum is claves Regni coelorum Ecclesiae in Ministris datas ad Magistratum transferat, nec ullam societatem seu communitatem, nisi civilem, agnoscere videatur, & sic extra totius dicti Christianismi limites procurrere, hic denuò refutandus non est: cum supra *Lib.* 1. *tract.* 1. satis superque distinctio communitatis ecclesiasticae à civili, hoc est, sanctae Ecclesiae à Politiâ civili, à saeculo, à mundo, à regnis mundi, & potestatis unius ab alterius potestate, satis superque probata sit.

II. *Quaest. An qui in infantiâ à Viris privatis aut à Faeminis in communione Ecclesiae Romanae baptizati sunt, in nostris Ecclesiis talem Baptismum improbantibus de novo baptizari debeant? Resp. Negat* ex consensu Antiquorum & Ecclesiae Anglicanae *Abotus loc. cit.* Videntur *Affirmare* qui cum *Beza Qu.* 140. & *Cartwrighto*, talem Baptismum tanquam nullam & fabulam habent. Sed dubito, an aeque affirmaturi essent de baptizatis in communione Ecclesiae Lutheranae: [pag. 634] cui cum nostri semper fraternitatem obtulerint, & Faeminae illic non tantum in communione fidei & Ecclesiae istius, sed insuper ex delegatione & speciali mandato (in casu scil. necessitatis) ejusdem Ecclesiae baptizaverint; non temerè disquiritur, an talis Baptismus, quamvis ἀτάκτως administratus, tenere debeat: sicuti in aliis quibusdam casibus determinari solet: Hoc vel illud legitimè aut εὐτάκτως fieri non posse, tenere tamen

cum

cum factum est: juxta axioma juris: *Multa fieri non debent, quae tamen facta valent.* Advocari huc posset, tota disceptatio nostrorum cum Anabaptistis, pro Baptismo à Curatis, aut Vice-curatis, aut vulgaribus quibusque Sacerdotibus missaticis, aut Diaconis in medio Papatu administrato; & consequenter in nostris Ecclesiis non iterando. Ubi longè plures defectus & abusus occurrunt, non tantum ex parte Ministri idolici & Antichristiani & illegitimae vocationis ejusdem ad ministerium, sed etiam ex parte doctrinae universaliter corruptae, & ex parte specialis corruptionis baptismi per tot tantosque errores, tot superstitiosos ritus. Et forte huc applicari posset exceptio illa, quae pro non iterando baptismo à Ministris haereticis aut improbis collato adfertur; quod scil. baptismi efficacia non dependet à dignitate Ministri, & non tam aut non tantum spectatur Minister qui baptizat, quam aut sed etiam publica Ecclesia, in cujus communione ministrat, & cujus nomine, mandato, vocatione, approbatione, baptizat. *Beza* 1. *part. Quaest. & Respons. qu.* 142. distinguit inter vitium in actu baptismatis & inter vitium in personâ baptizantis. Illud negat in Baptismo collato à sacrificulo Papistico: istud concedit, quia sunt παραπρεσβύτεροι; sed quia *sedent in cathedrâ ministerii aliquo hominum consensu, & si quod ad personas ipsas attinet veri Pastores non sunt, alio tamen loco sunt habendi, quam qui nullam neque legitimam, neque illegitimam vocationem habent. Sic Cajaphas non erat quidem legitimus*, &c. Confer. *qu.* 131. — 134. Et *qu.* 134. 135. ubi Papistarum liberis Baptismum conferri vult, quod *intra papismum aliquis* (*quod ad electos attinet*) sit *Christianismus: ut ex eo apparet, quod adhuc ibi remansit salva Baptismi formula essentialis.* Hinc ergo quis colligat, in Ecclesiâ Pontificiâ & Lutheranâ, aliquo hominum consensu, Viri & Faeminae, extraordinariò in tali necessitatis casu potestatem habent & vocationem, quamvis illegitimam, ad baptizandum: itaque alio loco sunt habendi, quam qui nullam nec legitimam nec illegitimam vocationem habent; quales omnes Faeminae in Ecclesiis Reformatis. Quibus omnis talis potestas exsertè communi Ecclesiarum doctrinâ & prohibitione negatur; adeo ut illis baptizantibus verè applicari posset sententia in Defensione *Bezae modo cit.* & *Thomae Cartwrighti in defensione admonitionis ad Parlamentum Angliae* (quamvis *Aboto cap. cit. pag.* 99. improbata): Faeminarum ablutionem *nihil magis ad baptismum facere, quam ordinariam aliam aliquam* [pag. 635] *& quotidianam lavationem.* Si quis ergo ob haec mota dubia censeat, se tutius in hujus quaestionis determinatione ἐπέχειν, saltem tantisper à Baptismo postulando aut administrando abstinere, quamdiu non sit πληροφορηθεὶς; utique non arbitror eum aut heterodoxiae, aut ἀταξίας, aut temeritatis condemnandum. Neque enim privatio sacramenti, sed contemtus damnat. Imaginaria necessitas Baptismi tanquam medii, peperit Baptismum à quovis administrandum: eadem non debet apud adversarios ejusmodi ἀταξίας parere festinationem iterandi illius Baptismi, cum quis in animo suo non satis certus est, priorem Baptismum fuisse nullum. In Synodo Nationali Ecclesiarum Gallicarum Pictaviensi anno 1560. inter particularia artic. 14. determinatum fuit. *Baptismum collatum per Monachum, qui non praedicat populo, nec ullam ad id habet vocationem in Ecclesiâ Romanâ, esse nullum.* Quod procul dubio intelligendum est, de Baptismo extra casum extremae necessitatis: nam in casu necessitatis Monachi non tantum, sed & omnes alii Laici, immo Faeminae habent vocationem in Ecclesiâ Romanâ, & specialiter atque extraordinario delegatam baptizandi potestatem.

III. Quaest.

III. *Quaest. An à Ministris (e. gr. Arrianis, Photinianis, Francisco-Davidistis, Papistis, Anabaptistis, Remonstrantibus) Baptismus petendus; & si ab illis collatus fuerit, in nostris Ecclesiis iterandus? Resp. Pr.* absolutè *neg. Post. dist.* De Antitrinitariis non ausim negare: quandoquidem non agnoscunt trinitatem (quidquid lusibus ambiguis Christianismo illudere conentur) & consequenter non agnoscunt, quis sit verus Deus, in cujus nomine Baptismus conferri debet. Ideoque à Reformatis, Protestantibus, Pontificiis nomen *Christiani* ipsis negatur. *Beza*, 4. *Quaest.* 135. statuit Eunomianorum & Priscillianistarum infantes non esse baptizandos & baptizatos denuo ab orthodoxis baptizandos: hoc est, (uti loquitur) *Christi Baptismo nondum baptizatos, baptizandos, quod abolito Christi Baptismo (qui sic administratur, uti Christus instituit) proprium alium invexerunt, mutatâ videlicet substantiali forma.* Non video, cur hoc judicium semi-Muhammedistis Socinianis, & plus quam semi-Judaeis Francisco-Davidicis, aliisque longè deterioribus Ebionitis, Marcionitis, Valentinianis, Manichaeis, Henric-Nicolaitis, David-Joristis, Weigelianis, &c. aliisque omnibus directè Deum trinum & unum, & novum foedus gratiae tollentibus, aut formulam Baptismi & doctrinam illâ contentam planè corrumpentibus, applicari non debeat; siquidem de infantibus ipsorum baptizandis quaeratur; aut de baptizandis, adultis, si fortè antè in coetu aliquo antitrinitario baptizati fuissent. *Aegidius Hunnius Disp.* 12. *supra cit. th.* 6. & 7. distinguit inter Baptismum Ministri antitrinitarii in Ecclesia antitrinitariâ, & inter Baptismum ejusdem in Ecclesiâ orthodoxâ collatum: quorum illum dicit esse nullum, hunc aliquem: *si quidem*, inquit, *Baptismus* [pag. 636] *bonum est non Doctoris principaliter, sed Ecclesiae, quae vera est Domina in domo Dei viventis, cui servire non dominari tenentur Ministri.* Et sic *Balduinus l.* 7. *c.* 6. *cas.* 7. Haec sententia mihi non displicet. Aliis si aliter visum, fruantur suo judicio: dummodo mihi meum qualecunque retinere, aut suspendere liceat. Absque magnâ difficultate à Baptismo Antitrinitariis ad Nostras Ecclesias transeuntibus conferendo abstineri, & quaestio haec tantisper in medio relinqui posset: nisi peterent ad Coenam nostram admitti. Tunc enim necessario determinandum essent, sintne baptizati, necne; *Daneus part.* 4. *Isagogae lib.* 5. *cap.* 23. Baptismum haereticorum vocat *fictitium*. Nominatim haereticos illic designat Arrianos, Paulianos, Manichaeos, Prodianos, Borboritas, qui formulam à Christo traditam, & doctrinam eâdem comprehensam non retinent, sed formâ ab ipsis institutâ eundem administrant. Quod ad Baptismum Papistarum, Remonstrantium, Anabaptistarum (siquidem Arriani, aut Photiniani non sint) negantem amplector, ob rationes ab Antagonistis Anabaptistarum pro essentiâ Baptismi Papistarum, hactenus allatas, & hic non repetendas. Videatur inter alios *Daneus part.* 4. *Isagogae lib.* 5. *cap.* 23. & 31. ubi distinguit inter Baptismum *haereticum & fictitium,* quem dicit esse *nullum*: & inter Baptismum Christi seu euangelicum, qui est verus Baptismus, & quamvis ab haeretico collatus, non desinit tamen plane esse Baptismus: siquidem hominum infidelitas, mala intentio, malus animus, fidem, promissionem, & ordinationem Dei irritam non facit. *Consectar.* 1. Sententia Cypriani & Africanorum de Baptismo haereticorum non-baptismo, sine grano salis & adhibitis cautelis ac distinctionibus condemnari non debet. *Consect.* 2. non ausim dicere, *Can.* 19. *Concil. Niceni*, de baptizandis Paulianis ad Ecclesiam orthodoxam redeuntibus, haeresin aut errorem continere. Confer cap. sequens.

IV. *Quaest. An Baptismus à pueris ludentibus jlocalariter collatus, aliquâ ratione admitti*

admitti, aut post factum ab Ecclesiâ ejusve Antecessoribus hactenus approbari possit; ut sic baptizati ad Baptismum in Ecclesiâ recipiendum non teneantur? Resp. Neg. Indigna haec esset profanatio, si φρικτὰ μυστήρια (ita sacramentum Coenae à nonnemine veterum appellatur) lusuum & jocorum puerilium materia fiant. Vide quam reverentiam & praeparationem verbi audibilis & visibilis dispensatio requirat *Jesa.* 66. *v.* 2. *Actor.* 22. *v.* 16. & 1. *Cor.* 11. *v.* 20.—23. Factum ergo illud Athanasii pueri baptizantis alios pueros collusores, & Alexandri Episcopi Baptismum illum approbantis merito improbandum censemus: tantum abest, ut tales pueros tanquam vere & ritè baptizatos fidelium catalogo cum eodem Alexandro adscriberemus. Vide Historiam Facti apud *Sozomenum Lib.* 2. *cap.* 16. Dissentit eruditiss. Abotus, postea factus Archiepiscopus Cantuariensis Praelect. cit. pag. 101. *Quae istis* [pag. 637] inquit, *contradicerent, & ex professo oppugnarent rationes sanas & solidas exinde non reperio.* Rationes, quibus γυναικο-βαπτισμὸν solidè oppugnabat, nos in illius scripto invenimus, & easdem fortius adversus hunc jocularem & lusorium puerorum Baptismum intorqueri posse putamus. Erat enim 1. *Puerorum*, qui in civilibus ad testimonia, juramenta, testamenta, tutelas aut advocatias obeundas, contractus ineundos non admittuntur. 2. erat sub formâ & sigillo lusus puerilis. 3. erat extra omnem praesumtae necessitatis casum. Venit nunc in mentem factum Minoritae Flandri; qui in nova Hispaniâ 28. annis euangelistam egerat, & per pueros emissarios duodecennes millia aliquot Indorum circumquaque baptizari fecerat: siquidem ipsi talia de se jactanti, fides adhibenda. Ineptam & stolidam Guardiano seu Priori Gandavensi inscriptam epistolam inveniet Lector in *Epistolis ex novâ Hispaniâ scriptis* & uno volumine in 8. editis.

V. *Quaest. An Baptismus non nisi à perfecto suscipiendus sit, & si ab alio susceptus fuerit, is pro nullo habendus sit. Resp.* Ita statuebant Cathari. Nos *Neg.* Nulli enim in his terris sunt perfecti: esset itaque abstinendum ab omni Baptismo. Interim non negamus, siquidem delectus Ministrorum absque schismate aut scandalo haberi possit, à pio Ministro potius petendum Baptismum, quam ab improbo, aut Mercenario, aut Hypocritâ: cujus vitâ pariter non aedificamur; & cujus doctrinâ non sine fastidii & nauseae molestiâ pascimur. Si tamen à carnali & mercenario ventre quis baptizatus sit in communione verae Ecclesiae: est quod in tali Baptismo acquiescat. Si quidem efficacia Baptismi à dignitate Ministri non pendet: uti Nostri, inter eos *Beza* & *Daneus locis* modo *citt.*, hoc accuratè docuerunt. Vide & Augustinum tract. 6. in Johan.

VI. *Quaest. An in casu necessitatis Baptismus à Gentili, aut Judeo, aut Muhammedistâ collatus valere debeat. Resp.* Sic *Aff. Pontificii* & affirmare coguntur ex & cum *Jure Canonico Can.* 123. & 124. *dist.* 4. *de Consecr.* Et 23. *Constitutione Eugenii* 4. anno 1441. quam vide in *Bullario.* Confer *Thomam* cum suis *p.* 3. *qu.* 67. *artic.* 2. & recentiores quosque *Casuistas*, & *Petrum Ledesma de Sacramentis.* Nec mirum: cum statuant absolutam necessitatem Baptismi, ejusdemque efficaciam in purgandis peccatis ex opere operato. Nos utrâque hâc falsâ hypothesi rejectâ, *Negamus.* Qui enim ipse nec fidem profitetur, nec baptizatus est, immo aperte odium Christi & doctrinae Christianae profitetur, quomodo praeerit symbolo & sigillo initiationis in foedus gratiae, in Christi & Christianorum communionem? Et quid si hominum nullus adesset, qui in praesumtae necessitatis casu aquam cum formulâ subministrare

posset

posset, & diabolus praesto esset, an infantem aut adultum quem morti vicinum operâ ipsius per modum deprecationis aut imperii baptizatum [pag. 638] vellent, juxta textum Poëtae. *Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo?* Non arbitror: cum negent animam separatam, aut Angelum baptizare posse, quia non sunt homines six ex Casuistis *Bonacina* & *Graffiis:* hic tamen excipit, Angelum ex divinâ dispensatione posse esse Ministrum sacramentorum. Absurdam hanc sententiam de Baptismo infidelium & quidem juratorum Christi & fidei hostium (quales Judaei,) non juvat limitatio addita, siquidem adhibeant debitam materiam & formam & habeant intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. Quid de Judei blasphemantis Christum intentione sibi polliceri possent? Si non validè baptizat, qui solum habet intentionem jocandi vel irridendi, ut determinant *Zwarez*, *Graffiis*, *Toletus*, *Filiiucius*, *Reginaldus*, aliique *Casuistae*, quomodo validè baptizabit Judeus, qui nullam aliam intentionem habet, quam adorandae trinitati, Christo Mediatori, fidei Christianae, & sacramentis, blaspheme insultandi, & maledicendi. Quae communio talis intentionis cum intentione Ecclesiae? Adde, quod ipsi dicant, peccare adultum, qui recipit baptismum à Pagano, propter periculum *non recipiendi Baptismum defectu intentionis.* Sic inter Casuistas ipsorum *Bonacina* & *Basseus.*

VII. *Quaest. An quis in casu necessitatis seipsum baptizare posset? Resp. Neg.* cum *Polano lib.* 6. *Syntagmatis cap.* 55. Ratio inter alias haec est, quod non baptizatus baptizare non debeat. Excipitur, Posse quem sibi ipsi coenam administrare: ut apud nos fieri debet in omnibus Ecclesiis, ubi unus solummodo est Concionator. Sed respondetur, coenam sibi administrantem sequi exemplum Christi, qui idem fecit; nec tamen à seipso sed à Johanne baptizatus fuit. *Deinde*, coenam sibi administrantem esse baptizatum & in foederis communione per sigillum istud initiatum ac confirmatum: non baptizatum vero non esse. Denique sicuti aliquis sibi conferre potest alituram; non tamen genituram: sic signum aliturae sibi conferre potest.

VIII. *Quaest. An à Ministro haut legitimè vocato, aut, quidquid vocationis per intrusionem, aut obtrusionem Patroni praetendatur, ab Ecclesia nondum recepto atque approbato, baptismus recipi; & si receptus sit, valere debeat? Resp. Aff. poster.* sed *pr. Neg.* Rationes sunt. 1. *quia* non debemus participes, ne quidem videri participes, esse alieni peccati & ἀταξίας. Vide 1. *Cor.* 5. *v.* 9. 11. *Ephes.* 5. *v.* 11. 2. *quia* non debemus hâc ratione manus improborum confirmare, & corda justorum tristitiâ afficere. Quod fieret, si usu operae & ministerii talis usurpantis & intrusi Ministri in praejudicium bonae causae, & juris quod adhuc urget ac prosequitur orthodoxa Ecclesia, malos operarios & malae causae patronos, aliquâ ratione juvare & honorare videremur. 3. *quia* autoritas talium ἀτάκτων non est exaltanda apud Ecclesiam, sed potius deprimenda, ipsique humiliandi & ad pudorem adigendi sunt. Confer infra [pag. 639] *qu.* 10. — 4. *quia* nulla est necessitas talium ministerio utendi: Baptismus enim aut differri potest in meliorem occasionem, aut à legitimè vocato Ministro sive in eâdem sive in viciná aliquâ Ecclesiâ peti.

IX. *Quaest. An Baptismus, ubi in loco commorationis, aut in viciniâ nulla est Ecclesia reformata, nec Minister reformatus haberi potest, à Ministro Lutherano petii possit? Resp. Aff.:* Si simpliciter, absque exorcismo, aliisque ceremoniis, baptizare, & offerentes in minimè dissimulatâ reformatae religionis professione de necessitate & efficaciâ baptismi, tolerare, & quod ad illum actum, suo loco relinquere velit. Quod si ver-

verbum adhortationis, aut praelectionem formulae liturgicae, aut precationes, aut quaestiones adjungere vellet, quae orthodoxae fidei nostrae, quam profitemur, repugnarent, praestat abstinere & meliori occasioni nos reservare; quam quidquam per silentium & simulationem committere, quod conscientiae nostrae integritati & tranquillitati praejudicaret.

X. *Quaest. Ad à praetensis Ministris societatis Remonstranticae Baptismus petendus sit: saltem in praesumto aut imaginario casu necessitatis, ob infirmitatem scil. infantis, & quia tum temporis Minister reformatus haberi nequit? Resp.* Absolutè *Neg.* de Remonstrantibus, post Synodi Dordracenae judicium à ministerio & Ecclesiae nostrae communione remotis, & miscellam quam religionem ex quinquarticulanis & crypto-Arrianis, aut Photinianis heterodoxiis conflatam foventibus. Annexum dubium est, an ab iis baptizatus, denuò sit baptizandus? *Synodus Zuid-holl. Briclana* anno 1623. *artic.* 50. negabat: Sed cum status Remonstrantismi ab eo tempore à malo in longè pejorem mutatus sit ,de novo super hâc quaestione deliberari posset. *Prucknerus centur.* 5. *qu.* 8. cum *Finckio* & *Konig. ibid. cit.* concedit infantem orthodoxi Patris licitè ad baptizandum offerri posse Pastori heterodoxo, sub cujus *ditione* (sic loquitur) habitat, idque ob jus parochiatus; cum scil. status Ecclesiae est pressus; idque non sine praemissâ protestatione contra heterodoxiam: contra negat licitè offerri posse, cum status Ecclesiae liber est; ne speciem collusionis cum heterodoxô prae se ferat. Nos censemus, pressuram aut libertatem Ecclesiae non ponere aut tollere, regulas de vitandâ communione & collusione cum heterodoxiâ, haeresi, Ecclesiâ haereticâ, Ministris haereticis & aliquâ specie mali 1. *Thess.* 5. *Rom.* 16. *v.* 18. 19. *Apocal.* 18. *v.* 4. *epist. Johan.* 2. *v.* 10. Quaerat quis, An ergo tali in casu liberos suos absque Baptismo relicturi sunt? Respondeo cum Beza in Quaest. & Resp. part. 2. qu. 145. *sumtibus non parcent, & nihil intentatum relinquent, ut purè baptizandos suos liberos curent; ac potius Baptismum different, quam illarum corruptionum rei fiant.* Sed quid si interea moriatur infans? Respondet ibid. Beza qu. 146. *Culpam ipse certe infans non luet: & jam saepe diximus non privationem, sed contentum Baptismi per se, reddere hominem foederis beneficio indignum.* [pag. 640]

XI. *Quaest. An Baptismus petendus à Ministro ἀνθρωπαρέσκῳ, ambidextro, personato hypocritâ, aut ebrietati, aliisve infamibus vitiis obnoxio, & si ab illo collatus sit, valere debeat? Resp. Aff. poster.* Quia valor Baptismi in communione Ecclesiae orthodoxae collati, non pendet à bonis aut malis moribus ministri. *Neg. pr.* Quia nulla necessitas nos cogit ad fastidium & cordolium illud nobis accersendum: & exspectari potest, donec melioris Ministri in eâdem aut in vicina Ecclesio ministerio uti possimus. Quod si enim affectanda sunt praestantissima dona 1. *Cor.* 12. *v.* 31. quidni liceat piorum Ministrorum utraque manu aedificantium opera fastidiosae ignavorum fucorum & fungorum operae praeferre? Quidni ipso facto ostendere, omnem nostram voluntatem esse in sanctis &c. *Ps.* 16. & pios à nobis honorari, ac contra contemni &c. *Ps.* 15.

XII. *Quaest. An absque scrupulo recipiendus à Vicario ordinarii Pastoris, aut à Diacono hoc est Coadjutore ordinarii, aut à Professore Theologiae, aut ab ordinatis ad ministerium, nullam tamen curam pastoralem in certâ aliquâ Ecclesiâ obtinentibus, aut à Ministris emeritis? Resp. Aff.* siquidem in & ab Ecclesia aliqua potestas, ordinariò aut extraordinariò in casu defectus praedicandi & sacramenta administrandi ipsis

ipsis concessa aut collata sit. An autem è re Ecclesiae sit, ut tales sint Vicarii, aut Adjutores, aut ordinati Ministri absque certâ Ecclesiâ, à quâ sint vocati, & an emeritis pars aliqua curae & προστασίας ecclesiasticae, adhuc relinquenda sit, judicio, prudentiae, libertati, potestati cujusque Ecclesiae relinquendum est.

XIII. *Quaest. An à Seniore gubernante, aut Praelectore, aut aegrotorum Consolatore, aut publico quo Catechista*, aut *ministerii Candidato seu Proponente Baptismus petendus sit; & si collatus, an aliquâ ratione valeat*, ita ut non sit iterandus? *Resp. Neg. pr.* & inclino in *Aff. poster.* siquidem non sine mandato, consensu, & praesentiâ presbyterii collatus sit. Neque enim abest omnis communio, repraesentatio, & autoritas Ecclesiae, quamvis presbyteri suâ autoritate per imprudentiam hic abusi essent, aut eam plus aequo extendissent. Quod ad proponentes illos, qui jam satis superque probati sunt, & ferè tanquam ordinarii Concionatores Ecclesiam quam, aut Ecclesias concionibus, & necessariis visitationibus atque alloquiis aliquamdiu curarunt, insuper inter eligendos antehac nominati sunt, aut nunc etiam in vacante illa Ecclesia non sine approbatione Synodi aut Classis nominantur: non video cur talibus, si ita visum fuerit Ecclesiis in Classem aut in Synodum congregatis, potestas baptizandi, saltem in casu defectus, concedi non possit. Saltem si à tali collatus esset, non putem ob usurpationem aut ἀταξίαν ipsius contra ordinem receptum, talem Baptismum iterandum. Si enim à vulgare quovis sacrificulo missatico, nullam Ecclesiam in Papatu curante, collatus, in nostris [pag. 641] Ecclesiis non iteratur; multo minus hic iterandus esset: cum tales proponentes videantur non multum dissimiles esse ordinariis Pastorum vicariis, quales ante hac (forte & nunc) in Anglia; & Diaconis, quales in Germanicis quibusdam Ecclesis ut ordinarii Parochi seu Pastoris adjutores constituuntur.

XIV. *Quaest. An mutus possit Baptismum conferre? Resp. Affirmat* ex *Scholasticis Durandus in* 4. *dist.* 3. *qu.* 3. Nos vero *Neg.* Quia non potest ad ministerium praedicandi, cui sacramentorum administratio annexa: qui autem praedicare nequit non potest vocari ad curam pastoralem, quae principaliter in praedicatione consistit. *Rom.* 10. *v.* 14. cum *Matth.* 28. *v.* 19. 1. *Cor.* 1. *v.* 21. *Act.* 6. *v.* 2. 4. Et si mutus sit privata persona, multò minus Baptismi administratio illi concedi potest; nequidem ex sententiâ Pontificiorum, qui alioqui in casu necessitatis Baptismum à quovis Viro aut Faemina conferendum censent. Evincitur hoc argumento tali ad hominem: quia non potest mutus haec verba proferre *baptizo te in nomine Patris & Filii, &c.* Atqui in eo constituunt Pontificii formam Baptismi. Vide *Scholasticos ad* 3. *Thomae qu.* 66. *art.* 5. *Casuistas, in voce Baptismus, Petr. Ledesma de Sacramentis.* Nec valet exceptio: si articulato & rationali sermone uti nequit, posset vicariis manuum signis, aliisque corporis gestibus ac motibus formulam illam, *baptizo in nomine, &c.* inter baptizandum promulgare. Sed videre velim, quomodo fidem & invocationem trinitatis surdus & mutus à nativitate, ita significare queat, ut ab adulto quovis baptizando aut ab offerentibus Infantes ad Baptismum hoc cum debitâ devotione intelligeretur. Hic opus hic labor. Refertur admiranda industria Monachi cujusdam in Italiâ, qui surdos & mutos animi sui sensa scripto exprimere docebat, & aliorum scripta vicissim legere atque intelligere. Quod de rebus, quae in oculos incurrunt, & commonstrari possunt, & de dogmatis. Theologiae naturalis ex mundo hoc visibili & innato lumine naturali eductis (*Rom.* 1. *v.* 19. 20. & 2. *v.* 14.) credi quidem potest:

potest: non ita tamen de mysterio trinitatis, Christo incarnato & θεανθρώπῳ, ejus nativitate ex virgine, morte, resurrectione, ascensione, reditu ad judicium, &c. Et quidquid hic fingatur, voluit Deus verbum visibile h. e. sacramentum, fidem non confirmare sine verbo audibili, *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum*, ut rectè *Augustinus*. Et fides est ex auditu *Rom.* 10. *v.* 17. consequenter non ex puro signo, seu verbo visibili.

XV. *Quaest. An carens dextrâ, possit baptizare sinistrâ? Resp.* Quaestio haec ineptè curiosa antehac alicubi mihi lecta, non meretur responsum. Manus hominis, ad actiones peragendas indefinite dicitur ὄργανον ὀργάνων: non sola manus dextra. Cum Minister dextrâ orbatus est, utetur eâ manu, quam [pag. 642] habet: nec ideo à ministerio se abdicare cogitur. Si quis ante ministerium illâ parte mutilatus sit, despiciendum esset, an talis extra casum necessitatis promoveri deberet. De quo alibi.

XVI. *Quaest. An Baptismi administratio committenda Ministro alterutrius manus usu destituto? Resp.* Habent hanc quaest. *Gerhardus* & *Pruknerus loc. cit.* & in partem negantem determinant; additâ ratione, *propter Ecclesiae scandalum.* Sed non video aliquem hic subesse scrupulum. Si enim quis à nativitate aut casu aliquo factus μονόχειρ fungatur publico ministerio, utique nihil propter conscientiam tuam aut propter scandalum (quod probabile non est hinc oriturum) haesitandum esset.

XVII. *Quaest. An Pastor Ecclesiae, qui ipse non sit baptizatus, legitimè possit baptizare: & si baptizaverit, talis Baptismus valeat? Resp. pr. negatur.* Peccat enim si quis sciens se non baptizatum, potestatem baptizandi usurpet. Oppositum tenet *Joh. Gerh. tom.* 4. *Loc.* 23. §. 67. & cum eo *Pruknerus*, in casu scil. necessitatis: quod probant exemplo Johannis Baptistae *Matth.* 3. *v.* 14. Sed ad illud responderi potest, Johannem immediatè & extraordinariò vocatum & missum fuisse ad baptizandum *Joh.* 1. *v.* 33. quod de quibusvis non baptizatis sive privatis hominibus sive publicis verbi Ministris dici nequit. *Posterius negat Isidorus*, statuens tales baptizatos in Ecclesia denuo esse baptizandos siquidem fides adhibenda *Burchardo* & *Ivoni* ex dictis Isidori tale quid referentibus. Sed rectius cum *Jure canonico Can.* 59. *si quis per ignorantiam* 1. *qu.* 1. & *can. solet, de Consecr. dist.* 4. affirmatur. Quia tali Pastori ab Ecclesia potestas baptizandi semel (quamvis non sine ignorantiâ inculpabili) collata, nondum ex certâ defectus hujus scientia, ablata est.

XVIII. *Quaest. An Baptismus ab ebrio Ministro suscipiendus; & susceptus sit validus? Resp. Neg. pr.* Quis enim vinum ex vase impuro aut mucido promere velit? Habet hanc quaestionem *Balduinus Lib.* 4. *cap.* 8. *casu* 1. qui ad *poster. cum distinctione* respondet, si ritè verba baptismalia pronuntiaverit, & abluerit, esse validum: sin prae ebrietate nesciat quid loquatur, quid agat, & offerentes dubitent, an infans verè baptizatus sit, esse invalidum. Addo ego Baptismum à phrenetico, aut insano peractum, non tam malè & ἀλόγως administratum, ac istum ab homine, qui nimium ngurgitando voluntariam insaniam sibi accersivit.

XIX. *Quaest. An Baptismus administrari possit à duobus, ut unus proferat verba, lter abluat; & an talis Baptismus valeat? Resp.* Quaestio satis inepta apud *Scholsticos* & *Casuistas.* Sunt qui proponunt de *claudo* (sic additiones ad compendium *Bonacinae*): sed rectius de paralytico aut manibus truncato dixisset verba pronuniante, & *muto* aquam affundente seu abluente. Sed omnes ejusmodi difficultates irca infinitos casus cientur à primo mobili [pag. 643] imaginario, absoluta scil.

 necessi-

necessitate baptismi. *Thomae*, *Scoti*, *Paludani*, *Ledesma*, &c. negantium sententia apud ipsos communior est: & nititur his rationibus 1. *quia* neuter eorum baptizat: non ille, quia non profert verba: non iste, quia non abluit. 2. Quia alter eorum proferens verba, & dicens ego baptizo, vel nos baptizamus, mentitur; quia non abluit. Velim tam accuratam criticam adhiberent in examine formulae transubstantiantis, *hoc enim est corpus meum*. An non involvitur hic mendacium Sacerdotis missifici, cum dicit de aliquo individuo vago, *hoc enim est*, &c. quod secundum ipsos demum futurum est corpus Christi post pronuntiationem ultimae syllabae *um?* Sed ad rem. Eandem partem negantem tenent ex Protestantibus *Joh. Gerh. tom.* 4. *Locor. comm. loc.* 23. §. 68. & cum eo *Pruckneru*s *in Manuali* 1000. *quaest. centur.* 5. *qu.* 5. Oppositam sententiam tenet *Cajetanus in Commentar. ad* 3. *qu.* 67. *artic.* 3.

XX. *Quaest. An valeat Baptismus, si duo simul & verba proferant, & abluant? Resp.* Ineptè curiosa haec quaestio movetur apud *Thomam p.* 3. *qu.* 67. *art.* 6. & ejus *Commentatores Valentia*, *Zwarez* & *Casuistas Filijucium & Basseum*. Qui subtiliter scil. ita distinguunt, seu mavis ἀδολεσχοῦσι: Si uterque abluat & verba pronuntiet independenter ab alterius intentione, validè baptizari; cum adsit materia, forma, & intentio Ministri: si vero non perficiant simul, ille tantummodo baptizat, qui prius perficit formam. Si vero intendat baptizare dependenter ab intentione alterius, non validè baptizat; sive singuli dicant, *ego te baptizo*, sive dicant, *nos te baptizamus*: quia in utroque casu falsa est forma, quia neuter sic baptizat.

XXI. *Quaest. An Baptismus valeat cum intentione joci aut illusionis per actus: seu an intendens jocari & ludere verè baptizet?* Item intendens Infantem occidere? *Resp.* Lepida haec quaestio ex eodem praesumtae necessitatis puteo regurgitat. *Guido in Manipulo Curatorum fol.* 16. videtur *Aff.* Recentiores *Zwarez*, *Toletus*, *Reginaldus*, *Filijucius* sic distinguunt: Si baptizans, solum habet intentionem jocandi & ludendi, aut occidendi non valet: sed si habeat intentionem jocandi aut occidendi, & simul baptizandi, valet: quia finis extrinsecus non tollit intentionem requisitam ad sacramentum. Vide quem labyrinthum intentionis suae suorumque conscientiae paraverint.

XXII. *Quaest. An validè baptizet, qui putat se baptizare Foeminam & baptizat Masculum, aut putat se baptizare Petrum, & baptizat Johannem. Resp.* Mirifica haec & transcendentalis quaestio à *Toleto*, *Reginaldo*, aliisque determinatur in partem *Aff.* quia licet Minister speculativè erret, tamen practicè non errat, cum dirigat & dirigere debeat intentionem suam in personam praesentem: nec error personae aut sexus impedit baptismum, dummodo Minister baptizare intendit: nisi exprimatur in intentione, quod non vult baptizare. [pag. 644] Et hinc *Sotus*, *Syrus*, *Peraldus* & ex ac cum iis *Basseus* hoc consectarium educunt: non esse masculum pro faeminâ & sub nomine faemineo in Infantia baptizatum, postea baptizandum, sed tantum nomen mutandum.

XXIII. *Quaest. An Pater in extremo necessitatis casu Infantem suum licitè baptizari possit: cum nullus Minister orthodoxus etiam in dissitis locis habetur, nec ullâ ratione à Magistratu loci impetrari potest permissio Baptismi, per orthodoxum quem Ministrum conferendi? Resp. Aff. Balduinus Lib.* 2. *cas. cap.* 11. *cas.* 6. & cum eo *Pruckneru*s, argumento sumto ab exemplo Mulierum Filiolos suos in persecutione Antiochi

Antiochi circumcidentium 1. *Machab.* 1. *v.* 63. 64. & 2. *Machab. v.* 10. Sed facta illa Mulierum nobis non faciunt regulam.

XXIV. *Quaest. An Baptismus à Faeminâ, in casu necessitatis, collatus, sit ratus habendus; & manus infanti ab Ecclesiae Ministro cum precibus imponenda: sic tamen ut de integritate Baptismi quod ad materiam & formam, ejusdemque testes accuratè examinetur? Resp. Aff. Balduinus Lib.* 4. *cap.* 8. *cas.* 9. *Gerhardus tom.* 4. *Loc.* 23. §. 210. & cum iis *Prucknerus loc. cit. qu.* 10. Sed haec omnia absque Scripturâ. Contra determinat *Balduinus Lib.* 2. *cap.* 11. *cas.* 7. & *Prucknerus* infantem à solâ Matre absque testibus baptizatum, à Ministro in coetu Ecclesiae baptizandum, ut Baptismi accepti testes habeat; *quia soli Matri, ut testi unicae, in re tam arduâ vix fides adhibetur.* Ubi addit, quia igitur ita nescitur Baptisma illud factum esse, iteratum dici non potest. Sed unde probabit, testes esse de essentiâ Baptismi, non minus ac materiam & formam? Ad haec Patrem, de quo *Praeced. Qu.* 23., & Faeminas illas, quarum exemplo ibidem privatorum hominum Baptismum esse licitum concludere velit, coram testibus hoc fecisse aut facere? Denique unde probabit tempore persecutionis & fugae festinatum ejusmodi Baptismum esse licitum, & extra fugae festinationem illicitum? Et quid si dubium ipsis moveatur, de verbi Ministris in casu festinatae fugae & persecutionis, sine testibus, Baptismum conferentibus? Quomodo se expedient? Quod *ibid. Qu.* 13. 14. cum *Balduino*, *Gerhardo*, *Dedekeno*, laborat de Ministro ebrio mutilatis formulae baptismalis verbis, & de Faeminâ coram testibus in perturbatione baptizantis, ut ignoret quid egerit aut dixerit: non tanti est. Dato enim Faeminam ignorare (quod vix credibile), saltem testes possunt scire, an aquam sparserit, & verba, in quibus formam baptismi constituunt, pronuntiaverit. Quod ad verba à Ministro ebrio non integrè prolata, cur non idem epithema adhibet, quod quaest. 16. etiam in casu mutatae literae aut syllabae, aut pronuntiatae, in *nomine*, *patria*, & *filia*, & *spiritua sancta* de sensu integro, & incorrupto, est quod *licet sensibilis verborum sonus mutetur, idem tamen sensus remanent, quia significant ex accommodatione usus*; &, *quod error syllabae, maximè in fine* [pag. 645] *dictionis, non noceat.* Omnium istarum difficultatum proxima causa est, hypothesis, de certis articulatis vocibus tanquam essentiali formâ Baptismi, (de quo infra *Cap.* 4. disquirendum): propinqua, hypothesis de absolutâ baptismi necessitate; remota, hypothesis, de efficaciâ Baptismi, supra rationem signi & sigilli sacri.

CAP. II.

De Baptizandis.

1. *Quaest.* An praeter hominem aliquod sit subjectum Baptismi? *Resp. Neg.* 1. ex *Matth.* 28. *v.* 19. — 2. *quia* praeter hominem, nullum est subjectum novi foederis, quod Baptismo obsignatur, nullum subjectum gratiae tum externae, praedicationis scil. euangelii; tum internae, illuminationis scil. & regenerationis. 3. *quia* patet hoc ex definitione sacramenti in genere, & Baptismi in specie. Quas explicatas vide in *Loc. comm.* aut *Commentar. Catecheticis.* Unde apparet symbolizatio Francisci Assisii euangelium, fidem, resipiscentiam praedicantis coram bestiis; cum fabulosâ Amphionis & Orphei musicâ, & cum salute bestiae Alcoranicae dictae *alborach*, &

vervecum

vervecum in paschate mactandorum, & fide stellarum, in eodem *Alcorano*. De quibus alibi. De Baptismo Papistico campanarum, omnibusque ritibus baptismalibus adhiberi solitis (quidquid Recentiores nunc excusent infra *Lib.* 4. agemus: ubi de utensilibus Templorum.

II. *Quaest.* An soli homines viventes, an etiam mortui? *Resp.* Certum est tuisse olim Haereticos non tantum, sed & Catholicos, qui mortuis Baptismum conferebant: idque vel immediatè cadavera tingendo, vel mediatè viventem aliquem loco mortui baptizando. Ipsis mortuis infusam fuisse aquam, conqueritur *Chrysostomus Homil.* 1. *in Acta.* Nec frustra statutum in *Concil. Carthagin.* a. 419. tempore Bonifacii Episc. Rom. (uti χρονολογεῖ Justellus in Praefat. ad Codicem canonum Ecclesiae Africanae pag. 35. 39.) Can. 18. *Item placuit, ut corporibus defunctorum eucharistia non detur*, &c. *& ne jam mortuos homines baptizari faciat Presbyterorum ignorantia* (gr. ἄγνοια). Photius in Nomocanone tit. 4. cap. 6. *Ne defuncti baptizentur:* ubi citat *Can.* 18. *Concil. Carthagin. Alphonsus à Castro C. haeres. in voce baptismus*, & ex eo (ut fere omnia) *Sebastianus Medices in Summâ haeres. citat. Concil. Carthagin.* 3. *cap.* 6. quod quâ supputatione & quâ fide faciat, ignoro. Alios viventes loco mortuorum à Marcionitis, & Cerinthianis baptizatos, de illis testatur *Harmenopulus de Sectis cap.* 11. *Theophilactus in* 1. *Corinth.* 15. & ante eis *Chrysostomus Homil.* 40. *in* 1. *Corinth.* 15. de istis *Epiphanius Haeres.* 28. [pag. 646] *Alphonsus è Castro loc. cit.* admodum miratur, unde hoc habeat Theophylactus, cum nemo haeresiologorum Marcioni hoc attribuat. Sed mirari desiisset, si principium *Homil.* 40. *Chrysost. in Epistol. ad Corinthios* inspexisset; insuper cogitasset Chrysostomum à Theophylacto in compendium quasi redactum. Ne dicam, à *Tertulliano Lib. de Resurrectione* baptisma tale vocari *vicarium;* & *lib.* 5. *c. Marcionem*, notari illos, qui vanè pro mortuis baptizantur; quod *Chrysostomus loc cit.* natum putat ex malè intellecto loco 1. *Cor.* 15. *v.* 29. Foedissimum hunc errorem ex simplicitate, & errore populari ortum velit *Albaspineus Lib.* 1. *Observat.* 9. idque canonibus fere omnibus affirmari. Sed si quis accuratè legat *Canonem Concil. Carthagin.* supra *cit.* facile animadvertet Presbyteros & Clericos ab hâc superstitione non fuisse immunes. Eum autem referre, est refutare.

III. *Quaest.* An monstris Baptismus conferendus? *Resp.* Monstra ex hominibus nata, triplicia sunt: quae formâ & figurâ externa nullum humanae & rationalis naturae indicium faciunt: quae certum aliquod indicium faciunt: quae dubia sunt. Primi generis sunt feles, canes, porcelli, equi ex hominibus nati; quibus Baptismus non magis conferendus est, quam vermibus intestinalibus, aut villosis vermibus, quos monialis Gandavensis partu enixa erat teste *Delrio in Disquis. Magicis. Secundi* generis sunt, homines sine brachiis, aut pedibus, aut oculis, aut cum ternis quaternisve pedibus nati; aut capite & pectore hominem referentes, sed cruribus, aut infimi ventris partibus aliquod brutum. *Tertii* generis sunt monstra humana sine capite, aut binis capitibus praedita: iisque aut collateralibus; aut subordinatis; aut quorum alterum loco naturali situm est, alterum ex infirmo ventre prospicit. Monstra siguram humanam refereniia, sed acephala, non putem baptizanda: quia arx & officina sensuum deest. Bina capita & pectora collateralia, aut sibi mutuò incorporata, sigillatim baptizanda judicarem; quia in quibusdam, quae ad annos aliquot vixerunt, deprehensum est, ex contrariis ratiociniis & affectibus, duos fuisse homines

homines. De duobus capitibus quorum unum alteri subordinatum & continuum est, ἐπέχω. Idem dico de monstris, quorum solum caput humanum, & totum corpus porcinum, caninum, agninum, &c. Genera monstrorum nunc recensita vide descripta & depicta apud *Fortunium Licetum Lib.* 2. *de Causâ & Differentiis monstrorum.* Quaestionem de monstris duplicatis tangit *Toletus Lib.* 2. *Instruct. sacerdot. cap.* 21. ubi determinat de monstris cum duplici capite & pectore, quod unus eorum absolutè, alter cum conditione sit baptizandus. *Gerhardus in Loc. comm. Dunt in Decis. cas. Pruknerus in Manuali*, distinguunt monstra impropriè dicta, in quibus quaedam membri hujus vel illius est deformitas, à monstris proprie dictis. Illis Baptismum tribuunt; istis negant. *Pruknerus* [pag. 647] *ibid. qu.* 23. monstra, quae inferius hominis, superius bruti speciem repraesentant, inter impropriè dicta & baptizanda numerat: quod ex concubitu hominum nata & animâ rationali praedita sit. Sed hoc tam certum non est, ut hâc hypothesi Baptismus conferendus sit. Infimi enim ventris forma posset esse humana ubi supremi & medii esset brutalis. Quod ad coitum humanum experientia docet feles, porcellos, &c. ab honestis Faeminis editos: & quis dicet omnes illas à bruto, cane scil. aut porco, &c. impraegnatas? *Idem Quaest.* 24. monstrum ex concubitu hominis cum bestiâ natum, necandum putat. Sed unde certò constabit de tali nefario concubitu, & consequenter, quâ certâ conscientiâ monstrum trucidabitur? Quaeri hic posset, an non tutius esset, illud tanquam monstrum, ab hominum conspectu remotum alere, & exspectare, quid de eo progressu temporis futurum sit. *Idem quaest.* 22. de monstro humano geminato cum *Huttero in Loc. theol.* statuit pro duabus personis baptizandum esse; si certò constet duas animas esse in duobus & quasi separatis corporibus: secus, si certò non constet. Sed τὸ *si* nihil determinat: Itaque aut professione ignorantiae, saltem ἐποχῆς, aut determinatione de duabus & de unâ animâ, in casu praesenti opus est.

IV. *Quaest.* An foetus abortivus? *Resp.* Si humanus sit, & animatus. *Aff.* Sed frustra atque absurdè quaereretur, an abortus procurandus sit, ut possit baptizari? 2. An, siquidem partu nequeat in lucem edi, Faeminae parturientis, corpori aqua sit aspergenda, ut infans hâc ratione in utero matris baptizaretur, antequam moriatur. 3. *An* infantis in partu constituti pes, aut brachium aliave pars emissa & foris apparens possit baptizari? Hos, aliosque complures scrupulos & disquisitiones peperit falsa hypothesis de absoluta necessitate & de directè operativâ efficaciâ Baptismi. De abortu, an eum procurare liceat, vide *Imman. Sa. cum Notis Victorelli in voce homicidium.* In quo casu vivae matris ventrum scindi velint, vide autores apud Basseum in *baptismus c.* 3. § 3. De baptizandâ aut non baptizandâ Muliere praegnante apud antiquos quaesitum fuisse constat ex *Concil. Neo-Caesariensis can.* 8. ubi Baptismus ille mandatur. Metuebant enim, ne si gravidas ex Gentilismo ad fidem accidente baptizarent, & foetus ejus in utero baptizatus crederetur. Sed in *cit. Can. Concilii Neo-Caesariensis*.(quod habitum anno 314.) contra diciditur, quod οὐδὲν ἐν τούτῳ κοινωνεῖ ἡ τίκτουσα τῷ τικτομένῳ. Vide & alia testimonia dist. 4, de consecrat. cap. 114. & *seqq.* De baptizandâ quâlibet vivâ & verâ parte corporis, pede scil. aut manu, &c. (immo & de minimo digito *Vallensis in Paratitl. juris canon. lib.* 3. *tit.* 42. §. 5.) quae in partu emissa est, aut foris apparet (cum scil. timetur mors infantis), determinat *Thomas p.* 3. *qu.* 68. *art.* 11. Ex Sententiariis *Pelvartus Themisvar in Rosario;* ex Casuistis *Sylvius* theol. Duacenus in *Enchiridio theol. pastor. cap.* 4. §. 6. qui ibid. addit: *Tamen*

men si tempus admittat, [pag. 648] *iterum sub conditione baptizandus esset talis infans, ut quidam rectè tradunt.*

V. *Quaest. An ab aliis quâcunque ratione baptizati? Resp.* Quaestio ardua & olim ac hodie non parum vexata. Ubi praemonendum, non controverti apud Orthodoxos de anabaptismo, seu an verus Baptismus iterandus: sed an dictus quicunque baptismus valeat, & revera sit Baptismus; & si non sit, an qui tali Baptismo non-Baptismo baptizatus est, sit baptizandus. Quid inter Cyprianum cum Africanis, & inter Episcopos Romanos olim agitatum fuerit, ex *Operibus Cypriani*, & compendio ex *Historicis Ecclesiasticis* cognoscendum *Baronius* more suo hâc occasione ἔργον suum, hoc est, non tam historiam, quam demonstrationem Romani primatus prosecuturus, Cypriano haeresim & Episcopis Romanis catholicismum adscribit: quo tamen Paparum primatui & monarchiae catholicae, uit & idololatricae invocationi Cypriani tanquam sancti, haut parum obesse deprehenditur. Sed nos his nunc missis, de quibus alibi, quaestionem illam, An baptizati ab haereticis sint baptizandi, nec simpliciter negandam nec affirmandam dicimus : sed distinguendos haereticos, qui in Ecclesiâ Orthodoxâ, ab iis qui in Ecclesiâ haereticâ baptizant. Rursum distinguendam esse religionem & Ecclesiam haereticam, quae particulari aliquâ haeresi laborat ab eâ, quae prima aut praecipua fundamenta, e. gr. trinitatem, Christi Mediatoris personam, ejusdemque officium sacerdotale, & dona ipsius mediatoria remissionem peccatorum, vitam aeternam, resurrectionem mortuorum tollit. Distinctiones istas vide explicatas & applicatas in *Disp. nostrâ, de Articulis & Erroribus fundamentalibus;* & in *Controversiis Nostrorum Ant-anabaptisticis.* In antiquâ ecclesiâ distinctionem illam non neglectam colligimus ex *Can.* 19. *Concilii Niceni*, & Augustino de haeresib. haer. 44. ubi Paulianis ad catholicos transeuntibus baptismus decernitur. Communiter Pontificii & Nostri distinguunt inter Baptismi externam formam, quod ad principalia, ab haeretico baptizante observatam; & inter quamcunque formam informem, quae essentialia & principalia aut omittet, aut per oppositas actiones tollit ac perimit. Et certè si in V. T. Deus liberos idololatricae Ecclesiae Judaicae vocat suos liberos *Ezech.* 16. *v.* 21. Et Christus parvulis Ecclesiae Judaicae per praedominantem Pharisaismum & Saduceismum tam horridè foedatae ac corruptae, tanquam ad se adduci jubet, iisque vitam aeternam adjudicat: *Matth.* 19. quomodo nos infantes in idololatricâ, aut in quâvis impurâ seu haereticâ Ecclesiâ baptizatos, non-baptizatos, consequenter baptizandos judicabimus? *Erasmus in Praefat. ad Opera Cypriani* eum hâc in parte si non tuetur, saltem excusat. Lector quaeso per otium eam inspiciat. Synodi Nostrates de Remonstrantium baptizatis infantibus, non baptizandis decreverunt: uti *Cap. praeced.* ostensum. [pag. 649]

VI. *Quaest. An coeci, surdi & muti? Resp.* de coecis adultis baptismum petentibus & fidem pietatemque tum verbis tum vitâ profitentibus nullum debet esse dubium: ut nec de infantibus foederatorum. De adultis surdis & mutis (de infantibus modo natis talis quaestio moveri nequit) non parum laboratur. Quod si ab aliquo doceri possent literas, uti hoc aliquando factum *Cap. praeced.* retulimus: utique res in salvo esset; quia per Scripturam fidei suae confessionem ederent. Difficile mihi semper visum est, quomodo Theologiam supernaturalem, quod ad fundamentales articulos de trinitate, de personâ & officiis Christi, deque ejus adventu in carnem ante tot saecula, ejusdemque ascensione in coelum & reditu ad judicium, atque adeo de

toto

toto foedere gratiae & lapsu Adami & statu peccati ac miseriae liberatione per signa & gestus visibiles ab aliis ritè doceri possint. Ut ipsi rite edocti, assensum suum & confessionem signis indicent, non esset forte tam ἀκατάληπτον. Extraordinarios motus (qualis Baptistae *Luc.* 1. *v.* 44.) aut internas, absque externi verbi auditu, (quod tamen medium fidei ordinarium *Rom.* 10. *v.* 17.) in mentibus aliquorum in locutiones atque illuminationes ut non facile posuerim: sic nec fidem negare ausim narrationi *Danei in Isogoge Christ. part.* 4. *lib.* 5. *cap.* 15. „Surdi, inquit, & muti adulti „possunt quoque *sacramentis participare*, si quo pacto, aut ratione, aut signo ratio„nem fidei suae reddere queant: qualis fuit Aureliae, quod est oppidum ad Ligurim „in Galliâ, Merardus nomine mutus etiam à naturâ, & surdus, quem & D. Beza & ego „vidimus, qui suae fidei rationem perspicue (*nota*) reddere potuit." *Melanthon in Consil. part.* 1. *pag.* 268. èdit. in 8. testatur Gothae mutam quandam per gestus significasse, se intelligere aliquid de euangelio. Et talem censet admittendam esse ad coenam. *Idem part.* 2. anno 1557. refert, pariter judicatum esse de illâ Gothanâ à Luthero, Justo Jonâ, Pomerano, Merio, &c. *Ibidem* ad similem casum propositum respondet admittendam esse; adjecto hoc argumento, Quia promissio pertinet ad infantes, &c. & plus consilii sit in mutis & surdis. Quod argumentum tantum spectat surdos ex foederatis natos.

VII. *Quaest. An energumeni*, (δαιμονιζόμενοι) *Phrenetici, Fatui. Resp.* 1. *concl.* de infantibus energumenis (qualia exempla dari, ex *Hieronymi* testimonio alibi notavimus 1. *Part. Select. Dispp. tit. de Energum.*) *Aff.* si sint infantes foederatorum. 2. *concl.* de adultis Photius in Nomocanone tit. 4. cap. 15. quaestionem sic proponit: *Quomodo à daemone obsessus, aut in morbo mente captus, baptizetur.* Et annotat *ibid. Timothei Can.* 2. 4. *In Concil. Eliber. can.* 29. non prohibetur quidem Baptismus, sed nominis recitatio ad altare, cum oblivione. Ejusdem Concil. canon. 36. dubium Lectoribus relinquit, cum dicit: *Eos, qui ad immundis spiritibus vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, baptizari placet; si fideles fuerint; dandam esse communionem.* Quomodocunque [pag. 650] hic canon intelligendus sit, indubium est si energumenus fidei confessione & vitâ se demonstraverit Christianum, pari jure sum omnibus morbidis & sanis ad Baptismum, & ad coenam admittendum esse: sic tamen ut à praesenti raptu seu paroxismo tunc immunis sit, cum Baptismus ei confertur. Quid sibi velit *Episagma Innocentii* I. (quod alicubi citatum memeni) de energumenis baptizatis, ut eis à Presbytero vel caeteris Clericis absente Episcopo, manus imponatur, divinent, quibus vacat. Et cur illis magis, quam aliis aegrotis?

VIII. *Quaest.* An *Faeminae consuetam purgationem patientes? Resp.* In antiquâ Ecclesiâ scrupulus hic ita invaluit, ut etiam decretum conditum fuerit: *quod non conveniat Mulierem tempore purgationis suae baptizari;* Photius in nomocanone tit. 4. cap. 16. ubi annotat, *Thimotei Can.* 6. Sed hoc sapit ceremonialia V. T. per Christi crucem abrogata. Et si ceremonialis immunditia contracta per purgationes Faeminarum nunc non magis locum habet, quam per contractum cadaveris, manducationem carnis porcinae, aut leporinae, aut suffocati: cur magis aut minus ab externâ communione verbi, & sacramentorum excluderentur Faeminae, quam alii quicunque sive Viri sive Faeminae alio quo defluxu, aut quocunque morbo sive curabili sive incurabili laborantes. Aut enim propter se excluderentur, aut propter alios in Ecclesiâ. Non propter alios in Ecclesiâ, quia nullum contagium ex tali purgatione ad alios transit:

transit: nec ulla foeditas, quae fastidium pariat aliorum oculis objicitur. Non propter se, quia conscientiae ipsius per hanc purgationem nullus obex, secundum legem, ponitur. Est ergo hoc totum ad κκκοζηλίαν ceremoniae Judaicae relegandum: uti & puerperarum purgationes, juxta *Levitic.* 12. in Papatu, observatae: de quâ infra *Lib.* 3. *de Pseudo-agendis.*

IX. *Quaest. An spurii? Resp.* Spurii latè sumti, à Jure consultis distinguuntur in filios naturales, qui nascuntur ex concubinâ eâ, quae matrimonio duci poterit. 2. in natos ex scortatione, seu fornicatione, hoc est, ex prostibulo, publicae libidinis hostiâ, faeminâ meritoriâ, meretrice. 4. in natos ex adulterio. 5. In natos ex incaestu. 6. In vulgo quaesitos: cujus Pater ignoratur, aut incertus est; & tales propriè ac strictè vocantur spurii, quasi σποράδην concepti. De prioribus quinque quorum Patres Christiani nominis, & foederis gratiae professione noti sunt, quamvis hac in parte factis suis illud abnegaverint, & resipiscentiam suam profitentur: aut quorum saltem Matres, Patribus in infidelitate, apostasiâ, & abalienatione à Christianismo persistentibus, fidem ac resipiscentiam profitentur. Sed de sexti ordinis spuriis vix quidquam statui potest: cum nullus Pater assignetur; saltem nullus infantem pro suo suscipere velit. Hic ad Matres recurrendum est. Sed raro fidei & resipiscentiae granum in talibus reperitur. Et quid si amens [pag. 651] plane aut fatua sit: qualem in non incelebri civitate aliquoties impraegnatam vulgò constitisse memini; nec tamen ullius Patris indicium ex eâ sive blanditiis sive minis adhibitis extorqueri potuisse. An dicemus infantes illos probabiliter à Patribus Christianis genitos? quod in illâ civitate nulli Judaei, aut Muhammedistae, aut Gentiles agant. An potius, ad Matrem ex foederatis parentibus natam, ideoque foederatam instar infantum, (ob fatuitatem scil.) censendam, recurrendum erit. Mallem ex aliis audire. Ad avos, abavos, majores fatuae hujus Matris, nobis plane ignotos, forte facile esset recurrere. Sed & hoc difficultate suâ non caret. Liceat ne dicere cum Poëta: ἐν δοίῃ μάλα θυμός? Audiant, qui tam aegre audiunt, parentes, aut saltem alterutrum, praeviâ monitione ad resipiscentiam moneri, antequam Baptismus infanti conferatur, Responsum Facultatis Theolog. Heidelbergensis anno 1571. Principi alicui datum, à Zanchio conscriptum, & ab illo & ut Boquino ac Tremellio subscriptum. Exstat illud in Epistol. Zanchii part. 1. pag. 192.

„Quia verò Celsitudo sua, nil à nobis praeterea quaerit, quam ut quid de responso „Dominorum Ministrorum ad propositas quaestiones sentiamus, liberè dicamus: „idcirco supersedemus aliis nonnullis quaestionibus, quae fortè cum hac praesenti „conjunctae esse videntur.

„Quaestio igitur proposita fratribus nostris observandis fuit: *An Ministro spurios in „hoc visibili coetu Ecclesiae, exscortatione, vel adulterio natos, sine praeeunte reconciliati-„one parentum, minimùm alterius, cum Ecclesia offensa, baptizare ex verbo Dei teneantur.*

„Respondent Ministri, se non teneri.

„Principiò, dum negant se teneri, non simpliciter & absolutè id nobis videntur „negare, quantum ex tota ipsorum responsione colligere possimus; sed ex conditione, „nempe, nisi legitimè, & ex lege Domini offerantur baptizandi. Hoc autem verissimum „est: quia quicquid à Domino jubemur facere, id semper legitimè ut faciamus, opor-„tet: alioqui quicquid agimus, peccatum est, quia non ex fide, nec ex Dei verbo sit.

„Quis igitur puerum baptizet, si à parentibus impoenitentibus, & in Ecclesiam

con-

„contumacibus offeratur baptizandus? Oportet enim eos, qui baptizandum offerunt „aliquem, vera esse Ecclesiae membra, & sanctè polliceri, se curaturos, ut talis infans „in doctrina Christi instituatur, & ut vitam Christiano homine dignam traducat. „Quomodo verò aut pro veris Ecclesiae membris haberi, aut, quod diximus, promit- „tere possunt tales homines, qui Ecclesiam non audiunt? aut si promittunt, quo- „modo fides potest illis adhiberi, cum ipsi rescipiscentiam à suis peccatis polliceri „nolint? [pag. 652]

„ Tales porrò rationes suae negationis subdunt Ministri, ut luculenter appareat, „eos concludere voluisse, etiamsi possint baptizari spurii, per viros fideles praesen- „tati, non expedire tamen, ut id fiat ante parentum resipiscentiam, & cum Ecclesia „reconciliationem. Quare exspectandum esse, dum parentes verae resipiscentiae signa „edant. Quàm verò utilis sit haec dilatio, abundè explicant: & totum hoc probamus. „Jubet enim Apostolus, ut quaecunque sunt honesta, quaecunque utilia, ad gloriam „scilicet Dei, & ad Electorum salutem promovendam pertinentia, ea faciamus. Cer- „tum verò est, nullo teneri praecepto Pastores, ut potiùs uno, quàm alio tempore „baptizent, sicut in lege, octavo die mandabatur circumcisio. Regnum enim Dei non „venit cum observatione talis scilicet temporis & sexus, similiumque circumstantia- „rum, quales in lege Dei leguntur. Neque Baptismi dilationem, aut etiam privatio- „nem posse fraudi esse infantibus, piè & scitè docent. Sed propterea non eunt infi- „cias, quin fraudi sit ipsi Ministro, si cùm potest legitimè baptizare, id vel ex „negligentia, vel ex contemtu non faciat. Probamus igitur Dominorum Ministrorum „responsionem, eo quo nos intelligimus, & quo intelligi ab ipsis non dubitamus, modo „intellectam. Et si enim spuriis simpliciter denegari Baptismus non possit; non esse „tamen baptizandos, si à parentibus impoenitentibus praesententur. Neque etiam „id honestum aut utile in Ecclesia. Ac licèt per alios pios viros tales spurii offeran- „tur baptizandi, praestare tamen, ut differatur Baptismus, dum parentes resipiscant, „quàm ut statim baptizentur: modò tandem id fiat, antequam infantes moriantur, „non propter illorum, sed propter Pastorum salutem, ne scilicet praeceptum de obsi- „gnandis & consecrandis Deo infantibus, contemsisse videantur.

Cum hâc determinatione consentit Altingius theologus Heidelbergensis, & post occupatam ab hostibus Heidelbergam Groninganus in theolog. Problematicâ Groning. loco 14. probl. 13. *Interim*, inquit *nec simpliciter admitti debent Spurii ad Baptismum, saltem in Ecclesiâ bene constitutâ, ante poenitentiam & reconciliationem Parentum cum Ecclesiâ*. Et adfert *ibid.* duas rationes: quae videri possunt. Unde constat quam infeliciter Becanus ex arreptis aut quaesitis fabellis aphorismos doctrinae Calvinistarum fabricârit. Ubi Aphorism. 22. sic canit Poëta: *Qui autem ex thoro illegitimo nascuntur aeternae damnationi & perditioni obnoxii sunt, nec ad Baptismum admittendi.* Titulus libelli magnificè praescribit aphorismos illos, *ex Calvinistarum libris, dictis, factis esse collectos.* Sed ubi sunt illi libri utopici? ubi dicta & facta? Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando? Anno, inquit, 1589. „die 11. Martii habita est Synodus Calvinistarum Vilnae, in quâ publicè decretum „est, *ne quis parvulos illegitimè natos baptizare audeat.* Hic nihil comparet [pag. 653] „de aeternâ damnatione spuriorum. Quod ad jactatum Synodi decretum, an acta Synodi illius vidit? an ipsi Reformati aut aliquis Reformatus in totâ Poloniâ tale quid vel verbulo unquam indicavit? Sed testem suum laudat *Adrianum Jungium*

Lib.

Lib. 3. *de Doctrinà, & Moribus euangelicorum?* An hic sociennus ejus est Calvinista? Minimè. Et juratus eorum hostis & mendaciorum ac calumniarum in illos hamaxarius. Quomodo ergo ejus unius adducto testimonio, praestat quod in titulo promiserat, *Ex Calvinistarum libris, dictis, factis collecti?* Opponimus hic communem doctrinam & praxim dictorum ipsi Calvinistarum. Et vel unum ex iis probatum Scriptorem, immo vel unam particularem Ecclesiam ostendi velim, quae Baptismum iis negandum statuat. Ordinem & modum, Baptismum iis, aliisque, ritè & cum aedificatione conferendi nonnunquam in deliberationem venire, & à prudentibus Theologis determinari, ex iis quae modo dicta sunt, concedo. Sed inde non magis concludi debet negatio Baptismi, multo minus aeternae salutis, quam ex *Canonibus veterum & intermediorum Conciliorum* (apud *Photium*, & *Barthol. Caranzam*) quibus circa tempus, modum, ordinem Baptismi, & Coenae aliqua determinantur, negatio Baptismi, Coenae, aeternaeque salutis colligitur. Modo constet Parentes talium infantum, aut alterutrum Parentem esse foederatum (nam Gentilium, Judaeorum, &c. infantes sive legitimè sive illegitimè nati non baptizantur) & non negligatur eorundem aut ejus conversio ac cum Ecclesiâ reconciliatio; & sive ea obtineatur, sive non obtineatur, cura educationis in fide christianâ, (quantum fieri potest) privato alicui fideli, aut Ecclesiae demandetur: non videmus, eos magis arcendos à Baptismo, quam Judeorum sine resipiscentiâ idolis servientium, aut moribus corruptorum (quales describuntur *Ezechiel* 16. *Jerem.* 2. 3. 4. 2. *Reg.* 17.) à circumcisione. Erant enim & dicebantur nihilominus infantes eorum Dei filii *Ezech.* 16. *v.* 21. Similiter & hodie infantes illegitimè nati peccatum illud Parentum suorum non praestabunt, in foro interiori, aut in exteriori Ecclesiae: ut phrasi Pontificiâ hic utar. Huic fabulae de Decreto synodali „Calvinistarum, addit Becanus & alteram multo magis fabulosam. In Palatinatu, „inquit, anno 1587. articuli quidam Calvinisticae reformationis disseminati sunt, „quorum secundus habebat haec verba: *Infantes qui ex illegitimo thoro nascuntur „aeternae perditionis damnationi obnoxii sunt, nec per baptismum juvari possunt.* Ubi sunt isti articuli? qui illos conscripserunt? quâ autoritate? quâ occasione? quo effectu? quinam & ubi istos disseminârunt? An putabat Lojolita sibi convenire apud Nostros illud olim tributum Pythagorae, αὐτὸς ἔφα? Cur non cogitabat potius Lojolitis, praesertim ad quartum professionis gradum jam evectis, adaptari posse illud, quod Wiclefus olim adaptatum dicebat [pag. 654] Minoritis: *Tenet argumentum in materiâ & formâ, Hic frater est: Ergo mendax.*

Sed misso Becano, audiamus ejusdem societatis in provinciâ Belgicâ consecraneum Henricum Fitz Simonem Dublinensem Hybernum, qui Lib. 2. Britannomachiae Ministrorum cap. 7. pag. 337. ait animi se pendere, cur *Puritani synodalibus aliquot decretis tantopere adversentur spuriis.* Index sic habet: *Spuriis desperandum de salute per reformationem.* Sed quibus testibus, quibus documentis haec Reformatis imponuntur? Nulli testes in margine annotantur praeter *Becanum Aphor.* 22. & *Jungium* à Becano citatum *Lib.* 3. *de Doctrin. & Moribus Euangelicor.* En fidem & judicium Lojolitae. Becanus *Calvinistas* in genere designârat: & in specie applicârat Polonis ac Palatinis. Hic substituit Puritanos seu Calvino-Puritanos in Angliâ (talis enim libri titulus, *Britannomachiae Ministrorum*). Becanus unicam Synodum Vilnensem in Lithuaniâ, fide scil. Adr. Jungii, in scenam Mercurialem produxerat: Sed Hen. Fitz Simon substituit *aliquot synodalia decreta.* Hoc nec Becanus nec Jungius, ex

ex quorum fontibus rivulum hunc suum deduxerat, illi praeformârant. Quales sunt illae Synodi in Angliâ? quae ipsarum decreta? quando, ubi, per quos, quâ occasione conditâ? si typis edita indicet, ubi? per quem? ostendat nobis exemplar. Sin MSS. indicet, an autographa sint, an apographa; ubi servata, unde accepta? Sed sufficiet sociis, si modo catholici ipsorum ipsis credant: uti olim *Franciscus Costerus* Jesuita mendaciorum & fabularum sator foecundissimus in Epistolâ suâ ad Ill. & praepot. foederati Belgii Ordines scribebat. Quae Epistola postea typis edita, & dignè excepta fuit ab eximio Belgarum Theologo Wernero Helmichio Ultrajectino tit. *Gladii Goliath*. Praeter accrescentiam fabulae Becanicae per alluviem, adjicere videtur Fitz Simon aliquam quasi demonstrationis umbram; cum dubitans interrogat? An ex verbis solis (quae instar oracula ipsis) Calvini, dicentis: „*Merito quaeris, an idololatrarum, & excommunicatorum liberos, donec resipiscant parentes, ad baptismum admittere liceat?*" Sed quid hoc ad spurios? Non enim eadem ratio est peccati luxuriae, sine quo non generatur spurius, & peccati idololatriae; nec utriusque eadem ratio, quae excommunicationis: siquidem externam & explicitam Ecclesiae communionem respicias. Actus luxuriae impudicae posset esse transiens; sed idololatria, ante resipiscentiam, est permanens quasi professio corruptelae in cultu divino; & semper idololatra saltem plerumque est talis, qui extra omnem communionem orthodoxae ecclesiae vivit. Non mirum ergo si de eorum liberis quaeratur. Multo minus mirum, si de liberis excommunicatorum: de quibus & nos infrâ quaeremus. Nec haereticum nec absurdum est quaerere,& sapientes atque exercitatos consulere. Quam infinitis quaesitis, & dubiis, [pag. 655] speciatim super administratione sacramentorum, scatent *Libri ipsorum rituales*, *Casuistici*, *Canonistici*, *Scholastici*. Quot scrupuli oriantur & inveniantur super celebratione missarum disces ex *Resolutorio dubiorum Joh. à Lapide*, quod anno 1508. Parisiis excusum est in 8. (quale exemplar habeo); & postea Venetiis 1516. Constantiae 1596. Patavii 1599.; Praeterea ex *Praemissis* quibusdam *Missalis reformati*, & ex *Gavanti Thesauro sacrorum Rituum tom.* 1. *seu Commentariis ad rubricas Missalis*. Sed cur Fitz-Simon non adscribebat responsum Calvini; si novellis de ministromachiâ & de placitis Calvinistarum Catholicos suos oblectare voluisset. Quaesitum illud meritò propositum, ad ulteriorem animi culturam & certitudinem, de quo & antiquis & recentioribus minus exercitatis dubitatum fuit, non fuit dogma illius quaerentis & discere cupientis, multo minus Theologi illius, qui consulitur; nedum omnium Theologorum & Ecclesiarum in ejusdem religionis communione viventium. Quid Calvinus, omnesque Reformati communiter sentiant de liberis idololatrarum, supra declaratum est. Sed è diverticulo in viam. Sufficit hac occasione ostendisse, quâ conscientiâ rhapsodiae illae *Becani*, *Fitz Simonis*, *Jungii*, *Lindani*, *Feuardentii*, *Jurgevicii*, conscriptae sint, & ex prioribus absque examine & Autorum inspectione à posterioribus descriptae, & porro, quamdiu durat regnum illud Antichristi & mendacii, describendae.

X. *Quaest. An ii, qui ipsi ignorant, aut de quibus dubitatur, aut probabiliter sciri nequit, an baptizati sint, quales praesertim expositilii, sint baptizandi. Resp.* In genere in antiquâ Ecclesiâ, de talibus in affirm. partem determinatum fuit. Ita enim habet Canon apud Harmenopulum in Epitome canonum sect. 5. tit. 1. §. 11. *Infantes, qui neque notitiam, neque testimonia accepti Baptismi habent, baptizantor.* Ubi citatur *Can.* 83. *Concil. Constantinopolit. in Trullo, & Can.* 7. *Concil. Carthagin.*

gin. Summa ejusdem canonis ita refertur à *Photio in Nomocanone tit*. 4. *cap*. 5. Ut baptizentur, qui ignorant, an baptizati sint. Ubi citatur *Concil*. 6. *Can*. 84. & *Concil. Carthagin*. 74. Consentit Matth. Martinius de foederis, &c. signaculis tract. 4. cap. 17. De expositiis sic distinguimus. Si reperiantur in terris infidelium, non video cur praesumendum sit, esse baptizatos. Sin in confinibus, aut in iis terris, ubi fideles infidelibus permixti; non video, quae ratio libram in negantem potius quam affirmantem inclinare debeat. Sed si in terris nonnisi à Christianismo habitatis; puto baptizandos esse: nisi scedulâ appositâ indicatum sit, eos esse baptizatos.

XI. *Quaest. An furiosi & amentes baptizandi? Resp. Scholastici ad* 3. *qu*. 68. *art*. 12. cum Thomâ communiter sic determinant: si à nativitate tales fuerint, nec habent dilucida intervalla, *Aff*. Hos sequuntur Casuistae. Quibus [pag. 656] non repugnamus, siquidem sint liberi foederatorum, nec constet eos in infantiâ baptizatos, ac in tali amentiae gradu constituti sint, ut conceptus per compositionem, divisionem, discursum de rebus humanis aut de divinis formare nequeant. Illi ergo habendi sunt instar infantum foederatorum. De illis, qui post usum rationis, in casu vulnerum capitis, aut propinati pharmaci, aliove modo plane amentes facti sunt, sic distinguunt: si ante amentiam petierit ac voluerit, *Aff*. sin secus, *Neg*. *Ledesma in Opere de Sacramentis (Theologiam moralem* appellat interpres, qui ex hispanico idiomate in latinum transtulit) *tract*. 2. *cap*. 8. uberius sic explicat: „Quod „qui voluerunt, judicandi sunt secundum statum in quo fuerunt in ultimo temporis „articulo, quo rationis usum habuerunt: nam si in illo ultimo articulo Baptismum „petierint, & attritionem reliquasque dispositiones ad ipsum necessarias habuerint, „sunt baptizandi, etiam in amentiâ (paulo ante dixerat, *etiam in furiâ & amentiâ „constituti, etiamsi actu contradicant*) constituti: alias non; quia hic, ultimus arti„culus usus rationis reputatur, & est velut ultimus articulus vitae naturalis ipsorum, „& hujusmodi voluntas semper perseverat, donec ab ipsis ad se reversis revocata „fuerit." Sed hanc curiosam determinationem, ex sola falsâ hypothesi de absolutâ Baptismi necessitate, ejusque efficaciâ in tollendo peccato originali, enatam, malumus Autoribus relinquere. Quod ad priorem casum de amentibus à nativitate, modo descriptis, quamvis Baptismo eorum non repugnem, Autor tamen esse nolim, ut publicè in Ecclesiâ conferatur, ad servandum decorum, & evitandum scandalum pusillorum, & ludibrium hostium aut alienorum. De distinctione amentium alibi pluribus egimus in 2. *Part. sel. Dispp. tit. de Statu Electorum ante conversionem, in Append*. Quae etiam in hâc quaestione de Baptismo, usum suum habet.

XII. *Quaest. An adulti, non consentientes, & Parentum invitorum infantes sint baptizandi? Resp*. De adultis communiter negant Pontificii. Sunt tamen qui distinguunt dissensum in contrarium, negativum, privativum. Sic *Guliermus in* 4. *disp*. 4. & cum eo *Themesvar in Rosario in voce Baptismus* §. 35. Qui non obstante dissensu privativo, putat baptizandum. Idem de dissensu negativo; si modo dissentiens habeat consensum virtualem. De invitis Parentibus distinguunt. Sunt enim vel fideles, vel infideles. Et hi rursum vel Apostatae, qui baptizati à Christianismo defecerunt ad Judaismum, aut Gentilismum, aut Mahummedismum: vel perpetui infideles usque in hunc diem. Quos rursum distinguunt in subjectos Principibus Christianis, & liberos ab omni jurisdictione Christianorum immunes. Denique subjecti

jecti Christianis sunt vel politicè tantum subjecti; vel etiam serviliter. De Apostatis sententia affirmans apud illos communis est, teste *Becano part.* 3. *Theol. Scholast. tract.* 2. *cap.* 10. *quaest.* 7. Sed. velim videre rationes ex Scripturâ. De filiis infidelium qui politice subsunt [pag. 657] Christianis, ibidem negat & solidè defendit: sed de subditis serviliter, concedit: idque absque Scripturâ. *Azorius tom.* 1. *lib.* 8. *theol mor. c.* 25. sic limitat, si parentes longè absint. *Thomas* à Jesu lib. 5. de conversione Gentium part. 1 dub. 6. si non longè absint, consensum eorum petendum esse.

XIII. *Quaest. An Haereticorum, Apostatarum, Idololatrarum, Infidelium seu Christianorum perstantium in suâ infidelitate? Resp.* Aut illi nolunt infantes suos baptizari, aut volunt & petunt, aut alii aliqui volunt & petunt. Si nolunt, jam negandum est juxta determinationem quaest. II. Rationes à *Becano loco* modo *cit.* contra Baptismum liberorum invitis Parentibus infidelibus desumtae ab injustitiâ & sacrilegio in profanatione Baptismi commisso huc applicari possint. Justitia requirit, ut sua cuique possessio relinquatur. Jam vero liberi juxta *Jureconsultos* sunt bona & possessio Parentum: quod convenit cum Psal. 127. v. 3.4. *possessio Jehovae* (hoc est à Jehova) sunt *silii; merces est fructus ventris. Ut. sagittae ad manum robusti*, &c. Sacrilegium & profanatio signi foederalis Baptismi scil. committitur, cum confertur iis, qui foederati nec fuerunt, nec sunt, nec de post facto futuri sunt, quippe in Gentilismo, aut Judaismo educandi. Quod si Parentes vellent eos baptizari, (quod non est probabile) & ipsi nihilominus perstarent in suo Judaismo, aut Gentilismo; & liberos retinerent in suâ potestate à se in infidelitate educandos, jam non video quando conveniat cum textibus illis Scripturae, unde infantum foederatorum participatio foederis & signi foederalis, Baptismi scil. accersi solet, *Ero Deus tuus & seminis tui*, Genes. 17. *Vobis & liberis vestris*, &c. Actor. 2. *Liberi vestri essent immundi, nunc autem sunt sancti*, 1 Cor. 7. Si denique fideles aliqui aut fidelis aliquis sive cognatus, agnatus, sive alienus velit invitis Parentibus, jam difficultas eodem redit. Quae enim justitia, si fidelis bona aliqua mobilia aut immobilia, invitis legitimis eorum Dominis & Possessoribus in suam potestatem redigat, & de iis tanquam de suis disponat. Jam fiat argumentum à minori ad majus.

Sed quaerat quis, si infans inter servatos in bello abductus, aut à barbaro hoste Christianis venditus sit, ita ut Parentes ignorentur in alium fortè orbem delati, nec voluntas aut noluntas eorum cognosci queat; aut si sciri non possit, an sint in vivis, immo certum sit eos obiisse: an non esset baptizandus, si modo Christiani, in quorum potestate nunc est, pro ejusdem educatione spondeant. Eadem fere quaestio à Belgicis Ecclesiis in Indiâ Orientali in Belgium transmissa, proposita fuit celebri *Synodo Dordracenae* anno 1618. ubi non paucis suffragiis affirmantibus, in negantem potioribus conclusum est, *Sess.* 19. In quâ sententia etiamnum ut cer'iore & tutiore acquiesco: sicuti tunc temporis unà cum Deputatis Zuydhollandis, cum in suffragia iretur eam scripto [pag. 658] comprehensam Synodo legendam exhibuimus. Quam non pigebit hic inserere.

Judicium

Judicium Zuydhollandorum.

Quaeritur,

„*An pueri ex Parentibus Ethnicis nati, & jam à Christianis adsciti in suas familias, sint baptizandi, si qui eos afferunt baptizandos, fide-jubeant se eos in religione Christiana educaturos aut educandos curaturos.*"

Resp.

„Praesupponimus quaeri de Pueris qui aut propter aetatem autignorantiam linguae non possunt ullam fidei professionem edere: & respondemus, cum Baptismus sit sigillum foederis, ideoque ad liberos Fidelium tantum pertineat, non esse Ethnicorum liberos baptizandos nisi ante doceantur fidei professionem facere: Neque ulla earum rationum quae è Scriptura sacra adferuntur pro Baptismo Infantium è Fidelibus Parentibus natorum Act. 2. 39. *Vobis & liberis vestris facta est promissio* Rom. 11. 16. *Quod si delibatio sancta est, & massa, & si radix sancta, & rami.* 1 Cor. 7. 14. *Sanctificatus est n. Vir infidelis per Mulierem fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc a. sancti sunt;* nulla dicimus illarum locum habet in liberis Ethnicorum.

„Quin etiam perpetuus usus in Ecclesia Christiana refragatur, quae Ethnicorum liberos in catechumenorum ordine prius institutos nunquam nisi post professionem fidei ad Baptismum admisit.

„Neque pro ipsis facit, quod à Christianis in familias sint adsciti, Cum ne adoptio quidem quidquam in hac parte possit prodesse, promissio n. expresse semini Fidelium facta est, in quo adscititii aut adoptivi non possunt censeri ?

„Deniqne non videmus ullam necessitatem, cur in hac re quidpiam contra receptam doctrinam & consuetudinem debeat praesumi, cum neque prodesse ipsis Baptismus collatus, aut obesse negatus possit, nisi cum Papistis statuatur Baptismum aliquid conferre ex opere operato.

„Cum proximè praecedenti Sessione per Fratres Noorthollandos, quaestio de pueris Ethnicorum baptizandis, quibusdam circumstantiis fuerit vestita, & quidam particulares casus explicati: nim. agi non tantum de pueris, sed etiam iis qui aetatem habent: qui non modo non sint legitime adoptati à Christianis, sed etiam mancipiorum loco habeantur, ejicique è familia immo rursus venumdari possint, Itemque invitis parentibus & invitos nonnunquam violenter rapi. Confirmamur adhuc magis in sententia nostra, non [pag. 659] esse omnino baptizandos, nisi se proclives ad illud ostendant & aliquam saltem fidei confessionem fuerint edocti. Persuaderi n. non violente imperari vult religio Christiana: & non nisi scandala in familiis & Ecclesiis ab ejusmodi baptizationibus possunt exspectari.

„Neque nos movet in contrarium argumentum à quibusdam Fratribus adductum ex *Genes.* 17. *v.* 12. & 23. Non n. constat, quod tamen deberet constare, ut aliquid ex hoc loco pro parte affirmativa concludatur, infantes aliquot ab Abrahamo esse circumcisos, quorum non simul Parentes fuerint circumcisi: immo contrarium potius innuit versus ultimus. Et omnes viri domus illius tam vernaculi quam emptitii & alienigenae pariter circumcisi sunt. Ex quo apparet primum provecta aetate servos, deinde etiam si quos habuerunt isti infantes, fuisse circumcisos? Quare hic locus ad infantes Ethnicorum, qui neque ipsi volunt Baptismum sus-

„cipere,

„cipere, & qui liberos suos, si possent, essent impedituri, nequaquam potest appli-„cari. Quin immo cum *Exod.* 12. de alienigenis agitur circumcidendis, hoc expresse „additur, *si velint phase domino;* quod non pertinet nisi ad adultiores & quidem vo-„luntarie ad colonias ritusque Judaeorum concedentes: Quales non sunt Indi pueri „adulti, qui inviti detinentur & data occasione aufugiunt & nomen domini pro-„fanant.

„Si quis autem rationes asserentium scire aveat, suffragium Theologorum Mag-„nae Britanniae, cujus exemplum ab aliquo illorum mihi tunc communicatum & „inde à me descriptum, exhibeo:

Judicium Theologorum Magnae Britanniae, de quaestione.

„*An pueri à Parentibus infidelibus nati & jam à Christianis adsciti in suas „familias, sint baptizandi, si qui eos offerunt, fide-jubeant se eos in religione christi-„ana, educaturos aut educandos curaturos.*

„Id imprimis supponimus hosce pueros legitimè venisse in potestatem Christia-„norum, quo posito respondemus aliam esse rationem infantium qui nondum ad „usum rationis pervenerunt, aliam illorum qui jam capaces sunt disciplinae & in-„stitutionis Christianae. Si de infantibus sermo sit, ad officium Patris familias „pertinere putamus, ut eos offerat baptizandos, atque ad Ministri officium, ut obla-„tos baptizet, perinde ac si ex Christianis Parentibus nati fuissent. 1. *quandoqui-„dem* enim jam facta sunt membra ejus familiae, in quam adsciti sunt, nisi infideli „deterior esse velit, tenetur dominus *familiae illorum* bono tam spirituali quam „corporali prospicere. *Hoc idem* Abrahamo injunctum in praevio circumcisionis sa-„cramento *Genes.* 17. 12. 13. & 23. Ubi natus domi & emptus pecunia ex quibus-„cumque alienigenis [pag. 660] jubetur circumcidi. 2. *Quin etiam* cum tales in-„fantes speciali quadam providentia & misericordia divina è Paganismo evocati, „& intra Ecclesiae promoeria recepti, Minister non debet aliter judicare quam hanc „esse Dei voluntatem, ut spiritualium bonorum quae in Ecclesia habentur fiant „participes. 3. *Porro eodem* fere videri possunt Jure frui, quo nati in Ecclesia, „nam sic adscitum fuisse in familias Christianorum atque adeo in Ecclesiam, est „instar professionis, sicut & nasci in Ecclesia, unde & Jus foederatorum habere „censeantur. 4. *Adde parem* videri rationem horum atque expositiorum, quos ut „meminit *Augustinus Ep.* 23. virgines sacrae colligebant & baptizandos sistebant. „5. *Denique* Haereticorum filii cum subsint Ecclesiae ipsis invitis baptizantur. ergo „multo magis baptizandi parvuli. Vid. *Thom.* 2. 2. *q.* 10. *art.* 12. & *in* 3. *p.* 468. „*artic.* 10. Ethnicorum in potestatem Christianorum justè redacti. Ad hos quod „attinet qui idonei sunt ediscendi principiis fidei christianae, putamus esse cogni-tione horum principiorum primo imbuendos: quibus cognitis si assentiantur, atque sacramentum Baptismi serio expetant, absque omni scrupulo regeneratio-nis lavacro abluendos: si vero econtra doctrinae illis traditae refragentur, atque baptismo renitantur, tales neque à Dominis suis Ecclesiae offerendos, neque si offerantur ab Ecclesia baptizandos judicamus.

Balduinus Lib. 4. *cap.* 8. *cas.* 8. Iisdem fere rationibus infantes qui jure belli, ut per emtionem aut donationem, aut per captivitatem, aut quocunque alio modo legitimo,

legitimo, pars familiae Christianorum facti sunt, baptizandos censet. Addit, si parentes captivi fuerint, & fidem, tentatis omnibus, recipere nolint, *tunc invitis ipsis infantem* eripiendum & baptizandum; *quia non sunt amplius proprii Juris, sed unà cum infante redacti in nostram potestatem. Ibidem* perstringit Calvinianos nominatim *Bezam in Quaest. & Resp. qu.* 118. & 20. hoc negantem. Sed ex Scripturâ non probabitur per jura civilia de libertate, de servitute, de captivitate, de adoptione, de emtione, de societate, &c. quibus res acquiruntur, aut dominia transferuntur, acquiri aut amitti aliquod jus in spiritualibus, aut in iis, quae pertinent ad foedus gratiae.

XIV. *Quaest. An Infantes Parentum baptizatorum & generaliter Christianismum profitentium: aut etiam Reformatae religioni & Ecclesiae faventium, saltem ei non adversantium, sed communioni Ecclesiae per fidei confessionem & Coenae participationem non insitorum, sint baptizandi? Resp.* Peccatum omissionis in neglectu Coenae dominicae nec approbo, nec extenuo. Nec probo promiscuum Baptismum quorumvis infantum in Ecclesiâ oblatorum sine ullâ praeeunte cognitione Parentum, qui & quales sint: praesertim in emporiis; ad quae Judaei, Muhammedistae aliique infideles, libertino-Enthusiastae, Epicureo-athei, infidelibus seu achristianis similes, si non in doctrina aut vitâ [pag. 661] aut utrâque longè illis deteriores. Requiritur ergo, ut attendatur, quantum fieri potest, ad Parentes; & debitus ad hoc ordo constituator: atque ita certâ fide (certitudinem moralem intelligo) Minister ad baptizandum accedat. Infidelium enim, aliorumque ipsis proximorum infantes baptizandos, supra negatum fuit. Quod cum in hac nostrâ, & bene constitutis Ecclesiis factum sit & fiat: non dubito, quin moderatis ingeniis, quos scrupulus circa Baptismi in Ecclesiis Belgicis administrationem promiscuam (quam ita appellabant) antehac torsit, satisfactum esse debeat. Distingui debet inter ordinem in Ecclesiis nostris constitutum, & servari solitum: & inter factum aliquod aut facta particularia per negligentiam, aut imperitiam, aut praeoccupationem Ministri alicujus ab ordine recedentia. Facta & ἀταξίας particulares, si quas alicubi observarint, non tenemur praestare, nec intendimus defendere; sed tantum communem ordinem Ecclesiarum. Qualis ille sit, cognosce ex *Constitut. Ecclesiasticis Synodi Nationalis* anno 1619. *artic.* 57. 60. ut Patres ipsi offerant suos, & Susceptores seu Compatres & Commatres non adsciscant, nisi orthodoxae Religioni addictos & vitâ probos: ut nomina baptizatorum, Parentum, & Testium, in Librum referantur. Adde quaestiones secundum Liturgiae Belgicae praescriptum Parentibus & Testibus proponendas. Varia item synodorum decreta, qualia *Synodi Zuydholl. Schiedamensis* anno 1588. *artic.* 19. & *Dordrac.* anno 1590. *artic.* 21. ut Baptismus administretur ante dimissam concionem. *Syn. Nationalis Middelb. qu. part.* 57. ut Parentes oblaturi Infantes ad Baptismum prius compellent Ministros. *Synod. Zuydholland. Goudanae* 1620. *artic.* 71. Ut Parentes personaliter adsint in Baptismo infantum suorum: & ne Infantes oblati ab Obstetricibus baptizentur, nisi Ministri prius certi sint esse Infantes foederatos. His adde, quae habet *A Lasco in Liturgia seu in Agendario Ecclesiar. peregrinarum in Angliâ pag.* 117. in formâ administr. Baptismi; & Ecclesia Galliçana in Synodo Nationali Pictaviensi anno 1550. inter particular. artic. 3. ubi statuit Papistarum infantes etiam oblatos à Reformatis susceptoribus non esse baptizandos *nisi Pater, aut illo defuncto Mater potestati suae renuntiet, eamque in susceptorem transferat, promittens se toleraturum aut tolaraturam, ut infans in*

reli-

religione Reformatâ instituatur. Idem fere & strictius, determinat *Beza* quaest. & resp. part. 2. qu. 134. Ex omnibus illis aliisque Statutis topicis, ut & moribus particularium Ecclesiarum (quae hic ad examen non revocamus) hoc saltem colligi potest, absque aliquo ordine, attentione, discretione, reverentiâ, praeeunte aut concomitante cognitione quibusvis Infantibus quorumvis Parentum Baptismum in Ecclesiis Reformatis non conferri, sed tantum Infantibus foederatorum. Quod autem quidam externum hoc foedus nimis coarctatum velint, & omnes Christianos doctrinâ aut moribus ἀτάκτους, ab ejus communione [pag. 662] simpliciter exclusos censent; ita ut sola Membra Ecclesiae (apud nos sic dicta) quae in antiquâ Ecclesiâ *Fideles* dicebantur, ab Auditoribus, Catechumenis, Competentibus, Excommunicatis distincti, privilegio Baptismi Infantibus suis conferendi gaudere deberent: illud utique probare non possumus. Argumenta sententiae nostrae non ducimus ex *Matth.* 3. *Marc.* 1. & *Actor.* 2. ubi magna multitudo baptizata dicitur: ita ut non potuerint singuli ita strictè examinari. Ibi enim agitur de adultis; hic quaeritur de infantibus: ibi agitur de Judaeis, qui procul dubio, externe foederati erant, & circumcisi; hic quaeritur de Parentibus Infantum, quorum foederatio externa ignorari dicitur: ibi exserta fit mentio *confessionis peccatorum Matth.* 3. *v.* 6. & compunctionis, &c. *Actor.* 2. *v.* 37. hic praetenditur ignorari aut dubitari an aliqua vel minima fidei ac resipiscentiae professio sit in Parentibus. Dimittimus ergo haec argumenta pro baptismo quorumvis absque praeeunte singulorum Parentum cognitione aut examine, an sint externi foederis aliquâ ratione participes. Sed inhaeremus argumentis illis, quae communiter à Nostris adferuntur contra Anabaptistas super Baptismo eorum qui in errante aut idololatricâ Ecclesiâ baptizati sunt: de quâ Ecclesiâ peremtoriè dici non possit quod Deus dederit illi libellum repudii, & quod nullo modo sit populus Dei: juxta *Jesa.* 50. *v.* 1. *Hos.* 2. *v.* 1. *Ezech.* 16. *v.* 21. *Matth.* 19. *v.* 14. Quod ad parentes moribus profanos, aut excommunicatos: de iis proximè seqq. *Quaest.* agemus.

XV. *Quaest. An Infantes Parentum doctrinâ Orthodoxorum, aut insuper in externâ Ecclesiae communione constitutorum; sed moribus improborum? Resp. Calvinus in Epistolis p.* 175. (edit. Genev. in fol. anno 1617.) *Epistol. ad Farellum*, quae est 136. tales adfert rationes, ex quibus videretur concludi abstinendum potius esse à tali baptismo. Inter alia haec ejus verba. *Certè, quae Ecclesiae communione indigna est, multo minus potest aliis patefacere in eam aditum.* Nos tamen si alteruter Parentum per Baptismum, per verae doctrinae approbationem etiam per admissionem ad communionem eucharistiae, quamvis nunc sorte abstentus aut suspensus, inter externè Foederatos numeretur: non videmus, siquidem ipse velit Infantem suum baptizari, cur magis negandus sit Baptismus, quam olim improborum Israelitarum liberis negata fuit circumcisio. Quales autem plerisque illi fuerint, ex concionibus Prophetarum *Iesa.* 1. *Ierem.* 1—7. *Hezech.* 2—4. & 9. &c. *Hose.* 4. *Mich.* 2—7. colligitur. Et quidni aliquo modo huc applicetur illud 2. *Timoth.* 2. *v.* 13. cum *Rom.* 3. *v.* 3. De excommunicatis sequ. quaest.

XVI. *Quaest. An Liberi Excommunicatorum? Resp.* ad quaestionem hanc in genere ita propositam variè respondetur. *Altingius in Theol. Problematicae* anno 1662. editâ *pag.* 661. simpliciter Affirmat *Daneus in Comment. ad* [pag. 663] 1 *Timoth.* 5. ubi de excommunicatione *quaest.* 7. fatetur dubiam & agitatam hanc quaestionem fuisse, in quâ in diversas alii ab aliis sententias iverunt: nihilominus in partem af-

 firmantem

firmantem absque ullâ distinctione videtur, consedere, secutus *Augustinum*, quem *ibid.* citat *Lib.* 2. *de Adulter. conjugiis*, & *Lib. c. Parmenian.* Sed cum mox *ibid.* Lectorem amendet ad *Calvinum Epist.* 136. & *Bezam Epist.* 10. hanc quaestionem tractantes; quorum alter negat, alter distinguit: non est probabile, eum de quibusvis Excommunicatis simpliciter haec voluisse affirmare. *Beza epist.* 10. distinguit Excommunicatos, qui manent in Ecclesiâ, ab illis, qui ut manifesti Apostatae veritatem oppugnant. Priorum liberos baptizandos dicit, posteriorum minimè. *Hermannus Ravenspergerus* in Scholâ Herbornensi, postea in Steinfurtensi, postremo in Acad. Groninganâ Theologiae Professor in *Florilegio Dispp.* anno 1612. edito in 4. *pag.* 177. eandem distinctionem Excommunicatorum cum & ex (uti opinor) *Beza* inculcat, & posteriorum liberos à Baptismo arcendos statuit. *Calvinus Epistol.* 136. *ibid.* à *Daneo* cit. quae est ad *Farellum*, cum Farello *Epist. ibid.* proximè praecedente, strenuè negat filiolam Patris Papistae, & Matris quae à reformatâ religione ad Papatum defecerat, quamvis Avia materna Baptismum ejus ab Ecclesiâ Neocomensi peterit, baptizandam. Ratione hâc usus, quod Avia pro baptizandae educatione non sponderet, immo & jure sponsionis excidisset: quippe quae ipsa, si viguisset disciplina, excommunicanda fuisset. Hinc nihil aliud colligi potest, quam Calvinum sentire, liberis jure excommunicandorum sponsorum, quamvis de facto non sint excommunicati, Baptismum non esse conferendum. Ecclesia Scotica *in Constitut. ecclesiast.* absque ulla distinctione negat. Constitutiones illae anno 1560. à Synodo generali conscriptae, & à Concilio Regni tunc approbatae, anno 1621. typis editae sunt. Ibi *cap. seu tit.* 7. Infantes post excommunicationem nati negantur admittendi, ante resipiscentiam Parentum; aut tantisper, dum ipsi adulti Baptismum petierint; aut Mater (non excommunicata scil.) aut quis proximorum amicorum, membrum Ecclesiae existens eundem obtulerit, detestans & condemnans iniquitatem & contemtum impoenitentis. Anticipatio ibidem subjicitur: non debere hoc videri alicui severum nimis: *consideret, sacramenta pertinere ad fideles & semen eorum.* Sed tales *qui*, &c. *obstinatè remanent in suâ iniquitate, non possunt censeri fideles.*

Ecclesias reformatas & Theologos in Galliâ difficultatem aliquam hic invenisse ideoque non absolutè affirmasse aut negasse, sed pro varietate particularium circumstantiarum consuluisse, patet tum ex iis quae anno 1550. in Synodo Pictaviensi supra cit. de Infantibus Papistarum (qui infra Excommunicatos apostatas deprimendi non sunt); tum ex iis quae adducit Spanhemius in Epistol. ad Math. Cotterium pag. 66. *Administrationem sacramentorum* [pag. 664] *nosti nec universalem esse, nec sine exceptione communem.* Ad *liberos*, enim, *Foederatorum disertè restringitur* administratio sacramentorum. *Et nostri in disciplinâ Ecclesiarum Gallicar. cap.* XI. *de Baptismo cautelas multas adhibitas à prudentiss. Synodis vestris*, &c. *Infantes natos ex Parentibus Romanae Ecclesiae addictis, vel ex Excommunicatis, non posse recipi ad Baptismum Ecclesiarum reformatarum, quamvis offerantur, à Susceptoribus fidelibus, nisi Parens vel uterque vel alteruter altero exstincto consentiant & id petant, promittantque se permissuros, ut educetur Infans in verâ religione.* Haec ita Spanhemius, praesumtae gratiae universalis favorem, ex promiscuo quorumvis Baptismo frustra quaesitum, dissipaturus. Quae conditio adjecta ferè similis videri posset isti vulgatae: Ubi digito coelum tetigeris, hoc vel illud tibi dabo, aut praestabo. Quando & ubi Excommunicati pertinaciter in illo statu persistentes (nam de inclinantibus

ad

ad poenitentiam, aut de quibus melior saltem aliqua spes concipi posset, aliter statuendum censeo) petierunt Infantes suos baptizari, atque unà jus suum in educatione liberorum verâ religione, aliis verè piis & fidelibus cesserunt? *Calvinus in Epistola.* 136. supra *cit.* non poterat admissionem Infantis ad Baptismum, ab Aviâ postulatum probare: quod quamvis de voluntate & promissione aviae constaret, non tamen de jure & potestate Infantem Patris Papistae, & Matris ad Papismum apostaticae in religione reformatâ educandi. Videmus ergo non in genere & absolute, sed cum adhibitis distinctionibus & cautelis ab Ecclesiis & Theologis Gallicis, aliquorum, quos forte nunquam offerri contingit, Baptismum aegre concedi. Cum quibus consentiunt Ecclesiae Belgicae in *Synod. Nationali Dordrac* anno 1578. *Qu. partic.* 27. & *Provinciali Holland. Dordrac.* anno 1574. *Quaest. partic.* 9. De Liberis Erronum istorum, (quos vulgo Cingaros, Aegyptios, Ethnicos appellant, & quorum descriptionem damus in 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Gentilismo* non nisi sub eâdem conditione tum in Galliâ (referente *Spanhemio loc. cit.*) tum in *Sydodis Zuydholl. Goudanâ* anno 1620. *artic.* 71. & *Roterodamensi* anno 1621. *artic.* 43. Ubi haec conditio, sed ferè impossibilis, requiritur: „si certi sint baptizantes, Parentes earum baptizatos esse; „& ut prudenter ac cautè hic agatur: quandoquidem dicti Errones pluries quam se„mel Infantes suos baptizandos offerunt, ut honoraria baptismalia extrudant." Jam quaero, unde baptizantes certi esse queant? an ex planorum & improborum istorum hominum affirmatione? Qui in nullâ causâ testabiles esse debebant: quomodo ergo in propriâ & lucratoria? Praeter has paene inextricabiles difficultates, est & alia, quae mihi scrupulum & trepidationem non rarò injecit: ut maluerim talem occasionem mihi nunquam objici; & si aliquando objiceretur, in alia Ecclesiâ & ab aliis Ministris potius negari, aut concedi; quam in nostrâ, & à me. Quaeris, quae sit illa difficultas? Cur Liberi simplicium Gentilium ignorantiâ [pag. 665] purae negationis laborantium, & honestè ac civiliter viventium, aeque baptizandi non sint; ac Excommunicatorum à fide ἀποστησάντων ad Judaismum, aut Atheismum, aut Libertino-enthusiasmum, aut Socinismum; &, quod pejus est, veritatem (de trinitate, de Christo θεανθρώπῳ mediatore, &c.) blasphemantium: si modo Susceptores Christiani eos offerrent, & pro educatione sponderent? Et cur non obstante tali sponsione, celebris *Synodus Dordracena* anno 1618. *sess.*. 18. & 19. decreverit Gentilium liberos non esse baptizandos, nisi ad aliquam aetatem pervenerint, & ipsi baptizari voluerint? Summa summarum huc redit. An sponsio Fidelium & piorum Susceptorum sit fundamentum legitimi istius paedo-baptismi; quo scil. posito ponitur, & quo ablato aufertur? Si affirmetur, ex quibus Scripturis probatur, analogum & succedaneum confoederationis & incorporationis in populo Dei saltem externae, sive requisitum sive signum esse, Sponsores Christianos, & cautionem educationis in fide? Et hoc dato: quid faciendum illis tum Gentilium tum Excommunicatorum Liberis, quando Sponsores desunt; aut si aliqui sint, quando Ministris nec certò nec probabiliter constare potest, iis & fidem, & potestatem, & potentiam adesse talem cautionem praestandi?

Ut tandem dicamus, si quid in hoc casu dici possit, praemissis distinctionibus, sequentes formamus conclusiones. 1. *concl.* Infantes Excommunicatorum sunt nati vel ante vel post excommunicationem. De istis hic propriè quaeritur, & seqq. conclusionibus determinabitur. De illis, siquidem offerantur ab Avo aut Aviâ, & alter Excommunicatorum permittat; conceditur. Ex Pontificiis nonnemo mihi lectus (si bene

ne memini) asserit invitis Excommunicatis aut apostatis Infantes posse eripi & baptizari: idque ex hoc fundamento, quod ipsi olim baptizati fuerint, & per ingressum in Ecclesiam, eidem subjecti. Hinc ergo jus Ecclesiae in eorundem Infantes. Sed si totaliter & finaliter, secundum ipsos, omnis interior & salutaris gratiâ intercidi potest quomodo exterior, communio per Baptismum inchoata nunquam intercidi posset? An ergo character indelebilis, quem à Baptismo impressum dicunt, migrabit de subjecto in subjectum, de Patre in Liberos? Affinis aliquo modo haec opinio determinationi *Concil. Trid. Sess.* 7. *can.* 14. quod in infantiâ baptizatus, quando ad annos discretionis pervenit, ab Ecclesiâ cogi potest ad observantiam fidei & legis Christianae. Nec longè abludunt, exceptiones illae, de baptizandis Infantibus infidelium non obstante repugnantiâ Parentum. Vide exceptiones illas collectas à *Basseo in Floribus*, &c. *tit. Baptismus* III. §. 6. Sed quidquid sit, nos neminem adultum invitum à Magistratu, multo minus ab Ecclesiâ violenter compellendum putamus ad cultum Dei quod ad perceptionem sacramentorum sive in se sive in liberis suis profitendum & exercendum. De quo infra *Lib.* 4. *tit. de Libertate Conscientiae.* II. *concl.* De Infantibus ex [pag. 666] utroque Parente excommunicato natis, alteruter vult (uti praesupponitur) saltem permittit, ut ad baptismum offeratur, sic distinguendum. Sunt enim, aut est alteruter, qui Baptismum petiturus, saltem ei non repugnaturus ponitur, aut propter mores, aut propter apostasiam à fide, aut propter utraque excommunicatus. Secundi & tertii generis rursum pertinaciter apostasiam profitetur, & fidem Christi, ipsam trinitatem, Christum Mediatorem &c. blasphemat aut plane Atheum practicum aut Epicureum agit. Quomodo talis dicatur esse in foedere: nondum video. Si excipiatur, quamvis ille non esset externè foederatus, tamen aut propter Avos, aut propter Majores suos foederatos posset judicari non plane alienus esse à foedere. Sed quid si sint ex Patribus, Avis, Proavis Gentilibus, aut Judaeis orti, & aliquamdiu fidem professi ad vomitum redeant: quod Mauris Muhammedistis, & Judaeis haut insolens esse, nôrunt Hispania & Lusitania? Ad majores si confugias, cur non Mamalucorum, & Janizerorum liberi aeque baptizandi: quorum Majores ut plurimum fuerunt Christiani? Si Neuserus Concionator in Palatinatu, & Joh. Ferberus civis Backnangensis in ducatu Wurtenbergico facti Muhammedistae (de quibus vide *Melchiorem Adamum in Vitis Theol. Germanor. in Stephano Gerlachio pag.* 810.) Nepotes Nepotum reliquissent, an illi baptizandi essent, quod ex Christianis quondam Majoribus, quamvis Apostatis, orti essent? Sin hic confugias ad Susceptores & Sponsores; quidni idem Gentilium, Turcarum, Judaeorum Infantibus applicetur.

De *primi generis* Excommunicatis, vix verisimile est eos Baptismum petituros, aut permissuros, ut alii petant, & pro Liberorum suorum educatione spondeant. Experientia enim docuit, tales plerumque ad apertos Ecclesiae hostes deficere, aut in solitudine suâ Atheâ atque Epicureâ aetatem transfigere. Jam vero supra ostensum est invitis Parentibus non esse Infantes baptizandos. Et dato aliquem fidelem ex Cognatis, aut Agnatis, aut alienis pro educatione velle spondere; manet nihilominus illud dubium à *Calvino Epist.* 136. motum, An & unde illi jus & potestatem educandi habeant? Et si consignatis tabulis jus illud probare quis posset, unde probatur, talem cautionem pro educatione esse analogum & aequivalens illi Rom. 11. v. 16. *si radix sancta, etiam rami.* Et Genes. 17. *Ero Deus tuus & seminis tui.* Actor. 2. *Vobis & Liberis*

Liberis vestris facta est promissio, &c. 1 Corinth. 7. *Maritus enim infidelis sanctificatur*, &c. *alioqui liberi vestri immundi essent, nunc autem sunt sancti*. Tandem excipiat quis, Excommunicatorum illorum delicta (e. gr. apostasiam, seu mavis recidivam & relapsum Judaeorum ac Maurorum baptizatorum ad Parentum aut Majorum suorum perfidiam) esse tantum personalia; ac propterea non esse Infantes eorum arcendos à Baptismo, juxta regulam, *Filius non feret iniquitatem Patris*. Cui reponi posset, dato hanc non [pag. 667] esse causam proximam & adaequatam negationi: non tamen positivam collationis causam inde deduci. Dicitur quidem κατ' ἄρσιν, non sunt extra foedus: sed dicatur κατὰ θέσιν, sunt intra foedus, externum scil. & ecclesiasticum. Unde illud probatur? quia antehac baptizati sunt, & nomen Ecclesiae dederunt, & fidem professi sunt, quam nunc ejurarunt & blasphemant. Hic terminus esto. Haec aliis discutienda relinquo. III. *concl*. Si Excommunicatus quis aliquam, quamvis obscuram, emendationis spem faceret; aut saltem inducias à blasphemiarum diabolicâ oppugnatione mysteriis fidei nostrae concederet: utique facilius de Baptismo deliberari posset. Sed singularia facta cum circumstantiis sunt infinita, quae transiri non possunt; nec generali determinatione tam facile exponi, ut omnes difficultates sublatae videantur. Vix unquam casus illi offeruntur, & fortè nunquam oblati sunt: non est ergo quod in molestis illis disquisitionibus nos otiosè torqueamus. Si aliquando alicubi offerri contigerit, despicient prudentes Ministri an necesse sit ilico baptizare, an vero majori cum πληροφορίᾳ baptizantium & Ecclesiae aedificatione Baptismum differre. Haec mihi non dictandi, aut aliorum opiniones, nedum Autores insectandi causâ, hactenus dissertata; sed potius, ut eruditis occasionem suggererem altius de his cogitandi. Nonnemo ante annos aliquot non sine apposito elogio *Scriptoris ubique paradoxi* in me incurrit in publicâ disputat. habita 7. Junii 1648. *tit. Tetras quaestion. theologico-practicarum, qu.* 4. §. 6. Et in libro eristico anno 1649. tit. *Theologi Paradoxi* edito, & annis aliquot post recuso, quod in *Syllabo Problematum meorum* scripsissem me inclinare in negantem. Fateor me verecundè ita tunc posuisse, absque ullâ explicatione. Eam ut absolutè & simpliciter affirmarem, quod facit opponens, à me tunc impetrare non poteram, nec etiam nunc impetro. Vix etiam comparent Scriptores nostri, ne quidem inter ipsos citatos, qui sine magna cautione affirmant. Ut alicujus excommunicati perstantis tamen in generali aliquâ foederis & fidei professione & Baptismum petentis, saltem non prohibentis, immo & electi ac semen salvificae fidei in se habentis (qualem describit *Perkins. Lib.* 2. *cap.* 10. *qu.* 3. & in Ecclesiis Belgicis vix unum hactenus repertum credo) Infans baptizetur, nolim repugnare. Sed arbitror apud nos quaestionem esse de non ente. Ut invitis Parentibus excommunicatis, & à fide Apostatis, eamque blasphemantibus Infantes ad Baptismum offerantur; non magis probatum video, quam Infantes invitis Parentibus Gentilibus, Judaeis, Turcicis, aut professis Atheis, Deistis, Epicureis, Libertino-Enthusiastis esse baptizandos. Vide de Judaeis *Altingium loc. cit.* Ex *Synodis Belgicis Dordrac.* anno 1574. & 1578. concedunt Baptismum, sed sub hâc conditione, ut testes propius obligentur. Brielan. anno 1623. Puella Patris Anabaptistici, conciones nostras subinde frequentantis, quam noverca Reformata offerebat, non nisi [pag. 668] sub sponsione educationis admissa fuit. Confer *Genevenses* apud *Zanchium Lib.* 1. *Epistol. pag.* 121. *Bezam*, *Calvinum*, *Constitutiones Ecclesiae Scoticanae*, *Decreta Eccles. Gallicanae*, *Spanhemium*, &c. supra cit., &

Perkins

Perkins. Lib. 2. *cas. c.* 10. *qu.* 3. Unde saltem constat, non simpliciter & absolutè sed magnâ cum cautelâ & limitatione Ecclesias nostras aliquibus inter Excommunicatos. (siquidem tales reperiantur: de quo admodum dubito) suos ad Baptismum offerentibus hoc concessisse: tali conditione requisitâ, quam opponens quasi impossibilem, & conditionem haut obscurè contra caudam *Amesii* scrupulorum pleni, & rigidius pronuntiantis, §. 3. & 7. de ponte dejicit. Sic enim §. 7. se habet ipsius ratiocinatio: „Excommunicatio, *inquit*, cum *singulari spe resipiscentiae* adhibeatur, non video cur „Excommunicati Filius, nisi Sponsorem repererit quem quaerere non potest, pro „Excommunicato & desperatè perdito habeatur; nec enim alio loco haberi potest „ille Infans, qui collocatur extra foederatorum numerum, & censetur indignus cui „foederis initiale sacramentum conferatur." Quod non tantum tangit *Amesium*, sed & *Perkinsum*, *Bezam*, *Calvinum*, *Genevenses*, *Daneum*, *Bucanum*, *Spanhemium*, *Waleum* (qui tamen in *Synopsi Leidensi* ab Opponente cit. non nominat Excommunicatos) *Constitutiones* & *Decreta Ecclesiarum Scoticarum*, *Gallicarum*, *Belgicarum* à me aut ab ipso cit. Quibus nunc addo *Scharpium in Cursu theolog. tit. de Baptismo pag.* 665. *Altingius in Problemat. Groning.* anno 1662. editâ *loco* 14. *probl.* 13, ad Infantum expositiorum Baptismum requirit, ut diligenter inquiratur in Parentes, & si deprehendi possint cum iis agatur: sin minus, ut Sponsores & Curatores constituantur. *Ibid.* haereticorum liberos baptizandos dicit sub geminâ conditione; „nisi parentes negent fidem trinitatis; & si iidem dociles sint, ac polliceantur se in fide „orthodoxâ liberos instituturos & educaturos esse, vel saltem id permissuros, ut ab „aliis fiat." Ad opponentis ratiocinationem ab absurdo consequenti sic respondeo: Aliud est κατὰ θέσιν aliquem habere pro Excommunicato & desperate perdito: & aliud, κατ' ἄρσιν non habere eum pro tali foederato, cui Deus jusserit Baptismum conferri. Illud nostri in Indiâ de Indorum, quibuscum versantur, Infantibus minimè pronuntiarent: istud vero pronuntiarent; uti patet ex *Synodo Dordrac.* anno 1618. *sess.* 19. ubi decernitur: „Non debere ad Baptismum admitti, priusquam in Christi„anae religionis fundamentis probè sint instituti, fidem profiteantur, ejusdemque „rationem aliquam reddere queant, Baptismum ipsi petant, & idonei etiam fide-jus„sores adhibeantur, qui eos porro in Christianâ religione instituant. Hanc sententiam *Altingius loc. cit.* tuetur contra Lutheranos, qui nostros nimii rigoris accusant. Nec tamen Synodus & Altingius tales Indorum liberos, in familias Christianas receptos tantisper pro Excommunicatis & desperatè perditis habendos [pag. 669] censuerant. Quid si sint Parentes, aut alteruter solum sit Parens adhuc superstes per suorum sive heterodoxiam sive negligentiam in infantiâ non-baptizatus, in genere tamen christianismum profitens, & nunc quodammodo docilem se praebens: quaeritur, An Infans ille baptizandus, si Parente permittente offeratur ab aliquo fideli, antequam ipse Parens baptizatus sit? Quod si negetur; an ideo Infans pro Excommunicato & desperatè perdito haberetur? Exceptionem Opponentis, *pag.* 127. *Theol. Parad.* pro rejectione sponsionum, & cautionum, de educatione, sub quarum conditione Synodi & Theologi ab ipso & à me adducti Baptismum concedunt, cui & communis Ecclesiarum praxis adstipulatur, absolutè non condemno: solummodo peto, ut mihi aliter, quam ipse aut unus atque alter forte Theologus, in Problemate aliquo cum aliis, non raro cum pluribus sentienti, vicissim ipsius verbis contra intentatas ab ipso paradoxias, heterodoxias, doctrinae corruptelas, Jesuiticas, scil. Socinianas,

inianas, &e. excipere liceat: *Quo ad me, quae justè decreta puto, ex dictamine conscientiae cordatè tueor, alia non: nec enim me mancipavi multitudini ulli, sed uni veritati.*

XVII. *Quaest. An Infantes Christianorum ante Baptismum, sint dicendi Ethnici seu Gentiles? Resp.* Grassatur hic error popularis in Papatu. Unde phrases illae, quibus Baptismum denotant, *ex Ethnico facere Christianum, Infantem Christianificare* seu *Christianum facere* (vernaculè Christenen, Christen doen). Quomodo Judaei circumcisionem suam appellant *Judaificare* (germanicè Judschen) Hinc etiam fabula de commutatione *capilli ethnici;* uti appellant primulos nati Infantis capillos, qui postea paulatim mutantur. Ortum suum habet hic error ex doctrinâ publicâ de Baptismi absolutâ necessitate & efficaciâ in tollendo peccato originali: de statu peccati ante Baptismum de Infantis absque Baptismo, unico scil. labis orginalis remedio, decedentis damnatione, aut saltem privatione beatitudinis. Quibus hypothesibus superstruitur, saltem superstrui deberet negatio sepulturae in loco, ut vocant, sacro. Siquidem solis Fidelibus seu baptizatis hoc competit, secundum Canonistas & Casuistas. Vide *Bonacin.* & *Sylvestr.* in voce *Sepultura.* Sed totum hoc commentum de Ethnicismo seu achristianismo refellitur ex 1. *Corinth.* 7. *Actor.* 2. *Ezech.* 16. Si enim Parentes Ethnici audire nolint, cur Infantes, &c.

XVIII. *Quaest. An Adulti ex infidelibus aut sub nomine christiano haereticis atque idololatris nati, ad Baptismum admitti possint absque debitâ fidei & morum exploratione? Resp. Neg.* Quia si ex parentibus infidelibus nati sunt; non potest ipsis tanquam foederatis communio foederis gratiae obsignari, nisi doctrinae & vitae professione ostendant se non esse à foedere alienos. *Sin vero* ex parentibus Christianis orti sint, & qualemcumque illam externi foederis communionem aut ἀσπόνδῳ erroris fundamentalis (e. gr. Arriani, aut Photiniani, [pag. 670] &c.) professione aut vitae profligatae scandalo, quantum in se est, subruerent atque abnegarent: utique non video cui bono ipsorum aut quâ cum Ecclesiae aedificatione baptismus ipsis, ante actualis resipiscentiae professionem, conferretur.

XIX. *Quaest. An omnes adulti ad Baptismum praemissâ fidei & morum exploratione, unà ad coenam admittendi, aut de facto admissi intelligantur? Resp. Neg.* Sunt enim ex infidelibus aut ex Anabaptisticis parentibus nati, qui ubi ad annos pueritiae pervenerint, & mediocri aliquâ cognitione fidei imbuti, nec moribus improbi, siquidem ipsi petant aut consentiant, ad Baptismum admitti possunt: quos tamen ad usum coenae admittendos non putamus: nisi uberiori cognitione instructi & lubricae aetatulae annos supergressi majorem aliquam de compositâ suâ in fide & moribus constantiâ exspectationem concitare possint. Usus coenae peculiariter praerequirit illud 1. Corinth. 11. v. 28. *Exploret homo seipsum, atque ita de pane illo,* &c. Possent etiam tales casus incidere, ut quis vitâ inculpatus, & paratus fidei confessionem edere in principalibus fidei nostrae dogmatibus, in minus principalibus tamen quibusdam ignorantiâ sive putae negationis sive pravae dispositionis adhuc laboraret, aut alio quovis scrupulo suo, aut obice aliunde objecto impediretur ut nondum ad coenam proximè administrandam, accessurum se, promittere, aut Ecclesia eum tutò & absque scandalo ad eam invitare atque admittere posset. Quid si tamen talis nollet baptismum suum, praesertim ob imminentia belli, navigationis, pestis aliave pericula diutius differri: an repudiandus esset? Non arbitror. Hoc saltem requiratur, ut promittat se docilem fore, ac non quieturum, donec in omnibus Ecclesiarum

doctri-

doctrinae atque ordini conformis fiat, & omnibus impedimentis remotis ad coenam se debitè praeparet. Synodus particularis Holland. Dordrac. anno 1587. artic. 17. quaestionem propositam relinquens indeterminatam, ad Synodum Nationalem rejiciebat. Diceret forte quis eandem esse baptismi & coenae rationem; & quo tempore adulto baptismus confertur, eodem & coenam conferri debere: aut ab utroque pariter excludi. Cui respondendum puto, diversam esse rationem: quod baptismus sit, sacramentum initiationis, & primae insitionis seu implantationis in communionem Christi & gratiae foederalis, coena vero confirmationis, ducationis, & auctionis in eâdem gratiâ. [pag. 671]

Cap. III.

De Materiâ & Formâ Administrationis Baptismi.

§. 1. Scholastici & Casuistae Pontificii communiter materiam Baptismi faciunt aquam, & formam verba: *baptizo te in nomine*, &c. Sed minus propriè. Cum enim forma det esse rei, & consistat in indivisibili, malè disquirerent & determinarent, aliquam hic dari latitudinem, ita ut essentia Baptismi esse possit, ubi tamen verba illa accuratè non pronuntiantur: omisso scil. τῷ *ego* aut τῷ *amen*, aut addito ad finem: *arma virumque cano*, aut *in nomine diaboli*. Prius distinguendum fuisset vox Baptismi an scil. ea solum externum signum notet; an etiam rem signatam. Deinde, praecognoscendum, an de formâ internâ an vero externâ quaeratur. Praeterea considerandum fuisset, Baptismum, & omne aliud sacramentum esse relationem: in quâ materia, seu potius τὸ materiale, aut instar materiae sit tota illa externa actio baptizandi, quae in sensus incurrit: & forma seu τὸ formale sit signatio & obsignatio foederis gratiae, seu mundationis peccatorum per sanguinem & spiritum Christi; quae in sensus non incurrit. *Marc.* 1. *v.* 4. *Matth.* 28. *v.* 19. 20. *Actor.* 22. *v.* 16. In materia hujus relationis seu externo signo consideranda fuissent duo membra: substantia scil. seu elementum aquae: & actio seu ritus circa aquam, sensibilis scil. applicatio aquae ad corpus sive per superfusionem, sive per aspersionem, sive per intinctionem aut immersionem: concomitante verbo audibili, mandatum & promissionem divinam proponente ac declarante. Et hoc verbum mandati ac promissionis est illud, cui convenit vulgatum Augustini: *accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum: non quia dicitur, sed quia creditur.* Prius signi membrorum, substantia scil. aquae, Nostris Theologis dicitur, externi sacramenti materia (voce materiae latè accepta): & alterum signi membrum aquae accidens, est ritus ablutionis, aut aspersionis, aut affusionis seu mavis superfusionis, aut intinctionis tum passivae tum activae: concomitante scil. verbi mandati & promissionis propositione, seu repetitione. His ita distinctè explicatis, multa dubia & difficultates, quibus Pontificii se & alios frustra torquent, evitabimus. Sit ergo quaestio prima de elemento seu substantiâ illâ, quâ in baptismo utendum.

I. *Quaest. An sola aqua, & quae ac qualis adhibenda? Resp.* 1. ad *pr. Affirmatur:* idque ex Dei institutione, & doctrinâ ac praxi Johannis Baptistae & Apostolorum *Matth.* 3. *v.* 6. 11. cum *Johan.* 1. *v.* 33. *Actor.* 8. *v.* 36. Et hoc observatum in antiquâ Ecclesiâ: ut videre est apud *Cyrillum Hierosolymit.* [pag. 672] *Cateches.* 3. *Gregor. Nyssenum de Baptismo, Ambrosium de iis, qui initiantur mysteriis, c.* 4. *Chrysost. in Johann.*

Johann. cap. 5. *Augustinum tract.* 5. *in Johannem;* ubi signum faciunt simplicis & mundae aquae ablutionem: de quâ Augustinus loc. cit. *Tolle aquam, non est baptismus.* Huc facit, quod *Scholastici ad Thomam* 3. *Qu.* 66. *artic.* 3. rationes adferunt, cur sit instituta ad regenerationem repraesentandam: ita ut ἐθελοθρησκεία & humanae audaciae imputanda sint, Exorcizatio aquae, in *Pastorali Romano. tit. de Baptismo*, & additamenta salivae, salis, olei, chrismatis, cerei, seu candelae, salivae Sacerdotis; quae more suo probare conatur *Joh. Steph. Durantus Lib.* 1. *de Ritib. Eccles. cathol. cap.* 19. §. 29. Sed, quidquid fingat refingat, totum hoc ad imitationem Gentilium, ut artem scil. arte deluderent, introductum videtur. Erat enim saliva (uti & totum caput, de quo 3. *Part. selectar. Dispp. tit. de Superstitione)* ipsis sacra & lustralis; quâ utebantur in lustricis, *teste Persio Satyr.* 2. *Frontemque atque uda labella Infami digito & lustralibus ante salivis expiat.* Vide ibi Gentilium superstitionem circa lustrationem infantis recens nati explicatam à *Casaubono in Com„mentar.* Juxta rubricam Pastoralis, Sacerdos digito accipiat de salivâ oris sui, & „tangat aures & nares infantis: tangendo vero aurem dexteram & sinistram, dicat „*Ephphetha*, quod est adaperire: deinde tangat nares, dicens: *In odorem suavitatis.* „*Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim judicium Dei.* Usum salivae in sacris V. T. ceremoniis nullum invenient. *Sal* duplex adhibendum: unum, quo aqua benedicitur; alterum peculiari benedictione benedictum, quod in os baptizandi immittendum: ut habet *Pastorale.* Modus utriusque benedictionis *ibidem* describitur. Inter sex rationes pro sale adhibito in *Catechismo Infantum baptizandorum* Papatu dignas, adferri videas à *Jos. Vicecomite Lib.* 2. *de Antiquis Baptismi Ritibus cap.* 42. „Causas, inquit, cur sal adhiberi necesse fuerit, multas quidem commodissimas as„signari posse existimo, aut enim conservationem & religionem quandam signifi„cabat ipsius catechumeni in Deum; cum & Beda sic innuerit, &c. & id etiam à Gen„tilibus usurpatum fuerit, teste *Adr. Turnebo Lib.* 12. *Adversar. c.* 22.

De usu olei, chrismatis, cerei, videatur *Pastorale;* & rationes mysticae à *Joh. Stephano Duranto* & *Josepho Vicecomite*, de *Antiquis Baptismi Ritibus*, *allatae.*

Resp. 2. ad Poster. Quamvis aquam usualem, mundam seu puram, saltem ita ut ablutioni, mundationi, purgationi sit idonea. Prob. ex *textibus* modo *allatis Joh.* 1. *Actor.* 8. Rejicimus ergo, aquam consecratam, seu lustralem Papatus; de quâ & omnibus istius generis sacramentalibus in 3. *Part. selectar. Dispp. tit. de Benedictionibus & Sacramentalibus.* Tantum hic nota blasphemam superstitionem in benedictione fontis, cujus descriptionem & rationes habet *Durantes Lib. cit. cap.* 45. Ubi inter alia: „Post hoc altâ voce clamat sacerdos: *Descendat in hanc plenitudinem „fontis virtus spiritus sancti.* Ideo altâ [pag. 673] voce, ut altum mentis desiderium „designet. Et tunc deponitur cereus in aquam: quae cerei immersio est spiritus „sanctus adventus seu missio, qui in aquam baptismi in specie columbae descendit, „&c." Vide reliqua μυστικώτατα mysteria.

II. *Quaest. An aquae alius liquor possit substitui; siquidem non sit aquae copia?* ***Resp.*** De vino, oleo, aquâ conditâ, ut cerevisiâ, & medone (hydromeli, seu mulso) *Neg. Durantes lib.* 6. *Rational. cap.* 42. Addit ibid. *si alius liquor aquae admisceatur, bene fit ibi baptismus, dum tamen aqua praevaleat: quotidie enim mari novus liquor vel sputum vel urina additur; & tamen ibi baptizatur. Aliqui tamen contradicunt. Thomas Part.* 3. *qu.* 66. *art.* 4. concedit de jure carnium, & de aquâ ex luto expressa.

expressa. Guido in celebri Manipulo Curatorum tit. de Baptismo cap. 2. concedit de lixivio, jure carnium, luto. De illo; *quid non sit aliud, quam aqua colata per cineres.* De isto, sic limitat: *si non sit tanta spissitudo; sed jusculum sit pingue, credo quod tum in illo posset fieri.* De hoc: *scilicet, si aqua exprimatur ex illo, in illâ aquâ expressa posset fieri baptismus.* Egregia sane convenientia & analogia inter signum & signatum. Ubi quaeso jusculis pinguibus, aqua lutosâ, lixivio sordes corporis abluuntur & purgantur? Refert ibid. *aliquos Doctores dicere, quod propter eandem rationem* (quae scil. de lixivio) *in urinâ propter defectum aquae possit baptizari: quod,* ait, *non credo verum: quia urina non est aqua, sed humor resolutus à cibis comestis: & idem dico de salivâ. Ledesma Lib. cit. cap.* 3. concedit de lixivio, de aquâ jurulentâ, lutosâ, balneorum: sed tantum in casu necessitatis. Negat de salivâ, phlegmate, aquâ rosaceâ, nive, gelu, grandine (nisi nix, gelu, grando resolvantur): quod *hujusmodi ablutioni commodè deservire non possint,* &c. *quia non sunt aqua fluida ablutioni conveniens.* Similia habent *Scholastici ad* 3. *Qu.* 66. *art.* 4. Et recentiores *Casuistae. Martinus Alphonsus Vivaldus in Candelabro aureo,* (quod in frontispicio hunc titulum in rubro ostentat, *& appellatur candelabrum, lucerna, lumen, & emunctoria aurea) part.* 1. *tit.* 2. addit, aquam ex sale fluentem; & aquam quae ex latere Christi exivit: quod ista vera fuerit aqua, & in eadem verus conferri potuisset Baptismus. Ejusdem sententiae sunt *Sylvester* & *Angelus de Clavasio in Summis,* & *Soto in* 4. *Dist.* 3. *qu. unica artic.* 4. Qualis autem ille humor fuerit, ex Anatomicis & Medicis ostendimus in 2. *Part. sel. Dispp. tit. de Perfosso latere Christi.* De aquâ rosaceâ omnes negant; & *Ariaga in* 3. *Thomae Disp.* 24. *de Sacram. sect.* 8. §. 64. Asserit de communi consensu Moralium & Scholasticorum, posse & debere repeti Baptismum, quandocunque omnibus pensatis dubium est, an Baptismus fuerit validus: & ponit *ib.* casum invaliditatis, ex defectu scil. materiae, quando scil. dubitatur an in aqua rosacea. Et interjicit ibi narrationem: *id quod apud Haereticos inter Viros nobiles frequenter* [pag. 674] *audio in his partibus contingere.* Bohemiam nota: ipse enim Pragae docebat. Quam verum id sit de aquâ rosaceâ, dicere nequeo. Nec occasio adest in illud inquirendi. *Vivaldus in suo Candelabro tit. cit. sect.* 2. §. 9. quaerit de aquâ illâ, quae cadit ex arboribus & vitibus, cum secantur; deque urinâ, sudore, lachrymis, aqua illâ quae sanguini supernatat, cum vena aperitur. Et de omnibus *ibid.* negat. Inter otiosas illas digladiationes, quas figmentum efficaciae & absolutae necessitatis Baptismi peperit, comparet etiam, de aquâ fluminis, & putei, unde propter defectum vasis hauriri non potest: an Infans scil. in periculo mortis constitutus in flumen aut puteum projectus, & sic per immersionem, ut mors sequatur, verè baptizatus sit. Sunt qui putant cum *Zuarez ad* 3. *Thomae* eum qui Infantem submergendum projiceret in puteum, non baptizaturum illum. Sed *Ariaga Disp. cit.* „*sect.* .1. *subsert.* 2. §. 9. judicat probabiliorem esse sententiam *Vasquez,* quae apud „alios etiam communis est, esse in eo casu sufficientem ablutionem pro valore Ba-„ptismi. Est enim praeter rationem ablutionis extrahere ex aquâ, aut exsiccare fa-„ciem, aut manum totam. Dices illa projectio pueri in puteum non fuit ablutio, sed „occisio. Respondeo negando antecedens: utrumque enim fuit; sicut si animo occi-„dendi puerum & simul baptizandi, toties illum intruderem & extraherem ex aquâ, donec moreretur. Et hic labyrinthus absurdarum quaestionum, & concertationum. Nostri ab omnibus illis difficultatibus se expediunt, dicendo baptizandum usuali aquâ

ad

ad sordes corporis abluendas ac purgandas idoneâ: juxta *Catechesin quaest.* 73. & *Augustin.* ac *Cyrill. Hierosolym. locis modo cit.* Illa autem est qualiscunque aqua *pura, naturalis, simplex:* uti loquitur Daneus in Isagog. lib. 5. de Sacram. cap. 26. Accedimus ad formam baptismi. Ubi primo quaeritur.

§. 2. I. *Quaest. An verba illa pronuntiata, seu pronuntiatio verborum, baptizo te in nomine Patris,* &c. *constituant formam Baptismi. Resp.* Ita communiter Pontificii: & est hoc ipsis de fide; quippe definitum in *Concil. Florentino;* & rursum in *Trident. Sess.* 7. *can.* 4. Sed nos non videmus, quomodo hoc cum Theologiâ & Philosophiâ conveniat. Forma enim informat materiam, dat esse rei, & ab eâdem fluunt proprietates, operationes, effecta: est enim principium activum. Jam applicentur ista verbis illis pronuntiatis, seu ipsi pronuntiationi. Scimus verba illa pronuntiata, *Hoc enim est corpus meum,* ipsis esse & dici verba creantia apud Biel in Expositione Canonis missae: lect. 4. & 38. ubi dicit, *in hoc verbo creari illud corpus quia divinum verbum & omnipotentiâ plenum est.* Sed vocant ea formam consecrationis sacramenti: non vero formam ipsius sacramenti: uti *Lect.* 38. exsertè formae illae distinguuntur; & ex Scoto verba dicuntur *sacramentalia;* quae non pertinent ad esse sacramenti, sed ad fieri sacramentum; seu ad esse consecrationis, quod [pag. 675] consistit in fieri: est enim consecratio quaedam via ad sacramentum. Hinc enatae ipsis *ibidem* tactae quaestiones inextricabiles, de formae integritate: de efficaciâ & virtute: de veritate: de convenienti dictorum expressione. Primae quaestionis, sub quaestiones *ibid.* notantur: Quae & quot verba sint de consecrationis essentiâ: An illa forma ad conservandum sufficiat, si praetermitterentur verba canonis praecedentia & sequentia: utrum propter mutationem quorundam verborum formae, impediatur consecrationis efficacia. Conferendae hic labyrintheae *Scholasticorum quaestiones ad Lombardi* 4. *dist.* 8. & 9. & 3. *Thomae qu.* 78. Et *Bellarminus Lib.* 1. *cap.* 18. *Scarga cit.* à *Grastovio in Bello Jesuitico, contradict.* 8. formam sacramenti in iis constituit; & pro se adducit Concil. Florentin. quod in Decretis super unione Jacobinorum & Armeniorum sic loquitur: *Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & personâ ministri conferentis sacramentum, cum intentione faciendi,* &c. Postea in subtit. *de Sacramento Eucharistiae* ait materiam ejus esse panem triticeum & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima adhiberi debet, &c. *Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficitur sacramentum. Sacerdos enim in personâ Christi loquens hoc conficit sacramentum.* Ita ut frustra *Bellarminus* hic effugia quaerat. Sed uti verba illa, *hoc enim est corpus meum,* forma eucharistiae dici nequeunt, sic nec verba: *ego baptizo te in nomine,* &c. sunt forma Baptismi: neque interna, neque externa. Quomodo enim verba pronuntiata informant aquae ablutionem: in quâ elementum scil. seu substantiam aquae vocant materiam remotam; & actionem abluendi seu tingendi materiam proximam: ita ut actus abluendi seu tingendi esset principium passivum, & pronuntiatio verborum principium activum. Sunt merae acurologiae; quibus difficultates inextricabiles sibi & aliis accumulant; nunquam certi, an adsit forma Baptismi; & consequenter an sit verus Baptismus: siquidem forma dat esse rei, & consistit in indivisibili. Vide modo apud *Canonistas ad Dist.* 4. c. 86. *retulerunt,* quaest. Zachariae Papae propositam, de formâ baptismi, *in nomine patria, & filia, & spiritu sancta.* Ad quam respondit, talem Baptismum valere. Et apud *Durantem*

Lib.

Lib. 6. *Rationalis sol.* 184. a. edit. Basil. per Nicol. Kesler. anno 1488. ubi determi-„nat *Baptismi formam non vitiari*, si quid in eâ superfluè ponitur, ut si dicatur: „*Baptizo te in nomine patris & filii & spiritus sancti, & diaboli*, vel, *arma virumque* „*cano.* Vel si quid praemittitur formae, ut si dicatur *arma virumque cano.* Si vero „aliquid interponatur, ut si dicatur, *Ego baptizo te, & Deus est in nomine patris &* „*filii*, &c. dicunt quidam non esse baptizatum, alii vero contra. Si autem ordo verbo-„rum formae mutetur, ut si dicit: *Baptizo te in nomine filii & patris & spiritus sancti*, „dicunt non esse [pag. 676] baptizatum quia ordo verborum de formâ est. Si vero „mora naturalis & compendiosa interponatur puta respirando, tussiendo, vel scre-ando non obest. Sunt & aliae quaestiones *ibid.* & apud *Scholasticos ad Thomam Part.* 3. *qu.* 66. *art.* 5. & 6. & *Casuistas recentiores*, & in *Vivaldi Candelabro*, *Ledesma de Sacramentis*, &c. quales, An pronomen *ego*, sit de substantiâ formae (sic loquitur *Vivaldus in Candelabro pag.* 35 *Alagona in Compendio Summae Thomae qu. cit. artic.* 5.): Et *an* valeat Baptismi formula apud Graecos usitata: *Baptizetur servus Christi N. in nomine patris, filii, & spiritus sancti. amen. Sylvester* & *alii* dubitant: sed quia in Concil. Florent. determinatum est in partem affirmantem, Recentiores communiter affirmant. *An* sit mortale peccatum τὸ *ego* omittere? *Vivaldus loc. cit. An* ille qui loco *ego*, dixerit in plurali, *nos te baptizamus* conferat verum Baptismum? *Resp. Vivaldus* cum distinctione. „Si baptizat Papa, Cardinalis, Archiepiscopus, Epi-„scopus, vel similes personae, quae ob dignitatis autoritatem loco *ego* solet dicere, „*nos:* tunc erit verus Baptismus. Quia ex accommodatione & communi usu loquendi „in similibus idem est dicere *nos*, quod *ego:* licet sic baptizando peccarent, quia re-„cedunt à formâ communi Ecclesiae. Si autem ille qui baptizat, est persona commu-„nis vel particularis, ut Parochus, &c. non tenet Baptismus, &c. quia in tali personâ „*nos* non significat *ego*, sicut in Praelatis. *An* si duo simul baptizarent, quia unus-„quisque praetendit ad eum pertinere, & est lis, quâ durante nihil est innovandum, „ut patet per titulum, ut lite pendente nihil innovetur, & unusquisque diceret nos „te baptizamus, &c." *Vivald. ibid.* ubi utriusque Partis Autores adducit.

An pronomen *te* sit de essentiâ sacramenti. *Ibid.*

An esset Baptismus, si quis loco *te* poneret nomen baptizati, videlicet, *Ego baptizo Petrum in nomine patris*, &c. *Ibid.*

An, si loco *baptizo* poneretur *abluo, mergo, aspergo, lavo*, &c. *Ibid.* & affirm. quia sunt synonyma. *Dicere autem, ego te balneo mitto, vel mundo ab originali, non tenet. Ibid. Durantes loc. cit.* negat τὸ *mergo* esse synonymum.

An praepositio illa *in* sit de essentiâ sacramenti? *Ibid.*

An baptizaret ille, qui diceret *in nominibus* patris & filii, &c. loco *in nomine? Ibid.* & *negatur.*

An, qui diceret: *in nomine patris, & in nomine filii, & in nomine spiritus sancti*, verè baptizaret? *Ibid. Aff.*

An teneat Baptismus his verbis datus, *ego te baptizo, in nomine sanctiss. trinitatis. Ibid.* & *Neg.*

An si detur in *nomine genitoris, geniti*, & procedentis. *Ibid.* & notat esse gravem quaestionem; & communem Theologorum opionionem esse negantem: quamvis *splendor Canonistarum Innocentius* 4. *cum Cajetano, Victoria, & nonnullis* aliis affirment. [pag. 677]

An

An si quis nunc baptizaret in nomine Jesu Christi, esset verus Baptismus? *Ibid.* & dicit esse gravius dubium proximè praecedenti. Ipse tamen sequitur affirmantes, adductis sex rationibus.

An copulativa *&* sit de essentiâ Baptismi seu de substantiâ sacramenti? *Ibid.*

An vox *amen* sit de essentiâ formae. *Ibid.*

Adde nunc ex *Durante loc. cit.* Non fieri Baptismum, si dicatur, *baptizo te in nomine trium personarum:* vel *in nomine trinitatis;* vel *in nomine Christi:* vel si baptizaverit in tribus principiis, aut in tribus filiis, aut in tribus paraclitis: vel si omittatur aliqua de tribus personis: vel diceretur, in *nomine paternitatis & filiationis*, &c. *Ariaga ad* 3. *Thomae Disp.* 24. *de Sacramentis sect.* 3. *subsert.* 1. disquirit, de hâc formâ, *In nomine Christi, & in nomine Trinitatis.* In *seqq.* disputat de aliis quibusdam formis, ex *Vivaldo* jam recensitis.

Haec laboriosa certamina pulveris exigui jactu compressa quiescunt, si dicas concepta verba, articulatè ac syllabatim sic pronuntiata non esse formam Baptismi: Et contra *Scholasticos: ad* 3. *Thomae qu.* 66. *artic.* 5. teneas verba illa, ut & alia omnia verba, pronuntiari tantum, ut significent, juxta communem sententiam *Philosophorum* ex *Lib.* 1. *de Interpretatione cap* 1. Ubi voces definiuntur, quod sint *symbola* (notae) *passionum, quae sunt in animâ*, & *quae scribuntur* notae *eorum quae sunt in voce.* Ultra illum usum vocum, quidquid fingitur, ad superstitiones relegandum est. Conferri potest 3. *Pars. select. Dispp. tit. de Superstitione, & de Magiâ.*

II. *Quaest. An ergo formula illa Baptizo te in nomine patris, filii, & spiritus sancti sit mutanda? Resp.* Minime. Nolumus verbum visibile, hoc est, ritum sacramentalem ablutionis aut aspersionis esse sine verbi audibilis praedicatione; quâ significatur tum mandatum tum promissio divina: ut fide contemplemur quis finis, quod opus, quod effectum istius externae ablutionis aut aspersionis. Tale autem verbum coram auribus fidelium (praesertim baptizati in adultâ aetate) pronuntiandum, ex Scripturâ si accersendum sit (uti est) quidni potissimum ex *Matth.* 28. *v.* 19. cujus lux imprimis, grassante nunc peste antitrinitariâ, praeferenda; ne vel ullâ specie sub modium ea à nobis poni videatur. Sed cavendum est ne in apicibus istarum vocum earumque ordine constituamus essentiam & formam Baptismi: aut efficientiam realem ac directam justificationis, sive regenerationis, sive praesentaneae liberationis à peccato, & quidem ex operato, sive verbi pronuntiati, sive aquae aspersae, iisdem adscribamus. Placet sententia Augustini tract. 5. in Johannem: *Quid est Baptismus Christi? lavacrum aquae in verbo. Tolle aquam, non est Baptismus. Tolle verbum, non est Baptismus.* Et illud Cypriani, de Baptismo [pag. 678] Christi (tom. 3. edit. Pamelii pag. 454.) circa initium: *Quoniam remissio peccatorum sive per Christum, sive per alia sacramenta donetur, propriè Spiritus Sancti est, & ipsi soli hujus efficientiae privilegium manet. Verborum solennitas sacri invocatio nominis, & signa institutionibus apostolicis Sacerdotum ministeriis attributa, visibile celebrant sacramentum.* Secundum illos ergo verbis pronuntiatis tribuitur, quod ut adjunctum aut ad summum ut pars integralis ad celebrationem visibilis sacramenti pertineant. Ergo non sunt forma, aut essentia. Nec tale quid ex *Lib. Tertulliani de Baptismo, duobus Libris Basilii de eodem, quinque Libris Ambrosii de Sacramentis;* exsculpi poterit. Nihil aliud voluerunt ex nostris Daneus part. 4. Isagog. lib. 5. cap. 23. cum de formâ seu formulâ illâ verborum scribit: *Neque vero virtus Baptismi verbis aut syllabis*

labis est alliganda. Et postea sub finem *cap. cit.* ubi taxatis Arrianorum, Manichaeorum, aliorumque haereticorum formulis hanc cautelam subjicit: *Ex eo vero quod dicimus hoc loco, Nemo colligat, nos vim Baptismi metiri ex syllabis & literis, quae sunt apud Matth.* 28. *v.* 19. *Id quod nullo modo facimus; sed ex sententiâ & doctrinâ potius, quae in verbis illis (quae sunt Christi apud Matth.) continetur & comprehenditur. Id quod ex loco Actor. c.* 8. *v.* 12. *&* 10. *v.* 48. *manifestissimè apparet.* Math. Martinius de foederis naturae & gratiae signaculis *Tract.* 4. *cap.* 7. ubi ad quaest. an à Christo praescripta sit formula baptismi administrandi, respondet: *formulam habemus in institutione: ad nulla tamen certa verba in ipsâ administratione recitanda astricti sumus.* Molineus in Dispp. Sedanens. de Baptismo 2. §. 15. 16. *Et si statuimus inhaerendum esse formulae à Christo praescriptae, si quis tamen lapsu linguae in unâ aut alterâ syllabâ cespitaverit, non putamus per id Baptismum fieri irritum aut efficaciam amittere.* Idem ibid. §. 19. *Quapropter et si existimavimus esse impudentis & temerarii recedere à formulâ jam à tot saeculis receptâ in Ecclesiâ: putamus tamen ratum esse Baptismum in solo nomine Christi; quia Christus est autor Baptismi, & finis, & res figurata, & per Baptismum peculiariter initiamur Christo, & ei nomen damus, & accensemur Christianis.* Altingius in Problemat. loco 14. probl. 12. *Si sensus maneat integer, & de industriâ nihil corrumpatur, et si formula illa praecisè non fuerit observata, Baptismus habendus pro legitimo.* Qui statuunt non esse Baptismum praecisè dictae verborum formulae astrictum, habent pro se exempla *Actor.* 2. *v.* 38. & 8. *v.* 16. & 10. *v. ult. Thomas Quaest. cit. art.* 5. cum cogatur factum concedere, excipit Apostolos ad id habuisse peculiarem revelationem. Habent & dicta *Rom.* 6. *v.* 3. *Galat.* 3. *v.* 27. Ex antiquis *Ambros. Lib.* 1. *de Spir. S. cap.* 3. & *Basilius de Spir. S. cap.* 12. Et *Nicolaus* 1. *Dist.* 4. *de confece. c. à quodam Judaeo,* ad salvandum Baptismum in nomine unius personae collatum, statuunt in & sub unâ personâ tres contineri & significari. Contra tamen *Canones Apostolorum* ita dicti *can.* 49. & *Didymus Lib.* 2. *de Spir. S.* & varii [pag. 679] *Canones Dist.* 4. *de Consecrat.* jubent ut fiat in nomine trium personarum. Et hoc communiter *Scholastici* & *Casuistae* sequuntur. Quamvis *Magister in* 4. *Dist.* 3. moderatius loquatur: tutius scil. esse, tres personas nominare. *Bellarminus Lib.* 1. *de Baptismo cap.* 3. contendit certam formulam esse necessariam: quod Apostoli ea non sint usi; & nulla à Christo sit praescripta: haberi itaque formulam illam ex traditione.

CAP. IV.

De Modo, Ritibus, Adjunctis, Circumstantiis in administratione Baptismi observandis.

§. 1. De modo & ritibus quamplurima ex antiquitatibus & novitatibus ecclesiasticis hûc congeri possent: nisi instituti nostri memores illis potissimum insistendum putaremus, quibus in Ecclesiâ ordinandâ, ejusdemque negotiis rite gerendis Candidati ministerii instrui debent. Ritus distingui possunt, quod sint vel in verbis, vel in actionibus, seu actionum modis. De verbis ritualibus (ita loqui liceat) quae clarâ voce coram Ecclesiâ aut Baptismi testibus in Infantum Baptismo, etiam coram ipso βαπτιζομένῳ in Baptismo adultorum, pronuntiari solent, satis superque actum *Cap. praeced.*

. *praeced.* Actio principalis est applicatio aquae ad corpus baptizandi: de quâ, ejusque modo ista quaeruntur.

I. *Quaest. An aqua ita sit applicanda corpori, ut illud tangat? Resp. Aff.* quia absque contactu corporeo, nulla est applicatio corporea, ut apta nata sit aqua illa sive immersionis, sive affusionis, sive aspersionis corpus lavare, seu mundare. Scholasticorum disquisitio est de ablutione passivâ, & an illa sit necessaria; & an ablutio consistat in passione physicâ baptizati, an vero in actione abluentis; & si in activâ, an in eâ ut activâ; aut si in passivâ, an in eâ ut passivâ. *Soto* sentit eam consistere in passione: quia ablutio est receptio aquae in corpore baptizati. *Zwarez*, judicio *Ariaga Disp. cit. subsect.* 2. §. 10. probabilius discurrit, juxta rigorem metaphysicum nullam esse necessariam passionem: quia *aquae praesentia contigua cum corpore abluendo*, quae necessaria est, *haut dubiè non recipitur in corpore ipso quod abluitur, sed in aquâ; ergo non patitur tunc corpus illud.* Subdit ibid. per prolepsim: *licet aqua esset in eâdem temperie cum corpore ac proinde nullum calorem ac frigus produceret, & infans nihil omnino sentiret, adhuc esset verissimus Baptismus: ergo in rigore scholastico nulla propria passio physica requiritur ex parte baptizati.* O Chrysippeum acumen! Quis cogit te Baptismum aquae, de quo quaeritur, restringere ad Infantes modo natos? Praeterea, quis cogit te per passionem intelligere eam, quae [pag. 680] fit cum dolore, aut saltem cum sensibili alteratione & tactu parientis? An non saepe contingit hominem in membro corporis pati, & tamen propter affectum aliquem non sentire, quamvis puncto, usto, secto? Cur non distinguunt passionem in sensibilem, & insensibilem? Dicatur ergo puerum quem aut adultum (cujus sensus communis & phantasia functiones exercent) qualicunque aquâ tingatur, non posse non sentire, & consequenter sensibiliter pati. Infantulum vero modo natum, sive in somno baptizatum, sive vigilantem, ob defectum tamen operationis sensuum interiorum, non sentientem aquae applicationem ad corpus, nihilominus pati. Quis enim definivit passionem patientis, prout ab actione agentis praecisè distinguitur, ut sensus sit de ejus essentiâ. Et si modo retineamus assertionem Philosophorum, pro quâ stat *Zwarez in Metaphysicâ*, quod actio transiens sit in pariente, non in agente; &, quod *passio ut sic essentialiter dicat actualem unionem & conjunctionem ad terminum & ad subjectum cujus est passio* (uti per inductionem probat *Zwarez in Metaphys. Disp.* 49. *sect.* 3. §. 6.), quomodo *Zwarez* cum *Ariaga* probabilius discurrere potest, nullam esse necessariam passionem baptizati, cum à baptizante aspersa aqua corpus tangit? Rectius fortè *Zwarez* absque hac quaesitâ subtilitate, quae seipsam conficit, substitisset, in suo praemonitionis praeambulo quod *ibid.* ab *Ariaga* laudatur: *Nullius omnino momenti hanc quaestionem esse.*

II. *Quaest. An actio applicationis perfici & finiri debeat antequam verba pronuntiata inchoentur, aut finiantur. Resp.* Inter Recentiores *Vasquez*, *Hurtadus*, & cum iis *Ariaga in* 3. *de Sacram. Disp.* 2. *sect.* 24. quaerunt, quomodo forma Baptismi debeat esse conjuncta cum materiâ. Quae vana anxietas ipsis oritur ex proprio commento, de formâ Baptismi, quod nos *Cap. praeced.* rejicimus. Sunt qui difficultatem in eo inveniunt, si materia & forma, h. e. actio tingendi seu spargendi aquam, simul non inchoentur & terminentur: quod ante sparsionem aquae verè non possit dici, *Ego te baptizo*, cum Baptismus fiat per aquae sparsionem & applicationem ad corpus: nec post sparsionem ejusdem *Ego te baptizo:* cum Baptismus jam peractus sit.

Pro

Pro hâc parte digladiantur *Cajetanus in Opusc. tit.* 26. *Biel ad* 4. *Dist.* 6. *qu.* 1. *art.* 2. *Soto ibid. qu.* 3. Contra *Zwarez*, *Hurtadus*, *Ariaga*, se expediunt, dicendo: ad valorem Baptismi non esse necessarium, ut forma incipiat, antequam tota materia finiatur: aut ut materia incipiat, antequam tota forma finiatur. Rationem hanc adferunt, quia non requiritur ad veritatem istarum propositionum, prout moraliter accipiuntur. „Nam, inquit *Ariaga*, communi modo loquendi verè & propriè dicimus, „*lavo me*, *comedo*, *surgo*, *percutio te*, etiam immediatè antequam has actiones exer„cemus, quando sumus parati jam ad eas exercendas, & eas volumus inchoare; vel „certè immediatè, postquam [pag. 681] illas absolvimus. Addit *ibid.* Impossibile esse in illius siquidem in rigore physico veritas propositionis illius considerandа esset, *à baptizante instantia mathematica initii & finis verborum, ut simul cum iis conjungat initium & finem ablutionis:* sunt verba *ejusdem loc. cit.* Nos relictâ Andabatis labyrinthea Baptismi formâ, sive verba illa ante, sive post aquae applicationem, sive simul pronuntientur, Baptismum legitimè administrari credimus. Si enim secundum ipsos, voces aliquae istius formulae (e. gr. *ego*, aut *baptizo*, &c.) non sunt de essentiâ Baptismi, aut de necessitate medii; quomodo tempus, seu terminos istius brevissimi temporis, in quo aspersio aquae peragitur, inchoationem scil. & desitionem, pari passu cum pronuntiatione verborum euntes, de essentiâ ejus esse dicemus? Sed hunc anxium laborem pepererunt sibi proprio suo commento, de formâ Baptismi.

III. *Quaest. An Baptismus sit, si vestes baptizandi à corpore separatae intingantur & laventur; aut si aqua aspergatur vesti quae partem aliquam corporis tegit. Resp. Neg.* Debet enim aqua ipsum corpus tangere, eique applicari ad ablutionem: siquidem aliqua sit futura analogia inter signum & rem signatam. Jam vero indubium est, vestes non esse corpus humanum. Unde colligimus Baptismum nostrum initiationis, malè accersi ex Exod. 19. v. 10. *Vade ad populum, & sanctifica eos hodie & cras, & lavent vestimenta sua*, &c. Quasi scil. ex vi hujus mandati omnes Proselyti justitiae per Baptismum initiati & baptizati fuerint in professionem religionis Israeliticae, atque incorporati Ecclesiae. Quod quidem eruditiss. *Seldeno Lib.* 1. *de Synedriis cap.* 3., multis Rabinorum testimoniis in hanc rem adductis, probari videtur: qui inde concludit, *pag.* 46. Baptismum initio à Johanne Baptistâ, & Apostolis adhibitum fuisse non ut *ritum novum*, &c. tunc *introductum, sed ut Hebraeis satis etiam, quatenus erat imitationis ritus, ex Majorum seu Patrum usu ac disciplinâ cognitum, ac cum circumcisione*, &c. *conjunctum*. Subdit *ibid.* plura ex *Joh.* 3. *v.* 4. 10. *Coloss.* 2. *v.* 11. *Actor.* 16. *v.* 3. quae omnia cum duplici hypothesi nitantur, mandato *Exod.* 19. & consuetudine, ac traditione τῶν ἀρχαίων, (siquidem verum dicant Rabbini) stylobatis illis subductis, sponte corruunt. Quod ad mandatum illud *Exod.* 19. *v.* 10. *Resp.* esse peculiare hic & nunc, tali occasione populo mandatum: unde lex communis in perpetuum ab Israelitis observanda, inferri non debet: non magis, quam ex mandato *Exod.* 3. *v.* 5. de exuendis calceis, & *Jos.* 10. *v.* 24. de conculcandis collis Regum captivorum, & *Jos.* 6. *v.* 15. de septeno circuitu Jericho, ad murum diruendum, & civitatem invadendam. Et de effusione aquae 1 *Sam.* 7. *v.* 6. *Resp.* 2. Qualiscunque fuerit illa lotio, non erat saltem initialis, quâ in verae religionis communionem ac professionem baptizantur: non magis quam aliae quaecunque ablutiones & aspersiones sive lustricae sive alterius generis: quae generali

nomine

nomine [pag. 682] *Baptismorum* designantur *Hebr.* 9. *v.* 10. *Resp.* 3. *Exod.* 19. *v* 10. in textu nihil de ablutione aut Baptismo corporis, sed tantum vestium. Quod *Seldenus Ibid.* probare conatur per lotionem vestium intelligi lotionem corporis, frustra est. Alibi, ut *Levitic.* 14. *v.* 8. &c. quae loca adducit *Seldenus*, fateor non tantum vestes, sed & corpus aquâ lotum fuisse, ex Dei mandato: sed hoc ad hunc textum *Exod.* 19. 10. addi nequit; quia tantum mandatur lotio vestium, prout *v.* 14. ubi narratur mandati illius executio, tantum vestium fit mentio. Et nihil aliud habent *Judaeorum Paraphrases Chaldaicae Onkelos* & *Jonathanis*, *eorumdemque versiones Persica Tawusii*, & *Arabica ab Erpenio* edita. Nec meminerunt ejusmodi imitationis baptismalis *Antiquitatum Judaicarum Scriptores Philo* & *Fl. Josephus;* nec, quod solum in re tanti momenti (ubi agitur de Sacramento, V.T. initiali juxta cum circumcisione) sufficere potest, θεόπνευστοι V.T. scriptores *Joh. Lightfootus* post Seldenum in *Horis Hebraic. Matth.* 3. *v.* 6. ex *Thalmud Babylon.* & *Hierosol.* & *Maimonide* fusè probat communem hanc esse Judaeorum sententiam de Baptismo proselytismi: quo scil. Viri, Faeminae, Infantes baptizabantur. Sed uti in aliis sexcentis Rabbinorum fides, ritus jam inde à tempore Mosis divinitus institutos & per traditionem ad se propagatos fabulantium, aut nulla aut merito suspecta est Christianis: ita & hâc in parte, non meliori loco esse potest. In eo tamen dissidet eruditiss. vir à *Seldeno*, quod originem ejus diu ante Mosen, ad Patriarcham Jacobum *Genes.* 35. *v.* 2. referat, ubi textum והטהרו id est, *mundamini* sic explicat: *Quid sibi velit vox ista* הטהרו *& mundamini optimè interpretatur Aben Ezra* שירחצו הגוף *nempe lotionem corporis, vel baptismum: quod & suadet ipsa ratio.* Paulo ante dixerat se *primum usum* Baptismi proselytici seu initialis, *Jacobo Sichemitidas puellas* in familiam Ecclesiamque suam cooptanti, adscribere. Sed hoc μέγα nimis αἴτημα mihi videtur. Probandum erat Jacobum, omnes uxores, & parvulos Sichemitarum, quos captivos abduxerant Filii ipsius *Genes.* 34. *v.* 29. *aliosque*, qui *jam apud eum versati erant*, *Ethnicos* (sunt verba Lightfooti) in familiam Ecclesiamque suam cooptasse: uti hoc sumitur aut conjicitur. Nec à *Rabbinis* aut *Christianis Commentatoribus*, tale quid hic dictum memini. *Adde*, quod non facile alicui verisimile fiet, à Jacobi Filiis ingentem illam Faeminarum ac parvulorum turbam in familiam patris introductam, immo & retentam, atque inde à Jacobo Bethelem versus cum suis abductam. Uti etiam verisimile non est, captivos illos, aut maximam eorum partem, non fuisse partim venditos, partim persoluto à vicinis Cognatis aut necessariis lytro redemtos. Multo minus verisimile est, captivos illos recentem & infandam cladem ad huc lugentes, oppressorum suorum religionem amplecti, eique per solenne sacramentum initiari voluisse. Sed haec transeant; & videamus, an verbum טהר *mundavit purgavit* aut [pag. 683] semper (quod neminem dicturum arbitror) aut plerumque, aut saltem hoc loco notet corporis lotionem seu Baptismum, & quidem proselyticum seu initialem, non vero lustricum: quem ipse cum *Seldeno* à proselytico exsertè distinguit. Quid si contra dicam, nusquam ex vi vocis lotionem corporis per aquam significari: ubicumque enim purgatio seu mundatio, non sine aquae ablutione, fieri debeat, ibi vox *lavandi mundandi* hoc indicat. Deus enim qui cordis mundationem & munditiem interiorem praescribit, quae sit per verae resipiscentiae praxim aut renovationem, (*Joel* 2. *v.* 12. 13. cum *Jesa.* 1. *v.* 16.) etiam mundationem externam ejusque modum & signum, lege ceremoniali praescribit; per aquam scil., per hyssopum, per sanguinem. Relinquenda

quenda est ergo *Glossa R. Aben Ezra*, quae addit textui, quod nec illic nec alibi comparet. Datâ nihilominus, non concessâ, corporis ablutione, quibus fidiculis hinc elicietur Baptismus initialis seu proselyticus, à Jacobi facto accersendus? Cur non potius lustricus: cum filii Jacobi cum suis armatis recenti caede & quidem ληστρικῇ atque omni modo nefandâ polluti essent? Observatum *Seldeno*, aliisque κακοζηλίᾳ Israeliticae legis ceremonialis, lustrica illa in talibus casibus in Gentilismo frequentata fuisse.

IV. *Quaest. An per immersionem, an per affusionem, an vero per aspersionem sit baptizandum? Resp.* esse adiaphorum. Modo terminus motus habeatur, applicatio scil. aquae ad corpus, ad tingendum, lavandum, seu abluendum, mundandum: perinde est, quo modo & motu hoc fiat. Tres illos modos in lavandis & mundandis vasis, & supellectile e. gr. mensula, patinâ, fenestrâ vitreâ, &c. videmus usitatos: Et phrases Scripturae, quibus res significata Baptismi denotatur, triplicem istum modum applicandi innuunt. Immersionem habes Matth. 3. v. 6. 11. *baptizabit Spiritu Sancto*, &c. 1. Petr. 3. v. 21. *Cujus antitypon Baptisma nos servat, non quo sordes, &c. sed, &c.* Tit. 3. v. 5. *per lavacrum regenerationis.* Affusionem aut superfusionem, Jes. 44. v. 3. *Effundam aquas super sitientem*, &c. Aspersionem Heb. 12. v. 24. *&* *sanguinem aspersionis.* 1. Petr. 1. v. 2. *per obedientiam & aspersionem sanguinis Jesu Christi.* Primum modum, immersionem scil. fatemur à Joh. Baptista & Christo (sed baptizante per Discipulos *Johann.* 4. *v.* 2.) & Apostolis Virisque apostolicis usurpatum Matth. 3. v. 16. *Et baptizatus Jesus ascendit statim de aquâ.* Actor. 8. v. 38. *ubi uterque dicitur descendisse in aquam.* Immersionem tamen perpetuo adhibitam non facile credidero, cum tanta erat multitudo baptizanda *Actor.* 2. & 4. Cum Commentariensis ejusque familia intempestâ nocte baptizabatur *Actor.* 16. ubi illic tanta aquae copia, aut labrum aliquod instar Salomonici praestò erat, ut toti potuissent immergi? Cum quis recenter conversus & Baptismum petens langueret, aut graviter immo & laetaliter decumberet. In antiquâ Ecclesiâ, imprimis Orientali, immersionem [pag. 684] fuisse receptam, discimus ex *Chrysostomo Homil.* 6. *in Coloss.* 2. *Cyrillo Hierosolymit. Catech.* 11. *Pseudo-Areopagita* de *Hierarch. Eccles. cap. de Baptismo* ubi exsertè nuditatem, calceos, omnes vestes exutas commemorant. In Occidentali seu latinâ Ecclesiâ jam inde post Apostolos usque ad tempora Bernardi obtinuisse, deprehendimus ex *Zenone Veronensi* anno 260. *in Invitat. ad fontem.* 2. *Anselmo* anno 1081. *in Matth.* 3. *Bernardo* anno 1130. *Serm.* 46. *de Paupertate.* Plures intermediae, & sequioris aetatis testes si quis desideret, is adeat *Josephum Vicecomitem de Ritibus Baptismi.*

Sed tria circa hanc nuditatem quaerenda occurrunt: 1. quaesitum est, *An* totum corpus baptizandorum, imprimis Faeminei sexus, coram baptizante nudatum fuerit. *Resp.* ita censet *Vicecomes de Baptismi Ritibus* anno 1615. *Lib.* 4. *cap.* 10. ubi ex vestium depositione, denudatione, nuditate, quarum Scriptores antiqui, medii, novi illic citati meminerunt, negat *eas partes, quae integro pudore nominari non possunt,* „*aliquâ veste circumtectas fuisse.* Et rationem *ibidem* subjicit *pag.* 627. Nam cum „admirabilis vitae candor, atque integerrima morum simplicitas olim apud Christi„anos vigeret, sine ullâ offensione, singuli suae carnis dedecora hominum oculis „subjiciebant. Et hoc *ibid.* multis argumentationibus se facile colligere dicit.

„*Primo* quoniam *Cyrillus Hierosolymitanus* & *Chrysostomus locis cit.* baptizato„rum nuditatem, & Christi cum in crucem tolleretur, & Adae, priusquam Dei offensionem

„sionem subiret, nuditati comparârunt, &c. *Secundò*, quia de hâc nuditate non se„cus, ac de illâ, quâ in lucem suscipimur SS. *Ambrosius* & *Bernardus*, locuti sunt. „*Tertiò*, quod *Dionysius Areopagita*, *Elias Cretensis*, ac plures *alii* omnino nudos „fuisse docuerunt. *Quartò*, quia *Nicephorus Callistus* Hebraeum Puerum, qualis „natare solebat aquis baptismalibus (per jocum scil. & ludum à Pueris Christianis) „ablutum fuisse tradit: tum quoniam totum corpus aquis mergebatur. *Deinde*, quod „nullus veterum Scriptorum, qui hanc consuetudinem docuerunt, fasciae pudendis „appositae meminit. Quod incredibile videretur, si ea apponi solita fuisset. *Et de„mum*, &c. quia non erubuit pius Imperator vitali fonte eam partem tingere, quâ „saepe flagitii & nequitiae usus fuerat instrumento. Probat *ibid.* hanc Historiae par„tem ex solo Simeone Metaphraste *in vitâ Sylvestri*, inquit, *ut apud collectorem le„gimus*, &c. *Haec cum audisset Imperator, & laetus probrum carnis subjecisset ocu„lis*, &c. Hanc Vicecomitis opinionem secutus fuit Polyistor *Gerh. Joh. Vossius* in *Disp.* 1. *de Baptismo* quam Lugd. Batav. anno 1619. typis editam, in collegio Hollandico, cujus tunc Regentem agebat, ventilandam proponebat. Qui tamen non absque adhibito delectu testimonia à *Vicecomite* adducta adoptabat: relictis picturâ in Ecclesiâ *Augustini, Nicephoro Callisto Lib.* 3. *c.* 37. *Albino Flacco*, *Simeone Metaphraste*, Gagnaeio & Ambrosiastro: [pag. 685] quorum illum ex *Actor.* 8. *v.* 38. istum ex *Coloss.* 2. *v.* 12. totalem nuditatem collegisse, *Vicecomes* refert. Sed uti in aliis non paucis, ita & in hoc animadvertere licet nimis patientes ἠθῶν ἀρχαίων admiratores, testibus, libris, consequentiis incertis, in proscenium adductis, quasi certam Ecclesiae & religionis antiquae faciem, spectatoribus exhibere. Ut dicam, quod sentio, Scriptura nusquam testatur, temporibus Johannis Baptistae, Christi, & Apostolorum, nuditatem illam totalem, aut omnium partium corporis, ne quidem exceptis illis, quae natura tegi voluit, per omnium tegumentorum detractionem & depositionem, coram baptizante, & testibus, immo & coram universâ baptizandorum turbâ, denudationem. Expendantur textus *Joh.* 1. & 3. *Matth.* 3. supra *cit.* & *Actor.* 2. *v.* 16. ubi tria millia, & ubi Lydia & Commentariensis cum familiis suis baptizati dicuntur. An factum tale tanquam omni honestati & decoro naturali repugnans exprobasse Judaeos & Gentiles, Magistratus impedivisse, & siquidem ex Dei mandato hoc actum fuisset, Christianos illud seriò defendisse, nunquam legeretur? Nulli Luciani, Porphyrii, Celsi, Juliani, strepitum aliquem hic excitassent; qui alias tam multa per calumniam Christianorum mysteriis imponebant? Nullae *Apologiae Justi, Athenagorae, Tertulliani, Minutii Felicis, Cyrilli Alexandrini*, his purgandis occupatae fuissent? Quid? an justitiarii Pharisaei & severioris vitae consecranei Essei hoc tacuissent? Paulus 1. *Corinth.* 11. noluit connivere ad qualecumque Faeminarum & Virorum in coetu & cultu publico indecorum, circa tegmen capitis tum naturale tum adscititium v. 14. *an ne natura quidem ipsa hoc vos docet*, &c. Foedus gratiae, aut Religio Christiana, aut pars, aut actus aut exercitium, aut sacrum quodcumque ejusdem symbolum non mutat non tollit, sed potius conservat, promovet, jus, legem, honestatem & εὐσχημοσύνην naturalem. Confer huc quae alibi à Patribus, Moralistis, Casuistis, de vestibus, suco, partialibus corporum nuditatibus, imprimis Faeminarum definiuntur. Nec praetereundi Canones, Concil. 3. Carthagin. 25. *ne Clerici accessum habeant ad Viduas & Virgines*. Agathens. can. 28. *Ut Clerici vitent nuptialia convivia*. Toletan. 2. c. 2. *Ut nullus Clericorum*, *&c. in consortio familiaritatis habeat.*

Mulie-

Mulierem vel ingenuam, vel liberam, vel Ancillam. Nicen. 1. can. 3. *vetatur omnino* (καθόλου) *ne Episcopi, Presbyteri, Diaconi, &c. Subintroductam* (ἐπείσακτον) *habeant Mulierem: nisi forte aut Matrem, aut Sororem, aut Amitam, vel eas tantum personas, quae omnem suspicionem effugiant.* His adde, *Clementis Alexandrini Lib.* 3. *Pedagogi c.* 11. *aliorumque Patrum & Scriptorum de Vitando conspectu Virginum & Mulierum apud Pinedam A Lapide, Lorinum, ad Job.* 31. *v.* 1. & 24. *v.* 15. *Ecclesiast.* 7. *v.* 27. *Prov.* 7. v. 10—26. *Syracid.* 9. *v.* 5—13. abundantes cautelas. Videant quomodo conveniant, cum piarum Virginum & Mulierum pudore, & sanctâ Ministrorum continentiâ, si illae totas nudas [pag. 686] se exhibeant, & isti eorum nuda corpora tota non tantum videant, sed & lavent, aut abluant, & oleo inungant. Et quid judicandum de *Vicecomitis* mutuatâ ex Anselmo in Math. 3. Theologiâ, quam habet cap. cit. p. 625 *vocatur ergo consummatio justitiae; ad quam Dominus volens homines invitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari, vel in conspectu hominum denudari. Ideo vult exemplo docere, quid alios oporteat facere, ut nullis post eum erubescat.* Verbis illis Anselmi subjicit hanc conclusionem: „Quibus locis apparet, nuditatem pro baptis-„mo positam esse, quae loquendi formula parum constaret; nisi eos, qui Baptisma „suscepturi erant, nudos fuisse omnibus persuasissimum esset. Paulo post *pag.* 627. contendit, nuditatem extendendam esse etiam ad partes corporis, quae *integro pudore* (uti loquitur) *nominari non possunt.* Nec tamen illam denudationem in Baptismo, *pugnare cum verecundiâ & pudore, qui honestos decet.* Non video sane, quomodo haec non symbolizent cum Cynicâ Philosophorum sectâ; & cum haeresi, seu mavis furore Adamitarum anno 120. de quibus *Epiphanius Haeres.* 52.; & anno 1420. in Bohemiâ qui nudi incedebant, exemplo scil. Adami in statu innocentiae: quibus Adamitis non dissimiles Anabaptistae illi qui anno 1536. Amstelodami, nudi per plateas discurrebant. De Adamitis Bohemicis, ex Pontificiis *Joh. Cochleus Lib.* 5. *Histor. Hussitarum, in fine;* ex nostris Illustris *Morneus Plessiacus in Mysterio Iniquit.* post annum 1415. Nec minus convenire videtur cum transcendentali devotione Virginum, Viduarum, ac Mulierum Brugensium, queis omnis pudoris depositionem & exclusionem instillabat Cornelius Hadrianus Minoritarum celebris Concionator & Lector ibidem, ut statis diebus & horis totas nudas se ei sisterent virgulis leniter caedendas ad salutarem paenitentiam & satisfactionem pro peccatis. Quae Historia toto Belgio decantata. Nec excusantur tales nuditates, exemplis Adami & Christi, quae ex amplificatione *Cyrilli Hierosolym. Catech.* 2. huc applicata velit *Vicecomes pag.* 626. Quod ad Christum, ostendat eum (quidquid violenter in cruce ipsi evenisset; de quo tamen nihil certi affirmare potest) sponte se totum coram hominibus nudasse. & quidem tam improbis: quales fere omnes Spectatores crucifixionis. Quod ad Adamum, erat quidem ille nudus: sed quorum peccatorum aut corruptorum hominum conspectui se tunc exponebat? cum nulli essent à quibus conspici posset, praeter propriam Uxorem; & haec vicissim à nullo praeter proprium Maritum? Et quâ ratione adulti baptizandi peccato originali & actualibus obnoxii, & ab iis per Baptismum (secundum Theologiam Pontificiam) demum liberandi, comparari poterunt cum Adamo & Eva in statu innocentiae; de quibus Genes. 2. v. 25. *erant autem illi ambo nudi, Adam & Uxor ejus: ac non erubescant.* Videat in *Patrum & suorum Commentariis ad loc. cit.* cur [pag. 687] tunc vestibus usi non sunt, & cur post lapsum Deus eos vestiri voluerit, & ipse vestes iis aptaverit, *Genes.* 3. Excipiet forte

forte, uti excipit eadem pag. *Nam*, inquit, *cum admirabilis vitae candor, atque integerrima morum simplicitas, olim apud Christianos vigeret, sine ullâ offensione singuli suae carnis dedecora hominum oculis subjiciebant.* Vah os, vah calamum impurum, quo ea nudata ostenduntur, quae lineis proximè praecedentibus dixerat, *integro pudore nominari non posse.* Sed ut propius urgeam, quaero quos per τοὺς πάλαι id est, *olim* Christianos intelligat, & quousque hoc aureum saeculum extendat? Nam ipsis Apostolorum temporibus circa Ecclesiam, immo & in visceribus Ecclesiae serpebat venenum Nicolaitarum, Gnosticorum, & eorum quos describunt Paulus Philipp. 3. *qui terrena sapiebant, & quorum Deus venter*, &c. Et *Petrus Epist.* 2. *cap.* 2. & 3. & *Judas*, in *Epist.* & *Johannes* in *Apocal. cap.* 2. *v.* 14. 15. 20. Post tempora Apostolorum si Ecclesia non diu mansit virgo, quod ad puritatem doctrinae; multò minus, quod ad morum sanctitatem. Rigida Ecclesiae primorum saeculorum disciplina, & canones poenitentiales; satis indicant, non fuisse tunc Ecclesiam omni ex parte beatam, quod ad *admirabilem vitae candorem & integerrimam morum simplicitatem* (uti vult Vicecomes) ut *singuli*, praesertim virgines & Mulieres potuerint oculis Episcoporum aliorumque Clericorum, qui solennia Baptismi absolvebant, *carnis dedecora sine ullâ offensione subjicere:* idque salvo virginali aut muliebri *pudore & verecundiâ.* Non credo dicturum Vicecomitem, vel ex illâ vacuitate pudoris baptizandarum & baptizantium innocentiam ac sanctitatem deprehendi posse: quomodo *Barthol. de Pisis in lib. Conformitatum fol.* 211. inter alia ad Francisci virginitatem demonstrandam advocat factum ejusdem, quo coram Episcopo Assisiensi aliisque se totum nudabat, etiam exutis femoralibus: *quod sane*, inquit, *facere non potuisset* sine magno pudore; siquidem virgo non fuisset. Qui tamen alibi ejusdem ustiones describit, cum per nivem se volutaret ad Aetnea illa incendia restinguenda. *Idem fol.* 39. probat Franciscum Apostolis praestantiorem fuisse, quod omnia alia non tantum reliquerit, sed & vestes omnes cum femoralibus excusserit, seipsum spiritu & corpore nudum offerens in brachia crucifixi: quod notat ibid. *de nullo alio sancto legi. Idem fol.* 52. refert, Franciscum mandasse Fratri Ruffino ut Assisii exutis vestibus (exceptis femoralibus) nudus concionaretur; ad quas conciones audiendas & ipse nudus accesserit. *Id fol.* 62. Fratrem Leonardum, tam sanctum fuisse, ut nullius fecerit omnes contumelias & probra quibus à Spectatoribus certatim afficiebatur, eò quod exutis vestibus & femoralibus, totus nudus per plateas Assissienses & Viterbienses incederet. *Idem fol.* 113. Franciscum à formosâ Faeminâ sollicitatum ad concubitum, se denudasse coram eâ & prunis incubuisse, dicentem, hic mecum cuba. Nos, ut tales [pag. 688] Adamitarum opiniones & praxes antiquae Ecclesiae à *Vicecomite* & *Vossio* impositas removeamus, ad *Zenonis*, *Veronensis*, *Ambrosii*, *Chrysostomi*, *Cyrilli Hierosol.* dicta (in quae ultima analysis) respondendum putamus, vocem nuditatis, apud Scriptores non semper notare vestium seu tegumentorum omnium tum interiorum tum exteriorum depositionem, & totius corporis secundum omnes partes denudationem; & consequenter in administratione Baptismi, eam aliquâ cum latitudine accipi posse ac debere. Quomodo pauperes *nudi* dicuntur vestiti *Matth.* 25. *v.* 36. Et Petrus *nudus Joh.* 21. *v.* 7. Exorcistae nudi & vulnerati effugerunt *Actor.* 19. *v.* 16. Et Paulus saepe fuisse in frigore & *nuditate* 2. *Cor.* 11. *v.* 27. Et vestiendi à nobis pauperes dicuntur *nudi Jacob.* 2. 15. *Jesa.* 58. *v.* 7. Jam vero cum pauperes semper habeamus nobiscum: non est credendum, omnes instar Fran-

Francisci aliorumque Adamitarum plane nudos oberrare, & à nobis vestes petere. Ita nec credendum est captivos 2. *Paralipom.* 28. *v.* 15. fuisse nudos, prout ex Matre prodierant. Quid quod *Corn. à Lapide ad Marc.* 14. *v.* 51. illa verba *rejectâ sindone nudus effugit*, sic exponit: „Sicut Joseph, ait Scholiastes apud S. Hieronymum, „*relicto pallio nudus de manibus impudicae Dominae profugit.* Et quis dubitet illud Virgilii, *Nudus ara, sere nudus, hyems ignava colono*, sic, ut dico, accipiendum esse: Quod autem *Vicecomes Lib.* 1. *cap.* 10. *& lib.* 3. *c.* 10. *& Vossius* §. 8. honestate naturali, aurem vellente, aliqua correctoria (ita loquar) addita obtendunt, & per illa pudori Faeminarum consultum; qualia erant, quod Faeminae se ipsas exuebant, quod in eodem baptisterio separatim à Viris baptizabantur, quod per mulieres diaconissas exuebantur & ungebantur, dicimus σάρξ illa pharmaca esse frustranea; siquidem nihilominus illae Faeminae totae nudae, nullâ corporis parte exceptâ, se baptizandas stitissent Baptizantibus & Susceptoribus. Et quidquid factum fuisset de Faeminis, hinc non liquet, an & quomodo Puerorum, Adolescentum, virorum pudori consultum fuerit. Pictores honestatis naturalis rationi suo modo velificantes, solent adpingere tegumentum aliquod illarum partium, quas sine pudore coram auribus aliorum *nominari* posse negat *Vicecomes*, sine pudore tamen oculis aliorum in Baptismo objectas fuisse contendit. Sed Pictorum verecundia decoro & honori antiquae Ecclesiae studentium rejicitur à *Vossio loc. cit.* praeeunte ipsi *Viccomite lib.* 4. *cap.* 12. *p.* 636. Concludimus, Adamitarum nuditatem, temporibus apostolicis ignotam fuisse, & ne γοῦ quidem ex sacris Literis pro eâ adferri posse. Nec obtinuisse in antiquâ Ecclesiâ, primis post apostolicum saeculis usque ad Concilium Nicenum. Testimonia *Dionisii Areopagitae*, & *Clementis in Constitutionibus* à *Vicecomite* & *Vossio* allata, tantum non dicunt, quantum illi volunt; & si dicerent, facile esset à testimonio dicendo hypobolimaeos illos removere. Nôrat *Vossius* & procul dubio probârat censuras ac crises de illis scriptis [pag. 689] apud *Cocum* & *Rivetum*. Quibus nuperrimè accessit *tract. Joh. Dallei de Pseudepigraphis apostolicis.* Testimonia *Chrysostomi* & *Cyrilli Hierosolymitani* pro more Orientalium, & *Zenonis, Ambrosii, Anselmi, Bernardi* pro more Occidentalium (quae *Vossius* §. 6. *illustria* appellat), tam illustria non sunt, ut veritatem hujus historiae in luce ponant. *Anselmus* & *Bernardus* novi sunt, si cum aliis comparentur: quorum testimonium de moribus sui saeculi si valere debet, minimè tamen de doctrinâ & praxi veteris Ecclesiae in Occidente. Solus *Zeno* inter primae antiquitatis Scriptores numerari potest: Sed is in genere de nuditate loquitur; unde perperam Adamiticam absque ullo pudore eliciunt *Chrysostomus in Coloss.* 2. *Idemque in Epist. ad Innocentium* apud *Palladium in ejus Vitâ*, *Ambrosius Serm.* 10. (qui est *de Avaritiâ*) & *Epiphanius Haeres.* 79. nuditatis & denudationis suo tempore usitatae meminerunt quidem: sed ea extendi non debet ad Adamiticam (uti jam dictum est); & si quis perperam ita extenderet, illi minimè concedendum esset, ut tempora *Chrysostomi*, *Ambrosii*, *Epiphanii*, eadem cum apostolicis, aut etiam cum primis post apostolica & antiquissimis faceret. Paulatim Ecclesia in ritibus, moribus, disciplinâ, doctrinâ ita mutata est ut de illa non immeritò usurpari posset illud poëtae: *Aetas parentum pejor avis tulit*, &c. *Cyrillus Hierosolymitanus*, de sui saeculi consuetudine historicè nihil aliud retulit, quam caeteri de vestibus exutis, & nuditate: quae nunc satis superque explicuimus. Quid autem de Scriptis dicti *Cyrilli Hierosolymitani*, imprimis *de Catachesibus*

ipsius

ipsius nomine editis judicandum sit, vel ipsis Pontificiis judicantibus, ostensum est à *Coco in Censurâ*, & *Riveto in Critico sacro:* quò lectorem remitto. Adeo ut amplificatio illa, quibus dictus *Cyrillus* satis impudenter & indoctè historicam relationem oneravit, de Adami nuditate sine pudore, naevis ipsius annumeranda sit potius, quam ut hinc Adamitarum nuditas antiquae Ecclesiae tribuatur: quam toties & tanto molimine etiam lemmatis marginalibus à *Vicecomite* de Mulieribus baptizandis sine rubore, inculcatam fuisse miror. Vide eum *Lib.* 1. *cap.* 27. *Lib.* 2. *c.* 37. imprimis *Lib.* 3. *cap.* 10. & 11. & *Lib.* 5. *cap.* 4. ubi de unctione nudorum & nudarum. Ego sane, si vel dimidia ex parte Ecclesiae antiquae tanta fuisset sanctitas, quantam ille praedicat, videre nequeo, quomodo nudas corporis partes, quamvis velatis illis, de quorum velamine Pictores arguit, oculis Virorum baptizantium & Susceptorum à Faeminis baptizandis objici tam diu passa esset. Atque haec hactenus dicta *satis* retundunt testimonia pro obscenâ nuditate adducta *Severus Alexandr.* haereticus *Metaphrastes*, *Elias Cretensis*, *Surius*, &c. à Vicecomite citati nullo hic numero sunt.

2. *Quaesitum.* Cur & quando mutatus sit hic baptizandi modus per immersionem? *Resp. Vossius* secutus *Vicecomitem*, §. 6. & 8. usque ad tempora [pag. 690] Bernardi, etiam in Occidente obtinuisse, sed à quinque retro saeculis cum honestè id amplius fieri non posset, per universum pene Occidentem consuetudinem illam exoleviss . Causam mutationis hanc designat: *quod antiquis temporibus candida simplicitas magis vigeret, & honestè toti denudarentur: sed postquam, ut aliorum, ita Sacerdotum accrevit nequitia, experientia id toti orbi clare testante*, &c. Et §. 6. *Post tempora a Bernardi succrescente, tam Sacerdotum, quam aliorum, nequitiâ, scandali & flagitii causâ sublatus est.* Similia ante ipsum de aureo (ita loqui liceat) antiquorum, & ferreo posteriorum saeculo cecinerat *Vicecomes Lib.* 4. *cap.* 10. & 15. Quod ad immersionem & ablationem totius denudati corporis, eam nunquam in verâ Christi Ecclesiâ jam inde à temporibus Apostolicis per priora saecula obtinuisse, nec posterioribus, siquidem unquam intantâ corruptione obtinuissent, debuisse obtinere censemus. Auream illam aetatem, cui dictam ipsis nuditatem non malè convenisse volunt, nec horribiles sectae Nicolaitarum, Gnosticorum, Borboritarum, Carpocrastianorum, Priscillianistarum, &c. nec *Chrysostomi*, *Basilii*, *Salviani*, *Gildae Sapientis*, aliorumque de corruptis suorum temporum moribus querelae, nos credere jubent. Epiphanius (à *Vossio cit.* §. 9.) in Panario haeres. 79. ubi dicit: *quando nudatur Mulierum corpus* (adsunt scil. Diaconissae), *ne à Viris sacrorum Ministris spectetur.* Hic vides cautelae ergo, qualemcunque corporum muliebrium denudationem oculis Presbyterorum baptizantium subtractam: Ergo tunc temporis aeque periculum erat, ac nunc à conspectu denudatarum Feminarum. Ubi ergo *admirabilis simplicitas illa, per quam singuli sine ullâ offensione carnis dedecora hominum oculis subjiciebant:* uti dulce canit fistula *Vicecomitis Lib.* 4. *cap.* 10. *pag.* 627. *Idem* cum in illâ admirabili simplicitate *omnes nudos* & nudas, sic ut *etiam partes obscoenae vestibus carerent* (ut habent lemmata marginalia *loc. cit. pag.* 626. 627.) non tantum baptizatos, sed & oleo unctos probare contendit. *Lib.* 2. *cap.* 37. *pag.* 396. refert ex *Joanne Mosco* factum Presbyteri cujusdam Cononis *praestantissimum & maximè insigne* (uti loquitur). Verba *Mosci* ab illo descripta sunt ista: „Quoties ergo Mulierem inungeret (*Cono Presbyter*) scandalizabatur: atque ideo ex „monasterio abscedere volebat. Quadam die venit Puella ex Perside, ut baptizare-

„tur,

„tur, quae ita speciosa erat, ac tantae pulcritudinis, ut non posset Presbyter nudam „eam sancto oleo inungere, &c. Si vera narrat Moschus (de quo autore vide judicium *Possevini in Appar. sacro, in voce Sophronius*), utique sine *ullâ offensione singuli* tunc temporis *carnis dedecora hominum oculis* non *subjiciebant;* & propter pericula & scandala, debuisset praesumta totalis denudatio aeque omitti, aut abrogari (siquidem malo more usitata fuisset), ac circa tempora Bernardi. Noster nihilominus, τὸ antiquum, τὸ prius, τὸ catholicum in istâ Adamiticâ nuditate pro viribus exstructurus *Lib.* 4. *cap.* 12. [pag. 691] quinque rationes dictae nuditatis in aciem educit; & *cap.* 6. asserit Baptismum per immersionem solum in usu olim fuisse, praeterquam tempore necessitatis, eumque à Christo praeceptum *Matth.* 28. *v.* 19., & cum Jeremia Patriarchâ Constantinopol. in Censurâ Augustanae confessionis resp. 2. cap. 4. *omnem aspersionis usum veteri Ecclesiae adimit:* & de Baptismi per aspersionem, in casu necessitatis, bonitate, olim dubitatum fuisse dicit. *Ibidem cap. sequ.* 7. Ostendere conatur baptizandum de pondere sublatum & in sua brachia elatum à solo Ministro baptizante in aquam demissum fuisse. *Lib.* 4 *cap.* 7. observat ex *Gregori Magni Libro Sacramentorum M. S.* cit. à *Pamelio ad Epistol.* 76. *Cypriani*, illius aetate Romae adhuc usitatam fuisse totalem immersionem; & consuetudinem levis tinctionis post tempora Caroli M. & Ludovici h. e. post annum 875. demum introductam, in Ecclesias scil. Occidentales, *ob infantum teneritatem, cum jam adultorum baptismus esset rarissimus.* „Et *cap.* 15. *pag.* 643. A quocumque autem „baptizandi exuerentur, nulli dubium est, quin ad ipsam usque unctionem, quae in „vertice fiebat, spoliati & nudi persisterent. Nam & nudos sacro chrismate unctos „fuisse, suo loco probabimus. *Ibid. paulo post;* Itaque diu simplex antiquitas eos, „qui baptizandi erant, sine veste ad lavacrum exposuit; donec malitiâ ad cumulum „auctâ, propter offensionis & flagitii periculum (*quasi scil. antea simile periculum „non fuisset*) in plerisque Occidentis solis partibus omnino sublata est. Quod post „tempora Bernardi anno fere à Christi ortu 1140. contigisse, qui nullam ejus men„tionem apud Scriptores aevi posterioris invenerit, facile intelliget. *Ibid.* tamen addit, & *cap.* 7. *p.* 609. veterem denudandi consuetudinem adhuc durare in Graeciâ, Aethiopiâ, Moscoviâ, Germaniâ, Galliâ, Angliâ.

3. *Quaesitum*, An modus baptizandi per totalem immersionem, qualem volunt in antiquâ Ecclesiâ semper usitatum fuisse, in hodiernas Ecclesias, ubi aspersio obtinet, reducendus sit? *Resp.* Si modum immersionis corporum, juxta morem Adamitarum denudatorum intelligis, qualem *Vicecomes* & *Vossius* antiquae Ecclesiae abscribere conati: absolutè *Neg.* Sin modum immersionis corporum, prout restricta & verecundior nuditas eorum à pictoribus depingitur; *itidem Neg.* Quia ut alias partes corporis praeteream, nuda Faeminarum pectora, extra casus necessitatis, Virorum oculis objici non debent; praesertim in religiosa administratione Baptismi. Vide quae de hoc casu monemus in *Disp. de Excelsis Mundi, ubi de Decoro Vestitu.* Conferri possunt *Wendelinus part. I. Ethicae lib.* 1. *cap.* 17. *qu.* 8. *Prucknerus in Mille Quaest. qu.* 115. Accedat, quod modus applicationis aquae adiaphorus est: & verbum Dei, ad immersionem non adstringit; nec perpetua sententia aut universalis Ecclesiae antiquae praxis nobis hic praeit: & analogia sacramentalis per affusionem [pag. 692] aut aspersionem aquae, satis haberi potest: & tutius ac facilius, quod ad corporum sanitatem in climatibus frigidioribus fit aspersio, quam

quam immersio: ut & magis decorè ac tutò, si hominum pravitatem respicias. Pro negante stant communiter *Theologi Nostri*, & cum iis *Vossius loc. cit.* ubi ex antiquitate testimonia aliqua pro aspersione adducit. *Pontificii* communiter consentiunt. Quod autem addunt, apud *Ariagam Disp.* 24. *cit. subsect.* 2. sufficere ablutionem etiam in minimâ parte corporis e. gr. in digito infantis in partu, qui exseritur, & vel guttulâ aquae: ipsis relinquimus. De quantitate aquae positivè non determinamus: sed negativè, ut saltem non tam tenuis sit applicatio aquae ad corpus baptizandi, quâ vix ulla lotionis aut ablutionis analogia pingi ac sensibus objici posset. Hodie in Occidente, quod sciam, non sunt Ecclesiae sub nomine Christianismi, quae morem immergendi servant, aut restitutum volunt. In Oriente eum servari constat ex *Liturgicis seu Agendariis Graecorum;* quae praescribunt ad trinam verborum prolationem, *baptizatur servus Dei, in nomine patris*, &c. trinam demersionem baptizandi, & eductionem ex aquâ. Vide *Euchologium seu Rituale Graecorum tit. Officium sancti Baptismatis pag.* 355. Et *Jeremias* Patriarcha Constantinopolit. *in Censurâ seu Resp. ad Theologos Witebergenses resp.* 2. *cap.* 4. non tantum usum immersionis apud Graecos obtinere testatur, sed & pro eâ has rationes adfert: „Baptizabant Veteres, non manibus suis aquam baptizando aspergentes: sed trina „immersione hoc euangelii sequentes: *Ascendit ex aquâ.* Ergo ante descenderat. Ecce immersio, non aspersio. Nuper in Angliâ exorti sunt, dicti Anabaptistae, vernaculè *dippers* qui immersionem non tantum reductam volebant, sed etiam in praxim deducebant: quorum *Concessio* anno 1644. edita est nomine *Septem Coetuum seu congregationum in urbe Londinensi.* Ubi *artic.* 40. immersionem statuunt necessariam. Quod ad praxim eorum, omnes tum Viros tum Faeminas in infantiâ per aspersionem baptizatos, tanquam non-baptizatos baptizans descendens cum iis in Tamesim aut alium fluvium baptizabat, caput eorum submergendo. Contra eos calamum strinxit eximius inter Anglos Theologus *Daniel Featly;* cujus libro linguâ vernaculâ conscripto hic titulus praefixus est: κχταβχπτίσται κχτάπτυσται The *Dippers dipt.* Ubi modum eorum baptizandi in tabellâ insertâ depictum exhibet. Rationes quae contra hanc κακοζηλίαν militant, supra allatae sunt.

V. *Quaest. An unâ, an v. trinâ aspersione sit baptizandum. Resp.* est adiaphorum. In Reformatis Ecclesiis Gallicis, & Anglicis quibusdam in Belgio unâ, in aliis omnibus, quod sciam, trinâ utuntur. Deus in cujus nomine baptizamur, unus est essentiâ, & trinus personis: utrumque credimus & profitemur. *Beza in Quaest. & Resp. part.* 2. *qu.* 152. fatetur Tertulliani tempore [pag. 693] trinam fuisse adhibitam adversus personarum unitatem. Et *ibid.* subjicit: neque licere unicâ uti significetur nos in unum verum Deum baptizari. *Tam enim*, inquit, *periculosum est essentiam multiplicare, quam personam unicam statuere. In genere vero de unicâ vel trina mersione seu aspersione non arbitror contendendum.* In eadem sententia Gregorii M. Lib. 1. epist. 41. ad Leandrum; quae Juri canonico insertâ cap. 80. *de trinâ*, de consecr. dist. 4. Ubi notanda verba: *quia in unâ fide non officit Ecclesiae consuetudo diversa*, &c. *Quod si quis forte etiam pro summae trinitatis veneratione existimet fieri, neque istud aliquid obsistit baptizandos semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in unâ potest divinitatis singularitas designari.* Trinam tamen in anti-

antiquâ Ecclesiâ fuisse frequentatam colligitur ex *Tertull. c. Praxeam cap.* 16. *& de Coronâ Militis Basilio de Spir. S. cap.* 27. *Ambrosio Lib.* 2. *de Sacramentis c.* 7. *Chrysostomo Homil.* 24. *in Johan. Augustino Serm.* 201. *de Tempore.* Si quae autoritas esset canonum apostolic., videretur longè aliter tunc statutum, quam à *Gregorio & Jure Canonico.* Sic enim habet Canon 49. *Si quis Episcopus aut Presbyter in unâ initiatione non tres immersiones, sed unam duntaxat, quae in mortem Domini detur, peregerit, deponitor.* Cujus Canonis occasione *Castaldus in suo Candelabro aureo cap. de Baptismo pag.* 43. scribit: „Nota summopere, quod si Puer sit trinâ „mersione baptizandus, oportet ne baptizans intendat per trinam mersionem illam „baptizare, sed per unam, quae trinam continet: quia alias si Puer ante secundam „vel tertiam mersionem moreretur, non esset baptizatus, & citat ibi *Thomam, Cajetan. Paludan. Sylvestr.* &c. Egregia sane Theologia sacramentalis.

VI. *Quaest. Quandoquidem apud Nos immersio totius corporis, & Baptismus in flumine, ob frigus horum climatum, aliasque ob causas, non est usitatus, quaeritur cui parti corporis aqua aspergenda, aut super quam effundenda? Resp. Thomas in Scripto secundo super lombardum Lib.* 4. *dist.* 3. *artic.* 1. concesso & praesupposito, immersionem non esse de necessitate Baptismi, sed ablutionem quocumque modo vel per aspersionem vel per immersionem, determinat ablutionem debere fieri in capite: quod omnes operationes animales habeant principium suum à capite. Excipit tamen casum necessitatis quo in alio membro fieri posset, ut in Puero non perfectè nato. Quod ad prius, commodissimè fieri in capite concedimus: sed absolutam necessitatem, non putem facile concedendam; ut nullus scil. esset Baptismus; siquidem vel aberratione aliquâ vel aliâ de causâ, pectori baptizandi (quo cor continetur) aquam aspergi contingeret. Ex nostris *Daneus in Isagogâ Lib.* 5., *qui est de Sacramentis, cap.* 29. Thomae sententiam approbat, ut veriorem. Saltem nulla [pag. 694] ratio est, cur consuetudo, in toto fere Occidente recepta, mutari debeat. De membro quocumque, etiam extremo digito Infantis nondum nati baptizando (uti disputant Pontificii) quid sentiamus, supra *Cap.* 3 indicavimus. Scotus in Reportatis super Magistrum sententiarum Lib. 4. dist. 3. qu. 4. aliquibus in casibus, nullam partem definitè nominat, sed solum in genere partem principaliorem abluendam, aut aquam tepidam sumendam, &c. monet. Casus autem quibus Ministrum censet excusari posse à trinâ immersione, sunt isti, *si Minister sit impotens, & sit unus magnus rusticus, qui debet baptizari, quem nec posset immergere nec elevare, nec etiam oportet, quod perfundatur aqua, ut ibi ita modicum sit de aqua, ut forte non posset pes ejus ablui,* &c.

VII. *Quaest. Quo situ corporis Baptismus recipiendus? Resp.* Nullus situs in specie definitus est. Hoc in genere requiritur, ne situs naturali honestati aut commoditati, quâ corpori aqua aspergi debet, aut decoro civili repugnet; tum in Infantibus, tum imprimis in Adultis. *Nicetas Choniates Lib.* 5. *Thesauri cap.* 37. ex *Epiphanio ibid. cit.* refert ab Eunomio rebaptizatos fuisse, quicunque sive apud orthodoxos sive apud haereticos baptizati ad illum transibant, inverso baptizandorum capite, pedibusque in altum sublatis. „Cum autem Eunomiani in labro baptizantes „caput baptizandi semel in aquam pectore tenus immergerent, & aliquando evenis„set, ut quidam capite ad labrum alliso vulnus acciperet, aliam baptismatis formam „excogitabant. Nam homine prono in fossâ quâpiam distento, ejusque capite educto

„&

„& sublato, aquam ita infundebant, ut nullum aliud membrum attingeret. Nec de-„fuerunt inter illos, qui alium Baptismi ritum invenirent. Longissimâ enim fasciâ „eum in usum parata consecrataque, hominem à pectore usque ad extremos pedum „articulos involvebant, tum deinde superiores corporis partes aquâ proluebant. Mitto nunc baptizandorum respectum ad Orientem, capitis inclinationem aliosque inutiles ceremonias sive antiquis, sive mediis, sive novis temporibus, jam inde ab ἀκμῇ Papatus usitatas. Quas vide apud *Joh. Langum in commentar. ad Justini apol. ad Anton. Pamelium in Notis ad Tertulliani Librum de Baptismo p.* 284—292. *Guidonem in Manipulo, Gul. Parisiensem de septem Sacramentis, Joh. Stephanum Durantum.* Et, qui omnia ex omnibus ex professo corradere conatus est, *Josephum Vicecomitem de Antiquis Baptismi Ritibus.* Aliquas etiam attingit *Cassander post tract. de Baptismo Infantum.* pag. 699. : ubi consuetas suas palliationes & excusationes ingenuâ confessione concludit : *Non nescimus autem in administratione hujus divinissimi sacramenti quaedam indecora & indigna admitti: sed quae ad substantiam ipsam sacramenti non pertinent, quae non defendimus, sed deflemus.*

§. 2. Adjuncta Baptismi antecedentia, concomitantia, consequentia quam plurima numerantur à *Pamelio, Joh. Stephano Duranto, Gulielmo Parisiensi, Guidone, Vicecomite* modo *cit.* Quae pleraque nos tanquam ἐπεισάκτους hominum traditiones & consuetudines, cultum divinum onerantes aut corrumpentes, unâ liturâ delenda censemus : ut ad primaevam Ecclesiae apostolicae simplicitatem, omnia, quantum fieri potest ; revocentur. Id enim verum quod prius, & quod ab Apostolis. *Lancelotus Andrews in Opusculis posthumis in stricturis seu Resp. ad Cardin. Perroni cap.* 18. *Lib.* 1. *pag.* 13. causam contra Pontificios acturus, concedit chrisma, salem, candelas, exorcismos, signum crucis, Epphata, consecrationem aquae, esse in potestate Ecclesiae, & posse ab eâ retineri aut mutari. Sed talis concessio aliarum traditionum longissimum syrma, & quidni tandem bonam partem Papatus post se traheret. De humanis ceremoniis in genere & de plerisque à *Lanceloto* hic concessis, supra fusè actum *Tract.* 1. *à cap.* 3. *usque ad finem :* & antehac de cruce, exorcismo, & aquae consecratione in 3. *Part. Sel. Dispp.* Exorcismos & exsufflationes, ut & catechismum ac confessionem fidei absurdè praemitti Baptismo Infantum, vel ex ipsis ceremoniarum istarum Rationariis evincere possumus. Sic enim de illis Joh. Baptista de Rubeis in novo Rationali divinorum Officiorum lib. 1. cap. 20. pag. 42. 6. *Quantum ad secundam ceremoniarum Baptismi expositionem, notandum est quod in primitivâ Ecclesiâ quando baptizabantur, erant adulti, & ipsi respondebant, sed prius instruebantur.* Hic vides ad adultos pertinere catechismum & instructionem praeparatoriam ; & fidei Christianae confessionem, quam ad propositas quaestiones responsione τοῦ *credo*, & recitatione formulae fidei seu symboli edebant. Vide *infra de Catechesi & Catechumenis ; & de Symbolo dicto Apostolorum Disp. nostram* anno 1636. in 1. *Part. sel. Dispp. ;* & quae postea anno 1642. *Gerh. Joh. Vossius de Symbolis Commentatus* est ; & post eum *Usserius in Opusculo de Romanae Ecclesiae Symbolo, &c. aliisque fidei formulis tum ab Occidentalibus tum ab Orientalibus in primâ catechesi & Baptismo proponi solitis* anno 1660. cum *ejusdem Chronologiâ* edito. De exsufflatione & reje-„ctione Satanae, quam *Rubeis* exorcismo conjungit, sic loquitur: Rursus interroga-„tur, si abrenuntiat diabolo, pompis fallaciisque mundi, & illius operibus, ut prius „respuens errorem, & abnegans impietatem ad veritatem Christi, veritatemque (puto „legen-

„legendum, *pietatem*) suscipiendam praeparetur. Paulo ante pag. 41. dixerat: *exor-„cismus & exsufflationibus praeparari baptizandum.*" Originem, modum, & abrenuntiationis ritus, successu temporis succrescentes, vide explicata à *VicecomiteLib.* 2. *cap.* 16. ubi ex Lib. de Spiritu S., qui Basilio adscribitur, cap. 27. ad *privatam & arcanam traditionem refert:* cum paulo ante in principio ejusdem capitis ex *Actor.* 2. *v.* 40. *Coloss.* 2. *v.* 20. [pag. 696] 1. *Timoth* 6. *v.* 12. interpretationem *Hieronymi*, *Ambrosii*, *Lindani*, *Feri*, *Lorini*, conclusisset, *neminem ausurum negare*, daemonis consuetudinem & amicitiam solenni denuntiatione rescindi, jam tum in Ecclesiâ receptissimum fuisse. Tales exorcismos seu ejectiones, rejectiones, abrenuntiationes & exsufflationes Satanae Baptismo adultorum praemittendas non improbamus: quia, uti à *Salviano Lib.* 6. *de Providentiâ aliisque Patribus* describuntur, nihil aliud sunt quam fidei Christianae, & pietatis professio, Ethnicae idololatriae, aut Judaicae perfidiae, totiusque regni Satanae, atque impietatis mundanae, in quibus antea vixerant, abnegatio, & abrenuntiatio. Sed quâ ratione haec omnia ludicrum in modum, per interrogationes, & responsiones τοῦ *credo*, *abrenuntio*, in Baptismo Infantis ostentantur? & cur peccati originalis regnique tenebrarum in Infantibus (si considerentur in sese extra gratiam Christi) possessio, confunditur cum daemonum possessione corporali? Vide quae de hâc fictâ & praesuppositâ Infantum possessione, daemonumque ejectione & exorcismo fusius disserimus in 3. *Part. Select. Dispp. tit. de Exorcismo part.* 2. *in* 1. *appendice pag.* 1173.-1188. Et *supra de Lotione pedum, atque Osculo.* Sed hoc misso, aliisque compluribus adjunctis & observationibus (quae 22. numerantur à *Guidone in Manipulo Curatorum*, & plures à *Vicecomite*) solummodo consideremus adultorum praeparationem, & instructionem in fide, petitionem Baptismi, professionem fidei & pietatis Christianae: & Infantum baptizandorum oblationem ad Baptismum, & Baptismi petitionem, per Parentes & Susceptores, nominum professionem, eorundem in tabulis ecclesiasticis inscriptionem, & curam atque inspectionem.

I. *De praeparatione & institutione* seu catechizatione, adultorum. Praeparatio consistit in catechizatione, & exploratione vitae ac conversationis. Neque enim adultus in moribus profanus, improbus, ac notoriè scandalosus ad Baptismum admitti potest, sine sacramenti profanatione. Et quomodo ille absque Dei & hominum irrisione, renuntiabit diabolo ac mundo, dicet se consepeliri Christo in mortem ipsius per Baptismum, ut sicuti Christus, &c. etiam nos in novitate, &c. *Rom.* 6. *v.* 4. Quomodo profitebitur & promittet pietatem, atque in eâ ut & orthodoxae fidei professione constantiam? Ne ergo sanctum detur canibus, hoc agendum, ut ad resipiscentiam adducatur, ejusque aliqua signa edat, antequam baptizetur. Ne quis autem putet, nos nimis rigidos esse, propono illi hos casus. Si quis non baptizatus Baptismum petat sed vivens in incestu, qualis 1. *Corinth.* 5. 1. 2. aut polygamiâ, aut exercens lenoniam, aut pyraticum, aut apertè profitens, aut saltem fovens Manichaismum, Marcionitismum, Photinianismum, &c. Si dicas, tales non petituros Baptismum: Regero, hoc universaliter negandum non esse. [pag. 697] Experientia docet ex Ethnicis, Judaeis, Mahummedistis, haereticis, profanis atque improbis hominibus aliquando Baptismum petiisse, ut flagitia sua hâc ratione tegant, ut poenis promeritis se subdicant, ut à captivitate aut servitute se liberent, ut lautis donariis baptismalibus Christianos emungant, ut munera consequantur, ut fidei ipsorum negotia majoris momenti committantur, & hâc ratione Christianos fallere, iisdemque nocere possint.

De

De catechizatione, proximè sequenti *Tract.* 3. agendum. Hic quaeritur de catechizatione adultorum baptizandorum.

1. *Quaest.* An necessaria sit institutio baptizandorum tum publica tum privata? *Resp. Aff.* ex iis, quae de catechizandis rudibus infra ex Scripturâ & Patribus afferentur. Deinde ex confessione & professione fidei in Baptismo faciendâ. Quomodo autem profitebuntur ex animo, quod non credunt? Et quomodo credent quod nec didicerunt nec audierunt. *Rom.* 10. *v.* 14. 17. Unde colligimus non sufficere talem institutionem, per quam solummodo articulos fidei symbolo apostolico (ita dicto) propositos, & orationem dominicam, adhaec salutationem angelicam (in regno Pontificio) docentur memoriae mandare, & inde reddere. In Psittacum hoc cadere posset: & memini me de Psittaco Cardinalis Ascanii Columnae tale quid legisse. Symbolum illud non nisi expositum & diductum, additis addendis, à Scholasticis antiquis & recentioribus communiter necessaria creditu complecti dicitur. Vide inter alios *Bonaventuram ad.* 3. *Dist.* 25. Quod ad intelligentiam & fidem articulorum, qui symbolo proponuntur, quamvis alias praetendant fidem implicitam, tamen cum ad se redeunt, negant alicui sufficere fidem implicitam totalem. Sic *Durantus ad* 3. *Dist.* 25. *qu.* 1. Addit Scotus ibid. *Quod aliqua sunt, quae communiter praedicantur in Ecclesiâ: & talia sunt necessaria simplici ad credendum explicitè.* Ergo symbolum & salutationem angelicam, &c. pronuntiare, (quibus adde formationem signi crucis,) non sufficiunt ad praeparationem baptizandi. Et talis est vulgaris praeparatio Pontificia ad baptizandos Gentiles in utrâque Indiâ. Plura tamen requiri videas à *Thomâ à Jesu in Tract. de Conversione omnium Gentium lib.* 12. *in catech. generali c.* 5. & *Possevino in Biblioth. select. lib.* 10. 11.

2. *Quaest.* An ubique eadem ratio ac methodus instruendi & catechizandi adultos baptizandos servanda. *Resp. Neg.* Quia nec Catechumenorum, nec Catechistarum, nec Ecclesiarum, nec Auditorum, nec insidiarum & impugnationum à Persecutoribus & infidelibus aut Haereticis, idem ubique status est. Necessariâ aut sufficiente institutione seu catechizatione debitè praescriptâ & in omnibus Ecclesiis communiter observata, peristatica omnia de modo, ordine, loco, tempore catechizandi, singularum Ecclesiarum prudentiae [pag. 698] determinanda mutanda relinqui debent: non minus, ac multa alia particularia peristatica circa verbi praedicationem, coenae administrationem, cantum ecclesiasticum, censurarum ac disciplinae executionem. Varietatem singularium ingeniorum, factorum, studiorum, morum ac consuetudinum si quis ad unitatem, & quasi ad ideam quam Platonicam redigere vellet, ne is Sisyphi saxum volveret, aut aquam cribro hauriret. Singularia enim sunt infinita, & infinitum transiri nequit. Quod si quis polypragmon, seu mavis imperitus, ignavus, infelix Medicus aut Politicus, omnibus Medicis aut Politicis unam eandemque medicandi aut Rempublicam ordinandi ac regendi rationem circa quosvis homines semper & ubique invariatè observandam, praescribi vellet: an non cum ratione insanire videretur? Et si quis in regimine Ecclesiae talia κατὰ παντὸς & καθ' ὅλου, quasi ex somnio Reipublicae Platonicae experrectus in cerebello suo concepta agitaret; an non libertati, potestati, prudentiae Ecclesiarum praejudicare, & turbarum, contentionum, scismatum occasionem objicere diceretur? Ut verbo dicam qui talia agitant, aut ignavi sunt, aut imperiti, aut aemuli soli-ipsi, aut Diotrephae φιλοπρωτεύοντες. Ignavi & imperiti non possunt aut non volunt paria facere cum aliis in instituendis cujusque ordinis & gradus

gradus Auditoribus, rudibus, provectioribus, exercitatis seu τελείοις (*Philipp*. 3. *v*. 15. cum *Hebr*. 5. *v*. 14.), *publicè & domatim* Actor. 20. v. 20. Ne ergo luminibus eorum obstruatur, & contraria juxta se posita magis elucescant, aliorum peritiam & diligentiam inhibere satagunt; exsuperantiam ac πλοῦτον eorum ad modulum sui ἡττήματος & πενίας redigendo. Ephesiorum illud effatum, cum Hermodorum ex civitate suâ ejicerent, corrupti hominis ingenio altissimè insidet: *Nemo nostrum frugi* (ὀνήιστος) *esto, aut alibi id esto, & inter alios.* De quo *Strabo lib.* 14. *Geograph.* & *Cicero* in *Tuscul. Quaest.* 5. *sub finem.* Aemuli soli ipsi, quamvis paria facere possint, & subinde instar Puerorum trivialium pro victoriâ loci annitentium & certantium, paria faciant: quia tamen soli hoc non faciunt, & pro vanâ animi elatione, soli ἀριστεύειν, &c. *digito monstrari* volunt; hinc est quod communem hanc laudem aliis invident, & laudabiles ipsorum conatus, ac progressus, excogitatis technis & praetextibus impedire instituunt. Diotrephae φιλοπρωτεύοντες, aestimationem & autoritatem aliorum non ferunt, quam praeclaris ejusmodi laboribus, apud Ecclesiae cives parari metuunt. Hinc est quod simul fundamenta autoritatis & existimationis alienae diruunt: & contra suam autoritatem, modo haec modo illa introducendo, abrogando, subrogando, mutando quadrata rotundis, & vice versâ, exercent, ostentant, stabiliunt. In antiquâ Ecclesiâ cum vigerent catechizationes rudium, praesertim eorum qui ex Gentilismo ad fidem Christi transibant, nullis canonibus, nullis decretis modum & variantes particulares [pag. 699] circumstantias circumscripta legimus. Inspiciantur *Codices canonum tum Ecclesiae universae, tum Africanae;* aut *Photii Nomocanon.* Et *Tractatus antiquorum de Baptismo;* inter alios *Basilii Lib.* 1. *de Baptismate cap.* 1. cujus lemma, *Quod primum Discipulum Domini esse, & deinde sancto baptismate dignum fieri.* Confer, quae *supra de canonibus ecclesiasticis, de Formulis & Liturgiis, de Ritibus, de Precibus, de Concionibus*, de malè affectato in peristaticis catholicismo monuimus.

II. *Petitio Baptismi*, antecedens & requisitum Baptismi necessarium. Nemo enim (de adultis loquimur) invitus, baptizari debet: uti supra determinatum est. Qui ergo in rebus fidei institutus, & vitâ ac moribus coram hominibus Christianum se ostendit, & ad fidei confessionem edendam paratus est: is demum ritè Baptismum petere potest, & debet. Et tales in statu petitionis constituti, in antiquâ Ecclesiâ dicebantur *Competentes*, distincti à Fidelibus, & à Catechumenis, qui cum aliis promiscuis Auditoribus dicebantur *audientes*. Tertullianus Lib. de Poenitentia; *Audientes optare intinctionum non praesumere oportet.* Augustinus de Curâ pro mortuis cap. 12. *Pascha appropinquantè, dedit nomen inter alios competentes*, &c. Idem Homil. 49. *quod dico Competentibus, & Fideles audiant poenitentes.* Meminit eorundem *Hieronymus in Epist. ad Pammachium.*

III. *Confessio fidei, & professio ac promissio* necessario Baptismum adultorum antecedit. Est enim Baptismus sacramentum initiationis. De confessione fidei, & ἀπολογίᾳ spei, quae in nobis est, infra *Part.* 2. & 3. agendum. Nos in praesenti, de confessione Baptismi praecedaneâ has Quaestiones proponimus.

1. *Quaest. Qualis, quanta, & de quibus confessio fieri debeat? Resp.* Confessio fit vel per continuam credendorum elocutionem seu pronuntiationem, vel per responsionem ad Quaestiones propositas. Utraque potest fieri vel summariè vel deductè per singula elementa fidei, seu capita catechetica. Posterior priori longè praeferenda est. Ut & illa, quae fit per Quaestiones & responsiones. Tunc enim magis clarè & distinctè percipiunt

percipiunt & confitentes & audientes, quae sit fides & spes ipsorum. Quidquid enim in generali proponitur, sine diductione & subsumtione particularium sub eo contemtorum, obscuritate, confusione, & ambiguitate non caret. Quod ad modum interrogandi, & ad interrogata respondendi, eum invenimus *Actor.* 8. *v.* 37. in Baptismo Eunuchi. Et 1 *Petr.* 3. *v.* 3. 21. ubi vox ἐπερώτημα, id est, *interrogatio* aut *stipulatio*, morem illum in apostolicâ Ecclesiâ usitatum fuisse innuit. Vide ibi *Bezam*, *Grotium*, *Corn. à Lapide.* Et *Cyrillum in Joh. Lib.* 12. *cap.* 64. *Pamelium ad Tertullianum de Baptismo*, *Rittershusium ad Salvianum de Providentiâ lib.* 6. Qui duo luculentis testimoniis antiquae [pag. 700] Ecclesiae morem exponunt. Quae omnia de adultis intelligenda memineris.

2. *Quaest. An sufficere posset ad Baptismum, si adultus memoriter pronuntiet Symbolum, quod vocant, apostolicum, & Orationem dominicam. Resp. Neg.* Nisi enim intelligat, explicitè credat, ac distinctè confiteatur res Symbolo & Oratione dominicâ contentas, quomodo illum dicemus Christianum? Huc applicari posset illud *Hieronymi* laudatum Stanislao Hosio: *Euangelium non in verbis, sed in sensu consistit.* Quod si quis dicat complures, si non plerosque, dono & δυνάμει ἑρμηνευτικῇ destitutos, qui ad singulas de fidei dogmatis propositas quaestiones commodè mentem suam explicare nequeant: respondeo, baptizantem à talibus petere posse, ut quae per catechizationem ipsis inculcata sunt, quaeque interiori animi sensu recipiunt, perspicuè, & familiariter ipsis proposita, respondeant simpliciter *ita* vel *non*, *credo* aut *non credo*, *assentior* aut *non assentior:* ut constet, eos veritatem necessariorum nosse, eique assentiri. Quin ipsi Pontificii fidei implicitae praecones, formulam professionis fidei à Graecis faciendae octuplo majorem symbolo conceperunt, duce Gregor. XIII. quam vide apud *Possevinum Lib.* 6. *Biblioth. selectae in fine.* Articuli professionis fidei à singulis ad Papatum redire cupientibus faciendae jussu Antonii de Sansac Archiepiscopi Burdegalensis anno 1585. editi sunt numero 74. quibus tenerentur subscribere. Vide opera Ant. Zadeelis. Unde colligimus illos nolle, ut fidem confessurus, haereat in generalibus; aut hoc unum solummodo generale profiteatur, recipio Symbolum apostolicum. Est ergo ordo Ecclesiarum nostrarum laudabilis, secundum quem omnia fidei dogmata ad Baptismum aut ad Coenam admittendi sive propriis verbis respondendo, sive simpliciter affirmando aut negando profitentur.

3. *Quaest. An praeter simplicis veritatis concessionem, etiam requiratur expressa errorum rejectio? Resp.* Non quidem semper, aut ubique: sed cum baptizandus à Judaismo, aut Muhammedismo, aut Haeresi, in qua vixit, quamque insuper perverso zelo antehac defendit, ad verae Ecclesiae communionem transit. Si enim Diabolo & mundanae impietati, aut Gentilismo ritè renuntiabant, & quidni perfidiae Judaicae, aut Muhammedisticae, aut Haeresi, quae ex patre diabolo? Talis rejectio aliquando fit forma ejurationis, aut anathematis, aliquando simplicis renuntiationis. Editum est Paris. à Petro Morello anno 1568. cum Nysseni Catechetico majore Fragmentum ex Nicetae Choniatae Lib. 20. continens ordinem, qui tunc (circa annum 1206.) in Ecclesiâ Graecâ observabatur in Baptismo transeuntium à Saracenismo ad fidem Christianam. Ubi primum 22. anathematismis tum in genere Muhammedum cum suis successoribus, & ejus Alcoranum, tum specialia ejusdem dogmata anathematizant: & deinde summam fidei Christianae (non tamen sine immixtis

mixtis erroribus) 6. articulis comprehensam confitentur. Quibus [pag. 701] subjicitur formula execrationis: quod *si haec ex hypocrisi & dolo dicantur*, &c. *sit mihi ἀνάθεμα & κατάθεμα, animaque mea cum Satana daemonibusque collocetur*. Idem Fragmentum postea editum est à Margarino la Bigne in Bibliothecâ Patrum.

4. *Quaest.* An fidei *confessio, etiam contineat expressam ac solennem peccati renuntiationem, & pietatis ac justitiae promissionem. Resp. Aff.* Quia fides per caritatem efficax, & sine operibus mortua est. Hanc stipulationem & repromissionem colligimus ex 1. *Pet.* 3. *v.* 21. & *Rom.* 6. *v.* 2.—7. *Basilius Lib.* 1. *de Baptism. cap.* 2. pluribus probat accedentes ad baptismum debere sanctitate indutos esse eamque profiteri. Inter alia sub finem capitis sic loquitur: *Tunc fit aliquis in nomine spiritus sancti baptizari, & denuo natus, & locum & mores & convictores mutare, ut spiritu ambulantes digni evadamus in nomine filii baptizari & Christum induere. Salvianus Chrysostomus, Augustinus*, aliique morem veteris Ecclesiae edocent. Verba *Chrysostomi* sunt *Homil.* 1. *ad. Ephes.* „Quid generosius illis verbis per quae abrenun„tiamus diabolo? per quae in Christi militum numerum adscribimur? *Confessione* „*illa*, quae sit ante lavacrum, & illâ quae post lavacrum. Idem *Homil.* 21. *ad Pop.* „*Antiochenum:* Vocis illius recorderis, quam dum sacris institueris emisisti: Abre„nuntio tibi Satana, & pompae tuae, & cultui tuo, &c. Hanc & vos initiari debentes discere censeo." Haec enim vox confoederatio est cum domino, &c. paulo post designat Satanica, theatra scil., ludos Circenses, & omne peccatum; dicerum observationem, divinationes, omina, ligaturas, amuleta, epodas seu incantamenta. *Augustinus Homil.* 3. *ad Neophytos:* Emissa enim certissimâ *cautione*, quâ vos abrenuntiare „omnibus pompis diaboli, & omnibus operibus ejus, & omni fornicationi diabolicae, „spospondistis, descendistis in fontem sacrum. Quae verba inserta sunt *Juri Canonico, de Consecr. Dist.* 4. *can.* 73. *Prima igitur. Tertullianus ad Martyres cap.* 3. Vocati sumus ad militiam Dei vivi, tunc cum in sacramenti verba *spospondimus*, „&c. *Cyprianus tract.* 2. *de Habitu virginum: mundi* pompis & spectaculis jam tunc „renuntiavimus, quum meliore transgressu ad dominum venimus: *Optatus Milevi*„*tanus lib.* 5. *contra Parmenianum pag.* 59. (edit. Moguntinae Cochlei in fol. Contra „nos peccatores (ut vultis) interrogemus alterum Gentilem, an renuntiet diabolo & „credat Deo, &c. & dicat, renuntio & credo, &c. *Salvianus lib.* 6. *de Providentia pag.* 207. (edit. Rittershusii in 8.): Quae est enim in Baptismo salutari Christianorum „prima confessio? quae scil. nisi ut renuntiare se diabolo ac pompis ejus atque spe„ctaculis, & operibus protestentur? Quod ille hic *confessionem* & *protestationem* vocat, id Tertullianus *testationem* & *sponsionem salutis*. Lib. de Baptism. cap. 6. *fide Christianae in legis divinae verba professionem:* lib. de spectaculis cap. 4. *responsionem in sacramenti verba.* [pag. 702] Ad Martyres cap. 3. *militis cum sacramento consignationem. In Scorpiaco adversus Gnosticos. Hieronymus ad Heliodorum* vocat „juramentum: Recordare, inquit, tyrocinii tui diem, quo Christo in Baptismate con„sepultus, *in sacramenti verba jurasti*. Nostrae Ecclesiae, Baptismo adultorum praemittunt una cum confessione fidei stipulationem & promissionem: uti videre est in *Liturgiâ Belgicâ*, ubi in formulâ Baptismi adultorum, baptizando quinque proponuntur quaestiones, ad quas respondet: quarum quinta sic se habet: *An ex animo proposueris semper Christianum in modum ambulare, mundo & pravis cupiditatibus ejus renuntiare, uti hoc Christi & Ecclesiae membris convenit, & omnibus Christianis*

nis monitionibus te subjicere. Ratio Discipl. in unitate fratrum Bohemorum cap. 3. refert, ad coenam recipiendis in infantiâ baptizatis & in fide educatis, inter alias hanc quaestionem proponi: *An velint foedus in Baptismo cum Deo initi, renovare.*

5, *Quaest. An Confessio fidei, cum renuntiatione infidelitatis aut perfidiae (si in eâ vixerit) & promissione pietatis publicè coram Ecclesiâ ab adultis sit facienda? Resp. Aff.* Potest autem ea esse vel summaria seu generalis, vel particularis per omnia fidei dogmata. De priori, quin requiratur in Baptismo, non est dubitandum. Cum enim tota Ecclesia Baptismi spectatrix & testis est, decet eam scire, qualis & quâ conditione baptizetur. Sed si Baptismus clam administretur (quod aliquo in casu fieri debet), sufficit confessionem edi coram Ministro & illis qui istic adsunt. Quod ad confessionem & examen per omnia capita religionis, ut ea publicè fiat coram Coetu Ecclesiae, ubi baptizatur, admodum utile est & facit ad plurimorum aedificationem. In Ecclesiis Belgicis ubi adulti nondum baptizati ex Anabaptistarum liberis subinde ad nos transeunt, memini hoc aliquoties factum. *Philippus Haenen* Ecclesiastes Magdeburgensis in libro ecclesiastico linguâ Germanicâ anno 1650. edito tit. *Kirchenbuch tract* 1. *de Baptismo* refert historiam Salomonis Burgalli Muhammedistae solenniter anno 1573. Halae Saxonum baptizati, sed praemisso iterato examine, & confessione, per omnia capita religionis publicè in templo coram aliquot hominum millibus. Quod si autem per circumstantialia alicubi non ita commodè ejusmodi publicum & particulare examen institui queat, ibi utendum est δευτέρῳ πλεῖ (ut est in proverbio): hoc est, particulari & iterato examine & confessione coram Synedrio, aut Delegatis Synedrii praemissâ, summaria confessio, responsis ad 4. aut 5. propositas quaestiones coram Ecclesia ante actum Baptismi edenda iis imponenda. Quo tamen praejudicari non debet illis Ecclesiis ubi particularis confessio publicè antehac edita fuit, aut etiamnum edi solet. Neque enim ii qui secundâ navigatione sive volentes sive nolentes utuntur, alios qui primâ uti possunt & volunt, ad suum modulum & morem [pag. 703] revocare debent: praetextu scil. servandae aequalitatis & uniformitatis.

IV. *Oblatio* seu *adductio* baptizandorum. Ea requiritur, ad Baptismum εὐτάκτως in Ecclesiâ administrandum. *Si infantes* sint, à parentibus baptismum petendum, & tales petitores cognoscendos, an sint foederati, ex dictis cap. 2. manifestum est. Siquidem infantes extraneorum à fide baptizari non debent; ut ibidem ostensum. *Sin adulti*, testes & pararii requiruntur, qui vivâ voce vel scripto ministros informent de vitâ, moribus, instituto, baptizandorum: qui vel peregrini, vel magnarum urbium inquilini aut cives sunt; & consequenter ministris ut plurimum haut ita noti. Sed in oppidulorum aut vicorum inquilinis ac civibus cognoscendis, aliorum informatione ministri vix indigere videntur. Si quis tamen ad abundantiorem cautelam, domesticorum, aut vicinorum, aut ipsis familiarium testimonia audire velit, operam non luserit. Pararii illi, qui adducunt adultos aut portant parvulos ad baptismum variis nominibus apud ecclesiasticos scriptores indigitantur, *susceptorum*, *gestantium*, *offerentium*, *fidejussorum*, *sponsorum*, *doctorum*, *fidei ductorum*, *patrum*, *patrinorum*, *compatrum*, *commatrum*. In nostrate liturgiâ, & decretis synodorum Belgicarum, ut & catalogis seu tabulis baptismalibus, quae in topicis quibusque ecclesiis servantur, usurpatur nomen *testium*, distinctè à parentibus offerentibus: quamvis parentes linguâ Belgicâ eosdem compellantes, communiter vocent *compa-*

tres & *commatres*. Quod idem in Germaniâ, & alibi obtinet. In Liturgia Anglica dicuntur **godfather** & **godmother**; quae in dictionariis eorum exponuntur per latina *susceptor*, *compater*, *lustricus pater*, *susceptrix*, *matrina*, *commater*, *lustrata parens*. In eâdem liturgiâ dicuntur **surities**/ id est, vades, fidejussores, sponsores, adpromissores, infantum scil. baptizatorum; qui ibidem pro illis ad quaestiones propositas respondere jubentur. In statutis ecclesiasticis Bohemicis dicuntur *advocati testes pro compatribus & commatribus*. Graeci hodierni antiquo nomine ἀναδόχων etiamnum appellant. De susceptoribus plurima quaerunt *Rituum Scriptores Joh. Steph. Durantus*, *Vicecomes*, &c. nec non *Canonistae* & *Casuistae*. Nos nunc istis contenti erimus.

1. *Quaest. An praeter parentes offerentes necessarii sint susceptores, necessitate juris divini aut ecclesiastici. Resp. Aff.* Pontificii, de necessitate praecepti ecclesiastici immo & Apostolici; eorumque originem jam inde à primis ecclesiae temporibus accersunt: quam feliciter, jam penitissimè non inquiram. Testes cum *Vicecomes* adducit *Dionys. Areopagitam de Eccles. Hierarch. de Bapt. Pseudo-Clementis Constitutiones Lib.* 5. *cap.* 16. *Simeonem Metaphrastem*, *Albinum Flaccum*, &c. facile judicabit Lector, quam oppositè dicat lib. 1. cap. 30. pag. 183. *se necessariâ consecutione colligere*, *susceptorum usum ab ipsis* [pag. 704] *Apostolis incepisse*, *quod plerique Autorum* cit. (Pseudo-Areopagita & Pseudo-Clemens) *non longo intervallo ab Apostolis disjuncti sint*. Addit, se certius & firmius hoc credere, quod „ipsa quoque ratio hoc persuadeat. Rationem *ibid.* nobis exhibet: Ab incunabulis „nascentis Ecclesiae Christi fidem in Baptismo profiteri, maloque daemoni ac pom„pis ejus nuntium remittere etiam Infantibus receptissimum: necesse *ergo* est, ex „eo tempore fuisse aliquos, qui quod Pueris per aetatem non licebat, suâ diligentiâ & operâ praestarent. Antecedens unde probatur? Quia scil. *Areopagita* & *Clemens* tale quid testantur? Atqui libri illi sunt ψευδεπίγραφοι & supposititii (uti à saepe laudatis *Coco*, *Riveto*, aliisque ab utroque citatis, hoc probatum est); nec testantur illi, quod sub Apostolis tale observatum, sed quid suo tempore, cum ista scriberent. Nec aliter illud *Augustini* de verbis Apostoli huc allatum à Jesuitâ Henrico Fitz Simone in Britannomachiâ ministrorum Lib. 3. c. 4. *Portantur ad Ecclesiam parvuli, &c. accommodat illis Mater Ecclesia pedes aliorum ut veniant, aliorum cor ut credant, aliorum linguam ut fateantur.* Quidquid hic dicat de Ecclesiâ sui temporis, saltem nihil de Apostolis & Ecclesiâ apostolicâ: uti praetenditur à *Vicecomite*. Et dato non concesso, verba Augustini de parvulis tempore Apostolorum ad fidem ad confessionem Susceptorum & Sponsorum baptizatis *Vicecomes Cap. cit. pag.* 179. reprehendit sententiam Walafridi *Strabonis. Lib.* 26. *de Rebus Eccles.* qui putat post aut circa tempora Augustini demum hoc inventum esse; & *Polydori Virgilii lib.* 4. *de Inventor. c.* 4. ut & *Glossae in vitam Hygini à Damaso* scriptae, qui volunt Susceptores à Papâ Hygino institutos. Idem habent *Barthol. Caranza in Summâ Conciliorum*, & *Mart. Polonus*, *Platina*, *Stella de Vitis Pontificum.* Esse autem illis Susceptores necessarios tanquam Testes non tantum, sed imprimis tanquam Sponsores & Fidejussores, qui pro parvulis fidem confiteantur, disces ex *Can.* 76. *nihil est* & 77. *cum pro* & 101. non *plures. Dist.* 4. *de Consecrat.* Et *Concil. Trid. Sess.* 24. *cap.* 2. Et *Pastorali Romana cap. de Baptismo.* Notandum hic Pontificios distinguere inter Testem Baptismi, & inter Susceptorem sive Fidejussorem propriè dictum: qui manu tangit, aut tenet, aut suscipit, aut levat parvulum in Baptismo. Ex quo ritu & actione Susceptorum

torum Belgis nata phrasis, het kint heffen/ id est, *infantem levare*, hoc est Sponsorem aut Patrinum in Baptismo agere: & altera een hant leenen/ id est, manum commodare; ad tangendum scil. sustinendum, levandum parvulum dum baptizatur. Hanc distinctionem facit *Decisio S. Congr. Cardinalium* 5. *Martii* 1597. ita ut levantes seu suscipientes Infantem cognationem cum eo & Parentibus ejus contrahant, Testes vero non contrahant. Nostrae Ecclesiae usum Susceptorum, in Adultorum Baptismo non agnoscunt; in Baptismo Infantum, quorum Parentes vivunt, inter adiaphora numerant. Possunt enim Infantes ad Baptismum absque Testibus [pag. 705] offeret: possunt etiam ad abundantem cautelam Susceptores advocari, ut Testes sint Baptismi, & si defunctis Parentibus superstites sint, educationis eorundem in fide Christi ex solenni promissione coram Ecclesiâ & Parentibus factâ, praesint. Quod ad testimonium de Baptismo, imprimis illud locum habet, ubi in persecutione, aut quocunque turbato Ecclesiae statu Baptismus clam administratur. Promissio educationis in verâ fide maximè requiritur in casu haeresios aut infidelitatis cognatorum, popularium, concivium, aut tutorum; quin immo & ipsorum Parentum, siquidem e. gr. sint heterodoxi, quamvis Infantem in nostris Ecclesiis baptizari permittunt. Statuta nostra Ecclesiastica artic. 57. judicant *morem illum adhibendi Susceptores in se esse adiaphorum, nec facile mutandum.* Agunt autem ibi de Infantibus, non de adultis. Quod autem adulti ex Gentilismo, Muhammedismo, Judaismo baptizandi in Papatu advocant Susceptores, & plerumque potentiores, ut Reges, Principes, Proceres, Divites, respectum habet ad dona baptismalia, ad libertatem, promotionem, aliaque *βιωτικά*: uti quotidiana experientia hoc edocet; & *Constitutio seu Bulla Pii* V. anno 1566. quae sancit Sclavos baptizatos pro liberis hominibus, & Romae baptizatos, insuper pro Civibus Romanis habendos. De Judaeis Romae baptizatis idem affirmat ex *Marquardo de Susannis* & *Luca de Penn. Cherubinus in Compendio Bullarii*, *Scholio* 2. *ad Bullam Gregorii* 13. anno 1584. Sed nos missis saecularibus illis considerationibus, quae sacris & spiritualibus immisceri non debent, tantum concedimus posse immo & debere à fidelibus, quorum cognatio aut civitas infidelis aut haeretica, testamentarios Tutores dari, aut Susceptores adscisci, qui post excessum suum educationem suorum in fide suscipiant. Hoc tamen cavendum, ut potestas in Susceptores translata rata sit legibus, aut privilegio, aut indulto illius Reipublica, in quâ *vivimus*. Si secus, omnia frustra stipulamur. Posset enim Tutores sive legitimi sive dativi, à vera religione alieni pro arbitrio suo agere: & non quod Parentes testamento cavissent. Siquidem in foro soli valet illud: *justè possidet, qui volente Praetore possidet.* Cautè quidem & prudenter Ecclesiae orthodoxae Bohemicae constituerunt, ut Parentes baptizandorum à Ministro interrogati advocatis *Testibus pro Compatribus & Commatribus jus conferant, prolis suae in fide & religione Christianâ, totoque foederis cum Deo initi negotio, instituendae: adeoque sui quoque, si negligentiores in officio liberos instituendi fuerint deprehensi, admonendi & increpandi: & vicissim Susceptores illis promtitudinem ad eam rem polliceantur*, &c. *& se obligent.* Haec sane non inepta ratio adhibendi Susceptores: si modo Respublica aut approbationem suam, aut saltem edicto stabilitam tolerantiam adjiciat. Absque illâ enim omnia frustra essent: siquidem Tutores legitimi aut dativi, aut ipsa Respublica de parvulorum Orphanorum educatione pro arbitrio suo statuere [pag. 706] velit; aut Patribus adoptivis, si qui se juxta antiquum jus Romanum offerrent, hoc à Prin-

à Principe aut Republicâ concedatur. Absque tali constituto ordine in cassum Susceptores consuetudine magis, quam ratione passim advocantur: ne dicam, baptismalia & dona, & convivia, aliaque pompatica (de quibus *Vicecomes Lib.* 5. *c.* 47.) apud multos ἔργον; & educationem in fide, quam Parentes & Susceptores in Baptismo confitentur ac promittunt, esse πάρεργον, aut fere nihil. Jesuita *H. Fitz Simon Lib.* 3. *Britannomachiae Ministrorum cap.* 4. *p.* 295. litem intentat reformatis de susceptoribus: ubi lemma capitis: *An Susceptores admittant Reformati, vel spernant, vel admittant aliqui, spernant aliqui.* Citat ibi Calvini Epist. ad Farellum & Olevianum, quod Genevae Patres jubentur adesse, nisi quid negotii impediat, *ut stipulationi respondeant una cum fidejussoribus.* Rectè: idem obtinere in Belgicis, aliisque Ecclesiis, constat ex *Liturgiis*, *Statutis ecclesiasticis*, & variis *Synodorum Decretis*. Sed parem necessitatem fidejussionis Parentum (siquidem supersint) ac Susceptorum *Calvinus* non docuit: multò minus substitutam fidem Susceptorum, ejusdemque confessionem & promissionem nomine ac in personâ Infantis factam: minimè omnium, cognationem spiritualem ex hâc susceptione, contractam: nec extendit potestatem Susceptorum ad Infantes quosdam Ethnicos, invitis aut insciis Parentibus ad Baptismum offerendos, interpositâ suâ qualicunque sponsione. Suam fidem quam habent & tenent Parentes ac Susceptores (non Infantis fidem, quae nulla tunc est) quique profitentur; atque una in se seu pro se quique ac in suâ personâ & suo nomine promittunt, se curaturos ut Infans ille, qui nunc Baptismi, & fidei Christianae nullam actualem cognitionem habet, in fide Christi instituatur. Et hoc est quod Calvinus volebat, cum scriberet in Epistol. ibid. cit. *Si nemo fidejubet, profanari Baptismum.* Fidejubeant Parentes, aut illis defunctis Avi & Aviae, ad quos primò cura educationis juxta jus divinum ac naturale spectat, & propter defectum susceptorum nec Calvinus cum Genevensibus, nec ulli alii Reformati parvulos à Baptismo arcebunt. Omnibus illis defunctis, promittant Susceptores, quibus Parentes Christiani (uti hoc requirit ordo Ecclesiar. Bohemicar., & Decretum Ecclesiar. Gallicar. in Synodo Pictaviensi anno 1560.): Denique, si tales Fidejussores & Curatores haberi nequeant, spondeat, ipsa Ecclesia, seu Synedrium, & curam illam in se suscipiat. Quod *Fitz Simon ibid.* impingit Puritanis, quos à Formalistis distinctos hoc nomine appellat, quod *mentiantur*, cum statuunt *Patrinos esse solos Testes:* facit pro candore & modestiâ suâ. Qui dicit esse eos Testes, is nihil novi dicit. De Testibus Baptismi Infantum, ne adulti propter ignorantiam, aut dubitationem denuò baptizentur, ipsi Pontificii antehac commentati sunt: vide *Decisionem S. Congr. Cardinal.* supra exhibitam, „[pag. 707] & *Vicecomitem Lib.* 1. *cap.* 37. Testes, inquit, in Baptismo adhibendos „esse Ecclesia, Apostoli autoritate confirmata, certum & exploratum semper habuit, „ita enim ille ad Timotheum scribit 1 Timoth. 6. *consessus et bonam confessionem coram multis Testibus*, &c. Qui autem Susceptores advocari dicit tanquam Testes Baptismi, ille eo non negat advocari etiam tanquam Curatores, Adjutores, Fidejussores, quod ad Infantis educationem in fide: siquidem Parentes deficiant aut non sufficiant.

2. *Quaest. An siquidem quis Susceptores assumere velit, alios eligere possit, quam doctrinâ orthodoxos & vitâ inculpatos? Resp Neg.* communiter Pontificii & Nostri. Idque probatur ex principali munere seu opere Susceptoris, quod est curare in casu obitus Parentum, aut abalienationis eorundem ab orthodoxâ religione, ut Infans

in

in eâdem educatur. Quod rite promittere, aut exequi non potest, nisi Parentes Infantis volentes in Baptismo aut ante Baptismum communicent Susceptoribus aut in eos transferant talem potestatem, juxta ordinem Ecclesiae Bohemicae & Gallicae supra indicatum; & quidem approbante non tantum Ecclesiâ, sed & politiâ talem ordinem, aut saltem ejusdem ordinis publicam permissionem. Ex Lutheranis *Joh. Gerhardus in Loc. Comm.* & cum eo Prucknerus Quaest. 55. concedit heterodoxos esse admittendos, *si sanabiles sint, & in iis spes conversionis affulgeat; non sunt admittendi, si obstinaces* (lege *pertinaces*) *sint, nec ecclesiam admonentem audiant* Math. 18. v. 17. Si de Parentibus suos ad Baptismum offerentibus hoc dicatur, quibus Jure divino & naturali infantium cura & educatio competit, assentior. Sed de Susceptoribus non ita assentior; nisi forte sint Avus, Patruus, Avunculus, qui Parentibus in hac succedaneâ curâ essent proximi. Nam quae ratio suadet, ut Parentes assumant eos, qui ipsi in viâ aut vix in viâ sunt, & ipsi institutione in fide orthodoxâ indigent; & de quorum orthodoxiae susceptione nihil certi sibi pollicere possunt.

3. *Quaest. Quid si Haeretici blasphemi, notorie impii,* &c. *eligantur, an Ecclesiae admittere tenetur? Resp. Neg.* & rectè hoc negant *Balduinus, in Casibus,* ac cum eo *Prucknerus Quaest.* 56. Qui idem *Quaest.* 52. cum *Consil. theologico* apud *Dedekenum vol.* 1. *part.* 2. *pag.* 119. hanc cautelam suggerit, ut parens teneatur ante Baptismum Susceptores Pastori indicare, atque ita omnis ἀταξία praeveniatur. Rationes nobis sint istae. 1. *quia* tales munere jam explicato ritè fungi non possunt; nec Parentes iis tale committere. 2. *quia* Ecclesia profanationem Baptismi à Parentibus tales Susceptores adducentibus commissam, probare videretur: siquidem eos nos arceret.

4. *Quaest. Quid si tamen, non obstante praemonitione Pastoris, aut Synedrii Parens tales adduceret, aut ipsi ipsi se ἀτάκτως ingererent, aut rigido Magistratus jussu pertinacem Haereticum, aut extremè impium admittere cogeretur. Resp.* [pag. 708] tertium casum proponit *Prucknerus Quaest.* 59. & cum *Joh. Gerhardo in Loc. comm.* & Konigh in Casib. catecheticis respondet: rejiciendum esse, si *citra Ecclesiae periculum fieri queat:* sin minus, admittat, sed *solenni cum protestatione,* quae tollit „scandalum, & Ministri conscientiae satisfacit. Satius enim est interdum *in re adiaphorâ* Magistratui cedere, quam Ecclesiam in discrimen constituere, ubi ipsius „orthodoxiae jactura metuenda sit, & Pastore orthodoxo rejecto heterodoxus substi„tuatur. Quid si distinguatur inter haereticos verè sic dictos, quales Arriani, Photiniani, illisque affines; & inter eos qui *Joh. Gerhardo,* aliisque Lutheranis Theologis tales dicuntur, revera tamen non sunt, e. gr. Reformati, quos Calvinistas vocant. De *prioribus* videtur ampliandum, & penitius considerandum, an non aliquo in casu praeter protestationem, exsertè dicendum à Ministro, se acceptâ solâ sponsione Parentum orthodoxorum, & resectâ sponsione haereticorum aut extremè impiorum sponsorum non-sponsorum, infanti Baptismum conferre. *De posterioribus,* omnino nostri Reformati eos, securos esse & praestare deberent: nec hoc ferre, nedum procurare, ut Ecclesiâ Lutheranâ invitâ, Pastor à Magistratu cogatur Baptismum administrare sub sponsione eorum, quos ille judicat Haereticos; quam tamen sponsionem Parentes Infantis à Susceptore, praestari nolint, & ipse Susceptor sciat, se non praestiturum. Praestaret totum illud Susceptorum munus hoc in casu omitti; aut alteri Pastori Lutherano, si quis forte in conscientiâ non gravaretur reformatum

tum Susceptorem admittere, infantem baptizandum offerre. In duobus prioribus casibus, putem protestationem sufficere; non tamen sine eâ Baptismum conferendum. Video tamen à *Philippo Hanen p.* 43. & *Theologis Tubigens. ibid. cit.* distingui inter rigidiores & moderatiores Papistas. Sed frustra.

5. *Quaest. Quid si vocati ad patrinatum haeretici, aut notoriè seu extremè impii, non quidem ipsi compareant, sed per Procuratores orthodoxos & probos, hoc agant? Resp.* Non magis ordini satisfierit, quam si quis extraneus & quidem improbus consulatum, aut minus senatorum susciperet per Civem honestum, tanquam suum Procuratorem. Ecclesiae Gallicae in Synodo Vietriacensi anno 1617., statuerunt, Parentes, qui in Susceptores seu testes Baptismi assumunt Papistas, per Procuratores „reformatos Infantem baptizandum offerentes, & confessionem religionis reformatae „edentes, censuris ecclesiasticis, unà cum Procuratoribus esse inhibendos. Interim seriò disquirendum offero, an liberis quorundam haereticorum & fanaticorum, quales inter enthusiastas & libertinos Davidici, Henrico-Nicolaitae, & similes, applicari non possit illud *Bezae in Quaest. & Resp. part.* 2. *qu.* 134. Nisi ipsi Parentes Judaei „aut Mahumetani falsam suam religionem ejurarent, & ipsimet jam baptizati, aut „Baptismum petentes soboli suae Baptismum peterent [pag. 709], etiamsi mille adessent Sponsores, Baptismum tamen Infanti recusarem.

6. *Quaest. An aetate minores? Resp. Neg.* Ipsi enim tutelâ & curâ aliorum indigent in fidei institutione. Quod si in temporalibus non admittuntur minorennes ad tutelam (*L.* 1. & 2. *Minor.*) quomodo admittentur in spiritualibus. Videtur puerorum praesertim Principum & Magnatum, patrinatus, ob munera, aliaque commoda de hoc saeculo sive praesentia sive sperata introductus aliquam cognationem habere cum canonicatuum, episcopatuum, abbatiarum, & regalium sacerdotiorum collatione; quâ pueri, si non infantes, in regno Papali gaudere solent.

7. *Quaest. An rogatus, munus Susceptoris, recipere teneatur: praesertim cum Baptismus administratur in Ecclesiâ Pontificiâ, aut in coetu Remonstrantico? Resp.* ad poster. De Baptismo Pontificio concedit *Balduinus Lib.* 2. *cap.* 11. *cas.* 10. & cum eo *Prucknerus Quaest.* 54. hâc tamen conditione, si Infans quadantenus in potestatam „nostram tradatur, & accedat solennis protestatio, sibi cum doctrinâ ipsorum nihil „esse negotii, & se hoc facto nihil aliud velle, quam de Infantis Baptismo testari. Sed nos negamus: Quia jam secessimus ab Ecclesiâ Romanâ ob justas rationes ex *Apocal.* 18. *v.* 4. & 2 *Corinth.* 6. & 1 *Corinth.* 8. & 10. &c. alibi adductas. Nullam itaque cum pollutis eorum sacris, communionem amplius colimus: specialiter superstitione & haeresi contaminatis eorum sacramentis non immiscere, & hac ratione externam quali istius religionis professionem prae nobis ferre aut simulare non debemus. Nec etiam illi nostros, ex hypothesi suae doctrinae, tanquam Susceptores admittere possunt. Quod autem *Balduinus* & *Prucknerus* putant sufficere correctorium illud protestationis, &c. mihi non fit verisimile: quia Susceptoris munus, ad quod quis à Parente Pontificio vocatur, in solo testimonio de Baptismo non consistit, secundum Pontificios, Lutheranos & Nostros: ut supra ostensum est. Accedit, quod protestatio contraria facto, nulla est: sicuti illorum qui idolothytis vescebantur in idoleio accumbentes 1 Corinth. 8. *Scimus quod idolum nihil est*, &c. Sed excipitur hic 1. *Except.* per Vicarium aut Procuratorem religionem Pontificiam, & sacra illorum, frequentantem, posset fieri. *Resp.* tantundem est; juxta regulam juris, *Quod*

quis

quis per alium facit, per se facere putandus est. Accedit, quod per conscientiam melioribus imbutam non licet viro pio alicui mandatum imponere, ut suo nomine aut suo loco, illic agat & respondeat quae ipse ob conscientiam Dei ita agere aut respondere, aut quibus se immiscere nollet. Considera 1. Thessal. 5. *ab omni specie mali abstinete.* 1 *Corinth.* 8. & 11. de idolothytis & votum valedictorium Lutheri in Synodo Smalcaldicâ: *Opto vobis perfectum amorem Christi, & perfectum odium Papae.* 2. *Except.* Ergone negare [pag. 710] liceat petentibus, praesertim cognatis, affinibus, necessariis? & occasionem oblatam aliquid boni aliquando circa Christianam infantis educationem praestandi? *Resp. Balduinus Lib.* 4. *c.* 11. *cas.* 11. & *Konigh in Hept. Miscellan.* & cum iis *Prucknerus Quaest.* 60. concedunt officium Susceptoris honestè posse recusari, si scil. recusationis solidae & sufficientes in promtu sint rationes, ut 1. trinitatis impugnatio. 2. orthodoxiae nostrae tentatio. 3. aliorum offensio. 4. baptismi alibi locorum suscepti certio-ratio. Adde & 5 si subdolae solum negotiationi & turpi mendicationi Baptismum ac patrinatum subservire faciant. 6. Si quis per imbecillitatem, corporis aut animi, aut ingravescentem aetatem, aut servitutem quam servire cogitur, fortunae tenuitatem aut per alias tutelas, aut susceptos patrinatus, aut frequentiam Liberorum & nepotum, curae & muneri Sponsoris vacare & consequenter bonâ fide coram Deo & Ecclesiâ promittere non posset. Rationem 2. & 3. velim huic praesenti casui applicari, & addi rationes supra allatas: quas arbitror sufficere. Si quis plures & magis diductas requirat, is adeat *Polanum Lib.* 6. *Syntagm. cap.* LV. ubi 13. rationibus probat non debere Infantes Reformatorum Pontificio Sacerdoti baptizandos offerri: quibus iisdem rationibus ut notat *ibid.*, prohibentur à patrinatu in administratione Baptismi inter Pontificios. Iisdem subjungit hanc unam, Quod non *possint sine scelere se obstringere sponsionibus impiis, quas patrimi in Papatu facere tenentur, & majori scelere sponsiones illas adimplerent.* Sed exciperent illi Parentes, à quibus invitantur ad patrinatum, se facile impetraturos (mediantibus illis) ut Sacerdos in gratiam Patrini Reformati, & sponsiones & alia, quae ipsum offendere possent, praetermittat. Inhaeremus ergo rationibus, quibus justa secessio à communione Romana persuadetur, & reditus ad illam aut syncretismus cum eâdem dissuadetur. De quo *Part.* 3. suo loco agendum.

8. *Quaest. An Susceptores vi sponsionis seu promissionis in Baptismo praestitae teneantur ad* θρεπτήρια *baptizatis suppeditanda, aut* τὰ βιωτικὰ *ipsorum loco Parentum defunctorum curanda? Resp. Neg.* nisi praeter patrinatum, quo obligantur ad curam educationis in fide, tutelam in se suscepissent, aut peculiari aliquâ promissione ad curam τῶν βιωτικῶν se obstrinxissent. Moribus Ecclesiae monachis patrinatus erat prohibitus, apud *Gregor. M. Epist.* 40. *lib.* 3. Et in *Concil. Altisidor. Can.* 25. Et in *Jure Canonico* 16. *qu.* 1. *c.* 8. ubi *Decretum Eugenii tertii.* Et in *Jure Canonico Graecorum lib.* 6. *Juris Graeco-Romani Lib.* 2. *quaest.* Certè ut Monachi e. gr. fratrum aut proximorum cognatorum filios, in fide instituant, ac tale quid in Baptismo eorum promittant, non videtur ita cum instituto ipsorum pugnare, ac quidem totalis cura & educatio. Quia curis & pragmatiis hujus saeculi sequestratis, exercitiis pietatis & studio sacrarum literarum, ex veteri instituto, se dabant, & ordinariò intra claustri septa se continebant; [pag. 711] juxta illud Antonii Monachorum Patriarchae: *Monachus extra cellam, ut piscis extra aquam.* Alioquin tempore *Augustini* expositios infantes à sacris virginibus colligi & ad

ad Baptismum offerri, non erat tam insolens; ut ipse testatur *Epistol.* 23. *ad Bonifacium.*

9. *Quaest. An tantum duo ad summum Susceptores compater scil. & commater sint admittendi? Resp.* Ita quidem determinat *Concil. Tridentin. Sess.* 24. *de reform. Matrim. c.* 2. Nos nullam hujus determinationis rationem videmus; nisi in phantastico Jure de cognatione spirituali: ne scil. illa ad multos se diffunderet, & sic nimis multa conjugia forent prohibita. *Decreta Leonis* tantum unus aut una admittebatur: Et hoc insertum *Juri Canonico Can.* 101. *non plures de consecr. dist.* 4. & ante Gratianum à *Burchardo* Wormatiensi (qui floruit anno 1020.) insertum *Decretis ipsius Lib.* 4. *cap.* 25. Et hac quidem jure antiqua. Nolim diffiteri duos posse sufficere, immo & unum, immo & nullum: modo offerant & promittant parentes, aut alteruter eorum quorum praesentiam nostrarum Ecclesiarum consuetudo, juxta cum Statutis & Synodorum Decretis, omnino postulat. Illi enim suos offerre tenentur, ipsorum fides & professio signum nobis est; Infantem tanquam sacro foedere contentum, esse foederali hoc sigillo obsignandum. Quos è contra Pontificii per sua canonistica de ab hoc officio offerentium seu Susceptorum exclusissimos faciunt. *Can. penult. & ult.* 30. *qu.* 4. quos ad hujus probationem citat *Vallensis in Paratitlis Decretalium lib.* 3. *tit.* 42. §. 4. quamvis in explicatione ejus laboretur, ut videre est in glossis, *& in Notis Corporis canonici jussu Gregor.* XIII. *emendati.* Atqui Parentibus & quidem solis Jure divino tribuendum, non adscititiis Susceptoribus, quod tales parvuli ipsorum fide & professione, tanquam signo divinitus posito, sancti habentur, & baptizantur: alii contra, quorum Parentes infideles sunt & infidelitatem profitentur, à Baptismo excluduntur, tanquam immundi 1. *Cor* 7. *v.* 14.

10. *Quaest. An Susceptores cum baptizato & Parentibus ejus, aut etiam secum invicem contrahant cognationem spiritualem: per quam conjugia tanquam incesta prohibeantur. Resp.* Ita quidem determinatum in *Jure canonico, Causâ* 30. *qu.* 3. & 4. Et in *Lib.* 4. *Decretalium* peculiaris exstat *Titulus* (XI. scil.) de *cognatione spirituali;* idemque in *Sexto Lib.* 4. *tit.* 3. Ubi etiam determinatur, ex susceptione in catechismo, & confirmatione contrahi cognationem spiritualem. Hic videas Canonistas in delineandâ arbore consanguinitatis, & variis quaestionibus ac dubiis expediendis laborare. Inter alios *Johannes Andreas in Summa super* 4. *Decretal.* sufficere poterit ad gustum aliquem istorum figmentorum Nostris dandum. Cognatio, inquit, est triplex spiritualis, carnalis, legalis, per adoptionem scil. *Spiritualis* ob illo definitur, quod sit *attinentia proveniens ex sacramenti datione, vel ad illud detentione:* Ejus tres sunt species seu gradus: *Prima* dicitur *compaternitas*, quae attenditur inter [pag. 712] spiritualem Patrem pueri & carnalem. *Secunda* dicitur *paternitas*, quae attenditur inter baptizantem & baptizatum; sive inter illum, qui suscipit, & eum qui suscipitur; sive sit masculus vel faemina. *Tertia* dicitur *fraternitas*, quae attenditur inter filium tuum spiritualem, & filios tuos carnales. *Ibidem* explicatur, quod in *tribus duntaxat sacramentis* (sic loquitur libellus anonymi de arbore cognationis spiritualis) contrahatur, catechismo scil., Baptismo, & confirmatione: unde & qualiter contrahatur; & quis sit cujuslibet speciei effectus, quando scil. conjugium prohibeat, tantum; aut insuper jam initum dissolvat. Forraginem quaestionum, quae super hâc cognatione à Canonistis & Casuistis antehac moveri solent, hic non exhibeo; quod per *Concilium Trident. Sess.* 24. *cap.* 2. & *Bullam Pii* V. anno 1566. multum con-

contracta sit dicta cognatio: adeo ut nunc tantum contrahatur à Susceptoribus & à baptizante cum baptizato & Parentibus ejus; & Vir cum Uxore suâ simul eo officio fungi possit: quod in *Jure Canonico causâ* 30. *qu.* 4. *can. quod autem* expressè prohibitum erat. Videat, qui harum rerum curiosus est Declarationes *S. S. Congr. Cardinalium, & additiones, remissiones,* quae cum *Decretis Concilii Trident.* ab anno 1653. excusae sunt; & *Barbosae Collectanea Bullarii,* &c. *in voce cognatio,* &c. & *Thomam Zanchez Lib.* 7. *de Matrimonio disp.* 54. Ubi inveniet super hac cognatione, quamvis jam contractiori, sequentes quaestiones proponi. An species cognationis spiritualis inter Baptizatum, & Filium Filiamve Susceptorum per Concil. Trident. sit sublata. An ille, qui tanquam testis solummodo interfuit, neque suscepit, levavit, vel simile ministerium praestitit, contraxerit cognationem. An Episcopus possit concedere licentiam ut duo Viri, loco Viri & Mulieris, sint Susceptores. An Procurator Susceptoris contrahat sibi cognationem, an vero mandanti. An cognationis species à Concil. Tridentino definitae pertineant tantum ad matrimonia contrahenda non ad contracta dissolvenda. An qui praesens tantum fuit in Ecclesiâ cum in Infante domi baptizato implerentur solennitates, cognationem contraxerit. An plures contrahant, si non constet, an sint electi ad compaternitatem, & tamen omnes baptizatum tenuerunt. An Commater, quae juxta consuetudinem loci non levat aut tangit infantem, nisi cum post Baptismum ei traditur à Compatre, contrahat. An cognatio spiritualis à Viro contracta, eo quod aliquem tenuerit in Baptismo aut confirmatione, transfundatur ad Uxorem, vel econtra Utrum, qui suscipit aliquem de sacro fonte, teneatur ad ejus instructionem. An per Curatorem vel Nuntium specialiter destinatum contrahi possit haec cognatio. An Religiosi in utroque sacramento possint esse Susceptores. An si Petrus suscipiat Filium Paulae adhuc infidelis, & haec postea baptizetur, possint validè contrahere. An Infans posset esse Susceptor. Utrum hanc cognationem contrahat, qui alium suscipit in Baptismo non [pag. 713] solenni. An cum Infans urgente necessitate domi baptizatur sine ceremoniis, & postea in templo eaedem ceremoniae adhibentur, illic contrahatur cognatio a suscipiente, non autem hic. An debeant esse carnales sive legitimi sive illegitimi. Utrum si Parochus, ex his, quos Parentes designârunt, unum solum admittat, amboque nihilominus Infantem suscipiunt, contrahat repulsus à Parocho cognationem. Si Parochus non admittat designatum à Parentibus baptizandi, & alium casu in Ecclesiam ingredientem, vocaverit, ut baptizatum Puerum susciperet ac tangeret, an cum eo contrahatur spiritualis cognatio. Si in libro Curati sint descripti duo Compatres vel Commatres, non certificando quis eorum sit verus Compater, an ratione incertitudinis prohibeantur sine dispensatione matrimonium contrahere inter se. Quod si nulli Patrini designentur, an omnes Suscipientes contrahant cognationem. An tactus sit de substantiâ, ita ut eo deficiente compaternitas non contrahatur. Utrum Parochus peccet mortaliter, si ejus culpâ plures adhibiti aut designati sint. An unus tantum vel una in confirmatione debeat esse Susceptor. An per haec verba Concil. Trident. *(omnibus inter alias personas,* &c. *impedimentis omnino sublatis)* censeatur sublatus catechismus, seu cognatio quaedam spiritualis nata ex catechizatione baptizati. Vides specimen quaestionum & casuum conscientiae, circa quos laborat *SS. Congr. Cardinalium,* & inter se certant Casuistae *ibid.* in remissionibus, & in *Collectaniis Bullarii* autore *Augustino Barbosa.* Multò plures ex *Thoma*

Zan-

Zanchez Lib. 7. *Dispp.* 54.-63. adhuc addi possent, si Lectorum fastidium non metuerem. Unam solummodo quaestionem, quam tractat *Zanchez*, *Disp.* LV. *Sanctitatis Ecclesiae* & Cleri Papalis indicem, hic fas sit indicare: An si Sacerdos in ipsâ confessione solicitaret poenitentem ad peccatum luxuriae, & sic confessione illâ ut medio uteretur ad hoc peccatum perpetrandum; per sacramentum poenitentiae contrahatur aliquid cognationis vinculum; atque adeo peccato huic insit sacrilegium, & aliquis incestus; quae circumstantia mutet peccatum, & ejus confitendae necessitatem inducat. Conferri poterunt de hâc confessionali sanctitate Romanâ *Rivetus in Decalogum ad* 7. *Praecept.* Idemque *in Mysteriis Patrum Jesuitarum* sub nomine *Renati Veridei*, *Molinei Novitas Papatus*, *ejusdemque Tract. de Traditionibus Ecclesiae Romanae*, ubi ad singula Decalogi praecepta Casuisticam hanc sanctitatem designavit; *Jacobus Capellus* peculiari tract. a. 1619. tit. *Sedis Romanae potestas*, *sanctitas*, *fides*. Et Sorbonistae à me antehac cit. de Jesuitarum doctrinâ Casuisticâ, nominatim de vasto & horribili libro *Thomae Zanchez de Matrimonio*. Denique *Anonymus* aut anonymi (puto esse Sorbonistas) in tractatulo, cui tit. *Theologia moralis Jesuitarum contra bonos mores Christianorum in genere* 1645. *in* 4. ubi utramque fere paginam facit *Stephanus Baunii* Jesuita, *in summâ peccatorum*, & in *Tract. de Sacramentis*. [pag. 714]

V. *De impositione nominis* quaeritur, quando, à quibus, quae sint imponenda; & an mutanda? Praesupponimus hominibus singulis singula nomina imponenda; ut per ea distinctio aliorum ab aliis in humanâ societate innotescat, quotiescumque aliquid de iis vel vivâ voce vel scripto pronuntiatur sive in judicio, sive extra judicium, aut ii vocantur, aut iis quid imperatur, aut quocumque modo inter se contrahunt. Ita ut impositio nominum tum secundum species tum secundum individua, presertim humana, sit juris divini & naturalis; Jus naturale deducitur ex necessitate vitandae confusionis; & usu naturali, communique experientiâ. De jure divino, videnda loca *Genes.* 2. *v.* 19. 20. & 17. *v.* 5. *Matth.* 1. *v.* 21. *Luc.* 1. *v.* 31. & 2. *v.* 21. Sit ergo:

1. *Quaest. Quando nomen sit imponendum? Resp.* Adiaphorum est, & arbitrio Parentum relictum, ut ante nativitatem, etiam ante conceptionem de eo (sed conditionaliter, quomodo Mater Samuelis de ipsius educatione & ministerio 1 *Sam.* 1. *v.* 11.) deliberent aut statuant, aut statim à nativitate, aut paulo post, aut in proximâ praeparatione ad Baptismum, aut in ipso Baptismo; quod postremum tamen commodè vix fieri posse credendum est. Mater enim ut plurimum puerperii lecto affixa tunc est: sine cujus consilio & consensu ut à solo Patre ex tempore istic decerneretur, non uno modo absurdum esset. Sunt qui ipsi Baptismo affigendam aut cum eo conjungendam censent nominis impositionem ex *Luc.* 2. *v.* 21. atque hâc occasione illius combinationis, ex nomine quo quis nominatur, usus practicos & tropologicos eliciunt. Non defuit aliquando, qui traditionum humanarum, consuetudinum non scriptarum, ecclesiasticarum de circumstantialibus quibusdam cultus publici constitutionum necessariam observantiam ex professo, non sine zeli & contentionis ostensione demonstraret, ex exemplo Josephi & Mariae; qui illam consuetudinem de impositione nominis in circumcisione, nusquam lege Dei praescriptam piè observabant. Quod novum εὕρημα, non memini ab ullis Postillistis, aut Commentatoribus, Concionatoribus, quos hactenus licuit audire & inspicere, observatum

menta-

fuisse. Unum inter Reformatos & postillarum Scriptores suo tempore satis celebrem, *Joh. Spangebergium* video apertè negare nominis impositionem in circumcisione factam. Et rectè: quia in ipso textu hoc negatur, cum dicitur, nomen hoc ab *angelo fuisse vocatum, priusquam ipse in utero conciperetur*. Et hoc solum sufficeret commento huic eadem facilitate rejiciendo, quâ profertur. Addamus tamen ex abundanti Luc. 1. v. 31. *& vocabis nomen ejus Jesum*. Hoc Mariae dictum antequam conciperetur in utero. Matth. 1. v. 21. *pariet filium & vocabis nomen ejus Jesum*. Hoc Josepho dictum cum conceptus esset, sed nondum natus. Similiter Johannis Baptistae nomen non fuit datum in circumcisione, sed jam ante datum erat antequam [pag. 715] conceptus esset *Luc.* 1. *v.* 13. Ismaeli & Isaaco simul ac nati essent, nomen fuit impositum, non vero tempore circumcisionis. *Genes.* 16. *v.* 15. & 21. *v.* 3. 4. Itidem Esauo & Jacobo *Genes.* 25. *v.* 25. 26. Similiter Rubeni, Judae, aliisque Patriarchis eorumque filiis *Genes.* 29. & 30. & 38. & 41. *v.* 51. 52. Nec praetereunda impositio nominis Benjamin, & Icabod, quae procul omni dubio facta ante octavum diem, in quem incidebat circumcisio. Accedit & haec ratio, quod absurdum sit dicere infantes in V. T. ante circumcisionem, & pueros, adultos in N. T. ante Baptismum esse anonymos: praesertim cum ob praesentem necessitatem, aut alias justas rationes aliquamdiu differtur Baptismus. Certè communis experientia contrarium evincit, & ratio necessaria, quâ distinctio personarum in quavis hominum societate politicâ, ecclesiastica, domestica, per nomina cujusque propria attenditur. Tantundem esset, ac si Reges, Principes, Dynastae, Toparchae, qui jure successionis aut electionis sunt tales, Regum, Principum, &c. nomen non haberent, ante solennitatem ac pompam coronationis. Distinguenda est ergo datio nominis quae fit per primam ejus impositionem; à datione nominis, quae fit per impositi & appropriati nominis professionem, indicationem & promulgationem: quae necessaria est non minus in circumcisione, quam in quavis alia oblatione, admissione, receptione, immatriculatione. Sic olim Candidati nomen suum dabant consulibus; & in civium numerum adscribi cupientes; nomen suum profitebantur. De quo *Cicero in orat. de petitione consulatus*, & in *Orat. pro Archiâ*. Et talem proprii nominis professionem ante Baptismum à competentibus factam, ut baptizandorum numerus & qualitas cognosceretur testimoniis allatis probatur à *Vicecomite Lib.* 2. *cap.* 12. Sed quid probationibus opus, cum communis experientia doceat nomina baptizandis non temere aut casu, sed consilio imponi, eaque jam ante à Parentibus imposita indicari baptizantibus, atque ita publicè coram Ecclesiâ promulgari: ut sciri possit quis ὁ δεῖνα, qui Ecclesiae adscribitur, & ejus externae communioni per signum Baptismi inseritur. Hoc saltem constat, impositionem nominis certo tempori aut diei tanquam lustrico nec consuetudine non scriptâ, nec lege divinâ, nec statuto ecclesiastico, sive in V. sive in N. T. astringi; nedum ut ex facto Josephi & Mariae *Luc.* 2. *v.* 21. nomen imponentium (uti hoc contra exserta verba textus fingitur) lex divina ceremonialis aut moralis, aut statutum ecclesiasticum Ecclesiae Judaicae à piis tunc temporis observandum per aliquam consequentiae speciem educi possit: ad adiaphora scil. aliqua, quae ita vocare solent, tanquam ad bene esse Ecclesiae necessaria, & in Ecclesiis retenta, aut in eas reducta contentiosè urgenda; ut aliis scil. aegrè & illi tanquam novatores ac rebelles in ordinem & autoritatem Ecclesiae, publicè coram populo prostituantur. Octiduo ante in concione [pag. 716] de nati-

vitate

vitate Christi ad *Luc.* 2. *v.* 1.—8. occasione temporis ἀδήλου, quo Christus natus, dictum erat festum anniversarium nativitatis Christi, malè fundari à Pontificiis in praesuppositâ temporis definitione, die scil. 25. Decembris; cum hoc plane incertum sit. Addebatur, esse talem dicti festi observationem non divini sed humani instituti & moris, tolerati & retenti à Nostris Belgicis, aliisque Ecclesiis Reformatis, modo & fine, &c. Haec dicebantur, & semper ab eodem pro concione in explicatione textuum *Luc.* 2. *v.* 1. *Actor.* 2. *v.* 1. absque ullâ offensione, aut cujusquam oblocutione, ita dicta fuerant, immo & scripta: in *Dispp. de Tempore nativitatis Christi*, Et *de Sabbatho & Festis*. In hanc consuetam illi Concionatori monitionem & cautionem, sed pro captu aut affectu dicentis interpolatam aut formatam, incurrebat, extravagans & quaesita digressio de dictis festis quamvis non jure divino, ecclesiastico tamen institutis, observandis ac retinendis, nec ab ullâ Ecclesiâ abolendis, aut mutandis nisi per Synodum Nationalem, cujus autoritate constituta & nobis praescripta erant. An hic fuerit status controversiae & an ejusmodi thesis pro concione proposita 25. Decembr. in explicatione historiae nativitatis Christi, cui antithesis & dissertatio opponentis κατ' ἀλήθειαν responderet: judicent, qui *Dispp. meas* modo *cit.* inspexerint; à quibus ea quae unquam in Ecclesiâ & Academiâ à me tradita sunt, ne latum quidem unguem discesserunt. Quidquid de facto & intentione opponentis sit, saltem constat infeliciter nimis, supra Pontificios hâc in parte, illos θεολογεῖν qui & impositionem nominis in circumcisione extra ac praeter legem Dei scriptam, ab & in Ecclesiâ V. T. piè ac congruè statutam atque observatam fuisse ex *Luc.* 2. *v.* 21. colligunt; atque inde validè convincere satagunt eos, qui populum reformatum opportunè instruunt, non scriptas consuetudines & Ecclesiae statuta e. gr. de dictis festis, ita non intelligi & ab ipsis observari debere, ut videantur cum Papisticâ doctrinâ & praxi συμβολίζειν. Quod ad impositionem, seu potius professionem nominis, *Joh. Stephanus Durantus Lib.* 2. *cap.* 19. §. 19. nominis dationem, vocat secundam Baptismi ceremoniam: sed ἀκυρολόγως, cum professio nominis non sit sacra ceremonia, sed commune requisitum, ut ad alia quamplurima agenda saecularia & politica, sic ad ordinatam Baptismi collationem. Idque constat ex omnibus illis testimoniis *ibid.* ab illo allatis, quibus probat competentes nomina sua in licasse, ut Episcopis & Presbyteris ante Baptismum nota essent, & in Baptismo suo quique proprio nomine designarentur, & illud laterculo ecclesiastico inscriberetur, seu *literis* (ut loquitur Durantus) & *monumentis mandaretur*. Moris fuisse apud Romanos profitendi liberos natos nomine imposito, *ibid.* § 21. observatur ex *Capitolino*, *Juvenale*, & *Jure Romano L. fin. ff. de probat.* & *Lib.* 1. *C. si minor se majorem dixerit.* Ex *Festo*, *Plutarcho*, *Suetonio in Nerone* [pag. 717] *Cap.* 6. *Tertulliano*, discimus apud Gentiles fuisse diem lustricum, à nativitate octavum aut nonum, quo infantem lustrabant, nomen ei imponebant, ac vota pro eo faciebant. Diem illum *Tertull. de Idololatriâ* appellat *nominalia*, *Nazianzenus* ἑορτὴν ὀνομάτων. De quibus vide *Casaubonum in Persii Satyram* 2.

2. *Quaest. Per quos nomen sit dandum? Resp. Si* adulti sint baptizandi, per ipsos; qui nomen olim sibi impositum, & quo hactenus nominati sunt, profiteri debent apud baptizantes: nisi ipsi, aut illi, in quorum potestate sunt, rationem habeant illud mutandi. *Sin* infantes, nomen impositum profitebantur Parentes; aut illi, qui defunctis Parentibus eos offerunt ad Baptismum.

3.

3. *Quaest. Quae & qualia nomina sint imponenda; & imposita ante Baptismum atque in Baptismo indicanda ac promulganda? Resp.* 1 Quae aliquid honestum, utile, memorandum significent aut commemorent: *sive* primum illa imponantur: ut Caini, Sethi, Noachi, Abrahami, Isaaci, Jacobi, Rubenis, Judae, &c. Mosis, Gersomi, &c. quorum etymologiae & rationes impositionis in ipsa Scriptura explicantur, *sive* aliis antehac imposita nunc ad imitationem huic personae adaptentur. Sic nomen *Jehosua*, contractè *Jesua*, antea impositum erat filio Nun Judici & Ductori populi, & filio Josedek Pontifici, aliisque in *Libris Regum*, *Paralipom.*, *Nehemiae* memoratis: quod idem tamen alio significatu & fine impositum est, Servatori nostro. Etymologiae nominum ab Hebraeis, Graecis, Arabibus, Latinis, antiquis Teutonibus, Saxonibus, Frisonibus, &c. impositorum si eruantur, (uti complures eruit vir doctus opusculo peculiari, quod unâ cum *Kiliani Etymologico* exuditur), deprehendet pleraque eorum esse ἀπὸ βούλης, non ἀπὸ τύχης. Attendendum autem esse ad nomina imponenda apud aequos rerum arbitros in confesso est: quidquid Censor quis affectu magis & studio carpendi, quam judicio hic cavilletur. Attigi hoc *in 3. Part. sel. Dispp. tit. Appendix ad Dispp. de Superstitione & Idololatriâ pag.* 532.—538. ubi & Nostri & pontificii citantur. Hic ibi partim indicata, partim exhibita non repetam, nisi Decretum Synodi Gallicanae reformatae Aurelianensis a. 1562 artic. 20. *Ministri baptizaturi rejiciant nomina illa, quae ex antiquo Paganismo supersunt; etiam nomina, quae Deo in Scripturis tribuuntur; & nomina officiorum, ut Baptistae, Archangeli, Angeli &c.* Et Synodi nationalis Belgicae Dordracenae a. 1578. artic. 63. ubi taxatur impositio nominum, *Angeli*, *salvatoris*, *Baptistae*, *Immanuelis*. De Genevensibus refertur *in Vitâ Calvini apud Melchiorem Adamum pag.* 84. quod nomen aliquod datum infanti baptizando admittere illudque inter baptizandum promulgare noluerint Haec aliaque complura tum Nostrorum tum Pontificiorum dicta & facta *Disp. cit.* à me allegata non sunt, quasi omnia rigidè examinata peremtorio judicio meo probanda, aut [pag. 718] improbanda mihi sumsissem; sed tantum ut in genere ostendam, Parentibus ad nominum impositionem attendendum esse, nec verbis factisque otiosis aut etiam scandalosis hic indulgendum. Si cui libeat sarcasmis de nimiâ Praecisitate, de Pharisaismo, Anabaptismo, Brownismo, &c. Synodos, & Theologos cit. petere: is detractâ larvâ, depromat, quae corde premit: sed absque calumniis, sycophantiis, caninis amplificationibus. Veritatis oratio simplex est. Respondeat quis ad hanc quaestionem. Si Parentes Ministro indicarent, se infantibus suis impositurcs nomina quae sumta sunt à falso aut malo, & quibus personae malae nominatae fuerunt, ut *Nabal*, *Izebel*, *Achar* seu *Achan*, *Beelzebub*, *Kemosch*, *Baalpehor*; *Dagon*, *Pollux*, *Hecate*, Ἀφροδίτη *Venus*, *Neptunus*, *Flora*, *Hymenaeus*, Ἄρειος *Arius*, &c. Aut talia, quorum quidem etymologia nihil falsi aut mali involveret; sed quibus nonnisi detestabiles personae antehac nominatae fuerunt, ut *Cain*, *Cham*, *Pharao*, *Doëg*, *Jeroboam*, *Sardanapalus*, *Zoroaster*, *Marcion*, *Manes*, *Muhammed*, &c. Quaero; an Opponens approbaret; an potius suaderet abstinendum ab ejusmodi insolentibus nominibus: cum in arbitrio ipsorum sit alia quaecumque nomina nihil mali sonantia imponere. Idem quaero de nominibus *Salvatoris*, *Baal*, *Jovis*, &c. Et quid si Opponenti non visum esset tale quid dissuadere, An hypocriticae, ac Pharisaicae praecisitatis, nominalis religionis, superstitionis dicam scriberet dissuadentibus? an non pariter, immo longè majori jure

jure, *Genevensibus*, & *Synodis Gallicae* ac *Belgicae*, *modo cit.?* Et quid responderet Pontificiorum sycophantiae, quam qu. sequ. tangimus.

4. *Quaest. An tantum nomina, sacris literis contenta, sint imponenda? Resp. Neg.* & merito rejicimus sycophantiam Jesuitae Henrici Fitz Simonis, qui in libro cui tit. Britannomachia Ministrorum lib. 3. cap. 1., ut ostendat, quomodo discrepent *Formalistae & Puritani* (quos ita appellat) circa Baptismum, inter alia *considerandum* dicit *quomodo cum ipso nomine pueri baptizandi litigent ante omnia providentes, ne vel paganismum, vel papismum redoleant. Ibidem* refert historiam an fabellam Ministri alicujus, qui noluerit infantem nomine *Richardi* baptizare: quod illud non esset depromtum ex Scripturâ. Risum teneatis amici. Factum hoc sit, nec ne, non est quod inquiramus. Dato, non concesso, an inde Reformatorum (quos *Puritanos Genevenses, & presbyterianos* appellant) communis doctrina & praxis magis concludi poterit, quam Ecclesiae Romanae ex facto Sacerdotis, qui deprehensus fuit baptizasse infantes in nomine diaboli? Quod ad cautelam illam, ne nomen imponendum redoleat *paganismum* aut *papismum:* non debuisset illi tam absurda videri: si memor fuisset, de *paganismi* odore, & Patrum & suae Ecclesiae, aut saltem praestantium in eâ Doctorum, parem, si non majorem fuisse solicitudinem. Hinc est, quod in antiquâ Ecclesiâ nominibus in Gentilismo [pag. 719] acceptis alia in Baptismo, si non semper, saltem frequenter substituerentur: & potissimum nomina Apostolorum; inter ea Petri, Pauli, Johannis: uti hoc probatur à *Vicecomite Lib.* 2. *cap.* 13. Nec puto à Lojolitico *Fitz Simone* probari posse nominum ab idolis & sacris idololatricis desumtorum impositionem ab antiquis Christianis factam & ab Ecclesiâ approbatam. Quomodo enim hoc convenisset cum idolorum desputatione, exsufflatione, abrenuntiatione, praesertim illâ solenni in Baptismo: de quâ *supra.* Quod ad Papismum, nihil alienum à *Reformatâ* religione facerent sive Presbyteriani (alias dicti *Puritani*, & *disciplinae Genevensis zelotae*) sive Formalistae: si Sancti veri aut dubii, aut chimerici, in cujus diem festum incidit nativitas infantis, nomen non imponerent, juxta auream regulam vulgari illo Papistarum effato expressam: **Het kint brenght sijnen naem mede/** id est, *infans confert* aut *adfert* (nativitate sua scil.) *nomen suum:* Hunc enim Papistarum morem non sequerentur, ne vel minimâ specie viderentur conscientiam habere, ejusmodi Sanctorum, quales Catharina, Christophorus, Ursula, &c. Maria Aegyptiaca, Medardus, Dominicus, Franciscus, Ignatius, &c. Nec etiam festorum, peculiaris tutelae, patronatus, & cultus eorundem; ad quae per solennem illam nominis impositionem singularis apud Pontificios respectus: de quibus nos in 3. *Part. select. Dispp. tit. de Sanctis chimericis, De Tutelis, & Patronatibus Sanctorum, De Festis.* Nec quidquam absurdi committunt Reformati, quod à nominibus illis abstinent quae χθὲς καὶ πρώην in Papatu imponi coeperunt, qualia e. gr. Thomas à Jesu N. à. S. Paulo, N. à Jesu Maria, N. à Tiresia, &c. Denique nihil superstitiosi, Pharisaici, enthusiastici, fanatici sapiet Reformatorum abstinentia à concursu multorum nominum, quorum cumulus augetur ob interventum & incursum Sanctorum circa illud tempus, aut circa istam gestationis, partus, voti, devotionis constellationem. Ne dicam, Reformatos tam rationales & mysticos Theologos non esse, ut cognomen *Magdalenae* in *Scripturis* pro proprio nomine malè acceptum, infantibus suis primi imposuerint, & nomen appellativum *Christiani*, infanti in lucem edito 25. Decembris (hoc est ipsissimo

simo

simo die, uti putant, nativitatis Christi), ut proprium imponant; aut Gallos Pontificios imitentur, qui nomen proprium *Noël* aut *Nouel* (id est, *Immanuelis* per aphaeresim, aut *natalitiorum*, aut *Christi diei natalis*,) imponant illis, qui dicto die natali Christi nascuntur: Rationemque hujus impositionis faciant, quod illo die in Galliâ canere solent *Noël* aut *Nouel*, per aphaeresim, loco τοῦ *Immanuel*. Nec eosdem imitentur, in nominibus *Archangeli*, Baptistae, &c. imponendis. Religionis putant esse, non superstitionis, in talia superstitionum, & vacuarum observationum, festivarum ac tutelarium mysteria se non immittere. Accedamus nunc ad quaestionem an nomina ex solis Scripturis sint petenda. Nos, cum *universali* doctrinâ [pag. 720] & praxi Reformatorum *negamus*, contra calumnias & sycophantias *Henrici Fitz Simonis*. Nemini enim apud Nos prohibitum est nomina majorum sive Christianorum, sive Gentilium, sive Judaeorum, sive Muhammedistarum, sive Haereticorum, infantibus suis certâ ratione imponere; modo scil. in etymo & origine suâ nihil falsi aut impii, aut idololatrici aut scandalosi involvant: uti paulo ante monuimus. Quid enim opus est, liberatis per Dei gratiam ab idololatriâ, & idolis, nomina eorum sine necessitate assumere (*Ps.* 16. *v.* 4. & *Hose.* 2. *v.* 15. 16.) & victura monumenta in nominibus charorum nostrorum iisdem erigere? Hoc certe non esset idola ac daemonia desputare, exsufflare, & in tenebras oblivionis abjicere.

Adhaec perquam sycophanticè impingitur nobis, omnia nomina ex Scripturis depromenda. Occurrunt illic nomina ipso sono abominanda, qualia partim origine mala, & illaudatis personis sive daemoniis sive hominibus imposita, ut Beelzebub, Nabal, &c. partim origine mala, ut Abednego, Beltazar, &c. *Dan.* 1. quamvis laudatis personis, sed invitis, imposita: *partim* origine non mala, sed illaudatis imposita, ut Caïni, Chami, Bileami, &c.: partim origine bona, saltem non mala, sed promiscuè laudatis & illaudatis personis imposita, ut Juda *Luc.* 6. *v.* 16. & Jehoschua seu Jeschua, *Actor.* 13. *v.* 6. 8. Inter nomina propria origine bona, saltem non mala, & laudatis personis imposita, quae in Scripturâ occurrunt, rursum distinguendum est. Quaedam enim desumta sunt ab antecedente, ut Isaiae, Manasse, Moses. Quaedam à tempore, seu aliquo connexo cum nativitate nominandi, ut Phaleg. Quaedam à spe & praenotione boni exspectandi, ut Noach, Ephraim. Quaedam ab eventu, aut à consequente, ut Juda, Salomon. Quaedam à qualitate aut ab actione, ut Edom & Jacob. Nos, certâ intelligentiâ, delectu, & consilio ex Scripturis nomina desumenda, aut aliunde extra Scripturas mutuanda, ab avis, proavis, majoribus, aut à praesentibus fautoribus, patronis, amicis, &c. aut de novo & primum imponenda, cujusque arbitratui relinquimus. Temere ergo & inconsulto agerent, qui ad primam Bibliorum aperturam, nomen occurrens inde depromerent. Posset enim esse Caini, Chami, Bileami, Orebi, Zeebi, Nabalis, Elymae, Herodis, Pilati, Cajaphae, &c. Nec minus temere hic agerent, qui neglectis omnibus familiae, cognationis, & patriae suae nominibus ex Homeri, Odysseâ, Virgilii Aeneid. 2., Ovidii Metamorphosi, Hesiodi Theogoniâ, Historiis Saracenicis, Japonicis, Chinensibus, Persicis, & quidni ex Amadisi, filiorum Aimoini & Malagisi, Melusinae, Valentini, & Oursoni, similibusque fictis Historiis, aut ex Barclayi Satyrico, & recentium Italorum, Hispanorum, Gallorum vulgari idiomate editis *Romans*, sibi forte lectis aut inspectis, peregrina nomina insolentiae & ostentationis ergo venarentur. An tale quid subinde in Papatu non fiat, & an [pag. 721] lectio ferreae & plumbeae Legendae, & Vitarum tot millium

Sanc-

Sanctorum qui intra & extra Martyrologium recensentur, onomatopoïae & onomatothesiae non inserviat, prius despiciendum esset Jesuitis; antequam litis nominalis calumniam Nostris intentarent. Quid si quis Nostrum scripsisset, quod celebris & literatus Theologus Parisiensis Joh. Filesacus Lib. 1. Selectorum cap. 3. nomina Gentilium infantibus non imponenda, quod id *vetitum* Concil. Niceni Canonibus iis scil. qui ex Arabico versi dicuntur, can. 30. „*Fideles nomina Gentilium filiis suis ne* „*imponant, sed potius omnis natio Christianorum suis nominibus utatur, ut Gentiles* „*suis utuntur, imponantque nomina Christianorum, secundum Scripturam, in Ba-* „*ptismo. Citat ibidem Theodoretum Lib.* 8. *de Curat. graecor. affect.* dicentem, Chri- „stianos nascentibus filiis nomina Martyrum imponere, ita illis custodiam tutelam- „que certissimam comparantes. Ridiculi homines, qui Alexandri, Pompei, Caesaris, „Scipionis, &c. nomina pueris in Baptismo attribuunt, ac si omen indicent, pueros „illos robur, fortitudinem, felicitatemque bellicam aliquando, illorum imitatione, „adepturos. Et certe persimiles homines iis Parentibus; qui ut liberos diutissimè „victuros sperarent, vel saltem sibi persuaderent, infantes ipsos, non nisi à valde „longaevis in Baptismo suscipi curabant, quos merito ridet *Chrysostomus Homil.* „12. *in Epistolam* 1. *ad Corinth.* Hactenus Filesacus.

4. *Quaest. An nomina ante Baptismum, aut in Baptismo imposita sint mutanda? Resp.* 1. *Concl.* Non esse absolutè illicitum, nomen mutare, constat ex mutatione nominis *Abram* in *Abraham*, *Jacob* in *Israel*, *Saulus* in *Paulus*. 2. *concl.* De nominum absurdorum & malè sonantium, praesertim ab idolo aut daemone desumtorum in Gentilismo impositorum mutatione distinguendum est. Adultis enim baptizandis, si devenerint in potestatem Dominorum Christianorum, & à cognatione, civitate, regione, gente sua ad aliam translati sint, nomina commodè imponi possunt, quibus absque confusionis incommodo aut periculo in posterum distinctè nominentur. Impositionis jus Dominis Christianis non minus competit, quam Gentilibus Romanis: de quorum consuetudine in mutandis servorum & libertorum nominibus *Philologi*, qui *de Servis* commentantur. Meminit etiam ejusdem moris *Chrysostomus in Homil. de ferendis reprehens. & Pauli convers.* Sed si tales conversi Gentiles in eâdem cognatione, aut civitate, districtu, regione mansuri essent, vix sine aliquo confusionis incommodo, nomina in Baptismo illis imponi possent, quibus in posterum nominarentur, veteribus abolitis; quibus jam inde ab infantiâ per tot annos nominati & noti fuerunt. Et causam arbitror fuisse, cur in ipsâ apostolica Ecclesiâ nomina in Gentilismo ab idolis desumta, sint retenta, qualia *Apollos Actor.* 19. *v.* 1. cum 1 *Cor.* 1. *v.* 12. & 3. *v.* 3. 4. *Hermas* [pag. 722] *Rom.* 16. *v.* 14. *Zenas Tit.* 3. *v.* 13. Mutationem nominis baptismalis in ingressu ad monachatum, & (quam advocat *Vicecomes lib.* 2. *c.* 13.) in ascensione ad sedem Pontificalem Paparum; & Apostatarum in transitu à verâ ad Papisticam religionem & Ecclesiam (e. gr. *Samuelis* Cudsemii Vesaliensis in *Petri*: de quo *Brantius* in *Examine Desperatae causae Calvini* à Cudsemio editae), sine ratione fieri dicimus. Si Ecclesiastici aut Politici reformatae religionis cum mutatione status mutarent nomina, dicerent forte Pontificii, ejurari Baptismum. Imperatorum Sinensium in aditu imperii mutata nomina jam inde ab a. 1122. ante nativit. Christi (de quo more Jesuita *Martinus in Histor. Sinicâ Lib.* 4. *cap.* 1.), fortè rationem habent peculiarem & politicam. Sed hoc nihil facit ad mutationem nominum baptismalium Christianis infantibus impositorum, ob aditum mona-

monachatum aut Pontificatum. Fateor tamen convenire in hoc more hodiernae Romae, ut & in multis aliis, cum antiquâ Gentili, ubi Vestalium nomina mutabantur, teste *Vicecomite cap. cit.* 3. *concl.* Quod ad infantes Christianorum, quorum nomina professi sunt Parentes, aut alii offerentes, quibusque appellati ac noti fuere per annos pueritiae, adolescentiae, & totius conversationis suae inter homines, non video cur in juventute, praesertim si in eâdem regione aut gente maneant, mutatio affectari debeat. Si quis tamen ad pericula inter peregrinos evitanda, sine dolo malo & aliorum injuriâ, nomen suum mutare cogatur, ut lateat, non video hoc magis absurdum esse, quam si mutet vestem. Idem statuunt *ICC.* de nomine turpi. Extra quos casus nomen aut cognomen mutare ad crimen falsi refertur. Vide leges allegatas apud *Tholosanum Lib.* 36. *cap.* 4. §. 1. & 4. Sed si Statuta & Decreta Ecclesiae reformatae, supra cit. & Ecclesiae Romanae observentur circa nominis impositionem; nulla occasio videtur objici nominis baptismalis mutandi. *Pastorale Romanum reformatum pag.* 13. sic statuit.

„Et quoniam iis qui baptizantur, tanquam Dei filiis in Christo regenerandis, & in „ejus militiam adscribendis, nomen imponitur, curet, ne obscoena, fabulosa, aut „ridicula, vel inanium deorum, vel impiorum Ethnicorum hominum nomina impo„nantur; sed potiùs, quatenus fieri potest, Sanctorum, &c. Ut videat Jesuita *Fitz Simon*, non esse solos Reformatos, qui attendunt ad nomina imponenda.

VI. *Nominum in tabulas ecclesiasticas relatio*, praescribitur, in Statutis ecclesiasticis, tum Pontificiorum tum Reformatorum. Sed utrorumque non unus est scopus. Isti enim intendunt notitiam baptizatorum in Ecclesiâ, servare, ut institutionis eorum in fide ratio ac cura habeatur. Illi insuper, ut adulti ad sacramenta confirmationis, poenitentiae, eucharistiae, extremae unctionis percipienda omniaque praecepta Ecclesiae Romanae servanda, etiam inviti [pag. 723] compellantur; atque hoc respectu non tantum censuris & anathematis ecclesiasticis, sed & poenis in haereticos sancitis, infamiae, extremi supplicii, confiscationis bonorum, subjiciantur: uti *Cap. praeced.* ex Vivaldo, aliisque ibi cit. indicavimus. An autem cura Ecclesiae circa omnes in infantiâ baptizatos huc usque se extendat, ut iidem jam adulti censuris suspensionis & excommunicationis, juxta cum aliis Ecclesiae membris subjici debeant, quaeri potest. Pontificii, ad omnes & solos baptizatos censuras restringunt: uti communiter hoc traditur à *Casuistis in voce censura ;* & *Scholasticis Zwarez in* 3. *Thomae tom.* 5. *Disp.* 1. *sect.* 1. *Canonistis ad can. gaudemus*, *De divortiis & Can. de Judaeis dist.* 45. Quae cum hypothesibus eorum de coactione conscientiae, deque officio inquisitionis, & de baptizandis Gentilium infantibus, etiam invitis Parentibus, in casu scil. instantis mortis, magis convenire videtur. Disciplina Ecclesiarum Reformatarum hactenus tradita, ejusque praxis, censuris strictè ac propriè ita dictis, excommunicationi scil. minori (quae suspensio dicitur) aut majori non subjicit illos, nisi qui editâ fidei confessione & intercedente debitâ stipulatione, Coenâ Domini in communione Ecclesiae usi sunt. Quod idem etiam patet ex Catechesi Quaest. 85. in descriptione excommunicationis: *qui nomine sunt Christiani, verum doctrinâ aut vitâ*, &c. *interdictione sacramentorum ex coetu Ecclesiae*, &c. *excluduntur.* Atqui hoc non convenit multis in infantiâ baptizatis ut nomine, & aliquâ externâ suâ professione, aut minimo indicio possint dici Christiani, & esse in Ecclesiâ Christianâ: exemplo sint tot Infantes Orientalium & Occidentalium Christianorum, qui in Tur-

corum

corum aut Tartarorum potestatem deveniunt, nec unquam professionis Christianismi, aut actualis alicujus communionis in & cum Ecclesiâ Christianâ vel minimam speciem consecuti sunt. Tales autem in adultâ aetate actualis sive Muhammedisticae religionis, sive Gentilis sive nullius consortes, tanquam membra Ecclesiae, ob solum Baptismum in infantiâ acceptum, censuris ecclesiasticis ad verae fidei professionem, usum Coenae, & mores Christianos, esse adducendos, & à coetu Ecclesiae per interdictionem sacramentorum excludendos, equidem determinare hactenus non ausim: nedum ut in Ecclesias Reformatas, doctrinâ & praxi suâ non excludentes à coetu suo, qui nunquam intus fuerunt, aut Coenam Domini perceperunt, publicè censuram exercerem. Scio fuisse Anonymum, qui in Belgio nostro defectum Ecclesiarum in hâc aliisque disciplinae administrandae partibus publicè notavit, edito anno 1595. libello in 4. hoc tit. *Theses de ritè gubernandâ Christi Ecclesiâ, & serio in ea administranda spirituali disciplinâ. Autore quodam, qui Ecclesiam Christi ejusque autoritatem sartam tectam conservari cupit optatque.* In *quartâ Parte* istius *Diatribae* §. 152. 153. 154. 155. tanquam gravem Ecclesiarum Nostrarum errorem carpit, quod [pag. 724] admissionem ad verbi auditum, Baptismum, Coenam pari passu ambulare non faciant; & consequenter censuras suas ad omnes Papistas, Anabaptistas, Libertinos, aliosque haereticos, si qui in infantiâ suâ baptizati sunt, non extendat. Dictam Diatriben anno 1612. aliquis Anonymus orthodoxiae contra Remonstranticas novitates assertor in idioma nostrum translatam, Delphis typis *Joh. Andreae* excudendam dederat, ac *Jacobo Arminio* attribuerat, tanquam heterodoxam in hâc quaestione. Sed Anonymus quis ex asseclis Jac. Arminii eodem (ni fallor) anno, variis argumentis probavit, eum non esse hujus Diatribae autorem. In quam sententiam cum sive apertè sive tacitè omnium suffragia irent, ab eo tempore usque in hunc diem, nec interpolata per sex Synodi Nationalis Dordracenae anno 1619. ad id delegatos, Statuta ecclesiastica, nec Synodorum provincialium Decreta, nec communis aliqua praxis, anonymo illi, qui anno 1595. Ill. Ordd. & ministris ecclesiarum diatribem suam inscripserat, quidquam concesserunt: ut hâc in parte mores mutarent, aut mutandos censerent; nedum ut, Catechesin quaest. 85. Liturgiam cap. de excommunicatione, & Statuta ecclesiastica anno 1619. aliquatenus interpolata, & de novo approbata immutarent. His non obstantibus video aliquem, qui se interpretem & hyperaspistem Confessionis nostrae Belgicae, (tacentibus scil. usque in illum diem omnibus Theologis Belgis) praestare coepit anno 1644. ad artic. 34. notare plerarumque Ecclesiarum (Nostrarum scil.) ἥττημα in hodiernâ praxi, quae exercitium jurisdictionis suae spiritualis, quoad censuras & admonitiones sacras, restringunt ad eos solos, quos jam ad communionem eucharisticam admiserint. Ego quaestionem hanc in judicio Synodorum, & Facultatum theologicarum prius ventilari malim, & Ecclesiarum Nostrarum ob dictum ἥττημα, tum quoad doctrinam tum quoad praxin, censuram publicam tantisper differri. Neque enim ad defensionem & commendationem communis confessionis ea magis facere videtur, quam plurimae aliae problematicae, aut particulares Theologorum ac Philosophorum opiniones & sententiae ex professo illic notatae, aut etiam exagitatae ac prostitutae: quales, de modo explicandi objectum praedestinationis, de pluribus mundis possibilibus, de *Lud. Capelli* arcano punctationis, de *Molinaei*, *Josuae Placaei*, *Zydlovii*, *Blondelli*, *Steuarti*, *Amyraldi*, *Testardi*, *Walei*, *Bezae*, aliorumque complurium particularibus opinionibus, dictis, factis.

§. 3.

§. 3. *De tempore & loco Baptismi, multa quaeri solent.* Nos paucula ista decerpemus.

1. *Quaest. An certum tempus administrationis Baptismi sit constituendum? Resp. Neg.* De infantum Baptismo. Quia idem & certum tempus ingressus in hunc mundum, & ex eodem discessus, non tantum omnium, sed ne unius quidem infantis à nobis certo praesciri potest. Indefinitè ergo primâ [pag. 725] quaque occasione Baptismus & petendus, & ab Ecclesiâ conferendus est: ob mandatum Dei, & divinam per eundem gratiae foederalis obsignationem. Placeat ergo dictum Nazianzeni in Orat. 40. quae est in sanctum Baptisma. *Nullum*, inquit, *tibi tempus ad lustralem ablutionem alienum & incommodum censeatur, cum nulla temporis pars mortis periculo sit vacua. Cum Paulo ad te clamo, cum magnâ, inquam, illâ voce*, Esse nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. *Quo loco particula* Nunc *non certum aliquod tempus, sed tempus omne designat.* Ibidem probat, omnia tempus habere, excepto Baptismo, dicens: *Salutis tuae negotium semper age, atque omne tempus ad Baptismi susceptionem tibi certum & definitum esse existima.* Ubi Nicetas in Commentario suo: *At Baptismi tempus universa hominum vita est.* In eandem sententiam scribit *Tertullianus Lib. de Baptismo* & *Basilius in exhortat. ad Baptismum. Chrysostom. Homil.* 1. *in Acta.* Postea ad majorem opportunitatem ecclesiasticè constituta fuerunt tempora Paschatis & Pentecostes. Denique dierum istorum, tanquam magis solennium observatio fuit injuncta, Sic statuit Concil. Loadicenum anno 364. Can. 45. *Quod non oportet post duas hebdomadas quadragesimae ad Baptismum admitti.* Quam bene hoc conveniebat infantibus fidelium? Denique rigidè prohibitus fuit Baptismus extra illa tempora, & specialiter in Festo Epiphaniae, quod tamen in suo ordine, debito honore venerandum esse, dictat *Leo in Epistolâ ad Episcopos Siciliae*, insertâ *Canonico can.* 12. *duo tempora:* & 13. *propriè* & 14. *si quis*, de *consecr. dist.* 4. Cui otium & ferreus stomachus, legat ibi rationes hujus Decreti; & quae *Joh. Steph. Durantus* & *Vicecomes*, de tempore Baptismali congesserunt: ut videant, per quas περιεργίας religio & Ecclesia humanis traditionibus & observationibus alligata sit. Sed longè aliud suadent rejectiones variorum praetextuum, quibus Baptismum differebant. Vide eas in *Nazianzeni Orat.* modo *cit.* Nostrae Ecclesiae Statutis, Decretis & praxi suâ vehementer improbant dilationem Baptismi, ob convivia baptismalia, Susceptorum invitationes & adventus, apparatus pompae, aliaque ad hoc saeculum pertinentia. Merito etiam taxati sunt antiquis dicti *Clinici* (apud *Cyprianum Lib.* 4. *Epist.* 7.) qui differebant Baptismum usque ad morbum, quem putabant sibi fore laetalem, ne scil. à peccatis abluti, se & Baptismum suum denuo peccatis sordidarent; quem eorum praetextum indicat & improbat *Autor Constitut. Apostol.* sub nomine *Clementis lib.* 6. *cap.* 15. Tales *Clinici* videbantur errori Novatiano affines; quasi scil. lapsis post Baptismum (quem φωτισμὸν appellabant) nulla restaret venia: perperam huc tracto loco *Hebr.* 6. *v.* 4. *Cornelius Episcopus Romanus in Epistolâ ad Fabium Antiochenum* (apud *Euseb. Lib.* 6. *cap.* 43. *edit. gr.*) refert Novatum cum in gravem morbum, ut jam ferme mori videretur, incidisset, in lecto aquâ circumfusum, accepisse Baptismum. [pag. 726] Constantinum in extremo vitae tempore Baptizatum ab Eusebio Nicomediensi, referunt *Socrat. Lib.* 1. *c.* 25. *Theodoret. Lib.* 1. *c.* 32. *Sozom. Lib.* 2. *c.* 34. *Hieronymus in Chronico, Eusebius Lib.* 4. *de Vitâ Constant. cap.* 62. Ejusmodi Baptismi dilatores, ad Presbyterium admissos non fuisse discimus ex Concil. Neo-Caesar. anno 314. can.

12.

12. *Si quis in morbo constitutus illuminatus* (h. e. Baptizatus) *fuerit, ad honorem presbyterii promoveri non potest: fides enim ejus non est ex proposito, sed ex necessitate: nisi forte propter sequens ejus studium & fidem, atque hominum raritatem.* Sed ab his Clinicis distinguendi sunt illi, qui fidem Christianam amplexi & jam catechumeni, aut etiam competentes ad Baptismum loco & tempore statuto accipiendum se parabant, sed ob morbi interventum, in lecto eundem percipiebant. De quibus Epiphanius haeres. 28. *Morti vicini, si fuerint catechumeni, ante mortem lavacro digni sunt. Beza in Lib. Quaest. & Resp. qu.* 149. 150. merito notat antiquorum hâc in parte negligentiam, qui homines à Baptismi dilatione non dehortarentur. Nec minus reprehendendae sunt superstites in toto orbe Ecclesiae, extra Occidentales, quae statum Baptismi diem à partu octuagesimum exspectant; Aethiopicae in Faeminis etiam quadragesimum: nisi mortis periculum intercedat. Ita ex ritibus earum refert *Cassander Tract. de consuetudine Baptizandi infantes pag.* 692. Ubi etiam exhibet constitutionem 15. Imperatoris Leonis, quâ suadetur potius quam praescribitur dies quadragesimus, & octavus conceditur, &c. *Nazianzenus in Orat. de Baptismate*, & *Tertullianus in Lib. de Baptismo* suadent dilationem & exspectationem aetatis paulò provectioris, (triennii scil.) quâ mysteria utcumque intelligere & meminisse possent. Sed non malè à Pamelio ad locum Tertulliani num. 126. conjicitur de ulteriori cunctatione circa parvulos, intelligendum esse de *baptismo illorum parvulorum, quorum parentes infideles sunt. Hoc enim per illud, quod* de sponsorum periculo *subjicitur*, *videtur innuere.* Ipse Tertullianus lib. cit. cap. 19. *Caeterum omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile Baptismi: si de solennitate interest, de gratiâ nihil refert.*

2. *Quaest. De loco Baptismi quaeritur, an in publico oratorio, in & coram coetu Ecclesiae sit administrandus. Resp.* Statutis & variis Ecclesiarum in Belgio nostro Decretis, ordinario assignantur loca illa, ubi coetus ecclesiastici habentur. Nec sine ratione: 1. *quia* sic εὐταξία servatur, multaque incommoda evitantur, quae privatam administrationem comitari & consequi possent. 2. *quia* sacramentum Baptismi est pars cultus instituti: quae non minus, ac aliae ejusdem partes publicè in Ecclesiâ peragi debet. 3. *quia* per Baptismum tum infantes tum adulti, illi tanquam membra incompleta, isti tanquam completa communioni Ecclesiae incorporantur. Quod sine conscientiâ, testimonio, consensu, & aliquâ Ecclesiae cooperatione fieri non convenit. Communiter [pag. 727] solet dici tessera Christianismi, quâ ab infidelibus & extraneis discernuntur, & pro foederatis, seu ejusdem foederis & gratiae consortibus habentur. Sed hic ordo ab Ecclesiis Nostris ita non statuitur nec observari praecipitur, ut Ecclesias clandestinas, aut fidelium familias, inter hostes dispersas, ut & Ecclesiarum primas plantationes huic ordini astringere velint, nullas etiam in casibus singularibus exceptiones admittere. Minus candidè Pontificii hunc ordinem & morem Ecclesiarum Nostrarum inter κυρίας δόξας numerant; super quibus inter Nos & ipsos bello irreconciliabili certandum sit. Candorem eorum imitatus videtur Tilenus quondam Noster, sed unguis in ulcere, in Paraenesi ad Scotos disciplinae Genevensis Zelotas pag. 14., cum ordinem hunc Reformatorum odiosè traducit: *Qui clamitant*, inquit, *publicum Nostri in Ecclesiam ingressus testimonium, esse Baptismum, ideoque publicè administrandum, non cogitârunt eandem fuisse rationem circumcisionis, quae licet extra Templum facta, non propterea erat irrita.* Sed calumniosè nimis hanc facit anti-

antithesin quasi thesis Reformatorum esset: Baptismus extra publicum Ecclesiae conventum administratus est irritus, hoc est, non est Baptismus. Ubi hoc ex Statutis & decretis ecclesiasticis, aut publicis doctrinae formulis, aut communiori Doctorum ac Scholarum consensu, immo vel ex unius probati Theologi scriptis probaverit, videbitur quid respondendum sit. Sed contrarium patescet inspicienti *Synodi Dordrac.* anno 1574. *art.* 59. & anno 1578. *cap.* 4. *artic.* 7. *Middelburg.* anno 1581. *art.* 39. *Hagiens.* anno 1586. *art.* 50. *Synod. Dordrac.* anno 1619. *art.* 56. Argumentum Tileni à circumcisione desumtum, contra ordinem Reformatorum in administratione Baptismi, nihil concludit: est enim dispar ratio. Quia circumcisio post se relinquebat aliquid corpori impressum, unde semper cognosci posset, an sacramento illo quis esset initiatus, necne: & quia illi praestitutus erat dies octavus. Poterat ergo sive in proseuchâ aut synagogâ sive in coetu domestico non tantum Parentes, sed & Cognatos, Amicos, Vicinos complectente (*Luc.* 1. *v.* 58—64.), commodè administrari. Sed in Baptismo haec aliter se habent. Convenit ergo ut primâ quâque occasione in coetu Ecclesiae cujusque particularis administretur; & sic publicae Christianismi fideique coram mundo professionis ac *protestationis* (uti *Thomas in* 3. *Qu.* 7. *Art.* 5. de sacramentis loquitur) teste, orante, recipiente in societatem suam Ecclesiâ, contesseratio fiat: atque unà absurda, indecora, indevota, superstitiosa, quae in angulis à parentibus aut ministro admitti possent, praeveniantur. Ad alteram Tileni ratiunculam, ex Baptismo commentariensis, & Lydiae (*Actor.* 16.) desumtam respondemus, factum illud fuisse in primâ collectione & plantatione ecclesiarum: nec inde consequentiam posse duci contra εὐταξίαν ecclesiarum jam ordinatarum. Sed reponamus Pontificiis & Tileno edictum Juris canonici, lib. 3. Clementin. [pag. 728] tit. 15. cap. unico, quod *prohibet*, Baptismum in *aulis vel cameris, aut aliis privatis domibus*; & sancit eum *qui secus praesumserit, aut suam in hoc praesentiam exhibuerit, taliter per Episcopum castigandum, quod alii affectare similia non praesumant.* Rationes hujus Constitutionis Clementinae, ex visceribus juris canonici desumtae à *Viviano in Rationali Juris canonici lib.* 3. *tit.* 42. adducuntur *seqq. Quia* est sacramentum. Et sacramenta regulariter in Ecclesiâ sunt administranda, (quasi vero sacramentum extremae unctionis in Ecclesiâ ab ipsis administretur). Ut sic quae sacra sunt, in loco sacro tractentur. Et in majori reverentiâ habeantur. Dicta Constitutio Clementis V. vult *duntaxat in Ecclesiis* esse baptizandum, *in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati.* De fontibus illis, ita dictis, seu Baptisteriis plurima ἀρχαιολογοῦσι *Joh. Steph. Durantes, & Vicecomes.* Sed nobis infra occasio dabitur de illis & de Templorum sanctitate, quibus illi sacrum cultum, non coetui sacro, affigere solent, disquirendi. Suffecerit haec digito indicasse, ne in nostros incurrant, quasi illi soli Baptismos angulares evitari mallent: Excipient, excipi *ibid.* à suo Clemente V. Baptismum filiorum Regum & Principum; & casum necessitatis, quando absque periculo non posset ad Ecclesiam accessus haberi. Sic est, & ratio prioris exceptionis à Viviano adfertur: *Quia ob dignitatem & officium sublime, quod isti Principes exercent, plurimum convenit eis deferri, & eos plus aliis decet honorari.* O insignem rationem canonisticam! Nostri, quamvis istos casus, & quidem ob istas rationes non excipiant, absolutè tamen necessariam coetus ecclesiastici praesentiam nec doctrinâ, nec praxi suâ unquam fecerunt: sed tantum dixerunt, quid contra omnes abusus magis tutum, magis decorum, magis conveniens, &

ad

ad majorem aedificationem esse possit; ac consequenter in bene constitutis Ecclesiis ordinario observandum. *Liturgia seu Ordinatio Ecclesiae Anglicanae* sub Eduardo 6. edita, & in latinum sermonem ab Alexandro Alesio conversa anno 1551. *fol.* 47. „Admonentur igitur populus, ut tantum diebus dominicis & festis debeat offerre „pueros baptizandos, & ut tota Ecclesia testari possit, eos esse receptos in numero „fidelium, & ut omnes in Ecclesia admoneantur, quid singuli sint polliciti in Ba„ptismo. Quare etiam utile est, sacramentum Baptismi Anglicâ linguâ exhiberi; „& nihilominus, quoties necessitas postulat, pueri aut in templo, aut etiam domi „baptizari debent. Sic illi in primâ istius Ecclesiae Reformatae plantatione. In editione *Liturgiae* 1607. in 4. & anno 1616. in 12. *Subtit. de privato Baptismo* sic „habet *rubrica:* Pastores saepe monebunt populum, ne diutius differant paedoba„ptismum, quam usque ad diem dominicum, aut alium quem feriatum proximè post „nativitatem: nisi ob magnam & rationabilem causam Pastori declaratam, & ab illo „approbatam. Atque ita praemonebunt illos, ne absque magnâ causâ & necessitate „curent [pag. 729] infantes suos privatim domi suae baptizari *Bucerus in Censurâ* „*Liturgiae Anglicanae cap.* 9. Natura enim ducente solent homines eos, quos in ho„nestum collegium suscipere decreverunt, atque societatem, ut in Academiis, & „multis aliis longè minoris momenti societatibus hominum fieri videmus, id facere, „cum collegae frequentiores convenerint: ut ita quasi ab omnibus in collegam reci„piantur, & singuli officia collegarum eis deferant, ad eaque se ita publicè adstrin„gant. *Calvinus Epistol.* 320. *ad N. pag.* 441. edit. Genev. 1617. in fol. Imprimis „autem observandum est, cum istud sacramentum complectatur sacrum & solennem „introductionem in Ecclesiam Dei, sitque testimonium coelestis nostri municipatus, „in quem adscribuntur illi, quos Dominus adoptat sibi, fas non esse administrare „Baptismum, nisi in coetu fidelium. Non quidem ut Templum requiratur, sed ut „ubivis numerus aliquis fidelium conveniat, qui Ecclesiae corpus efficiat, & qui ba„ptizat pro Pastore agnoscatur. Si enim infans clam baptizetur, & nullis adhibitis „Testibus, illud neque responderet ordini à Domino posito, neque Apostolorum „exemplo. Oportet igitur infantem baptizari in coetu aliquo, qui quidem coetus „profiteatur, sibi nihil esse commercii cum Papisticis pollutionibus. Theologi Ge„nevenses (*in Zanchii Epistolis Lib.* 1.) ad propositam quaestionem: ***An in casu necessitatis Ministri verbi divini debeant aut possint adire privatas aedes, ibique baptizare infantes, praesertim vocati ab eorum Parentibus, praetextu faciendi mandatum Christi, & ad ipsorum consolationem?*** sic respondent.

„Suademus ne baptismus in Ecclesiis publice institutis, alibi, quâm in publico „coetu administretur, fidelibus ad audiendum verbum consueto tempore convenien„tibus; idque partim, ne Sacramenta, sicut in Papatu factum est, à verbi praedica„tione separata, rursum in magicas quasdam ceremonias transformentur, partim: ut „crassa illa superstitio de absoluta necessitate externi baptismi ex animis hominum „extirpetur. Certum. n. est non privationem, sed contemptum externi baptismi, reum „aliquem aeternae mortis constituere. Ejusmodi autem contemptus, praeterquam, „quòd parentes potius, quàm infantes ipsos respicit, non cadit in eos, qui consueto „Ecclesiae ordine, absque sua culpa, suos infantes baptizandos offerre non potuerunt.

In Nostris Ecclesiis in casu, quo infirmis in fide, aut in bivio, positis συγκαταβάσει aliquâ occurrendum, aut in bivio stantes non plane alienandi, ne ad sacrificulorum, &

& sectariorum Baptismum confugiant, extra tempus ordinarii conventus privatim aut potius privato-publicè Baptismus subinde administratur, inque eum finem dies aliquis baptismalis inter dominicos interjectus hebdomatim recurrens instituitur, in illis scil. locis, ubi nonnisi diebus [pag. 730] dominicis Ecclesia ad conciones convenire solet; quo, aut alio quovis extra illum (occasione ita ferente) coetus aliquis ex Senioribus, Diaconis, Amicis, Vicinis sive per Campanae pulsum sive per aliquod aliud indicium convocatur, coram quibus & Parentibus ac Susceptoribus baptizandi, baptismus modo & more solito celebratur: non tamen sine praemissâ brevi aliquâ instructione, aut conciunculâ, & speciali praecautione Baptismum ob peculiares rationes nunc hoc collatum non medii, sed tantum praecepti necessitate esse necessarium.

3. *Quaest. An Baptismus administrandus sit post solennem benedictionem, & dimissam concionem? Resp. Neg.* In quibusdam Ecclesiis malus ille mos diu obtinuit: an adhuc alicubi obtineat, nescio. Sed directè repugnat Statutis ecclesiasticis aliisque hactenus adductis contra Baptismum, absque necessitate, privatim administrandum. Quamvis enim in Templo, quod paulo ante habuit Ecclesiam, non tamen in Ecclesiâ, vero Dei Templo, administratur.

4. *Quaest. An diebus dominicis mane, an post meridiem; ante concionem an post concionem, sit administrandus? Resp.* Posterius cujusque Ecclesiae arbitrio committendum. De priori in particularibus quibusdam Synodis Belgicis decretum est ordinario (nisi peculiaris necessitatis dissuadeat), praesertim in vicis, post meridiem esse celebrandum: hanc unicum ob rationem, ne Baptismo ante prandium peracto per operosa convivia baptismalia ilico inchoata, & usque ad finem diei continuata (uti hoc vulgò tunc fieri solet) homines conciones pomeridianas negligerent, potioremque Sabbathi sacris tribuendi partem genialiter comburerent. Talibus conviviis cessantibus, uti in multis bene constitutis Ecclesiis, praesertim urbicis, magnam partem nunc cessant, perinde est sive ante sive post meridiem Baptismus administretur. Atque haec hactenus de modo, adjunctis, circumstantiis administrandi Baptismi. Hic abrumpo, & volens praetereo partim veterum partim mediorum, partim novorum, lac cum melle mixtum, idemque cum vino mixtum baptizatis datum, Olei unctionem, accensos cereos, vestes candidas, confirmationem mox baptismo subjectam, etiam coenae communionem, & serta seu coronas impositas, octo dies festos ob Baptismum agitatos, praeterea festum diem anniversarium, septem noctium pervigilia, oscula baptizato à baptizante, & susceptoribus pangenda, similesque observationes, quales sexcentae pari jure, pari mysticâ theologia accumulari potuissent De omnibus illis, vide magnam messem à *Vicecomite* factam: qui aliis tamen spicilegium aliquod reliquit. De confirmatione, alibi nobis dicendum. De festibus forte infra *Lib.* 4. nonnulla perstringemus. De ossulo vide *supra tract.* 1. *cap.* 7. ubi *de Ceremoniis.* Ritum lactis & vini, ut & lactis ac mellis jampridem in omnibus [pag. 731] Ecclesiis antiquatum fatetur *Vicecomes Lib.* 5. *cap.* 44. Mirum sane passam hoc fuisse Ecclesiam Romanam, quae in retinendis aut revocandis, aut augendis atque ornandis ejusmodi ritibus, perpetuò praetendere solet tum antiquitatem, tum rationem mysticae significationis : quin ipse *Vicecomes ibid.* & antequitatem, & mysterium ex citatis *Clemente Alexandrino*, & *Hieronymo*, jam probaverat. Unicum ibi νεο-ἀρχαῖον ex Lindano, qui domo Dordracensis erat, Lib. 4. Panopl. cap. 25. refertur, *suis temporibus in Ecclesiâ Dordracensi consuetudinem* lactis & mellis gustandi *adhuc perseferasse* : hoc est, usque ad

ad annum 1570.; quo una cum regimine Hispanorum Papatus exercitia Dordraci cessârunt.

TRACT. II. SECT. IV.

De Coenae Dominicae Administratione.

CAP. I.

De Symbolis, seu Elementis (ita dictis).

§. 1. In Coenae Administratione consideranda sunt. 1. Externa elementa. 2. Eorundem consecratio. 3. Personae distribuentes & Communicantes. 4. Instrumenta, seu utensilia. 5. Adjuncta & circumstantiae. 6. Ritus.

De Symbolis seu elementis quaeritur,

1. *Quaest. An utrumque Symbolum seu elementum in usu Coenae Communicantibus distribuendum. Resp. Aff.* Thesin hanc passim probatam dederunt *Scriptores Locorum Communium;* & contra Pontificios plenissimè vindicarunt inter alios *Chemnitius in Exam. Concil. Trid.* Post quem idem egerunt *Mornaeus* Plessiaci Dominus *de Eucharistiâ*, *Molinaeus in Novitate Papatus*, *Chamierus in Panstratiâ.* Quid de communione sub utrâque specie in Concilio Tridentino agitatum fuerit docebit te ejusdem *Historia Lib.* 6. Quò Lectorem amandamus.

2. *Quaest. An Communio & manducatio Christi sacramentalis à Christo instituta & mandata* (Matth. 26. vers. 26. *cum* 1 Corinth. 11. v. 24. 26. 28.) *possit haberi sine Symbolis. Resp. Neg.* Si enim non sunt Symbola, non est sacramentum, hoc est signum visibile invisibilis gratiae Christi. Quod si quis extra usum sacramenti & absque eo manducat Christum crucifixum, quoties elicito fidei actu eum sibi applicat, ille fruitur sacramenti resignatâ, non vero signo. De hâc solâ manducatione spirituali agitur 6. *cap. Johannis* uti ex *v.* 35. [pag. 732] evincitur; non autem de manducatione aliquâ corporali sive signi sive rei signatae.

3. *Quaest. An unum Elementum, quod manducandum datur, debeat esse panis? Resp. Aff.* 1. *contra* transubstantiationem & consubstantiationem. Illam examinant *Martyr adversus Gardinerum*, *Morneus Plessiacus*, *Mortonus*, *Molineus*, *Aubertinus*, *Blondellus*, *peculiaribus Tractatibus.* Istam *Pareus*, *Polanus*, *Wendelinus*, *Altingius.* 2. *contra* antiquos, dictos Artotyritas; qui panem cum caseo conjungebat: teste *Augustino de Haeresibus.* 3. *contra* Cataphrygas & Pepuzianos; qui farinam cum sanguine. 4. *contra* illos, qui olim aquam tertium signum seu elementum addiderunt.

4. *Quaest. An quod datur in Papatu, sit aptus panis? Resp. Neg.* qui non est usualis, & ad alituram aptus. Est enim & debet esse non tantum azymus; sed & sine sale: uti vult *Durantus Lib.* 4. *Rational. cap.* 41. Quem allegans *Joh. Steph. Durantus Lib.* 2. *c.* 38. dicit se nescire unde illud didicerit: addit tamen apud *Philonem de Vitâ contemplat.* paulo ante finem, meminisse panum absque fermento & sale, quales V. T. panes propositionis. Sed libenter tribunali Philosophorum ac Medicorum hanc quaestionem sistemus: quin & ipsorum Sacerdotum, an tali pane in mensâ suâ uti & victitare optarent. Vide *Bern. Gomesii* archidiaconi Saguntini diascepsin de sale a. 1572. *lib.* 1. *cap.* 5. 6.

5. *Quaest.*

5. *Quaest. Quid si alicubi panis ex tritico, aut ex siligine, hordeo, speltâ, avenâ, typhâ facti, copia non sit, an panis ex aliâ materiâ adhibendus? Resp.* Illud adhibendum est, quod illic analogicè panis nostri vicem praestat: sive ex oryza, sive ex fabis, pisis, canasteis, sive ex fructibus arboris (quales e. gr. nuces *cocos*,) sive ex terrae radice. *Pontificii in Rubricis sui Missalis, de pane missatico* determinant, non debere esse alium quam triticeum, nec tantum aliorum granorum debere esse admixtum, ut non maneat panis triticeus: alioqui non confici sacramentum, hoc est panem non transubstantiari, nec fieri sacrificium propitiatorium. Ita *Concil. Florentin. in Decreto Eugenii;* & *Thomas* 3. *Qu.* 74. *Art.* 3. qui excludit etiam panem ex amylo; quod amylum fiat ex tritico corrupto. Dubitatur inter ipsos de selica seu secale: sed *Bonacina*, & cum eo *Gavantus Thesauro sacr. Rit. tom.* 1. seu *Commentar. ad rubricas Messalis part.* 3. *tit.* 3. probabilius se negare dicunt esse triticum in Lombardiâ. *Cajetanus ad Locum Thomae* explicat de necessitate praecepti & non medii: contra quem *Zwarez ad* 3. *Disp.* 44. Cum quo *Ariaga ad* 3. *Disp.* 30. *sect.* 1. absolutè excludit hordeum & avenam: quia nullo modo sunt triticum; nec ad illud reduci possunt, & magis sunt pabulum equorum, quam hominum. De siligine (quam alii *secalen* appellant) cum *Thomâ* concedit *Tannerus*; *Ariaga* dicit, non carere probabilitate. *Thomas speltam* (quam alii *zeam* vocant) excludit. *Ariaga* peculiari indagine adhibitâ ex pane cibario, & hostiis, quae inde sibi [pag. 733] parari curarat, deprehendit esse medium inter triticum & hordeum; atque adeo probabiliter concludit posse esse materiam Eucharistiae: sed non nisi in casu necessitatis. *Ibid. sect.* 2. negat de amylo; & de pane cum oleo: contra concedit de pane cum lacte: quod *Vasquez* negat. Quidquid autem Recentiores hic fluctuent, *Gabriel Biel in Can. Missae lect.* 35. non veritus est de hordeo, siligine, speltâ, avenâ concedere. Mirum est Andabatas illos Jesuiticos *Zwarez*, *Vasquez*, *Ariaga*, &c. non meminisse aquae Norwegis loco vini à Papâ concessae: quae certe longe minorem analogiam habet cum vino, quam siligo, spelta, hordeum, avena, &c. cum tritico. Quod facile in casu praxios culinariae aut mensariae, ita judicarent, si illis aqua loco vini aut cerivisiae ordinariò potanda offerretur. Porro si rationes, quas pro tritico, tanquam solâ materiâ sacramenti ad transubstantionem, & sacrificium idoneâ, adferre solent, inspicis; merito dices homines in stolidis cogitationibus suis evanescere: *Tum,* inquit Gavantus Loc. cit., *quia figurae veteres ex tritico datae sunt: tum quia hic est panis communiter ad usum hominum.* (Quod posterius strenuè & voce & facto negabunt Germani, Poloni, Borussi, Brabanti, Indi Orientales, & Occidentales. &c.); *tum quia* ita decet ob excellentiam sacramenti. Contra secundam rationem excipi posset, panem illum rotundum instar tenuis lamellae, intra circularem peripheriam extensum non esse communiter ad usum hominum: uti docet experientia communis, cum praxi pistoriâ & coquinariâ. Et, ut verbo absolvam, si ad usum hominum, Sacerdotes per annum solummodo experiantur, vescendo ejusmodi placentulis, cum addito liquore illo quo Norwegi ex Pontificis dispensatione conficiebant, quem tantopere summus poëta Pindarus in Olymp. od. 1. extollit, canens, ἄριστον μὲν ὕδωρ.

6. *Quaest. An panis debeat esse azymus? Resp. Aff.* Pontificii: ita enim constitutum dicunt ab Alexandro 1. circa annum 150. cum antea esset fermentatus, teste *Platina.* Et non tantum Romae, sed & in aliis Ecclesiis Occidentis, usus azymi paulatim obtinuit. Contra tamen Orientales retinent panem fermentatum; & Graeci pro eodem

eodem usque in hunc diem contendunt. Quamvis Pontificii in *Concil. Florent. sub Eugenio* 4. Graecos de suâ contentione remisisse dicant; & ipsi vicissim Ecclesiis Graecis fermentatum permiserint; si quae ad unionem cum Papâ Romano accedere velint. Sed quae, qualis, quanta fuerit illa unio Graecorum cum Latinis, ostendit *Historia* nuperrimè gr. lat. edita: à Crichtono a. 1662. ex quâ M. S. in Bibliothecâ Regiâ ante complures annos excerpta aliqua exhibuerat, *Morneus in Mysterio Iniquit.* edito a. 1611. eademque explicuerat ac defenderat *Rivetus c. Côuffetellum* Mornei antagonistam, a. 1617. Certum est hodiernos Graecos etiamnum in eâ sententiâ persistere, unde à Romanis fermentarii dicuntur: & Romani ab ipsis vicissim *Azymitae:* fatentibus *Stanislao Solocovio in Notis ad Censuram Ecclesiae Orientalis* [pag. 734] *pag.* 137. ubi rationis utriusque partis breviter referuntur. Pluribus alii pro Romanis, aliis pro Graecis hoc prosecuti sunt: quos partim M. S. partim typis editos indicavit *Petrus Stevartius* Leodius, Theologus Ingolstadiensis *in Observationibus ad Manuelem Calecam pag.* 434. Sed de hâc Graecorum & Romanorum contentione pluribus procul dubio acturi sunt Viri eruditi, qui Leonis Alatii praetensum Ecclesiae Graecae & Romanae consensum examinandum sumserunt. Ecclesiae Reformatae sentiunt, nos Christi facto ad usum panis azymi non astringi. Posito enim, usum eum fuisse azymo, quod nullius fermentati tunc temporis copia esset: inde non sequitur, similem panem à Nobis in coenâ adhibendum; sed tantum usualem & magis aptum ad sacramentum, quatenus is haberi potest. Jam vero talem azymum & nummularium, instar tenuis lamellae, esse panem magis aptum, non judicabit diaeta medica, aut ars coquinaria. Legatur Romanae communionis celeberrimus Medicus *Valesius Lib. de Sacrae Philosophiâ cap.* 27. & *Libelli Medicorum de Sanitate tuendâ:* Joh. Bruyerinus Campegius de Re cibariâ, ubi lib. 20. cap. 5. *convenire*, ait, *inter omnes clarissimos Medicos fermentum panificiis salubritatem atque gratiam adferre. Idem cap.* 8. docens, quis panis sit optimus, inter alia ad materiam, quantitatem, formam, &c. pertinentia, requirit fermentum & salem: quae duo tamen Pontificii abesse volunt. Adde ex Gentilibus Scriptoribus Athenaeum imprimis Lib. 3. Dipnosophistion, ubi cap 18. de pane maximè salubri & altili ex sententiâ Medicorum, *panem facilius quam placentam digeri*, & inter panes *coctum in clibano omnibus virtutibus antecellere: quia bonum habet saporem, stomacho confert, facile digeritur, & facillimus est ad distrahendum* (sic vertit Natalis Comes gr. πρὸς ἀνάδοσιν) *siquidem neque alvum sistit, neque rursus incendit.* Sed quid opus à me antehac observata huc congerere, & plura per Autores sparsa de novo conquirere, cum peculiaris *Libellus* in 8. anno 1618. Hanoviae typis Wecheli, mihi non ita pridem comparatus autore *Theophilo de Pega* (quod nomen fabricatum videtur) abundè rationibus & testimoniis probaverit, hostiam non esse verum & cibarium panem; ex quo anno 1630. postr. edit. *Encyclopadiae* suae in fol. potiora excerpta jam inseruerat *Joh. Henricus Alstedus Lib.* 29. *sect.* 4. *de arte poëtica.* Ubi concludit hostiam esse panem imitatitium, non synonymicè ita dictum. Addo ego, panem secundarium ex amylo, zeâ, avenâ, secale, oryza, milio (quem Pontificii plane rejiciunt), quin & ex fabis, pisis, lentibus, aliisque leguminibus, immo & fructibus arborum, ut castaneis, nucibus in Indiâ dictis *cocos*, radicibus, &c. bene praeparatum magis esse panem cibarium quam hostiam. Si excipiant panes Judaeorum fuisse satis aptos & cibarios; qui tamen in modum placentarum cocti erant, ut manibus frangi possent. Respondemus, qualescumque fuerint, saltem non [pag. 735] erant tenues lamellae

mellae nummulariae: & habebant suam partem inferiorem basim (τράπεζαν βρώσιμον); partem interiorem (μεσαίτατον) dictam medullam, partem superiorem, dictam crustam gr. ψώμιον. Quas partes in pane requisitas, quomodo in *hostiis* suis, non mathematicè aut physicè, sed crassè & sensibiliter in manducatione satis deprehendant, ipsi viderint. Excipi etiam posset Judaeorum azymum fuisse panem cibarium. Sed probandum esset, illum fuisse ad alituram maximè aptum. Quod negarent Medici antiqui & recentiores. Utebantur eo Israëlitae; non quod maximè cibarius, & gratus, sed ex necessitate praecepti divini. Prout abstinebant à carne porcinâ, aliisque altilibus, salubribus, gratis; & manducabant pascha cum herbis amaris *Exod.* 12. quae tamen ideo naturâ suâ prae omnibus aliis herbis non erant magis altiles, salubres, gratae.

7. *Quaest. An panis debeat esse placentula nummulariae magnitudinis, & figurae rotundae? Resp. Aff. Durandus lib.* 4. *Ration. cap.* 41. Quod *Joh. Stephanus Durantus Lib.* 2 *cap.* 38. conjicit novum non esse, sed per antiquum. Et citat in hunc finem *Gregor. Lib.* 4. *Dialogor. cap.* 55. *Epiphanium in Ancorato, & Chrysostom. Homil.* 83. *in cap.* 2 *Matthaei.* Addit ibid. in *pane consecrando non debere poni sal, autore Durando cap.* 41. *Unde*, inquit, *didicerit mihi ignotum est.* Sed mihi non tantum non ignotum, sed & certum est, quantitatem lamellae nummulariae, & rotunditatem, cum inpressis literis nominis Christi, & figurâ crusifixi non fuissi aut lege divinâ aut antiqua ecclesiasticâ praescriptam. Multo minus tali aitiologiâ praescriptam, quod Christus traditus sit 30. argenteis, & est verusden arius laborantibus in vineâ domini, quo etiam reparatur imago Dei, & quod sit formae rotundae, & quasi corona, atque orbis, ad significandum Christum, qui est Alpha & Omega, dominus orbis, &c. Quae aliaque μυστηριώδη hieroglyphica φιλοσοφούμενα suggerunt nobis *Durantes, Gemma animae, Humbertus, Baronius* apud *Gavantum tom.* 1. *Thesauri part.* 2 *tit.* 7.

8. *Quaest. An abrogatis hostiis, suus cuique Communicanti panis parvulus seu minutus sit dandus; an vero ex grandioribus panibus manu fractis, aut cultro scissis, buccellae seu frusta sint distribuenda? Resp. Aff. poster.* ex *Matth.* 26. *v.* 26. cum 1. *Cor.* 10. *v.* 16. Sed de hoc infra *cap.* 6 *ubi de Ritibus.*

9. *Quaest. An in primâ aliquâ Ecclesiae reformatione usus hostiarum ad tempus tolerari: aut ubi abolitus fuit, restitui possit, ad evitanda scandala & scismata. Resp.* Quod ad *prius*, si sine praesentissimo subversionis aut dissipationis, aut scissurae Ecclesiarum periculo hic & nunc defectus ille tolli nequit, ad tempus tolerandus est; & melior occasio exspectanda, ubi homines si non passivè saltem activè magis convicti fuerint. Quo in casu sollicitè caveant sibi Ministri, ne ignorantiam & populi scandalum passivum ipsi foveant & defectum [pag. 736] illum perpetuum faciant: sive omittendo, sive positivè agendo; ex ignaviâ, aut ex ἀνθρωπαρεσκείᾳ, aut vanâ ambitione, aut primatophiliâ, aut pravâ aemulatione, aut contentione cum collegis, aliarumve Ecclesiarum ministris. Quod ad *poster.* puto negandum: quia non decet Ecclesiam retrogradi, priorem caritatem deserere, a perfectione ad priorem imperfectionem relabi. Sed tenere quod habet, & secundum eandem regulam progredi. *Philipp.* 3. *v.* 18. *Apocal.* 2. *v.* 4. 5. & 3. *v.* 11.

10. *Quaest. Quâ quantitate panis singulis Communicantibus distribuendus? Resp.* Maximum quod sic, & minimum quod sic non ita definiri potest: ac quidem maximum & minimum quod non. Ne scil. tantum panis detur, quasi hominis illic saturandi essent. Hoc enim Christus non fecit: quippe qui Apostolis convivio paschali jam pastis

&

& saturatis panem & vinum eucharistiae distribuit. Nec ex altera parte tam minuta frusta conficiantur, ut similiora videantur micis, quam mediocribus buccellis. Laudat *Gavantus Part.* 2. *tit.* 7. *pag.* 132. illud Alexandri Papae dicentis, *Quanto paucior, tanto potior*. Sed tam pauculum esse non debet, ut actus τοῦ φαγεῖν, id est, edendi, non satis sensibiliter haberi, & inde analogia sacramentali observari possit. Multo minus, ut per formam hostiae ab altili, usuali, & apto pane longè discedatur, quo omnes Pontificii, praesertim Clerici (ne quid dicam de Papis, Cardinalibus, Episcopis, Abbatibus, & regalibus Sacerdotibus) perpetuò uti, frui solent, aut saltem velint. Quomodo autem ex negligentiâ Populi & Pastorum, ut multa alia, ita & hae lamellae nummulariae circa annum 1000. praeter propter irrepserint, pandit nobis *Honorius Augustodunensis* (qui floruit anno 1220.) in Gemma animae aliquoties citata *Gavanto in Thesauri tom.* 1. ad *rubricas Missalis cap.* 66. Fertur, *inquit*, „quod olim Sacerdotes è singulis domibus vel familiis farinam accipiebant, quod „adhuc Graeci servant; & inde dominicum panem faciebant, quem pro populo offere„bant, & hunc nunc consecratum eis distribuerunt. Postquam autem Ecclesia numero „quidem augebatur, sed sanctitate minuebatur: propter carnales statutum est (*nota*, „*quomodo in talibus negligentem aut profanum populum Pastores secuti sint, cum in* „*contrarium debuissent praeire*), ut qui possent singulis dominicis, vel tertiâ domi„nicâ, vel summis festivitatibus, vel ter in anno communicarent. Et quia, populo non „communicante, non erat necesse panem eum magnum fieri, statutum est eum in „modum denarii formari vel fieri. *Et paulo post:* & ut populus pro oblatione farinae „denarios offerret, pro quibus traditum dominum recognosceret. Quod cum casu ita „factum esset & jam obtineret, postea ratio consilii, & excogitatum est mysterium, ab Autoribus, à *Gavanto cit.* & à *Duranto Lib.* 4. *Ration. cap.* 41. Qui idem tamen cap. 35. veritati [pag. 737] testimonium perhibet his verbis, *Offerebant magnum panem & omnibus sufficientem:* quod adhuc Graeci servare dicuntur. *Cassander in Liturgiis cap.* 27. citat Bernoldum, qui floruit circa annum 1060, has minutias panis tanquam *à veri panis specie alienas* insectantem. Legant quaeso, qui de novitate hujus nummularii panis informari cupiunt, ipsum *Cassandrum*.

11. *Quaest. An tantum vino & quali utendum, ac quanto? Resp.* 1. *concl.* Exemplum & institutio Christi nos docet, *Luc.* 22. *v.* 18. ordinariò vino tantum esse utendum: nisi necessitas aliter cogat. 2. *concl.* de qualitate nihil definitè praescribendum est. Sufficit bonum & generosum adhiberi, siquidem copia ejus suppetat. Imprimis attendendum ad gratum saporem, ut tanto facilius etiam abstenti, aut vix unquam vino vescentes, eum gustare queant. Errârunt ergo antiqui haeretici, dicti *Aquarii* (apud *Augustin. de Haeres. cap.* 64.) qui aquâ loco vini utebantur. Idem Marcionitis tribuit Nicetas lib. 4. cap. 14. A quibus non omnino discessit Papa Innocentius, qui Norwegis aquam concessisse dicitur. Sed aqua nimis recedit à vino, nec secundum analogiam, sacramentalem significationem praestare potest. Notum est quid sit vinum seu genimen vitis. De eo ut & virtutibus ejus tum alimentariis tum medicamentariis legi possunt Medici; inter eos *Gulielm. Gratarolius Tract. de Vino & omni potabili*, *Canonhierus Theol. & Medicus tract. peculiari*, *Valesius de sacr. philos. c.* 27. *Alstedus Lib.* 29. *Encyclop. sect.* 5. Inter antiquos *Atheneus Lib.* 1. *cap.* 23.—30. & *Lib.* 2. *cap.* 1. Exstat *Libellus Petri Parisii medici Siculi Ital. & Gallicè de olei & vini usu in chirurgiâ;* qui ad illustrationem *Luc.* 10. *v.* 36. utiliter à Theologis legetur.

12.

12. *Quaest. An vino aqua misceri debeat? Resp. Aff.* Pontificii de missae celebratione, quam coenae substituerunt. Sed tale nihil habet Christi institutio. Vinum, quo in coenâ utebantur, vocatur γένημα ἀμπέλου, id est, genimen vitis *Luc.* 22. *v.* 18. Quod si alicubi nullum vinum sit, praeter adeo generosum, ut aliquantulo aquae temperari necesse sit, quò salubriter potari possit, illud ad sacrum eucharistiae epulum nihil facere videretur, ubi fideles non ad sitim restinguendam aut ad satietatem bibunt, sed parvulam solummodo quantitatem. Et quidquid de vino usuali communiter aquâ temperato esset, nihil tamen hoc faceret ad pseudo-mysterium: cujus solius causâ vinum quodcumque, etiam villum, etiam *Landonium* (Clericis Lovaniensibus ita dictum, quod vino *Cos* seu theologico istic opponi solet) aquâ à missificantibus temperari deberet; ex *Edicto Alexandri* I. qui sedit anno 120. Quid *Juri Canonico* insertum c. 1. *In sacramentor. de consecr. Dist.* 2. Exstat haec *Epistola* in *Isidori Mercatoris farragine.* Sed eam ex nostris *David Blondellus in suo Pseudo-Isidoro*, &c. a. 1628. ita exsufflavit, ut non putem quenquam vel grano judicii praeditum hypobolimaeo hoc scripto causam hanc posthac acturum. Franc. Longus à *Coriolano* Capuchinus *in suo Breviario* [pag. 738] *chronolog. Pontificum & Conciliorum* anno 1623. edito caerimoniam hanc à Christo Domino institutam in ultimâ coenâ probat ex *Liturgia Jacobi*, *Clemente Lib.* 8. *Constit. c.* 12. Sed notha haec scripta quanti ponderis sint, à nostris abunde ostensum est. Vide *Can.* 83. *In calicem* & *c.* 1. *In sacramentorum.* c. 2. *Sic in sanctificando* c. 4. *Non oportet.* c. 5. *In sacramento, de consecr. Dist.* 2. Vide *Durantum Lib.* 4. *ration. cap.* 44. *Joh. Steph. Durantum Lib.* 2. *cap.* 38. Imprimis *Rubricas Missalis reformati*, autoritate Papali approbatas. Super aquae illius effectu seu concursu ad transubstantiationem an immediatè, an vero mediatè, an neutro modo in sanguinem convertantur, disceptant *Biel in Expos. can. missae lect.* 36. Et *Scholastici ad Thomae* 3. *qu.* 74. *artic.* 4. Ubi imprimis conferendi ex Recentioribus *Zwarez*, *Vasquez*, *Ariaga;* qui postremus *Disp.* 30. *sect.* 3. satis probabile esse ait, praeceptum hoc non esse divinum, sed ecclesiasticum, & consequenter posse à Papâ in eo dispensari.

13. *Quaest. An ubi vinum haberi nequit, potus quis illic usualis vino proximè analogus, substitui possit; an vero omnis usus Coenae, aut saltem poculi omittendus? Resp. Neg. poster. Aff. pr.* Beza cum Calvino, epist. 25. & epist. 2. ad Tilium, *ubi panis*, inquit, *aut vini vel nullus est usus, vel nulla certo tempore copia; Coena rite celebrabitur, si quod panis aut vini vicem vel ex usu communi, vel pro temporis ratione supplet, loco panis aut vini adhibeantur.* Ubi addit hanc limitationem: *Itaque à Christi sententiâ non aberrat, qui nullo prorsus novandi studio pro pane & vino substituat, quae etsi non parem, similem tamen alimoniae analogiam habeat.* Hic exclamat in Bezam Jesuita H. Fitz Simon Lib. 3. cap. 2. Part. 4. *O scelus! o portentum!* Aegidius Hunnius (*ibid.* à Jesuita *cit.*) hanc censuram in eundem stringit: *Beza scribit plus quam haereticè licere in defectu panis & vini, adhibere res alias. Pareus Lib.* 1. *de symbolis sacramental.* Bezam defensurus, limitationem ejus sic repetit atque explicat: „non „facile ad substitutionem veniendum esse, sed frenandam in hoc genere humanam „licentiam: tamen positis his conditionibus, si nihil fiat temere aut novandi studio: „si Coenae celebrationem omnino postulet Ecclesiae consolatio, & aedificatio: si de„nique nulla consueti panis & vini haberi possit copia: equidem non dubitârim sen„tentiae dictae subscribere. Cum quo me facere profiteor. Et diligenter notandum in

in Americâ, in aliis Orbis partibus, ex quibuscumque leguminibus, aut herbis, aut arborum fructibus confectum panem, esse illic verum & naturalem ipsorum panem & potum ex melle, aut liquore arborum dictarum *cocos*, aut ex frumento, aut ex saccaro, aut ex cinnamomo, aliisve aromatis confectum esse ipsorum vinum ; illo manducato cor eorum roborari, isto poto cor eorundem laetificari: qui proprii panis & vini effectus *Ps.* 104 *v.* 14. indicantur. De pane ex variâ materiâ *Plin. l.* 22. *c.* 21. *Cardan. de subtil. lib.* 12. Porta *lib.* 4. *magiae c.* 16—19. Americanorum quorundam farinâ factâ ex radicibus & milio, deque [pag. 739] Indorum nucibus, oryza, &c. quibus vescuntur loco panis, referunt *Nostrates in suis Itinerariis.* & *Joh. Lerius Gallus in Historiâ peregrinationis suae Americanae cap.* 9. *Balduinus Lib.* 2. *cap.* 12. *casu* 8. & cum eo *Pruknerus quaest.* 71. etiam concedit Indos, qui panibus ex frumento factis carent, panem ex radice *Iphiamech* pistum adhibere posse. Unde inferri posset, Bezam ob panem & potum nostris analogos, haeresios condemnandum non esse. Sed dicet, uti dicit; esse dictum panem verum & elementarem. Cui respondeo sicut radix illa *Pruknero*, in casus positione negatur frumentum, & in responsione dicitur frumentum: sic & generosus quis, salubris, gratus, usualis potus, vinum est, analogicè, non tamen propriè. Pontificii nihilominus negant, in casu necessitatis, praeter vinum, alium quem liquorem quamvis potabilem & vino analogum adhiberi posse. *Gavantus Tom.* 1. *Part.* 2. *tit.* 10. §. 5. tam rigidè hoc urget, ut cum *Azorio Lib.* 2. *Theolog. Moralis cap.* 10. *qu.* 7. determinet, celebrantem, qui vovisset non bibere vinum, hoc loco tamen posse uti vino ; *quia*, inquit, *hic urget praeceptum Ecclesiae. Rubrica Missalis Part.* 3. *ubi de Defectu Vini*, dicit grave peccatum committi, si vinum adhibeatur, quod coepit acescere, vel aliquantum acre fuerit, vel sit mustum de uvis tunc expressum, vel non fuerit, admixta aqua; vel fuerit admixta aqua rosacea, seu alterius distillationis. *Ibid.* vinum de uvis acerbis seu non maturis expressum, tam procul hinc removetur, ut negetur eo adhibito confici sacramentum. Videatur *Thomas* 3. *Qu.* 74. *art.* 5. & 7. *Recentiores ad ipsum Commentatores*, aut *Disputatores Zwarez*, *Vasquez*, *Ariaga*: ex uno eorum noscetis omnes. Sed meminisse debebant ab Innocentio 8. Norwegis aquae usum concessum: si *Volaterrano Lib.* 7. *Geograph.* hoc referenti credendum. *Balduinus Cas. Consc. lib.* 2. *cap.* 8. Cas 8. *Bezae* consilium *in Epist. ad Tilium*, & *Bucani in Loc. comm.* oppugnat. Cui miror non lectum *Parei Tractatum de Symbolis sacramentalibus* anno 1603. editum, aut si is lectus, non satisfactum defensione Bezae *ibid.* praestitâ. Concludit nihilominus satius fore ab usu sacramenti abstinere, quam aliam quandam alimoniam loco panis & vini adhibere: esset enim hoc ipsius sacramenti annihilatio, & non sacramenti sed proprii figmenti usurpatio. Ergone in locis illis, ubi panis ex frumento factus nullus est, ubi nullum vinum nascitur, nec aliunde importatum prae nimio calore aut frigore conservari potest, (qualia loca *ibid.* fatetur in Indiâ Orientali, & in Regionibus Septentrionalibus, Norwegiam scil.; adde & Islandiam) nunquam celebranda esset Coenâ Domini? Ergone planè abstenti, a Coenâ arcendi, aut sub unâ tantum specie ipsis administranda? De quo casu *Quaest. sequ. Religio*, inquit, *nobis est discedere à verbis Christi instituentis?* Applicetur hoc quaestioni de fractione panis & de hostiis nummulariis ? & alteri quaestioni, de Baptismo Mulierum. *Si analogiae*, inquit, *quaerendae sunt*, &c. *nulla certè* [pag. 740] *concinnior dare potest, quam quae pani & vino cum corpore & sanguine Christi intercedit Ps.* 104. *v.* 15. Sic est: sed unde probabit, panem, quamvis non triticeum

ceum aut siligineum & potum generosum, altilem, salubrem, quamvis uvis non confectum, hominibus illis in Indiâ Orientali non esse instar panis & vini nostri, eorumque cor non conortare & laetificare. Contrarium testatur experientia. An tam latae terrar um plagae cum suis incolis in perpetuum exclusae essent, ab usu Coenae, & christianismus eorum usque ad finem mundi diminutus, absque sacramentali manducatione. Dicam amplius, An omnino exclusae essent à generali divinae beneficentiae, testificatione, quam *omnes Gentes* percipiunt, teste Apostolo Actor. 14. v. 16. 17. *replens corda nostra cibo & laetitiâ.* Ubi etiam gentes quae pane & vino carent, intelligi debent. Hanc eandem communem beneficentiam, ejusque effectum canit Psaltes *Ps.* 104. *v.* 27. 28. coll. cum Matth. 6. Denique ex petitione Orationis Dominicae, *panem nostrum quotidianum*, &c. sic quaero, An fideles illic terrarum cum verbis illis petunt cibum necessarium, non petunt cibum primariò & maximè ἐπιούσιον seu ad vitae sustentationem necessarium, ejusque fulcimentum; & an non pro eo accepto Deo gratias agant? Annuis procul dubio. Atqui alimentum tale solidum est panis ex frumento, & liquidum est vinum; ubi eorundem copia est: ubi vero deest, analogum, & vicarium ejus est quid aliud, nutriendi & reficiendi facultate praeditum. Natura enim & Deus autor naturae non deficit in necessariis, juxta ordinem à se positum, & orbi terrarum ex diluvii aquis redintegrato, promissum Gen. 8. v. 22. *Deinceps, quandiu erit terra; sementis & messis, frigusque & aestus, & aestas & hiems, diesque & nox non cessabunt.* A quo exclusae non sunt messes oryzae, zeae. secales, leguminum, aliarumque rerum, unde panis conficitur, ubi frumentum deest. *Balduinus in fine Respons. ad Cas.* 8. pro pane admittit analogum quid; quamvis in *Principio resp. ad Casum* propositum definiisset verum panem, quo coena administranda, *ex frumento factum.* Quod, inquit, ad radicem illam „Indicam *(iphiamech)* quia panis „ex medullâ ejus pinsitur, qui in ribo vulgari adhibetur, & ad nutriendum corpus „idoneus est, panem illum pro vero & elementari pane habemus, quia materia eadem „est, quae in pane illo, qui ex frumento pinsitur, licet modus producendi (qui rem „ipsam variare non potest) sit alius. Proinde si in istis locis defectu panis triticei „isto pane coena distribuatur, nihil fit contrâ institutionem Christi, quae panem „in communi cibo usitatum ad partem elementarum in eucharistiâ requirit. Haec casus determinatio; contra quam nec Beza, nec Pareus, nec quisquam Nostrum excipiet: Applicetur hoc simili in casu similiter ad vinum: & non annihilabitur sacramentum.

14. *Quaest. Quid faciendum si quis ἰδιοσυγκρασίᾳ quadam tam abstentus sit,* [pag. 741] *ut vinum nec odorari, nec gustare valeat sine magno fastidio, conturbatione, forte & animi deliquio; & consequenter sine metuendo aliquo indecoro in coenae celebratione? Resp.* Communiter in eo conveniunt, non esse talem caetera maximè idoneum, in perpetuum usu Coenae privandum. Erunt forte qui censebunt sub unâ solummodo specie illi Coenam administrandam. Quod minime probarem. Nihil restat, quam ut consulatur, potum aliquem vino quam proximum, aut maximè analogum, quem decorè gustare queat, illi peculari calice exhibendum. Quomodo memini vidisse me a. 1619. in celebri Ecclesiâ Hollandicâ leprosum quem in postremâ mensâ paulo remotum à reliquis communicantibus accubuisse, & ex alio quodam poculo solum bibisse. Et hactenus de Symbolis. Videant, qui alios Autores conferre cupiunt *Tract. Parei modo cit.* ubi *Lib.* 1. plurimus argumentis probat hostiarum usum abolendum atque

atque una objectiones, & exceptiones Bellarmini & Lutheranorum accuratè dissolvit. Horum postremas exceptiones per Johannem Gerhardum, refutavit *Wendelinus Exercit.* 100. 101. 102.

Cap. II.

De Symbolorum Consecratione.

Consecrare seu sacrare (gr. καθιεροῦν) in genere notat rem aliquam destinare, separare, applicare, & adhibere ad peculiarem usum sacrum: ita ut mutetur status rei, eaque induat relativam, sanctitatem. Est ergo effectum formale consecrationis, res formaliter sacra seu religiosa. Distinguitur à communi sanctificatione, de quâ 1. *Timoth.* 4. *v.* 4 5.

Cujus sanctificationis terminus seu effectum formale est sanctitas; eaque usui istarum rerum, qui fide, bona conscientiâ, precatione interveniente, fit in Domino, &c. ad gloriam Dei (1. *Cor.* 10. *v.* 31. & 7. *v.* 39.) per extrinsecam solummodo denominationem tribuitur. Neque enim cibus, potus, domus, lusus, cursus, lucta, deambulatio, jus dicere, milites in armis exercere, piscari, venari, &c. sunt formaliter sacra aut religiosa; sed tamen omnia illa mundis sunt munda. *Tit.* 1. *v.* 15. De tali benedictione seu sanctificatione pluribus ex professo egimus in 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Benedictionibus, Consecrationibus & Sacramentalibus.* Nobis hic agendum, de speciali sanctificatione, separatione, dedicatione, appropriatione, applicatione panis & vini ad esse relatum signi & sigilli sacri, Vocatur ea in Scripturis εὐλογία *Matth.* 29. *v.* 26. cum 1. *Cor.* 11. *v.* 16, & εὐχαριστία *Luc.* 22. *v.* 19. 1. *Cor.* 11. *v.* 24. De hâc ergo quaeratur.

1. *Quaest. An terminus seu effectus formalis consecrationis sacramentalis sit* [pag. 742] *alius quam τὸ fieri & esse relativum panis, hoc est, sacrum, mysticum, & religiosum signum significans, commemorans, certificans seu obsignans: idque juxta mandatum & promissionem Christi? Resp. Neg.* Quidquid enim de reali datione, collatione, exhibitione, communicatione Christi crucifixi, seu corporis & sanguinis Christi hic à Veteribus & Recentioribus dicitur, illud, intelligi debet per modum signi & sigilli divini, atque adeo instrumenti moralis. Sunt ex Pontificiis qui consecrationi seu benedictioni (εὐλογήσας *Matth.* 26. 26.) antecedenti tribuunt transubstantionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi. Pro hac sententiâ acriter contendit *Christophorus à Capite Fontium* minister generalis Minoritarum in libro Parisiis anno 1586. edito tit. *Varii tractatus*, &c. de necessariâ correctione Theologiae Scholasticae. Ubi ait transubstationem sine hâc sententiâ non posse satis explicari ac defendi; se id expertum in collationibus, quae ipsi obtigerant, cum Ministris nostris in Gallia haberi ab utrâque parte Papas, Patres, Doctores: sibi ergo liberum aut licitum esse, eam partem eligere, quam videret cum Euangelio convenire. Quam benignè autem haec ejus sententia accipiatur, in Papatu, facile colligi potest; quod cum *Bellarmino Lib.* 4. *de Eucharistiâ cap.* 12. communiter nunc statuant, per quinque verba *hoc enim est corpus meum*, fieri consecrationem hoc est, transubstantiationem; Et consecrationem illam per quinque verba esse formam sacramenti. Atqui *Christo-*

Christophorus, veritus ne falsum diceret Sacerdos pronuntiando *meo τῷ est*, si demum post pronunciata quinque verba fieret corpus, secundum communem sententiam; contendebat, ante pronuntiata quinque verba a Christo consecratum & transsubstantiatum fuisse panem per praecedentem benedictionem. In *Jure Canonico Can.* 61. (non tamen sine contradictione cum *Can.* 55. *de Consecr. dist.* 2. sic habet rubrica: *per benedictionem panis efficitur corpus Christi.* Quod quomodo cum *Biel in Exposit. canonis Missae lect.* 38 .conciliari possit, ipsi viderint. Ibi enim exsertè dicit, per quinque illa verba *creari* corpus Christi; & Christum illis verbis *vim consecrativam contulisse.* Interim manent gravissimae controversiae. An benedictio, gratiarum actio seu eucharistia, & consecratio, inter se differant, & quomodo: an vero eandem actionem significent. Item, an quinque verba sint de essentia sacramenti & consecrationis; an vero si absit *hoc* aut *enim*, aut *meum*, aut ultima syllaba *um*, non fiat consecratio. Vide pugnantes opiniones apud *Biel Lect.* 36. & *Rhadam* episcopum Pactensem *de Controversiis inter Thomam & Scotum Part.* 4. *controv.* 5. *artic.* 2. & 3. Et *Recentiores ad Thomae p.* 3. *qu.* 38. *art.* 3. & *Bellarminum Lib.* 4. *de Eucharistiâ cap.* 1. & 12. Rhada artic. 3. concl. 7. p. 135. concludit, Ecclesiam Romanam *certam esse de verbis substantialibus formae consecrationis panis in corpus Christi, quod sunt ista:* hoc est corpus meum: *caeterum* [pag. 743] *de verbis consecrationis calicis praecisis, non est omnino certa, licet verè sciat contineri in his verbis Christi, quae in Canone Missae ponuntur.* Hic est calix, &c. Ibid. concl. 8. sic θεολογεῖ: *Forma consecrationis corporis & sanguinis solum constat verbis à Christo prolatis, qui sacramentorum Autor est, & sunt ea quae in Canone ponuntur, licet ignoremus* (N. B.) *quae sunt praecisè verba consecrationis calicis, et si certi sumus in iis quae Romana Ecclesia utitur esse verba essentalia, & sufficientia ad consecrandum.* *Biel* tamen *Lect.* 38. in numero quinario quinque verborum ponit mysterium: totidem enim incarnatio consummata fuit: *fiat mihi secundum verbum tuum.* Publicano totidem facta culparum remissio: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Latroni totidem coeli promissio: *hodie mecum eris in paradiso.* Interim non explicatur, an verborum numerus supputandus sit, in linguâ N. T. graecâ, an in Latinâ, an potius in Syriacâ seu Syro-chaldaicâ, quâ quippe vernaculâ tunc utebantur Christus, Maria Publicanus, Latro. Manet etiam controversia, An benedictio, cui aliqui transsubstantiationem tribuunt, facta sit à Christo, cum signo crucis, manu formato. *Gavantus Part.* 2. *tit.* 8. *pag.* 149. dicit, se hoc non opinari, & citat *ibid.* sibi *ὁμόψηφον Nicolaum Ploue in Expositione Missae.* Rationem subjicit valdè notabilem: *quia nondum data erat cruci DEIFICA VIRTUS.* En labyrinthum Papistarum. Adde & perpetuam ignorantiam & incertitudinem, an Sacerdos missaticus verba illa creantia pronuntiârit, & an habuerit intentionem faciendi, quod facit Ecclesia; Miseris illis merito applicari posset illud Joh. 4. *Vos adoratis quod nescitis.* Et *Actor* 17. de arâ ignoto Deo dedicata. Nihil illis restat, quam ut cum *Corn. Jansenio* Theologo Lovaniensi respondeant, quod ille Theodoro Simoni coram illum convincente, de idololatriâ Papatus in adoratione hostiae (quoties scil. illa non est transsubstantiata): Non obligari ipsum ad adorationem hostiae, quippe cujus conversio fide non teneatur. Videnda de hâc collatione cum Jansenio, *Epistola Apologetica Theodori Simonis ad Lib. Froymundi Theol. Lovaniensis* quam *Lib. Suo de Statu & religione propriâ Papatus* a. 1638. praemisit.

2. *Quaest. In quo consistat consecratio, an in verbis solis pronuntiatis, cum intentione Sacerdotis: an vero in verbis & factis seu in collectione omnium actionum, quae ad legitimum Coenae usum requiruntur? Resp. pr. Affirmant* Pontificii in *Concil. Trident. sess.* 13. & apud *Thomam, Bellarmin. Lib.* 4. *cap.* 12. 13. 14. *Rhada, Ariaga.* Nostri *negant*, cum *Calvino Lib.* 4. *cap.* 18. *Chamiero in Panstrat. de Sacramentis in genere cap.* 15. & 16. Breviter, sumtio, fractio, & datio panis in signum & sigillum juxta verbum mandati & promissionis repetitum & conscientiis communicantium specialiter tunc applicatum; ejusdemque panis acceptio & actualis manducatio in speciale signum & sigillum, praemissâ [pag. 744] precatione consecrat & relativè sanctum constituit illum panem, eumque ipso illo usu à communi pane distinguit.

3. *Quaest. An ergo panis extra illum usum sit sacer, ac consecratus, atque adeo sacramentum? Resp.* Pontificii apud *Bellarminum, Lib.* 4. *Affimant c.* 1. & 12. & in omnes formas se vertunt, ut ἀσύστατον hoc de pane in pyxide conservato tueantur. Quem Antagonistae ipsius *Amesius* & *Chamierus* confuderunt. Hoc absurdum nullo colore tueri possunt, nisi substernant παραδοξώτατον hoc postulatum: *Sumtio seu usus Eucharistiae non est sacramentum nec pars ejus:* Sic *Thomas p.* 3. *qu.* 78. *art.* 5. cum suis. Et *Scotus in* 4. *dist.* 8. Idemque sentiunt *quasi omnes Theologi*, inquit Rhada Controv. 5. artic. 1. concl. 4. Et huc reducuntur quaestiones sequentes. Quid sit propriè sacramentum an res consecrata, an vero ejusdem sumtio & manducatio? An sacramentum Eucharistiae sit res permanens, an actio transiens. De quibus ex nostris vide disputantes *Martyrem de Eucharistiâ ad object.* 88. & 132. *Chemnitium in Examine Concil. Trid. ad sess.* 13. *Calvinum Lib.* 4. *Institut. cap.* 18. Et *Amesium in Bellarmino enervato part.* 2. *Tom.* 3. *disp.* 31. *cum Appendice disp.* 30. *Chamierum in Panstratiâ, ubi de Sacramentis in genere, Forbesium in Instruct. Historico-theologicis lib.* 11. *cap.* 7.

4. *Quaest. An verba, quibus Minister institutionem, mandatum, & promissionem Christi, tum ante administrationem, tum in ipsâ administratione sive summariè proponit, sive breviter exponit, sint verba concionatoria; an vero sint forma Eucharistiae, & efficaciter ac directè operatoria, se creantia? Resp. Pr. Neg. poster Aff.* Pontificii: ideoque formalia verba integrè pronuntianda praescribunt, in generalibus Rubricis Missalis, tit. de defectibus. &c. §. 5. de defectibus formae: *Defectus ex parte formae possunt contingere, si aliquid desit ex iis quae ad integritatem verborum in ipsâ consecratione requiruntur*, &c. *Si quis autem aliquid diminueret, vel immutaret de formâ consecrationis corporis & sanguinis, & in ipsa verborum immutatione verba idem non significarent, non conficeret sacramentum. Si vero aliquid adderet, quod significationem non mutaret, conficeret quidem, sed gravissimè peccaret.* Circa casum priorem *ibid.* praescribit Rubrica, *ut resumat formam consecrationis:* siquidem certo ei constet, se omisisse aliquid eorum, quae sunt de necessitate sacramenti; & *ut iteret formam, saltem sub tacitâ conditione*, si valde probabiliter dubitat se aliquid essentiale omisisse. Quid per formam Rubrica denotet, inter se digladiantur apud *Zwaresium* 3. *Thomae Disp.* 85. *sect.* 1.

5. *Quaest. An ergo quae à Ministro in administratione proferuntur, ad Communicantes & Ecclesiam dicenda sint, & consequenter clarâ & intelligibili voce; an super pane & vino, & consequenter voce submissâ, & remotè à Populo (in choro scil.), ne Populus exaudiat? Resp. poster. Aff.* Pontificii. Ubi tamen limitant, non esse necesse

necesse in prolatione formae, *ut sonus verborum attingat hostiam* [pag. 745] *vel calicem.* Sic Zwarez Disp. 45. sect. Et cum eo *Gavantus ad Missalis Rubricas General. tit. de defectibus* §. 5. *de Defect. formal.* Sunt enim verba illa, *Hoc enim est,* &c., & quidem sola, ipsis verba arcana seu mystica, theourgica, consecratoria, creantia, quae super pane & vino recitari volunt: ne scil. Populus exaudiat. Rationem adfert Innocentius Lib. 3. de sacro altaris Mysterio cap. 1. *ne sacrosancta verba vilescerent.* Addit *Thomas qu.* 83. *art.* hanc rationem. *Quia* oblatio & consecratio ad solum sacerdotem pertinet. Nos contra dicimus exemplo Christi Coenam instituentis verba ad Populum seu Communicantes esse dicenda: quippe instructoria, & commonitoria; non operatoria: nisi quatenus omne verbum Dei propositum agit tanquam instrumentum morale ad fidei implantationem & augmentum, in iis, qui verbum salutariter audiunt. Christi exemplum secuta fuit antiqua Ecclesia, quae verba audiente Populo recitabat; ut Populus ad ea responderet *Amen*: testibus *Ambrosio de iis qui Ministeriis initiantur cap.* 9. *Leone Serm.* 6. *de Jejunio* 7. *mensis*, & *pseudo-Clemente ipsorum Lib.* 8. *Constitut. cap.* 20. Adde & Justiniani Novell. 123. (ex edit. & interpret. Haloandri edit. Basil. in fol. apud Hervagium anno 1541. fol. 131. textus gr. & fol. 325. textus lat.) Κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ ἐξακουομένης τὴν θείαν προσκομιδὴν, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι, &c, id est, interprete Haloandro: *Jubemus ut omnes Episcopi pariter & Presbyteri, non tacito modo, sed clarâ voce, quae à fideli populo exaudiatur sacram oblationem, & preces in sancto baptismate adhibitas celebrent, quo majori deinde devotione in depromendis Domini laudibus audientium animi*, &c. Et adducitur ibid. textus 1 Cor. 14. 6. *Enimvero, si solummodo benedicas spiritu, quomodo is, qui privati locum implet, dicet ad gratiarum actionem tuam Deo, ipsum Amen.* Apponit *ibid.* comminationem horrendi judicii divini, & suae vindictae ista negligentibus exspectandam. Eadem verba ex Haloandri translatione ita habentur in edit. Corporis Juris in 8. Paris. 1548. apud Carolum Guillard. fol. 254. Quod hic moneo, quia in veteri translatione latinâ (quam Basil. editio in fol. anno 1541.) è regione novae ex graeco codice Haloandri ab ipso expressae exhibet, ista & alia compluria omissa sunt. Quae autem & qualis sit antiqua translatio, quâ barbari ICC. ante renatas literas usi sunt, indicant *Praefationes Typographi Basiliensis*, & *Haloandri.* Apud Graecos etiam hodie & ista & omnia verba sive instructoria, sive precatoria, sive eucharistica, clarâ voce pronuntiantur, ut populus possit dicere, Amen. Cardinalis Bessariom ὁ περάτης à Graecâ Ecclesiâ ad Romanam in Tract. de Eucharistiae sacramento (qui editus est cum Liturgiis & Scriptoribus liturgicis latinè à Morellio anno 1560. editis in fol.) pag. 184. *Sacerdote enim verba illa altâ voce, ut vos Graeci soletis, pronuntiante, assistens Populus in utrâque parte respondet, Amen:* [pag. 746] *quasi dicat verè ita est, ut tu dicis*, &c. *Et quomodo, quaeso te, non esset turpe putandum eos qui doctiores haberi volunt, ea ignorare, quae saeculares & sacrarum literarum ignari, respondendo Amen, manifestè se scire significant. Quid nonne assistens Sacerdoti Diaconus, eique ministrans, dum Sacerdos altâ voce (juxta Orientalis Ecclesiae ritum) verba illa pronuntiat,* hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, &c. Caeterum non tantum illa verba, quae Pontificii vocant consecratoria, ad consecrationem, ex sensu Graecorum, pertinere, constat ex Hieremiae Patriarchae Constantinopolitani Censurâ ad Wittebergenses cap. 10. *qui omne hoc perficit & consummat*

summat sacramentum, speciebus per divinas & sacras preces, dominicaque verba. Ex Pontificiis Stanislaus Socolovius in Annotationibus ad cap. cit.: *arbitrantur plerique* (immo omnes, qui ad Ecclesiam Romanam non transiverunt) *ex Graecis, non solis verbis Domini pretiosum corpus & sanguinem Jesu Christi confici, sed aliis item sacris ad Deum precibus, gratiarum actionibus, jubilationibus, confessionibus, postulationibus*.

CAP. III.

De Personis distribuentibus, & communicantibus.

Hactenus de symbolis seu elementis, eorumque consecratione: nunc dicendum de Personis; quae vel distribuentes, vel communicantes.

Distribuentes sunt soli Ministri euangelii: uti colligitur ex administratione Baptismi, de quo supra *Sect.* §. ex *Matth.* 28. *v.* 19. Cui enim commissum munus praedicandi euangelium, eidem commissa administratio sacramentorum; quae idem per signa visibilia exhibent, quod praedicatio verbi per signum audibile: Hic ergo ad majorem elucidationem quaeritur.

1. *Quaest. An quilibet possit administrare Coenam? Resp. Neg.* Quia, illud de sacerdotio veteris Testamenti *Hebr.* 5. *v.* 4. *nemo sumit sibi hunc honorem*, &c. etiam Pastoribus N. T. applicari debet ut & *Rom.* 10. *v.* 15. Illi enim non minus, quam Ministri veteris Testamenti, ad sacra peragenda, praeparari, separari, eligi, & sanctificari debent. Accedit, quod claves Regni Coelorum, (quarum altera est doctrinae, seu scientiae, hoc est, verbi praedicatio, & sacramentorum administratio) nemini ut principio & subjecto quo, appropriatae sunt, nisi Ecclesiarum Pastoribus. Hinc elucet quam paradoxa sit doctrina libertinorum seu Enthusiastarum, semi-Enthusiastarum, & Socinianorum apud *Smalcium Disp. de Ministerio sect.* 2. ubi probat ex *Actor.* 10. *v.* 48. sacramenta administrata à Fratribus, ad ministerium Ecclesiae non-vocatis. Nos respondemus baptizantem illum fuisse aut ipsum Petrum, cujus mandatum respicere potest baptizandos: aut si respiciat mandatarios baptizantes, [pag. 747] dici potest illos fuisse docentes & Presbyteros; & non tantum discentes: quales Judas & Silas *Actor.* 15. *v.* 22. 23. Apollo 1 *Cor.* 16. *v.* 12. 2 *Cor.* 1. *v.* 1.

2. *Quaest. An princeps aut Magistratus habeat potestatem administrandi Coenam? Resp.* Est hoc insanum aetatis nostrae somnium, ex nescio quibus elementis phantasticis, in Scripto Anglico, cui tit. *Leviathan* expressum. Nos supra ostendimus non claves Regni Coelorum, sed gladium Magistratui divinitus commissum. *Matth.* 16. & 18. coll. cum *Rom.* 13. Argumenta illic adducta, hic non repetimus.

3. *Quaest. An quis Coenam à Ministro haeretico, aut heterodoxo; aut in communione Ecclesiae haereticae, aut idololatricae petere, & recipere possit? Resp. Neg.* Quia ecclesiastica communio cum Haereticis, & Idololatris colenda non est. Ergo nec Coena cum ipsis celebranda. Antecedens probatur ex *Rom.* 16. *v.* 17. 18. 1 *Cor.* 5. *v.* 11. 2. *Cor.* 6. *v.* 14. 17. *Apocal.* 18. *v.* 4. *Actor.* 19. *v.* 9. aliisque testimoniis & argumentis, quibus separatio ab Ecclesiâ Romanâ suaderi, & syncretismus cum eâ dissuaderi solet. De quibus *Part.* 3. *tit. de Syncretismo, de Moderatione & Tolerantia*, agendum. Unum solum hic suggero, Quia celebratio Coenae est tessera confessionis, & fraternitatis in eâdem Ecclesiâ 1 *Cor.* 10. *v.* 17. cum Haereticis & Idololatris nemo velit

esse

esse ἐν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα *Ephes.* 4. Alius autem casus est, si quis Minister haeresim occultè fovens, interim toleratur ab Ecclesiâ orthodoxâ in ministerio. Si tamen quis satis nôrit, eum esse haereticum, is optimè conscientiae suae consulet, si in ejusdem aut vicinae Ecclesiae orthodoxae communione ab orthodoxo Ministro Coenam accipiat.

4. *Quaest. An quis privatus in casu mortis Coenam alicui administrare possit? Resp. Neg.* Quia ejus rei neque mandatum, neque exemplum in Scripturâ invenitur. Ex Lutheranis *Hutterus in loc. Commun.* & cum eo Pruknerus Quaest. 67. *Neg.* hâc ratione, Quia nec mandatum nec exemplum Scripturae habetur. *Interim*, ajunt, *agonizans promissionibus euangelicis se erigat, ut ex ejus sacramenti defectu nullum sit extimescendum salutis periculum.* Rectè. Applicetur haec ratio pariter privatae Eucharistiae, & Baptismo Mulierum: quorum mandatum aut exemplum à spiritu sancto in Scripturis probatum, hactenus nobis non commonstrârunt.

5. *Quaest. An privatus quis inter Infideles aut Heterodoxo, pro tempore, necessariò habitans, sibi suisque Coenam porrigere possit? Resp.* Movent hanc quaest. *Balduinus Lib.* 2. *cap.* 12. *cas.* 5. & post eum Pruknerus quaest. 68. Et negant uterque hâc ratione: quod *actus hic sit sancti ministerii, quem privatus sine profatione hujus sacramenti exercere non potest.* Rectè. Sed applicetur hoc pariter ad gynaico-baptismum: aut detur ratio diversitatis. [pag. 748]

6. *Quaest. An Ecclesiae Minister sibi ipsi Coenam porrigere possit? Resp. Aff.* in communione scil. Ecclesiae; imprimis si Collegâ destitutus sit. Et sic omnes Nostri in Germaniâ, Belgio, Angliâ, &c. qui in omnibus fere vicanis, & non paucis oppidanis Ecclesiis soli ministerio funguntur, perpetuo Ecclesiae pariter & sibi ipsis, Coenam porrigere solent. Quibus praeluxit exemplum Christi in primâ Coena: cujus ipsum participem fuisse, non minus ac circumcisionis, Baptismi, agni paschalis, colligimus ex *Matth.* 26. *v.* 29. Assentiuntur *Balduinus Lib.* 4. *cap.* 9. *cas.* 7. & *Pruknerus Quaest.* 70. Posterior, *qu.* 69. addit, posse Ministrum in casu gravi morbi, cum propter loci distantiam vicinis Minister accersi nequit, privatim sibi Coenam administrare. Verum hujus rei cum mandatum aut exemplum Scripturarum non suppetat, tutius est sequi *Hutteri* & Prukneri modo ad Quaest. 4. laudatum: *agonizans erigat se promissionibus euangelicis*, &c.

7. *Quaest. An conveniat Coenam distribui à Ministro, qui ipse non communicet? Resp.* Si quis perpetuò aut ordinariò, aut plerumque non communicaret, is ad ministerium promoveri non deberet; aut si per errorem promotus esset, in eo non tolerari. Quomodo enim Antecessor esset in verbo & annexis sacramentis, qui à Coenâ abstineret? & qualis ille esset Pastor, qui externâ illâ Coenae contesseratione se ovem non ostenderet? Sed si quis ad tempus aliquod, aut saltem hâc vice sponte suâ abstineret, aut inter abstentos judicio Ecclesiae numeraretur, quamvis caetera minimè malus esset: non video, quomodo ipse non communicans, absque scandalo & Ecclesiae turbatione istic Coenam aliis distribueret. Posset tamen casus incidere, ut quis Minister non culpâ suâ, sed aliorum & ob scismata, turbas, factiones, ἀταξίας praeveniendas, à communione istic abstineret. Et tunc consultum, ut etiam à distributione abstineat eamque Collegae, aut si eo careat, alteri alicui Ministro vicino committat: ipse interim in aliâ quâ Ecclesiâ Coenam percepturus.

8. *Quaest. Quousque Seniores aut Diaconi, Ministrum in distributione juvare possint? Resp.* Stanti ad mensam panem, siquidem deficiat, adferunt, calices vacuos implent,

plent, eosdemque ab extremo mensae, ubi postremi biberunt, receptos, ad manus ejus deferunt; ad εὐταξίαν in accedendo ad mensam, & ab eâdem discedendo attendunt; imprimis ad accedentes, ne alieni, aut abstenti iis se misceant. Variat aliquantulum hic praxis: in quibusdam enim, si non in pluribus, Ecclesiis Seniores Ministro abstant, & auxilium hoc praestant, in nonnullis aliis, (forte paucioribus) Diaconi calices implent, & Ministro adstant. Posteriores respexisse puto *Actor*. 6. *v*. 2. ubi de ministerio mensarum. An autem textus ille de administratione Coenae & agaparum, quae conjungi solent (uti ex 1. *Cor*. 11. colligi videtur), an vero de administratione mensae pauperum, quibus oblationes eleemosynariae imponebantur, [pag. 749] & inde in pauperes distribuebantur, an de utrâque intelligendus est, haut ita determinari potest. Saltem ministerium circa pauperes & eleemosynas excludi non posse, ex serie contextus perspicitur. Includi etiam videtur ministerium circa agapas, in quibus peculiaris ratio pauperum habenda erat 1 *Cor*. 11. *v*. 21. 22. Et hoc ministerium pertinebat ad Diaconos. De ministerio circa celebrationem Coenae, non ita liquet. Interim adiaphorum est, & licitum, ut in Ecclesiis, ubi illud à primâ reformatione usque in hunc diem consuetum est (uti esse certus sum) Diaconi calices impleant, & Ministro adstent. Rationes sint istae. 1. *Quia* in Ecclesiis, quae senioribus carent, (sive moribus aut certo ordine hoc fiat; sive per negligentiam aut ἰδιογνωμοσύνην Ministrorum; sive per novellae plantationis immaturitatem) opera haec a Diacono, absque ullius contradictione, hactenus praestita est: aut si desit Diaconus, à Janitore seu Aedituo. 2. *Quia* communiter apud nos ab Aeditis aut Janitoribus, similibusque in templo aut circa illud ministrantibus, panis praeparatur, in frusta scinditur, patinis imponitur, vinum promitur, amphorae implentur, & ad Seniores aut Diaconos, qui inde in calices infundunt, deferuntur. 3. *Quia* per Statuta nostra ecclesiastica, in minoribus Ecclesiis, ubi infrequens est numerus Seniorum, etiam Diaconi in toto Ecclesiae regimine partem faciunt. Non repugnat ergo, aut ordini ecclesiastico, aut juri divino, si Diaconorum opera alicubi hac in parte utantur: sed totum hoc libertati Ecclesiarum, secundum speciales περιστάσεις agenda sua ordinantium, relinquendum est. *Priores* procul dubio rescipiunt, munus Seniorum in *Liturgiâ nostrâ* descriptum: ubi dicitur analogicum esse muneri levitarum, qui Sacerdotibus in administratione sacrorum, tanquam auxiliares adjungebantur. Ita ut in istâ eorum operâ & auxilio nihil inconveniens ostendi queat: nec hactenus novi, controversiam aliquam circa auxilium, quod Seniores aut Diaconi in Coenae administratione praestant, à quoquam hic motam esse. De ipso munere Seniorum, & Diaconorum infra *Part*. 2. disquirendum erit. Unum nunc in mentem ante annos complures cum in Academiâ Lugduno-Batavâ studiorum causâ versarer lectum mihi *Libellulum* in 8. autore *Rotario* (ni fallor) Ministro in agro Genevensi, ab amico commodatum, quo argumentis in formâ adductis oppugnabat distributionem calicis per Seniores, in Ecclesiâ aliquâ (Genevensem tacitè, si bene memini, notabat) tunc etiamnum usitatam. Praecipuum argumentum huc redibat. Quod calix non minus ac panis necessariam Eucharistiae partem faceret: Et quandoquidem Ministri solius sit dispensare sacramentum Eucharistiae, calicem aeque ab eodem distribuendum, ac panem. Non satis memini, an in narratione facti, referretur solum panem à Ministro illic porrigi ac distribui, calicem autem à solis Senioribus; ita ut Minister ne calicem quidem in manus sumeret, nec [pag. 750] communicantibus

sive

sive immediate de manu in manum, sive mediatè porrigendo eum Senioribus, & per manus Seniorum communicantibus traderet. Cum autem *Libellulus* ille post illud tempus nunquam mihi lectus sit, nec ejus in praesenti copia aliundi fieri queat, nescio quid de illa disceptatiunculâ statuendum. Saltem in communi more Ecclesiarum Belgicarum, ut quidem mihi notus est, non arbitror aliquid ἀτάκτου aut indecori à quoquam deprehensum iri.

9. *Quaest. An à Ministro distribuente singulis Communicantibus, panis & calix porrigendus? Resp.* Quod ad panem, variat praxis in Ecclesiis nostris. Hic enim, ut & in plerisque Ecclesiis minoribus, singulis porrigitur: alibi, praesertim in Ecclesiis frequentioribus, ubi mensae longiores magnum numerum simul Communnicantium capiunt, à Ministro aliquibus proximè assidentibus panis porrigitur; reliqui de pane frustratim fracto & in patinas reposito partem suam quique manu suâ sumunt. In quem finem patinae à dextrâ & sinistrâ Ministri usque ad finem mensae successivè à Communicantibus promoventur. Hunc modum suasit Communicantium in majoribus Ecclesiis tanta frequentia: ut alioquin administratio per totum fere diem protrahenda, & coetus Ecclesiae detinendus esset. Visum ergo fuit dicto incommodo in majoribus Ecclesiis hâc ratione aliquantulum occurrere. In aliis quibusdam Ecclesiis, satis etiam frequentibus, ubi singulis à Ministro panis porrigitur, ideoque breviores sunt mensae, quae non ita multos accumbentes capiant (qualis haec nostra Ultrajectina) per binos Ministros simul distribuentis actionis aliqua abbreviatio quaeritur. Sed antidotum antidotorum foret Templorum & Ministrorum in majoribus Ecclesiis, multiplicatio. Nihilominus neutrum modum video repugnare institutioni & exemplo Christi. In modo tradendi calicis puto nostras Ecclesias convenire. Ubique enim poculum proximè assidentibus manu Ministri aut Ministrorum porrigi solet; quod ab illis gustatum per eosdem aliis assidentibus, & ab his vicissim aliis & sic deinceps traditur. Hunc modum in distributione poculi eucharistici servatum in primâ Coenâ videtur colligi posse *tum* ex collatione poculi paschalis, de quo Luc. 22. v. 17. *accipite hoc, & partimini vobis ipsis: tum* ex statu & situ: tunc accumbentium, qui poculi circumlationem ad singulos communicantes per manum Christi vix admittere videtur. Quod tanquam probabile adfero: neque enim certo constat de situ convivantium; qui pro varietate Gentium, immo & in eâdem gente variare solet. De quo consulendi *Scriptores de conviviis:* quales *Stuckius*, & post eum, etiam forte ex eo, Jesuita *Jul. Caesar Bulengerus*. Conferendae etiam *Notae textuales in Matth.* 26. *v.* 26. De more circumferendi poculum & singulis Communicantibus Ministrum circumstantibus, aut Ministrum & mensam longâ serie praetereuntibus manu ejusdem Ministri porrigendi; in praesenti non quaeram: quandoquidem & isto [pag. 751] situ vulgaris cibus à festinantibus, aut jentaculum, merendamve sumentibus manducari potest, & solet. Infra suo loco de sessione in nostris Ecclesiis receptâ, deque controversâ genu-flexione opportunè agemus.

§. 2. Hactenus de Ministro Eucharistiae; de Communicantibus nunc descipiendum; qui scil. & quales esse debeant. Uti autem in Ecclesiâ duplex status consideratur & distinguitur, interior seu invisibilis, & exterior seu visibilis: ita & in Communicante, duplex qualitas, & duplex qualitas examen atque exploratio spectari debet. Qualitatis interioris, & digni Communicantis exploratio, & debita ad Coenam praeparatio, pertinet ad solum communicantem: estque privata, solitaria, invisibilis,

lis, soli cuique Communicanti & Deo cardiognostae nota, ac perspecta, juxta illud 1 Cor. 2. v. 11. *Quis enim hominum novit ea quae sunt hominis, nisi spiritus hominis*, &c. Hic nullae sunt Ecclesiae aut ministerii ecclesiastici partes, nisi quatenus lucem verbi praeferendo, modumque & rationem qualificationis, explorationis, praeparationis praescribendo, conscientiis singulorum obstetricatur, & fideles se mutuo, observantes *acuunt ad charitatem & bona opera*. Hebr. 10. v. 24. Caeterum obtinet hic vulgatum: *de occultis non judicat Ecclesia*. Et haec singulorum privata & solitaria qualificatio, exploratio, praeparatio à parte Dei innuitur *Psal.* 26. *v.* 2. & 139. *v.* 1—7. *v.* 23. 24. à parte hominis 2 *Cor.* 13. *v.* 5. & 1 *Cor.* 11. *v.* 28. Et de hâc distinctè agit *Catechesis nostra quaest.* 81. & fusius in *Liturgiâ tit. de Administratione Coenae;* fusissimè vero varii pii libelli, alibi indicati. De hâc *Nos in Exercitiis pietatis*. Exploratio & praeparatio publica seu ecclesiastica, consequenter externa & visibiles, occupatur circa eos, qui dignè & cum aedificatione Ecclesiae ad Coenam & Ecclesiae communionem admittendi sint. De quâ propriè hic agendum. Quaeritur ergo.

1. *Quaest. An promiscuè quivis, qui modo in infantiâ baptizati sunt, etiam inviti, censuris ecclesiasticis & poenis politicis ad usum Coenae compellendi sint? Resp. Neg.* de Infidelibus & Haereticis non baptizatis: idque ex rationibus, quae contra conscientiae & fidei coactionem infra *Lib.* 4. adducentur. Quod ad baptizatos in infantiâ; concedere possumus, Ecclesiam obligari tales ex fundamento Baptismi olim collati, verbo instructionis & adhortationis ad actualem resipiscentiam, fidem, fidei confessionem, ejusque tesseram Eucharistiae perceptionem movere & promovere: sed ut hoc faciant, per comminationem disciplinae seu censurae; & tandem, siquidem non audiant, per promulgationem excommunicationis compellendos; non video à Pontificiis, & non nemine ex Nostris tale quid asserente, hactenus probatum. De quo *Tract. hujus Sect.* 3. *cap. ult.*

2. *Quaest. An omnibus ergo, qui modo accedunt & verbis aut manus extensione petunt, absque delectu Coenae distribuenda? Resp. Neg.* cum *Catechesi* [pag. 752] *Nostrâ quaest.* 82. & *Liturgiâ tit. cit.* quae in genere omnes manifestos & impoenitentes Peccatores & scandalosè viventes, & in specie Idolatras, Superstitiosos, Homicidas, Adultores, Foeneratores, Aleatores, &c. excludit. Adde *Confessionem Belgicam artic.* 30. *aliasque Reformatorum Confessiones*. Adde & doctrinam, praxim, disciplinam, canones antiquae Ecclesiae; nec non ecclesiarum quae sub irreformabili Papatu, nomine Waldensium, Albigensium, Hussiticarum seu Bohemicarum designabantur. Denique universalem hodierni Christianismi in Oriente, Occidente, aliisque orbis partibus consensum. De quo pluribus *Part.* 3. *tit. de Clavibus Regni Coelorum.* Ita ut portentum Libertinicum, superiori saeculo hâc in urbe parturiverint illi, qui contra reformatam Ecclesiam publice hic stabilitam aliam quam neutralem & segregem in Templo dicto Jacobi, congregabant; ubi absque ullâ praeviâ ac pastorali doctrinae vitaeque exploratione quilibet petitor Eucharistiam recipiebat, totâ exploratione & dignitatis aut indignitatis dijudicatione, soli cujusque communicantis conscientiae relicta ac commissâ. Quod quidem commentum plerisque hominibus de hoc saeculo (descriptis *Psal.* 17. *v.* 14.) illo rerum statu, nimis quam placebat. Neque enim per Papismi publicam professionem, ad ἀρχὴν, ad dignitates, officia, beneficia, ascendere poterant: quod zelo & obligatione Papisticae religionis ac conscientiae impeditis defensio libertatis contra potentissimum Regem Hispaniarum, atque

atque una religionis reformatae in Belgio Foederato tunc publicae stabilitae contra Papalem tyrannidem, tunc bonae causae patroni committere non auderent. Nec tamen per reformatae religionis & disciplinae professionem lucripetae & timipetae illi ad optatum terminum, rebus tam lubricis, contendere audebant, varias ob causas, sed extra Scripturam ex carne & saeculo petitas. Quarum una erat quod à fidei orthodoxae puritate, forte etiam à vitae sanctitate, tam longè aberant, ut in τύπον illum reformationis tradi nollent; & consequenter disciplinae Ecclesiarum se conformare. Altera erat, quod metuerent, ne si potentissimi Regis arma aliquando superarent (uti sagaciores plerique saeculares hoc fore praesagiebant), bonis, si non vitâ, multandi, saltem ab omnibus dignitatibus, officiis, beneficiis exclusissimi forent, qui reformatae religioni, Ecclesiae, disciplinae nomen unquam dedissent. Quod ergo alibi per syncretismos, neutralismos, & similes technas, idem hic per viam Jacobeam tentatum. Sed frustra id sategissent, nisi post unionem inter Ministros Jacobeos & Reformatos jam initam à politicis aliquot Jacobeis in Senatum urbicum violenter & seditiose intrusis, omnes Ecclesiae reformatae Ministri per dictos politicos Jacobeos dimissi fuissent; nullâ communi aut speciali ratione assignatâ, nisi hac unicâ, quod Magistratus requireret Concionatores neutrales: in gratiam scil. residuorum Jacobeorum. Hâc ἀταξίᾳ perpetratâ, plures aliae [pag. 753] secutae sunt, dissolutio & depositio Seniorum ac Diaconorum; politica evocatio quorundam Concionatorum, quorum aliquos ob doctrinae & vitae impuritatem ipsi postea dimittere coacti sunt; mandatum novis Ministris à se constitutis datum, & adscitis de novo Senioribus, ne quem adultum in receptione ad Coenam Domini super dogmatis fidei examinarent; nec ob doctrinam aut vitam communione indignum, excommunicarent. Stante hoc Caesareo-Papatu, misera Ecclesia dispersa fuit, & ejus, ut & agrariarum per provinciam universam Ecclesiarum omnis ecclesiastica correspondentiâ cum Reformatis Foederati Belgii Ecclesiis sequestrata. Quod tohou vabohouduravit, post annum praeter propter 1608. cum consilio & ductu cujusdam Concionatoris quondam Ultrajectini, sed multum mutati ab illo qui erat anno 1588. spes fieret de Ecclesiae dispersae reliquiis colligendis, & ad aliquam formam atque εὐταξίαν ecclesiasticam ut & conformitatem ac unionem cum Ecclesiâ Belgicâ revocandis. Sed dum hoc agitur, evenit astu dicti Concionatoris Remonstranticae factionis primipili, illud poëtae: *Amphora coepit Institui, currente rotâ cur urceus exit?* Formata enim & substituta est neutrali, segregi, & ἀτάκτῳ Ecclesiae, nova novaturiens Remonstrantica: quae peculiari ordine Remonstrantico-ecclesiastico munita ac circumsepta anno 1612. seorsim à reliquis Belgii Ecclesiis fluctuavit usque ad annum 1618. Nolo Negare in praxi tales mundano-religiosos, & Viros de hoc saeculo alibi, & ubivis hodie etiamnum superesse: sed, qui Decretis, & mandatis de composito factis publicè hoc professi sint, seque tam miserè prostituerint, atque Ecclesiam reformatam turbârint, cujus tamen inimici videri nolebant, vix arbitror, fuisse aliquos. Celebris Theologus Franc. Junius, quem ipsi Leidâ huc evocârant, ut autoritate, quâ apud reformatos pollebat, & pacificâ prudentiâ, disparsioni ac scissurae antidotum aliquod praestaret, victuris chartis neutralis & Caesareo-Papatus effigiem, pro zelo & candore suo, ita impressit, ut aliis in posterum instar phari esse queat. Legant quaeso, qui Nostra haec legunt, *Junii Dedicatoriam Analysi suae in Exodum* praefixam; cui addant acerbas querelas & gravissimas obtestationes contra indigno-

indignorum admissionem quas supra *pag.* 179. 180. 181. ex *Joh. Amoso Comenio* exhibui. *In Vitâ Calvini* refertur portentosum Senatus tunc Genevensis Decretum, de indigno & ab Ecclesiâ repulso, ad Coenae communionem admittendo. Cui ita intercessit *Calvinus* publicè pro concione protestatus, se malle manum sibi amputari, quam ut eâdem tam indigno Coenam porrigeret: ut, Deo benedicente, Satanae hâc in partes molitiones, frustra fuerint; nec repulsus ille ausus fuerit ad mensam accedere.

3. *Quaest. Quid si vitâ notoriè scandalosi, aut doctrinâ heterodoxi, qui antehac nunquam communicarunt, aut plane Presbyterio & Ministro ignoti,* [pag. 754] *sive peregrini sive indigenae; aut per sententiam Ecclesiae abstenti, sine praevio consensu aut notitiâ Presbyterii & Ministri distribuentis accedant: quid faciendum? Resp. Primis* à Senioribus monendi; siquidem videant eos accedere, ne pergant: aut si eos non audiant, Ministro consilium in arenâ capiendum an solo facto praeteritionis, an insuper verbis ipsos jam mensae assidentes de commissâ hac ἀταξίᾳ commonefacturus sit; utque hac ratione conscientiae suae consulturus, & scandalo inde in Ecclesiâ orituro occursurus. Exemplum Ambrosii Literatis notissimum est; qui Imperatorem Theodosium ad Coenam accessurum apertâ obtestatione arcebat. De quo vide *Histor. ecclesiast. Theodoriti lib.* 5. *c.* 17. Difficiles ejusmodo casus subinde incidisse memini. Referam unum, quem mihi narravit oculatus & auritus testis ἀμακαρίτης. Collega noster Justus Lyraeus Historiae temporum & humaniorum Literarum in hâc Academiâ Professor. Factum est ut in celebratione Coenae in Ecclesiâ Franequeranâ absque ullo indicio Ministris aut Senioribus facto ad mensam accederet P. T. medecinae Doctor, & eximius Graecae literaturae ibidem Professor. Quem cum Concionator Coenam distribuens assidentem conspiceret, nullam religionem unquam professum, quin & vulgò istic habitum pro Viro nullius religionis, & nescio cujus profanitatis aut phanatismi suspecto, clarâ voce quaestionem de statu peccati & liberatione per Christum summariè ipsi proponebat, ad quam si categoricè responderet; hâc sola Conditione praestita, se Coenam ipsi daturum declarabat: Ad quam quaestionem cum respondisset, se toto corde hoc credere & profiteri; Coenam è manu Ministri accipiebat. *Secundi,* ut praetereantur, aut indicio in aurem facto, vacui à mensa recedant, forte nimis durum videretur. Postea tamen de ordine in Ecclesiâ servando (quem forte ignorârunt) monendi sunt. *Tertii,* absolutè praetereundi sunt, si mensae jam assideant: aut quod praestat, parantes jam accedere, in tempore à Senioribus monendi. Non frustra de ejusmodi casibus tempestive cogitabunt juniores Ministri: quia sunt aliquando praefracti, qui quidquid Ecclesia judicaverit de eorum abstentione, minantur se nihilominus accessuros; sunt etiam qui sub Ecclesiae propriae censura constituti, trans mare (ita loquar) hoc est ad aliarum Ecclesiarum Coenam confugiunt, eique se ingerunt: Ministro sive non praemonito, sive dolosè circumvento. Inde factum, quod per Statuta Ecclesiarum nostrarum transitio Membrorum de Ecclesiâ ad Ecclesiam, ut & receptio alienorum Membrorum ad Coenam sine debito testimonio, prohibita sit. Mos ille in aliquibus Ecclesiis observari solitus, ut ad mensam nemo accedat nisi exhibitâ tesserâ, non inutilis videtur ad abusus complures praeveniendos.

4. *Quaest. Quibus explorationis mediis potissimum utetur Ecclesia, ut digni ad communionem Ecclesiae debitè praeparari & recipi possint? Resp.* In magnis [pag. 755] Urbibus, ubi singuli incolae Ministris & Senioribus non ita familiariter noti aut

satis

satis perspecti esse possunt, majori & difficiliori indagine opus est; quam in vicis, aut in Oppidulis, aut in Ecclesiis, quas vocant, parochialibus; ubi Auditorum & communicantium numerus est perquam exiguus. Illis ergo hoc consilii dandum, ut ordinem *competentium*, exemplo antiquae Ecclesiae, constituant; in quem neminem admittant sine exhibito testimonio de Christianâ & inoffensâ conversatione. Ministri aut Senioris quorum inspectioni ille districtus seu Urbis regio specialiter demandata est. Propterea inter primam petitionem competentis cujusque & nominis in tabulas ecclesiasticas relationem, ac inter actualem fidei professionem & inter membra Ecclesiae adscriptionem, aliquod temporis intervallum (contractius aut protractius, pro re natâ) prefigatur: quo repetendis & per examina hebdomadatim recurrentia inculcandis capitibus religionis, juxta ordinem catechesios, exerceantur; atque ita Ministris & Senioribus constet de ipsorum in necessariâ cognitione profectu; una etiam per speciales illius regionis, quam incolunt, Inspectores sufficiens exploratio atque informatio de vitâ & moribus eorum habeatur. Ubi jam aliquis hebdomadatim recurrentes competentium institutiones satis superque frequentasse, & si non eximia, saltem mediocria profectus sui specimina, respondendo ad quaestiones propositas, edidisse videbitur; nihilque in vitâ & conversatione Christianâ Explorantibus innotuerit, quod eum diutius à Coenae communione arcere posset: is adeat Ministrum aut seniorem suae regionis, & ab eo testimonium petat, quo ad solemnem fidei professionem edendam, & post eam, ac per eam ad communionem admitti possit. Ipsa fidei confessio & Membrorum receptio, statutis quibusdam diebus celebranda, proximè instanti administrationi Eucharistiae praemittatur. An autem coram toto Synedrio, an vero coram aliquibus à Synedrio Delegatis, an publicè in Templo, an privato-publicè in conclavi ecclesiastico, admissis Auditoribus tum Catechumenis, tum Competentibus, tum Fidelibus (uti hoc fieri solet), prudentiae cujusque Ecclesiae secundum circumstantias dispositurae committendum est. Consilium hoc à me relatum, à Synedrio hujus Ecclesiae nostrae post varias & serias deliberationes ante annos aliquot conceptum, & ordinariâ praxi hactenus non sine eximio fructu observatum fuit. Ita ut non tam facile nunc irrepant, elementorum fidei ignari, aut intercutibus scatentes vitiis, in aperta scandala subinde erumpentibus: qui professione religionis malunt hominibus placere, quam Deo; & ubi in gremio Ecclesiae incaluerint, in vomicas & carcinomata ejus, occasione ita ferente, evadunt. Quorum in magnis Urbibus, non exiguum esse proventum nemo ignorare potest: nisi qui urbes & hominum multorum confluxum ignorat. Sed forte quis obmurmuret, per hunc ordinem nimis rigide observatum, [pag. 756] aliquos simplices & minime malos absterreri, ne ad Coenam Domini accedant. Cui respondeo, nullas leges, nullas διατάξεις tam necessariò & prudenter unquam latas esse, ut alicujus hominis, & casus respectu non videantur aliquid iniqui habere: quo ipso tamen legi, & ordini constituto aut constituendo non praejudicatur. Cuia nulla lex humana ferri potest, quae omnibus factis singularibus (sunt enim infinita) aeque conveniat; ideo adhibetur ἐπείκεια, per quam exceptioni à lege aut dispensationi de eâ locus relinquitur. Quae etiam in hoc negotio hinc minimè exulat, praesertim in casu affectae aetatis, aut μογιλαλίας, aut quasi surditatis, aut melancolicae δειλίας, aut alterius cujuscunque imbecillitatis, aut transitus ab errante aliquo & segrege coetu ad nostram Ecclesiam: modo ne fiat in fraudem legis, in contemtum ordinis ac regiminis ecclesiastici,

stici, ut scil. hoc remoto aut luxato per posticam aut fenestram, absque testibus intrent, qui absque cognitione orthodoxiae, aut inculpatâ conversatione inter mundanos suos sodales deliciantes, audire deberent illud, ἑκὰς ἑκὰς ἔστε βέβηλοι. Interim, si qui judicio Synedrii (non unius Ministri) ab observatione hujus ordinis eximerentur, à Ministro speciali regionis suae Inspectore privatim instrui deberent (uti hic fit), & ad vitam ac praeparationem eorundem ab eo diligenter attendi.

5. *Quaest. Quomodo & quibus conditionibus per & post praecedaneas Competentium explorationes, confessio fidei à Competentibus, jam Candidatis, exigenda & quibus stipulationibus, in membra Ecclesiae recipiendi. Resp.* Ordinem nostrae Ecclesiae, quem hic recensebo, quam maxime probo. In eâ enim competentes statuto tempore in conclavi ecclesiastico, exhibitâ scedulâ Ministri aut Senioris sui, testificante ipsos exercitia & collegia Competentium frequentasse, ejus etiam cognitionis & inculpatae conversationis esse, ut ad edendam fidei professionem admitti possint. Quo facto, Minister qui fidei professionem excepturus est, praemissâ precatione & nominibus singulorum consignatis, per totam Catechesin à capite ad calcem examinat, & ad quaestiones tum saltuatim tum singulis ordine (pro arbitrio & pro re natâ) praepositus respondere jubet, & datas responsiones, quotiescunque opus est, in gratiam Ipsorum, & Auditorum, qui frequentes adsunt (siquidem apertis foribus conclavis haec actio celebratur) repetit, illustrat, & ex Scripturis confirmat. Examine hoc peracto, has generales quaestiones proponit, ut omnes ac singuli coram Deo & Ecclesiâ ex animo declarent, promittant.

Declaratisne vos doctrinam Ecclesiae nostrae, quousque eam didicistis, audivistis, & professi estis, habere pro verâ & salutari doctrina, Sacris literis conformi. *Respondent, ita.*

Promittitisne vos per Dei gratiam in salutaris illius doctrinae professione [pag. 757] constanter permansuros, inque eâ victuros & morituros. *Respondent, ita.*

Promittitisne vos conformiter huic sanctae doctrinae, piè, honestè, & inculpatè, semper vitam instituturos, & professionem vestram bonis operibus ornaturos. *Resp. ita.*

Promittitisne, vos hortationi, correptioni, & disciplinae ecclesiasticae subjici velle & subjectos fore; siquidem (quod Deus avertat) contingeret vos in doctrinâ aut moribus exorbitare. *Resp. ita.*

Huic solenni stipulationi & promissioni, subjicit Minister votum & benedictionem; ut Deus, qui hoc bonum opus per gratiam suam inchoavit, & huc usque perduxit, in eodem ipsos confirmet, illudque magis ac magis perficiat usque ad diem Christi.

Haec summa promissionum: quae aliis & aliis verbis, additâ etiam aliquâ explicationum ac rationum diductione à Ministro interrogante ac stipulante proponi solent, aut possunt.

Tandem tota haec actio gratiarum actione & precatione concluditur, & coetus dimittitur.

6. *Quaest. An Infantibus, aut Pueris Coena conferenda? Resp.* 1. De Infantibus absolutè *Neg.* hac unâ ratione, quod non possint seipsos probare & explorare, nec actualem habeant resipiscentiam, fidem, novam obedientiam, mortis dominicae annuntiationem: super quibus se explorare debent. Atqui & istud & illud est requisitum necessarium à *Cor.* 11. *v.* 16. 28. 29. 30. 31. Joh. Steph. Durantus non malè argu-

argumentatur, hanc Infantum communionem *à Christi institutione alienam videri, ait enim Christus* accipite & comedite. *Infantes vero idonei non sunt, qui accipiant & comedant.* Hinc colligimus miserandum illud antiquorum θεολογούμενον de necessariâ Infantum Eucharistiâ, ex *Joh.* 6. *v.* 53. *Vide Cypriani Tract. de Lapsis, & Augustini Epist.* 23. *ad Bonifacium.* Illud enim in praxi usitatum fuisse constat ex ordine Romano; ex quo *Abruinas Flaccus Lib. de divinis Officiis, cap. de Sabbatho Paschae* (referente Duranto loc. cit.) notat *cavendum esse, ne infantes lactentur, aut ullum cibum capiant, antequam communicent.* Addit *ibid.* apud Graecos eundem morem adhuc vigere. De quo nunc non inquiro. *Maldonatus in Johann.* 6. *v.* 53. fatetur Innocentium I. & Augustinum sensisse, infantibus necessariam esse Eucharistiam; & hanc *eorum sententiam sexcentos circiter annos viguisse in Ecclesiâ.* Apud *Zwarez. Disp.* 62. *sect.* 4. multa alia Graecorum & Latinorum Patrum testimonia dum dictâ consuetudine adferuntur. Ex hoc, & quam plurimis aliis discant Pontificii, aliique τῶν ἀρχαίων zelotae, veritatem nobis non minus praeferendam consuetudini sine veritate, quae nihil nisi antiquitas erroris est; ac ipsis, qui in *Concil. Trident. Sess.* 21. *can.* 4. hanc antiquorum [pag. 758] sententiam, de necessariâ Infantum Eucharistiâ, anathemate percusserunt. Quo non obstante, *Ariaga Disp.* 43. *sect.* 1. pro utilitate infantilis Eucharistiae, seu quod Infantes sint capaces fructus Eucharistiae, serio disputat, dicendo hanc esse communem Doctorum sententiam: citatis ad hoc ex sociis *Vasquez, Zwarez, Tannero.* Nititur haec assertio hypothesi, quam illic explicat *Ariaga,* quod sacramenta (exceptis matrimonio, & poenitentia) causent gratiam ex opere operato, & non requirant tanquam partem essentialem actus ullos suscipientis. Disquirit *ibid.* §. 7. an nunc prohibita sit Infantium Eucharistia, & concludit, nullum textum ab aliis hactenus allatum, quo id prohibeatur. Totam ergo prohibitionis rationem reducendam esse in longam consuetudinem ab Ecclesiâ approbatam, quam Rituale Pauli V. parochis tradit; *& probabiliter factam esse eam prohibitionem, dum laicis usus calicis est prohibitus.* 2. *Resp.* Quod ad Pueros, non possumus omnes ad parem aetatis mensuram astringere. Sunt enim in quibus cognitio spiritualis, studium ac zelus pietatis, mores graves ac compositi supplent defectum aetatis. Minime tamen probandum est, quod pariter omnes aut plerique post decimum quartum aetatis annum, confirmationis sacramento (juxta Pontificios) aut quasi sacramento seu μυστηριοειδεῖ (juxta alios) initiati, ad communionem recipiuntur. In antiquâ Ecclesiâ (fatentibus Pontificiis) unctio illa, quam ipsi sacramentum confirmationis appellant, statim post Baptismum conferebatur. *Ariaga Disp. cit. sect.* 3. quaestionem hanc tractat, quando in Pueris incipiat obligatio communicandi, & relatis aliorum sententiis de anno 10. aut. 12. concludit, prudentis Confessarii judicio hoc relinquendum esse. *Ibidem* exhibet digladiones suorum super quaestione, An omnes Pueri rationis & peccati capaces teneantur in articulo mortis Eucharistiam sumere. Et *Sect.* 4. super quaestione, An sit dandum viaticum, quando dubitatur de Pueri capacitate. Sed nos hic Spectatores sumus: quippe qui à privatâ communione sive in articulo mortis, sive alio quocumque tempore abstinemus. De quo *Quaest. sequ.*

7. *Quaest. An Coena privata, seu solitaria absque aliis Communicantibus, uni alicui sive sano, sive domi per morbum detento, sive in articulo mortis constituto, porrigi possit? Resp.* Ecclesiae nostrae consuetudinem illam non habent, nec putant eam intro-

introducendam. Ratio est, quia Christi institutio & prima Coena, ejusdemque repetitio atque explicatio 1 *Cor.* 10. *v.* 16. 17. cum *cap.* 2. *v.* 20. conventum, communionem, convivii speciem, Coenam scil. (gr. δεῖπνον) nobis ingerunt. Opposita est doctrina & praxis Papatus: idque dupliciter, in missâ & extra eam. In missâ, dictâ angulari, ubi Sacerdos tanquam conficiens & communicans solus edit, & tanquam conficiens (secundum ipsos) solus poculum exhaurit; & fideles, quibus tanquam Communicantibus distribui [pag. 759] deberet, ad solum spectaculum admittuntur. Quamvis non raro sine Spectatoribus, astante unico Aedituo missae ministro, celebretur. Hoc idolum ipsorum cum à Nostris satis profligatum sit, sequitur quaestiones de celebratione ejus esse quaestiones aut absurdas, aut de non ente: quales sequentes inter ipsos controversae. An consecrare sit proprium Sacerdotis. An plures Sacerdotes possint simul eandem hostiam consecrare. An liceat Sacerdoti consecranti à communione abstinere? An Sacerdos peccator possit conficere hoc sacramentum? An missa mali Sacerdotis minus valeat, quam boni? An missa mali Sacerdotis, nominatim concubinarii, sit audienda? An Haeretici, vel scismatici, vel excommunicati possent conficere hoc sacramentum? An etiam degradati? An peccent à talibus communionem recipientes? An liceat Sacerdoti omnino à celebratione abstinere. Videat, qui istarum mercium curiosus est *Gavanti Thesaurum rituum tom.* 1. & inter Casuistas *Bonacinam*, aut *Eligium Basseum in voce Missa:* qui posterior varia decreta congreg. Cardinalium Concilii Trident. interpretum *ibid.* exhibet.

Extra missas Pontificii privatam Coenam conferunt ad iter se accingentibus, in proelium ituris, in matrimonio confirmandis, imprimis Aegrotis & Moribundis. Idem faciunt Graeci, & Moscovitae; „qui longo tempore induratum consecratum panem mi„litibus & iter facientibus in viam dant, ut, modo domi confessionem ediderint, eo, „quando libuerit, uti possint. Hi autem custodiunt eum ut plurimum, donec morbo „aliquo corripiantur, ut si forte non convalescant, tamen viatico vitae aeternae in„structi sint": teste Oleario apud *Georg. Fhelavium in Annotatis ad Christoph. Angelum de Statu & Ritu Ecclesiae Graecae cap.* 23. Lutherani itidem privatam Coenam conferunt, imprimis in casu necessitatis (ut loquuntur); & hunc morem defendit *Eckhardus in Fasciculo controvers. cap.* 20. *quaest.* 27. his rationibus 1. *Rat.* Quia in privatis aedibus etiam est Ecclesia? *Resp.* Ergo & communio: non Eucharistia solitaria, ubi uni sigillatim Coena porrigitur, absque ullâ distributione panis aut poculi. De locis 1 *Cor.* 16. & *Epist. ad Philemon.*, ubi mentio sit τῆς κατ' οἶκον ἐκκλησίας, supra *Lib.* 1. *Tract.* 1. *actum est.*

2. *Rat.* In congregatione duorum atque trium gratiâ atque benedictione suâ praesens est Christus *Matth.* 18. non minus quam in coetu publico & frequente? *Resp.* 1. *Praesupponitur*, nos nullam Coenam ad mittere, nisi quae in coetu publico & frequente celebratur: Quod nos negamus, qui novimus coetus ad verbi auditionem, preces, coenae administrationem, in Ecclesiis latentibus seu clandestinis esse perquam infrequentes. 2. *Resp.* Phrasis illa Matth. 18. v. 20. *duo aut tres* inde finitè vel exiguum quemcumque numerum indicat; hoc est multitudinem; & quidem non quamvis, sed ordinatam [pag. 760] συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα (quod in textu sequitur) & v. 19. ἐὰν δύω ὑμῶν συμφωνήσωσιν. Atqui numerus & coetus quamvis exiguus, in nomine Christi congregatus & consentiens disparatè opponitur uni seu soli Coenam accipienti, (de quo propriè quaeritur); qui nullum coetum nullam, Ecclesiam aut Ecclesiolam, nullam

lam communionem aut synaxim *τῶν συνηγμένων* facit; immo ne quidem numerum, siquidem cum scholâ Euclideâ numerum definiamus, *unitatum acervum seu collectionem*, & monadem numeri principium ac terminum faciamus, uti punctum magnitudinis. Scio *Ramum in Arithmeticâ*, cum Sectatoribus numerum aliter definire, & eundem dividere in unitatis & multitudinis: sed nos missis illis, inhaeremus textu. *Matth.* 18. *v.* 20. qui exsertè de aliquorum *συνάξει* loquitur. Quod de uno intelligi non potest: nisi cum Pontificiis unum singularem hominem, Episcopum scil. aut Papam velimus dicere Ecclesiam aut Dioecesimam aut universalem, virtualiter scil. 3. *Resp.* Non agitur *Matth.* 18. de Coenâ sive solitariâ, sive sociâ: sed de concordiâ seu precatione sociâ, quae concordibus animis Deo offertur: uti ex analogiâ contextus colligitur & Patres interpretantur. Nec puto quenquam ex Interpretibus ipsorum dissentire. Cythraeus restringit ad *precationem consentientibus pectoribus, in omnibus honestis congressibus ecclesiasticis & scholasticis factam.* Instet fortè quis, à benedictione divinâ super precatione evidentem consequentiam duci posse ad benedictionem super Coenâ: concedo, ut enim communis seu socia & concors precatio (*Actor.* 1. *v.* 14. & 4. *v.* 24. 1 *Timoth.* 2. *v.* 1. 2.) Deo placet, sic & concors Eucharistiae manducatio seu perceptio, quae peculiariter communio, Coena (quasi *κοίνη*), & à Patribus *σύναξις* dicitur; *συνάγεσθαι* quod verbum *Matth.* 18. *v.* 20. occurrit in casu de precatione, & *Actor.* 20. *v.* 7. in casu de Coenae distributione. Si quis forte replicaret, uti per promissionem precationi sociae *Matth.* 18. factam, non negatur precatio solitaria; sic nec per sociam manducationem sacramentalem *Matth.* 26. 1 *Cor.* 10. & 11. *Actor.* 20. praescriptam, non negari solitariam: ei respondemus, negari consequentiam, quia dissimilis est ratio precationis & Coenae. *Illa* non dicitur *κοινωνία, κοίνη* coena, *δεῖπνον*, synaxis: *ista* dicitur. *Illam* solitariam, Deus expressè mandavit aeque ac sociam aut publicam *Matth.* 6. *v.* 6. Istam non mandavit, nec hactenus ullo textu Scripturae, aut argumento ex Scripturis ducto, hoc probatum vidimus. Jure divino habendi sunt, conventus ecclesiastici, in quibus de ordinatione cultus divini & Ecclesiae agatur, iisque in nomine Dei congregatis sive frequentioribus sive infrequentioribus benedictionem suam Deus promisit: sed inde non sequitur unum hominem solum facere Synodum, uti Pontificii de Papâ suo, *τερατολογοῦσι*, *Synodumque facit generalem*, immo & virtualem catholicismum, seu Ecclesiam universalem. [pag. 761].

„3. *Rat.* Baptismus (qui itidem pars est publici ministerii) ab Apostolis in pri„vatis aedibus administratus *Actor.* 16. immo in Ecclesiâ veteri aegrotis etiam in „lecto decumbentibus datus, teste *Cypriano*. *Resp.* 1, aut ignoratus elenchus, aut pervertitur status controversiae. Non est quaestio, an in privatis aedibus Coena sit celebranda (quod in clandestinis Ecclesiis, immo & in Ecclesiis tolerantiae privato-publicis non tantum potest, sed etiam debet fieri); sed an absque communione cuivis singulari personae sive aegrotanti, sive moribundae, sive aliâ quâ occasione Coenam petenti privatim danda sit, in domo privatâ, aut in publico Templo, aut in conclavi Templi, aut in choro ejusdem. *Resp.* 2. Consequentia est inconsequens à Baptismo ad Coenam: est enim dispar ratio. Coena est & dicitur *communio mensa Domini*, *δεῖπνον* h. e. *convivium*, & quidem *coena*, *synaxis; & multi unius panis* dicuntur *participes* 1 Corinth. 10. v. 16. 17. Atqui nihil tale de Baptismo dicitur. Qui ergo convivium, coenam, mensam Domini, communionem, synaxim diceret solitariam unius hominis manducationem, videretur mihi contradictiones in adjecto formare; qualium exempla

exempla apud Philosophum sunt σιδηρόξυλον & τραγέλαφος, & in Scholis Logico-Theologicis, proprium communicatum, catholicum Romanum, Ecclesia dioecesiana unus Episcopus, universalis unus Papa; breviter unus singularis homo collegium corpus, communio, congregatio, conventus, coetus, *multi*, *omnes* 1 Corinth. 10. v. 17. ***Resp.*** 3. Coena est pars ministerii; sed danda, accipienda, manducanda sociatim more & formâ convivii: juxta institutionem & exemplum Christi & explicationem Pauli 1 *Corinth.* 10. & 11. & exemplum ejusdem *Actor.* 20. Manducatio agni paschalis erat sacramentum, & pars cultus publici in V. T., fiebatque in domibus privatis. Inde tamen non sequitur illam manducationem fuisse solitariam, cujusque inter Israëlitas sigillatim, qui hoc peteret. Exercitiam & administratio disciplinae ecclesiasticae est pars ministerii publici (illis enim datae sunt claves Regni Coelorum *Matth.* 16.): inde tamen non sequitur, privatim ab uno solo Ministro decernendam & executioni dandam excommunicationem. Hoc enim competit collegio & plurium associationi *Matth.* 18. 1. *Cor.* 5. & 2 *Cor.* 2. ***Resp.*** 4. De Baptismi administratione in domo privata *Actor.* 16. supra respondimus: in Ecclesiis scil. clandestinis, & in primâ aliquâ Ecclesiae collectione ac plantatione, quaedam fieri aut tolerari, quae ita non fiunt in Ecclesiâ ordinatâ.

„4. *Rat.* Quemadmodum etiam circumcisionis sacramentum in V. T. non semper „in loco publico sacris exercitiis destinato celebratum. *Resp.*, Rursum ignoratio elenchi. Non disputatur de loco, sed de coetu, de communione, de synaxi, de Ecclesiâ fidelium, aut parte ejus, cui Coena distribuitur, [pag. 762] sive in loco publico, sive in navi, sive in campo, in saltu, in sylva, in speluncâ, cryptâ subterranea, in domo privata, infra aut supra *Actor.* 1. *v.* 13. & 20. *v.* 8.) conventus agatur. Resp. 2. Circumcisionem absque aliquo conventu fidelium peractam, nondum probatum vidimus. Ex ignoto & incerto nihil certi concludi potest. Sed de circumcisione supra *Sect.* 2. *cap. ult.* ubi *de loco Baptismi.*

„5. *Rat.* Aegrotis privatim annuntiatur euangelii consolatio atque absolutio: „quidni ergo absolutionis etiam sacramentum illis concedatur. ***Resp.*** merae humanae ratiunculae, stramineae consequentiae. Etiam parvulis septennibus in articulo mortis constitutis euangelii consolatio contra metum mortis, & vitae melioris promissio annuntiari potest: quibus tamen Coenam non puto porrigi. Adde quod cuilibet sive agonizanti, sive sano quidem, sed pauperi spiritu, laboranti, onerato, inter infideles aut haereticos habitanti, consolatio annuntiari à quocumque elementis fidei imbuto, aut si istic nullus sit fidelis, propriâ sua annuntiatione, seu applicatione contentus esse debet, absque ullo usu Coenae, juxta illud Augustini Tract. 33 in Johan.: ***crede & manducasti.*** Et sic respondent, ***Balduinus, Koenig, Hutterus***, apud ***Pruknerum Quaest.*** 65. 66. 67, ad istum casum. An quis in agone mortis constitutus ab heterodoxo Ministro, aut à privato fideli Coenam petere & accipere possit? Negant enim hâc ratione: ***Hujus enim rei*** (sunt Hutteri & Prukneri Qu. 67.) ***neque mandatum neque Scripturae exemplum habet. Interim agonizans*** promissionibus euangelicis ***se erigat, ut ex ejus sacramenti defectu nullum sit extimescendum periculum.*** Hoc applica ad manducationem solitariam, praesertim in casu mortis: aut si neges parem utriusque rationem esse cedo mandatum, cedo exemplum solitariae manducationis agonizantium. Quod cum hactenus factum non sit, nec unquam futurum sit, ne sapiamus supra id quod scriptum est. ***Concil. Tridentinum Sess.*** 13. ***cap.*** 6. ubi morem deferendi Eucharistiam ad infirmos ***salutarem & necessarium*** decernit & ***Can.***

7. contra

7. contra sentientes anathemate ferit; αὐτοκατάκριτον se non obscurè fatetur, cum nullis memoratis Scripturis, nullo Jure divino praetexit: *cum summâ aequitate & ratione conjunctum esse, & multis in Conciliis praeceptum, inveniri, & vetustissimo Ecclesiae more observatum.* Quid si antiquitatem & consuetudinem (sed absque Scripturis) pariter quis praetexeret Eucharistiae Infantum; quam *Consilium* condemnat? De quo supra.

„6. *Rat.* Externi loci circumstantia tanti momenti esse non debet, ut propterea „Christi sacrosanctam ordinationem negligi, animamque fatigatam medicinâ & „refocillatione gemitibus ardentissimis expetitâ defraudari oporteat. *Resp.* 1. Mera „ignoratio elenchi. Nemini Nostrum in mentem venit Coenam alicui definito loco alligare; nec Zadeel, Trelcatius, Musculus [pag. 763] ab *Eckhardo* citati vel verbulo, tale quid indicant. Ecclesia Christi, ejusque coetum, aut partem aliquam coetus, consortiam aliquod convivantium, unum aliquod corpus, plures de uno pane participantes, quibus Coena distribuatur, solummodo requirunt: ubicunque locorum, occasione & necessitate ita ferente, illi ad Coenam convenerint. Velimus tam procul abesse Pontificios, & siqui eos passibus aequis, aut non hic sequuntur, ac Nostri quidem absunt à conscientiâ locorum, praesertim publicorum. Probant Nostri illud Hilarii c. Auxentium in fine. *Malè enim vos parietum amor coepit, malè Ecclesiam Dei in tectis aedificiisque veneramini, malè sub hoc pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est in his Antichristum esse sessurum? Montes mihi, & sylvae, & lacus, & carceres, & voragines sunt tutiores,* &c. Quod pluribus prosecuti sumus in *Nostra Desper. causâ Papatus Lib.* 3. *sect.* 2. *cap.* 7. & infra *Lib.* 4. de eodem agemus, ubi *de Templis. Resp.* 2. Ubi ostenderit manducationem panis & vini sacramentalia solitariam sive in lecto, sive in domo privata, sive in Templo, aut ejus parte quam chorum appellant, sive in monte, sibi alibi esse sacrosanctam Christi ordinationem; utique fatebimur negligentiam nostram. Atqui *Eckhardus* hoc loco illud non tantum non praestitit, sed ne quidem tentavit: meris deceptiunculis ἑτεροζητήσεως seu ignorationis elenchi, paralogismis à genere ad fictas species affirmativè, Lectorem ludens; ne videretur tacuisse. Christus ordinavit convivium, δεῖπνον coenam, socialem manducationem ac distributionem panis & vini: ergo ordinavit Coenam non-coenam, hoc est solitariam manducationem. Non sequitur, non magis, quam ista: Ordinavit Coenam, ergo Coenam sub unâ specie, ergo Coenam Infantum; ergo Coenam non coenam, autocheiricam scil., quam quisque domi, aut peregre, in itinere aut in carcere, intra Ecclesiam aut extra Ecclesiam sibi ipsi quovis tempore, quâvis occasione, extra omnem communionis, convivii, synaxios minimam speciem aut umbram porrigere potest. Si consequentiae illae à genere ad imaginariam speciem affirmativè non probantur opponentibus nostris, (uti non probari, sat scio), quod earum nec mandatum nec exemplum in Scripturis compareat (uti ipsi supra cit. rectè argumentati sunt): à pari infero, nec illam consequentiam ab ordinatione Christi quâ Eucharistiam ordinasset ad Coenam solitariam, quidquam valere: nisi ex mandato aut exemplo Scripturae talem Coenam nobis solidè & perspicuè probaverint. *Resp.* 3. pathetica illa amplificatio, de *defraudatione* animae, quae *medicinam & refocillationem* illam (usum scil. Eucharistiae) *gemitibus ardentissimis expetit*: non facit demonstrationem theologicam; notum enim artis Rhetoricae Magistris distingui λόγους, πάθη, ἤθη. Pone casum, quo aliquis in mortis articulo constitutus ardentissimis votis expeteret

 Eucha-

Eucharistiam, quam tamen nemo ipsi illic loci, nisi Minister haereticus aut idololatricus, [pag. 764] aut privatus fidelis, aut ipse moribundus sibi porrigere posset: an sine λόγῳ ita sumet? an πάθος λόγῳ Dei substituet aut postponet? An vero refocillabit se & acquiescet anima ejus in illo Augustini: *Quid paras os & ventrem? crede & manducasti?* Sic arbitror cum omnibus Protestantibus & Reformatis, nominatum cum *Balduino*, *Huttero*, *Pruknero modo cit. Quaest.* 64. 65. 66. 67. Neminem novi, qui antiquorum *consuetudinem factis ipsis comprobatam* (referentibus & probantibus *Tertulliano de Exhortatione Castitatis*, & *Basilio Epist. ad Caesarium Patricium* à Vossio Tungrensi praeposito gr. lat. anno 1604. cum operibus Greg. Thaumeturgi editâ) revocatam velit. *Grotius* quid voluerit Dissertatione anno 1638. Amstelodami excusâ apud J. Columnam, *de Coenae administratione, ubi pastores non sunt. Item, An semper communicandum per symbola*; haut difficile est conjicere illis, qui statum rerum ipsius nôrunt. In reformatae Ecclesiae communione à quâ defecerat, Coenam amplius percipere nolebat: nec Regni Suecici Legato conveniebat ad Ecclesiam Romanam transire: nec à Ministro Lutherano, qui aliquamdiu istic (& quidem, uti mihi relatum, in contubernio aut comitatu ipsius) commoratus fuerat, siquidem ipse recipere voluisset, facile impetrasset, ut Viro non suae fidei & confessionis, & quod plus esset, talis professionis, Coenam conferret: nec Ecclesia & communio Neo-Remonstranticae factionis istic haberi poterat. Hinc ergo extrusae cogitationis, de non communicando per symbola, & de Coenae administratione absque Pastore. Et certè hodierni Sociani cupidè arriperent ista, quae ex Tertulliano, Laodicensi Concilio, *Erasmi Epist. Lib.* 26. *ad Cutbertum Tonstallum*, de quorumvis etiam Faeminarum (ubi Viri desunt) Baptismo, & Coenâ in privatis aedibus & familiis administrandâ. Quidquid sit de talibus dissertationibus, videbunt saltem Pontificii pariter cum Protestantibus & Reformatis, & Montacutio aliisque ceremoniarum quarundam zelotis, illud τὰ ἤθη ἀρχαῖα κρατεῖσθαι; sine diacrisi non semper occinendum esse. *Resp.* 4. concedimus posse casus incidere, ut quis in vitâ suâ neglexisset Coenam, & propterea conscientiâ in morbo aut mortis agone graviter afflictâ, gemitibus ardentissimis expeteret nunc hoc sigillo tanquam membrum Christi & Ecclesiae obsignari. Cui praehabito consilio & decreto Consistorii aut Ministerii ecclesiastici (privato enim unius judicio hoc committendum non est), in istâ tentatione & conscientiae angore succurri posse nemo Nostrum negat: ne quidem Zadeel, Musculus Trelcatius; qui hic tanquam rigide negantes ab *Eckhardo* adducuntur. Hoc illi voluerunt, & Nos cum illis, ne ex casu extraordinario lex fiat aut consuetudo ordinaria: & ne coena & synaxis in manducationem solitariam (qualis est Sacerdotis missifici) transformetur. Hinc est, quod si talis casus alicubi inciderit (de uno saltem memini me aliquando audivisse) non sine Consistorio [pag. 765] aut aliquibus ex Consistorio, & aliis quibusdam fidelibus una communicantibus Coena ad lectum Aegroti distributa fuerit: atque ita infirmus hoc epulo δείπνῳ convivio secundum Christi ordinationem celebrato, in communione cum Christo & corpore ipsius mistico h. e. sanctâ ipsius Ecclesiâ, confirmatus. Aliter accipienda non est sententia Bezae, quem introducit *Eckhardus* dicentem: Se non damnare: si sine superstitione, atque offendiculo, & cum aedificatione Ecclesiae observari alicubi potest. Similibus limitationibus se explicat *Zanchius in Epist. part.* 1., cum Genevensibus, *pag.* 422. & 155. *Epist. ad Joh. Cratonem.*

„7. *Rat.* Aegroti, utpote qui sensu peccatorum suorum maximè anguntur, sacramento

„mento hoc mox inopere opus habent. *Resp.* Si haec ratio concludit, etiam sani sine numero, qui & quoties vel intus desertionibus spiritualibus, aut gravissimis ad desperationem, infidelitatem, fidei abnegationem, blasphemiam, aliaque peccata tentationibus, vel externis in corpore suo, in familiâ, in famâ, in bonis fortunae calamitatibus affliguntur, solitariâ Eucharistiâ refocillandi essent. Quod non puto opponentes facile concessuros. Addo etiam illos, qui inter infideles aut idolatras quasi ad flumina Babylonis (*ps.* 137. *v.* 1.) assidue gemunt, imprimis Eucharistiâ refocillandos: & quidem per idololatricum aut haereticum ministrum, aut per privatum fidelem, aut per seipsum aut per seipsam, (siquidem orthodoxus Minister & communio cum aliquibus fidelibus illic haberi nequiret:) secus sine consolatione, refocillatione, & viatico illo ex hac vitâ migrandum, & ardentissimo Coenae desiderio immoriendum. Si quis excipiat, nullum extara mandatum aut exemplum in Scripturâ, ideoque talem debere acquiescere in illo *Augustini*: crede & manducasti. Recte: idem ego regero de solitariâ manducatione: cujus itidem nullum mandatum nullum exemplum indicari potest.

„8. *Rat.* In veteri etiam Ecclesiâ Aegrotis Coenam privatim porrigere usitatum „& consuetum fuit, ut ex *Dyonysii* narratione de Serapione patet. *Resp.* 1. Etiam in veteri Ecclesiâ usitatum fuit panem benedictum domum deferre, eumque asservare, ut quacunque urgente occasione, quisque sive Vir sive Foemina sibi aut aliis in sacramentum Eucharistiae inde porrigere posset. Usitatum etiam fuit Infantibus Eucharistiam distribuere. Ergone concludendum, talem consuetudinem laudandam, imitandam? De Infantibus supra indicium feci; de quibusvis privatis Baptismum & Coenam administrantibus paulo ante ex *Tertulliano de Exhortatione Castitatis* edit. Rigaltii ex M. S. exemplari, quod ante 800. annos ab Agobardo Episcopo Lugdunensi Ecclesiae illi donatum erat: ubi verba sic sonant: *Adeo ut ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, & offers & tinguis, & Sacerdos es tibi solus. Sed ubi* [pag. 766] *tres, Ecclesia est, licet laici.* Ubi *Pamelius* notat §. 40. ad haeresin Montani hoc pertinere. In editione ejus verba Tertulliani citata sic interpolata leguntur cap. 7. *Ubi ecclesiastici ordinis est consessus, & offert & tinguit Sacerdos, qui est illic solus.* Quae cum contextu & institutâ dissertatione Tertulliani nullo modo convenire, facile deprehendet, qui modo perfunctorie caput illud legere dignabitur. *Albaspinus* Episcopus Aurelianensis *Lib.* 1. *Observat. de veteribus Ecclesiae ritibus observ.* 5. 6. 7. operosè probare conatur, voces *oblationis & offerre*, in Patribus & Conciliis nunquam significare Eucharistiam. Ei occurrit *Grotius in Dissert. cit.* ubi probat Tertulliano & Cypriano τὸ *offerre* & *oblationem* quoties cum *tingere* conjungunt, notare τὸ εὐχαριστεῖν seu *Eucharistiam*; & aliter, non posse accipi *loco cit.* ex serie contextus, & collatione loci concordantis, *de Coronâ Militis, cap.* 3. Insuper probat illam veterum consuetudinem, ne quidem sequioribus saeculis planè exolevisse. Miror autem cur *Albaspinus* non ruperit illum nodum, docendo, quod Pamelius, olere haec Montanismum, & hunc Librum de castitate damnantem secundas nuptias, post prolapsum in haeresin à Tertulliano scriptum. Ego opinioni & proprio judicio Tertulliani hinc satis praejudicatum fateor: sed non pariter historicae relationi, seu narrationi facti & consuetudinis his verbis: *tinguis*, offers, id est solus hoc facere; uti verba illa editor *Rigaltius*, & post eum *Grotius* accipiunt. Nos misso Tertulliano, Basilii testimonium a. 1634. in Desper. causa Papatus exhibitum, hic reponimus. *Quod porro persecutionis tempore cogatur aliquis, nec Sacerdote sive celebrante* (gr. λειτουργοῦ) *praesente, manu suâ commu-*

communionem sumere; id nequaquam grave esse, supervacaneum fuerit ostendere: eo quod longa consuetudo id factis ipsis comprobaverit. Omnes enim qui in deserto solitariam vitam agunt, ubi nulla est Sacerdotis copia, domi communionem retinentes ipsi per se communicant. Sed & in Alexandriâ, ac per Aegyptum unusquisque, etiam laicus (N. B.) *ut plurimum communionem domi suae detinet, & quando voluerit, per se communicat.* Morum illum *ibidem* probat ex eo, quod Sacerdos semel τὴν θυσίαν (quod *hostiam* vertit Epistolae illius editor Vossius Tungrensis praepositus) ἐτελείωσε perfecit (hoc est consecravit) ac praebuit: *Etenim*, inquit, *Sacerdos in Ecclesiâ particulam exhibet, quam qui suscipit, liberrimè asservat: atque ita suâ ipse manu suo ori admovet. Idem igitur est virtute* (δυνάμει) *sive unam quis particulam è manu sacerdotis accipiat sive particulas simul multas.* Vides relatam consuetudinem antiquam, ex eulogiarum distributione natam, & ipsius Basilii sententiam. Quae utraque cum prava sit, ex temporis antiquitate & consuetudine sine veritate nihil concludi potest, quam vetustas erroris. Ex limpidissimo hoc Basilii testimonio puto *Albaspinum* & *Pamelium,* Tertulliani testimonio tenebras criticas partim variantis lectionis, partim novae Lexicographiae seu Glossarii, circa vocem [pag. 767] *offerre* offendentibus, refutatos forem. Certe si Basilii pro prava illâ consuetudine apologia audienda esset: non video ullam communionem ecclesiasticam, ullum numerum Ministrorum vel in totâ aliquâ regione ad hoc necessarium esse. Unus enim Minister e. gr. in totâ Hollandiâ semel atque iterum annuatim millenos aliquot panes posset τελειοῦν (quâ phrasi utitur *Basilius*) hoc est, consecrare, benedicere; quorum portio ad singulas Ecclesias mitteretur, & per cujusque Aedilem aut Aedituum per singulas familias distribueretur, & quisque quando vellet inde sumeret, & quidem εἰκότως (merito) id est quippe *qui credere debeat* (volente jubente *Basilio*) *se suscipere*, scil. Eucharistiam. Vident antiquitatum quarumvis epoptae quo tandem abiret illud, τὰ ἤθη ἀρχαῖα κρατείσθω. Ne quis autem dubitet an Epistola haec genuina sit, is audiat editorem ejus Vossium: *Non solum*, inquit, *Recentiores eam citant, sed & Anastasius Nicenus Episcopus Lib. quaest, tom.* 6. *Bibliothecae sanct.* &c. exhibitis verbis Anastasii, concludit, *ut dubitandum de ejus autore haut quaquam sit, quin sit sanctus Basilius; sub cujus ideo nomine eandem hic graecè simul & latinè evulgavimus.*

Hactenus rationes Eckhardi κατὰ πόδας examinavimus. Qui cum sicco pede praetereat argumenta contraria, *quod scil. ejusmodi sint, ut operosâ refutatione non egeant*, nos ulteriori labore liberat. Stant ergo argumenta nostra initio hujus quaest. proposita. Quae *Musculus in Loc. comm.* (ab *Eckhardo* cit.) primo suo argumento summariè complexus est. 2. *argum.* Musculi est: Ne spe consequendae privatae communionis, deserantur publicae. 3. *argum.* Ne aperiatur aditus privatis ac domesticis Coenis, opinioni operis operati, & praeposterae fiduciae, quâ a signis sacramentalibus homines dependeant. Haec sane non sunt de nihilo. Adde & hoc, ne in cacoethes illud antiquorum quorundam *Basilio* memoratum ac probatum. incidamus; nec cum missâ angulari et solitariâ Sacerdotis manducatione, sine ullâ necessitate medii aut praecepti divini, videamur symbolizare.

8. *Quaest. An Phrenetici, Fatui, Surdi & Muti, Energumeni, Epileptici, Leprosi, Mulieres menstruatae ad Coenam admittendi? Resp.* 1. de *Phreneticis* aut Maniacis nulla dilucida intervalla habentibus, primum admittendis aut antehac, cum sanae mentis essent admissis, continuandis, *Neg.* Quia non possunt praeparationis suae ad Coenam & reconcili

reconciliationis cum Deo ac proximo debita signa edere. De illis qui dilucida intervalla habent, & antehac cum sanae mentis essent, admissi sunt, non ausim negare: siquidem stata & certa (saltem moraliter) essent intervalla; & non metuendus esset tempore communionis, aliquis mali illius paroxismus; quo indecorum aut fastidiosum aut scandalosum quid committi, & tota actio publica turbari posset. Quod ad novam seu primam talium admissionem, mallem ἐπέχειν & [pag. 768] eventum exspectare, quem Deus daturus esset. 2. *de Fatuis* propriè & strictè dictis, absolutè *Nego*. A quibus tamen distinguo, simpliciores aut melancolicis deliriis subinde laborantes aut circa unam rem solam (absque damno proximi) amabili insania & fixa imaginatione aberrantes; illos etiam quos Nostri semi-fatuos appellant. Ex iis enim aliquos admitti posse censeo; in quibus zelus pietatis & studium bonae conscientiae elucet, quique ad stabilem aliquam veritatis fundamentalis seu elementorum fidei cognitionem ac professionem adduci possunt. Hic consideranda sunt, quae de distinctione Fatuorum & amentium observamus in 2. *Part. selectar. Dispp. tit. de Statu Electorum ante* conversionem. Et *Part.* 3. *tit. d. Ignorantiâ* 3. de *Surdis*, supra *Sect. praeced. de Baptismo* actum est: quae huc transferenda. 4. De *Energumenis*, ante possessionem admissis, nollem negare: si praesens arreptionis periculum, & inde turbatio actionis atque Ecclesiae metuenda non esset. Sed cum Diabolus sit agens liberum, nihil non tantum certi, sed ne quidem probabilis nobis polliceri possumus: nisi forte in lunaticis, ubi secundum lunae phases & influentias de aliquo dilucido intervallo probabiliter conjici posset. Praesupponimus responsioni ad hanc quaestionem, quae ante annos aliquot commentati sumus de Energumenis, in 1. *Part. select. Dispp.* In Canonibus (dictis Apostolorum) Can. 78. decernitur: *Si quis daemonem habet, Clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus vero recipitor.* Quem allegat *Photius in Nomocanone Tit.* 3. *cap.* 13. Quanta autem sit Canonum istorum autoritas à Nostris antehac saepe & postremo ac plenissimè à *Joh. Dallaeo* ostensum contra Turriannm; *de Pseudepigrapis apostolicis*, toto *Lib.* 3. *Concil. Arausiac.* 1. anno 444. (apud *Bochellum Lib.* 2. *Decret. Eccles. Gallic. tit.* 4. *cap.* 1.) statuit, ut, si baptizati sint, & de „purgatione suâ curent, & se solicitudini clericorum tradant, monitisque obtempe„rent, *omnimodè communicent*, sacramenti ipsius virtute vel muniendi ab incursu „daemonum, quo infestantur, vel purgandi, &c. 5. De *Epilepticis*, fere statuendum videtur, quod de Phreneticis & Energumenis, quibus dilucida intervalla obtingunt. 6. De *Leprosis*, ad Coenam admittendis, nullus scrupulus moveri debet ab iis qui nôrunt constitutiones *Levit.* 13. & 14. & consuetudines Israëlitarum partim ceremoniales partim politicas circa lepram & leprosos, nobis minimè observandas. Quod ad ipsum morbum in se & naturâ suâ consideratum, hodie apud nos fere ignotus est: quamvis jam saeculis aliquòt per superstitionem & ignorantiam, scabies quae cutem, praesertim puerorum capita infestat leprae seu elephantiasi Veterum, praesertim Aegyptiorum & Israëlitarum substituitur, eodem ferè modo habita fuerit. Atqui talis lepra in primo suo gradu (seu mavis, in praeambulo) dicto *psora*, & in secundo gradu dicto *lepra*, non raró curatur; saltem ita mitescit, ut videamus [pag. 769] multos caetera, instar pugilum, bene habitos, genio indulgentes, & satis ad aliquam vitae occupationem ac manuum laborem idoneos. Quod ad tertium gradum, quem Medici strictè *elephantiasim* vocant, qualiscumque sit & quam difficul-

ter

ter curabilis, non est saltem illud malum Israëlitarum, cujus duo signa diagnostica indicantur *Levitic.* 13. *v.* 3. quod pili cutis mutarentur in albos ; & quod ipsa lepra humilior seu depressior esset reliquâ cute. Et quod in leprâ capitis ac barbae, capillus flavus, solitoque subtilior esset *v.* 30 & quod in calvitio seu recalvatione albus vel rufus color oriretur. *v.* 42. 43. Effecta ejus, inter alia, referuntur, quod vestes laneas ac lineas, pelles & ex pellibus confecta *v.* 47.—59. etiam domos *Levit.* 14. *v.* 30. inficeret, Atqui talia non competere hodiernae leprae, notissimum est: consequenter eam distinguendam à leprâ antiquorum tum Judaeorum tum Graecorum. Vide *Valesium cap.* 19. *Philos. sacrae*, distinctionem hanc explicantem, *A Lapide in Levitic.* 13. *v.* 5. & 47. eandem contra Abulensem argumentis & testimoniis defendentem. Conferri potest ab illis quibus vacat, *Forestus in Observat. medicinal.* ubi de leprâ hodiernâ. Merae ergo ignorantiae, superstitioni & κακοζηλίᾳ, adscribenda tota illa pragmatica Papatus circa Leprosos, quod extra Urbes habitent, quod ab ecclesiasticis conventibus exclusi, tanquam immundi, peculiares & quasi segreges Ecclesias, aut Ecclesiolas constituant, & sacra sua seorsim habeant, nihilominus ostiatim stipem petentes & Urbes & Vicos circumeant, quod regimini & jurisdictioni ecclesiasticae tum personae tum res, tum causae eorum subjectae sint, atque adeo ecclesiasticis canonibus & decretis circumscriptae. Quae omnia perperam ex pragmaticâ Sacerdotum V. T. *Levit.* 13. & 14. descriptâ accersuntur. Lepra illa in Europeis partibus numerari potuisset à *Pancirollo* & *Salmutho* inter antiquè deperdita; & scabies seu lues illa (quam Gallicam, Hispanicam, Neapolitanam appellant, quâvis leprâ, judicante *Erasmo in Colloquiis* deteriorem) inter novè reperta. Quâ ratione, quo jure ecclesiastici pragmatiam circa dictam lepram magis, quam circa luem Hispanicam, aliosque diros aut contagiosos morbos sibi vindicarent ? Cur curant & probant, ut seorsim habitent magis, quam si aliis morbis laborarent? Vide *tit.* 8. in decretal. lib. 4. de *conjugio leprosorum ?* cur ibid. nihilominus compellunt partem sanam ut conjugi leprâ laboranti cohabitet, etiam debitum reddat? An hoc convenit immunditiae ceremoniali V.T.? Vide, *Canonistas ad Tit. cit. Commentantes ;* & ex Recentioribus *Zypaeum in Analyt. Explicat. Juris Canonici Lib.* 5. *p.* 305. Et *Bochellum in Decretis Eccles. Gallic. Lib.* 3 *tit.* 16. ubi de citatione suspectorum de leprâ coram officialibus Episcoporum, & examine morbi *ibid.* instituendo. Et *Lib.* 5. *tit.* 12. ubi de piis domibus in genere. Notandum autem *Lib.* 3. *tit.* 16. Decreta nulla Synodorum proferri, nisi recentiorum ab anno 1524. [pag. 770] usque 1557. quibus ratio examinis, separationis Leprosi ab Ecclesiâ, publicae cum missae cantu, obvelatione vultus, osculo pedis, non manus, Sacerdotis, triplici per Sacerdotem sparsione terrae de coemeterio desumtae super caput Leprosi prolatis his verbis: *Mon amy, c'est signe que tu es mort quant au monde, & pouvre ayes patience en toy.* Quibus peractis ducitur à Sacerdote cum cruce & aquâ benedictâ ad domum seu villam suam solitariam extra Civitatem, quam ubi ingressus est postulat ab eo haec sequentia scripto contenta sub juramento promitti: quo praestito ad sua revertitur curatus, & juribusomnibus Parochialibus, sicuti de aliis suis Parochianis, (defunctis scil.) fruitur: & post decessum dictorum Leprosorum, *debent curati habere* (sunt verba Bochelli) *domum, vestes, lectos, omniaque supellectilia domus, & omnia ipsius mobilia extra domum existentia.* Forma autem exigendi juramenti sic *ibid.* ex Synodalibus

Ecclesiae

Ecclesiae Trecensis Cap. 8. exhibetur. pag. 486. 487. Dicit curatus leproso.
„Amy tu sçais, & il est vray, que le Maistre des deux eaues, maistre de la Maladerie sainct Ladre de Troyes par ses lettres presentees à moy, comme bien esprouvé & battu de la maladie sainct Ladre t'a denoncé ladre. Pourquoy je te deffends, que tu ne trespasses ne offences ez articles cy apres escripts.

„*Primo*. Quae tant que tu seras malade, tu n'entreras en maison nulle autre qu'en ta dicte borde: ne en coucheras de nuict, ne en moulin tu n'entreras.

„Item que en puys ne en fonteine tu ne regarderas: & que tu ne mangeras que tout par toy.

„Item, que tu n'entreras plus en nul jugement.

„Item, que tu n'entreras plus en l'Eglise, tant comme on fera le service.

„Item, quand tu parleras à aucune personne, va au dessous du vent.

„Item, si tu rencontres aucune personne, va au dessus du vent.

„Item, quand tu demanderas l'aumosne, que tu sonnes ta tartenelle.

„Item que tu ne voises point loing de ta borde sans avoir vestue ta housse, & qu'elle soit de quamelin sans avoir couleur aucune.

„Item que tu ne boives en autre vaisseau qu'au tien.

„Item que tu ayes ton puis ou ta fontaine devant ta borde: & que tu ne puises aautre.

„Item que ayes devant ta borde une escuelle fichee sur un droict baston.

„Item que tu ne passes pont ne planche sans avoir mis tes gands.

„Item que tu ne voises nulle part hors que tu ne puisses retourner pour couchir le soir en ta borde sans congé ou licence de ton Curé du lieu, & de monseigneur l'Official. [pag. 771]

„Item si tu vas loin dehors par licence comme dit est, que tu ne voises point sans avoir lettres de ton dict Curé, & approbation du dit monseigneur l'Official.

Videmus nova ceremonialia Romana, antiqua Judaeorum (sed à Deo usque ad tempus correctionis immediatè praescripta) fanaticè ex proprio cerebro excogitata longè superare; & jugum novum longè gravius veteri abrogato substitui. Cum nulla amplius ceremonialis immundities ex lepra aut tactu leprosi contrahi, nec per eorundem in Civitatibus commorationem domus, vestes, corpora aliorum hominum magis infici queant, quam à multis aliis morbis etiam contagiosis, quales febris pestilentialis, dysenteria, lues Hispanica, &c. Quod ipsorum non tantum medici, sed & theologi cum Canonistis faterentur. Vide A Lapide & Zypeum loc. cit. 7. *de Menstruatis*, olim statutum, quod non conveniat iis in diebus purgationis suae communicare: apud *Photium in Nomocanon. Tit.* 3. *cap.* 18. ubi indicat *Dionysii Epist. ad. Basiliden c.* 2. 4. & *Timothei Canones* 6. & 7. Sed totum hoc sapit immunditiem ceremonialem, quâ & in se immundi erant, & omnes alii quos tangebant, *Puerperae Lev.* 12. *Leprosi Lev.* 13. & 14. *Seminiflui cap.* 15. *Menstruatae* 16. *v.* 19. *Haemorrhonsae v.* 15. & ex *coitu legitimo* aut illegitimo. *Ib. v.* 16. Hanc si quis in N. T. urgeat, consequenter refodit legem ceremonialem morte Christi mortificatam, & jam dudum honestè sepultam. *Hebr.* 9. *v.* 10. *Gal* 4. *v.* 9. 10. *Col.* 2. *v.* 16. 20. 21.

9. *Quaest. An Concubinae, & Concubinarii, Polygami, Foeneratores, Pyraticam exercentes, Histriones, Thymelici*, &c.; *siquidem à Magistratu, seu* νόμῳ & χώρᾳ *permittantur, immo & approbentur, etiam ad dignitates admittantur ac promoveantur? Resp.* 1. *de Concubinariis* affirmatur in *Jure Canonico, dist.* 34. *can. Is qui.* sub hac limitatione

limitatione, si non habeat Uxorem, sed loco illius unam duntaxat Concubinam. Citatur *ibi Concil. Toletanum* 1. & sequ. Can. *Christiano Isidorus de Dist. V. & N.* T. Glossa explicat Concubinam, de *muliere non solenniter ductâ: si tamen mutuus consensus intervenit. Corpus Canonicum* jussu Gregorii XIII. Sacerdotum *in Notis* integrum *Canonem Concil. Toletani* (quem etiam ab Ivone in Panormiâ relatum dicit) exhibet, in quo haec formalia verba comparent: *à communione non repellatur: tamen ut unius Mulieris, aut Uxoris, aut Concubinae (ut ei placuerit) sit conjunctione contentus.* Subjicitur *in notis cit.* σόφον hoc φάρμακον: „omne genus concubi„narum eo tempore non fuisse permissum: de quibus quid in legibus imperatorum „Gentilium scribatur, nihil opus esse referre." Et *Justinianum Novell.* 18. *c.* 5. quasdam Concubinas comparare quodammodo Uxoribus, &c. Sed meminisse debebant Theologi dicti Hieronymi: *aliae sunt leges Christi, aliae Caesaris*, &c. Distinguenda sunt licita aut justa in foro poli seu conscientiae, & in foro soli, scil. in hâc aut illâ Republicâ sive volente Praetore [pag. 772] νόμῳ καὶ χώρᾳ Quod ad societatem conjugalem unius Viri & Foeminae, ab initio institutam, ea sola Jure divino & naturali licita est: quidquid conjunctionis extra eam, in conscientiâ illicitum est: ideoque publicè privatimque omnium Christianorum conscientiae de eo informandae sunt; & si qui pertinaciter pergant, propositis censuris ecclesiasticis absterrendi. Sed objiciat forte quis. 1. *Object.* Propter omnia Peccata ab usu Coenae, caetera probi & fideles, arcendi non sunt. Sunt quaedam etiam piissimis adhaerentes infirmitates; sunt quotidianae incusationis peccata: sunt etiam peccata, quae in hac aut illâ gente, hujus aut illius aetatis, communis quasi conniventiae, & tolerantiae peccata dici solent. *Resp.* ad nullum eorum concubinatus referri potest; non enim est transiens aut per intervalla subinde hominem invadens; sed est permanens ac perpetuum: nec est ignorantiae aut infirmitatis: sed firmi propositi, rebellionis, & audaciae: nec per praeoccupationem aut carnalem circumventionem committitur; sed elatâ manu: nec clam aut in angulo serpit; sed palam coram sole & mundo ostentatur: nec tantnm dehonestat Peccatores illos; sed & totam Ecclesiam ac communem fidei professionem, dum scandalum praebetur iis, qui intus & foris sunt. 2. *Object.* Atqui leges Romanae concubinatum, eò modo, uti supra ex *Glossis, & Notis Juris Canonici* indicatum est, concedunt. Quod ergo τῷ νόμῳ καὶ χώρᾳ, & volente Praetore licitum est, illud justè fit: nec potest aut praedicatione, aut correptione fraternâ, aut censura ecclesiasticâ argui; nisi una leges, jura publica, autoritas publica istic prostituantur & violentur, ubi concubinatus sive lege, sive consuetudine impune exercetur. *Resp.* Si ad ecclesiasticam praedicationem, aut adhortationem, aut correptionem, aut censuram, tale quid sequeretur, hoc totum esset per accidens. Jam vero propter incommodum per accidens forte eventurum, aut saltem metuendum: bonum per se necessarium & lege divinâ mandatum, non magis est omittendum; quam facienda sunt mala, ut eveniant bona. Sexcentae instantiae dari possunt; Ergo nec lex, nec euangelium esset praedicandum. Illa enim iram operatur; & istud multis fit odor mortis ad mortem. Ergo nulla peccata essent reprehendenda, nec ob perseverantiam in illis communio Coenae alicui deneganda. Vide *Catalogum peccatorum in Cathechesi nostra*, & in *Liturgiâ Tit. de Coenâ:* inter quae vix aliqua sunt quae in hâc aut illâ Republicâ, Ethnicâ, aut Muhammedicâ, aut Christianâ, non sint licita. Ut e. gr. iconolatria, artolatria, ha-

Muhammediâ

giodoulia, leipsanodoulia, missificum sacerdotium, Pontificatus, Careinalatus, Episcopatus, monachatus, canonicatus, resignationes officiorum seu beneficiorum (ut ipsi vocant) ecclesiasticorum, h. e. venditiones; adhaec incesta quaedam conjugia, clandestina conjugia liberorum absque consensu parentum, in politiis Papisticis: contemtus & accusatio Scripturae ac fidei Christianae, polygamia, [pag. 773] in politiis Ethnicis & Muhammedicis; pyratica in politiis Aligeriensi, Tunetanâ, Tripolitanâ; uti olim furtum quodcumque in antiquâ Republ. Spartanâ, teste *Xenophonte*. Ergone Ecclesiae, si quae collectae sint, aut aliquando colligendae in illis politiis, talia peccata publicè privatimve verbo hortationis tangere non deberent: nec censuras, in scandalosos ejusmodi Peccatores, per voluntariam fidei professionem fidelium numero antehac adscriptos, stringere? Vident, qui malitiosè oculos non claudunt, quo tandem duceret praetensa lex humana, voluntas praetoris, autoritas Magistratus consentientis aut permittentis, in quaestionibus, de jure divino aut naturali, in foro conscientiae & poli, de justitiâ & justo in interiori conscientiae foro; contra distinctè ad justum in exteriori foro humano, ubi quod in foro poli peccatum est, per mandatum, aut consensum, aut stabilem permissionem evadit licitum & ab omni poenâ exemtum, forte insuper praemio honorandum. Ne à casu proposito abeam, refert *Alexander de Rhodes* Jesuita in *Relationibus suis de praedicatione fidei in regno Tunchino*, Italicè a. 1650. editis *Lib.* 2. *cap.* 22. Regem antea Jesuitis benevolum & faventem, mutato animo ob Concubinarum dimissionem à novitiis quibusdam Christianis, hortatu ipsorum factam, rigidè ipsis interdixisse praedicationem monogamiae his aut similibus mandati verbis: „Quae haec est lex, „quam vos per Regnum meum publicatis? Vultis, ut subditi mei habeant unicam „solum Uxorem suam: ego vero volo, ut habeant plures, ut plures possint procreare „filios, qui mihi sint fideles subditi. Vides hic νόμον, χώραν, consuetudinem, Praetoris voluntatem, supremae potestatis auctoritatem, Regis ipsius & Magnatum exemplum plurimas Concubinas alentium, exsertam sub gravi comminatione prohibitionem. Quid hinc concludes? justum, licitum, irreprehensibilem esse concubinatum, seu mavis poligamiam in foro poli, in conscientiâ coram Deo, in communione Ecclesiae; quia talis est in foro soli? Egregia sane consequentia. Memini me audivisse ex erudito & pio viro Justo Heurnio τῷ μακαρίτῃ Amico nostro, cum viveret, amicissimo, ex Indiâ Orientali (ubi per 16. annos Euangelii praeconem egerat) viros quosdam Indos sacra Christiana jam frequentantes, petiisse ab illo ne caput 5. Matthei publicè lingua Malacicâ praelectum, amplius praelegeretur: quod Uxores ipsorum illa lectione audita, in ipsos & Concubinas ipsorum insurgerent, quas extra domum & familiam suam minori aut majori numero, pro facultatibus suis alebant, & ex quibus plures liberos procreabant; quorum opera ipsi in re agria, & piscatoria carere non possent, uti praetendebant. Et haec responsio ad propositi argumenti majorem. Minor à plerisque *Jureconsultis* hactenus admitti videtur *ad Tit. D. & C. de Concubinaria*, uti etiam à *Glossis & Notis canonisticis* modo *cit.* Quamvis non desint qui Jus Romanum in benignam [pag. 774] partem interpretentur; & excusent. Certè Cujacius lib. 5. Observat. cap. 6. cum paulo ante ambiguè aut duriusculè dixisset *concubinam legibus probatam, & ut eleganter Julianus antecessor ait Novell.* 18. *legitimam uxorem imitari:* postea satis distinctè mentem suam sic explicat: ***Concubinatus pugnat cum stupro; stuprum lege Juliâ vindicatur: concubinatus***

nulla

nullâ lege vindicatur. Vides quomodo legibus civilibus probari & licitum ac legitimum quid fieri ac concedi dicatur, quum scil. malum legibus non vindicatur sed toleratur seu impunitum dimittitur. Conferantur ex Recentioribus Jureconsultis, *Tholosanus* professionis Pontificae & *Althusius* reformatae, similiter fere quaestionem de licito concubinatu explicantes. Nec praetereundum ab Imperatore Basilio Macedone (qui floruit a. 867) concessionem concubinatus in imperio Orientali planè abrogatam esse. Sic enim in Jure Orientali Part. 1. lib. 2. Novell. Imperator. pag. 87.

„Quoniam apud priscos liberum invenimus cum concubina consortium quicum„que tandem consuetudinem habere cum ea vellet: visum est nobis, hanc quoque „legem silentio minime praetereundam, ne per indecoras nuptias respublica nostra „contaminetur. Quare praecipimus, ut ex hoc die nemini in domo sua concubinam „habere. Id enim parum, vel nihil à scortatione differre putamus. Sed si vitae socie„tatem habere eum ipsa volet, matrimonium cum ea contrahat, secundum juris sub„tilitatem. Quod si eam mulierem indignam se judicaverit, nihil cum ea commercii „per coitum habeat: sed hac rejecta, quam convenire sibi judicaverit, accipiat. Sin „caste vivere malit, sane rem nobis optatam faciet."

Quidquid sit de Juris Romani concessione, saltem conscientiis nulla libertas, nulla tale quid agendi licentia, nullum peccandi privilegium inde acquiritur nec ullus Imperator, ullus Magistratus sive jubendo, sive approbando, sive tolerando, ex peccato non peccatum facere potest: uti perperam hos Papae tribuit *Bellarminus contra Barclayum*. Praeterea nullus Imperator, nullus Princeps, nulla Respublica, nullus Praetor, nullus Judex, nullus Jureconsultus, Papinianus, Julianus &c. infallibilis & ἀναμάρτητος est. Cum malum aliquod mandant & approbant sive privato & singulari suo sive publico & armato judicio, dum exercent jurisdictionem cum imperio: nemo potest bonâ conscientia illud judicium sequi, aut facere, si Juri divino aut naturali repugnet. Excipitur à Jureconsultis & Theologis praestantibus contra Episcoporum, Pontificum, Conciliorum absolutam & infallibilem autoritatem, absolutam ac coecam obedientiam illorum judiciis, decretis, mandatis unquam praestitam aut praestandam. Multo magis excipi potest ac debet contra Magistratuum secularium infallibilitatem & ἀναμάρτησιαν, si judicia mandata, & exempla sua urgeant in rebus spiritualibus, in casuum conscientiae [pag. 775] determinationibus, in usu clavium Regni Coelorum: ubi ipsis jure divino προστασία, ἡγεμονία, ἐπισκοπὴ, potestas clavium, minime commendatur, sed Viris ecclesiasticis *Matth*. 16. *v*. 19. & 18. *v*. 15. *Actor*. 20. *v*. 28. 1 *Thessal*. 5. *v*. 12. 13. *Hebr*. 13. *v*. 7. 17. Adde, quòd cum etiam legitimè malum aliquid tolerat, quod tollere nequit, judicandum est cum *Thomâ* 22. *Qu*. 77. *art*. 1. *ad*. 1. lex humana datur populo, in quo sunt „multi à virtute deficientes: non autem datur solum virtuosis. Et ideo lex humana „non potuit prohibere quidquid est contra virtutem; sed ei sufficit, ut prohibeat ea „quae destruunt hominum convictum, alia vero habeat *quasi* (N. B.) *licita: non quia „ea approbet; sed quia non punit*. Et *in* 1. 2. *Qu*. 91. *art*. 4. *ad* 3. leges humanae „non possunt illam infallibilitatem habere, quam habent conclusiones demonstra„tivae scientiarum.

3. *Object*. Quia in imperio Romano erat concubinatus si non approbatio, saltem ordinata & legibus stabilita tolerantia: poterat etiam aut debebat Ecclesia ecclesiasticam ejusdem tolerantiam lege ecclesiasticâ seu canonicâ munire & rectoribus ecclesiae

clesiae praescribere? *Resp.* 1. Sed hâc ratione nec Concilium Toletanum, nec Jus canonicum excusari potest. Aliud est conniventia aliqua in executione prudenter in casu particularis necessitatis, aut dum non ita liquet aut notorium est, circa factum particulare adhibita: & aliud ordinata & legibus sancita permissio seu tolerantiae; quae tandem plerumque desinit in approbationem. *Resp.* 2. Negatur consequentia, quae nititur istâ falsâ hypothesi: *Quidquid approbat aut tolerat politia in suâ communitate & symbiosi*, illud *pariter approbat aut tolerare debet saltem potest, Ecclesia in suâ communione.* Supra Lib. 1. tract. 2. fusè ostensum est, Regnum Christi non esse de hoc mundo; ac proinde cum Regno mundano non confundendum, nec potestatem ac politiam illius, ad modulum istius efformandam. Quae hic non repeto. Tantum illud ex catalogo peccatorum & scandalorum, quae exempli causâ in *Liturgiâ Palatinâ*, *Belgicâ*, *Gallicâ* recensentur, aliquos illic à communione exclusos denuntiari, qui in variis politiis & communitatibus, etiam Christianis, immo & Reformatis absque aliquâ molestiâ vivunt & versantur: Quales Idololatrae, Scortatores, Stupratores, Foeneratores, Aleatores, Ebriosi, Avari, &c. *Resp.* 3. Cum in Imperio jam Christianizato (ita loquar) *Novell.* 89. & specialiter in Orientali Imperio circa annum 867. (uti patet ex *Novellis Imperatorum in Jure Orientali lib.* 2. p. 87. modo *cit.*) omnis concubinatus prohibitus sit; nec minus in Imperio Occidentali per Jura novissima, immo etiam per Jura canonica: fatentibus Jureconsultis Pontificiis *Tholosano Lib.* 10. *cap.* 1. §. 15. 16., citatis ibi *Menochio Cas.* 418. §. 13. *& seqq. Palacoto de Noth. & Spur. cap.* 12.: mirari subit, quâ disciplinae laxatione scandalosus ille canon (is qui) tamdiu in *Jure Canonico*, tam priori [pag. 776] *Ivonis*, tum posteriori *Gratiani* toleratus sit: & quidem, quod magis mirandum, cum tali rubricâ: *Qui non habet Uxorem loco illius Concubinam debet habere.* Sic enim habent editiones Decreti in 4. & Corporis Canonici glossati anno 1507. Lugduni, & anno 1611. Basileae. Et cogitate, quâ cum aedificatione haec ita lecta, audita, allegata, & memoriae infixa fuerint à lytis, à licentiatis, & Magistris Juris utriusque in Scholis Decretorum, in Scholis Theologicis, in curiis saecularibus & episcopalibus. Nôrunt illi Abassinae gentis errores numerare, & inter eos, quod *plures simul habent Uxores, & eas, cum lubet, repudiant* (apud *Aubert. Miraeum Lib.* 4. *de Polit. ecclesiast. seu de statu religionis per Europam*, &c. *cap.* 5.): sed hoc de factis, & de conniventiâ, aut ad summum de ordinata tolerantiâ ecclesiasticâ intelligendum. An non Romanae Ecclesiae pari jure concubinatus impingi posset. Quamvis enim rubrum, per nescio quem, post tempora reformationis, in aliquâ aut in aliquibus impressionibus mutatum sit, substitutione τοῦ *potest* in locum τοῦ *debet*, & anno demum 1580. per correctores Gregorii XIII. hunc in modum interpolatum sit; *Qui non habet Uxorem, sed loco ejus Concubinam, à communione non repellitur:* nunquam tamen malè sonans, scandalosum, periculosum nigrum, nigro theta notandum, *Can.* 4. *is qui* & *c.* 5. *Christiano*, usque in hunc diem erasum fuit: nec Corpus Canonicum hac saltem in parte *emendatum, notis illustratum, & jussu Gregorii* 13. *editum est.* Si tale est emendatum, quale putas, usque in ullum diem, fuisse in-emendatum?

4. *Object.* Si in politiis Ethnicis aut Mahummedicis, nemo in Concubinarium actionem instituere potest, aut si institueret, in judicio alicujus delicti eundem convincere: utique non videtur à communione arcendus. Quid si provocet ad Magistratum aliquem Christianum, & Concionatori totique Consistorio istic diem dicat? quid si

si stipatus advocatis Christianis ex utroque Jure causam illius agentibus, tribunali se sistat, ibique triumphet; & consequenter mandatum obtineat de non prohibendo communionem ob solum concubinatum? *Resp.* Fieri posset, ut quis concubinarius non tantum in politiâ Ethnicâ aut Mahummedicâ, sed & Christianâ impune hoc habeat, & volente Praetore possideat, insuper ad dignitates civicas admittatur, immo & suprema potestas eidem commissa sit: eum tamen ad communionem non admittendum docet disciplina sacra, Jure divino tradita. Quo praejudicium nullum per se adfertur dignitati, & dominio alicui saeculari, nec potestati supremae, aut juribus majestatis, à quibus dignitas & dominium dependet. Ratio est, quia nec dominium temporale fundatur in gratiâ, fide, communione ecclesiasticâ: nec vicissim gratia, fides, communio fundatur in mundo, in saeculo, in saeculari ordine, dominio, potestate; nec ab eo per se & essentialiter dependet: non magis quam Rex, Senator, Judex, Pictor, Advocatus, [pag. 777] Medicus quà talis, quod ad & secundum potestatem, facultatem, artem suam earumque exercitium per se dependet à Matre, à nutrice suâ, à sole; sine illâ enim homo natus non est, sine istâ non educatus, sine hoc non subsistit, vivit, agit. Hinc consectarium educitur, Principi aut Magistratui saeculari Ethnico aut Mahummedico non competere jus & facultatem peremtorio suo judicio ad communionem admittendi, aut ab eâdem renovendi: nec tale quid competere Christiano Papali, aut sectario (Remonstrantico, Sociniano, Arriano, Libertinico, Semi-libertinico, Neutrali): minimè omnium reformato, & quidem perfectè (uti nonnemo loqui amat) quod ad professionem religionis reformatae. Alienis à Christianismo aut à reformatione analogicè applicandum illud 1 *Corinth.* 5. *v.* 12, *quid attinet me judicare illos, qui foris sunt* & 1 Corinth. 6. v. 1. *audet quis vestrum*, &c.

Reformatis & alienis simul applicandum illud *Matth.* 16. coll. cum *Matth.* 18. *v.* 15. *Johann.* 20. *v.* 20. 1 *Corinth.* 5. *v.* 3. 6. de clavibus Regni Coelorum; quae ipsis non magis datae sunt, quam ministerium verbi & sacramentorum *Matth.* 18. *v.* 19. coll. cum 2 *Corinth.* 5. *v.* 18. 19. 20. *Actor.* 20. *v.* 28. 1 *Petr.* 5. *v.* 1—4. quam arma spiritualia 2 *Corinth.* 10. *v.* 3. denique quam gladius politicus datus est concionatori, aut Synedrio ecclesiastico. Quod si alicubi Princeps sive achristianus, sive Christianus, cum Rege Uzzia munus, ac ministerium Concionatorum & Synedrii usurparet, & communionem alicui adjudicaret (uti Genevae olim accidisse refertur in *Vitae Calvini)*, fideles Ministri & Antecessores, exemplo Theodosii, Calvini, & Sacerdotum 2 *Paral.* 26. *v.* 18. nec factum probare, nec mandato parere debent. Conferantur etiam laudatissima exempla *Daniel.* 3. & 6. *Actor.* 4. & 5. Ratiunculae ex tartaro carnis & mundi extractae plerumque talibus in casibus audiri solent: quod Ministri imprudenter seipsos periculo diffamationum, odii Magnatum, persecutionum, exponunt; etiam Ecclesiae, ejusque libertati, quâ nunc fruitur, plus noceant, quam prosint. Quibus respondendum, non posse Ministros homini mandanti magis obedire, quam Deo prohibenti: sanctum dare canibus *Matth.* 7. expurgandum esse vetus fermentum 1 *Cor.* 5. Non esse facienda mala turpia, ut eveniant bona, aut ut praeveniantur mala tristia *Rom.* 3. Quidquid evenerit, patienter ferendum esse, & Deo causam nostram committendam.

2. De *Pyratis*, pyraticam per se aut suis expensis per alios exercentibus, absolutè negamus. Quod si quis dicat alicubi (ut Tripoli, Tuneti, Aligerii(publicâ autoritate non tantum permittente, sed & probante, immo mandante, & exemplo suo praeeunte, bona

bona in mari rapta, naves, merces, vectores captos, publicè illis sub hastâ vendi, aerario publico illic ex istâ subhastatione aliquid accedere, civium & incolarum hanc esse solitam negotiationem, omnia ista [pag. 778] volente praetore, consequenter justè, acquiri & possideri, & neminem eo nomine illic inquietari, aut infamari, aut ad restitutionem posse cogi. Hinc concludat, Christianos si qui istic commorentur & partem societatis ac licitae (νόμῳ scil. καὶ χώρᾳ) negotiationis faciant, non posse à communione arceri, sine contemtu, & violatione potestatis supremae, & judicii publici, sine rebellione in legitimum Magistratum. Quid quaeso responderent Casuistae? quid Patroni Caesareo-Papatus? An dicerent, Non posse Magistratum achristianum, aut non reformatum (qualis in dictis civitatibus) quid in suo principatu peremtoriè determinare, potestate, lege, statuto suo hoc licitum, legitimum, & justum facere, nec omnibus modis acquirendi, & negotiationibus in Republicâ sua modum ac mensuram ponere: sed omniâ illa posse Magistratum Christianum, & quidem perfectè reformatum, in Republicâ perfectè reformatâ. Ut quis melius capiat labyrintheos illos aliquorum conceptus, sic applico ad casum. Si Magistratus Aligeriensis aut Tunetanus, quod ad potiora suffragia, fieret perfectè reformatus, hoc est, plenam doctrinae Christianae reformationem admitteret, defenderet, profiteretur; & ipsi aut aliqui ex ipsorum collegio, 10. aut 30. aut 40. partem praedae pyraticae percepissent: insuper aliqui ex illis, & ex Civibus nonnullis ad Christianismum jam conversis partim antehac se ingessissent partim de novo se ingererent, in societates, quae istic habentur, praedatorias seu pyraticas, & sic paulatim alii sive haereditione, sive donatione, sive emtione actionum (uti vocant) succederent: an pii talis societatis illic antehac volente Praetore, publicâ Magistratus permissione, aut etiam approbatione initae, & nunc ob rationes status non dissolutae, non abrogatae, nec facile abrogandae, absque scrupulo & bonae conscientiae laesione partem facere, expensas pro rato contribuere, & acquisitae praedae portione frui possint? An potius quidquid à se in illam societatem collatum est, repetere; & si hoc impetrare nequeant, saltem congruae suae portioni, & qui Senator est, portioni senatoriae renuntiare, etiam malè hactenus parta, quovis modo possibili, restituere debeant? Pro priori, contra posterius haec forte quis praetexeret 1. *Paratâ* pecuniâ actionem & portionem in illâ societate quis emit. Ergo aere suo justè & legitimè emtam, mediantibus illis, resignet, aut in bursâ Mercatorum venalem exponat. Iniquum enim esset illum renuntiando tantam facere jacturam, & rem familiarem intervertere. 2. *Est Reformatus*, & consequenter bona fidei possessor: non vero infidelis, Ethnicus aut Muhammedista. Quidni ergo utatur fruatur illo modo acquirendi, istius negotiationis fructibus? Quid si huc applicetur, *Mundis omnia munda* Tit. 1. *Quidquid venditur in macello* 1 Cor. 10. — 3. *Senator*, portionem aliquam ex praedâ percipit tanquam emolumentum, aut xenium senatoribus antehac collatum? cur non aeque illud perciperet [pag. 779] nunc factus Christianus, ac alii Senatores adhuc à fide Christianâ alieni. 4. *Magistratus* perfectè reformatus (saltem quod ad potiora suffragia) tales negotiationes & societates publico suo judicio approbat, aut permittit; nec ob implicatum illi Reipublicae suae statum, stabilitum regimen politicum, dependentiam Reipublicae ab Imperatore Ottomannico, aliasque rationes status in praesenti mutare potest, etiamsi vellet. Ergo licita est in foro conscientiae, & nemo caetera bonus Christianus, propterea à communione arcendus esset: multò minus publicè

publicè privatimve apud Christianos contra eam disserendum? aut conscientiae super eâ informandae, aut nomine pyraticae traducenda. Quod si quis fecerit, causa nulla dicenda videtur, quin rebellionis, seditionis, perturbatae pacis publicae, sacrilegii, laesae majestatis criminibus condemnetur. Atque hi nexus sophismatum, quibus variorum peccatorum licentia attrahi posse putatur. Quae quam facillimè difflabunt, elementorum pietatis non planè inexperti.

3. De *Foeneratoribus*, & Usurariis manifestis, *Neg.* cum nostrâ Liturgiâ, & totius antiqui ac hodierni Christianismi sensu ac praxi. Vana effugia, ineptae sophistications, futiles exceptiones pro Deo mammonâ & Deo ventre satis superque à me antehac profligata sunt in *Dispp. de Usuris, & de Pseudo-graphemate usurario.* Hujus Academiae Facultas Theologica particulari occasione ita postulante edidit anno 1644. libellum vernaculum tit. *Res judicata*, & anno 1657. *Partem* **2.** *eodem tit.* cui inserta est nubes testium. Et anno 1650. edidit *Scriptum* latinum *posthumum, de Foenore* Clariss. *Antonii Thysii* Theologi, cum viveret, Leidensis multae eruditionis & diffusissimae lectionis; adjectis nonnullis ad eandem materiam spectantibus. Anno 1658. accuratissima nostrae *rei Judicatae* defensio belgicè conscripta est à Reverendo & perquam erudito quodam Concionatore & Theol. Doctore, tit. *Res judicanda judicata:* cui anno sequenti 1659. appendicem submisit. Ex illo tempore, conticuere omnes. Stat tamen publicis Foeneratoribus, quorum interest, sententia de licitâ non tantum, sed etiam admodum honesta, utili, charitatis plenâ negotiatione trapezitica: quia stat praxis lucratotoria, eamque in perpetuum stare velint. Haec foeneratoria pietas, professio, & Ecclesiola quasi contra Ecclesiam, (ubi & quamdiu non recipiuntur in Ecclesiae communionem), Magistratus indulto (vulgo dicto *Octroy*) tanquam unico fundamento innititur, & in hoc patrocinii ab uno atque altero tandem laboranti causae commodati ultima est analysis. Ad solius Magistratus judicium & potestatem pertinet modum foenoris in Republicâ exercendi determinare & ponere. Atqui posuit antehac in Belgio ut 80. aut 50. aut $32^1/_2$. florenos ex centenis mutuò datis, supra sortis restitutionem annualium exigerent & perciperent; nunc etiam alicubi ad minorem modum redacti [pag. 780] 21. flor. aut ad minimum 16. flor. percipiant: & quidem à tenuis fortunae hominibus aliquo necessitatis casu indigentibus, immo & quibusvis pauperibus pauperrimis; quorum quaevis deposita pignora non redemta intra anni & 6. hebdomadarum aut trimestris spatium venduntur, ut ex pretio rei venditae capitalis summa mutuo data, cum dicto lucro ipsis exsolvatur. Haec scil. pietas, haec charitas, haec justitia, haec aequitas erga tenuiores, inopes, Pauperes: cum Principes, Civitates, Toparchae, Nobiles, Proceres, Optimates, Mercatores, absque ullo in manus mutuantium deposito pignore, quo certi sint de summâ suâ capitali & lucro; plerique ultra 4. multi ultra $3^1/_2$ aliqui etiam ultra 3. aut $3^1/_4$ flor. non pendant. Et hanc inaequalitatem, unus atque alter nuper contra totius Christianismi antiqui & hodierni consensum defendere occoepit. Reformati scil. Doctores, juxta cum Synodis Belgicis à communione Foeneratores illos excludentibus, praejudicio Papatus & Juris canonici occupati ad communem errorem iverunt: (uti praetendunt), nunc novâ luce exortâ, discussis tenebris, concedente etiam & volente sive Praetore sive Senatu, *malum* hoc hactenus dictum *necessarium*, in bonum immo in optimum transformatum est; ita ut ventres foeneratorum, quos Theologi & Synodi tot annis tetigerunt, nunc compositâ pace, in bonae & tranquillae conscientiae sanctuario

ctuario conquiescere sibi videantur. Non repetam hic, quae contra occulta dedecoris antehac à nobis dissertata sunt: tantum judicium & potestatem Magistratuum in politiis Ethnicis, & Muhammedicis, circa conjugia, polygamias, concubinatus; in politiis Pontificiis circa incestuosa conjugia inter Patruos aut Avunculos & Neptes: inter Affines & Fratrias; in politiis Tunetanâ, Aligeriensi, &c. circa pyraticam; in Angolâ circa venditionem Uxorum, determinantium & modum ponentium, opponentibus, & neutralibus, si qui sint, serio expendenda relinquo. Omnes ingenii nervos intendant, ut videant, si quo modo sibi & aliis satis facere queant. Sed excipiat quis, isti Magistratus non sunt reformati; ideoque ipsorum judicium & potestas huc usque se non extendit: Nostri vero sunt reformati. Respondeo, potestatem & dominium temporale non fundari in gratiâ & vera fide: consequenter aeque potestatem regiam, & jus majestatis, competere Regibus Ethnicis, aut Saracenicis, aut Christianis Pontificiis, aut Haereticis; ac Reformatis. De quo alibi ex professo disputatum est. Sive ergo illi, sive istic circa τὰ βιωτικὰ determinent, & modum eorum acquirendorum, possidendorum, utendorum definiant; perinde est. Quicunque hoc agunt, potestatem non usurpant; quia illis, non minus ac Pilato aliisque Gentilibus (*Johann.* 19. *v.* 11. *Rom.* 13. *v.* 1: 2. 1 *Petr.* 2. *v.* 13. 14.) à Deo data est, Si quis eorum potestate suâ abutitur & contra Jus divinum aut naturale, mali [pag. 781] alicujus necessariam tolerantiam, etiam ut in conscientiâ & per se liciti, ordinat ac determinat: is coecum ducem Coecorum se ostendit; non minus ac Theologi, immo integra Concilia in causâ religionis contra Jus divinum decernentia. Aut ergo legitimè determinant necessariam alicujus mali tolerantiam seu permissionem: aut insuper approbativo suo judicio pro illo malo malè determinant. Illius determinationis exemplum dant Principes & Magistratus reformati (uti sereniss. Princeps & Elector Brandeburgicus, & illustr. ac Praepot. Ordd. Belgici) qui idololatriam Papisticam in quibusdam ditionibus suis permittunt: istius Reges, Principes, & Magistratus Pontificii ut potentiss. Hispaniarum rex, Principes Italiae, Cantones aliquot Helvetici, &c. Sed nec determinatio permissiva seu tolerativa, nec approbativa subditis in conscientiâ & foro poli liberum & licitum facit idololatriae illius amplexum & exercitium. Quod ad foenoris trapezitici Exercitores, approbativum in casu conscientiae, & admissionis ad sacram communionem judicium à Magistratibus nec latum est, nec etiam rectè & convenienter Jure divino ferri potest: quamvis alicubi eos juridicè & civiliter infames haberi & proclamari nolint. Sed in hoc non magis conscientiae ipsorum acquiescere possent, quam concubinariorum & polygamorum in Imperio Turcico, aut Abassino; incestuosorum in politiâ aliquâ Papali; pyraticam per naves à se instructas exercentium in Republicâ Tunetanâ; idololatriam Papisticam in Civitate Trajectinâ ad Mosam, in Ducatu Cliviae &c.: si quidem istic tales inter civiliter & juridicè infames nullo modo numerari possunt: sunt enim istic & habentur boni cives. Nemo tamen Viros illos civiliter honestos, bonos cives, imo & honoratos supra alios, quamdiu talia faciunt, juxta verbum Dei absolvere, & ad communionem admittere debet. Ut tandem manum de tabulâ, exhibeo hic indiculum reformationis nostrae Doctorum, & Synodorum Belgicarum, contra mordentes usuras, Usurarios manifestos, usuras trapeziticas determinantium: ut omnes praejudiciis lucri aut contentionis non excoecati videant, quae sint vetera reformationis tum primaevae tum in ἀκμῇ constitutae, & quae sint nova χθὲς καὶ πρώην alicubi emergentia.

Theologi

Theologi reformati & Synodi Belgicae, Praemissa *Catechesi Quaest.* 110. *ejusque Interpretibus*, *& Liturgiâ tit. de Coenâ.*

Synodus Nationalis Middelburgensis anno 1581. quaest. partic. 99.

Synodus Provincialis Geldrica Arnhemiensis 1624. *artic.* 16.

Synodus Hollandica & Zeelandica, habita Dordraci anno 1574. *Quaest. partic.* 23. *Hollandica australis Roterodamensis* 1621. *art.* 44. *Hagiensis* 1624. *art.* 55. *Woerdana* 1625. *art.* 44. *Iselstadiana* 1626. *art.* 30. *Dordracena* 1527. *art.* 27.[pag. 782] *Leydensis* 1629. *art.* 30. *Hagiensis* 1634. *art.* 55. *Leerdamensis* 1638. *art.* 47. *Leydensis* 1639. *art.* 55. *Roterodamensis* 1641. *art.* 38. *Woerdana* 1645. *art.* 48.

Hollandica borealis, Enchusana 1624. *art.* 56.

Ultrajectina 1620. *sess.* 4. *art.* 2. *ibidem* 1621. 1622. *sess.* 2. *art.* 1. 1625. *sess.* 2. *art.* 3. 1628. *sess.* 2. *art.* 1.

Frisica, Bolswerdiana 1588. *art.* 9. *Leovard.* 1629. *sess.* 1. *art.* 6. *& sess.* 3. *art.* 6. *Franequerana* 1630. *sess.* 2. *art.* 3. *Harlingensis* 1631. *sess.* 3. *in fine Bolswerdiana* 1636. *sess.* 2. *Franequerana* 1637. *sess.* 4. *artic.* 21. *Sneeckana* 1642. *artic.* 16. *Doccumana* 1646. *sess.* 2. *artic.* 11. *Trans-Isalanica Campensis* 1628. *sess.* 2. *artic.* 3. *Zwollana* 1629. *sess.* 3. *artic.* 2. *&* 1630. *sess.* 1. *art.* 10. *Campensis* 1636, *art.* 42. *Zwollana* 1637. *art.* 42. *Daventriensis* 1639. *sess.* 3. *artic.* 23. *Ibidem* 1643. *sess.* 2. *art.* 12. *Campensis* 1644. *sess.* 7. *art.* 49. & 50. *Zwollana* 1645. *sess.* 7. *art.* 62. *Campensis* 1652. *art.* 59. *Steenwicensis* 1654. *art.* 42. *Campensis* 1656. *art.* 57.

His adde *Theologos Academiae Leidensis, Fr. Junium in Append. ad Levit.* 25. 35. de *Usuris, Lamb. Daneum Lib.* 2. *Ethicae cap.* 19. *Spanhemium part.* 3. *Dubior. Euangelic. dub.* 127. §. 7. *Synopsin purioris Theologiae Disp.* 37. §. 34. 35. *Waleum in Loc. comm. tit. de Libris canonicis*, &c. *pag.* 135. edit. in fol. *Rivetum in Comment. ad Exod.* 22. *v.* 26. 27. imprimis & *in Comment. Decalogico ad* 8. *praec. Idem in Cathol. Orthod. tract.* 4. *qu.* 15. *Anton. Thysium* peculiari *Tract. posthumo*, à Theologis Ultrajectinis edito, ubi plura Professorum istius Academiae Theologorum responsa exhibentur: inter quae clariss. Theologor. *Polyandri, Riveti, Thysii, Walei, Responsum ad Presbyterium Amersfurtense in Provinciâ Ultrajectinâ* 27 *September* 1627. *Franequeranae, Joh. Maccov. Disp. peculicari contra Usuras trapeziticas editâ* anno 1642. *& in Dispp. de quaest. miscell. Disp.* 27. *Amesium in Casibus Lib.* 5. *cap.* 44. *Groninganae, Henr. Altingium in Theologiae Problemat. Groninganâ* nuperrimè anno 1662. editâ.

Harderovicenae, Joh. Cloppenburch Tract. peculiari *de Usuris. P. Colonium Tract.* peculiari c. *Foenus trapezeticum.*

Ultrajectinae, Mein. Schotanum, Carolum de Maets, Hoornbeeckium, Essenium Gualterum de Bruyn, Nethenum, Voetium: de quorum sententiâ ex editis *Dispp.*, *& Rei Judicatae Part.* 1 *ac.* 2. nec non ex editione *Scripti* posthumi clariss. *Thysii* de foenore, abunde constare poterit. *Illustris scholae Bredanae, Anton Hulsium Part.* 1. *Theologiae Judaicae pag.* 423. Adde *Theologos Belgas*, qui vernacula linguâ scripserunt: quales *Festus Hommius in Thesauro Catechetico* aliquoties recuso, & nuper cum approbatione Theologicar. Facultatum Leidensis & Ultrajectinae, *ad Quaest.* 110. *Godefridus Udemans, in Praxi Fidei* [pag. 783] *Spei caritatis ad* 8. *praec. Joh. Crucius in Explic. Ps.* 15. *pag.* 183. Huic nubi testium, & argumentis per eosdem allatis, hodie ab iis, quorum interest, opponitur, quod Synodis, Classes, Synedria, Theologi

Theologi negotiationem trapeziticam hactenus non intellexerint, nec casus iis rectè propositus, aut ab iis recte perceptus sit: & sic injustè justos damnatos, & communionem petentibus tanquam indignis injustissime negatam, qui digni communicantes coram Deo & Ecclesiâ fuissent. Si integro ferè saeculo casus hic in Belgio his manifestis usuris infesto agitatus, & toties totiesque ab aliquo aut aliquibus trapezitarum aut trapeziticorum patronorum, Synedriis, Classibus Synodis, Theologis Academicis, sive vivâ voce, sive scripto, propositus, expositus, & causa trapezitica catasceuasticè anasceuasticè defensa, percipi hactenus non potuit: utique dicendum esset coecitate percussas omnes Ecclesias, Synodos, Concionatores, Seniores, Theologos Belgicos; aut quod subinde eructatur, improbitatem & desperatam malitiam ipsis fuisse dominatam, per quam tam Christianam, tam honestam, tam caritativam, tam utilem, tum publico, tum privatis, etiam indigentibus ac pauperibus, condemnarent, & tam limpidam veritatem in injustitia detinerent. Viderent, qui novam hanc theologiam trapeziticam amplecti nequeunt, & ad communionem hosce honoratos non ivitant, aut offerentes se non recipiunt, quo in statu futura sit Theologia ipsorum, si nova haec pertendat, & aliquando triumphet. Sunt aliqui benignius judicantes, qui novam & antiquam sic student conciliare: quod *illa* respiciat mensas foenebres, ut nunc sunt per Magistratus concessionem (*Octroy*) à privatis trapezitis erectae, modo & mensurarum à Magistratu determinatâ, & quidem alicubi lucro admodum imminuto, quippe ad 21. aut 16. flor. redacto. *Ista* vero respiciat mensas sine Magistratus autoritate, concessione (*Octroy*), sine determinatâ per Magistratum lucri mensurâ, antehac erectas, & lucro $32^1/_2$ gaudentes. Antiquis itaque mensis omnia competere, quae Patres, Synodi & Theologi nostrates immo & universus orbis Christianus contra iniquum foenus, & foeneratores decreverunt. Novitiis vero, seu hodiernus (quas nonnulli Reformatas vocant) nihil istorum competere; nihil etiam malitiae, nihil defectus adhaerere, modo ex praescripto concessionis (*Octroy*) publicae administrentur. Sed haec distinctio repugnat lucrifactorum, experientiae, & monumentis publicis: unde constabit, aeque publicam autoritatem, concessionem, & determinationem modi ac mensurae usurarum, adfuisse mensis antiquis, ac hodiernis. Utraeque volente concedente Magistratu negotiationem suam in foro soli solidè defendere poterunt. Nec etiam distinctionem hanc admittent τῶν τραπεζιτῶν παῖδες: sive paternam artem exercentes, sive illâ desertâ ad dignitates, ad munera publica aspirantes; quorum Parentes, Avi, Proavi post [pag. 784] introductam in Belgium reformationem, mensas illas aperuerunt; quique qui bonis iniquo illo foenore partis (si quae ultra secundum aut tertium haeredem ad illos devoluta sunt) sine ullâ restitutione sine scandalo, sine imminutione honoris, sine scrupulo conscientiae gaudere velint; quin insuper parentum & majorum suorum causam à Papali & reformatâ Ecclesiâ injustissimè (uti praetendunt) oppressam & condemnatam, justificare. Quia ergo secundum praecipuos causae Patronos, Magistratus reformatae religionis ab anno 1578. in Belgio aequè modum & mensuram foenoris trapezitici antehac determinavit ac in praesenti determinat: parem omnium rationem fuisse censendum est; & pari sive justitiâ, sive injustitiâ tunc ac nunc trapezitis communionem negatam esse. Vides ergo effugium illud per distinctionem, evanescere. Ejusdem valoris est cum praetexitur reductio lucri foenebris, à $32^1/_2$ flor. ad. 21. aut 16. fl. Siquidem, ultra unam atque alteram mensam, quae 16. flor. & duas tresve alias; quae 21 flor., lucrantur, in Bel-

gio forte non invenies. Haerent ergo omnes reliqui trapezitae in eodem luto, nec per effugium illud de lucro 16. aut 21. flor. inde extrahi poterunt. Sed ut exceptionem hanc premam, dico usuras trapezitarum nostratium non fuisse ante 50. aut 60. annos magis minusve mordaces, quam praesentium quorundam: ita ut statu rei mutato (quod nonnulli imprudenter sibi persuaderi sinunt) communio ipsis, nunc non minus deneganda sit, quam tunc unanimi Ecclesiarum consensu constanter negata fuit. Si enim mordentis & crudelis usurae condemnatur lucrum $32^1/_2$. tenuioribus & Pauperibus exsolvendum; cum Mercatores, divites, potentes aliunde pecunias tunc mutuò sumentes, 8. aut 9. aut minimum 7. flor. pro interesse penderent: cur analogicè supputando, lucrum 21. aut 16., quod in paucis aliquot mensis trapeziticis, jam quasi exactè secundum justitiam, aequitatem, caritatem reformatis, Tenuiores & Pauperes coguntur pendere, ejusdem criminis non condemnabitur? cum hodie Mercatores, divites, potentes aliunde mutuò sumentes $3^1/_2$. aut $3^1/_4$. aut ad summum 4. flor. solummodo pendant. Quam aequalitatem hic invenies inter $3^1/_2$. aut $3^1/_4$. & inter 21. aut inter 16. flor.? Quomodo Ecclesia à mordente usurâ absolvere poterit lucrum 16. aut 21. flor. Tenuioribus & Pauperibus exortum; cujus vix quartam partem Mercatores, divites, potentes ab aliis mutuo sumentes pendunt. An quia isti nummis mutuò sumtis lucrari, rem familiarem augere, merces, praedia, toparchias, lauta munera utiliter sibi comparare, splendidas domos aedificare intendunt: illi vero nihil tale nec audent nec possunt; sed à trapezitâ, mutuum petunt, tantum ut famelicum ventrem impleant, aut hebdomadale conductae domunculae pretium Locatori suo exsolvant, aut necessarium aliquod opificii sui instrumentum (puto ligonem, [pag. 785] malleum, forficem, securim, &c.) emant? An vero, quia isti, nominatim Mercatores, solà traditâ syngraphâ, absque ulla hypotheca nisi fidei & bonae famae opinione à Creditore conceptâ, vulgo magnas summas mutuo accipiunt: isti vero summulas 1. 2. 3. 4. &c. florenorum, deposito quovis pignore, quamvis rei necessariae (contra *Exod.* 22. *v.* 26. 27.); quo trapezita & de summae capitalis & de lucri $32^1/_2$. aut 21. aut 26. exolutione certus sit? Trapezitae, & si qui hodie aut heri eorum Patroni emerserunt, haec quaeso stateris sanctuarii *Exod.* 22. *Levitic.* 25. &c. etiam luminis, juris, aequitatis naturalis, coram Deo appendant: insuper commueem Patrum, hodierni Christianismi consensum, evanidis quibusdam exeptiunculis confici, ne ferociter contemnant. De facto, de saeculorum, aliquot in Belgio pragmatiâ, de hodiernis trapezitarum contra Ecclesias Belgicas molitionibus & contentionibus pro sui admissione ad communionem, de totius Christianismi, & reformatae Ecclesiae deque Synodorum & Doctorum contra trapezitas hactenus statuentium condemnatione propriè agitur & quaeritur: non vero de mensâ foenebri exactè reformatâ, & ab usuris mordentibus repurgatâ; quae in ideâ & in cerebro alicujus fingitur ac pingitur: qualem nullam trapezitae hactenus dederunt, nec Patroni eorum commonstrare potuerunt. Nec agitur aut quaeritur in casu admissionis ad communionem, quid & quo jure Magistratus malum hoc necessarium, aut non necessarium hactenus tolerârint aut non tolerârint; & an illud tollere possint, aut non possint, debeant aut non debeant; aut quid aliquis eorum diuturnam tolerantiam, tanquam mali necessarii, supergressus, de foenore isto tanquam adiaphoro, aut insuper admodum honesto, utili, pio, ethicè aut juridicè, aut theologicè in casu conscientiae judicare praesumat: sed an trapezitae illaesâ conscientiâ, licitè in foro poli, talem negotiationem ex professo exercere possint; & consequen-

sequenter communio ipsis ab omnibus Ecclesiis per tot annos negata, nunc justè, piè, & cum aedificatione concedi debeat. Insuper quaeritur, an dato non concesso, Magistratus alicujus, aut aliquorum, qui ἐν ἀρχῇ, judicio theologico, & in casu conscientiae lato, de innocentiâ, honestate, pietate hujus negotiationis in foro poli; ilico omnes Ecclesiae, Synodi, Theologi illud judicium approbare, & secundum illud trapezitis aditum ad communionem volentes nolentes aperire teneantur: secus si fecerint crimen ἀταξίας, inobedientiae, resistentiae, sacrilegii, rebellionis, usurpatae potestatis politicae, (& quidni laesae majestatis, affectati Regni) incurrant? Ego in omnibus illis negantem partem sequor: velim videre Patronum quem trapezitarum, qui antithesim facere & absque tergiversatione cathegoricè affirmare audeat. Ne autem frustra de Ecclesiarum Protestantium & reformatarum consensu super usuris mordentibus, & illicitis, tum ex parte Creditoris, tum impri is [pag. 786] ex parte Debitoris & pigonris, videar gloriari, indico hic ex multis *Selneccerum Part.* 1. *Paedagogiae ad* 7. *praec. Hemmingium Enchir. theolog. class.* 4. c. 6. *Frantzium de Interpret. Scripturae ad. Psal.* 15. 5. *Leonh. Hutterum in Loc. comm. sub finem, de Usurâ. Balduinum Cas. Lib* 4. *cap.* 3. *cas.* 4. *Meisnerum Philosoph. sobr. Part.* 3. *sect.* 1. *cap.* 6. & *seqq. Bucerum in Disp. de Usuris. Calvinum Epistol.* 383. & *in Ezechiel* 18. *Bezam in passionem Homil.* 36. & *in notis ad Luc.* 19. *v.* 23. *Zanchium ad Ephes.* 4. *Polanum Lib.* 10 *Syntagm. cap.* 63. *Frid. Wendelinum Ethic. lib.* 1. *c.* 25. *Joh. Wollebium lib* 2. *Theol. Christ.c.* 12. *Alstedum Lib.* 25. *Encyclop. sect.* 3. *loc.* 16. & *sect.* 5. *cap.* 6. *eundem in Theol. cas. cap.* 20. *Joh. Crocium in Comment. ad Ephes.* 4. *v.* 28. *loco. comm.* 12. *Garissolium* Theologum Montelbanensem *in Explicat. catecheseos Gallicae sect.* 39. Quibus addere licet *Lutherum*, *Melanthonem*, *Musculum*, *Zegedinum*, *Aretium*, *Juellum*, &c. nullum lucrum, interesse ex nummis mutuo datis concedentes; qui multò minus trapeziticas usuras, minimè omnium, ex indigentium & Pauperum necessitate collectas, concedere intelligendi sunt. Pontificos Theologos, Canonistas, Philosophos, Jureconsultos, non est quod huc ad vocem. Ex Jureconsultis & Scriptoribus politicis Papae potestati non subjectos, aut assurgentibus indico *Carolum Molineum de Commerciis usurac num.* 85. 86. *Albertum Leonium* Geldriae Cancellarium, *in Consilio quodam*, quod *Collectioni Consiliorum juridecorum part.* 2. anno 1645. Roterodami editae insertum est. *Hugonem Grotium Lib.* 2. *de Jure Pacis & Belli cap.* 12. § 20. *Antonium Mattheum de Criminibus cap.* 6 *tit. ult. Schonbornerum Lib* 3. *Politic. cap.* 12. *Keckermannum lib.* 1. *System. polit. cap.* 11. *Joh. Paulem Felwinger Artis Chrematisticae Disp.* 4. § 13. 16. Imprimis *Althusium lib.* 1. *Dicaeologiae cap.* 147. Hactenus à nobis citati faciunt cum Synodis aut Theologis Belgicis supra indicatis nubem testium, quam exhibet *Nostra Res judicata part.* 2. & *Anton Thysii Scriptum posthumum* à nobis editum. Agmen claudet celeberrimus *Henr. Altingius* ὁ μακαρίτης professione Heidelbergensi & Groninganâ summâ cum laude & publico bono tot annis defunctus: cujus testimonium tanto majoris faciendum, quod juxta cum *Riveto*, *Polyandro*, *Thysio*, *Walaeo* Theologis Leidensibus, ignorare non potuerit quae & quales in Belgio nostro essent usurae trapeziticae: quibus justificandis aut excusandis partim per Trapezitas, partim per eorum Uxores, Liberos, Famulos ad communionem admitti petentes toties Theologi, Concionatores, Classes, Synodi obtundebantur. Ejus verba quia in *Scriptis Nostris* antehac in hâc Academiâ *de foenore trapezitico* editis non comparent, quod hoc anno 1662. demum edita sit Theologia Problematica Groningana,

gana, non pigebit exscribere. Sic ergo ille in Problematicâ Groningae traditâ, & à Clariss. D. Jacobo Altingh. Professore Groningano τοῦ μακαρίτου Filio editâ Loc. 10. probl. 17. [pag. 787]

„*Posterior* est inter ipsos fratres partim tenues & pauperes, partim opulentos & „divites. Et colligitur ex locis plerisque quae de usuris agunt. *Pauperes* compulsi „egestate, ad se familiamque sustentandam mutuò accipiebant. Ab his usuras acci„pere nefas erat. I. ex lege Lev. 25. v. 35. 36. II. ab exemplo Nehemiae 5. v. 7. 10, „16. III. ex N. T. Luc. 6. v. 36. seq. Atque in hanc sententiam accipienda sunt dicta „omnia V. T. de usuris, quae non tam forensi ratione, quam morali aequitate „nituntur & confirmantur: eoque juris sunt perpetui Exod. 22. v. 25. Lev. 25. v. 35. „36. 37. Deut. 23. v. 29. Psal. 15 v. 5. Prov. 28. v. 8. Jer. 15 v. 10. Ezech. 18 v. 8. „*Divites* sunt, qui non indigentiâ aliquâ, sed rei augendae studio pecunias alienas „mutuò accipiunt, iis lucrantur & quaestum faciunt. Ab iis usuras accipere vetitum „non est. Probatur I. ex interdictis usurarum: quae vel restringuntur manifestè ad „pauperes, ut appareat disparem esse divitum rationem: vel hunc finem habent, ne „tenuiores à divitibus exhauriantur, opprimanturve. Vide Lev. 25. v. 36. 37. & apud „Prophetas. II. à naturali aequitate: Cum enim pecuniis alienis quaestum faciant, „aequum est, ut in compensationem aliquam ejus partem concedant: ex illo Christi „Matth. 7. v. 12. *Quod vultis vobis facere*, &c. III. à jure commerciorum, quae nec „stare, neque exerceri absque mutuatione & pro eâ compensatione queunt. IV. Euan„gelium non abolet Politias aut honestas leges civiles Matth. 22. v. 21. *Date Caesari* „*quae sunt Caesaris.* Atqui illae definiunt usuras, & determinant ad certum mo„dum. Ergò.

„Jam utramque distinctionem specialem conditioni nostrorum temporum accom„modemus.

„*Ex priore* colligimus. 1. Quod nobis liceat etiam accipere usuras ab extraneis, „Indis, Afris, Turcis, Americanis; idque propter jus commerciorum non autem quod „atterendi aut opprimendi. Cujus mandatum non habemus. II. Judaeos circa usuras „minus peccare quam Christianos. Nam à Judaeis nihil accipiunt: Christiani autem „omnes ipsis extranei sunt, lege illâ Deut. 23. v. 20. comprehensi. At quid non à „Christianis in Christianos hic admittitur?

„*Ex posteriore* colligimus, I. Quod nobis etiam à fratribus divitibus, rem suam „augentibus nostris pecuniis aliquid accipere fas sit: juxta honestas leges. II. Quod „simpliciter damnandi sint omnes Trapezitae, foeneratores, & nummularii, quos „vulgò **Lombaerds** vocant? utpote qui tantùm pauperes usuris suis exhauriunt, & praeter „imò contra aequum intendunt usuras. Quin ipsum vitae genus est per se illicitum.

Sic ille in Belgio tot annis theologicâ professione, etiam in Synedrio Groningano Senioris munere functus Trapezitis nostratibus Christianae & quidem [pag. 788] reformatae religioni addictis (uti profitentur) condemnationem mordentis usurae in terminis applicabat: cum multis annis ante *in Problematicâ Heidelbergensi Part.* 2. *probl.* 21. Judaeis qui in Germaniâ manifestos & publicos trapezitas praestant, iisdem rationibus illud applicuisset. De *Histrionibus*, Thymelicis, Funambulis, Magistris saltatoriis, aliisque illicitas, periculosas & otiosas artes exercentibus, in antiquis Conciliis recte determinata approbamus. Vide quae in *Dispp. ad* 7. *Praec. de Comoediis*, &c. *Saltationibus* collegimus.

10.

10. *Quaest. An Simoniaci, & qui patrocinio Magistratuum Ecclesias occupant? Resp.* De *prioribus* toties determinatum, ut copiâ magis quam inopiâ laboratum sit: praxi tamen & observatione ubique fere & semper deficiente. Noluerunt enim, aut non potuerunt Ecclesiarum Antistites ad facta applicare: & si applicarent executioni mandare; ut ecclesiasticae censurae Simoniacos subjicerent, à communione & ministerio arcerent: mali illius & malorum patrocinium suscipiente aliquo potente in hoc saeculo, aut Diotrephe in Ecclesiâ. Confer *Disp. nostram de Simoniâ: & infra Part.* 2. *ubi de Vocatione Ministrorum.* Contra *posteriores,* in dictis *Apostolorum Canonib. can.* 30. & *in* 2. *Concil. Niceno can.* 3. determinatum notat *Photius in Nomocan. tit.* 1. *cap.* 22. Sed ista exiguae aut nullius apud nos sunt autoritatis. Nostrates Ecclesiae tum Statutis ecclesiasticis, tum variis Decretis, tum Liturgiâ suâ, imprimis etiam *Cateches. qu.* 82. 86. & *Confess. artic.* 30. legitimam electionem seu vocationem Ministrorum tanquam partem potestatis ecclesiasticae satis superque ex Jure divino circumscripserunt: sed frustra, quia plures & olim & hodie saeculares, exemplo & usurpatione quorundam, qui ita volunt, quia possunt, viam monstrante, in haec sacra cum Rege Uzzia involant. Quorum usurpationem, utinam Ecclesiastici nonnulli tacitè subinde non promoverent. Si qui tales sint, eos monitos velimus, ut illud Rom. 1 v. ult. *sed etiam consentiunt iis, qui faciunt.* Et illud Johan. 19. v. 11. *qui me tibi tradidit, majus peccatum habet, serio meditentur.* De reliquis Peccatoribus, qua in Liturgiâ nostrâ memorantur, analogicè ex jam dictis ad hanc & praeced. quaestiones judicandum est. Quales sunt, *Fures*, Raptores, Aleatores: ad quos reducendae species sub illis contentae, quales sunt Peculatores, Sacrilegi, Pyratae, Monopolae, mercium & monetarum Adulteratores, Et qui *sectas seu factiones, seditiones,* contra ecclesiasticum, aut politicum regimen concitant qui *Parentibus & Antistitibus* immorigeri sunt. Quaecunque scandala hic exsertè non numerantur, ea generali istâ clausulâ *omnibus denique qui scandalosam vitam ducunt,* contineri intellligendum est. Adeo ut non minus improba, quam infrunita fuerit calumnia cujusdam foeneratorum Patroni, qui Catechesi nostrae ad 1. Praec. & Liturgiae minus aequus, quod exsertè foenus & [pag. 789] foeneratores tangat, Mendaces in eâ praeteriri arguit. Quasi scil. illis faveret. Nisi pravis vindictae & calumniae cupiditatibus extra se raptus fuisset, clausulam utique modo exhibitam, cum explicatione *noni praecepti Quaest. catechet.* ubi Mendaces, Dolosos, Calumniatores, Convitiatores, & seipsum cum sociis quasi in speculo contemplatus fuisset.

11. *Quaest. Quid de mortuis* in Photii Nomocanone *tit.* 3. *cap.* 17. *ubi adscriptis* canone 83. sexti Concil. in Trullo. & 18. Concil. Carthagin. 3. *decernitur, Corporibus Defunctorum Eucharistiae sacramentum dandum non esse? Resp.* Errore populari orto ex humanis & vacuis Ecclesiae antiquae, sive Statutis, sive moribus quibusdam circa eulogias, Eucharistiam, Baptismum, Poenitentiam, haec & familia tunc observata fuerunt. Si multis otiosis, immo & superstitiosis ritibus, ad imitationem Judaeorum & Gentilium tunc excogitatis, simplicitas Christianae fidei onerata non fuisset; utique populares ejusmodi errores & superstitiones, quorum aliquibus ipsi Pastores successu temporis succubuerunt, non intrassent. *Albaspinus Lib.* 1. *Observ.* 9. & 10. totum hoc rejicit ad homines minimè malos, sed rudes & imperitos. Ecclesiam vero loco Baptismi & Eucharistiae, admisisse oblationes, quae sine restitutione in communionem Ecclesiae ex hac vitâ decedentium causâ à cognatis proponebantur: *ut essent*

scil.

scil. *instar modi seu facultatis cujusdam, quâ jus communionis comparabatur, quando illae ab Ecclesiâ altari expositae & repraesentatae Deo à Sacerdotibus erant.* Vide fusius has antiquitates explicantem *Albaspinum loc. cit.* Sed unde probabitur, hoc remedium seu hoc *quid pro quo*, ecclesiastico Mortuis reconciliandis & communioni restituendis inventum, majorem habere efficaciam, quam remedium populare?

CAP. IV.

De Utensilibus seu Instrumentis, deque adjunctis quibusdam, & de circumstantiis.

Utensilia in administratione Eucharistiae ordinaria, uti & in communi convivio, sunt mensae, pocula, patinae. Ubi frequens numerus Communicantium, requiruntur etiam canthari seu amphorae; unde pocula impleantur. Quaerimus ergo.

1. *Quaest. An necesse sit in quâque Ecclesiâ haberi mensas, pocula, seu calices, patinas, mappas mensarias huic usui appropriatas, & quasi consecratas? Resp.* Ubi Ecclesia reditibus abundat, non est illicitum, nec forte inconsultum, ut utensilia ejusmodi comparentur; quae quovis tempore usibus illis inserviant. Alioquin in propriis utensilibus non vertitur aut aedificatio aut decorum [pag. 790] ecclesiasticum. Sunt enim Ecclesiae, ubi ex Ministri; vel aedilis, vel Senioris vel cujuscunque alterius fidelis supellectile instrumenta illa tantisper commodato sumta adhibentur: nulla orthodoxiae, pietatis, devotionis, εὐταξίας imminutione. Quidquid hic fiat, saltem abesse debet omnis opinio & conscientia sanctitatis istorum utensilium; quasi scil. ex instituto divino ita consecrata & dicata essent sacramento Eucharistiae, ut nonnisi istis in individuo administrari debeat, nec illa ad ullum alterum usum adhiberi. Talis sanctitas relativa ut merito utensilibus cultus, sub V. T. sic perperam utensilibus sub N. T. tribuitur. Diffiteri non possumus, quin in antiquâ Ecclesiâ lineamenta ejusmodi rerum (uti vocant) sacrarum seu consecratarum imprudenter duci coepta sint: quamvis forte intentione non malâ; ut scil. Judaeis & Gentilibus tanto melius satisfieret. Sed inventis istis successu temporis cum plura adderentur, & tandem ad formam sacramentalium in Papatu assurgerent; magistra experientia docuit, humanam prudentiam circa religionis negotium, in consilium minimè adhibendam. De totâ hac controversiâ *in 3. Part. sel. Dispp. tit. de Benedictionibus & sacramentalibus, & infra Lib. 4. tit. de Templis & Utensilibus Templorum.* Hinc pendet quaestio. An ad mensam Coenae, seu ad altare sit genuflectendum: de quâ nobis disputatum *in 3. Part. Sel. Disp. in Append. ad tit. de Superstitione.* Ex Protestantibus Theologis Pruknerûs quaestionem hanc (quae est 87.) *An liceat coenam in vasis non consecratis administrare*, per distinctionem „determinat, ordinariè neg. Quia tunc vasa adhibentur consecrata 1 *Paralip.* 8. *v.* „11. *Esdrae* 5. *v.* 14. sed in casu necessitatis, quae ad rigidam legis morisve ob„servationem non est adstricta, *Aff.* in casu enim necessitatis cessat omnis ordo. Et citat *ibidem* ὁμόψηφον *Finckium in Quaest. Theolog p.* 10. 61. Cum autem haec determinatio praesupponat, vasorum consecrationem, & ex consecratione sanctitatem; non magis in N. T. locum habet, quam sacrum Templum aut chorus in quo,

sacrum

sacrum pavimentum super quo, sacrum tectum sub quo, sacrae Ministri vestes, in quibus coena administratur. Vide *infra Lib.* 4. *de Templis & Utensilibus.*

2. *Quaest. An materia & forma illorum Utensilium, debeat esse rara, curiosa, pretiosa ad cultus illius exaltationem? Resp. Neg.* ne pompatica Gentilium, aut cultum oeconomicum & paedagogicum V. T. imitari videamur. In spiritu & veritate cultus noster peragendus *Johann.* 4 & quod ad externa simpliciter εὐσχημόνως, εὐτάκτως; Si enim à sermone euangelii praedicati apparatum & Ornatum pompaticum abesse vult Apostolus 1. Corinth. 2. v. 1.—8. *ne fides esset in sapientia hominum, sed in potentiâ Dei:* quanto magis ab Utensilibus abesse debet. Frustra enim praetexitur allicium & admiratio tum rudiorum, tum extraneorum & sapientum hujus mundi. Haec κακοζηλία antiquorum, [pag. 791] prima origo tot errorum, qui simplicitatem fidei adulterarunt, & Ecclesiam devirginârunt. Historiam cognosce ex *Centuriis Magdeburgensibus, Bullingero de Origine errorum, Chemnitii Examine Concil. Trid., Plessco de Missâ & Mysterio iniquitatis, Hospiniani Histor. sacramentaliâ, Molinei Novitate, Dalleo de Imaginibus,* aliisque compluribus. Eorum Exemplo discamus, inhaerere consilio Pauli, qui quamvis Graeci sapientiam quaererent 1 *Cor.* 1. *v.* 22. ne tantillum quidem hâc in parte ipsis cessit, *ne crux Christi,* episagmatis & pompis illis *exinaniretur.* 1 Cor. 1. v. 17. Lege reliqua usque ad finem & *cap.* 2. *v.* 1.—8. Antiquorum Gentilium templum Dianae Paulum cum Ephesinâ Ecclesiâ ad aemulationem non provocavit. Miraculum erat orbis, uti illud describunt *Pausanias in Messeniacis, Plinius Lib.* 13. *cap.* 14. aliique hic non nominandi. Vide eos cit. à *Leone Allatio in Notis ad Philonem Byzantium de septem orbis spectaculis;* & ante eum à *Dalecampio in Notis ad Plinium,* De reliquis obeliscorum & pyramidum miraculis honori Deorum exstructis vide *Maximil. Sandeum Lib.* 6. *de Theolog. symbolicâ, comment.* 2. ubi complures alii citantur. Omnes omnium de illis Commentationes complexus & supergressus est *Athan. Kircherus in Oedipo Aegyptiaco.* Sed Paulus cum primis illis Christianis simplicitate euangelii. & fidei, junctim cum miraculis pietatis ac caritatis (uti ea appellat *(Gregorius Magnus)* cum vanis & idolicis illis miraculis certâre maluerunt, & vicerunt. Quam rectè & quam decorè *A Lapide in Actor.* 19. dixerit Dianam Christianorum esse Mariam, & comparationem inter utramque instituerit, alterius est disquisitionis.

3. *Quaest. An calices stannei aut argentei, aut vitrei, aut ex aliâ aliquâ materiâ sint adhibendi? Resp.* Est adiaphorum. In quibusdam Ecclesiis nostris, quamvis minimè pauperculis, utuntur vitris, ut quam longissimè à pompâ & typho saeculi, immo & ab ejusdem specie absint. In plerisque aliis hodie utuntur argenteis, qualium istic usus in familiis Civium, etiam vulgarium: Peculiarem formam & mensuram calicum, constanter, & non sine significatione mysticâ, adhibent Pontificii: ut videre est apud *Gavantum Tom.* 1. *Thesauri factorum rituum p.* 317. & *p.* 83. 84. ubi de calice argenteo in ultimâ Christi Coenâ adhibito cum *Baronio ad ann.* 34. §. 63. ἱστορεῖ seu μυθολογεῖ: nec minus eodem halitu, calicem illum Christi fuisse lapideum ex lapide pretioso dicto agathâ, quam Valentiae in Hispaniâ asservant & venerantur. *Ibidem* refert, ab Apostolis ligneos calices adhibitos; deinde vitreos decretos à Zephyrino, tum argenteos & aureos ab Urbano *de Consecrat. dist.* 1. *cap. vasa:* non ex aere aut orichalco, potius ex stanno *dist.* 1. *cap. ut. calix* Nostrae Ecclesiae, posthabitis operosis & superstitiosis illis nugis, ut in communi mensâ com-

communiter in hâc aut illâ gente uti solent, sic & iisdem in Eucharistiâ utuntur; Interim memores simus antiqui illius dicterii, quod Bonifacio [pag. 792] Episcopo Moguntino apud *Illyricum in Catalogo Testium lib.* 8. *p.* 702. adscribitur: *Olim calices erant lignei, & sacerdotes aurei: jam vero sacerdotes lignei, & aurei calices.*

4. *Quaest. An altaria; an mensae altari-formes; an vulgares mensae sint adhibendae? Resp.* 1. *De altaribus,* quorum usus nullus in conviviis, sed tantum in sacrificiis, *Neg.* Quia in N. T. uti unum sacrificium propitiatorium, sic & unum habemus altare *Hebr.* 13. Et Apostolus eucharistiam per metonymiam instrumenti vocat mensam domini, non altare domini, 1 *Cor.* 10. In antiquâ Ecclesiâ apostolicae proximâ, altaria ignota erant. De quâ quaestione *infra Lib.* 4. *tit. de Templis, & Utensilibus Templorum.* Consulendi hîc *Plesseus in Libro de Missâ, Hospinianus de Templis, & in Histor. Sacramentar., Molineus in* peculiari *Opusculo de Altaribus* cum *Epistolâ Nysseni de euntibus Hierosolymam* edito. Quae analogicè applicanda neotericis quibusdam altarium zelotis infra indicatis. *Resp.* 2. de mensis βωμοειδέσι altariformibus, nove alicubi excogitatis, veste pretiosâ tectis, ad orientem in choro positis, clatrorum septo seclusis, ad quas Ministri stantes Liturgica sua recitarent, & ad quas aut coram quibus introeunti aut praetereunti cuivis genuflectendum esset, *infra Lib.* 4. & 3. *Part. select Dispp. tit. de Superstitione,* egimus. Novitatem illam cum Ecclesiae antiquae aut Anglicanae sub Eduardo, & Elizabetha reformatae doctrinâ & praxi minimè convenire ab Antagonistis altarium & altari-formium mensarum satis superque ostensum est. *Resp.* 3. Mensas, qualium vulgaris usus, tutissimè adhiberi dicimus. A simplicitate istâ cum receditur, metuendum est ne posteri otiosis ejusmodi, si non insidiosis inventis aliquid cum tempore addant, & tandem à βωμοειδέσι, ad βώμους quin & ad altari-formem Liturgiam atque externa missarum solennia, & quid non, tandem relabantur Equo ne credite Teucri.

5. *Quaest. Quid de velo serico, corporali, pallâ lineâ, bursâ, purificatorio, ciborio seu pyxide, &c. aliisque Utensilibus Romanis, eorumque consecratione; & de Orientalium Utensilibus quae in Euchologiis, aliisque ipsorum ritualibus nominantur? Resp.* Esse prosagmata quibus simplicitas fidei, pietatis, devotionis, nimis pressa, si non oppressa; & τὰ πάρεργα humana ἔργοις divinitus mandatis in praxi praelata. Hic scil. fructus pseudo-theologiae de opere operato. Notanda autem inter Orientalium peculiaria utensilia sacra spongia, & sacrum cochlear, quo Sacerdotes fidelibus panem vino intinctum porrigunt. De quibus *Goar in Notis ad Euchologium pag.* 151. & *de posteriori Rituale Cophitarum, cum Leonis Allatii Opusculis* συμμίκτοις *à Bartholdo Nehusio* Coloniae anno 1653. editum. *Allatius ibid. pag.* 204. ex hâc panis cum vino sive conjunctione, sive mixtura occasionem sumit communionem [pag. 793] Graecorum sub unâ specie peculiari diatriba afferendi. Hoc scil. ipse cum *Goar* editore *Euchologii Graecorum* negotii sibi datum putat, ut perpetuum Orientalis & Occidentalis Ecclesiae consensum invitis & reclamantibus illis, persuadeat. De rituum multitudine & vacua observatione diffiteri nolo: sed de dogmatis fundamentalibus, praesertim de fundamento fundamentorum, primatu & infallibilitate Papae, nemini persuadebunt, qui vel fando audivit, de anathemate quod quotannis dominicâ post pascha in omnibus Ecclesiis publicè intonant: *anathema apostaticae Ecclesiae Romanae.* Agnovit hoc satis *Arcudius* natione Graecus, sed Romanae Ecclesiae alumnus, & colax: cujus scripta quâvis occasione à novitiis his doctoribus

ribus, praesertim à *Jacobo Goar* flagellantur. Ex nostris polyistor *Hottingerus in Enneade Dissertationum Heidelbergensium*, & perpetuum Ecclesiae latinae & graecae dissensum, & Allatium temeritatis convictum dedit: eundemque laborem à Viro eruditiss. jam susceptum novi. Est quod nostrae Ecclesiae à talibus circa ritus contentionibus liberatae Deo gratias agant, & in simplicitate suâ constanter permaneant. Calumniatur Henr. Fitz Simon Lib. 2. Britannomachiae Ministrorum cap. 2. part. 3. *In Galliâ, Scotiâque nihil honesti nihil decori (nec enim digna est ornatu, quam coenant, coena) permittitur in templis.* Sed si per honesta & decora intelligit infinitas poene Papales ceremonias, superstitionis & idololatriae partim seminaria partim administras, utique libenter agnoscimus, quod de nobis praedicat. Quod *ibidem* verba unius atque alterius ex nostris adducit, quibus aliqua Utensilia aut aliquos ritus Coenae vocant adiaphora, illud choragio missatico patrocinium non praestat: cum Autores citati satis ostenderint, quam illud ipsis abominandum sit.

Sequuntur nunc adjuncta administrationis Coenae: quae vel antecedentia, §. 2. vel concomitantia, vel consequentia. Antecedentia sunt 1. promulgationes seu praemonitiones publicae 2. aut 3. aut 4. dominicis publicè factae: ut quilibet in tempore coram Deo cor suum privatim praeparare, & res suas tum domi tum foris ita componere posset, ne quo impedimento à Coenae communione hac vice abstineat. 2. *Visitationes*, & privata singulorum fidelium alloquia per Concionatorem & Seniorem: in quibus eos hortentur ad instantis Coenae debitam praeparationem, ad pietatis, ac justitiae incrementum, ad zeli in frequentando cultu divino excitationem; & si peculiariter quis monendus aut fraternè corripiendus, id peragant; dividias etiam & liticulas inter ipsos & proximum sive intra sive extra Ecclesiam exortas componant, aut metuendas praeveniant; si negotium inveniant, quod per se absolvere aut nolint, aut nequeant; de eo ad Synedrium referant. 3. *Conciones* de Coenâ domini, *tum excitatoriae* & invitatoriae: *tum confessionales*, quae summam confessionis fidei, cum notatione & rejectione errorum circa Ecclesiam illam serpentium aut grassantium, [pag. 794] complectuntur: *tum praeparatoriae*, merae. Una pridie aut diebus aliquot ante Coenam habenda, quâ praxis resipiscentiae, aut fidei, aut bonae conscientiae, aut novae obedientiae, applicatè ad Coenae perceptionem, repetitur. *Altera* ipso die Coenae immediatè praemittitur, unà cum praelectione instructionis liturgicae de genuino sensu & usu Coenae. Utriusque autem & instructionis liturgicae, & concionis idem est contentum. 4. *Instructiones* privatae eorum, qui primum ad edendam fidei suae confessionem, & adnexam Coenae perceptionem admittendi sunt. Tales sunt tum singulorum, tum collectim omnium hoc tempore competentium. Posteriores in magnis Civitatibus & frequentibus Ecclesiis introduxit necessitas. Neque enim 1000. aut 2000. hominum in uno districtu aut regione Civitatis habitantium, ab uno Concionatore sigillatim satis perspici, & sufficienter instrui possunt: etiamsi totum bimestre aut trimestre à mane ad vesperam, circumeundo, inquirendo, examinando, iustruendo, in hoc opus impenderet. Ita ut absurdè nimis ab illis, qui toto anno vix 15. aut 10. aut forte 3. duosve de novo ad Coenam admittunt, consilia agitentur de instructionibus & catechizationibus competentium ad unam formam, unum ordinem & modum ubique redigendis. Et cur non idem decernunt, de uno ordine & modo lectionis Scripturae, catechizationum, concionum, precum, visitationum ante Coenam, consolationis aegrotantium & morientium, collectionis

tionis & distributionis eleemosynarum, &c. Si dicant, non esse in Ecclesiis frequentibus & minus frequentibus; in novellis aut recens plantatis, & in veteranis; in apertis & clandestinis; in toleratis, & approbatis; in pacificis, & turbatis; in mediâ reformatione undique confirmatis, & inter frequentes adversarios vix caput efferentibus; in magnis Urbibus, & in Vicis; eandem ac parem rationem: itaque secundum variantes circumstantias, à Ministris & Synedriis prudenter ad maximam aedificationem hic agendum. Rectè: idem applica negotio praesenti. Si nolis, quia aliorum laboribus & successibus, non sine ingenti divinâ benedictione, obsistere intendis, ne quis scil. te plus laboret & aedificet: ferendum est judicium tuum. Nunquam tamen in generale decretum ecclesiasticum hoc transire patientur, qui nôrunt, quid sui sit muneris. *Actor.* 20. *v.* 21. *& seqq.*, & quid ferant Statuta nostra ecclesiastica. Contra illa aut supra illa non debent pauculi aliqui, nova Statuta otiosè procudere; nec aliis Ecclesiis modum ponere, quem ipsi in suis non servant, aut si servent, caetera de Statutis generalibus in multis dispensant; quin & dispensationem illam instar legis habent. Experientia nos docuit, quam fallax & insidiosa sit Papistica distinctio traditionum, in eas quae *contra*, & quae *praeter* seu *supra*. Si quis alius communis & uniformis ordo instructionis competentium in quibuscunque Ecclesiis concipi deberet, quem Synodi Nationales [pag. 795] hactenus non conceperunt, nec etiam Synodus Dordracena in ordine & modo catechizationem (vid. *Sess.* 17.): pertineret hoc ad Synodum Nationalem. Quod si Ministri in frequentissimis Ecclesiis e. gr. Amstelodamensi, Leidensi, Dordracenâ, &c. dicerent rationes suas non ferre (uti revera non ferunt) saltem multò minus ferre, ut singulis bimestribus aut trimestribus competentes sigillatim toties totiesque instruant, donec idonei sint ad fidei confessionem edendam; quam rationes Ministrum Vicanorum ferunt, ut Urbium istarum exemplo Coenam administrent in mediâ messe, & conciones suas praeparatorias habeant, pridie administrationis: cum in multis locis nullos, aut fere nullos (praecipuè in messe) habituri essent Auditores. Plura alia in medium adferre possimus, quae maximâ cum aedificatione in frequentissimâ aliquâ Ecclesiâ decore, & ordinatè, immò & necessariò servantur, quae in novellâ & minutulâ Ecclesiâ Vicanâ (10. aut 20. aut 30. membrorum) à Pontificiis circumsessâ, Minstri observare nollent, aut non possent. Sunt quae Amstelodami, aut Leidae aedificant, quae tamen observata in Ecclesiis e. gr. agri Sylvae ducensis dissiparent & diruerent. Velim eos, qui synodalem autoritatem subinde obtendunt, decretum illud *Sess.* 17. legere, relegere, & observare. Subjicio hic quaestiones, de adjunctis antecedentibus.

1. *Quaest. An jejunium requiratur? Resp.* in Ecclesiis apertis & liberis, ubi mane Coena distribuitur, quaestio haec proponi non meretur. Quis enim (nisi extraordinario aliquo necessitatis casu) jejunus ad concionem & Coenam non accederet? Sed in Ecclesiis clandestinis, aut injuriae temporum subjectis, ubi Coenam horis pomeridianis, aut vespertinis, aut nocturnis celebrari forte contingeret, nemini, jejunium praescribendum est: si cujus rationes ferant, ut sponte suscipiat, quia ob instantem aliquam necessitatem differri non expedit, sua cuique libertas relinquenda. Jejunium ergo nec praecepti, nec medii necessitate requiritur. Vide exemplum Christi, qui post convivium paschale, Coenam distribuit. Et exempla Apostolorum, qui agapas, uti putatur, praemiserunt. De quibus *Quaest. sequ.* Nec praetereundum, quod dies Coenae per se sit dies laetitiae & eucharisticus. Hinc miror

morem

morem jejunandi olim per Orbem fuisse observatum, teste *Augustino Epist.* 118. *ad Januarium:* cum tamen Decretis ecclesiasticis prohiberent jejunia paschalia, & adorationes de geniculis: quod dies essent laetitiae. *Prucknerus Quaest.* 92. quaerit, an jejuni Coenâ uti teneantur: & respondet cum *Balduino* & *Brochmanno* ibi cit. *ordinariè ad epulum hoc neminem accedere pransum; ni id irreverenter tractare videatur.* Ubi tamen varias addit exceptiones. Nos τὸ pransum esse, & τὸ jejunum esse admodum distingui putamus? Apud Nos omnes (quod sciamus) jejuni accedunt; quia ante tempus jentaculi horâ [pag. 796] septimâ, semi-octavâ, ante octavam, ad templum se conferunt Sed si Coena horis pomeridianis, aut sub vesperam distribueretur, non video, quomodo ordinariè impransi accedere deberent. Jejunium enim est exercitium pietatis extraordinarium, & occasionatum. Atqui hoc jejunium esset ordinarium, statum, recurrens. Quod quomodo à jejuniis Papisticis quatuor temporum & vigiliarum, & à Judaico in die expiationis *Levitic.* 25. distingueretur, audire velim. Sed de hoc infra *Tract.* 4.

2. *Quaest. An convivia caritatis, dicta agapae, sint proximè praemittenda? Resp. Neg.* Usitatae fuerunt, non sine ratione, in Ecclesiâ apostolicâ, & aliquamdiu post, uti patet ex 1 *Corinth.* 11. *Jud. v.* 12. *Tertulliano in Apolog. cap.* 49. & *Notis Autorum ad loca cit.* Sed cum multitudo Ecclesiae cresceret, & Christiani majori libertate in conversatione cum Gentilibus gauderent, & plus damni quam utilitaois inde emergeret, non sine ratione easdem abrogârunt. Vide quae supra *Tract.* 1. *cap.* 8. *p.* 478. de iis observamus: ubi alii Autores non pauci indicantur. Ex quibus probabile fit, agapas fuisse tunc praemissas.

3. *Quaest. An Peccatorum privata confessio sit praemittenda? Resp.* Ita quidem volunt Pontificii: quos ab Antagonistis eorum refutatos vide, *Chemnitio Part. Examinis Concil. Trid. sess.* 4. *cap.* 3. Et post eum à *Chamiero in Panstratiâ*, aliisque. Iisdem argumentis refutatur confessionis usus ante Eucharistiae perceptionem apud Graecos: cujus modum describit *Christophorus Angelus* Graecus *cap.* 22. quem libellum in Latinum traduxit Georg. Fhelavius. Sed ejus usum ad Nobiliores apud Graecos *loco cit.* restringit. An per Nobiliores εὐγενεστέρους intelligi velit tales, quales Beröenses *Actor.* 17. *v.* 11. an vero genere Nobiles, ex ipso non liquet. Priorem significationem respici forte conjici posset ex iis quae *Goar in Notis ad Euchologium pag.* 109. ubi ex Germani Synodalibus probat, statutum esse, ut Pontifices, Superiores monasteriorum, Patres spirituales, Sacerdotes frequentius confiteantur. Interim non dissimulat, *rarius hujus sacramenti à Graecis frequentatam devotionem, infamem ejus contemtum, & fere repudiati notam inussisse.* In quibusdam Ecclesiis Germanicis, quae ab invariatâ Augustanâ confessione donominant, confessio illa adhuc obtinet; quam istic non ut necessarium sed ut indifferens quid usurpandam „suadet *Balduinus Lib.* 2. *Cas. cap.* 12. *cas.* 18. & cum eo *Prucknerus Quaest.* 18. „idque propter scandalum. Non enim semper, inquit; quid *licitum*, sed & quid *honestum*, videndum est. *Philippus Haenen* ecclesiastes Magdeburgensis in *New verbessert Kirchenbuch tract.* 6. confessionem & absolutionem à Ministris retinendam statuit. Nos iisdem ferè argumentis, quibus *Chemnitius loc. cit.* confessionem auricularem Papistarum, confessionem illam quamvis fateor magis generalem, potius abrogandam [pag. 797] censeant. Neque enim Jure divino, aut praxi & doctrinâ antiquae Ecclesiae omnium secretorum Peccatorum confessio, in aurem aut Pastoris

ris aut cujuscunque alterius hominis effundenda suadetur. In casu offensionis & reconciliationis, mutua particularis injuriae verbis factisque illatae confessio *Jacobae* 5. cum *Matth.* 18. *v.* 15. toto coelo distat ab hâc praesumtâ confessione. Ut & privata scrupuli, aut dubitationis, aut angoris conscientiae super singulari aliquo casu, in sinum sive Pastoris, sive alterius amici magis in spiritualibus petiti atqui excercitati effusio. Quamvis nec in hoc detectio tui ipsius requiritur: quippe qui instructionem consilium, & consolationem, sine eâ, satis percipere potes; si more apud Jureconsultos pragmaticos recepto, sub nomine Titii aut Semproniae, aut literarum alphabeti, A. B. N. N. aut Hebraeorum Ploni Almomi, aut Graecum ὁ δεῖνα, aut individui vagi *quidam*, *aliquis* casum Pastori, aut cuicunque alteri Theologo, aut spirituali amico factum proponas. Nemo enim tenetur seipsum prodere, & scandalum aut existimationis suae imminutionem, apud quenquam occulta sua revelando, excitare, ubi non est. De Achanis confessione *Josuae* 7. coram non Pastore, sed Judice quid statuendum diximus in 3. *Part. Dispp. tit.* de Juramento, &c. Confessio communis & publica totius Ecclesiae, quam *Philippus Haenen Tract. cit.* à privatâ distinguit, quamque habet Liturgia Palatina, quaeque in Belgii aliquot Ecclesiis post habitam concionem confessionalem solenniter peragitur, cum omnes Auditores communicaturi clarâ voce respondent *ita*, sufficere potest: praesertim cum in primâ admissione ad Coenam singuli ad propositas quaestiones de peccato, redemtione, gratitudine, particulatim responderint: non privatim coram Ministro, sed palam coram Ecclesiâ, aut saltem coram Synedrio; & cum ante repetitam quamque communionem concionibus confessionalibus & praeparatoriis vocali aut tacito (1 *Corinth.* 14.) sive *amen*, sive *ita* responsando consensum suum declarent. Haec & similia non sunt adiaphora, sed per se utilia, immo & necessaria: & hic nulla datur species, aut occasio confessionis quasi Papisticae, quae vera conscientiarum carnificina, & in alieni cordis secreta inquisitio. *Adjuncta concomitantia* sunt, lectio sacrae Scripturae, aut cantus Psalmorum, aut utrumque alternatim. In quibusdam Ecclesiis selecta capita, durante Coenae administratione, ad meditationem ac devotionem eucharisticam excitandam maximè accommodata (qualia *Jesa* 53. 54. 55. *Johann.* 13—18. & Historia passionis, *Jesa.* 49. *Psal.* 16. 51. 103. aliaque) praeleguntur. Verba ex 1 *Corinth.* 11. *v.* 24—29. Liturgiae nostrae inserta ab ipso Ministro ante inchoatam distributionem repetuntur ac praeleguntur. In aliis canuntur selecti Psalmi. Uterque actus utilis est; praesertim in frequentibus Ecclesiis, ubi aliquot horis in administratione occupati sunt, ad corda Spectatorum (qui jam [pag. 798] communicârunt, aut communicaturi sunt) excitanda & in spirituali exercitio retinenda; atque hâc ratione, ab alienis cogitationibus, aut importunis confabulationibus avertenda, praeservanda. Hic quaeritur.

1. *Quaest. An accensis de die cereis administratio peragenda.* ***Resp.*** Minime. Quae contra cereos in genere, & contra cereos (uti vocant) paschales in specie, à Nostris adferri solent, nominatim ab *Hospiniano de Templis cap.* 22. à *Riveto Tract.* 2. *Cathol. Orthodoxi quaest.* 17. & quae nos antehac contra omnia sacramentalia in 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Superstitione, de Sacramentalibus, de Cruce* attulimus, huc applicari possunt. In istis aliisque compluribus nihil antiquitatis, nihil religionis praetexi potest, quam misera κακοζηλία, & symbolizatis cum Gentilismo, Judaismo, & haereticis Massalianis.

2. *Quaest.*

2. *Quaest. An repetitio & suggestio verbi promissionis & mandati inter distribuendum, ut Communicantes quasi voce Praeconis excitentur ad hoc agendum, certâ verborum formulâ ubique & semper necessariò sitpe ragenda? Resp. Neg.* Sufficit iis verbis summam institutionis & promissionis divinae proponi, quibus in mentem Auditorum distincte & evidentissimè eam ingeri, & fide recipi posse putamus. Nulla verba ex opere operato producentia, aut consecratoria, aut creantia hic imaginanda; quorum efficacia terminos instrumenti moralis transcenderet. Confer *Antagonistas Papatus, in Quaest. de Efficacia Sacramentorum.*

3. *Quaest. An durante distributione, vel per horas aliquot in Ecclesiis frequentioribus, omnes Viri privatim & tacitè legentes aut meditantes, aut orantes, aut publicam verbi praelectionem audientes, apertis capitibus tantisper sedere teneantur? Resp.* nulli Ecclesiae hic quidquam praescribendum: est enim adiaphorum. Mores hic variant. Quisque privatus Fidelis mori in Ecclesiâ suâ servari solito, se conformet: donec ratione majoris aedificationis, aut saltem evitandi scandali infirmorum ita suadente, Ecclesia, aut earum antecessores cum plerisque veteranis aut confirmatioribus Ecclesiae Membris mutaverit.

4. *Quaest. An ad repetita à Distribuente in quâque mensa seu Communicantium sessione, verba mandati & promissionis, omnibus praesentibus caput aperiendum? Resp.* Hoc cum sit adiaphorum, & alicubi fiat, alicubi non fiat, in externis istis, alisque, si quae sint reverentiae signis, receptus mos servandus.

Idem, de formula instructionis Liturgiâ nostrâ contentae, quam ante inchoandam distributionem in suggesto aut ad mensam Ministri praelegere solent judicandum est. Communiter omnibus Ecclesiis hic velle praescribere, περιεργίαν aut Diotrephicum quid sapere videtur.

5. *Quaest. Quo ordine Communicantes ad mensam accedere debeant? Resp.* Et hoc Ecclesiae cujusque prudentiae, secundum particulares personarum, [pag. 799] locorum temporum circumstantias determinanti, relinquendum est. Idem enim decorum, idem εὔτακτον in Ecclesiis minoribus, frequentioribus, frequentissimis, clandestinis, toleratis, publicis, &c. abstractè & in ideâ definiendum non est: quasi in Republicâ Platonis versaremur. Hoc saltem communiter, & non sine ratione, obtinet, ut sicuti Viri seorsim à Mulieribus sedentes aut stantes in coetu Ecclesiae verbum Dei audiunt, & orant; sic & seorsim ad mensam accedant: ut quam longissimè recedere videantur à confusione illâ, quam olim Gentiles, & post ortam reformationem Pontificii atrocissimâ calumniâ Christianis imponebant.

Consequentia communionem sunt gratiarum actio, meditatio eucharistica, eleemosyna. 1. *Gratiarum actio* est tum solitaria cujusque Fidelis post percepta symbola: tum communis & publica totius Ecclesiae, praeeunte Ministro. *Istam* vide in *Nostrâ Liturgiâ. Illa* est vel ejaculatoria vel formalis. *Ejaculatoria* est, quae per tacitas aspirationes, exclamationes, cordis jubilationes, & motus spirituales, à Fideli quoque in accessu ad mensam, in ipso accubitu, in ipsâ acceptione & manducatione in recessu à mensâ peragitur, aut peragi potest & desideriis, petitionibus, suspiriis, gemitibus, ejacularoriis misceri, aut cum iis alternari; *Formalis* est, quae à Fideli quoque ad locum suum reservo, formâ, quâ potest, maximè convenienti effunditur: sive tacitè, absque ullo edito signo externo; sive apertè, adhibito signo & gestu orantis, ut ab omnibus hoc conspici possit? Adeo ut ad privatum & solitarium exercitium

citium reduci debeat, respectu soliloquii sive per nudum verbum internum, sive per verbum externum tacitè prolatum, quod ad abstantibus non intelligitur: & ad exercitium publicum, respectu gestuum & signorum externorum, stationis scil., aut genuflexionis, aut inclinationis capitis, aut obvelationis faciei: pro more in Ecclesiâ illâ recepto. 2. *Meditatio* est, practica repetitio, & (ita loquar) recogitatio ejus, quod tum externè tum internè in perceptione Coenae modò à te actum: non sine novo sensu excitatae ac renovatae fidei, fiduciae, consolationis, communionis, gustatae suavitatis divinae, familiaritatis in & cum Christo. Haec per modum endologiae aut soliloquii (absque ullo externi gestus aut situs signo) seorsim, post gratiarum actionem peragi potest. Aut si quis illam cum eâdem conjungere velit situ & gestu eodem, libertate suâ hic fruatur: si modo majori & sensibili magis devotione suâ, & absque ullâ ostentationis specie id fieri posse censeat. Haec enim talia sunt, ut magis in fundo animae devotae & ad τὰ ἄνω abductae sentiri possint, quam à quoquam doceri aut enarrari. Quibus applicandum illud *Rom.* 8. *v.* 26. στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. Et Joh. 3. v. 8. *& vocem ejus audis*, &c. Porro de methodo & praxi perceptionis coenae, meditationis, precationis ex professo agimus *in Nostris Asceticis, seu Exercitiis* [pag. 800] *pietatis*. 3. *Eleemosyna* offertur vel communi solum modo in omnibus conventibus sacris adhibendo: vel insuper modo quodam peculiari, qui in multis, non tamen in omnibus Ecclesiis nostris obtinet. Pelvi enim positae in mensâ, communicantes à mensâ recedentes peculiare & liberale, pro facultatibus quique suis, charisma injiciunt. Quod cum oblatis seu oblationibus antiquae Ecclesiae proximè convenire videtur. Cum autem hoc sit adiaphorum, Ecclesiae cujusque arbitrio permittendum. Negari non potest, quin aerario pauperum hoc prosit. Eidem tamen nihil aut parum decedet, siquidem ad hortationem Ministrorum tantundem aut plus Diaconis more solito sive in mediâ concione sive dimisso coetu circumeuntibus à singulis, pro rato, conferatur.

Restat verbulo dicendum, de Graecorum pane sacro, & eulogiis veterum.

1. *Quaest. Quid censendum de pane sacro, quem hodierni Graeci praeter Eucharistiam distribuunt, & ἀντίδωρον vocant? Resp.* Meram esse superstitionem. Describit eum *Christoph. Angelus in Libello de Statu & ritu Ecclesiae Graecae cap.* 14. Quod Vir vel Mulier, cui pridie administrationis Coenae, & nocte praecedente, nullus conjugalis intercessit congressus, die Saturni aut alio quocunque die panem conficit; quodque à [l. ei] sacerdos in memoriam sanctissimae purissimaeque Deiparae benedicat, eidemque consecret, quod post abscissam inde per lanceam aut gladiolum quadratam portiunculam ad conficiendam Eucharistiam, in minuta frusta residuam partem majorem dividat, atque ita omnibus tum Communicantibus tum non communicantibus tanquam donum aliquod divinum per se aut per Hierodiaconum distribuat. O caecas hominum mentes! Unde illud donum divinum? quo mandato, quâ promissione divinâ? Pluribus de hoc ἀντιδώρῳ, hoc est, vicario Eucharistiae pro illis qui ad communionem imparati sunt, agit *Goar in Notis ad Euchologium Graecorum pag.* 154. 155. Et quamvis fateantur Graecos circa ejus benedictionem dissidere, tamen eundem cum antiquorum eulogiis, atque una Graecam cum Romanâ Ecclesiâ hac in parte convenire persuasum velit.

2. *Quaest. Quid de eulogiis antiquorum? Resp.* Observationem fuisse, omni aedificatione vacuam, periculo plenam. Quod cum tempore apparuit, cum homines eas domum

domum auferre, ibi custodire, cum Eucharistiâ confundere, & loco illius in salutem animae scil. & corporis assumere, iisque privatam Coenam conficere: uti & hodierni Graeci (teste *Goar. loc. cit.*) in itineribus, periculis tempestatis earundem praesidio se munire solent. Haec maledictio ut plurimum sequi solet, tales benedictionum ἐθελοθρησκείας. Modum panes (praesertim intortorum annulorum instar formatos) in Papatu benedicendi describit *Rituale Romanum* Pauli V. jussu editum, apud Plantinum *pag.* 238. Has aliasque omnes pseudo-benedictiones, seu sacramentalia [pag. 801] antehac refutavimus *in* 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Benedictionibus & sacramentalibus.* De antiquis eulogiis earumque distributione inter catechumenos, missione & domum delatione ad absentes, ex Nostris videantur *Joh. Forbesius Lib. XI. Instruct. Historico-theolog. cap.* 7. & ex Pontificiis *Joh. Stephanus Durantus lib.* 8. *cap.* 58. imprimis *Albaspinus Lib.* 1. *Observat.* Et *Goar. loc. cit.* qui hunc panem ab eucharistiâ exsertè distinguit. *Concil. Tridentin. sess.* 13. *c.* 6. Eucharistiae à pane illo distinctae missionem & asservationem in pyxide, & ad aegrotos delationem probare conatur ex *Concil. Niceni can.* 14. Sed assumentum illud non reperiri in exemplaribus graecis respondet ex Nostris *Gerh. Joh. Vossius Disp.* 3. *de Coenae dominicae Symbolis.* Totum hoc πάρεργον de asservatione refutatum vide apud *Forbesium loc. cit. Chemnitium in Examine Concil. Trid. part.* 2. *ad sess.* 13. *cap.* 6.

§. 3. De circumstantiis administrationis multa quaeri solent. Nos pauculis selectis contenti erimus?

1. *Quaest. Ubi Coena sit administranda? Resp.* ubicunque Ecclesia convenit, aut convenire potest. Neque enim loco alicui cultus N. T. alligatus est *Joh.* 4. *v.* 22—24. Nec omnium Ecclesiarum eadem est ratio: qui ergo hic communiter quid praescriptum velint, otio suo abutuntur, & in Republicâ Platonis idealia somnia somniare videntur. Quid Pontificii de suis templis, capellis, choris, tanquam locis consecratis philosophentur, *infra Lib.* 4. excutietur. Ubi publica sunt oratoria sive templa, ante tempora reformationis secundum architecturam Romanam exstructa, ibi forte quaeri posset, an in choro, an vero in navi templi mensa sternenda, & Coena sit distribuenda? Nos adiaphorum putamus; prout & mores variant. Ubi in choro distribuunt, respiciunt εὐταξίαν in Communicantium commodo accessu & recessu, ne se mutuo impediant. Sed tale quid nonnisi in majoribus aut frequentissimis Ecclesiis metuendum est. Quin immo in hâc nostrâ satis frequenti in nave seu in medio templo extra chorum (ita dictum) distributio fit, convenienti ordine in accessu & recessu satis servato. Ubi ergo mos ille choralis non obtinet, praestat eum non introducere: sed in medio templo ante oculos totius Ecclesiae actionem hanc celebrare. Neque enim sunt mysteria Eleusinia, aut missatica, à Populo non inspicienda: sed contra, uti sacramentum rectè à nonnemine dicitur, *verbum visibile;* aequè ergo Coenae ac Baptismus coram omnium oculis celebrari possunt. Dicat forte quis, mensam in navi non tam commodè relinqui posse, ac quidem in choro, qui peculiari septo & januâ seclusus est: ei respondemus, mensâ perpetuo stratâ & expansâ sive portatili sive parieti chorali affixâ, non magis indigere Ecclesias nostras, quam familiae nostrae mensis perpetuo in triclinio aut atrio, aut culinâ stratis, extra tempus convivii indigent. [pag. 802]

2. *Quaest. Quoties & quo tempore Coenae administranda? Resp.* neutrum Jure divino determinatum est: nec etiam Jure ecclesiastico communiter determinari potest

test. Indefinitè etiam & in genere ab omnibus hactenus conceditur, affectandam esse frequentem communionem: sed quoties in anno, Ecclesiis quibusque despiciendum. *Statuta Ecclesiarum Belgicarum annorum* 1578. 1581. 1586. & 1619. singulis bimestribus ad minimum celebrari postulant: sed postulant, non peremtoriè omnibus praescribunt: additâ clausulâ: *quantum fieri potest*. Quia, ut tunc erant tempora, in novellis Ecclesiis ex Papatu collectis, vix obtineri hoc potuisset: quod plerique sub Papatu tantum semel (tempore scil. paschali) Eucharistiam soliti percipere, ne tunc quidem adduci poterant; ut frequentius, & alio tempore quam paschali, aut forte ad summum etiam natalitio (ita dicto) communicarent. Novi ego Ecclesias non paucas ante annos 50. & forte adhuc hodie supersunt, ubi non nisi bis quotannis Eucharistia distribuitur. Novi etiam homines, qui quamvis in Ecclesiâ ipsorum ter aut quater distribueretur, ordinariò tamen non nisi tempore paschali & natalitio accedebant: moribus scil. antiquis. Tantus tyrannus est consuetudo: cum quâ & pro quâ aeque, si non magis ac pro verbo depugnare videas Diotrephas, & homines imperitos, otiosos, qui nihil agendo malè agere discunt. Notati olim *Quartadecimani*, seu Tesseradecatitae qui coenae & paschatis celebrationem 14. Aprilis astringebant. Quorum πολυπραγμοσύνην magisterium, ἰδιογνωμοσύνην, & φιλονεικίαν descriptam vide à Daneo ab Augustin. de haeresib. cap. 29. & lib. 4. Isagogae de sacram. p. 617. In Papatu diei paschali hactenus affigunt, dum in *Concil. Trid. sess.* 13. *Can.* 9. decernunt singulos fideles teneri quotannis, saltem in paschate, ad communicandum. Et sic passim *Catechismi Bellarmini*, *Ledesma*, *Costeri*, &c. inter sex Ecclesiae praecepta enumerant, saltem semel quotannis in paschate communicandum. Nec defuerunt hodie, qui liticulas circa tempus Coenae captare gestiebant: forte quia nisi quod ipsi faciant, aut hactenus fecerunt, nihil rectum putant: aut quod contra Ecclesias, Synedria, Ministros, quos majori labore, aedificatione, profectu luminibus suis obfuturos metuunt, occasionem quaerant. Susurris primum, postea sparsis rumoribus, denique & editis libellis classicum canere coeperunt, sugillando Coenae administrationem alicubi antehac diebus nativitatis & paschatis peragi solitam, à Synedrio exemplo aliarum celebrium in Belgio Ecclesiarum per trimestris cujusque primas dominicas dispartitam. Praetexitur zelus pro dictis festis, quae hâc mutatione quasi aliquam capitis diminutionem passa videntur. O zelum zelotarum! si tantum omnes zelaremus pro puritate doctrinae, pro vi pietatis, pro morum simplicitate & integritate, disciplinae vigore, multo melius se res Ecclesiae haberent. Quid de illis ita dictis festis censendum, [pag. 803] & quo sale prudentiae observatio aut abolitio eorundem, sit condienda; abunde declaratam *in* 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Sabbatho & Festis*. Conferenda quae in *Rei Judicatae part*. 2. contra foenus trapeziticum ad objectum statutum ecclesiasticum de tempore Coenae ubertim respondimus. Totum ergo hoc de tempore coenae seligendo, mutando, cujusque Ecclesiae potestati, libertati, prudentiae committendum est: ne cum Quartadecimanis & Pontificiis aliquo modo symbolizare videamur.

CAP. V.

De Ritibus fractionis, acceptionis, genuflexionis, elevationis.

§. 1. Ritus in Coenae administratione, sunt 1. *essentiales*, qui ipsam Coenam proximè

ximè & immediatè constituunt; quales à parte Pastoris sunt symbolorum datio seu collatio ad sacramentalem manducationem: à parte Communicantium, eorundem comestio. Et hae actiones eadem separant, sanctificant, consecrant, & elementa seu cibum illum materialiter consideratum, ab usu communi transferunt ad usum mysticum seu sacrum, atque in esse relato seu in suo formali constituunt: ut actu sint, signa & sigilla. 2. Sunt *integrales*: quales à parte Pastoris, sumtio seu acceptio, fractio, distributio: à parte Communicantium, acceptio, quae fit manibus, & ad os ad manducandum promotio. 3. Sunt *Adjuncti*, seu auxiliares, tanquam media & requisita, sine quibus non: & sunt à parte Communicantium, accessus & decora applicatio sui ad mensam convivalem, ut una sacrum illud convivium tanquam à Domino & Ecclesiâ invitati celebrent, & de cibo & potu illo participent.

Hic quaeritur, de Ritibus primae classis, an ubi abest datio & manducatio symbolorum, ubi Fideles tantum Spectatores sunt, Coena Domini in & ab Ecclesiâ celebretur, panis sit communio corporis Christi, & poculum communio sanguinis Christi, & Fideles mensae Domini sint participes juxta 1 *Cor.* 10. *v.* 21. & 11. *v.* 24- -29. *Resp. Neg.* non magis, quam convivae Regis aut Principis sunt, & mensae ipsius participes, aut cum & coram ipso edunt & bibunt, Spectatores qui promiscuè in triclinium Regis aut Principis prandentis aut coenantis admittuntur. Sicuti ergo spiritualiter non manducatur, hoc est cordi unitur & applicatur Christus crucifixus ab illo qui tantum audit, actu non credit: sic sacramentaliter non manducatur Christus ab Ecclesiâ, quae Sacerdotem missificum solummodo videt, forte & vix videt manducantem, bibentem. Et de hoc tantum in παρόδῳ. Ex professo hanc causam agunt *Antagonistae Papatus*, qui Coenam in missam pessime transformatam, & hanc illi substitutam ostendunt. [pag. 804]

Ritus integralis, & primò controversus principaliter, est fractio panis: Deinde modus sumtionis seu acceptionis quae gemina est, Ministri distribuentis, & Communicantium.

De fractione panis.

De fractione panis, & placentulis nummulariis tum contra Pontificios, tum etiam contra quosdam Protestantes, qui hodie ab invariatâ confessione Augustanâ denominantur, satis superque actum à *Nostris in Locis communibus*, & *in Scriptis elencticis.* Nos breviter fractionem, tanquam partem integralem, sine quà administratio Coenae est mutila, probamus. 1. *Ex* historiâ institutionis, quae refert à Christo panem fractum esse, & Apostolis similem fractionem mandatam *Matth.* 26. *v.* 26. 27. Ubi illud τοῦτο ad totam actionem praecedentem referendum est: astipulantibus *Luthero in Catech. majore & tom.* 2. *Oper. fol.* 144. Et Chemnitio in Exam. Concil. Trid. part. 2. ubi communionem sub utrâque specie probaturus, argumentatur ex facto seu exemplo Christi non tantum, sed etiam ex universali & perpetuo mandato verbis hoc facite contento: *ut illud, quod in primâ illâ Coenâ factum est, porro usque ad consummationem in Ecclesiâ fiat.* Et paulo post; *mandatum igitur* hoc facite *utramque complectitur: tum quid ministri ecclesiae in administratione & dispensatione, tum quid fidelis populus in sumtione seu usurpatione facere debeant.* Audiatur ante omnes Lutherus in Lib. de privatâ Missâ abrogandâ: *Confer nunc istos Anti-*

 christos

christos cum Christo. Ille frangit & partitur in multos, & partitum distribuit. Isti contra per omnia nihil frangunt, & sibi solis sumunt: nisi quod simulant quandam fractionem. Et ubi manet verbum Christi?

2. *Ex* praxi & mandato, & traditione Apostolorum. Praxis patet ex *Actor.* 2. *v.* 42. cum *cap.* 20. *v.* 7. ubi tota actio eucharistica synecdochicè per fractionem panis denotatur. Quod quia apodicticum negat *Mentzerus in Exegesi August. consess. art.* 10.; adde doctrinam & mandatum eorum; quae patent ex 1 *Cor.* 10. *v.* 15. 16. & *cap.* 11. *v.* 24.

3. *Ex* hac ratione, quia fractio est pars actionis sacramentalis peculiariter significans & repraesentans crucifixionem, seu vulnerationem & fracturam Corporis Christi; non minus ac actio tusionis vini effusionem sanguinis Christi. Hoc liquet ex textibus jam citatis *Matth.* 26. *v.* 26. 1 *Cor.* 11. *v.* 24. Quin ipse Thomas Part. 3. qu. 83. art. 5. fatetur *fractionem hostiae significare primo quidem ipsam divisionem corporis Christi, quae facta est in passione.* Quod ad hominem Pontificiis opponi potest. Quamvis fractio illa Sacerdotis conficientis seu offerentis non sit sacramentalis seu communionis: quà Minister panem Communicantibus ex Christi instituto distribuere debet. Mysteria [pag. 805] alia, quae in ordine, & modo fractionis sacerdotalis frustra venantur, vide post omnes explicata à *Gavanto Tom.* 1. *Thesauri part.* 2. *tit.* 10. Durantes in Rationali Lib. 4. cap. 51. istis versiculis mysticas significationes complexus est. *Tres partes factae de Christi corpore signant. Prima suam carnem, sanctosque; Secunda sepultos: Tertia viventes? Haec est in sanguine facta; Martyrii calicem gustant in carne fideles.* Triformem hanc fractionem examinare, hujus loci non est. Videat, si quis hoc exspectet, *Pareum de Symbolis sacramentalibus* anno 1603. edit. *Lib.* 2. *cap.* 2.

4. *Ex* aliâ ratione; quod communio Fidelium in & cum Christo capite, & inter se per fractionem & distributionem unius panis representatur; non vero per placentulas orbiculares seu hostias à singulis Communicantibus acceptas. Talem autem repraesentationem symbolicam, esse juris divini constat ex 1 Cor. 10. v. 17. *quia unus panis, unum corpus multi sumus, siquidem omnes unius panis participes sumus.*

5. Accedat consensus & praxis antiquae Ecclesiae, indicata ab *Ignatio Epist. ad Philadelph. Clemente Alexandr. Lib.* 1. *Stromat. circa initium; Cypriano in Serm. de Coenâ; Chrysostomo Homil.* 24. *in* 1 *Cor.* 10. *Augustino in Epist.* 19. *ad Paulinum.* Ejusdem tria testimonia vide inserta *Juri canonico Dist.* 2. *de Consecr. cap. dum frangitur,* &c. *qui manducant.* Alios tum antiquos, tum intermedios, tum nothos (Pontificiis tamen genuinos) indicare supersedeo. Durantes Lib. 4. Rational. cap. 53. antiquitatem sic astruere conatur: *In primitiva Ecclesià omnes qui celebrationi missarum intererant singulis diebus communicare solebant: eo quod Apostoli omnes de calice biberunt, Domino dicente,* bibite ex hoc omnes. *Offerebant enim magnum panem, & omnibus sufficientem. Quod adhuc Graeci servare dicuntur.* Argumenta quae contra materiam & formam placentulae rotundae nummulariae, ad instar denarii, peculiariter adferri possunt, alibi ubi de materiâ seu de elementis Coenae agitur, consideranda sunt. Objectiones quae contra fractionem adferuntur à Pontificiis, ut & pro toto choragio missatico, ex locis ab autoritate Ecclesiae Romanae seu Papae, & à consuetudine petuntur: Habemus hic ingenuam confessionem Bellarmini, de Fractione hostiae missaticae Lib. 1. de missa c. 27. *Nostra fractio sine dubio*

non

non habet dominum autorem. Defensiones quae à Theologis in Germaniâ, ubi missa abolitâ usus hostiarum ex Papatu remansit, adferuntur ad haec duo revocantur, adiaphorum, & consuetudinem: quibus alii addunt, scandalum & perturbationem Populi, qui receptae consuetudini mordicus inhaeret. Sed his praetextibus alia sexcenta usque ad annum 1517. in Papatu usitata, & rectè per reformationem abolita, retineri aut revocari potuissent. Exceptiones contra argumenta Nostrorum, apud *Eckhardum*, *Brochmannum*, *Danhauuerum*, *Hunnium* occurrunt: quorum ille à *D. Arnoldo* Theologo [pag. 806] Franekerano, *in Scopis dissolutis*: isti à *Wendelino in Theologiâ Lib.* 1. *cap.* 33.; hic ab *Hospiniano Part.* 1. *Histor. sacrament. Lib.* 5. *cap.* 5. refutati sunt. Plenissimè omnium hanc controversiam tractavit *Pareus de Symbolis*, &c. & *Ritu fractionis Lib.* 2. *à Cap.* 3—16. Breviter & nervosè *Altingius in Syllabo Controvers. cum Luther. de ceremon. quaest.* 2.

Atque hactenus de veritate, eique adjunctâ antiquitate: videamus nunc quanti momenti sit. Unitatem, concordiam, fraternitatem ecclesiasticam, aut syncretismum Ecclesiarum, non obstante diverso usu in fractione panis, omnes Reformati hactenus defenderunt: idque hoc fundamento, quod omissa fractio non tollat essentiam Eucharistiae. Sic *Beza in Quaest. & Resp. part.* 2. *qu.* 104. *idem in Epistolis, Epist.* 2. *Zanchius in Epist. part.* 1. *Epist. ad Grunrade pag.* 224. Idem praesupponunt, aut sonant omnia consilia syncretistica ante et post σύῤῥαξιν Protestantium in Germania hactenus & ibi, & alibi suppeditata: quorum indiculum suo loco suggeremus. Summam summarum faciant concordatum Sendomirense in Poloniâ, quod *Harmoniae Confessionum* insertum est, & *Eirenicum Parei.* Sed quia, qui bene distinguit bene docet, & errorum mater est confusio, distincte nostram & nostrorum, mentem sequentibus aphorismis explicemus & unitatem eorum, non divisionem (uti velit *Eckhardus loc. cit.*) ostendamus.

I. Controversia de fractione non est de nihilo: sed pertinet ad integritatem administrationis Coenae Jure divino praescriptae, in luce ponendam ac vindicandam; & ad plenam cultus publici ab omnibus corruptelis emendationem ac reformationem. Ita judicârunt, & facto suo declarârunt Ecclesiae reformatae in Galliâ, Angliâ, Scotiâ, Belgio, Hungariâ, Poloniâ, Bohemiâ, Germaniâ.

II. Nec est merè scholastica, aut theoretica, aut curiosa, aut otiosa ἄεργος, sed usum suum habat, 1. *in* generalis fidei divinae assensu, & plenâ veritatum theologicarum cognitione. 2. *in* meditatione rerum divinarum, & mediorum salutis nostrae. 3. *in* symbolicâ intelligentiâ externi signi significantis, & rei significatae per illud symbolum. 4. *in* recordatione Christi crucifixi per illum fractionis ritum symbolicum memoriae nostrae subjectum. 5. *in* extensione fidei & fiduciae specialis atque applicantis ad Christum crucifixam per adminiculum sumtionis panis fracti, & per fractionem distributi.

III. Non est ergo haec pars veritatis symbolicae & sacramentalis praxios dimittenda, dissimulanda.

IV. Nec promotio ejus publicè privatimque (quando & ubi legitimè fieri potest) negligenda.

V. Multo minus emersio hujus veritatis & praxios, seu, defectus hujus [pag. 807] in Nostrâ aut aliâ aliquâ Ecclesiâ suppletio ac reformatio impedienda, oppugnanda, odiosè insectanda. Disce quid evenerit reformationi istius aliorumque ἡττημάτων

μάτων in Ecclesiis Anhaltinis anno 1596. & in Hassiâ Marpurgi anno 1600. *ex Scriptis Witebergensium contra Anhaltinam, & Giessensium contra Marpurgensem reformationem.* Historia istius Germanico & Belgico idiomate descripta exstat: illius attingitur ab *Hospiniano Part.* 2. *Histor. sacramentar. ad a.* 1597.

VI. Nec tantopere pro retinendo hoc defectu zelandum, ut praetexentes adiaphorismum, & imperitae plebis scandala, atque inde pericula perturbationem ac schismatum; ipsi plebem concitemus, contentiones, dissidia, animorum alienationes, tacitè aut apertè excitemus, foveamus; & ad jactata illa adiaphora, non tantum nos ipsos, sed & alios, aeque, immo longè strictius, quam ad non pauca alia in regimine & disciplinâ, in pietatis praxi, in morum reformatione magis necessaria, astringere satagamus. Quod cacoëthes Pharisaicum (*Matth.* 15. *v.* 2-7. & 23 *v.* 23. 24.) plerumque in humanarum traditionum, consuetudinum & ceremoniarum *πατροπαραδότων* zelatoribus dominari videmus. Legantur *Historiae* aphorisma praeced. citatae.

VII. Nec tolerantia in approbationem mutanda; aut ἥττημα in τὸ βέλτιον à Ministris cum tempore transformandum.

VIII. Ecclesiae, quae fractionem habent, eam deserere, & ad placentulas orbiculares reverti non debent; in gratiam scil. aliarum Ecclesiarum, & praetextu pacis cum iis colendae, quibus non visum est, aut quae non possunt commodè fractionem introducere.

IX. Sufficit si Ecclesiae, quae fractione utuntur, Ecclesias, quae eâ carent, non obstante hoc dejectu, agnoscant pro veris Christi Ecclesiis; fraternitatem & unitatem, ubi illa adhuc viget, colant & servent; syncretismum & unionem, ubi syrraxis aliqua intercessit, promoveant; Coenam earum, quod ad essentiam, pro Coenâ Domini habeant. Quod autem *Polanus in Syntagm. Lib.* 6. *cap.* 56. dicit fractionem esse *de essentiâ & forma Coenae dominicae.* Piscator in vol. 1. Dispp. Disp. de Sacramentis thes. 23. esse *ritum necessarium & essentialem.* Bucanus & Trelcatius junior in Loc. comm. esse *ceremoniam essentialem ac sacramentalem:* huic Nostrae determinationi, & communi sententiae Reformatorum non repugnat. Nihil enim aliud voluerunt, quam non esse ritum humanum, adiaphorum, liberum: sed divinum, sacramentalem, & necessarium necessitate praecepti, ad integritatem sacramenti & externam administrationis formam pertinens. Quomodo oculus, aut pes, aut manus, ad integritatem corporis, & consequenter ad essentialem partem hominis, & sic ad essentiam pertinet: licet non sit essentia, aut hominis [pag. 808] essentia in alterutro oculo consistat; quo scil. posito ponatur, & sublato tollatur essentia. Accuratè & distinctè hanc controversiam explicuerunt *Beza in Epistolis, Epist.* 2 & *Zanchius in Epistolis Part.* 1. *pag.* 229. & 250. Quos etiam citatos video ab *Himmelio* Theologo Jenensi *in Collegio irenico Disp.* 8. § 19..

Restant duo problemata ex quaestione de pondere & momento hujus controversiae emergentia.

1. *Probl.* An quis in Ecclesiâ educatus, aut in matriculam ejus inscriptus, ubi non sine panis fractione Coenam accepit, ad aliam transire possit, ubi plancentulis orbicularibus Coena administratur? *Resp. Neg.* siquidem in eâdem Ecclesiâ aut in casu migrationis in Ecclesiâ istius loci, aut in vicinâ, integritate hâc frui queat. Sin minus: praestat Coenam sumere cum tali defectu (quem tolerare possumus, non tollere) quam omnino eâ carere: hâc tamen lege ut communicaturi testentur, se non probare

probare omissionem & neglectum ritus necessarii in administratione Coenae, qui ex superstitione Papali remanserit, Ita *Altingius in Problemati Heidelbergensi Part.* 2. *Probl.* 17. Qui *idem Probl.* 18. probat Coenam aliquo in casu posse sumi in Ecclesiâ ut omnino *Zanchius in Epistolis Part.* 1. *ad Ottonem à Grunrade pag.* 233. consilium hoc firmat exemplis Martyris & Johannis à Lasco: quorum ille in Angliâ (ubi tunc dogma de manducatione orali adhuc obtinebat), apud Parochum protestatus de suâ fide, iste Witebergae cum Melanthone Coenam sub formâ hostiae rotundae accepit: *Ibidem* refert *Zanchius* Calvinum in eâdem fuisse sententiâ.

2. *Probl.* An Minister qui jam fractione usus est, ad aliam Ecclesiam, per legitimam vocationem transire possit, ubi Coenam sine fractione administrare deberet? *Resp. Zanchius* super casu simul consultus in *Epistolâ cit.* annuit, idque hâc ratione, quia ille Ecclesia praeservaretur & communi causae consuleretur. Non videtur tamen in thesi hoc ita determinari posse: sed expensis primum particularibus circumstantiis, comparativè ponderanda esse damna aut lucra probabiliter emersura.

De Sumtione seu Acceptione.

§. 2. Acceptio duplex est Ministri & Communicantis. *Illa* strictè à Recentioribus nonnullis dicitur *sumtio, assumptio*, in Scripturâ *acceptio*, ab *accipio* gr. λαμβάνω *Matth.* 26. *v.* 26. 27. 1 *Corinth.* 11. *v.* 23. *Ista* strictè *acceptio*, ab accipio λαμβάνω *Matth.* 26 *v.* 26. De acceptione quaeritur.

1. *Quaest. Quoties à Ministro sumenda sint panis & poculum? Resp.* toties, quoties inter mensae Assidentes ea distribuit. [pag. 809]

2. *Quaest. Quando sint sumenda? Resp.* cum actu panis frangendus, distribuendus, & Assidentibus dandus est. In hunc enim finem à Ministro in manus sumitur, ut frangi, dari, & distribui possit. Non videmus ergo, necessitatem aut usum sumtionis, & ostentationis, aut etiam elevationis, praeambulae, antequam quisquam Communicantium assidet aut adest, ut accipiat. Quid verum, ex *proximè seqq. Quaest.* plenius percipietur.

3. *Quaest. An omnis panis & omne vinum in mensâ positum praeparatoriè à Ministro consecranda, antequam Communicantes ad mensam accedant, & symbola actualiter distribuantur? Resp. Neg.* Quid enim tunc fieret pani & vino residuo? An dicenda essent sacra (signa scil. & sigilla) per & propter praesumtam illam consecrationem? Minimè: non magis quam residua massa cerae, unde portio sumta, cui sigillum Regis, aut Civitatis impressum est, propriè & formaliter dici potest sigillum, quod propter potestatem atque autoritatem relativam, in ratione signi & instrumenti, hominibus sacrum & inviolabile esse deberet. Hic perpetuò contra Pontificios tenendum, nullum sacrum, nullam consecrationem, nullum actum consecratorium fingendum esse extra praesentem usum.

4. *Quaest. Quando & ubi incipiat consecratio, hoc est, rei communis ad usum sacrum, separatio, deputatio, designatio? Resp.* Sunt qui sic explicant, ut formalem consecrationem constituant, in praeparatione symbolornm & in actuali eorundem distributione ac manducatione. Praeparationem in eo ponunt, quod symbola mensae imponuntur, & gratiae Deo aguntur. Sed velim expendi, sacramentalia signa seu symbola duobus membris constare, elemento seu substantiâ, & ritu seu actione. Sic

e. gr.

e. gr. Baptismi signum externum complectitur aquam, & aspersionem seu lotionem seu applicationem aquae ad corpus Baptizandi. Actiones praeparatoriae e. gr. denudatio corporis aut capitis Baptizandi facta per Nutricem, aut Commatrem, aquae ex puteo aut cisternà haustio, ejusdemque in pelvim infusio, ejusdem pelvis collocatio aut manutentio facta per Aedituum, non sunt actiones sacrae, aut consecratoriae, aut sacramentales propriè ac formaliter ita dictae: sed tantum requisita, seu praeparatoria, seu actiones, sine quibus non. Idem dicendum de panis scissione in frusta ad promtam fractionem & distributionem idonea de ejusdem panis scissi in pinacem seu patinam impositione, vini ex vase in amphoram eductione, ejusdem ex amphorâ in cantharos seu congios & inde in calices infusione.

5. *Quaest. An precatio seu gratiarum actio, cum verbis mandati & promissionis repetitis, & praemissâ instructione, de Coenâ ejusque recto usu absolvant consecrationem; & iis absolutis, panis Assidentibus aut ad Coenam accedentibus sit sacer, signum & sigillum sacrum? Resp. Neg.* Nisi enim panis à Ministro ad [pag. 810] esse sacri sigilli, juxta Christi mandatum & promissionem datus, à Communicante actu manducetur; utique non est sacramentum, aut signum sacrum, & consequenter nulla illic est manducatio & consecratio sacramentalis. Ut Pontificii statuunt per unam atque alteram voculam non fieri consecrationem: sed tantum per quinque voces usque ad ultimam syllabam *um*, tanquam orationem continuam & consecratoriam immo & creativam, pronuntiatas: sic nos, & quidem verè statuimus, non hâc aut illâ voce, aut actione Distribuentis, sed actionibus seu ritibus essentialiter sacramentalibus (supra propositis) panem consecrari, esse sacrum, esse divinum sigillum rei sigillatae, spiritualis scil. seu coelestis. Unde sequitur, nihil sacri sive sacramenti sive sacramentalis tribuendum pani aut vino post celebratam communionem in patinis, aut in canistris, aut in mensâ residuo: nec illum tanquam sacrum asservandum, in processione circumgestandum, &c. Sic tamen habendum & tractandum, ne quid indecori circa eum committatur, ne scandalum & occasio sarcasmi aut sycophantiae adversariis praebeatur. Huc referenda distinctio reverentiae in positivam & privativam apud *Amesium Lib.* 4. *Cas. cap.* 31. & *Pruknerum Centur.* 6 *qu.* 24.

6. *Quaest. An panis distributus manu Communicantium tangi & accipi possit, an vero ipsis à Ministro in os indi debeat? Resp. Pr. Neg. Poster. Aff.* Pontificii apud *Joh. Steph. Durantum Lib.* 2. *cap.* 55. *pag.* 843. Ob sacram hujus mysterii singula„rem venerationem, Ecclesia instituit,ne Laici nudâ manu Eucharistiam attingerent, „sed à Sacerdote in os sumentis immitteretur. *Ibidem* tamen de longè alio acceptionis modo in antiquis Ecclesiis usitato multa commemorat. In *Concil. Rhotomagensi* (apud *Burchardum Lib.* 3. *Decretor. cap.* 76.) sancitum: Sacerdos nulli Laico aut „foeminae Eucharistiam in manibus ponat, sed tantum in os ejus cum his verbis „ponat: corpus Domini & sanguis prosit tibi ad remissionem peccatorum & ad vitam „aeternam. Si quis haec transgressus fuerit, quia Deum omnipotentem contemnit, & „quantum in ipso est, inhonorat, ab altari removeatur. Sed quae ratio hujus feralis carminis adferri poterit? Apostoli in primâ Coenâ manibus suis acceperunt, ita mandante Christo *Matth.* 26. λάβετε, φάγετε. Sic enim cum *Beza Epistol.* 2. verbum illud λάβετε, exponendum dicimus. Quod etiam patet ex *v.* 27. ubi de poculo: *bibite ex eo omnes.* Jam vero antiquus discumbendi mos non permittebat, ut Christus poculum manu suâ singulorum ori admoveret. Non est etiam à communi more convivantium

Matth. 26.

Matth. 26. descripto recedendum. Atqui ille non fert, ut cibus convivis, tanquam lactentibus & parvulis, in os ingeratur. Et cur quaeso majorem indignitatem tribuunt manibus fidelium, quam ori, labio, linguae, quibus corpus Christi, seu mavis species corporis (loquor ex hypothesi pseudo-theologiae ipsorum) [pag. 811] immediatè attingunt. Audiant de linguâ *Jacob*. 3. *v*. 16. 8. de ore *Matth*. 12. *v*. 35. 36. Antiquorum praxim innuit Dionys. Alexandrinus apud Eusebium lib. 7. cap. 8. ubi sic describit Communicantem: *qui adstitisset mensae, qui manus ad sanctum alimentum capessendum porrexisset, qui illud recepisset*. &c. Et. *Lib*. 6. *cap*. 35. de Novato refertur quod in distributione Coenae Communicantes ad jusjurandum compelleret, *suis utriusque manibus manus accipientis prehendens*. *Cyprianus Serm. de Lapsis* „§ 13. à diaboli aris revertentes ad sanctum Domini sordidis & nidore *infectis ma-* „*nibus accedunt*. Mortiferos idolorum cibos adhuc poene ructantes, Domini corpus „invadunt; & plus modo in Dominum *manibus atque ore* delinquunt, quam cum Do- „minum negaverant: Chrysostomus Homil. 3. in Ephes. 1. *Quomodo stabis ad tribunal Christi, qui pollutis manibus & labris ad id audes accedere*. *Augustinus c.* „*Epistol. Petiliani Lib*. 2. *cap*. 23. ego illum commemoro, cui pacis osculum inter „sacramenta copulabatis, in cujus *manibus Eucharistiam ponebatis*. Nota est „Historia Ambrosii arcentis Imperatorum Theodosium à communione, & dicentis: „quomodo *manus extendes*, de quibus adhuc sanguis stillat injustus? quomodo „hujusmodi *manibus suscipies* corpus Christi? Vide *Histor. tripart. Lib*. 9. *cap*. 30. aut ex Recentioribus *Baronium ad ann*. 390. §. 1. 2. Nazianzenus Orat. 1. in Julianum (pag. 759. edit. lat. in fol.) refert Julianum *manus suas profanasse, ut eas ab incruento illo sacrificio*, &c. *elueret ac repurgaret*. Quod *Billius* Abbas Pruneus *in Scholiis num*. 25. sic exponit: Nequid factitatis *manibus ex eucha-* „*ristiae contactu* superesset (olim enim eam Laicis in manu porrigi solitam testatur „*Tertullianus*) eas omni studio inquinat ac profanat. Adde huic domestico, & *Joh. Steph. Duranto* supra *cit*. duos alios, *Tapperum* & *Gaspar Sanchez*: quarum ille *T*. 2. *artic*. 15 ex Historiâ de Satyro Fratre Ambrosii, & Cypriani Serm. de lapsis colligi putat, quod *illis temporibus sanguinem ex calice omnes bibebant, & quod corpus Domini iis in manibus dabatur*. Iste *in Commentar. ad Actor*. 2. *v*. 46. *num*. 108. allatis testimoniis. *Cyrilli Hierosolymit. in Catech. mystag*. 5., Maximi cit. à Baronio probat, *tam domi olim Fideles, quam in Ecclesiâ acceptam Eucharistiam non Sacerdotis manu, sed suâ in os intulisse; adeoque usitatum atque solenne fuisse, ut de accipienda à Sacerdote Eucharistiâ modus fuerit Fidelibus praescriptus*. Agmen claudat Beatus Rhenanus, Vir in antiquitate ecclesiasticâ versatissimus, in Notis ad Tertull. de Coronâ militis, ubi ait *liquere ex antiquorum lectione. Eucharistiam manibus Laicorum olim attactam fuisse*. Sero in πρxxμῇ antiquitatis circa tempora Gregorii M. ex imperitâ superstitione & populari errore, coeperunt manibus suis parcere, praesertim Foeminae: quibus etiam anno 614. in Concil. Antisiodorensi hoc injunctum Can. 36. *Non licet Mulieri nudâ manu Eucharistiam sumere*. Confer *Can*. 39. ubi jubentur quando [pag. 812] communicant, *dominicale* suum quaeque habere: hoc est mundum linteum, in quo acciperent Eucharistiam: Non multo post tempora Gregor. M. coeperunt quidam vasculis eam accipere. Contra quam popularem superstitionem decrevit Concil. Constantinopolit. in Trullo anno 686. can. 101. Quod autem Foeminae primum motu proprio, postea lege latâ in Concil. Antisiodorensi anno 614.

anno 614. magis quam Viri à contrectatione abstinuerunt, suspicor ortum esse ex eodem aut ex simili phantasmate, ex quo canones illi apud *Photium in Nomocanone tit.* 4. *cap.* 16. & *tit.* 3. *cap.* 18., quod non conveniat Mulieribus in diebus purgationis suae ad Baptismum & Coenam accedere.

7. *Quaest. Quanti momenti sit haec quaestio? Resp.* alicujus momenti esse, ex jam dictis constare arbitror: non exigui etiam momenti esse determinationem illam, quam Concil. Rhotomagensi (anno 1055.) tribuit *Burchardus loco cit.*, eucharistiâ in manus Laici non ponendâ: non tamen tanti momenti esse, ut ob defectum hunc in Ecclesiâ aliquâ protestanticâ, aut in Ecclesiâ Graecâ (ubi cochlearibus Eucharistia in Communicantium ora à Ministro immittitur, uti supra indicatum fuit) à communione abstinendum esset: nedum ut correspondentia & unio Ecclesiarum propterea abrumpenda: Probo hic judicium *Bezae in Epist.* 2. *ad Thomam Thielium.*

De Geniculatione.

§. 3. De ritu Geniculationis seu Geniflexionis in perceptione Coenae, nulla in Papatu disceptatio est: quia illis tanquam de fide determinata est adoratio Christi in Eucharistiâ sub speciebus panis & vini corporaliter praesentis. Eam quamvis Protestantes & Reformati omnes strenuè negent, sunt tamen, qui externum gestum & signum adorationis retinuerunt: quibus scil. consuetudini isti universaliter in Ecclesiis Occidentis receptae visum fuit inhaerere. Postea, uti fieri solet in humanis inventis, quaesitae fuerunt rationes ab utilitate, & majori reverentiâ ac devotione circa haec mysteria desumtae. Quod ad ipsam praxim, remansit ea post reformationem in multis Ecclesiis Germaniae; sed pro eâ tam operosè disputatum non fuit, ac in Angliâ. Illic enim illud dictum adiaphorum, illa minutia, illa recula, illud titivillitium, ille culex, ille acarus tandem per nimiam altercationem in camelum, elephantum, montem, in necessarium, aut quasi necessarium quid paulatim transformatus fuit, & neglectus ejus poenis & vexationibus non ceremonialibus sed substantialibus vindicatus. Vulgares velitationes & omnes velites non memorabo; sed solummodo virorum doctissimorum scripta adversa, qualia *Parkeri de Cruce:* quod exceptum fuit à *Mortono in tract. de* [pag. 813] *Tribus innocentibus Ceremoniis;* & hoc ab *Amesio in duobus Opusculis contra generalem & specialem Ceremoniarum Defensionem;* Amesius petitus à socero suo D. *Burges* paulo ante obitum anno scil. 1633. causam suam eruditè & solidè vindicavit. Haec omnia idiomate vernaculo prodierunt. Ex Scotiâ anno 1623. prodiit latinum scriptum sed Amstelodami excusum, tit. *Altaris Damasceni* sub nomine *Didoclavii*, hoc est *Davidis Calderwood.* Tandem emissum fuit anno 1637. elaboratum Theologi aut Theologorum Amonymorum scriptum vernaculum in Scotiâ, sed sine nomine loci aut typographi tit. *Disputatio adversus Anglo Papisticas ceremonias*, &c.

Ex illa Virorum eruditissimorum concertatione, qui extra partes stant, haut difficultur conceptus formare & judicium firmare possunt φιλομαθεῖς. Nos particularibus causis, motivis, circumstantiis, connexis, consequentibus omissis, quae alterutram partem praejudicio aliquo gravare possent, simpliciter Nostrarum, & aliarum Reformatarum praxin defendemus. Sit ergo *Quaestio? An gestus seu ritus genuflexionis in perceptione Coenae sit necessarius, aut utilis, aut maximè conveniens, & ad devotam*

Coenae

Coenae perceptionem ac majorem Ecclesiae aedificationem faciens? Resp. Nos Neg. juxta communem Ecclesiarum Belgicarum, & aliarum Reformatarum consensum & praxin: Sic enim Synodus Nationalis Belgica in Statutis suis anno 1578. artic. 69. *Quandoquidem adiaphorum censemus in usu Coenae stare aut sedere (genuflexionem excipimus ob superstitionem & periculum adorationis panis), utentur Ecclesiae eo modo qui cuique videbitur convenientissimus.* Sed determinationem malo Bezae verbis, quam meis exprimere, Epistol. 12. *geniculatio denique dum symbola accipiuntur, speciem quidem habet piae ac christianae venerationis, ac proinde olim potuit cum fructu usurpari: tamen quoniam ex hoc fonte orta est* ἀρτιλάτρεια *illa detestabilis, & adhuc in multorum animis haerens, merito sublata esse videtur.* Ratio *prima* contra geniculationem est ista, *quia* Ritus quo homines excellenter abusi sunt ad idololatriam, quem Jus divinum aut naturale non fecit necessarium, non est habendus pro re sacra, aut pro aliquo ad rem sacram pertinente sed à cultu divino removendus est.

Atqui ritus geniculationis est talis, quo homines abusi sunt, &c. & quem Jus divinum aut naturale non fecit necessarium. Ergo, &c.

Major est certissima, *tum* ex communibus rationibus de Peccatorum causis & occasionibus, *Judae v.* 23. deque specie mali fugiendâ 1 *Thessal.*5. *v.* 22. *tum* ex laudato in Scripturis 1 *Reg.* 18. exemplo Hiskiae, qui etiam excelsa tollebat, quin & illustre illud antiquitatis monumentum exserto Dei mandato factum, serpentem scil. aeneum, quo homines abutebantur ad idololatriam.

Minoris prius membrum probatur, quia Pontificii geniculatione usi [pag. 814] sunt & etiamnum utuntur ad horrendam artolatriam seu hostiae adorationem.

Posterius membrum prob. *quia*, nullum est mandatum Dei de geniculatione in Coenâ: nec ulla ratio aut necessitas naturalis nos ducit aut adigit ad geniculationem.

Haec principalis ratio contra excogitata quaelibet exceptionum commenta ex fundamentis Scripturae vindicanda est, & vindicata fuit ab *Amesio, autore Altaris Damasceni*, & *Libri c. ceremonias Ecclesiae Scoticae* obtrusas.

Accedat *secunda ratio* desumta à symbolizatione & collusione cum Pontificiâ panis eucharistici adoratione; & consequenter ab idololatriae indirectae implicatione. Quid autem sit idololatria indirecta & quomodo actus aut ritus à nobis adhibitus implicare possit idololatriam indirectam seu interpretativam, fusè ostendimus in 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Idololatriâ indirectâ*, potissimum ex prohibito usu idolothytorum 1 *Cor.* 8. & 10.

Sit *tertia ratio*; desumta à scandalo, quod Pontificiis datur; qui hoc facto Protestantium alias abominandam hostiae adorationem condemnantium, in cultu idololatrico confirmantur. Et haec ratio ex doctrinâ scripturaria de scandalo, imprimis ex 1 *Corinth.* 8. & 10. defendenda est.

Sit & *quarta ratio.* Quia geniculatio non est ritus conveniens aut usitatus convivantibus: sed orantibus & supplicantibus. De hominibus habes *Matth.* 18. *v* 26. De Deo *Luc.* 22. *v.* 41. *Ephes.* 3. *v.* 14. *Actor.* 20. *v.* 36. *Rom.* 14. *v.* 11. cum *Philipp.* 2. *v.* 10. Jam vero Coena est convivium 1 *Cor.* 11. *v.* 20. & Christus Discipulis ad mensam accumbentibus more convivantium illic recepto, coenam distribuit.

De momento hujus controversiae similiter fere ut supra de fractione panis, & de retentis altaribus, vestibus sacerdotalibus, accensis cereis, crucibus, imaginibus in cultu publico judicandum est. Ingenuè quidem cum *Beza loc. cit.* fatemur esse *sordes expurgandas*,

purgandas, crucis consignationem, crustum azymum & rotundum, geniculationem in Coenâ? non tamen esse *idololatriam per se* (sunt verba *Bezae*) aut absolutam, sed per & propter aliud, & hypothesi (ita loquar) seu hypotheticam; hoc est interpretativam & indirectam; uti modo dictum est. Qualem tamen Apostolus non veretur idololatriam appellare 1 *Cor*. 10. *v*. 7. 19. 20.

Conclusio 1. Non est ergo hic ritus, ex hypothesi abusus & artolatriae Papalis, adiaphorus.

Concl. 2. Itaque diutius usurpandus non est; nec ex Papatu retinendus: sed cum aliis quam plurimis in initio reformationis sublatis, tollendus. [pag. 815].

Concl. 3. Non est in Ecclesias, quae cum introducta prima reformatione, aut etiam postea secundis (ita loquar) curis eum sustulerunt, denuo introducendus; & Ecclesiarum pax turbanda.

Concl. 4. Et si qui hoc tentent, Ecclesiae & fideles Ministri respondere debent Deo magis obediendum esse quam hominibus *Actor*. 4. & 5. Objectiones & exceptiones variorum abunde diluit *Liber* supra *cit.* anno 1637. vernaculo sermone editus. Post quem non memini ab Erudito aliquo quid repositum, quod examen aliquod mereatur. Quia tamen placuit eruditiss. & veterano Theologo Oxoniensi *Roberto Sandersono* hanc causam cum defensoribus non sine insigni contemtu & fastidio difflare, in *Praelectionibus de Obligatione conscientiae anno* 1660. Londini editis: nihil absurdi me facturum arbitror, si dissertationem ejus ad examen revocem. Inter argumenta, quae contra geniculationem ab *Oxoniensis* dioecesios *Ministris* 40. circiter retro annis *Libello quodam* prolata dicit, unum illud ab exemplo Christi *Matth*. 26. desumtum, oppugnandam sibi sumit; quod in illo prae caeteris videantur quasi triumphare. Quasi alia *ibidem*, & à *Parkero*, *Amesio*, & *Autoribus Altaris Damasceni* anno 1623. & *Anglo-Papisticarum Ceremoniarum Ecclesiis Scoticis obtrusarum*, &c. anno 1637. non fuissent adducta; quae absque illo argumento ab exemplo Christi desumto satis superque otiosi immo & periculosi hujus ritus omissionem hominibus non contentiosis nec praejudicio occupatis, persuadere possent. Sed hoc transeat. Ille ergo in 10. Praelect. de Obligatione conscientiae, praelect. 3. *dilutum & putidum hoc sophisma* (uti appellat), vanamque argumentationem sic aggreditur.

I. Observate, *inquit*, primo μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος, foedo & vix Pueris condo„nando errore. Cum enim de gestu tota lis sit, disputant illi importunè admodum „de *actionibus*. Esto omnem Christi actionem imitandam esse; at gestum quis dixe„rit esse actionem? Quae duo adeo latè invicem disparata sunt, ut nec in aliquo „communi genere conveniant, sed ad distincta praedicamenta pertineant: *gestus* ad „situm esse, *actio* ad proprium & sui nominis praedicamentum. *Resp.* Nimis ineptè subtilis, & Pueris vix condonanda haec critica. Ritus seu ceremonia ex *Thomae* 1. 2. *Qu*. 99. *artic*. 2. à *Scholasticis* communiter describitur, quod sit actio seu opus exterius, quo homo cultum Dei profitetur: quamvis inter ceremonias Mosaicas & inter sacramentalia Papistarum quamplurima sint, quae per se directè in solo actionis praedicamento collocari nequeant. Materialiter considerata ad varia praedicamenta referuntur; sed formaliter omnia sacramenta, omnes typi & ceremoniae, omnia dicta sacramentalia, tanquam relationes concipi debent. Vide *supra Lib*. 2. *tract*. 1. *cap*. 3. & 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Benedictionibus & Sacramentalibus.*

Verba

Verba valent usu. Quis autem Scriptorum ritualium, [pag. 816] quis disquisitorum de illis ritibus praesertim in Germaniâ, & Angliâ vocem hanc in latâ significatione non usurpavit: ut idem, notet quod observatio, aut observantia, aut modus agendi. *Ceremoniae*, inquit Bucerus in Rom. 1. *sunt actiones & observationes quaedam sensibiles & significativae*, &c. Quod sic intelligendum ut ad actionem reducatur omissio seu abstinentia à suffocato, sanguine, animalibus immundis, &c. Omnes *Locorum communium Scriptores* ubi agunt *de Gestibus precationis*, *enumerant* situm corporis, flexa genua, manus expansas, aut ad Coelum elevatas. oculos dejectos aut in Coelum sublatos, &c. & adductis exemplis Christi ac Sanctorum ad eosdem gestus, positis ponendis, nos hortantur; nos insuper dehortantur à processionibus, horis canonicis, rosariis, aliisque precandi modis, nec non à manibus inter precandum aut benedicendum ad formam crucis decussatis, &c. Et qui his exemplis opponeret exceptionem: *Tota lis est de gestibus: importunè ergo disputatur de actionibus.* Ne procul abeamus, inepta haec subtilitas difflatur ab Episcopo *Martono in Lib.* vernaculo anno 1618. cum Christi & Sanctorum exemplis defendere conatur tres innocentes (quas ita vocat) ceremonias, genuflexionem, crucem, album super indumentum? An genuflexio, h. e. situs corporis secundum ipsum, an indumentum, aut indumento indutum esse, est actio, aut gestus. Cur ergo toto coelo *actiones* & *gestus* distinguit? Sed pergamus.

II. „Observate *secundo*, quatuor illa ultima & minorum gentium *praedicamenta*, „*ubi*, *quando situm*, & *habitum*, ejusdem fere esse rationis & momenti respectu il„larum *actionum*, quibus velut comites adjunguntur: quandoquidem nihil aliud „sunt, quam relationes quaedam inferioris notae, & *circumstantiae* actionibus ipsis „prorsus *extrinsecae*. Inde non sine amplificatione diducit hoc porisma, Non videri rationi consentaneum nos communicantes exemplo Christi & Apostolorum magis ad situm obligari, quam ad ubi, privatas scil. aedes aut ὑπερῷον; ad quando, primam scil. noctem, & post Coenam; ad habitum, tunicam scil. inconsultilem, quâ Christus distribuens Coenam indutus erat. *Resp.* 1. Hoc ita retorqueo. Non videri ratione consentaneum Ecclesiam Anglicanam magis ad praedicamentum situs, hoc est retinendam genuflexionem saeculis aliquot istic stante artolatriâ obtinentem, per Episcopos obligari debere: quam ad *habitum* Sacerdotum missaticum; aut ad *quando*, hoc est, ad horas matutinas, quibus missae celebrari solitae; aut ad ubi, hoc est, ad chorum, ad altaria, ad angulos, ad sacella Sanctorum Templis contigua aut continua ad capellas portatiles, in quibus missae celebrari solent. Addo, cum genuflexio seu situs non sit *actio*, *sed tantum relatio inferioris notae*, *actiones comes* (juxta Philosophiam Opponentis), cur magis eam ex Papatu retineri, & Ministros volentes nolentes justissimè [pag. 817] ad eam obligare (terminis his utitur eruditiss. *Davenantius in Determinationibus quaestionum*, &c.) voluerunt, quam ad *panis elevationem*, ejusdemque in processionibus *circumgestationem:* quae non sunt *relationes inferioris notae*, nec per se & directè in minorum Gentium praedicamentis non praedicamentis, sed in praedicamento actionis collocantur? Cur ad has aliasque actiones & ceremonias tot saeculis in Ecclesiâ Anglicanâ usitatas aeque aut magis non obligârunt, quam ad genuflexionem? Quamcunque rationem hic dixerint, genuflexioni non minus, sed multò magis aptari poterit. Audi modo Liturgiam Anglicanam sub Rege Eduardo VI. ab Alezio in Latinum traductam *pag.* 41. *a.*

„*Haec*

„*Haec dicantur sine elevatione aut ostensione Sacramenti.*

Et pag. 44. *b.* „Ut autem Coena Domini revocetur, quantum fieri potest, ad pri-„mam institutionem & morem primitivae Ecclesiae, constitutum est, ut in omnibus „cathedralibus Ecclesiis & Collegiis, aliqui cum Sacerdote communicent. Parochi autem significabunt familiis, quas ordo tangit, ut offerant pretium solitum persolvi „pro pane benedictio, & ut se parent ad communionem.

„Caveat autem sacerdos, ne per Septimanam celebret, sine communicantibus.

Et paulo post: „Et si autem in autenticis scriptoribus inveniatur, populum mul-„tis annis post Apostolos accepisse panem, & poculum id propriis manibus, & nullum „extet praeceptum Christi in contrariam sententiam: Tamen, quia etiam legitur, „eos saepe clam subtraxisse Sacramentum de Mensa Domini, & secum domum detu-„lisse, & abusus eo ad superstitionem & impietatem. Propter haec pericula cavenda, „& uniformem modum per totum Regnum observandum, commodissimum videtur, „ut populus accipiat Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, de manu Sacer-„dotis.

Ulterius ascendo ab actione ad qualitatem primi ordinis praedicamentum; cum quo tam debilis entitatis, seu mavis modus & entale *situs*, minime conparandus. Saeculis aliquot in Ecclesiâ Anglicanâ etiam post introductam reformationem sub Rege Eduardo obtinuerat forma & figura panis nummularii: uti supra ex *Zanchii Epistolis* notavimus. Cur ad hoc ἦθος ἀρχαῖον justissimè non obligârunt Ministros, & Communicantes, aeque ac ad genuflexionem? Non dicent opinor τύχῃ hoc factum, non βούλῃ, mero arbitrio, non ratione: utique evertunt axioma illud 1 *Cor.* 14. εὐσχημόνως καὶ εὐτάκτως, & regimen Ecclesiae faciunt irrationale, rectores minimè sapientes: cum sapiens nihil faciat frustra. Quaecunque rationes à devoto, à decoro, ab aedificatione, ab evitando scandalo, à significatione, &c. à nonnullis congeruntur; etiam hostiis, panis elevationi, & circumgestationi, quin [pag. 818] & genuflexioni ad mensam extra usum Coenae eodem aut simili colore aptari poterunt. *Resp.* 2. Sed observationis hujus absurdum in ritibus precum evidenter ostendamus. Idololatrae Baalitici gestus inter precandum adhibebant insolitos, non sine scissione puncturâ, sanguinis missione 1 *Reg.* 18. coll. cum *Deuter.* 14. *v.* 1. *Levitic.* 19. *v.* 28. Alii Gentiles idololatriae Deos suos venerando, orando, hymnizando, iis sacrificando, anniversarios luctus in honorem eorum excitando, tripudiabant, discurrebant; chorizabant, coronas gestabant, Foeminae passis capillis & capitibus detectis inconditos corporis motus & quassationes edebant. Vide de Maenadibus & Bacchi, Adonidis, Cereris sacris collecta à *Natali Comite Lib.* 5. *Mythol. c.* 13. 14. 16. Qualia ex parte imitati videntur Israëlitae *Exod.* 32. *v.* 18. 19. & *Ezech.* 8. *v.* 8. & aliqui ex novitiis Christianis 1 *Corinth.* 11. *v.* 5. Quin & hodierni Pontificii in suis flagellationibus spontaneis, nudipedalibus, aliisque pseudo-mortificationibus, in processionibus: de quibus *Nos in* 3 *Part. select. Dispp. tit. de Processionibus, & Pseudo-mortific.* Muhammedani quidam Monachi circumgyrationibus devotissimas suas devotiones exercent, donec in terram concidant. Quid si alicubi exacto Gentilismo, Muhammedismo, Papismo tales gestus & corporum situs, quos Idololatrae precibus & devotioni suae appropriârunt, retineantur, insuper novè conversis & collectis in particulares Ecclesias Fidelibus per Episcopos aut Principes imponantur, & quidem sub gravi poenâ; an non pro libertate & liberatione ab hâc cum Idololatris symbolizatione,

lizatione, ab hac specie & occasione mali, allegare liceret, ad tales corporis gestus & situs in precibus. nec mandato, nec exemplo Christi & Sanctorum nos obligari: sed tutò observandos atque imitandos, pro re natâ gestus & situs tanquam humiliationis nostrae, sive partes sive indices à Christo & Sanctis adhibitos. De quibus certi esse possumus, quod non sint illiciti, tanquam juri divino aut naturali repugnantes, nec per se cum superstitionibus precantium Idololatrarum symbolizent: sed contra, quod tuti sint, decori, convenientes. Quid si huic communi Christianismi consensui & praxi, opponantur inutiles illae subtilitates, de entalibus quatuor praedicamentorum, quorum unum *situs* scil. (genuflexionis scil., aut corporis inclinationis, aut extensionis manuum, &c.) in orationibus publicis aut privatis mandato Dei & exemplo Christi ac Sanctorum nec adhiberi nec suaderi posset, quin simul eorundem exemplo suaderi deberet conformitas in praedicamentis *quando*, *ubi*, *habitus:* ut scil. in inconsutili tunicâ, in poenulâ, in veste pilosâ, propter fluvium, sub junipero, in monte, in ὑπερῴῳ, in lecto, nocte, mane, in meridie, apertis fenestris, exemplo Christi, Eliae, Danielis, Davidis, Pauli, &c. orarent. Hoc absurdo consequente si quis premat imitationem situs inter orandum, velim videre quid praedicamentalium [pag. 819] subtilitatum εὑρέται responsuri sint, ut propria vineta non caedant.

III. Observate *tertio*, quam debeat omne *factum exemplare* ita esse certum, ut „non posset negari, &c. illud ἀνακεῖσθαι, quod est in euangeliis, an non innuit saltem „gestum triclinarem, &c. Imò omnino nego ex solo usu istius vocabuli posse pro„bari certam aliquam *speciem situs*, &c. significant ergo illae dictiones *ex communi* „*usu loquendi*, actum illum quo nos destinatò applicamus alicui loco idoneo, cibi „capiendi causâ, quorumque demum *situ* vel *positurâ* corporis id fiat, *statu*, *sessione*, „*ingeniculatione*, *discubitu* propriè dicto, vel quolibet alio. *Resp.* Non fuisse ingeniculationem à Christo & Apostolis tunc adhibitam, sed gestum mensarium, ex circumstantiis textus non tantum *admodum probabiliter* (quod ipse concedit) sed certò colligi potest. Cum autem apud Romanos, Judaeos, alias quascunque gentes saltem flexis genibus cibus capi, convivia celebrari non solent (nisi forte aliqua inevitabilis necessitas cogat); & genuflexio in Coenâ sit solitus atque appropriatus artolatriae etiam hodiè dominantis gestus, tricliniari cuicunque gestui substitui non potest, sine indirectâ & interpretativâ superstitione. Huc applicanda invicta argumenta, quae à nobis ex Scripturis, accedente Patrum consensu allata sunt *in Part. select. Dispp. tit. de Idololatriâ indirectâ.* Tantum hic meditanda offero. 1 *Corinth.* 8. & 10. de idolothytis, & de excelsis 2 *Reg.* 18. 2 *Paralip.* 15. Et de non usurpando nomine *baali*, sed commutando cum nomine *Ischi:* quae utraque tamen eandem habent significationem: quod tyronibus in lingua Hebraea haut ignotum est. Et Deus exsertè appellatur *boal Jesa.* 54. *v.* 5. Vide *Hos.* 2. *v.* 15. 16. & ibi quosvis *Commentatores.*

Quod ad crisim circa vocem ἀνακεῖσθαι *Matth.* 26. *v.* 20. remitto Lectorem ad *Grotii Notas in Matth.* 26. *v.* 20. & *Jul. Cesaris Bulengeri Lib.* I. *de Conviviis cap.* 30—34. unde discet apud Assyrios, Graecos, Romanos, non tantum, sed & apud Judaeos obtinuisse morem in conviviis discumbendi seu accumbendi. Conferantur etiam, quae de accubitu apud Judaeos in convivio paschali, ex Thalmudicis adducit *Joh. Lightfootus, in Horis Hebraicis ad Matth.* 26. *v.* 20.

IV. „Observate *quarto*, novos hosce Doctores nostros legi illi, quam ita severè impo-

„imponunt fratrum suorum conscientiis, ipsosmet interim non parere. Si enim Chri-„stus in sacrâ Coenâ instituendâ gestu usus sit tricliniari, &c. cur hoc Christi exem-„plum non imitantur? cur sibi lectulos non parant, &c. ut eodem quo Christus & „Apostoli gestu sacrae mensae participes fiant? A quo gestu tam discedere certum „est eos qui *stant* aut *sedent*, quam qui *in genua procidunt*. *Resp*. absurdè dicitur „edentium aut convivantium [pag. 820] statum aut sessionem tam recedere ab accubitu, quam geniculationem. Situs seu gestus stantium & sedentium sive humi (ut *Matthei* 14. & 15.) sive in scamnis aut sellis est gestus edentium, & genere seu analogiâ convenit cum accubitu (non diffitente hoc opponente): sed geniculatio non est; nec puto *in Stuckii*, *Ciacconii*, *Bulengeri Antiquitatibus convivalibus*, *aut Scriptoribus de Moribus Gentilium* (quales *Joh. Teutonicus*, *Schardus*, &c.) reperiri triclinia geniculantium. Hunc vel illum situm severè conscientiis non imponunt Ecclesiae reformatae, inter quas nostra Belgica *in Synodo* anno 1578. *supra cit*. sed à geniculatione abstinendum suadent, quod gestus sit precantium, non Coenam sive profanam sive sacram celebrantium; quodque horrendae artolatriae in Papatu appropriatus sit; nec Christus, Apostoli, apostolica & antiqua. Ecclesia eo usi fuerint.

V. Cum opponenti non visum fuisset respondere ad ea quae sibi objecerat, fidiculis quaestionum adversarios sarcasmis, maledictis, ἐξουθενισμοῖς oneratos ad incitas redigere satagit.

„*Quaerit* ergo 1. Cum tam certum sit Christum si gestu tricliniari usus sit nec „*stantem* comedisse nec *sedentem*, quam certum est eum, si eo gestu usus est non „comedisse *genibus subnixum*: cur non vi illius exempli tam obligemur à *stando* vel „*sedendo* abstinere in ipso communicandi actu & articulo, quam ab *ingeniculando*? „Ex istâ enim suppositione sequitur, è tribus illis corporis *posituris*, nullam esse, „quae non exemplo Christi aeque destituatur, *ac reliquae duae*, Aequum proinde esse, „quod de quatuor ultimis praedicamentis paulo ante dictum est, ut pari fruantur „singulae. *Resp*. Memini referri alicubi à *Melanthone*, Doctorem Lembum Tubingae tempore Papatus solitum esse mathematicè Transsubstantiationem in tabulâ demonstrare. Non procul abiisset, si geniculationi artolatricae quatuor praedicamentorum aequalitatem obtendisset. Sed ad rem. *Primo* praesupponitur aut sumitur, quod probandum erat, geniculationem aeque esse gestum tricliniarem ac accubitum, aut sessionem, aut stationem; & consequenter aeque illam, ac unam ex istis εὐσχημόνως καὶ εὐτάκτως tum in communi tum in Sacris sive V. T. sive N. T. Eucharistiae conviviis adhibendam, aut adhiberi solitam. Quod nos nec ex communi usu, consuetudine, moribus Gentium, nec ex *Scriptoribus convivalibus*. *modo cit*. nec ex *Scriptoribus de Civilitate morum Erasmo*, *Guazzo*, *Casa*, *Althusio*, nec ex *Historiâ sacrorum V. & N. T. conviviorum*, hactenus deprehendere potuimus. Non puto Opponentem aut quemquam patrem familias susque deque habiturum, si domestici ipsius jentaculum aut prandium sumant supini, proni, tripudiantes, caput scalpentes: hoc praetextu, quod secundum quatuor praedicamenta singuli illi gestus & situs pari jure frui debeant; *pariterque universi vel ut rei damnentur*, *vel ut inculpati absolvantur;* [pag. 821] ut verbis ipsius *num* 21. *p*. 96. hic utar. Fateor quidem non esse situs & gestus illos intrinsecè malos, ita ut nullo in casu possent honestari. Posset enim talis casus incidere, ut quis ex vulnere aut morbo aeger non nisi supinus cibum cogeretur capere, aut ut ab aliis per infundibulum aliquantulum

jusculi

jusculi aut cibi liquidi eidem deberet infundi. Posset etiam fieri, & aliquando factum est, ut trajectus per utrumque crus, in genua cogeretur procumbere, & hoc situ potum aut aliud quid oblatum accipere. Sed quis inde concludet, genibus subnixum esse aut sipinum jacere, aut etiam pronum instar vermium serpentum, catellorum, &c. esse gestum cibo capiendo aeque convenientem, ac alium quemcunque mensarium. Certè, cum prona spectent animalia caetera terram, & os homini sublime datum sit natura nos docet (ut illud *Pauli* 1. *Corinth.* 11. *v.* 14. huc applicem) pronum aut supinum jacere inter convivandum, hominibus sanis ac sobriis haut convenire. Extremus necessitatis casus exceptus confirmat regulam, Novimus utroque crure aut etiam alterutro pertuso Heröes militares geniculantes ad tempus adhuc strenue vibrando acinacem, pugnasse & hostibus urgentibus restitisse: sed inde non inferemus, gestu geniculantis, adde & supinati in hostem euntibus, in acie stantibus, vallum oppugnantibus, non magis aut minus in ipso pugnandi actu & articulo utendum, quam progressus, saltus, cursus, stationis: quod scil. secundum quatuor ultima praedicamenta singuli gestus & situs pari jure frui debeant. *Secundo* Praesupponit & sumit, non probat, aeque convenientem esse usum genuflexionis in Coenâ, ac gestus mensarii hodie in reformatis Ecclesiis recepti: quia scil. aeque recedunt à gestu accubitus & exemplo Christi, (*Matth.* 26. *v.* 20.) ac genuflexionis. Nos contra dicimus, gestum sessionis esse mensarium & convivalem, convivio communi & sacro convenientem; atque adeo genere & analogiâ cum speciali gestu mensario, *accubitu* scil. à Christo secundum morem convivalem istic & tunc receptum, convenire; genuflexionem minime. Quaeratur ex illis, qui honesta & decora convivia, imprimis nuptialia, celebrant, qui quotidie domi suae cibum capiunt, an corpora tam commode ad cibum capiendum, ad requiescendum à labore, ad refectionem applicentur geniculando, quam sedendo. *Tertio* praesupponit & sumit, genuflexionem aeque indifferentem esse esse ac sessionem. Nos contra dicimus, cum genuflexio in Papatu appropriata fuerit, & adhuc sit artolatriae, à quâ arbitror Opponentem quam longissimè abesse: sequitur ab hoc gestu, qui est adorationis, tanquam specie & occasione mali, quo otiosè & periculosè symbolizare videmur cum Artolatris, abstinendum esse: non minus ac ab Israëlitis tollenda erant excelsa: quamvis alioquin materialiter, in se, & absolutè spectata terra aggesta aeque indifferens esset, ac plana. Non repetimus *Diatribas de Idololatriâ indirectâ, de Superstitione*, [pag. 822] *de scandalo*, alibi à Nobis exhibitas. Si Opponens contra Pontificios pro pane azymo, pro hostiis orbicularibus, pro ritu elevationis, pro artolatriâ, una cum gestu genuflexionis appropriato contendentes, Ecclesiae suae hâc in parte reformationem defendendam sibi sumeret, videret quam non adamantina sint haec vincula quaestionum, quibus desiderantes reformationem genuflexionis, constrictissimos putat.

„Quaerit 2. Unde fiat, ut alicujus gentis (puta Anglicanae) *tacita consuetudo* sufficiat ad hoc, ut *gestui tricliniari* succedat *sessio* vel *statio* ad mensam communem; „lex autem *positiva* ejusdem gentis non sufficiat ad hoc, ut eidem *gestui* succedat „*ingeniculatio ad mensam sacram? Resp.* Quaeritur de disparatis, aut toto genere diversis aut dissimilibus: de gestu seu situs modo in communi mensâ, & de eodem in mensâ Domini. Ibi potest per consuetudinem, aut pro hominum arbitro mutatio fieri, & situs ac gestus quicunque (modo non repugnet rationi ac decoro naturali) adhiberi; idque absque ullo periculo aut specie symbolizationis cum superstitione & idolo-

idololatriâ: hic non potest. Haut aliter ac jentaculum, aut merendam, domi forisve vel solum panem absque ullo potu, capere quis potest: non tamen panem sacrum in Eucharistiâ, absque potu seu poculo. Medicè & diaeteticè abstinere ab omni cibo, aut à carnibus, aut ab omni opsonio (quod ξηροφαγία dicitur) est adiaphorum & licitum: religiosè, seu in negotio religionis, tali tempore, tali modo abstinere cum Papatu aut cum Orientali Christianismo non est licitum; quamvis positivâ lege & consuetudine non Gentis unius, sed omnium Gentium Christianarum saeculis aliquot usque ad Eduardum VI. in Angliâ hoc observatum fuerit. Similiter in Regum & principum cultu & adoratione civili, pro consuetudine locorum potest adhiberi & succedere quicunque gestus (modo non spiret idololatriam politicam, nec Juri divino aut naturali repugnet): sed in religioso Dei cultu ad observatum lumen Lunae manum osculari (*Job.* 31. *v.* 26. 27.), detectis Mulierum capitibus (1 *Corinth.* 11. *v.* 8.) aut ad ortum Solis, ad chorum & supremum altare in choro in Ecclesiâ orare non aeque adiaphorum est & licitum. Quod ad rationem seu mavis amplificationem, quam subjicit: „Non poterit „publicâ autoritate *sancita lex*, populi etiam expresso consensu stabilita, usque diu- „turno & moribus comprobata id efficere, ut saltem *licitum* deinceps habeatur, quod „nulla legitimâ ratione constat, *fuisse* unquam *illicitum? Resp.* Eandem rationem „pariter militare pro elevatione panis, pro hostiis nummulariis, pro pane azymo, pro communione sub unâ specie; quin & pro adoratione panis, pro missâ, pro altaribus &c. Quod si excipiat contra Pontificios, rationes esse cur ista non obstante lege, consuetudine, antiquitate, universali consensu mutata sint; reponimus, ubi [pag. 823] rationes illae explicatae fuerint, easdem analogicè genuflexioni aptandas.

„*Quaerit* 3. „Annon existiment, continuo peccare eum qui ad *mensam communem flexis genibus* cibum caperet: Si peccare dicant, &c. cedo ejus *legis praeceptum* aliquod, contra quod sic faciendo peccetur: si fateantur *sine peccato* id fieri „posse; an non animadvertunt eâ confessione sua se vineta caedere, & argumenta- „tionis suae vim omnem evertere? *Resp.* Quaero ego vicissim, si incurvato capite ad pedes, si pronus situ canis ossa rodentis, aut situ serpentis pulverem lambentis, aut si supinus, aut quacunque aliâ molestâ ac laboriosâ corporis positurâ prandium coenamve caperet; aut cibum immediatè ore suo absque attactu manuum ex orbe mensario in mensâ sumeret (uti ego ab aliquo, sed manibus destituto, perpetuo hoc factum novi, & ipse aliquando vidi); aut in lecto decumbens, ab aliis per infundibulum, & per cochlear ingeri pateretur; aut hiante rictu instar canis abjectas offas captaret, atque una potum instar canis ex pelvi lamberet? Intorqueat nunc quis Opponentis dilemma: Sic edens & bibens ordinariò, absque ullâ scil. necessitate, continuò peccat, aut non peccat? Si illud, cedo legem, contra quam peccat. Sin istud, &c. Rursum quaero, An lege ecclesiasticâ & consuetudine, ad aliquod genus situum aut gestuum modo memoratorum in se & per se indifferentium, Fideles in usu Coenae aeque astringi non possint, ac ad προσκύνησιν, geniculationem, & incurvationem talem; qualem canes domino blandientes, non vero homines sani & sobrii absque necessitate, in cibo capiendo adhibere solent. Si negetur, aut affirmetur, peto rationes; quibus auditis, ilico constabit, propria vineta ab Opponente caedi, aut principium peti, & ex propriâ affirmatione thesim controversiam defendi. Nihil restat, quam ut dicant, gestum geniculationis magis convenire actui religioso, quod sit devotè adorantium & supplicantium. Regero, immo vel hoc solo eundem nobis

nobis omittendum esse: ut tam corpore quam animo, tam specie quam re, ab horrendâ artolatriâ & artolatris genuflectentibus recedamus.

Quaerit. 4. „Si gestus *accubitus* jam olim exolevisset, eique successissit statio „vel sessio ante primam illam Coenam, &c. quaero, num si illi stantes comedissent, „nobis etiam ita *stare* necessarium esset, ut sedendo peccaremus, & econtra. Si „dicant nos *liberos esse ad utrumlibet;* omnino jacet argumentum ab *exemplo* „*Christi* ductum: quia supponitur illum *alterutrum* tantum fecisse, non *utrumque.* Si dicant nos praecisè teneri ad illam *speciem,* quâ supponitur *Christum* fuisse „usum; cur ergo ipsi tam severi dictatores libertati cujusque Ecclesiae permittunt „*standi* vel *sedendi* optionem? *Resp.* Quaero ego vicissim, an pane azymo si utendum, ut Pontificii volunt? [pag. 824] Ubi illis responsum fuerit, uti Nostri jam satis responderunt: sponte suâ evanescet haec quaestio. Modo in genere sit panis usualis, satisfactum est. Si Christus extra tempus festi azymorum pane fermentato Coenam celebrasset, non tenerentur omnes Ecclesiae, semper & ubique praecisè hanc speciem retinere, ubi panis usualis esset azymus. Sed ad rem: dicimus, ad specialem aliquem ex gestibus stationis, sessionis, accubitus, aut si quis alius esset commodus & mensarius, nos non astringi: modo adhibeamus mensarium, secundum naturam & consuetudinem cibo capiendo commodum, & convivio convenientem. Et si mos ac modus mensarius in conviviis tunc illic receptus fuisset sessio aut statio, & alterutro Christus fuisset usus; gentes nihilominus, ubi accubitus communiter obtinuisset, eodem gestu in Coenâ uti potuissent. Non tamen aeque geniculationis: quod nec commodus sit; nec hic aut alibi, olim aut hodie in cibo capiendo, in conviviis, in δείπνοις usitatus; consequenter convivio huic sacro absque necessitate non applicandus; adde quod à periculo, ab occasione, à specie mali, à symbolizatione aliquâ cum artolatris non sit immunis.

Quaerit 5. „Si obliget nos exemplum Christi ad sui imitationem; cur determine„tur haec obligatio praecisè in *gestu mensario,* quae est species *subalterna* ; & non „vel citerius stet in *genere* aliquo *superiori,* vel ulterius protendatur ad *speciem* „aliquam *inferiorem* ? Hoc est quaerere, quum sint tria haec, *gestus* ut genus supe„rius, *gestus mensarius* ut species ei subalterna, *gestus tricliniaris* ut species infi„ma; Christus autem & *gestu* usus fuerit, & *gestu mensario,* & *gestu tricliniari:* cur „*gestus mensarius,* quae est intermedia species, censeri debeat ad rectam *Christi* „imitationem & necessaria & sufficiens; & non vel *gestus aliquis* in genere sufficiens, „vel *gestus tricliniaris,* in specie necessarius? *Resp.* Quaero ego vicissim, cum sufficiens non censeatur gestus quilibet in genere, quamvis non sit edentium aut convivantium, e. gr. saltantium, humi repentium, resupinatorum, caput inter genua condentium, pedes & brachia decussantium, &c. ? & cur magistri civilitatis determinent ad speciem subalternam gestum scil. mensarium? Si dicatur non esse gestus illos cibo capiendo aut convivio celebrando convenientes & accommodatos, consequenter indecoros: applicetur hoc ad quaestionem praesentem; & nihil restabit. Sed potius quaerendum fuisset cur determinetur ab ecclesiis reformatis contra gestum genuflexionis; quam cur pro gestu mensario. De illo maximè solliciti sunt Reformati, tanquam de idolothyto, & excelso artolatrico. Quod ad telas aranearum, quae de genere, de subalterno, de specie specialissimâ necti videntur: applicet eas ad cibum tanquam genus superius, ad panem tanquam speciem subalternam, ad panem

 azymum

azymum tanquam specialissimam. Quaerat Pontificius, cur Reformatorum determinatio precisè [pag. 825] in pane usuali, & superius non stet in pane, tanquam genere superiori; vel ulterius non protendatur ad panem azymum? Ubi illi responsum fuerit, simul Quaesitori responsum putabo. Quaerat quis, de gestu & situ corporis in precibus tanquam genere superiori, & gestu humiliationis tanquam specie subalternâ, & genuflexione tanquam specie specialissimâ, cur in primo non subsistat determinatio Theologorum de praxi precationis dogmatizantium, tanquam in genere superiori; aut ad tertium non protendatur. tanquam ad speciem specialissimam; & cur ad mediam seu subalternam speciem solummodo obliget: specialissimarum usum libertati, & prudenti devotioni Fidelium relinquendo, ut positis ponendis, humi strati, vel stantes, vel geniculantes, vel capite inclinato, vel erecto adorent.

Quaeritur 6. „Fueritne *gestus tricliniaris* à Christo & Apostolis in primâ Coena „adhibitus *imitabilis*, vel non? Imitabilem fuisse sat scio non negabunt, &c. Quod „igitur illi ultro largiuntur, libens accipio, & *propositionem*, scil. *Omne Christi* „*exemplum imitabile* obligare Christianos ad sui imitationem; & *assumtionem* pa„riter, scil. gestum illum in specie, &c. quo Christus in primâ illa Coenâ usus est, „*esse imitabilem*. Ex his praemissis sic colligo, Ergo vi exempli obligebantur *pro*„*ximi* post Christum *saeculi Christiani*, ad eundem *gestum in specie*, quo usus est „Christus; ergo similiter obligabantur & *secundi saeculi*, itemque *tertii*, & sic dein„ceps usque ad haec tempora, &c. aut ostendendum est, quo tempore, quâ ratione, „quo autore, quo jure & autoritate sublata sit illa *obligatio Resp.* Huic quaestioni finali subjicit num. 22. triumphalem conclusionem, non sine choragio insultationum, & dicteriorum, quae cum sarcasmis num. 15. 16. conjuncta, talia sunt, ut nobis in praesenti ea praeterire satius videatur, quam agitando eorundem foetorem spargere. Accedimus ad quaestionem, quam simili retundimus. Quaero ergo, An Christi exemplum sit imitabile in solvendo telonio *Matth.* 17. *v.* 37. in precando *Matth.* 26. *v.* 44. *Luc.* 21. *v.* ult. in recipiendo baptismo *Matth.* 3. *v.* 16. in praedicando euangelium *Matth.* 5. *v.* 1. *Luc.* 5. *v.* 3. in recipiendo osculo, etiam pedum *Luc.* 7. *v.* 45. cum 1 *Thess.* 5. *v.* 26. *Rom.* 16. *v.* 16. in profectione *Matth.* 21. *v.* 7. in distribuendo pane azymo in Eucharistiâ, in lavandis pedibus *Joh.* 13. Esse imitabile non poterit negari; praesertim de lotione pedum, quod exsertè Christus imitandum praescribit Joh. 13. v. 14. 15. *vos quoque debetis alii aliorum pedes lavare: exemplum enim praebui vobis*, &c. Ergo per consequentiam Opponentis concludent antiqui quidam & hodierni Neo-Anabaptistici in Angliâ ποδονίπται, ad ritum lotionis pedum obligabantur proximi saeculi, & secundi & deinceps & etiamnum hodie obligantur omnes Christiani, praesertim Pastores; & quidem in frigidissimis climatibus; ubi alioquin pedes calefactione per ignem, [pag. 826] magis, quam refectione per aquam frigidam ordinariò indigent. Confer quae supra *Tract.* 1. *Cap.* 7. *pag.* 446. de pedum Lotione & *cap.* 8. *pag.* 446. de Osculo, commentati sumus: unde responsio ad Opponentis quaestionem & consequentiam satis colligi poterit. Verbo tamen hic repetimus distinctionem, imitabilia exempla Christi aut Sanctorum à Christo & Spiritu S. probata, nos obligant ad imitationem, quod ad genus seu analogiam, non semper quod ad rei speciem, aut specialem agendi modum. Sic e.gr. baptismum recipientes, exemplo Christi non obligantur ad immersionem in flumine

nec

nec telonium solventes ad stateram; nec Deum in necessitate orantes, ad eandem precationem ter repetitam, *Matth.* 26. aut ad noctem & montem; nec praedicantes euangelium, ad sessionem in monte, navigio, templo; nec domum aut templum intrantes, ad osculum; nec Pastores aut Episcopi in Belgio, Galliâ, Angliâ, &c. in profectione, ad diem dominicum in & cum Ecclesiâ celebrandum, jumento utentes, ad asinum; nec Coenam distribuentes ad panem azymum (de quo vide *supra Sect.* 4. *cap.* 1. *pag.* 733.); nec Pastores verbis & operibus humilitatem, caritatem, officiositatem inculcantes, ad lotionem pedum. Similiter statuendum de laudato per Christum exemplo viduae pauperculae *Luc.* 21. *v.* 3. 4.: quia eo ipso non obligantur tenuiores ad duo minuta aereola, quod ad speciem aut valorem. Spontaneae oblationis exemplum *Actor.* 2. & 4. eorum qui agros & domos vendebant, & Pauli euangelium Corinthiis ἀδάπανον praedicantis 1 *Corinth.* 9. imitabile est, & absolutè ac semper ad imitandum nos obligat, sed κατὰ γένος aut ἀναλογίαν; non autem in specie; nisi hypotheticè, posito simili casu, positâ re in similibus circumstantiis. Imitatores Pauli debemus esse, sicut ille Christi 1 *Corinth.* 11. *v.* 1. Jam vero *exemplum* dilectionis imitandum reliquit nobis Christus 1 *Petr.* 2. *v.* 21. 1 *Joh.* 3. *v.* 16. cum animam poneret pro hominibus, & quidem inimicis: ergone etiam in specie, ut solvendo debita eorum liberemus eos à poenis peccatorum; quod volunt Pontificii in assertis de satisfactionibus, indulgentiis, jejuniis, flagellationibus, aliisque mortificationibus. Genus superius hic est, dilectio & beneficentia erga proximum: species subalterna, etiam per passiones, & jacturam famae, bonorum, sanitatis, vitae; species specialissima est, beneficentia poenalis ad liberationem ejus à debitis peccatorum. Si excipias, hoc tertium non esse imitabile & imitandum: regerent Pontificii, hanc esse petitionem ejus quod inter nos & ipsos in quaestione est; & ex positâ regulâ & consequentiâ Opponentis, ubi genus, & species subalterna conceditur, etiam speciem specialissimam concedendam esse, hoc sequi. Et siquidem absurdum hoc dicatur, absurdam ergo esse illam regulam & majorem propositionem Opponentis, unde talis absurda conclusio sequitur. Ut finem faciam, addo verbi Ministris imitandum [pag. 827] esse exemplum humilitatis, simplicitatis, & modestiae Christi in vestitu, & omnem vanitatem, pompam, luxum in vestibus, nominatim aulicorum *Matth.* 11. *v.* 8. illis fugiendum esse. Ergone ad tunicam ejus & quidem inconsutilem hoc protendendum erit? ergo nulli Ministro quâcunque in gente, nec togâ, nec pallio utendum? Vide nunc quo inconsutiles & vanae Opponentis consequentiae nos deducturae essent. Quae tamen in ventum sparsae, rationes contra genuflexionem à *Reformatoribus puritanis* (uti eos appellat) & à nobis pro canone Ecclesiarum Belgicarum in Synodo Dordracenâ anno 1578. supra exhibito adductas non attingunt; nec ullam vel umbram rationis pro eâdem genuflexione conficiunt: Quod tamen agendum erat; ut constaret hunc gestum, quamvis non mensariam, non sine ratione prae sessione aut alio gestu in sacri convivii celebratione Ministris & Ecclesiis volentibus nolentibus alicubi, & quidem sub poenâ justissimè imponi: & sic magis, saltem non minus evitari omne periculum, omnem speciem symbolizationis cum genuflexione artolatrici Papatus: de quibus, & labyrintheis circa eas scrupulis ac quaestionibus *Gavantus tom.* 1. *Thesauri part.* 1. *tit.* 17. De exemplo, imitatione, scandalo, in genere alibi nobis dissertatum est: unde lux quaestionibus ab Opponente propositis inferri posset.

De

De Panis Elevatione.

§. 4. Panis elevationem à Christo non adhibitam, nec ullius necessitatis aut utilitatis esse asserimus. Pontificii eam tanquam suae artolatriae convenientem observant, & praescribunt, *in Missali pag. D.* 4. edit. Plantinianae in fol. num. 5. ut hostia per quinque verba jam consecrata à Sacerdote genuflexo adoretur, & deinde in *altum elevetur*, &c. & *populo reverenter* ostendatur adoranda. Quod idem de elevatione & adoratione calicis pag. eâdem num. 7. praescribitur. Hunc ritum indicari ajunt, „*Psal.* 72. (ipsis 71.) *v.* 16. Exponente (inquit *Gavantus Part.* 2. *tit.* 8. *num.* 5. *ad.* „*cit. rubricam Missalis*) Rabbi Jonatha, qui vixit ante Christum, in Libro collectio-„num: Fiet placenta panis sacrificium in capitibus Sacerdotum qui sunt in Ecclesia. Quam feliciter hebraizet & rabbinizet, judicent qui vel levissimè haec studia attigerunt. Textus Hebraicus nihil tale habet, nec Latinus vulgatus nec Graecus (qui tamen ipsis authentici), nec translationes Pagnini, Montani, Pratensis, Campensis, Muis; ut nec Chaldaica, Arabica, Syriaca, Aethiopica. Trahunt nihilominus hunc textum ad missam & hostiae elevationem Lyranus (quem primum fatetur *Lorinus in Comment. ad Psal.* 72. hoc egisse) Burgensis, Antoninus, Valentia, Galatinus, aliique *ibid. à Lorino cit.* A quibus, ut & Joh. Steph. Duranto auxiliares copiae Rabbinorum advocantur, posthabitis [pag. 828] scil. & destituentibus ipsos Patribus; ex quorum interpretatione genuinum Scripturae sensum alias petendum dictitant: Inter Rabbinas designatur à *Galatino Lib.* 10. *de Arcanis cathol. verit. cap* 4. *Jonathan in Paraphrasi Ps.* 72. Sed haec Paraphrasis nusquam comparet. Quae à Pontificiis in Bibliis Polyglottis Regiis Antwerp. & Paris. & à Nostris in Londinensibus edita est Paraphrasis Chaldaica, nihil tale habet. Quantum autem fidendum sit citationibus Galatini, jam pridem *Buxdorfius, aliique ex Nostris* monuerunt: Nec alias tanti ipsum fieri apud suos, ex *Sixti Senensis* & *Possevini* de illo judiciis, haut obscurè colligi potest. Sed missâ hâc elevationis probatione notandus nobis finis principalis, qui est adoratio hostiae. Hinc est, quod ad *cit. Rubricam Missalis*, monet *Gavantus* hostiam non elevandam ita ut videatur in ipsâ consecratione: ne tunc nondum consecrata adoretur. Alias mysticas rationes, vide apud *Durantem Lib.* 4. *Rationalis cap.* 41. & *Joh. Steph. Durantum Lib.* 2. *cap.* 40. ubi ait ritum elevationis ab initio usitatum fuisse, idque probari autoritate R. Jonathan, qui vixit ante Christi nativitatem. *Ibidem* refert errorem Begardorum & Beguinarum, qui statuebant quod in elevatione corporis Christi non deberent Fideles surgere, nec ei reverentiam exhibere. De quo vide *Jus canonicum in Clementin. tit. de haereticis cap. ad nostrum. Joh. Baptista de Rubeis in novo Rationali divinorum officior. lib.* 2. *cap.* 73. has adfert rationes, quia omne sacrificium debet cum aliquâ elevatione in aëre versus Deum fieri *Levitic.* 23.: quia significat Christum elevatum in cruce, & ostensum populo post suam crucifixionem: quia voluit sic elevari, ut sanctificaret aërem suo flatu, sicut santificabat terram suo sanguine; *vel elevando, quasi dicat Sacerdos in tàli actione, ô Pater peccavimus & te ad iracundiam provocavimus; sed nunc respice in faciem Christi tui & miserere nostri. Bonaventuram in Libro de Mysteriis* octo elevationis causas morales, & pias adferre testatur *Gavantus Loc. cit.* Ex Recentioribus *Cardinalis de Richelieu in Tract. Gallico contra Ministros Charentonenses* anno 1630. *cap.* 6. *sect.* 3. elevationem defensurus, hanc ejus rationem adfert, quod cum Eucharistia seu Missa sit sacrificium, elevatio hostiae propriè significet oblationem. Ubi citato textu *Levitic.*

8.

8. subjicit in N. T. hunc ritum ab Apostolis descendere; idque haberi per traditionem: quod probat, ex *Basilio Lib. de Spiritu S. cap.* 27. & *Liturgiis Basilii ac Chrysostomi*, nec non *Dionys. Areopagitâ*, denique ex autoritate Ecclesiae. Concludit eam non esse mutandam, sed sollicitè servandam: cum nullus Scripturae textus adferri possit, qui eam prohibeat. *Joh. Steph. Durantus* ex Dionysio & Maximo originem & antiquitatem elevationis apud Latinos astruens, rejicitur à *Goar. in Notis ad Euchol. Graecorum pag.* 146. ubi asserit non plane constare: nihilominus contra Plesseum Concilio Later. sub Innocentio 3. anno 1214. originem ejus adscribentem allegat [pag. 829] versus Hildeberti (qui Episcopus Turonensis & Cenomanensis floruit circa annum 1090.)

Tollit utrumque manu, cum sit Communibus escis
Altior, & quiddam majus utrumque ferat.

Dum illi contendunt de origine, nec certi esse possunt esse prius, hoc est, ab Apostolis, & non esse posterius: Nos in hoc axiomate acquiescimus, sublatis causis tolli causatum. Si ergo probetur (uti à Nostris abunde probatum est) Eucharistiam non esse sacrificium propriè dictum, nec panem in Christi corpus transubstantiari, ideoque nec hostiam adorandam: jam sponte corruit elevatio, quae propter rationem sacrificii à *Richelio*, & propter rationem adorationis *ab aliis* supra *cit.* & *ab ipso Missali*, adhibenda dicitur. Apud Graecos elevatione aliquâ panis, quem *παναγίας* h. e. Mariae virginis appellant, utuntur, etiam extra Eucharistiam, in mensis privatis, & cum quis iter agressurus est, idque in honorem Mariae, & in paschate in memoriam resurrectionis Christi. De hujus panis consecratione, videndum *Euchologium Graecorum*, & *Notae Goar pag.* 865. 867. De elevatione in Eucharistiâ dubitare Nos non sinit Missa, quam ita vocant, Chrysostomi *Euchologio* inserta pag. 81. *cum Notis Goar pag.* 146. Apud Armenios eandem obtinere testis est vir doctus *αὐτόπτης* apud *Hottingerum in Topograph. ecclesiast. c.* 3. *p.* 65. Ubi magnâ reverentiâ & sonitu tintinabulorum elevant & inter elevandum populus pectus pulsat, cruce se signat, terque osculatur terram. Ritus hic cum primo ortu pertendentis in Occidente reformationis, rejectus fuit in Germaniâ, Helvetiâ, Angliâ, Galliâ, &c. De Germania discimus ex *Lutheri dicto* quod sit *idololatrica:* quamvis de eâ actu & universaliter abolendâ aliter in fervore contentionis contra Carolostadium *(Lib.* 1. *c. coelestes Prophetas fol.* 20. & *seqq. Tom.* 2. German.) locutus videatur. Quo nomine ab adversariis apud *Fitz Simonem lib.* 3. *Britannomachiae*, &c. *p.* 269. & apud *Cardinalem de Richelieu loc. cit.* exagitatur. Cythraeus in Praelect. de Baptismo & Coenâ sect. 5. tit. de *elevatione* pag. 485. praemissâ *ἀδιαφορία* ex sensu Lutheri loc. cit. mentem suam sic aperit:

„Sed tamen quia multae impiae & Idololatricae opiniones ac superstitiones huic „ritui apud Pontificios adhaerent: rectius est omittere Elevationem sacramenti, quàm „vulgi errores & cultus Idolatricos, nostro exemplo confirmare, sicut Christus lotiones „Pharisaeorum & alias traditiones, sua natura adiaphoras omisit, ut annexas illis „impias & Pharisaicas opiniones, quòd servatu necessariae, aut cultus Dei vel justitia „coram Deo sint, vel merita remissionis peccatorum, taxaret. Est autem ritus levandi, „sacramentum, nervus & vinculum persuasionis de oblatione corporis & sanguinis „Christi in Missa, pro expiandis viventium & defunctorum peccatis, ex opere operato. [pag. 830]

Accedat

Accedat, quod praxis nulla apud Lutheranos hodie superesse videatur: quia *Eckhardus in Fasciculo cap.* 27. *Himmelius in Collegio Irenico disp.* 8. aliique Recentiores ejusdem non meminerunt; ubi ex professo de adiaphoris illic adhuc usitatis, disserunt. Bucerus in Retractatione de Coenâ praemissâ Commentar. Ipsius in Johannem anno 1536. editis & postea Scriptis Anglicanis anno 1577. insertâ pag. 658.

„Die ascensionis post peractam liturgiam, cum D. Pomerano egimus, quid sibi „vellent, imagines, pomposas Papistarum vestes in celebratione missae adhiberi so- „litas; candelas item, elevationem, & panis venerationem retinendo, quibus nostri „haud dubiè offenderentur. Harum enim rerum maximum fuisse abusum, & me- „tuendum esse ne ea ratione apud suos superstitionum semina foverent, & Papistas „in erroribus suis confirmarent. Ad quae D. Pomeranus respondebat: Abusum ista- „rum rerum ita à se & omnibus oppugnatum, & adhuc quotidie oppugnari, ut nec „Papistae inde aliquid praesidii petere possint: nec in suis superstitionibus con- „firmari.

Et paulo post: „Ut autem sit conspicuum, se, quòd ad suas personas attinet ista „non multum morari: ideò solere se S. Coenam saepius sine candelis, vestimentorum „pompis, & elevationis ritu, fortassis aliquanto etiam simplicius quàm apud nos „fiat, in suis Ecclesiis celebrare.

„Quantum vero ad elevationem sacramenti, non se ideò id facere, ut id adoretur „(quamvis ubique adorandus sit Christus, id quod externa quoque significatione praestari possit, ubicunque videlicet ejus admoneamur) sed relinquere se ista, cum „ex longi temporis consuetudine profecta sint: decere praetereà ut Domino hoc „modo gratiae agantur pro hujus sacramenti, & eximiarum promissionum illi ad- „junctarum institutione & exhibitione. Cum vero pericula multiplicium abusuum „apud Veteres & nostros usitatorum, & quanta pontificiorum per haec in errore suo „fiat confirmatio, ipsi objiceremus, eaque urgeremus, fatebatur & ipse & alii, cupere „se quidem elevationem commoda aliqua ratione sublatam esse, cum ejus rei nullum „expressum mandatum extet. Spem quoque aliquam faciebant, successu temporis „haec emendari posse, cum in multis Ecclesiis amplius usitata non sit. Quin & in „Hassia tum ipsam elevationem, tum vestium ornatum omnem remotum esse, in „aliquibus saltem locis festis diebus illorum usum manere.

Melanthon in consiliis part. 2. *pag.* 147. „ad *Joh. Mathesium:* scio esse magnas & „justissimas causas abrogandae elevationis. Et pag. 148. *ad Joh. Schlag. Pastorem* „*Ecclesiae Cosensis* a. 1550. Et si multa disputata sint à multis de elevatione sa- „cramenti, tamen in Ecclesiis nostris placuit eum morem mutare, quod allegata hâc „elevatione, alii confirmabant morem circumferendi & adorandi panis. [pag. 831]

Et pag. eâdem & 149. refert Lutherum anno 1542. suo judicio non relatâ re ad aliorum deliberationem, jussisse omitti ritum seu offerendi seu levandi sacramentum, & sciscitantibus, tres allegasse rationes; quarum *prima* quod ritus ille nervus sit illius impiae persuasionis fingentis sacrificulos offerre Christum pro vivis & mortuis, & hâc oblatione eos mereri remissionem peccatorum. *Secunda*, quod eo confirmetur circumgestatio sacramenti, ejusdemque ratio extra usum institutum. *Tertia* quod populus opinetur bonum opus esse videre illum ritum elevandi, & eo viso concipiat falsam fiduciam, & negligi poenitentiam & veram manducationem. A quâ opinione liberandus est. „*Hae rationes*, ait Melanthon, *multas Ecclesias moverunt, ut Lutheri*

„*exemplum*

„*exemplum imitarentur*. Abolitus est enim in Ecclesiis Electoratus Saxonici, in plu„ribus Misniae & Silesiae, in totâ Thuringiâ, in omnibus Ecclesiis Saxoniae instau„ratis, Hamburgi, Lubecae, Luneburgi, Brunswigi, in totâ Pomeraniâ, in Ducatu „Mecheleburgensi, in Daniâ. *Zepperus Lib.* 1. *Polit. ecclesiast. cap.* 12. eam inter Papisticas ceremonias numerat, ab Honorio 3. anno 1226. impositam, & *Juri canonico Lib.* 3. *Decretalium tit. de celebrat. Missarum* insertam. In Ecclesiâ Anglicâ sub Eduardo VI. eandem expurgatam fuisse constat ex *Liturgiâ* tunc editâ, & in latinum ab Alesio Scoto Theologiae Professore Lipsiensi traductâ. Verba paulo ante exhibuimus. Quibus addimus, ipsius Alezii sententiam Buceri scriptis Anglicanis in Praefat. ad dictam Liturgiam de abrogatione Elevationis insertam pag. 375.

„Jam quis nescit temporum momenta & inclinationes multa monere, quaedam „subjicere, non etiam nulla extorquere?

„In hoc genere pono & abrogatam ostensionem consecrati panis atque calicis, „quam Elevationem vocarunt, elevantem hanc quidem in multis locis tanti Sacra„menti pondus & excellentiam. Neque ideo tamen damnamus eos qui hunc gestum „ostensionis absque impietate aut superstitione retinent. Utriusque enim in re non „necessaria suum judicium relinquendum est. Non voluerunt scilicet in hac parte „Britanni aliquid quod dubium videretur, aut cogitationes humanas sequi."

De Helveticis, Gallicis, Scoticis, Belgicis Ecclesiis certum est. Videantur *Calvini Epist.* 14. & 45. *ad Farellum*. Et *Epist. Sulceri ad Calvinum. Martyr de Eucharistiâ c. Gardinerum ad object.* 39. *Beza Epistol.* 8. *Hospinianus Part.* 1. *Historiae sacramentar. cap.* 6. *pag.* 372. ubi etiam refutat rationes Hardingi, Bellarmini, Sainctesii. *Juellus c. Hardingum. Chamierus Lib.* 2. *de Eucharistiâ cap.* 2. *Polanus in Thesibus. tit. de Missâ. Bucanus in Locis comm.* Conferantur omnes *Reformatorum Liturgiae*: quae indicatis ritibus & ordine Eucharistiam celebrandi, elevationem omittunt. Et dicta Nostrorum quibus rituum in cultu Dei, & in specie in administratione Coenae simplicitatem, [pag. 832] Papisticarum abrogationem, commendat, elevationi applicanda. Vide *Calvinum Lib.* 4. *Instit. c.* 14. & 17. *Epist.* 14. 38. 45. 193. 259. *Martyrem, Epist. ad Polonos. Bullingerum Decad.* 5. *serm.* 6. *qui est de Coenâ. Zanchium in Epist. Dedicat. ad Reginam Elizabetham, Confessioni praemissâ. Bucerum in Censura Ordinat. Anglic. cap.* 4. & 8. *Bezam Epist.* 12. Hinc constat, quo jure *Casp. Finckius* tunc Philosophus postea Theologus Giessenus *in Disp. aliqua* impegerit Reformatis, ritum elevationis; illudque contra Disp. apologet. adversarii sui (Goclenii scil. ni fallor) defenderit *in Schediasmatis* anno 1607. editis, *Part.* 1. *sched.* 2. Rationes pro abrogandâ elevatione prudenter & εὐτάκτως juxta consilium *Melanthonis loc. cit.* sufficere possent à Luthero allatae, & à tot Ecclesiis exemplum ejus sequentibus probatae. Non pigebit tamen rationes hic exhibere, quas in gratiam Viri docti ante annos aliquot (11. Martii 1658.) judicium meum de elevatione expostulantis ἐσχεδίασα:

I. „Elevatio nihil ex instituto divino habet mysticum, aut spirituale, aut sacrum „ad res spirituales producendas, aut promovendas, aut significandas, aut comme„morandas, aut certificandas. Hoc enim si esset, colligi & demonstrari deberet ex „Verbo Dei: uti hoc fit in usu & defensione fractionis panis. Sed tale verbum de „elevatione nullibi exstat. Non debemus ergo sapientiores esse Deo, nec ad speciem „ἐθελοθρησκείας dilabi.

II. „Nec

II. „Nec est ritus ex necessitate & ratione naturali adhibendus; sicuti est e. gr. „sumtio panis & calicis in manum à Ministro distribuente, & à Communicantibus „accipientibus peragenda.

III. „Nec est ritus communis & civilis decori, in sumtione cibi & potus adhiberi „solitus: sicuti e. gr. est decora & ordinata Communicantium accessio ad mensam, „ad eandem sessio, ab eâdem recessio, decora panis manducatio, vini bibitio. Uti „enim in convivio quolibet communi, sic & in hoc sacro requisita civilitas morum & „εὐταξία servanda est.

IV. „Relinquitur ergo, esse ritum & factum otiosum, si in se spectetur: à quo „tutius in cultu divino abstinetur: quia rationem reddere non possumus, cui bono „illud fiat. Atqui ad verbum quodlibet otiosum attendere debemus *Matth.* 12. quidni etiam ad factum? Et sapiens nihil facit frustra.

V. „Si non tantum in se, sed cum omnibus circumstantiis factum hoc spectetur, „non est sine omni specie mali 1. *Thessal.* 5. hoc est, sine apparente symboliza„tione cum elevatione hostiae missaticae, quae tanquam sacrificii proprie dicti, & ad „adorationem in Papatu fieri solet; & aliquando occasio Infirmis aut Ignorantibus „aut Posteris nostris esse posset melius de celebratione Missae Papalis aut de ado„ratione hostiae sentiendi; & sic paulatim ad symbolizationem cum superstitione „relabendi. [pag. 833]

„His & similibus factis tum otiosis tum specie seu apparentiâ malis, applicari „debent illa, quae de tollendis excelsis in V. T. & de idolothytis in N. T. (1 *Cor.* 8. „& 10.) leguntur; & quae hactenus à reformatis Doctoribus, & à Nobis *supra de* „*Hostiis nummulariis*, & *Genuflexione, hujus Libri tract.* 1. *cap.* 7. §. 4. monita „sunt.

VI. „Tolerari tamen potest, in Ecclesiâ illâ, ubi propter praesentissimum schis„matis, aut gravioris perturbationis & concussionis periculum nunc tolli non po„test: donec Hominibus privatim primum, deinde & publicè (si Ministri aut Mini„strorum prudentia suadeat hoc esse necessarium, aut admodum utile), rectè infor„matis, tutò & tempestive per Ministros aut per Presbyterium (siquidem ibi sit), „prae habitis etiam aut accedentibus majoris, aut saltem melioris partis in illâ „Ecclesiâ suffragiis, publica mutatio introducatur. Ad quod perficiendum, nulla „occasio praetermittenda. Quod si tamen plures unius Ecclesiae Ministri in hoc mi„nimè consentiant; poterit ille, qui sentit ab hâc elevatione abstinendum esse, „praemonitis primum, quotquot poterit, Ecclesiae suae Membris, imprimis & Col„legis dissentientibus, modeste & absque strepitu ab eâ abstinere: sic tamen ut „absque praesentissimo periculo formandi scismatis, aut orituri tumultus id fiat. „Quo in casu tutius esset illâ vice â distributione Coenae abstinere, & exspectare „donec Collegae & Membra Ecclesiae (plura scilicet aut meliora), hujus causae bo„nitati, aut saltem consiliis pacificis locum dederint. Quod si neutrum impetrari „possit, consilium in arenâ sumendum Deoque cetera committenda.

Addo Judicium & consilium meum (11. Martii 1658.) de abrogandâ elevatione post illud tempus scriptum, & postulantibus quibusdam doctis & amicis Viris traditum: quod sic sonat:

„Lecto exemplari Epistolae, quâ Reverendus & Eruditissimus Vir N. N. docet, „omittendam esse elevationem panis & calicis, ante ipsum distributionis actum, non „potui

„potui non in illa determinatione subacto ipsius judicio accedere. Tantum ex „circumstantiis omnibus, mihi hic ignotis, prudenter statuendum censeo, an in „hac aut illa particulari Ecclesiae εὐκαίρως mutatio aliqua fieri possit, necne. Notum „est panes orbiculares, aliaque alibi à Reformatis, propter populi infirmitatem, & „ad praesentanei schismatis evitationem, ad tempus fuisse tolerata. Hoc ergo agen„dum, ut datâ quavis occâsione, missa, & missatici panis adoratio, eique subordinata „*elevatio & ostentatio*, in Papatu servari solita in luce ponatur: Sed primum absque „applicatione; quae tamen privatim negligi non debet. Hoc prodromo praemisso, & „in familiaritatem ab Auditoribus admisso, postea ordine accedi potest, ad modestam „& verecundam *inutilis illius ceremoniae* censuram, [pag. 834] vel si mavis explica„tionem. Sed imprimis privatae instructiones glaciem hic frangent. Quibus perac„tis deliberandum, an bona cum venia, si non omnium, aut plerorumque saltem „eorum, qui columnae videntur istius Ecclesiae, mutatio institui possit. Atque hoc „ordine, à recte sentientibus agendum censeo. Quod ad Ministros dissentientes, eos „tolerabunt & fideliter monebunt, ne pro hoc πατροπαραδότῳ ἡττήματι tanto zelo „contendant, & sic nimium altercando veritatem amittant. Si adiaphorum vocant, „quâ conscientiâ libertati fratrum melius sentientium praejudicant, & tantas ipsis „molestias facessunt. Videant ne ipsis eveniat quod nonnullis N. N. pro crucibus, „imaginibus, altaribus, &c. bella gerentibus, qui in fervore contentionis, sensim „sine sensu, si non ad vomitum, saltem ad odorem vomitûs papalis relapsi sunt. „Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται.

LIBER SECUNDUS

TRACTATUS III.

DE

Agendis Ordinariis Privato-publicis.

Caput I.

De Catechesibus.

§. 1. Agenda ordinaria privato-publica sunt trium generum. Alia enim magis & propius pertinent ac referuntur ad cognitionem & praxim fidei: alia ad prudentiam & ordinem regiminis; alia ad caritatem. *Primi generis* sunt Catechesis; Prophetiae seu collationes circa Scripturam explicationem, & concionum Repetitionem: dubiorum Solutiones; casuum Decisiones, Consilia theologica; domesticae Institutiones rudiorum, Convictiones errantium, Consolationes, Adhortationes, Correptiones: quibus omnibus inserviunt Visitationes tum singulorum tum familiarum, tum scholarum. Vide de Visitationibus infra *Part.* 3. *Secundi generis* sunt, Conciliationes dissidentium aut contendentium: Praemonitiones de agendis, aut vitandis. *Tertii generis* sunt, cura pauperum, agape, &c. Circa Catecheses, consideranda 1. Earum necessitas, 2. Qui catechizandi. 3. Per quos. 4. De quibus. 5. Qui modus, & quae ratio in catechizatione servanda.

De necessitate origine, antiquitate jam satis superque scriptum est ab Antiquis & Recentioribus: ut supervacaneum sit ubivis obvia hic repetere. Sunt in manibus *Prolegomena & Praefationes* editorum *Libellorum & Commentariorum* [pag. 835] *catecheticorum ad catechesin Palatino-Belgicam, Ursini, Kuchlini, Altingii,* &c. Quibus adde *Zepperum Lib.* 3. *Polit. eccles. Aretium Part.* 3. *Problem.* & Peculiares *Tractatus de Catechesi,* quales *Hyperii* insertus Opusculis ejus theologicis, qui luculenter Antiquorum rationem in catechizandis adultis ex Gentilismo aut Judaismo ad Ecclesiam accessuris exposuit: quò Lectorem remitto. Conferri possunt, quae de adultis ejusmodi catechizandis in genere monentur, à *Possevino in Bibliothecâ selectâ Lib.* 4. & *Thoma à Jesu de Conversione omnium Gentium Lib.* 11. *part.* 2. & *Lib.* 12. Specialia & applicata ad corruptelas Romanas ipsis relinquenda. *Possevinus in Appar. sacro in voce Catechesis,* indicat Ludovicum Carbonem optimè scripsisse de utilitate Catechismi. Antiquorum testimonia de Catechismo indicat *Hyperius Tract. cit.* Notus est *Augustini Liber de Catechizandis rudibus.* Ad hodiernas in Ecclesiis reformatis, praesertim Belgicis catechizationes instituendas, magis accommodata est *Decretoria Instructio Synodi Nationalis Dordrac.* a. 1618. 1619. *sess.* 17. *pag.* 44.

„Praelecta fuit decreti Synodici formula, de accuratione juniorum atque adul-

„torum

„torum Catechizatione, ex omnium tam Exterorum, quam Provincialium sententiis consiliisque exhibitis, hunc in modum collecta ac formata:

„Ut juventus Christiana à teneris annis in fundamentis verae Religionis accuratius instituatur, ac vera pietate imbuatur; triplex haec Catechizandi ratio observari debet: domestica à parentibus: Scholastica à Ludimagistris: & Ecclesiastica à Pastoribus, Senioribus, & Lectoribus, seu aegrorum Visitatoribus. Utque omnes hi diligenter officium faciant, rogandi erunt Magistratus Christiani, ut tam sanctum ac necessarium opus autoritate sua promoveant: monendique omnes, quibus Ecclesiarum & Scholarum inspectio & visitatio demandata est, ut hujus rei curam inprimis gerant.

„Parentum officium est, domi liberos suos totamque adeo familiam fidei suae commissam, in tyrociniis Christianae Religionis, quam maxima diligentia pro capite singulorum instituere: serio & diligenter ad timorem Dei & sinceram pietatem adhortari; sanctis precum domesticarum exercitiis adhibere & assuefacere, ad audiendas conciones secum adducere, auditas, inprimis Catecheticas, cum iisdem diligenter repetere, capita quaedam S. Scripturae praelegere, vel praelegenda datae: insigniora S. Scripturae dicta ediscenda proponere atque inculcare: eademque familiari quadam & tenerae aetati accommodata ratione explicare, atque ita eos ad scholasticam Catechizationem praeparare, cumque ad eam pervenerint, confirmare, excitare, & pro virili provehere. Hujus officii parentes omnes, apud quos admonitioni locus esse poterit, tum publicè in concionibus, tum privatim, [pag. 836] tam in ordinaria ante sacram synaxim visitatione, quam aliis temporibus opportunis à Pastoribus, Senioribus, & aegrorum Visitatoribus, sedulo & serio admoneri debent. Si qui parentes religionem reformatam professi, in hoc sancto officio negligentiores reperiantur, seriis pastorum admonitionibus, & si res postulaverit, presbyterii reprehensionibus ac censuris, ad officium revocabuntur.

„Scholae, in quibus juventus pietate & fundamentis doctrinae Christianae rite imbuatur, non tantum in urbibus, verum & in singulis pagis instituantur, sicubi hactenus nullae institutae fuerunt: rogandique sunt magistratus Christiani, ut de honestis stipendiis Ludimagistris passim prospiciatur, quo viri ad functiones illas idonei adhibeantur, illique alacrius in munere suo versentur. Inprimis autem, ut pauperiorum liberi gratis ab illis erudiri possint, neque illi à scholarum beneficio excludantur. Ad has functiones scholasticas, nemo, nisi qui sit Ecclesiae Reformatae membrum, ornatusque Orthodoxae fidei & probatae vitae testimonio, atque in doctrinâ Catecheticâ probe exercitatus, adhibeatur, quique subscriptione manus suae Confessionem & Catechesin Belgicam approbet, seque secundum hanc Catechizandi rationem, juventutem sibi commissam in Christianae religionis fundamentis diligenter instituturum, sancte promittat.

„Ludimagistrorum horum officium erit, omnes discipulos suos pro aetatis & captus ratione, duobus ad minimum in hebdomade diebus, non in ediscendis tantum, sed intelligendis quoque Catecheseos rudimentis exercere. Atque hunc in finem triplex Catecheseos formula, ad triplicem juventutis conditionem accommodata, in scholis est adhibenda.

„Prima erit in usum puerorum, qua contineat Symbolum Apostolicum, Decalogum, Orationem Dominicam, & Sacramentorum ac Disciplinae Ecclesiasticae institutionem

„stitutionem, cum brevibus quibusdam precatiunculis, & quaestiunculis simplicissi-„mis, ad tres Catecheseos partes accommodatis. Quibus addi poterunt insigniora „quaedam S. Scripturae dicta, ad pietatem excitantia.

„Secunda erit, compendium breve Catecheseos Palatinae, in Ecclesiis nostris „usitatae. In quo porro instituentur ii, qui jam aliquo usque in priore profecerint. „Utraque autem formula, vel ad exemplum Ecclesiarum Palatinatus, vel Ecclesiae „Middelburgensis, vel ratione ab hac Synodo praescripta, concinnabitur.

„Tertia erit Catechesis Palatina, ab Ecclesiis nostris recepta, in quâ provectiores „aetate & profectu erudientur, Ecclesiae autem Gallo-Belgicae, quae Genevensi „Catechesi hactenus utuntur, ejusdem usum in Scholis, atque Ecclesiis servare po-„terit. Aliis autem Catechizandis formulis uti [pag. 837] Ludimagistris in Scholis „non licebit. Rogandi vero Magistratus sunt, ut Catechismos omnes Pontificios, „aliosque libros omnes erroneos, atque impuros, ex omnibus scholis autoritate sua, „plane eliminare velint: Curabunt quoque Ludimagistri: ut discipuli non tantum „hasce formulas ediscant; sed & doctrinam iisdem contentam probe intelligant. „Quem in finem easdem pro parvulorum captu dilucide explicabunt, & an sensum „recte perceperint, diligenter ac saepius examinabunt. Juventutem scholasticam, „disciplinae suae commissam, singuli Ludimagistri ad audiendas conciones sacras, „inprimis autem Catecheticas, adducent, earumque rationem diligenter exigent.

„De fide autem atque industria Praeceptorum, simulque & de juventutis profectu „ut constet, officium Pastorum erit, adhibito Seniore, &, (si opus erit) aliquot ex „Magistratu, Scholas omnes tam privatas, quam publicas saepissimè visitare, prae-„ceptorum diligentiam acuere, in ratione Catechizandi praeire, atque exemplo suo „instituere, juventutem blanda compellatione examinare, sanctisque exhortationi-„bus, collaudationibus, & praemiolis à Magistratu constituendis, ad industriam ex-„citare. Praeceptores, si qui negligentiores in officio, admoneantur. Quod si hisce „monitionibus morem non gesserint; rogandus erit Magistratus, ut aut ad officium „faciendum auctoritate ipsius constringantur, aut alii magis idonei substituantur. „Denique petendum à Magistratu erit, ne ullae scholae quae sancta haec Catechiza-„tionis exercitia, aut non admittunt, aut negligunt, tolerentur.

„Pastorum in Ecclesiâ muneris & prudentiae erit, Conciones Catecheticas, eum ad „modum publice instituere, ut & breviores, & ad captum non adultorum modo; sed „ipsius quoque Juventutis, quantum fieri poterit, accommodatae sint. Laudanda „quoque erit Pastorum industria, quibus studium atque otium erit, easdem in scho-„lis, praesertim ruri, diligenter repetere, quique laborem eum non detrectabunt. „Ut adultiores autem, & qui scholarum institutione aut nunquam usi fuerunt, aut „in iis non satis profecerunt, in fundamentis Religionis Christianae melius erudiri „queant, (quia experientia docet, ordinarias institutiones Ecclesiasticas, tum Cate-„cheticas, tum alias apud multos non sufficere ad eam Religionis Christianae noti-„tiam illis ingenerandam, quae in populo Dei vigere debet; atque usus testetur, „maximam esse vivae vocis efficaciam; cum per familiares, & ad singulorum captum „accommodatas, Interrogationes & Responsiones (quae optima Catechizandi ratio „est, quâ Rudimenta Religionis animis imprimuntur) Pastorum officium erit, di-„scendi cupidos accedere, & adhibito Seniore, vel ad aedes privatas, vel ad locum „Consistorii, vel alium aliquem [pag. 838] huic actioni opportunum, justum ali-

„quem

„quem eorum numerum tam ex membris Ecclesiae, quam aliis adultioribus singu-„lis septimanis convocare, cum illis amice & familiariter de capitibus Religionis „Christianae agere, ac, pro ratione captus, profectus, & ingeniorum, singulos Cate-„chizare: Conciones Catecheticas cum iis repetere, omnique studio in id incumbere, „ut animos omnium clara & solida Catecheseos intelligentia imbuant.

„Qui vero nomen Ecclesiae dare volunt, tribus quatuorve septimanis ante Coenae „celebrationem certo in loco saepius & diligenter instituantur, ut ad fidei rationem „reddendam, magis idonei atque alacres reddantur.

„Prudentia autem à Pastoribus hic erit adhibenda, ut tales ad se erudiendos vo-„cent, quos cum aliqua non poenitendi fructus spe adhiberi posse, quosque de ani-„marum salute solicitos esse constat: utque ii simul eodem tempore convocentur, „quos conditionis paritas ad πχῤῥησίαν alliciat.

„Conventus hi precibus, & sancta exhortatione inchoandi & finiendi erunt.

Haec omnia, si ea, qua omnino convenit, voluptate, alacritate, vigilantia, fide, zelo, „& prudentia, à Pastoribus, quibus concrediti sibi gregis aliquando reddenda erit „ratio, praestentur, nequaquam dubitandum, quin brevi tempore horum laborum „fructus uberrimi, tam in fidei, quam sanctitatis vitae profectu, ad honorem Dei & „Religionis Christianae propagationem, divina benedictione, ante omnium oculos „futuri sint expositi, gratiamque Ecclesiis nostris, atque incrementum conciliaturi.

Catechizationes orthodoxas verae religionis & Ecclesiae instituendae & conservandae necessarium esse requisitum ostendit praxis Waldensium & Albigensium apud *Joh. Paulum Perrinum Lib.* 3. *Historiae;* & Fratrum unitatis Bohemicae, *in Disciplinâ eorum;* & Reformatorum jam inde à Luthero. Videantur, *Hyperius*, *Arctius*, paulo ante indicati, & *Joh. Prideaux conc.* 4. *p.* 32. & *Joh. à Lasco in Formâ & ratione ecclesiastici ministerii Ecclesiarum peregrinarum in Angliâ pag.* 85. ubi gravissimè de usu & neglectu catechizationum disserit. Earundem neglectum, aut tepidam tractationem, deficientis cognitionis, seductionis ad errores, scismata non minimam esse causam, docuit nos experientia in Belgio. Absque hoc enim fieri non potuisset ut tot homines reformati à reformata Ecclesiâ per Remonstrantes abducti fuissent; aut etiamnum hodie tot Filii & Nepotes Reformatorum per Emissarios Pontificios abducerentur. A nostris Reformatis sumto exemplo Pontificii, imprimis Jesuitae, (vide *Primum Saeculum Jesuitarum Lib.* 3. *c.* 6. *& Lib.* 6. *cap.* 3. *sect.* 1.) per catechizationes lapsi Papismi ruinas sarcire conati sunt; Et hoc saxum volvere non desinunt, languentibus hâc in parte, plurimis Vigilum & Custodum; quos ideo Synodi provinciales variis [pag. 839] decretis, quin & Illustres Hollandiae Ordines ante paucos annos Epistolâ missâ ad singulas Classes ad opus hoc excitandos putârunt. Eximius Theologus Leidensis, *Joh. Hoornbeek*, antehac Collega noster *peculiari Libello* (sed vernaculo) quo Concionatores & ministerii Candidatos ad necessarium hoc officium animare intendit, exemplum istius Epistolae inseruit. De necessitate catechizationum praeter modo cit. agunt *Bucerus de Regno Christi pag.* 64. quin & *Catechismus Concilii Tridentini in Praefat.* Denique tot ejusdem habemus testes, quot exstant Libelli catechetici privato aut publico nomine editi. Quamvis autem necessitatem hanc in genere, directè, theoreticè nemo negare videatur: ubi tamen ad opus ipsum ventum aut veniendum est, indirectè & practicè alicubi eam ita negari videas, ut illic catechizationem molienti applicari queat illud Julii Caesaris

Caesaris Scaligeri de studio metaphysico: *irrisores multos, laudatores paucos, imitatorem fortasse inveniet neminem.* Sed propius haec saeculi nostri calamitas percipietur in seqq. quaest. de personis, modo.

§. 2. De Catechumenis, seu catechizandis quaeritur.

I. *Quaest. An omnes Christiani, & perpetuo sint catechizandi? Resp.* Distingue catechizationes in domesticas, scholasticas, ecclesiasticas: in simplices seu positivas, & elencticas: in dogmaticas, & practicas: in primas, & in repetitas. Distingue etiam Catechumenos in Audientes, & in Respondentes; qui Catechumeni propriè dicti. His praemissis, respondetur ad quaest. affirmando. 1: *Qui* Scholas minores frequentant, omnes & perpetuo catechizandi: qui vero majores seu Academicas, tum publicis lectionibus tum privatim in collegiis ad Commentarium catecheticum Ursini aut Diestii instituto examine, insuper repetitione concionum catecheticarum publicè in Ecclesiâ habitarum exerceri possunt, & apud nos. solent. Qui vero catecheticâ theologiâ saltem mediocriter imbuti videntur, succedaneâ locorum communium tractatione exercentur; atque unà in puerorum catechizationibus catechistarum tyrocinia ponunt. Utrique ab Audiendis hebdomadatim aliquot catechizationibus tum parvulorum seu incipientium, tum provectiorum, numquam cessare debent. 2: *Domesticis* catechizationibus, omnes familiares interesse expedit & convenit; sive ut Auditoribus, sive ut Catechumenis & ad interrogata respondentibus: sive fiant per modum catechizationum juxta ordinem & seriem dominicalium sectionum, sive per repetitiones Concionum catecheticarum. Ad eas refer catechizationes, in familiis collegiatis, hoc est, domibus, quas vocant, piis (Orphano-tropheis, Nosocomiis, Gerontodocheis) in navibus ad remotas terras euntibus. 3. *ecclesiasticis* catechizationibus, quae diebus dominicis per catechismi pro concione explicationes, & per earum [pag. 840] concionum repetitiones, aliasque rudium catechizationes sive publicas sive privato-publicas in Ecclesiis bene constitutis, juxtà Decretum Synodi Dordracenae supra exhibitum, instituuntur. Alias vero, quae extra diem dominicum habentur, diligenter frequentari convenit à Pueris & Adolescentibus tanquam exercentibus & respondentibus, donec in competentium numerum adscribantur. Alii autem, ut iisdem tanquam Auditores, quantum rationes particularis vocationis hoc sinunt, frequenter intersint, utilissimum est. Quamvis enim hypotyposin saniorum sermonum satis jam didicisse videantur, & in numerum fidelium ac communicantium jampridem recepti, debet tamen ipsis placere lectio decies repetita; ut contra circumstantes heterodoxias & mundi illecebras de novò muniti teneant hypotyposin, & tantò magis certi sint 2 *Timoth.* 1. *v.* 13. *Philip.* 3. *v.*1. Quod ad catechizationes competentium, quas suadet *Synodus Dordracena sess.* 17., eas studiosè à cujuscumque aetatis status, & conditionis ad Coenam admittendis affectari velimus. Quinam autem & quo in casu ab ea eximi possint, & domesticae ac solitariae institutioni Concionatoris, in frequentioribus Ecclesiis committi, à Synedrio statuendum.

§. 3. *Catechistae*, per quos Catechesis inculcanda, in *ecclesiasticis* catechizationibus ordinarii sunt Pastores & Doctores seu Lectores Theologi, aliique in sacris versati, si qui in Ecclesiâ aliquâ peculiariter huic operi distinentur. Quibus junge Auxiliares; quales ministerii Candidati seu Proponentes, & aegrotorum Consolatores. In *domesticis*, Patres familias; aut si contingat eos religioni minus addictos, ejusdemve minus peritos esse, Mater familias, aut quicumque alius sive ex Liberis, sive ex Servis,

sive

sive ex Contubernalibus, ad hoc maximè idoneus. Imprimis autem hoc conveniet Studioso theologiae aut Candidato ministerii, si quis sit in illo contubernio. In *scholasticis*, literatarum & idioticarum scholarum Magistri aut Magistrae. Laudatus in hac Urbe mos est, ut Viri pariter ac Foeminae facultatem aperiendi Scholam à Senatu petentes Synedrio prius sistantur, ibique post debitum examen testimonium doctrinae, vitae, & aptitudinis ad munus illud, imprimis ad Puerorum catechizationem, obtineant. Hic ergo quaeritur.

II. *Quaest. An Concionatores ab hâc operâ se eximere possint? Resp.* Non magis quam à concionibus, praesertim catecheticis. Siquidem exemplo Pauli publicè, & per domos omne consilium Dei docere tenentur *Actor.* 20. *v.* 20. Hinc convenienter Scripturis *Hebr.* 5. *v.* 12. & 6. *v.* 1. *Decretis Synodi Dordracenae*, aliarumque provincialium in Belgio, & doctrinae Theologorum supra cit. de catechizandis rudibus, Ecclesiae nostrates passim instrumentis vocationis ad ministerium praeter conciones publicas, privatas visitationes, & consolationes, sacramentorum & disciplinae administrationem [pag. 841] stipulantur catechizationes. Accedit, quod dum Ministri Ecclesiae suae incrementum in numero, cognitione, &c. à Deo assiduò petunt, non possunt non consilio Dei omnibus modis hic inservire. Atqui hoc non fit sine catechizatione. Denique cum Ludimagistros, & Patres familias hortantur & obstringunt ad catechizationes, tenentur exemplo suo praeire: ne audiant illud, *Medice cura te ipsum.* Et illud poëtae,

Ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quae ferrum valet exsors ipsa secandi.

Quod si propter ingravescentem aetatem, aut alium quem animi corporisve defectum in totum vel in tantum à labore hoc liberari debent, judicium Synedrii intervenire necesse est. Ut enim absque eo nemo seipsum planè emeritum, aut ab hâc illave concione, aut visitatione immunem praestare potest: sic nec à catechizatione.

Forte quis excipiat, 1. *Except.* esse hoc nimis tenue aut vile ministerium: quod magis conveniat Ludimagistris & Paedagogis, quam dignitati Ministrorum. *Resp.* Cum Paulus baptizaret familias, 1 *Cor.* 1. *v.* 14. 16. & *κατ' οἶκον* toto triennio Ephesi doceret *Actor.* 20. & Corinthios lacte potaret 1 *Cor.* 3. *v.* 2 & in antiquâ Ecclesiâ Gentiles ad baptismum praepararent non puto hoc factum fuisse sine Catechesi parvulorum sive aetate, sive cognitione, sive utrâque. Nemo tamen eorum ministerii sui dignitatem prostituit. *In vitâ Joh. Gerson* celeberrimi inter suos Theologi & Parisiensis Academiae Cancellarii refertur, quod in extremâ senectute pueris catechizandis operam suam inpenderit: quod factum suum in tract. aliquo infra in fine hujus cap. citando defendit.

2. *Except.* Homines per crebras & accuratiores catechizationes nimis sapientes, elati & inflati evadunt: ut non dicamus de aliis incommodis & absurdis, quae aliquando eas comitari aut sequi possent. *Resp.* Eâdem fallaciâ accidentis diligens Scripturae lectio, & concionum frequentatio ac repetitio oppugnari possent. Fabellae, quae finguntur, & sycophantiae, quibus aliquis Catechumenus aut Catechista, aut unus aliquis catechizationis actus à profanis hominibus, aut ignavis fucis denigratur, non magis movere nos debent quam Cochlei, Surii, Bolseci, Costeri, & similium.

3. *Except.* Homines omnes non fient Concionatores: non indigent itaque tantâ scientiâ. *Resp.* Apostolus *Philipp.* 1. *v.* 9. 10. precatur ut abundent omni cognitione, & possint

& possint discernere, &c. Et 1 *Corinth.* 14. optat, ut omnes prophetent *Hebr.* 6. *v.* 1. & *Philipp.* 3. *v.* 15. 16. exstimulat eos ad cognitionis perfectionem *Hebr.* 5. *v.* 12. reprehendit eos, quod cum debuissent esse Doctores, &c. 1 *Corinth.* 3. *v.* 2. 3. reprehendi eos quod adhuc essent carnales & lacte indigerent. Non est ita rhetoricandum aut sophisticandum contra cognitionem per catechizationes acquirendam, ut specie aliquâ videamur [pag. 842] cum Pontificiorum fide implicitâ, quae melius, secundum ipsos, per ignorantiam quam per scientiam definiretur. Et quid fiet istis in Ecclesiâ nostra ignorantibus, ubi aliquando haereses coeperint grassari? Quo judicio aut praejudicio adversus eas muniti erunt, qui à reformatione edocti, sunt cujuslibet Ecclesiae infallibili autoritati, atque una fidei carbonariae renuntiâre?

4. *Except.* Ignorantiae satis occurri potest per scholasticas & domesticas Parentum & Praeceptorum catechizationes? *Resp.* longè aliter censuit Synodus Dordracena; quae duabus illis addidit ecclesiasticas. De quibus aliquo modo dici posset, quod *Aristoteles* de Politicâ, esse eas architectonicas, hoc est exemplares, archetypas, directrices ac mensuras reliquarum: Siquidem perfectissimum in unoquoque genere, juxta axioma ejusdem Philosophi, est mensura reliquorum. In omnibus honestis & praestantibus actionibus intra limites vocationis nostrae consistentibus, locum habet illud Poëtae, Ἀιὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων. Per ecclesiasticas domesticae & scholasticae reviviscunt, & ex iis derivantur, tanquam earum exempla, μιμήματα, propagines; contra absque iis frigent, concidunt, emoriuntur. *Cum non est visio, nudatur populus.* Proverb. 29. v. 18. Cur non pari jure absque ecclesiasticis concionibus per Ministros habendis, omnia solis domesticis per Parentes & Praeceptores institutionibus committuntur? Tantum abest ut Synodus Dordracena hoc praetextu Concionatores à catechizationibus liberet, ut etiam partem catechizationum scholasticarum iisdem commendet.

5. *Except.* In multis Pagis & Civitatibus nulli sunt Catechumeni: ideoque Concionatores munus Catechistae illic obire nequeunt? *Resp.* Si qui operam suam obtulerunt, si etiamnum continuo ἀκαίρως εὐκαίρως hoc publicè privatimque per domos urgent, nec tamen unus aut alter ex coetu Puerorum, aut Adolescentum, se offerret, aut à Concionatore huc trahi passus esset: utique deploranda est hominum istorum coecitas, ingratitudo, durities. Et si Concionator coram Deo hoc dicere queat, hactenus certè liberavit animam suam. Ille ego hoc consilium suggererem, ex qualicunque diuturnâ experientiâ meâ depromtum, & toties νεοφύτοις Ministris non sine felici per Dei benedictionem successu antehac suggestum: Ut primo Deum, deinde Membra Ecclesiae ac Auditores suos, imprimis Seniores & Diaconos assiduò oraret, donec aliquos saltem permovisset. Ut in ordinariis ante coenam, aliisque extraordinariis familiarum visitationibus, non tantum Parentes sed & eorum Liberos coram hortaretur. Et si nihilominus omnes Pueri & Juniores detrectent publicae aut privato-publicae catechizationi se subjicere, ut eos invitaret, ad audiendas responsiones unius atque alterius ex suâ [pag. 843] aut ex Ludimagistri familia seligendi & in templo, aut templi conclavi, aut domi suae catechizandi. Vix dubitandum est, quin aliqui venturi sint, qui postea pio hoc exercitio inspecto, ad sanctam παῤῥησίαν enixi, sponte se Antecessoribus illis Catechumenis adjuncturi sint: praesertim si quibusm antea in scholâ praesente Ludimagistro aut domi suae seorsim responsiones formârint. Haec omnia si seriò tententur, deprehendet rectissimè à Rabbinis falsi

falsi argui τὸ *Quaesivi & non inveni.* Quisque modo exploret proprium cor. An Scripturae & hypotyposes ex iis conceptae sint amor, desiderium, delitiae ipsius: an ipse assiduâ lectione, & meditatione accuratos, perspicuos, promtos conceptus de singulis capitibus, & quaest. catecheticis formare & depromere queat; velitque docendo discere, & fabricando faber fieri: An optet ut singuli prophetent: an in se sentiat bonum illud cognitionis spiritualis esse communicativum sui: an perpetuum Ecclesiae istius seminarium seu plantarium curare cogitet; à cujus successione successio Ecclesiae dependeat.

III. *Quaest. An promiscuè quibusvis veram religionem externè profitentibus catechezationes sint committendae, aut saltem permittendae? Resp.* 1. *concl.* de ecclesiasticis & publicis, aut privato-publicis, *Neg.* nisi propiori & speciali indagatione cognitio, fidelitas, orthodoxia, pietas eorum explorata sit, iidemque speciali & solenni promissione Ecclesiae obligati, & in publico Ecclesiae munere constituti: Quales sunt Ministri, Doctores Theologi, aegrotorum Consolatores. Iniquum esset contra tales dubium movere, an orthodoxè, & fideliter ad aedificationem hoc acturi sint; & an non scismata, factiones, haereses, Ecclesiae & Reipublicae perturbationes ex illis catechizationibus metuendae. Tamdiu quis praesumitur bonus, donec probetur malus. Tantisper ergo obtineat praejudicium publicae vocationis & solennis promissionis. Quod si sub quovis lapide scorpium invenire seu mavis quaerere & fingere libeat, quid tandem fiet de concionibus, privatis consolationibus, institutionibus, colloquis? Quibus ministerium, aut cathedra theologica, aut aegrotorum & afflictorum conscientia commissa est, illis Puerorum, afflictorum, aut aliorum ignorantium, si qui hoc petant, catechizatio permittenda non erit? Dicat forte quis à Ministro, aut Ministris, aut Synedrio istius loci facultatem esse petendam, aut ejus speciale decretum esse exspectandum, sine eorum motione tanquam primi istic loci motoris nihil movendum. *Resp.* quasi scil. publicus theologiae Lector, Ecclesiae Pastor, mobile lignum esset, aut purum putum instrumentum quod non agat nisi virtute causae principalis, ab eâ in ortu non tantum, sed & in actu, atque exercitio potestatis suae dependens: quasi nihil illis esset agendum aut tentandum, nisi quod omnes Ministri istius Ecclesiae, immo & totius districtus aut Synodi [pag. 844] sive prius sive simul agere velint & possint: & si alicui ex illis non vacet, aut non visum sit necessarias catechizationes rudiorum, aut adultorum (etiam hoc obnixè petentium, etiam consanguineorum, aut amicorum aut necessariorum, aut vicinorum) suscipere, aut susceptas continuare; ilico quiescendum esse: ne scil. motus sit anomalus, & eo luminibus aliorum obstruatur, resides animi turbentur, quies aliorum pudefiat. Si quem cura haec coquat, & verset sub pectore fixa, ei suggerimus illud vulgatum. In bonis & in necessariis *exempla non exspectanda, sed danda;* & illud Rabinicum, *In loco ubi Vir non est, tu te Virum praesta.* Pluris fideli operario est necessaria instructio ignorantium, multorum conversio, & aedificatio Ecclesiae, quam vacuus & imaginarius licor τοῦ δεῖνα ex otio & cessatione hac in parte captatus. Qui potestatem habet sibi in vocatione ad professionem theologicam & ad ministerium ecclesiasticum collatam: eâ uti debet. Non distinguitur hic χρῆσις & κτῆσις: nisi Papalem oris apertionem, sine quâ creatis cardinalibus in Conclavi seu Consistorio Romano loqui & suffragari non licet, imitari velimus; aut distinctionem inter vocationem atque ordinationem Ministri, & inter ejusdem missionem ad praedicandum aut praeparatoriè reforman-

dum,

dum, à nobis in *Desper. causâ Papatus Lib.* 2. *sect.* 2. *cap.* 17. explosam reducere velimus. Ex vocationis & muneris sui potestate ac conscientiâ, & ex Decreto Synodi Dordracenae quilibet verbi Minister ad catechizationes tenetur; non minus ac ad consolationes afflictorum, convictiones errantium, adhortationes languentium, visitationes fidelium & familiarum, pia de rebus sacris alloquia & colloquia quâvis occasione captanda. Non tenetur licentiam, ad singula haec officia in scriptis petere & exspectare: veluti laici in Papatu ad lectionem Scripturae, juxta *Regulam quartam Concilii Tridentini in indice libr. prohibit;* quam tamen sciunt sibi ab Episcopo non concedendam: quod mysterium panditur in observatione regulae illi posteà additâ. *Instet* forte quis, omnibus mentem unam esse debere, ad laborandum, uno quasi humero onus hoc subeundum? *Resp.* sic quidem fieri debebat. Sed quod si aliquis, aut aliqui nolint, aut non audeant, aut non possint, sive ex errore sive ob impedimenta temporalia, sive ob eruditionis, memoriae, elocutionis, & dexteritatis in catechizando, sive ob diligentiae, zeli, sive ob virium corporis defectum: an nemini ergo aliis licebit praecurrere, aut sine iis currere? an stantibus & cessantibus illis, cursus ilico abrumpendus erit? Quid si tale quid statuatur de studiis privatim excolendis, de solidâ scientiâ spirituali augendâ & in concionibus magis magisque exserendâ, de δυνάμει ἑρμηνευτικῇ exercendâ, de sonorâ & flexamina voce adhibendâ, de accuratâ adversariorum convictione, de scriptis ad necessariam aedificationem edendis, de veritate cum παρρησίᾳ confitendâ, de diligenti afflictorum, errantium, tepentium visitatione [pag. 845] & alloquio: an donum & talentum, qui habet in terram defodiet? an bonam voluntatem, bonos motus spiritus cohibebit? ne scil. aliquem ex fratribus suis in aliquo videatur praecurrere. Dic unâ operâ, non esse currendum in stadio inter omnes currentes, quia unus tantum accipit praemium. Taedet & pudet me pluribus absurdissima haec absurda persequi, quae ultima haec aetas tulit, quippe religionum & κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν ferax, pietatis sterilis. *Instantia* 2. Atqui potestati, ordini, directioni, & regimini Ministrorum & Synedrii quilibet Minister in exercitio ministerii subesse debet: & spiritus prophetarum Prophetis subjectus est. 1 *Cor.* 14. *Resp.* sic est: sed potestas haec collegiata est cumulativa, non privativa, & non exercetur nisi in casu malae administrationis; nec extendit se ad singulos ministerii actus hic & nunc exercendos; ut nec conciones habendae, & quidem ad hunc textum, de hâc materiâ, tali methodo, elocutione, talibus, doctrinis, usibus, applicationibus, argumentis, πάθεσι, & illustrationibus; nec fideles & familiae in illâ Ecclesiâ curae Ministri commissâ visitandae; nec rudes κατ' οἶκον instituendi: nec afflicti consolandi, nec errantes convincendi; nec aliqui monendi; nec piis alloquiis & colloquiis aliqui pro re natâ excitandi, refocillandi, in cursu fidei & pietatis confirmandi; nec preces datâ occasione alicubi concipiendae: nisi prius postulatâ & habitâ ad id Synedrii licentiâ. Puerulorum est à quotidianis Praeceptoris sui nutibus in sedendo, surgendo, lectionibus praefixis discendis, & recitandis dependentium: non virorum Dei, quibus antecessio in verbo & precibus per legitimam vocationem commissa est. Evenit aliquando, ut quis theologiae Studiosus examine praeparatorio malè defunctus, in recoctorum & remissorum seu mavis remittendorum ordinem adscriptus, teneatur conciones suas in scriptis prius alicui Ministro aut Ministris ad id deputatis legendas exhibere, & non nisi intercedente illius aut illorum speciali concessione easdem coram Ecclesiâ alicubi pronuntiare. Sed tale quid Ministro satis probato

bato juxta 1 *Timoth.* 3. *v.* 7. 10. & legitimè vocato, & forte annis aliquot rerum suarum in ministerio satagenti, imponi non debet. Quod ad singularem quemque Ministrum, sive Collegam sive Vicinum, is in alterum nullam potestatem aut superioritatem usurpare potest, juxta Constitutiones Ecclesiarum Belgicae, Gallicae, aliarumque ipsis conformium. *Instantia* 3. Ad pacem & concordiam inter Ministros fovendam, praestaret communi consilio catechizationes privatas, & privato-publicas, inchoari, âut non inchoari, inchoatas abrumpi, aut non abrumpi? *Resp.* De capessendis, inchoandis, continuandis concedimus: sed de abrogatione, aut intermissione. aut omissione, negamus. Optima pax est pax Christi, concordia in bono, in opere Domini, in operibus vocationis, ad maximam fidei, pietatis, Ecclesiae propagationem. [pag. 846] Si quis alius ex conscientiâ muneris hoc nobiscum velit, possit, agat: utique magnae benedictionis loco amplectendum est. Ferrum ferro acuitur, seduli ministri se mutuò intuentur, non ad acerbam aemulationem, nec ad ignavum otium, nec ad carnis curam, sed ad παροξυσμὸν ἀγάπης & καλῶν ἔργων *Hebr.* 10. *v.* 24. merito illis aptatur praeconium illud pacis Psal. 133. v. 1. *Ecce quam bonum & jucundum*, &c. Praeceptum Apostoli Rom. 12. v. 18. *Si fieri potest quantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viventes:* non dictat nobis illud Ephesiorum, cum Hermodorum è civitate suâ pellerent: *Nemo nostrum melior* seu praestantior *sit.* Nulla pax, nulla concordia redimi debet jacturâ bonae conscientiae, turbatione pacis & amicitiae Christi.

IV. *Quaest. An catechizationes domesticae & scholasticae, sine speciali sive Ministri, sive Synedrii mandato, aut expressâ concessione & licentiâ haberi possint? Resp.* quid ni? hoc enim omnibus Parentibus ab Apostolo *Ephes.* 6. *v.* 4. laudato Abrahami exemplo *Genes.* 18. *v.* 19. imponitur: & hoc perpetuo, iis inculcant aut inculcare debent Concionatores: quibus obediendum esse, docentur *Hebr.* 13. *v.* 17. Absurdum ergo esset, si specialem concessionem à Ministris aut Synedrio peterent & exspectarent. Quod tantundem esset, ac si Deum domi suae orandi, Psalmos canendi, auditam concionem repetendi, Scripturam legendi licentiam à Synedrio peterent. De scholasticis idem judicandum; ad quas Praeceptores omnes legitimè ad munus illud vocati aut admissi tenentur: adeo ut propterea ante admissionem in catecheticis à Synedrio examinentur, & formulis Orthodoxi consensus (h. e. Catechesi, &c.) in bene constitutis Ecclesiis subscribant. Perinde autem est, an Ludimagistri sint publici publicis stipendiis docentes; an privati, qui vel domi suae Ludum aperiunt: vel domos obeundo Discipulos quosdam sigillatim instruunt; vel Paedagogi domestici munere funguntur. Hinc patet responsio ad hunc casum (quem memini a. 1628. Synodo Hollandicae oblatum) An publicus aegrotorum Consolator, in doctrinâ, & moribus inculpatus, fideliterque munere suo defungens, tanquam subsidiarius adscitus à Praefectis orphanotrophei & Consulibus tanquam superioribus praefectis ad quinquagenos pueros quotidie (erant enim 400. numero) catechizandos, peccaverit contra potestatem & ordinem Ecclesiae, quod in jussu Synedrii aut sine licentiâ à Synedrio habitâ ad opus illud se adhiberi passus esset. *Resp.* Imperitè praesupponebant Agitatores aliqui, catechizationem illam esse ecclesiasticam & publicam: cum esset privata; quâ soli Orphani intra privatos parietes exercebantur. Praefecti orphanotrophei erant pupillis illis vice Parentum: illi ergo debeant eos catechizare, non minus ac alii quilibet Parentes Liberos suos catechizare tenentur: cui operi si vacare

vacare nequeant aut minus sint idonei, [pag. 847] licet ipsis immo incumbit ipsis sine expressâ licentiâ à Ministro, aut Ministris, aut Classe, aut Synedrio postulatâ & exhibitâ, alterius auxilio uti. Non exspectant nec exspectare debent Parentes, qui catechizandis domesticis non sufficiunt, donec Synedrium ipsis mittat domesticum Catechisten, sed ipsi magis idoneum in familiâ suâ, aut extra eam sibi despiciunt. Quo respectu erat catechizatio privata domestica, quam Synodus Dordracena ab ecclesiasticâ exsertè distinguit. Et quia Ludimagister istius orphanotrophei solus huic operi non sufficiebat, eique aegrotorum Consolator tanquam auxiliaris dabatur, hoc respectu erat etiam Catechizatio privata scholastica; quam Synodus ab ecclesiasticâ distinguit. Cum autem Patres orphanotrophei, & alii quicunque Patres familias, possint opera & auxilio Viri cujusque orthodoxi & pii ad hoc idonei uti: multò magis aegrotorum Consolatoris, ob munus publicum omni exceptione majoris. Similiter adversus domesticas, & scholasticas catechizationes paedagogorum, & praeceptorum, qui ad institutiones Puerorum etiam adultorum & ἐφιμαχθῶν domi suae, aut domi Parentum, admittuntur, nihil excipi potest. Multo minus adversus privatas ejusmodi catechizationes Proponentium seu Candidatorum ministerii, qui concionibus publicè habendis frequenter in plerisque Ecclesiis nostris adhiberi solent. Restat unus circa privatas illas Catechizationes scrupulus, quem aliquando moveri audimus; Quod non tantum Liberi unius familiae κατ' οἶκον ab aegrotorum Consolatoribus aut Proponentibus, aut Ludimagistris, aut Paedagogis domesticis ad hoc ascitis seorsim catechizentur, sed & alii ex familiâ aut familiis Cognatorum, aut Amicorum, aut Vicinorum. Quid in hoc piaculi aut periculi, si ad compendium temporis & expensarum faciendum, & Catechumenos, tanto melius excitandos atque exercendos, unus atque alter, aut pauculi aliqui ex Cognatis, Amicis, Necessariis, Vicinis, Catechumeno aut Catechumenis istius familiae adjungantur; atque unâ operâ instituantur? Quod si paedagogica & domesticâ institutio in arte legendi & scribendi, in linguis, & artibus non facit scholam publicam, cur talis domestica Catechizatio ob dictam illam associationem & combinationem, faciet ecclesiasticam & publicam? Uti non censetur epulum publicum, cum unus atque alter extra illam familiam positus prandio aut coenae semel atque iterum, aut perpetuò statis diebus adhibetur: sic nec talis Catechizatio. Et uti ejusmodi prandia aut coenas, ne quidem numerosa convivia, ab expressâ concessione suâ nec Magistratus nec Ecclesia suspendit, nec eadem ad curam suam specialem revocat, nisi in casu malae administrationis, & abusus: ita de domesticis & paedagogicis Catechizationibus, Scripturae lectionibus, psalmodiis, &c. statuendum: quibus Ecclesiae, ejusque potestati & ordini nihil praejudicatur. *Synodus Dordracena Decreto* toties laudato, [pag. 848] tantum abest, ut suspectas habeat congregationales seu associatas ejusmodi Catechizationes, ut seriò eas commendet praesertim competentium. Et omnino tales Ecclesiasticae in frequentibus Ecclesiis sunt necessariae: quod impossibile sit singulos à Ministris, quamvis duplo aut triplo pluribus, sufficienter catechizari. Et cur tenues illae associationes aut accessiones in domesticis & scholasticis grande nefas Parentibus, Ludimagistris, Paedagogis, Proponentibus crearent? Omnia tuta si hic timenda putantur, cur non aeque aut magis circa convivia, mutua alloquia, aperta quae vocant, atria, societates & conventus Artificum, Vicinorum, & quae non? Nota est regula: tollatur abusus & maneat rerum substantia. *Forte quis instet*, praejudicari Ministris, & involari

& involari in ipsorum munus. *Resp.* Non magis quam domestica aut scholastica Catechizatio, praejudicat ecclesiasticae ordinariò per Ministros habendae. Quod si Ministri, praesertim in frequentioribus Ecclesiis sufficerent parvulis quibusque & ignorantibus pro captu & profectu cujusque catechizandis, utique privati Catechistae labori suo, & Parentes sumtibus parcerent. Nunquam putabit Minister sibi & muneri suo praejudicari, si senio, membrorum imbecillitate, morbo, aut aliter afflicti, & Proponentibus, aliisque sive Amicis sive vicinis, subinde visitentur: consolationibus, piis collationibus, concionum, quibus interesse nequeunt, repetitionibus reficiantur: aut si ab heterodoxis tentati confirmentur, nutantes & seducti in viam revocentur, seductoribus in faciem resistatur & os obstruatur. Omnia illa nihilominus & peculiari quâdam ratione, ad munus Ministrorum pertinere nemo negaverit: adeo ut nullum ipsis ab aliorum Catechizationibus, consolationibus, convictionibus praejudicium, sed gratissimum subsidium & auxilium exspectandum sit. Optent modo, ut omnes prophetent.

V. *Quaest. Quid de Senioribus seu Presbyteris gubernantibus censendum? Resp.* quamvis illi ordinariò juxta cum Presbyteris docentibus in verbo non laborent (1 *Timoth.* 5. *v.* 17.): aliquid tamen (siquidem mediocriter ad hoc idonei sint, uti esse debent) ipsis hic agendum judicavit *Synodus Dordrac. Decreto & sess. cit.* Et tantum ipsis in negotio doctrinae tribuitur à *Liturgia nostrâ*, & *Statutis ecclesiasticis*, perpetuâque praxi in Synedriis, Classibus, Synodis; ut à Catechizatione exclusi aut immunes haberi non debeant. De quo pluribus infra *Part.* 2. *tit. de Senioribus.*

§. 4. Videndum nunc in aut super quibus rudes catechizandi. Communis sententia ex 1 *Corinth.* 3. *v.* 2. *Hebr.* 5. *v.* 12. 14. cum 6. *v.* 1. 2. *Timoth.* 1. *v.* 13. colligit esse communia quaedam & necessaria principia, axiomata, & capita religionis, quae nominibus *lactis, sermonis initialis qui rudes inchoat, elementorum initii eloquiorum Dei, hypotyposios,* seu *expressae formae saniorum sermonum* [pag. 849] *cum fide & caritate quae est in Christo Jesu, loco cit.* indigitantur. Qualia autem, quae, & quot sint haec principia & capita potius catecheticis formulis, quae superiori saeculo ab Orthodoxis & Heterodoxis certatim editae sunt, & quotidianâ catechizationum praxi, quam Doctorum disputationibus definitum videmus, Nihilomininus ad hujus rei illustrationem quaeratur,

I. *Quaest. An sola, uti vulgo vocant, fundamentalia Catechesi tractanda sint? Resp.* Fundamentalia dicuntur vel quae praecisè ad salutem scitu & fide explicitâ creditu necessaria sunt, necessitate medii: vel quae ad incorporationem in bene constitutam Ecclesiam visibilem requiruntur. De posterioribus propriè nobis determinandum est: de prioribus non tam facile determinari potest, quantum ad τὸ maximum & minimum *quod sic:* paulò facilius, quantum ad τὸ maximum & minimum *quod non.* Vide haec distincta, & applicata in 2. *Part. sel. Dispp. tit. de Artic. & Error fundament.*

II. *Quaest. An sint soli ac nudi tituli, seu paratitla, aut termini incomplexi, aut lemmata quaedam non explicata aut diducta? Resp.* negant ipso facto omnes non tantum Nostri, sed & Pontificii, Anti-trinitarii Photiniani, Anabaptistae, Remonstrantes, quotquot Catecheses scripserunt. Nulli enim terminis incomplexis e. gr. Dei, Christi, Angeli, Hominis, justificationis, fidei, baptismi, &c. colligendis & quasi syllabo proponendis, sed attributis subjectorum ex Scripturâ decerpendis, & legitimis

mis enuntiationibus, thesibus, articulis, conclusionibus formandis & proponendis occupantur: additis, ubi res id postulare videtur, hypothesibus, & rationibus, nonnunquam antitheseon rejectionibus & elenchis. Imperitè ergo aut dolosè jactari audimus, solum Deum & Christum: quasi in monasterium aliquod fratrum ignorantiae non compingere velint; quos referunt nihil scire voluisse, nisi Christum, Mariam, Franciscum. Si dicant; se intelligere Deum & Christum realiter explicatum, non contractum nominaliter: petimus, ergo ut exemplo Pauli, & Augustini reipsa hoc ostendant: nec generali & nudo uno atque altero titulo tenebras explicitae fidei offundant, & simpliciores ludant. Amplectantur & imitentur diductam Catechesim *Pauli in Epistolis*, vel in unâ *ad Romanos:* & habebunt genuinam explicationem dicti 1. Cor. 2. v. 2. *Non enim statui quidquam scire inter vos, nisi Jesum Christum crucifixum.* Inspiciant modo *Augustini Scripta dogmatica, paraenetica, elenctica*, & sensum versiculorum, quos ipsi aut alicui ipsius Discipulo, alicubi tributos memini, percipient:

Si Christum discis, nihil est si caetera nescis:
Si Christum nescis, nihil est, si caetera discis.

Conferatur 3. *Pars. select. Dispp. tit. de Ignorantiâ.* Notandum *Joh. Hooper* [pag. 850] episcopum Glocestriensem & martyrem, brevem fidei Christianae confessionem, juxta ordinem symboli, centum articulis (quorum non pauci plures, quam unam. thesim continent) proposuisse; excusam Londini apud Christoph. Barkera. 1581. in 8.

III. *Quaest. An solum Symbolum, vulgò dictum apostolicum, aut illa addita Decalogus & Oratio dominica memoriae imprimenda & inde depromenda, ac pronuntianda? Resp. Neg.* de solo Symbolo. Rationes dedimus in 1. *Part. sel. Dispp. tit. de Symbolo, & 3. Part. tit. de Artic. & Error. fundament.* Nec sufficit Symbolum cum Decalogo, & Oratione Dominica memoriae infigendum, & pronuntiandum proponere: quod mecum omnes Catechistae fatentur, cum Pueris catechumenis omnes catecheticas responsiones Symbolum, Decalogum, Orationem dominicam explicantes. domi. aut in schola, aut in Ecclesiis memoriter reddendas proponunt. Verum est, quod vulgo dicitur de sex capitibus catecheticis, Symbolo, Decalogo, Oratione dominicâ, institutione baptismi, eucharistiae, disciplinae ecclesiasticae: sed intelligendum est, non de illis verbotenus, & in formâ nudè propositis, & memoriae impressis; sed de earundem catecheticâ & necessariâ explicatione.

IV. *Quaest. An principia seu axiomata illa catechetica sint pauca; immo paucissima? Resp.* Ita quidem strepere solent olim, & hodie Novaturientes: ut hoc narcotico Ecclesiae Membra & Ministros in somnum inducant, & ipsi interea zizania sua serant. Hoc stratagema Satanae subdolè obtrusum ab *Acontio in Libro de Stratagematis Satanae;* & adoptatum à Socinianis, Remonstrantibus, aliisque fidei aut bonorum operum, aut utrorumque integritatem hodie per cuniculos aggredientibus. Quibus multi indocti, instabiles, tepidi, nominales reformati, neutrales, anti-praecisistae, laxi-casuistae, omnesque carnales, mundani, profani, certatim succinunt: fistulâ dulce sonantes caritatem, pietatem, pacem, moderationem, problematica, variantes opiniones, prophetandi libertatem. Quasi scil. haec curarent, haec agerent, qui lacteis & mellitis fallacium verborum globulis incautos circumveniunt. Perpetuo deprehensum est, tales *χρηστολόγους*, ad neminem ferre, nisi quem ad *χθὲς καὶ πρώην* mutatas ipsorum opiniones hoc est ad *χρύσεα χαλκείων*, ad novè excogitatas putidissimas

simas sophisticationes, ad ἰδιογνωμοσύνην, jam transiisse, aut paratum transire noverint, & vel ab universo Reformatorum immo & totius Christianismi consensu, illâ in parte, deficere. Sed jactatam illam paucitatem, Sociniani, & Remonstrantes praxi suâ & editis catechismis, & hodierni aëruscatores dictis, scriptis, factis suis haut aliter refutant, ac Diogenes ambulando zenonis ἀκινησίαν. Pluribus has προφάσεις non persequar: cum *Part.* 1. *select. Dispp. tit. de Trinitate*, *Part.* 2. *tit. de Articulis & Erroribus fundamentalibus*, *Part.* 3. *tit. de Haeresi*, *& de Haeresi Antitrinitariâ*, eas discusserim. [pag. 851] Notent, si ausint, in nostro catechismo, quaenam capita, quas theses illic explicatas, putent omittendas, tanquam superfluas.

V. *Quaest. An & quomodo differant Formulae catecheticae, à Locis communibus, Systematis, Syntagmatis, Corporibus doctrinae? Resp.* Non differunt, quod ad summam rerum tractatarum, aut doctrinae substantiam: sed quod ad materiae extensionem, & modum rationemque tractandi. Nam. 1. non tam plenè & latè principales theses in catecheticis explicantur, cum hypothesium & consectariorum adjectione. 2. nec methodo ac elocutione didascalicâ & acroamaticâ, per explicationem terminorum Hebr. & Graec. in Scripturis, adhaec patristicorum, scholasticorum, hodiernorum; per reales praeterea definitiones, divisiones, causas, comparata, opposita, τὸ γνωστὸν singularium materiarum exhauritur. 3. nec theologia naturalis, ejusque rationes & demonstrationes illis ordinariè admiscentur. 4. Nec theologia elenctica anascevasticè, & catascevasticè cum duplicis & triplicis, illic inseritur. 5. Ut nec theologia historica; quae dogmatum antiquitatem, successionem & statum per omnia saecula cum oppositis haeresibus aut enarrat, aut saltem breviter annotat.

VI. *Quaest. An ad omnes, aut saltem ad plerasque materias & quaestiones in Academicis Locorum communium collegiis & collationibus tractari solitas, illiteratorum (quales multi si non omnes) Catechizationes seu exercitia extendi possint? Resp. Neg.* de Catechizationibus Puerorum, & rudium adultorum etiam competentium: ubi lacte scripturario solummodo pasci & ad professionem fidei ac communionem ecclesiasticam praeparari debent; non cibo solido, 1 *Corinth.* 3. *Hebr.* 5. & 6. Conceditur de Catechizationibus provectiorum & jam probè Catechizatorum: quae forte nomine collationum & prophetiarum potius appellandae, quam Catechizationum; si vocem hanc strictè & ex usu communi accipiamus. Et tales Catechizationes praeformant nobis, iisque inserviunt solida *Commentaria catechetica Ursini, Parei & aliorum*, in linguam vulgarem in gratiam idiotarum, (non Studiosorum theologiae, qui linguam latinam intelligunt) traducta ab eximio Theologo Festo Hommio: de quo §. sequenti. Ejusmodi exercentium seu catechizantium collegium in hâc Ecclesiâ jam inde post annum 1619. institutum; quod per multos annos clausis foribus nunc vero apertis & quibusvis Auditoribus admissis post pomeridianas conciones dominicas sub praesidio Concionatorum perpetuo celebratur: ubi exercentes non tantum super sectione catecheticâ publicis concionibus explicatâ per quaestiones à Concionatore positivè & elencticè examinantur; sed & ipsi, pro re nata ad majorem elucidationem dubia ac quaestiones proponunt, & super iis conferunt: aliqui etiam ex illis, quoties ita visum, analyticam Catechesios [pag. 852] explicationem & per plures Scripturae textus confirmationem memoriter pronuntiatam proponunt. Ad hanc Catechizationem praeparant se lectione *Thesauri catechetici Festi Hommii* modo indicati, & auditione concionum catecheticorum, quae non tantum positivam

& ele-

& elementariam Κυρίων dogmatum ex Scripturis explicationem ac probationem pro rudioribus, sed & pleniores ac eruditiores dissertationes, elenchos, & usuum practicorum applicationes, in quibusdam etiam indicia historica dogmatum, haeresion, consensus cum antiquis Conciliis & Patribus, immo & (necessitate ita postulante sive in materiis dogmaticis sive in practicis) cum recentioribus Confessionibus, Synodorum decretis, primis Doctoribus reformatis. Haec propter hominum duritiem, obloquentium importunitatem, & circumsistentiam adversariorum contentionem, subinde fieri necesse est: ut si ipsi argumentis & solutionibus directis, & indirectis tum δ' ἀδυνάτου tum κατ' ἄνθρωπον, id est, ad hominem, non moveantur, nostri saltem contra insidias atque insultus eorum abunde instruantur ac muniantur. Repetitiones ejusmodi concionum, & collationes catecheticas cum gradu emientiae, in hac Urbe admodum utiles, immo & necessarias esse nemo inficiabitur, qui nôrit, quot Heterodoxorum insidiis & seductionibus oves nostrae pateant. Ut jam non dicam, cum profectu aliquo à novitiis Studiosis theologiae destinatis, quin & à theologiae Studiosis & ministerii Candidatis tales collationes audiri. Praeterquam quod ex illo exercentium collegio alios in verbi Praelectores, Ludimagistros Catechistas, aegrotorum Consolatores promoveri; alios in Seniores, & Diaconos hujus aliarumque Ecclesiarum eligi; alios seu motu proprio, sive suasu eorum, qui dona Dei ex illis exercitiis perspecta habent, quamvis serius, ad studia se conferre, quorum cursu in Linguis, Artibus, & Theologiâ feliciter peracto, ad verbi ministerium vocari contingat. Simile quid in Belgio & alibi intendisse videntur reformati nostri Praedecessores, institutis exercitiis & collegiis Prophetantium & Proponentium: de quibus *Cap. sequenti.* Nullius oculus debet esse malus, si Dei bonus est. Quamvis omnes non sint futuri Concionatores, nec id intenderint Ministri hujus Ecclesiae, qui primi illud collegium exercentium post annum 1619. inchoârunt, & qui etiamnum idem continuant: stat tamen ipsis & stare debet illud 1 Cor. 14. v. 5. *Velim autem omnes vos loqui linguis, magis tamen ut prophetetis.* & ut quilibet fideles sint Doctores *Hebr.* 5. *v.* 12. & *terra plena sit scientia Jehovae veluti aquis alveum maris obtegentibus* Jes. 11. v. 9. Et ne tollatur clavis cognitionis. *Luc.* 11. *v.* 52. Audiatur responsum Mosis Numer. 11. v. 29. *An invides tu mea causa? atqui utinam totus populus Jehovae* essent *prophetae indente Jehova spiritum suum illis.* Excipiat forte quis, omnium ingenia, vocationes, res familiares non ferre, ut lectione *Thesauri* [pag.653] *catechetici Festi Hommii* & collatione textuum illic citatorum se ad exercitium hoc praeparent. Sic est, & hoc probè nôrant Ministri hujus Ecclesiae, qui hoc Catechizantium exercitium ante erectam Academiam hic instituerunt & excoluerunt; nec post erectam Academiam dimiserunt. Ideo promiscuè quoslibet ad illud non invitarunt aut admiserunt; sed tantum delectos quosdam Adolescentes & Juvenes: quorum ingenia & rationes hoc ferre posse putabant, ut sectionem catecheticam accuratè imprimerent, eandem per partes divisam Scripturae dictis etiam memoriter pronuntiatis munirent, ad quaestiones & objectiones à Ministro propositas responderent, & ipsi vicissim quaestionibus & objectionibus propositis ulterioris illustrationis occasionem praeberent ac quaererent. Quid si autem in hac Urbe sint, uti sunt non pauci Juvenes tum literati tum illiterati, nulli rei familiaris curae obnoxii, quibus Deus haec otia fecit, ut de pane per diurnas operas lucrando non necesse sit eos cogitare: an nefas esset, tales ad pia ejusmodi exercitia sponte confluere,

confluere, aut à Ministris invitari: quamvis non intendant ad munus Concionatoris se praeparare? An Ecclesiis pejus esset, si multos tam bene exercitatos in communione suâ; insuper in muneribus Seniorum & Diaconorum aliquando constitutos videret? Hebraei debebant esse Doctores, secundum *Hebr.* 5 *v.* 12. & tamen omnes illi non debebant pariter. Concionatores esse, aut ad munus illud aspirare ac se praeparare. Velim Pontificii & si qui alii clavem scientiae aut sublatam, aut saltem magis pretiosam, & Catechizationes cum Prophetiis pauciores, magisque contractas, diminutas, attenuatas esse velint; definiant prius τὸ maximum positivum seu *quod sic* cognitionis spiritualis Scripturarum, & dogmatum Theologiae, cujus circo privati quique Fideles tum literati tum illiterati otio, viribusque animi & corporis minime destituti, in perpetuum circumscribi debeant: adeo ut ne tantillum quidem ultra proficiant. Hoc dum exspectamus, exemplum Pantaeni, Clementis Alexandrini aliorum in Ecclesiâ antiquâ Catechizantium, quos in omnibus tractatibus de Catechesi, post verbum Dei ad partes adduci videmus, imitandum commendamus. Illos autem extra alphabetarias seu elementarias explicationes, Catechesin suam extendisse docent scripta quae hodie supersunt.

VII. *Quaest. An omnes Catechizationes debeant esse pure theticae, quibus veritates fidei ex Scripturis simpliciter doceantur & confirmentur; an vero inter selectos quosdam exercentes, etiam purè aut potiorem partem elencticae haberi possint? Resp. Neg. pr. Aff. poster.* imprimis, illic locorum ubi heterodoxiae Ecclesias circumsonant, immo & per eas serpunt. Rationes sunt. 1. *quia* praeit *Apostolus in Epistolis ad Romanos & Galatas;* & Apollos hoc nomine à Spiritu [pag. 854] S. laudatus *Act.* 18. *v.* 26. 28.—2. *quia* non tantum Ministri debent ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, *Tit.* 1. *v.* 9. sed & omnes Fideles secundum mensuram fidei, pro fide decertare *Jud. v.* 3. & apologiam ejusdem praestare. 1 *Petr.* 3. *v.* 15. Ad hoc autem idonei fiunt per Catechizationes elencticas. 3. *quia* conciones catecheticae immo & quaevis aliae ab elenchis non abstinent in illis Ecclesiis, ubi haec necessaria antidota & prophylactica requiruntur. 4. *quia* publicae Formulae catecheticae praesertim Palatino-Belgica aliquot elenchos miscent. Vide *Sectiones*, ubi de Ascensione Christi, de Justificatione, de Baptismo, de Coenâ. Ut nihil nunc dicam de privatis Theologorum *Catechesibus* e. gr. *Brentii*, *Cythraci*, *Perkinsi*, deque *Commentariis catecheticis Ursini*, *& aliorum supra cit.* qui in Linguam nostram non frustra translati sunt. 5. *quia* peculiares Catechismi purè elenctici linguâ vulgari à Theologis bono publico eduntur: ut scil. privatae multorum, quibus hoc datum est, lectioni, eorundemque collationi, catechizationi, prophetiae, exercitio, (de nominibus hic non laboramus) inserviat. Praeclarum *Catechismi anti-Sociniani* exemplum datum est à *D. Petro de Witte* Ecclesiaste Leidensi & anti-Papistici à cl. *D. J. Hoornbeek* ibid. ecclesiaste & professore. Huc referri potest *Refutatio Catechismi Remonstrantici à* cl. D. *Heidano* ibid. ecclesiaste & profess. vernaculo Sermone conscripta, eademque postea, contra Apologiam Episcopii defensa.

VIII. *Quaest. An utiles sint Catechizationes & collationes tantum aut praecipuè circa omnia, aut aliqua practica? Resp.* Quid ni? Si Exercentes sint capaces, & dogmatis catecheticis satis aut mediocriter imbuti, eorumque rationes hoc ferant. 1. *quia* Theologia est scientia practica: ut ab eâ aut nomine ejus pariter horrere debeant, qui à praxi, applicatione practica, exercitiis pietatis abhorrent. 2. *quia* con-

conciones catecheticae breviter, aliae conciones ad Scripturae textus ubertim praxin resipiscentiae, fidei, spei, caritatis conscientiae, consolationis, adhortationis proponunt. Atqui utriusque generis conciones apud exercitatiores inter Catechumenos in scholasticis, domesticis, ecclesiasticis Catechizationibus, seu collationibus repetere, utile & usitatum est: Confer *Cap. sequ.*— 3. *quia* ipsa Catechesis Nostra articulos fidei sub formâ praxios, aut cum applicatione proponit. Prioris exempla vide in *Quaest.* 26. 43. 44. 49. 51. 52. 57. 58. posterioris in *Quaest.* 36. & tota *Tertia pars Catechismi* meram praxim resipiscentiae, novae obedientiae & caritatis per partes explicat: ubi imprimis πρακτικωτάτη est explicatio Orationis dominicae. 4. *quia Thesaurus Catecheticus Festi Hommii* in elaboratissimis *Tabulis* ubique articulorum fidei non tantum cognitionem & fidem sed etiam fiduciam & specialem applicationem practicam praeformat. *Joh. Spiljardus* in novissima ejusdem Thesauri editione anni 1657. à [pag. 855] Theologis Leidensibus & Ultrajectinis approbata & peculiariter eo nomine commendatâ meditationes practicas singulis quaestionibus subjecit. Quae omnia vernaculo sermone edita non sunt, ut sub modium reponantur, sed ut pro captu & profectu exercentium solitariae ac sociae lectioni, repetitioni, collationi inserviant. Idem dicendum de eximiâ catechesi *Perkinsi* vernaculis linguis editâ. Si quis objiciat saltem casuum conscientiae explicationem ac determinationem, Catechizationibus non convenire. *Resp.* Si per casus conscientiae intelligis theticas quaestiones morales, utique tota catechetica explicatio Decalogi praetereunda esset. Quod absurdum. Ipsa enim *catechesis* quasdam controversas quaestiones attingit, *ad secundum & tertium Praeceptum*; & *Commentarii catechetici* ad reliqua praecepta controversias de Sabbatho, de officio magistratus, αὐτοφωνίᾳ, coelibatu, conjugio, polygamia, usuris, mendacio, concupiscentiâ inhaerente, motibus primo primis, &c. Idem agunt conciones catecheticae: quas in conventibus quorumvis Catechumenorum, imprimis in collegiis exercentium repeti posse, nemo, ut opinor, negabit. Quae enim ab omnibus in Ecclesia tuto audiuntur, cur repetitionibus, collationi, & examini per quaestiones & responsiones non subjiciantur? sic tamen, ut captus & profectus Discipulorum ratio habeatur. Omnes enim omnia nec capere, nec ferre possunt. Quod arti & prudentiae Catechistarum committendum est. *Sin vero* per casus conscientiae, intelligantur hypotheticae & speciales quaeque determinationes, circa communem, & circa particulares Christianorum vocationes in Republicâ, in Ecclesiâ, in Scholâ: nolim Catechistas imitari Libros casuum, & confessionalia Papistarum non tantum latinâ sed & vulgaribus Linguis, Lucitanicâ, Italicâ, &c. edita, ex quibus ignorantes discunt, quae praestaret nescire: multa enim abominanda docentur, dum minutim explicantur, agitantur. De quo vide *Judicium Sorbonici cujusdam dicti Aurelii* citatum à nobis in *Desper. Causa Papatus lib.* 2. *sect.* 3. *cap.* 2. & Ex Nostris *Reveti in Commentar. ad* 7. *Decalogi Praeceptum*, *ejusdemque in Mysteriis Patrum Jesuitarum*, sub nomine Renati Veridei, per anagrammatismum. Omnes tamen particulares casus hinc proscribi non debent, quorum usus in hac aut illâ Gente, Urbe, Ecclesiâ, propter endemios abusus grassantes, aut residuos, ad mores informandos est necessarius: e. gr. an Pueris & Adolescentibus vim vi repellere liceat; an Liberis, Servis, Ancillis, quidquam vel minimum Parentibus aut Heris subtrahere; an his vel illis verborum formulis uti, quae abusum nominis divini, involvere, aut viam ad illum sternere dicuntur; an vectigalia, telonia, &c. fraudare; an idola

& idolo-

& idololatriam ex curiositate spectare, quocunque reverentiae signo exhibito; an voluptatis causâ gallos gallinaceos inter se committere & pugnam illam alere, aut jumenta crudeliter tractare; an nuda pectora & dorsa, [pag. 856] omnium oculis subjicere; an faciem fucare; an emplastris nigris & figuratis conspargere, ut color candidus tantò magis luceat; an choreas, tum simplices, tum dramaticas, quas *balletas* vulgò appellant, & actiones comoediarum frequentare; an aleâ tempus fallere, & similia quamplurima; quae si piè & prudenter in concionibus datâ occasione coram quibusvis Auditoribus istic loci moventur, utique malè non fecerit qui in repetitionibus istarum concionum, & in Catechizationibus bene dicta tum rudioribus tum exercitatioribus pro indigentiâ & captu cujusque inculcaverit. Hoc ita sensisse arbitror graves Theologos qui in gratiam idiotarum *Perkinsi & Amesii Casus conscientiae* aliosque *ejusdem Tractatus practicos*, *Ludovici Bayllii Praxin pietatis*, *Variorum Commentaria decalogica*, &c. in Nostrum idioma transfuderunt. Quibus eo nomine nec Ecclesiae nostrae, nec ullus Theologus antehac litem movit. Breviter Catechizationes non tantum elementarias & initiales parvulorum & rudiorum, sed & altius usque ad elenchos & praxim assurgentes, in apostolicâ & succedente antiquâ Ecclesiâ habitas & etiamnum habendas, judicat celebris Theologus Joh. Prideaux Conc. 4. ad *Actor*. 18. *v*. 24. 25. pag. 32. 33.

„2. Οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου: *Initiatus*, legit *Beza*; Institutus, *Erasmus; Syrus Metalmad*, edoctus, sive factus discipulus; *Arabs Jatalammado:* Singuli innuunt, sic initiatum, institutum, edoctum factum illum fuisse Discipulum, „ut concepisset semina amplioris *Messis*, quae in herbâ interim *exaresceret*, nisi ulteriùs excoleretur. „Verbum autem (κατηχημένος) in textu non simplicem tantum ingerit institutionem, vel doctrinam *qualemcumque elementarem* sed *sacram*, *articulatam*, *succinctam*, *methodicam*, non *auribus* solùm, aut *palato,* sed *captui* & *cordi* „Auditoris adaptatam, ut non tàm *doctior* indè, quàm *melior* evaderet. Non inscitè „igitur quoad sensum licet non adeò politè verbotenùs textum quis expresserit. Hic „erat *Catechizatus* τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου: id est κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου (ut notat Piscator) „juxtà viam *Domini*. Nàm ità alibi vulgaris; Communicet is, qui *Catechizatur* verbo, „ei qui se *Catechizat*, in omnibus; ad Galat. 6. 6. undè *Catechesis*, *Catechismus, Catechizo*, *Catechumenos*, *Catecheta*, *Catechista*, vulgatissima adhùc obtinent in *Ecclesiâ* „vocabula. Quid autem est *Catechismus*, nisi *summa* Doctrinae Christianae, ità „Incipientium *captui* attemperata ut parati semper sint, ad *rationem reddendam* ejus quae in illis „est, spei? 1 *Pet*. 3. 15. Et quinam *Catechumeni?* nisi *ita instituti*, *imbuti*, & *initiati*, ut ex talibus *rudimentis*, ad perfectionem ulteriorem provehantur? „ad Hebr. 6. 1. Tales verò non ex literis tantum, sed ἀπὸ στόματος, *vivâ voce;* nec „publicè *solùm* à *Professoribus*, sed privatim à *Parentibus*, *praeceptoribus*, *Tutoribus*, religiosè informabantur. Quod non satis erat praestitisse, nisi [pag. 857] „repetendo, & respondendo memoriter ostenderit *Auditor* se, quod praeceptum „erat, ad unguem intellexisse, & tenuisse.

„3. Non opus est ut *classes Catechumenorum* è priscis deducam: quomodò Alii „erant *teneriores;* alii *provectiores;* quo tempore transierunt sic *initiati*, à *Catechumenis* „ad *Competentes;* à *Competentibus* ad *Fideles;* quo loco, extra *cancellos* stabant *Catechumeni*, quem appellabant *Catechumenon*, quales tabulae *Catechista* asservabantur „in singulis *Ecclesiis* (juxta Decretum *Concilii Neocaesariensis*) & hujusmodi. Hora „properat;

„properat; & mihi multa restant percurrenda. Illud tamen omittendum de *Initiatis* „sivè μεμυημένοις apud *primaevos* Scriptores, Illos fuisse *tales*, quibus *Sacris*, & *Sa*-„*cramentis* licuit quidem interesse, sed non cum *Fidelibus* liberè communicare. Hinc „*Fideles* συμμύσται. & μυσταγωγούμενοι passim audiunt. Quibus opponuntur ἀμύηται „apud *Chrysostomum*, *Theodoretum*, & *alios*. De illis crebrò intercurrunt inter *Graecos* „*Patres*, familiares istae loquendi *formulae*, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι: ἴσασιν οἱ συμμύσται: „ἴσασιν οἱ πιστοί: ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι τὸ λεγόμενον. Norunt *Initiati*, *Symmistae*, „*Fideles*, *Mysteriis* reconditioribus *imbuti*, illud quod dicitur.

Porro occasionem dati in Catechismo Palatinatus, tractationum & digressionum practicarum sigillatim sic indico: ad quaest 1. *de consolatione fidelium;* ad qu. 4. & 5. *de examine conscientiae & probatione sui ipsius*, *de amore divino*, *de dilectione proximi*. qu. 10. 11. amplificationes *de irâ & vindictâ divinâ*, *de poenis infernalibus*. qu. 12. 13. 14. *de salutari desperatione & diffidentiâ in nobis ipsis*, *& in omnibus creaturis*. qu. 21. *de praxi fidei*. qu. 26. & 28. *De animi tranquillitate*, εὐθυμίᾳ, *fiduciâ sorti*. qu. 32. *de beatitudine & dignitate*, *praestantiâ*, & 36. & 36. [l. 33. & 34.] *privilegiis fidelium*. qu. 35. 36. 44. *de meditatione passionis Christi crucifixi*, *ejusque fructuum*. qu. 42. *de bono mortis*, εὐθανασίᾳ, *consolationibus contra metum mortis*. qu. 45. 49. 51. *de meditatione gloriosae exaltationis Christi*, *ejusque fructuum*. qu. 52. *de meditatione judicii extremi* qu. 53. *de meditatione paracleti spir. s.* qu. 54. *de meditatione practicâ praedestinationis & perseverantiae*. qu. 55. *de praxi communionis sanctorum*. qu. 56. & 60. *de meditatione practicâ gratuitae remissionis peccatorum & justificationis*. qu. 57. 58. *de meditatione practicâ beatae resurrectionis & vitae aeternae*. qu. 69. 71. *de meditatione & praxi baptismi*. qu. 75. & 81. collatis cum Liturgiâ tit. *de administratione coenae*, *de praxi coenae*, *& debitâ ad eam praeparatione*. qu. 88. - 91. *de praxi resipiscentiae*. qu. 94. - 114. de virtutum particularium ad singula praecepta decalogi, *stimulis seu motivis*, *auxiliis*, *signis: deque vitiorum turpitudine*, *causis*, *& illiciis*, *symptomatis*, *signis*, *characteribus*, *praeservativis*, *antidotis*. Sunt autem particulares virtutes qu. 94. *spiritualis Dei cognitio*, *fides*, *fiducia*, *humilitas*, *subjectio & obedientia*, *patientia seu tolerantia*, *spes*, *Dei* [pag. 858] *amor*, *timor*, *honor*, *resignatio & abnegatio*, *immo & odium nostri ipsius*, ex hypothesi scil. & positis ponendis. Ibidem, vitia opposita ut *superstitio*, *magia*, *idololatria tum formalis tum interpretativa*. qu. 96. de *religiositate & devotione:* cum oppositis. qu. 99. *de nominis divini sanctificatione & glorificatione*, *per preces*, *eucharistias*, *laudes*, *vota*, *juramenta*: & oppositis, *blasphemiâ*, *exsecratione seu maledictione*, *perjurio*. qu. 103. *de praxi & sanctificatione sabbathi: & oppositâ profanatione*. qu. 104. *de virtute humilitatis & obedientiae*: & oppositâ *superbia*. qu. 105. *de misericordiâ*, *aequitate*, *benignitate*, *humanitate*, *lenitate:* cum oppositis *irâ*, *vindictâ*, *odio*, *invidiâ*, *crudelitate*. qu. *de castitate in coelibatu*, *conjugio*, *viduitate:* cum oppositis *luxuriâ impudicâ*, *luxu*, *gulositate*, *ebrietate*, *vanitate chorearum*, & *spectaculorum*. qu. *de justitia*, *liberalitate*, *sedulitate:* cum oppositis *furto sacrilegio*, *mordente usurâ*, δωροφαγίᾳ, *simonia*, *avaritiâ prodigalitate*, *ignavo otio*. qu. 112. *de veracitate*, *simplicitate*, *sinceritate*, *de regimine linguae:* cum oppositis. *garrulitate seu multiloquio*, *mendacio*, *dolo*, *fraude*, *simulatione aequivocatione & mentali reservatione*, *falso*, *calumniâ*, *obtrectatione*, *convitio*, *diffamatione*, ad quam refer *libellos famosos*. qu. 113. *de concupiscentiâ inhaerente*, *lucta carnis & spiritus*, *de regimine affectuum & cupiditatum*, *de regimine cogitationum*, *de*

de acedia, de securitate carnali. qu. 115. *de studio ἀκριβείας seu praecisitatis:* & oppositis *laxitate, falsâ libertate.*

IX. *Quaest. An utiles sint Catechizationes super textu Scripturae? Resp. Aff.* ut scil. per quaestionum & responsionum repetitiones & formationes, ac reformationes, summa seu contentum librorum, aut capitum, aut tmematum, ab ipsâ pueritiâ tanto melius imprimatur. Si enim nostris convenit exemplo Thimothei 2 *Tim.* 1. *v.* 14. 15. cum 3. v. 15. ἀπὸ βρέφους Scripturas discere, & Parentibus aliisque exercitatis de iis domi foris cum familiâ suâ aliisque conferre *Deuter.* 12. *v.* 18 - 22. certè Catechizationes tales tum domesticae, tum ecclesiasticae sive publicae, sive privato-publicae utiliter adhibentur. Sunt autem illae vel selectorum capitum & librorum, vel historiae Scripturarum V. & N. T. vel doctrinae Scripturarum. Tales Catechizationes promovere studuerunt *Eusebius Pagit* Libello Anglico anno 1603. & postea a. 1623. tit. *Historia Bibliorum per quaestiones & responsiones;* & ex Nostratibus, qui dictum libellum in idioma nostrum transtulit; & *Anonymus*, qui anno 1628. libellum dedit tit. *Doctrina Bibliorum*, &c. *per totum Scripturae cursum per quaestiones & responsiones collecta.* In hâc nostrâ Ecclesiâ simile quid in Catechizationibus Puerorum & rudiorum observatur: ubi occasione textuum historicorum in Ecclesiâ explicatorum historiae de Christi nativitate conceptione ex *Matth.* 1. & *Luc.* 1. & 2. passione, ex *Matth.* 26. & 27. *Luc.* 22. & 23. sepulturâ *Matth.* 27. *v.* 57. & seqq. *Joh.* 19. *v.* 38. & seqq. resurrectione [pag. 859] ex *Matth.* 28. *Marci* 16. *Luc.* 24. *Johann.* 20. ascensione ex *Luc.* 24. *Actor.* 1. missione Spir. S. ex *Actor.* 2. & cum iis ex *Genes.* 1. & 2. & 3. historiae creationis & lapsus per anniversarias Catechizationes quaerendo, legendo, relegendo, respondendo familiarissimae redduntur. Historiis illis fundamentalibus, quibus articuli fidei innituntur, subinde junguntur historiae de diluvio, de plagis Aegypti, de Core Dathan, &c. aliaeque ex Actis Apostolicis. In Catechizationibus provectiorum etiam integri libri ut *Genesis*, *Epistola ad Romanos*, &c. Ordine percurruntur: Diebus scil. dominicis aliisque ab ordinariâ & publicâ Catechismi explicatione vacivis, qui ob coenae administrationem, & textuum de Christi nativitate, resurrectione, circumcisione, missione Spir. S. explicationem numerum 15. ad minimum faciunt. Huic instituto varii Scriptores, qui versibus memorialibus latinis, & vernaculis summas capitum Scripturae complexi sunt, suo modo inservire putantur. Ne quis autem opinetur morem hunc catechizandi ad Scripturam pro conditione & captu exercentium absurdi aut paradoxi aut nimii quod redolere, legat illud Apostoli Hebr. 6. v. 1. *Quapropter omisso qui in Christo rudes inchoat sermone, ad perfectionem feramur, non jacientes rursum fundamentum resipiscentiae*, &c. &. cap. 5. v. 12. *Enimvero, cui cum lacte res est, rudis est sermonis justitiae* (*infans enim est*), &c. & quae supra de Catechizatione *Joh. Prideaux*, & *Nos Cap. sequ. de Prophetiâ seu Collatione* monemus; & analogicè huc applicet. Sed moveat quis difficultatem, omnium etiam probè exercitatorum ingenia & rationes particulares non ferre, ut legendis Commentariis ad Scripturam se ad Catechizationes illas praeparent. Cui respondemus, nos hoc sponte concedere: ideo Autores sumus, ut hypotheses capitum, & Notas marginales Bibliorum Belgicorum legant ac conferant, quae ad praeparationem ipsis sufficiunt.

X. *Quaest. An Mulieres, praesertim Coelibes, quarum rationes hoc ferunt, Catechizationibus ultra elementarias & competentium utiliter exerceri possint? Resp. Aff.*

1. *quia*

1. *quia* amplior gratia, & promissio populo novi Testamenti facta hoc postulant. Actor. 2. v. 17. 18. & *prophetabunt Filii & Filiae vestrae*, &c. Et *super Servos meos, & super Ancillas meas effundam spiritum meum in diebus illis, & prophetabunt*. 2. *quia* ab illis quae de analogico prophetico munere fidelium catechetici commentantur *ad Quaest*. 32. foemineum genus plane excludi non debet: siquidem in Christo, *non est mas aut Faemina* Galat. 3. v. 28. Faeminas autem teneri ad fidei confessionem, apologiam, pro eâ decertationem, immo positis ponendis ad martyrium, insuper ad aliorum in familiis suis, & alibi institutionem, consolationem, adhortationem, errantium reductionem, infertur ex *Rom*. 10. *v*. 10. 1 *Petr*. 3. *v*. 15. *Judae v*. 3. Tantummodo excipitur, publica in Ecclesiis prophetia 1 *Corinth*. 14. [pag. 860] ut & ministerii ecclesiastici exercitium. 3. *quia* à Pontificiis, Socinianis, Remonstrantibus, Anabaptistis, libertinis, etiam ubi religio reformata quam maximè floret, ad apostasiam aequè, quin immo frequentius & magis, quam Viri sollicitantur: praesertim à necessariis, cognatis, amicis, domesticis. Illis ergo haec praeservativa & antidota conveniunt: *sani non opus habent medico, sed aegroti*. Matth. 9. v. 12. Et nisi ea opportunè adhibeamus, à manibus nostris reposcet Deus, si aliquae (quod non raro hic fieri novimus) seducantur. Adeo ut providè fecisse judicemus Virgines quasdam nostrates, quarum aliae Catechizationes elencticas contra errores Anabaptistarum, aliae contra errores Remonstrantium petierunt; quas aliqui ex Collegis nostris nunc μακαρίται libenter, & non sine fructu susceperunt. 4. *quia* examina illa Virginum (vernaculè *Cloppen*), quibus Papatus Belgium nostrum replevit, accuratiores & pleniores Puellarum & Virginum institutiones requirunt. Vide quae de nocentissimis illis Papatus Emissariis, domos obeuntibus, & sui sexus homines potissimum tentantibus, alibi notamus, *Part. scil*. 2. *tit. de Monachatu & Monachis*. — 5. *quia* inter Virgines aliquae huc usque instituendae sunt; ut aliquando Puellas in familiis & scholis elementa catechetica instillare queant. Apud nos ampliss. & prudentiss. Senatus nullis Faeminis Puellarum scholas aperire concedit, nisi prius ablegatis ad Synedrium, & inde testimonium referentibus, quod doctrinâ sint orthodoxae, & ad discipulas in eâdem Catechizandas sint idoneae. 6. *quia*, ut clavum clavo pellamus, aliquae ex faemineo sexu sunt instruendae, quarum operâ in Faeminis errantibus ab errore liberandis, aut viam, molliores que aditus Ministris & aegrotorum Consolatoribus parandos Ecclesia uti queat. Peculiaria Foeminarum in temporalibus ministeria, & artes manuariae quas exercent, aliaque istius generis, plures ac procliviores occasiones ipsis praebent, quam verbi Ministris :& errantes earum alloquia minus subterfugere ac declinare solent, quam Ministrorum. 7. *quia* Diaconissae in subsidium Diaconorum ab Ecclesiis constitui possunt 1. *Timoth*. 6. 1. *Roman*. 16. *v*. 1. & hodie à quibusdam (inter quas celebris & frequentissima in Belgio Amstelodamensis) constituuntur. Illas autem in viâ Domini prae aliis Faeminis versatas, & consequenter melius institutas esse oportet. 8. *quia* laudata in scripturis foeminarum alias aut alios instituentium, exempla hic praeeunt: ut Eunicae & Loidis 2 Timoth. 1. v. 5. cum cap. 3. v. 15. & Actor. 16. v. 1. 3. Priscillae *Actor*. 18. *v*. 26. Haec sufficere arbitror ad demonstrandum, quam rectè & quo bono exemplo à Ministris primis hujus Ecclesiae Ultrajectinae post annum 1619. Instauratoribus introducta sit Virginum Catechizatio, eademque à Successoribus usque in hunc diem continuata. In eâ singulis diebus dominicis post auditam concionem catecheticam [pag. 861] singulae

sectionem

sectionem dominicalem memoriae impressam reddunt: quaedam eandem per partes Scripturae testimoniis probant: à Ministro per quaestiones & responsiones exercentur: ipsae denique dubia & quaestiones si quae occurrant, Ministro proponunt & solutiones eorum ex eodem audiunt. Quando autem Catechesis in Ecclesiâ publicè non explicatur (quod 15. diebus dominicis annuatim contingit), super selectis capitibus aut libris Scripturae per propositas à Ministro quaestiones exercentur. Praeter hanc selectarum quarundam Catechizationem quaedam continua diebus dominicis competentium juxta Decretum Synodi Dordracenae habetur Catechizatio, sed absque Auditoribus: sicuti seorsim Virorum competentium. Ad quas nemo admittitur, nisi nomen suum apud Ministrum aut Seniorem sui quique aut quaeque districtus antea professi sint, more in antiquâ Ecclesiâ recepto: ut debitâ initialis alicujus cognitionis, imprimis vitae inculpatae, exploratione & notitiâ praemissâ, testimonium eorundem in scriptis exhibere queant. Quam hebdomadibus aut mensibus aliquot, si ita opus sit, ante coenam frequentant: donec profectu singulorum per eosdem Ministros denuo explorato, cum scripto eorundem testimonio in aliquo ex conventibus (quales quaterni ante quamque coenae administrationem in Conclavi ecclesiastico, apertis foribus & admissis Auditoribus, perpetuò celebrantur, & post prima futurae administrationis promulgationem in omnibus Templis indicantur) fidei suae confessionem edant, & nomina eorum in album Fidelium referantur. Haec omnia animo in frequentioribus Civitatibus & Ecclesiis Regnum Christi promovendi ex conscientiâ vocationis nostrae, ad necessariam juxta praescriptum *Catechismi Quaest.* 82. cautelam absque cujusque aliter aut melius quid agentis praejudicio, cum agantur, velimus etiam absque aliorum offensione, & detractione, sinistrâque suspicione aut aemulatione ita agi. Sed haec optanda potius, quam speranda: cum nunquam defuturi sint, qui εὐταξίαν Ecclesiae perruptum, aut si possint, sublatum eunt. Quod ad aliquos, qui ob graves rationes ab hâc sociâ competentium Catechizatione eximendi videntur, & solitariae institutioni Ministri alicujus relinquendi: de illis pro prudentiâ suâ ita constituit Synedrium, ut exceptio confirmet regulam. Confer quae *supra de Administratione Coenae cap.* 3. monuimus.

Ut ad institutiones & exercitia Foeminarum revertamur, pro statu & necessitate cujusque Ecclesiae ordinanda, profitemur nos procul habere somnia Judaeorum, qui Mulieres tantum 64. praeceptis negativis & 36. affirmativis obnoxias faciunt; de quo *Buxdorfius in Synagogâ cap.* 1. Nec minus sannas Pontificiorum, quas in Foeminas reformatas Biblia legentes, nec fide implicitâ contentas, effundunt: contemtim appellando eas *Sorores biblicas*, & *Sacerdotes novi testamenti:* sic in inepto quodam *Libello* vernaculo Jesuita *Joh.* [pag. 862] *de Gouda* Ultrajectinus. Sed hoc ludibrium in ipsam Scripturam redundat. Interim ludiones illos secum habitare jubemus: Ipsi enim sunt, qui Faeminis baptismi & sacramenti poenitentiae (secundum ipsos, administrationem, Ecclesiarum ordinationem, aliaque istius generis tribuunt. De quo vide *Nostram Desper. Causam Papatus lib.* 2. *sect.* 2. *cap.* 7.

§. 5. De modo, methodo & ratione catechizandi multa à multis quaeri & speculativè disquiri audias: non tamen talibus immori debemus, sed potius opus ipsum capessere. Fabricando fabri fimus, & per varios usus experientia facit artem. Duplex scientia in Catechista requiritur, tum sui, tum Catechumenorum. In se cognoscet, accuratos, distinctos, perspicuos, atque expeditos conceptus: quos latius, contractius, in

in quaestionibus suis quascunque in formas variatis, & in repetendis, approbandis, confirmandis, explicandis, supplendis, corrigendis Catechumenorum responsis proponet. Scientia Catechumenorum in eo consistit, ut ingenii, memoriae, & elocutionis, vim, cum oppositis defectibus, in singulis, discat ac perspiciat. His si accedat zelus & indefessa diligentia, cum ignorantium tolerantiâ; nec pudeat artificum & exercitatorum Catechistarum in hâc arte exempla videre, audire, imitari: non dubitandum, quin feliciter hoc munere defuncturus sit. Docuit nos tot annorum, quibus saxum hoc volvimus, experientia, Pueros & Rudiores imprimis juvari, si quaestiones quaestionibus accumulentur, & toties varientur, totiesque eaedem, vel quadragies aut ultra diversis Catechumenis & vel omnibus proponantur, immo & ipsae responsiones, post omnia tentata, si tarditas ingenii aut ignorantia hoc requirat, quaestionibus implicentur, atque ita ingenia excitentur ac vellicentur, donec animadvertant, quid sentiendum & respondendum sit: aut opposita determinatio negans quaestionibus, ad quas affirmatè rsspondendum, & vice versâ à Catechistâ praemittatur. Ante omnia quoties eos haerere aut tacere contingit, aut malè respondere, aliis & variatis quaestionibus ilico Catechista succurrat: aut benigniori interpretatione & supplemento responsa eorum, quae non satisfaciunt, excuset; aut quae nullo modo excusari possunt, sed directè atque evidenter aberrant, vel ipse suaviter corrigat, vel alterius Catechumeni minus ignorantis ad eandem quaestionem, aut paulo mutatam, responsionem petat; quâ tacitè erronea responsio corrigatur. Hâc ratione non confundentur, nec à frequentatione illius exercitii, & à dandis responsionibus absterrebuntur. Evitandum etiam imprimis, ne Catechumeni haerentes & silentes, per concomitans Catechistae silentium in ruborem dentur. Servandus etiam hic ordo, ut Catechumenis minus ignorantibus, & quorum ingenium, elocutio, profectus perspecta sunt, quaestiones prius proponantur, & deinde eaedem Catechumenis secundi gradus, tum tertii gradus, postremo [pag. 863] quarti gradus. Quaestiones omnes (quas in quatuor classes distribuimus) omnibus non sunt proponendae. Primae & infantiles (ita loquar) omnibus promiscuè conveniunt: secundae classis omnibus alphabetum & primo prima elementa supergressis: tertiae classis, tantum paulò exercitatioribus: quartae classis, non nisi istius collegii veteranis & exercitatis. Quae autem & quomodo quaestiones utiliter excogitari & formari possint, indicat *Syllabus Quaestionum*, quas ex meis Catechizationibus *Corn. Poudroyen* olim per multos annos Catechumenus meus, postea in hâc Academiâ Discipulus, notaverat, & tempore Ministerii sui cum responsionibus à me iterum iterumque examinatis & formatis evulgavit. Glaciem ante me hic fregerant Theologi Palatini idiomate Germanico; quos secuti sunt Theologi Leidenses, idiomate latino in usum Scholarum trivialium. Exstat Catechesis Palatina, cum quaestionibus & responsionibus cuique capiti subjectis, & alia quaedam, cum quaestionibus & lemmatis marginalibus; sed linguâ vulgari. Si in usum Nostratium Theologi & Concionatores, qui nervos ingenii in perpetuas Catechizationes intendunt, aliorum labores, pro virili augeant, & performent; facile erit cuique inventis aliquid addere. Sed assidua exercitatio, & experientia erit optima magistra. Subjiciamus majoris elucidationis ergo, aliquot quaestiones de modo catechizandi.

I. *Quaest. An liberae, an vero ad ordinem, formam, materiam Catechismi publici astrictae Catechizationes sint praeferendae? Resp. Aff. poster.* saltem de Rudiorum Cate-

Catechizationibus simplicibus & positivis: ingenia enim minus confunduntur ac distrahuntur, cum uni formulae in ecclesiis & scholis receptae inhaerent. De provectiorum Catechizationibus privatis & privato-publicis idem statuendum: excepto quod in magis, aut tantum elencticis, aut practicis, ordine servato, per digressiones & appendices agendum sit. Neque enim materia & forma omnium elenchorum contra Heterodoxos, nec tractatus practici libellis catecheticis describuntur; quamvis nonnulla attingant, aut occasionem praebeant talia inde educendi &, pro captu exercentium, sive compendiosius sive prolixius tractandi. Non tamen negandum est, quin pro exercitatiorum collegiis elencticis peculiares Catecheses seu libelli elenctici utiliter scribi possint; in quibus misso Catechismi nostri ordine, Adversariorum ordinem in Catechesi suâ, aut alio quo manuali seu compendio elenctico (quod vulgo in manibus est) servatum sequamur: aut etiam ipsorum scriptum examini exercentium κατὰ πόδας instituendo, subjiciamus. Exstant *Catecheses Pontificiorum* vernaculae, *Mechliniensis*, *Costeri*, *Ledesma*, *Sylvae ducensis*; & *Josephi Malevolette* libellus elencticus, gallicè, quem una cum additis ex Compendio Manualis Becani in nostrum idioma traduxerunt: *Anabaptistarum Confessio* explicatior autore *Nicolao Nicolai*, & *Catechismus*, [pag. 864] autore *Reinero Wybrants*, ab omnibus tamen sectis eorum non receptus: *Socinianorum Catechesis Racoviana*, lat. & germanicè: *Remonstrantium Catechismus*, belgicè. In examine libelli Malevolette, Catechesios Remonstranticae, & Confessionis Anabaptisticae ordine antehac Collega noster ὁ μακαρίτης Gualterus de Bruyn aliquot Adolescentes & Juvenes in privato-publico collegio exercuit. Ego Catechismi Remonstrantici censuram in privato Theologiae Studiosorum collegio absolveram: quae postea idiomate vernaculo edita tit. *Catechizationis Catichismi Remonstrantici*. Ejusdem Catechismi heterodoxa notavit ac refutavit *Abrah. Heidanus* Theologus Leidensis: contra quem Remonstrantes per Episcopium Catechesim suam defendere conati, ab eodem *Heidano* ad silentium redacti sunt scripto tit. *Causae Dei*, edito. Controversias Pontificias Catechesi elencticâ Catechumenis provectioribus praeformavit antehac Collega noster, nunc Leidensis Theologus *Joh. Hoornbeek*. Iisdem *Controversias Socinianas tribus partibus* editis, *Petrus de Witte* Ecclesiastes Leidensis. Sudat nunc sub proelo Collegae nostri *And. Essenii Catechesis, de Controversiis Socinianis, Remonstranticis, Anabaptisticis, & Libertinicis per quaestiones & responsiones*.

Hâc occasione indico Catechismos, qui nunc ad manum sunt aut in mentem veniunt, jam inde à tempore reformationis evulgatos. Sunt autem illi partim publicè recepti, partim privati. Prioris generis sunt I. in *Germania Catechismus Lutheri*, quem in titulo *parvi* & *minoris* epitheto distinctivo insigniunt. De illo sic *Lutherus* „*in Epist. ad Capitonem* anno 1537. 9 Juli: De Tomis meorum Librorum dispo-„nendis ego frigidior sum & segnior; eo quod Saturninâ fame percitus, magis cu-„perem omnes devoratos: nullum enim agnosco meum justum librum, nisi forte de „Servo arbitrio, & Catechismum. Citatur hoc dictum à *Matth. Dressero in Epist. delicator.* ad dictum Catechismum à se in scholis explicatum a. 1581. Catechismus hic in Hebraicum sermonem versus est a Joh. Clayo anno 1538. & ante ipsum in Graecum à Joh. Mylio. Idemque Hebr. Gr. Lat. Germ. recusus Witebergae anno 1572. *Catechismus Witebergensium Theologorum*, contextus ex scriptis Melanthonis & Corpore Doctrinae, anno 1571. quem post Catechismum Lutheri provectioribus

in Scholâ & Academiâ, ante examen theologicum judicabant proponendum. *Catechesis seu initia Doctrinae Christianae jussu & approbatione Georgii principis Anhaltini graecè* conscripta ad juvandas Ecclesias Graecas, anno 1563. ab Anonymo in latinum conversa constans paginis 421. in 8. adjectis quibusdam notis. *Catechesis Bullingeri pro adultioribus* anno 1559. mandato Ministerii Tigurini conscripta. *Catechismus Bipontinus* anno 1588. germanicè conscriptus, & Heidelbergae excusus. II. In Genevensi & *Gallicis* Ecclesiis, *Catechismus Genevensis*, ex Gallico in Hispanicum [pag. 865] & Italicum & ab Henr. Stephano in Graecum; à Tremellio in Hebraeum idiomata translatus. Qui idem Hebr. Gr. Lat. procurante Joh. Drusio Leidae in offic. Plantin. apud Raphelengium recusus est in 8. — III. In *Anglia* non memini publicum quem Catechismum conscriptum. Anno 1648. prodiit *Formula Catechismi majoris & minoris* à Coetu delectorum Theologorum Londini concepta & Parlamento oblata IV. *Catechismus Embdanus. V. Catechismus Ecclesiae Belgicae* Londinensis, qui idem tum Embdano, ex Germanicâ in Belgicam dialectum conversus à Joh. Wttenhove anno 1553.& publi cèibidem proponi solitus. Praeter quem conscriptus à *Martino Micron.* & *cum Praefatiunculâ Joh. à Lasco* editus *catechismus parvus* in usum & gratiam Puerorum. VI. *Catechismus Palatinus* ductu Friderici III. Electoris a. 1563. Germanicè conscriptus à Theologis Heidelbergensibus imprimis *Oleviano* & *Ursino*, & praemisso examine atque approbatione Inspectorum in Ecclesiis Palatinatus publicè editus. Hujus celebris Catechismi notanda receptio, versio, explicatio, censura, vindicatio, praxis. 1. Receptus est à plerisque Ecclesiis Reformatis in Germaniâ; ab Ecclesiis Hungaricis, & Transylvanicis; ab Ecclesiis Belgicis, anno 1571. *in Constitutionibus Ecclesiasticis nationalis Synodi Belgarum*, quae *Embdae*, propter persecutiones, tunc habita. 2. *Versus* est in Linguam *Latinam* à Lago & Pithopoeo: quorum versio publicè approbata: In *Graecam* unà cum Liturgià à Syllurgio, ex quâ in *barbaram seu vulgarem Graecam*, ad juvandos Graecos, auspiciis & expensis Illustr. Ordinum Belgicorum, editus Lugd. Batavor. 1648. unà cum Liturgiâ, Confessione Belgicâ, & Canonibus seu Statutis ecclesiasticis: In *Hebraeam* ab aliquo, olim in studiis Academicis commilitone, postea Ministro in Palatinatu versam percepi; sed an prodierit, hactenus ignoro: *Arabicam* versionem M. S. ostendit mihi Presbyter & Parochus quis Arabs, qui cum hinc in Patriam ad Ecclesiam suam (quam dicebat esse in Betphage prope Hierosolymam) reversus sit, quid de illâ versione evenerit, scire nequeo: in vulgares linguas, *Gallicam*, *Anglicam*, *Hispanicam*, *Indo-Malacicam*. Addunt alii *Italicam*, *Bohemicam*, *Polonicam*; quas nunquam vidi. 3. *Explicatus* est à variis, per analysim logicam ab *Henrico Brandio*. Per enotata & singulis thesibus, hypothesibus, rationibus subjecta Scripturae testimonia: ubi imprimis notandi supra indicati, qui per modum Catechizationis, & appropriatè ad illa exercitia eandem explicant, quales *Theologi Heidelbergenses*, *Leidenses*, *Bouma*, *Spiljardus*, *Petrus de Witte*, *Cornelius Poudroyen*. Imprimis hic indicandus, *Reinerus Backhofius* Praetor Heidelbergensis, qui utilissima operâ Catechesim particulatim subjectis Scripturae, & Conciliorum ac Patrum (qui intra primos quingentos annos fuerunt) testimoniis exornavit. Miratus saepe fui & dolui, illum non recudi: quo saltem nulli Ministri & Candidati carere debebant: [pag. 866] Per magis minusve plenum commentarium, aut per conceptus praedicabiles: quales *Ursinus*, *Pareus*, *Bastingius*, *Philippus Lansbergius*, *Spindlerus*, *Corstens*, *Mylius*, *Lubbertus*, *Altingius*, *Diestius*. *Thesauri*

Cate-

Catechetici à Festo Hommio collecti supra memini. Hic addo, in postremâ editione per *Joh. Spiljardum* Ecclesiasten Gorinchemensem, *Collationem* institui *inter Catechesim & Confessionem Belgicam, cum Canonibus seu determinatione Synodi Dordracenae* anno 1619. —4. *Censuras* in Catechesim strinxerunt *Theologi aliquot in Germania*, quibus sereniss Elector Fridericus pius Catechismum examinandum & censendum proposuerat. Post illos in Belgio *Cornhertus*, homo plane heterodoxus & hostiliter intemperans, semi-idiota ὀψιμαθής. Majori nisu & ostentatione *Remonstrantes*, quorum tamen magnus hiatus haut paulò contractior factus, cum Synodus Nationalis Dordraci anno 1618. & 1619. haberetur. Postea tamen rebus ipsorum in Ecclesiâ & Republicâ Foederati Belgii desperatis, *in Apologia aliisque sequentibus Scriptis* se magis magisque prodiderunt. Ex Pontificiis *Angelus de Monte bello* Lovaniensis, & *Coppensteinius* in subjugato Palatinatu, Catechismum hunc oppugnârunt: ille apertè, hic subdolè tit. *Catechismi Excalvinizati*. 5. *Vindicias* ejusdem praestiterunt. c. Theologos in Germaniâ *Zacharias Ursinus:* quae latinae Catechismi editioni cum adscriptis Scripturae testimoniis, in 8. subjectae fuerunt. An alibi seorsim, aut cum aliis Ursini Operibus editae sint, nescio. Contra Cornhertum, *Ministri Delfenses Arn. Cornelius & Reinerus Donteclock* anno 1585. Contra eundem Vindicias conscripsit *Johannes Gerobulus* Ecclesiastes Ultrajectinus. Cui & *Delfensibus Replica à Cornherto reposita*, sed anno 1610. post autoris obitum Goudae edita. Contra Remonstrantes *H. Altingius in Explicatione catechetica* post obitum ejus anno 1646. editâ. Qui idem antitheses Catechismi Nostri & Sociniani ibidem detegit & refutat. Contra Angelum de Monte bello, idem *Altingius Disp. aliquot* publicè in Acad. Groninganâ inchoatis; sed quas morte praeventus non absolvit. Contra Coppensteinii excalvinizatum Catechismum, vindicias scripsere *Jacobus Laurentius* in controversiis, & lectione Pontificiorum insigniter versatus, anno 1625. earumque Vindiciarum Vindicias anno 1627. Post eum *Joh. Blassius* pastor Lithopolitanus in Helvetiâ; ac deinde *Theodorus Strackius* tit. *Vindiciarum tripartitarum* anno 1630. ubi totum Coppensteinium, cum Prolegomenis exhibet, ac κατὰ πόδας refutat. 6. *Praxin* notarunt *Festus Hommius* & *Joh. Spiljardus*, paulo ante indicati. *Catechismi* privati sunt *Lucae Losii* Gymnasiarchae Luneburgensis, *Joh. Brentii, Davidis Cythraei Hemmingii, Bezae, Monhemii* gymnasiarchae celebris trivialis Dusseldorpiensis (qui à *Theologis Coloniensibus* editâ *Censura* oppugnatus est), *Wilhelmi Dyk* angl. & Belg. *Calvini Catechismus*, primum gallicè, postea latinè excusus Basileae [pag. 867] anno 1538. apud Robertum Winter in 8. communibus Ecclesiae suffragiis (ut habet titulus) receptus. De quo vide *Praefat. à Ministris Genevensibus* eidem praemissam; & *Calvinum in Opusculis*, & *Bezam in vita Calvini*. Ad privatos catechismos referri possunt, *Vireti* familiaris *Expositio Symboli apostolici*, gallicè; *Anonymi* familiaris *Instructio Christiana*, gallicè secundis curis aucta & excusa Genevae apud Joh. Crespinum anno 1564. *Pauli Baynes Auxilium ad veram salutem per quaest. & respons.* angl. & belg. qui liber accuratos & perspicuos in praecipuis materiis theologicis conceptus exhibet. De Catechismis elencticis supra aliquod indicium feci. Hâc occasione praeterire nolumus *Catechismos* heterodoxos. Qualis *Antitrinitar.* publicus *Racoviensis*, refutatus à *Nic. Arnoldo* Theologo Franequerano; & privatus *Moscorovii. Remonstrantium*, cui opposita *Catechizatio nostra*, & *Refutatio D. Heidano* Theologi Leidensis: sed sermone vernaculo, quia non nisi eodem

eodem exstat Catechismus Remonstranticus. Exteri, qui Belgica non attingunt, opinionum & dubitationum Remonstranticorum notitiam habere poterunt ex *Vedelii Partibus* 4. *Arcanorum*, & nuperrimò indiculo *Leonardi Riissen* Doctoris Theologi tit. *Impura theologia Remonstrantium*. Imprimis hic memorandus *Parvus Catechismus* quem Goudae anno 1608. edebant aliqui Remonstrantes, non alio schemate prodeuntem ac si pro alphabetariis scholis conscriptus esset: Sed qui revera conceptum Sociniano-neutralis & libertinicae religionis continebat. *Anabaptistarum*, sed privatus, scriptus *Reinero Wybrants*. *Pontificiorum* publicus, jussu *Concilii Tridentini conscriptus*, & Pii V. jussu editus. Inter publicos etiam numerari debent *Catechismus* tit. *Summae doctrinae Christianae per quaestiones* jussu & autoritate Bohemiae Regis Ferdinandi editus anno 1554. idemque denuo jussu & auctoritate Philippi II. Hispaniarum Regis editus & excusus Lovanii anno 1562. Et *Institutio Christiana Petri à Soto*, jussu Orthonis Cardinalis & Episcopi Augustani à doctis Theologis lecta & probata, edita anno 1552. *Catechismus Mechliniensis*, belgicè; quem provincialem appellant, quod ex Decreto Concilii provincialis Mechliniensis editus sit. Eum sequitur, quamvis non passibus aequis, *Catechismus Episcopatus Buscoducensis*, qui ad provincialem in se contentum nonnulla addidit.

Privati sunt Erasmi, cui additus est *Modus confitendi & orandi Deum* anno 1533. *Joh. Gropperi Institutio ad pietatem, in usum pueritiae* apud D. Gereonem Coloniae Agrippinae anno 1546. *Catechismus brevis & catholicus Jac. Schopperi* Ecclesiastae Tremoniani anno 1555., *Canisii major & minor; Costeri; Ledesma; Joh. Hessels à Lovanio. Brevis & catholica symboli explicatio*; cui edit. 3. accessit *Explicatio Orationis dominicae & Salutationis angelicae* a. 1566. [pag. 868] *Bellarmini Catechismus major* tit. *Ampla Declaratio Doctrinae Christianae* Italicè, quem in sermonem Anglicum transtulit R. H. Duaci anno 1603., eundemque in Armenicum Petrus Paulus Sacerdos Armenus lat. & Armenicè, excusum Parisiis 1634. Ejusdem *Catechismus* brevior seu *minor*. Italicè: quem in Arabicum transtulerunt, Victorius Sialac & Gabriel Sionita Maronitae a. 1613. excusum Romae ex Typographiâ Savarianâ. Qui idem Arab. & lat. excusus Parisiis apud Antonium Vitray anno 1635. *Catechismus catholicus Martini Duncani, ad Refutationem Catechismi Palatini*, Belgicè à 1594. *Baylii Catechismus elenticus*, quem *Andr. Rivetus* solidè refutavit gall. & lat. tit. *Catholici orthodoxi*. Addo *Catechismos* hactenus mihi non visos, ex *Apparatu Possevini* & *Bibliothecâ Philippi Alegambe*. Et sunt, *Emundi Augerii* Soc. Jesu gall. lat. gr. *parvus, mediocris, magnus cum Patrum autoritatibus: Fr. Sonnii: Canisii cum autoritatibus: Catechismus Concil. Trid. per quaestiones cum Notis Andrae Fabritii: Idem Scripturarum & Patrum testimoniis illustratus à Johanne ex Comitibus: Catechesis, ab Examinatoribus Placentinae Dioecesios promulgata, cum additione Joh. Baptistae Antomuccii: Alegambe* refert à Jesuitis editos *Catechismos* linguâ Aethiopicâ, Sinicâ, Marilandicâ, Illyricâ, Bisayana, Livonicâ, Carniolicâ, Croaticâ, Lithuanicâ, Bohemicâ, Japonicâ, Graecâ, Hebraicâ, Hungaricâ, Malabaricâ, Maleanicâ, Brasilicâ, Arabicâ, Maroniticâ, Gallicâ, Hispanicâ, Anglicâ, Cambro-Britannicâ, Lusitanicâ, Chilensi, Allentiacensi, Milcajensi, Canaricâ, Indistanicâ, Aimaranâ, Tamulicâ, Coincinensi, Badagâ, Guaranicâ & aliis quatuor linguis Americanis, linguis Tucumanicis, linguâ hodiernâ Graecorum vernaculâ. Sunt & aliqui *Catechismi* elenctici; quorum omnium nomina, & Autores apud ipsum vide. Observo ex *Dedicatione*

catione praefixâ Catechismo Armenico-latino, paulo ante memorato, ductu & auctoritate Cardinalis Richelii editum esse in Galliâ *Catechismum elencticum contra Reformatos*, dictum Lucronensem: sed ille cum reliquis à *Possevino* & *Alegambe* numeratis ad manus meas, ut dixi, non venerunt. Et de his hactenus.

II. *Quaest. An praestet in ecclesiasticis, scholasticis, domesticis Catechizationibus, unam eandemque formulam proponi? Resp. Aff.* de Ecclesiis unius Confessionis, aut Nationis, aut Districtus e. gr. Belgicis, Gallicis, Palatinis, &c. 1. *quia* multa compendia, multa plerumque sunt dispendia. 2. *quia* Fidelibus eorumque Liberis migrantibus in alias Civitates aut in alios Vicos, & vice versâ, non parum obest Catechismorum varietas. 3. *quia*, si una & publicè recepta formula non servetur; metuendum est, ne successu temporis secundum capita Catechistarum (dum scribimus indocti, doctique poëmata passim) multiplicentur Catechismi, & in aliquos quid irrepat, quod aut à sensu, aut ab idoneâ & scripturariâ phrasi Catechismi publicè [pag. 869] approbati recedat, & Catechumenos abducat; ita ut linguis eorum plus minusve divisis, ad unionem difficulter revocari possent. 4. *quia* methodus & ordo variatus, uti non raro hoc fieri videmus, intelligentiae & memoriae rudiorum non lucem, sed tenebras & vexationem infert. Quod si quis dicat, quaestiones non paucas Catechismi nostri, ut 1. 25. 26. 60. &c. esse nimis prolixas, nec rudioribus convenire; ei respondeo, artis & prudentiae Catechistarum est quaestiones dividere in partes; quales in margine Catecheseon quarundam adscribuntur, in aliis subjiciuntur, aut ad textum catecheticum minutim formantur; atque ex textu ejusdem Catechesios responsiones ad illas particulatim adaptare; easque infantibus & lactentibus praeformare, atque in os indere, & tam diu repetere donec ipsis imprimantur. In Synodo Dordracenâ cum primum de Catechismo minori seu compendiolo Catechismi Palatino Belgici conscribendo aliquid statui coeptum esset, & haec Provincia nonnullis Ministris imposita, in progressu tamen re ulterius perpensâ tacitè ab illo consilio recessum est: insuper sequentes aliquot Synodi Hollandicae seriò caverunt, ne novae formulae catechizandi à particularibus Ecclesiis ederentur, (in *Actis Syn. Gorinchemensis* 1622. & *Roterodamensis* 1631.): hoc enim reservandum esse Synodo Nationali. Nolo hic culpare aliorum sententiam & praxin: sed praestantiorem & tutiorem hanc viam jam inde ab a. 1619. cum Synodis judicavi, & propriâ aliorumque complurium in Catechizatione laborantium experientiâ didici absque editis contractioribus formulis Catechizationes, etiam Puerorum, feliciter cum Deo peragi posse, ad unam illam & probatam formulam, quae Ecclesias, Scholas, familias nostras occupavit: ubi eam Pueri reddere consueverunt; & paulo adultiores ex *Catechismo Bouma*, aut *Spiljardi*, aut *Petri de Witte*, aut *Poudroyen* ad respondendum se praeparare. Catechismo minimo, quem Infantes primum memoriae mandarent, hactenus juxta consilium Synodi Dordracenae, utuntur familiae & scholae alphabetariae, cum illis proponunt libellum dictum *Alphabetum magnum* : qui continet sex capita, quae vocant, catechetica, cum precibus quotidianis. Illa cum legere didicerunt, & memoriae mandarunt, manuducantur in scholis ad legendam, & paulatim memoriae imprimendam Catechesim, ejusque responsiones primum breviores, deinde etiam prolixiores domi, in scholâ, in Ecclesiâ publicè reddendas. Ad quas pro captu & profectu cujusque quaestiones à Parentibus domi, à Ludimagistris, etiam à Ministris in scholâ, ab iisdem Ministris aliisque Catechistis in publicis aut privato-publicis

publicis Catechizationibus ecclesiasticis formari, & breves distinctaeque responsiones ad dictas quaestiones praeformati possunt.

III. *Quaest. An sufficiat illa ratio catechizandi, in quâ Catechista catecheticam* [pag. 870] *explicationem proponet, per modum sive lectionis, sive concionis; aut concionem catecheticam in Templo habitam repetit. Resp.* Utilissimum quidem est talem repetitionem, aut lectionem apud provectiores praemitti: non tamen sufficit, nisi Catechumeni insuper per crebras quaestiones & responsiones exerceantur. Apud rudiores vero & parvulos parum illis proficitur: quia aut non attendunt, aut si attendere velint, non capiunt, nec certos, distinctos, & accuratos conceptus formare discunt. Creberrimis ergo & variatis quaestionibus ingenia eorum tantiper excitanda & vellicanda; donec partim simplici affirmatione aut negatione, cum contractis ad certos Scripturae ac Catechismi terminos responsionibus toties repetitis, partim per distinctiones sibi & aliis Audientibus satisfacere queant.

IV. *Quaest. An illa ratio sufficiat, si Pueri, aut paulò provectiores, textum Catechismi memoriae mandatum, per partes Scripturae testimoniis probent, eaque continuâ pronuntiatione in collegio Catechizantium reddant? Resp.* Sufficit quidem ad memoriam, non vero ad intelligentiam & judicium exercendum. Istud ergo praecipuè & prius curandum per quaestionum & responsionum agitationes ac reciprocationes: cui illud si jungatur ac submittatur (quamvis tantum donum *μνημονευτικὸν* non sit omnium) non dubitandum est de futuro egregio multorum profectu.

V. *Quaest. An eadem methodus, eadem forma, idem modus catechizandi, in omnibus Ecclesiis & collegiis Catechumenorum, perpetuò ab omnibus Catechistis servandus sit? Resp.* Quaestio mihi similis videtur istis. An eadem medicandi & diaetae ratio, ubique & semper ab omnibus servanda sit: & An eadem regiminis politici & jurisdictionis ratio, ubique & semper ab omnibus populis in pace & bello, in statu Reipublicae tranquillo & turbato, servanda sit. Qui talibus curis & quaestionibus se aliosque torqueret, videretur nescire quid sit Medecina, quid Politia. Ut distincta sunt hominum ingenia, studia, occupationes, distincta tempora difficilia à mollibus, distinctus Ecclesiarum status, distinctae Ecclesiae distincti secundum amplitudinem & profectum. Auditores & Catechumeni: sic multis modis distinctae Catechizationes quod ad materiae extensionem, & quod ad formam quaestionum ac responsionum. Ecclesiae clandestinae, aut inter hostes suos toleratae, aut ab his illisve Heterodoxis circumsessae, aut novellae ac rudes vix nuper ex Achristianismo aut haeresi emergentes, si non semi-paganae, eodem plane modo, Catechizationes suas, ad elenctica omnia non extendunt, cum illis Ecclesiis quibus Auditores & Catechumeni suppetunt talibus ferendis idonei. Similiter collegia Catechumenorum exercitatorum ad terminos Catechizationis elementariae revocari iisque concludi non debent: nec vice versa collegia Puerulorum & adultorum planè rudium, ad Catechizationes [pag. 871] altiores quasi per saltum promoveri. Ut nec Catechizationes in magnis Civitatibus & Ecclesiis ad numerum, formam, & modum Catechizationum Vicanarum exigi: nec vice versa Vicanae urbicis per omnia adaequari. Non possent ergo, nisi perquam iniquè & absurdè haec similiaque praetoria edicta condi. In Urbibus & Vicis atque Oppidis una, forte & altera tantum per circulum hebdomadicum haberetur Catechizatio: aut in iisdem pariter variis in locis, collegiis, conventibus haberentu 10. aut 15. aut 18. aut plures, pro frequentiâ Auditorum & Discipulorum: quibusr

unâ,

unâ, binis, ternis uno loco, uno tempore habendis neutiquam satisfieri potest. Vicani tum Catechistae tum Catechumeni ad tantam Catechizaticnum frequentiam astringi non debent: nec vicissim Urbici ad tantam infrequentiam. Rursum, si in novella & rudi Ecclesiâ, primo primae Catechizationes ultra elementa extendi non debent: ergo nec in urbicâ, veteranâ ac frequenti Ecclesia, ubi propter sensus exercitatos pleniori dogmatum explicatione, ac probatione, cum elencho errorum, exerceri queunt, eâdemque contra circumsistentes haereses muniri debent. In Ecclesiâ, ubi non suppetunt Catechumeni nisi incipientes, capita catechetica primum & tantum inculcanda. Ergone in Ecclesia, ubi non pauci inveniuntur in catecheticis probè exercitati, ad Catechizationes elencticas, aut scripturarias (sive ad historicos sive ad dogmaticos Scripturae libros) aut practicas (quales supra descripsimus) procedendum non esset; praesertim si ii quorum rationes, ingenium, profectus zelus hoc ferunt, eas à Ministris peterent. Addo adhuc aliud, Multis in locis, im, primis in Vicis publicè coram totâ Ecclesiâ Catechizationes habentur: ergo in Urbibus non licebit eas post dimissum Ecclesiae Coetum in choro Templi, aut in conclavi, aut in alio aliquo sacello eas habere? nec vice versâ? Quare quaeso? Quia idem modus ubique examussim servandus. Apage hanc imprudentiam. Quid si inter curiosos Quaesitores, qui semper quaerunt, nunquam inveniunt, qui de ecclesiasticis disputare malunt quam ecclesiasticè agere, qui dicunt & non faciunt, prodiret aliquis qui omnes Catechizationes, praeter conciones, nunquam, aut rarò haberet: an ad ipsius modulum omnis Catechizantium diligentia efformari deberet? In principio emergentis reformationis in Belgio Concionatores aliqui publicè explicantes Catechesim modo hos modo illos ex Auditoribus pro arbitrio suo interrogabant. Quem tamen modum in frequentibus Ecclesiis & auditoriis, ad quae omnis generis Sectarii, ἐμπαῖκται, profani admittuntur, hodie servari non ita conveniret; ac in parvis & vicanis, aut in clandestinis Ecclesiis, ubi omnes Auditores unius sensus & labii sunt. Alicubi ab initio reformationis habitum fuit collegium, quod vocant, Proponentium, constans ex delectis aliquot Viris aut Juvenibus Ecclesiae istius membris: in quo bini per vices [pag. 872] diebus dominicis meditata sua proponunt, alter ad textum Scripturae, alter ad sectionem catecheticam. Quid si aliquis spiritum sectae aequatoriae (Anglicè *Levellers*) induens, dicat aut ibi tale exercitium non debuisse institui & per tot annos continuari, aut in omnibus Ecclesiis pariter debere institui: ut scil. eadem ratio, idem modus sive catechizandi sive prophetandi ubique per omnia, & consequenter concordia Ecclesiarum & Ministrorum servetur. Sed plus satis de consiliis super unâ methodo & formâ catechizandi, Synodo Nationali reservandis. Interim Ministri & Catechistae impleant saltem votum & sequantur consilium *Synodi Dordracenae Sess.* 17. propositum. Si quid ultra quaerendum aut tentandum, experientia & rerum circumstantiae monstrabunt. Facile est inventis aliquid addere. Modo omnia conspirent ad religionis reformatae puritatem in celebri illâ Synodo de novo stabilitam, pietatis vim, & hominum salutem promovendam. Concludo hoc caput verbis Joh. Gerson Part. 2. Operum Tract. 35. de Pueris ad Christum trahendis, consideratione 4.

„Adeo, *inquit*, jam indignum videtur apud multos: si quis ex theologis aut fama-„tus in litteris: vel ecclesiastica dignitate praeditus: ad hoc se opus inclinaverit: „praesertim circa parvulos: quod mihi (qui in talibus esse putor momenti alicujus) „in

„in fabulam & improperium cesserit. Et sane mihi videntur discipuli domini adhuc „tunc celestium parum capaces; hac insipientia laborasse: prohibentes parvulos of„ferri Christo: reputantes videlicet indignum esse si tantus magister & doctor eo„rum Christus: huic humilitati subjaceret. Convincit autem ipsos sic sentientes: „tam exemplum Christi quam verbum promissum apostoli. In quo vult aliorum in„structores esse spirituales: & spiritu lenitatis praeditos: & considerantes seipsos „ne temptentur. Tales vero quam rari sint cogitare stupor est. Da mihi aliquem & „dicam quod spiritualis est: qui spiritualiter omnia dijudicet: qui didicerit ex eis „quae passus est compati: qui quaerat non quae sua sunt: sed quae Jesu Christi: „quem totum replevit charitas: humilitas & pietas: ut nullum in eo locum vanitas „& cupiditas inveniat: cujus conversatio in coelis sit: qui tanquam unus ex angelis „Dei; nec benedictione nec maledictione moveatur exemplo eorum: neque ex mi„nisterio occupationis suae inferioris superna deserat: nec sordes contrahat pes„tiferas.

„*Et paulo post*: Sed quid agam. Sentiunt aliter quidam ex hominibus etiam be„nevolis. Comminantur vel mihi vel parvulis ne accedant ad me: & hoc alia multi„plici ratione signanter quadruplici id arbitrantur recte facere. Allegant quippe „disparitatem morum mihi cum parvulis. Allegant officii dignitatem occupandam „ad majora. Dehinc causantur loci & temporis importunitatem. Postremo metuunt „rei insuetudinem ab emulis calumniabilem. [pag. 873]

Ubi ad singula respondendo egregiam apologiam Catechizationum puerilium etiam ab eruditis & veteranis Doctoribus ac Ministris suscipiendarum instituit. Legant, quibus vacat, & deprehendent, *nihil novi esse sub sole.*

CAP. II.

De Prophetiis seu Collationibus scripturariis.

§. 1. Per Prophetiam hic intelligimus, non futurorum praedictionem, sed Scripturarum tum explicationem tum applicationem. De dogmaticâ explicatione vide 1 *Corinth.* 4. *v.* 19. de practica applicatione 1 *Cor.* 14. *v.* 3. 15. 16. Ad dogmaticam genuini sensus interpretationem refer judicium seu dijudicationem interpretationum & doctrinarum, de quo 1 *Cor.* 14. *v.* 29. Confer de hâc Prophetiâ *Roman.* 12. *v.* 6. 1 *Cor.* 12. *v.* 9. & 13. *v.* 3. & 14. *v.* 6 22. 1 *Thessal.* 5. *v.* 20. Et de Prophetis *Actor.* 13. *v.* 1. 1 *Cor.* 12. *v.* 28. 29. & 14. *v.* 29. 22. 37. *Ephes.* 4. *v.* 11. De exercitio Prophetiae & Prophetantium in coetu Ecclesiae 1 *Cor.* 14. per totum. Circa textus illos disquiritur I. *Quaest. An* exercitium hoc ex more Synagogae Judaicae ab Ecclesiâ apostolicâ accersitum aut transsumtum fuerit: uti volunt *Beza ad* 1 *Cor.* 14. *v.* 29. & *Martyr ibid. ad v.* 31. Mos Synagogae videtur innui *Actor.* 13. *v.* 15. II. *qu. An* Prophetae fuerint distincti à Pastoribus & Doctoribus *Actor.* 13. *v.* 1. *Ephes.* 4. *v.* 11. 1 *Corinth.* 14. *v.* 5. Vide *Notas Bezae ad* 1 *Cor.* 11. *v.* 8. III. *qu. An* omnes textus modo citati explicari debeant de praedictione futurorum & occultorum. Nos antehac *in* 2. *Part. sel. Dispp. tit. de Charismatis* Negavimus. Affirmantem amplectitur. *Grotius in Notis ad loc. cit.* Sed textus illos inspicientibus (imprimis *Rom.* 12. *v.* 7. 1. *Cor.* 14. *v.* 3. 29.—33.) difficulter hoc persuadebitur; ut nec *Autoribus Notarum & Commentar. ad loca cit.* tale interpretamentum placuit. Putavit

procul

procul dubio *Grotius* istud thesi suae, seu antithesi contra potestatem & judicia ecclesiastica anno 1614. in Libro cui tit. *Pietas Ordinum*, & in Hyperaspiste tit. *Bona fides Sibrandi* defensae, melius subservire. Contrarium ostendit *Sopingius in* eruditâ *Responsione ad Anonymi* (forte ipsius Grotii) *Bonam fidem pag.* 16. & *seqq.* Nobis nunc succurrunt istae rationes 1. *quia* Prophetae erant Doctores extraordinarii & superiores omnibus Ministris ordinariis, & in doctrinâ pariter infallibiles, nec alicujus directivae aut correctivae potestati in exercitio muneris sui subjecti: sicuti etiam Apostoli. Atqui hi Prophetae in Ecclesiâ Corinthiacâ tales non erant: quia errori obnoxii erant, & ab aliis dirigi ac corrigi debebant *v.* 29. 32. — 2 *quia* à Prophetis illis Corinthiacis sermo Dei non erat profectus, uti eis exprobatur *v.* 36. atqui hoc sine insigni injuriâ de Prophetis θεοπνεύστοις [pag. 874] dici non posset. 3. *quia* à prophetia illâ Corinthiacâ arcendae erant Mulieres *v.* 34. 35. Sed à Prophetiae exercitio tum in praedicatione futurorum tum in dogmatizatione non sunt arcendae Mulieres extraordinario infallibilis scientiae dono praeditae: uti patet in exemplis Mirjam, Deborae, Huldae, Annae. 4. *quia* non est probabile in unâ Ecclesiâ Corinthiacâ tot fuisse Prophetas futurorum praescios, & doctrinâ infallibiles. IV. *quaest. An* per studium Scripturarum ordinarium, & per institutionum aliorum δύναμιν & ἱκανότητα illam interpretandi Scripturas assecuti sint, an per charisma in instanti ipsis infusum seu impressum? *Resp.* Omnes in Ecclesiâ istâ aliisque prophetantes, charismate tunc donatos fuisse, nec ullos ordinario studio scientiam illam σὺν θεῷ sibi acquisivisse, non ausim affirmare. Vide notas Belgicas 1 *Corinth.* 14 *v.* 37. Quia non omnes ordinarii Presbyteri κατὰ πόλεις passim per Apostolos & Euangelistas constituti, aut ab Ecclesiis vocati, tali extemporaneo charismate gaudebant: & quomodo de omnibus Prophetis, siquidem ab illis distincti sint, hoc affirmandum? Apollos ad numerum Prophetarum referendus videtur: quem tamen legimus per ordinariam institutionem & meditationem ad suam ἱκανότητα pervenisse. Charismata sanationum & linguarum quibusdam tunc collata, non tollebant aliorum omnium ordinaria studia, cognitionem, praxim. *Colos.* 4. *v.* 14. inter Fideles memoratur Lucas medicus. V. *quaest. An* omnes Prophetae extemporaneo charismate tunc donati, in Scripturae & dogmatum explicatione fuerint infallibiles? *Resp. Neg.* ex *v.* 20. 32. Et erat hoc privilegium Apostolorum. Quamvis enim praeter Apostolos alii complures acceperent charismata vel sanationum, vel linguarum, vel propheticae; non tamen omnia illa pariter, & eâdem mensurâ cum Apostolis, nec universale cum iis, independens, infallibile ministerium. Neque enim omnes erant Apostoli 1 *Cor.* 12. *v.* 29. super quorum fundamento superstrueretur Ecclesia novi testamenti, & qui Christi testes essent *Ephes.* 2. *v.* 20. cum *Actor.* 1. *v.* 8. sicuti electi isti duodecim (*Actor.* 1. & 2.) quibus accessit Paulus pari consortio honoris & potestatis (*Gal.* 2. cum 2. *Corinth.* 11). VI. *quaest. An* in antiquâ Ecclesiâ tale exercitium viguerit; & hoc probetur ex eo, quod plures ad populum verba fecerint, sicuti constat ex *Homiliis Chrysostomi in Ecclesiâ Antiochena*, & *Baronio ann.* 57. § 160. *Nysseni* verba περὶ τῆς „ἑαυτοῦ χειροτονίας, tale quid satis apertè testantur: Ne igitur longius vobis, fratres „sermonis exordium protrahamus, cum mirificis eorum, *qui ante nos dixerunt*, ora„tionibus operam dederitis: Si qua fides habenda *Pseudepigraphis Constitut. Apostol.* sub nomine *Clementis* antiquum illum morem ita nobis describunt: *lib.* 2. *cap.* 61. in editione latinâ Bovii, cap. 47. in edit. graecâ Turriani: *Deinde* (post lectum scil.

scil. euangelium) *presbyteri moneant populum ὁ καθεὶς αὐτῶν, sed non omnes, ac postremus omnium episcopus.* [pag. 875]

Translatio Bovii Episcopi Ostunensis illud ὁ καθεὶς αὐτῶν exponit *ut sedeat:* quod non video quomodo cum Phrasi graeca conveniat. VII. *quaest. An* tales Prophetiae in Ecclesiâ debeant aut possint esse perpetuae; an apostolicae & illorum temporum fuerint propriae. *Resp.* si ordinarios verbi Ministros respicias affirmandum est: sin alios, praeter verbi Ministros distinguendum, ex 1 *Cor.* 14. De quâ quaestione infra. Prius probatur iisdem argumentis, quibus necessitas ministerii, explicationes Scripturae, & conciones. Ecclesiae reformatae tales Prophetias, hoc est, Collationes super textu aliquo sacrae Scripturae, aut super dogmatis sacris ex Scripturâ eductis exemplo Ecclesiae apostolicae 1 *Corinth.* 14. collegisse & excoluisse videntur. De more Ecclesiae Genevensis tempore Calvini, testatur *Beza in ejus Vitâ:* ubi de turbone Bolseco. De Ecclesiis Belgicis & Gallicis in Angliâ sub inspectione Johannis à Lasco, sic ipse à Lasco in Libro cui tit. *Forma ac ratio tota ecclesiastici ministerii,* &c. pag. 84.

„Atque eadem sanè forma concionum diebus Jovis etiam observatur, quae & aliis „per hebdomadem diebus observari solet: nisi quòd concione absoluta, & precibus „etiam Ecclesiae publicis absolutis, priusquam Psalmus decantetur, instituitur pu„blica scripturarum lingua vulgari collatio, quam Prophetiam vocamus: in qua „doctrina praeteritarum tota ea hebdomade concionum excutitur publicè, & appro„batur, per locorum in scripturis accuratam collationem: unanimisque doctrinae „consensus per totam Ecclesiam retinetur. Extrahitur autem haec talis Prophetia, „seu doctrinae examinatio, ad horae unius spatium: & Psalmus deinde canitur. Quo „finito dimittitur Ecclesia more supra scripto, cum benedictione. Sed quoniam du„plicem habemus Prophetiae usum, alterum in Germanica, alterum verò in Gallica „Ecclesia: utrumque sanè, & utilem Ecclesiae, & scripturis consentaneum: utriusque „ratio nobis explicanda etiam erat.

Ibidem pag. 107. & seqq. *modus ac ratio Prophetiae in Germanorum* sic plenius describitur.

„Ratio Prophetiae in Germanorum Ecclesia, haec est visa fore maximè utilis „toti Ecclesiae, ut in illa excuterentur, & approbarentur omnia (per mutuam loco„rum è scripturis collationem) quae in totius ejus hebdomadis concionibus videri „poterant, vel non rectè, vel non ad plenum omnino fuisse explicata. Aut qualem„cunque tandem in animis auditorum dubitationem fortè adhuc reliquissent. Cum „enim nusquam aliunde plus imminere posse periculi constet in omnibus Ecclesiis, „quam ex doctrinae dissidiis: nihil sanè aequè etiam utile esse potest in omnibus „Ecclesiis, quam ut unanimis doctrinae consensus in illis (ex verbo Dei) retineatur. „Ad quem equidem retinendum atque etiam alendum, vix quidquam haberi exco„gitarique [pag. 876] potest, aut melius, aut commodius, aut etiam efficacius, hac „tali publica doctrinae Ministrorum examinatione, atque approbatione.

„Die Jovis igitur, sub finem concionis, quae hora propemodum nona ante meri„diem habetur, Ecclesiastes ipse hortatur Seniores Ecclesiae, & omnes eos qui ad „proponendas objectiones designati sunt, ad proferendum in medium aliquid, cum „omni modestia & gravitate, ad Ecclesiae aedificationem, non autem ad vanam os„tentationem. Ac tum Ministri rationem reddunt doctrinae suae, in ejus hebdoma„dis concionibus traditae, si quid adversus illam objiciatur. „Et

„Et ut omnia ordine ac decenter, citraque ullam confusionem gerantur: ne item „fenestram aperire voluisse dicamur, per istiusmodi examinationes, inducendis cu-„riosis quibusdam (ut nunc sunt tempora) & noxiis quaestionibus, quae aliud nihil „quam pugnas gignerent, & Ecclesiam demum etiam perturbarent. Designati ha-„bentur è Senioribus ac Diaconis, adeoque & ex reliquo etiam Ecclesiae coetu, viri „quidam pii, graves, & modesti, quosque certum est, & in scripturis bene versatos „esse, & aliud non quaerere, quam gloriam Dei, & Ecclesiae publicam aedificationem „quibus solis potestas facta est proponendi suo ordine in Prophetiis, quidquid om-„nino proponi debet. Vitari enim non possent turbae ac confusiones in Ecclesia „ullo modo, si quibuslibet proponere omnia liceret: cum nusquam alioqui desint „hisce nostris potissimum temporibus homines contentiosi, praefracti, curiosi, & su-„pra modum arrogantes, à quibus sibi modis sanè omnibus Ecclesia cavere debet. „Denique non desint etiam fanatici plerique homines, per quos haud dubio omnia „tentaret Satan, ad dissipandam Christi Ecclesiam, si omnia quibuslibet, sine de-„lectu ac discrimine ullo, publicè in medio Ecclesiae coetu, proponere liceret.

„Interim tamen ut toti Ecclesiae libertas sua constet, & ne quis sibi delectorum „illorum ad id peculiariter virorum designationem, fraudi esse quaeratur, libertas „permittitur omnibus, qui sint ex Ecclesia, ut omnes suas dubitationes, aut objec-„tiones, designatis viris illis, sive verbis sive scripto exponant, adjectis (ex verbis „Dei) dubitationum, objectionumque istiusmodi suarum rationibus. Quae demum „omnia per designatos illos in Prophetia proponuntur, quatenus sanè verbo Dei „consentanea esse, & ad Ecclesiae aedificationem facere videntur.

„Ne tamen & inter illos ipsos designatos viros, aliqua ullo modo confusio oriatur: „aut alii alios in proponendo impediant, conveniunt inter sese designati illi, paulò „ante ejus diei concionem: atque inter sese conferunt, quo quid ordine proponi ab „illis debeat. Et si quid sit ejusmodi, quod aliquo modo controversum esse videatur, „admonentur illius in tempore [pag. 877] Ministri ac Seniores omnes, ut praeme-„ditati respondeant. Aut res differtur in aliam prophetiam (si sit opus) ut omnia „ordine, decenter, & cum Ecclesiae aedificatione fiant.

„Quantus autem sit hujus talis Prophetiae fructus, id res ipsa clarius multo te-„statur, quam ut ullis verbis explicari possit.

„Primùm enim confirmantur animi totius Ecclesiae, in retinenda tuendaque etiam „sana doctrina: posteaquam illam ita & executi & approbari videt. Et animan-„tur praeterea, atque etiam armantur omnes adversus sectas omnes, quibus nunc „sunt ferè plena ubique omnia: atque unaminis in tota Ecclesia doctrinae consensus „retinetur.

„Deinde Ministris verbi excutitur torpor atque otium. Coguntur summo studio „ad vigilare, ut in tradenda doctrina, fideliter, prudenter, & magna circumspectione „ministerio suo fungantur. Ne quid temerè videlicet apud Ecclesiam effutiisse: „novaque ulla dogmata praecipitanter in medium protulisse, videri possint. Nimi-„rum vox illa Apostolica in officio illos continet: *Caeteri dijudicent.* Et alioqui in-„telligunt etiam, in tali doctrinae examinatione, Spiritus Prophetarum aliis Prophe-„tis subjectos esse oportere. Praeterea multi per imperitiam alias ad sectas per-„tracti, facilè lucrifiunt. Cum enim rationes sectariorum confutari (idque sine con-„vitiis) & sanam praeterea doctrinam approbari audiunt, ex verbo Dei: facilè ad

„agnoscendum

„agnoscendum errorem suum, & veram resipiscentiam inducuntur: id quod jam „pluribus exemplis experti sumus. Ad haec Seniores Ecclesiae sese etiam non vul„gariter exercent, in scripturarum explicatione Si qui enim loci occurrant, qui va„riam admittant expositionem: quisque Seniorum proferre potest suam (quam sibi „habet revelatam) expositionem, non sine magna Ecclesiae aedificatione. Postre„mò praefractis atque obstinatis adversariis, & sectis omnibus obstruitur os, hoc „tali Prophetiae genere: dum sibi omnem excusationem eripi vident, cum apud „Deum, tum apud homines, pertinaciae suae atque obstinationis. Negare enim non „possunt, libertatem esse proponendi publicè argumenta ipsorum omnia, per desi„gnatos illos viros, pro eo ac ipsimet volunt (modò ne turbas in Ecclesia moveant, „sed ordine & decenter omnia fiant) ac deinde refutari omnia, donec toti Ecclesiae „modis planè omnibus satis fiat: ipsaque id suo silentio publicè attestetur. Sed „quemadmodum Christus ait, omnes qui malè sibi sunt conscii, lucem ferre non „posse, adeoque & refugere, denique & odisse: ita sanè & isti ad talem disputatio„num & Prophetiae lucem, prodire recusant. Sed in angulis interim suis traducere „non cessant nostram Ecclesiam: & lucis odio excaecati, damnant tandem, quòd in „sua ipsorum conscientia convincuntur accusari eam haudquaquam posse. Atque „ita ad extremum αὐτοκατάκριτοι [pag. 878] cum sint, in mentem reprobam, justo „Dei judicio traduntur.

„Hisce itaque causis adducti hunc talem Prophetiae modum in Germanorum Ec„clesia instituendum hic esse putavimus, quòd huic Ecclesiae maximè & utilis & „necessarius esse videretur.

„Est autem & alia Prophetiae ratio, in qua liber aliquis Biblicus ordine suo ex„plicandus sumitur: non tantùm per verbi Ministros, sed etiam Seniores ac Diaco„nos, juxta ordines ipsorum: aut plures etiam delectos ad id viros quosdam graves „& pios, ex reliquo Ecclesiae coetu.

Ibidem pag. 113. & seqq. *modus & ritus Prophetiae* in Ecclesià Gallorum sic describitur;

„Cum & in Germanorum Ecclesia multi sint qui Gallicè loquantur, & in Gallica „item Ecclesia multi, qui Germanicam linguam sic satis norint. Utile id fore existi„mavimus, ut aliis omnino diebus Prophetia apud Gallos in hebdomade, quam apud „Germanos observaretur. Ut videlicet & Galli qui vellent Germanicae, & Germani „vicissim Gallicae Prophetiae commodius interesse possent. Atque ita quoniam in „Germanorum Ecclesia diebus Jovis prophetia (ut dictum est) haberi solet, Gallicae „Prophetiae dies Martis destinatus est.

„Visum est etiam utile fore utrique Ecclesiae, ut varietas haec Prophetiae ita in „illis retineretur. U enim doctrinae per hebdomadem traditae examinatio atque „approbatio (de qua jam diximus) plurimum fructus habet in Ecclesia: ita fieri etiam „non potest, quin maximo cum fructu scripturae tractentur: si ad cujusque lec„tionis explicationem multae multorum interpretationes, inter sese nihilominus „consentientes, atque inde deductae vel exhortationes, vel consolationes adhibean„tur. Manifestè enim conspicitur opulentia donorum Spiritus sancti in Ecclesia, in „concordi multarum interpretationum, circa unum quemlibet scripturae locum varie„tate: & exhortationum simul ac consolationum, multarum inde petitarum accom„modatione. Deinde est non vulgare exercitium hoc in Ecclesia: quo fit, ut multi

„semper

„semper assuescant scripturarum explicationi: sic ut nunquam sint verbi Ministri „in Ecclesia defuturi. Postremò Ecclesia tota in fide scripturae confirmatur, quam „à tot simul viris tam variè tamque interim consentienter explicari audit.

„Singulis igitur diebus Martis in hebdomade in templo Gallorum, post absolu„tam publicam concionem & preces Ecclesiae publicas, priusquam Psalmus extre„mus decantetur: consident ordine in conspectu totius Ecclesiae verbi Ministri & „Seniores ejus Ecclesiae: simulque etiam illi, qui ex reliquo Ecclesiae coetu ad id „designati sunt. Atque unus aliquis ex Ministris, Senioribusve, aut designatis illis, „aliis, juxta suas vices sumpto eo libro, [pag. 879] qui ad eum modum per Prophe„tiam explicari coepit: prosequitur ejus lectionem suo ordine, ubi in priore Prophe„tia cessatum fuerat. Ac demum explicationem textus addit pro doni sui mensura: „& admonet Ecclesiam eorum, quae illi in praelecto textu observatione digna esse „videntur. Huic verò ubi dicendi finem fecit, succedit alius proximè assidens: & ad „ejusdem ipsius textus explicationem adjicit; si quid à priore omissum esse putat. „Ac rursum secundo succedit tertius: & tertio quartus, usque dum neque inter verbi „Ministros, neque inter Seniores, aut designatos illos è coetu Ecclesiae alios quis„quam sit, qui aliquid in medium proferre velit. Posteaquam verò nemo amplius „habet quod proferat, Minister qui publicam concionem habuit, jubet decantari „Psalmum aliquem: quemadmodum in superioribus dictum est. Et tandem cum „benedictione dimittit Ecclesiam in pace.

„Atque de publico verbi in peregrinis Ecclesiis ministro tantum. Habentur autem „in templo Germanorum praeterea diebus lunae & Mercurii latinae praelectiones: & „latinae item Prophetiae seu scripturarum collationes, in quibus doctrina ipsa „praelectionum excutitur atque approbatur: perinde atque in Prophetia Germanica.

Eandem in Ecclesiâ Londino-Belgicâ sub Eduardo VI. usitatam describit *Martinus Micron in Statutis Ecclesiae Belgicae Londinensis, collectis* & 1554. & vernaculo sermone editis *cap.* 12. Eandem breviter describit & laudat *Joh. Utenhove* Ecclesiae Londino-Belgico Senior *in Praefat. ad Catechismum istius Ecclesiae* (qui tunc erat Embdanus, ex dialecto Germanicâ in Belgicam translatus) anno 1563. Memini me νεόφυτον ex veteranis Ministris, eorumque Filiis inter alia de Ecclesiarum regimine & disciplina in primis reformationis in Belgio emergentis temporibus, de tali exercitio Prophetiae, in majoribus Ecclesiis instituto audiisse, cujus beneficio aliqui exercentes ad ministerium ecclesiasticum praeparari & vocari contigerit. Certè in primâ Synodo Nationali Ecclesiarum clandestinarum Belgii celebratâ Vesaliae, Prophetiae (ita dictae) sunt Decretae. Et in secundâ Synodo Nationali Embdae a. 1571. „celebratâ his verbis: In omnibus Ecclesiis sive nascentibus, sive vegetis Prophe„tiae ordo ex Pauli instituto observetur. Ad hoc collegium cooptentur non modo „Ministri, sed etiam Doctores, ac ex Senioribus & Diaconis, atque adeo ex ipsâ plebe, „qui donum suum à Domino acceptum in communem Ecclesiae utilitatem conferre „volunt: ita tamen ut prius Ministrorum atque aliorum probentur judicio. Huc referenda videntur exercitia propositionum, quae statuta Ecclesiastica anno 1578. 1581. haberi volunt. Lectiones illae, à concionibus distinctae, quibus licet Scripturae vulgari linguâ Auditoribus eruditè & plenè explicatur, dictis Prophetiis, [pag. 880] non ita annumerari possunt: quod ab uno tantum habeantur, & nullae aliorum ad id delectorum, Collationes super iis instituantur. In Synodo Hollandicâ Leidensi anno

anno 1629. Collatio ab aliquot exercentibus diebus dominicis post auditas conciones publicas suscepta, probata fuit, hâc conditione ut aliquis Ministrorum aut Seniorum, quoties ipsis ita visum esset, eidem interesset & praeesset. Collationes ejusmodi possunt esse *vel* publicae in coetu ecclesiastico, quales in Ecclesiis, apostolicis 1 *Corinth.* 14. in Genevensi, & in Ecclesiis peregrinorum in Angliâ: *vel* privato-publicae, coram delectis Auditoribus: *vel* planè privatae, absque ullis Auditoribus. Rursum *vel* super libro, aut capite, aut sectione Scripturae publicè pro concione explicatis: *vel* liberè super quocunque libro aut capite, aut textu Scripturae pro arbitrio & judicio Synedrii, aut Ministri seligendo: *vel* super dogmatis fidei ordine tractandis: *vel* super selecto aliquo dogmate, cujus uberior & accuratior cognitio, pro ratione & statu illius Ecclesiae, & circumsistentium & grassantium errorum prae aliis istic ventilando. Posteriores illas Collationes, si altiorum Catechizationum nomine quis appellare malit, non repugnamus. Siquidem circa vocum crisim non laborandum est, modo rei ipsius legitimus usus habeatur. Quin & super praecipuis ac generalibus (praeteritis specialibus & ; eristaticis) Politiae ecclesiasticae capitibus ad & juxta edita ac recepta cujusque Ecclesiae Statuta & Liturgias, imprimis inter Seniores & Diaconos, aliosque magis exercitatos, utiliter Collationes ex Scripturis subinde institui poterunt. Sed totum Synedrii & Ministrorum, de indigentiâ ac statu suae Ecclesiae optimè judicantium, arbitratui committendum est.

§. 2. De his Prophetiis seu Collationibus, quaeritur,

I. *Quaest. An non tantum licitae, sed & utiles sint? Resp. Aff.* 1. *quia* exemplum Ecclesiae apostolicae supra descriptum & imitabile est & imitandum; ubicunque ad aedificationem id fieri potest. Nec excipiendum, non vigere nunc illa charismata Prophetiae, & intelligentiae aut interpretationis Scripturarum, in momento aliquibus per impositionem manuum Apostolicarum *Actor.* 18. & 19. siquidem pariter contra conciones & Catechizationes Ministrorum excipi posset, & hodie à nonnullis excipitur, quod scil. omnes hodierni Ministri dono infallibilitatis destituantur; unde nonnulli intulerunt, nullum nunc praedicari verbum infallibile, quia non infallibiliter. Qui Neo-libertinismi seu Neutralismi afflatus alibi discutitur. 2. *quia* verbum Dei πλουσίως inter nos habitare debet & benedictio Ecclesiae novi Testamenti promissa *Joel* 2. cum *Actor.* 2. grato animo amplectenda, fovenda, affectanda. 3. *quia* exercitia illa faciunt, ad spiritualis cognitionis excitationem, & incrementum; ad orthodoxiae in Ecclesiis conservationem; ad ejusdem contra [pag. 881] adversarios apologiam, & pro eâ decertationem; ad errantium non tantum per Ministros (qui ubique adesse nequeunt) sed etiam per alios ad hoc idoneos convictionem & reductionem; ad renovandam fidei, spei, & caritatis praxin. 4. *quia* scholae sunt, quibus multi praeparantur, ad munera Seniorum, Diaconorum, Praelectorum, Catechistarum, Consolatorum, aliquando promovendi. Et quandoquidem in politiis ac judiciis constituti, exemplo *Josuae cap.* 1. *v.* 8. verbum Dei ab ore suo nunquam removere, sed assiduò illud meditari debent: non frustra talibus prius in veritate sanctificandis auxilia Catechizationum & Collationum suppeditantur.

II. *Quaest. An promiscua & vaga quorumvis in conventu Ecclesiae Collatio, seu Prophetia, sit admittenda? R sp.* Ita quidem voluerunt Anabaptistae illi, quos refutat *Bullingerus Lib.* 3. *c. Anabaptistas cap.* 10. Ante paucos annos aliqua satis frequens peregrinorum Ecclesia in celebri Urbe Hollandiae congregata in partes ob pro-

promiscuam hanc Prophetiam scissa fuit; ut minor pars 15. aut 16. familias complectens cum uno ex Ministris secederet, & separato in loco sacra sua ad tempus celebraret: absque exercitio tamen promiscuae Prophetiae, pro quâ contenderat. Postea tamen Ministro ad se redeunte, & meliora consilia secuto πρόσκαιρον illud scisma sublatum est. Quaestiones à quodam Ministrorum, qui pro sanâ sententiâ cum potiori parte Ecclesiae stabat, super hoc pomo ἔριδος mihi tunc propositae erant sequentes. 1. *An* promiscua Prophetia illic requirenda aut admittenda, ubi Ministri sunt donis sufficienter instructi. 2. *An* tempus aliquod concedi debeat uni alicui membro Ecclesiae, proponendi quaestionem aliquam, ad quam tota congregatio respondere possit? 3. *An* tempus illud convenientissimè designari possit post finitam concionem. 4 *An* sit in potestate senioris, publicum ecclesiae conventum extraordinariò convocare. 5. *An* posito privatum Ecclesiae membrum desiderare, ut tota Ecclesia ad solvendam quaestionem suam conveniat, non praestaret, ut prius conferat cum ministro, ad recipiendam satisfactionem. 6. *An* si ad postulatum privati membri conventus ecclesiae convocandus esset; an senioris sit judicare, sitne causa illa tanti momenti, & convocatione Ecclesiae digna. Ad quas pro re natâ breviter respondebam. Fons dubitationum & contentionum erat & olim fuerat Anabaptistis mala intelligentia textuum 1 *Corinth.* 14. & 1 *Corinth.* 11. *v.* 4. 5. Quasi scil. de omnibus & singulis hoc intelligendum esset, & non de delectis ac certis Prophetis sive charismate praeditis, sive peculiari studio exercitatis, & Apostolorum aliorumque Ministrorum judicio probatis.

Satis superque genuinus sensus apertus est à *Bullingero contra Anabaptistas loco cit.* & *à Beza, Deodato aliisque Notarum Scriptoribus,* denique *Sopingio* supra laudato *contra Grotium*: quamvis hic ad publicos Ministros & Doctores [pag. 882] restringat; & *Bullingerus* ad solos charismate donatos restringere videatur: quomodo Prophetiam doctrinâ & exhortatione constantem *Rom.* 12. *v.* 6. 7. exponunt *Martyr. Beza, Pareus, Willetus,* & ex Pontificiis *Toletus.* Saltem de singulis aut quibusvis in coetu Ecclesiae hoc necessario accipiendum esse non magis hinc probari potest; quam oratio indefinita Marci 16. v. 17. *signa autem eos qui crediderint, haec sequentur,* &c. de singulis Fidelibus exponi. Quod ad locum 1 *Corinth.* 11. *v.* 4. & 5. ibi Prophetiae vocem latiori significatione sumendam observavit *Fr. Junius in Epistolae illius ex Arabico translatione,* & post eum à *Deodato in Notis ad Versionem suam Italicam. Notae Anglicae* aut de Mulieribus extraordinario dono prophetico praeditis (quales Anna *Luc.* 2. *v.* 38. Maria *Luc.* 1. *v.* 46. quatuor Filiae Philippi *Actor.* 21. *v.* 9.), aut de Mulieribus & Viris quibusvis in illo coetu *non oris clarâ voce, sed tacitâ mentis cogitatione* Prophetiae, illi, adde & uno spiritu ac tacito *amen* in precatione & clarâ voce in psalmodiâ se jungentibus. Nec aliter accipi posse evidentissimè probatur ex 1 *Cor.* 14. *v.* 34. 35. ubi absolutè prohibet Mulieribus in Ecclesiâ loqui. Prudenter ergo à Genevensi &, ab Ecclesiis peregrinorum in Anglia, praeeunte earum superintendente nobiliss. eruditiss. & prudentiss. Theologo *Joh. à Lasco,* Ecclesiae Scoticae *in Primo Libro Disciplinae* anno 1560., aliaeque in Belgio talia exercitia prophetica exemplo Apostoli 1 *Corinth.* 14. circumscripserunt: ne si cuivis conciones publicè examinare, iis obloqui, Scripturas indoctè aut sophisticè torquere, dubia & conceptus suos illic ventilandos proponere concederetur, Ecclesia pravis aemulationibus, curiosis & otiosis disputationibus, sycophantiis, rixis, scismatis,

matis, scandalis repleretur, & omnia in confusam multitudinem abirent: ubi οὐδεὶς οὐδενὸς ἀκούει. Casibus, consiliis, scrupulis, dubiis, quaestionibus Fidelium, Catechumenorum, Neutralium, Adversariorum expediendis, privata Ministrorum & Doctorum industria subcesivis horis, necessitate ita postulante, inservire debet, non vero tota Ecclesia iis occupari ac turbari. De quo *Cap. sequ.*

III. *Quaest. An ordinarium munus Prophetarum duplex sit perpetuò in Ecclesiâ sic distinguendum: ut alii doceant & Scripturam interpretentur, alii exhortentur & interpretationes ac doctrinas practicè applicent, juxta textum* Rom. 12. v. 6. 7. *Resp. Lyranus* ex vocibus *Prophetiae*, *ministerii* (διακονίας), *doctrinae*, *exhortationis*, quatuor distincta munera deducit, *Prophetarum* qui nôrunt arcana: *Ministrorum* hoc est, *Sacerdotum* qui administrant sacramenta: *Doctorum*, qui docent: *Praedicatorum* seu Concionatorum, qui exhortantur. *Corn. à Lapide* Prophetas subdividit in *Doctores*, quales dicit esse Apostolos & Episcopos: & in *Exhortatores*, quales dicit esse Presbyteros & Parochos. *Possevinus in Bibliothecâ selectâ*, Episcopos (quibus jungit Pontifices [pag. 883] & Cardinales) vocat *ecclesiasticos gubernantes*, Parochos autem & Presbyteros (quibus jungit Doctores Theologos, & Canonicos) ministrantes: Monarchos vero *ecclesiasticos supererogantes*. Ex nostris *Rollocus* per voces Prophetiae, diaconiae, doctrinae, exhortationis, quatuor distincta dona designari putat. *Beza*, *Martyr*, *Pareus*, *Willetus*, in duo generalia capita distribuunt, Prophetiam scil. & Diaconiam; & Prophetis doctrinam cum exhortatione assignant: Ministris vero, *Senioribus* regimen Ecclesiae; *Diaconis* strictè ita dictis curam pauperum. *Notae Anglicae* (prima editionis) doctrinam & exhortationem sic distinguunt, ut illam Doctoribus (quales nunc Theologi Academici), istam Concionatoribus praeter doctrinam etiam exhortationem tradentibus, assignent. *Willetus* censet, in textu 1 *Corinth.* 14. *v.* 3. Prophetiam distingui in duo membra, *doctrinam* scil. adinstructionem, & exhortationem cum consolatione. *Nostri* in eo saltem conveniunt, quod verbi Ministris incumbat *docere* textum & dogmata ex textu deducta explicando; eademque exhortando ac consolando, conscientiis Auditorum applicare. Ita ut omnes agnoscant Ministrorum officium esse publicè unà docere, & exhortari. An & quomodo in antiquâ Ecclesiâ Lectores Scripturam interpretati, & postea Concionatores eandem applicasse quibusdam videntur, Antiquariis disquirendum relinquo. Nobis sufficit ordinem & praxim Ecclesiarum nostrarum, hactenus explicasse & defendisse.

IV. *Quaest. An quibusvis etiam idiotis, aliquâ scientiâ &* ἱκανότητι *pollentibus licitum sit, immo &* εὔτακτον *ac necessarium, cathedram pastoralem conscendere, & pro dimenso donorum, Ecclesiam publicè docere, atque exhortari? Resp.* Ita quidem videtur Neo-Anabaptistis, in Angliâ post annum 1647. caput exserentibus. Quorum *Confessionem* anno 1644. istic editam *artic.* 4. 41. 45. examinat celebris inter Anglos Theologus *Daniel Featly in Libro* vernaculo tit. Καταβαπτίσται καταπτυστοι *or The Anabaptists Duck'd and plung'd*, &c. anno 1647. *pag.* 123. 183. & *seqq.* Quorum ἀνθολκὴ τῆς ἀμετρίας usque ad ministerii ordinarii & vocationis ad illud & stipendiorum pro illo opere abolitionem, quorundam etiam ad enthusiasmi furores processisse videtur. De quibus controversis alibi agendum. Non negat Doctor *Featly* Prophetias & Collationes, optatas olim & affectatas à Grindallo Episcopo Londinensi, sed eas ad Ministros & literatos Theologos restringit. Nos fatemur talibus imprimis convenire: sed alios lectione & medidatione Scripturarum, earumque spirituali praxi, exer-

exercitatos, nolimus absolutè excludi; cum constet in Belgio nostro, ante copiam Scholarum, complures istius generis ex asceteriis illis, in messem Domini extrusos, plura pietatis, zeli, & multorum conversionis miracula (ita loqui liceat) edidisse, quam plerosque alios Literatos. Nunc autem cum copia studiorum & Scholarum [pag. 884] abunde suppetit, nolimus Prophetarum Filios in studiis ab infantiâ enutritos, idiotis postponi, caeteris scil. paribus. Atque hoc testati sumus, cum juxta cum aliis ὁμοψήφοις anniteremur, ut Decretis Synodi provincialis, deinde Statutis Synodi Nationalis Dordracenae a. 1619. insereretur artic. 8. qui sic sonat: *Nulli ludimagistri, Mechanici, aliique qui non studuerunt, ad ministerium admittentur, nisi certò constet de eorum singularibus donis, pietatis, humilitatis, modestiae, boni ingenii, eloquentiae. Et si qui tales ad ministerium se offerant, Classis eosdem primum (si Synodo ita visum fuerit) examinabit, & prout eos in examine invenerit, aliquamdiu privatis propositionibus exercebit, ac deinde cum iis aget prout ad aedificationem hoc fore judicaverit.* In quâ synodali sententiâ & decisione, inter extremas sententias mediâ, hactenus acquiesco: sic tamen, ut talibus pietate, ingenio, eloquentiâ, zelo diligentiâ, prudentiâ, plerisque theologiae Studiosis non modo pares, sed & superiores, ad studia linguarum & artium capessenda, exstimulandos & promovendos judicem. Experientia nos docuit, plures ejusmodi ὀψιμαθεῖς privatâ Virorum eruditorum institutione usos, aut cursu triviali & Academico juxta cum aliis Studiosis feliciter defunctos in utilia Ecclesiae aedificandae organa, quosdam insuper in lumina & columina Ecclesiarum evasisse. Sed his missis, contendimus cum omnibus Ecclesiis reformatis, quibusvis qui aliquo modo prae aliis exercitati sunt, aut sibi videntur, non convenire nec concedendum esse ut publicè, sive de cathedra, sive in loco suo sedentes aut stantes, Scripturas interpretentur; & verbum instructionis, hortationis, consolationis ad populum proloquantur: absque legitimâ vocatione. Praeterquam enim, quod hoc confusionem pareret; sacri ministerii ordinem ac potestatem Jure divino praescriptam radicitus tandem exscinderet; & per heterodoxias Socinianas & Anabaptisticas, ad rebellionem Core, Datan &c. & ad furores Enthusiastarum miserum populum manuduceret: uti hoc recentissima experientia in Anglia & Belgio ostendit. Si enim argumentum Core, &c. *non totus hic coetus, hi omnes sunt sancti, & inter eos est Jehova* Numer. 16. v. 3. & pseudographema Enthusiastarum ex detorsione Johann. 6. v. 45. *Et erunt omnes docti à Deo*, procederet: jam actum esset de toto ministerio. Conferenda hic, quae contra Enthusiastas & Socinianos de Ministris eorumque legitimâ vocatione alibi disputantur. Saltem ex textibus *Rom.* 12. *v.* 19. *Actor.* 13. 1 *Corinth.* 14. talis libertas an licentia exsculpi nequit. Et quicunque ex Nostris tum Commentatoribus, tum Politis Ecclesiasticis & Agendariis supra cit. interpretationes ac collationes scripturarias non tantum Ministrorum, sed & aliorum quorundam titulo *Prophetiae* (1 *Corinth.* 14.) admittunt, ad *Prophetas* restringunt, hoc est, ad quosdam in Ecclesiâ prae aliis omnibus exercitatos, ecclesiastico judicio probatos, delectos, & certo praefixo [pag. 885] ordine hoc agentes. Ut jam non dicam, esse nonnullis (inter quos *Daneus Lib.* 2. *Isagoge part.* 4. *lib.* 2. *cap.* 7.) qui solos Doctores & Lectores Theologos dictis illis in Ecclesiâ apostolicâ *Prophetis* successisse arbitrentur. Nec desunt, qui ad solos charismate praeditos restringunt: unde inferunt, cessantibus illis charismatis etiam Prophetias tunc exercitas cessare. Sed nos cum aliis, & cum *Notis Bibliorum Belgic. ad* 1 *Corinth.* 14. *v.* 33. malumus

exten-

extendere etiam ad illos, qui ordinario studio aliquam Scripturarum & Theologiae cognitionem sibi comparârant. Ecclesiae Scoticae anno 1560. *in Libro Disciplinae* Proceribus illius Regni oblato *tit. de Prophetiâ & interpretatione Scripturae*, admodum commendant hoc exercitium, & ad illud in urbibus invitant ex agro vicino Pastores & Lectores: nec minus sollicitè cavent, ne absque judicio, probatione, & delectu Ecclesiae huic Prophetantium se ingerant; nec libertatem publici in Ecclesiâ illa Pastoris usurpent (etiamsi publici essent verbi Ministri); sed textui suo inhaereant, nec digressiones ingrediantur, aut locos communes exponant, &c In Ecclesiâ Genevensi ad verbi Ministros, & Professores ac Lectores scholasticos restringebant: In Londino-Belgicâ, ad Ministros, Seniores, aliosque quosdam ex Ecclesiâ, judicio Synedrii, selectos.

V. *Quaest. An Prophetiae illae coram toto coetu Ecclesiae semper & ubique institui debeant & ubicunque illae desunt, Ecclesiae & exercitia ecclesiastica integritate suâ destituantur? Resp.* Ita quibusdam videtur, idque ob exemplum Ecclesiae apostolicae 1 *Corinth.* 14. Sed in distinctè morem illum explicari, & omnibus particularibus Ecclesiis applicari non posse putamus. Sint ergo istae conclusiones 1. *concl.* Acta & mores Corinthiacae, aliarumque istius temporis Ecclesiarum particularium, non obligant omnes cujuscunque temporis, conditionis, status Ecclesias ad specificam & formalem imitationem. 1. *Ecclesia* enim illa erat non tam publica, quam privato-publica. 2. Aderant illic Prophetae charismate praediti. 3. Ad manum erat auxilium spiritus apostolici: 4. In primâ illâ festinatione & occasione euangelii per omnes partes propagandi, exercitia illa erant magis necessaria; tanquam succedanea exercitiis Doctorum & theologiae Studiosorum (qui sunt Filii Prophetarum) in Scholis & Collegiis theologicis: quorum tunc aut nulla, aut saltem non tanta erat copia, quanta hodierno tempore. 2. *concl.* Hoc extra dubium est, quod ad genus & analogicè hinc deduci, omnibus Ecclesiis dandam esse operam ut sermo Dei copiose in Fidelibus inhabitet & se mutuò doceant, hortentur, &c. *Coloss.* 3. *v.* 16. De mediis modo, circumstantiis cuique Ecclesiae prudenter statuendum esse. Neque omnibus omnia conveniunt. 3. *concl.* Negari non potest, quin in se & per se Prophetia coram tota Ecclesiae coetu non sit illicita. Neque enim absolutè illicitum, aut intrinsecè malum [pag. 886] limitasset Apostolus reformando abusus (quod facit 1 *Corinth.* 14.) sed autoritate apostolicâ abrogasset. Et sic judicârunt Ecclesiae illae supra indicatae, quae Prophetias, sed per Ministros, Doctores, aliosque specialiter delectos certis conditionibus exercendas, introduxerunt, Genevensis scil. peregrinae in Anglia Scoticae, & post eas nostrae Belgicae in Synodis Vesaliensi & Embdanâ. 4. *concl.* cum multa in genere sint licita, quae tamen in hypothesi hic & nunc non conveniunt, nec aedificant, nec tuta sunt: dicimus, praestare ut in Ecclesiis frequentibus, & publicis, ubi promiscuè quilibet Auditores confluunt, ad privata collegia aut privato-publica sine auditoribus, aut coram idoneis & delectis Auditoribus quibusdam, sub praesidio Ministrorum, talia exercitia devolvantur. Sunt enim Auditores alii rudes atque ignorantes, qui lacte, & non solido ejusmodi cibo pasci debent 1 *Cor.* 3. *v.* 1. 23. cum *Hebr.* 6. sive minores Pueri & Puellae, sive adulti. Sunt alii à religione alieni, quin etiam rigidi adversarii; quorum sycophantiis, calumniis, sannis, & ludibriis nostrorum exercentium aberrationes, dissentientes interpretationes, dubitationes, exponendae non sunt. Longè alia ratio est disputationum in Scholis publicis super

super genuinâ Scripturae interpretatione; ut & collationum in publicis de religione colloquiis publicâ autoritate, aut certâ quadam necessitatis occasione susceptarum. Hae enim non sunt ordinaria, in Coetu Ecclesiae, una cum aliis illic perpetuò agendis, celebranda exercitia. 5. *concl.* Facilius & felicius haberi possent in coetibus exiguis, sive clandestinis, sive apertis, sed extra insidias malevolorum epoptarum constitutis; ubi omnes in illo Vico aut Oppido unius sunt labii, & quod ad sensum de religione ἰσόψυχοι. Sed oppidatim ac vicatim Ministrorum, Doctorum, & satis egregiè exercitatorum numerus non suppetit. Talibus Ecclesiolis, eorumque Ministris dicentibus: *Ut quimus, quando ut volumus, non licet*, tantisper credendum, donec experientia, & ipsa rei notoreitas contrarium testetur.

VI. *Quaest. An de ecclesiasticis concionum repetitionibus (quas à scholasticis & domesticis distinguimus,) idem aut fere idem censendum sit? Resp. Aff.* si repetitiones illae non sint nudae, sed conjunctae cum examine, collatione sententiarum, dubiorum ac quaestionum propositione, eorundemque solutione: quales in Ecclesiis peregrinarum in Angliâ apud *Joh. à Lasco* supra cit. Sed quod ab illis linguâ istic peregrina apud δοκίμους illos, & zelotas, plerosque Fideles crucis & ob verbum Domini exules, tutò & cum aedificatione fieri poterat: non tam facile in Ecclesiis lucis, quarum religio evecta est in religionem publicam seu status, praesertim in magnis Civitatibus quovis sectarum genere refertis exspectari potest. Sin compendiosè & simpliciter fiant repetitiones (uti alicubi fieri novi), per solum Ministrum aut [pag. 887] Doctorem, aut Catechistam continuâ oratione utentem sive in loco & coetu, ad quem quilibet Auditores admittuntur; sive coram totâ Ecclesiâ: non inutiliter tales introducentur, ubi non sunt, aut continuabuntur, ubi sunt. Judicetur à singulis Synedriis optime ecclesiarum suarum statum perspectum habentibus, an & quomodo hic agendum: procul stent si qui φιλοπρωτεύοντες, ignavâ operâ & philosophâ sententiâ, qui de aliarum Ecclesiarum statu & necessitate, nonnunquam determinant, ut Medici puri puti Ouroscopi de sanitate & morbo.

CAP. III.

De Dubiorum Solutionibus, casuum Decisionibus, Consiliis theologicis; domesticis & privatis Institutionibus, errantium Convictionibus, afflictorum Consolationibus, tepidorum Adhortationibus, labentium Correptionibus.

§. 1. Dubium & dubitatio quid sit ex professo explicatum est, 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Fide, Conscientiâ, Theologiâ dubitante.* Hic considerandum venit, an & quomodo dubia hominibus eximenda sint. Sunt autem ea duum generum, vel circa fidem generalem, seu dogmata fidei, vel circa fidem specialem seu applicantem, ejusque & conscientiae praxim. Utraque quin oboriantur infantibus in Christo non tantum, sed etiam proficientibus, immo & perfectis ita dictis (*Philipp.* 3. *Hebr.* 5.), nemo ignorare potest, qui seipsum novit, & didicit ex Apostolo 1 Cor. 13. *ex parte cognoscimus*, &c. Ad eorum solutionem auxilio Ecclesiae, quae est columna & firmamentum veritatis 1 *Timoth.* 3. *v.* 15. utendum est. Auxilium hoc praestat Ecclesia ordinario & praecipuè per Pastores & Doctores: quamvis alii quivis in fide magis exercitati, & potentes in Scripturis, vi communionis sanctorum huic occasioni inservire possint

ac

ac debeant. Ut hinc videant Pastores, perpetuò vigilandum, tanquam custodibus super muros Jerusalem à Domino praefectis *Jes.* 62. *v.* 8. 9. Ne quis putet solis publicis concionibus se munere suo satis defunctum; & dubitantes omnes, aut os Domini per ipsum consulentes, eò ablegandos. Apostoli imitatoris Christi exemplum nobis imitandum, qui Ephesios suos publicè & privatim docebat *Actor.* 20. Ut autem hoc velint & possint, intenti sint lectioni, &c. intenti sint sibi ipsis & doctrinae, &c. 1 *Timoth.* 4. *v.* 13. 16. in lege Domini meditentur die ac nocte *Psal.* 1. Ignavum otium, temporis fallacias, περιεργίας, ἀλλοτριοεπισκοπὰς, mundi vanitates, otiosas ἑταιρίας & confabulationes, carnis curam ad voluptates quam maximè fugiant. Ne cogitent se gradum in Ecclesiâ adeptos curriculum studiorum ad columnas Herculis deduxisse, & [pag. 888] in formatis atque in orbem recurrentibus, concionibus, aliquot tanquam in termino motus suaviter posse quiescere. Haec si observent, cum Deo, qui laborantes adjuvat, facile & volupe ipsis erit tanquam Scribis edoctis in Regno coelorum, vetera & nova è thesauro suo semper depromere. Quae autem debeant esse studia Ministrorum praesertim novitiorum, cursim indicavimus *Lib.* 1. *Bibliothecaè cap.* 8. coll. cum *Initio cap.* 9.

§. 2. Quid sint casus conscientiae, & an ac quomodo determinandi, quique abusus hic vitandi, docuimus 3. *Part. select. Dispp. tit. de Theologiâ practicâ:* quae hic non repetimus, sed praesupponimus. Solummodo monendum, distinguendas esse quaestiones ac determinationes, de τῷ licito & legitimo in foro soli; & τῷ licito in foro poli seu conscientiae: praeterea de eo quod licitum sit facere; & quod licitum sit pati ac tolerare, & quod ad malitiam illud limitare, eodemque ad bonum uti; Insuper de veritate sententiae; & de ejus veritatis momento ac necessitate: denique de determinatione morali & casuistica, sintne per eam conscientiae privatim publicève (prout occasio tulerit) informandae; an vero simpliciter tacendum, aut ad summum quodlibeticè seu problematicè & purè speculativè, de eâ disserendum, non tamen practicè aut ad praxin ea urgenda, nec conscientiae iis informandae. De quibus necessariis & elementaribus distinctionibus peculiari *Disp. tit. de Foro poli & soli*, cum Deo, acturi sumus. His praemissis, statuimus, Pastoribus & Doctoribus, tum sigillatim, tum collectim in Synedriis, Classibus, Synodis propriè peculiari quâdam ratione incumbere casuum decisionem: hoc tamen ordine, ut spiritus Prophetarum, Prophetis subjectus sit 1 *Cor.* 14. Hic ergo quaeritur.

I. *Quaest. An privatis Fidelibus, aut Neutralibus, aut etiam Adversariis, ad omnes propositos casus semper respondendum sit? Resp. Neg.* idque exemplo Christi *Matth.* 21. *v.* 27. cum scil. quaesitores ex curiositate, aut πολυπραγμοσύνῃ, aut tentandi studio, & calumniam Casuistis, ac toti Ecclesiae struendi, & pericula creandi; non discendi & conscientiarum tranquillitati consulendi hoc agunt. Tunc enim non tam ratio habenda eorum qui quaerunt, semper discentes, nunquam ad cognitionem veritatis pervenientes 2 *Tim.* 3. *v.* 7. quam communis causae, Ecclesiae, & ministerii. Bonum enim universale praeferendum particulari, quod hic praetenditur. Prudenter ergo aut silentio, ant dilatione responsi, aut honesta per vicissariam quaestionem, exemplo Christo *Matth.* 21. *v.* 26. declinatione, aut generali thetico, & ab illâ hypotheticâ quaestione abstracto responso, captores illi capiendi, & insidiae ipsorum declinandae. Sicuti enim non repugnat liberae & opportunae religionis confessioni, silentium aut declinatio responsi, cum nobis furiosus Quaesitor occurrit (uti hoc

rectè

rectè determinat *Amesius Lib.* 4. *Casuum cap.* 3. *qu.* 2.): sic nec hoc in casu. [pag. 889]

II. *Quaest. An Ministri satis tutò ac prudenter Quaesitoribus vivâ voce aut scripto tunc respondeant, cum nôsse aut non vanè praesumere possunt, aliis ejusdem fidei consortibus Ministris eorumque concionibus, monitis, paternae correptioni insidias & calumnias strui; atque una manus hominum de hoc mundo, aut tepidorum tali responso consortari? Resp.* Memores sint Ministri, tum endemia aut epidemica consuetudinis obtentu firmata vitia, tum particulares hominum lapsus, patrocinium sibi plerumque quaerere à dissensu Ministrorum, & ab appellatione à suo monitore ad alium quem rerum & circumstantiarum non ita gnarum; quod si obtinuerint, seriò triumphare, canentes, *tu si ais, alius negat autoritatis paris in ministerio suo & fidei, insuper paris, si non majoris, eruditionis, eloquentiae, prudentiaė, gratiae, famae. Quandoquidem sunt diversa Theologorum judicia, hactenus saltem institutiones, admonitiones, redargutiones Pastoris mei aut Pastorum, aut Synedrii susque deque habere, immo & iisdem strenuè obloqui, etiam maledicere mihi stat & licet, donec omnes Ministri & Theologi inter se dissidentes consentiant.* Nota autem duas partes & potestates collaterales ab iis fingi, si vel unus & forte alter Minister sive proprio motu, sive ipsorum instinctu & impulsu dissentire, immo vel labascere ac vacillare coeperit; quamvis contra praejudicatum sensum & consensum Ecclesiarum reformatarum, immo & totius Christianismi. Hortor omnes, qui conscientiam & fidelitatem Deo probare student, ab hominibus sibi caveant: praesertim ne M. SS. aut libellis editis gratiam quorundam, & famam captent, ungues sint in ulcere, & torrente paulatim abducti eò deveniant, unde regredi difficile. Cogitent magnum Theologum infirmitate humanâ, aestu contentionis, & aliorum impulsu, scriptionibus tantum olim indulsisse, ut apud amicum intimum profiteretur, nimium à se factum esse in causâ eucharisticâ. Dato aliquem in hoc aut illo casu, aut in quaestione morali ab aliis Ministris immo & à communiori antiquorum & recentiorum consensu non sine omni (uti putat) ratione dissentire; prudentiae tamen non est nec decori, chartis conscribillatis aut libellis editis classicum canere. Omnia primum experiri convenit, quam ad arma provolare.

III. *Quaest. An turbato rerum statu, inter factiones aut partes politicas. Ministri Synedria, Synodi, particulares omnes casus teneantur determinare? Resp.* 1. *concl.* Non est absolutè illicitum, ipsis privatim determinare, & conscientias fluctuantes aut exorbitantes instruere; aut causae pondere ac necessitate ita exigente, sponte easdem commonefacere, Illustre exemplum dederunt Ministri in Urbe & agro Londinensi numero, ni fallor, 60. qui anno 1647. admonitionem & obtestationem suam scripto comprehensam postea typis editam insinuarunt Praefecto exercitus, aliisque qui omnia ad processum criminalem contra sereniss. Regem suum Carolum tunc parabant. Contra [pag. 890] quos si quis excipiat, non debuisse ecclesiasticos esse ἀλλοτριοεπισκόπους, & rebus purè politicis immiscere; respondendum est, eos misso politico legitimo aut justo, in solo casu conscientiae, & quidem capitis sui periculo (ut tunc erant tempora) determinasse, admonuisse, corripuisse. Quamvis enim materia & subjectum, de cujus licito & justo quaerebatur, idem esset; respectus tamen & forma, quo & sub quo, longè diversa erant. Tractabant ergo illi non politicum controversum qua tale, sed ethicum ac theologicum. Non tangebant illud judicio aliquo publico & antecessorio, sed quâ privati cives, externè solummodo spectabant, tolera-

tolerabant; intus tamen sentientes, secundum rectam rationem. Sed istud tangebant, immo & publico judicio antecessario apud oves suas (quales erant aut haberi volebant) determinabant: juxta illud, oportet dispensatorem esse fidelem 1 *Cor*. 4. Exemplum dederunt, quod ad casum conscientiae Theologi in Germaniâ & Galliâ, qui consulti quà Theologi, responderunt ante susceptum bellum Smalcaldicum, & Gallicum sub Rege Henrico II. 2. *concl.* distinguendum inter forum poli & soli; & inter conscientiae casum propriè dictum, & inter casum politicum: quales sexaginta casus politicos in omni historiâ selectos anonymus quis edidit Hagae-comitis anno 1650., typis Joh. Verhoeve in 12. In foro poli aliquid illicitum est; quod tamen in foro soli, secundum leges, decreta, & mandata politica postet publico & antecessorio judicio sive politico (uti distinctio talis formari solet) sive juridiciali eorum, penes quos tunc temporis omnis potestas, jurisdictio, & potentia, determinaretur esse justum & politicum. Quod ad forum soli, & legitimum aut licitum ibidem, possunt Casuistae, quia privati sunt cives, responsum declinare: praesertim si ab iis, penes quos potestas publica, interrogentur; & ad Jureconsultos ac Politicos, circumstantialia expendentes, ac secundum illa consulentes aut judicantes, rejicere: nihilominus privatum suum judicium de legitimo aut illegitimo in foro sibi pro ratione illius temporis, tantisper reservare. Rationes sunt 1. *quia* non tenetur Minister difficillimis quibusque & insidiosis temporibus ex conscientiâ vocationis suae, omne verum secundum scientiam & conscientiam suam, apud omnes profiteri, ac pro eo contendere: ut presentissimum odium, periculum, exitium sibi non tantum, sed & causae communi religionis atque Ecclesiae accersat. 2. *quia* in quibusdam casibus, & quaestionibus, subinde non omnia ita perspecta habet, ut in animo suo certus sit. Quid opus est ignorantiam, aut ἐποχὴν suam profiteri, quae à malevolis inquisitoribus ipsi in scientiam & professionem imputaretur: quomodo in rebus fidei minus generale & inquisitorium illud axioma usurpari solet: *dubius in fide est haereticus*. Quam proclive esset insidiatori nodum in scirpo quaerenti, & calumniam struenti, axioma simile formare: [pag. 891] *dubius aut neutralis*, (hoc est categoricè non-judicans ex sensu & ad palatum eorum) non est bonus civis, & consequenter tanquam inutilis praesenti rerum statui quasi jure ostracismi ejiciendus. 3. *quia* non magis quam alii quicunque cives, tenetur privatum suum judicium, super casu, decreti, mandati, ordinis, facti politici, depromere. Distinguendum est in Ministro, quâ partem facit Civitatis, & quà partem facit Ecclesiae. Priori respectu judicium ejus ut civis privati in civilibus privatum, subsequens, approbativum, discretivum: posteriori respectu in sacris & ecclesiasticis, ut Pastoris, Ducis, Dispensatoris est publicum, antecessorium, decisivum, directivum; cui oves qualescunque sint in saeculo & civitate, obedire tenentur, si quidem verbo Dei non repugnet. *Hebr*. 13. *v*. 17. cum 1 *Corinth*. 4. *v*. 1. 2. & 2 *Corinth*. 5. *v*. 20. Quicunque hic resistunt, viam Corah, Dathan, Abiram ingressi, rebelles se ostendunt in Deum & legatos ipsius *Numer*. 16. cum *Judae v*. 11. *Matth*. 10. *v*. 14. 15. 40. *Luc*. 10. *v*. 16. *Hos*. 4. *v*. 4. — 4. *Quia* ad hominem haec ratio militat pro tempestivo silentio aut declinatione: quod alias nolint Ministros consilio, judicio, facto se immiscere rebus, negotiis, causis saecularibus & merè politicis. Quod ergo ibi judicant ἀλλοτριοεπισκοπὴν, & usurpationem alieni muneris, ad illud non debent Ministros invitare, compellere, intrudere: ne propria vineta cedant. Prudenter ergo factum à rever. & eximio Ecclesiae Alckmarianae Ministro

Ministro Cornelio Hillenio, quod ad quaestionem sibi anno 1610. à novè illic constituto Senatu propositam, privatum & Discretivum suum judicium (quod habuisse ipsum minimè dubitandum: cum rasa tabula non esset) non aperiret. Quaestio haec erat, an Senatores praesentes judicaret esse legitimos? Respondebat: „An tales es- „sent, nec ne stare penes declarationem politiae, non suam: petere ergo à Senatu, „ne se gravarent negotio aut causâ quae extra suam professionem." Vide *Histor. ecclesiast. Triglandii Part.* 3. *pag.* 513. Nec imprudenter factum à Ministris in Angliâ ministrantibus, & Professoribus Academicis ibid. quod post mutationem anno 1647. introductam subscribere recusarent novae formulae politicae, quam suâ linguâ appellabant *engagement;* quâ fidelitas Reipublicae Anglicanae, absque Rege & Superiori Domo, promittebatur. Quamdiu enim in conscientiâ certi esse non poterant, mutationem illum in foro poli & soli esse legitimam, seque à juramento foederali antea praestito esse liberatos, insuper ex conscientiâ muneris se teneri ad tale judicium contra gubernationem regiam super gravissimo casu politico, solenni manuum subscriptione edendum; recusare debebant: quidquid inde ipsis eventurum esset. Satis est, si Ministri tali in casu, exemplo antiquae Ecclesiae Doctorum, se praestent ἀπράγμονας & spectatores, praesenti regimini non resistentes: reservato interim sibi judicio privato, de legitimo [pag. 892] aut illegitimo in foro soli: & postulanti Magistratui candidè respondendo, quid in illo casu Juri divino conveniat aut non conveniat, quid in foro conscientiae licitum aut illicitum sit. Nihil ultra à Ministris peti deberet. Si qui tamen occasionem contra eos aut Ecclesias eorum captent, & vexâ quasi inquisitoriâ iis pergant molesti esse: opportunè deliberandum erit Ecclesiis & Ministris, an & quomodo statio vel ad tempus vel in perpetuum deserenda; quin etiam eò abeundum, ubi neque Pelopidarum facta neque nomen audiant. Quid celeberrimo Molineo Charentonensi seu Parisiensi, Lecherpierre Rhotomagensi, aliisque aliquot in Galliâ ministris post annum 1624. evenerit, *Acta ecclesiastica*, & *Vitae Theologorum*, in quos tempestas illa incumbebat, posteris loquuntur, & loquentur. Confer supra *Tract.* 2. *Cap.* 1. §. 6. *probl.* 4. *pag.* 506. Evenit & illis Ministris in Angliâ, aliisque qui in simili casu bonam conscientiam servare, & nihilominus à specie ἀλλοτριοεπισκοπῆς immunes se praestare unquam conati sunt, quique inter contrarios fluctus atrocissimis calumniis indignissimè pulsantur: nec Ministri solum sed etiam, vel imprimis, communis orthodoxa religio & Ecclesia, cujus illi Antistites sunt. Ab unâ parte quas hostes religionis reformatae, Pontificii scil. cum Grotio jam Papizante, & nonnullis episcopatus ac ceremoniarum zelotis, vomuerint calumnias, indicamus *in* 2. *Part. sel. Dispp. tit.* de *Sede Romana incompatibili cum politiis reformatis pag.* 850. *& seqq.*, & rursum *pag.* 857. & *seqq.* atque *ibidem* ex luce factorum ita easdem abstersimus, ut mendaciis pasci velle necesse sit, qui religionis & Ecclesiae reformatae innocentiam non agnoscunt. Simili jure & methodo Adamitarum tumultuantium Rusticorum in Germaniâ, Enthusiastarum & Anabaptistarum Monasteriensium furores Fratribus Bohemis, Protestantibus, reformatis, quamvis maximè eosdem destantibus διαβολὴ impingere posset. Quidquid Proceres quidam & Viri militares in Angliâ anno 1647. & 1648. Anabaptisticis, antinomicis, enthusiasticis, Erastianis, &c. opinionibus addicti, & à communione Ecclesiae reformatae tunc alieni agitârunt, nullo colore religioni & Ecclesiae in Angliâ & Scotiâ, imputari potest: cum non tantum partem non fecerint istius agitationis; sed eam apertè improbârint. Ab

alterâ

alterâ parte reformati Ministri ob conscientiae informationem, dehortationem, & petitionem ab agitatoribus eorumque sequacibus pulsati sunt, & pulsari potuerunt istis rationibus: quarum prima.

I. *Object.* Negatio subscriptionis, & declarationis an politica illa mutuatio, & praesens regimen sit justum ac legitimum, imprimis dehortatio & obtestatio cum subjectis rationibus, tangit politiam; & consequenter sapit crimen ἀλλοτριοεπισκοπῆς, affectati aut usurpati imperii. *Resp.* 1. Tangebat Ministrorum conscientia, ut religionis suae consortes, & Ecclesiae suae membra [pag. 893] in conscientiâ ex verbo Dei fideliter informarent, monerent, obtestarentur, ne in peccata ruerent, & iram Dei sibi, suis, patriae accerserent. *Ezechiel* 3. *v.* 17—22. Tangebat insuper eorundem conscientias, ut Regem suum ipso facto amarent, honorarent, & ad minimum petitione aliquâ apud eum aut eos, penes quos tunc potentia, intercederent. Jam vero conscientias informare, monere, obtestari, in nomine domini orare 2 *Corinth.* 5. *v.* 20. & à Superioribus, humiliter quid petere, non magis est imperare, quam si esuriens panem mendicet. *Resp.* 2. Aliud est tangere politiam, & tangere Rectorem aut Rectores aliquos, politiae praefectos, potestate suâ abutentes. Illa & isti pari passu non ambulant, nec ab istis ad illa semper legitimè discurritur. *Resp.* 3. delicta privata Rectorum, quae illis cum omnibus eodem peccati genere peccantibus communia, distinguenda sunt ab abusibus eorum in publico regimine. Si tangat Titium scortatione, concubinatu, adulterio, ebriositate, peculatu, sacrilegio, perjurio, haeresi, duello, perfidiâ, blasphemiâ, profanitate, aut alio quocunque vitio se polluentem: non tangit pariter politiam, immo nec politicum Rectorem, qua talem. Quia nec politiae nec politici Rectoris essentia seu forma consistit in uno ex illis vitiis. Tangendos autem esse Rectores aeque ac alios iisdem vitiis Christianam professionem deturpantes, proximum scandalizantes, & iram Dei in se & Ecclesiam concitantes constat ex 1 *Thessal.* 5. *v.* 11. *Jacob.* 5. *v.* 20. *Rom.* 15. *v.* 14. *Jesa.* 58. *v.* 1. *Ezech.* 3. *v.* 17—22. Ubi nullus homo eximitur à Pastorum institutione, adhortatione, correptione. *Resp.* 4. Si eadem omnibus, quae tangunt politiam, aut Politicos, Dei Ministris publicè privatimque tacendum esset; jam non video, quomodo Ministri omnes virtutes & vitia, juxta ordinem decalogi, & centenos textus qui Reges, Principes, Magistratus eorumque munerarios tangunt, explicaturi sint. Si dicas posse omitti tales textus, aut saltem doctrinas, usus, atque applicationes. Respondeo concedi, non semper & ubique publicè doctrinas & usus practicos, de quovis vitio in hypothesi applicanda: sed inde non sequitur, privatim in extremo necessitatis casu (qualis in Angliâ anno 1648.) proximum nostrum, & quidem fidei ejusdem consortem, quin & inter oves particulari curae nostrae pastorali commissas numeratum, non posse à nobis contra peccata & tristissima scandala praemonere, aut super iis jam admissis paternè ac fideliter corripere ad necessariam resipiscentiam & emendationem. Aliter sanè docemur *Ezechiel* 3. *v.* 17. 1 *Thessal.* 5. *v.* 11—16. Et Judae v. 22. *& alios quidem habito delectu commiseramini: alios vero è metu servate, ex flammâ rapientes,* &c. Excipiat forte quis, Hoc quidem locum habere in Principum & Rectorum delictis privatis (quale e. gr. erat Davidis 2 *Sam.* 12. & Herodis *Matth.* 14.) sed non in publicis, quae in administratione regiminis politici, aut justitiae [pag. 894] & jurisdictionis commissa sunt: alioquin omne exercitium potestatis politicae, & jurisdictionis atque adeo ipsa potestas, ecclesiasticorum potestati & judicio subjecta & sub-

subordinata esset. Quod absurdum videtur. Talem fere exceptionem adhibeat Rex Amazia 2 *Paralip.* 25. An Consiliarium Regi tradiderunt te, &c. Quam ibidem rejiciebat Propheta. Eidemque reclamant, exempla Prophetae Jehu Regem Josaphatum tali in casu arguentis 2 *Paralip.* 19. *v.* 12. *Hazariae* in casu Regis Asa 2 *Paral.* 15. Et aliae in casu Regis Achabi, justitiâ injustè functi erga Nabothum 1 *Reg.* 21. *v.* 19. Illorum exemplum imitatus est Ambrosius, cum Theodosium ob crudelem vindictam in Thessalonicenses exercitam severè corriperet, & à coenâ arceret. Idem imitari debuisset Patriarcha Constantinopolitanus cum Clero suo, in casu crudelissimi paricidae Phocae, qui Dominum suum Mauritium, cum Uxore & Liberis mactatum ibat. Quam parum conscientias & muneri suo Patriarcha Romanus Gregorius M. eodem in casu satisfecerit, supra notatum est. *Resp.* 5. Illud *tangere politiam* tam ambiguum esse, tantumque esse cothurnum, & tam generale, ut nihil Ministris publicè privatimve docendum, monendum videatur, etiam in purè theologicis & ecclesiasticis: ne dicam in mixtis, theologico-politicis, qualia de Magistratu, de legibus, de foederibus, de conjugio, de bello, de peccatis & poenis magiae, adulterii, blasphemiae, homicidii, sacrilegii, rebellionis, seditionis, & similibus peccatis clamantibus, &c. De quibus *Theologorum Commentaria in Pentateuchum, & Libros Josuae, Judicum, Regum, Paralipom., Ezra, Nehemia, Ester, Daniel; Zepperus in Explanatione Legum Mosaicarum; Casuistae & Commentatores Decalogici; loci communes,* imprimis *Martyris* & *Aretii.* Unum tantum hic dicam, ad studium, doctrinam, & praxin Theologorum pertinent gradus Ministrorum & vocatio eorundem; canones ecclesiastici; ritus seu ceremoniae, liturgiae; templa & utensilia templorum; tempora cultus publici (quae laxè sumto vocabulo festa à Pontificiis appellantur) tum ordinaria tum extraordinaria; disciplina ecclesiastica seu claves Regni Coelorum, scismata & uniones, conciliationes, syncretismi dissidentium; colloquia de religione, & concilia; libertas tum conscientiae tum exercitii sectis concedenda aut non concedenda; reformatio Ecclesiarum, in doctrinâ, cultu, moribus. Atqui omnia illa tangunt politiam, quatenus Magistratus est Custos utriusque tabulae, & potestate architectonicâ circa illa versatur, & Jure divino versari debet: uti *supra Lib.* 1. *Tract.* 2. hoc abunde explicatum est. Quin etiam si Erastianis, Remonstrantibus, Grallatoribus, Grotio, Lud. Molineo, Joh. Wttenbogardo, Barleo ex exemplo Melchizedeki & Numae Pompilii hoc probare satagenti, similibusque paradoxis ac heterodoxis Caesareo-Papatus buccinatoribus fides adhibenda est, ad solam politiam ejusque Rectores omnia [pag. 895] illa pertinent, iisque solis suprema potestas ecclesiastica formaliter & directè competit: quod commentum, ex scripturis, & consensu antiquorum Patrum & conciliorum, & testimoniis Doctorum reformatorum, ex communi insuper politiâ & praxi Ecclesiarum Belgicarum *supra Tract. cit.* profligavimus. *Hobbesii* fanaticum paradoxum de potestate Principum & Magistratuum in verbo publicè praedicando, & sacramentis administrandis (quod ostentat in libro quodam Anglico tit. *Leviathan)* pudet hic referre. Ergone in genere concludetur Ministris non licere in quibusdam, quae formaliter & directè sunt politica (qualis libertas & permissio idololatriae, & haeresion) apud Principes) & Magistratus reformatam religionem profitentes, per modum petitionis, supplicationis, monitionis, theologici consilii, intercedere? ne scil. politiam tangant. Nec iisdem licebit in aliis, quae formaliter sunt ecclesiastica, quidquam decernere, in casu conscientiae determinare, conscientias curae suae peculiariter

liariter commissas ex verbo Dei informare, monere, excitare: ne scil. tangant politiam; cujus objectum materiale sunt omnia illa modo recensita, breviter omnes res, personae, causae ecclesiasticae: uti hoc *supra Tract. cit.* concessisse videmur. Sed accuratè distinximus inter objectum materiale & formale. Politia & Ecclesia aut Ministri versantur circa unum idemque objectum materiale (e. gr. paricidium, rebellionem, furtum, adulterium, &c.): sed illi sub formali, quatenus suprema & coactiva potestate bono publico coërcenda, punienda: ista aut isti sub alio formali, quatenus conscientiae de peccatis illis potestate spirituali & ministeriali informandae, ab iis absterrendae, ad resipiscentiam, emendationem, restitutionem, consolationem, dignamque in Ecclesiâ communionem formandae, aut ab eâdem arcendae, & ira Dei ipsis obsignanda; siquidem resipiscere nesciant. Peccata illa si tangant Ecclesiam, quia Peccatores sunt Filii & Cives Ecclesiae: ideo negandum non est quin alio respectu tangant politiam: nec vice versa. Et quia tangere & tangi unius, non tollit tactum alterius: ideo alterum alteri non praejudicat, nec alter alterius potestatem sibi usurpat. Qui has distinctiones non didicit, nec admittit, ille in jure divino *τύφλος* est & *μυωπάζων*. Cui nihil restare videtur, quam ut cum Neo-Anabaptistis, Neo-Enthusiastis, (quos *Tremulos* vernaculè *Quakers* indigitant) Hobbesianis, Libertinis, Semi-Libertinis, *Cornherto (in Libello de minuendis Sectis)*, in formâ concludatur, immo & assumtâ autoritate politicâ decernatur: nullo ministerio, nullis Antecessoribus, nullis stipendis Ministrorum opus esse in Ecclesiâ novi Testamenti; quia quisque, qui vult, pro dimenso donorum Fratres suos & Ecclesiam privatim & publicè docere potest. Hoc tentârat, & paene absolvisset militaris Harrisonus cum suis: nisi aliorum oppositione, & intentatâ vi coactivâ impeditus fuisset. Et hic [pag. 896] anno 1648. inter praecipuos erat quem maximè tangebat fidelis laudatorum Ministrorum informatio, dehortatio, obtestatio.

II. *Object.* Dato Ministris fas fuisse, se negotio illi publico, quod politiam, aut praesens regimen politiae tangebat, immiscere: nefas tamen erat, extra limites supplicis petitionis, aut intercessionis ad aequitatem, aut misericordiam à praesenti supremâ si non potestate, saltem potentiâ impetrandam, egredi ad casus in foro conscientiae determinationem de injustitiâ, & ad conjunctam dehortationem, correptionem, contestationem. *Resp.* Non tantum non erat nefas, sed necesse erat in tanto nefas, in extremo illo periculo, eos clamare in gutture *Jesa.* 58. *v.* 1. ut si nihil obtinerent, saltem vel proprii capitis periculo animas suas liberarent *Ezech.* 13. *v.* 19.

III. *Object. Rom.* 13. *v.* 2. prohibetur omnis resistentia adversus supremas Potestates. An autem illae legitimae aut illegitimae sint, non est, definiendum à Ministris aut Theologis: qui sunt respectu politiae privati Cives aut Subditi? *Resp.* De distinctione determinationis legitimi hic & nunc in foro conscientiae, & in foro politico, supra dictum est. Quod ad externam resistentiam, distinguimus eam in negativam, & positivam. *Negativa* in conscientiâ non tantum licita est, sed & necessaria, quando imponitur aliquid agendum, aut omittendum, quod Juri divino aut naturali repugnat. Illius laudatum & imitandum exemplum est, *Danielis* 3. Istius *Actor.* 4. & 5. Huc refer exempla Confessorum & Martyrum: de quibus *infra Part.* 2. *tit. de Confessione & Martyrio. Positiva* est vel tantum spiritualis & verbalis: vel insuper carnalis, violenta, coactiva, armata. *Illa* aliquo in casu licita est; uti constat ex facto Pauli *Galat.* 2. *v.* 11. & Protomartyris Stephani, qui in faciem resistebat potestati

stati politicae & ecclesiasticae, sed abutenti, ac resistenti veritati verbi divini *Actor.* 7. *v.* 51. *Ista* nulli privato Civi licita est; minimè omnium Ministris. Quod docuit Servator in condemnatione resistentiae factae à Petro *Matth.* 26. *v.* 52.; & Apostolus 2 Corinth. 10. *arma militiae nostrae non carnalia*, &c. Quibus convenit laudatum illud Ambrosii: *coactus non resistam: arma nostra sunt preces & lacrymae.* Sed hinc malè consequentia infertur contra resistentiam spiritualem & verbalem; quae non tantum absolutè illicita non est, sed ex vi muneris, positis ponendis, necessaria: ne sint muti canes, & dormientes custodes; & Deus sanguinem pereuntium ab ipsorum manu reposcat *Ezechiel* 3. *v.* 18.

IV. *Object.* Sola parendi gloria competit Ministris: non libertas judicandi de superiorum judiciis; penes quot omnis potestas regiminis & jurisdictionis politicae? *Resp.* 1. Obedientia eorum non debet esse coeca: uti alibi *in Diatribâ de Coecâ Obedientiâ Papistarum*, invictis argumentis demonstravimus. Obedientia Praepositis ecclesiasticis exhibenda *Hebr.* 13. *v.* 17. & [pag. 897] Parentibus *Ephes.* 6. *v.* 1. 2. & Dominis, etiam duris 1 *Petr.* 2. Sed quis inde aliquâ cum probabilitate colligat obedientiam coecam & absolutam? *Resp.* 2. obedientiae illi non repugnat resistentia Ministrorum negativa, aut positiva purè spiritualis & verbalis; quam *locis cit. Daniel.* 3. & 6. *Actor.* 4. & 5. & 6. docemur. Adde quod omnibus privatis fidelibus talis resistentia praecipitur Hoseae 2. v. 1. *Contendite cum Matre vestrâ, contendite, ipsam non esse Uxorem meam*, &c. *Resp.* 3. Judicium est vel publicum & autoritativum, vel privatum, consequens, & discretivum. Quisque Fidelis est homo spiritualis; cui tale judicium in casu conscientiae negari non debet 1 Corinth. 2. v. 15. *spiritualis homo dijudicat omnia.* Confer 1 Corinth. 10 v. 16. *judicate vos quod dico.* 1 Thessal. 5. v. 21. *omnia probate*, &c. Et huc spectat tritum illud Panormitani. Laico verum dicenti cum Euangelio magis credendum, quam Concilio falsum dicenti contra Euangelium. Judicium vero publicum, antecessorium, autoritativum, directivum in rebus spiritualibus & casibus conscientiae, competit Ministris, praecipuè in coetum coactis. Nec ipse Papa spiritualem jurisdictionem & judicium Sacerdotis confessarii sui in interiori conscientiae foro declinat: de quo tamen, quod ad forum exterius ecclesiasticum (quod *contentiosum* appellant) definitum in jure canonico, *quod judicet omnes, judicetur à nemine.*

V. *Object.* Dato Ministris, cum rogantur à Regimine & potestate politicâ tunc obtinente, judicium in determinatione casus conscientiae esse licitum: non tamen sponte illud cum annexâ dehortatione, obtestatione, correptione capessendum fuisset. *Resp.* Non tenebantur magis cessare, aut loquendi, judicandi, monendi obtestandi, facultatem exspectare, & prius veniam petere, à Regimine aut Rectoribus potestate an potentiâ abutentibus; quam Testis veritatis, aut primi Reformatores, à Papa, Episcopis, Regibus, Principibus tunc potestatem irreformabilem contra verbum Dei usurpantibus, & potestate, per jura humana, consuetudinem, possessionem, ipsis competente, abutentibus De quo pluribus actum *in nostrâ Desperatâ Causâ Papatus Lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 5. Utriusque autem parem esse rationem, si forum poli, & casum conscientiae respicias, extra dubium ponimus.

VI. *Object.* Hâc ratione Ministri *imperium in imperio, rempublicam in republicâ, novum Papatum, tyrannidem Antichristianam in conscientias* & *Hierarchiam novam*, ad supplantandas potestates civiles, moliuntur & aedificant? *Resp.* petulantes & calum-

calumniosas ejusmodi consequentias sub umbrâ fabricari novimus. Nos illis reponimus, emortuale Zachariae: *Deus videbit & requiret.* Hieroduliam circa verbi praedicationem, & legationem pro Christo obeundam, claves Regni Coelorum utendas Ministris competere contendimus, ex 1 *Corinth.* 4. *v.* 1. 2 *Corinth.* 1. *v. ult.* 1 *Petr.* 5. *v.* 2. *Matth.* 16. *v.* 19. [pag. 898] cum *Joh.* 20. *v.* 20. 2 *Corinth.* 5. *v.* 18. 19. 20. Hebr. 5. v. 4. *Neque sibi ipsi quisquam sumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo.* Nec portae inferorum, cum omnibus diaboli squamis, hanc ministerialem potestatem tollent. Si quae infelices animae hoc tentent, eas ausi talis successum in Core Datam & Abiram *Numer.* 16. contemplari jubemus. Quod si aliquae sint sanabiles, iis autores essemus, ut prius *Elementa Catechetica Quaest.* 83. 84. 85. & *Liturgia tit. de Confirmatione Ministrorum* ediscerent, antequam ad hasce disceptationes provolarent. Ne Sutor ultra crepidam. Saepe, qui sibi videntur Doctores, lacte tanquam carnales & infantes alendi 1 *Cor.* 3. *Heb.* 5.

VII. *Object.* Non erat Ministrorum judicare, monere, corripere extraneos, à suae Ecclesiae communione alienos, 1 *Corinth.* 5. *v.* 12. quales plerique in hâc causâ Agitatores. *Resp.* 1. An plerique fuerint Anabaptistae, Antinomi, Erastiani, Quaesitores, Dubitantii, Neutrales, Libertini, Familistae, &c. à doctrinâ aut disciplinâ Ecclesiae reformatae; aut Anglicanae, qualis tunc erat, alieni; jam non inquiro: hoc saltem constat Praefectum Exercitus, cui suam monitionem ac petitionem, scripto conceptam offerebant, cum aliis non paucis, doctrinae & disciplinae Ecclesiarum reformatarum favisse. Poterant ergo & debebant Ministri domesticos fidei suae monere, immo & homine atque ex ore Christi eosdem in conscientiâ onerare, constringere. *Resp.* 2. Nec universaliter verum, alienos ab Ecclesiâ; aut ab eâ sive in totum sive ex parte se separantes non posse moneri, aut corripi. Vide 2 *Tim.* 2. *v.* 24. 25. *Tit.* 1. *v.* 9. 13.

VIII. *Object.* Publicum regimen, & Rectores obtinentes, ejusmodi resistentiis sub formâ casuum decisionis, monitionis, petitionis, suspecti redduntur, & autoritas eorum apud populum in contemtum adducitur? *Resp.* 1. Quod ad factum & finem operis atque operantium, negari potest. Quia publicè hoc non proclamârunt, multò minus populum concitârunt: sed scriptum suum illi tradiderunt, per quem intendebant tam grande nefas avertere, aut Agitatores sufflaminare: sin minus, illum saltem aliosque complures clamanti huic peccato subtrahere, *Si scortaris tu Israel, ne reatum, obeat Juda* Hos. 4. v. 15. *Alios vero metu servate ex flammâ rapientes,* Jud. v. 23. *Resp.* 2. Dato tale quid isto aut aliquo casu evenisse: hoc totum est per accidens, non ex intentione Monitorum, aut ex opere monitionis. Propter τὸ per accidens τὸ per se necessarium & Ministris à Deo impositum *Ezechiel* 3. *Jes.* 58. *v.* 1. non est omittendum. Alioquin legis & euangelii praedicatio deserenda: quia illam per accidens malitiae humanae sequuntur peccata *Rom.* 7. *v.* 8. 11. & istud contentiones, bella, persecutiones, ruina multorum, aggravatio condemnationis, *Matth.* 10. *v.* 34. 35. *Luc.* 2. *v.* 24. *Johann.* 15. *v.* 22. Quando ergo necesse est testimonium veritati perhiberi, non debent [pag. 899] Ministri se subducere, aut veritatem simulare, in injustitiâ detinere, ut gratiae hominum & rebus suis velificentur: sed candidè coram Deo conscientias informare; quaecunque odia, quaecunque insidiae, diffamationes, persecutiones inde metuendae. *Non me pudet euangelii,* &c. Rom. 1. v. 16. *Vae autem mihi est, nisi euangelizem.* 1 Corinth. 9. v. 16. Imprimis subducere se nequeunt,

queunt, cum ab Ecclesiâ, aut Inspectoribus Ecclesiae, aut à Senatu ejusdem religionis informatio in casu conscientiae petitur. Praeterquam enim quod ipsis debitores sunt, postulat hoc ratio confessionis (ἀπολογίας), ad quam semper parati esse debemus 1 *Petr.* 3. *v.* 16. Quem me & meorum sermonum *Marc.* 8. *v.* 38.

IX. *Object.* Praesens tunc Regimen in Rectoribus suis, quos Ministri adductis rationibus, ab illo ausu abducere studebant, haut obscurè eo ipso tyrannidis arguebatur? *Resp.* 1. An consequentia haec firma sit, & necessario ex correptione & detestatione injusti & nefarii illius facti regimen tyrannicum concludatur: ego non dicam. Notum à *Philosopho in Ethicis ad Nicom.* distingui inter justum aut injustum quid agere, & inter justè aut injustè agere, & inter justum aut injustum esse. Sed hoc misso, *Resp.* 2. Ministrorum petitionem & obtestationem, talem consequentiam non formare: alii si formaverint, aut ipsi illi quorum intererat, hoc Ministris praestandum non erat. Quidquid de tyrannide in interiori conscientiâ sentirent, quibuscunque gemitibus apud Deum exulceratum illum rerum statum deplorarent, saltem nihil tale illâ petitione prodebant. Atqui dices, ex rationibus eorum satis colligitur, factum illud, quo tum ruere videbantur, tanquam violentum, injustum, impium, crudele, judicari & pronuntiari; consequenter illegitimum & tyrannicum. *Resp.* ut tyrannis duplex est, usurpans & abutens: sic etiam factum tyrannicum. De tyrannide usurpante praesentis illius potestatis & regiminis in genere nihil pronuntiant: sed de speciali abusu potestatis & potentiae, in processu contra Regem suum. Cum primum Nobiles, deinde Ordines Belgici de duris quibusdam factis contra leges, privilegia, & salutem Belgii apud Principem suum Philippum II. conquererentur, & mitigationem suppliciter peterent; & ille, aut hostes Belgii inde consequentiam illam de tyrannico regimine Principis elicuissent, atque eo nomine Belgas scorpionibus flagellasset: quomodo putabimus Belgas responsuros fuisse. Et quid si Ambrosius apertè arguens crudelitatem Theodosii, ab ipso aut ab Aulicis ejus simili odiosâ consequentiâ gravatus fuisset? Quid putas responsuros, qui piissimum illud factum Ambrosii in coelum evehunt? Immo quid responsurus fuisset Elias, si redargutionem processus contra Nabothum in formâ & figurâ instituti, simili consequentiâ de tyrannico regimine Achabi, & consequenter de contemtâ autoritate publicâ, crimine laesae [pag. 900] majestatis, gravassent? Regis Asae factum, quo Prophetam Hanani incarcerabat, & quosdam ex populo opprimebat, violentum, & injustum si quis dicat, nihil praeter veritatem dixerit: inde tamen non sequitur Regnum Asae fuisse tyrannicum, & ipsum fuisse tyrannum. Similiter factum Maximiliani I. caetera laudati Principis, circa Brugenses tyrannicum & perfidum dici potest; quippe patratum contra juratam fidem & conventionem à Principibus imperii subsignatam: nemo tamen dixerit eum tyrannum, & imperium ipsius tyrannicum. Qui cum & pro Pontificiis tum libellis editis, tum vivâ voce palam contendunt, libertatem exercitii in Belgio ipsis negatam & negandam, sapere conscientiarum coactionem, & pactorum violationem, immo & unionis Ultrajectinae anno 1579.: nollent omnes, ut opinor, ab Advocatis fiscalibus & Praetoribus accusari & à judicibus condemnari, quasi Ill. Belgii foederati Ordines proclamarent tyrannos, & regimen ipsorum tyrannicum, conscientiarum coactivum, inquisitorium, perfidum, foedifragum. Negarent enim se hoc dicere, aut dixisse. Si instarent Fiscales aut Praetores, hoc necessario sequi ex eo, quod Papistica exercitia jam inde post constitutam liberam

Rem-

Rempublicam anno 1581. fuerint prohibita, varia decreta contra ea condita & executioni mandata, eorundemque vigor & executio de novo paribus Provinciarum suffragiis in panegyri Hagae-comitanâ anno 1551. stabilita. Quae omnia si judicant & disserunt indebitè contra pacta solennia & fidem datam acta, & sic conscientiis debitam libertatem (quam à libertate exercitii, conformiter sententiae Remonstrantium aliorumque sectariorum, distingui aut divelli nolunt) violenter subtractam esse: concluderent Fiscales, actionem criminalem à se merito contra tales institui, quod indirectè & per consequentiam sic dissertando autoritatem publici regiminis, Ill. DD. Ordd., judicium superiorum & inferiorum, violent, traducant, & pariter apud subditos atque extraneos, tum foederatos, tum benevolos, tum hostes indignissimis modis prostituant. An non responderent dissertatores illi, se in liberâ Republicâ solummodo datâ occasione animi sui sententiam simpliciter depromere; consequentias tales nec formare, nee admittere, nec intendere, nec velle ab aliis formari, nec etiam videre earum certitudinem: dato se in eo errare, simplicem tamen mentis errorem, & ex errore speciem aliquam imprudentiae in verbis, non debere ipsis fraudi esse; nedum ut intentio Fiscalis aut Praetoris hic admittenda esset. Si instet Fiscalis aut Praetor, solidam & evidentem esse hanc consequentiam, & Judices pronuntient esse talem, & se sic accipere ac censere: nihil restaret dissertatoribus Pontificiis, Socinianis Remonstrantibus, Neutralibus, Libertinis, &c. quam trita illa juris axiomata ingeminare: *Unusquisque est optimus verborum suorum interpres: In* [pag. 901] *benigniorem partem interpretatio facienda est.* Non est hujus loci de consequentiae soliditate, deque actione & intentione Fiscalium aut Praetorum, disquirere: sufficit mihi parabolicum hoc exemplum ad illustrandam responsionem nostram adduxisse. Infra *Lib.* 4. *de Conscientia & exercitii Libertate* in thesi & hypothesi ex professo agendum.

IV. *Quaest. An Magistri, Theologi Academici, Synedria, Synodi, tales casus conscientiae decidere possint aut debeant, qui quocunque modo negotia & causas civiles ac saeculares tangunt: aut saltem suspicacibus, aemulis, malevolis, sycophantis politiam aut politicos, sive omnes sive aliquos directè aut indirectè, per se aut per accidens tangere videntur, & dicuntur: praesertim si veritatis secundum pietatem hâc in parte sincerae professioni, odia, pericula, vexationes exspectanda esset? Resp.* Distinguendum inter casus decisionem, eique annexam admonitionem, aut etiam, si ita opus sit, subsequentem correptionem sponte susceptam: & inter decisionem ab aliis postulatam. Rursum, inter postulatam decisionem ab extraneis extra communionem Ecclesiae nostrae constitutis: & inter postulatam à domesticis fidei. Hanc denique inter postulatam à privatis, & inter postulatam ab Ecclesiis, aut politiis earumque Rectoribus sive supremis sive subalternis. His praemissis per sequentes conclusiones sic respondemus. 1 *concl.* Propter intentata aut imminentia pericula, in praejudicium veritatis & causae Dei, nihil consulendo, respondendo, agendo, promittendo, committendum est. Nullum enim malum est eligibile. Nec sunt facienda mala turpia, ut eveniant bona honesta aut utilia; aut ut evitentur mala sive turpia sive tristia. De his infra *Part.* 2. *titulo de Confessione & Martyrio* agendum. 2. *concl.* Mala turpia nonnunquam prudenter tolerantur; & informatio conscientiae cum admonitione, correptione, censurâ hic & nunc, omitti, aut abrumpi, & ad tempus magis opportunum, minusve difficile, differri potest. De quo infra *Part.* 3. *tit. de Clavibus*

Regni

Regni Coelorum, & *in Diatribis Nostris de Correptione fraternâ*, & *de Officiis caritatis erga proximum peccantem*. 3. *concl.* Nunquam tamen perpetua omissio & abstinentia à veritatis illius professione quà privatim quà publicè, ore, subscriptione, juramento promittenda. Aliud enim est ἐγκαίρως hic & nunc aliquid ipso facto omittere, reticere; praeterire: & aliud, tale impositum silentium solenni subscriptione, in susceptione aut continuatione ministerii promittere. Praecepta affirmativa, (quale e. gr. *praedica aut profitere hanc aut illam veritatem*) obligant semper, sed non ad semper: sed praecepta negativa (quale e. gr. *nihil faciendum contra veritatem*, *aut in ejusdem praejudicium*) obligant semper, & ad semper. Ita Ecclesiae nostrae earumque Ministri in Galliâ anno 1606. de facto destiterunt (ita volente Rege Henrico IV., qui ajebat rationes suas & praesentem rerum statum talem mutationem in confessione [pag. 902] factam non ferre) ab additamento publicae suae Confessionis, quo Papa Romanus praedicatur magnus ille Antichristus. Non promiserunt tamen, se hanc sententiam suam privatim publicève in Ecclesiâ non praedicaturos, nec voce aut scriptis datâ occasione defensuros. Nec tale quid Rex ab illis postulabat: quin contra libertatem illam ipsis relinqui declarabat. Haec ita memini anno 1619. data occasione, in Synodo Dordracenâ Nobis relata esse à Tronchino Theologo Genevensi. 4. *concl.* Si Ecclesia vicina ejusdem synodalis correspondentiae, aut alia quae extranea, in casu necessitatis hoc postulet, cui alioqui scismatis, aut vexationis, & persecutionis periculum metuendum, nisi judicio & consensu aliorum extraneorum extra partes positorum promtè juvetur: non video, quomodo per communionem sanctorum tale caritatis, & ἀπολογίας 1 *Petr.* 3. *v.* 16. officium subterfugere possint. Nisi forte vi majori impediantur, & per illam damnum emergens longè majus exspectandum, quam emolumentum Ecclesiae postulanti ex suffragii & consensus auxilio sperandum. Similis aliquo modo casus incidebat anno 1618. cum Ministri delegati ab Ecclesiâ Gallicanâ, ad fraternum turbatae Ecclesiae Belgicae consilium & auxilium praestandum non convolabant: quod ab illis, qui rerum tunc in pòlitiâ potiebantur, prohiberentur. Alioquin cum illis qui consuluntur & advocantur, nec potestas & potentia deest, nec à potestate & potentiâ saeculari impediuntur: non debent fratres laborantes, & forte mox naufragium aliquod passuros destituere. Quid si huc suo modo applicetur illud Judic. 5. v. 23. *maledicite Merozo*, *inquit angelus Jehovae*, *indesinenter maledicite habitatoribus ejus*, *quia non advenerunt ad auxilium Jehovae*. Anno 1616. in Hollandiâ, è publicis templis, & variis in locis Ecclesiae aliquot à Concionatoribus suis pro concione, nonnullis etiam publicè editis Libellis, sine ullâ emendationis spe viam domini & unitatis ac pacis ecclesiasticae defensionem blasphemantibus, secesserant, in segreges coetus, tantisper, donec desideratus & exspectatus ordo ἀταξίαν omnem tolleret. Eas cum sub titulo sectae novè exortae Adversarii vi brachii secularis zelum reformatae religionis defendendae praetendentis; Orthodoxi & aliae Ecclesiae monitae de hoc periculo, causam illam suam fecerunt, communionem & fraternitatem cum iis testatae sunt, Ministros suos ad tempus eò ablegârunt, ut concionibus, & sacramentis pro tempore easdem pascerent; coactis denique extraordinariis aliquot Antecessorum coetibus, consilia sua iis impartierunt. Justam hujus facti apologiam à Theologis exteris institutam vide in *Actis Synodi Dordracenae sess.* 19. Eorum exemplo Ecclesiae, earumque Ministri & Theologi praesertim extra partes & praesentissima pericula positi, ad communem flammam

flammam accurrere debent: ne devoratâ unâ post alteram, ipsi hoc privilegio gaudeant, ut postremo devorentur. 5. *concl.* [pag. 903] Quod si Magistratus extraneus, exemplo Henrici VIII. Regis Angliae decem Academias super conjugio suo consulentis, difficilem aut magni momenti casum proponat; non semper à Theologis & Synodis responsum promtè dandum, nec tamen semper negandum, aut differendum. Ponderatis omnibus circumstantiis, videndum ne consilium nostrum desit iis qui eo maximè indigent & digni sunt: nec margaritae projiciantur indignis, qui nec dociles essent, nec publico bono hoc agerent; sed tantum, ut Ecclesias atque unà nos, si possint, proculcent. De talibus praemonuit nos Servator *Matth.* 7. v. 6. *Ne date sanctum canibus*, &c. Exemplo suo docuit, esse tempus tacendi & loquendi *Eccles.* 3. *v.* 7. *Matth.* 21. v. 27. *neque ergo vobis dico*, &c. *Matth.* 26. cum *Johann.* 19. *v.* 9. non respondebat Cajaphae & Pilato. 6. *concl.* Si proprius Magistratus decisionem casus postulet, posset aliquando responsum declinari aut differri: sed ut absolutè negetur veritati testimonium apud illos, si instent, ad gloriam Dei & salutem Proximi perhibere, non puto concedendum. Ita suadet exemplum Christi *Matth.* 26. *v.* 63. Distingue tamen duplicem casum. Alius enim est, facti transeuntis seu praeteriti ab ipso Magistratu aut ab eorum amicis, necessariis, foederatis purgationem aut palliationem à Theologis exspectantibus propositis; uti Imperator Caracalla fratricidii sui à Papiniano. Et si ex voto hoc minus succederet, nihil nisi indignatio, odium, vindicta Theologis exspectanda. Cum solummodo occasionem se vexandi quaeri, sibique insidias strui vident, nec quidquam responso nostro nos profecturos, praestat illo tempore praesentissimum periculum declinare, & responsum alteri tempori atque occasioni reservare. Istius generis casus essent, si Phocas, post obitum Mauritii ejusque Filiorum super dominatu suo pacificè & cum consensu atque approbatione Imperii impetrato, ipse aut ipsius purpurati, ex pio aliquo Episcopo, aut Theologo, aut convocato Concilio determinationem casus istius petiissent, an legitime & justê Imperatorem suum cum Uxore & Liberis neci dedisset, & per illam viam legitimè Imperium sibi arripuisset. Si modo & fine jam dicto, tale quid quaesitum fuisset, quaeritur an pro illo tempore potuisset responsum declinari, aut differri. Sin tanquam gravamen conscientiae & ad consilium poenitentiae obtinendum, & os domini hac ratione consulendum, propositum fuisset (uti prae se ferebat Rex Zidekia *Jerem.* 17. *v.* 17.), in dubium est sine morâ respondendum fuisse, per casus determinationem, conscientiae informationem, & consilii poenitentialis ac salutaris suggestionem. Tales enim *ex flamma rapiendi sunt* Jud. v. 23. Vae denuntiatur Pastoribus, qui *oves aegrotas non curant*, *confractas non obligant*, *depulsas non reducunt*, *pereuntes non requirunt*. Ezech. 34. v. 2. 4. Improbatur ab omnibus factum Sacerdotum, qui miseram Judae conscientiam negligebant Matth. 27. v. 4. dicentes: *quid ad nos*, *tu videris*. Alius casus est, facti aut [pag. 904] status praesentis & futuri seu continuandi, in aliquo vitae genere, aut consuetudine, aut facto. Qualem si Herodes, aut quis nomine ejus Johanni Baptistae proposuisset, An licitum esset habere & retinere Uxorem Fratris: sine dubio respondendum fuisset. Non fuisset enim quaestio de facto purè transeunte praeterito: sed de continuando. Et talis erat casus Christo propositus *Matth.* 22. *v.* 17. licitumne esset Imperatori Romano censum dare. Ad quem ilico respondit, quamvis sciret tentandi causâ & ex malitiâ eum proponi v. 18.

Objiciat

Objiciat quis 1. *object.* Etiam ad posterioris generis casus propositos, non videtur respondendum, ob pericula & insidias evitandas *Resp.* 1. Christus de tali casu politiam tangente interrogatus, ut eum illaquearent, tamen respondit Matth. 22. v. 15. 18. 19. *Resp.* 2. ut iniquissimum esset medico suo πλόγας ἀντὶ σώστρων pendere, sic etiam Pastoribus & Patribus spiritualibus in crimen imputare, si pergant profiteri id quod Republica aut simul, aut prius, petiit, ac jussit, & professa est tanquam verissimum & optimum; immo ad quod docendum & profitendum eos ex Ecclesiis suis evocavit, & non sine intercedente stipulatione ac promissione ad se transtulit.

Object 2. Si Princeps aut Magistratus quaerentes & ἀσμένως conscientiae informationem recipientes mutentur; aliique ipsis succedant; aut ipsi illi mentem mutent, & veritatem quam amplexi sunt, quamque volentibus ipsis professi sunt Ministri, odio habeant & in Ministris persequantur; tali in casu Ministris consultum videtur mutare aut mutari sive in totum sive in tantum. *Resp.* 1. Non debent ex Ministris fieri cothurni aut nasi cerei: neque enim sunt servi hominum, nec ἀνθρωπάρεσκοι. Quicunque mutat aut mutatur: ipsi manere debent radi cati in veritate, emere eam, non vendere: Fides eorum non est temporum, sed euangeliorum. Quidquid evenerit, nihil peregrinum ipsis eventurum est. Experti hoc Israelitae, cum alius rex Aegypti surgeret *Exod.* 1. Expertus Ambrosius Blaurerus: Inconstans pepulit tantum Constantia civem. Vide historiam apud *Sleidanum lib.* 21. & in vitâ Blaureri apud Melch. Adamum. Experti Reformati in Angliâ, cum Maria Eduardo VI. succederet. Experti Protestantes in Bohemiâ, Austriâ, Styria, &c. cum Ferdinandus II. concessam à Majoribus & Predecessoribus libertatem adimeret. Ut jam non dicam de verbi Ministris in Palatinatu archonte Ludovico Filio & Successore Friderici tertii; de subditis Ducis Neoburgici, aliisque Principibus veritatis, quam professi erant, desertoribus; quorum aliquos indico *in* 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Haeresi.* Verbum Domini manet in aeternum, & Theologia in eo fundata atque inde deducta non mutatur, nec instar polypi colorem ad quemque Principum colorem mutat, nec instar heliotropii convertit se ad Solem populi, hoc est, ad Principem. *Resp.* 2. Omnes Principes & Magistratus quamvis ipsi mentem in negotio religionis aut in alicujus particularis veritatis, ob rationes sibi notas, mutent: non tamen [pag. 905] tollunt Ministris libertatem sentiendi & profitendi id, quod volentibus, jubentibus probantibus ipsis, & Reipublicae decretis, professi sunt, & ad quod profitendum publicâ autoritate legitimè vocati sunt. Julianus desertor violenter non compulit Episcopos, ad suae, hoc est, Ethnicae religionis professionem, nec fibulam silentii iis imposuit. Henricus IV. Galliarum Rex quamvis ipse ab Ecclesiâ reformatâ ad Romanam transiret & primogenitus Filius ac Defensor ejusdem clueret, non tamen abstulit ministris reformatis, aut imminuit libertatem antiquae suae protessioni & protestationi contra sedem Romanam inhaerendi. Nec dixit, ego antea sic sensi de Papâ cum *brutum fulmen* (gallicè *protestation*) contra excommunicationem Sixti V. ederem: nunc vero tempora mutata sunt, nunc aliter sentio; Papam quem antea Antichristum proclamabam & à vobis proclamari volebam, nunc agnosco & appello sanctissimum Patrem; ergo vos qui subditi mei estis, & sub umbra ac maxillis meis editis, non debetis ultra antiquo sermone uti: sed bono publico aut vertere linguam & Regi ac defensori vestro conformare, aut tacere: quia sic est beneplacitum nostrum. Ne quidem Imperator Turcarum tale jugum Christianis illic Doctoribus imponit,

 ipso

ipso Muphti seu Papâ Muhammedico illi hoc suggerente. Exemplum datum fuit in Patriarcha Cyrillo, quod descriptum habes *in Mysteriis Patrum Jesuitarum* editionis secundae. Maria Angliae Regina Petrum Martyrem suppliciis iisdem ob doctrinam non subjecit, quibus alios Theologos reformatos; sed literis suis salvi conductus munitum dimisit: quod à publicâ potestate tunc obtinente, hoc est, à Rege Eduardo VI. Oxonium ad sic docendum evocatus & à Senatu Argentoratensi eo missus esset. De quo vide V*itam Martyris*.

V. *Quaest. Utrum tutius sit ad casus conscientiae propositos viva voce, an scripto respondere? Resp.* neutrum per accidens infirmitatis aut malitiae humanae, caret suis incommodis. Si ad privatorum & τῶν τυχόντων de Ecclesiâ casu scripto respondes, jam si forte in aliquo vel minimo apice ab ipsorum sensu & voto, aut ab aliis Ministris dissidere ipsis videberis, schedulas illas cum glossis ignorantiae aut malitiae suae spargunt inter amicos, inimicos, iisque nescio ad quas suspiciones, contentiones, aemulationes concitandas abutuntur: sicuti in Ecclesiâ Corinthiacâ 1 *Cor.* 3. alius dicebat se esse Pauli, &c. Sin vivâ voce respondes, metuendum est ne per ingenii, aut memoriae, aut judicii, aut sinceritatis defectum, malè percipiant, & malè referant: e. gr. dicta secundum quid, tanquam dicta simpliciter; dicta consequentia per accidens, tanquam effecta per se; dicta conditionata, tanquam absoluta & categorica; suasam mali alicujus tolerantiam, tanquam ejusdem approbationem; factum aut dictum alienum à te historicè tum relatum, tanquam tuum; argumentum κατ' ἄνθρωπον seu ad hominem à te adductum, tanquam directum, [pag. 906] per se verum & solidum; imperativo modo, aut futuro tertiae personae aliquid enuntiatum, ut e. gr. *destruite templum hoc* Joh. 2. falsi testes ita mutabant: *ego destruam templum hoc* Matth. 26. Adde imprimis hunc sive imperitorum sive calumniatorum elenchum, quod quando quis argumento à consequentibus & metuendis judiciis Dei, (qui saepe peccata peccatis punit) desumto peccatum aut peccata dissuadere studet, illi accipiant quasi peccata punientia Dei, Theologo judicentur & dicantur licita respectu hominum perpetrantium: aut quasi Casuista tanquam Propheta illa eventura praediceret, ac comminaretur τοῖς δεῖνα: aut quasi illorum peccatorum punientium ab improbis hominibus injustè & de facto conceptorum, & multo injustius exequendorum, sive contra privatos, sive contra Ecclesiam aut Politiam, ipse Casuista conscius esset, & consequenter criminibus illis participaret, quae non detexit aut praevenit. Quasi scil. dixisset hic & nunc tale quid fore: cum solum diceret, solere Deum talia peccata talibus judiciis vindicare: quasi etiam illa optare se aut à piis optanda diceret, qui dicit ex monitis & exemplis Scripturae se tale quid metuere, aut tale quid metuendum esse: quasi qui refert & probat providentiae divinae justitiam & efficaciam, peccata hominum improborum (sine quibus Deus plerumque justitiam & vindictam non exercet) probaret; & textus illos *Jesa.* 10. *v.* 5—8. 2 *Sam.* 12. *v.* 12. *Genes.* 50 *v.* 20. *Luc.* 22. *v.* 22. aliaque ad explicationem providentiae divinae circa malum ignoraret. Est & alius imperitorum aut contentiosorum elenchus, quod cum Casuista aut Concionator in thesi detonat contra peccata, quibus ea characterizat, ea accipiantur per mentale ipsorum assumentum aut supplementum, (quale aliquando tanquam καρδιογνῶσται in ipsius dicentis mente videre se putant), quasi declamata in hypothesi contra Titium aut Maevium à peccato tali forte non immunem. Denique quod cum quid refertur de quorundam ex Scripturis

aut

aut Historiâ malo turpi & tristi, accipiant, se notari, & se istis per omnia comparari. Quis haec & similia interpretamenta, quis odiosarum consequentiarum fabricas enumeret? Quid hâc improba sophisticâ ex Sacrae Scripturae verbis à reliquo corpore avulsis, per blasphemiam colligi, & eidem opponi non posset? Occurrunt enim Ps. 14. haec verba: *Non est Deus*, & Ps. 94. *Deus non videt, non audit.* Rom. 3. *faciamus mala ut eveniant bona.* Malach. 3. *Vanum est colere Deum*, &c. His adde quamplurima ἐναντιοφανῆ, *Nemo bonus nisi Deus, Deus Peccatores non exaudit, Pater major me est*, &c. Et paradoxa, *Cum infirmus sum, potens sum. Quamvis nihil sim. Tristis, & tamen semper laetus, Pauper, & tamen multos ditans*, &c. Quando vero casus apud Synedrium aut Synodum, aut Senatum aut aliud aliquod collegium determinandi sunt, omnino praestat eos scripto consignari. Ubi enim plures sunt, qui audiunt, facile ab hoc aut [pag 907] illo aliqua verba non satis audiri contingit; ab aliis vero extemporaneo auditu non satis firmiter memoriae infigi; ab aliis quamvis satis infixa memoriae, avulsa tamen ab antecedentibus & consequentibus, in alienum sensum, & praeter scopum dicentis accipi. Multorum ignorantiam & ἀκρισίαν, si non aliquorum praejudicia, & partium studia, immo animum à causâ aut à dicente alienum, ne dicam exulceratum hic intervenire posse, nemo ignorat; nisi qui hominum infirmitates, multiplices cordis humani deceptiones, & peccata contra nonum Decalogi praeceptum ignorat. Quae omnia melius praeveniri, etsi orta sit judiciorum distractio, tali pharmaco sanari poterunt. Verum quidem est inter bonos bene agi debere, & caritatem non cogitare malum: frustra tamen non monuit Servator, qui nôrat quid esset in homine, *Ecce ego mitto vos ut oves in medium luporum. Estote igitur prudentes ut serpentes, &c. Cavete vero ab hominibus*, &c. Matth. 10. v. 16. 17. *Ne creditote amico, ne confiditote duci*, &c. Mich. 7. v. 5. *Videte igitur quomodo accuratè ambuletis, non ut insipientes sed ut sapientes: redimentes opportunitatem, quoniam dies mali sunt*, Ephes. 5. v. 14. 15. Accedat vulgatum illud, *Abundans cautela non nocet.* Discant Theologi & ecclesiastici in tanti momenti negotiis & caussis imitari filios hujus saeculi; qui in suis tum publicis tum negotiis privatis ad majorem certitudinem & securitatem non solis volantibus verbis, sed insuper manentibus scriptis agere solent. Hinc videmus, quam arduum sit casus conscientiae decidere, & quantum studium, quanta eruditio, quanta prudentia, quantus ad Deum respectus in Ministro requirantur.

VI. *Quaest. A quibus casus conscientiae explicandi & determinandi sint? Resp.* ab omnibus, juris divini & pietatis non inexpertis judicio consequenti, privato, discretivo. 1 *Corinth.* 10. *v.* 26. 1 *Thessal.* 5. *v.* 21. 1 *Corinth.* 2. *v.* 15. Sed judicio antecessoriò, publico, autoritativo, divini Juris consultis, spiritualibus, & Pastoribus, Prophetis (1 *Corinth* 14. *v.* 32.), Dispensatoribus 1 *Cor.* 4. *v.* 1. Antecessoribus & praepositis 1 *Thess.* 4. *v.* 11. 12. *Hebr.* 13. *v.* 17. *Deuter.* 17. *v.* 8. 12. Illis enim Jure divino ministerium organicum clavium Regni Coelorum *Matth.* 16. *Joh.* 20. legatio nomine Christi & ministerium reconciliationis 2 *Corinth.* 5. *v.* 18. 20. commissum est. Breviter, *labia Sacerdotis observarent scientiam, & lex requireretur ex ore ipsius: nam Angelus Jehovae exercitium est* Malach. 2. v. 7. In cathedrâ Mosis sedent scribae & Pharisaei: omnia ergo quae dixerint vobis ut servetis, servate, &c. Matth. 23. *Verumtamen quisquam ne contendito, & ne increpato quemquam: nam populares tui similes sunt contendentibus cum Sacerdote* Hos. 4. v. 4. Ecclesia dicitur

dicitur *domus Dei, columna & firmamentum veritatis* 1 Timoth. 3. v. 15., & mater (spiritualis scil.) omnium nostrum *Galat.* 4. *v.* 26. Non Mundus, non Saeculum praesens, non Regnum, aut Respublica, aut Civitas; non Collegia Artificum, aliorumque [pag. 908] Civium; non Consiliarii, nun Judices politici; non Reges, Principes, Senatores, Abbates, Cardinales; non Facultates, non Collegia Medicorum, Jureconsultorum, Militarium, Mercatorum, Musicorum, Grammaticorum; non Collegia archithalassica, nautica, rationaria; multo minus Collegia Histrionum, Funambulonum, Thymelicorum, Ebriosorum, Aleatorum, Peculatorum, Sacrilegorum, Lenonum, Monopolarum, Flagellatorum annonae, Pyratarum, Foeneratorum. Seditiosorum, &c. Conferenda quae supra *Lib.* 1. *Tract.* 3. disputata sunt de potestate *ecclesiastica.*

VII. *Quaest. An casuum determinatio semper rationibus sit munienda; insuper objectiones, quae contra adferuntur, aut adferri possent, solvenda. Resp.* 1. *concl.* apud eruditos & resolutos, minimè dubitantes, sed tantum aut principaliter testimonium consensus quaerentes, simplex determinatio saepe, si non ut plurimum, sufficere potest. 2. *concl.* Apud ignorantes, indoctos, instabiles, dubitantes, omnino aliquae rationes adjungendae. 3. *concl.* objectiones per prolepsin apud eosdem non solvendae, nec iis referendae; nisi ipsi eas ex se moveant, aut ab aliis suggestas indicent. 4. *concl.* apud eruditos, sed dissentientes, aut fluctuantes, aut in contrariam sententiam euntes, non tantum rationes adducendae, sed & objectiones solvendae, nec minus rationes contra exceptiones eorum, si quas proponunt, vindicandae.

§. 3. *Consilii* (gr. βούλης & εὐβουλίας) definitio generalis ex Philosopho 6. Ethic. Nicomach. cap. 9. talis colligitur, quod sit *rectitudo consultationis* (gr. ὀρθότης) *per quam finem bonum honestis & convenientibus mediis in agendo consequi possumus.* Qui ibidem à ζητήσει, συνέσει, εὐστοχίᾳ, γνώμῃ, δεινότητι (quibus *in Libello de Virtutibus* adjiciuntur μνήμη & ἐμπειρία) distinguit. Ex *Thoma* 22. *qu.* 52. *artic.* 1. applicatè & magis specialiter ad spiritualia talis definitio colligitur, quod *sit donum spiritus sancti, quo rationalis creatura à divina bonitate movetur sufficienter ad consiliandum se de singulis agendis.* De quo quatuor *ibidem* quaestiones movet; quas hic praeterimus. De consiliis perfectionis seu euangelicis, quae si quis operis & meritis supererogatoriis impleat, aureolam, hoc est, altiorem beatitudinis gradum sibi acquirit. Qualia consilia à praeceptis distincta, unà cum mixtas, quae partim consilia partim praecepta, & consilia peculiaria Apostolis data enumerat *Corn. à Lapide in Prolegom. ad Commentar. in Euangelistas.* Bellarminus Tom. 2. Controvers. generalis 2. Lib. 3. cap. 7 definit, *opus bonum à Christo nobis non imperatum, sed demonstratum; non mandatum sed commendatum. Ibidemque* à praecepto distinguit ex parte materiae, formae, finis. Sed haec commenta ab Antagonistis Papatus, *Martyre* ad 1 *Cor.* 9. aut *in Locis comm. & in Lib. de Votis c. Smitheum;* & à *Daneo, Fr. Junio,* imprimis *Sutlivio c. Bellarminum; Hospiniano Lib.* 6. *de Monachis cap.* 18. profligata sunt: nec hujus loci est de talibus consiliis tractare. Est autem [pag. 909] consilium, de quo hic agimus, de futuris quae sub actionem & potestatem humanam cadunt. Distinctiones inter consilium hominum in viâ & in patriâ ut & Angelorum; & inter consilium Dei & creaturarum, *Thomas* cum suis *Quaest. cit.* & 12. *Quaest.* 14. quod ad summam rei satis accuratè explicat, ut in hâc vitâ propriè sub viatorum, analogicè etiam sub actionem & potestatem angelorum & beatorum, quia

&

& divinam cadat. Hic solummodo observandum: consilium considerari vel à parte postulantis consilium, vel à parte consilium dantis. Posteriori respectu, distingui consultationem in solitariam, & in sociam seu collegiatam. Et rursum consilium strictè sumtum à deliberatione seu consultatione distingui; quorum illud se habeat ad modum motus, istud ad modum termini, seu rei motu factae. Unus advocatus aut consiliarius scribit & dat consilium; sed si plures collegiatim consilium forment, inde dicuntur consilium, & concilium. Communiori ergo usu loquendi consilium dat, qui alteri dat: quamvis suo modo in interiori animo quisque & quaerentis seu consulentis; & consilium dantis seu capientis partes implere potest. Hoc innuit vulgatum dicterium: consilium in arenâ capere. Et sic phrasi Scripturae cum Deo Consiliario suo *Psal.* 16. *v.* 17. loquente in verbo *Psal.* 119. *v.* 24. pii consilium ineunt: postulando ab illo precibus, & capiendo consilium quod suggerit verbum, & spiritus consilii. Qualis consultatio in omnibus agendis, spiritualibus, temporalibus, publicis, privatis, oeconomicis, politicis, ecclesiasticis, in vitae genere & conditione eligendâ, continuandâ, mutandâ semper necessaria. Ab ipso enim, per ipsum, ad ipsum sunt omnia *Rom.* 11. *v.* 36. ab ipso auxilium nostrum *Psal.* 121. *v.* 2. Ipse solus sapiens, ipsa sapientia, ipse *magnus consilio* Jerem. 32. v. 19. *Non est penes hominem via ipsius*, &c. Jerem. 10. v. 23. Hoc agnovit populus Dei, cum os Jehovae consulerent *Genes.* 25. *v.* 22. *Numer.* 9. *v.* 8. *Judic.* 1. *v.* 1. 2. & 18. *v.* 5. & 20. *v.* 18. 21. 28. 1 *Sam.* 9. *v.* 9. & 22. *v.* 10. 11. & 23. *v.* 2. 4. Quin & extranei à fide solo lumine naturali hoc quodammodo noverunt. Hinc profectum illud, *A Jove principium*. Aratus phoenomena sua sic inchoat: Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, &c. Et quod Muhammedistae perpetuo in ore & in scriptis habent, τό *bismilla* 1. in nomine Dei. Neglectus consultationis cum Deo *Jos.* 9. in incommodum illud impulit Israelitas. Et infeliciter omnia succedere necesse est illis, qui, aliter ac Apostolus, *Galat.* 1. consilium cum carne & sanguine ineunt, & exemplo Roboami cum carnalibus & mundanis juvenibus 1 *Reg.* 12. Quamvis nobis nunc non adsit copia spiritus prophetiae, nec Urim & Thummim, nec oraculi in sanctuario consulendi: non deest tamen spiritus precum, per quem à Deo consilium petimus; non deest sacra Scriptura, & firmus ille sermo propheticus 2 *Petr.* 1. ex quo consilium petimus, & qui nobis est instar prophetiae, oraculi, Urim [pag. 910] & Thummim, *Consilium ad alterum*, quod magis propriè consilium dicitur, petitur & sumitur ab hominibus: estque illud, vel strictè, vel latè sic dictum. *Illud* versatur circa praxin & τὰ πρακτά. *Istud*, etiam se extendit ad artem & τὰ ποιητά: quomodo consilia medica, architectonica, nautica, Rhetorica, & quaevis alia scholastica & peti & dari videmus. Exstat *Alstedii Tractatus tit. Consiliarii Academici;* cui affines sunt complures alii *Tractatus de Ratione Studiorum* sive in genere, sive in specie studii theologici, aut philologici, aut philosophici, aut medici, aut juridici. Consilium practicum strictè dictum est vel juridicum, sive civile sive canonicum; vel politicum; vel theologicum: civile Jureconsultis, canonicum Canonistis (de quibus *supra lib.* 1. *Tract.* 2. *cap.* 14.), politicum Politicis relinquimus, theologicum ecclesiasticis & Theologus vindicamus, Estque illud vel solitarium ab uno, vel socium seu collegiale à pluribus sive sponte, sive ad petitionem consulentis aut consulentium datum. Posterius requirit deliberationem & sententiarum per varia suffragia ventilationem ac collationem; unde tandem aut ex omnium ac singulorum, aut saltem ex majoris partis in conventu Synedrii, Synodi,

Fa-

Facultatis theologicae suffragiis consilium formatur. De jure, de formâ, de ordine habendorum conventuum, & agendorum in iis, *infra Part.* 2. dicendum erit. Exstat tract. Cardinalis Paleotti de consultationibus consistorii. Revertamur ad institutum. Consilium theologicum & ecclesiasticum est vel de intrinsecis & spiritualibus ab eâ propriè agendis & exequendis: vel de extrinsecis, quae ab aliis in hoc saeculo, penes quos potestas & potentia, agi solent aut debent: non ab ipsâ Ecclesiâ, aut ab ecclesiasticis quà talibus; sed tantum peti, ut agantur. Distinctionem hanc *infra Lib.* 4. *tit. de Temporalibus Ecclesiae* explicatam vide. Deliberat ergo & consilium init Ecclesia, aut aliis consilium suggerit, de talibus hic & nunc petendis, nec ne; deque modo petitionis. Consilium theologicum, de intrinsecis & spiritualibus ab ipsâ Ecclesiâ, aut fideli quolibet agendis ex objecto distribui potest, in theologicum strictissimè dictum communem quorumvis salutem concernens: & in politico ecclesiasticum circa regimen Ecclesiae institutae, peculiari ratione prudentiam antecessorum concernens. Utrumque est vel simplex, vel complexum seu compositum. *Simplex* consulit & suadet quid, & quomodo aliquid agendum aut evitandum, seu praeveniendum, seu non agendum; in re dubiâ, perplexâ, intricatâ, desperatâ. Potestque hoc consilium distingui in prophylacticum, antidotarium, diaeteticum. *Complexum* seu compositum est, vel *absolutum* de τῷ an hoc agendum nec ne: vel *comparatum* de delectu actionum, mediorum, tolerantiae malorum an scil. hoc potius quam illud agendum; an per hoc medium an per aliud; an hoc malum potius tolerandum, quam aliud. Distinctiones illas explicant [pag. 911] *Politici & Philosophi Scriptores de Consiliario*, quorum meletemata in compendium & ad methodum revocavit nobiliss. *Rey à Naglowice*, cujus opusculum interjectum *Keckermanni Dispp. Philosophiae practicae*, inter *disp.* 30. & 31. Aliquid etiam huc contulerunt ex nostris *Alstedius Lib.* 35. *Encyclop. sect.* 25. ex Pontificiis *Busaeus in Tract. de Statibus hominum tit. de Consiliariorum Statu*: & longè ante eum *Alexander Anglus seu Hales in Destructorio vitiorum part.* 4. *cap.* 41. *& seqq. Gul. Parisiensis in Summa de Virtutibus part.* 4. *cap.* 9. *Peraldus in Summa virtutum & vitiorum tom.* 1. *part.* 4. *Tract. de Donis part.* 7. qui tres intra annos 1240. & 1250. floruerunt; & pariter haec quatuor in consilio praecipuè observanda monent, *expediens*, *facile*, *certum*, *securum*: eorumque contraria vitanda, *damnosum*, *difficile*, *incertum*, *periculosum*. Praeterea quinque specialiter commendanda: *gratiam consilium discretè requirendi: consiliarium prudenter eligendi: utile consilium administrandi: consilium debitè examinandi: consilio electo acquiescendi.* Subjicimus nunc aliquot quaestiones.

1. *Quaest. An consilium sit de praeteritis, de praesentibus, de futuris? Resp.* vocabula, *casus*, *consilii*, modo latè modo strictè à nonnullis accipiuntur. Nos non videmus, quomodo consilium juxta definitiones consilii apud *citatos*, aliosque *Autores*, possit versari circa praeterita. Haec enim non sunt agenda: siquidem quod factum est, nec factum nec infectum fieri nequit. Quamvis autem praeteriti facti consequens, agenda scil. resipiscentia & emendatio sub hominis superstitis consultationem cadat; praeteritum tamen non est objectum consilii & consultationis, sed tantum antecedens & occasio. Quod ad facta hominum non superstitum, de illis nec in se nec respectu consequentis resipiscentiae consideratis, ulla deliberatio institui potest. Forte quis dicat, *in Libro Consiliorum Melanthonis* occurrere nonnullas quaestiones de praeteritis, quales, de facto Laurentii, de facto Augustinianorum Witteber-

bergensium missas abrogantium, &c. Sed titulus libri istius (uti plerumque fit) à parte potiori desumtus est. Continet enim varias quaestiones generales, non tantum practicas, sed & dogmaticas; aliqua etiam purè historica. Distinguamus nunc quaestiones & responsiones theologicas, in dogmaticas, seu de credendis, & in practicas seu de agendis. *Dogmaticae sunt* vel theticae vel hypotheticae. *Theticae* sunt vel *principales*, e. gr. An Christus sit naturâ Deus, & an ὁμοούσιος Patri? An solus sit Mediator & Salvator? an justificemur operibus? *vel minus principales* e. gr. an justitia activa Christi nobis imputetur? *Hypotheticae* sunt vel historico-theologicae, vel purè historicae. *Prioris generis* sunt, quando quaeritur de iis quae ante nos olim aut nuper sive à Theologis seorsim, sive à Collegiis aut Conciliis collectim dicta aut scripta sunt, an rectè & accuratè dixerint aut scripserint, e. gr. de Graecorum [pag. 912] quorundam Patrum dictis, de libero arbitrio, &c. de aliorum dictis, circa statum defunctorum post hanc vitam, circa eucharistiam etiam infantibus distribuendam, circa regnum millenarium. *Posterioris generis* sunt; e. gr. An additamentum illud, de descensu ad inferos, primum symbolo sit insertum, Quando & per quos illud insertum, Quid eo intelligi voluerint. De quibus nos disquirimus *in Dispp. de Symbolo, & de Agonia ac Desertione Christi. Quaestiones* practicae sunt de faciendis seu de observantiâ. Quae vel theticae, vel hypotheticae. *Theticae* sunt, omnes quaestiones circa omnia praecepta Deca logi, quales e. gr. de Juramento, an sit licitum, de Votis, de Exorcismis, de Sabbatho, an Sabbathum hebdomadale sit Juris divini moralis & perpetui, de Officio Magistratus an sit, ad quae se extendat &c., de Divortiis, Polygamiâ, Incestu &c., de Communione bonorum, de Usurâ, an aliqua & quae sit licita, de Mendacio, Aequivocatione & mentali Reservatione, de Motibus primo primis. *Hypotheticae* sunt vel indefinite, vel singulares. *Indefinitae* sunt, quando quaeritur, non in genere & absolutè an aliquid sit licitum, sed an in casu necessitatis, aut talibus in circumstantiis aliquid sit licitum aut illicitum, e. gr. stipendium aut conjugium Ministrorum, si scil. tali in statu rerum positi sint in quo Paulus 1 *Corinth.* 7. & 9. An fuga Ministrorum in talibus circumstantiis, in tali aut tali statu Ecclesiae, & persecutionis, sit licita nec ne. *Singulares* sunt, vel de actionibus praeteritis, earumque circumstantiis, loco scil. & tempore; sive in Scripturâ, sive in Historiâ ecclesiasticâ recensitis: vel de praesentibus & futuris. De *praeteritis* sunt, vel purè Historicae, vel historico-theologicae. *Prioris generis* sunt, e. gr. An Abraham *Genes.* 12. *v.* 19. & 20. *v.* 11. 12. mentitus sit, aut aequivocatione, aut mentali reservatione usus? An Jephta in holocautoma obtulerit Filiam. An & quomodo Paulus *Actor* 23. ignoraverit, Ananiam fuisse summum Sacerdotem? An Patres Africani, & inter eos August. in Concil. Carthaginensi a. 419. decreverit contra appellationes Romanas, An fuerit Papissa Johanna, Quando floruerit Damascenus. Huc refer omnes quaestiones historicas, chronologicas, topographicas, genealogicas, ad historias V. & N. T. & ad universam historiam ecclesiasticam. *Historico-theologicae* sunt, quando singularitur quaeritur e. gr. An David rectè fecerit in causâ Mephiboset, in poenâ post mortem suam Joabo infligendâ, in Batsabah in Uxorem ducendâ? An Salomon justè puniverit Fratrem suum Adoniah? An Israelitae licitè pepercerint Gibeonitis, & juramentum servârint? An Ambrosius rectè eucharistiam negaverit Theodosio? An Patriarcha Constantinopolitanus, Mauritio fugam capessente, rectè Phocam salutârit Imperatorem? An quidam Episcopi, & Praecones euangelii inter

inter Gentiles delubra eorum justè diruerint aut incenderint? An Nazianzenus potuerit fugâ se subducere ministerio ecclesiastico; & postea illius facti sui apologiam [pag. 913] conscribere? Similes paene infinitae quaestiones tractari solent aut possunt à Commentatoribus, & ab Annalistis seu Historicis tum scripturariis tum ecclesiasticis. *De praesentibus & futuris*, quaestiones sunt, an hoc vel illud hic & nunc licitè agendum aut vitandum sit; & quomodo, ac per quae media. Fiunt autem tales quaestiones, vel circa rem & notitiam generalem, qualis e. gr. *Lessii Consultatio* (sed infida) *de religione capessendâ, reformatâ an Romano-Papali:* vel circa materiam specialem quarumvis virtutum. Quaestiones practicae, seu morales (ad quas referimus ecclesiasticas) *theticae* laxè dicuntur casus conscientiae; non tamen consilia: *Hypotheticae*, sed inde finitae, etiam casus dici solent, & suo modo consilia. *Singulares* de praeteritis *pure historicae*, nec casus nec consilia dicuntur: *historico-theologicae*, casus rectè dicuntur; minimè tamen consilia theologica. *Singulares* de agendis praesentibus & futuris casus conscientiae dicuntur; & simul consilia. Illic quaeritur an licitum: istic an nunc & hic agendum, aut tolerandum, vel absolutè vel comparatè, & quibus mediis.

II. *Quaest. Quibus propriè, & peculiari quadam ratione conveniat consilia theologica dare? Resp.* Consilia sunt vel purè theologica; vel mixta seu combinata ex theologico & ex politico, aut oeconomico, aut juridico; vel propriè politica; vel oeconomica. Sit ergo 1 *concl.* Consilia purè theologica ad statum conscientiae, & ductum vitae spiritualis pertinentia ordinariò petenda & danda sunt à Theologis, & Antecessoribus ecclesiasticis: non minus quam medica à Medicis, juridica à Jureconsultis. Rationes *supra* §. 2. *de Decisione Casuum* allatae, huc applicentur. Unum hoc sufficit, quod sint ἡγούμενοι Ductores, Directores, Antecessores Fidelium; & ordinarii Juris divini Consulti, Interpretes scripturarum, quae sunt Consiliarii Fidelium *Psal.* 119 *v.* 24. 2. *concl.* consilia mixta, sunt similia quaestionibus mixtis, termino philosophico & theologico constantibus, quales e. gr. An Deus sit in loco, An Christi corpus sit quantum continuum terminis magnitudinis circumscriptum, An Deus sit in praedicamento, An tropus sit in copulâ, aut praedicato, aut totâ enuntiatione, *hoc est corpus meum?* Uti tractatio istarum quaestionum, sic consiliorum mixtorum Theologis praecipuè incumbit. 3. *concl.* Quod ad consilia politica, illa ordinariò, & ex vi muneris Theologis non conveniunt, nec otiosè aut ambitiosè iis se ingerere debent. Si qui tamen istarum rerum gnari sint, & eorum operà uti velint, penes quos potestas est: utique ab iis excludi non possent: modo id fiat sine praejudicio & jacturâ muneris sui, nec πάρεργον fiat ἔργον. Si enim consiliis medicis, oeconomicis, nauticis, &c. in necessitatis, aliove in casu dandis ob peritiam, & prudentiam, & ob defectum meliorum, aliquando adhibentur, cur bono publico & voluntati Superiorum, ad quos cura haec spectat, se hoc subducant? Non [pag. 914] sunt culpandi omnes Principes, & Magistratus, qui Theologorum suorum operâ usi sunt; nec Theologi, qui eam praestiterunt. Qualis consiliarius sereniss. Reipubl. Venetae fuerit celeberrimus Paulus Scarpi, & qualem se praestiterit, cognosce ex vitâ ejus ab Anonymo Ital. descriptâ, & in Gallicum sermonem traductâ. Non desunt Principes inter Reformatos qui Concionatoribus suis, aut aliis Theologis tanquam Conciliariis subinde utuntur. Minimè tamen probandi qui sponte se illis intrudunt, & non vocati ad consilium accedunt: quasi Sparta, quae ipsis obtigit, non sufficeret.

Ut

Ut & maxime improbandi abusus multiplices, transformationes Episcoporum aliorumque Clericorum, in Aulicos aut milites, eorundemque per τὸ ἄγχυ saeculare tacitae quasi ex episcopationes & exclericationes, qui solo titulo & annexis beneficiis sunt Episcopi, re & operâ mundani πολυπράγμονες: quales munerum confusiones divinam maledictionem, & Ecclesiarum ac Rerumpublicarum perturbationes attraxisse credendum est. *Gulielmus Prynne* J. C. Anglus *Libro peculiari* satis spisso a. 1641. ex Historicis exhibuit turbas quas Episcopo-satrapae in Regnis Anglico, Scotico, Hybernico, Gallico per aliquot saecula dedere. Nos *Lib.* 3. *Desper. Causae Papatus sect.* 2. *cap.* 10. militiam & Milites Romano-clericales ἐν παρόδῳ perstringimus.

III. *Quaest. Qua methodo, consilia danda ? Resp.* Distinguendum inter consilia socia per collationem plurium in coetu aut collegio aliquo formanda; & inter consilia solitaria ab uno aliquo vivâ voce aut scripto danda. 1 *concl.* In consiliis seu consultationibus sociis, quae methodus servanda, quomodo cuiusque proponenda suffragia, quomodo aliorum συμβουλευτῶν dissentientes sententiae decorè examinandae ad meliorum totius coetus informationem, non est quod distinctè hic tractemus, cum *Scriptores politici* supra indicati abunde hoc egerint, & exercitium illius methodi praestantissimi Historici tum antiqui, tum recentes (quales *Guicciardinus*, *Sleidanus*, *Thuanus*), & *Scriptores Discursuum*, *Negotiationum*, *Epistolarum politicarum*, in variis exemplis exhibuerint. Hinc Theologi utilissima seligant, & consiliis ecclesiasticis applicent. Usui hic erit, si qui gustum solummodo quaerunt, libellus a. 1660. Hagae-comitis excusus tit. *Disquisitiones politicae* id est, *sexaginta Casus politici ex omni Historia selecti.* Quo ordine & modo sententiarum collationes, & consultationes in conventibus ecclesiasticis majoribus & minoribus instituendae, *Part.* 2. *&* 3. *tit. de Synodis* dicendum erit. 2. *concl.* In consiliis solitariis vivâ voce dandis, haut ita ad methodi ἀκρίβειαν attenditur: imprimis si ἰσόψυχοι, Amici, benevoli sint Consultores. 3. *concl.* In solitariis, & in sociis scripto consignandis, ad methodum & materiam sollicitè attendendum: quia litera scripta manet, & scripta in manus aliorum sive Amicorum sive Inimicorum facile devenire, immo & typis per totum mundum [pag. 915] divulgari possunt. Quod idem dicendum de Epistolis Theologorum, Literatorum, Politicorum, Principum. *Epistolas Principum* (sic dictas) Ital.; *Bembi* nomine Pontificis scriptus lat.; Papae *Pii* V. lat. Cardinalium *Perroni* & *D'Ossati* gallicè, Cardinalis *Bentivogli* Ital. qui post mortem ediderunt, an magnam gratiam apud Posteros aut familias eorum aliosque, quorum interest, inierint, nescio. Hoc saltem scio, invitos quidem ...ati. minime agere, ut Epistolae, consilia, arcanae negotiationes ab Adversariis in...rcepta & typis exscripta publicentur. Qualia sunt *Cancellaria Hispanica* in nuperis ...maniae motibus edita. *Liber continens interceptas Epistolas Johannis Austriaci* a. ...7. ab Ordinibus Belgii arma contra ipsum capientibus emissus. *Liber continens ...ceptas Epistolas Cardinalis Granvelliani* anno 1580. excusus. *Conclavia aliquot ... electione Pontificum celebrata* in Germaniâ ante annos aliquot latinè edita. ...*cl.* In consiliis conscribendis, quod ad materiam rationum & determinationum, ... & manuductionem praestabunt *Collectanea*, quae prostant, *Consiliorum ...rum*; qualia *Melanthonis* anno 1591. curante Pezelio; *Dedekeni* & *Bre-* ...qui Academiarum in Germaniâ responsa inseruerunt. Consulendae eti... *Theologorum in Bibliotheca nostra* indicatae, una cum *Vitis eorum*; & ...*um*, cum antiquarum, tum recentiorum Nationalium & provincialium, in

Cap. IV. 2—246 —212 208

in Galliâ, Scotia, & Belgio. In nostratibus Synodis saepe arduae consultationes habitae, de sistendâ & minuenda seductione Papatus, & sectarum tum hic per conniventiam obtinentium, tum de novo subrepentium e. gr. Socinismi: quomodo Remonstrantium membra, & Concionatores, ad communionem Ecclesiae reformatae ex separatione suâ redire cupientes, sint admittendi. Nec praetereundum est celebre illud *Concilium* (quod nomine & titulo *Consultorum* peculiariter insignitur) datum *à* a. 1628. à *Theologis Leidensibus Polyandro, Riveto, Waleo, Thysio*, in casu novi juramenti civici alicubi praestandi. Cui consultationi quia nonnullis, qui suâ interesse putabant, Politiam aut Politicos quosdam tangere videbatur, (frigidam suffundentibus victus Remonstrantibus, jam resurgere parantibus) Declaratione quadam apud Ill. & Potentes Hollandiae Ordines ab eâdem Facultate theologicâ defensio parata fuit. Et quia Deputati utriusque Synodi Hollandicae casum Facultati proposuerant, ac responsum ab eâ postulârant, idemque datum manuum suarum subscriptione comprobarant, eoque nomine unâ cum Theologis Leidensibus alicubi notati erant; tempestivum judicabant apud Ill. Hollandiae Ordines de illâ publicâ notatione conqueri, *in Appendice Remonstrantiae contra insolentiam factionis Remonstranticae D D. Ordinibus* a. 1628. *exhibitae*, & postea typis descriptae; insuper Synodum Groninganam & Facultatem theologicam in Acad. Franeker. & Groninganâ super facto suo & Theologorum Leidensium consulere, [pag. 916] an limites vocationis suae egressi essent à dictâ Synodo, de Consilio theol. Professorum Gomari & Altingii, & à Theologis Franekeranis Amesio Meinardo Schotano & ac modus agendi, & ipsum responsum Facultatis Leidensis & Deputatorum Synodi unanimiter probatum fuit. Quia autem & factum & responsum *Libello cujusdam Anonymi* (qui putabatur esse *Joh. Wtenbogardus* Remonstrantium primipilus) odiosè admordebatur, quasi scil. politiam aut politicam potestatem nimis tangeret, quam Professores Theologi & Deputati Synodorum ἀλλοτριοεπίσκοποι indebitè usurpassent: visum fuit laudatis modo *Theologis publica Apologia* se & factum suum tueri; quae denuò excusa fuit una cum Operibus D. Walei, qui ejusdem Scriptor fuerat. Optandum esset, ut ea in latinum sermonem translata, etiam ab exteris legi posset: apud quos rerum nostrarum non ita gnaros subinde aliqui Nostrates per volantes scedulas, aut annuos Mercurios nimis leviter & Mercurialiter subinde ab hominibus nostratibus Ecclesiae reformatae ejusque doctrinae, ordini, regimini adversantibus, aut propter τὰ ἴδια minus aequis ferruminatos, diffamantur; quasi in alienam potestatem involarent, cum scil. ad casum aliquem conscientiae ex verbo Dei conformiter communi doctrinae respondent, aut aliquod theologicum consilium petentibus suggerunt. Autor sum illis, qui belgica attingunt, ut laudatam modo *Apologiam* legant, atque una *Historiam eccles. Triglandii Part.* 4. *pag.* 923. & seqq.; atque inde discant, quid Ecclesiasticis & Theologis competat in casibus conscientiae & consiliis theologicis, etiam in iis quae politiam, aut potius hominum quorundam abusus, tangere putantur: nec totum illud juxta neo-Erastiana & Hobbesiana commenta ad Jureconsultos & Politicos tanquam proprium aut primum subjectum δεκτικὸν esse transferendum. Ut enim ecclesiastici quà tales potestatem & jus regiminis politici nullâ ex parte usurpare aut sibi vindicare debent: sic nec vicissim Jurecons. aut Politici quà tales, sibi claves Regni Coelorum: cum unum non minus, immo magis injustum sit, quam alterum. Deum utrique revereantur tanquam Deum

Deum ordinis, & vindicem confusionis, rebellionis, seditionis 1 *Cor:* 14. *v.* 33. 1 *Thess.* 4. *v.* 6. 8. Ut illorum potestas suprema carnalis & coactiva divinitus ordinata est *Rom.* 13. sic istorum potestas spiritualis ministra in verbi dispensatione & clavibus Regni Coelorum 2 *Cor.* 10. *v.* 3. 4. *Actor.* 6. *v.* 4. 1 *Cor.* 4. *v.* 1. 2. *Matth.* 19. *v.* 3—10. *Joh.* 20. *v.* 20. 2 *Cor.* 5. *v.* 18. 19. 20. Et ut illis respectu potestatis & muneris sui omnes subditi obedire tenentur *Rom.* 13. sic & istis respectu suae potestatis & muneris oves ipsorum Hebr. 13. v. 17. *obedite Praepositis vestris,* &c. Si quis post habito Jure divino & obligatione conscientiae, quia ita libet & potest, injustâ violentiâ Servos Dei opprimat, is sciat Deum eorum potentem esse, & peculiari ratione vindicaturum, non minus ac viduas (*Ps.* 68. *v.* 6. 146. *v.* 9.) [pag. 917] & pupillos, aliosque imbelles, qui paribus armis se & causam Dei tueri nec possunt, nec debent, nec volunt. Confer quae paulo ante §. 2. *de Casibus conscientiae* & *supra Lib.* 1. *Tract.* 2. *de Potestate ecclesiasticâ* disseruimus. 4. *concl.* In casibus & consiliis asceticis, hoc est, super exercitiis pietatis, rationes ex Scripturis sole plerumque sufficiunt: nisi illustria aliquot exempla ex Historiis & observationibus ecclesiasticis suppetant. In moralibus, super peccato hic & nunc fugiendo, aut virtute aliquâ capessendâ, ad cumulum addi possunt autoritates Theologorum tum antiquorum tum recentiorum. In ecclesiasticis vero regimen & disciplinam Ecclesiae, spectantibus, autoritates prudentium Theologorum, qui super iisdem aut similibus consulti ante nos, responderunt, praesertim si felici cum successu, haut partim valere debent.

§. 4. Restant agenda ordinaria magis ad cognitionem & praxin fidei pertinentia, & plerumque domatim exequenda; quales sunt *institutiones Rudiorum*, *convictiones Errantium*, *consolationes*, *adhortationes*, *correptiones*. Quae hic tantum indicanda: tum ut ecclesiastici moneantur, haec esse agenda, non omittenda: tum ut Fideles agnoscant & obedienter admittant hanc praepositorum suorum functionem, & potestatem ; neutri se subducant, quasi peregrini quid fieret; neutri φορτικῷ illo dicterio, *in Templis haberi conciones*, hoc Dei consilium rejiciant. Quasi scil. universum ministerium, tota cura pastoralis, & Apostoli exclamatio 2. Cor. 2. v. 16. *ad haec quis idoneus ?* in concionibus aliquot (alicubi in orbem recurrentibus, sicut in se sua per vestigia volvitur annus) habendis consisteret. Audiatur Apostolus 1 Thess. 5. v. 11. 12. 14. *adhortamini alii alios* &c. *Rogamus autem vos fratres, ut agnoscatis eos qui laborant inter vos, & vobis praesunt in Domino, & admonent vos* &c. *precamur autem vos Fratres, admonete inordinatos, consolamini eos qui pusillo animo sunt: sublevate infirmos,* &c. Verè Clemens Alexandr. Lib. 1. paedagogi, cap. 8. ἡ νουθέτησις δίαιτά ἐστι νοσούσης ψυχῆς *adhortatio animae aegrotae diaeta est.* Conferatur officii hujus neglecti severa reprehensio *Ezech.* 34. *v.* 2.—20. Sed de his propriè agendum *Part.* 2. *ubi de Requisitis & Officio Ministrorum.* Porro instructionum ratio & modus ex *Cap.* 1. desumi & huc applicari potest. Convictioni errantium, *infra Part.* 3. locum assignamus. De consolatione internè, aut externè languentium aut externè languentium aut afflictorum in *Exercitiis Pietatis*, *ubi de Consolatione*, *Tentationibus*, *Euthanasiâ.* Et *ad* 1. *Decalogi Praeceptum*, *ubi de Patientiâ.* De adhortatione, & correptione Nos antehac peculiaribus *Diatribis tit. de Officiis Caritatis erga proximum peccantem.* Et *de Fraterna Correptione.* De iisdem *Rhetoricae Ecclesiasticae Scriptores*, & *Commentatores ad* 1 *Thessal.* 5. *v.* 11. *Coloss.* 3. *v.* 28. 2 *Ti-*

Moth.

moth. 3. *v.* 16. 17. *His agendis* inserviunt & occupantur visitationes domatim peragendae tum [pag. 918] statae tum incidentis seu occasionatae; sive Fidelium sive aliorum, imprimis cum morbis, aliisque calamitatibus conflictantium, nec non carcerum, nosocomiorum, gerontodochiorum, orphanotrophiorum, scholarum, &c. De quibus *infra Part.* 3. De visitandis & consolandis in conscientia afflictis & aegrotis libelli aliquot vulgari linguâ prostant; inter eos *Perkinsi Tractatus* varii, etiam latinâ. Inter Pontificios habet nonnulla *Possevinus Tom.* 1. *Bibliothecae sel. p.* 16. & *p.* 175.—180. de aegrotorum & carcerum visitatione, quae usui esse possint.

CAP. IV.

De Agendis quibusdam ad prudentiam propius spectantibus

§. 1. Agenda ejusmodi sive publica sive privato-publica sunt, 1. consiliationes dissidentium, 2. necessariae communicationes & praemonitiones quà publicè quà domatim instituendae. *Conciliationes* dissidentium & contendentium sive Fidelium inter se, sive Fidelium cum extraneis iisque aut formatis adversariis aut neutralibus, aut in bivio constitutis magnam & difficillimam partem faciunt onerum, quae Synedriis & Ministris imposita sunt. Quis idoneus ad regulas prudentiae hic concipiendas, & observandas? Quamvis enim quam exactissimè sibi cavent, ne quid proprii hic admisceant; nec ullibi in fidelitatem, caritatem & prudentiam peccent; sed ut omnia omnibus fiant: vix tamen unquam effugiunt, quin in susurros, sinistras suspiciones, immò & apertas calumnias incurrant, & tanquam Viri contentionum ipsis litibus implicentur. Ita ut tristissima illa Prophetae querela (*Jerem.* 17. *v.* 15—19. & 20. *v.* 7—11) merito huc applicari posset. Taedium tamen hoc cum ipsis devorandum sit, agant quod possunt, & ad has cautelas attendant. 1. *Ne* partibus studeant, nec prosopolepsiae indulgeant. 2. *Ne* occulta, quae salvâ caritate (1 *Petr.* 4. *v.* 8.) & Ecclesiae aedificatione tegi possunt, licet ipsis privatim probè nota, aut saltem validè praesumta, in lucem protrahant; & sic litem exasperent, ac scandala multiplicent. 3. *Ne* ex fraternâ ac paternâ litis sopiendae curâ, *forum* faciant *contentiosum* (uti in Papatu ecclesiasticum forum appellare solent;) nec ad imitationem fori politici, figuram ac formam processuum observent: per formales citationes, per Fiscales seu officiales, hoc est, Praetores, Promotores & Apparitores ecclesiasticos; per mulctas pecuniarias, aliasque externas coërcitiones, per Procuratores, Syndicos, Advocatos; per Notarios, testes juratos, & juramenta; per replicas, duplicas, &c. per Judices delegatos Literis fidei & mandati instructos; quas utrique aut alterutri contendentium parti prius exhibere teneantur. Ejusmodi farrago & [pag. 919] practica Juris canonici, sive civilis sive criminalis à spirituali regimine Ecclesiae apostolicae aliena est, nec in nostras Ecclesias introducenda; ne arma spiritualia & claves Regni Coelorum, in gladium Magistratui commissum aliquâ ex parte transformari aut iis conformari videantur. Ecclesiis earumque praefectis semper insonet illud: *Vos autem non ita:* Luc. 22. v. 28. Quod in Ecclesiâ aliquâ, non obstante secessione ejus à Papatu, ex Jure canonico, retentum fuit, Moribus & Statutis Ecclesiarum nostrarum praejudicare non debet. Nos hic de iis non disquirimus. Si quis aveat scire quae illic Juri canonico conformi post stabilitam reformationem relicta sint, adeat *Richardi Zouchaei Elementa jurisprudentiae*, & ibi subjectam *Descriptionem Juris*

&

& Judicii ecclesiastici secundum canones & constitutiones Anglicanas, part. 3. 4. *Ne* haec sacra pragmatica foro seu jurisdictioni interiori (uti in Papatu appellant) conscientiae, per extortam confessionem cum adjunctis conformetur. 5. *Ne* in componendis dissidiis laborantes, ad Judices & Vindices saeculares aliquem, cujus delictum occasione hujus contentionis innotescat, imprudenter deferamus, aut deferri curemus. 6. *Ne* prius utriusque contendentium partis dicta & facta minutim usque ad satietatem & fastidium referri & audiri velimus: & deinde, morbo quasi cognito remedia quaerere & adhibere: sed potius per viam accommodationis (uti vocant) & indefinitae concessionis & petitae veniae, ac promissae amnestiae & emendationis ab alterutrâ aut utrâque parte, si culpae affinis sit, sive absolutè sive conditionaliter praestandae. 7. *Ne* tamen partem innocentem nocenti, aut minus nocentem magis nocenti, contra veritatem & justitiam aequales faciamus. 8. *Nedum* ut, ubi in bonis fortunae, aut in sanitate, aut in honore & famâ grave damnum quis passus est, & excitata scandala; omnis restitutio in foro conscientiae & vel minima externa satisfactio (qualis olim apud Romanos, *nollem factum*), coram Synedrio, aut Delegatis ejus, aut Fratribus quibusdam testibus atque Arbitris, (*Matth.* 18. *v.* 16. & 1 *Cor.* 6. *v.* 1. 2.) eliminetur: aut etiam, quod gravius est, parti innocenti aeque ac nocenti una & eadem confessio imponatur: vel absoluta, *quod se mutuò laeserint, & omnes praeteritas mutuo sibi remittant, & in posterum ab injuriis verbo, scripto, facto sibi mutuò inferendis, se abstenturos promittant:* vel conditionata, *si aliquà in parte, aut quacunque ratione, se mutuo laeserint,* &c. *hoc velle in igni caritatis sepultum,* &c. Si atrocissimae injuriae ab unâ parte illatae sint notoriae, & illis qui conciliationi praesunt ad oculum demonstrentur: praesumtae autem aut fictae injuriae alterius partis, nec ad oculum demonstratae sint, nec ad postulatum ejusdem eas indigitare & commonstrare velit pars adversa; ut scire possit quae & qualis sit injuria, quâ Proximum aut Fratrem affecit: An generalis, indefinitae, & dolosae formulae conciliatoriae admissione, [pag. 920] partem nocentem contra scientiam & conscientiam tacitè justificabit, si non in totum saltem in tantum; aut saltem se eidem parem faciet? Quod si Titus Maevio subinde quaedam ex officinâ surripuisset, nec Maevius vicissim Titio, & Maevius tantummodo conqueratur res suas furto abesse, petatque earum restitutionem à Titio; qui quod ad quaestionem status inficialis factum non negaret, sed quod ad statum finitudinis seu qualitatis, negaret esse furtum, sed ablationem istarum rerum factam per modum repraesaliorum, aut per moderamen inculpatae tutelae. An hic reconciliatio instituetur per confessionem injuriae à se mutuò illatae, & promissionem cessationis ab eâ aut simili inferendâ in posterum? *Excipies* forte, Maevius vicissim injuriâ affecit Titium, quod privatim aut coram Testibus dixerit, res suas, se inscio & injussu suo ablatas: tenetur ergo ille non minus ad restitutionem famae, quam iste ad restitutionem bonorum. Repono, si verum dixit Maevius, ideoque restitutionem, & abstinentiam in posterum licitè petierit; quae hic injuria? Sed replicas, famae & existimationis suae diminutionem patitur Titius? *Resp.* ipse sibi hoc imputet: Patiatur nocens, si aliter fieri nequeat; non pro illo aut pariter cum illo innocens. Non tenetur hic innocentiam & justitiam causae suae reatui subjicere, ut illius injustitia sublevetur, aut tegatur sive in totum sive in tantum? *Iterum excipies*, atqui posito, esse injuriam, tamen à Maevio eadem Fratri aut Proximo condonanda est. *Resp.* 1. sic est, quod ad privatum odium,

um, & privatam vindictam, aut publice vindictae petitionem ac prosecutionem; non tamen pariter, quod ad restitutionem, siquidem Titio facultas suppetat easdem res, aut aequivalens restituendi. De quo Interpretes quintae Petitionis, ***Remitte nobis debita nostra, sicut & nos &c. Resp.*** 2. Quod si Maevius injuriae & damni illius reparationem non urgeat nec stipuletur, quâ tamen conscientiâ, se parem faceret Titio in confessione injuriae mutuo illatae, & in promissione abstinentiae in posterum? Quomodo qui Titio bona nulla abstulit, nec unquam illi tale probatum sit, pariter promittet *se non amplius hoc facturum?* Cum Titius à se bona talia contrectata non diffiteatur, idemque Arbitris aut Conciliatoribus illud ad oculum pateat; quamvis qualitatem aliquo modo palliare aut excusare velit; quod scil. eo modo & fine, non sint ablata. *Excipies* pacis causâ omnia agenda? ***Resp.*** Non tamen illa, quibus quis contra rei veritatem & conscientiam suam seipsum sive directè sive indirectè accusaret; hoc est, contra se falsum testimonium diceret, ut Proximi sui atroces injurias, hâc ratione aut justificaret, aut elevaret; atque adeo sibi afflicto per peculiarem quendam αὐτοχειρίας modum, afflictionem adderet. Denique *excipies*, in omnibus aut plerisque conciliationibus, hanc formulam usitatam esse, quod quas mutuo illatas injurias confitentur aut praesupponunt, *nollent illatas esse, promittant in posterum* [pag. 921] *ab iis abstenturos*, declarent insuper *se mutuo agnoscere Viros honestos, nihilque habere quod adversus se mutuò praetendere queant, nisi honestum & honorificum. Resp.* Si vera & notoria sint, quae dixit Maevius, quomodo absque liquido mendacio & turpi simulatione tale quid vivâ voce, aut manus suae subsignatione declarare poterit? Et quomodo non tali formulâ conciliatoriâ obtentâ Titius, Maevio aliquando dicam de injuriâ sibi illatâ, scribere possit? Similiter si Titius sermone per compita, aut scriptis evulgatis, Maevium flagitiorum & scelerum complurium accusasset, quae Maevius innocentiae suae sibi conscius negat. nec Titius unquam probavit, ne quidem probare conatus est; Etsi in talem formulam ἰσόπλευρον consensurum se profiteatur; an Maevius in eandem consentire teneatur, nisi velit audire irreconciliabilis? Non arbitror: quia non debet contra scientiam & conscientiam suam seipsum apertè aut tacitè accusare. Satis paci daret Maevius, si in silentio & patientiâ animam suam possideret, in foro conscientiae coram Deo injurias illatas condonaret, similes aliasve injurias vicissim Titio non inferret, bonorum ablatorum, aut laesae famae debitam restitutionem non urgeret aut prosequeretur, ob praeterita verbis aut factis vindictam nullam exerceret, facta quae infecta fieri nequeunt, Dei judicio relinquerit, & emendationem ac restitutionem conscientiae Titii. Et haec quidem pax neutralitatis in posterum servari posset; etiamsi pacem amicitiae aut foederis Maevius cum Titio non iniret, nec si antea fuisset, eam restituendam curaret. Libertatis & prudentiae Christianae est delectum Amicorum & Foederatorum habere. Si itaque uterque res suas in posterum sibi habeat, & alter alteri absque turbatione relinquat: hactenus pacem obtineri & coli censendum esset, hoc est, *tranquillitatem ordinis*. Ita enim pacem, cum Thomâ, communiter definiri puto. Et talem pacem *si possibile sit, & quantum in nobis est, cum omnibus hominibus servare jubemur.* Rom. 12. v. 18. Objici posset, reconciliationem externam & formalem, sive coram verbis sive inter absentes scripto testatam abesse non posse: manere alioquin animorum exulcerationem, & suspiria alterius adversus alterum, contra *Jacob.* 5. *v.* 9. ***Resp.*** à nullis hominibus, sed à Deo cordium

cordium inspectore judicandum est, quid sit in homine 1 *Cor*. 2. *v*. 11. an quis pro hostibus & malefactoribus suis oret, an vero adversus eos suspiret: nisi dictis & factis suis hoc prodat. Qui conscientiam proximi hic temere judicare audent, suspicionibus, praejudiciis, & phantasmatis suis indulgentes & in thronum Dei se elevantes; cogitent unum esse legislatorem & judicem, qui justis oculis omnia aspicit. Et hactenus de conciliatione dissidentium.

§. 2. *Agenda* ad prudentiam regiminis propius spectantia tum privata κατ'οἶκον, tum publica in coetu Ecclesiae sive publicae, sive toleratae, sive clandestinae, [pag. 922] sunt variae praemonitiones, & communicationes, partim ordinariae & statae, partim extraordinariae. *Ordinariae* sunt commonitiones de instanti administratione Coenae & debita ad eam praeparatione; de orando pro singularibus afflictis quocunque genere afflictionum; & gratias agendo pro singularium liberatione: propositiones nominales petentium testimonia ecclesiastica; etiam eorum, qui sponsalia contraxerunt; nec non electorum de novo Concionatorum, Seniorum, & Diaconorum; Ut & in quibusdam Ecclesiis, praesertim minoribus, aut clandestinis, aut inter adversarios toleratis, defunctorum, quorum funus deducendum. *Extraordinariae* & incidentales sunt, propositiones nominales eorum, quorum formalis excommunicatio exspectanda, nisi aliquod resipiscentiae signum ediderint Commonefactio de instanti jejunio, & debitâ ejusdem celebratione, atque ad illud praeparatione. Commonefactio de grassantibus & clamantibus quibusdam peccatis, de vitiis endemiis, aut epidemiis; ne directè aut indirectè aut per participationem iis implicentur Fideles, & Liberi Fidelium. Commonefactio, contra instantia spectacula, festa & solennitatis Baaliticas; quales, processiones, jubilea Papistica, missae inaugurales Sacerdotum, inaugurationes Religiosorum aut Religiosarum, deductiones funerum usque ad sepulcrum, cum adjunctis & appendicibus rituum, lusuum, conviviorum, &c. ne Fideles, aut Liberi eorum temere & imprudenter se iis ingerant, & aliquâ indirecte aut participatae superstitionis aut idolatriae specie (quam *in* 3. *Part. select. Dispp.* deteximus) professionem suam polluant. Commonefactiones de imaginum dejectionibus, & sacrorum idololatricorum turbationibus; ne Fideles aut Liberi aliive domestici eorum iis se immisceant; quales in antiquâ Ecclesiâ fieri necesse erat, & factas esse ostendit *Canon*. 60. *Concil. Eliberini*. Similes factas fuisse in Belgio anno 1566. grassante Puerorum & quorundam ex fece plebis furore iconoclastico, nominatim Antwerpiae,testantur *Historiae nostrates*. De quo *in* 3. *Part. select. Dispp. tit. de Idololatriâ indirectâ, &c. pag*. 311. Commonefactiones, de studiis partium, factionibus, contentionibus, turbis politicis, illic gliscentibus; ne aliqui Fidelium, illis se immisceant, aut eò se trahi patiantur. Quales imprimis necessariae sunt, ubi Ecclesiâ in Politiâ Gentili, Muhammedicâ, Pontificiâ latet, aut saltem conniventiâ ac tolerantiâ aliquâ fruitur. Commonefactiones, de conventibus Saltatoriis, & Dramaticis (dictis *balletticis*); quales à Pontificiis Midianitis plerumque, nonnunquam etiam ab aliis in negotio religionis neutralibus, aut carni & mundo magis famulantibus, quam Christo crucifixo, institui solent: ne Fideles eorumque Liberi & Domestici, eò trahi patiantur, & paulatim eò dilabantur, quo Israelitae *Numer*. 25. Nemo repente factus est pessimus. Dramatum, comoediarum, saltationum, ballettarum, &c. infelices [pag. 923] Patroni, à nobis ex professo antehac refutati sunt, *in Dispp. de Excelsi Mundi*. Denique commonefactiones, de extraordinariis collectis domatim aut in publico

blico coetu Ecclesiae instituendis, quibus domestici pauperes aut indigentes in casu caritatis annonae, morbi epidemici, captivitatis, bellicae calamitatis, incendii, inundationis; etiam Fratres peregrini exulantes, aut alibi laborantes sublevari possent.

De his & similibus praemonitionibus, & communicationibus extraordinariis quaeritur.

I. *Quaest. An potius domatim, an in coetu Ecclesiae sive in media concione ad textum ad id delectum, sive post absolutam concionem, sive ante inchoatam concionem, fieri conveniat? Resp.* 1. *concl.* alterutro, aut utroque modo quasdam simul fieri posse putamus in Ecclesiis infrequentibus: ubi pauculae domus adeundae essent. Sed in magnis Urbibus, vix aliter fieri potest, quam in coetu Ecclesiae. Sed haec deliberatio prudentiae cujusque Synedrii relinquenda. Sunt enim Ecclesiae quaedam publicae, quaedam solummodo toleratae, quaedam planè clandestinae seu latentes: sunt etiam Ecclesiae veteranae & confirmatae, sunt novellae, immo vix Ecclesiae, in quarum primâ plantatione & collectione laboratur: denique sunt Ecclesiae, quae unicum tantum coetum aut coetulum constituunt; sunt aliae quae in magnis Civitatibus per varios coetus dispartitae variis in Templis ad sacra sua conveniunt. Eximiae imprudentiae esset in peristaticis illis, externum ordinem & modum agendorum ad unum modulum velle formari 2. *concl.* Quasdam publico in coetu convenientissime fieri in confesso est; e. gr. de excommunicatione, & praeparatione ad eam, de instanti jejunio & praeparatione ad illud. 3. *Concl.* An autem in cursu concionis, an vero ante aut post concionem, arbitratui cujusque Ecclesiae relinquendum est. Nihil impedit, ut alterutro, aut simul utroque modo fiat.

II. *Quaest. An conceptis verbis, ex Decreto Synedrii, iisque vel pronuntiatis vel* lectis ex scedulâ; an vero *à Ministro quovis pro re nata & arbitrio suo fieri conveniat? Resp.* 1. *concl.* in minoribus aut minimis Ecclesiis, quae unum tantum aut forte duos Pastores habent, & in unum coetum conveniunt, de eo non laborandum est. Qui dispensatoris munere vel mediocriter defungitur; tam blennus non est, ut absque conceptis aut aliunde suppeditatis & praeformatis verbis coetum suum de aliquo istorum praemonere non posset 2. *concl.* Aliter se res habet in frequentibus Ecclesiis, ubi per plures Concionatores, pluribus in coetibus tales praemonitiones fieri solent: verbis conceptis & scriptis talia proponuntur: e. gr. de 10. aut 11. aut pluribus simul excommunicandis, deque aliis modo enumeratis. *Objicies* forte.1: *Object.* esse conceptam formulam *in nostra Liturgia. Resp.* Sed nomina [pag. 924] excommunicandorum, & praeparatoriae communicationis & applicationis ad istas personas formula inde recitari non potest. In quibus cum Concionatorum memoria vacillare, aut ipsi quamvis in re convenientes, verbis & modo proponendi dissidere possent: praestat in Synedrio verba concipi, & scribi. Ne imperiti, aut malevoli, sive sectarii sive otiosè curiosi Athenienses *Actor.* 17. *v.* 21. (quorum in magnis Civitatibus raró defectus est) sycophantias suas deblaterent; quasi scil. hic Minister prae aliis plus aut minus, mollius aut durius quid dixisset, aut proprium animi morbum prodidisset. Ita meminimus in frequentissimâ Belgii Ecclesiâ, lectioni formulae liturgicae de excommunicatione, praemissam peculiaris & à Synedrio conceptae applicationis ad 11. illos excommunicandos praelectionem. 2. *Object.* Videntur esse decreta imperialia, aut mandata Principum; & consequenter praejudicare supremarum potestatum autoritati. *Resp.* non magis, quam monitiones aut praemonitiones maritales aut

aut paternae aut heriles in familiâ, scholasticae in Scholis alphabetariis, collegiatae in licitis collegiis: sive conceptis verbis pronuntiatis aut scriptis, sive aliter fiant. Variantes modi peristatici, speciem & formam rei non variant. *Supra Lib.* 1. satis superque distinximus Potestatem ecclesiasticam à Politica; claves Regni Coelorum à gladio; regimen & politiam spiritualem à juris lictione cum imperio; ministerialem conscientias informandi & parternas adhortationes ac correptiones in domo Dei dispensandi, à suprema & coactivâ potestate; arma spiritualia à carnalibus; Regnum Christi in terris à Regnis de hoc mundo. *Instantia*: atqui ejusmodi praemonitionibus abstinentia à talibus scandalis, & obedientia hâc in parte à fidelibus exigitur, sub denuntiatione aut comminatione abstentionis ab usu coenae proximè administrandae: ergo videtur esse non simplex admonitio, precatio, obtestatio, sed insuper coactio conscientiae, & libertatis Christianae privatio aut imminutio? *Resp.* Omnis obedientia, quae sub promissione & comminatione aliquâ postulatur ac praestatur, non est servilis & coacta, nec conscientiae libertatem: alioquin etiam obedientia, quae promtè & liberè à populo Dei (qui populus spontaneus, נדבות, id est spontaneitatum, dicitur *Psal.* 110. *v.* 3.) dicenda esset coacta, conscientiae libertatem perimens. Quod absurdum. *Vera libertas est parere legibus:* praesertim divinis; vel immediatè à Deo latis; vel ab hominibus Jure Dei permissivo conformiter Juri divino aut naturali per determinationem peristaticam promulgatis. *Qui vos audit, me audit* Luc. 10. v. 16. *Obedite praepositis vestris* Hebr. 13. v. 17. Si Ecclesiam non audiverit, sit tibi, &c. *Matth.* 18 *v.* 15. Caeterum quid sit coactio conscientiae, & opposita libertas *infra Lib.* 4. *& Part.* 3. *tit. de Clavibus Regni Coelorum* explicabitur. Haec nova monstra Belgicorum Neo-Arrianorum, Libertinorum, Neutralium, [pag. 925] Cornhertistarum, Erastianorum, &c. de libertate conscientiae ita profligata & protrita sunt, ut taedeat. *Elementa catechetica. Qu.* 82. 83. 84. 85. *& Liturgica tit. de Coenâ, de Excommunicatione, de Reconciliatione excommunicatorum, de Confirmatione Ministrorum & Seniorum*, toties ad fastidium inculcare & defendere; praesertim apud tales, qui libertatem praetexentes, servi sunt hominum, propriae ambitionis, avaritiae, voluptatum & similium conscientiae tyrannorum; quorum animus propterea erga religionem, pietatem & disciplinam reformatam exulceratus est; aut qui praejudiciis mundanis praeoccupati, semper discunt, & nunquam ad cognitionem veritatis perveniunt; aut qui ex sinu suo proprio ac domestico praejudicio εὐταξίαν ecclesiasticam oderunt; non vanè conjectantes, se ob ἀταξίαν primum reprehensionis ac disciplinae subjectum fore; siquidem illi liber cursus permittatur. Coram cum hierophantis ejusmodi meliori profectus spe agi posset. Illic hypotheses illae, quas tacite sumere videntur, ventilandae essent, An libertas christiana sanguine Christi parta, aut libertas conscientiae in eo consistat, quod confoederatio & promissio ecclesiastica (de qua *supra sect. de coenae administratione p.* 756.) solummodo habenda sit pro ceremonia & externa quadâ formalitate, quâ nullius foederati conscientia teneatur, sed de quâ quisque pro arbitrio & peremtoriè dispensare possit & nihilominus in possessione atque usu communionis absque alicujus contradictione manere. An peccata & publica scandala Membrorum Ecclesiae ebrietatis, scortationis, stupri, adulterii, furti, perjurii, haeresios, apostasiae, prophanitatis, pugnarum & rixarum, &c. exemta sint ab omni admonitione, correptione, & censurâ in casu impoenitentiae; idque secundum *Liturgiam nostram tit. de Coena, Catechesim Qu.* 82. 86. & *Sta-*

 tuta

tuta ecclesiastica artic. 71. *& seqq.* An libertas christiana, conscientiae, civilis Belgarum in eo consistat, quod omnibus liceat propriâ suâ probatione, & conscientiae examine absque ullâ intercedente stipulatione, probatione, inspectione, curâ ecclesiasticâ, coenam, cum distribuitur, percipere; ab eâ pro arbitrio abstinere; ad ejus perceptionem redire: non obstantibus quibuscunque peccatis & scandalis; quorum omnium rationem soli Deo, in foro poli ac propriae conscientiae reddituri sint, non Ecclesiae, in cujus communionem admissi sunt. An libertas Antecessorum in Ecclesiâ in eo consistat, quod obligentur volentes nolentes contra conscientiam cuivis accedenti & coenam petenti porrigere: quamvis notorium esset & ipsis certo constaret aliquem aut aliquos ob peccata & scandala communione indignos esse, juxta *Matth.* 18. *v.* 15. 1 *Corinth.* 5. *& foedus Dei* per tales abusus *profanari, iramque Dei in universam Ecclesiam concitari*, uti loquitur Catechesis nostra Quaest. 82.—3. *Object.* Videtur sapere hierarchiae Papalis & Romano-episcopalis tyrannidem; cujus jugum Ecclesiae nostrates approbante & defendente potestate [pag. 926] politicâ excusserunt. *Resp.* non magis, quam coenae administratio missam, aut liberum ac polycraticum Reipublicae nostrae regimen tyrannidem Praefectorum Hispanicorum, aut propagatio reformatae religionis inter nostrates inquisitionem Hispanicam. Nemo invitus cogitur, religionem reformatam amplecti, profiteri, exercere, sub poenâ vivicomburii, & confiscationis bonorum. Nemo adigitur, ad nomen Ecclesiae nostrae dandum, ad solemnes stipulationes & promissiones, *supra p.* 756. Ecclesiae nostrae nec habent, nec cupiunt, nec usurpant, nec adhibent potestatem episcopalem coactivam, cum carceribus, modicis coercitionibus corporalibus, mulctis pecuniariis, Officialibus seu Praetoribus ecclesiasticis, Militibus & militiâ sacrâ, Equitibus Ecclesiae. Nec unus inter Ministros, potestatem multarum Ecclesiarum in se contractam, possidet, usurpat, & suo unius arbitrio ea statuit, ad quorum coecam executionem, absque propriae conscientiae interrogatione, omnes Principes & Magistratus teneantur. Nec Antecessores Ecclesiae nostrae regimen saeculare sibi vindicant, nedum ut primi gradus dignitates in eo occupent. Nec iidem se, suos, sua omni potestati saeculari regiminis & jurisdictionis tum civilis tum criminalis quasi Jure quodam subtrahunt: adeo ut nefas esset eos quamvis horrenda flagitia committentes, vel minimum tangere; uti docuit excommunicatio à Paulo V. in Sereniss. Rempublicam Venetam a. 1607. vibrata. Qui talem aut similem Romanam hierarchiam, conscientiarum coactionem, & tyrannicam inquisitionem religioni, Ecclesiae, ordini disciplinae, sacro ministerio, impingere auderet, (uti tales sibili antiqui serpentis nonnunquam audiuntur & in libellis anonymis leguntur); is videat ne genuinae hierarchiae Romanae & Hispanicae inquisitionis Tyrannis cervicibus justo Dei judicio aliquando incumbat, & ipse impoenitens partem in hoc & futuro saeculo accipiat cum mendacibus *Ps.* 5. *v.* 7: *&* 12. *v.* 3. 4. 5. *&* 55. *v.* 24. *Apocal.* 21. *v.* 27. Pii interim apud Deum suum tales injurias deponunt; in quarum pragmaticam hodierni quidam sectarii, Neutrales, Libertini, Viri de hoc saeculo (*Psal.* 17.) hierarchico & tyrannico Papatui (in *Confess. Belgica Artic. ult.*) successisse videntur 4. *Object.* Non debebant tales praemonitiones & communicationes, quae datâ occasione necessariae putantur, sive domatim sive in Ecclesiae coetu institui, nisi praeeunte communicatione cum Rege, Principe, eorumve Praefectis? *Resp.* Cum exercitium religionis & Ecclesiae regimen à Regibus & Principibus approbatur, aut saltem

tem publicè toleratur (ut e. gr. in Imperio Turcico, Galliâ, Polonia), jam de novo non est licentia in scriptis petenda (uti in Papatu ab Episcopo licentia legendi Scripturam petenda) ad singulos quosque actus doctrinae dispensandae, & applicandae, in regimine & disciplinâ exercendâ. Alioquin multo magis specialis consensus & licentia ad quamvis formam & materiam precum, & [pag. 927] concionum, earumque phasim & stylum, à Regibus, Principibus, & Supremis Potestatibus petenda esse: residet tota quippe in quibus Potestas ecclesiastica, si Erastianis; etiam praedicandi & sacramenta administrandi, si Hobbesio cum suis credendum Nova haec & fanatica commenta ignoravit antiqua Ecclesia & reformata. Ne ipse quidem Papa, quis supremam & infallibilem Potestatem ecclesiasticam in se solo residere contendit, fimbrias Cesareo-Papatus, an Papae-Caesariatus tam latè extendit.

Excipiat fortè quis, Reges, Principes, eorumve Praefectos & Vicarios, non semper illâ potestate ad singulos actus concionum, precum, regiminis, disciplinae usuros, nec etiam posse ad id vacare: sed subinde, cum Minister quis, aut aliqui Ministri, ipsorum peremtorio & irrefragabili judicio in precibus aut concionibus, exorbitare deprehensi sunt; materiam, modum, methodum, stylum earundem omnibus Ecclesiis & Ministris suis directorio aliquo, tanquam perpetuâ Medorum ac Persarum lege, praescripturos. *Resp.* Etiamsi mille ejusmodi leges praescribant, quomodo omnes errores & ἀταξίας quae in precibus & concionibus committi possent, iis complectentur? Singularia enim sunt infinita; & infinitum pertransiri nequit. Singulis annis, immo & mensibus novae leges, nova edicta condenda & promulganda essent: adeo ut brevi corpus eorum habituri essemus, *Corpora Juris civilis & canonici*, cum *Bullario Papali* & *Decisionibus SS. congregationum Cardinalium*, mole suâ longè superaturum, Papa distinguit inter constitutiones, quibus Ecclesia universa regenda est; & inter bullas, brevia, motus proprios, quibus particulares casus aut caussas determinat. Quod si quis Minister aut Ministri alicubi aberrarent, hoc more & modo legitimo cognoscendum ac corrigendum esset: non tamen claves in totum aut ex parte Ecclesiis ac Ministris auferendae; nec novis quâcunque occasione conceptis cautelis & directoriis, absque praeeunte synodali cognitione, consilio, decreto, omnes Ecclesiae cum suis Ministris, extra praesumtam culpam positis, onerandae. Et quid tandem fiet unitati Ecclesiarum reformatarum, si quae alibi à concionibus & precibus exulare jubentur, alibi permittuntur, immo & imponuntur. An non Babel directoriorum, formularum, homiliariorum, euchologiorum inde exspectandum esset? Remonstrantes ab unâ parte libertatem prophetandi in communibus dogmatibus perpetuò postulare solent; quam tamen solis Reformatis (quos Contra-Remonstrantes appellabant) possidenti & receptae doctrinae inhaerentibus non relinquebant: argumenta sint *Directoria* a. 1614. in Hollandiâ, & à. 1612. in hâc Provinciâ ipsorum consilio fabricata, laudata, defensa, & orthodoxis Ministris imposita aut obtrusa. Ubi tunc tantopere depraedicata moderatio, libertas conscientiae, libertas prophetandi? Quod si in receptis fidei dogmatis Ministris concedenda (κατ' ἄνθρωπον [pag. 928] argumentor); an non multo magis in particularium precum concionum, consolationum, adhortationum, materiâ, formâ, methodo, stylo. *Rursum excipies*, Ministri non sunt ἀναμάρτητοι infallibiles. Fatemur: sed quam inde consequentiam cum Enthusiastis, Libertinis, Neo-Scepticis, Neutralibus, Socinianis elicies, Totum Ordinem

Ordinem ministerii abrogandum? Ecclesiam dispensationis seu conniventiae tantisper à quibusvis, qui volunt & valent, verbo adhortationis pascendam? An potius cum turbone semi-idiotâ *Cornherto in Libello de Minuendis Sectis*, à Ministris verbum Dei solummodo publicè praelegendum, ejusque interpretationem & applicationem singulis Auditoribus relinquendam? Hoc si fieret, quam aureo saeculo, quam aureis somniis fruerentur Neutrales, Neo-Sceptici, Enthusiastae, mundani, quin ipsi Epicuri de grege porci, qui cum Epicureo poëta canere possent; *Parcus Deorum cultor & infrequens*. Nondum tamen tales panaceae juvarent, nisi publici reformatae religionis, εὐταξίας & receptae Disciplinae Catechesi Confessione, & Synodi Dordracenae Canonibus tum dogmaticis tum disciplinariis contentae Adversarii (quales Neosceptici, Neo-Erastiani, Libertini, Neutrales, Quaesitores, aliique Sectarii) suam atque una Regum, Principum, Praefectorum, Jureconsultorum (quibus omnia deferre videntur) infallibilitatem, supra omnes Theologos, Ecclesias, Synodos, perspicuè demonstraverint. Prudentiores satis intelligunt rem hanc à nonnullis agi praetextibus amoliendae neo-hierarchiae ecclesiasticae, neo-tyrannidis Papalis; cum αἰτία ipsis sit, mutatio orthodoxae doctrinae, & Socinianae aut Neo-Arrianae, aut alicujus miscellae introductio; plerisque eliminandae aut saltem luxandae & laxandae εὐταξίας, ac disciplinae, cum totius regiminis presbyterialis delumbatione. Hâc saepe dirutâ, putant licentiam in promtu fore quaevis nova monstra in lucem edendi, & securè alendi. A posteriori qui incipiunt, & prius etiamnum concelare videntur, apud incautos quosdam & adhortationum imparientes, apertionem aurium subinde inveniunt. Est enim disciplina per accidens infirmitatis humanae, res odiosa: sine cujus constanti professione si reformatae Ecclesiae se ostentare possent, (exercitium enim apud non paucas perquam tenue est) utique plures invenire ut consecraneos, & fautores. Experientia nos docuit non paucos accepto hoc scandalo impediri ne intrent; & nonnulli hoc candidè profitentur. Reducunt salutaria haec animarum pharmaca ad punctum honoris, ad catalogos gloriae mundi: opinantes fraternâ paternâque correptione existimationi suae inter homines detrahi, autoritatem suam apud suos vilescere; Parentum scil. apud Liberos, Praeceptorum apud Discipulos, Ditiorum apud Pauperes, Literatorum apud Idiotas, Sapientum apud Insipientes, Senum apud Juvenes, Optimatum apud Plebem, Nobilium apud Homines de faece Romuli, Dominorum [pag. 929] apud Servos, Honestorum apud Improbos, denique perfectè, quod ad doctrinam, Reformatorum apud Pontificios & Sectarios à nostrâ religione alienos. A molestiis, odiis, vexationibus quamplurimis immunes essent Ministri, & Ecclesiae nostrae, si exemplo Pontificiorum privilegia exemtionum concedentium (de quo *Casuistae* ipsorum in voce *exemtio*, & *Canonistae ad Tit. de privilegiis*, instar manuductoris sit *Zypaeus Juris Pontificii novi Libro* 5. *pag.* 363.-373. edit. in 4.) in catechési, liturgia, & canonibus suis distinguere potuissent inter exemptos, & non exemptos; aut etiamnum in receptione Membrorum, stipulationem de exemptione in totum aut in tantum, admitterent, si qui hoc postularent; aut saltem consuetam stipulationem (de quà *supra Pag.* 575.) non observarent; aut denique in ipso exercitio adhortationum, correptionum, censurarum praeterirent illos, quos non velle tangi scirent aut praesumerent. Sed per supremum Ecclesiae Magistrum, per Juris divini tabulas, per conscientiam Dei, per communem consensum Ecclesiarum reformatarum, imprimis Belgicarum, cui Ministri solenniter subscribunt

scribunt, nihil tale audent aut possunt. In exercitio monitum illud prudentiae libenter audire debent praesertim aetate aut annis ministerii juniores: *Seniorem ne increpato, sed hortare ut Patrem Juniores, ut Fratres: Mulieres natu grandiores, ut Matres; Juniores ut Sorores &c.* 1 Timoth. 5. v. 1. 2. Sed ex plenitudine potestatis, exemplo Papae, contra jus de jure dispensare nequeunt, nec cameras & taxas poenitentiarias, cum gratiis & indultis, mediante Deo Pluto & nummo doloso, erigere; nec cum taxâ poenitentiaria inter qualificatos, hoc est, nummatos & inter pauperes distinguere; nec potentioribus in peccatis ipsorum blandiri, propter quae solos pauperes in Ecclesiâ, servos, ancillas, tenuiores atque imbelles plebejos opibus, clientelis, dignitate, autoritate saeculari destitutos, correptioni, aut abstentioni à coenâ subjicerent. Quidquid Ecclesiis & Ministris illud *Ezech.* 3. *v.* 17—22. in timore & tremore audientibus hic evenerit, apud Deum patientiae sequestrum & injuriarum ultorem deponent.

CAP. V.

De Agendis proprius Caritatem spectantibus, Eleemosynà scil., Hospitalitate, Agapis.

§. 1. De Eleemosyna in genere agendum *ad Tit. de Dilectione Proximi:* hic solummodo consideranda ratio Eleemosynae ecclesiasticae. De eleemosynâ agunt *Hyperius Tract. de Beneficentià in pauperes, in opusc. Theologicis. Joh. Douwname Tract. peculiari* Anglicè; *Aretius* 1. *Part. Probl.* [pag. 930] *pag.* 676. *&* *Part.* 3. *pag.* 261. edit. in 8., *Commentatores ad Matth.* 6. & 25. *Luc.* 16. 1 *Cor.* 16. & 2. *Cor.* 8. 1 *Joh.* 3. *v.* 17. *Galat.* 6. *v.* 9. 10. & *Proverb.* 19. *v.* 17. 21. *v.* 13. & 28. *v.* 27. Bucerus, de Regno Christi pag. 80.—90. *Martyr class.* 2. *loc. comm. c.* 12. Daneus Isagogae part. 3. lib. 3. c. 33. Ex Pontificiis *Lud. Vives de Subventione pauperum; Drexelius Tract. peculiari; Casuistae in voce Eleemosynâ, Peraldus in Summâ Virtutum & Vitiorum, Buseus in Veridario, Canonistae ad Dist.* 45. *c. & qui emendat,* cum *c. sequ. c. duae sunt &* 12. *qu.* 2. *c. aurum,* cum *sequ.* & 13. *qu.* 2. *c. anima* & 23. *qu.* 6. *c. jam vero.*

Imprimis etiam commendandae *Homiliae Patrum de Eleemosynâ, Cypriani* scil., *de Opere & Eleemosyna, Nazianzeni de Pauperum Amore, Chrysostomi de Eleemos. & Collat. in Sanctos, Basilii de non adhaerendo rebus saecularibus, & Serm.* 3. *in Divites avaros. Ambros. lib.* 1. *offic. c.* 11. *& serm.* 30. *de eleemos.* Nescio an etiam indicare debeam *Chrysologi Sermones de jejunio & Eleemosynâ,* & *in illud Mathei, attendite, &c.* & *de Eleemosynâ;* sed *Sermones* admodum breviculos, & satis jejunos. Nos de Eleemosyna publicâ & ecclesiastica hic acturi, considerabimus. 1. An sit curanda. 2. Per quos. 3. Unde colligenda. 4. In quos distribuenda. 5. Quomodo distribuenda. 6. An & quomodo quidquid residuum fideliter servandum & in futurum sit respondendum,

De primo.

I. *Quaest. An ubi Politia facta est Christiana aut reformata, collectio, distributio, conservatio Eleemosynarum ab Ecclesiis auferendae, & tota haec cura in Reges, Principes, Magistratus, Praefectos politicos transferenda sit? Resp. Neg.* Quia gradus ministerii

ministerii ecclesiastici ab Ecclesiâ auferri non debet: ergo nec cura eleemosynaria. Quia tempora mutari possent, & Principes cum statu politiae, in iis. Ecclesia autem cum suis agendis & ministeriis, ad qualemcunque mutationem, in summâ rei mutari non debet: quamvis non diffiteamur variare nonnihil onera & curam Ecclesiarum respectu politiarum, in quibus hospitantur. Aut enim latent ibi, aut insuper tolerantur, aut religio earum adoptatur tanquam religio publica & status, aut sola istic obtinet absque ullâ Sectarum libertate & tolerantiâ, aut sic sola obtinet ut nulli Cives admittantur, quin simul Cives sunt Ecclesiae. In primo casu, praeter omnes distributiones quotidianas, propria nosocomia, gerontodochia, orphano-trophea, hospitalia, quin etiam scholae tum minores tum majores, ab Ecclesiis (quo possunt modo) istic aut alibi in loco tuto, saltem neutrali, curanda sunt. *In secundo casu* eodem fere modo agi necesse est: neque enim in pias, quas vocant, domos Gentilium, Muhammedistarum, Pontificiorum, &c. nostrae fidei consortes reciperentur, absque periculo pollutionis idolatricae; & ablatione aut imminutione libertatis tum conscientiae tum exercitii. *In tertio & quarto* casu relatè ad quosvis subditos subventione indigentes, si Ecclesia [pag. 931] eam curam suscipiat (uti quod ad distributiones quotidianas, & quod ad alituram orphanorum non-civium hoc fieri solet in Belgii nostri quamplurimis Vicis, Oppidis, etiam aliquot majoribus Civitatibus) hactenus sufficit haec publica Eleemosyna: sin minus, devolvitur omnis cura Pauperum à religione & Ecclesiâ nostrâ alienorum in Magistratum & peculiares Praefectos eleemosynarios ad id constitutos. Ita perpetuum Diaconorum ecclesiasticorum ministerium, occupatur in curandis Pauperibus suae Ecclesiae, eorumque Senibus, Viduis, Aegrotis, Orphanis, Fratribus peregrinis aut exulantibus. Illustre exemplum in alendis membrorum Ecclesiae, non-civium, orphanis, in celeberrimâ Belgii Urbe nuper extructo peculiari orphanotrophejo datum fuit ab Ecclesiae Belgicae in istâ Urbe Diaconis. *In quinto* casu, Ecclesiae permanent in colligendis & dispensandis per Diaconos suos Eleemosynis; sicuti ab initio & deinceps consueverant, antequam politiae istae totaliter à reformatione occuparentur.

De secundo.

I. *Quaest. A quibus & per quos Eleemosyna ecclesiastica curari debeat? Resp.* à Diaconis ecclesiasticè ad id vocatis. De quorum origine, munere, adjutoribus & adjutricibus *Part.* 2. ex Jure divino & humano quaerendum erit. Diaconi illi rationes accepti & expensi reddunt coram Ecclesiâ sive totâ sive repraesentativâ; à quâ constituti sunt, & ex quâ Eleemosynas collegerunt. In Ecclesiâ apostolicâ collectionem & dispensationem Eleemosynarum penes Diaconos fuisse colligimus ex *Actor.* 6. cum *Rom.* 12. Non tamen curae Pauperum, & inspectioni hujus ministerii Pastores & Seniores ideò planè renuntiare debent: quod Diaconorum auxiliare ministerium, ad ipsorum levamen ingressum sit. In antiquâ Ecclesiâ summa cura ac praefectura collectarum, & Eleemosynarum ut & omnium redituum sacrorum erat penes Episcopos; in quos omnis fere potestas tunc contracta erat. De quo *Lib.* 4. *ubi de Bonis ecclesiasticis.* Idem etiamnum hodie in Papatu obtinet, non tamen sine quibusdam exceptionibus & exemtionibus. Vide *Juris canonici Lib. decretal. tit.* 3. *de religiosis domibus* & *Piasecii Praxin episcopalem part.* 2. *cap.* 3. *artic.* 5. Ad distributiones quotidianas constituunt illic Eleemosynarios, vulgò dictos *Provisores mensae spiritus sancti* (belgicè Heylige Geest-meesters): quae appellatio latina & Belgica, satis insolens,

impropria

impropria, immo & imperita atque inepta videtur. Forte alludere voluerunt ad dona Spiritus Sancti, qui confert unicuique sicut vult 1 *Corinth.* 12. *v.* 11. septem dona Spiritus, communiter vocant: de quibus *Scholastici ad Thomam* 12. *qu.* 68. Sed gratiae spirituales seu dona illa spiritus, quibus anima salutariter perficitur, non debent confundi cum communibus donis cibi, potus, vestium, quibus externus homo, & corpus reficitur. Appropriatè Spiritûi S. in Scripturis tribuitur [pag. 932] sanctificatio, fidei illuminatio, certitudinis obsignatio; quae Bernardus ad haec tria revocat, *lumen scientiae*, *pignus salutis*, *robur vitae*. Ubi quaeso eidem divinae personae appropriatè tribuitur collatio & dispensatio donorum ad victum & amictum pertinentium? nusquam, quod sciam. Quin ipse *Thomas* nulla alia quam spiritualia dona Spiritus S. *Quaest. cit. artic.* 4. enumerat eaque *artic.* 6. in vitâ aeternâ permanere asserit. Quo Jure autem nomen & munus Diaconorum ab ecclesiasticis Pauperum Curatoribus, in Clericos in verbo & sacramentis ministrantes (dictos ipsis *Diaconos*) transtulerint, iisque infra Hypodiaconos, supra Archidiaconos adjecerint, *Part.* 2. videbitur. Ab ordinariis his Eleemosynariis distributiones necessarias in parochiâ suâ curantibus distinguuntur *Quaestores Eleemosynarum* in Jure canonico sic dicti, qui quaestum emunt vel educunt ab illis, qui ad colligendas Eleemosynas pro Monasterio aliquo ordinis mendicantium, aut pro Templo, aliove aliquo loco sacro, aut pro piâ domo, aut nomine alicujus Sancti, Papale privilegium habent. Quales rursum distinguunt ab iis, qui pro Monasterio, Templo, aliove pio opere quaerunt Eleemosynas, sed sibi ipsis non referunt. Prioribus associari debent institores seu propolae indulgentiarum. De admissione & inhibitione Quaestorum. *Bullae Clementis* VII. anno 1524. *Gregor.* IX. a. 1583. *Pauli* III. a. 1541. *Pii* V. a. 1567. *Piasecius loc. cit. Zypaeus Libro* 3. *pag.* 385. imprimis *Cherubinus in Scholiis ad Bullas modo cit. Concil. Trid. sess.* 21. *cap.* 9. *cum remissionibus Barbosae*, *ejusdemque Collectan. ad Bullarium*, *& Decis. Cardinal. in vocibus Eleemosyna* & *Quaestuarius. Bochellus in decr. eccl. Gall. Lib.* 6. *tit.* 11. His adde Tractatus *de Indulgentiis*, & *Scholasticos*, *Canonistas*, *Casuistas de iisdem* suo loco disquirentes. In transitu hic observa, Provisores mensae Spiritus sancti, in Papatu semper fuisse & etiamnum esse Eleemosynarios ipsorum ecclesiasticos. Adeo ut luci factorum & omni nov-antiquitati repugnet commentum illud, de Fraternitate Marianâ, quasi collegium fuerit aut sit Eleemosynarium. Omnium Fraternitatum istarum erectiones, leges, praxes longè aliud testantur: nec potest quis invitis illis affingere, quod nec sunt, nec esse voluerant. Quod si planè in eleemosynaria collegia alicubi transformari contingeret, jam videndum esset, an & quomodo in veritate, judicio, & justitiâ in erectionem & statuta talium Fraternitatum in ἀκμῇ Papatus institutarum jurari possit? Sed hoc commentum alibi profligamus, & *infra Part.* 2. *de Fraternitatibus in genere*, *& in specie de Marianis* disceptabitur. Interim conferat, cui vacat, *Part.* 2. *select. Dispp. tit. de Idololatriâ indirectâ*, *cum Appendice*. Dubium hic moveri posset, An Principibus in Magistratibus religionem amplexis, omnis cura Eleemosynae publicae in Ecclesiis colligendae & distribuendae, cum electione & universo munere Diaconorum cessare debeat? *Resp. Negatur*, cum *Catechesi Quaest.* 103. & *Liturgiâ nostrâ* [pag. 933] *tit. de Confirmatione Seniorum & Diaconorum*, *& Confess. Belgicâ Artic.* 29. & 30. & nostris *Constitutionibus Eccles. Artic.* 71. & *seqq.*; cum *Bucero in Lib. de Regno Christi*, *Daneo*, *aliisque supra cit.* Quibus junge Canones, & Constitutiones Ecclesiarum

extra

extra Belgium nostrum, hactenus editas. In Ecclesiis Anglicis erant dicti Oeconomi sive Guardiani, quorum inter alia munus est, *tempore divinorum collectiones pro Pauperibus extraneis peragere:* teste Richardo Cosin *in Ecclesiae Anglicanae politiâ per tabulas digestâ tab.* 14. A. qui idem *tab.* 12. inter caetera diaconi Parochialis officia refert *prospicere Pauperibus, ubi ea ratio initur.* Quâ restrictione innui videtur, communiter hoc non obtinere. Hoc saltem colligitur, in Regnis & politiis reformatis simul ac religio illic recepta est, ilico omnem curam eleemosynariam ab Ecclesiâ non transiisse ad Principes & Magistratus: ita ut nefas esset ab Ecclesiis sacra haec tali in casu amplius vel minimo digito attingere. Nec arbitror quenquam hic dissensurum; nisi forte Erasti, aut Hobbesii Sectatores, qui Regni Christi in Regnum hujus saeculi, Ecclesiae in mundum, metamorphosim sibi somniare videntur.

II. *Quaest. Quid faciendum in primâ collectione & plantatione Ecclesiarum, aut in coetu aliquo in navibus, praesidiis, castris, ubi nulli sunt Diaconi? Resp.* Vel ipsi verbi Ministri colligant, aut aliquem consentientibus aliquibus in illo coetu perpetuis Auditoribus, prae aliis, si sint qui alibi fidem professi fuerint, imprimis si munere Seniorum aut Diaconorum functi, aut praesentorem & Praelectorem, aut Aedituum provisionaliter adhibeant in collectione, etiam in dispensatione & distributione, non tamen sine cognitione, consilio, & consensu suo sive explicito aut speciali, sive virtuali aut generali. Apostoli in primâ euangelii praedicatione & Ecclesiae collectione ipsi oblatas eleemosynas, recipiebant, & dispensabant, *Actor.* 4. *v.* 34. 35. & 6. *v.* 2. Eorum exemplo memini à Ministris & me cum iis operam suam ad tempus in primâ collectione Ecclesiae Sylvae-ducensis commodantibus aliquamdiu adhibitum certo consilio selectum quendam ex primis Auditoribus Sylvae-ducensibus, vigiliarum civicarum istic Praefectum; & collectam cujusque concionis à Ministris praesentibus numeratam ac in libello consignatam, domum à Ministro, cui hoc imponebant, delatam, atque ex eâ distributionem factam & in eodem libello notatam. Similiter ferè factum in castris ad Sylvam-ducis anno 1629. & alibi.

De tertio.

I. *Quaest. An ex imposito tributo justitiae, an ex solis spontaneis oblationibus, an etiam intercedente indefinitâ petitione, sint colligendae? Resp.* 1. De primo modo, *Neg.* quia hoc repugnat nomini & definitioni Eleemosynae apud *Scholasticos* 4. *Dist.* 15. & *Thomam* 22. *qu.* 32. *artic.* 1. Atque hâc ratione [pag. 334] puto distingui bona ecclesiastica directè & propriè fundata, & acquisita, ad sustentationem Ministrorum, ad fabricam templorum, ad conventus & missiones Ecclesiasticas, ad obtinendam libertatem, & redimendam vexam; ab illis bonis quae propriè & directè donata & acquisita sunt pro Pauperibus. Priora partim ex Donationibus & Eleemosynis, partim ex tributo justitiae acquiruntur: ad qualem contributionem Jure divino & naturali tenentur omnes qui societatem, collegium, aut communitatem quam constituunt, *Rom.* 13. *v.* 6. 7.; & consequenter ad ecclesiasticam contributionem (siquidem necessitas ita postulet) omnes qui sunt de Ecclesiâ. Vide *Gal.* 6. *v.* 6. 7. *Luc.* 10. *v.* 7. 1 *Corinth.* 9. *v.* 4. 5. ubi debitum, & justitia insinuatur. De quo *infra Lib.* 4. *tit. de Stipendiis Ministrorum*, & *de Bonis ecclesiasticis.* Sed in Eleemosynis, quibus Pauperes aluntur, longè aliter se res habet: siquidem non ex justitiâ sive commutativâ sive distributivâ, sed ex *misericordiâ propter Deum* (uti habet definitio ex *Matth.*23. *v.* 23. 2 *Cor.* 9. *v.* 7. *Jac.* 2. *v.* 13. 15. 16.) Eleemosynae conferuntur. Quod autem omnia

omnia bona ecclesiastica communiter appellantur *Eleemosynae fidelium*, *donationes*, *spontaneae oblationes*, id fit symthdochicè, denominatione sumtâ à potiori parte. Mirari subit, quod Romano-Gallicana Ecclesia in Synodo Aquensi anno 1585. cap. 12. (apud Bochellum Lib. 5. tit. 13.) decreverit, ut *si Laici homines Eleemosynas dare consuetas impendereque renuerint, eos Episcopus ex canonum jure ad piè introductam consuetudinem perpetuo retinendam cogat atque compellat.* Quod si dicatur, Episcopos aliosque Clericos, ut & Praefectos fabricae templorum ex stipendiis & reditibus jure sibi debitis elargiri Eleemosynas, quin Magistratus, aliaque collegia in Republica ex aerario publico, & bonis collegialibus: suggerimus, distinguendum esse inter λῆψιν acceptionem, & δόσιν dationem atque erogationem istorum bonorum. Respectu prioris, nulla est ratio Eleemosynae; quia Magistratui telonia, tributa &c. *Rom.* 13. *v.* 6. 7. & Ministris atque Aedilibus solvunt, qui debent, *Galat.* 6. *v.* 6. & hi vicissim justè exigunt & accipiunt, quae debentur. Respectu vero posterioris, ex misericordiâ propriè largiuntur sive Magistratus ex aerario publico, aut ex spoliis in hostico partis, sive ecclesiastici & Aediles ex suis stipendiis, & reditibus pro fabricâ templi per tributa justitiae & per liberas donationes propriè fundatis. Vives toto *Lib.* 2. de subventione Pauperum, pluribus & distinctè docet, quod & quomodo Magistratui Eleemosynas facere conveniat. In Belgio nostro imprimis elucet Magistratuum magnificentia, in supplendis necessariis, ubi collectae non sufficiunt. 2. *concl.* Non tantum exspectandum, ut sponte offerantur Eleemosynae, sicuti *Actor.* 2. *v.* 44. & 4. *v.* 37. sed etiam homines publicè privatimque ad id excitandi, petitiones & collectae instituendae: idque exemplo apostolico 2 *Cor.* 8. *Actor.* 11. *v.* 28. 29. 30. *Rom.* 15. *v.* 25. 26. [pag. 935]

II. *Quaest. Quomodo petitiones & collectae sint instituendae? Resp.* pro statu Ecclesiarum, non tantum perpetuo in singulis coetibus & concionibus; sed etiam per recurrentes quotannis, aut singulis semestribus aut trimestribus, aut mensibus, aut per extraordinarias singularum familiarum de Ecclesiâ (etiam extranearum, ubi Diaconi omnibus Pauperibus Vici aut Civitatis subvenire solent) circuitiones. Et si necessitas postulet, apud exteras Ecclesias collectae petendae. De ordinariâ & perpetuâ in conventibus Ecclesiae colligendi ratione exstat praeceptum apostolicum 1 *Corinth.* 16. *v.* 1. 2. De collectis apud exteras Ecclesias 2 *Corinth.* 8. *Rom.* 15. *v.* 25. Ad extraordinarias collectas refer, quas pro subventione Ecclesiarum exterarum Diaconi in ordinariis Ecclesiae de eo antea exsertè praemonitae conventibus peragunt: quod memini in aliquot Belgii Ecclesiis factum anno 1624. pro Rupellensibus, & anno 1643. pro afflictissimis Ecclesiis in Hyberniâ, & anno 1655. pro Ecclesiis in Convallibus Pedemontanis. Pro iisdem anno 1662. denuo collectae institutae, sed privatim. Pro aliis Fratribus domi afflictis aut exulantibus complures collectae curatae sunt, & datâ occasione curantur per Classes, & Synodos provinciales; ad quarum monita & postulata singulae Ecclesiarum Diaconiae, & singuli fabricae templorum Praefecti pro facultate suâ per manus Ministrorum ad Quaestorem, aut aliquem à Synodis & Classibus ad id delegatum δῶρα sua deferunt. Per easdem Synodos & Classes interceditur apud supremos & subordinatos Magistratus, aliaque collegia politica; qui *beneficentiae & communicationis* (Hebr. 13. v. 16.) oblivisci non solent. Quod si necessitas ita flagitet, insuper à Ministris privatim sollicitatur liberalitas Ditiorum. Posterior haec collectarum ratio plerumque servatur

tur in templis de novo exstruendis aut in iisdem, ut & Oppidis bellico furore dirutis aut incendio vastatis, reaedificandis. In redimendis captivis, absque operâ Classium & Synodorum, privatim plerumque, ab iis quorum interest, subsidia ad lytrum quaeruntur. Atque haec ratio nostratium collectarum.

III. *Quaest. An praeter donationes inter vivos, etiam legata ab Ecclesiis recipienda sint: immo & ingente necessitate, per Diaconos, Seniores, Ministros, Notarios, à Ditioribus, praecipuè ἀτέκνοις, postulanda? Resp.* Quidni? Si enim exemplo suo in donationibus inter vivos Apostolum praeire non puduit 2 *Corinth.* 8. cur nos pudeat in iisdem exemplum hoc sequi? Et si in donationibus ejusmodi liceat, quidni pariter in legatis? Qui hoc in timore Dei agunt, nihil sibi quaerunt, sed solis Pauperibus. Haec tamen cautela adhibenda, ne cacoëthes Clericorum & Monachorum Papalium imitantes, Liberis, aliisve legitimis Heredibus, praesertim indigentibus, bolum ex faucibus eripiamus, & audiamus haeredipetae. Est modus in rebus. Pauperes quidem [pag. 936] alii debent; non tamen praetextu illo Attalicis opibus in immensum accumulandis incumbendum est fidelibus 1 *Timoth.* 6. *v.* 9. cum *Hebr.* 13. *v.* 5. minime omnium Viris ecclesiasticis.

IV. *Quaest. An legata, donationes inter vivos, spontaneae oblationes recipiendae; aut collectae, & legata, necessitate atque occasione ita ferente, exspectanda, ac directè aut indirectè petenda ab Idololatris, aliisque à religione & Ecclesiâ nostrâ alienis? Resp.* Quidni? Neque enim fides nostra violatur, aut conscientia polluitur, aliorum intentione, cultu, sensu. Cujuscunque religionis sensu quis imbutus sit, quocunque animo & modo, quacunque intentione hoc agat, hujus actus sui, ille, non Ecclesia nostra, rationem reddet Deo: Justè tamen acquirit & possidet Ecclesia, quae scorias ab auro, malum à bono separat, & legitimo ac reformato modo dona haec accipit, & in usus Pauperum impendit. Mundis omnia munda *Tit.* 1. *v.* 15. Quidquid venditur in macello, &c. 1 *Corinth.* 10. *v.* 25. Qui bona illa accipit, & in veros Pauperes distribuit, & Pauperes qui iisdem in domino utuntur, fruuntur, *domino edunt, gratias enim agunt Deo* Rom. 14. v. 6. cum *gratiarum actione sumuntur: sanctificantur enim verbo & precibus* 1 Timoth. 4. Ex. Pontificiis aliqui negant recipienda esse, quae ab haereticis offeruntur.

V. *Quaest. An recipiendae oblationes eorum de quibus constat, aut saltem validè praesumitur, quod bona sua vel omnia, vel maximâ, vel aliquâ ex parte acquisiverint, per pyraticam, aliosque iniquas praedationes, per mordentes usuras, per simonias, per sacrilegia, per peculatus, per ministeria idololatrica, aliosque modos legi divinae repugnantes? Resp.* distinguendum inter dantes, & inter Ecclesias seu Diaconos recipientes. *Dantes* bonâ conscientiâ de malè quaesitis Eleemosynas largiri non possunt; sed ea restituere tenentur: nisi ad restituendum ex aliis suis bonis justè quaesitis idonei & parati sint. De quo communiter *Scholastici ad* 4. *Dist.* 15. inter eos *Gabr. Biel*, & *ad Thomae* 22. *qu.* 32., *Casuistae in voce Eleemosyna;* qui tamen excipiunt casum necessitatis; sic *Biel concl.* 3. Et bona acquisita cum onere restituendi, sed non ei qui amisit: sic potest *quis Ecclesiae aut Pauperibus Eleemosynam dare ex acquisitis per simoniam, per ludum vetitum, per subversionem judicii*, &c. Thom. 22. qu. 32. artic. 7. & cum eo *ibid. Cajetanus, Sylvius, Malderus;* & recentiores Casuistae *Azorius, Toletus, Laymam, Bonacina, Reginaldus, Filijucius, Basseus.* Excipiunt etiam quod is qui non habet unde posset ex propriis bonis necessitatem

Pauperis

Pauperis sublevare, *possit aliena capere, ad sublevandam extremam Pauperis neces-„sitatem.* Sic *Toletus*, *Sa*, *Basseus*. Denique excipiunt, quod *de bonis turpiter acqui-„sitis possit fieri Eleemosyna, quoties turpitudo est, ob circumstantiam accidentalem „actionis, ut ex meretricio, vel homicidio patrato*, vel sententiâ injustâ prolatâ: quia talium rerum acquiritur dominium justè, etiamsi actio, [pag. 937] per quam ac-„quiritur mala sit; licet cavendum sit scandalum, ne Deo oblationes fiant de acquisitis per meretricium. Haec formalia recentiss. casuistae *Basaei*. Sed meminisse debeat, quaeri de justâ bonorum. acquisitione in foro poli seu conscientiae, non in foro soli (Romano-Papali scil.), ubi meretricium ipsis jure permissum est, uti determinat *Navarrus*. De quâ neglectâ distinctione, & Casuistarum *μεταβάσει εἰς ἄλλο γένος*, nos alibi, *Ecclesiae aut Diaconi* recipere possunt oblata, donata, legata ab iis, quos nôrunt, aut non vanè suspicantur injustè (in foro poli) omnia, aut plurima, aut aliqua acquisivisse. His tamen in casibus. *Primus* est, si resipiscentiam profiteantur, & animum restituendi, quamvis nunc non restituant; quod aut non sint, aut ab ipsis, adhibitâ omni diligentiâ, cognosci nequeant, quibus restitutio facienda. *Secundus casus* est, si actu restituerunt, aut nunc simul restituant. *Tertius casus* est, si in foro soli justè possideant, quae possident. Objiciat forte quis ex lege *Deuter.* 23. *v.* 18. de non offerendo pretio Meretricum & canum. Sed praeceptum illud inter ceremonialia numerari solet, ab iis, qui catalogos legum Mosaicarum contexunt, Beza, A Lapide, &c. Unde non in specie, sed secundum analogiam quam, inferre licet, non esse à quoquam indigna Deo offerenda. Deinde verba textus לא תביא, id est, *non introduces donum Meretricis & pretium canis in domum Domini Dei tui in omni voto tuo*, prohibent oblationem votivam seu ex voto: nos vero hic agimus de receptione oblati. Idque etiam patet ex verbis sequentibus: *quia ambo illi abominatio Jehovae.* Meritoriae enim & meritorii, quamdiu tales, cum omnibus votis, precibus, oblationibus suis sunt abominationi apud Deum. *Quartus casus* est, quando Ecclesiae aut Diaconi, offerentes, seu dantes, eorumque statum, qualitates, actiones definitè non nôrunt: ita ut ex merce de Bile amiticâ, aut meretriciâ, aut ex iis, quae heri aut nudiustertius furati, praedati, foenerati sunt, Pauperibus quid impartiri possent. Haec si recipiant Ecclesiae aut Diaconi, non sunt habendi pro sociis Furum: cum ignorantia eos excuset. Qui enim in concionibus, à quibus nulli homines excluduntur, in nuptiarum solennibus, in concionibus funebribus, in diversoriis publicis ab Hospitibus & Peregrinis, in contractibus emtionum, permutationum, locationum, &c. collectas suas faciunt, aut fieri curant, (uti experientia docet, & hoc suadet *Zepperus Lib.* 1. *Politiae eccles. cap.* 26.), quomodo scire poterunt, à quâ manu, & ex quibus bonis Eleemosynae conferantur. In V. T. spontaneae & votivae oblationes à Sacerdotibus jubente Deo, *Numer.* 18. *v.* 11. 14. *Levit.* 10. *v.* 14. 15. & nummi injecti in gazophylacium 2 *Reg.* 12. *v.* 9. *Marc.* 12. *v.* 41. ab Ecclesiâ recipiebantur; & *dona Dei* vocantur *Luc.* 21. *v.* 4. quamvis certi non essent, de justè acquisitis omnium donantium bonis. Adde, quod etiam justorum & bonae fidei possessorum divitiae à Parentibus & Avis relictae [pag. 938] non rarò per fraudes, usuras, rapinas, injustos contractus partae sunt, juxta vulgatum illud, citatum ab Hieronymo Epist. 150. ad Hedibiam: *Omnis Dives, aut iniquus est, aut iniqui Haeres.* Et tamen Diaconi, aliique Pauperum Curatores ab iis Eleemosynas & opima legata juste recipiunt, *nihil interrogantes propter conscientiam.* Si nesciant

ant hoc dantes, nulla etiam ipsorum culpa est: sin sciant, ipsorum conscientia obligatur ad restitutionem. Sunt qui huic rei probandae adducunt Luc. 16. v. 9. *facite vobis amicos de mammona iniquitatis*, &c. Sed epithetum illud *iniquitatis*, aliter exponi potest, quam de dantis injustâ acquisitione. Praeterea quaestio nostra est de justitiâ aut injustitiâ Pauperum aut Curatorum ex injustè partis oblatas Eleemosynas recipientium. Qui scire non possunt, nec pervestigare tenentur omnium dantium majores eorumque actiones, per tot saeculorum decursus, vel usque ad arcam Noachi.

V. *Quaest. An recipienda aut retinenda sint bona Pauperibus donata, de quibus certò constat, quod in nomine & intuitu Idolorum olim oblata sint, immo & ipsius Diaboli? Resp.* Certum est apud Gentiles antiquos, & hodiernos, bona quamplurima fundata esse, & etiamnum fundari, in usus Pauperum, & quidem in nomine & cultu Idolorum, & Daemonum: talem enim omnem eorum cultum esse sive directè, sive indirectè & interpretative, ostensum est 2. *Part. select. Dispp. tit. de Gentilismo.* In ἀκμῇ antichristianismi, & sub novitate Papatus jam inde à saeculo 12. usque in hunc diem, plurima, si non pleraque, bona Pauperibus ad quotidianas distributiones, & ad piarum domuum erectionem ac sustentationem donata sunt, sub invocatione, patronatu, & titulo Sanctorum, & ad satisfactionem pro peccatis donantium, ad suffragia & preces pro animabus in purgatorio. Quaeritur ergo, an vitium & modus vitiosus Donantium, ita polluat haec dona, ut respectu Pauperum & Curatorum reformatam religionem amplexorum omnia haec dona sint & debeant heberi ἄδωρα, bonâ conscientiâ & justè à Pauperibus eorumque Curatoribus nec recipienda, nec possidenda, nec retinenda, nec utenda? sed in alios aliorum usus, Ditiorum scil., seu quorumcunque pauperum primùm occupantium convertenda, aut praedae cujuslibet relinquenda, ac pro desertis habenda? Ubi facilis est responsio, operis istius vitium aut pollutionem justè & bonâ conscientiâ recipientibus atque utentibus Pauperibus imputandam non esse; sed Donantibus: nec operis aut actionis transeuntis inquinationem spiritualem subjectivè & perpetuo inhaerere aut adhaerere fundis, domibus, supellectili, nummis, justè olim non tamen sine tali vitio (in foro scil. conscientiae seu poli) olim donatis. Quocunque enim animo, quocunque intuitu, quis donet eleemosynas, nihil hoc ad conscientiam accipientium, verè pauperum. Sicuti effectu verae praedicationis euangelii [pag. 939] utuntur fruuntur Auditores, quamvis forte praedicans non sine pollutâ conscientiâ, malo animo, & mala intentione praedicet, *Philipp.* 1. *v.* 15—19.: sic reditibus Eleemosynariis Pauperes, quamvis tali modo fundatis. *Mundis enim omnia munda*, &c. Ipsi reditus donatos accipiunt; modum vitiosum in donatione olim commissum nec probant, nec recipiunt; nec recipere possunt; nisi approbando, aut imitando se peccati illius faciant participes. Quia origo rei non est res ipsa, nec modus originis est de essentiâ rei ortae.

De quarto.

I. *Quaest. An bona, in usum Pauperum collata, erogari possint in non pauperes h. e. divites, aut mediocris fortunae homines? Resp.* Sunt Divites, ignavi, aut saltem non indigentes, qui proprio pane vesci queunt: sunt etiam malè feritati, ignavi, validi mendicantes, frugalitatis, & parsimoniae hostes, prodigi, helluones, lurcones, bibones: sunt insuper aliquo in casu indigentes, non tamen Pauperes, qui ex Eleemosynis

Eleemosynis sustentari debeant. In nullos istorum Eleemosynas erogandas putamus: excepto casu extremae necessitatis, in quos si ignavi, otiosi, prodigales, lurcones, &c. suâ culpâ incidant, in praesenti statu famis, nuditatis, morbi non sunt deserendi. Neque enim potestatis & muneris Diaconorum est, aliquem fame poenaliter occidere: sed potius in extremâ illâ necessitate ejusdem misereri; utut indignum se praestiterit. *Estote ergo misericordes prout & pater vester misericors est. Luc.* 6. v. 36. cum *Matth.* 5. *v.* 45. Magistratui relinquendum est, ut validos mendicantes, prodigos, inutilia terrae pondera, bono publico coërceat. Veri pauperes sunt, qui prae senio, aut animi corporisve defectu, aut opprimente subitâ, perpetuâve calamitate, suo pane vesci nequeunt.

II. *Quaest. An ecclesiasticae Eleemosynae tantum erogandae in membra Ecclesiae? Resp. Aff.* ubi per alios Eleemosynarios omnibus extra Ecclesiam ritè prospectum est. Secus, si non prospectum sit. Ita in Vicis, Oppidis, & Civitatibus quibusdam quotidiana Eleemosynarum in quosvis Cives & incolas distributio solis Ecclesiae Diaconis committitur. Quibus propterea, praeter collectas in Ecclesiâ, aliae in diversoriis, contractibus, mulctis pecuniariis, cum supplementis ex aerario & vectigalibus Reipublicae assignantur. In Hollandiâ ex pretio redemtionis publicorum vectigalium, & decimarum ac praediorum ad dominia comitatus spectantium, seni oboli ex singulis flor. in Ministrorum stipendia, & bini in Eleemosynas Pauperum perpetuâ lege penduntur. Ubi autem promiscuè quosvis pauperes loci incolas curat Ecclesia, non obliviscitur tamen monitionis apostolicae: *simus benefici erga omnes, maximè vero erga domesticos fidei.* Galat. 6. v. 10.

III. *Quaest. An etiam in Peregrinos, domi in patria, aut foris in exilio, cum inopia conflictantes? Resp. Aff.* 1. *Quia* Deus specialiter Peregrinos & extorres [pag. 940] beneficentiae fidelium commendavit. *Levitic.* 19. *v.* 10. & 22. ubi Pauperibus & Peregrinis aliqua de vindemiâ & *messe relinqui praecipit.* Confer. *cap.* 25. *cap.* 35. 47. Jesa. 58. v. 7. *& Pauperes ejectos introducas domum*, &c. *& à carne tua non abscondas te.* 2. *Quia* Christus *Matth.* 25. *v.* 35. benignitatem peregrinis, tanquam sibi praestitam novissimo die profitebitur, & remuneraturus est. 3. *Quia* Peregrinus, Frater noster est & ejusdem fidei consors: ergo vi communionis Sanctorum (confer & repete hic *Locum comm. de Communione Sanctorum*) illi succurrendùm est. Sin à fide alienus, carni nostrae & proximo non possumus nos *abscondere*, *Jesa.* 58. *v.* 7. Quod etiam Servator inculcare voluit, parabolâ de Samaritano *Luc.* 10. — 4. *Quia* similis conditio nostra nos monet, ut memores simus Peregrinorum, tanquam ipsi Peregrini. Peregrinus ego sum in terrâ, &c. *Ps.* 119. *v.* 19. *sese professi peregrinos & advenas esse in terra.* Hebr. 11. v. 13. *& scimus nos, dum adsumus in corpore, peregre abesse à Domino.* 2 Corinth. 5. v. 6. — 5. *Quia* collectae in Ecclesiâ apostolicâ, pro Peregrinis, sed fidei communione Fratribus, fractae sunt *Rom.* 15. *v.* 25. 26. 2 *Corinth.* 8. — 6. *Quia* virtus hospitalitatis tantopere commendata *Hebr.* 13. propriè versatur circa peregrinos. De quâ §. *proximè sequ.*

IV. *Quaest. An Captivi, deportati ad metalla aut ad remos damnati Eleemosynis sublevandi? Resp.* Omnino Matth. 25. v. 36. *in carcere eram*, &c. Hebr. 13. v. 3. *memores estote captivorum*, &c. Apostolus praedicat liberalitatem Philippensium erga se captivum *Philipp.* 4. *v.* 10--15. *Justinus Martyr in Apolog. ad Antoninum Pium* agenda in conventibus Christianorum describens ait: „Caeterum, qui copio-
„siores

„sores sunt (οἱ εὐπορoῦντες) & volunt, pro arbitrio quisque suo, quod visum est, con„tribuunt: & quod ita colligitur apud praepositum deponitur: atque ille inde opitu„latur Pupillis & Viduis, & his qui propter morbum aut aliquam aliam causam „egent, quique in vinculis sunt, & peregre advenientibus hospitibus. Et ex Justino, „ut videtur, *Tertullianus in Apolog. cap.* 39.

„Etiam si quod arcae genus est, non de oneraria summa quasi redemptae religio„nis congregatur. Modicam unusquisque stipem menstrua die, vel cum velit, „& si modo velit, & si modo possit, apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte „confert. Haec quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non epulis, nec potaculis, „nec in gratiis voratrinis dispensatur, sed egenis alendis, humandisque, & pueris, ac „puellis re ac parentibus destitutis, jamque domesticis senibus. Item naufragis, „& si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodiis dumtaxat ex causa Dei „sectae, alumni confessionis suae fiunt. Sed ejusmodi vel maxime dilectionis operatio „notam nobis inurit penes quosdam. Vide, inquiunt, ut invicem se diligant. Ipsi „enim [pag. 941] invicem oderunt, & ut pro alterutro mori sint parati. Ipsi enim „ad occidendum alterutrum paratiores erunt.

Lucianus in suo Peregrino hanc Fidelium in captivos Fratres beneficentiam ridens refert Proteo sua Christianam fidem ad tempus secuto, ac propterea in carcerem conjecto inter alia caritatis & obsequii officia *omnis generis coenas varias fuisse allatas;* quin etiam ex Asiae plerisque Urbibus quosdam advenisse auxilium laturos, *Christianis mittentibus ex publico, neque non collocuturos & Virum consolaturos. Incredibile vero est*, inquit, *quantum studium & celeritatem in hoc ostendant, si quid tale vulgo innotuerit. Proinde, Peregrino quoque multae tunc opes ab illis mittebantur, sub vinculorum praetextu, nec vulgarium rerum proventum lucrifaciebat.*

De quinto.

I. *Quaest. An Eleemosynarum per Diaconos dispensatio palam, an vero clam fieri conveniat? Resp.* Si textus Matth. 6. v. 1—5. *Attendite ne justitiam vestram*, &c. huc applicandus sit, posterior modus omnino affectandus est. Sed quia ibidem agitur de Eleemosynâ Privatorum, non de communi seu publicâ Ecclesiae; & quia in frequentioribus Ecclesiis ac Civitatibus clancularia haec dispensatio semper observari non potest: annitendum est Diaconis, ut saltem in distributionibus extraordinariis & incidentibus (quâ quis indigens semel atque iterum forte fruitur) clancularià manu & largè largiantur: in ordinariis vero & quotidianis fratrum suorum verecundiae & existimationi pro viribus sic consulant, prout suae, si istic essent, consuli vellent. Quomodo autem circa hos aut illos Pauperes hic & nunc, illud potissimum agendum sit, prudentiae cujusque relinquitur. In Ecclesiis clandestinis, exactè hic modus agendi observari potest: proxime ad illas accedunt Ecclesiae publicae, sed infrequentes; quales pleraeque in Vicis & Oppidis. Non videtur carere ostentatione, aut saltem specie ejus, quod legatae olim sub Papatu Eleemosynae, in publicis Templis, quae testatoribus illis parochialia fuerunt & in quibus sepulti sunt, diebus dominicis, aut aliis in Kalendario Romano festivis, aut diebus anniversariis (quibus memoria defuncti & publica pro animâ ipsius suffragia celebrari solent), ante oculos omnium distribuuntur. Fateor equidem, cum Haeredes & Praefecti istius statae ac recurrentes distributionis, & simul Pauperes accipientes à religione & Ecclesiâ nostrâ alieni sunt, non tam propè curam hanc nos tangere; negandum tamen non est, quin tangat.

gat. Ne dicam, nondum constare nobis, omnes & distribuentes & accipientes esse irreformatos, aut irreformabiles. Hunc morem non habent nostri Dispensatores; qui domesticis fidei, praesertim qui semel atque iterum, aut saltem ad tempus aliquod, durante hac aut illâ calamitate, subsidiis indigent, vel domi suae vel domi ipsorum, & vel in tenebris, saltem absque Arbitris, [pag. 942] Testibus, Spectatoribus, per se, aut per alios (ut tantò magis occultari possit) necessaria suppeditant.

II. *Quaest. An solis distributionibus quotidianis, aut hebdomadariis, seu pane dimensi quotidiani Pauperes alendi sint; ut perpetuò in diem vivant? an vero ultra sic juvandi, ut semel emergere, & ab Eleemosynâ eximi queant? Resp.* Prius absolutè est necessarium: posterius ex hypothesi; siquidem Diaconis suppeterent sufficientes reditus. Medici quotidie omnibus Aegrotis suis medicantur, (exceptis iis, quibus sublevandis non nisi curam palliativam adhibere possunt), non ut in eodem statu sub illâ medicatione detineantur, sed ut restituti ab eâ eximantur. Eleemosyna est opus misericordiae; misericordia autem versatur circa proximi miseriam leniendam, aut planè tollendam, si fieri possit. Species miseriae est paupertas. Ab omnis generis miseriis tum animi tum corporis proximum liberare studemus, e. gr. ab omni errore in fide, ab quocunque peccato & scandalo, ab omni morbo, vulnere, dolore, ab omni injustâ persecutione, ab omni injuriâ, & quidni à paupertate? quidni sic damus, ut semel Ecclesia à dando, & Pauper ab accipiendo liberari possit? Cur hoc agimus & intendimus in omni Eleemosynae spirituali, hoc versiculo comprehensâ: *Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora?* & in solâ hâc corporali negligimus? Sunt qui putant, non esse ultra juvandum, nisi pane necessario, in extremâ necessitate, ne scil. moriatur fame. Sed hoc repugnat illi principio. *Quaecunque igitur volueritis, ut faciant vobis homines, ita & vos facite eis*, Matth. 7. v. 12. Excipiat quis, *Except.* 1. Non esse Pauperes ab Ecclesiâ aut Diaconis, in otio & rerum abundantiâ fovendos, aut ad aequalem statum cum Divitibus evehendôs. *Resp.* Sic est: nec contrarium ex nostrâ sententiâ sequitur: *Aliud* est liberare eos paupertate & necessitate Eleemosynariâ, ut res suas agere, manibus suis, quod bonum est, operari, & proprio pane in posterum vesci queant: 2 *Thess.* 3. *v.* 10—13. *Ephes.* 4. *v.* 28. & *aliud* eos ditare, iisque ditiorum otia facere. Praeterea *aliud* est status mediocris, cum quis juxta cum aliis Quiritibus acquirit ad familiam honestè alendam, & in futurum quid reponendum: & *aliud* status tenuis, in quo extra paupertatem eleemosynariam constituti ea acquirunt, quibus juxta cum aliis operariis, & viris infimae plebis familiam suam frugaliter sustentare queant. Ad posteriorum statum *tenuiorum* scil. ex statu *pauperum* si eos traducere queant Ecclesiae aut Diaconi, jam munere suo functi sunt; nec ex vi & conscientiâ muneris, ulterius eosdem provehere tenentur; quia curae eorum non amplius subsunt, nec Eleemosynae & collectae ecclesiasticae in ulteriorem finem datae sunt. *Solum ut Pauperum meminissemus: quod & ipsum studui facere*, Galat. 2. v. 10. Jam vero *pauperes* dicendi non sunt, qui proprio pane vescuntur: uti ex Proverb. 30. v. 8. colligitur: *paupertatem & divitias* [pag. 943] *ne des mihi; ale me cibo dimensi mei.* In Scripturâ tales dicuntur Jerem. 52. v. 15. *tenuitates populi, tenues, in populo* רלות העם Et Levitic. 12. v. 8. & 14. 21. 12. דל *tenuis*, describitur, *cujus manus non assequitur*, ut tantum sacrificium offerat. Hujus ordinis erant Josephus & Maria *Luc.* 2. *v.* 24. non tamen Pauperes ex Eleemosynis viventes aut Mendici; uti nec Christus Eleemosynis domi ipsorum educatus est. Quod

enim

enim postea munere suo fungens receperit quid à Fidelibus *Luc.* 8. *v.* 3. illud non fuit Eleemosyna (uti hoc velint mendicitatis monachalis Defensores), sed justa merces operarii *Luc.* 10. *v.* 7. cum *Galat.* 6. *v.* 6. 7.1 *Cor.* 9. *v.* 4. — *Except.* 2. Non videmus quo ordine & modo Pauperes Eleemosynis sic juvari possint, ut ab iis eximantur? *Resp.* 1. *Si* largius, ad aliquod tempus, iis distribuatur; & si etiam praeter Eleemosynas, summula aliqua mutuò detur, ab ipsis frustulatim sive ex hebdomariâ, quam percipiunt, distributione, sive post exemtionem ab eâ, successive restituenda. 3. *si* precarium aliquod (uti vocent) ipsis concedatur. Sunt ergo haec tria remedia, argior Eleemosyna & quasi extraordinarium augmentum, sed πρόσχειρον; mutuum; precarium. De quibus *Quaest. sequ.* — *Except.* 3. Atqui Pauperibus nec solertia, nec manus expedita, nec prudentia, nec animus adest, iis remediis rectè uteudi ad finem propositum? *Resp.* Fateor omnibus, forte plerisque non adesse: ideo discretione opus est, quali in Servis, Ancillis, Operariis, Mercenariis, Colonis, Nuntiis, seligendis uti solemus. Non desunt inter Pauperes, generosa ingenia, bonae mentes, devota pectora, qui nunc non emergunt, quod ipsorum virtutibus obstet res angusta domi. Ii exemplo Patris coelestis (*Psal.* 113. *v.* 7.) erigendi sunt è pulvere, & è sterquiliniis elevandi. *Except.* 4. Ad opus hoc, quamvis in se laudabile, non suppetunt media? *Resp.* De quibusdam Ecclesiis, admodum tenuibus, & multitudine Pauperum gravatis, facile concedo: Et hic obtineant illae regulae: *necessitas non fert legem;* Et, *ultra possibile nemo obligatur.* Nec nego, de omnibus Ecclesiis & Civitatibus, frequentissimis, ad quas undique Pauperes, tanquam formicae ad horrea, confluunt. In iis tamen subsidia, si quae partim ex bonis ecclesiasticis, partim ex aerario Reipublicae suppeditarentur, aliquid forte efficere possent. Sed his missis, non dubito, quin in clandestinis, & in minoribus Ecclesiis, ut & in Oppidis, ac Vicis) ubi omnes unius in religione sensus, unius labii sunt), tale quid in praxin facile deduci possit; immo & facillimè, ubi paucissimi aut vix ulli sunt Pauperes, ordinariò alendi; ubi consequenter ex quotidianis ac perpetuis pietatis depositis, reposita assiduo augentur. Tentandum est, & eundum quo possumus: Deus facientes adjuvat.

III. *Quaest. An per solas Eleemosynas propriè sic dictas Pauperes ab Ecclesiâ aut Diaconis juvandi sint; an insuper per mutuum gratuitum? Resp. Aff. poster.* [pag. 944] idque tam Pauperum quorundam, quam Ecclesiae rationes requirunt. *Illi* in praesenti aliquâ necessitate, aut ad opificium, aut quamcunque vitae occupationem inchoandam aut difficilibus temporibus continuandam, majori subsidio indigent non eleemosynario; sed solummodo mutuatitio: cujus restitutionem cum Deo intendunt & sperant. *Ista* autem, si rationes accepti & expensi ineat, & aliquam aequalitatem in distributione servare velit, non censet tantam Eleemosynam simul & semel in unum conferre posse. Proximum ergo est, ut mutuo gratuito illi succurrat, intra annum aut sesquiannum, biennium aut quodcunque aliud praefixum tempus partitim restituendo: sive ex eo quod per Dei benedictionem labore suo lucratur, sive ex distributionis ordinariae dimenso. *Excipiat* quis, quae spes, quae certitudo, saltem moralis, restitutionis; si nulla interveniat hypotheca, nulla fidejussio? *Resp.* 1. *Omnibus* Pauperibus promiscuè sive petentibus sive non petentibus mutuo non dabunt; sed illis solis, quos industrios, fidos, rerum suarum satagentes, nôrunt; & cum successu aliquo juvari posse, haut vanè sperant. *Resp.* 2. Non deerunt forte Fidejussores ex Amicis, Fautoribus, Benefactoribus. Quod si omnino nulli sunt, hypothecam

pothecam praestabit dimensum distributionis, quod est in manibus Diaconorum; unde pro arbitrio frustillatim sibi, hoc est, aerario ecclesiastico restituant. *Instantia*: Hoc quidem aliquid est, sed quid si subito, aut saltem ante praestitam restitutionem vivere desinat, unde tunc ea exspectanda? *Resp.* ex distractis reculis, quas defunctus reliquit; quasque Diaconi ordinariò tanquam Haeredes eorum qui ex Eleemosynis vixerunt aerario suo in solidum vindicare solent. Quodcunque periculum hic subeant, & quamcunque jacturam tali in casu aliquando facere videantur: praestat saltem hoc fieri, quam tales Pauperes à trapeziticis Foeneratoribus assiduò exsugi, & per latus eorum Diaconos, aliosque Eleemosynarios; quorum non exigua stipis eleemosynariae pars in redemtionem pignorum antehac, ipsis partim consciis partim nesciis, impendi solet. Quantum ista Trapezitarum pragmatia Pauperibus & artenuatis depauperandis & attenuandis valere queat, ostendunt *Querelae & Petitiones Synodorum in Belgio foederato* toties totiesque repetitae. Quas exhibitas, & vindicatas vide in Nostrae Facultatis theologicae *Re judicatâ, aliisque Scriptis supra pag.* 779. *indicatis*. Erunt forte Decreta illa synodalia, cum Scriptis apologeticis in latinum sermonem transferenda, ut universus orbis Christianus videat, quantum à Praedecessoribus nostris, & à praesentibus, qui eorum vestigia premunt, laboratum sit, ne Pauperes & tenues in perpetuum exhauriantur, nec religio & Ecclesia nostra maculis usurariis contaminetur. Quod si genuini *montes pietatis*, mensae mutui gratuiti publicâ Principum & Magistratuum autoritate oppidatim constituerentur: à magnâ onerum ac molestiarum parte Diaconi aliique [pag. 945] Eleemosynarii ilico se liberatos viderent. De expensis, ad hoc opus necessariis non ita desperandum esset: siquidem ea partim ex Collegiorum, & privatorum quorumcunque donationibus, partim ex piis legatis, partim ex extraordinariis ad id indictis collectis, partim ex aerario Reipublicae, partim ex reditibus, quae supersunt, ecclesiasticis, praesertim iis quae sub manibus Principum ac Magistratuum, Quaestorumque ab iis constitutorum in separata aeraria inferri, atque inde dispensari solent. Sed de hoc nunc in transitu: alibi ex professo pluribus.

IV. *Quaest. An Ecclesia & Diaconi solummodo auxiliari tenentur iis, quorum paupertas, jam in propatulo est, & clamat, qui prolapsi & planè exuti jacent; aut qui paupertatem suam profitentur, & apertè auxilia petunt: an etiam attenuatis, & jam jam in paupertatem eleemosynariam ruituris? Resp. Aff. Poster.* Si privati quique Fideles tenentur Fratrum attenuatorum manum vacillantem confirmare, *Levitic.* 25. *v.* 35. etiam Diaconi tenentur. Praestat subsidio aliquo lapsum praevenire, quam in lapsu sustentare, aut ex eo erigere. Facilius & tutius morbum minantem praevenire, quam erumpentem curare; vestem teri & rumpi coeptam sarcire & interpolare, quam abjectionem ejus & nuditatem exspectare. Conqueritur forte quis de Diaconorum re angustâ; quaeret quomodo ac quibus prophylacticis tenues & attenuati, de Ecclesiâ, de quorum re familiari & proprio pane jam fere conclamatum est, à ruinâ in eleemosynariam paupertatem servari aut retrahi possint Quantum ego rerum ecclesiasticarum statum praesentem apud nos intueor, & jam ante multorum annorum experientia eum me edocuit, puto duorum generum esse media: alia οἰκεῖα, interna, in potestate Ecclesiae, & ab eâdem adhibenda; alia extranea, in potestate aliorum, & per petitionem, intercessionem, commendationem Ecclesiae, aut ejusdem Ministrorum, obtinenda. *Priora*, sunt duo, mutuum & precarium. De

mutuo gratuito *Quaest.* proximè *praecedenti* dictum est. *Precarium* seu precaria (uti Barbarè *Canonistae)* vel notat contractum, vel rem ipsam, quae precariò datur. Priori modò sumtum definitur, quod sit *contractus, quo alicujus rei ecclesiasticae usus petenti gratis conceditur, ad arbitrium ipsius concedentis revocandus.* De hoc *Canonistae ad can. precariae. X. qu.* 2. Quod illi invenerunt & plerumque dolosè usurpârunt, ad eludendam legem, de rebus Ecclesiae non alienandis, nostri rectè & legitimè exercere possent: ut scil. tenuibus & paupertati eleemosynariae proximis siquidem domos aut fundos possideant, illas gratis inhabitandas, istos gratis colendos ad tempus aliquod concedant. *Posteriora* media sunt ab aliorum potestate privata aut publicâ, extra aut praeter Ecclesiam dependentia: Qualia hic apud Nos domuum aut domuncularum (340 praeter propter) gratuita inhabitatio; praebendarum minorum (quas [pag. 946] *alimentationes* vocant) ex reditibus Monasteriorum in tenuioris conditionis Virgines & Viduas viribus animi aut corporis deficientes, aut aetate provectas, aut diuturni ministerii laboribus fractas, aut honestis familiis & de Republicâ aut Ecclesia bene meritis ortas collatio. Qualia etiam sunt Gerontodochia tum Virorum tum Faeminarum; ad quorum beneficia suis quibusdam commendatis & promotis, non parum Diaconia ecclesiastica sublevatur. Sunt & aliae apud nos duae piissimae donationes, ampliss. & doctiss. Virorum Buchelii & Everardi Pollionis; quarum perceptis fructibus non paucae honestae, sed attenuatae, familiae à percipiendis in extremâ paupertate Eleemosynis praeservantur. *Prior.* 100. menstruas praebendas sex flor. per constitutum Quaestorem sub inspectione Senatus, ex relictis bonis suis, in totidem honestas familias, numerosâ prole gravatas, sed ex Eleemosynis minimè victitantes erogari voluit; & quidem qualitate quâ, tanquam legitimos suos & testamentarios Haeredes. *Posterior* domum quandam operariam ex relictis bonis suis aedificari curavit; inque eâ Pueros & Puellas circiter 70. quotidie in manuariis opificiis à Praefectis utriusque sexus exerceri, insuper à peculiari suo Ludimagistro in arte legendi & scribendi institui, assignato singulis certo aliquo honorario, quâque hebdomade exsolvendo. Et hoc quidem ille optimo consilio, ut Pauperum & tenuiorum liberi ab illecebroso otio, & vagâ mendicitate, & totae familiae ab extremâ paupertate praeservarentur. Inter opera pia Urbis Romae (quae *Libellis Italicis & latinis* laudari videmus), & quorundam Pontificum, Cardinalium, Procerum Romano-ecclesiasticorum & politicorum quorundam donationes ac opima legata numerantur, dotes; quibus Puellae tenuioris fortunae ad honesta conjugia promoveri, ab imminente alioquin in statu conjugali, paupertate praeservari, insidiis impurorum Nebulonum (quibus Urbs illa scatet, quippe *tota lupanar*, buccinante *D'Espenseo* Theologo Parisiensi) subtrahi possint. Utinam opus ipsum in se omni laude dignissimum, Ditiores & Potentiores inter Nos, caetera in largitionibus & legatis eleemosynariis munificentissimi, magis imitarentur!

De sexto.

I. *Quaest. An quidquid in quotidianas atque ordinarias distributiones, & in extraordinaria intra aut extra Ecclesiam subsidia non expenditur, à Diaconis reponi possit, & sic cum tempore thesaurus quis colligi? Resp.* Quidni? cur ipsis hoc minus liceat, in gratiam Pauperum membrorum Christi, quam aliis quibuscunque licitis in Republicâ Collegiis, quam domibus piis, quam privatis quibusque Civibus & Incolis? Christi mandatum & exemplum fundat hic

Jus

Jus divinum; *congregate quae superfuerunt fragmenta, ne quid pereat*, Joh. 6. v. 12. coll. cum *Matth.* 14. *v.* 20. Ne quis autem excipiat residuum cibi reponi [pag. 947] posse, non tamen nummos, multo minus thesauros: indicamus 2 Cor. 12. v. 14. *Non debent Filii Parentibus, sed Parentes Filiis* θησαυρίζειν, id est, *thesauros recondere*. Applicatè ad oblationes singulorum Fidelium 1 *Cor.* 16.*v.*2. *unusquisque vestrum apud se seponat, recondens ut thesaurum, quod pro Dei, benignitate licuerit.* Et quidni multiplex collecta tum ordinaria tum extraordinaria ex multorum liberalibus donis, accedentibus spontaneis oblationibus, & opimis legatis, conflata, in thesaurum assurgere, ejusdemque thesauri, post distributiones, residuum fideliter reponi, & in omnem necessitatis eventum, custodiri posset. Adde hic Jus naturale, ac rationem, modum, finem τῆς κτητικῆς & acquirendi: quae à *Scriptoribus Oeconomicis & Politicis* passim explicantur: Cum quo convenit Jus civile, communisque consensus & mores omnium gentium: per quae Pauperes, eorumque Curatores nusquam exceptos aut exclusos videas. Si familia & domus sine χρηματιστικῇ, id est, ratione acquirendi seu ditescendi, sustentari nequit (de quo *Philosophus* 1. *Politicor. cap.* 8. & 9.), & Parentes Liberis adquirunt: quidni Curatores & tutores Pauperum, qui ipsis instar Parentum, Pauperibus acquirant; sic tamen ut τὸ *honestum* & τὸ πρέπον, id est, *decorum* semper observetur: & aliena semper sit Ecclesia ab illo vitio, quod taxat Apostolus 1 Timoth. 6. v. 9. *qui autem volunt ditari, inciderunt*, &c. *Ne da mihi divitias*, &c. Prov. 30. v. 8. Quod omnibus licitis Collegiis, omnibus Domibus piis (qualia Orphanotropheia, Gerontodochia, &c.) convenit, cur soli Ecclesiae seu Diaconiae prohibitum sit? Quaenam autem ratio acquirendi, & peculium suum, si quod sit, augendi, potissimum amplectenda sit, quique secundum rerum statum & circumstantias prudenter judicandum est. Expeditissima & proxima inter artificiales acquirendi modos, videtur honesta usura; post hanc, emtio agrorum locandorum. Si quis artis chrematisticae cognitionem desiderat, is adeat *J. Pauli Felwinger* Philosophi Altorphini *peculiarem* & eruditum *Tract.* anno 1652. Atqui hactenus de residuo reponendo & augendo. Nonnullis tamen illud minus probari videtur, ductis hâc ratione: Quod omnes thesauri repositi patent insidiis & cupiditati hominum, qui eos quâcunque ratione attingere possunt: In *Hispaniâ*, inquit Vives, lib. 2. cap. 6.

„Sed in Hispania fando de majoribus natu audiebam, esse multos, qui censibus „hospitalium in immensum domos suas auxissent: dum se ac suos pro pauperibus „alerent: aedes suas frequentes familia facerent, hospitalia pauperibus infrequentia, „haec ex opportunitate promptae pecuniae tam numerosae.

„Quocirca nec reditus post hac emantur pauperibus, nam hoc praetextu pecunia „apud rectorem hospitalis detinetur, & interea, dum reditui colligitur [pag. 948] „pecunia, dum asservatur, quoad emere liceat, pauper fame & miseria contabescit, „ac perit.

„Quod si magnus pecuniae numerus apud eos sit, qui eleemosynis publicitus prae„sunt, detrahatur ut paulo ante dixi, quod & mittatur indigentioribus locis. Nam „ingens pecuniae vis ita cupiditatem sui auget, ut eam tractantes aegrius ferant „quicquam ex illa impartiri, quam de modica summa.

Resp. Hoc totum evenit per accidens malitiae hominum: propterea τὸ per se necessarium, non est omittendum. Idem reditibus pastoralibus, templaribus templorum

rum, piarum domuum, aerarii Reipublicae, etiam thesauris privatorum accidisse, & posse accidere indubium est. Inde tamen residuum omne abjiciendum, nullumque reponendum, inferri non debet. Neque enim omnes acquirentes, ad praedicamentum Capuchinorum reduci velint, qui residuum emendicati hoc die, vesperi distribuunt; ut in crastinum nihil omnino reponatur, sed postridie de novo recentem cibum & potum mendicando colligant, unde in prandio & coenâ saturentur.

II. *Quaest. An Diaconi partem repositi abalienare, aut etiam totum, praesente necessitate ita efflagitante, distribuere possint? Resp.* immo debent, nisi audire velint illud: *Esurivi enim & non dedistis mihi quo vescerer: sitivi & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me*, &c. Matth. 25. v. 42. 43. Ipsi atque unà Antecessores, seu Inspectoribus ἐπισκοποῦντες ecclesiae, non alii loco ipsorum, Deo rationem reddent, si avaritiâ aut ambitione quâdam thesauros solummodo recondunt, & reconditos servant; dum clamores & gemitus fratrum crudeliter desertiorum ad supremae misericordiae thronum ascendunt. Applicent sibi hoc in casu Diaconi cum Ecclesiae Inspectoribus, quod Jacob 4. v. 1. 5. divitibus avaris, dicitur: *Age nunc divites flete ejulantes super aerumnis vestris superventuris*, &c. Duo sunt, quae hic objici possent.

1. *Object.* Si magna pars repositi, aut totum distribuitur: unde suppetet in posterum, quo Pauperes, in pari aut simili necessitatis casu, ali queant? *Resp.* Quaevis media collectarum, legatorum, &c. conquirenda; unde distributum illud si non totum, saltem ex parte restitui possit: & à Deo exspectanda benedictio juxta promissionem: *Date & dabitur vobis mensuram bonam, pressam, agitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum*, &c. *Luc.* 6. *v.* 38. Et quid si distributum longo tempore recolligi nequeat, non tamen Fratres in necessitate certa & praesenti, quae legem & moram non fert, deserendi, ob necessitatem metuendam & incertam. Dum facimus, quod tenemur facere, in providentiam divinam, quod ad futuros eventus recumbendum est. Haut aliter ac omnes Fideles docentur μὴ μεριμνᾶν, *& ne sint solliciti* [pag. 949] *de crastino.* Legant Diaconi, & Antecessores Ecclesiae *Matth.* 6. *v.* 25.—34. Et *Luc.* 21. *v.* 34. 1 *Timoth.* 6. cum 1 *Petr.* 5. *v.* 7.

2. *Object.* Si Pauperibus aut Diaconis agri, aut domus, aut numeratae pecuniae, aut syngraphae sint legata, aut à vivis donata; ut ex fructibus eorum Pauperibus distribuerent: quo Jure poterunt Diaconi capitales summas, quamvis in extremo necessitatis casu, aut totam aut ex parte distribuere? *Resp.* 1. Paucas aut nullas puto esse donationes, quae omnem necessitatis casum exsertè excludant. Quod si tales sint, iis reservatis, poterit repositum ex quotidianis Eleemosynis, aliisque spontaneis oblationibus, & syngrapharum, domuum, agrorum, à Diaconis emptorum, aut ex aliarum donationum annuis fructibus, collectum distribui: & si hoc non sufficit, syngraphae, aut agri, aut domus vendi, aut pro summis mutuatis hypothecari, quorum Donatores, conditionem de non alienando, ne quidem in extremo necessitatis casu, non adjecerunt. *Resp.* 2. verbis Ludovici Vivis lib. 2. de Subvent. Pauperum cap. 2.

„Nemo de legibus conditorum caussificetur, inviolatae perdurabunt, verba in his „expendenda non sunt, sed aequitas, ut in contractibus bonae fidei, & voluntas, ut in „testamentis, de qua dubium non est, quin ea fuerit, ut in usus quam fieri pos„sit optimos, relictae à se facultates distribuerentur, & dignissimo consumeren-

„tur

„tur loco, per quos, aut quem admodum fieret, non tam solliciti, quam ut fieret.

Caeterum, quam latitudinem admittant quorumvis Testamentorum interpretationes: ex *Jureconsultis* cognosci potest. Si ergo in quibusvis saecularibus negotiis & causis favorabiles, aequiores, benigniores interpretationes locum inveniunt; multo magis in piis: de quorum privilegiis exstant *Jureconsultorum Libri peculiares*.

3. *Object.* Donatores aliqui intenderunt nomen & memoriam sui hâc ratione ad posteros transmittere, & ex fructibus sui legati sub nomine suo in perpetuum distributiones fieri. Quo fine exciderent, si legatum aut donatus illud in usum Pauperum venderetur, & summa capitalis simul ac semel dispensaretur. *Resp.* An & quid intenderint, & an rectè hoc intenderint juxta *Matth.* 6. *v.* 3. 4. hic non disquiram. Quod si Haeredes intercedant, & talem conditionem donationi additam strictè servari velint, poterit venditio, aut totalis summae distributio, extremâ necessitate hoc exigente, fieri cum promissione, talis capitalis summae primâ quâque occasione recolligendae, & restituendae.

4. *Object.* Non videtur Diaconorum arbitrio & judicio tantum tribuendum, ut ipsi in casu necessitatis, domos, aut fundos, aut census, aut syngraphas vendant; & nummos inde collectos distribuant. *Resp.* Quibus legitimè [pag. 950] electis & maximè idoneis, munus illud coram totâ Ecclesiâ imponitur, illis muneris exercitum non est negandum. *Actor.* 6. *v.* 3. 6. Atqui muneris exercitium consistit in λήψει καὶ δόσει. Quod si in alterutro aut utroque aberrent, οἱ ἐπισκοποῦντες in Ecclesiâ, immo & Ecclesia in & cum Antecessoribus attendent: coram quibus Diaconi rationes accepti & expensi, moribus nostris, reddere tenentur.

III. *Quaest. An bona aliqua Pauperum à Diaconis & Antecessoribus Ecclesiae possint alienari? Resp.* In usum cujuscunque privati non-pauperis abalienari non possunt: ut illis κτῆσις & χρῆσις eorundem concedatur. Quià in eum finem data, & acquisita non sunt. Negatur eosdem in usus proprios Diaconorum, aut Pastorum, aut Seniorum, aut eorundem Liberorum, Servorum, familiarum converti posse: nisi aliqui eorum Eleemosynis & subsidiis Pauperum necessariò juvandi essent. Quidquid secus fieret, committeretur crimen sacrilegii. Consule hic JCC. ad *vovell.* 7. Quid in tenebris Papatus de bonis Pauperum factum sit, dicat Vives tract. cit. lib. 2.

„Sed in Hispania fando de majoribus natu audiebam, esse multos, qui censibus „hospitalium in immensum domos suas auxissent: dum se ac suos pro pauperibus „alerent: aedes suas frequentes familia facerent, hospitalia pauperibus infrequen„tia, haec ex opportunitate promptae pecuniae tam numerosae.

„Quocirca nec reditus posthac emantur pauperibus, nam hoc praetextu pecunia „apud rectorem hospitalis detinetur, & interea, dum reditui colligitur pecunia, dum „asservatur, quoad emere liceat, pauper fame & miseria contabescit, ac perit.

„Quod si magnus pecuniae numerus apud eos sit, qui eleemosynis publicitus „praesunt, detrahatur ut paulo ante dixi, quod & mittatur indigentioribus locis. „Nam ingens pecuniae vis ita cupiditatem sui auget, ut eam tractantes aegrius fe„rant quicquam ex illa impartiri, quam de modica summa.

Quomodo autem in usus publicos Ecclesiae & bona Pauperum alienari possint per venditionem aut permutationem aut oppignorationem, communiter à *Jureconsultiss Canonistis*, *Casuistis* determinatur. Quatuor causas ab ipsis assignari solitas, sic ad Diaconias & Pauperes applicamus. *Prima* est necessitas, cum scil, nummis

mis aliunde aut ex suo peculio mutuatis gravantur, quos ex ordinariis collectis. restituere nequeunt. *Secunda* est, utilitas manifesta, ut si fundus, aut domus, aut census, aut syngrapha alienatur, ad aliam meliorem emendam. *Tertia* est, pietas, (misericordia), ad redimendos Captivos, Pauperes tempore famis alendos. *Quarta* est, sumtuositas: ut si res Diaconiae sit sumtuosa, &c. parum utilis. Sed haec ad secundam revocari [pag. 951] potest. Non incurrunt sacrilegium sive alienantes, sive accipientes: neutri enim devorant sacrum, neutri in privatos suos usus bona Pauperum convertunt. Ita Praefecti Orphanotrophei, Nosocomii, Gerontodochii, redituum pastoralium, & fabricae templi, cum fructus terrae, aut domum quam, aut agrum, aut censum vendunt, suae suorumque necessitati aut utilitati non consulunt, nec nummos ex re venditâ sibi vindicant, aut propriis suis usibus impendunt, sed solis usibus piae domus; cui Praefecti sunt. Qui autem fructus illos terrae, aut domos, aut agros, aut census emunt, non sunt dicendi ex Eleemosynis vivere; bona Pauperum, senum rapere, praebendas seu portiones eorundem accipere, pauperculi senecionis schemate & ementito titulo. *Excipitur: Except.* 1. si Reges, aut Princeps ita velint, jubeant: erit licitum & legitimum: sunt enim illi Domini omnium bonorum in suâ Republicâ. *Resp.* De absolutâ potestate Principum, & arbitrariâ dispositione circa vitam ac fortunas Subditorum Politicis & Jureconsultis commentandum relinquo. Saltem in foro conscientiae coram Deo iis haut licitum esse novi Eleemosynas & deposita pietatis (uti *Tertullianus* appellat) in profanos & particulares aulae suae, aut Ministrorum, aut otiosorum hominum non-pauperum usus convertere. De publicis usibus, in extremo necessitatis casu, omnino excipiendum est: sic tamen, ut cessante illâ extremâ necessitate, ex aerario Reipublicae, aut ex fisco & regalibus Principis, quidquid mutuò sumtum est, restituatur. *Except.* 2 Si Principes extranei à fide, aut etiam sub nomine Christiano, vim inferant, & ad fiscum aut aulam suam, aliosve quosvis non-pauperes transferant, aut transferre velint: quid faciendum Ecclesiae, ejusque Praepositis & Diaconis? *Resp.* Tolerandum esset: veritati tamen testimonium, quâcunque opportunitate perhibendum, & danda Deo gloria 1 *Petr.* 3. *v.* 16. *Rom.* 10. *v.* 10. *Matth.* 10. *v.* 32. 33. Exemplo nobis sit Joh. Baptista, qui nulla externâ vi adhibita, ad tollendum Herodis incestuosum adulterium, idem ingerebat: *Non licet tibi eam habere* Matth. 14. v. 4. Ambrosius in Homil. de Basilicis tradendis: *Volens*, inquit, *locum mihi commissum non deseram: coactus repugnare non novi, arma enim nostra preces sunt & lachrymae.* Qui tamen quaestiones fidei & potestatem ecclesiasticam Ecclesiae vindicare non desinebat: contendens Epist. 32. *spiritualem causam*, hoc est, *religionis, ad civile forum non esse trahendam, ubi profanae controversiae agitantur*: Ita Calvinus lib. 4. Institut. cap. 11. §. 15. qui ibidem ait, *merito in hâc re ejus constantiam laudant omnes;* & paulo post: *observemus singularem sancti hominis moderationem, ac prudentiam cum magnitudine animi conjunctam.* Verba Ambrosii à Calvino ibidem citata & laudata sunt: *Si Scripturas aut vetera exempla intuemur, quis est qui abnuat, in causâ fidei, in causâ, inquam, fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de* [pag. 952] *de Episcopis judicare.* Haec legant imprimis qui ad novitates monstrosi Caesareo-Pontificatus, quaedam antiquitatis & Patrum suffragia advocare conantur. Adde Calvino, Lutherum aliosque magno numero *supra Lib.* 1. *Tract.* 2. *cap.* 2. & 3. indicatos. Factum Laurentii negantis thesauros Pauperum Praefecto eosdem spoliaturo indicare ab omnibus laudatur.

datur. Vide de eo *Ambros. Lib.* 1. *Offic. c.* 41. & 2. *c.* 28. *Augustin. in Joh. tract.* 27. & *Serm. de Sanctis* 3. *Sermon. de Diversis* 37. 38. III. 123. *Maximum Taurin. Serm.* 1. 2. 3. *Leonem Serm.* 1. *Chrysologum Serm.* 135. Inferunt eum martyrologiis antiquiores latini *Beda*, *Usuardus*, Graeci in suo *Menelogio*; recentiores tum Nostri tum Pontificii: quorum superstitiosa additamenta vide apud *Baronium in Notis ad Martyrologium ad* 10. *Augusti.* Confer *ejusdem annales ad ann.* 324. §. 112. & 261. §. 6. 7. Ad Eleemosynas & curam Pauperum pertinet, *hospitalitas.* De quâ *Martyr Loc. cit. ubi de Eleemosynâ*, & Pluribus *Aretius Part.* 1. *Problem. pag.* 667. Adde *Commentatores ad Hebr.* 13. *v.* 2. cum *Matth.* 25. *v.* 43. *Jesa.* 58. *v.* 7. Ex Pontificiis *Peraldus in Summâ Virtitum; Petrus de Audomaro* al. de Walloncappelle Theologus Benedictinus, qui 3. *Libris Institut. monasticarum* subjunxit *tract. de Monachorum Hospitalitate.* De hospitalium juribus, ac reditibus, curâ, visitatione, quorundam privilegiis & exemtionibus, Indicis instar sit *Vallensis in Paratitlis Juris canonici lib.* 3. *tit.* 36. *cap.* 1. ubi complures alii indicantur. *Canonistae ad can. in quâlibet* 23. *qu.* 8. Adde, si placet, *Tholosanum in Syntagm. Lib.* 15. *cap.* 28. Speciatim de Monachorum hospitalitate & hospitalibus, *Scriptores de Regularibus*, quales *Prosper Stellartius in Fundaminibus & Regulis omnium Ordinum monasticorum cap.* 8. qui exhibet *ibidem* excerpta Vitriaci Histor. Occident. cap. 29. & qui pluribus, ut reliqua, sic & hospitalium monachalium pragmaticam persequuntur *Rodericus in Quaest. de Regularibus, tom.* 4. qui *idem tom.* 3. refert privilegia Fratrum hospitantium (sic dictorum), in Hispaniâ. De particularium & insignium aliquot in orbe Papali hospitalium origine, confirmatione, regimine, privilegiis, plurima invenies *in Bullario Pontificum.* Nos quia apud reformatos (ubi reformatio publicè obtinet) omnia aut pleraque hospitalia ad curam Ecclesiae & Diaconorum non pertinent, de iisdem hic pluribus agendum non putamus. Tantum monendi Diaconi, ut quandocunque Peregrini religionis nostrae consortes in publica xenodochia non recipiuntur, nec viatico aliquo sublevantur, hoc saltem curent, ne sub dio cubare, & esurire cogantur.

Ad diaconorum munus specialiter pertinet, Fratres peregrinos, non tantum ad dies aliquot, aut ad certum tempus (donec opportuna alio discedendi, aut ad sua revertendi occasio se obtulerit), de necessariis alimentis & hospito, sed etiam de vestibus prospicere: siquidem nuditas eorum hoc [pag. 953] requirat. Nulla effugia, nullae exceptiones, nullae deceptiones liberant conscientias à Juris divini obligatione. Jesa. 58. v. 7. *quum videris nudum, ut tegas eum, & à carne tuâ non abscondas te.* Matth. 25. v. 43. *Hospes eram & non collegistis me: nudus, & non amicivistis me.* De nuditate, & necessitate ejus tegendae agitur, in *Loc. commun. tit. de Statu hominis ante lapsum, de Lapsu ejusque consequentibus, de Verecundiâ, Castitate, Simplicitate & Modestiâ in vestibus ad* 7. *Decalogi Praec. & in Commentationibus ad Genes.* 2. *v. ult.* & 3. v. 11. *Esaiae* 3. 1 *Timoth.* 2. *v.* 9. 1 *Petr.* 3. *v.* 3. *Aretius Part.* 3. *Probl. pag.* 221. ubi attingit quaestionem de nuditate necessariò tegenda contra Adamitas (apud *Epiphanium*), & Nudipedales (apud *Augustin. de Haeres.*) Quibus adde fanatismos Adamitarum in Bohemiâ *in Historiâ Aeneae Sylvii*, & Anabaptistarum quorundam Amstelodami anno 1536. *Car. de Maets* ὁ μακαρίτης. Collega noster, cum viveret ἰσόψυχος, in *Sylvâ Quaestionum insignium cap.* 12. *pag.* 105. necessitatem tegendi, ut & faciendae Eleemosynae, lege naturae nobis impositam accuratissimè

accuratissimè & evidentissimè probavit. De supervacaneâ & vane nimis ostentatâ pedum lotione, *supra Lib.* 2. *Tract.* 1. *cap.* 7. diximus; nec hic repetendum, aut quidquam addendum judicamus: cum inter opera misericordiae seu Eleemosynas, haec non magis numeranda sit, quam spectrum aut larva, aut hominis pictura inter homines.

§. 2. Restare videtur cura *Agaparum*: quia illae sine Eleemosyna aliqua ecclesiastica, non habebantur. Ditiores enim ad convivia illa conferebant, quibus Pauperes, domi nihil, aut pro numerabiles, reficiebantur, 1 *Corinth.* 11. *v.* 21. 22. Ut jam non dicam, Diaconis mensarum istarum curam fuisse commissam: siquidem locus *Actor.* 6. *v.* 2. ad mensas, quae Pauperibus sternebantur, extendendus sit. Hoc respectu agaparum hic mentionem facimus. *Supra Lib.* 2. *Tract.* 1. *cap.* 8. *pag.* 478. & *Tract.* 3. *cap.* 3. *pag.* 570. alia occasione easdem descripsimus.

CAP. VI.

De Agendis domesticis, seu Exercitiis pietatis per familias promovendis.

§. 1. De Exercitiis privatis tum solitariis tum sociis, alibi tractatur. Hic solummodo eadem consideranda sunt, quatenus circa hortationem ad ea, eorumque directionem antecessorum cura & prudentia ecclesiastica occupatur.

De solitariis Exercitiis precum, lectionum, meditationum Psalmorum tum statis, tum occasionatis nihil hic peculiariter monendum est: sed tantum [pag. 954] de sociis & statis atque ordinariis, per singulas Fidelium familias. Revocamus ea ad 1. Scripturae lectionem, quotannis, si fieri possit, absolvendam. 2. Preces matutinas & vespertinas, & ante ac post sumtum cibum. 3. Psalmodiam. 4. Concionum repetitionem, ad minimum diebus Dominicis observandam. 5. Rudium catechizationem, diebus Dominicis, aut alio quovis die, pro commoditate cujusque familiae, & arbitrio Patrum aut Matrum familias, instituendam. 6. Adde concionum praelectionem, illis in familiis, quae perpetuis, aut frequentibus sive publicis sivi privato-publicis concionibus istic loci destituuntur. 7. Hortationes communes aut speciales, seorsim non numeramus: quia lectioni Scripturae, aut catechizationi, aut concionum praelectioni, aut earundem in templo habitarum repetitioni, cohaerent, aut subjungi possunt. Extraordinariò aut peculiari occasione ita ferente, si quid istorum agatur, aut agendum sit, prudentiae cujusque familiae aut Patrum Matrumve familias relinquendum est. Sic casus possunt incidere, quibus familia vel ad preces, vel ad doxologiam & psalmum canendum, extra stata tempora, subito convocetur: immo & rationibus cujusque familiae particularibus ita ferentibus, ad totius diei, aut potioris partis jejunium & supplicationem. Quaeres qui sint casus, suadentes extraordinariam aut subitam precum effusionem. Et qui casus extraordinariam doxologiam? Respondeo, *illos* esse incendia, inundationes, hostium irruptiones, pestis grassationes, charorum & publico, aut huic familiae apprimè utilium, repentinus obitus, aliaque publica aut privata mala θεήλατα. *In Vitâ Amiralii Colignii*, & in *Historiâ Lalienae Parisiensis* anno 1572. refertur, irruptione à Latronibus in aedes factâ, Familiares ejus repente ad terram prostratos & ipsum Colignium lectulo levatum, praeeunte Pastore Merlino Deum ardenter precatos esse. *Isti* sunt,

Reipublicae,

Reipublicae, aut Ecclesiae, aut totius familiae, aut aliquorum de familiâ, à periculis gravissimis miraculosa quasi liberatio; magnum aliquod beneficium novè & divinitus acceptum, Felix conjugium & nuptiarum solennitas, letum convivium, &c. quibus Psalmodias & doxologias optimè convenire, vel moribus & consuetudine Nostrorum doceri possumus.

§. 2. Quaeritur ergo de domesticis pietatis Exercitiis, an ea instituenda sint, & instructione atque adhortatione tum publicâ tum privatâ in ordinariis & extraordinariis visitationibus, Fideles ad ea excitandi? *Resp. Aff.* Nulla enim pars aut species exercitii domestici à Nobis enumerata est, quam Fideles juxta communem sensum & praxin piorum affectare non debent. De Catechizatione domesticâ colligimus ex *Scriptoribus de Catechizatione supra pag.* 835. indicatis, & ex *Praefationibus Catechismorum*, & *Commentar. catecheticorum.* De domesticis precibus, Catechizatione, lectione Scripturae, concionum [pag. 955] repetitione, vide *supra pag.* 835. *Consilium & Decretum Synodi Dordracenae:* Quae addit *ibidem:* „hujus officii „Parentes omnes, apud quos admonitioni locus esse poterit, tum publicè in concio„nibus, tum privatim in ordinariâ ante sacram synaxin visitatione, quam aliis tem„poribus opportunis à Pastoribus, Senioribus, & Aegrorum visitatoribus, sedulo & „serio admoneri debent. Si qui parentes religionem reformatam professi in hoc „sancto officio negligentiores reperiantur, seriis Pastorum admonitionibus, & si res „postulaverit, presbyterii reprehensionibus & censuris, ad officium revocabuntur." Privatam lectionem Scripturae non tantum in genere, nec tantum vagam, sed ordinariam & statam commendat *Aretius Part.* 3. *pag.* 543. qualem olim contuberniis seu Familiis Monachorum ad mensam in usu fuisse dicit, ejusque admodum Studiosos fuisse Hieronymum & Augustinum. Ut Reformatorum speciatim in Belgio nostro, sensum & praxin hâc in parte cognoscas, sufficere posset *Decretum Synodi Dordracenae*, a. 1618. sess. 17. modo exhibitum. Ex abundanti tamen addo *Synodi Holland. & Zeeland.* a. 1574. *Dordraci habitae Artic.* 51. & *Synodi Nationalis ibidem* a. 1578. *habitae artic.* 57. ubi precum domesticarum, *debitum officium*, & *necessarius usus* praedicatur. Caeterum Lectores, qui Belgica attingunt, ablego ad insignem Tractatum *Wilh. Teellingii* tit. *Necessariae demonstrationis, lib.* 5. *cap.* 5. cum *Lib.* 2. *cap.* 5. Qui cum approbatione Profess. *Leidens.* Polyandri, Riveti, Walei, Thysii, & *Franeker.* Amesii, Schotani, Amama, Hachtingii a. 1627. prodiit. Ante hunc *peculiaris Tractatus de Domesticis pietatis Exercitiis ab Arnoldo Oortcampio* pastore, cum viveret, Amisfurtensi a. 1623. cum approbatione Deputatorum Synodi Ultrajectinae editus erat. Quid multis? Etiamsi omnes hactenus tacuissent, aut etiam talia exercitia improbassent (quod minimè factum est) unicum argumentum hic sufficeret: Parentes tenentur Liberos suos *enutrire in disciplinâ & admonitione Domini* Ephes. 6. v. 4. *Et loqueris de eis* (praeceptis scil. Domini) *cum sedes domi tuae.* Atqui hoc fieri non potest, nisi statis Temporis eos instituant, doceant & faciant eosdem Deum orare, scripturam legere aut audire: non minus ac Ludimagistri, quibus incumbit artes docere, statis temporibus exercitia lectionum, repetitionum, examinum habere solent. Pretereo nunc, quae de exemplis Abrahami *Genes.* 19. Josuae *Jos.* 24. & de Ecclesiis domesticis ex *Rom.* 16. *v.* 5. 1 *Cor.* 16. *v.* 19. *Coloss.* 4. *v.* 15. *Philemon.* *v.* 2. ab aliis allata sunt. Sed multa ab ignorantibus aut negligentibus, aut tepidis, aut profanis, aut ἰδιοσυγκρασίας & pravae aemulationis

morbo

morbo laborantibus, contra haec tantopere necessaria exercitia, objici solet, uti hoc evenit universae praxi pietatis; & motivis, auxiliis, consiliis ad eam spectantibus. Tres enim hostes, diabolus, caro, mundus assiduò eam oppugnant. [pag. 956]

1. *Object.* Ordo ille exercitiorum in singulis familiis nullo modo, aut vix potest servari; & non nisi magnâ cum difficultate: ergo non videtur urgendus, sed cujusque arbitrio relinquendus, tanquam aliquid adiaphorum aut nullo modo necessarium. *Resp.* Atqui difficilia, quae pulchra. Etiam omnia pietatis exercitia, omnia bona opera sunt carni & carnalibus difficilia, immo & impossibilia; quin & ipsis spiritualibus, secundum carnem inhabitantem, difficilia, *Rom.* 7. *v.* 14—25. *Galat.* 5. *v.* 17. quae tamen alio respectu sunt facilia. *Jugum enim meum facile est, & onus meum leve*, Matth. 11. *v.* 30. *Et praecepta ejus gravia non sunt.* 1 Joh. 5. v. 3. *Instantia* 1. Atqui non est praeceptum Dei, ut statis temporibus Pater familias cum Liberis & Famulis Ancillisve ad preces conveniat. *Resp.* supra ostendimus esse praeceptum Dei. Jam vero ubi rem aut actionem praecipit, tempus & locum conpraecipit: quia actio singularis extra ubi & quando existere nequit. Quod si sit unius, ab illo uno; si plurium seu societatis, ab illa societate, aut ejusdem praefecto certum tempus statuendum, quoties & quousque illi visum; idemque ejusdem arbitrio, quotiescunque occasio ita suaserit, mutandum. *Instantia* 2. Non obligamur ad statas & ordinarias preces, & Scripturae lectiones, sive solitarias in occulto, sive socias in familiâ: saltem non ad quotidianas. Totum hoc est adiaphorum. Sufficit agnoscere obligationem ad aliquam precationem aut lectionem indefinitè: quoties scil. animus noster & facilis occasio hoc fert. *Resp.* quod certo & statuto tempore non fit, hoc raro, & progressu temporis, nunquam fiet. Experiuntur hoc homines, in negotiis & exercitiis saecularibus: quanto magis in spiritualibus. Obligari nos ad quotidianum Dei cultum internum & externum, preces, eucharistias, lectiones, docemur 1. *ex* oratione dominicâ, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* 2. *ex* Hebr. 3. v. 13. *sed exhortamini alii alios quotidie, quoad appellatur dies hodiernus.* 3. *Ex* eo, quia incerti sumus de crastino Jacob. 4. v. 14. *qui ignoratis quid futurum sit postero die: vita enim vestra vapor est.* Si quis ergo dies, aut hebdomadas aliquot, aut menses negligit preces, lectiones, &c. an certus est, se sequenti die, aut hebdomade, aut mense defectum hunc duplici triplicive penso compensaturum? 4. *Ex* laudatis exemplis Sanctorum, qui quotidie Deum orabant, celebrabant, verbum ejus meditabantur: quales Anna prophetissa *Luc.* 2. *v.* 37.; David, qui תמיר, id est, jugiter, assiduò, semper Dei praesentiam & celebrationem affectabat, &c. profitebatur *Ps.* 71. *v.* 8. 16. *v.* 1. & 25. *v.* 15. Adde characterem Viri beati Ps. 1. v. 2. *& in lege ejus meditatur die ac nocte* 5. *Ex* eo, quia *novae sunt miserationes singulis matutinis* Threnor. 3. v. 23. *benedictus Dominus, qui quotidie onerat nos domo*, Ps. 68. v. 20. Ergo etiam quotidie convenit nobis gratiarum actio & celebratio, pro beneficiis novè acceptis, exemplo Davidis *Ps.* 71. *v.* 8.—6. *Ex* eo, [pag. 957] quia quotidie indigemus divina gratiâ, protectione, beneficentia: quod ipsis Ethnicis ignotum non fuit. Atqui Deus suam gratiam non largitur, nisi illis qui indesinentibus gemitibus eam petunt: sunt verba *Cateches. nostrae Quaest.* 116.

II. *Object.* Non possunt omnes Patres aut Matres familias pariter ad omnia illa exercitia observanda astringi? *Resp.* sic est. Qui enim sunt ἄτεκνοι, aut non nisi lactentem habent, quique nullas Ancillas & Servos alunt: non tenentur ad domesticam rudium

rudium catechizationem; nec hoc vult *Decretum Synodi Dordracenae*. Puerperae, aut ex gravi morbo decumbentes convenire nequeunt ad preces domesticas, lectiones Scripturae, concionum repetitiones: si tamen dilucida quaedam intervalla nanciscantur, aut corporis, praesertim cerebri, constitutio hoc ferat, aliquando exercitia illa ad lectum eorum fieri possunt: sin minus, in privato Ministri & Patris familias alloquio, & decumbentium meditatione subsistendum. Sunt etiam Patres familias, qui vel nocte ad vigilias, vel summo mane ad operas suas prodeunt, vel sui juris non sunt, sed aliis inserviunt; vel totum diem publicis negotiis ita occupantur, ut vix horas cibi capiendi invenire queant, uti Christo cum discipulis hoc evenit. *Marc.* 3. *v.* 20. Nihilominus Christus suo exemplo, & typus Christi David in pace negotiis Regni, in bello negotiis militaribus occupatissimus, docuerunt nos tempus seu opportunitatem redimere *Ephes.* 5. *v.* 15. nec omnia quotidiana pietatis exercitia quasi lege scriptâ, seu consuetudine omittere aut intermittere. Servator de die occupatus sacro docendi exercitio, nocte subinde in montem secessit *Luc.* 21. *v.* 37. David à nocturnis precibus, hymnis, meditationibus, soliloquiis, conscientiae examine non abstinuit; *Ps.* 6. *v.* 16. 42. nec etiam ab omni curâ pietatis domesticae inter suos promovendae *Ps.* 101. *v.* 6. 7. Tempore fugae, cum pii ab hostibus oppugnantur, aut hostes invadunt Urbes, aut cum incertis sedibus vagantur, cum carceribus includuntur, cum in metalli fodinis exercentur, cum terrâ marique jactantur, stata illa exercitia non ita servari posse fatemur. Hoc tamen nec studio nec negligentiâ sed magno ipsorum cum dolore evenire scimus; haut aliter ac Davidi *Ps.* 42. *v.* 5. & 84. *v.* 3. 11. & 120. *v.* 5. Nec tamen credendum, Davidem cum suis in deserto errantem, inter Philistaeos delitescentem in speluncâ abditum, Paulum carceri inclusum *Actor.* 16. mari jactatum *Actor.* 27. Exules Belgas temporibus Marianis ex Angliâ ejectos, & mediâ hieme circum navigantes, ut certas sedes aut saltem locum aliquem quietis invenirent (de quo exstat *Commentariolus historicus* literatiss. & nobiliss. *Joh. Wtenhovy*), non captasse tempora, si quae haberi poterant, exercitiorum, exemplo Danielis inter infideles versantis *Daniel.* 6.; aut cupidè ad ea non rediisse sedes ubi fata quietas ostendebant; aut saltem graviter [pag. 958] non indoluisse; quotiescunque καιρὸν ad ea redimere non poterant, exemplo Davidis *Ps.* 42. & 20. & piorum in captivitate *Psal.* 137. *v.* 1. 2. 3. Distinguenda ergo praecepta affirmativa à negativis illa obligant semper, sed non ad semper. Rursum distinguenda praecepta absoluta, & hypothetica: Hujus generis sunt dolere cum dolentibus, tolerare haec aut illa mala, confiteri aliis peccata, bonorum jacturam cum gaudio perferre, decertare profide, fugere de Civitate in Civitatem, castrare se propter Regnum coelorum, honestum matrimonium captare, Episcopatum desiderare, jejunium privatum aut publicum subire, gratis euangelium praedicare, aut in universum, aut saltem in aliquâ particulari Ecclesiâ, &c. Sicut etiam observanda à Fidelibus, alia in se & per se necessaria: alia tantum propter aliud tanquam sine quibus non aut ad removendum impedimentum. Alia denique necessaria ad esse, alia ad bene esse. Hae distinctiones singularibus casibus applicandae sunt. Concludimus, non tantum vagis & per occasionem incidentibus (& quid si occasiones illae menstruae, aut annuae essent?) Scripturae lectionibus, precibus, catechesibus Deum colendum, Regnum Dei in nobis aliisque promovendum, cursum pietatis publice privatimve peragendum. Sed insuper statis, ordinariis, quotidianis, quamdiu & quotiescunque à Fidelibus per an-

angustam portam intrantibus, vim facientibus Regno coelorum, Regnum Dei & justitiam ejus primò quaerentibus, ὁ καιρὸς redimi potest. Qui solus in insulam ejectus, aut ad remos Turcicos damnatus, aut ad servitutem in familiâ heri Muhammedani redactus est, nullis sociis pietatis exercitiis, sive domesticis, sive ecclesiasticis interesse aut praeesse potest. Ideo tamen illa contemnenda, & adiaphoris, aut problematicis annumeranda non sunt: ut hominum negligentium ignaviam, securitatem, teporem, parsimoniam & infrequentiam in appropinquatione ad Deum, adde & profanitatem, indevotionem (ita loquar) foveamus, augeamus. Audiamus potius Apostolum, 1 Cor. 15. v. 58. *stabiles estote, immoti, eminentes in opere Domini semper, quum sciatis laborem vestrum non esse inanem in Domino*, Philipp. 4. v. 8. *Quod reliquum est Fratres, quaecunque sunt vera &c. haec reputate.* Rom. 12. v. *Estote solliciti, & non pigri. Estote ferventes spiritu. Estote servientes Domino vestro.*

III. *Object.* Dato sententiam hanc de exercitiis domesticis esse veram; non tamen (quotiescunque occasio textus explicandi, aut familiam quam visitandi, aut Patrem familias alloquendi, hoc ferre videtur), praxis ejus urgenda esset? *Resp.* Quomodo, quoties, quibus suasoriis, quo cum zelo urgeatur, nescio. Hoc saltem scio, si non sit novum monstrum ἄτερ γράφης in lucem editum, aut non sit purè adiaphorum, cujus suasio libertati Christianae praejudicaret, aut non sit species superstitionis, seu indirecta superstitio, aut [pag. 959] non sit quaestio in reformatis Ecclesiis & Scholis problematica, consequenter silentio & particulari cujusque sensui reservanda, non in Ecclesiis publicè aut apud privatos fideles movenda: non video sane, cur piè, prudenter, oppertunè Fideles de eo admoneri non possint: cum illud pastoribus, senioribus, aegrotorum consolatoribus, exsertè imponatur à Synodo Dordracenâ Sess. 17. quae ibidem. addit *negligentiores Parentes, seriis Pastorum admonitionibus, & si res postulaverit, Presbyterii reprehensionibus ac censuris, ad officium revocandos.* Sed ista tunc fuere: nobis nunc non liceret exulceratis his temporibus, declinante passim pietate, quin etiam certatim oppugnantibus eam quamplurimis, tam disertis esse. *Instantia* 1. adiaphorum non est mutandum in officium pietatis: Sed hoc est adiaphorum. Ergo. *Resp.* Petitur quod est in quaestione, & thesis ex solà asserentis assertione atque autoritate defenditur. *Instantia.* 2. Sapit novitatem quam & singularitatem, *Resp.* Et hic petitur principium; ac lumini communis consensus Reformatorum nequidquam umbra obtenditur. Infra *ad secu. Object.* universalem illum consensum abundè probamus. *Instantia.* 3. Omnes Reformati stata illa exercitia non observant; immo & nonnulli ab ἀπραξίᾳ suâ ad inutilitatem, aut non-necessitatem; à non facto suo seu non exercitio officii, ad Pharisaicam ostentationem, & ἐθελοθρησκείαν discurrendo, contra eadem peremtoriè concludunt; aliosque aliter sentientes & agentes nescio cujus absurdae, periculosae, novae Theologiae suspectos habent. *Resp.* Concedo aliquos esse nomine Reformatos, qui haec non tantum sed & pleraque publica pietatis exercitia aut parum curant, aut raro frequentant. Sed quid si multi aut plerique alicubi declinarent; uti in populo Israëlitico *Ps.* 14. & 94. &c. Quid si praeterea aliqui ex Antecessoribus parati essent ad haec exercitia si non exsufflanda, saltem pro viribus elevanda; an ideo auxilium conservandae & propagandae veritati ac pietati utilissimum, desineret tale esse? An consensus pie sapientum, & Theologorum crucis postponendus esset unius, atque alterius novaturientis & lascivientis ingenio & soli-ipsiae? *Instantia* 4. Atqui quod omnes unanimiter

ter non admonent, nec etiam tanquam necessarium ad esse aut bene esse pietatis privatim multo minus publicè admonendum putant; de eo publicè aut privatim nihil esset dicendum: ne scil. dividiae oriantur, & in contraria studia Antecessores scindantur? *Resp.* Falsissima consequentia Ergone, si uni atque alteri ex Doctoribus in Scholis, aut ex Antecessoribus in Ecclesiâ visum fuerit quid remittere, aut in totum amittere, aut ad oppositam partem ejus, quod antea cum aliis tradidit, instar Rhotmanni Monasteriensis (de quo Sleidanus lib. 10.) transire; ilico omnes alii in heliotropria se transformabunt; & ne gry quidem dicent aut facient ultra ea, quae cothurno alicui hic & nunc non dicenda, non facienda, aut aliter dicenda [pag. 960] ac facienda videntur? Haec scil. erit praetensa libertas, moderatio, concordia, ἰσοψυχία; antehac ab omnibus haereticis (quamdiu suffragiis non superarent) dolosè praetensa, ut ea aliquando everterent.

IV. *Object.* Est peculiaris quaedam praxis aut consuetudo Anglica, huc traduci coepta per aliquos, qui istic in Angliâ hoc didicerunt, aut ex Libris Anglicis illud hauserunt? Resp. Vah stupendam ἀνιστορησίαν! Historia est rerum gestarum scientia & narratio; non propriorum phantasmatum ὑπὸ μηνίγγι τοῦ ἐγκεφάλου fabricatio. Quorum vero Anglorum Theologiam & praxin intelligi volunt? *Disciplinae Genevensis Zelotarum* (uti eos Tilenus in Paraenesi ad Scotas appellat), *seu Puritanorum Genevensium* (uti Montacutius c. Appararum Baronii,) seu *praecisistarum*, (uti alii); hoc est, ex rei veritate, presbyterianorum? an vero hierarchicorum? Arbitror presbyterianos designari. Sed hoc nimis imperitè; quia nullum eorum quidquam scripsisse memini, quod per Angliam & ultra mare per universum orbem reformatum privata & domestica exercitia tam latè propagaverit, ac *Ludovicus Bailly* Episcopus Bangoriensis *libro suo de Praxi pietatis* plus quam tricies (ni fallor) recuso & in complures linguas Europeas transfuso; quem nos necessariis quibusdam notis, ad cautelam, illustravimus. Sed quid natio, quid χώρα, quid nomen autorum rei detrahet, si modo vera & bona sit? Cur non potius doctrinam & praxin de natione praejudicant, quam nationem de doctrinâ & praxi praedamnant? Praestantissimi Anglorum Theologi, non tantum textuales, dogmatici, Elenctici, quorum aliqui à me *in Praefat. ad Libellum de Lusu Aleae* nominati, sed & practici, omni exceptione majores sunt, nec meâ defensione indigent: quales *Greenham*, *Perkinsus*, *Dearing*, *Whately*, *Nicol. Biefeld*, *Baynes*, *Willetus*, *Rogeri*, *Dykii*, *Boltonus*, *Wardus Ipswichensis*, *Joh. Downame*, *Gouge*, *Hierom. Staughtonus*, *Prestonus*, *Arturus Dentus*, *Sibbes*, *Eduardus Raynolds*, *Hildersham*, *Thomas Hooker*. Nemo tales contemnet, nisi qui eos non legit, aut qui ipsam praxios theoriam ignorat, aut quem praxios ἀπειρία, & mundi afflatus, si non invidiae ac contentionis oestrum, à cognitione ac judicio hoc submovet: quomodo *Philosophus Ethic. Nicom.* 1. *cap.* 3. juvenem censet idoneum civilis scientiae Auditorem non esse, quod ἄπειρος sit τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων: & quod praeterea τοῖς πάθεσιν ἀκολουθητικὸς sit. Ut proprius φλυαρίας illas urgeam, & Autores αὐτοκατακρίτους reddam, dicant quaeso, an Theologi tum exteri tum Belgici in Synodo Dordracenâ, an Synodi provinciales Belgicae, an Theologi Leidenses & Franekerani paulo ante à me adducti, omnes in Angliâ educati sint, aut istic studiis operam dederint, atque inde Theologiam de domesticis exercitiis in Belgium intulerint? An idem statuendum sit de Theologis Germanis, Helvetiis, Gallis, qui domesticarum precum formulas Liturgiis, [pag. 961] Catechesibus, aliisque Precum libellis

bellis inseruerunt? In omnibus editionibus Catechesios Palatino-Belgicae seorsim aut cum Liturgiâ & Psalterio excusae, tituli tales comparent: *Christianae precationes, quarum usus esse potest in domibus & in templis.* Sic habet prima editio Germanica Heidelbergae apud Joh. Mayer: Cui libello ex dialecto Germanicâ in Belgicam translato Londino-Belgica Ecclesia a. 1563. in primi folii interiori paginâ talem titulum apposuit: *Precationes domesticae pro Christianis Patribus familias, & eorum familiis.* Editio Antwerpiana Catechesios Belgicae a. 1580. à Gasparo van der Heyden (uti indicat titulus & praefatio *relectae & correctae*, formulis precationum talem praefigit titulum pag. 16. *Christianae precationes, quibus in conventibus Fidelium, in scholis, in Domibus Christianorum, & alibi utuntur.* Editor hujus Catechesios in Praefatione sic loquitur: *adjunxi etiam Catechismo aliqua Scripturae dicta ut Parentes & omnes pii paedotribae moneantur, Pueris à teneris unguiculis cognitionem & timorem Dei indere, eosque Dei invocationem docere*, &c. Privata Belgarum Scripta quamplurima huc adduci possent: nos in praesenti eximium illud Reformatarum in Belgio Ecclesiarum lumen *Joh. Taffinum*, instar aliorum complurium meritò aestimandum putamus: qui in celebri *Libro de emendatione vitae*, ex gallico in Belgicum idioma operâ Joh. Crucii traducto cap. 6. Lib. 2. & cap. 4. Lib. 3. urget domesticas quotidianas Scripturae lectiones, & preces matutinas ac vespertinas à Patribus familias quotidie concipiendas. *Haec duo*, inquit, *puncta, ad quorum emendationem tanto magis nobis attendendum est, quod incuria & tepor circa ea tam communis & damnosus sit.* In Germaniâ ab initio reformationis in piis quibusque familiis, Civium, Nobilium, magnatum praxis illa frequentata fuit, antequam in Angliam reformatio sub Eduardo VI. per evocatos & missos ex Germaniâ Bucerum & Martyrum introducta. Non possum non hic meminisse illustris cujusdam Comitissae in Germaniâ ex familiâ non minus orthodoxae religionis studio ac defensione quam natalium splendore celeberrimâ, oriundae; quae quamvis Maritus religionis sensu & exercitiorum pietatis minimè afficeretur, quin & subinde eam impedire & à praxi illâ avertere tentasset, nunquam intermittebat illustri suae familiae cum omni famulitio quotidie mane & vesperi convocatis in lectione Scripturae & precibus matutinis ac vespertinis praeire. Doctrinam & praxin Ecclesiarum Slavonicarum unitatis Bohemicae in Bohemiâ, Moraviâ, majori & minori Poloniâ ostendunt *Statuta Ecclesiastica* a. 1633. & denuo a. 1660. edita cap. 4. *de Ordine Domestico Ministrorum:* ubi omnes domestici usque ad Pueros mane ad psalmos, preces, lectionem Scripturae convenire dicuntur, annotatis *Ps.* 88. 14. & 119. 147. 148. & rursum horâ pomeridianâ secundâ ad preces, *apostolico* (ut ibi scribitur) *exemplo Actor.* 3. 1. Tandem ad Vespertinas preces *Psal.* 55. [pag. 962] 18. Et ne quis putet solis familiis Ministrorum hunc exercitiorum ordinem praescriptum aut observatum fuisse, inspiciatur *cap. de Ordine domestico Auditorum can.* 2. „Ut cultui divino vacent omnes, matutinis, meri„dianis, vespertinisque horis, ante & post cibum: Deum invocando, hymnos can„tando, sacra legendo (1. *Tim.* 2. 1. & 4. 5. *Deuter.* 8. 10.)

„*Can.* 3. Coetus sacros ne deserant, sed diligenter frequentent, suosque secum „ducant (*Hebr.* 10. 25.)

„*Can.* 4. Liberos & famulitium in religione piè instituant: Diebus dominicis po„tissimum, quantum quis è concionibus sacris observârit, sub prandii & coenae tem„pus diligenter exigendo (*Deuter.* 6. 7. *Ephes.* 6. 5.)

„*Can.*

„*Can*. 6. Patres & Matres familias, mundanas dissolutiones, ebrietatem, choreas, „pejerationes, sermones turpes, aleam, & similia nec intra domos ferant, nec suis „alibi permittant.

„*Can*. 9. Patres familias per cauponas & popinas ne divagentur; otio, potationi„bus, lusibus, tempus ne terant, &c.

„*Can*. 10. Victum quaerendi rationes illaudatas & suspectas ut fugiant: foenera„tionibus, & usuris omnino abstinentes, propter interminationes Dei, concurrentes„que varias iniquitates (1 *Thess*. 4. 6. *Exod*. 22. 25. *Psal*. 15. 5.)

In omnes hasce Ecclesias Sclavonicas ordinem hunc domesticum ex Angliâ jam ante duo saecula derivatum, quis dicet? nisi forte Wiclefii sectatores respiciat. Et quidni, siquidem aliarum imitationes facere velis, originem ab ecclesiis Waldensibus, & istarum à Paedemontanis, harum ab antiquis ante natum & educatum Antichristum, omnium denique ab apostolicis accersimus?

Accedamus nunc ad Ecclesias Gallicas & Genevensem, quarum reformatio Anglis praeivit, non contra: quarumque doctrinae, ordini, disciplinae, ritibus, praxi & exercitiis pietatis tum publicis tum privatis Ecclesiae Belgicae, & Scoticae, & quamplurimae Anglicae (quarum Ministri *Montacutio Puritani Genevenses*, *Tileno in Paraenesi ad Scotos*, *disciplinae Genevensis zelotae* dicuntur,) quam proximè se conformare voluerunt. Quod ad nostras Belgicas, illae ab initio cum Gallicis peculiarem & arctiorem correspondentiam coluêre: ita ut Synodi Nationali Gallicae à Belgicâ *delegatum quem interesse voluerint*. Quisnam autem ordo domesticus & quae consuetudo istic observata fuerit in Ecclesiis & familiis reformatis, docet nos eruditiss. & celeberrimus communis causae promachus Joh. Daille Minister Ecclesiae Charentono-Parisiensis in Republicâ suâ contra Adam & Cottiby anno 1662. Gallicè editâ, Part. 3. cap. 2. §. 6. pag. 146. ubi Cottiby antehac Ecclesiastae reformato, nunc ad Papismum περάτῃ & transfugae objicit, *quod percepisset ex aliis* dictum Cottiby *fuisse admodum negligentem in exercitiis pietatis; ita ut ne* [pag. 963] *quidem preces matutinas & vespertinas in familiâ suâ concepisset*. pag. 147. *quod in familiis secundum consuetudinem* Reformatorum in Galliâ, *fiant mane & vesperi*. Originem istorum Exercitiorum, si à primis emergentis illic reformationis incunabulis accersere velimus, nihil melius Lectori exhiberi queat, quam excerpta ex vitâ Gasparis Coligny Castellonii Franciae Amiralii anno 1575. editâ, & Ultrajecti anno 1644. recusâ. Ubi pag. 226. 239.

„Non pauci praeterea, qui familiarius domesticam Amiralii vitae consuetudinem „cognitam habebant, ad Principes profecti, summis laudibus innocentiam Amiralii, „continentiam, modestiam, & mirum in religione colenda studium praedicabant: „quod ex interioris & domesticae vitae consuetudine vel maximè perspici poterat, de „qua quae nobis partim ex aliorum testimoniis, partim ex visu & aspectu comperta „sunt, summatim subjungemus. Ut primùm è lectulo surrexerat, quod satis maturè „quotidie fiebat, nocturnâ super injecta toga, genibus flexis in terram procumbebat: „& coetui universo Deum invocanti ac precanti, verbis praeibat. Ibi, reliquis omni„bus, ipsius exemplo, ad terram advolutis, praecatio fiebat ea formula, quae Galli„cis Ecclesiis usitata est. Absoluta precatione, quod spacii ante concionis tempus „intercedebat, id omne, vel delectis Ecclesiarum ad eum missis audiendis, vel aliis „negotiis publicis obeundis, tribuebat. Post signo dato, concio alternis diebus habe-

„batur,

„batur, atque hymnis Davidis canebatur. Dimissa concione, redibat ad negotia, „tantisper dum prandii tempus veniret, quo parato, domestici omnes, praeter paucos, „qui cibaria providebant, in atrium, ubi strata erat mensa, convenire ibique stante „ad mensam Amiralio, ipsiusque conjuge ad latus ipsius adstante, si habita concio „non erat, hymnus unus è Davidis Psalmis canebatur: ac precatione usitata, mensa „consecrabatur, quod institutum non modò domi, atque in otio, verum etiam in „ipsis castris, nullo intermisso die, servari ab Amiralio solitum, non modò Galli „innumeri, verum etiam complures Germanorum equitum duces ac tribuni (qui sae„penumero ad ipsius convivium invitabantur) testes esse possunt. Sublata mappa, „confestim Amiralius consurgebat: ac stans, adstante sibi conjuge, reliquisque item „assistentibus, precationem & gratiarum actiones, Deo vel pronuntiabat, vel per „concionatorem pronuntiandas curabat, ac coenae tempore, non modò idem tum in „precatione, tum in Psalmis fiebat: verum etiam cum suos domesticos omnes diffici„lius, somni capiendi tempore, convenire ad nocturnam precationem videret, prop„terea quòd tempus illud propter varias occupationes incertum erat, absoluta coena „adesse omnes jubebat: hymnoque absoluto, precationem nocturnam pronunciandam „curabat. Quo exemplo dici non potest quàm multi è Gallica nobilitate ad eandem „disciplinam [pag. 964] in familiis suis instituendam, inducti fuerint, cùm eos cre„brò Amiralius moneret, ad pietatem verè colendam, non satis esse, si paterfam. con„cionibus interesset, suamque vitam interiorem piè & religiosè institueret: nisi suos „quoque familiares ac domesticos ad eandem vitae rationem exemplo suo adduceret. „Tantam illius pietatis ac sanctimoniae admirationem, etiam apud eos qui Catho„licarum erant partium, fuisse constat, ut nisi cruciatus & carnificinas, quae postea „consecutae sunt, perhorruissent, multo maxima Gallorum pars ad eandem religio„nem & disciplinam se convertisset.

IV. *Object.* Statae precationes in familiis, ad quas Ministri hortatione & exemplo suo Fideles suae inspectioni commissos inducere student nimis sapere videntur horas canonicas seu officium divinum, aut saltem speciem aliquam Romanae superstitionis referre? *Resp.* 1. Quod ad majoris consequentiam, haut gravatè admittimus. Omnia enim quae Deus verbo suo non praescripsit, & in se ac per se spectata in adiaphoris numeranda sunt, siquidem directè aut indirectè cum idololatria, aut superstitione symbolizent, earum aliquam occasionem praebendo aut speciem repraesentando, potius omittenda & abroganda sunt, quam servanda aut urgenda: prout abunde *supra Tract.* 1. *cap.* 3.—8. & in 3. *Part. sel. Dispp. tit. de Superstitione, de Idololatria indirectâ, de Cruce, de Rosariis, de Benedictionibus, ostensum est.* Velim si qui ad stata pietatis exercitia tum domestica tum privata, ob periculum scil. collusionis cum superstitione, tam sollicitè & curiosè attendunt, curas & abundantes cautelas suas aeque immo potius convertant ad reliquias superstitionum, & species mali à nobis *Dispp. citatis* indicatas. *Resp.* 2. Minorem negamus; quippe temere, imperitè, si non calumniosè, contra lucem factorum sive palam sive per susurros, propositam. Preces, statae & quotidianae in familiis Tidelium aliaque exercitia illic observanda (de quibus supra) non magis referunt horas canonicas, ac Biblia Alcoranum, aut Thalmudem; ac Catechesis nostra Catechismum Concilii Tridentini, aut Racoviensem, aut Remonstranticum; Liturgia cum Statutis nostris ecclesiasticis Breviarium, Missale, Rituale, Pontificale, &c. totumque Corpus canonicum. Si quis comparationem talem insti-

instituere velit, primum probè ipsi cognoscenda ex authenticis & publicè probatis in Papatu Libris, quid & quale sit quotidianum illud officium, quod *horas canonicas* indigitant; & quae sit praxis statarum precationum, Scripturae lectionum, &c. in familiis, quam Ministri reformati ovibus suis commendant. Absque hoc, qui de his rebus blaterare aut susurrare audent, induunt se telo illo Apostoli Judae v. 10. *At isti quaecunque non noverunt, vituperant.* Nos ex Pontificiis *officii divini* praxin & mysteria exhibuimus, ejusdemque repugnantiam cum verbo Dei ostendimus *Part.* 3. *select. Dispp.* [pag. 965] *tit. de Rosario, Litaniis, Horis canonicis Part.* 3. *pag.* 1056. *cum pag.* 1070. ubi 8. Argumenta horis canonicis opponimus. Unde si quis compendio discere velit, quae hactenus fortè ignoravit, cognoscet quid sit de exercitii pietatis domestici ἐξουθενισμῷ, & infamatione. Forte quis sic instet: *Instantia.* Horae canonicae ad certa tempora hominum devotionem astringunt; idemque aut simile quid videntur facere exercitia domestica, quorum praxis urgetur. Videtur ergo in hoc aliqua symbolizatio. *Resp.* Antecedens de exercitiis domesticis, de quibus quaestio, absolutè negatur. Statutorum temporum delectus, determinatio, indictio, constitutio, mutatio, toties, quoties occasio tulerit, familiis singulis, earumve Praefectis relinquitur: sicuti solitarii exercitii, singulis Fidelibus; & ecclesiastici, Ecclesiis. Haec communis sententia Nostrorum *in Loc. commun. in Tractatibus de Precatione, in Commentariis ad Actor.* 3. *v.* 1. & 10. *v.* 8. Unde frustra *Corn. à Lapide in commentar.* originem horarum canonicarum eruere conatur. Rectius ex Nostris Tossanus ad locum cit. *Jejunus orationi vacabat sub horam diei sextam, id est, meridie: non quod in horarum spatiis, aliquid mysterii sit quaerendum, ut factum est à Cypriano in explicatione orationis dominicae.* Similia ante ipsum *Calvinus* & *Bullingerus* mox infra citandi. Quod *Actor.* 3. ascenderint in templum ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην, horam scil. sacrificii vespertini (*Exod.* 29. *v.* 29.) precationi consecratam, non indicat eos sacrificium ejusque horam ex conscientiâ divinae legis observasse, nedum talem ceremoniam cum circumstantiis morte Christi abolitam *Coloss.* 2. *v.* 14. Ecclesiae N. T. observandam praescripsisse. Minimè *Beza ad Actor.* 3. „Neque tamen Apostoli ad sacrificium eo, quo caeteri respectu convenie„bant? quum scirent verum illum agnum, qui tollit peccata mundi, suo sacrificio „legis umbras delevisse: sed aderant potius, ut hoc ipsum docerent, nempe id reipsa „esse exhibitum, quod ceremoniae legis adumbrârant. Neque tamen dubito, quin „sese, quoad ejus fieri potuit, legis ceremoniis accommodârint, tantisper dum infir„mos & rudes Christo lucrifacerent. Breviter Fideles N. T. non magis hoc exemplo Petri & Johannis, ad horam nonam in precationibus ecclesiasticis, domesticis, solitariis astringuntur, quam exemplo Pauli *Actor.* 16. *v.* 3. & 21. *v.* 24. 26. ad observandam circumcisionem, & sanctificationem Nazareatus; aut Decreto apostolico *Actor.* 15. *v.* 23. & 21. *v.* 25. ad abstinentiam à suffocato & sanguine. De hâc προσκαίρῳ observatione legis ceremonialis, quamvis jam mortuae, non tamen sepultae, vide 2. *Part. sel. Dispp. tit. de Gentilismo Part.* 3. §. 12.

§. 3. Restant quaestiones & casus aliqui de exercitiis domesticis.

1. *Quaest. An absque superstitione stata & ordinaria precum, lectionum, &c.* [pag. 966] *exercitia, sive solitaria, à privato quoque Fideli, sive socia à familia quâque, sive scholastica à quocunque Collegio literario, aut à contubernio tum in aedibus Gymnasiarcharum & didascalorum, tum in ipsis scholis, servare possint, & debeant? an*

vero

vero omnia haec absque certa εὐταξία, casui relinquenda sint? Resp. Neg. poster. Aff. pr. Ordinis & circumstantiarum temporis ac loci determinatio à qualibet Ecclesiâ particulari liberè & prudenter, circa stata sua agenda & exercitia, fieri solet: nec hoc quisquam sanus superstitionis insimulabit; nisi omnem libertatem, potestatem, politiam ecclesiasticam, cum omnibus statutis, & canonibus (de quibus ***supra Lib.*** 1. *Tract.* 3.) condemnatam velit. Jam vero quod jure divino in peristaticis illis Ecclesiae competit; eodem Jure, immo & necessitate, ratione, Jure naturali, singulis Fidelibus, singulis Collegiis & Contuberniis tum scholasticis tum domesticis, competere dicendum est. Omnes assiduò seu jugiter quotidie, & hodie, Dei faciem quaerere, Dei vocem audire, nominis Dei recordari, eundemque precibus ac doxologiis colere tenentur: & hoc suadent tot sententiae, monita, promissiones, comminationes, exempla sanctorum Abrahami, Davidis, Danielis, Petri, &c. Illos autem serio sollicitè & cum zelo hoc observasse, & tamen vagè, casu, fortuito, ac pro re natâ, absque ullo servato ordine, absque certorum temporum redemtione, & designatione mihi videtur ἀσύστατον, juxta vulgatum illud: quod statis & certis temporibus non fit, id plerumque negligitur, aut nunquam fit. Audiamus Calvinum à superstitionis vel minima specie quam maximè alienum. Sic ille in *Actor.* 10. „Non dubium autem, quin ex „more tunc se ad precandum contulerit. Nam quia totum ferè diem distrahimur „variis negotiis, nec finis est tumultuandi, nisi tanquam injecto freno nos retine„mus, utile est certas horas habere precibus dicatas, non quod horis simus astricti, „sed ne memoria effluat oratio, quae omnibus curis debebat prior esse. Denique, „idem de tempore sentiendum est, quod de loco: esse scilicet remedia quae nostrae „infirmitati subveniunt, quae si apta sibi duxerunt Apostoli, quanto studiosius a „pigris & lentis colenda sunt?

„*Bullingerus ibid.* Quod autem ad sextam precabatur ex more gentis fiebat &c. „Christus vero tempus & locum in oratione libera esse voluit, & tamen ordinem in „rebus quibusvis commodum, & à superstitione alienum nunquam damnavit. Tossanus in commentar. ibid. *Non quod in horarum spatiis aliquid mysterii sit quaerendum, &c. Sed interim de duobus nos admonet hic locus &c. Quia totum fere diem distrahimur negotiis vocationis, utile esse certas horas habere precibus destinatas.* Adde Synopsin Leidensem Disp 36. §. 43.

„Interim vero & publicis precibus certos dies, & privatis certum diei [pag. 967] tempus, ut negligentiae & infirmitati nostrae succurratur, esse destinandum, & „exemplo Davidis, *Ps.* 55. *v.* 18. Danielis cap. 6. v. 11. & Petri *Actor.* 10. *v.* 9. li„benter agnoscimus; ita tamen, ut omnis superstitio hinc absit, ac κενοδοξία; aut „scrupulus conscientiae, si forte necessitas, aut opera charitatis privatae vel publi„cae id interrumpi postulent.

Object. Atqui dato statas horas, & certum ordinem constitui posse, non est tamen hoc urgendum tanquam necessarium. *Resp.* Sunt gradus necessitatis. Urgentur Fundamentalia fidei dogmata tanquam magis necessaria. *Post* ea proximae hypotheses & consectaria thesium fundamentalium. *Deinde* quae ritus, politiam, & regimen Ecclesiarum ex praescripto Juris divini describunt. Tum quae ab Ecclesiis unius Synodi, & à singulis topicis aut parochialibus ad εὐταξίαν in peristaticis constituuntur. *Postremo*, quae non per se aut propter se, sed propter aliud sunt necessaria, sive ad esse, sive ad melius & tutius esse, quale hoc est: praesertim si duo aut

tres

tres congregati in nomine Christi *Matth.* 18. 20., si sociae preces in familiis sint observandae, si parvuli ad lectiones, & preces, sint manuducendi & assuefaciendi, si rudes catechizandi; si illis à Parentibus praeeundum. Quod absque statis, selectis atque ordinatis temporibus commodè & εὐτάκτως fieri non posse docent nos conventus ad conciones in Ecclesiâ, & ad lectiones in Scholis majoribus & minoribus. *Instantia.* 1. Atqui nihil publicè privatimve monendum aut urgendum est, quod nec Scripturâ, nec Formulis consensus, Confessione scil., aut Catechesi determinatum invenitur. Detur ergo locus Scripturae, detur determinatio in Formulis consensus? Ubi dicitur quotidie aut statis temporibus sive in familiâ, sive à privato quoque Fideli precandum esse mane & vesperi? *Resp.* 1. Determinatur aliquid explicite, vel implicitè seu per consequentiam: κατὰ τὸ ῥητὸν, vel κατὰ διάνοιαν: In genere seu κατ' ἀναλογίαν, vel in specie; abstractè, vel applicatè ad hanc hypothesim, aut ad hoc particulare subjectum, aut ad actionem hanc in individuo. Si Concionatoribus privatim publicève nihil docere, contra nullos errores aut peccata monere, nihil in hominum moribus corripere, ad nulla bona opera excitare possunt, nisi exsertè in Scripturâ & in Formulis consensus, hoc determinatum sit: jam tollitur tota ratio concionandi seu Prophetiae, quae nihil aliud est quam Scripturae praelectae & expositae applicatio ad praesentem Ecclesiae statum, & conscientias Auditorum; tollitur consequenter officium Concionatorum, & soli anagnostae sufficiunt nudo textui Scripturae coram Ecclesiis legendo, juxta *Cornherti* consilium in *libello de minuendis Sectis;* (de quo *infra Part.* 2. *tit. de ministerii Necessitate*) aut ad summum suffecerit, si Notarum marginalium lectio ab iisdem anagnostis adjiciatur. Qui talia mussitant, immo etiam apertè, quando publicè privatimque monentur aut redarguuntur, sic Scripturas & Formulas consensus [pag. 968] postulant, tantisper τὸ ἀδιάφορον ac libertatem Christianam praetendentes; videant, quam procul à commenti Verronici praecipitio in 1. *Part. sel. Dispp. tit. de Ratione humanâ*, &c. abfuturi sint. *Resp.* 2. Minoris falsitas supra ostensa est, cum ex *Scripturâ*, & ex *communibus Formulis* & *Liturgiis* & *Decreto Synodi Dordracenae de communi consensu Exterorum & Provincialium (Sess.* 17.) precum domesticarum, catechizationum, &c. usus demonstratus est. *Instantia* 2. Fateor in Synodo & testimoniis atque exemplis allegatis tale quid innui; non tamen in titulis *precationes domesticae*, *precatio matutina*, *precatio vespertina*, qui in communibus Formulariis & Liturgiis comparent: Facile enim excipi potest, de privatis & solitariis singulorum precibus domi concipiendis (juxta *Matth.* 6. *v.* 6.) haec accipienda esse; & non de domesticis sociis. *Resp.* Exceptio haec profligatur ex solâ inspectione Formularum; in quibus non minus, ac in precationibus ecclesiasticis, & ante ac post cibum, perpetuò pluralis numerus adhibetur.

III. *Quaest. An supervacaneae, & consequenter omittendae sint preces & lectiones domesticae si publicae in Templis mane & vesperi haberentur; juxta exemplum & institutum Ecclesiar. Hungaricarum, referente hoc* Ordine ipsarum ecclesiastico anno 1649. artic. 46. *Resp.* Institutum illud utilissimum censemus; immo paene necessarium, ubi multi plebei, forte plerique, Scripturam legere non nôrunt. Ideo tamen privata & domestica exercitia planè omitti nolimus: 1. *Quia* omnes in numerosis familiis, Liberi tum adultiores tum parvuli, Servi, Ancillae, unâ cum Parentibus publicae illi lectioni perpetuò vix interesse queunt. Ne quid dicam de impeditis per subitaneas aut chronicas infirmitates. 2. *quia* Pueris, & adultis rudioribus pecu-

peculiariter, pro peculiari eorum statu, instruendis, monendis, exercendis communes illae lectiones & preces non sufficiunt: nec Patres familias Liberorum suorum, aliorumque de familiâ suâ attentioni, devotioni & observationi decori, in publicis Templis, ita attendere, ac praeesse possunt. 3. *quia* uti *Synodus Dordracena Sess.* 17. judicabat per ecclesiasticas & scholasticas catechizationes, non tolli domesticas tanquam superfluas: sic nos analogicè idem censendum putamus de domesticis precibus, & lectionibus, siquidem alicubi publicè in Templis quotidie haberentur. 4. *quia*, si conciones cum adjunctis precibus, psalmodiis, lectionibus quotidie in Templis habitae, (quod in celebri aliquâ Belgii nostri Ecclesiâ fieri notissimum est) istic loci non tollunt nec tollere debent omnia domestica & privata pietatis exercitia: multo minus per lectiones & preces publicas, tollenda sunt, aut tanquam adiaphora pro arbitrio cujusque, ex vi scil. libertatis Christianae ordinariò observanda aut omittenda.

IV. *Quaest. Quid faciendum illis, qui versantur in familiis alienorum à fide,* [pag. 969] *aut nomine Christianorum sed Heterodoxorum, aut Libertinorum literae minime servientium* (ut eorum phrasi utar), *aut planè carnalium, qui nulla religionis curâ afficiuntur? Resp.* Si Ancillae aut Servi sint mercenarii, ut primâ quâque occasione inde in piae alicujus familiae servitium transeant. Sin Filii familias sint, aut Servi coacti seu homines proprii, ut soli privatim legendo, orando, meditando pietatem exerceant (*Matth.* 6. *v.* 6.) horis ad id sollicitè quaesitis & redemtis, sive diurnis (si fieri possit), sive nocturnis (si aliter fieri non possit) exemplo Davidis *Psal.* 42. *v.* 4. 9. & 77. *v.* 3. 7. & 119. *v.* 55. 62. Desiderantes interim, & à Deo suo meliorem occasionem exspectantes. Quod si ex Liberis, aut Ancillis, aut Servis sint, qui per ignorantiam, aut visus infirmitatem à privatâ lectione verbi impediuntur, aut qui institutione aliorum in arte precandi, reliquisque partibus catechesios maximopere indigent; iis annitendum, ut horis subcesivis & clam ad hoc redemtis piae alicujus familiae, aut duorum triumve piorum in nomine Christi congregatorum exercitiis subinde intersint; ibique verbi lectiones, concionum repetitiones, catechizationes, preces audiendo, ad privata sua exercitia manuducantur, atque excitentur. Hâc ratione veram religionem inter hostes sub N. T. & olim & nuper conservatam, & propagatam fuisse, perpetuâ experientiâ edocti sumus. Quid etiamnum hodie fiat, ubi Papatus dominatur, aut alia aliqúa formalitas, cui pii conscientiam se conformare nolunt; nihil attinet hic referre. Sub V. T. millia illa in Regno Israelis, qui genua Baali non flectebant, (*Rom.* 11. *v.* 4.) sine sociis pietatis exercitiis aetatem non transegerunt. Quod idem dicendum de piorum familiis inter Gentes verae religioni extra terram Israelitarum adhaerentibus: ubi nullae publicae & nationaliter institutae Ecclesiae. Si qui in familiis infidelium soli veram religionem tenerent aut ejus cognitionem affectarent, illos in alienis familiis, aut in consortio duorum triumve scripturas legentium ac de rebus divinis conferentium subinde datâ occasione, aut statis horis comparuisse credendum est. De talibus Fidelibus extra Judaeam, non tantum Judaeis, sed & proselytis alibi agimus *in* 2. *Part. sel. Dispp. tit. de Gentilismo.* Tempore Novi Testamenti habemus exemplum Cornelii *Actor.* 10. Conventus ille quorundam piorum ad preces *Actor.* 12. *v.* 12. privatus erat, non publicus Ecclesiae Hierosolymitanae, nec sub actuali Ministrorum verbi aut Ministri alicujus ductu; nec erant omnes unius familiae. Adeo ut Fideles nihil peccent, qui

qui cum domi suae nullo exercitio sociali, nullâ mutuâ charismatis spiritualis μεταδόσει, nullâ collatione spirituali (quales *Rom.* 1. *v.* 11. 12. *Hebr.* 3. *v.* 13. *Rom.* 15. *v.* 14. indicantur) frui possunt, aut ipsi literas non didicerunt, aut rerum spiritualium minus experti sunt, si alienâ in domo lectionis, catechizationis, repetitae concionis participationem quaerant; aut si morbo chronico, [pag. 970] aliove malo domi detineantur, eo unum atque alterum invitent, ex quorum μεταδόσει & collatione in spiritualibus exerceri, excitari, proficere queant.